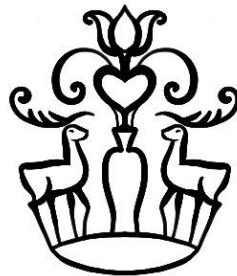

**A Tiszta Forrás Waldorf
Általános Iskola, Gimnázium,
Alapfokú Művészeti Iskola és
Óvoda**

**PEDAGÓGIAI
PROGRAMJA**

2024.08.26.

TARTALOMJEGYZÉK

1. AZ INTÉZMÉNY RÖVID BEMUTATÁSA	4
2. AZ ISKOLA PEDAGÓGIAI PROGRAMJA	5
2.1 Iskolánk rövid bemutatása	5
2.2. A Waldorf-pedagógia alapján működő iskolák Waldorf-kerettantere, mint a nevelés- oktatás tartalmi kérdéseire vonatkozó egyedi megoldás, illetve mint az intézmény nevelési programjának és helyi tantervének alapdokumentuma	5
2.3 Az iskola helyi megoldásai a kerettanterv által kijelölt keretek között.....	6
2.4 Az intézmény nevelési programjának és helyi tantervének kiegészítő tartalmai (melyeket a Waldorf kerettanterv nem szabályoz).....	6
2.4.1 Az iskolába történő felvétel és átvétel szabályai.....	6
2.4.2. A tanulmányok alatti vizsgák tantárgyankénti, évfolyamonkénti követelményei, középfokú iskola esetében a szóbeli felvételi vizsga követelményei.....	10
2.4.3. Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításával kapcsolatos iskolai terv	11
2.4.4. A tanulóknak az intézményi döntési folyamatokban való részvételi jogai, ezek gyakorlásának rendje.....	13
2.4.5. A szülő, a tanuló, a pedagógus és az intézmény partnerei kapcsolattartásának formái 15	
2.4.6. Az otthoni, napközis, tanulószobai felkészüléshez előírt írásbeli és szóbeli feladatok meghatározásának elvei és korlátai	19
2.4.7. Az írásbeli, szóbeli, gyakorlati beszámoltatások, számonkérések, értékelés rendje	19
2.4.8. A magasabb évfolyamra lépés feltételei.....	22
2.4.9. A szöveges értékelések érdemjeggyé történő átváltásának elvei	22
2.4.10. Az SNI-tanulók – fogyatékoság típusához és fokozatához SNI-irányelvek	24
2.4.11. A tanulók folyamatos tovább haladásának tartalmi és szervezeti követelményei	51
2.4.12. A választható érettségi vizsgatárgyak megnevezése, amelyekből a tanulók közép- vagy emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítését az iskola kötelezően vállalja	53
2.4.13. Az egyes vizsgatárgyakból a középszintű érettségi vizsga témakörei	53
2.4.3. 11-12.. évfolyamon az emelt szintű érettségire felkészítéshez az emelt szintű oktatásban alkalmazott fejlesztési feladatok, követelmények.....	54
3. AZ ÓVODA PEDAGÓGIAI PROGRAMJA	55
3.1. Az óvoda rövid bemutatása	55
3.2 A Waldorf-pedagógia alapján működő óvodáknak az EMMI 2013. március 21. napján meghozott 12078-1/2013/KOIR határozatával alternatív óvodai programként jóváhagyott	

Waldorf Óvodapedagógiai Programja, mint a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire vonatkozó egyedi megoldás, illetve mint az óvoda nevelési programjának alapidokumentuma	55
3.3 Az intézmény helyi megoldásai a Waldorf Óvodapedagógiai Program keretei között	55
3.4 Az óvodapedagógiai program kiegészítő tartalmi (melyeket a Waldorf Óvodapedagógiai Program nem szabályoz)	56
3.4.1. A szociális hátrányok enyhítését segítő tevékenységek	56
3.4.2. Egészségnevelési és környezeti nevelési elvek	56
3.4.3. A gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések	57
3.4.4. A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek egyéni fejlesztését, fejlődésének segítése..	58
3.4.5. A nevelőtestület által szükségesnek tartott további elvek	58
4. Záradék a módosított pedagógiai program elfogadásáról Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
Melléklet 1. ..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
Waldorf kerettanterv 2020	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
Melléklet 2. ..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
Waldorf Óvodapedagógiai Program.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.

1. AZ INTÉZMÉNY RÖVID BEMUTATÁSA

A mi történetünkre Kiskunfélegyházán 2007-ig tekinthetünk vissza, mikor is néhányan (kisgyermekes szülők) a baráti körben gyermekeink óvodáztatásáról iskolai neveléséről kezdtünk beszélgetni. Hol is van az a hely városunkban, van-e egy szerető, megértő, támogató környezet, ahol gyermekeinket biztonságban tudnánk, nyugodt szívvel hagynánk, ahol hasonló nevelési módszerekkel bánnak velük, mint ahogyan azt mi életük első éveiben tettük szeretettel, beléjük vetett bizalommal.

Rátaláltunk a Waldorf-pedagógiára, megismertük, s azt éreztük, ezt kerestük, így szeretnénk mi is folytatni. Óvodákat, iskolákat látogattunk Kecskeméten és Szegeden. Néhány hónap alatt kristályosodott bennünk, hogy erre nálunk is szükség van, hogy létre szeretnénk hozni egy Waldorf-óvodát városunkban, majdan iskolát.

2008. augusztus 14-én ültünk össze megalakult a Kiskunfélegyházi Waldorf Egyesület. 2008. szeptember 5-én a Bács-Kiskun Megyei Bíróság bejegyezte szervezetünket.

Ezek után rendszeresen találkoztunk a pedagógia iránt érdeklődő szülőkkel, pedagógusokkal. Szülőknek, pedagógusoknak szóló előadásokat szerveztünk, gyerekeknek játszóházat. Több Waldorf-óvodával is felvettük a kapcsolatot Kecskemét és Szeged mellett Szolnokról is érkezett hozzánk vendég óvónő - akikkel beszélgető esteket tartottunk, kézműveskedtünk.

2010. szeptember 2-án megnyitotta kapuit óvodánk, a Búzavirág Szabad Waldorf Óvoda Kiskunfélegyházán az Arad utca 10. szám alatt, ahol 8 kisgyermek kezdte meg mindennapjait. A 3. óvodai évünk végére egy nagyon szépen ívelő haladás és fejlődés látszódott. Ekkor már 25 kisgyermek járt óvodánkba.

Az óvoda elindulása után realizálódott bennünk, hogy iskolát is szeretnénk Kiskunfélegyházán. Így folytatódhattak az intézményalapítási munkálatok, most már általános iskolai szinten.

2012 augusztusában kaptuk bérbe egy helyi általános iskolának, a Darvas József Általános Iskolának egy használaton kívüli épületszárnyát. Az iskolánk tanári kollégiuma folyamatosan képezi magát, a leendő iskolás szülőkkel 3-4 hetente találkoztunk. A szülői közösség és a pedagógusok aktívan dolgoztak, melynek eredményeképpen 2013 szeptemberében megkezdte működését a Waldorf-iskola városunkban.

2014 tavaszára érett meg az a gondolat, hogy az óvoda és az iskola egy intézményként folytatja tovább munkáját.

2016 szeptemberétől intézményünk új székhelyen, a Kossuth utca 29-31. szám alatt folytatta működését. A 2019/2020-as tanév az általános iskola teljesséérésének éve és a gimnázium alapításáé, hiszen a Dél-Alföldi Régióban szükségessé vált egy Waldorf Gimnázium működése, melynek alapítását és annak kiépítését, felvirágoztatását a Tiszta Forrás Waldorf Intézmény vállalta fel.

2. AZ ISKOLA PEDAGÓGIAI PROGRAMJA

2.1 Iskolánk rövid bemutatása

A Waldorf-pedagógia a gyermekek egészséges fejlődése érdekében teljes mértékben tekintetbe veszi az életkori sajátosságokat, élményeken keresztül tanít, érzelmi biztonságot nyújt.

A Waldorf iskolánkban jól tudjuk, hogy az óvodás gyerekeket nem kell felkészíteni az iskolára, az iskolának kell(ene) tudnia, hogy hozzá még óvodás gyermek érkezik, aki majd a következő egy-két-három évben válik igazán iskolaéretté, s addig is sok-sok mozgásra, játékra és mindennapos mesére van szüksége az írás, olvasás és számolás tanulása mellett. A legfontosabb nevelési elveinek egyike a gyermek személyiségének minél mélyebb és sokoldalúbb megismerése. Felfedezni a benne rejlő tehetséget, értékeket, talentumokat, ezeket gondozni, megadni minden lehetőséget azok kibontakoztatásához.

Tapasztalatszerzés útján tanulnak itt a diákok. Nem véletlen nevezik a szív a kéz és a fej iskolájának a Waldorf iskolákat, mivel az intellektuális képzés mellett, egyaránt hangsúlyt fektetünk a művészeti nevelésre és a gyakorlati ismeretek átadására is. A gyerekek a közismereti tárgyak tanulása mellett hangszeren zenélnek (furulyáznak), táncolnak, varrnak, szőnek, barkácsolnak. Első évfolyamtól kezdve két idegen nyelvet, az angolt és a németet tanítunk. Igazán életszagúan tapasztalhatják meg a mai világot. A felsőbb évfolyamokban már egyre nagyobb projekteket készítenek a tanulók egyéni erősségeiknek megfelelően, s kihasználva a csoportos munka lehetőségeit.

Célunk, hogy a végzett diákjaink olyan önálló, kreatív és problémamegoldó felnőttekké válhassanak, akik megtalálják a helyüket a világban, akik harmóniában tudnak majd élni saját magukkal és környezetükkel egyaránt.

2.2. A Waldorf-pedagógia alapján működő iskolák Waldorf-kerettanterve, mint a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire vonatkozó egyedi megoldás, illetve mint az intézmény nevelési programjának és helyi tantervének alapidokumentuma

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve 2020 1. mellékletként csatolva

2.3 Az iskola helyi megoldásai a kerettanterv által kijelölt keretek között

Mivel az intézmény felmenő rendszerben épül ki 13 évfolyamossá, a kerettanterv által kijelölt helyi megoldásokat évről évre alakítja ki a pedagógiai konferencia.

2.4 Az intézmény nevelési programjának és helyi tantervének kiegészítő tartalmai (melyeket a Waldorf kerettanterv nem szabályoz)

2.4.1 Az iskolába történő felvétel és átvétel szabályai

Felvétel az első osztályba

A tanévente induló első osztályokat az osztály leendő osztálytanítója és a Tanári Kollégium közösen alakítja ki. A tanuló felvételéről az osztálytanító dönt a Tanári Konferencia véleményének meghallgatásával. Az Iskola pedagógiai célkitűzése a gyermek harmonikus fejlődése, ezért a felvételre jelentkezőknél nem a jövőben várható tanulmányi teljesítmény a felvétel kritériuma. Az osztályok kialakításánál az Iskola a Waldorf-kerettantervnek az osztályösszetétel pedagógiai elveire vonatkozó rendelkezéseit tartja szem előtt, törekszik a különböző temperamentumú, lelki alkátú gyermekek közötti egyensúly és a nemek kiegyenlítettségének megteremtésére, a kiemelt figyelmet igénylő tanulók megfelelő arányára, emellett figyelembe veszi a szülők iskolaválasztási szempontjait.

A felvételre jelentkezés a kitöltött jelentkezési lap benyújtásával történik, ezt követően az Iskola a jelentkezőket személyes találkozóra hívja: a gyermekek játékos ismerkedésen, a szülők beszélgetésen vesznek részt, amelyek alapján az osztály összeállításáért felelős tanári felvételi csoport a gyermekről, a szülőkről, a szülő-gyermek kapcsolatáról árnyaltabb képet alkothat. A személyes találkozók tapasztalatait összegezve a felvételi csoport összeállítja a felvételre javasolt osztályt, amelynek alapján a Tanári Kollégium véleményének meghallgatásával az osztálytanító dönt a tanulók felvételéről. A gyermek felvételének feltétele az iskolaérettség mellett a Waldorf-pedagógiának és az Iskola működésének a szülők részéről való ismerete, elfogadása és támogatása.

A felvétel folyamata

A Tanári Kollégium a tanévnyitó konferencián az első osztály beiskolázásáért felelős Beiskolázási Csoportba tanárokat választ. A Beiskolázási Csoport feladata:

- az elsős osztálytanító-jelölt(ek) megkeresése, velük megbeszélés tartása, majd a konferencián bemutatásuk,

- a Waldorf-pedagógiát és az Iskolát bemutató előadássorozat és nyílt nap szervezése, annak meghirdetése a leendő első osztályos tanulók szülei felé,
- a jelentkezési lapok kiadása és összegyűjtése,
- a játékos ismerkedő találkozók időpontjának, módjának meghatározása a jelentkezések alapján és a szülők írásbeli értesítése az időpontokról,
- a játékos ismerkedés és a szülőkkel való beszélgetés megszervezése és lebonyolítása, tapasztalatainak dokumentálása,
- a jelentkezési lapok adattartalma, a játékos ismerkedés és szülői beszélgetések írásbeli anyagának összegzése, és ennek alapján az első osztály összetételére javaslat készítése a Tanári Kollégium felé,
- a tanári konferencián a javaslat megvitatása és döntés a felvételi kérelmekről,
- a szülők írásbeli értesítése a gyermek felvételéről, illetve a kérelem elutasítása esetén indokolt határozat megküldése és értesítés az esetleges várakozó listára kerülésről,
- a felvett tanulók tanulói jogviszonyáról az Iskola és a szülők között írásbeli megállapodás megkötése

Felvétel magasabb osztályokba

Tanév közben magasabb osztályokba vagy a felvételi időszakot követően az első osztályba történő jelentkezés már meglévő, kialakult osztályközösséget érint, ezért az osztálytanító (osztálykísérő) az osztályban tanító pedagógusokkal együtt mérlegeli, hogy tud-e az osztály újabb gyermeket befogadni. Ilyen esetekben az elsődleges mérlegelési szempont a meglévő osztályközösség összetétele, befogadó képessége, a felvételi idején aktuális állapota és helyzete, és ehhez képest a felvételre jelentkező várható jövőbeni sikeres beilleszkedésének lehetősége. Az Iskola Tanári Kollégiuma minden esetben körültekintően mérlegeli e körülményeket egyenként és összességükben is, és mindezek alapján pedagógiai meggyőződésére alapítva hoz egyedi döntést a felvétel kérdésében.

A felvétel folyamata

A tanulófelvétel menetére az elsős felvételi szabályok irányadóak az alábbi eltérésekkel.

A szülők felveszik a kapcsolatot az osztálytanítóval (osztálykísérővel) és írásos felvételi kérelmet nyújtanak be az Iskolához. Az osztálytanító, osztálykísérő jelzi a felvételi szándékot a tanári konferencián. Az osztálytanító ismerkedésre hívja a gyermeket és a szülőt, amelyen az osztálytanítón (osztálykísérőn) kívül legalább egy tanár részt vesz. A gyermek minimum 5 napot vendégként vegyen részt az osztály életében. A tapasztalatokról írásos feljegyzés készül, amelynek alapján az osztálytanító, osztálykísérő mérlegeli a felvételt és javaslatát bejelenti a konferencián. A felvételtől az Osztálytanító dönt, a Tanári Kollégium véleményének meghallgatásával.

Felvétel a 9. évfolyamra

A kilencedik osztályba a felvétel a középiskolai felvételi eljárás keretében a KIR-rendszerben történik. Az Iskola 13 évfolyammal működő egységes iskolaként az általános iskola mellett a gimnázium feladatát is ellátja, így az általános iskolai tanulói számára a gimnáziumi szakasz a tanulmányok egyenes folytatásaként jelenik meg; az Iskola pedagógiai programja meghatározza a tanuló részére a folyamatos továbbhaladás feltételeit, annak tartalmi és szervezeti követelményeit. A tanuló felvételéről az osztálykísérő dönt a tanári konferencia véleményének meghallgatásával.

A felvétel folyamata

A Tanári Kollégium tanévente a felső tagozatban tanító tanárok közül 3 fős csoportot választ a középiskolai továbbhaladás és felvételi lebonyolítására, amelynek egyik tagja lehetőség szerint a leendő kilencedik osztály osztálykísérője. A csoport a mindenkori 8. osztály tanulóival és a szülőkkel is motivációs beszélgetéseket folytat, amelyeken egyrészt bemutatják a felső tagozatba tovább lépéssel járó változásokat, másrészt megismerik a tanulók általános iskolai tanulmányi munkáját. A tanulók és szülei ezt követően megalapozottan dönthetnek az Iskolában továbbhaladás vagy másik középiskola választásáról. Ezután kerül sor az egyéni felvételi elbeszélgetésekre, a tanulóval és a szülővel egyaránt.

Másik általános iskolából felvételre jelentkező tanulókkal és szüleikkel ugyancsak külön-külön egyéni ismerkedő és motivációs beszélgetést folytat a felsős tanári csoport, esetükben az előbbieken túl tájékozik az Iskola választásának indokairól, a nem Waldorf-iskolából érkező jelentkezőnél továbbá a Waldorf-pedagógia választásának alaposságáról is igyekszik meggyőződni. A tanulófelvételtől való döntéshozatal során ezért mérlegelési szempont a leendő osztály összetétele, befogadó képessége, a felvételi idején aktuális állapota és helyzete, illetve a felvételre jelentkezők száma, köre. Az Osztálykísérő a Tanári Kollégium meghallgatásával minden esetben körültekintően mérlegeli e körülményeket egyenként és összességükben, és mindezek alapján pedagógiai meggyőződésére alapítva hoz egyedi döntést a felvétel kérdésében.

A szülők tájékoztatása

A megalapozott iskolaválasztás érdekében a tanulófelvétel során az Iskola a szülőket részletesen tájékoztatja a Waldorf-pedagógia szerinti intézményi működés sajátosságairól: a sajátos alternatív pedagógiáról, a szülői felelősségvállalásról egyfelől gyermeke iskolai nevelése-oktatását, másfelől a szülői közösség tagjaként az intézményfenntartás támogatását illetően. Tájékoztat a szervezeti és működési sajátosságokról, az Iskola közösségi életéről, szokásrendjéről, felhívja a szülő figyelmét az iskolai alapidokumentumok (Pedagógiai program, SzMSz, házirend) tanulmányozására, illetve fontosabb rendelkezéseikkel a tájékoztatás során a szülőket megismerteti. A szülők tájékoztatása újonnan induló első osztályba történő felvétel esetén a beiskolázási csoport, meglévő osztályba történő felvételtkor az osztálytanító feladata.

Írásbeli megállapodás a szülőkkel

A tanulófelvétel végső feltétele és egyben a folyamat lezárása az Iskola és a szülők között írásbeli megállapodás aláírása a tanulói jogviszony létesítéséről és fenntartásának feltételeiről.

Az írásbeli megállapodás alapja és indoka, hogy az Iskola, mint alternatív magánintézmény nem kötelező felvételt biztosító iskola, a szülő számára választása nem kötelező. A Waldorf-pedagógia szerinti iskolai nevelés-oktatás feltételezi a családi és iskolai nevelés összhangját, épít a szülő részéről a sajátos pedagógiai alapelvek, módszerek, eszközök, tantervi tartalmak iránti bizalomra és elfogadásra, a fokozott, érdemi szülői együttműködésre – mindezek együttes feltételei a gyermek, gyermekek Waldorf-pedagógiai szellemiségű iskolai nevelésének. A tanulófelvétellel keletkező tartós, évekig fennálló tanulói jogviszony ideje alatt ugyanakkor a pedagógiát támogató szülői viszonyulás, a családi és iskolai nevelés összhangja változhat, a szülő-iskola együttműködése akadályozottá válhat, amely szükségképpen megjelenik a gyermek iskolai jelenlétében, nehezítve az Iskola pedagógiai munkáját. Ez végső esetben olyan pedagógiai helyzethez is elvezethet, amelyben a gyermek Waldorf-pedagógiai eszközökkel történő iskolai oktatása nem vállalható vagy nem biztosítható, ezért az Iskola a tanulói jogviszony fenntartását a pedagógia sikeres megvalósításához szükséges szülői elfogadáshoz és együttműködéshez köti.

Az írásbeli megállapodásban az Iskola az Nkt. (köznevelési törvény) 31. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazással élve a tanulói jogviszony feltételeként elvárja a szülőktől a Waldorf-pedagógia iránti elkötelezettséget és elfogadást, valamint a gyermek Waldorf-iskolai nevelésének megvalósításához szükséges fokozott, érdemi szülői együttműködést. A megállapodás a gyermek egyedi helyzetével indokoltan egyedi pedagógiai tartalmakat, feltételeket is meghatározhat a szülő számára.

Tanuló átvétele

Rendszeresen előfordul, hogy a tanév közben, vagy az új tanév kezdetén jelentkeznek szülők felvételi kérelemmel. Ilyen esetben az osztálytanító az osztályban tanító kollégáival együtt mérlegeli, hogy az osztály tud-e újabb gyermeket befogadni. Amennyiben igen, ennek tényét közlik a tanári kollégiummal. Az ismerkedő beszélgetés legalább két tanár jelenlétében zajlik, módját és a felvétel kritériumait a gyermek életkora és az illető osztály összetétele határozza meg. A felvételtől az osztálykísérő **a tanári kollégium segítségével hoz döntést**, aminek eredményéről értesíti a szülőket.

Az iskolából való távozás

A gyermek iskolából való kilépésének indokai különbözőek lehetnek, ezek között szerepel a lakóhely megváltozása, vagy a szülő, ill. az iskola ilyen irányú döntése. Ez utóbbi esetekben **a nevelésről alkotott kép egymástól való eltávolodása** a leggyakrabban előforduló ok. Ilyenkor a gyermek érdekében legjobb az iskolaváltás, hiszen a nézetkülönbség komoly feszültségeket

támaszt a gyermekben és az osztály közösségében egyaránt. Az iskolánkból való távozáskor, az általunk kiállított szöveges bizonyítványt érdemjegyeket tartalmazó bizonyítvánnyá váltjuk át, ugyanúgy, mint nyolcadik osztály végén, a továbbtanuláskor.

2.4.2. A tanulmányok alatti vizsgák tantárgyankénti, évfolyamonkénti követelményei, középfokú iskola esetében a szóbeli felvételi vizsga követelményei

A 8. év az osztálytanítói időszak lezárása. A diákok ebben a tanévben egyre inkább érzik a felső tagozaton tanító pedagógusok figyelmét.

Mivel intézményünk egységes, arra törekszünk, hogy tanulóinkat a 12. osztály végén teendő Waldorf érettségiig neveljük.

A középtagozat zárásaként a fiatalok **nyilvános előadáson mutatják be éves munkájukat**. A tanév során elmélyednek az általuk kiválasztott témában, **kutatómunkát** végeznek, melynek eredményeit rögzítik. **Írásbeli munkájukat egy művészi munkával is alátámasztják**.

Az éves munka művészeti munka része, és az éves **dráma előadás** közösen képezik a művészeti alapvizsgát.

Az előadásokra az osztály írásbeli és művészi munkáit bemutató kiállítás helyszínén kerül sor. Felkészülésüket az osztálytanító kíséri figyelemmel, aki, ha szükséges, segít, utat mutat. A 8.-os munka *értékelését azonban a felső tagozatos tanári kollégium végzi*.

A középtagozaton az epochákhoz kapcsolódóan kiselőadásokat tartanak, egyénileg és csoportosan is készülnek egy-egy témából, projekteket készítenek.

A kilencedik osztályba a felvétel a középiskolai felvételi eljárás keretében a KIR-rendszerben történik. Az Iskola 13 évfolyammal működő egységes iskolaként az általános iskola mellett a gimnázium feladatát is ellátja, így az általános iskolai tanulói számára a gimnáziumi szakasz a tanulmányok egyenes folytatásaként jelenik meg. A felvételi eljárás során a tanulók írásbeli vizsgán és szóbeli elbeszélgetésen vesznek részt. A felvételi eljárás során a szóbeli beszélgetés súlyozottan szerepel.

A tizenkettedik év a csúcs- és zárópontja a Waldorf iskolának.

A személyiségükben önálló, szociálisan is érett fiatalok a legnagyobb próbatétel előtt állnak. Az áttekinthető, rendszerező epochák feladatainak elvégzése mellett **önállóan dolgoznak fel egy saját maguk által választott témát**, illetve készülnek a teljes estét betöltő **színházi előadásra**. Ebből tevődik össze **a Waldorf érettségi**.

A Waldorf érettségi másik része az **önálló munka írásos dolgozatának elkészítése, a művészi vagy gyakorlati munka bemutatása** egy kiállításon, illetve a kettőt bemutató **szóbeli prezentáció** az iskola tanárai, diákjai és a szülők, ismerősök előtt. Fontos látni, hogy egész évben elmélyülten végezték a téma feldolgozását, önálló kérdések vetődtek fel bennük, amire keresték a választ.

A közönség is kérdéseket tehet fel az előadás végén. *A Waldorf érettséginek ezt a részét több tanár értékeli a teljes nevelői kollégiumból.* A diákok munkáját egy témavezető tanár követi, támogatja egész évben.

A 13. évfolyam az érettségire való felkészítés időszaka.

A 13. évfolyamon legalább annyi tárgyat kell tanulniuk a diákoknak, amennyiből **érettségi vizsgára** jelentkeznek. Ebből következően az osztály nem rendelkezik egységes órarenddel. A választott tantárgyakról minden tanulónak egyénileg a 12. osztályban júniusig kell döntenie, így tud az iskola egyszerre a közösséghez és az egyénhez igazított órarendet készíteni.

A 13. évfolyam *kötelező tantárgyai megegyeznek az érettségi vizsga kötelező tárgyaival*: magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem, idegen nyelv és a szabadon választott érettségi tantárgy(ak).

A diákok több (kettő, három) **évközi vizsga** keretében adnak számot tudásukról. A tanárok a vizsgák módját (írásbeli es/vagy szóbeli, gyakorlati) a mindenkori érettségi vizsga követelményeket követve szervezik meg.

Az évközi vizsgákat a kötelező és az osztály diákjai által szabadon választott tantárgyakból tartják. A tanárok a tétel sorok összeállításában is az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának rendelkezéseit tartják szem előtt. Az évközi eredményes vizsgák megléte feltétele az érettségi vizsgára bocsátásnak.

2.4.3. Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításával kapcsolatos iskolai terv

Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításának célja, hogy a tanulók

- megismerjék az elsősegélynyújtás fogalmát,
- felismerjék a veszélyhelyzeteket,
- megismerjék a leggyakrabban előforduló sérülések élettani hátterét, várható következményeit,
- elsajátítsák a legalapvetőbb elsősegély-nyújtási módokat,
- megismerkedjenek a mentőszolgálat működésével, elsajátítsák a mentő hívásának módját

Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításával kapcsolatos iskolai feladatok

- a tanulók az életkoruknak megfelelő szinten foglalkozzanak a legfontosabb elsősegély-nyújtási alapismeretekkel a tanórai és a tanórán kívüli egyéb foglalkozások keretében,

- a tanulóknak az alapvető elsősegély-nyújtási módok bemutatása, gyakorlásuk
- elsősegélynyújtásra kiképzett pedagógus jelenléte az iskolában, és a pedagógusok elsősegély-nyújtási ismeretekkel foglalkozó továbbképzésen való részvételének támogatása
- iskolai elsősegélyhely, elsősegélynyújtó felszerelések biztosítása, tanulókkal való megismertetése

Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátítását szolgáló iskolai tevékenységek

- *az egyes tantárgyak tananyagaihoz kapcsolódó ismeretek:*

Tantárgy	Elsősegély-nyújtási alapismeret
természetismeret, biológia	sérülések ellátása, allergiás tünetek, kezelése, vérzések csillapítása, légzési akadályok elhárítása, rovarcsípések enyhítése, újraélesztés alapfogásai
kémia, fizika	vegyszerek és mérgek hatásai, forrázás veszélyei és kezelése, égési sérülések és azok ellátása, gázok okozta mérgezés tünetei és a segítségnyújtás módja
mozgás és testnevelés, dráma	esés, húzódás, rándulás, ficam tünetei és kezelése, teendők komolyabb sportsérülések esetén
vizuális kultúra: festés, rajz-grafika	festékek, ragasztók káros hatásai és tünetei
informatika	számítógép káros hatásai és a felelős használat elsajátításának módja
kertművelés, kézművesség	szerszámok, eszközök sérülésveszélyei, a sérülések ellátása
zene	hangszálak sérülései és a probléma megelőzése

- *osztályfőnöki órák keretében feldolgozott elsősegély-nyújtási alapok*

5-8. évfolyamokon

– minden évfolyamon rendszeresen felmerülő témák, projektek: nemi felvilágosítás, médiaismeret – a szemléletformáló alkalmak célja a tudatos hozzáállás kialakítása és a káros következmények kezelése,

– évente egyszer az iskolaorvos, védőnő bevonásával szervezeten, különösen a következő témákban: segítségnyújtás és teendők közlekedési és egyéb balesetek esetén, a mentőszolgálat működése, mentő hívásának módja,

9-12. évfolyamokon rendszeresen a következő témákban:

– drogprevenció (tudatmódosító- és kábító szerek hatása, használatuk veszélyei),

– egyéb függőségek veszélyei és kezelése, például: cigaretta, alkohol, játék, virtuális világ.

- *tanórán kívüli egyéb foglalkozások szervezése*

Egészségneveléssel, egészségvédelemmel foglalkozó szakkör, témanap keretében elsősegély-nyújtási alapismeretekkel való foglalkozás

A foglalkozások vezetői: az intézmény pedagógusai és diákjai, kortárs segítők, meghívott szakemberek, együttműködő szervezetek.

2.4.4. A tanulóknak az intézményi döntési folyamatokban való részvételi jogai, ezek gyakorlásának rendje

Diákönkormányzat és diákközgyűlések

Diákkörök

A tanulók közös tevékenységük megszervezésére a házirendben meghatározottak szerint diákköröket hozhatnak létre. A diákkörök létrejöttét és működését a Tanári Kollégium segíti. A diákkörök – a Tanári Kollégium véleményének meghallgatásával – döntenek saját közösségi életük tervezésében, szervezésében, tisztségviselőik megválasztásában, és képviseltethetik magukat a diákönkormányzatban.

Diákönkormányzat

A tanulók és diákköreik Diákönkormányzatot hozhatnak létre. A Diákönkormányzat tevékenysége a tanulókat érintő valamennyi kérdésre kiterjed, alapvető feladata a tanulói érdekképviselet, önszerveződés megvalósítása, az Iskola döntési folyamataiban való részvétel. A diákönkormányzat munkáját e feladatra kijelölt pedagógus segíti, akit a Diákönkormányzat javaslatára a Tanári

Kollégium biz meg 2 éves időtartamra. A Tanári Kollégium rendszeresen tájékozódik a diákönkormányzat munkáját támogató tanártól a Diákönkormányzat működéséről.

A Diákönkormányzat a Tanári Kollégium véleményének kikérésével *dönt*: saját működéséről, a működéséhez biztosított anyagi eszközök felhasználásáról, hatáskörei gyakorlásáról, tájékoztatási rendszeréről, egy tanítás nélküli munkanap programjáról.

Véleményét ki kell kérni (és a kérdések tárgyalására képviselőjét meg kell hívni):

- az SzMSz jogszabályban meghatározott rendelkezéseinek elfogadása előtt,
- a tanulói szociális juttatások elosztási elveinek meghatározása előtt, az ifjúságpolitikai célokra biztosított pénzeszközök felhasználásakor,
- a házirend elfogadása előtt,
- a tanulók közösségét érintő kérdések meghozatalánál,
- a tanulók helyzetét elemző, értékelő beszámolók elkészítéséhez, elfogadásához,
- a tanulói pályázatok, versenyek meghirdetéséhez, megszervezéséhez,
- az iskolai sportkör működési rendjének megállapításához,
- az egyéb foglalkozások formáinak meghatározásához,
- a könyvtár, a sportlétesítmények működési rendjének kialakításához,
- az SzMSz-ben meghatározott ügyekben.

A Diákönkormányzat *javaslatot tehet és véleményt nyilváníthat* az Iskola működésével és a tanulókkal kapcsolatos valamennyi kérdésben.

A diákönkormányzat működését saját szervezeti és működési szabályzata határozza meg, amelyet a választó tanulóközösség – a Tanári Kollégium jóváhagyásával – fogad el. Testületét az osztályonként delegált 1 tanuló alkotja, tisztségviselőit maga választja SZMSZ-e rendelkezései szerint, jogosítványait tisztségviselői útján gyakorolja. A diákönkormányzat felnőtt vezetője a Tanári Kollégium által megbízott segítő pedagógus.

Diákközgyűlés

Évente egyszer a tanulók tájékoztatására diákközgyűlés összehívását kezdeményezheti a diákönkormányzat vezetője. A közgyűlést a Tanári Kollégium hívja össze a napirendi pontok nyilvánosságra hozatalával.

Diákönkormányzat, diákkörök működési feltételei

A Diákönkormányzat és a diákkörök az Iskola berendezéseit, termeit térítés nélkül igénybe vehetik, ha ez az iskolai oktatást nem zavarja. A Diákönkormányzat önálló bevételét képezi az általa szervezett rendezvények haszna. Egyébként a diákönkormányzat, diákkörök működéséhez

szükséges pénzügyi forrásokat az Iskola az éves költségvetésében irányozza elő. A Diákönkormányzat rendelkezésére álló pénzeszközök felhasználásáról az elvégzendő feladatokat mérlegelve a diákközgyűlés dönt, a pénzügyi döntések végrehajtását az elnök és a segítő tanár együttesen végzi. A Diákönkormányzat támogatást nyújthat a tanulóknak, méltánylást érdemlő esetekben (szociális rászorultság, versenyen való részvétel, tanulmányút, stb.)

2.4.5. A szülő, a tanuló, a pedagógus és az intézmény partnerei kapcsolattartásának formái

Belső kapcsolatok rendszere

A tanulók

Tevékenységünk középpontjában a gyermek áll. Minden Waldorf-intézmény, legyen az óvoda vagy iskola, elsődleges céljának tekinti a GYERMEK fejlődésének segítését. Nem a gyermekekét általában, hanem az egyes gyermekét, az iskolába járó minden egyes gyermekét, külön-külön. Ez okozza, hogy olyan sajátos a Waldorf-iskolák oktatás-szervezési rendszere és más működési alapelvek is erre acélra vezethetők vissza. Az öngazgatásból adódóan az iskola működtetésével kapcsolatos szervezési feladatok éppúgy hozzá tartoznak a pedagógusok feladataihoz, mint a tanórák megtartása. A tanulók szociális képességeinek fejlesztése ott kezdődik, hogy a gyermeket körülvevő felnőttek is nap, mint nap fejlesztik szociális készségüket. Az együttműködés területén elsősorban példával nevelnek. Szükség van a folyamatos tanulásra az új és újabb feladatok megoldásához, így válik a Waldorf-közösség tanuló közösséggé, ahol nemcsak a gyermek, hanem a közösség minden tagja fejlődhet.

A tanulók kérdéseiket, véleményüket, javaslataikat szóban vagy írásban, egyénileg vagy választott képviselőik, tisztségviselőik útján jelezhetik a Tanári Kollégiumnak vagy a Szülői Kollégiumnak, kérhetik a diákönkormányzat, valamint segítő tanára közvetítését is. Sérelem esetén a tanuló a szaktanáraihoz, osztálytanítójához/osztálykísérőjéhez, az iskolavezetéshez, a gyermek- és ifjúságvédelmi felelőshöz, a diákönkormányzatot segítő tanárhoz és a diákönkormányzat vezetőségéhez fordulhat.

Pedagógusok és tanulók kapcsolattartása

A tanulók napi személyes kapcsolatban állnak az Iskola pedagógusaival, kiemelten osztálytanítójukkal, osztálykísérőjükkel. Egyéni haladásukról osztálytanítójuktól és szaktanáraiktól a Waldorf-pedagógia elveinek megfelelő folyamatos szóbeli visszajelzést, és írásbeli tájékoztatást kapnak. Az osztályt és az Iskolát érintő kérdésekről elsősorban az osztálytanítók, osztálykísérők adnak tájékoztatást, továbbá az iskolai hirdetőtáblán is megjelennek a tanulóknak vagy a tanulóknak is szóló közlemények

Diákönkormányzattal, diákképviselőkkel, diákkörökkel való kapcsolattartás

A diákönkormányzat egyik feladata, hogy segítse az Iskola tanulói és az iskolavezetés közötti kapcsolattartást. A tanulók és közösségeik az iskolai életüket érintő bármely kérdésben a diákönkormányzat útján is érvényesíthetik jogaikat. Az 5. osztálytól kezdődően az egyes osztályok tanulói a tanév elején megválasztott diákönkormányzati képviselőkön keresztül tartják a kapcsolatot a diákönkormányzat vezetőségével és közgyűlésével.

A diákönkormányzat és az iskolavezetés kapcsolattartását a diákönkormányzat munkáját segítő tanár támogatja: segíti a diákönkormányzati munkát és minden fórumon képviseli annak érdekeit, napi kapcsolatot tart a tanulókkal iskolai problémáik kezelésében.

A diákönkormányzat közgyűlése nyilvános, a diákönkormányzat működéséről a tanulók tájékoztatást kérhetnek a vezetőségtől. A közgyűlésekről a diákönkormányzat az üléseket követően az osztályképviselőkön keresztül és faliújságon, az iskolaújságban vagy az iskolarádióban, illetve az Iskola honlapján tájékoztatja a diákokat. A diákönkormányzat mindenki számára elérhető az iskolaépületben.

A pedagógusok közössége

Az intézmény teljes pedagógiai életéért a pedagógusok közössége felel. A pedagógusok közösségét Tanári Kollégiumnak nevezzük, akik egymás munkáját segítve komoly együttműködésben vezetik az iskola pedagógiai életét.

A Tanári Kollégium határozza meg az iskola Pedagógiai Programját. A Tanári Kollégium alakítja ki az új pedagógus kollégák felvételének folyamatát és gondoskodik arról, hogy a felvétel után az új kolléga bevezetése minél gördülékenyebben történjen. A Tanári Kollégium tagjai minden héten találkoznak az ún. Tanári konferencián, ahol egyrészt közös pedagógiai munkát folytatnak, másrészt megbeszélik az aktuális feladatokat. A konferenciamunka elengedhetetlen az iskola egységes pedagógiai arculatának kialakításához és a pedagógusok szakmai fejlődéséhez.

A szülők szerepe a pedagógiában

Az iskolai élet harmadik szereplője a gyermek és a pedagógus mellett a szülő. Mivel a szülőnek azzal együtt, hogy gyermekének iskolai nevelését és oktatását a pedagógusokra bízta, továbbra is jelentős szerepe van a gyermek nevelésében, ezért a Waldorf-iskolában úgy tartjuk, hogy a gyermek fejlődésének biztosítása a szülő és a pedagógus közös felelőssége. Ennek a közös felelősségnek a viseléséhez elengedhetetlen a szülők és a pedagógusok nyílt, bizalomteljes együttműködése, problémamegoldásra törekvő hozzáállása. Emiatt iskoláinkban különös hangsúlyt fektetünk a szülőkkel való együttműködésre, havi rendszerességű szülői esteken és egyéb rendezvényeken beszélgetünk a szülőkkel a Waldorf-pedagógiáról, a gyermekek életkorából adódó pedagógiai kérdésekről és rendszeresen tartunk fogadó órákat is. Sok iskolai

rendezvényt szervezünk a szülők részvételével, amelyek során közvetlen személyes kapcsolatok tudnak kialakulni a szülők és a pedagógusok között.

Ahogy az iskola a szülők és a pedagógusok közös elhatározásából születik, úgy a szülők és a pedagógusok egymást segítő és kiegészítő együttműködése elengedhetetlen a működés éve alatt is. Az iskola a gyermekért van s a szülők és a pedagógusok együtt tesznek meg mindent, hogy a gyermek nevelése, oktatása a lehető legjobb mederben folyjon. Egy Waldorf-iskolában a szülői szerepek bővebbek egy „átlagos iskolai” szülői feladatnál abból adódóan, hogy az iskolát fenntartó civilszervezet lényegében a szülőkből áll, akik ezáltal jogilag és gazdaságilag is felelősek az intézmény-működéséért. Így elmondható, hogy a Waldorf-szülők a pedagógiai együttműködés mellett napi szinten részt vesznek az intézmény-fenntartás és működtetés feladataiban is.

Szülőkkel való kapcsolattartás

Az egyes szülőkkel, a szülői közösséggel, a Szülői Kollégiummal való megfelelő együttműködés, a szülőkkel való kapcsolattartás a Waldorf-iskola kiemelten fontos területe, amelynek kialakításáért és gondozásáért a Tanári Kollégium egésze felelősséggel tartozik.

A szülő gyermeke iskolai életéről, tanulmányairól rendszeres visszajelzést kap. A tanulók egyéni haladásával kapcsolatos szülői tájékoztatás fórumai és módjai a szülői estek, a fogadóórák, az írásbeli visszajelzések a tanulói epocha- és munkafüzetekben, a félévi értesítő, az év végi szöveges értékelés, a pedagógusokkal folytatott egyéni beszélgetések, családlátogatások.

Szülői estek

Az Iskola és az Óvoda osztályonként rendszeresen, az osztálytanító, osztálykísérő, az óvónők által meghatározott időpontokban szülői esteket tart. A szülői estek és fogadóórák időpontjáról az osztálytanító, osztálykísérő elektronikus levélben tájékoztatja a szülőket. A szülők a tanév rendjéről, feladatairól, az osztályban tanító pedagógusokról a tanév első szülői estjén kapnak részletes és átfogó tájékoztatást. Új osztályközösségek első szülői estjén továbbá az osztálytanító szóban bemutatja a szülőknek az osztályban tanító valamennyi pedagógust. A tanév során az osztálytanítók havi rendszerességgel tartanak szülői estet, és ha az osztálytanító szükségesnek látja, rendkívüli szülői estet is összehívhat.

A tervezhető szülői estek idejét az iskolai munkaterv évenként tartalmazza.

Szülői fogadó órák

Az iskola valamennyi pedagógusa a munkaterv szerinti időpontokban szülői fogadóórát tart. Fogadóórán kívül is van lehetőség a szülő tájékoztatására, a pedagógussal telefonon vagy írásban egyeztetett időpontban.

Egyéb fórumok

A szülők kérdéseiket, véleményüket, javaslataikat szóban vagy írásban, egyénileg vagy választott képviselőik, tisztségviselőik útján jelezhetik az intézményvezetőnek vagy a Tanári/Óvónői/Pedagógiai Kollégiumnak.

Az Intézmény pedagógiai programja, SzMSz-e, házirendje és munkaterve nyilvános, a szülők számára is elérhető az Iskola honlapján, továbbá nyomtatott formában a titkárságon és a könyvtárban. Ezen túlmenően a pedagógiai programról, az SzMSz-ről, a házirendről és a munkaterről az intézményvezetőtől a munkatervben meghatározott intézményvezetői fogadóórákon kérhetnek a szülők tájékoztatást.

A szülői szervezetekkel való kapcsolattartás

Az intézményvezető és a Szülői Kollégium képviselője az együttműködés tartalmát és formáját tanévente – az iskolai munkaterv és a szülői szervezet munkaprogramja alapján – egyezteteti. A szükség szerint tartott közös megbeszéléseken felül az intézményvezető tanévente egyszer a Szülői Kollégium ülésén találkozik a szülőkkel, ahol tájékoztat az Intézmény nevelő-oktató munkájáról, az aktuális feladatokról, válaszol a szülői kérdésekre, felvetésekre. Az intézményvezető a Szülői Kollégiumot – képviselője útján – rendszeresen tájékoztatja az Intézmény pedagógiai tevékenységéről, a tanulókat érintő kérdésekről. A tájékoztatás továbbításáról az egyes osztályok szülői közössége felé az Szülői Kollégium osztályképviselői gondoskodnak, továbbá az osztályok szülői közösségeivel az osztálytanítók, osztálykísérők is közvetlen kapcsolatot ápolnak, és a szülői esteken az osztályszintű kérdések mellett az iskolai munka egészéről is tájékoztatnak.

Az intézményvezető elektronikus úton is tájékoztatást nyújt a szülői közösségeknek és a Szülői Kollégiumnak az Intézményéletét érintő eseményekről.

A Szülői Kollégium képviselőjét minden olyan kérdés tárgyalására meg kell hívni, amelyben a szülői szervezetet jogszabály vagy a jelen szabályzat értelmében véleményezési vagy egyetértési jog illeti meg, továbbá akkor is meg kell hívni, ha az Intézmény valamely ügyben a szülők segítségét igényli. Az Szülői Kollégium képviselője az e körbe tartozó ügyekben tanácskozási joggal vesz részt a tanári konferencián, egyéb testületi ülésen

Külső kapcsolatok rendszere, formája és módja

Az intézmény a pedagógiai munka színvonalának emelése, a gyermekek egészségügyi, gyermekvédelmi és szociális ellátása, valamint a későbbiekben a továbbtanulás és a pályaválasztás érdekében, illetve egyéb ügyekben rendszeres kapcsolat fenntartására törekszik más intézményekkel és szervezetekkel. Ezek az intézmények és szervezetek a következők: Magyar Waldorf Szövetség, hazai és külföldi Waldorf-intézmények, más oktató-nevelő intézmények, a

gyermek egészségügyi ellátásáról gondoskodó társintézmények, gyermek és ifjúságvédelmi hatóságok, pedagógiai szakszolgálatok, nevelési tanácsadó szolgálat, családsegítő központ. A kapcsolattartás különböző formái és módjai: közös értekezletek tartása, szakmai előadásokon és megbeszéléseken való részvétel, módszertani bemutatók és gyakorlatok tartása, közös ünnepélyek rendezése, intézményi rendezvények látogatása.

2.4.6. Az otthoni, napközis, tanulószobai felkészüléshez előírt írásbeli és szóbeli feladatok meghatározásának elvei és korlátai

Az otthoni, tanulószobai illetve napközis felkészüléshez előírt írásbeli és szóbeli feladatokat – házi feladatokat – az osztály osztálytanítója (helyettesítése esetén a helyettes tanár) illetve az osztályt tanító szaktanárok adják ki a gyerekeknek a tanítási órán.

Osztályfoktól függően írásban rögzítik a tanulók a teendőiket. Fő elveink közé tartozik, hogy alsóbb osztályokban ne terheljük a gyerekeket otthoni teendőikkel, hadd maradjon meg a délutáni idő számukra szabad játékra, pihenésre. Harmadik-negyedik osztálytól kezdve fokozatosan lép be a diákok délutáni teendői közé a házi feladat.

Ugyancsak fő szempont az önállóságra való nevelés, s az egyéni felelősségek kialakítása. Középtagozaton megjelennek feladatként az önálló projektmunkák, melyek akár egy nagyobb témakör önálló feldolgozását jelentik.

2.4.7. Az írásbeli, szóbeli, gyakorlati beszámoltatások, számonkérések, értékelés rendje

Számonkérés, értékelés

Az értékelés átszövi a Waldorf-pedagógia egészét. Azt tekinthetjük példaértékű gyakorlatnak, amikor az önmaga munkáját és eredményeit rendszeresen értékelő tanár tapasztalatokat von le a napi pedagógiai-emberi folyamatokból, és azokat visszaáramoltatja az osztálytermi munkába. A Waldorf-pedagógia az értékelést, mint a gyermek megismerésének és megértésének eszközét fogja fel.

A gyermeket mindig önmagához képest értékeljük. Minél pontosabbak és átfogóbbak a tanár megfigyelései, annál mélyebben képes megérteni a gyermeket. A gyermeknek ez az alaposabb megértése elősegíti fejlődését.

A számonkérések és értékelés segíti a tanítási folyamatot, és normákat teremt. Visszajelzést ad a szülők és a tanulók számára, képet ad a tanulók hozzáállásáról, magatartásáról és képességeiről. Az értékelésnek ez a módja folyamatos párbeszédre épül a szülőkkel és a gyermekekkel.

Az értékelés másik fajtája külső megfigyelés formájában történik, speciális eredményekre vonatkozó, mérhető adatokkal szolgál, megállapítja, hogy a tanuló mire képes és mire nem. A tanárnak fontos figyelemmel kísérnie a gyermek individualizációját, hogy miként éli meg a kulcsfontosságú fejlődési fázisokat, hogyan birkózik meg azokkal a nehézségekkel, amelyekkel az élet szembesíti. A tanár által folyamatosan végzett megfigyelések kiterjednek a gyermek napi iskolai tevékenységére, munkájára, szociális kapcsolataira, órai jelenlétére, otthoni feladatainak elvégzésére, a vele kapcsolatos szokatlan jelenségekre - atipikus magatartás, otthoni vagy szociális krízisek, betegségek. Megfigyelésekből származó jegyzeteket kiegészítik a szaktanárok a gyermek szakórákon nyújtott teljesítményével. Az év során összegyűlt észrevételeket az osztálytanító és a szaktanárok összegzik a gyermek év végi bizonyítványában adott jellemzésben.

Az értékelés rendje

A tanév végén minden gyermek szöveges bizonyítványt kap, melyet az osztálytanító, osztálykísérő, szaktanár és mentor tanár közösen ír.

A bizonyítványról másolat készül, amit az irattárban őrzünk a diákok állami bizonyítványával együtt.

Év közben a formális értékelés az órai munka, füzetmunka, házi feladatok, önálló munka, éves munka, tudáspróbák, felelés, kiselőadás alapján történik az osztályfok függvényében. Ha a gyermek kilép iskolánkból, és más tanítási intézményben kívánja folytatni a tanulmányait, a befogadó iskola kérésére az osztálytanító és az osztályban tanító szaktanárok érdemjegyekre váltják át a szöveges értékelést. Amennyiben a tanuló nem működik együtt tanáraival, és a szülő sem tesz erőfeszítést az együttműködés érdekében, a tanulói jogviszonyt az iskola felbonthatja.

Évismétlésre csak rendkívüli esetekben van lehetőség, ehhez az egész tanári konferencia döntése szükséges. A nyolcadik osztályos éves munkát az osztálytanító kíséri, a felső tagozatos tanárok értékelik. Az értékelés bekerül a nyolcadikos bizonyítványba is.

Amennyiben a tanári kollégium nem fogadja el az éves munkát, a diák azt később megismétli.

A 12. osztály végén a fiatalok Waldorf érettségit tesznek. Munkájukat kísérőtanár követi és több kolléga szövegesen értékeli, és diplomát kapnak róla. A Waldorf érettségi közösségi része az osztály által létrehozott színházi előadás, melynek értékelését szintén a diploma tartalmazza. Amennyiben a diák nem teljesíti a Waldorf érettségi követelményeit, nem léphet a tizenharmadik osztályba. A Waldorf iskola egységes oktatási intézmény. Különböző képességű gyerekeket tanítunk egy osztályban.

A 13. évben állami érettségi vizsgát tesznek a diákok.

2.4.8. A magasabb évfolyamra lépés feltételei

A Waldorf pedagógia elsősorban az életkori sajátosságokra alapozva nevel és tanít. Kiemelt fontossággal bír a tanuló életében az osztályközössége, az életkori közössége. Évisméltés csak rendkívüli esetben történik, ehhez szükséges a Tanári Kollégium tagjainak határozata szükséges. A magasabb évfolyamra való lépés feltételei megegyeznek az egyes tantárgy évfolyamonkénti várható eredményeivel.

A magasabb évfolyamra lépés feltétele az 1-10. évfolyamon, hogy a tanuló a Waldorf-kerettantervben – és azzal összhangban lévő helyi tantervben – meghatározott pedagógiai célkitűzéseket és a tovább lépéshez minimálisan szükséges elvárt eredményeket elérje.

A magasabb évfolyamra lépés feltétele a 11-12. osztályban, hogy a tanulónak az adott évfolyam tantárgyi érdemjegyei a tanév végén – az ötfokú skálán – minimálisan a (2) osztályzatot elérjék.

Amennyiben a magasabb évfolyamra lépés feltételeinek a tanuló nem felel meg vagy egyéb okból nem értékelhető a tanuló teljesítménye, akkor a jogszabályok szerint osztályozó vagy javító vizsgát tesz.

2.4.9. A szöveges értékelések érdemjeggyé történő átváltásának elvei

A magyar Waldorf-iskolák kerettantervében megfogalmazott alapelvek szerint a Waldorf-iskolában az első tíz évfolyamon kizárólag szöveges értékelés készül. A szöveges értékelés tartalmazza az osztálytanító jellemzését a gyermekről, a gyermek egész évi szorgalmának és magatartásának értékelését, a gyermek részvételét a különböző iskolai feladatokban és tevékenységekben, a különböző tárgyakban elsajátított képességeit, szociális viselkedését, aktivitását, részvételi szintjét, reakcióit, érzelmi-esztétikai-szociális fejlődését. Mindezek a szöveges értékelésben előforduló elemek nem fordíthatók le csupán a tanulási eredményeket mérő hagyományos osztályzatokra. Ugyanakkor adott esetben (például iskolaváltáskor) szükség lehet arra, hogy a tanuló osztályzatokat kapjon, ezért szükséges megfogalmaznunk a szöveges értékelések érdemjeggyé történő átalakításának elveit. Fontos hangsúlyoznunk, hogy ezek az érdemjegyek – főleg az alacsonyabb osztályfokokon – semmiképp sem azt tükrözik, hogy a gyermek milyen mértékben (százalékban) sajátította el a tananyagot, hanem inkább azt, hogy milyen mértékben közelítette meg a Waldorf-iskolában az adott osztályfokon kitűzött pedagógiai célokat. Ezek a fejlesztési célok osztályfokokként és tantárgyanként részletezve megtalálhatók a helyi tantervben. E céloknak megfelelően váltjuk át a szöveges értékelést érdemjeggyé.

A szöveges értékelésnek érdemjeggyé történő átváltásának elve 1-4. osztályban

- *A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket biztosan teljesítette. (5)*
- *A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket elérte. (4)*
- *A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket részben teljesítette. (3)*
- *A továbblépéshez minimálisan szükséges elvárt eredményeket elérte. (2)*

A szöveges értékelésnek érdemjeggyé történő átváltásának elve a felsőbb osztályokban

5-8. évfolyam

Ezek az osztályfokokon a tanító irányítása mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a tanulók önálló feladatvégzése, problémamegoldási képessége. Minél hatékonyabban, minél aktívabban és figyelmesebben vesznek részt a tanítási-tanulási folyamatban az évek során, a megfelelő tanulási eredmények elérése mellett annál inkább képesek egyre növekvő mértékben önállóan cselekedni, döntéseket hozni, kutatómunkát végezni, összegezni, csoportosítani, megfogalmazni, dramatizálni, stb.

9-10. évfolyam

A 9. és a 10. osztályban a szöveges értékelés érdemjegyre átváltása megegyezik az első nyolc évfolyam gyakorlatával. E két évfolyamon még több kis-és nagydolgozatok, epocha- és témazárók írása, kiselőadások, beszámolók, projektmunkák adnak lehetőséget a szöveges, illetve a százalékos értékelésre.

A szöveges értékelésnek érdemjeggyé történő átváltásának elve az 5-10. évfolyamokon

- *A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket biztosan teljesítette, és biztonsággal képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (5)*
- *A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket elérte, és kevés segítséggel képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (4)*
- *A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket részben teljesítette, és nagyobb mértékű segítséggel képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (3)*
- *A továbblépéshez minimálisan szükséges elvárt eredményeket elérte, és nehezen, sok segítséggel képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (2)*

A félévi értesítőben, illetve az évvégi részletes szöveges bizonyítványban a pedagógusok a fenti elvekkel összhangban lévő kifejezéseket, jelzőket használnak a tanulók teljesítményének

értékelésére, amelyek meghatározóak a szöveges értékelésnek érdemjegyekre történő átváltásakor.

11-12. évfolyam

Pedagógiai alapelvünkből következően a formaív értékelést nem minden esetben fordítjuk le osztályzatokra, csak a nagyobb tanulási szakaszokat /epochákat/ lezárandó, összefoglaló tudásszintmérő tesztek, dolgozatok, epochazárók, szóbeli beszámolók, vizsgák értékelését.

Ezeken az évfolyamokon érvényesülhet az érdemjegyekkel történő minősítés (az ötfokú skála), mivel ez esetben a tanuló teljesítményét nem önmagához, hanem már társai teljesítményéhez, illetve a tantervi követelményrendszerhez mérjük.

A 11. és 12. évfolyam tanulói a fenti elvek alapján osztályzatot is kapnak.

A tanulók teljesítményének értékelése során meg kell vizsgálni, milyen mértékben sajátította el az új ismereteket, birtokába jutott-e az ismeret-, és tapasztalatszerzés aktuális formáinak, képes-e a szerzett tapasztalatok, ismeretek elvárt alkalmazására és bemutatására. Hol tart, illetve hová jutott el a fejlesztett szociális és individuális képességek tekintetében és a többi, adott tantárgy által ápolt kulcskompetenciához tartozó képességek, készségek terén.

A szummatív értékelés során a tantárgyi tartalom válik dominánssá, mely a korábbi évfolyamokon is megjelenhetett már százalékos formában kifejezve. A százalékos értékeknek a záróvizsgák rendjéhez igazodó átváltásával születhetnek meg az osztályzatok.

A százalékos formában megjelenő értékelések átváltása érdemjegyekké

80–100% elérése esetén jeles (5)

60–79% elérése esetén jó (4)

40–59% elérése esetén közepes (3)

25–39% elérése esetén elégséges (2)

0–24% elérése esetén elégtelen (1)

2.4.10. Az SNI-tanulók – fogyatékoság típusához és fokozatához SNI-irányelvek

Általános elvek

A Nemzeti alaptanterv (a továbbiakban: Nat) a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának is alapdokumentuma, az abban meghatározott fejlesztési területek - nevelési célok, kulcskompetenciák, illetve a műveltségi területeken megfogalmazott célok, feladatok a sajátos nevelési igényű tanulókra is érvényesek.

Az Irányelv egyaránt vonatkozik a sajátos nevelési igényű tanulóknak a többi tanulóval részben vagy egészben együtt (integráltan), azonos iskolai osztályban történő, illetve az e célra létrehozott gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézményben, konduktív pedagógiai intézményben, iskolai osztályban a sajátos nevelési igényű tanulók számára külön szervezett (gyógypedagógiai nevelésben, oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézményekben) nevelésére, oktatására.

A sajátos nevelési igényű tanulók habilitációs, rehabilitációs célú ellátása

A tanulók között fennálló - egyéni adottságokból és igényekből adódó - különbségeket figyelembe vesszük.

A sajátos nevelési igény kifejezi:

a) a tanuló életkori sajátosságainak fogyatékoság által okozott részleges vagy teljes körű módosulását,

b) az iskolai tanuláshoz szükséges képességek kialakulásának sajátos útját, fejlődésének eltérő ütemét, esetleg részleges vagy teljes kiesését, fejletlenségét, lassúbb ütemű és az átlagtól eltérő szintű fejleszhetőségét.

A sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárás béli differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teheti szükségessé.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenységet meghatározó tényezők

a) A fogyatékoság, az autizmus spektrum zavar vagy egyéb pszichés fejlődési zavar típusa, súlyossága.

b) A fogyatékoság, az autizmus spektrum zavar vagy egyéb pszichés fejlődési zavar kialakulásának, felismerésének, diagnosztizálásának ideje.

c) A sajátos nevelési igényű tanuló

ca) életkora, pszichés és egészségi állapota, rehabilitációs műtétei,

cb) képességei, kialakult készségei, kognitív funkciói, meglévő ismeretei.

d) A társadalmi integráció kívánalmai: az egyéni tanulási utak megtervezése és biztosítása, továbbtanulás, pályaválasztás, a lehető legönállóbb életvitelre történő felkészítés.

A szükséges pedagógiai feltételek biztosítása a sajátos nevelési igényű tanulók számára

A nevelés, oktatás, fejlesztés kötelezően biztosítandó pedagógiai feltételeit a köznevelési törvény foglalja össze. A köznevelési törvény a sajátos nevelési igényű tanulókhoz igazodva az általánosan kötelező feltételeket több területen módosítja, illetve kiegészíti olyan többletszolgáltatásokkal, amelyeket ki kell alakítani, és hozzáférhetővé tenni a sajátos nevelési igényű tanulók számára, mint például:

- speciális tanterv, tankönyvek, tanulási segédletek,
- speciális gyógyászati, valamint tanulást, életvitelt segítő technikai eszközök.

Az intézményünkben megvalósuló (integrált) nevelés, oktatás

A sajátos nevelési igényű tanulók eredményes szocializációját, iskolai pályafutását elősegítheti a nem sajátos nevelési igényű tanulókkal együtt történő - integrált - oktatásuk (teljes vagy részleges integrációjuk). Sikerkritériumnak a tanulók beilleszkedése, önmagához mért fejlődése, a többi tanulóval való együtt haladása tekinthető, melynek eredményes megvalósítását az alábbi tényezők biztosítják:

- A sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésében, oktatásában, fejlesztésében részt vevő, magas szintű pedagógiai, pszichológiai képességekkel (elfogadás, tolerancia, empátia, hitelesség) és az együttneveléshez szükséges kompetenciákkal rendelkező pedagógus, aki

a) a tananyag-feldolgozásnál figyelembe veszi a tantárgyi tartalmak - egyes sajátos nevelési igényű tanulók csoportjaira jellemző - módosulásait;

b) egyéni fejlesztési tervet készít a gyógypedagógus - konduktív nevelés esetén konduktor - együttműködésével, ennek alapján egyéni haladási ütemet biztosít, a differenciált nevelés, oktatás céljából individuális módszereket, technikákat alkalmaz;

c) a tanórai tevékenységek, foglalkozások során a pedagógiai diagnózisban szereplő javaslatokat beépíti, a folyamatos értékelés, hatékonyság-vizsgálat, a tanulói teljesítmények elemzése alapján - szükség esetén - megváltoztatja eljárásait, az adott szükséglethez igazodó módszereket alkalmaz;

d) egy-egy tanulási, nevelési helyzet, probléma megoldásához alternatívákat keres;

e) alkalmazkodik az eltérő képességekhez, az eltérő viselkedésekhez;

f) együttműködik különböző szakemberekkel, a gyógypedagógus iránymutatásait, javaslatait beépíti a pedagógiai folyamatokba.

A sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésében, oktatásában, fejlesztésében részt vevő - a tanuló fogyatékosságának típusához igazodó szakképzettséggel rendelkező - gyógypedagógus, gyógypedagógiai tanár, konduktor, konduktor-óvodapedagógus, konduktor-tanító, terapeuta

- a) segíti a pedagógiai diagnózis értelmezését;
- b) javaslatot tesz a fogyatékoság, a pszichés fejlődési zavar típusához, a tanuló egyéni igényeihez szükséges környezet kialakítására (a tanuló elhelyezése az osztályteremben, szükséges megvilágítás, hely- és helyzetváltoztatást segítő bútorok, eszközök alkalmazása stb.);
- c) segítséget nyújt a tanuláshoz, művelődéshez szükséges speciális segédeszközök kiválasztásában, ismerteti a speciális eszközök használatát, tájékoztat a beszerzési lehetőségekről;
- d) javaslatot tesz gyógypedagógiai specifikus módszerek, módszerkombinációk alkalmazására;
- e) figyelemmel kíséri a tanulók haladását, részt vesz a részeredmények értékelésében, javaslatot tesz az egyéni fejlesztési szükséglethez igazodó módszerváltásokra;
- f) együttműködik a többségi pedagógusokkal, figyelembe veszi a tanulóval foglalkozó pedagógus tapasztalatait, észrevételeit, javaslatait;
- g) terápiás fejlesztő tevékenységet végez a tanulóval való közvetlen foglalkozásokon - egyéni fejlesztési terv alapján a habilitációs, rehabilitációs fejlesztést szolgáló órakeretben -, ennek során támaszkodik a tanuló meglévő képességeire, az ép funkciókra;
- h) segíti a befogadó pedagógust az egyéni értékelés kialakításában, a gyermek önmagához mért fejlődésének megítélésében;
- i) segíti a helyi feltételek és a gyermek egyéni szükségleteinek összehangolását.

Az integrált nevelésben, oktatásban intézményünk igénybe veheti az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények, a pedagógiai szakszolgálati, illetve pedagógiai-szakmai szolgáltatást nyújtó intézmények szolgáltatásait, az utazó gyógypedagógiai hálózat működtetésére kijelölt intézmények segítségét a köznevelés-fejlesztési tervekben meghatározott feladatellátás szerint.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók iskolai fejlesztésének elvei

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanuló

Általános jellemzők

Az autizmuspektrum zavarok az idegrendszer igen korai, nagy valószínűséggel veleszületett ártalmának, illetve a genetikai, egyéb biológiai és környezeti tényezők együttes hatásának következményei. Az iskoláskor eléréseig - vagy tovább - kezeletlenül maradt fejlődési zavar és szélsőséges viselkedésformák gyógyító és fejlesztő célú ellátása a gyermek növekedésével egyre nehezebbé válhat, bár a nevelhetőség, taníthatóság időszaka belenyúlik a felnőttkorba, így sosem túl késő a fejlesztést elkezdeni. Az autizmuspektrum zavarok lényege a társas viselkedés, a kommunikációs és sajátos gondolkodási képességek minőségi károsodása, amely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg. Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulóra

legjellemzőbb a kölcsönösséget igénylő társas viselkedési készségek területén tapasztalható gondolkodási képesség sajátos hiányosságai, a beszéd szintjéhez képest károsodott kölcsönös kommunikáció, a rugalmas viselkedés szervezés és kivitelezés képességének minőségi sérülése és az egyenetlen képességprofil. Autizmus spektrum zavar minden értelmi szinten előfordul, ami azt jelenti, hogy jelen lehet átlagos (vagy átlag feletti) intelligencia mellett épp úgy, mint értelmi sérüléssel együtt járva. A fejlődési zavar átlagos, vagy átlag feletti intelligencia esetében is jelentősen befolyásolja, áthatja a gyermeki fejlődést, megváltoztatja a megismerés folyamatát és a társas viselkedés fejlődését, ezért sérülés-specifikusfejlesztésre minden érintett gyermekeknek joga és szüksége van. Autizmusban a beszédfejlődés gyakran megkésik, súlyos esetekben nem alakul ki beszélt nyelv. A központi probléma azonban nem a nyelv hiánya, vagy megkésett fejlődése, hanem a funkcionális, kölcsönös kommunikáció sérülése. Az alapvető problémák közé tartozhat a nyelvhasználat színvonalától függetlenül, hogy hiányozhat a kommunikáció és a beszéd hasznának, hatalmának megértése, vagyis hiányozhat annak megértése, hogy mások érzéseit, gondolatait, tetteit kommunikáció útján befolyásolni lehet.

Az alapvető gondolkodási és viselkedési képességek spontán elsajátításához szükséges képesség hiányok egész életen át jellemzően megmaradnak, de a speciális intenzív terápiás és pedagógiai ellátás segítségével jelentős fejlődés érhető el. A hiányzó/sérült képességek okozta elsődleges és másodlagos viselkedési tünetek az igen súlyostól a jól ellensúlyozott állapotokban csaknem tünetmentessé fejlődhetnek, változhatnak, és az élet különböző szakaszaiban különböző formákban jelentkezhetnek. Új helyzetben, váratlan események, körülmények hatására felerősödhetnek a típusos tünetek. A tünetek változatossága mellett a tanuló autizmusának súlyossága széles skálán szóródik.

A halmozottan sérült autizmus spektrum zavarral küzdő tanuló

Az autizmuspektrum zavarok gyakran társulnak egyéb problémákkal, amelyek az ellátási szükségletet, taníthatóságot és a gyermek jövőjére vonatkozó előjelzéseket jelentősen befolyásolják.

Ezek lehetnek:

- értelmi fogyatékoság (mint a leggyakoribb társuló fejlődési zavar),
- beszéd-, érzékszervi, mozgás- vagy egyéb fogyatékoság,
- viselkedésproblémák (főleg, ha azok súlyosak, pl. agresszió, önbántalmazás).

A fejlesztésnél szem előtt kell tartani, hogy a tanítás lehetséges módszertanát illetően a tanuló autizmusa az elsődlegesen meghatározó tényező. Általában a szükségletek egyéni kombinációjához kell a járulékos zavar speciális szempontjait és az autizmus-specifikus pedagógiai módszereket összehangolni.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók pedagógiai szempontú jellemzése

Gyakorlati célból a társas viselkedési készségek, szociális viselkedés szerint az autisztikus spektrumon elhelyezhető sokféle személyiségű és viselkedésű tanulók négy típusba sorolhatóak.

Izolált típus

Társas kapcsolatokat nem kezdeményező, a kezdeményezést, társas helyzeteket kerüli, elutasítja, nem érti. Általában értelmi fogyatékos, gyakoriak a szenzoros ingerfeldolgozás zavarai is. A legrosszabb prognózisú, legnehezebben tanítható alcsoport.

Passzív típus

Szociálisan nem kezdeményező, a közeledést passzívan elfogadja, gyakran jól irányítható. A legjobban tanítható, legjobb prognózisú a későbbi beilleszkedés lehetősége szempontjából is. Passzivitása, együttműködési készsége miatt nehéz észrevenni, amikor már nem követi a tananyagot, csak jelen van, illetve rugalmatlanul, formálisan „tanul”.

Aktív, bizarr típus

Szociálisan aktív. Viselkedése gyakran a helyzethez nem illő, szokatlan módon, esetleg sokat kezdeményező. Kapcsolatteremtése egyoldalú, a partner személyiségét, szándékát nem veszi tekintetbe, saját érdeklődési körbe tartozó témákra, kérdésekre szorítkozik.

Merev, formális típus

Főként a serdülő- és felnőttkorban, a legjobb értelmű és beszéd szintű személyekben alakulhat ki a jellegzetes viselkedés, amelynek háttérében erős kompenzációs igyekezet áll.

A gyermekek fejlődésük során többször is típust válhatnak.

Típusos erősségek, amelyekre építeni lehet

- A megfelelő szintű vizuális információ általában jól értelmezhető.
- Tanult rutinokhoz, szabályokhoz való alkalmazkodás.
- Jó mechanikus memória.
- Megfelelő környezetben, érdeklődésének megfelelő témáknál kiemelkedő koncentráció, kitartás.
- Egyes, nem szociális tartalmú tantárgyi területeken - pl. szó szerinti tanulás, nem szöveges számtan, földrajz, zene - viszonylag jó képességek.

Típusos nehézségek és kognitív problémák, amelyekkel számolni kell a tanítás során

- Az érzékszervi ingerfeldolgozás zavarai, túlérzékenységre és/vagy fokozott ingerkeresésre utaló viselkedések (hallás, látás, fájdalom stb.).
- Figyelemzavar gyakorisága.
- Az utánzási képesség kialakulásának hiányosságai.
- Inger feldolgozási, vizuomotoros koordinációs problémák.
- Tér-idő értelmezés interiozációjának gyengesége, esetleg hiánya.
- Analízis (sorrendiség)-szintézis műveleteinek problémája.
- Ok-okozati összefüggések felismerésének problémája.
- A lényegkiemelés, problémamegoldó gondolkodás deficitje.
- Az általánosítás, a tanultak új helyzetben való alkalmazásának sérülése.
- Felidézési problémák (pl. speciális szociális tartalmaknál és személyes élményeknél).
- Ismert tananyagban váratlan nehézség felmerülése szociális elem bevezetésével vagy új körülmények közötti alkalmazás során.
- A feladat céljának nem értése, reális jövőre irányultság hiánya.
- A szimbolikus gondolkodás (pl. játék) fogyatékosága.
- A valóság téves értelmezése, felfogása.
- Realitás és fantázia összetévesztése.
- A szóbeli kérések, közlések félreértése, különösen a többértelmű, elvont kifejezések, többrészes utasítások esetén. Szó szerinti értelmezés.
- Képességek, ismeretek önálló, változatos alkalmazásának nehézsége ()
- Gyermekközösségben áldozattá, illetve bűnbakká válás, más esetekben szociálisan a helyzetnek nem megfelelő viszonyulás a kortársakhoz.
- Szabadidőben passzivitás, kudarcokból eredő viselkedésproblémák megjelenése.
- Félelmek, fóbiák, szorongás.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztésének általános céljai, feladatai

- A legáltalánosabb távlati cél az egyéni képességek, fejlettség szintjén elérhető legjobb felnőttkori szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése: ennek alapja a szociális, kommunikációs és gondolkodási készségek hiányának speciális módszerekkel történő kompenzálása és a meglévő készségek fejlesztése.

- A hiányzó készségeket pótló, helyettesítő kompenzációs-habilitációs kezelése a fejlődési elmaradás, a másodlagos (pl. viselkedés-) problémák leküzdése érdekében. A fogyatékos készségek kompenzálása különös jelentőségű a tanulási, szociális és munkahelyzetekbe való beilleszkedés és viselkedés elsajátításához.

- Az iskolai és a mindennapi gyakorlati életre felkészítő tananyag speciális módszerek segítségével történő elsajátítása.

- A jellegzetes gondolkodási nehézségek, rugalmatlanság miatt - a továbblépés előtt - külön kiemelt fejlesztési feladat az elsajátított ismeretek alkalmazásának, általánosításának tanítása, az ismeretek folyamatos használata a fenntartás biztosítására, valamint a változatos, problémamegoldási módszerek tanítása.

- A tananyag kiválasztásának legfontosabb szempontja a tanított képesség egész életen át megfelelő alkalmazhatósága. A tanuló túlterheltségének elkerülése érdekében a felesleges információkat szűrni kell, mert a tipikusan fejlődő gyermek által spontán, ösztönösen elsajátított nagy mennyiségű információ és készség az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermek számára nehéz tananyagot jelent.

A fejlesztési célokat a fenti szempontok alapján fontossági sorrendben kell értelmezni, és e szerint kell az egyéni fejlesztési tervekbe iktatni.

A tanulók fejlesztési céljai hierarchikus rendben helyezkednek el abból a szempontból, hogy mennyire szükségesek a gyermek szociális alkalmazkodása és önszabályozása kialakításához (az egyéni fejlettségének szintjén). A típusos egyenetlen fejlődés azt jelenti, hogy a hiányzó vagy elmaradó készségek spontán fejlődésére nem építhetünk: minden egyes hiányzó részfunkció, illetve korábbi fejlődési szakaszból hiányzó alapozó funkció fejlesztését be kell illesztenünk ebbe a hierarchiába. Pl. a veszélyeztető viselkedések kezelése, más, elfogadható viselkedések kialakításával, viselkedésterápiával a célok hierarchikus rendjében így alakul:

- az ön-(esetleg köz-)veszélyes viselkedések kezelése,
- a családi életet akadályozó viselkedések kezelése,
- a taníthatóság és a csoportba való beilleszkedés kialakítása,
- az iskolán kívüli környezethez való adaptív viselkedés kialakítása.

Speciális módszerek az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztésében

- A nevelés, fejlesztés tervezése a mért szociális alkalmazkodás, fejlettségi kor, illetve a mért intelligencia szintje és a kommunikációs színvonal alapján történik, az egyenetlen képességprofil, valamint tanulási képességek miatt egyénhez igazodó módon, a fejlődés erre alkalmas eszközzel (pl. fejlődési kérdőív) való folyamatos követésével.

- Protetikus környezet és eszköztár kialakítása (strukturált környezet biztosítása az időbeli és téri tájékozódás segítéséhez, vizuális információhordozók és augmentatív kommunikációt segítő eszközrendszer kialakítása).

- Speciális, egyéni motivációs és jutalmazási rendszer kialakítása.

- Vizuálisan segített kommunikációs rendszer, a speciális környezetben belül és személyek között: beleértve a gyermek felé irányuló minden kommunikációt.

- A szociális fogyatékkal összefüggő tanítási nehézség miatt keresni kell az információ átadására a gyermek megértési szintjének megfelelő és szociális vonatkozásaitól leginkább független módszereket és médiumokat (pl. írott utasítás, folyamatábra, számítógépes oktatás stb.). Ugyanakkor a tanítási helyzetek szociális vonatkozásainak elfogadása, illetve megértése fontos tanítási cél (pl. a csoportos, illetve „frontális” tanítási helyzetben való tanulás).

- A fejlesztésben, tanításban és a viselkedésproblémák kezelésében alapvető a kognitív-viselkedésterápia módszereinek alkalmazása.

A speciális fejlesztés szervezési feltételei

A fejlesztés formái

- Speciális csoportban: egyéni és kiscsoportos formában.

- Többségi iskolában integráltan, az integráció különböző szintjeinek, formáinak alkalmazásával.

Speciális csoportosajátosságok

- A szükséges pedagógus létszám függ a csoportlétszámtól, a csoporttagok közti hasonló szükségletektől, az egyéni fejlesztési szükséglettől és a viselkedésproblémák súlyosságától, gyakoriságától. A szükséges egyéni fejlesztés csak megfelelő létszámú és képzettségű szakember jelenlétében biztosítható. A szakszerű integráció, illetve a súlyosan érintett tanulók minőségi ellátása csak a szükséges szakemberlétszám biztosításával valósítható meg.

- Törekedni kell a csoport homogenitására. Az egyéni fejlődési eltérések az általános értelmi, önállósági, beszédképességi szint, illetve a viselkedésproblémák jellege szerint további csoportbontást tehetnek szükségessé.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztésének pedagógiai szakaszai

A tanulók iskolai fejlesztését a szociális-kommunikációs készségek fejlesztése és a rugalmasabb viselkedésrepertoár kialakítása határozza meg. Iskoláskorban is folytatni kell a korai fejlesztésben és óvodai nevelés során alkalmazott fejlesztő eljárásokat, illetve szükség lehet az iskoláskor előtti képességfejlődés területeinek fejlesztésére. Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai általában módosításokkal egyeznek meg a Nat-ban és a kerettantervekben rögzített pedagógiai szakaszokkal és tartalmakkal. A módosításokat a helyi tantervekben és egyéni fejlesztési tervekben kell meghatározni a gyermekek egyéni szükségleteinek, fejleszthetőségének megfelelően. Az alsó szakasz (1-4. évfolyam) elvégzéséhez általában hosszabb időkeretre van szükség.

A jó értelmi és nyelvi képességekkel rendelkező tanulók esetében előfordulhat, hogy az egyes műveltségi területeken meghatározott tartalmak jelentős részét a NAT-ban és a kerettantervekben meghatározott életkorban képesek elsajátítani. Ezekben az esetekben egyéni fejlesztési terv alapján a szociális-kommunikációs és speciális kognitív készségek párhuzamos fejlesztése szükséges.

Az alábbi szakaszolás az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekek speciális fejlesztésének általános vázlatja. Tartalmazza azokat a többlettartalmakat, amelyeket az egyéni fejlesztési tervekbe szükséges beépíteni.

A fejlesztést minden gyermek esetében az első szakaszban kell kezdeni. Az egymásra épülő szakaszok időtartama előre nem határozható meg. A fejlesztés üteme és a tanuló továbblépési lehetősége függ a fejlődés mért eredményeitől, azaz: a gyermek képességeitől és a szakszerű képzés intenzitásától.

Első szakasz

Korai diagnózis esetén egybeeshet a korai fejlesztés és az óvodai nevelés időszakával, de gyakran belenyúlik az alsó tagozat időszakába.

Fő célja a rehabilitáció. A gyermek formális és informális felmérésének) tapasztalataira alapozva, egyénre szabott hosszú, közép- és rövid távú tervre épül.

Célja a gyermek/tanuló elemi beilleszkedési készségeinek, adaptív viselkedésének kialakítása. Ennek érdekében:

- a szociális/kommunikációs alapkészségek célzott fejlesztése,
- az autizmusból és a társuló fogyatékokból eredő fejlődési elmaradások lehetséges célirányos kompenzálása,
- az ismétlődő, sztereotip, helyzetnek nem megfelelő viselkedés kialakulásának megelőzése, illetve rendezése,

- fogyatékoság-specifikus vizuális információhordozókkal segített ún. protetikus, segédeszközökkel felszerelt augmentatív környezet, eszközök használatának elsajátítása, adaptív viselkedési formák, szokások kialakítása.

Fejlesztési területek:

a) Kommunikáció/szociális viselkedés

- Beszéd előtti, csecsemőkori kommunikáció elemeinek tanítása.
- Szociális kapcsolatteremtés elemeinek tanítása (pozitív megerősítéssel).
- Beszéd vagy - beszéd kialakulásának hiányában - augmentatív és alternatív eszközzel történő kommunikáció használatának tanítása.
- Tanítási helyzetben szükséges elemi szociális viselkedés kialakítása.
- Augmentatív és alternatív kommunikációs eszközök (nem kizárva pl. az írott nyelvet) használatának tanítása napi rutinokban, a gyermek életének valamennyi színterén.

b) Fejlődési funkcióelmaradások, önkiszolgálás

- Alapvető készségek kialakítása (étkezés, szobatisztaság, tisztálkodás, öltözködés).

c) Kognitív fejlesztés

- Elemi ismeretek, fogalmak.
- Elemi logikai műveletek és összefüggések tanítása.
- Szociális kognitív készségek fejlesztése.
- Egyszerű aktivitásformák kialakítása strukturált keretek között (pl. játék-, használati és taneszközök célszerű használata).
- Általánosítás képességének fejlesztése.
- Az elsajátított képességek önálló használatának tanítása.
- Az elsajátított képességek más összefüggésben való használata.
- Képességek alkalmazása más, elsősorban otthoni környezetben stb.

d) Viselkedésproblémák kezelése

- Viselkedésproblémák megelőzése.
- Alternatív viselkedések kialakítása.
- Meglévő viselkedésproblémák kezelése.

Második szakasz

Egybeeshet az alapfokú nevelés időszakával, de gyakran belenyúlik a középfokú nevelés-oktatás szakaszába. Célja az elsajátított ismeretek bővítése és a változatos aktivitásokban való minél önállóbb részvétel iskolai, otthoni és egyéb iskolán kívüli környezetben.

Fejlesztési területek:

Az előző szakasz területei bővülnek az alábbiakkal:

- képességek szinten tartása az önállóság fejlesztésével,
- a szociális-kommunikációs kompetencia fejlesztése, spontán, funkcionális kommunikáció kiterjesztése,
- kognitív fejlesztés, különös tekintettel a problémamegoldó gondolkodásra
- ismeretek bővítése
- önellátás körének bővítése,
- házimunka,
- munkára nevelés megalapozása.

Harmadik szakasz

Egybeeshet az alapfokú nevelés időszakával vagy a középfokú nevelés-oktatás szakaszával. Cél a felnőtt korban egyénileg elérhető legmagasabb szintű adaptáció, önállóság és munkavégző képesség elérésének megalapozása.

Fejlesztési területek:

Az előző szakasz területei bővülnek az alábbiakkal:

- képességek szinten tartása,
- tantárgyi ismeretek a Nat-ban és a kerettantervekben meghatározott tartalmak adaptálásával, az egyén képességeinek megfelelően,
- önszervezés, önállóság, táguló szociális integráció,
- munkára nevelés, pályaorientáció.

Fejlesztési területek, nevelési célok

Nemzeti azonosságtudat, hazafias nevelés

Kiemelkedően fontos a közvetlen társadalmi és természeti környezet ismerete, az azokkal való harmonikus kapcsolat.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók elsősorban saját, közvetlen élményeiken keresztül, esetleg speciális érdeklődési körüknek megfelelően ismerhetik meg nemzeti kultúránk értékeit. Ezen a területen rendkívül nagy egyéni különbségekre számíthatunk.

Állampolgárságra, demokráciára nevelés

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók nevelésének-oktatásának alapvető célja, hogy olyan gondolkodási, szociális-kommunikációs készségeket alakítsunk ki, melyek lehetővé teszik az egyén részvételét szűkebb és tágabb társas környezetében. A részvétel módja és mértéke nagy egyéni eltéréseket mutat: a tanulók többsége jelentős támogatást igényel abban, hogy jogait gyakorolja, társadalmilag elfogadott viselkedésmódokat tanúsítson, alkalmazkodjon a társadalom írott és íratlan szabályaihoz.

Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése

Hangsúlyos szerepet kap a saját személyiség, a külső és belső tulajdonságok megismertetése, a saját viselkedés kontrolljának, a kooperációnak, szociális normáknak direkt tanítása, mivel azok intuitív megértésére, spontán elsajátítására korlátozottan számíthatunk. A sikerélményeket biztosító, a gyermek érdeklődését és motivációját fenntartó oktatási környezet kialakítása kulcsszerepet játszik a reális önértékelés és pozitív énkép kialakításában.

Testi és lelki egészségre nevelés

Elsődleges az érzelmi biztonság megteremtése, a pozitív, reális énkép és önértékelés támogatása, a fejlődési zavarral gyakran együtt járó szorongás megelőzése, oldása.

A helyes étkezési, alvási, önápolási szokások, a rendszeres mozgás iránti igény kialakítása szintén prioritást kap az egyéni fejlesztési tervben.

A megfelelő szexuális viselkedés kialakításában a családok számára hatékony segítséget kell nyújtania az iskolának, mivel a szociális megértés sérülése e területet speciálisan nehezíti.

A viselkedésproblémák megelőzése és hatékony kezelése hozzájárul a testi-lelki egészség megőrzéséhez és kiküszöbölheti a gyógyszeres kezelést.

A családi életre nevelés

A család szerepe az autizmus spektrum zavarral küzdő tanuló esetében is kiemelkedő jelentőségű. Az iskola alapvető feladata, hogy segítse az érintett családokat az autizmus-specifikus célok kitűzésében és megfelelő nevelési stratégiák alkalmazásában, mivel a hagyományos módszerek többsége nem válik be az érintett gyermekek esetében.

A nevelési-oktatási intézmény és a család szoros együttműködésével érhető el és terjeszthető ki az egyéni fejlesztési tervben megfogalmazott célok, különös tekintettel a szociális-kommunikációs készségek általánosítására, valamint a rugalmasabb viselkedés és gondolkodás fejlesztésére.

Felelősségvállalás másokért, önkéntesség

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók esetében is cél lehet az önkéntes feladatvállalás egyéni mérlegelést követően, ha annak értékét, saját szerepüket és kompetenciájukat az önkéntes tevékenység során megértik. Az önkéntes feladatokban való részvétel segítheti együttműködési és problémamegoldó képességeik fejlődését, elősegítheti pozitív énképük alakulását, önbecsülésük növekedését. Fontos azonban figyelembe venni szociális naivitásukat, sebezhetőségüket, ezért a család és a pedagógusok egyénre szabott támogatásával, kísérésével vonhatók be önkéntes feladatokba.

Fenntarthatóság, környezettudatosság

A környezet célzott megfigyelése, felfedezése a pedagógus aktív közreműködése nélkül elképzelhetetlen. A fejlesztés e területen is a közvetlen, mindennapi élettel kapcsolatos tapasztalatokon alapul. Elsődleges a helyes szokásrend kialakítása.

Pályaorientáció

Az egyén által elérhető legnagyobb fokú önállóság támogatása kiemelkedően fontos. Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók esetében az önállóság megalapozása már a fejlesztés kezdetétől jelen van, mivel számos alapfeltétele hiányozhat, többek között a rugalmasság, az együttműködés és a bizonytalanság tolerálásának és kezelésének képessége. Az elérhető felnőttkori önállóság nagy egyéni eltéréseket mutat. A pályaorientáció során a munkaképességek mellett a szociális-kommunikációs fejlettséget és a munkaviselkedés színvonalát is figyelembe kell venni. Fontos, hogy a pályaorientáció során építsünk a tanuló speciális érdeklődési körére, erősségeire.

Gazdasági és pénzügyi nevelés

E területen az érintett tanulók esetében a pénz értékével és a takarékosággal kapcsolatos alapvető ismeretek megszerzése kulcsfontosságú. Előnyös, ha ezek az ismeretek valódi élethelyzetekben, cselekvésbe ágyazottan jelennek meg. Az alapvető gazdasági összefüggések megértése, illetve azok kamatoztatásának lehetősége a mindennapi életében nagy egyéni eltéréseket mutat.

Médiatudatosságra nevelés

A médiatudatosságra nevelés kiemelt jelentőségű az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók nevelésében.

Az érintett tanulók különösen veszélyeztetettek lehetnek a különböző médiumok által közvetített tartalmak meg nem értése, félreértése tekintetében és fokozott a függőségek kialakulásának veszélye is. Ugyanakkor a különböző médiumok lehetővé teszik az élő nyelvtől és szociális közvetítéstől független tanulást és kapcsolatteremtést, valamint olyan multimédiás tananyagok kialakítását, mely lelassítja és hozzáférhetővé teszi a szociális interakciókat, nagyban hozzájárulva a fejlődési zavar következményeinek enyhítéséhez.

A tanulás tanítása

Az autizmus számos speciális kognitív nehézséggel és a kommunikáció sérülésével jár együtt. A tanulási folyamatban az élő nyelv és a szociális közvetítés megnehezíti, míg a vizuális információhordozók alkalmazása segíti a világ megismerését. Az állandósághoz való ragaszkodás oldása, valamint az egyén motivációs lehetőségeinek ismerete és kiaknázása kulcsfontosságú a tanulás szempontjából.

A kulcskompetenciák

Anyanyelvi kommunikáció

A fejlesztés fő célterülete a kommunikáció, mint a kapcsolatteremtés és fenntartás, valamint az információcsere eszköze. Az alapvető probléma nem a beszéd hiánya vagy fejlődési zavara, hanem a kommunikációs szándék, illetve a kommunikációs funkciók megértésének sérülése. Minden autisztikus gyermeknél - függetlenül verbális képességeik színvonalától - elsődleges cél az egyén képességszintjének megfelelő kommunikatív kompetencia megteremtése. A cél eléréséhez szükséges lehet alternatív kommunikációs eszközrendszerek alkalmazására.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekek esetében a kommunikációs képességek fejlődése és nyelvelsajátítás folyamata minőségileg eltér a tipikusan fejlődő kortársakétól. A fejlődési zavar kihat a szókincs, jelentés, nyelvtan és nyelvi funkciók elsajátítására, rugalmas alkalmazására. Hiányozhatnak vagy sérülhetnek azok a képességek, melyek lehetővé teszik a helyzetnek megfelelő személyközi kommunikációt és a nyelvi úton történő ismeretszerzést. Különösen nehezített az élő nyelv és szociális közvetítés útján való tanulás. A kommunikációs képességek sérülése és a kompenzáció lehetősége egyénenként mérendő fel, a fejlődési zavar spektrum jellege, az egyéni képességek és tünetek nagyfokú változatossága miatt.

Idegen nyelvi kommunikáció

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulóknál - hasonlóan az anyanyelvi kommunikáció esetében tapasztaltakhoz - hiányozhat az idegen nyelv rugalmas, a kommunikatív partnerhez alkalmazkodó használata, a fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények valódi megértése és kifejezése, annak ellenére, hogy a nyelv mechanikus elsajátítása megtörténhet. Így esetükben különösen nagy hangsúlyt kap az idegen nyelv funkcionális használatának fejlesztése. Egyénenként mérlegelni kell, hogy a nyelvtanuláshoz szükséges alapvető készségek adottak-e?

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A kommunikatív nyelvi kompetencia feltételei közül a lexikális, grammatikai és szövegalkotási ismereteket a jó nyelvi és intellektuális képességű autizmussal élő tanulók képesek lehetnek elsajátítani. Nehézségek a szociokulturális és interkulturális készségek területén mutatkozhatnak.

Matematikai kompetencia

Kiemelkedő jelentőségű a megismerési képességek fejlesztése, az önellenőrzés tanítása, az ismeretek önálló, gyakorlati alkalmazásának segítése, a problémamegoldás menetének tanítása. Különös hangsúlyt kap az oktatás szemléletes és konkrét jellege, a cselekvéses tanulás alkalmazása.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A matematikai ismeretek elsajátításában és a matematikai képességekben nagy egyéni különbségekre számíthatunk az autizmus spektrumán, a kiemelkedő matematikai tehetségtől a súlyos megértési nehézségekig terjedően. Cél a matematikai műveltség és kompetencia egyén által elérhető legmagasabb szintjének biztosítása.

Természettudományos és technikai kompetencia

A természettudományos ismeretek elsajátítása tartozhat az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók erősségei közé, többlettámogatást igényelhetnek azonban az ismeretek gyakorlati alkalmazása terén. Az érintett tanulók jellegzetesen sajátos speciális ismeretszerzési nehézségei miatt a tanulás során nem számíthatunk a gyermekek spontán érdeklődésére, előzetes megfigyeléseire, élményeire. E területen is nagy hangsúlyt kap a közvetlen tapasztalás.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A természettudományok területén szintén nagy egyéni különbségeket tapasztalunk az autizmus spektrumán. Egyes tanulók különösen tehetségesek lehetnek valamely, speciális érdeklődési körükbe tartozó tudományterületen, más tanulók esetében inkább a praktikus, mindennapi életben alkalmazható ismeretek kerülnek előtérbe.

Digitális kompetencia

Az IKT eszközök lehetőséget nyújtanak az élő nyelv és a szociális közvetítés helyettesítésére, a kölcsönös kommunikáció segítésére, az önálló ismeretszerzésre. A későbbi munkavállalás szempontjából is szerepe lehet az informatikának, mivel számos tanuló mutat érdeklődést e terület iránt.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

Az IKT alkalmazása egyedülálló lehetőséget jelent az autizmussal élő tanulók számára, a kommunikációs akadálymentesítés, a tanulás és későbbi munkalehetőségek tekintetében egyaránt, sokan közülük pedig kifejezetten tehetségesek az IKT alkalmazásában. Az érintett tanulók esetében azonban kiemelten fontos a lehetséges veszélyek megelőzése. Fokozottan veszélyeztetettek azzal kapcsolatban, hogy függővé váljanak a számítógép és internet használat során. Szociális-kommunikációs sérülésük miatt nehézséget jelenthet számukra az IKT interaktív használattal összefüggő veszélyek felismerése, elkerülése, valamint a rendelkezésre álló információk közötti kritikus válogatás.

Szociális és állampolgári kompetencia:

Előtérbe kerül az önismeret és a közvetlen szociális környezet megismerése, a társas viselkedés szabályainak ismerete, betartása. A történelmi időszemléletet, képzelőerőt, valamint az elvont, szociális jelentést hordozó fogalmak megértését kívánó tartalmak elsajátítása általában nehézséget jelent.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A szociális és állampolgári kompetencia körébe tartozó ismeretek, képességek és attitűdök teljes körű elsajátítása mélyebb szociális megértést feltételez. Mivel az autizmus spektrum zavarok lényegi jellemzője a szociális megértés sérülése, az érintett tanulók esetében elsősorban a tények, ismeretek, együttélési szabályok elsajátítása kap prioritást.

Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia

Az autizmusban azonosított kognitív sérülések jellege miatt (végrehajtó működések zavara, naiv tudatelméleti sérülés) e kompetencia fejlesztésekor általában sokféle képesség, készség célzott, egyénre szabott, intenzív fejlesztésére van szükség. A szükséges képességek többsége (pl. tervezés, szervezés, irányítás, hatékony kommunikáció, csapatmunka, kreativitás) az autizmussal élő tanulók esetében sérült, illetve hiányozhat.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A Nat által meghatározott ismeretek az egyéni képességektől függően sajátíthatók el. A képességek terén a típusos nehézségek mellett szintén nagy egyéni különbségek mutatkoznak az autizmus spektrumán. A felnőttkori munkavállalásra való felkészítés, az egyén erősségeihez illeszkedő foglalkozások körének meghatározása prioritást kap.

Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség

A műveltségi területen megjelenő valamennyi fejlesztési cél fontos terápiás lehetőséget jelent. A művészeti tevékenységek a szabadidő tartalmas eltöltésében is jelentős szerepet játszanak.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A Nat által meghatározott ismeretek az egyéni képességektől függően sajátíthatók el. A művészetek sokoldalúan segíthetik az autizmus-specifikus egyéni fejlesztést. Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók között lehetnek kiemelkedő zenei, rajz vagy egyéb művészi tehetséggel bíró gyermekek.

A hatékony, önálló tanulás

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók esetében minden esetben egyénileg azonosítjuk a hatékony és önálló tanuláshoz szükséges feltételek meglétét, majd a felmérés alapján egyéni fejlesztési célokat tűzünk ki. A szükséges feltételek közül a sérülés természete miatt általában számolni kell a gyenge, vagy sérült motivációval, az énkép, önismeret hiányával, töredékességével. A tanulás tanítása során alapvető fontosságú arra alapozni, hogy a tanuló mely ismeretek, tudások, képességek birtokában van, illetve milyen kialakulóban lévő képességekre építhetünk.

Az önállóság elősegítésének egyik fontos módszertani eszköze az élő nyelv és a szociális közvetítés helyettesítése, kiegészítése egyénre szabott vizuális környezeti támpontokkal. Az informatikai eszközök egyénre szabott alkalmazása elősegíti a fejlődést.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A Nat által meghatározott ismeretek e területen is az egyéni képességektől függően sajátíthatók el. A munkavállaláshoz szükséges képességek fejlesztése prioritást kap az érintett tanulók iskolai nevelése-oktatása során. Az autizmussal élő tanulók között lehetnek olyan, az autizmus mellett értelmi fogyatékossgal is küzdő gyermekek, akik nem, vagy kortársaiknál jóval később sajátítják el az írást, olvasást, számolást, ill. az IKT-eszközök használatát.

Az értelmi és nyelvi képességektől függetlenül hiányozhatnak a hatékony és önálló tanulás egyes feltételei: a tartós, irányítható figyelem, a motiváció, a tanulás céljának, jelentőségének megértése. Hiányozhatnak a csoportos helyzetben való tanulás kognitív és viselkedéses feltételei, ezért szükség lehet az új ismeretek egyéni helyzetben való tanítására.

A tanulás iránti pozitív attitűd gyakran csak a saját érdeklődési kör esetében jelenik meg, egyébként számolnunk kell az újdonságokkal szembeni ellenállásra.

Pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók iskolai fejlesztésének elvei

A pszichés fejlődési zavarral küzdő tanuló

A pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók csoportjába azok a tanulók tartoznak, akik az iskolai teljesítmények és a viselkedésszabályozás területén a kognitív, emocionális-szociális képességek eltérő fejlődése, a kialakult képességzavarok halmozott előfordulása miatt egyéni sajátosságaik figyelembevételével fokozott pedagógiai, pszichológiai megsegítést, gyógypedagógiai segítséget igényelnek.

Tanulási és viselkedési problémájuk specifikus tanulási zavarok, azaz

- diszlexia,
- diszortográfia,
- diszkalkulia,
- diszgráfia és diszpraxia, mint a motoros képességek fejlődési zavara, valamint ezek maradványtüneteinek fennállása,
- a fentiek együttjárása miatt a kevert specifikus tanulási zavarok;
- hiperaktivitás és figyelemzavar; továbbá
- a szocio-adaptív folyamatok zavarai, az érzelmi kontroll, ön, vagy mások felé irányuló agresszió, a szorongás, az én-szabályozás gyengeségét mutató magatartásjellemzők, az alkalmazkodóképesség, a célirányos viselkedés, az önszervezés, valamint a metakogníció eltérő fejlődésében mutatkozik meg.

A normalitás övezetébe tartozó értelmi összteljesítményük mellett megjelenő teljesítmény és viselkedészavaraik a pszichikus képességek egyenetlen fejlődésének következtében alakulnak ki, és gyakran mutatnak az idegrendszeri folyamatok diszharmonikus szerveződéséből eredő együttjárást. Minthogy gyakran élnek át kudarchelyzetet, az iskolai teljesítményelvárások iránti közömbösség, elutasítás, illetve önértékelési zavarok, különböző jellegű beilleszkedési problémák alakulhatnak ki.

Ezek a sajátosságok az életkor előre haladásával a társadalmi beilleszkedés szempontjából fokozott veszélyeztetettséget idézhetnek elő.

Az idegrendszer csökkent terhelhetőségének jelei a pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók esetében abban is megmutatkozik, hogy

- a tanulók általában fáradékonyabbak, a meteorológiai változásokra érzékenyebbek,
- az átlagnál, nehezebben tűrhetnek zajokat, viselik el a várakozás, kivárási okozta feszültséget, aktivációs szintjük erősebben ingadozik, nyugtalanabbak,
- gyakrabban van szükségük pihenésre, szünetre, esetleg egyedüllétre, támasznyújtásra,
- fokozottabban igénylik a tevékenységet meghatározó állandó kereteket, érthető és követhető szabályokat, valamint
- a pozitív visszajelzést, a sikeres teljesítmények megerősítését, a dicséretet.

Pszichés fejlődési - súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási - zavarral küzdő tanulók iskolai fejlesztése

A fejlesztés alapelvei

A pszichés fejlődési zavar miatt sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztése a szakértői bizottság szakértői véleményére épülő egyéni fejlesztési terv alapján, egyéni sajátosságaik, szükségleteik figyelembevételével, a szülővel és a tanulóval történő megbeszélést követően történik.

Az egyéni fejlesztőmunka tervezése, a rehabilitációs terv kidolgozása logopédus, pszichopedagógus, tanulásban akadályozottak pedagógiája szakon/szakirányon szakképzettséget szerzett gyógypedagógus, gyógypedagógus-terapeuta, pszichológus és egyéb szakemberek (pl. szomatopedagógus, gyermekpszichiáter) bevonásával történik és rehabilitációs célú órakeretben zajlik.

Az egyéni fejlesztési terv tartalmáról, célkitűzéseiről, ütemezéséről (mikro, ill. makrotervezés) tájékoztatni kell az osztálymunkában résztvevő pedagógusokat, szaktanárokat, különös tekintettel a gyermek osztályfőnökére.

Az egyéni fejlesztési terv célkitűzéseinek megvalósulását időszakosan, az ütemezési fázis befejezését követően ellenőrizni szükséges a további célkitűzések megtervezését megelőzően.

Az iskolai oktatásban érvényesíteni kell a tanuló fejlődését, előrehaladását segítő számonkérési, értékelési formákat; indokolt esetben, a szakértői bizottság javaslata alapján - az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből - az értékelés és minősítés alól mentesítés adható.

A tanítás-tanulás folyamatában kiemelt figyelmet, a tanulásszervezési módok, a tanulási és értékelési eljárások megválasztása terén sajátos feladatot jelent a bármely területen tehetségesnek bizonyuló tanulók felismerése, tehetségük gondozása, amely támogatja a pályaorientáció folyamatát is.

A pszichés fejlődési zavar miatt sajátos nevelési igényű tanulók oktatása intenzív terápiás céllal szervezett időszakos külön nevelés keretében (pl. logopédiai osztályban, tagozaton), valamint a többi tanulóval együtt, integrált nevelés, oktatás keretében történhet.

Az iskolai nevelés, oktatás során kiemelt feladat

- a) a tantervi előírásoknak megfelelő sikeres továbbhaladás biztosítása.
- b) a pozitív énkép és önértékelés kialakítása,
- c) a tanulás iránti motiváció és a kudarcűrő képesség növelése,
- d) a kortársakra és a felnőtt közösségre irányuló rendezett társaskapcsolatok kialakítása,
- e) a társadalmi együttélés szabályainak követése és az önállóságra nevelés.

A fejlesztés kiemelt céljai, feladatai specifikus tanulási zavarok esetén

A pszichés fejlődési zavar körébe tartozó jelenségeket, így az iskolai tanulási és viselkedési problémák kialakulását különböző tényezők idézhetik elő. Ezért a specifikus tanulási zavar, valamint a viselkedésszerveződés zavarának megállapítása sokrétű, differenciáldiagnosztikai irányultságú állapotfeltárást igényel a szakértői bizottságok részéről.

A specifikus tanulási zavarok esetében a tanulók alapproblémája, hogy jó értelmi képességeik ellenére az olvasással (diszlexia), a helyesírással (diszortográfia), az írásmozgással (diszgráfia) és a számolással (diszkalkulia) kapcsolatban az iskolai oktatás során feltűnő nehézségek jelentkeznek, általános értelmi képességeik és tanulási teljesítményeik között alulteljesítés formájában lényeges különbség áll fenn. Ennek az eltérésnek a hátterében a megismerési képességek különböző zavarai állnak, amelyek az olvasás, az írás, a helyesírás vagy a számolás területén önálló, (körülírt) vagy kevert típusú zavar (együttjárás) formájában jelenhetnek meg.

Diszlexia - az olvasási képesség zavara, a specifikus tanulási zavarok leggyakoribb formája, amely önmagában és más jelenségekkel kombinálódva fordulhat elő.

Jellemzői

- a hang-betű kapcsolat kialakulásának nehézsége
- hiányos fonológiai tudatosság: nehezített a beszédhangok megkülönböztetése, hangok, szótagok sorrendjének, rímek felismerésének nehézsége
- értelmes és értelmetlen szavak helyes/hibás olvasásának különbözősége
- gyenge rövid távú emlékezet, a hallott szöveg pontatlan és részleges feldolgozása
- rendhagyó szavak szabályosítása olvasásnál
- írott szavak felbontása a szavakat alkotó hangelemekre
- vizuális felismerési zavarok, vizuálisan hasonló betűalakok esetén

A fejlesztés célja:

A fejlesztőmunka specifikus olvasászavar esetén alakítsa ki a tanuló mindenkori osztályfokának megfelelő értő olvasás készségét, segítse az olvasás eszközzé válását az ismeretek megszerzésében.

A fejlesztés feladatai:

- a) a betűbiztonság és az összeolvasási készség, a fonológiai tudatosság,
- b) a rövid távú emlékezet,
- c) az auditív, vizuális és mozgáskoordináció fejlesztése,
- d) a testséma biztonságának kialakítása,
- e) az olvasás, írás tanítása (szükség esetén újratanítása) lassított tempójú, nyújtott ütemű, hangoztató-elemző, szótagoló, a homogén gátlás elvét figyelembe vevő analizáló-szintetizáló módszerrel,
- f) az olvasási készség folyamatos gondozása a tanuló egész iskolai pályafutása alatt,
- g) a kompenzáló technikák alkalmazása valamennyi tantárgy tanulása során,
- h) az élő idegen nyelv oktatása speciális módszerekkel, auditív megközelítéssel,
- i) az olvasásképtelenség esetében a tanulás segítése a szövegek auditív tolmácsolásával, gépi írással, szövegszerkesztő használatának megtanításával és alkalmazásával,
- j) speciális olvasástanítási program alkalmazása,
- k) az olvasási kedv felébresztése, a motiváció erősítése.

Diszortográfia - a helyesírási képesség zavara, nagy gyakorisággal társul diszgráfiával, de az együttjárástól függetlenül egyik önálló megjelenési formája a specifikus tanulási zavaroknak

Jellemzői:

- a centrális auditív feldolgozás, a fonémafeldolgozás zavara,
- beszédhangok nehezített megkülönböztetése a fonetikai, fonológiai jellemzők pl. (időtartam, zöngéesség mentén),
- helyesírási hibák halmozódása,
- a tollbamondás utáni írás hibái.

A fejlesztés célja:

A fejlesztőmunka specifikus helyesírászavar esetén alakítsa ki a tanuló mindenkori osztályfokának megfelelő helyesírási készségét, segítse elő az anyanyelvi kompetencia kialakulását, az írott nyelv használatának korosztályi szintű alkalmazását.

A fejlesztés feladata:

- a fonológiai tudatosság és beszédészlelési képesség,
- a rövidtávú emlékezet fejlesztése,
- a spontán és tollbamondás utáni írás színvonalának javítása,
- a figyelem és az önértékelési képesség fejlesztése.

Diszgráfia - az írás grafomotoros jellemzőinek zavara

Jellemzői

- csúnya, torz, nehezen olvasható íráskép,
- szaggatott betűalakítás és betűkötések,
- rossz csukló, -kéz, ujjtartás, az íróeszköz helytelen fogása, görcsösség,
- egyenetlen ritmusú, strukturálatlan íráskép, formai és aránybeli hibák,
- kialakulatlan kézdominancia,
- lassú tempójú írás, központozás, hiánya, nagybetűk használata és betoldása a kisbetűk közé,
- továbbá: fonológiai-nyelvi jellemzők zavara (nyelvtan, mondat szerkezet, helyesírás).

A fejlesztés célja:

A specifikus írászavar javításának feladata az iskolás korban, hogy a tanuló a mindenkori osztályfokának megfelelő írás készséggel rendelkezzen, képes legyen azt a kommunikáció egyik formájaként használni ismeretszerzés, tudásgyarapítás és társas kapcsolatok létesítésének céljára.

A fejlesztés feladatai:

- a) a mozgáskoordináció fejlesztése különös tekintettel a manipulációs mozgásokra,
- b) a testséma biztonságának kialakítása,
- c) a vizuomotoros koordináció fejlesztése,
- d) az írásmozgás alapformáinak gyakorlása, különböző technikák alkalmazása (ráírás, másolás, önálló írás kivitelezés),
- e) a ritmus, a nyomás, és a sebesség optimális egyensúlyának megteremtése,
- f) sikertudat kialakítása.

Diszkalkulia - a számolási képesség specifikus zavara

A specifikus számolási zavar a különböző számtani műveletek, matematikai jelek, kifejezések, szabályok megértésének, a számjegy, számkép felismerésének, egyeztetésének, grafikus ábrázolásának, a számok sorrendiségének, számneveket szimbolizáló vizuális alakzatok azonosításának nehézsége.

Jellemzői:

- a szimbólumok felismerésének és tartalmi azonosításának nehézségei,
- a mennyiségfogalmak kialakulásának hiányosságai,
- a mennyiségfogalmakkal végzett gondolkodási műveletek, a számsor- és szabályalkotás zavara,
- a téri és síkbeli viszonyok érzékelésének hiányosságai,
- helyiérték megértésének, műveleti jelek értelmezésének, halmazok, mennyiségek összehasonlításának nehézségei,
- szerialitási zavar, számlálási és becslési képesség hiánya,
- számértékek szimbolikus funkciójának értelmezési nehézségei,
- mennyiség és arab szám megfeleltetés és a számértékek összehasonlításának nehézsége,
- számjegyekre vonatkozó lexikai hibák,
- komplex aritmetikai műveletek értelmezésének problémái,
- gyenge verbális emlékezet, a számmemória és az általános memóriateljesítmény különbsége,

- figyelemzavar.

A fejlesztés célja:

A specifikus számolási zavar esetén a fejlesztő munka feladata iskolás korban, hogy a tanuló a mindenkori osztályfokának megfelelő matematikai készséggel rendelkezzen, képes legyen a matematikai kompetencia megszerzésére, a számolási-matematikai műveletek használatára, az ismeretszerzés, a tudásgyarapítás és a hétköznapi gyakorlat színterein. A számolás elkülönülten szerveződő képességrendszer, amelynek számos kapcsolata van a beszéd, az olvasás és az írás rendszereivel, ezért a számolási zavarok a specifikus tanulási zavarok és nyelvi zavarok különböző megjelenési formáival együtt járhatnak.

A diszkalkuliás tanulóknál általában hiányzik a matematikai érdeklődés, elmaradásaik vannak a matematikai nyelv használatában, a matematikai relációk verbális kifejezésében.

A fejlesztés feladatai:

- a) a számosság és a számok iránti érdeklődés felkeltése, megerősítése,
- b) Matematikai törvények és szabályok készségszintű ismerete és alkalmazása,
- c) a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás és a nyelvhasználat összehangolt fejlesztése,
- d) a vizuális-téri képességrendszer fejlesztése,
- e) a matematikai relációk nyelvi megalapozása, a matematika-nyelv tudatosítása,
- f) a sorozatalkotási képesség, a szeriális észlelés fejlesztése,
- g) segítő, kompenzáló eszközök használatának megengedése,
- h) a fogalmak, így a szám- és műveletfogalom kialakításakor a manipuláció előtérbe helyezése, a megfigyelés és a megértés érdekében a matematikai eszközök használata, a képi, vizuális megerősítés,
- i) a fokozott mennyiségű gyakorlás során az egyéni sajátosságokhoz igazított, megjegyzést segítő technikák, eljárások alkalmazása,
- j) a diszkalkulia reedukáció speciális terápiás programjainak felhasználása,
- k) az önértékelés fejlesztése, sikerélmény biztosítása.

Hiperaktivitás és figyelemzavarok

A pszichés fejlődés zavarainak egyik alcsoportját alkotják azok a sajátos nevelési igényű tanulók, akik nagyfokú impulzivitással, a célirányos, tartós figyelem zavarával küzdenek. A hiperaktivitás és/vagy figyelemzavar megállapítása többlépcsős diagnosztikus folyamat

eredménye, szülői és tanári kérdőívek kitöltését, közvetlen megfigyelést, speciális differenciáldiagnosztikai vizsgálatok elvégzését követően.

Jellemzői

- szóródó, terelhető figyelem, hosszabb ideig nem képes összpontosítani,
- komplex feladatokra nem képesek szervezett választ adni, az elterelő ingereket gátolni,
- az impulzivitás következtében kialakuló meggondolatlan viselkedés, eseteként düh, haragreakciók,
- motoros nyugtalanság (babrálás, széken hintázás, ülőhely elhagyása, stb.),
- megkezdett tevékenység befejezetlensége,
- ingersorozatok hibás kivitelezése,
- tantárgyi alulteljesítés (főként, nyelvi, számolási feladatokkal kapcsolatban),
- én-bizonytalanság, másodlagos pszichés tünetek.

A fejlesztés célja

- a figyelemszabályozás és a viselkedés egyensúlyának megteremtése.

A fejlesztés feladatai

- team munka keretében gyógypedagógiai, pszichológiai, szakorvosi együttműködés,
- speciális figyelem-tréning,
- a figyelem tartósságát biztosító környezeti feltételek megteremtése,
- fokozott egyéni bánásmód,
- az önszervezési képesség, az önkontroll fejlesztése,
- feladatok idői struktúrájának megtervezése és kivitelezése,
- motiválás, sikerélmény biztosítása.

A pszichés fejlődés zavarai körébe tartoznak továbbá a szocio-adaptív folyamatok zavarainak következtében kialakuló viselkedésszervezési problémák, amelyek az érzelmi kontroll, ön-, vagy mások felé irányuló agresszió, a szorongás, az én-szabályozás gyengeségében az alkalmazkodóképesség, a célirányos viselkedés, az önszervezés, valamint a metakogníció eltérő fejlődésében mutatkozik meg. Minthogy a magatartásjellemzőkben hasonlóság figyelhető meg, szükséges hangsúlyozni, hogy ezeknek háttérében elsődlegesen idegrendszer működési zavar, az ún. végrehajtó funkciók zavara és nem környezeti ártalom húzódik meg.

A fejlesztés célja

- a közösségi szabályokhoz alkalmazkodó, szervezett viselkedés kialakítása, a szélsőséges megnyilvánulások leépítése, az önkontroll, az érzelmi egyensúly megteremtése.

A fejlesztés feladata a fejlesztési cél alá rendelt szempontok figyelembevételével történik. Eszközei lehetnek:

- a) kognitív viselkedésterápiás eljárások alkalmazása,
- b) pszichoterápia,
- c) a figyelem és egyéb kognitív képességek fejlesztése,
- d) a mindennapi tevékenységek végzéséhez, iskolai elvárások teljesítéséhez igazított idői keretek rendszeres alkalmazása,
- e) önértékelési képesség fejlesztése,
- f) sikerélmény biztosítása, pozitív megerősítés, jutalmazási technikák bevonása,
- g) Együttműködés a családdal és más szakemberekkel,
- h) A fejlődés segítése gyakori pozitív visszajelzésekkel, a sikerélmény biztosítása.

Az iskolai fejlesztés pedagógiai szakaszai

A tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai nem térnek el a NAT-ban rögzítettektől. A helyi tantervben indokolt lehet az első évfolyam két tanévi időtartamra történő széthúzása. Ebben az esetben az első tanév az intenzív prevenció, a szakszerű funkciófejlesztés, a pszichés gondozás, a megfelelő motiváció és a feladattudat kialakításának az időszaka a gyógypedagógiai korrekciós-kompenzáló-terápiás módszerek alkalmazásával.

Egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitáció

Az egészségügyi célú rehabilitáció elsősorban a pszichés fejlődési zavar jellegének, tüneteinek kivizsgálásakor megállapított diagnózisnak megfelelő szakorvosi ellátást, annak folyamatosságát, kontrollját, valamint a pedagógiai rehabilitációt segítő egészségügyi terápiákat foglalja magába.

Ebből a szempontból fontos a gyermekneurológiai, a fülészeti, valamint a szemészeti vizsgálat, szükség esetén az érzékszervi gyógyítás.

A gyógypedagógiai tanár, terapeuta által vezetett pedagógiai rehabilitáció a funkcionális képességfejlesztő programok külön alkalmazásával, a fejlesztések során tanultak elmélyítésével szolgálja az eredményes iskolai előmenetelt. A tehetséges tanulók számára a tehetségük kibontakozásához szükséges feltételek, eszközök, módszerek biztosítása a pedagógiai rehabilitációs feladatok is kiemelt feladata.

2.4.11. A tanulók folyamatos tovább haladásának tartalmi és szervezeti követelményei

Az általános iskolai tanulmányok befejezése, átlépés a felső tagozatra

Mivel intézményünk egységes, arra törekszünk, hogy tanulóinkat a 12. osztály végén teendő Waldorf érettségiig neveljük. A folyamatos továbbhaladás egyik feltétele a 8. osztályos éves munka.

A középtagozat zárásaként a fiatalok nyilvános előadáson mutatják be éves munkájukat. A tanév során elmélyednek az általuk kiválasztott témában, kutatómunkát végeznek, melynek eredményeit rögzítik. Írásbeli munkájukat egy művészi munkával is alátámasztják.

Az éves munka művészeti munka része, és az éves dráma előadás közösen képezik a művészeti alapvizsgát.

Az előadásokra az osztály írásbeli és művészi munkáit bemutató kiállítás helyszínén kerül sor. Felkészülésüket az osztálytanító kíséri figyelemmel, aki, ha szükséges, segít, utat mutat. A 8.-os munka *értékelését azonban a felső tagozatos tanári kollégium végzi.*

A kilencedik osztályba a felvétel a középiskolai felvételi eljárás keretében a KIR-rendszerben történik. Az Iskola 13 évfolyammal működő egységes iskolaként az általános iskola mellett a gimnázium feladatát is ellátja, így az általános iskolai tanulói számára a gimnáziumi szakasz a tanulmányok egyenes folytatásaként jelenik meg.

Egy 3 fős pedagógus csoport a mindenkori 8. osztály tanulóival és a szülőkkel is motivációs beszélgetéseket folytat, amelyeken egyrészt bemutatják a felső tagozatba tovább lépéssel járó változásokat, másrészt megismerik a tanulók általános iskolai tanulmányi munkáját. A tanulók és szüleik ezt követően megalapozottan dönthetnek az Iskolában továbbhaladás vagy másik középiskola választásáról. A felvételi eljárás során a tanulók írásbeli vizsgán és szóbeli felvételi elbeszélgetésen vesznek részt. A felvételi eljárás során a szóbeli beszélgetés súlyozottan szerepel.

A Waldorf-érettségi

A tizenkettedik évben a fiatalok az áttekintő, rendszerező epochák feladatainak elvégzése mellett önállóan dolgoznak fel egy saját maguk által választott témát (Éves munka), illetve készülnek a teljes estét betöltő színházi előadásra. Ebből tevődik össze a Waldorf-érettségi.

A Waldorf-érettségi másik része az önálló munka írásos dolgozatának elkészítése, a művészi vagy gyakorlati munka bemutatása egy kiállításon, illetve a kettőt bemutató szóbeli prezentáció az iskola tanárai, diákjai és a szülők, ismerősök előtt.

A Waldorf érettséginek ezt a részét több tanár értékeli a teljes nevelői kollégiumból. A diákok munkáját egy témavezető tanár követi, támogatja egész évben.

13. osztály

A tizenharmadik évfolyam az állami érettségire való felkészülést szolgálja. Az ezt megelőző tanévben a két fontos zárómunka elvégzésével lezárul a diákok Waldorf-képzése.

Az évfolyamra lépés feltételei

A 13. évfolyamra az léphet, aki Waldorf-iskolai tanulmányai sikeres befejezését tanúsítja: ez a 12. évfolyam végén a választott éves munka bemutatását és sikeres megvédését, valamint a záróbizonyítvány megszerzését jelenti.

2.4.12. A választható érettségi vizsgatárgyak megnevezése, amelyekből a tanulók közép- vagy emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítését az iskola kötelezően vállalja

Iskolánkban a tanulók közép- és emelt szinten mindazokat a tantárgyakat választhatják, amelyek a helyi tantervben megjelennek, és amelyek a közoktatási kötelezettségnek megfelelően kötelező érettségi vizsgatárgyaknak számítanak. Ezekre az iskola tanárai készítik fel a tanulókat.

A választható érettségi vizsgatárgyakból középszintű felkészítés:

biológia, földrajz, fizika, kémia, választható idegennyelv, digitális kultúra, ének-zene, rajz és vizuális kultúra, testnevelés, fenntarthatóság vizsgatárgyakból.

A választható érettségi vizsgatárgyakból emelt szintű felkészítés:

biológia, földrajz, fizika, kémia, választható idegennyelv, ének-zene, rajz és vizuális kultúra, vizsgatárgyakból.

Ha kevés tanuló jelentkezik a választható – tehát nem a kötelező – tantárgyakból a közép- vagy emeltszintű érettségire való felkészítésre, akkor a Tanári Kollégium döntése szükséges a felkészítő órák megtartásához.

2.4.13. Az egyes vizsgatárgyakból a középszintű érettségi vizsga témakörei

Az egyes vizsgatárgyak részletes vizsgakövetelményeit és témaköreit minden évben nyilvánosságra hozza az oktatásért felelős miniszter az általa vezetett minisztérium honlapján az iskolák által kötelezően alkalmazandó hivatalos kiadványként, amely minden tantárgyból meghatározza a közép- és emelt szintű érettségi vizsgák témaköreit.

Ennek ismeretében tudják az érettségizető tanárok a témaköröket évről évre meghatározni.

(Lásd: www.oktatas.hu/koznevelas/erettsegi/vizsgatargyak)

2.4.3. 11-12.. évfolyamon az emelt szintű érettségire felkészítéshez az emelt szintű oktatásban alkalmazott fejlesztési feladatok, követelmények

Amennyiben egy tanuló emelt szintű érettségit kíván tenni valamely tantárgyból, arról 11. évfolyamelején nyilatkoznia kell. Ebben az esetben az iskola biztosítja a fakultációs órák keretében az emeltszintű érettségire felkészítő rendszeres konzultációt. A konzultációs órák részletes tematikáját, az egyes témakörökre szánt időkeretet mindenkor az egyes tanulókkal egyeztetve állítja össze az oktató, figyelembe véve az illető tanuló erősségeit, gyengeségeit, szükségleteit.

A középszintű érettségihez hasonlóan az emelt szinthez is szervez az iskola három alkalommal ún. próbaérettségit, ahol a tanuló gyakorolhatja a vizsgázást és számot adhat addigi előmeneteléről.

Az emelt szintű érettségi vizsgára jelentkezés feltétele az ezeken a konzultációkon való aktív részvétel és a sikeres próbaérettségi. A vizsgára bocsátás feltételei megegyeznek a középszintű érettségi vizsgára bocsátás feltételeivel, ezeket az V.h. pont tartalmazza.

3. AZ ÓVODA PEDAGÓGIAI PROGRAMJA

3.1. Az óvoda rövid bemutatása

Óvodánk alapítása 2010-es évre nyúlik vissza, amikor 5 kisgyermekes család összefogott, hogy közös munkájuk gyümölcseként gyermekeik számára egy Waldorf Óvodát hozzanak létre Kiskunfélegyházán. Azóta az óvodánk folyamatosan növekszik, épül, szépül. A családok igénye felé évről évre egyre nagyobb, ezért úgy érezzük eljött az idő a kétszobortos óvodává bővülésre. A 2020/21-es tanévet reálisnak látjuk erre a bővülésre.

3.2 A Waldorf-pedagógia alapján működő óvodáknak az EMMI 2013. március 21. napján meghozott 12078-1/2013/KOIR határozatával alternatív óvodai programként jóváhagyott Waldorf Óvodapedagógiai Programja, mint a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire vonatkozó egyedi megoldás, illetve mint az óvoda nevelési programjának alapidokumentuma

Waldorf Óvodapedagógiai Program 2. mellékletként csatolva

3.3 Az intézmény helyi megoldásai a Waldorf Óvodapedagógiai Program keretei között

Waldorf óvodaként egyik legfontosabb irányelvünk a természetközelség. Fontosnak tartjuk, hogy a gyerekek minél több időt töltsenek a szabadban, a természetben, a természet észlelésével, érzékelésével. Minél több lehetőséget biztosítunk a természeti elemekkel való kapcsolódásukra, az időjárás és az évszakok változásának megtapasztalására. Óvodánk helyi sajátossága, hogy a szeptemberi beszoktatási időszak napi tevékenységeinek legnagyobb részét kint, a szabadban töltjük a gyerekekkel, ezzel is segítve az újonnan érkező gyermekek és családok beszokását. Illetve a Húsvét utáni időszakban, a meleg tavasz megérkeztével is a lehetőségekhez mérten a legtöbb időt a szabadban töltjük a gyerekekkel.

3.4 Az óvodapedagógiai program kiegészítő tartalmai (melyeket a Waldorf Óvodapedagógiai Program nem szabályoz)

3.4.1. A szociális hátrányok enyhítését segítő tevékenységek

A Waldorf-pedagógiát szemléletében és módszereiben is a **gyermekközpontúság** és **családközpontúság** jellemzi. A szülők és óvónők közötti kölcsönös tiszteleten alapuló együttműködése pedagógiánk alappillére. Szemléletünk szerint, bármilyen hátrányos helyzetből származó lemaradás csak ilyen hozzáállással ellensúlyozható.

Az óvodapedagógusoknak helyzetüknél és képzettségüknél fogva abban is kiemelt szerepük és felelősségük van, hogy ösztönözzék az együttműködések kialakítását azokkal a szolgálatokkal, melyek a szülőket támogatják, számukra erőforrást jelentenek, illetve a gyermekeknek szolgáltatásokat biztosítanak

3.4.2. Egészségnevelési és környezeti nevelési elvek

Az élet és az egészség az embernek semmi mással nem pótolható, alapvető értéke.

A Waldorf-óvodapedagógia a gyerek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségleteinek felismeréséből – kiindulva biztosítja a kisgyermek számára az **egészséges fejlődést, az egészséges életmódot.**

Pedagógiánk a későbbi egészséges életvitel iránti igényt kívánja megalapozni, az egészséges életmód választását, az egészséget károsító magatartások visszaszorítását kívánja segíteni; e tevékenység eredményei ennek megfelelően csak a későbbi életszakaszokban mutatkoznak majd meg teljes mértékben.

A Waldorf-pedagógia, szándékai szerint harmonizáló hatást fejt ki a gyermek egész szervezetére, a test ritmusaira és működésére is, melynek középpontjában az ember belső lényének fejlődése áll.

A Waldorf - pedagógia alapvetően **preventív szemléletű**, amely biztosítani kívánja az óvodás gyermekek **testileg egészséges, lelkileg szabad, szellemileg kreatív** emberré válását.

Egészségnevelési célunk a gyermekek egészséges életmód-szükségleteinek biztosítása, testi-lelki, szellemi fejlődésük előítélet-mentes és tapintatos vezetése az óvodában és kedvező irányú változásának támogatása a családban.

A **környezet** és az egészség egymástól el nem választható fogalmak. A természeti környezet óvása, védelme nélkül nem beszélhetünk egészséges emberi életről sem, mivel az ember a természet része. Az általa okozott természeti -, környezeti szennyeződések károsan hatnak vissza a saját szervezete működésére. Ennek szellemében kívánjuk nevelni a ránk bízott gyermekeket.

Főbb feladataink:

- Gyermek szükségleteinek megfigyelése, megteremtése

- Szeretetteljes, érzelmi biztonságot nyújtó, egészséges óvodai környezet megteremtése
- Áttekinthető tárgyi világ megteremtése
- A cselekvés-érzés-gondolkodás, testi-lelki-szellemi szükségleteik tapintatos vezetése
- A gyermek saját érzésének és kibontakozásának védelme
- A gyermek túlterheléstől való védelme
- A gyermek fejlődő belső világának megóvása
- Az egészséges életmód (gondozás, testápolás, étkezés, öltözködés, betegségmegelőzés és egészségmegőrzés) szokásainak támogatása
- A megfelelő fizikai és pszichés környezet biztosítása, (erőszakos befolyásokat kizáró)
- Az ember és az emberi világ közötti kapcsolat átláthatóságának és megtapasztalhatóságának támogatása, érzékekkel felfogható átélhető formában

Az egészségfejlesztés területei:

- Egészséges táplálkozás
- Mindennapos testmozgás
- Testi-lelki-szellemi egészségnevelés támogatása, viselkedési függőségek, a szenvedélybetegséghez vezető szerek fogyasztásának megelőzése
- Bántalmazás és erőszak megelőzése
- Baleset-megelőzés és elsősegélynyújtás
- Személyi higiéné
- Környezeti higiénia, környezetvédelem

3.4.3. A gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések

Az **egyenlő bánásmód** követelménye és az **esélyegyenlőség** előmozdítása a Waldorf-pedagógia alapelveiben és értékeinkben rejlik, miszerint minden gyermeknek vele született joga van testi egészségre, érzelmi biztonságra és szellemi szabadságra.

A Waldorf-pedagógus minden gyerek felé szeretettel, pozitív attitűddel fordul, hátrányos megkülönböztetés senkit nem érhet. Minden gyerek az óvodai csoport egyenrangú tagja, számára az egyenlő hozzáférés biztosított kell, hogy legyen.

A Waldorf-pedagógia **befogadó** pedagógia. A gyerekek között fennálló különbségeket, a pedagógiai program mindvégig figyelembe veszi, módszereiben és eszközeiben egyénre szabott megoldásokkal él.

3.4.4. A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek egyéni fejlesztését, fejlődésének segítése

A Waldorf-Óvodapedagógiai Program szerint felépülő óvodai élet gyógyító hatásai miatt, jó háttérrel teremt a Sajátos Nevelési Igényű (SNI) gyermekek integrált nevelésére, a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek gondozására.

- A **különleges bánásmódot** igénylő gyermekekre is teljes emberként tekintünk, nem a nehézségeit helyezük előtérbe.
- Nevelésük során az általános, pedagógiai célkitűzéseinek megvalósítását tartjuk szem előtt.
- Olyan biztonságot sugárzó, szeretetteljes, **elfogadó** légkört igyekszünk biztosítani számukra, amely szelíden tartja, hangolja és **inspirálja** őket.
- Méltóságukat és szabadságukat tiszteletben tartva **támogatjuk** őket abban, hogy mindenki az individuális fejlődési útját járva saját életfeladatát felismerhesse és beteljesíthesse.
- A gyógypedagógusok és terapeuták segítségével támaszkodva alakítjuk ki azokat a speciális módszereket és eszközöket, amelyek a csoport életébe beilleszthetők és az adott gyermek sajátos, egyéni szükségleteihez igazodnak.
- A pedagógusok, a terapeuták és a szülők közti folyamatos, elfogadó, építő kommunikációra és együttműködésre törekszünk.

3.4.5. A nevelőtestület által szükségesnek tartott további elvek

- gyermekközpontúság
- **életkori sajátosságok** szerinti nevelés
- kerüljük a direkt fejlesztést,
- a gyermekek egyéni érési tempójához alkalmazkodunk,
- teret teremtünk a gyermek **egyéni kibontakozásához**
- a gyermek valódi szükségleteit állítjuk a középpontba
- testi, lelki, szellemi egészség kialakulásának támogatása

4. Záradék a módosított pedagógiai program elfogadásáról

A Pedagógiai Kollégium a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet 12. § (2) bekezdésének kötelező rendelkezése folytán a Nemzeti alaptanterv módosítása és az oktatásért felelős miniszter által kiadott új kerettantervek alapján felülvizsgálta az intézmény pedagógiai programját.

A Pedagógiai Kollégium a pedagógiai programot módosította. Az iskolai helyi tantervet az átdolgozott Waldorf-kerettanterv 2020 alapján, azzal egyezően készítette el – a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendeletben elvárt, a Waldorf-kerettantervben nem érintett pedagógiai program tartalmak kiegészítő szabályozásával. Az óvodai pedagógiai program tartalmazza a Waldorf Óvodapedagógiai Programot és azokat a jogszabályban előírt tartalmakat, amelyeket a Waldorf Óvodapedagógiai Program nem szabályoz.

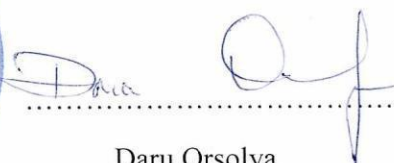
A pedagógiai program módosítására jogszabályváltozás, a Nemzeti alaptanterv változása, és erre tekintettel a Waldorf-kerettanterv átdolgozása adott okot. A módosított pedagógiai program nem tartalmaz olyan rendelkezést, amelyből a fenntartóra többletkötelezettség hárul, ezért a pedagógiai program módosításához a fenntartó egyetértésének beszerzése az Nkt. 26. § (1) bekezdés alapján nem volt szükséges.

A módosítások átvezetése megtörtént, a Pedagógiai Kollégium 2024. augusztus 26-án megtartott ülésén az intézmény egységes szerkezetbe foglalt pedagógiai programját a 02/08/2024-es számú határozatával elfogadta.

Kiskunfélegyháza, 2024.08.26.

Árvainé Volentér Éva
mb. intézményvezető

Daru Orsolya
Pedagógiai Kollégium Vezetője

Melléklet 1.

Waldorf kerettanterv 2020

Melléklet 2.

Waldorf Óvodapedagógiai Program

1. számú melléklet

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve

Az általános iskola 1-8. és a gimnáziumok 9-13. évfolyama számára

Magyar Waldorf Szövetség

2020

TARTALOM

Bevezetés	5
A Waldorf-pedagógia célkitűzései, feladata, szemlélete, ezek tükröződése a tantervben	7
A Waldorf-pedagógia alapelvei	10
Különleges bánásmódot igénylő diákok a Waldorf-iskolában.....	20
A NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv.....	43
A fejlődés állomásai a tanterv szempontjából – a horizontális tanterv.....	54
A magyar Waldorf-iskolák 1-12. évfolyamának tantárgyi rendszere és éves óraszámai.....	75
A Waldorf-iskolák kerettanterve az 1-13. évfolyamokon – vertikális tanterv	79
Kötelező tantárgyak	
<i>Magyar nyelv és irodalom</i>	79
<i>Matematika</i>	132
<i>Történelem</i>	157
<i>Természettudományok és földrajz</i>	189
<i>Természetismeret és biológia</i>	189
<i>Kertművelés</i>	206
<i>Fizika</i>	213
<i>Kémia</i>	232
<i>Honismeret és földrajz</i>	244
<i>Idegen nyelvek</i>	265
<i>Angol</i>	267
<i>Német</i>	286
<i>Francia</i>	305
<i>Spanyol</i>	323
<i>Orosz</i>	341
<i>Szlovák</i>	358
<i>Digitális kultúra</i>	375
<i>Mozgás és testnevelés</i>	395
<i>A főoktatás egyéb részei</i>	426
<i>Gyakorlatok</i>	426
<i>Mezőgazdasági gyakorlat</i>	426
<i>Földmérési gyakorlat</i>	430

<i>Néprajzi gyűjtőmunka Erdélyben</i>	431
<i>Szociális gyakorlat</i>	432
<i>Ipari gyakorlat</i>	433
<i>Éves munka</i>	435
<i>Osztályfőnöki óra</i>	436
13. osztály	437
<i>A Waldorf-iskolák művészeti nevelésének kerettanterve az 1-12. évfolyamokon</i>	438
<i>Vizuális kultúra</i>	440
<i>Festés és rajz-grafika</i>	440
<i>Festés</i>	440
<i>Rajz-grafika</i>	458
<i>Művészettörténet – esztétika</i>	474
<i>Művészettörténet</i>	474
<i>Költészet</i>	477
<i>Zenetörténet</i>	478
<i>Építészettörténet</i>	480
<i>Zene</i>	482
<i>Dráma</i>	512
<i>Kézimunka</i>	532
<i>Kézművesség</i>	551
<i>Famunkák</i>	551
<i>Fémmunkák</i>	564
<i>Euritmia</i>	570
Szabadon választható tantárgyak	
<i>Szabad vallás</i>	588
<i>Agyagozás – szobrászat</i>	598
<i>Filozófia</i>	612
<i>Mozgóképkultúra és médiaismeret</i>	615
<i>Gazdasági ismeretek</i>	623
<i>Társadalmi és állampolgári ismeretek</i>	638
<i>Tanulásmódszertan</i>	654
<i>Erdőjárás</i>	658
<i>A Waldorf-iskolák nevelő munkájához szükséges helyiségek, berendezések és eszközök jegyzéke</i>	662

A Waldorf-iskolákban a pedagógus-munkakörök betöltéséhez szükséges végzettségek....	672
Minőség gondozás a Waldorf-iskolákban.....	675
A Waldorf-iskolák öngazgató rendszere, szervezete és működése.....	684
Útmutatások a Waldorf-iskolák helyi tantervének elkészítéséhez	689

BEVEZETÉS

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve a Magyar Waldorf Szövetség által kiadott „Waldorf” és „Rudolf Steiner” név használati jogával rendelkező iskolák számára készült. A kerettanterv alapján működő Waldorf-iskolák státuszának meghatározása a magyar közoktatásban első ízben a 32.755-1/2001. és 35.681-1/2003. számú oktatási miniszteri határozatokkal történt meg, majd ezt követően a kerettanterv a 20/2006. (V. 5.) OM rendelettel alternatív kerettantervként kihirdetésre került. A jelenleg érvényben lévő Waldorf-kerettanterv a köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 9. § (8)-(9) bekezdésének felhatalmazása alapján készült.

A felülvizsgált kerettanterv a 2020. évi Nemzeti Alaptanterv elvárásai mellett továbbra is a Waldorf-pedagógia alapelveire, így a nemzetközi Waldorf-irányelvekre és a magyarországi Waldorf-iskolák eddigi működése során felhalmozott pedagógiai tapasztalatokra épül.

A Waldorf-iskolák tizenhárom évfolyammal működő nevelési-oktatási intézményként ellátják az általános iskola, a gimnázium és az alapfokú művészeti iskola feladatait. Waldorf-iskola működhet nyolc évfolyammal is, amely az általános iskolai, és öt évfolyammal, amely a gimnáziumi feladatok mellett látja el az alapfokú művészeti iskola feladatait. A Waldorf-iskolák nevelési-oktatási tevékenységüket a kerettanterv szerint végzik, pedagógiai programjukat és egyéb iskolai dokumentumaikat a kerettantervben foglaltak megtartásával alkotják meg.

Ha az iskola Waldorf, illetve Rudolf Steiner iskolaként kívánja megnevezni magát vagy helyi tantervében hivatkozásként szerepelteti e neveket, akkor – mivel e nevek oltalom alatt álló védjegyek – köteles a Magyar Waldorf Szövetség névhasználati engedélyét beszerezni, és működése során a Szövetség névhasználatra vonatkozó szabályait megtartani.

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve ugyanakkor szemléletében, módszereiben, eljárásaiban részben vagy egészben forrásul szolgálhat más iskola helyi tantervének készítéséhez.

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve 2020 koncepciója, szerkezete

A Magyar Waldorf Szövetség által felülvizsgált kerettanterv a köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 9. § (8)-(9) bekezdésének felhatalmazása alapján határozza meg a Waldorf-pedagógia nevelési-oktatási alapelveit, így a Waldorf-iskolákban folyó sajátos köznevelési tevékenységet. A kerettanterv összhangban áll a nemzetközi Waldorf-irányelvekkel és tantervekkel, ugyanakkor megjeleníti a magyar kultúra értékeit, és épít az elmúlt száz év Waldorf-pedagógiai tapasztalataira, kutatásaira.

A kerettanterv a köznevelési törvény által megengedett körben él az egyedi megoldás lehetőségével, így a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire, a vezetési modellre, a nevelés- és oktatásszervezési módszerekre, a minőségpolitika, a minőségrendezés rendszerére, a tanuló heti kötelező óraszámára, a pedagógusvégzettségre és szakképzettségre, valamint a működéshez szükséges feltételekre vonatkozóan, és meghatározza a Waldorf-pedagógiára épülő nevelési-oktatási tevékenység sajátos pedagógiai tartalmi követelményeit és az e tartalmakból fakadó iskolai szervezeti-működési sajátosságokat, így különösen bemutatja a pedagógus munkakör, az elfogadott pedagógusvégzettségek és szakképzettségek tekintetében elvárt követelményeket, a Waldorf-iskolákra irányadó építészeti előírásokat, helyiség-, eszköz- és felszerelésigényt, a Waldorf-pedagógiának megfelelő minőségrendezés és teljesítményértékelés alapelveit, az iskolák sajátos vezetési modelljét és szervezetét, nevelés- és oktatásszervezését, valamint a helyi tantervek elkészítéséhez szükséges útmutatót az alábbi fejezetekre tagoltan:

- A Waldorf-pedagógia feladatai, célkitűzései, alapelvei
- A NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv
- A fejlődés állomásai a tanterv szempontjából – horizontális tanterv
- Tantárgyi rendszer és óraszámok
- A Waldorf-iskolák kerettanterve az 1-13. évfolyamokon – vertikális tanterv
- A Waldorf-iskolák művészeti nevelésének kerettanterve az 1-13. évfolyamokon
- A Waldorf-iskolák nevelő munkájához szükséges helyiségek, berendezések és eszközök jegyzéke, építésügyi előírások
- A Waldorf-iskolákban a pedagógus munkakörök betöltéséhez szükséges végzettségek
- Minőséggyondozás a Waldorf-iskolákban
- A Waldorf-iskolák öngazgató rendszere, szervezete és működése
- Útmutatások a Waldorf-iskolák helyi tantervének elkészítéséhez

A WALDORF-PEDAGÓGIA CÉLKITŰZÉSEI, FELADATA, SZEMLÉLETE, EZEK TÜKRÖZŐDÉSE A TANTERVBEN

A Waldorf-iskola minden életkorban a gyermekek testi-lelki-szellemi képességeinek kiegyenlített fejlődésére-fejlesztésére törekszik. A testi-lelki-szellemi egészség megőrzésének érdekében ökológus nevelési-tanítási folyamatot valósít meg. A fenntartható fejlődés-fejlesztés legfőbb célja a szalutogenezis (egészségességre törekvés) értelmében a személyiség koherencia élményének megteremtése és erősítése. Törekedni arra, hogy az egészséges emberre jellemző tulajdonságok lehető legszélesebb skálájának lehető legoptimálisabb kibontakozását segítsük elő. Az emberré válás folyamatának egészét szem előtt tartva ellenzi a korai specializációt, ezáltal a korai iskola szelekciót, ezért gondolkodik 12 évfolyamos, egységes rendszerben. Ez a rendszer időt hagy minden életkori sávban az érési-fejlődési folyamatoknak, a képességek széles skálájának kibontakozásához, és a biztos alpműveltség felépüléséhez. A Waldorf-pedagógia nem redukcionista emberképet követ, nem korlátozza a nevelés-oktatást az időszakosan változó, pl. múló trendként preferált tulajdonságok egyoldalú erősítésére (pl. jó munkavállaló képzése). A szalutogenezis elve mentén kialakított koherens személyiség rugalmas viselkedésszervezést, ismeretbefogadást tesz lehetővé, bármely pályát is választ a Waldorf-iskolát végzett tanuló. Olyan fejlődésre, változásra érzékeny széles lehetőségeket magában hordozó személyiség kialakulása a cél, mely a társadalmi fejlődéshez alkalmazkodni képes. Ennek érdekében az egyéni és közösségi nevelés egyensúlyára törekszik.

A közösségi nevelést relatíve nagy (25-30 fős) osztálylétszámok keretében valósítja meg. A gyermekek között gazdag szociális kapcsolatrendszer kialakítására törekszik, tudatosan építi a közösséget a kooperatív tanulás, a csoport- és projektmunkák által. Minden osztálytanítónak a saját pedagógiai eszköztárát és az iskolában adott fejlesztő-segítő eljárásokat tekintetbe véve kell mérlegelnie, hogyan tud egyensúlyt tartani a közösség fejlődése és az egyén fejlődési útja között, úgy, hogy minden gyermek a saját képességei-készségei aktuális szintjének megfelelően haladjon a főoktatáson és a szakórákon egyaránt.

Az egyén fejlődése szempontjából a Waldorf-iskola elfogadja, hogy egy osztályfokon belül az egyes gyerekek tipikus fejlődés esetén is mutatnak kisebb-nagyobb készség- képességkülönbségeket, így a tanórán belül az osztálylétszámmal arányos módon biztosítja a differenciálás lehetőségét. Ennek alapját az iskola első nyolc évén áthúzódó osztálytanítói munka, és az osztálytanítóval szorosan együttműködő Extra Lesson fejlesztőpedagógiai munka teremti meg. Az osztálytanítónak van alkalma megfigyelni a gyermek képességbeli és személyiségbeli fejlődését, így az egyéni különbségeket az osztályon belüli pedagógiai munka megtervezésekor is képes tekintetbe venni. Fontos azonban tudnia, melyek azok a tanulási, viselkedési nehézségek, melyeket önállóan, saját pedagógiai kompetenciája határain belül nem tud megfelelően kezelni (pl. tanulási nehézségek). Ezekben az esetekben fontos támaszkodnia a fejlesztőpedagógus szakértelmére. A gyermekek egyéni megfigyelését, az egyéni bánásmód kialakítását segítik az olyan, a Waldorf-tanárok által rendszeresen használt mentális-meditatív eszközök is, mint a gyermekek lényének esténkénti felidézése, és a heti rendszerességgel megtartott tanári konferencia gyermekmegbeszélései.

A fenti elveket a Waldorf-kerettanterv felépítése és tartalmi konzekvensen tükrözik. A Waldorf-tanterv fő jellemzője, hogy messzemenően figyelembe veszi a gyermeki fejlődés során bekövetkező természetes érési folyamatokat, ezért szigorúan a fejlődéslélektan és az antropozófiai antropológia alapján határozza meg nevelési, tanítási céljait. A gyermekek teljes személyiségének, vagyis testi-lelki-szellemi képességeinek dinamikus egyensúlyban lévő fejlesztésére törekszik. Inspirálja a gyermekek belső fejlődését, és elősegíti a külvilággal való egészséges kapcsolat kialakulását. E pedagógiai célok évfolyamonkénti megvalósulását mutatja be a horizontális tantervi rész. A vertikális tantervi folyamat írja le, hogy az egyes tantárgyak ismeretkörei milyen fejlődésen, bővülésen, elmélyülésen mennek keresztül az egyes évfolyamokon.

A fenti célok érdekében a Waldorf-iskola kompetencia alapú oktatást-nevelést valósít meg. Ehhez alkalmazkodva a Waldorf-iskola tanterve egyforma jelentőséggel foglalkozik

- (i) a személyes és szociális kompetenciák fejlesztésével adott életkorban szükségszerű nevelési célokkal,
- (ii) az egyes életkorokban szükséges készség-képességfejlesztéssel,
- (iii) az életkorhoz igazodó tantárgyi tartalmakkal.

A szalutogenezis értelmében a kompetencia alapú nevelés-oktatás egyik feladata a harmonizálás, kiegyenlítés. Ez a fenntartható fejlődésre törekvő szemlélet a gyermeki képességstruktúrán belül három képességterület: a szenzomotoros fejlődés, a lelki-érzelmi élet és a képzetalkotó-gondolkodási tevékenységek kiegyenlített fejlesztésére törekszik. A kiegyenlítő-harmonizáló pedagógiai program képezi alapját egyfelől a tehetséggondozásnak, másfelől az elsődleges pedagógiai prevenciónak, a tanulási nehézségek megelőzésének. Megvalósításuk érdekében a tantervi órakeretben kb. 1/3-1/3 – 1/3 arányban szerepelnek a szenzomotoros fejlődést, a szenzoros integrációt segítő, ezáltal a praktikus intelligenciát támogató; a lelki-érzelmi fejlődést biztosító, ezáltal az érzelmi intelligenciát támogató; valamint a képzetalkotást, a gondolkodást segítő, ezáltal a szellemi fejlődést támogató nevelési-tanítási tartalmak. Ez a hármas feladat az életkori fejlődéshez alkalmazkodó formában, de a teljes pedagógiai munkát áthatja:

- (i) A vertikális tantervben szereplő tantárgyi rendszer arányai is eszerint épülnek fel:

A motoros, finommotoros fejlődést segítő tantárgyak egyben támogatják a szenzomotoros feldolgozó folyamatokat, a szenzomotoros integrációt is. Fontos szerepet játszanak az akarati nevelésben és a praktikus intelligencia fejlesztésében. Tantárgyak formájában a játék óra, a Bothmer-gimnasztika, az euritmia, a formarajz, a kézimunka és a kézművesség (faművesség, rézművesség, asztaloság, kovácsolás, szövés, kosárfonás, könyvkötészet) órák során valósul meg ez a nevelési feladat. A főoktatáson belüli ritmikus rész és a különböző projekt munkák mint: házépítés, földművelés, mesterségek; a felső tagozaton a különböző gyakorlatok: mezőgazdasági praktikum, erdészeti praktikum, szociális praktikum, ipari praktikum. Ezen túl az osztálytanító negyedik osztálytól ösztönzi a gyermekeket, hogy alkatuknak megfelelő sporttevékenységeket válasszanak.

A lelki-érzelmi fejlődést támogató tantárgyak egyben támogatják a külvilág szemlélésének belső képzetté válását, ezek feldolgozását, ezáltal az érzelmi intelligencia alakulását és az alkotó fantázia fejlődését. Tantárgyak, melyek ezt segítik: euritmia, festés, rajz, ének-zene, agyagozás, szobrászat, dráma óra, költészet. Az önálló felkészülést igénylő tanulói munkák, ezek közül is a két legjelentősebb: a 8. osztályos és a 12. osztályos éves munka és éves színdarab, drámaelőadás. A gyakorlatok közül a szociális praktikum. A főoktatáson belül a mesék, történetek, életrajzok. Ezekon túl az osztálytanító harmadik osztálytól ösztönzi, hogy a gyermekek az alkatuknak megfelelő hangszereken tanuljanak, kórusba járjanak.

A képzetalkotó képesség, a gondolkodás fejlesztése, ezáltal a szellemi fejlődés támogatása főként a közismereti tárgyak tanításán keresztül valósul meg. A Waldorf-pedagógia fontosnak tartja, hogy az ismeretek átadása mellett azok feldolgozására, az összefüggések felismerésére is az életkornak megfelelő időt és lehetőséget biztosítson. Így a tanítás-tanulás folyamatában az ismeretátadás három lépcsőfokon át vezet a praktikus gondolkodástól a képi gondolkodáson át az ítéletalkotó, elvont gondolkodásig. Az életkori sajátosságoknak megfelelően, minden osztályfokon más-más módon, de a következő módszertani lépésekkel valósul meg az ismeretszerzés folyamata: a jelenség előidézése, megfigyelése (szenzomotoros, szenzoros integrációs feldolgozás, praktikus gondolkodás szintje); a jelenség leírása (belső képzetek kialakítása, képi gondolkodás szintje); a jelenségből levonható szabályszerűségek, törvények felismerése (szimbolikus reprezentációk, elvont gondolkodás szintje). A folyamatban a gyermekek megtanulják, hogy milyen lépcsőkön keresztül lehet eljutni az önálló gondolatokhoz,

hogyan tudják praktikus tapasztalataikat gondolatokra váltani, valamint az elvont gondolatokat a valóság jelenségeihez kapcsolni, a gyakorlatban alkalmazni.

- (ii) A hármasságot tükrözi az epochális (korszakos) rendszerben működő főoktatás felépítése is (ritmikus rész; ismeretszerző, elmélyítő főrés; lezáró mese, történet).
- (iii) Módszertanilag a szakórak is hasonló struktúra mentén épülnek fel.
- (iv) Az egyes szaktárgyakban, a vertikális tantervi felépítésben is többször megjelenik ez a hármasság. Pl. az idegen nyelveket az első 3 osztályban csak szóbeliséggel, mozgás-ritmus-beszéd összekapcsolásával tanítjuk, később a szókincs, a mondatalkotás és a történetek kerülnek a figyelem középpontjába, a középiskolai szakaszban a nyelvtani törvényszerűségekre is összpontosítva épül fel a nyelv teljes rendszere.

Összefoglalásként elmondható, hogy a Waldorf-pedagógia az egyéni és a közösségi nevelésnek a kiegyenlítetttségére törekszik. Az idegrendszeri érésnek és a személyiségfejlődés ütemének megfelelő, szigorúan életkorspecifikus nevelést, oktatást valósít meg, mely a gyermekek, fiatalok fejlődésére kiegyenlítő-harmonizáló hatást fejt ki, ezzel tanulási nehézségek kialakulását előzi meg. Ennek érdekében a Waldorf-iskola nevelési-oktatási rendszerének időbeli ütemezésében – a reguláris általános és középiskolákhoz képest – több hangsúlyeltolódás is megjelenik:

- (i) A Waldorf-iskola 12 évfolyamos egységes nevelési rendszert alkot. Csak így tudja biztosítani, hogy nevelési-tanítási céljai maradéktalanul megvalósulhassanak.
- (ii) Az alsó szakaszban (1-4. osztály) a kognitív pszichológia és pedagógia bizonyítékainak megfelelően nagy hangsúlyt kap a széles alapokon nyugvó képesség- és készségfejlesztés, mely következetesen megelőzi az adott készségekhez kötött tantárgyi tartalmak megjelenését. Ezáltal pl. lassabban halad az írás-olvasás és a számolás tanítása.
- (iii) Az alsó (1-4. osztály) és a középső (5-8. osztály) szakaszban, az idegrendszeri érésnek és a képi gondolkodás életkori sajátosságának megfelelően az empirikus alapú, heurisztikus tanulási folyamatokat helyezi előtérbe minden tantárgy esetében. Megalapozva ezzel az önálló gondolkodás kialakulását. Ezt a folyamatot a szaktanárok segítségével az osztálytanító irányítja. A tudományosan rendszerező – a fiatalok bontakozó ítéletalkotási képességére támaszkodó – szaktanári munka hangsúlya ezáltal a felső tagozatra (9-12. osztály) kerül.
- (iv) A modern idegtudományi kutatásokkal összhangban a művészeti tárgyak belső képalkotást, ezáltal az elvont gondolkodás alakulását segítő, képesség- és személyiségfejlesztő szerepe minden életkorban – az alsó-, a közép- és a felső tagozaton is – egyformán hangsúlyos.
- (v) A fenntartható gyermeki fejlődés érdekében az epochális, korszakos rendszer közép és hosszú távon segíti a készségek stabilizálódását, az ismeretek és az azok közötti összefüggések elmélyülését. Így a Waldorf-iskola nevelési-tanítási céljainak a szöveges fejlesztő értékelés alkalmazása felel meg leginkább az ötfokú minősítő értékelés helyett, ezért ennek megfelelően az osztályozást csak a felső tagozaton, 11. osztálytól vezeti be.

A WALDORF-PEDAGÓGIA ALAPELVEI

Sajátos tanulási és tanítási folyamatok, különös tekintettel az epochális tanítás, a szakórák, a gyakorlatok és projektek rendszerére

Az oktatás és az iskolai élet szervezése, az óra és napirendek kialakítása az életkori sajátosságoknak és a tanítás ritmusának figyelembe vételével történik. A Waldorf-iskola a tantárgyak sajátosságából adódóan a tanítást fő és szakoktatás szerint tagolja. Ez didaktikai forma szerint epochális tanításnak és a szakórának felel meg: az olyan elméleti, művészeti és gyakorlati tantárgyak, amelyek esetében egy kerek, lezárt témát tárgyalunk, epochális oktatás formájában jelennek meg, más tárgyakat – főleg ha állandó gyakorlást igényelnek – szakórákban tanítunk. A főoktatás tipikus tantárgyai: anyanyelv, matematika-geometria, földrajz-gazdasági ismeretek, történelem-társadalmi ismeretek, természetrajz-biológia, fizika, kémia, esztétika. A tapasztalat szerint az anyanyelvi és a matematikai ismeretek és kompetencia megszerzése érdekében a második elem – az állandó gyakorlás – is fontos a tanításban és a tanulásban. A tantervben ezért jelennek meg az epochák mellett az anyanyelvi és a matematika szakórák is. Más tantárgyakat a szakórák hagyományos rendjében tanítunk. Amennyiben azonban a művészeti, kézműves-gyakorlati tárgyak vagy az idegen nyelvek esetében összefüggő feladat vagy projekt jellegű munka adódik, akkor ezeket is lehet természetesen tömbösített formában, epochálisan tanítani.

A tanterv minden tanuló számára kötelező. A Waldorf-iskolákra nem jellemző a nemek szerinti csoportbontás. Az olyan tárgyak óráin is, mint kézimunka, kertművelés vagy kézművesség a lányok és fiúk egyaránt részt vesznek. Csoportbontás ugyan előfordul, de ez nem nemek vagy teljesítmény szerint történik, a legfontosabb szempont mindig az, hogy a létszám és a képességek tekintetében is kiegyenlített legyen a csoport. Kivételt képezhetnek az idegen nyelvek, amelyeknél a képesség vagy teljesítmény szerinti differenciálás is lehetséges.

A tananyag elsajátításának formájához tartozik az önálló munkákra való felkészülés is: ezek az ún. projektek és éves munkák, amelyek során a tananyag alkotó jellegű feldolgozása a feladat, az elméleti, művészi és kézműves-gyakorlati elemek összekapcsolásával. Az iskola mindennapjait át-szövik a közösséget alakító és erősítő tevékenységek: hónap/évszakünnepek, az éves ritmushoz igazodó ünnepek, tanulói gyakorlatok, kirándulások, színdarabok.

Az osztálytanító kiemelt szerepe

Az osztálytanítói rendszer, az osztálytanító személyiségével és mesterségbeli felkészültségével szemben támasztott elvárások lényegi sajátosságai a Waldorf-pedagógia nevelésfilozófiai rendszerének alapelveiből eredeztethetők. (Speciális jellege miatt osztálytanítói végzettség jelenleg csak a solymári Waldorf Pedagógiai Intézetben alapképzésként és pedagógus továbbképzésként, illetve az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán szakirányú továbbképzésként szerezhető.)

A Waldorf-pedagógia a gyermek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki, szellemi szükségleteinek felismeréséből – kiindulva biztosítja a gyermek számára az egészséges fejlődést.

A Waldorf-iskolai nevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy a gyermek a fejlődési útján haladva a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy azok közül képes legyen kiválasztani a neki megfelelőt. Így váljon a világ felé nyitott, testileg egészséges, lelkiileg szabad és szellemileg kreatív emberré. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, környezetét ne visszautasítsa, hanem emberségesebbé tegye.

Fejlesztéslélektani és pedagógiai kutatások igazolják, hogy a kamaszkor eléréséig előnyösen hat a gyerekek személyiségfejlődésére, ha mindig ugyanazzal – az érzelmileg és gondolatilag állandó támaszt biztosító – személlyel találkozhatnak, és rajta keresztül szűrve kapják meg a tananyagot. Ebben az életkorban ugyanis a személyes autoritáshoz való kapcsolódás az igazán jelentős, ez az,

ami orientálja a gyereket a világban. A személyes kapcsolat, ami a tanító és a gyerekek között kialakul, és amin keresztül a tananyag átszőve, átdolgozva, illetve életre keltve a gyerekek elé kerül, sokkal inkább fontos ebben az életkorban, mint az a tananyag, ami ezen a kapcsolaton keresztül elérkezik a diákokhoz. Épp ezért a Waldorf-pedagógiában a kezdetektől fogva meghatározó jelentőségű az osztálytanítói ethosz. Az osztálytanító a gyerekek személyiségalkulásának szilárd bázisa, a nevelés professziójának megtestesítője.

Ő az a személy, aki a gyermek számára a tudás megszemélyesítője, az ismeretek forrása. Ő vezeti el az egyszeregytől az algebráig, a meséktől Shakespeare-ig, a betűktől az önálló fogalmazásig. Nyolc éven keresztül minden reggelt együtt kezdenek, együtt haladnak végig az ismeretszerzés különböző területein és fokain (hogy azután a 9. osztálytól már elsősorban a tudományos ismereteket közvetítő szaktanárok kezei alatt alakuljon tovább a tudásuk és a személyiségük). Feladata lényegileg tér el mind a tradicionális osztályfőnöki szerepkörtől, mind az ismeretközlő pedagógusétól.

Szerepének eltérő jellege azonban nem csak a nevelésben, hanem az oktatás tartalmi vonatkozásában is erőteljesen érvényesül. A Waldorf-iskola első nyolc éve egységes egésznek alkot. A tantárgyak évről évre szorosan egymásra épülnek. A tananyagtartalom belső összefüggéseinek felismerésében, a kulturális alap- és tantárgyi készségek kialakítását és fejlesztését szolgáló komplex művészeti nevelés integrálásában (ami a tanulási folyamat egészét áthatja), a tantárgyi tartalmak tapasztalássá formálásában és alkalmazásképes tudássá alakításában kiemelkedő szerepe van az osztálytanítónak. Mindez speciális felkészültséget és folyamatosan megújulásra kész mesterségbeli tudást kíván meg tőlük. Az osztálytanítói szerepből fakadó interdiszciplinaritás nem csak a hasonló műveltségi és tudományterületek összekapcsolására, hanem a humán és reál tárgyak közötti átjárhatóság megvalósítására is lehetőséget nyújt. Így például egy természeti jelenségeket bemutató fizika-epocha összekapcsolható az objektív leírás gyakorlásával, ami egyben az anyanyelv használatának elmélyítését támogatja. Az osztálytanító tehát – felkészültségénél fogva – képes az egyes tárgyak tanítását úgy megtervezni és formálni, hogy az általa vezetett tanulási-tanítási folyamatok tudatosan hassanak egy másik műveltségi területen megszerezhető készségekre, képességekre is.

Minden osztálynak saját osztálytanítója van, aki ideális esetben nyolc évig kíséri az osztályt. Az osztálytanító tartja a reggeli főoktatást (a tömbösített közismereti tárgyakat) és a képesítésének megfelelő szakórákat a saját osztályában.

Az osztálytanító pedagógiai feladata, hogy az osztályközösségből együttműködő szociális közeget formáljon, és megteremtse a tanítás-tanulás optimális feltételeit. Morális tekintélyét elkötelezettségével, a gyermekekkel való bánásmódjával, a gyerekek iránti valódi érdeklődéssel és a szülőkkel való szoros, nyílt, bizalomteljes kapcsolatával tudja megalapozni.

Az osztálytanító kapcsolatot tart az osztályában tanító szaktanárokkal, akikkel kölcsönösen figyelemmel kísérik egymás munkáját. Rendszeresen osztálykonferenciát szervez, amikor a szaktanárokkal közösen osztály és gyerekmegbeszélést folytatnak.

A Waldorf-pedagógia egyik fontos elve, hogy a gyermek optimális fejlődése érdekében a szülők és a pedagógusok szorosan együttműködnek, kapcsolatuk az egymás iránti bizalomra és tiszteletre épül. Különösen érvényes ez az osztálytanító esetében, aki folyamatos kapcsolatot tart a szülőkkel, havi rendszerességgel szülői esteket tart, elősegíti az osztály szülői közössége szellemi, pedagógiai munkájának az elmélyülését, és bepillantást ad az osztályban történő folyamatokba. Ezt a célt szolgálhatják a szülők számára szervezett nyílt napok, az évszakünnepek, a családi programok, kirándulások is. Az osztálytanító a szülőknek (fogadóórák, családlátogatások keretében) egyénileg is lehetőséget biztosít személyes beszélgetésekre.

Az osztálytanítónak szakmai és munkaszerződésben meghatározott kötelessége a tanári konferenciák pedagógiai kutatómunkájában való részvétel.

A 9-13. osztályban az osztály életének szervezési feladatait az osztálykísérő látja el (személyének kinevezése a tanári kollégium hatásköre). Ugyanakkor az időközben ifjú emberekké vált gyermekek pártfogó tanárt (tutor) választhatnak személyes problémáik segítésére.

Az osztályösszetétel pedagógiai elvei, tanulófelvétel

Az osztályok összeállítása során több szempontot kell figyelembe venni. A nemek közötti kiegyenlítetttség a Waldorf-iskolák elindulása óta nagyon fontos. Törekszünk arra, hogy az osztályokban azonos arányban legyenek fiúk és lányok. Az iskola fizikai lehetőségeihez alkalmazkodva (megfelelő méretű tantermek megléte) kell meghatározni az egyes osztályokba felvehető gyerekek maximális létszámát, figyelve arra, hogy minél többen alkossák az osztályközösséget. Ezt nagyon lényegesnek tartjuk, mert a tanár és diák személyes kapcsolata mellett a diákok közötti kapcsolatok sokszínűsége is jelentős nevelő erővel bír. A gyerekek között kialakuló gazdag kapcsolati háló lehetőséget teremt a tolerancia gyakorlására, a csoportos együttműködések változatos kialakulására, a dinamikus átalakulásokra és a szélsőséges helyzetek csillapítására. A 30 fő körüli osztálylétszámok így nem ritkák, és nem is cél a létszámok redukálása. Az osztályokba integrálható és integrálandó sajátos nevelési igényű diákok ideális létszáma 10% körül van, erről részletesen a fejlesztés lehetőségeiről szóló fejezetben írunk. Törekvés lehet arra, hogy az osztályokba a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből sikerüljön gyerekeket felvenni, ezáltal az osztályközösség leképezheti a társadalom összetételét, és ez önmagában komoly nevelő erő.

Felvétel az első osztályba

A Waldorf-iskola nem kötelező felvételt biztosító iskola. A mindenkori első osztályok kialakítását az iskolák saját belső szabályozásuk szerint oldják meg. Az induló osztályok létszáma az iskola körülményeitől függ. Általánosságban elmondható, hogy a Waldorf-pedagógia támogatja a magasabb, 26–30 fős osztálylétszámok kialakítását.

A Waldorf-iskolák általános pedagógiai célkitűzése a gyermekek harmonikus, egészséges fejlődése, ennek következtében a jelentkező gyermekeknél nem a jövőben várható teljesítmény a felvétel kritériuma. Igyekezünk olyan osztályokat kialakítani, amelyekben a különböző temperamentumú, lelki alkátú gyermekek között egyensúly van, ugyanakkor figyelünk a fiúk-lányok arányára is. Tekintetbe vesszük a szülők iskolaválasztási szempontjait is, ez ugyanis döntő jelentőségű az elkövetkező időszak pedagógiai együttműködésének sikere érdekében. A kiépült Waldorf-iskolák esetében a jelentkező gyermekek közül sok Waldorf-óvodában nevelkedett, illetve testvére már az iskola tanulója, így ők a felvételnél előnyt élveznek.

A Waldorf-iskolák az adott intézmény iránt érdeklődő szülők számára a beiratkozási időszak előtt több hónappal előadás-sorozatot indítanak. Ezeket a tanári kollégium tagjai, az iskola más munkatársai, illetve szülők, öregdiákok, vagy más meghívott előadók tartják. Az előadók a Waldorf-pedagógia alapelveinek, fő irányvonalainak ismertetése mellett betekintést nyújtanak a pedagógia szellemi háttérébe, módszertanába, valamint az iskola életének jellegzetességeibe. Ezt követően a szülők jelentkezési lapot töltenek ki, melyen a megadott kérdések alapján részletesen le kell írniuk gyermekük eddigi fejlődését, és indokolniuk kell az iskolánkba való jelentkezésüket. Az utolsó beszélgetésen lehetőség szerint a tanári kollégium bemutatja a leendő osztálytanítót.

A gyerekek számára szervezett játékos ismerkedés és a szülőkkel folytatott beszélgetés során az első osztály összeállításáért felelős tanári csoport igyekszik minél pontosabb képet kialakítani a gyermekről, a szülőkről, a családban kialakult szülő-gyermek kapcsolatáról. Részletesen áttanulmányozzák a szülő által beadott jelentkezési lapot, ami kialakítja a beszélgetés vázát. A szülő ilyenkor részletesen beszélhet gyermekéről, kifejtheti azokat a fontos momentumokat, amelyeket a jelentkezési lapon nem állt módjában részletezni, a tanárok pedig olyan kérdéseket vethetnek fel, melyek a beadott anyag alapján lényegesnek tűnnek. Természetesen a szülők is feltesznek olyan kérdéseket, melyekre az előadások alapján nem sikerült választ kapniuk.

A gyermekek számára szervezett játékos ismerkedésen a foglalkozáson részt vevő pedagógusoknak alkalmuk van az iskolába jelentkező gyermekek alaposabb megismerésére. A személyes találkozók végén a tanárok összegzik a tapasztalataikat, és összeállítják az osztályt. A felvételre javasolt gyermekeket a Tanári Kollégium egyetértésével vesszük fel az osztályba.

A leendő osztálytanító ellátogat a különböző óvodai csoportokba is, hogy eljövendő tanítványait az óvodai tevékenységen belül is megismerhesse.

Felvétel a magasabb osztályokba

Rendszeresen előfordul, hogy tanév közben, vagy az új tanév kezdetén jelentkeznek szülők felvételi kérelemmel. Ilyen esetben az osztálytanító (-kísérő) az osztályban tanító kollégáival együtt mérlegeli, hogy az osztály tud-e újabb gyermeket befogadni. A felvételi legalább két tanár jelenlétében zajlik, módját és a felvétel kritériumait a gyermek életkora és az illető osztály összetétele határozza meg. Ezt az iskola a Szervezeti és Működési Szabályzatában rögzíti. A felvételtől az osztálytanító, -kísérő hoz döntést, aminek eredményéről értesíti a tanári kollégiumot és a szülőket.

Felvétel a középiskolába

A Waldorf-középiskolákba történő jelentkezés a középiskolai felvételi eljárás keretében a KIR-rendszeren keresztül történik.

A 13 évfolyammal működő iskolák pedagógiai programja meghatározza, hogy milyen feltételek teljesülése mellett biztosítja a tanuló részére a középiskolába való folyamatos továbbhaladást. A Waldorf-iskolák általános gyakorlata, hogy a középiskolába jelentkező tanulókkal és szüleikkel külön-külön ismerkedő és motivációs beszélgetést folytatnak a középiskolában tanítók, amelynek során a tanárok megismerik a diákok általános iskolai tanulmányi teljesítményét és eredményeit. Az 5 évfolyammal működő önálló Waldorf-gimnáziumok a felvételi követelményeket és a felvételi eljárásrendet e kerettantervben foglaltakra figyelemmel határozzák meg.

A kerettanterv fenti rendelkezései alapján megalapozott iskolaválasztás érdekében az iskolák a pedagógiai programjukban meghatározzák a tanulófelvétel helyi szabályait és azt a folyamatot, amelyben a szülők megismerkednek a pedagógiával, az iskolával, a szülői szereppel.

Az osztályközösség megtartása érdekében a Waldorf-iskola törekszik a tanulók helyzetét egyénileg mérlegelve az osztályismétlés elkerülésére. A Waldorf-pedagógia elfogadja az osztályösszevonást a teljes általános iskolai szakaszban: ilyen helyzetekben működő iskolák esetében a nemzetközi Waldorf-iskolai tapasztalatok felhasználása és a kooperatív pedagógiai gyakorlatok ismerete kiemelten fontos.

A tanulói teljesítmények szöveges értékelése

A Waldorf-iskola rendszeres szóbeli és szöveges írásbeli értékelést ad minden tanuló fejlődéséről minden életkorban, osztályzást nem alkalmaz. A tanév végén kiadott szöveges értékelés minden tanuló esetében a teljes tanévi munkát és fejlődést általánosságban és tárgyanként is részletezve tartalmazó egyénre szabott, részletes értékelés, amelyben a tanuló teljesítményének leírása mellett fejlődését is értékeli és elismeri, impulzusokat adnak a további munkához.

A Waldorf-pedagógiában általánosan alkalmazott szöveges értékelés tudatosan kiépített gyakorlata az első osztálytól a tizenkettedikig egyik alapvető nevelési eszköze az iskolának. A szöveges értékelést a Waldorf-pedagógia olyan kulcsfontosságú alapelvnek tekinti, amelynek maradéktalan érvényesülése nem szülői, tanulói választás kérdése, ezért a szöveges értékeléstől csak kivételesen, iskolaváltás és továbbtanulás esetén tér el. Az értékelést az első nyolc évfolyamon a gyermekek lényét leíró minél érzékenyebb általános pedagógiai jellemzés, valamint a szaktárgyi értékelések

alkotják. A jellemzésnek – természetesen érzelmtől nem mentes – szabatos mondatokban megfogalmazott pontos leírásnak kell lennie. Ezekkel összhangban a szaktárgyi értékeléseknél is fontos az iránymutató tárgyilagosság: az elvégzett éves munka tartalmi összefoglalója után következik az egyéni munka értékelése. A szubjektív és objektív látásmód közötti helyes arányok megtalálása döntő jelentőségű. A kilencedik évfolyamtól szaktárgyi értékelésekből tevődik össze a bizonyítvány. A Waldorf-iskola az első négy évfolyamon a készség és képességfejlesztést helyezi előtérbe, ezért nem alkalmaz normatív értékelést, kizárólag folyamat- és fejlesztő értékelést végez. Ennek része az évközi szóbeli és/vagy írásbeli értékelés, a szülőkkel való beszélgetés és az év végi szöveges bizonyítvány. Az 1-4. évfolyamon az értékelések egyrészt a tanév során gyakorolt és megszerzett készségek, képességek, a megszerzett procedurális és deklaratív tudás fejlődési leírását tartalmazzák, másrészt megmutatják a képességek fejlődésének-fejlesztésének jövőbeli irányát. Ez árnyaltabb – individuálisan differenciált (egyéniessített) – megközelítést tesz lehetővé, mint az ötfokú skála. Hátterében az a pedagógiai megfontolás áll, hogy a Waldorf-pedagógia támogatja az emberi sokszínűséget, minden tanulót egyformán értékesnek tekint, függetlenül azok képességeitől és teljesítményétől. Az alsóbb osztályfokokon hangsúlyozottan a szülőknél szól a bizonyítvány. Fontos eleme az év végi értékelésnek a bizonyítványkép és bizonyítványvers. A magasabb évfolyamokon egészen a 12. osztályig megmarad az előbb említett folyamat- és fejlesztő értékelés, melyhez normatív elemek is társulnak, ezek a megszerzett deklaratív tudást mutatják 10-11. osztályig általában százalékos formában. Később érdemjegyek formájában. A folyamat eredményeképpen kompatibilissá válik értékelési rendszerünk a Nemzeti Köznevelési Törvénnyel, mégis megmarad egyénileg differenciáló és motiváló jellege.

A magatartás és szorgalom értékelése a szöveges értékelés keretében, a gyermek munkájának általános értékelése során jelenik meg. A jutalmazást – amely a folyamatértékelés része – az általános és különböző fokozatú dicséret váltja ki.

A jogszabályban meghatározott félévi értékelés szabályait az iskolák maguk alakítják ki: célszerű az egyszerű, rövid szöveges értékelés a félév epocháinak és szakóráinak munkájáról.

Művészi nevelés, művészettel nevelés

A komplex művészettel való nevelési program – a Waldorf-szemléletű művészetoktatás – a maga összetetten kezelt, elsősorban a szociális és érzelmi kompetenciák fejlesztésére ható, minden tanulóra kiterjedő sajátos művészeti tevékenységeivel egyenlő módon és mértékben fejleszti a gyermek intellektuális, érzelmi és cselekvésben megnyilvánuló – gyakorlati – képességeit, így a művészi készségek fejlesztése mellett alkalmas a tanulási és viselkedési problémák kialakulásának megelőzésére, az egészség megőrzésére. A „Waldorf művészeti nevelés” tantárgyai a közismereti tárgyakkal egységes tantervet alkotva a kötelező órák részei.

Vallásos nevelés

A Waldorf-iskola fontosnak tartja, hogy a tanuló valamilyen vallás oktatásban részesüljön, az ezzel kapcsolatos gondolatokat a szabad vallás tantervi bevezetőjében írtuk le. Az etika tantárgy NAT 2020 által meghatározott tartalmi elemei kiemeléssel megjelennek a szabad vallás tantervében.

Egészségnevelés és környezettudatosság

Az ember boldogulásának fontos összetevője saját egészségének állapota és a környezettel való harmónia megteremtése. Ez a két dolog a Waldorf-iskolák szemléletében nem választható el egymástól. Úgy véljük, hogy az egyéni egészség és a környezet egészsége nem szemlélhető külön-külön, csak együtt van értelme beszélni ezekről. Az egészségnevelés és a környezet ápolásának tudatos tevékenysége nem olyan feladat, melyet az iskola egyedül el tud látni, itt is jól tapasztalható a szülői minta fontossága, az otthoni szemlélet. Természetesen ez utóbbi kialakításában sokat tud segíteni az iskola azzal, hogy olyan témákat dolgoz fel a szülőkkel való közös munkában, ami az

egyes családoknak segít kialakítani, átalakítani a szokásrendjüket. A tudatos döntések gyakorlása elengedhetetlen mindkét területen, a külvilág által nyújtott sémák nem feltétlen helyesek. A választás lehetőségének megtanítása döntő jelentőségű, legyen az az egészséges étkezés vagy a szelektív hulladékgyűjtés. Fontos, hogy ezek a döntések a hétköznapokban rutinná váljanak, ne pedig kampányszerűen következzenek csak be, hogy aztán egy újabb kampány máshová irányítsa akaratuskat. Az egyéni egészségnevelés terén nagyon fontos, hogy nem pusztán az egészséggel kapcsolatos ismereteket akarjuk közvetíteni, hanem az egészséget, mint dinamikus folyamatot ápolni szándékozunk. Az egészség nem csak a testi, hanem a lelki-szellemi téren is központi jelentőségű, így az ápolásnak sok formáját lehet gyakorolni. Az első osztálytól megjelenő sok mozgás, az euritmia mint sajátos mozgásművészet nem csupán élettanilag fejt ki jó hatást, hanem a testmozgással kapcsolatos jó érzéseket összeköti a művészetek által adott lelki-szellemi jó érzéssel. A művészeti órák nagy száma is segíti azt, hogy lelkileg át tudják dolgozni az őket ért benyomásokat, ezzel is kialakítva egyfajta lelki higiéniát. A Waldorf-iskolák módszertanáról elmondható, hogy a gyerekek életkori sajátosságait igyekszik maximálisan figyelembe venni, ami segíthet abban, hogy a tanulással kapcsolatos felesleges mértékű stressz minimális szinten maradjon, miközben a megfelelő kihívásoktól nem kíméljük meg a gyerekeket. A tanterv számos helyen tartalmaz olyan témákat, ami ráirányítja figyelmünket a környezettel való szoros együttlétre, az azzal kapcsolatos felelősségre. Itt is, ahogy az egészséges életmód terén is, a folyamatos, tevékeny ápolást igyekszünk szokássá tenni. A különböző természettudományos epochák, melyek az ember és a környezet kapcsolatát tárgyalják, csak egy részét adják az ezirányú nevelésnek.

A kertművelés kapcsán olyan gyakorlati viszonyba kerülhetnek a környezetükkel, ahol saját bőrükön tapasztalják, mit jelent az ember számára a környezet ápolása. Az egyes környezeti problémákkal kapcsolatos témákat olyan életkorban tárgyaljuk mélységeiben, amikor a diákok már képesek valamilyen aktív módon az adott folyamaton tevékenyen változtatni, a veszélyek felsorolása gyakorlati tevékenység nélkül inkább a tehetetlenség érzését növelheti, ami épp céljainkkal ellentétesen befolyásolhatja a diákok hozzáállását. A tanterv követése során mód van arra, hogy az emberi egészséget és a külvilág egészségét ne két külön témaként ismerjük meg a gyerekek, hanem egy olyan egységként, melynek fenntartásában az emberi döntéseknek kulcsszerepe van.

Speciális tantárgyak oktatása

A tantárgyak között megjelennek a speciális Waldorf-tantárgyak: az euritmia, a mozgás és testnevelés és ezen belül a Bothmer-gimnasztika, a kertművelés, illetve az iskolák felekezeteiktől független, szabad vallás órákat kínálhatnak.

Projektek, gyakorlatok, éves munkák

A Waldorf-pedagógiának alapjellegzetessége az intenzívebb munkát feltételező időszakos tanulás. Alsóbb osztályokban az egymást váltó epochákban, a hűnnepekre készülő előadásokkal is így dolgoznak már a gyerekek. További eszköze lehet ennek a módszernek már az első nyolc osztályban a tematikus jellegű erdei iskolák, táborok szervezése; középiskolában az életszakaszoknak megfelelő feladatokkal több hetes gyakorlatok (mezőgazdasági, földmérés-erdei, szociális, ipari) viszik tovább ezeket a folyamatokat. Van már példa az 5-8. és a középiskolai osztályfokokon különböző témahetek megvalósulására. 8. és 12. osztályban (természetesen más és más minőségben) egy-egy zárómunkával fejezik be a diákok a képzésüket. Az életszakaszi váltásoknak jelképes összegzői is ezek a feladatok: több hónapos egyéni munkavégzést feltételeznek. A nyolcadikos éves munkának ténylegesen az összegző-visszatekintő sajátossága a hangsúlyosabb; a tizenkettedikes (a tervezéstől a megalkotásig jó esetben több mint egy naptári évig tartó) feladatban mindezek mellett az előretekintő, jövőbe irányuló jelleg már fontosabb. Mindkét zárást projektszerű bemutató munkákkal lehet előkészíteni. Ehhez a középiskolásoknál már egy portfóliószerű önértékelés is kapcsolódhat.

13. osztály

A tizenharmadik évfolyam az érettségire való felkészülést szolgálja. Az ezt megelőző tanévben a két fontos zárómunka elvégzésével lezárul a diákok Waldorf-képzése. A kötelező magyar, történelem, matematika és a legalább kettő választott tantárgy érettségi vizsgájára készülnek ebben a tizenharmadik évben. Általános gyakorlat, hogy a megelőző két tanévben (a felvételi pontok számítása okán) már megjelenik az érdemjeggyel való értékelés. A májusi érettségi vizsgára belső „kisérettségi” vizsgarendszerrel is készülnek a tizenharmadik évben. (Európában van olyan állam, ahol a Waldorf-tanulmányok lezárása feljogosít a felsőoktatásban való továbbtanulásra.) A 13. osztály kötelező és szabadon választott óraszámait az érettségi rendeletben meghatározott szabályok szerint alakulnak.

Ünnepek

A Waldorf-iskolák ünnepeinek évkörét mindenhol a világon az adott kulturális közeg ünnepei határozzák meg. A kultúra, mint az „életet szabályozó elv” minden szellemi működés legfőbb hatóereje. Magyarországon a keresztény ünnepkör által meghatározott az évrrend: egy-egy tanév Szent Mihály naptól, a megmérettetés, mérlegelés, a számvetés napjától Szent János napig, az életerők deledésének napjáig ível. Az advent és a húsvét kiemelkedik az évben: mint a várakozni és felmutatni tudás ünnepei. Az eddig említettek mellett még jeles napok: a Szent Márton nap (az önmagunk és mások felé fordulni tudás), a vízkereszt (felismerés), a farsang („kifordulás”) és a pünkösöd (felhangzás). Minden iskolának önálló feladata ünnepei szellemi háttérének feltárása, megismerése, az életkoroknak (1-12. osztály, három tagozat) megfelelő ünneplés megvalósítása. Célszerű megtalálni, újból és újból átgondolni az egyes ünnepek és a hozzájuk kötött tevékenységek szerepét.

Az évszak- avagy hóünnepek egy-egy tanulási időszak [kettő-négy epocha (ősz-tél-tavas-nyár) vagy félév (tél-nyár) után] összegző lezárásai: dramatizált játékok, az osztályközösségek által létrehozott előadások bemutatására, eurythmia-bemutatókra, kóruséneklésre, közös zenélésre, művészi munkák kiállítására van ilyenkor lehetőség.

Nemzeti ünnepeink a visszaemlékezés időpillanatai. Tagozatonként más és más, szintén az iskolák által (a törvények szerint meghatározott keretek között) tudatosan meghatározandó módon javasolt megemlékezni róluk.

Tankönyvhasználat sajátosságai

A Waldorf-iskolában a tanítás záloga és a tudás forrása nem a tankönyv, hanem a tanár. Ő választja ki azt a tananyagot és tanulási formát, amely a gyerekek adott csoportjának leginkább megfelel.

A tanórák gondos előkészítése segíti a tananyag képi megragadását, ezáltal megszólítja a gyerekek érzésvilágát, és felkelti az érdeklődésüket. Szöveggyűjtemények, feladatgyűjtemények, szótárak, atlaszok, irodalmi- és más segédanyagok, források vagy kézikönyvek, illetve a kerettantervi tartalmak feldolgozását segítő, a Magyar Waldorf Szövetség és a fenntartásában működő szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) gondozásában megjelenő tanulói munkafüzetek, segédletek használata fontos, de mindig a tanár által előkészített, feldolgozott és átadott tananyag alátámasztására használjuk őket. A tartós tankönyveket, a kötelező és ajánlott irodalmi műveket vagy egyéb tankönyveket a szociálisan rászoruló tanulók számára az iskolai könyvtárak biztosítják.

A hagyományos tankönyveket és a legújabb technológiának megfelelő audiovizuális taneszközöket elsősorban a Waldorf-iskolák felső tagozatán használják. Az önálló kutatómunka forrásai a primer irodalom, a szöveggyűjtemények, eredeti dokumentumok, saját munkalapok, statisztikák, lexikonok, amelyek növekvő mértékben képezik a felső tagozat munkájának részét. A diákoknak meg kell tanulniuk, hogy a tananyagot maguk adjanak formát, adott esetben olyan formát, hogy azt nyilvánosságra is lehessen hozni. Meg kell tanulniuk, miként kell folyamatokat leírni, dokumentálni és rendszerszerűen tagolni.

A Waldorf-iskolában elsősorban a tanulók által vezetett vagy összeállított epocha-füzetek veszik át a tankönyvek szerepét.

Napközi szerepe

A Waldorf-iskolákban délutánonként fenntartott napközi elsősorban a gyerekek szociális kompetenciáit fejleszti. A fantázia erőket megmozgató és testi ügyességet kívánó szabad- és a pedagógus által vezetett (többnyire udvari) játék a napköziben töltött idő meghatározó eleme. A hét minden tanítási napját egy-egy rendszeresen visszatérő tevékenység jellemzi: bábozás, diavetítés, formázás, népi gyermekjátékok, mesemondás, kézműves foglalkozások, fejlesztő játékok; alkalmanként és indokolt esetekben lehetővé tesszük és segítjük a házi feladatok megírását is.

A napköziben uzsonnát is biztosítunk a gyerekek számára; az étkezés előkészületeit a gyerekek pedagógusossal együtt végzik. A napközit jellemzően az alsó tagozatos gyermekek veszik igénybe naponta 12:00-16:00, indokolt szülői igény esetén 16:30 óráig.

Sajátos iskolai szerkezet

A Waldorf-iskolák az általános műveltséget megalapozó képzés mellett a kerettantervből adódóan ellátják az alapfokú művészetoktatás feladatait is. A gimnáziumi képzés és az érettségire felkészítés öt évfolyamon történik, a középiskolai nevelés-oktatás a tizenharmadik évfolyamon fejeződik be.

A Waldorf-iskolák méretük szerint kis iskolák: évfolyamonként általában egy osztály szerveződik, a tanulói és alkalmazotti közösség létszáma jóval elmarad a jogi szabályozás modelljét adó, évfolyamonként több osztállyal működő iskoláktól. A közösségi szervezet és működés kevésbé tagolt, a kapcsolattartás közvetlenebb, a nevelés személyi és tárgyi feltételei eltérőek.

A Waldorf-iskolák munkatársai arra vállalkoznak, hogy a szabad szellemi élet olyan öngazgatású intézményeit teremtik meg, amelyekben a Waldorf-pedagógia megvalósítható. Az intézmények a szociális organizmus Rudolf Steiner által felfedezett törvényei szerint három alapelve épülnek: öngazgatás, demokratikus-republikánus elv, funkcionális hármasság tagozódás. Az iskolát a szellemi élet alapfeltételéből igazgatják a munkatársak, az igazgatás a szellemtudományos emberismeretből és az ebből adódó módszertanból kiindulva történik. Az iskola szellemi vezetése és igazgatása, működtetése – a pedagógiai munka mellett – a Tanári Kollégium feladata. Az iskolák fenntartói a szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség támogatásával működtetett nonprofit civil szervezetek (alapítványok, egyesületek). A fenntartó és iskola kapcsolatában domináns és hangsúlyos az együttműködés az iskola működése mint közös cél szolgálatában. A fenntartói tevékenységet a szülői közösség a civil szervezetekről szóló jogszabályok keretei között látja el, jelentékeny önkéntes személyes közreműködés vállalásával és az intézményfenntartói cél anyagi támogatásával.

A szervezeti és működési sajátosságokról bővebben egy későbbi fejezet rendelkezik.

A pedagógus munkakör sajátosságai

A speciális képzettségű osztálytanítónak magas szinten kell ismernie a természet és a társadalom, az emberi test és a pszichikum működésének összefüggéseit, illetve a 6-14 éves korosztály életkori szakaszok szerinti fiziológiai, lélektani törvényszerűségeit, valamint a gyermek fejlődésének sajátosságait, differenciált személyiségformálásának folyamatát, tevékenységeit és azok tervezését, módszereit. Saját tapasztalással megélt ismeretekkel kell rendelkeznie a komplex művészeti nevelés alkalmazási lehetőségeit illetően.

A pedagógusokkal szemben sajátos elvárások jelennek meg az órára való felkészülésben, egyrészt az epochális oktatásszervezés, másrészt a heti rendszerességgel tartott tanári konferencia-üléseken való részvétel miatt.

Szabadév

Az alapképzettség megléte mellett az iskola azt is elvárja, hogy az osztálytanítók az eredményes nyolc éves munka érdekében rendszeres éves továbbképzéseken vegyenek részt. Szakmai megújulásra adhat lehetőséget az is, hogy – amennyiben az iskola gazdálkodása ezt elérhetővé teszi – az osztálytanító két nyolcéves ciklus között egy olyan évet tölthet el, melynek során csökkentett munkaidő mellett, új inspirációkat gyűjtve készülhet fel a következő osztály indításának pedagógiai feladataira. A szaktanárok és a középiskolai tanárok esetében is fontos a szakmai megújulás. Erre adhat lehetőséget – az intézmény gazdasági lehetőségeinek figyelembe vételével – a középiskolai tanárok számára tanítás nélküli időszak biztosítása, amely során önképzés és továbbképzések keretében szakmailag feltöltődhetnek a pedagógusok.

Tanulói jogviszony sajátosságai

A gyakorlatban a szülők részéről gyermekük beíratásával egy pedagógia választása történik meg, amely mellett sajátosan megjelenik a civil szektorbeli intézményfenntartói tevékenységben való részvétel követelménye (közhasznú cél támogatása személyes közreműködéssel és pénzbeli adománnyal). Az iskola működtetésének és fenntarthatóságának megvalósítása érdekében szoros együttműködés és támogatás alakul ki a szülői közösség és az intézmény között, amelytől jogi szempontból elhatárolandó a tanulói jogviszony. A tanulói jogviszony az iskola és a tanuló jogviszonya, amely nem kapcsolható össze a fenntartó tevékenységével és támogatásával.

A szülői szerep

A Waldorf-iskola mindig szülők elhatározásából jön létre. A szülői munka azonban nem ér véget az iskola megalapításával, mivel az ott dolgozó pedagógusok nevelő partnerként tekintenek a szülőkre. Annak érdekében, hogy elveiket, gyakorlatukat, értékrendjüket harmóniába hozzák, a tanárok rendszeres szülői esteket szerveznek az osztályba járó gyerekek szüleinek. Ezek a szülői estek alkalmat adnak az eszmecserére, a tapasztalatok megosztására, a fontosabb életkori problémák közös megértésére, feldolgozására. A havi rendszerességgel találkozó szülők eleven kapcsolatot ápolnak az osztályt vezető tanárral és egymással is, ennek révén olyan szociális közeg jöhet létre, ami segítheti a mindennapos gondok megoldását, és nagyobb krízisek alkalmával is támogatást nyújthat a bajba kerülőknek. Ezen közvetlen emberi kapcsolattartás elengedhetetlen feltétele a gyerekek nevelésének, a közös felelősség tudatos kialakításának. A szülők bevonása az iskolában zajló közösségi programok, ünnepek szervezésébe szintén erősítheti az elkötelezettséget, és lehetővé teszi a szülők számára a pedagógiai folyamatokba történő betekintést. Ezt a tendenciát erősítik a rendszeresen megtartott „hónapünnepek”, melyek során a gyerekek ünnepi keretek között adnak betekintést az érdeklődő szülőknél az órákon végzett munkáról.

A szülői közösség sajátos szerepköre az intézményfenntartói feladatok ellátása. A Waldorf-iskolák civil szervezetek – szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség által működtetett alapítványok és egyesületek – fenntartásában működnek.

Pedagógusképzés és továbbképzés

A Waldorf-pedagógia emberismereti alapjainak és metodikai-didaktikai sajátosságainak elsajátítása, a különböző életkoroknak és a tanított tárgyaknak megfelelő eszközök és oktatásszervezési formák megismerése külön neveléstudományi és művészeti pedagógusképzést igényel.

A Waldorf-nevelésfilozófiában gyökerező Waldorf-osztálytanítói alapképzés vonatkozásában nincs megfelelő hazai felsőfokú képzés. (Az osztálytanítói szerepkör sajátosságairól bővebben Az osztálytanító kiemelt szerepe, illetve A pedagógus munkakör sajátosságai c. fejezetekben esik szó.) Waldorf-osztálytanítói végzettségre jogosító képzés jelenleg csak a solymári Waldorf Pedagógiai

Intézetben a 2011. évi CXCV. Törvény 9.§ (8). bekezdése értelmében egyedi megoldás alkalmazásával alapképzésként és posztgraduális pedagógus továbbképzésként, illetve az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán szakirányú továbbképzésként szervezhető.

Waldorf-szaktanári végzettségekre jogosító képzéseket a Waldorf Pedagógiai Intézet, a Magyar Eurytmia Mozdalművészeti Társaság és a Magyar Bothmer-gimnasztikai Egyesület keretében szervezett akkreditált és egyéb pedagógus-képzések, továbbképzések biztosítanak.

A képzések legfontosabb elemei az antropológiai tanulmányok, a Waldorf-pedagógia módszertana, a művészi-alkotó tevékenység és a szociális kompetencia. A Waldorf-pedagógusképzés a felsorolt területeken a következő célokat fogalmazza meg:

- a módszertani oktatás célja a tananyag embertani elmélyítése, és annak megértése, hogy az oktatás szándékai miként érvényesülnek
- a művészi gyakorlatnak – festés, agyagozás, zene, dráma, euritmia, beszédképzés – kell az utat előkészítenie ahhoz az átalakulási és érzékenyítő tevékenységhez, amely mind a művészi alkotást, mind a pszichológiai megismerést támogatja
- a szociális együttműködés gyakorlása segíti az emberek és a világ iránti érdeklődés kialakítását és fenntartását

A Waldorf-pedagógus munkájához elengedhetetlenül hozzátartozik a folyamatos továbbképzés és önképzés. Ezek során alakíthatók ki a tanári hivatáshoz szükséges legfontosabb erények: motiváció, önreflexió, érdeklődés, lelkesedés, kezdeményezőkézség és szaktudás.

KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ DIÁKOK A WALDORF-ISKOLÁBAN

A Waldorf-pedagógia tiszteletben tartja az individuuum fejlődéshez való jogát, függetlenül attól, hogy azt szakértői vélemény is megerősíti-e. Ezért a Waldorf-pedagógia a tehetség gondozásához éppen úgy lehetőséget biztosít, mint a nehézségekkel küzdő tanulók fejlesztéséhez. A Waldorf-iskolák szemlélete (részletesen lsd. a Waldorf-pedagógia célkitűzései feladata, szemlélete fejezetben) tükrözi az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, a 2003/CXXV törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség biztosításáról, valamint a Nemzeti Köznevelési Törvény irányelveit. Emellett a sajátos nevelési igényű tanulók (továbbiakban SNI-tanulók) nevelési-oktatási folyamatában a Waldorf-iskolák a 110/2012-es kormányrendelet 1. melléklet 12.1 pontja szerinti alapelveket követik:

*A sajátos nevelési igényű tanulók esetében is a Nemzeti Alaptantervben meghatározott egységes fejlesztési feladatokat veszik alapul. A nevelési-oktatási folyamatot a **tanulók lehetőségeihez, korlátaikhoz és speciális igényeihez igazodva** elsősorban a következő elvek szerint szervezik meg:*

- *a feladatok megvalósításához hosszabb időszavakat, tágabb kereteket jelölnek meg ott, ahol erre szükség van*
- *az egyéni képességstruktúrára tekintettel **igény szerint sajátos, a fogyatékossgal összeegyeztethető tartalmakat, követelményeket alakítanak ki és várják el azok teljesítését***
- *szükség esetén a tanuló számára legmegfelelőbb alternatív kommunikációs módszerek és eszközök, siket tanulóknál a magyar jelnyelv elsajátításának, alkalmazásának lehetőségét építik be a nevelés, oktatás folyamatába*
- *az iskolák segítő megkülönböztetéssel, egyénileg is támogatják a tanulókat, elsősorban az önmagukhoz mért fejlődésüket értékelve; a különböző fogyatékossgal élő tanulókkal összefüggő feladatokról a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelve (2020) és a vizsgaszabályzatok eligazításai alapján határoznak*

A Waldorf-iskola a különleges bánásmódot igénylő tanulók (Beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató tanulók, továbbiakban BTMN; a sajátos nevelési igényű tanulók, továbbiakban SNI; a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, továbbiakban HH, HHH) ellátásában nem a deficitorientált orvosi modellt, hanem a korszerű tanulás és részvétel orientált szociális modellt és a szalutogenezis (részletesen lsd. a Waldorf-pedagógia célkitűzései feladata, szemlélete fejezetben) elvét veszi alapul. Ennek megfelelően arra törekszik, hogy az adott osztálytanító képzettségének és tapasztalatának, valamint az iskolában rendelkezésre álló fejlesztőpedagógusi/gyógypedagógusi kapacitás mértékének és tapasztalatának megfelelően egy-egy osztályban, csak az adott életkori populációban jellemző arányban vállaljon felelősséget különleges bánásmódot igénylő tanulókért. Ez a BTMN tanulók esetében kb. 13-15%, az SNI tanulók esetében kb. 5-7%.

Ezen keretek között a Waldorf-pedagógia tanítási-nevelési céljaival, szemléletével összhangban minden Waldorf-iskola segíti a BTMN tanulókat. Az ellátás pedagógiai feltételeit (lsd. BTMN alfejezet) minden Waldorf-iskola köteles megteremteni. Azonban a Waldorf-iskolák nem automatikusan integráló iskolák. A sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók befogadásához az inkluzív nevelést célul tűző Waldorf-iskolák önállóan teremtik meg a megfelelő környezeti, személyi és módszertani feltételeket (lsd. alább SNI alfejezet).

A Waldorf-pedagógia célkitűzései, nevelési-tanítási rendszere a különböző integrációs formák közül természetes módon az inkluzív (befogadó) szemlélethez áll a legközelebb. A Waldorf-pedagógia a tanulási hátrányok kialakulását elsősorban megelőzni kívánja, ezzel párhuzamosan a különböző képességterületeken megnyilvánuló tehetség kibontakozását is elősegíti. A Waldorf-kerettantervben

ezt a prevenciós folyamatot módszertani sajátosságok és tanulás-tanításszervezési formák is támogatják:

- (i) A gyermeki fejlődési-érési folyamatok tiszteletben tartása, ezáltal az életkorspecifikus pedagógiai elv a Waldorf-iskola egész életét áthatja: megjelenik az osztálytermi munkában, a tanórán kívüli nevelési helyzetekben, a tanári kollégium munkájában, valamint a szülőkkel való kapcsolatban.
- (ii) A Waldorf-pedagógia felismeri és tiszteletben tartja a tanulók közötti egyéni különbségeket, függetlenül attól, hogy azok miből erednek, és az iskolai élet mely területén jelennek meg.
- (iii) Elkötelezett abban, hogy felismerje a tanulásban és a szociális életben való részvétel akadályait és mérsékelje azokat.
- (iv) Elősegíti, hogy minden tanuló a lehető legnagyobb aktivitással vegyen részt a tanulási folyamatban. Ezt univerzális tervezéssel, differenciált feladatadással és számonkéréssel, valamint egyénre szabott szöveges értékeléssel biztosítja.
- (v) Fontosnak tartja, hogy az iskola és a szülői ház közösen alakítsa ki a fejlődést, tanulást leginkább támogató környezetet.
- (vi) Kompetenciafejlesztésre törekszik, az adott korosztály fejlődési sajátosságait tartja szem előtt, ehhez rendeli a személyes és szociális kompetenciák, a képesség-készségfejlesztés céljait és az aktuális osztályfok tanítási tartalmait.
- (vii) A kiegyenlítő, harmonizáló pedagógiai cél érdekében olyan, a reguláris általános iskolák tantervében nem szereplő tantárgyakat alkalmaz, melyek kizárólag képesség-készségfejlesztő jellegűek. Ilyen például a formarajz, az euritmia, a Bothmer-gimnasztika és a játék óra.
- (viii) A prevenciót támogatják az olyan tanítás-tanulásszervezési eljárások, mint a közismereti tantárgyak esetében az epochális tanítási ritmus, a készségtárgyak és az idegen nyelvek esetében a heti szakórai ritmus.
- (ix) Preventív szemlélete az alsó szakaszban az alapképességek fejlesztését helyezi előtérbe, ezért az írás-olvasást, valamint a számolást lassabb tempóban, a kettős elvonatkoztatás folyamatát fokozatosan bevezetve sajátítják el a kisdíákok.
- (x) Szöveges fejlesztő értékelést alkalmaz, melyben a tanuló önmagához mért fejlődését mutatja be és megjelöli a közeljövőben elérendő célokat is.
- (xi) A teljes személyiség fejlesztésére törekszik, nem pusztán az információ jellegű tudás megszerzésére koncentrál; ez segíti a tanulás egy-egy területén gyengébben teljesítő tanulók más területeken történő kibontakozását.
- (xii) A Waldorf-pedagógia nevelési rendszerével kompatibilis fejlesztő-terápiás eljárásokat alkalmaz a különleges bánásmódot igénylő tanulók fejlesztésére.

Tehetséggondozás a Waldorf-iskolában

A fenti, az emberi fejlődés sokoldalú lehetőségeit támogató tanítási-tanulási program különösen jól szolgálja a diákok egyéni képességeinek, tehetségének kibontakozását is. A tehetséggondozás három pilléren nyugszik a Waldorf-iskolában:

- (i) A szalutogenezis elvei szerint a fenntartható (kiegyenlített) gyermeki fejlődés érdekében a Waldorf-iskolák az alsó szakaszban tartózkodnak a specializációktól. Az életkornak megfelelő széles alapú, a testi, lelki, és szellemi fejlődést egységben tekintő készségfejlesztést végeznek. Ez jelenti annak bázisát, hogy a tanulók a magukkal hozott tehetséget az emberi képességek széles skáláján bontakoztathassák ki.
- (ii) Az alsó, a közép és a felső szakaszban egyaránt lehetőséget biztosít a Waldorf-iskola a diákokban rejlő tehetség megnyilatkoztatására, a fejlesztő értékelés által szorongásmentesen, bátorítva önmaga kipróbálását a dráma-, a képző-, a mozgás-, a zeneművészetben csakúgy, mint a kézimunkában, kézművességben, a sportban vagy a közismereti tantárgyak területén.
- (iii) A középtagozaton és a felső tagozaton szakkörök segítségével, a felső tagozaton fakultációs, specializációs lehetőségek adásával és mentorrendszer alkalmazásával segíti a megnyilatkozó tehetség további fejlődését.

A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő (BTMN) tanulók ellátása

A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel (BTMN) küzdő tanulók diagnosztikus kategóriája valójában inkább átmeneti nehézségeket jelez, mint tartós tanulási vagy beilleszkedési hátrányt. Ennek hátterében állhat érési késés, pszichés ok, betegség, kedvezőtlen környezeti feltételek vagy egyenetlen képességstruktúra. A megfelelő preventív és proaktív szemléletű beavatkozás segítségével a tipikus fejlődési úttól való eltérés mértéke csökkenhet, akár meg is szűnhet egy későbbi életkorban. E mellett a másodlagos pszichés sérülések is megelőzhetőek. A Waldorf-iskolák a BTMN-tanulók ellátása során is elsősorban a prevencióra helyezik a hangsúlyt. Ezt a következő négy alappillér együttes alkalmazásával biztosítják:

- (i) A fentebb részletezett preventív és proaktív szemléletű Waldorf-tanterv, azon belül is az alsó szakasz sajátosságai, és a speciális készségfejlesztő Waldorf-tantárgyak preventív fejlesztési lehetőségei (Isd. a Waldorf-pedagógia céljai, feladata c. fejezetet),
- (ii) Az osztálytanító differenciáló és tantárgyi megsegítő, felzárkóztató munkája,
- (iii) Az állam által is elismert Waldorf-fejlesztő pedagógiai végzettséggel rendelkező fejlesztőpedagógus (Extra Lesson tanár) képesség-készségfejlesztő munkája,
- (iv) A Waldorf-pedagógia emberszemléletét követő, vagy ahhoz illeszkedő terápiákban jártas szakember segítsége pszichés vagy emocionális nehézségek esetén.

A prevenció szemléletnek megfelelően a BTMN kezelésében a Waldorf-pedagógia szemléletével illeszkedő Response To Intervention (RTI) modellt alkalmazza. Ennek lényege, hogy a tanító és a szaktanárok, valamint a szülők tapasztalatainak összegzése mellett, a Waldorf-fejlesztőpedagógus által évente elvégzett rövid osztályszűrések segítségével is figyelemmel kíséri a diákok fejlődését, és megszervezi az észlelt nehézségekkel arányos beavatkozást. Nem csak a BTMN diagnózissal rendelkező tanulók ellátásában fontos az osztálytanító és a fejlesztőpedagógus együttműködése. Ez a team-munka az ahhoz vezető folyamatdiagnosztikai úton is döntő jelentőségű. A lehetséges beavatkozások az intenzitás foka szerint a következő lépéseket mutatják:

1. Az osztálytanító a Waldorf-kerettantervnek megfelelő képesség-készségfejlesztő munkát végez, a szenzomotoros, az emocionális és a kognitív készségeket arányosan fejleszti.
2. Amennyiben az osztálytanító fél-egy év múltán észleli, hogy bizonyos tanulók a következő osztályszintű készségfejlesztés ellenére adottságaiknak nem megfelelő fejlődést mutatnak akár tanulási teljesítményeikben, akár a három említett fejlődési terület valamelyikén, és ezt a szaktanárok, és az osztályszűrés is megerősíti, akkor Waldorf-fejlesztőpedagógus segítségét kéri az univerzális tervezésben. A fejlesztőpedagógus javaslatot tesz osztályszinten megvalósítható készségfejlesztő feladatok beépítésére, és tanácsot ad a szülőknek az otthoni megsegítéshez.
3. Amennyiben a következősen osztályszinten megvalósított fejlesztő feladatok sem hoznak megfelelő eredményt, az osztálytanító, a szaktanárok vagy a fejlesztő pedagógus kérheti a heti rendszerességgel működő pedagógiai konferenciát, hogy gyermekmegbeszélés formájában tekintsék át az adott diák helyzetét és a segítség lehetőségeit.
4. Az osztálytanító vagy a tanári konferencia kezdeményezésére a Waldorf-iskola szemléletének megfelelő fejlesztőpedagógiai állapotmegismerés, felmérés és iskolaorvosi vélemény eredményeképpen az adott diák szükségleteinek megfelelően kiscsoportos vagy egyéni fejlesztésben vesz részt. Ezt az osztálytanító és a fejlesztőpedagógus a szülővel is megbeszéli, és tanácsot ad az otthoni környezet preventív/fejlesztő jellegének erősítésére, az otthoni gyakorlásra.
5. A csoportos fejlesztést szükség szerint a tantárgyi felzárkóztatás területén az osztálytanító, a képesség-készségfejlesztés területén a Waldorf-fejlesztőpedagógus végzi. Az eredményre a fejlesztőpedagógus és az osztálytanító (esetleg szaktanárokkal) közösen legalább félévente rátekinthet, és a szülőt tájékoztatja.
6. Azok a diákok, akik a csoportos fejlesztés hatására sem mutatnak megfelelő haladást, a következő tanévtől egyéni fejlesztőfoglalkozáson is részt vesznek. Ezt az osztálytanító és a fejlesztőpedagógus a szülővel is megbeszéli, és javaslatot ad az otthoni segítségre, gyakorlásra. A fejlesztést szükség szerint a tantárgyi felzárkóztatás területén az osztálytanító, a képesség-készségfejlesztés területén a Waldorf-fejlesztőpedagógus végzi.
7. Azoknak a diákoknak az esetében, akik a megfelelő, következőes, legalább egy évig tartó egyéni fejlesztés hatására sem mutatnak kielégítő fejlődést, és a tanulásban a vártnál jelentősen alacsonyabban teljesítenek, az osztálytanító a fejlesztőpedagógussal és a szülővel való beszélgetés alapján szakértői vizsgálatot kezdeményez.

A folyamat során az osztálytanító a tantárgyi felzárkóztatással, a tanítási tartalmak ismétlésével, kisebb lépésekre bontásával segíti a BTMN tanulót. A Waldorf-fejlesztőpedagógus saját vizsgálatának és az esetleges szakértői véleményben foglaltaknak megfelelően az egyenetlen képességstruktúra fejlesztésével (a tanuló szükségleteinek megfelelő arányban) a pszichomotorium, a szenzoros integráció, a kognitív képességek vagy a nyelvi képességek fejlesztésére fókuszál. Emellett támogatja az osztálytanító differenciáló és felzárkóztató munkáját. A szülő az otthoni nevelési környezet optimális kialakításával és a rendszeres gyakorlási lehetőség biztosításával segíti a pedagógiai fejlesztő-felzárkóztató munkát. A három fél közös munkája, feladatai pedagógiai megállapodásban is rögzíthetők, mely csatolható az iskola és a családi ház szokásos éves pedagógiai megállapodásához.

A Waldorf-iskolák a BTMN-tanulók ellátásában alkalmazzák az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar által kiadott Szakmai Ajánlást (2020) is.

A Waldorf-iskola, mint az integráció egy lehetséges színtere

A Waldorf-pedagógia szemlélete támogatja az inkluzív oktatást, az SNI tanulók befogadó nevelés-tanítását. A Waldorf-pedagógia célja, hogy Waldorf-iskolai elhelyezést biztosíthasson mindazon családok számára, akik ebben a szemléletben szeretnék felnevelni gyermekeiket, függetlenül a képességeiktől. Jelenleg a magyar Waldorf-iskoláknak csak egy része képes az inkluzív nevelés feltételeit megteremteni, főként egyes diagnózisokra fókuszálva (pl. egyéb pszichés fejlődési zavar, beszéd-fogyatékos, mozgási fogyatékos, látási fogyatékos, hallási fogyatékos, autizmus spektrum zavar: magasan funkcionáló tanulók esetén). Ezen SNI-tanulók sérülésspecifikus leírását és a tantervi adaptáció kidolgozásának alapelveit e fejezet végén tüneti képenként külön-külön közöljük. Az alapelvek összefoglalása a Sajátos Nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei (2020) c. dokumentum alapján készült. Más SNI-diagnózisok esetén (pl. enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók) az inklúziós feltételek alább részletezett módon való kialakítására ma csak a Waldorf-iskolák kis hányada képes. Így a Waldorf-tanterv ilyen különleges bánásmódot igénylő tanulóra adaptált változatai olyan Waldorf-iskolákban is alkalmazhatóak, melyek különnevelés keretében valósítják meg az SNI-tanulók Waldorf-pedagógia szellemében történő nevelését, tanítását, fejlesztését, rehabilitációját egy hosszabb távú társadalmi integráció reményében. A jelen Waldorf-kerettanterv enyhe és középsúlyos értelmi fogyatékosok számára létrehozott adaptációja egyaránt figyelembe veszi:

- a sajátos nevelési igényű tanulók nevelési-oktatási folyamatára vonatkozó 110/2012-es kormányrendelet 1. melléklet 12.1 pontja szerinti alapelveket (összefoglalót ld. a fejezet elején)
- a Waldorf-kerettantervet
- a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelveit
- a Kerettanterv az enyhén értelmi fogyatékos tanulók számára c. dokumentumot
- a Kerettanterv a középsúlyosan értelmi fogyatékos tanulók számára c. dokumentumot

Az enyhén értelmi fogyatékosokra és a középsúlyosan értelmi fogyatékosokra vonatkozó Waldorf-kerettantervi adaptáció jelentős terjedelme miatt a jelen tanterv speciális moduljaként annak 2. mellékletében található.

Az integráló Waldorf-iskolák esetében a Waldorf-pedagógiai szemlélet és a preventív, kiegyenlítő, harmonizáló pedagógia törekvések önmagukban nem elegendőek az SNI-tanulók nevelési-oktatási és terápiás szükségleteinek kielégítésére. Befogadó iskolává csak akkor válhatnak, hogyha a közösség (tanári kollégium, szülők közössége és a fenntartó együttesen) elkötelezettek annak feltételeit megteremteni, s ezt programként az iskola fejlesztési tervébe ágyazni. Ezek a feltételek az Inklúziós Index (2009) kézikönyvének hazai leírásaival összhangban a következő dimenziókban jelennek meg:

- A) Az inkluzív szemlélet kialakítása
- B) Inklúziós programok kidolgozása
- C) Az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése

A rendszer alapját az inklúziós szemlélet kialakítása jelenti, mely természetes módon közel áll a Waldorf-pedagógia emberképéhez. Az inklúziós szemlélet teszi lehetővé, hogy az iskolaközösség mindhárom oldala elfogadja az inkluzív értékeket, majd aktívan támogassa a további lépéseket. Az együttműködésen alapuló kapcsolatok vezetnek a másik két dimenzió megvalósításához. A rendszer következő lényeges eleme az inklúziós programok kidolgozása, ez a tanterv szempontjából a vertikális és horizontális tanterv különböző SNI-szükségletek szerinti inklúziós szempontú átdolgozását, valamint az alkalmazott tanulást segítő eljárások és terápiák programjait tartalmazza. A rendszer harmadik dimenziója az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése, itt jelenik

meg a konkrét, napi pedagógiai tervezés szintjén az inklúzió. Ennek megvalósulását a szemlélet és a pedagógiai program is segíti. Ezáltal a pedagógus közösségi és módszertani támogatás révén képes elhárítani a napi pedagógiai munkában felmerülő akadályokat annak érdekében, hogy szükségletei szerint differenciáltan, egyenlő hozzáférést tudjon biztosítani a nevelési, tanulási folyamatokhoz minden tanuló számára.

A továbbiakban a fent vázolt folyamat lépéseinek rövid összefoglalója szerepel. Az itt részletesen ki nem fejtett folyamatok kialakításában és megvalósításában irányadóak A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei c. dokumentum alapvetései.

A) Az inkluzív szemlélet kialakítása

Az inkluzív szemlélet kialakításának célja, hogy biztonságos, elfogadó, együttműködő és ösztönző légkör jöjjön létre az iskolaközösségben, melyben mindenkit a legjobb teljesítménye alapján értékelnek. Melyben nem csak a tanuló, hanem az őt nevelő család is biztonságos befogadó légkörre és segítségre lel. Cél, hogy közös értékek alakuljanak ki, melyeket az iskolaközösség mindhárom oldala magáénak vall, s ezek mentén szerveződjön az iskola mindennapi élete. A szemlélet kialakításának első lépése mindenképpen a közösség érzékenyítése az SNI-tanulók el- és befogadására. A szemléletalakítás két szakasza:

- közösségfejlesztés
- az inkluzív értékek megteremtése

B) Inklúziós programok kidolgozása

Célja, hogy megtervezze az iskola téri- és infokommunikációs akadálymentesítését, valamint az általános Waldorf-pedagógiai program átdolgozásán és speciális terápiás programok kidolgozásán keresztül valamennyi tanuló számára biztosítsa a tanulási-nevelési folyamatban, valamint a közösségi életben való lehető legteljesebb (akadálymentes) részvétel pedagógiai feltételeit. A dimenzió szakaszai:

- a téri és infokommunikációs akadálymentesítés
- a tanterv átdolgozása
- tanulást segítő és terápiás programok kidolgozása
- pedagógusok továbbképzése (osztálytanítók és szaktanárok befogadó nevelésre, differenciálásra való felkészítése)

C) Az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése

Célja, hogy az iskola minden tevékenységi színterén (pl. tanórák, szünetek, projektek, ünnepek, kirándulások) minden tanuló aktív részvételét, haladását lehetővé tegyék, és ehhez a rendelkezésre álló tárgyi és személyi forrásokat biztosítsuk. A dimenzió szakaszai:

- a tanulás-tanítás folyamatának szervezése
- az erőforrások mozgósítása

A Waldorf-kerettanterv SNI-adaptációinak megvalósításához a következő szempontok figyelembe vételét ajánljuk:

- (i) Az SNI-tanulók különböző diagnosztikus kategóriái maguk is inkább gyűjtőmegnevezések, ezeken belül igen sokfajta, eltérő képességjellemzővel leírható tüneti kép található. Ezek súlyosságuk szerint is nagy változatosságot mutatnak, és egymástól eltérő megsegítést igényelnek. Az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése során szükségessé válik az SNI tanulók egyes csoportjaira nézve:
- az egyes tantárgyak anyagának, követelményszintjének adaptálása (módosítás, elhagyás, egyszerűsítés, sérülés-specifikus területek megjelenítése)
  - a készségek-képességek, kompetenciák habilitációs, rehabilitációs célú korrekciójának területi megjelölése
  - a nevelés-oktatás és fejlesztés szokásosnál nagyobb mértékű időbeli kiterjesztésére vonatkozó javaslatok megtétele

Ebben aktívan közreműködik a megfelelő szakos gyógypedagógus, aki az osztálytanítókat és szaktanárokat segíti a tanuló életkorához, aktuális fejlettségi szintjéhez, sérülésspecifikus szükségleteihez illeszkedően meghatározni a tanulási tartalmakat, a tananyag feldolgozását.

- (ii) Az SNI-tanulók egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs ellátásának megszervezésében szükséges figyelembe venni a diákok között fennálló – egyéni adottságokból és igényekből adódó – különbségeket a következő dimenziókban:
- a tanuló életkori sajátosságainak fogyatékoság, sajátos nevelési igény által okozott részleges vagy teljes körű módosulását, egyenetlenségeit
  - az iskolai tanuláshoz szükséges képességek kialakulásának sajátos útját, fejlődésének eltérő ütemét, esetleg részleges vagy teljes kiesését, egyenetlenségét, lassúbb ütemű és az átlagtól eltérő szintű fejleszthetőségét

Ezáltal a sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól jelentősebb differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teheti szükségessé.

- (iii) A habilitációs, rehabilitációs tevékenység célja részben sérülésspecifikus (ennek ismérveit külön alfejezetben tárgyaljuk) másrészt közös:
- a sérült, hiányos funkciók kompenzálása vagy helyreállítása, a meglévő funkciók bevonásával
  - törekvés a kiegyensúlyozó funkciófejlődésre
  - szükség esetén speciális eszközök elfogadtatása, használatuk tanítása
  - az egyéni sikereket segítő egyéni tulajdonságok, funkciók és személyiség fejlesztése
  - társas beilleszkedés és szociális kompetenciák fejlődésének támogatása
  - tehetséggondozás a kimagasló teljesítmények, képességek mentén
  - A Waldorf-iskolai osztálytanító általában 8 évfolyamra vállalja a diákok nevelését, tanítását, tehát személyes felelőssége is, hogy minden tanuló számára biztosítsa a lehető legteljesebb fejlődést, az alsó és középtagozaton egyaránt. Valamint elérje, hogy befogadó, elfogadó, kölcsönös alkalmazkodást kívánó, a tágabb környezetre is hatással bíró személyi környezetet alakítson ki az osztályban, ahol a különleges bánásmódot igénylő gyermek is elfogadja társait és azok is őt.

- (iv) Az SNI-tanulók nevelésének-oktatásának felvállalásakor fontos mérlegelni, hogy az iskola osztálytanítói jelenleg milyen képzettséggel, pedagógiai tapasztalattal és milyen integrációs-inklúziós tapasztalattal rendelkeznek
- (v) A szaktanárok is az osztálytanító segítségével lépnek be ebbe a nevelési-tanítási folyamatba, de a befogadásra való szakmai-módszertani felkészítésük szintén szükséges
- (vi) Fontos mérlegelni, hogy az iskolában dolgozó segítő-terápiás szakemberek és a gyógypedagógus(ok) milyen kapacitással dolgoznak, és mely speciális nevelési igényű diákok nevelésében-oktatásában rendelkeznek képzettséggel és tapasztalatokkal
- (vii) Szükséges létrehozni egy segítő-fejlesztő munkacsoportot, mely az iskolában dolgozó segítő, fejlesztő, terápiás szakemberekből és az iskolaorvosból áll. A csoport legalább havi rendszerességgel tart megbeszéléseket. Feladata, hogy összehangolja a tanulók különböző, esetleg életkoronként is változó fejlesztési igényeit és segítse az osztálytanítót és a szaktanárokat a diákok képességeinek és terhelhetőségének megfelelő tanítási célok és elvárások kialakításában. A fejlesztő-terápiás csoport az SNI-tanuló fejlődését teljes iskolai pályafutása alatt figyelemmel kíséri.
- (viii) A különleges bánásmódot igénylő diákok, így az SNI-tanulók eredményes együttnevelése érdekében szükség van a szülők aktív közreműködésére. A fejlesztő-terápiás team aktív tagja a szülő is, rendszeresen egyeztet az osztálytanító mellett a fejlesztő-team tagjaival is.

A Waldorf-iskola az adaptált tanterv elkészítését a megfelelő környezet kialakítását és a befogadó pedagógusok szakmai-módszertani felkészítését követően, évente egyéni fejlesztési és rehabilitációs tervet dolgoz ki minden SNI-tanuló számára. Ennek célját, feladatát, menetét és az elvárható tanulási teljesítményeket az adott tanuló életkori sajátosságainak megfelelően a tipikustól eltérő fejlődésmentre, ezen belül is a diák sajátos képességstruktúrájára, pszichés sajátosságaira, terhelhetőségére tekintettel határozza meg a Waldorf-iskola fejlesztő-terápiás csoportja segítségével és a diák osztálytanítójának közreműködésével a megfelelő szakiránnyal és lehetőség szerint Waldorf-pedagógiai végzettséggel is rendelkező gyógypedagógus. Ezt követően a gyógypedagógus és az osztálytanító konzultál a fejlesztési és tantervi célokról, feladatokról a szülővel. A tanácsadás segítségével a szülő kialakítja a gyermek fejlődésének leginkább megfelelő nevelési környezetet, szokásokat, és segíti az otthoni gyakorlást. A fejlesztési tervet a megfelelő szakiránnyal rendelkező gyógypedagógus és a terapeuták az osztálytanítóval és a szülővel együttműködve valósítják meg. A Waldorf-tanterv SNI adaptációja és az egyéni fejlesztési terv a sérülés jellemzőinek megfelelően több területre terjed ki:

- (i) az érzékszervi-mozgásos funkciók
- (ii) a megismerő funkciók
- (iii) a kommunikációs és nyelvi képességek
- (iv) a szociális képességek
- (v) a tanulási képességek és
- (vi) a tanulási teljesítmények szintjére egyaránt

A sajátos nevelési igényű tanuló segítésének, fejlesztésének, rehabilitációjának és rehabilitációjának dimenziói a Waldorf-pedagógia emberképe alapján:

- (i) Az iskola figyelembe veszi a közoktatásban aktuálisan érvényes, az egyes fogyatékosági területekre kidolgozott sérülés-specifikus fejlesztési és rehabilitációs irányelveket.
- (ii) Az iskola figyelembe veszi a közoktatásban ma alkalmazott bizonyítékokon alapuló sérülésspecifikus eljárásokat és terápiákat. Biztosítja az ezek végzéséhez megfelelő végzettséggel rendelkező, Waldorf-pedagógiai szempontból is képzett gyógypedagógus-szakembert. A sérülés-specifikus ellátás nemzeti köznevelési törvény által szabályozott szakember-szükségletét a Waldorf-tantern segédlete tartalmazza.
- (iii) A Waldorf-pedagógia emberképével megegyező szemléletű, más, többnyire nem sérülés-specifikus, ugyanakkor a személyiségfejlődés különböző területein ható segítő/fejlesztő/terápiás (zömében nemzetközileg elismert, jogvédelem alatt álló) eljárások bevonásával támogatja a prevenciót, az életminőség javítását és a következményes fejlődési hátrányok leküzdését. A különböző eljárások akkor szolgálják hatékonyan a tanuló fejlődését, ha a fejlesztő-segítő-terápiás szakemberek legalább havi rendszerességgel team-munkában dolgoznak együtt, közösen egyengetve az iskolában tanuló sajátos nevelési szükségletű diákok életútját. Az alábbi eljárások zöme egyéni terápiás helyzetben, kisebb része kiscsoportban valósul meg. A Waldorf-iskolákban jelenleg használt, a Waldorf-pedagógia emberképére épülő segítő, fejlesztő, terápiás eljárások:
  - antropozófus szemléletű komplementer medicina
  - iskolapszichológiai ellátás
  - Extra Lesson fejlesztőeljárás
  - gyógyeuritmia
  - Helios vagy Térdinamika-mozgásterápia
  - Kranio-szagrális terápia
  - Ligetszépe meseterápia
  - művészet- vagy művészeti terápia
  - ritmikus masszázs
  - terápiás beszédképzés (Therapeutische Sprachgestaltung)

A fenti fejlesztő/terápiás eljárások leírását a Waldorf-tantern melléklete tartalmazza.

- (iv) A Waldorf-pedagógia preventív szemléletű, kiegyenlítő hatású pedagógia, nagy hangsúlyt fektet az intraperszonális képességstruktúra kiegyenlített fejlődésére. Ezen hatások részletes leírását a tantern preambuluma tartalmazza. Az SNI-tanulók szempontjából, a szakértői véleményben foglaltaknak megfelelően fejlesztő hatásúnak minősülnek mindazok a főoktatásbeli és szakórai elemek, melyek a szenzomotoros, szenzoros integrációs fejlődést, a lelki-érzelmi fejlődést, a praktikus intelligencia vagy a kognitív folyamatok fejlődését szolgálják (az egyes tantárgyak fenti kategóriába sorolását lásd. a preambulumban. Így esetenként a szaktanárok saját tantárgyuk keretében is végeznek kiegészítő fejlesztő/rehabilitációs tevékenységet. Ehhez a kooperatív tanulási technikákat és a differenciálást hívják segítségül.

- (v) Waldorf osztálytanító és a diák különleges kapcsolata folytán az eddig említett eljárások egyrészt támogatják az osztálytanítót az SNI-tanulók tanórai szükségleteinek maradéktalan kielégítésében, másrészt maga az osztálytanító végzi a diák tantárgyi megsegítését/felzárkóztatását, hiszen ő ismeri legjobban tanulási stratégiáit, tanulási teljesítményeit, így a tantárgyi felzárkóztatás aktuális céljait, lépéseit is ő határozza meg. A Waldorf-tanterv ehhez biztosítja a gyakorlóórák rendszerét.

A továbbiakban az egyes sérülésspecifikus leírásokban már csak olyan, a fenti általános alapelvekben nem rögzített ajánlásokat, speciális folyamatokat, sajátos igényeket jelenítünk meg, melyek jellemzően az adott diagnosztikus képhez tartoznak.

A sajátos nevelési igényű tanulók diagnosztikus leírása, és a sajátos nevelési, tanulási-tanítási szükségletek rövid összefoglalása

1. Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanuló

Ez a köznevelési törvény által használt gyűjtőfogalom több, egymástól független diagnosztikus kategóriát fog össze. Olyan tanulók tartoznak ide, akik súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral küzdenek, ezért iskolai teljesítmények és a viselkedésszabályozás területén a kognitív, emocionális-szociális képességek eltérő fejlődése miatt fokozott pedagógiai, pszichológiai megsegítést, gyógypedagógiai segítséget igényelnek. Diagnosztikus képek szerint az idegrendszeri fejlődési zavarok közül ide tartozik a specifikus tanulási zavar és a figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar (ADHD). Ezek háttérben minden esetben eltérő idegrendszeri fejlődés mutatható ki, már korai életkortól kezdve. Számos esetben genetikai okokra visszavezethető, más esetekben pre- illetve perinatálisan (magzati korban vagy a születés körüli időszakban) szerzett háttérrel találkozunk. Az egyéb pszichés fejlődési zavar sajátos nevelési igényű tanulóik közé tartoznak még a magatartásszabályozási zavarok, melyek általában nem az eredendően eltérő idegrendszeri fejlődés talaján alakulnak ki, hanem az idegrendszer biológiai sérülékenységére, gyenge adaptációs képessége és a rossz környezeti feltételek, pl. elégtelen bánásmód, tartósan extrém magas stressz eredőjeként jönnek létre. A továbbiakban külön-külön is röviden jellemezzük az egyes diagnosztikus képek eltérő sajátosságait.

1.1 Specifikus tanulási zavarok

Átlagos, vagy akár átlag feletti értelmi képességek mellett, megfelelő oktatási feltételek ellenére létrejövő, egy-egy kultúrtechnika elsajátításához kötődő speciális zavar, az előfordulási gyakoriság sorrendjében: diszlexia, diszgráfia, diszkalkúlia. Ezek közül több is jelen lehet egyszerre, halmozódásuk fokozott iskolai alulteljesítést jelenthet. A diszlexia az olvasáselsajátítás specifikus zavara, melynek legfőbb tünete, hogy a fonológiai feldolgozás nehézségének következtében a graféma-fonéma egyeztetés nem vagy hiányosan jön létre, az olvasás ezért nem tud automatikussá válni. Ennek folyamányaként lassú tempójú és pontatlan olvasást figyelhetünk meg, még a magasabb osztályfokokon is. A diszlexia természetéhez tartozik a diszortográfia, mely evidencia alapú (ahogyan mondjuk, úgy írjuk) helyesírás zavarát jelenti. Ezzel ellentétben az íráskivitelezés, a diszgráfia zavara alapján véve praxia probléma, megjelenhet akár olvasászavar nélkül is. Jellemzője az írásmozgás tervezésének, szervezésének és kivitelezésének zavara. A diszlexia és a diszgráfia is másodlagosan okozhatja a szövegértés zavarát, mivel az olvasott vagy az írott szöveg nem kielégítő állapota korlátozza a megértést. A diszkalkúlia esetében az osztályfoktól jelentősen eltérő matematikai készségekről beszélünk. Ez jelentkezhet a számköri ismeretek, számérzék, szám- és műveleti fogalmak kialakulásában, az alapvető műveletek végzésében és a bázisfunkciók (téri – vizuális rendszer, központi végrehajtó rendszer, munkamemória, beszéd

és nyelv, gondolkodási funkciók) működésében. Ennek következtében nehezített a magasabb szintű matematikai fogalmak elsajátítása, a matematikai ismeretszerzés- és alkalmazás folyamata, a mindennapi élethelyzetek problémamegoldása.

1.2. *Figyelemhiányos hiperaktivitás zavar*

Jelentkezhet figyelem és/vagy aktivitászavarral, ezek közül a túlmozgás (hiperaktivitás) a leggyakoribb. Társulhat hozzá impulzivitás is. A hiperaktivitás átlag alatti, átlagos és átlagot meghaladó értelmesség mellett is előfordulhat. A tanulási teljesítményt és a viselkedésszervezést jelentős mértékben befolyásolja, támogatás hiányában romló tendenciát mutató idegrendszeri fejlődési zavar. A mindennapi nevelési, tanulási-tanítási helyzetekben gyakran jelentkezik szétszórtság, feledékenység. A tanuló figyelme könnyen elterelődik. Legnehezebb az egymást követő utasítások megjegyzése, a feladatok megfelelő sorrendjének kialakítása. Gyakori probléma a saját holmik elhagyása, mások félbeszakítása, mérlegelés nélküli, néhol inadekvátnak vagy erőszakosnak tűnő beszéd és cselekvés. Nehéz az önszabályozás és önirányítás, a célorientált cselekvés tervezése, kivitelezése, az érzelmek szabályozása. Mindezek gyakran alulteljesítést eredményeznek az iskolai haladásban is.

1.3. *Magatartásszabályozási zavar*

Ezen összefoglaló név alatt tartjuk számon az impulzuskontroll zavart, melyre jellemző a személyre és/vagy tárgyakra, tulajdonra irányuló agresszív, destruktív szóbeli és viselkedéses kitörések jelenléte. A diszruptív (irritált, vitatkozó, bomlasztó viselkedést, és a diszszociális (normasértő, agresszív, megbotránkoztató) viselkedészavarokat.

A magatartásszabályozás zavarával együtt járó problémák súlyosan és tartósan megnehezítik a tanulási helyzetekben való aktív és produktív részvételt, ezáltal jelentős tanulási hátránnyal járnak. Kihatással vannak a társas viselkedésre, interperszonális kapcsolatokra, kommunikációra, a normakövetésre és szabályok betartására.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy az iskolai oktatás, a pedagógiai, gyógypedagógiai ellátás, valamint az egészségügyi rehabilitáció és rehabilitáció a tanulási- vagy figyelem-, és magatartásszabályozási zavar jellegétől, súlyosságától, a társuló zavarok meglététől, a háttérben lévő sajátos képességmintázat fejlődési lehetőségeitől, mértékétől, dinamikájától függ. A tanulás-tanítás folyamatában kiemelt jelentőségű, hogy számukra a tananyagot képességekhez mért adaptációval és idői ütemezéssel biztosítsuk. Igyekezzünk megtalálni a számukra legmegfelelőbb tanulásmódszertani elemeket, változatos tanulásszervezési módokkal éljünk. Különösen előnyös az aktív tanulási helyzetet és gyakorlati megvalósítást biztosító projekt munka alkalmazása. A társas beilleszkedés, a szociális kompetenciák fejlődésének támogatása minden diagnosztikus csoportban kiemelt feladat. Az alsóbb évfolyamokon szintén kiemelt feladat minden diagnosztikus kép szempontjából az olvasást, írást, számolást megalapozó bázisfunkciók, ezen belül is a nyelvi képességek fejlesztése. Segítséget jelent az érthető és követhető idői és téri struktúra, és az átlátható és érthető szabályok kialakítása.

A tanulás támogatása során ügyelünk arra, hogy a tanulók kellő önmegismeréshez, önértékeléshez, és az ezen alapuló önbizalomhoz jussanak. A tanulás iránti motivációt megteremteni és fenntartani szükséges a teljes képzési idő folyamán. A feladatok megoldásához hosszabb időszávot, megfelelő kereteket biztosítunk, a tartalmat az egyéni képességstruktúrához és teherbíráshoz igazítjuk, melyek által elkerüljük a felesleges feszültségnövekedést.

Az olvasászavaroknál fontos cél az olvasás iránti motiváció kialakítása és az olvasóvá nevelés, valamint a képességstruktúrának megfelelő kompenzációs stratégiák és tanulási technikák kialakítása. Ezek mellett a nyelvi készségek folyamatos fejlesztésére törekszünk. Az idegen nyelvben a szóbeliség hangsúlyozása, és az írásbeliséghez kapcsolódó feladatok gondos megválasztása szükséges.

A helyesírás zavara esetén kiemelt és hosszan elhúzódó fejlesztési feladat az evidencia alapú helyesírás kialakítása, a gördülékeny íráskészség elérése. Ezek mellett az önellenőrzés legmegfelelőbb stratégiáinak kialakítása, ennek segítése érdekében az infokommunikációs technikák tanítása szükséges. Szintén jóval hosszabb időt és következetes kis lépésekben való gyakorlást igényel a helyesírási szabályok és kivételek alkalmazásának bevésése.

Diszgráfia esetén kiemelt feladat az íráskészség lassabb ütemű, sok változatos gyakorlással történő kialakítása, az eszközhasználat lassú és következetes gyakorlása. Az önálló jegyzetelés képesség-struktúrához igazodó legjobb módjának kialakítását keressük.

Számolászavar esetén kiemelten fontos a számolás iránti motiváció, igény felkeltése, fenntartása, a matematikai-nyelvi relációk kialakítása, gyakorlása. Minden fogalom kialakítása előtt a tárgyakkal való manipulálás, a heurisztikus ráismerés támogatására törekszünk. Az egyéni képességekhez alakított technikák kialakulását segítjük. A matematikai gondolkodás (divergens és konvergens) és probléma megoldó gondolkodás fejlesztése is fontos feladat. Csakúgy, mint a sorozataalkotás és a szeriális képességek fejlesztése.

Figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar esetén a figyelem- és viselkedésszabályozás egyensúlyának megteremtése a legfontosabb feladat. Igyekezzünk a figyelem tartósságát biztosító környezeti feltételek megteremtésére. Módot adunk a túlzott viselkedéses aktivitás veszélytelen és nem zavaró levezetésére. Segítjük az önszervezési képesség, az önkontroll fejlődését. A szociális készségek fejlesztésével segítjük elő a beilleszkedést. A tanulás idői és téri struktúráját a figyelmi állapotnak megfelelően alakítjuk.

Magatartásszabályozási zavar esetén kiemelt feladat a közösségi szabályokhoz alkalmazkodó, szervezett viselkedés kialakítása, a szélsőséges megnyilvánulások leépítése, az önkontroll, az érzelmi egyensúly megteremtése. Legfontosabb az önszabályozás fejlődésének támogatása, a kihívást jelentő viselkedési helyzetek csökkentése és az adaptív viselkedés, szabálykövetés kialakulásának támogatása. Fontos még a társas készségek (pl. érzelemfelismerés, kommunikáció, problémamegoldási és megküzdési képesség) fejlesztése által a társas kapcsolatok létrejöttének elősegítése

2. A beszédfigyelték tanuló

A törvényi szabályozás dokumentumaiban szereplő beszédfigyeltékosság sajátos nevelési igény elnevezés az érintett populációba tartozó gyermekek körének csak egy részét nevezi meg explicit módon. A jelenlegi elnevezés a beszédzavart hangsúlyozza, miközben a szintén e kategóriába tartozó nyelvi zavarok a társadalmi részvétel szempontjából általában nagyobb hátrányt jelentenek, ezért zömmel ilyen tanulók megjelenését látjuk iskolánkban.

A beszédfejlődési zavarral küzdő tanulók között találunk

- hangképzési zavart mutató
- rezonancia zavart mutató, pl. ajak- és/vagy szápadhasadékossal rendelkezővel küzdő,
- a beszédfolyamatoság zavarát mutató,
- súlyos vagy halmozott beszédhanghibákat mutató,
- beszédmozgászavarokat mutató **diákokat egyaránt.**

Zavaruk jelentkezhet a beszédfolyamat egyik vagy egyszerre több dimenziójában is. Az iskolában főképp szóbeli teljesítményeiket befolyásolja jelentősen beszédfejlődési vagy szerzett beszédbeli akadályozottságuk. Emellett hangzó beszédük érthetősége a motoros tervezés, szervezés vagy a fonológiai észlelés zavara miatt jelentősen nehezített lehet az olvasástanulás, de főképp a hangos olvasás során.

A nyelvfejlődési zavar esetében a nyelvelsajátítás folyamata már a koragyermekkorban jelentős időbeli és strukturális eltérést mutat. Ennek következtében a nyelvi kifejezés atipikus volta mindig, míg a nyelvi észlelés, értés zavara csak az esetek egy részében jellemző. Az eltérő fejlődés tartósan megmarad és a nyelvi hierarchia bármely szintjén megjelenhet: a fonológiai-fonetikai fejlődés, a szókincs, a grammatika és a pragmatika szintjén is. Leginkább jellemző a receptív/expresszív szókincs alacsony volta, eltérő szerkezete, a kontextusnak nem megfelelő szövelőhívás, a mondatalkotás alacsony szintje, a mondatok komplexitásának elmaradása az életkorban elvárttól, valamint a diszgrammatikus (nyelvtanilag nem helyes) beszéd még az alsó tagozat végén is. Mindezeket a jelentés-feldolgozásban és a nyelvhasználatban mutatkozó nehézségek kísérik. Pl. nehezen fejezik ki és értik meg a szövegek rejtett, átvitt tartalmait, pl. nagy nehézséget okoz a képes beszéd, a metaforák vagy a közmondások megértése. A nyelvi zavar a beszélt és az írott nyelvben egyaránt megmutatkozik, az óvodáskori nyelvfejlődési zavarra minden esetben verbális tanulási zavar és írott nyelvi zavar épül. A nyelvfejlődési zavar jelentős és életre szóló kommunikációs hátrányt jelent akkor is, ha az egyén intelligenciája átlag feletti, hiszen nehezen tudja gondolatait kifejezni, megértetni társaival. Mintegy nem tudja nyelviileg, beszédre váltani gondolatait. Főként ebből adódik a nyelvfejlődési zavarral küzdők visszahúzódása, szociális kapcsolatainak beszűkülése, súlyosabb esetben, alacsony önértékeléssel párosulva akár beilleszkedési vagy pszichés fejlődési zavar is kialakulhat.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a tanulási folyamatokat és a feladatok teljesítését megnehezíti a diák beszédzavara. Igyekezünk az ebbéli szorongását, félelmét a lehető legkisebbre csökkenteni, a szóbeli feleleteket írásbeli vagy modalitásban, pl. rajzban kifejezhető megoldásokkal kiváltani. Ugyanolyan fontos, hogy védett, elfogadó környezetet teremtsünk az osztályban számára. Ilyen légkörben egyre nagyobb bátorságot merít a szükséges megszólalásokhoz. A tanulási teljesítmény eltérése nyelvfejlődési zavarok esetén nem csak a magyar nyelv és irodalom tantárgyban jelentkezhet, hanem minden olyan tárgyban, ahol verbális tanulási folyamatok dominálnak az ismeretszerzésben (pl. történelem, földrajz, biológia). A társuló zavarok nélkül jelentkező nyelvi zavarral küzdő diákok általában más – nem nyelvi – szimbólumrendszerekben jól eligazodnak, ezért pl. matematikai képességeik vagy képi-vizuális feldolgozásuk általában megfelelő, akár kiváló is lehet. Azonban a matematikai fogalmak megtanulásában és adekvát használatában szintén hátrányt jelent a nyelvi zavar.

A tanulás támogatása során szükséges figyelembe venni, hogy a nyelvfejlődési zavarok és a verbális diszpraxia (beszédmozgászavar) esetében az írott nyelv szokásosnál lassabb ütemű, kis lépésekben történő, időben is elnyújtott kialakítására van szükség, annak érdekében, hogy az írott nyelvi szimbólumok elsajátításához vezető kettős elvonatkoztatási utat (elvonatkoztatni a beszélő személyétől és a beszéd vokális elemeitől) a beszéd-/nyelvfejlődés zavarával küzdő diák is képes legyen követni.

Az életkornak megfelelően szükséges a tanuló önmagáról való tudásának, önismeretének folyamatos fejlesztése. Az erősségek és gyengeségek tudatos felismerésével, az ő aktív közreműködésével alakítjuk ki a számára legmegfelelőbb megküzdési stratégiákat, a későbbi önálló tanuláshoz vezető úton. Változatos, az egyes tantárgyak nyelvi sajátosságaihoz igazodó tanulási, tananyag-feldolgozási stratégiák kialakítására, folyamatos fejlesztésére van szükség. A tananyag-feldolgozásban és a számonkérésben előnyben részesítjük a nem nyelvi megoldási módokat. Pl. a különböző művészeti ágak segítségével mozgásos, dramatikus, rajzos vagy más képi feldolgozást, digitális alkalmazásokat használhatunk, ahol a beszéd/nyelvi zavart mutató tanuló is a többiekhez hasonló, netán kiemelkedő képességeket mutat.

A nyelvi zavart mutató tanulók számára szükséges a szóbeli és írásbeli instrukciók, feladatok nyelvi egyszerűsítése. Pontos, egyszerű és konkrét instrukciókra van szükség. Főként az alárendelő összetett mondatokat és a közbevetett tagmondatokat alakítjuk át. Ebben támaszkodjon az osztálytanító a logopédus véleményére. Az órai feladatadásban (nem csak az anyanyelv és irodalom, de a

számolás vagy más közismereti tárgyak esetében is) meg kell győződnünk róla, hogy a tanuló helyesen értette-e a feladatot. Csak így biztosítható, hogy szaktárgyi tudásáról, kompetenciáiról reális képet kapjunk, melyet nem fed el a nem kielégítő olvasási, szövegértési képesség.

A fejlesztésben a nyelvi képességek (fonológiai tudatosság fejlesztése, szókincs aktivizálás és bővítés, grammatikai készségek fejlesztése, nyelvhasználat alakítása), az írott nyelvi képességek (olvasástechnika, szövegértési és szövegalkotási képesség egyaránt) és 5. osztálytól az adaptálható tanulási technikák tanítása (pl. pókhálóábra, idővonal, gondolattérkép készítése) egyenlő hangsúlyt kap. Ügyelni kell az irodalmi művek feldolgozásában is az alternatív megoldások alkalmazására, pl. átiratok, hangos könyv és szöveg együtt történő követésére. A gördülékeny jegyzetelés miatt célszerű, hogy a nyelvi zavarral vagy diszpraxiával küzdő tanulók online programok, vagy gépirás tanár közreműködésével 7-8. osztályban megtanulják a folyamatos (tízujjas) gépelést.

3. Autizmus spektrumzavart mutató tanuló

Az autizmus spektrumzavarok lényege a társas viselkedés, a kommunikációs és a rugalmas viselkedésszervezés minőségi károsodása, amely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg. Az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulóra legjellemzőbb a kölcsönösséget igénylő társas viselkedési készségek területén tapasztalható gondolkodási képesség sajátos hiányossága, a beszéd szintjéhez képest károsodott kölcsönös kommunikáció, a rugalmas viselkedésszervezés és kivitelezés képességének minőségi sérülése és az egyenetlen képességprofil. Autizmus spektrumzavar minden értelmi szinten előfordul, ami azt jelenti, hogy jelen lehet átlagos vagy átlag feletti intelligencia mellett épp úgy, mint intellektuális képességzavarral (értelmi fogyatékossgal) együtt járva. A fejlődési zavar átlagos, vagy átlag feletti intelligencia esetében is jelentősen befolyásolja, áthatja a gyermeki fejlődést, megváltoztatja a megismerés folyamatát és a társas viselkedés fejlődését, ezért sérülés-specifikus fejlesztésre minden érintett tanulónak szüksége van. Autizmusban a beszédfejlődés gyakran megkéscik, súlyos esetekben nem alakul ki beszélt nyelv. A központi probléma azonban nem a nyelv hiánya, vagy megkéscett fejlődése, hanem a funkcionális, kölcsönös kommunikáció sérülése. Az alapvető problémák közé tartozhat a nyelvhasználat színvonalától függetlenül, hogy hiányozhat a kommunikáció és a beszéd azon céljának és erejének megértése, hogy mások érzéseit, gondolatait, tetteit kommunikáció útján befolyásolni lehet.

Az autizmus spektrumzavarok gyakran társulnak egyéb problémákkal, amelyek a fejlesztési szükségleteket jelentősen befolyásolhatják, például intellektuális képességzavar (értelmi fogyatékossg), beszéd-, érzékszervi, mozgás- vagy egyéb fogyatékossg, aktivitási- és impulzuskontroll zavarok, epilepszia, alvási és étkezési nehézségek, zavarok, szorongás vagy depresszió, olyan viselkedésproblémák mint agresszió, önbántalmazás, súlyos passzivitás.

A sérülésspecifikus fejlesztés módszertanát illetően a tanuló autizmusa az elsődlegesen meghatározó tényező, mindig az egyéni szükségletek szerint kell a járulékos zavar speciális szempontjait és az autizmus-specifikus pedagógiai módszereket összehangolni.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervezőmunka során szükséges figyelembe venni, hogy az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulóknak különböző súlyosságú nehézségei vannak a másik személy szándékának, érzéseinek, gondolatainak, szempontjainak megértésében, vagy az önmagára vonatkoztatásban. Nehézséget jelent és direkt tanítást igényel a szociális megerősítés, szociális kapcsolatok értékének felismerése, az ezzel kapcsolatos öröm megélésének, illetve a belső motiváltságnak a tudatosítása is. Többnyire látszólag nagyon kevés vagy szokatlan dolog okoz számukra örömet. Autizmus spektrumzavar esetén jellemző a beszéd korlátozott megértése, még látszólag jó beszédprodukciónak mellett is, amelyet nehezítenek a beszéd érzelmi, társas viselkedési sajátosságai, mint pl. a hanghordozás, illetve jellemző még a beszéd vagy más kommunikációs eszköz spontán, funkcionális, rugalmas alkalmazásának sérülése. A szóbeli kérések, közlések félreértése gyakori, különösen a többértelmű, elvont kifejezések, többrészes utasítá-

sok esetén. Emellett gyakran egyenetlen a tanuló képességprofilja, a szigetszerű ismeretek, képességek és az önellátás vagy a mechanikus és a személyes memória között szakadékszerű különbség lehet. A változásokkal, újdonsággal kapcsolatos ellenállás, szorongás gyakori. Az érzékszervi ingerfeldolgozás zavarai is előfordulnak, túlérzékenységre és/vagy fokozott ingerkeresésre utaló viselkedések (hallás, látás, fájdalom stb.) formájában. Az utánzási képesség kialakítása is direkt tanítást igényelhet. Nehézséget jelenthet az ok-okozati összefüggések felismerése, a lényegkiemelés, problémamegoldó gondolkodás, az általánosítás, a tanultak új helyzetben való alkalmazása.

A tanulás támogatása során építhetünk arra, hogy a vizuális információ általában jól értelmezhető az autizmus spektrumzavarral küzdő tanuló számára. Ellenállásukat, szorongásukat mérsékelheti a kiszámítható ritmus, a már tanult rutinokhoz, megismert szabályokhoz való jó alkalmazkodási képesség. Jó mechanikus memóriájuk, egyes, nem szociális tartalmú tantárgyi területeken – pl. szó szerinti tanulás, nem szöveges számtan, földrajz, zene – viszonylag jók a képességeik. Megfelelő – kiegyensúlyozott, harmonikus, túlzottan erős ingerekkel nem elárasztó – környezetben, érdeklődésüknek megfelelő témáknál kiemelkedő koncentrációval, kitartással képesek dolgozni.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztésének legáltalánosabb távlati célja az egyéni képességek, fejlettség szintjén elérhető legjobb felnőttkori életminőség, szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése: ennek alapja a szociális, a kommunikációs, a gondolkodási készségek és a viselkedésszervezés speciális módszerekkel történő kompenzálása és a meglévő készségek fejlesztése. A hiányzó szociális készségek kompenzálása különös jelentőségű a tanulási, szociális és munkahelyzetekbe való beilleszkedés és viselkedés elsajátításához. A jellegzetes gondolkodási nehézségek, rugalmatlanság miatt – a továbblépés előtt – külön kiemelt fejlesztési feladat az elsajátított ismeretek alkalmazásának, általánosításának tanítása, az ismeretek folyamatos használata a fenntartás biztosítására, valamint a változatos, probléma-megoldási módszerek tanítása. A tanuló sérülés-specifikus támogatása (pl. egyénre szabott motivációs rendszer, vizuális környezeti támpontok, szenzoros védelem) a habilitációs-rehabilitációs órákon és az iskolai élet minden színterén megvalósul, hiszen a szociális interakciók, a kommunikáció értést és használatot kívánó helyzetek átszövik az egész iskolai életet. A családdal való együttműködés, a módszerek otthoni és intézményi alkalmazása közti folyamatosság biztosítása, a tanultak általánosításának elősegítése és a család tehermentesítése szempontjából különös figyelmet igényel.

Speciális módszerek az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztésében

Protetikus környezet és eszköztár kialakítása – strukturált környezet biztosítása az időbeli és téri tájékozódás segítéséhez, vizuális információhordozók és augmentatív kommunikációt segítő eszközrendszer kialakítása. A strukturált környezet kialakítása bejósolhatóbbá, kiszámíthatóbbá, érthetőbbé és ezzel érzelmileg biztonságosabbá teszi a környező világot. A struktúra és a vizuális környezeti támpontok (pl. napirendek, vizuális időjelzők, folyamatokat megjelenítő vizuális algoritmusok) segítik az autizmussal élő tanulók önállóságát, csökkentik kiszolgáltatottságukat, a változásokkal szembeni ellenállást és szorongást.

A szociális fogyatékkal összefüggő tanítási nehézség miatt keresni kell az információ átadására a tanuló megértési szintjének megfelelő és szociális vonatkozásoktól leginkább független módszereket és eszközöket is, ugyanakkor a tanítási helyzetek szociális vonatkozásainak elfogadása, illetve megértése fontos tanítási cél, például a csoportos, illetve frontális tanítási helyzetben való tanulás. A fejlesztésben, tanításban és a viselkedésszervezés problémák kezelésében szükséges lehet a kognitív-viselkedésterápia módszereinek alkalmazása.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók és a kerettanterv

A jó értelmi és nyelvi képességekkel rendelkező tanulók esetében az egyes tantárgyakban meghatározott tartalmak jelentős részét a Waldorf-kerettantervben meghatározott életkorban és mértékben képesek elsajátítani a speciális tanulássegítő eszközök alkalmazásával. Ezekben az esetekben

egyéni fejlesztési terv alapján a szociális-kommunikációs és speciális kognitív készségek párhuzamos fejlesztése szükséges. Intellektuális érintettség esetén a Waldorf-kerettantervben rögzített tartalmakat és követelményeket módosítani szükséges az intellektuális képességzavar súlyosságának és a tanuló egyéni szükségleteinek és képességeinek megfelelően, ahogyan ezt az intellektuális képességzavarra vonatkozó tantervi modulban részletesen tárgyaljuk.

4. A mozgásszervi fogyatékos tanuló

A mozgásszervi fogyatékos (továbbiakban mozgáskorlátozottság) pedagógiai szempontú meghatározásai nem a sérülés medikális, hanem inkább funkcionális következményeire fókuszálnak. Összefüggésbe állíthatók a társadalmi részvétel korlátozottságának megszüntetésére irányuló folyamatokkal; a cél a hátránykompenzálás, a funkcióképesség kialakítása, a tevékenység akadályozottságának csökkentése, megszüntetése és a funkcionális felmerést követően az egyéni sérülés és akadályozottság mértéke szerinti támogatás. Mozgáskorlátozottság esetén a mozgásszervrendszer veleszületett vagy szerzett károsodása a szervezet funkcionális képességeit, a tanuló aktivitását maradandóan akadályozza; a tanuló részére hátrányos helyzetet, korlátozott életvitelt okozhat. Gyógypedagógiai értelemben azokat a személyeket tartjuk mozgáskorlátozottaknak, akiknél a mozgásszervrendszer (tartó-: csont-, ízületrendszer és/vagy mozgató-: izom-, idegrendszer) veleszületett vagy szerzett károsodása és/vagy funkciózavara következtében olyan jelentős és maradandó mozgásos akadályozottság áll fenn, amelynek következtében megváltozik a mozgásos tapasztalatszerzés, és a szocializáció csak nehezített körülmények között lehetséges. A mozgáskorlátozott tanulók osztályozására még nem jött létre egységes és teljes rendszer. A mozgásszervi károsodás orvosi szempontú rendszerezése, a keletkezés ideje, a kóreredet, a klinikai képet meghatározó fő tünet jellege és súlyossága szerinti differenciálás egyféle rendszerezési lehetőség. A pedagógiai és gyógypedagógiai szempontú csoportosítás a fentiekben túl figyelembe veszi az életkort, az életkornak megfelelő tevékenykedés–cselekvőképesség csökkenésének mértékét, a meglévő motoros és kognitív képességek szintjét, továbbá a kommunikációt. Ennek megfelelően a gyógypedagógiai teendők irányultsága alapján öt, viszonylag homogén kategória különíthető el (ezek további alkategóriákra oszthatóak):

- (i) Végtagredukciós fejlődési rendellenességek vagy szerzett végtaghiányok: (minden veleszületett vagy szerzett, teljes végtagra vagy végtagrészre vonatkozó hiány vagy többlet);
- (ii) Petyhüdt bénulást okozó kórformák, melyek lehetnek progrediáló kórképek, különböző (izom, gerincvelő) eredetű izombetegségek, és nem progrediáló kórképek, pl. különböző etiológiájú gerincvelő sérülések vagy perifériás idegbénulások utáni állapot;
- (iii) Korai agykárosodás következtében kialakult mozgás-rendellenességek, pl. a cerebrális parézis (CP) különböző megnyilvánulási formái;
- (iv) Spasztikus (fokozott izomtónus féloldali, alsó vagy felső végtagi, négy oldali izomtónus tünetekkel),
- (v) Diszkinetikus (akaratlan túlmozgásokat mutató tünetekkel, ilyenek az atetózis (a törzs és a végtagok koordinációs zavara) vagy disztónia (folyamatosan változó izomtónus);
- (vi) Kisagyi tünetcsoport az ataxia (koordinációs és egyensúlyzavar);
- (vii) Kevert formák is előfordulhatnak;
- (viii) Ortopédiai és egyéb kórformák: pl. veleszületett ízületi merevség, mely az izmok gyengeségével jár, vagy a csontok rendellenes törékenységgel járó betegség;
- (ix) Súlyos-halmazott sérülés: jelen felosztásban a vezető tünet a mozgáskorlátozottság, mely mellé egyéb/más fogyatékos (látás-, hallássérülés, beszéd-fogyatékos vagy intellektuális képességzavar stb.) társulhat.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a megismerés az aktív, önindított mozgástevékenységen és a vele szorosan együttműködő észlelésen alapul, és ez a felfedező tevékenység a gondolkodási struktúrák kialakulásának előfeltétele. Ezért a mozgáskorlátozott diákoknál átalakul a külvilágból való információfelvétel módja. A mozgás összetevőinek (térbeliség, időbeliség, dinamika, koordináció, impulzus) egyedi vagy halmozott sérülése esetén akadályozott lesz a cselekvéses ismeretszerzés. Mindez megzavarhatja a mozgáskorlátozott tanuló környezetre való ráhatását, illetve nehezítheti a külvilágban lévő ok-okozati összefüggések megértését. Megváltozhatnak a környezethez való alkalmazkodás és aktív ráhatás lehetőségei és formái. Nehezített a környezet állandóan változó feltételeihez való alkalmazkodás. Az érzékelés és az észlelés biztosítja a valóság közvetlen megismerését. A beszűkült mozgásképeség megakadályozhatja a differenciált észlelési teljesítmények felépítését, szerkezetét. A mozgáskorlátozott kisgyermekeknek a különböző érzéketi modalitások integrációjában is kevesebb tapasztalatszerzésre van lehetősége, ezáltal átfogóan érintett lehet a percepció teljes spektruma. A korai agykárosodás utáni mozgás-rendellenességek esetén számolhatunk a propiocepció (belső érzékelés) zavarával, melynek következtében akadályozott a saját testen való tájékozódás, később a tér észlelése, a téri tájékozódás. A testrészek és a testhelyzet hibátlan észlelése és fogalmi ismerete nélkül akadályoztatott a cselekvéstervezés és -irányítás. Hiánya másodlagos feldolgozási problémákhoz vezethet. Az akadályozott helyváltoztatás és korlátozott kézhasználat miatt a taktilis érzékelés zavart lehet, emiatt a mozgáskorlátozott kisgyermek jóval kevesebb tapasztalatot szerez. Nehezítetté válhat minden olyan tevékenység, amihez a tárgyak tulajdonságait vesszük alapul (összehasonlítás, válogatás, relációk, sorba rendezés, mérés stb.).

A fej térben elfoglalt stabil helyzete alapfeltétele az egyes érzékszervek megfelelő ingerbefogadó képességének, az ingerek téri helyzet szerinti érzékelésének, a vizuális vagy auditív ingerekre való figyelemösszpontosításnak. Ha a fej nem tudja elfoglalni a térben biztos, ugyanakkor plasztikus helyzetét, akkor az egyes érzéketi modalitásokból származó ingerekre való összpontosítás, és ezek feldolgozása, térben, időben való rendezése is zavarttá válik. Főként cerebrális parézissel diagnosztizált tanulók esetében a fejkontroll hiánya, a kóros együttmozgások (szinergizmusok), a kóros reflextevékenység, vagy szemtekerezgés, kancsalság miatt konkrét látási és hallási fogyatékoság nélkül is befolyásolhatják a fixálást, az alakállandóságot, az alak-háttér észlelést, a differenciálást, a szerialitást. Mindezek pedig nehezítik a vizuo-motoros és az akusztiko-motoros teljesítményt, súlyos esetekben beszédészlelési, beszédmegértési, avagy beszédszervezési, -kivitelezési problémákat eredményezhetnek. A mnesztikus funkciók terén nehézség lehet a tartós figyelem kialakítása, fenntartása, a munkamemória hatékony működése, illetve a hosszútávú memóriába való bevésés. Ezek összességében és külön-külön is különböző mértékben befolyásolják a verbális és nonverbális kommunikációt és az írás és az olvasás elsajátítás folyamatát.

Emellett egészségügyi, emocionális és szociális nehézségekkel is találkozhatunk. Jellemző lehet a fizikai és a szellemi teljesítőképesség fáradékonysága, a diszkomfortérzés megélése, a motiváció ingadozása, esetleg viselkedészavarok, önértékelési zavarok jelenhetnek meg. Eltérő lehet a tanulók egészségi állapota, előfordulnak belgyógyászati problémák, szükséges lehet a napi gyógyszerelés, valamint egyes diagnózisok esetében a légzés nehezítettségével is számolnunk kell, illetve megváltozhat az egészségügyi és mozgásállapot a műtéteket követően is. A nevelési feladatok között minden életkorban kiemelt szerepe van az önállóságra nevelésnek. A pedagógiai feladatok meghatározásakor figyelembe kell venni, hogy a mozgásszervi károsodások megjelenési formája széles spektrumú; a legenyhébb mozgásbeli eltérésektől a súlyos mozgásállapotig és a teljes kiszolgáltatottságig terjed. Ezért a sérülés és akadályozottság mértékének megfelelő támogatás, pedagógiai fejlesztő folyamat során a tanulási területek tartalmi és időbeli eltéréseinek megfogalmazásakor nagyfokú differenciálás, adaptálás és alkalmazkodás szükséges, igazodva az adott tanuló támogatási szükségleteinek mértékéhez.

A tanulás támogatása során alapelv, hogy a mozgáskorlátozott tanulók sérülésspecifikus pedagógiai fejlesztő folyamata komplex, magában foglalja a nevelést, oktatást, mozgásfejlesztést, a kommunikáció fejlesztését, az eszközös megsegítést, az egészségügyi szükségletek ellátását és a gondozási

feladatokat, valamint a személyiségfejlesztés együttes, egymást erősítő és kiegészítő alkalmazásait. Biztosítani kell számára is – ahogyan a Waldorf-pedagógia alapelveiben is tükröződik – az aktív tanulás lehetőségeit, mely minden esetben heurisztikus szemléletű, tehát problémacentrikus és motiváló számára. Az ilyen tanulási folyamat jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy a mozgáskorlátozott diák önállóan is képes legyen felismerni az összefüggéseket és a kölcsönhatásokat, ezáltal fejlődik problémamegoldó gondolkodása, és alkalmazásképes tudást szerezhet. Az ilyen tanulási folyamat-hoz jól illeszkedik kooperatív tanulás, projektmunka. A humanista értékrend prioritásának elve alapján fontos a tanulók megtanítása önmaguk és társaik elfogadására, megismerésére, megértésére.

- Az önállóságra nevelés elvét mindig szem előtt tartva, az iskolában – a mozgáskorlátozott tanulók életkorának és mozgásállapotának megfelelően – biztosítani kell pszichés, egészségügyi és fizikai szempontból a biztonságot és állandóságot, olyan szeretetteljes és motiváló légkör kialakításával, amely magában foglalja az akadálymentes, biztonságos, egészségügyi szempontból is megfelelő fizikai környezetet. A személyre szabott segédeszközöket és segítő technológiákat, az oktatáshoz szükséges speciális eszközöket (pl. megfelelő méretű dönthető asztallap, állítható magasságú biztonságos szék, írást-olvasást, kommunikációt támogató eszközök, adaptált matematikai eszközök stb.) valamint az önálló életvitelhez, mindennapos tevékenységekhez szükséges segítő technológiákat alkalmazni szükséges a tanulási-tanítási folyamat során, valamint azok használatát a mozgáskorlátozott diáknak megtanítani. Szükség szerint, indokolt esetben – amennyiben a mozgásos akadályozottság a tevékeny és eredményes részvételt súlyosan akadályozza – személyi segítő jelenlétét is biztosítani kell.

Az egyéni sérülés és akadályozottság mértéke szerinti pedagógiai fejlesztő folyamat olyan felkészülést, sajátos módszertani tudást kíván a pedagógusoktól, a gyógypedagógustól és a pedagógiai munkát segítő személyektől, amely biztosíthatja a komplex, minden sérült funkciót korrigáló-kompenzáló hatásokat, és lehetővé teszi a tanulók eredményes fejlődését. Mindez az együttnevelésben részt vevő szereplők hatékony együttműködésével valósulhat meg. Kiemelt szerepe van az inklúziót megvalósító iskolában tanító pedagógusok és a szomatopedagógus közösen tervezett tanulási-tanítási programjának, a közös tanításnak, valamint az e tevékenységet követő közös értékelésnek.

5. A látási fogyatékos tanuló

A látássérülés olyan állapot, mely a látószerv (a szem, a látóideg és/vagy a látásért felelős agykérgi/kéreg alatti területek) sérülése következtében alakul ki. Kihat a tanuló megismerő tevékenységére, alkalmazkodóképességére, személyiségének alakulására. Gyógypedagógiai szempontból azok a tanulók látássérültek, akiknek látásteljesítménye az ép látáshoz (vízus: 1) viszonyítva két szemmel és korrigáltan (szemüveggel) vízus: 0 – 0,3 közötti és/vagy akinek centrális látótere legfeljebb 20°. Megkülönböztetünk közeli (vízus < 0,02) és távoli látássérülést. Utóbbit négy súlyossági fokban: enyhe, mérsékelt, súlyos és vakság. A nevelési-tanítási folyamat szempontjából három súlyossági fokot különítünk el: (i) vakok azok a tanulók, akiknek látóképessége teljesen hiányzik (vízus: 0); (ii) aliglátók azok a tanulók, akik minimális látással rendelkeznek (vízus: fényérzés – 0,1); (iii) gyengénlátók azok a tanulók, akiknek az életvitelét nagymértékben korlátozza a csökkent látásteljesítmény (vízus: 0,1 – 0,3).

A vak diákok és a látásukat praktikusán kismértékben használó aliglátó tanulók elsősorban a tapintó-halló életmód csatornáin veszik fel a külvilág ingereit. A látásukat praktikusán jól használó aliglátó diákok és a gyengénlátó tanulók a látó-halló (tapintó) csatornákat használják túlnyomó többségben az ismeretszerzésre. Így az alkalmazandó irányelvek elkülönülnek a két csoport esetében. A látássérülés egyéni megélése sok különböző tényezőtől függ. Ide tartozik többek között a prevenció és a beavatkozó kezelések hozzáférhetősége, a látási rehabilitáció (ideértve a szemüvegeket, fehér botokat is) elérhetősége, és a megélt akadályozottság a közlekedés, tájékozódás, mindennapi élet, ügyintézés, információkhoz való hozzáférés terén. A nevelési és tanulási-tanítási folyamat szempontjából elsődlegesen a látásélesség és a látási funkciók ismeretére támaszkodhat a pedagógus,

de tájékozódnia kell: (i) a látássérülés kórokáról, kialakulásának időpontjáról; (ii) a szemészeti állapot prognózisjavuló vagy romló tendenciájáról; (iii) a pedagógiai látásvizsgálat eredményéről; (iv) a gyermek intellektuális képességeiről; (v) a látássérülés személyiségre gyakorolt hatásairól.

Egyéb fogyatékoság is társulhat a látássérüléshez, pl. mozgás-, hallás-, intellektuális képességzavar vagy autizmus spektrumzavar, esetleg ezek különböző halmozódása. A nevelés-oktatás szervezeti keretének, módszereinek és eszközeinek megválasztását minden esetben a tanuló állapotából fakadó egyéni szükségletek határozzák meg.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a látás hiánya vagy csökkent volta miatt az ismeretszerzést a külvilág iránti látó beállítódás helyett más – haptikus (bőr- és mozgásérzékelés együttese) és hallási – beállítódás is jellemzi. Fontos minden érzékszervi modalitás feldolgozó folyamatainak – hallás, tapintás, szaglás, ízérezékelés – fejlesztése, valamint a meglévő látás használatának tudatosítása és tanítása.

A látás hiánya, az aliglátás és a gyengénlátás a tanulás mellett nehezítheti a mindennapi élettevékenységeket (a tájékozódás, a közlekedés, az önkiszolgálás stb.) is. A látássérülés jellegéhez kell szabni a protetikus környezetet, hangsúlyosabban egyénre kell szabni a tanulási utakat, nagy szerepe van annak, mennyire rugalmasan kezeli a pedagógus a tanulók sokféleségét, hogyan ad mintát, segíti a látássérült tanuló társas kapcsolatainak kiépülését, megtartását, a metakogníció által az önmaga megismerését. A középtagozattól kezdve a protetikus környezet fontos részét jelentik a megfelelően akadálymentesített IKT-eszközök. Ezek készség szintű használatának elsajátítása az esélyegyenlőség megvalósulásának fontos feltétele.

A látássérült tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai megegyeznek a Nemzeti alaptantervben (a továbbiakban: Nat) alkalmazott szakaszolással. A képzési szakaszok tervezésekor – az ép tanulókhoz hasonlóan – a látássérült tanulók nevelési-tanítási folyamatának megtervezésében is figyelembe kell venni a Waldorf-pedagógia alappilléret jelentő életkori sajátosságokat, életkori jellemzőket. Az életkoron belüli eltérő jellemzők miatt a személyiségfejlesztés speciális feladatai látássérültek esetén az alsó tagozaton:

- (i) az önállóság iránti igény fejlesztése, elsősorban az önkiszolgálás, a mozgás és tájékozódás terén;
- (ii) az érdeklődés felkeltése a környezet, a látható, hallható, tapintható világ megismerése iránt a speciális segédeszközök használatával;
- (iii) az érzékszervek használatának tudatosítása;
- (iv) az önbizalom, a pozitív énkép alapozása, a látássérülés megértése és elfogadása;
- (v) kapcsolatépítés az ép látásúakkal, felkészítés az inkluzív közösségbe való beilleszkedésre;
- (vi) az egészségvédő viselkedés szokásainak kialakítása, a higiénés tevékenységek elsajátítása, a szem védelme.

Speciális feladatok a közép és felső tagozaton:

- (i) az önállóság további fejlesztése a tanulási és a mindennapi élet tevékenységeiben;
- (ii) a látásteljesítménnyel rendelkező tanulók esetében a látás kihasználását maximálisan segítő speciális optikai segédeszközök használata iránti igény kialakítása;
- (iii) az érdeklődés irányítása a látóképesség szempontjából reális pályaválasztási területek felé;
- (iv) az önfejlesztés igényének kialakítása különösen az ismeretszerzés terén és az egyéni tehetség kibontakoztatásában;
- (v) az önbizalom és az önkritika egyensúlyának megteremtése, reális énkép kialakítása;
- (vi) az egészségvédő magatartás szokásainak továbbfejlesztése, az egészséges életmód iránti igény kialakítása; kiemelten fontos a rendszeres fizikai aktivitás biztosítása;
- (vii) az egyéni igényeknek megfelelő közvetlen környezet tudatos át-, illetve kialakításának ismerete.

A Waldorf-iskolában történő együttnevelés minden esetben egyedi döntésen alapul, ahol az iskolai pedagógiai konferencia és a család közösen állapodnak meg a gyermek felvételében. Az iskolai integráció esetenként előkészítést igényel. Az együttnevelés-során különösen szem előtt kell tartani, hogy a látássérült tanuló vegyen részt olyan egyéni fejlesztésekben, amelyekre állapotából fakadóan szüksége van. Ezen minden olyan egyéni felzárkóztató, tehetséggondozó, rehabilitációs és habilitációs célú külön foglalkozást értünk, ami az intézmény rehabilitációs keretéből – az osztálytanító/osztálykísérő, a szaktanárok, a délutános nevelő, a szülő észrevételei és javaslatai alapján – a tanuló órarendjébe illeszthető. Ennek megvalósításához a szakértői javaslat nyújt támpontot, illetve igénybe vehetők a látássérült tanulók speciális iskoláiban létrejött egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények által biztosított szolgáltatások. Az ilyen segítő szolgáltatások integrációt támogató tevékenysége kiterjed a látássérült tanulóakra, családjukra és pedagógusaikra, az őket befogadó közösségekre, esetenként a látássérült tanulókkal kapcsolatba kerülő egészségügyi, hivatali dolgozókra is. A látássérült tanulók optimális fejlődése érdekében szükséges speciális feltételeket és feladatokat (tantervi kiegészítések, eszköz, segédeszköz, segédletek, differenciálás, az értékelés, minősítés, a követelmény egyénre szabott formái stb.) megjelölni. Különösen jelentős az osztálytanító és a gyógypedagógus szerepe az osztályban tanító pedagógusok tájékoztatásában a tanuló sajátos nevelési igényeiről.

A tanulás támogatása során a megfelelő tanulási környezet fizikai feltételeinek biztosítása alapvető fontosságú. A terem megfelelő pontján helyezzük el az egyszerűen megközelíthető tanulópadot, ahonnan a legjobban hallja a tanári magyarázatot. A tanuló látási funkcióinak megfelelő megvilágítást, és speciális taneszközöket szükséges alkalmazni (rajzolófólia, speciális körző, vonalzó stb.). Az adaptált taneszközök, a megfelelő képernyőolvasó programmal rendelkező IT-eszközök együttesen biztosítják a tanuló megfelelő tanulási lehetőségeit. Szem előtt kell tartani, hogy a táblára írt, a képernyőn megjelenő vizuális információk nem jutnak el automatikusan a tanulóhoz, tehát valakinek – a tanárnak, diáktársnak – érthetően, követhető tempóban diktálni kell az ott láthatókat. A látásfogyatékos gyermek órai jegyzetelése történhet Braille-formában, speciális mechanikus írógép használatával. A tanár engedélyével – és a személyiségjogi szabályok megtartásával – főként a nagyobbak szívesen használnak diktafont, amiből otthon készítenek írásos jegyzeteket. Sokat lendít a tanulási hatékonyságon, ha a tanár magyarázata közben gondol erre, és esetenként figyelmezteti a tanulót, hogy mikor következik fontos információ. A hangrögzítés alkalmas arra is, hogy a házi feladatot valaki lediktálja, vagy az idegennyelv-óra végén az új szavakat leírás mód szerint rámondja. A számítógépet napi rutinnal használó gyerekek egyre többen jegyzetelnek, dolgoznak órán is az osztályban elhelyezett képernyőolvasó programmal ellátott számítógéppel vagy saját lappal,

így a tanár a képernyőn folyamatosan nyomon követheti, ellenőrizheti a feladatok megoldását. Fontos, hogy nem minden program akadálymentes a látássérülés szempontjából. Törekedjen arra az iskola, hogy a speciális szükségleteket is kielégítő szoftverek használatát preferálja.

Tapintásnál csak a két tenyér alatt elérő részletekből adódik össze a valós képzet, így az analízis-szintézis technikáira nagyobb hangsúlyt kell fektetni, de a monumentalitás megértése (pl. épületek, hegységek stb.) még így is túl elvont lehet a tanulók számára. A tanulási-tanítási folyamat során megfelelő mennyiségű időt kell biztosítani arra, hogy a látássérült tanuló minden fontos részletet pontosan észlelni tudjon. Jó, ha az érzékeltetés minél több érzékszervi csatornán keresztül történik. Ilyenkor kérdésekkel folyamatosan ellenőrizni kell a valóban megszerzett ismereteket, a felmerülő hiányosságokat pótolni, illetve javítani kell. A látássérült tanulók verbalitása általában kiemelkedő, azonban figyelniük kell arra, hogy a széles verbális kifejezés mögött valódi tartalmak álljanak. Leghatékonyabb, ha a valós élethelyzetekben való érzékeltetésre törekszünk.

A vak, aliglátó tanulók későbbi társadalmi integrációja már az iskolában elkezdődik, így fontos, hogy a látássérültségük miatt ne maradjanak ki intézményi és osztályszinten szervezett programokból, projektekből, továbbá, hogy részt vegyenek az őket érintő döntési folyamatokban. Teljesítményét a pedagógusnak a Waldorf-iskolában szokásos szöveges értékeléssel (ha szükséges Braille-írás formájában is), reális, egyben támogató visszajelzést adva kell méltányolnia úgy, hogy az erősítse a tanuló önbizalmát is. Az iskola minden dolgozójának felelőssége, hogy a látássérült tanuló ne legyen iskolai zaklatás áldozata, de ő se váljon terhevé tanuló társai, pedagógusai számára. A vak, aliglátó tanuló iránti tisztelet és elfogadás sok esetben tanári segítséggel alakul ki. A látássérült tanulónak is tisztelnie kell osztálytársai egyéni különbségeiből eredő sokféleségét. Csak a megfelelő iskolai légkör, a nyílt kommunikáció képes biztosítani, hogy a vak, aliglátó tanuló képes legyen tanulási problémáját és személyes nehézségeit jelezni.

6. A hallási fogyatékos tanuló

A hallássérülés a hallószerv valamely részének veleszületett vagy szerzett sérülése, illetve fejlődési rendellenessége, következménye az éptől eltérő hallásteljesítmény. A hallássérülés gyűjtőfogalom. Hallássérült személyek a nagyothallók, a siketek és a cochleáris implantátumot (továbbiakban: CI) viselők. A cochleáris implantátum a belső fülbe ültetett hallásjavító eszköz.

A hallássérült tanulónál – a hallás hiánya vagy csökkenése miatt – a szokásostól eltérhet a nyelvi kommunikáció (beszédértés, szövegértő olvasás, szókinccs, nyelvi szerkezetek értése és használata, hangzó beszéd stb.) fejlettsége, ennek következtében a megismerő tevékenység és a teljes személyiség fejlődése is megváltozhat. A tanuló nyelvi kommunikációja intenzív fejlesztést igényel, mert ennek szintje nem feltétlenül korrelál életkorával, hallásállapotával. A különböző súlyosságú hallásvesztéssel élő diákok fejlődési sajátosságai, megismerő tevékenysége, tanulási folyamatai egymástól jelentősen eltérőek lehetnek. Ezt tovább árnyalja a hallássérülés felfedezésének és segédeszközzel való ellátásának időpontja, a tanuló környezete és szociokulturális háttere.

A siket tanulónál súlyos fokú hallásvesztés áll fenn (a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásvesztés 90 dB-nél nagyobb). Ennek következménye a hangzó beszéd spontán kialakulásának képtelensége, elsajátításának súlyos fokú nehezítettsége, valamint a nyelvi kommunikáció általános akadályozottsága.

A nagyothalló tanulónál (enyhe nagyothallás esetén a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásvesztés 30–45 dB közötti; közepes nagyothallás esetén a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásvesztés 46–65 dB közötti; súlyos nagyothallásnál a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásvesztés 66–90 dB közötti) a hallás csökkenése akadályozottságot jelenthet a hangzó beszéd elsajátításában és értésében. Ennek mértéke a súlyos kommunikációs zavartól a normál nyelvhasználat megközelítésének szintjéig terjedhet.

A hallásukat műtéti úton helyreállított (pl. cochleáris implantált) hallássérült tanulóknál – az egyik vagy mindkét oldalon végzett hallásjavító műtét után – fizikai értelemben közel ép beszédhallás mérhető. Fejlesztetheységük, fejlődési ütemük döntően függ intelligenciájuktól, illetve az esetleges pszichés fejlődési zavaruktól, valamint attól, hogy a gyermek milyen életkorú volt a műtét elvégzésekor. A nyelvi fejlődés gyorsabb, magasabb szintű elsajátítását a hallásjavító műtét előtti és utáni (gyógy)pedagógiai rehabilitációs és rehabilitációs, valamint az azzal párhuzamos pedoaudiológiai gondozás és az aktív szülői megsegítés eredményezi. A fejlesztés stratégiájának alapja döntően a beszédhallásra alapozott módszerek alkalmazása. A beszédértés, a hangzó beszéd fejlődése hasonlóságot mutat az ép hallású gyermekek beszédfejlődésével. A fejlesztés eredményes színtere a halló környezetben van szurdopedagógus jelenlétével, ugyanakkor az integrációra csak alapos pedagógiai diagnózis után kerülhet sor. Az érintett tanuló teljesítményét a befogadó intézmény szakmai felkészültsége, nyitottsága, a szülők együttműködő készsége, valamint a gyermek kognitív és pszichés jellemzői és az esetleges beszéd- és nyelvvelsajátítási zavar (diszfázia) befolyásolja.

A hallássérültek „diszfázia típusú” társuló tanulási zavara a halmozott fogyatékoság egy speciális változata. Összetett tüneti képe súlyosabb fokú nyelvi és beszédfejlődési akadályozottságban, diszpraxiás és szenzomotoros integrációs zavarra utaló pszichomotoros jellemzőkben nyilvánul meg. A specifikus nyelvi zavar, valamint a kísérő pszichomotoros tünetek változatos formában, sajátos összetételben jelennek meg a hallási fogyatékoság enyhébb vagy súlyosabb mértéke mellett. A diszfázia (a hallássérüléshez társuló neurogén eredetű nyelvi zavar) korábban nem alkalmazott módszertani eljárásokat és órászervezési technikákat igényel. Javasolt a speciális módszertani és órászervezési technikák alkalmazása.

A hangos beszéd kialakulása után hallássérültté vált tanulók személyisége az előző csoportokhoz viszonyítva még sérülékenyebb; nehezen dolgozhatják fel a hallás elvesztésével fellépő állapotváltozást, vagyis: a nehezített kommunikációt, a környezettel való kapcsolatuk beszűkülését. Ebben az esetben fokozott segítséget igényelnek a kompenzációs csatornák kialakításához.

Más esetekben a halmozottan fogyatékos hallássérült (siket, nagyothalló) tanulók hallásvesztéséhez mozgáskorlátozottság, látás-, értelmi fogyatékoság, tanulási vagy a fejlődés más zavarai társulhatnak. A halmozottan fogyatékos hallássérült tanulók nevelhetősége, oktathatósága a fentiek következtében súlyosan nehezített. Javasolt az iskola alapozó szakaszban a fokozott egyéni és kiscsoportos fejlesztés, a gyógypedagógiai asszisztens vagy a kéttanáros modell alkalmazása.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a hallássérült gyermekek fejlesztése az általános pedagógiai tevékenységen kívül egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és foglalkozások, eljárások folyamatában valósul meg. A komplex ellátás a korai fejlesztésre és óvodai nevelésre építkezve, döntően a szurdopedagógiában használatos módszerek alkalmazásával, megfelelő audiológiai ellátással, a jól beállított hallókészülékek és hatékony hangátviteli technikák használatával és/vagy a legkorszerűbb műtéti technika alkalmazásával beépített cochleáris implantátumokkal történik. A felsoroltak együttesen határozzák meg a hallássérült tanuló eredményes nevelhetőségét, oktathatóságát. A rendszeresen végzett mérési, speciális pedagógiai vizsgálati, megfigyelési, tapasztalati eredmények figyelembevételével, valamint az audiológus szakorvossal történő folyamatos kapcsolat elengedhetetlen feltétele az eredményes gyógypedagógiai és egészségügyi rehabilitációs tevékenységnek. A szakszerű pedagógiai munka végzéséhez mindezen ismeretek, valamint elemi technikai tudnivalók (hallókészülék stb. kezelésében tájékozottság) szükségesek a hallássérült diákot nevelő-tanító osztálytanító és szaktanárok számára. A hallássérült gyermekek halló társaikkal való együttnevelése sok formában történhet: egyéni teljes integráció, csoportos teljes integráció, részleges integráció. Az együttnevelés folyamán különösen fontos, hogy a tanuló minden segítséget megkapjon hallássérüléséből, gyengébb nyelvi kommunikációs kompetenciájából, fogalmi gondolkodásából eredő hátrányának és ezzel összefüggő esetleges tanulási nehézségének leküzdéséhez. Figyelembe kell venni a tanulási-tanítási folyamat megtervezésénél és a tanultak számonkérésénél egyaránt, hogy a hallássérült gyermek szóincse és szóbeli és írásbeli nyelvi kifejezőképessége elmaradást mutathat, ezért ne állítsuk olyan követelmény elé (pl. hosszú memoriter, hangsúlyozó olvasás, versmondás, tollbamondás) melyet sérüléséből kifolyólag nem tud teljesíteni.

A tanulás támogatása során a verbális tanulási helyzetekhez kötött tanórák esetén a tanítónak, szaktanárnak fokozottan figyelemmel kell kísérnie és megfelelő módszerekkel kell segítenie a diák ismeretszerzését, amennyiben az adott tárgy nyelvi fordulatai, szóincse nehezen épül be a hallássérült tanuló tudásába, biztosítani szükséges számára a tantárgyi felzárkóztatást. Az olvasástanulás fokozatos, sok gyakorlást biztosító folyamatában nagy gondot kell fordítani a beszédhangok megkülönböztetésére és ezek betűkkel való összekapcsolására. Emellett az alsó tagozaton fontos az önálló szövegértő olvasás fejlesztése, főképpen a köznapi, a kisdíák autobiografikus emlékeihez köthető szövegek révén, majd később ismeretterjesztő szövegek, a közép és felső tagozaton irodalmi szövegek bevonásával is. Minden tárgyból fontos a konkrét tapasztalatokon alapuló szóincsfelállítás, különösen az elvont fogalmak, állandó szókapcsolatok, közmondások árnyaltabb megfogalmazási formák felismerésére. Az ismeretek feldolgozása során fokozatosan kell elérnünk, hogy a hallássérült diák mindinkább támaszkodjon a hallás útján megszerezhető információkra. A hallássérült tanulók komplex nyelvi fejlesztésére van szükség, speciális feladatokkal, módszerekkel, a nyelvi kommunikáció mind teljesebb értékű elsajátításának céljából. A fejlesztés tartalmába – az alsóbb évfolyamokon hangsúlyosabban – integrálódhat a közvetlen környezet társadalmi és természetismereti anyaga. A Waldorf-kerettantervben rögzített tananyaghoz képest a helyi tanterv szintjén az adott tanuló nyelvi állapotához, fejlettségéhez szükséges differenciálni, redukálni, adaptálni és helyettesíteni az irodalmi műveket. Speciális figyelmet kell fordítani minden évfolyamon az egyéni társalgási képességek fejlesztésére, hogy a hallássérült diák napi rendszeres lehetőséget kapjon elsősorban a köznapi témájú verbális kommunikációs helyzetek, a nyelvi szerepváltás, a beszédértés (beszédhallás és szájról olvasás), és a gondolatok önálló, minél érthetőbb megfogalmazásának gyakorlására. Ebben segítik az osztálytanítót a Waldorf-iskola napirendjének állandó szokásai: pl. a beszélgetőkör, a történetmesélés, a drámajáték. Másik kiemelt cél a hallás-ritmus-mozgásnevelés, melynek során közvetlenül a hallássérülés következményeit tantárgyi keretekben, egyénre tervezett fejlesztési programmal lehet kompenzálni. A Waldorf-iskola tárgyai közül különösen megfelel erre a ritmikus rész, az euritmia, a zene és a mozgásos játékokra. Ezek a speciális tevékenységek a beszédhallás, a hangos beszéd további komponenseinek (beszédhang, beszédritmus, dallam, hangsúly) fejlesztését célozzák.

A NAT 2020 ÉS A WALDORF-KERETTANTERV

1.1 A NAT 2020, az állami kerettantervek és a Waldorf-kerettanterv 2020-as változatának összevetése

„A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve” a NAT 2020 és az állami kerettantervek figyelembe vételével az alábbi területeken került átdolgozásra:

1. A NAT 2020 „Fő tantárgyi témaköreinek” megjelenítése a Waldorf-kerettantervben

A NAT-ban a „Fő tantárgyi témakörök” tagozatonként, tehát 1-4, 5-8, 9-12 évfolyamokra vannak elosztva. A Waldorf-kerettantervben ezek a témakörök a „Tematikai egység/fejlesztési cél”, illetve a „Tantárgyi fejlesztési célok” címszavak alatt találhatóak. A felülvizsgálat során a NAT-ban felsorolt fő tantárgyi témakörök megjelentek a Waldorf-kerettanterv megfelelő tagozatán, illetve egyes témakörök a Waldorf-tanterv belső logikája szerint más tagozaton.

2. A NAT 2020 „Tanulási eredményeinek” egyeztetése a Waldorf-kerettantervvel

A NAT 2020-ban tagozatonként szerepelnek a „Tanulási eredmények”, amelyek a Waldorf-kerettantervben a „Fejlesztés várt eredményei” alcím alatt találhatóak.

A vizsgálat elsősorban a NAT 2020 kompetenciákra vonatkozó eredményeire fókuszált, és ezek alapján került módosításra a Waldorf-kerettanterv

A Waldorf-kerettanterv továbbra is egységes szerkezetként kezeli a „Fejlesztés várt eredményeit”, tehát nem tagolja kompetencia/készség- és ismeret/tudás-eredményekre.

3. Az állami kerettantervek „Fogalmainak” egyeztetése a Waldorf-kerettantervvel

Az állami kerettantervek kétévenkénti leírásában az adott tantárgyhoz tartozó „Fogalmak” a Waldorf-kerettanterv évfolyamonkénti bontásában megjelenő „Kulcsfogalmaival” kerültek összevetésre. Az eljárás során az állami kerettanterv kétéves bontásban szereplő fogalmai a Waldorf-kerettanterv egyes évfolyamaira kerültek besorolásra.

A fentiekén kívül a megtörtént a NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv tantárgyainak megfeleltetése (1.2. fejezet).

1.2. A NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv tantárgyi rendszereinek megfeleltetése

A Nat 2020 tantárgyai	A Waldorf-kerettanterv 2020 megfelelő tantárgyai
Magyar nyelv és irodalom	
magyar nyelv és irodalom	magyar nyelv és irodalom
Matematika	
matematika	matematika
Történelem és állampolgári ismeretek	
történelem	történelem
állampolgári ismeretek	társadalmi és állampolgári ismeretek (két választható változat)
hon- és népismeret	a honismeret és földrajz tantárgyban
Etika / hit- és erkölcsstan	szabad vallás
Természettudomány és földrajz	
környezetismeret 3-4. o.	a kerettantervben ilyen tárgy nem szerepel; a tárgy témakörei beillesztve a honismeret és földrajz (1-12.o.) és a természetismeret és biológia tantárgyakba; ez utóbbi 1-2. osztályban más tantárgyakban jelenik meg, 3-12. osztályban pedig önálló órakerete van.
természettudomány 5-6. o.	a kerettantervben ilyen tárgy nem szerepel; témakörei a természetismeret és biológia tárgyban jelennek meg részletesebben; egyes témakörök a kémia, fizika, honismeret és földrajz tárgyakban jelennek meg.
kémia	kémia
fizika	fizika
biológia	biológia
földrajz	honismeret és földrajz
Idegen nyelv	
első és második élő idegen nyelv	az angol és német nyelv 1-12. osztályra átalakítva szerepel a tantervben a szlovák, spanyol, francia és orosz nyelvek átalakítás nélkül szerepelnek a tantervben
Művészetek	
éneke-zene	zene
vizuális kultúra	a kerettantervben vizuális kultúra összefoglaló név alatt szerepel a festés (1-13. o.) és a rajz-grafika tanterv (1-11.o.), valamint a művészettörténet
dráma és színház	dráma
mozgókép-kultúra és médiaismeret	mozgókép-kultúra és médiaismeret
Technológia	
technika és tervezés	részletesen a kézimunka tárgyban; az egyéb tárgyakban való megjelenése a kézimunkánál olvasható
digitális kultúra	digitális kultúra
Testnevelés és egészségfejlesztés	
testnevelés	testnevelés
közösségi nevelés (osztályfőnöki)	osztályfőnöki

2.1. A NAT 2020-ban szereplő kiemelt fejlesztési területek – nevelési célok és a Waldorf-kerettanterv viszonya

Az erkölcsi nevelés

A Waldorf-iskola létrehozásának pillanatától működésének mindennapjain át olyan tudatos személyes jelenlétet igényel mind szülői, mind tanári részről, amely már hozzáállásunkat tekintve önmagában példamutató az iskolába járó gyerekeknek. A szülők tudatos döntésük alapján nem csupán anyagi fenntartóivá válnak az intézményeinknek, de napról napra iskolai események közreműködő-szervezői, az iskola szellemiségébe bekapcsolódóan tényleges életetők lesznek gyermekük iskolája életének. A tanárok munkája is kiemelkedő együttműködést igényel: a gyermekek ennek tudatában folytatják tanulmányaikat. Az iskolai életnek minden mozzanata a jelenlétnak ezt a magas minőségét feltételezi: mindez minden fél számára a lehető leggyakorlatibb találkozást hozza az életben ránk váró feladatokkal.

Nemzeti öntudat, hazafias nevelés

A nemzeti öntudatra nevelés gyakorlatában valósul meg a Waldorf-iskolában. Diákjaink számára már az első évfolyamokon a magyar kultúrával áthatott tantervünk biztosít természetes anyanyelvi közeget: a magyar költészet és a magyar zene-, ritmus- és dallamkincs határozzák meg a mindennapjaikat. Kézműves-művészeti tantárgyaink, iskolai ünnepeink révén népi kultúránk hagyományait élhetik meg a tanulók. A felsőbb évfolyamokon nemzeti ünnepeink megemlékezéseinek létrehozásában alkotóan vesznek részt a diákok. A tantervünknek számtalan olyan vetülete van, amely akár a közvetlen lakóhely megismerése által a szülőföld, akár a történelem sokszínűségének felismerése által a hazaszeretet érzését táplálják.

Állampolgárságra, demokráciára nevelés

A Waldorf-iskola működésének feltétele egy öngazgatási alapokon szerveződő iskolairányítás. Ezzel kiváló példát ad az együttműködésből születő munkára, az együttélési szabályok megalkotására és alkalmazására, az egyéni és közösségi célok összehangolásának gyakorlatára.

A delegációs elven működő iskolavezetés elengedhetetlen eleme a személyes felelősségvállalás. Az önkormányzás elve a tanulókkal folytatott munkában is fontos elem. A demokratikus döntéshozatal gyakorlása megjelenik a különböző iskolai programok, ünnepek, diáknapi és egyéb rendezvények, művészeti projektek előkészítésében és lebonyolításában. Az egyéni kezdeményező-készség támogatását a Waldorf-iskolák kiemelt pedagógiai-fejlesztési célként kezelik.

Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése

A Waldorf-pedagógia vallja, hogy az iskola egyik legfontosabb feladata a szociális képességek fejlesztése. Pedagógiai működésének egyik alappillére a diákok együttműködési készségének, az egymás felé fordulásnak folyamatos gyakorlása. A művészeti – különösen az euritmia, a dráma és a közös zenei – nevelésben már az alsóbb osztályfokokon is igen nagy jelentősége van a közösségi együttműködésen alapuló tanulásnak, a nagyobb csoportok közös művészeti előadásainak, fellépéseinek. Ez a törekvés tizenkét éven keresztül végigkíséri egy-egy osztály életét. A kézműves és képzőművészeti tantárgyak az akarati nevelés legfőbb eszközei: az évek múltával egyre fokozottabban szolgálják az önismeretet, s így a társas együttélés megalapozóivá lesznek.

A családi életre nevelés

Az átrendeződő, relativizálódó értékrendű világban egy Waldorf-iskola működésében kiemelkedő szerep jut a fokozott családi együttműködésnek. Már eleve evvel az alaphelyzettel természetes pozitív nevelési alapközeget biztosít a gyermekek számára. Az eltelő évek során a diákok fokozatosan egyre több közösségi feladatot vesznek át a családtagoktól. Ugyanakkor az új Waldorf-kerettantervben tantervi célkitűzés az egészségre és az egészséges szexualitásra nevelés.

A testi és lelki egészségre nevelés

A Waldorf-iskolák pedagógiai és iskolafenntartási tevékenységeikben a diák-szülő-tanár hármására építenek. Az egészségességre törekvés az iskolai élet minden szintjére kiterjed: a pedagógiai munka fontos mozzanata a fejlesztő pedagógusokkal és az iskolaorvossal való szoros együttműködés. Ez a figyelem általános igényként/követelményként szervező ereje az iskolai folyamatoknak: pozitív hatása van a családok életére is. A Waldorf-iskolák higiéniai pedagógiai szerepe a magyar közoktatásban ezen a területen is érzékelhető.

Felelősségvállalás másokért, önkéntesség

Az átdolgozott Waldorf-kerettanterv ajánlásaiban megfogalmazottak szerint iskoláinknak törekedniük kell az inkluzív jellegű közösségépítésre: céljai között elhangzik, hogy elfogadó, együttműködő és ösztönző légkör jöjjön létre az iskolában. (A különböző készségbeli nehézségekkel küzdő diákok számaránya az osztályközösségben ne haladja meg az ország összlakosságára eső átlagokat.) Ezen általános működési elv szerint a diákok személyiségfejlődésének egyik csúcspontja a tizenegyedik évfolyamban megvalósítandó szociális gyakorlat. Az egyéni felelősségvállalás gyakorlati próbája minden diákot szembesít az emberélet közösségi és egyéni határaival is, megtapasztalják a valóságos segítség jelentőségét a szociális kapcsolatokban.

Fenntarthatóság, környezettudatosság

A Waldorf-iskolák fenntartásának biztos alapját adó szülői körnek olyan tudatos döntést kell meghoznia, amikor ezt az iskolatípust választják gyermeküknek, amely már eleve feltételez egy más jellegű családi alapállást a világban. A környezettudatos magatartás szinte alapigényként tartható számon mind az iskolafenntartói, mind az iskolaműködtetői oldalon. A tanterv felépülése már az alsóbb osztályokban folyamatos kapcsolatot igyekszik kialakítani a valós világgal, illetve a világ természetes folyamataival. A régi mesterségekkel, tevékenységekkel való találkozás által a gyerekek olyan, az önfenntartó természetességgel működő történelmi gazdasági gyakorlatokkal ismerkednek meg, aminek önmagában példamutató értéke van. A felsős természettudományi tanterveknek pedig tematikailag is részét képezik ezek a kérdések.

Pályaorientáció

A Waldorf-pedagógia egésze a tudatos én-t hordozó ember nevelésére irányul. Ezt célozzák az alapfokú művészeti nevelés nyolcadikos és tizenkettedik éves zárómunkái is. Az első vizsga nyolc év tanulmányainak, a kifejlesztett képességeknek visszatekintő jellegű felmérése is; a második vizsga elvárásként – mint a tizenkét éves Waldorf-képzés egyéni lezárása – már magában hordozza annak lehetőségét, hogy a diák jövőendő életútjának irányai felé mozduljon. Ennek a felismerési és önmegismerési folyamatnak a támogatására irányul tizenkét éven keresztül a művészeti nevelés, az életkorok sajátosságait figyelembe vevő tantervi koncepció, az iskolai gyakorlatok sora. A végső célkitűzés, hogy a diák egyéni adottságaiból is fakadó képességeiben kiteljesedve döntéseket meghozni tudó emberként hagyja el az iskolapadot.

Gazdasági és pénzügyi nevelés

A felülvizsgált Waldorf-kerettantervben két modulban megjelenik a gazdasági és pénzügyi nevelés. A pénz világunkat alakító szerepének tudatos végiggondolásán alapuló gazdaságtan-tanterv az ötödiktől a nyolcadik osztályig alapvető gyakorlati-logikai készségeket igyekszik kialakítani a gyermekekben; majd a kilencediktől a tizenkettedik osztályig tartó időszakban már nagyobb rálátást kíván adni a gazdaságot működtető, de akár a világgazdaság változásait meghatározó folyamatokra.

Médiatudatosságra nevelés

A tudatos médiaismeret és alkalmazás jelentőségét elismerve a tanterv 8. osztályig a Digitális kultúra tárgy keretein belül, felső tagozaton pedig a Mozgóképkultúra és médiaismeret tárgy egyes témaköreivel támogatja ezt a nevelési területet. Alapvető célunk a média működésétől áthatott és befolyásolt mindennapi életünk értékelt szervezésének, tudatos egyéni irányításának megtanítása. A médiát vezérlő erők (meg)ismerése, hatásmechanizmusainak megértése, a médiahasználat tudatosságának kialakítása a diákoknál első rendű feladat: fel kell ismerniük, hogy a kommunikációs képességek elsajátításának és felelősségteljes használatának milyen nagy szerepe van társadalmunk életében.

A tanulás tanítása

A kerettantervben választható tantárgyként külön tantervi szakasz található a tanulás tanulásáról. Már sok éves tapasztalat és gyakorlat alapján felépített tanterv, tanulást segítő könyvek alapján pontosan behatárolható az az életkor, amikor hatékonyan lehet ezt a képességet fejleszteni. A Waldorf-pedagógiában egy osztálytanítónak – aki nyolc évig vezeti osztályát – egyedülálló lehetősége és felelőssége is, hogy jártas legyen ezekben az eljárásokban. A Waldorf-pedagógia céljai között az élményszerű tanítás, a tanultak örömmel áthatott megélése, a megfigyelési-leírási gyakorlatok, a világ jelenségei iránti nyitottságra törekvő figyelem kialakítása nem csupán mind, mind szerepelnek, hanem a szakmódszertana is ezekből a célkitűzésekből indul ki.

2.2. Az eredményes tanulás elveinek megjelenése a Waldorf-kerettantervben

Tanulási környezet

A tanulási folyamat sikerességét külső és belső feltételek egyaránt befolyásolják. A tanuláshoz nemcsak idő, hanem hely is szükséges.

Az eredményes tanulás feltétele a megfelelő tanulási környezet, ezért a Waldorf-iskolák törekednek az osztálytermek és a berendezések (bútorok, kiegészítők, képek, stb) esztétikus kialakítására. A Waldorf-iskolák támaszkodnak arra, hogy az esztétikus iskolai környezet (épület, udvar, iskolakert) jótékony hatással vannak a figyelemre, így a tanulási eredményekre is. A külső tanulási környezet optimális feltételeinek biztosítása mellett azonban nélkülözhetetlen a személyes szükségleteknek megfelelő belső motiváltság is a tanulás eredményességéhez. A pedagógus személye és a tanulók egymással és egymástól való tanulása felébreszti a tanulás iránti igényt.

Egyénre szabott tanulási lehetőségek

A Waldorf-iskola osztályai minden esetben heterogén tanulói csoportot alkotnak. A tanulókat az individuális fejlődési útjukon haladva egy-egy életszakaszban különböző tanulási és szociális képességek jellemzik, így nem egyformák sem pszichológiai értelemben, sem a megszerzett tudás, képességek, kialakult készségek vonatkozásában.

Pedagógiai szempontból az egyénre szabott tanulási lehetőségek azt jelentik a Waldorf-iskolában, hogy a pedagógusok minden tanulót a saját képességeikre építve próbálnak segíteni. A differenciá-

lás ebben az értelemben nemcsak a tanulás tartalmára, hanem módszereire és eszközeire is vonatkozik. Eszerint ugyanahhoz a végeredményhez – ugyanahhoz a tudáshoz – különböző utakon is eljuthatnak, mivel a különböző tanulók igényeinek különböző utak felelnek meg.

A Waldorf-iskola tantárgyi rendszere lehetőséget ad a csoporton belül megjelenő képességek széles körben történő eloszlására. Mivel a művészeti és a gyakorlati tárgyak a közismereti-intellektuális tárgyakkal azonos súlyt képviselnek, így a kevésbé intellektuális, de jó praktikus vagy művészi képességekkel megáldott tanulók megélhetik a művészeti-gyakorlati tevékenységekben való jártasságukat, tehetségüket, így kevésbé alakul ki a csoporton belül csupán a mérhető tanulási eredményekre fókuszáló hierarchia.

Képesség-kibontakoztatás támogatása

A képességek kibontakoztatásának támogatása a Waldorf-iskola egyik legfontosabb nevelési-pedagógiai elve. A valódi képesség megszerzése azt jelenti, hogy a tanulók a tanulási folyamatot „elfelejtve” képesek a megszerzett ismereteket képességgé, készséggé alakítani. A valódi képesség megszerzéséhez egy tudatosan vállalt, kimért tanulási út vezet, ahol az ismeretek begyökereződnek és kompetenciává érnek. Ezért lényeges módszertani elem a Waldorf-iskolák gyakorlatában az ún. „késleltetett írás és olvasás-tanulás”, ahol a tanulási folyamat 2-3 éve alatt a tanulók valódi, marandó, a gyakorlati életben is beváltható képesség birtokába jutnak.

A képesség-kibontakoztatás támogatásához valódi emberismeretre van szükség, hiszen a pedagógusnak tudatában kell lennie, hogy a gyerekeknek egy adott életkorban milyen képességeik vannak. A pedagógus feladata, hogy a gyerekek kinyíló képességeit a tananyagon és a különböző iskolai tevékenységeken keresztül megfelelő módon támogassa és fejlessze.

2.3. A köznevelési rendszer egyes feladataira vonatkozó szabályok és a Waldorf-kerettanterv viszonya

Az etika/hit és erkölcsstan oktatás

A Nemzeti Alaptantervben meghirdetett egyik alapgondolat: „Az erkölcsi nevelés a minden emberben jelen lévő erkölcsi érzék kiművelését jelenti; ami nem kifejezetten egyik vagy másik tantárgy feladata.” Sok ponton megfelel ennek az elvnek a Waldorf-kerettanterv: számos lehetőséget biztosít arra, hogy különböző tantárgyak hatékony eszközei legyenek az erkölcsi nevelésnek. A Waldorf-iskola életre hívása eleve feltételez közösségi akaratot és folyamatos közösségépítő tevékenységeket: olyan szülői együttműködést igényelnek az iskolai élet mindennapjai, az intézmény fenntartása, amely csak tudatos, mélyen etikai jellegű döntéseken alapulhat. Az öngazgató tanszabványi együttműködés is példaértékű cselekedet mind a diákok, mind a családok számára. Az, hogy az iskolák évről-évre a keresztény kultúrkör szellemi működéséhez kötődik, élővé teszi a kötődést az európai hagyományokhoz. Tantárgyaink közül a szabad vallás tanterve az, amelyik legközvetlenebb módon felveti, s a lehető leggyakorlatibban tárgyalja is az alapvetői emberi etikai kérdéseket. Az ünnepeink tárgyalásakor már tettünk utalásokat, milyen általános emberi értékekhez, keresztény hagyományokhoz kapcsolódunk általuk. Ezen események életre hívásához tudatosan átgondolt és felépített iskolai működésre van szükség: a változás és a hagyományokhoz kötődés kiegyenlítő folyamatát kell örökösen éltetni. Tantervünk horizontális és vertikális felépítésében is egy mélyebben végiggondolt moralitás fejeződik ki: a tantárgyi összefüggések, témaválasztások, tantervi ívek a gyermekek életkori sajátosságainak embertani ismeretein alapszanak. A Waldorf-tanári működésnek egyik alappillére a folyamatos részvétel a tanártovábbképzéseken, iskolák közötti pedagógiai tanári konferenciákon. A társadalmi elkötelezettség intézményi kifejeződése a Waldorf-iskolák szakmai és érdekvédelmi szervezetének, a Magyar Waldorf Szövetségnek a léte.

A tanterveinknek jelen szűk keretek között a szabad vallás fent említett szerepén túl még három vonulatát szeretnénk felmutatni. Az emberi történetek által való nevelés: alsóbb évfolyamokon a népmesék, állattörténetek, szentek élete, bibliai teremtéstörténet megismerése révén találkoznak a gyerekek archetipikusan eredendő morális kérdésekkel. Ez a folyamat az individuális életlehetőségek mintáit adó életrajzok elbeszélésével folytatódik a felsőbb évfolyamokban. A történelem tanításának megjelenésével, az emberiség történetének megismerésével már ötödik osztálytól megvalósul a NAT egy másik célja az etika tanításával: amely „feltárja és fogalmilag megragadhatóvá teszi azokat az értékelveket, amelyeken a társadalmi együttélés bevett normái alapulnak és segíti a kulturális sokszínűség értékének felismerését”. A középiskolában már nem csupán a humán tantárgyak adják meg a lehetőséget arra, hogy tiszta filozófiai értelemben vitassanak meg etikai kérdéseket: a természettudományos tanulmányok idején sorra vetődnek föl fejlődéselvű korunk sok-sok ellentmondásosságot hordozó és morális kérdéseket feszegető gondjai.

Egész napos iskola

A Waldorf-iskola az egész napos oktatási feladatot az organikusan felépített órarend segítségével valósítja meg. A közismereti tárgyak mellett a mindennapos testmozgás és a komplex művészetoktatás tevékenységei nyújtanak lehetőséget az egészséges napirend kialakításához. Így elsősorban az intellektust igénybe vevő tárgyak nyitják a napot, majd az idegennyelvek és a készségtárgyak következnek. Az alapfokú művészetoktatás tárgyai és a testmozgás általában az egész napos iskolai rend részeként a kötelező tanítási idő végén jelennek meg. A kisebbek délutáni foglalkozásaihoz a szabad játékkal és a vezetett tevékenységekkel működő napközi ad a tanulók életkori sajátosságainak megfelelő keretet.

Természettudományos nevelés

A Waldorf-iskola természettudományos nevelésének alapja a vizsgált jelenségek lényegének megismerése. Ehhez a legfontosabb, hogy a pedagógus nem kész definíciókat közvetít a gyerekeknek, hanem arra törekszik, hogy a tanulók minél szélesebb körben szerezhessenek érzékszervi és átélhető, gyakorlati tapasztalatot a jelenségek megismerésekor. Ezek a „személyesen átélt tapasztalatok fognak belső átéléssé mélyülni, és ezt hatja át a gondolkodás ereje”. A tanulók így képessé válnak a jelenségek objektív, elfogulatlan megfigyelésére, és az okok és magyarázatok megtalálására. Mivel nem kész tudást kapnak a tanulók a világról, hanem kutató módon közelítenek hozzá, így a természettudományos vizsgálatok során újabb és újabb kérdések merülnek fel a bennük, és kinyílik az érdeklődésük. A Waldorf-iskola tehát nem a jövő tudós-generációk kiképezésére törekszik, hanem arra, hogy olyan felnőttek hagyják el az iskolát, akiknek kérdéseik vannak, akik kritikailag használják a tudományokat, és akik között vannak olyanok is, akik még hozzá is tudnak tenni valami újat az eddigi tudományos ismeretekhez és szemlélethez.

A mindennapos testmozgás

A mindennapos testmozgás a Waldorf-pedagógia alapvető célkitűzéseivel teljesen egybeesik: alsó és középső tagozaton a mindennapi főtanítás ritmikus részeként tudatosan alkalmazott eszköze a pedagógiánknak a dramatizált játékok által, a betűírásban, a számolás gyakorlásában, később pedig az egyre bonyolultabb, különböző eszközökkel történő ritmus-, egyensúly- és mozgásgyakorlatokkal. A főtanítás után tartott hosszú szünetek egyik célja szintén a megfelelő mozgásidő biztosítása. Az euritmia mozgásművészeti tantárgy tizenkét évfolyamon keresztül egyedi része a Waldorf-tantervnek. A Waldorf-pedagógia sajátos testnevelési módszere, a Bothmer-gimnasztika pedig a különböző életkorok sajátosságaira felépített tudatos rendszerével szintén a mozgás elsőrendűségének elfogadásán és ismeretén alapszik. A mindennapos testmozgásról elmondhatjuk, hogy nem csupán céljaink, hanem pedagógiai eszközeink közé tartozott: mindig is gyakorlata volt pedagógiánknak.

A mindennapos művészeti nevelés

A Waldorf-pedagógia egyik alappillére a művészeti nevelés. Alapelgondolásunk, hogy a művészetek általi (s nem művészetre, művésszé!) nevelésnek, ugyanúgy mint a mindennapi testmozgásnak döntő szerepe van az akarati nevelésben. Az általános Waldorf-képzés tizenkét éve alatt a zenei, képzőművészeti, drámai és tánc(-mozgás)-művészeti képzésnek is szerepe van. Nem „csak” egyiknek vagy másiknak, hanem arányosan megalkotva egy-egy évfolyam pedagógiai munkáját: mind-egyiknek a tizenkét évfolyamon keresztül. A négy művészeti szakág minden évfolyamon általánosan megjelenik a kerettantervben. Legalább háromezer órában végeznek művészeti tevékenységet a Waldorf-diákok a tizenkét év alatt. Kialakult képességeikről évszak ünnepek (hóünnepek) előadásain, belső iskolai kiállításokon, kis-koncerteken, drámabemutatókon, s nem utolsósorban a nyolcadikos és tizenkettedikes zárómunkáik elkészítésekor és az összművészeti eredményeket felmutató színdarab bemutatóikon tesznek tanúbizonyságot. A cél természetesen a világ jelenségeire nyitottabb, illetve a zajló életbe beépülni tudó, alkotó-tevékeny személyiség életre segítése.

A sajátos nevelési igényű tanulók nevelésének-oktatásának elvei

A Waldorf-pedagógia szemléletében tükrözi a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség biztosításáról szóló érvényes jogszabályokat, valamint a Nemzeti Köznevelési Törvény irányelveit. Amellett, hogy a hatályos törvényi kereteken belül alkalmazkodik a különböző tanulási és/vagy viselkedési problémák leírására felállított kategóriákhoz mint sajátos nevelési igény (továbbiakban SNI), tanulási, beilleszkedési nehézség (továbbiakban TBN), hátrányos helyzet, illetve halmozottan hátrányos helyzet (továbbiakban HH, illetve HHH), azonban a tanulókat érintő problémák esetén nem a deficiorientált orvosi modellt, hanem a korszerűbb tanulás és részvétel orientált szociális modellt veszi alapul. E szemléletben speciálisan a gyermek nehézségeit figyelembe véve kell megteremtünk az iskolai nevelés-oktatásban való részvételének feltételeit.

A Waldorf-pedagógia nevelési attitűdje a különböző integrációs szemléletek közül az inkluzív formához áll a legközelebb, a következő ismérvek miatt:

Felismeri és tiszteletben tartja a tanulók közötti egyéni különbségeket, függetlenül attól, hogy azok miből erednek, és az iskolai élet mely területén jelennek meg.

Ez a szemlélet a Waldorf-iskola egész életét áthatja: megjelenik az osztálytermi munkában és a tanórán kívüli nevelési helyzetekben, a tanári kollégium munkájában, valamint a szülőkkel való kapcsolatban is.

Az adott korosztály fejlődési sajátosságait tartja szem előtt, ehhez rendeli az aktuális osztályfokon a tananyagot.

Szöveges értékelést alkalmaz, melyben a tanuló önmagához mért fejlődését is megjeleníti.

A teljes személyiség fejlesztésére törekszik, nem pusztán a tudás megszerzésére koncentrál, a nevelési tanítási folyamatban is támogatja a tanulói sokféleséget.

Fontosnak tartja, hogy minden gyermek a lehető legnagyobb aktivitással vegyen részt a tanulási folyamatban.

A gyermek kiegyenlített, harmonikus fejlődésére, ilyen módon a megelőzésre fókuszál.

Fontosnak tartja a tanulást támogató környezet kialakítását, elkötelezett abban, hogy felismerje a tanulás és a részvétel akadályait és mérsékelje azokat.

Az integrált (inkluzív) oktatás akkor vezethető be a Waldorf-iskolában, hogyha a közösség (tanári kollégium, szülők közössége és a fenntartó együttesen) elkötelezettek annak feltételeit megteremtteni, s ezt programként az iskola fejlesztési tervébe ágyazni.

2.4. A NAT 2020 és az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciák és a Waldorf-iskolák kerettanterve

A NAT 2020 az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciákból kiindulva, arra építve, de a hazai sajátosságokat figyelembe véve az alábbiak szerint határozza meg a tanulási területeken átívelő általános kompetenciákat. A Waldorf-kerettanterv pedagógiai-nevelési szemlélete illeszkedik a kompetencia-fejlesztésre építő tanuláshoz, így összhangban áll mind a NAT mind az Európai Unió ajánlásaival.

A tanulás kompetenciái

Kisiskolás korban a tanulás elsősorban a tananyag átélésén és a cselekvésen, tevékenységeken keresztül valósul meg. A gondolkodási tevékenységet is az érzésekkel és az akarattal hozzuk kapcsolatba a tanulási-tanítási folyamatokban. Későbbiekben fontos szerepet kapnak az érzékszervi tapasztalatok útján szerzett ismeretek. Ekkor a belső átéléssé mélyült érzékszervi tapasztalatokat hatja át a gondolkodás ereje. Így tudnak eljutni a tanulók a vizsgált jelenségek lényegéhez, így jutnak valós ok-okozati összefüggésekhez. A középiskolában a tudatosan felépített tanulási folyamat célja a következtetésen és az ítéletalkotáson keresztül kialakított fogalom elérése. Ekkor képesek a tanulók átélt, feldolgozott, individualizált fogalmakat alkotni a világ jelenségeiről.

A kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegennyelvi)

A Waldorf-iskola alapvetően a személyes jelenlétre és az interperszonális érintkezésekre épít. A tanulási tevékenységekben való személyes részvétel kellő alapot jelent ahhoz, hogy a tanulók képesek legyenek az érzéseiket és a gondolataikat elsősorban a személyes emberi interakciókban közvetíteni, és a különböző csatornákon keresztül a lehető legpontosabban, a kontextushoz kapcsolódó normák által szabályozott viselkedésben kifejezni. A Waldorf-tanterv komplex művészetoktatásának célja a szociális és érzelmi nevelés, amely a kommunikációban az empatikus részvételt fejleszti.

A Waldorf-iskola egyik sajátossága, hogy első osztálytól kezdve két élő idegennyelvet tanít, így a gyerekek idegennyelvi kompetenciájának fejlesztése már kisiskolás korban elkezdődik. Ezt a készséget erősítjük a 12 évig párhuzamosan futó nyelvórákkal és a különböző csoportos nyelvi projekkel (pl.: közös művészeti projektek más országok Waldorf-iskolaival), illetve a tantervi tevékenységek idegen nyelvi környezetben való megvalósításával, pl.: szociális praktikum a Waldorf-pedagógia szemléletével dolgozó szociális intézményekben külföldön (Camphill-ek).

A digitális kompetenciák

A kerettantervben szereplő Digitális kultúra tárgy anyaga elméleti alapozást és kisgyermekkorától kezdve gyakorlati nevelési tanácsokat ad a szülők és a tanárok kezébe. Alapvető célunk itt is a digitalizációtól áthatott és befolyásolt mindennapi életünk értékkelű szervezésének, tudatos és felelős egyéni irányításának megtanítása.

A matematikai, gondolkodási kompetenciák

A matematikai és gondolkodási kompetencia alatt olyan felkészültséget értünk, amely alkalmassá teszi a tanulókat arra, hogy különböző helyzetekben tudatosan, praktikus és hatékonyan cselekedjenek. Olyan felkészültség, amely tudásra, készségekre, tapasztalatokra, értékekre, beállítódásokra épül. A matematikai kompetencián belül jelentős például a gondolkodási képesség, de ez többfajta képességen keresztül realizálódik (pl. rendszerezés, kombinativitás, deduktív és induktív következtetés, érvelés), és ezeknek más területen is működő komponenseknek kell lennie. Tehát a matematika tanórákon vagy tanórán kívüli foglalkozásokon fejlesztett gondolkodási képességnek más tantárgyak tanóráin (más területeken) is alkalmazható képességgé kell válnia, s fordítva is fenn

kellene állnia, pl. egy nyelvtan órán fejlesztett elemző képesség a matematika órán is alkalmazásra érett kell, hogy legyen.

A Waldorf-iskolában az osztálytanítói rendszer lehetőséget ad arra, hogy a pedagógus az egyes tevékenységeket és a tantárgyakat interdiszciplináris módon kezelje, így a gondolkodási kompetenciákat tantárgyakon átívelő módon tudatosan is fejleszteni tudja. A praktikus gondolkodás képzése a Waldorf-iskola egyik legfontosabb törekvése.

A személyes és társas kapcsolati kompetenciák

A Waldorf-pedagógia vallja, hogy az iskola egyik legfontosabb feladata szociális képességek fejlesztése. Pedagógiai működésének egyik alappillére a diákok együttműködési készségének, az egymás felé fordulásnak folyamatos gyakorlása. A művészeti – különösen az euritmia, a dráma és a közös zenei – nevelésben már az alsóbb osztályfokokon is igen nagy jelentősége van a közösségi együttműködésen alapuló tanulásnak, a nagyobb csoportok közös művészeti előadásainak, fellépéseinek. Ez a törekvés tizenkét éven keresztül végigkíséri egy-egy osztály életét. A kézműves és képzőművészeti tantárgyak az akarati nevelés legfőbb eszközei: az évek múltával egyre fokozottabban szolgálják az önismeretet, s így a társas együttélés megalapozóivá lesznek.

Az új Waldorf-kerettanterv ajánlásaiban megfogalmazottak szerint iskoláinknak törekedniük kell az inkluzív jellegű közösségépítésre: céljai között elhangzik, hogy el- és befogadó, együttműködő és ösztönző légkör jöjjön létre az iskolában. Ezen általános működési elv szerint a diákok személyiség-fejlődésének egyik csúcspontja a tizenegyedik évfolyamban megvalósítandó szociális gyakorlat. Az egyéni felelősségvállalás gyakorlati próbája minden diákot szembesít az emberélet közösségi és egyéni határaival is, megtapasztalják a valóságos segítség jelentőségét a szociális kapcsolatokban.

A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái

A Waldorf-pedagógia egésze a tudatos én-t birtokló ember nevelésére irányul. Ezt célozzák az alapfokú művészeti nevelés nyolcadikos és tizenkettedikes éves zárómunkái is. Az első vizsga nyolc év tanulmányainak, a kifejlődött képességeknek visszatekintő jellegű felmérése is; a második vizsga elvárásként – mint a tizenkét éves Waldorf-képzés egyéni lezárása – már magában hordozza annak lehetőségét, hogy a diák jövőbeli életútjának irányai felé mozduljon. Ennek a felismerési és ön-megismerési folyamatnak a támogatására irányul tizenkét éven keresztül a művészeti nevelés, az életkorok sajátosságait figyelembe vevő tantervi koncepció, az iskolai gyakorlatok sora. A végső célkitűzés, hogy a diák egyéni adottságaiból fakadó képességeiben is kiteljesedve döntéseket meghozni tudó emberként hagyja el az iskolapadot.

A felnövekvő ember képességeinek kibontakoztatása érdekében a pedagógiai gyakorlatot az életkori sajátosságok figyelembe vételével alakítjuk ki. Így abban az időben, amikor a képességfejlesztés, a képszerűség és az ismeretek átélése által a gyerekek érzelmi életének kibontakoztatása a cél, a tevékeny tanuláson keresztül fejlesztjük a kreatív gondolkodásukat és a kreatív alkotómunkát.

Munkavállalói, innovációs és vállalkozói kompetenciák

A Waldorf-iskolák három alappillére az életismeretre, a szociális ismeretekre és a gazdasági ismeretekre támaszkodó pedagógiai szemlélet.

Az új magyar Waldorf-kerettantervben több tantárgy témaköreiben is megjelenik a vállalkozói kompetenciák fejlesztése. A pénz világunkat alakító szerepének tudatos végiggondolásán alapuló gazdaságtan-tanterv ötödiktől a nyolcadik osztályig alapvető gyakorlati-logikai készségeket igyekszik kialakítani a gyermekekben; majd a kilencediktől a tizenkettedik osztályig tartó időszakban már nagyobb rálátást kíván adni a gazdaságot működtető, de akár a világgazdaság változásait meghatározó folyamatokra.

A Waldorf-iskolák támogatják az egyéni és csoportos kezdeményezőkézséget, amely az innovációs kompetencia megszerzésének alapja. A Waldorf-iskolák projektszemlélete – tömbösített oktatásszervezés, éves munkák, művészeti projektek, stb – és a praktikus élethez való kapcsolódás igénye a vállalkozási attitűd kialakítását segíti. A középiskolai gyakorlatok – a 9. osztályos mezőgazdasági gyakorlat, a 11. osztályos szociális gyakorlat és a lehetőségként kihasználható 12. osztályos ipari gyakorlat – során a tanulók reális tapasztalatokra tesznek szert a munka világából.

A FEJLŐDÉS ÁLLOMÁSAI A TANTERV SZEMPONTJÁBÓL – A HORIZONTÁLIS TANTERV

A horizontális tantervben a tantárgyakat évfolyamokra lebontva tárgyaljuk, úgy, ahogyan azokat egy közel azonos életkorú gyermekekből álló osztálynak egy iskolai tanév során tanítjuk. Ezt követően a vertikális tantervben mutatjuk be azt, hogy az egyes tantárgyak hogyan épülnek fel évről-évre az első osztálytól a tizenharmadikig. A horizontális tantervben utalunk arra, hogy az egyes tantárgyak hogyan kapcsolódnak egymáshoz, figyelembe véve az életkori sajátosságokat. Ez egyben arra is lehetőséget teremt, hogy felvázoljuk az egyes korcsoportok fejlődésbeli sajátosságait. A vertikális tantervi részben a tanulás spirális jellegét vázoljuk fel, amelyben az új készségek és képességek a már meglévőkre épülnek, és ahol az egyes témákat az életkoroknak megfelelő szempontból is bemutatjuk.

A tanároknak úgy kell alkalmazniuk a tantervet, hogy az megfeleljen a gyermekek szükségleteinek. Ennélfogva fontos, hogy tisztában legyünk azzal a ténnyel, hogy az alább leírt epochális és szaktárgyi órák esetében a tanári megközelítés minőségi különbségei legalább akkora súllyal szerepelnek, mint maga a tananyag. Ezek a különbségek alakítják a tantervet annak megfelelően, hogy a gyermekek szellemi, pszichológiai vagy fizikai értelemben milyen fejlettségi szinten állnak. A Waldorf-iskolában minden tanárnak feladata, hogy formálja, újraértékelje és megújítsa a tantervet.

Caroline von Hydebrand (1925) az első Waldorf-tanterv összeállítója a következőképpen fogalmazta meg a tanterv lényegét: „Az ideális tanterv magán viseli a fejlődő emberi természet különböző életkori szakaszokban változó képét, de mint minden ideál szemben áll az élet teljes valóságával, és ahhoz kell igazodnia. Ehhez a valósághoz sok minden tartozik: az osztály előtt álló tanár személyisége, maga az osztály, minden egyes tanuló saját teljes világával, hozzátartozik a világtörténelmi idő és a földnek azon a helyén érvényes iskolai törvények és hatósági előírások, ahol a tantervet megvalósítani kívánó iskola áll. Mindezek módosíthatják az ideális tantervet, változtatást és egyeztetést követelhetnek. Azt a nevelési feladatot, amely elé a növekedő ember lényé állít minket, csak akkor tudjuk megoldani, ha a tanterv önmagában alakítható és képszerű.”

1. évfolyam (6-7 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A Waldorf-pedagógia a betöltött hatodik életévet tartja megfelelőnek az iskolakezdésre. Az első hét év folyamán a kisgyermek otthonra talál saját fizikai testében, kialakítja térbeli tájékozódását, és elsajátítja azokat az alapvető képességeket, amit a járás, a beszéd és a gondolkodás jelent. A gyermek egész környezetének minden rezdülése tanulási alapul szolgál számára, hiszen a kisgyermek mindent és mindenkit utánoz környezetében. Az utánzás gesztusa révén derül ki, hogy mi az, amit a kisgyermek már megtanult. A kiskorúak korában még mindig tart az utánzás, erre a képességükre elsősorban a tanulási tevékenységekben lehet építeni. Korunkban fontos pedagógiai célkitűzés, hogy az intellektuálisan éberebb, érettebb gyerekek fizikai érzékeit is fejlesszük irányított, koordinált mozgásformákon keresztül. Az egyensúlyérzékük, a tapintás-érzékük vagy a saját-mozgás-érzékük ápolása segíti az akarati fejlődésüket, ezáltal mozgásukat és figyelmüket is egyaránt iskolázzuk. Az óvodában a tapasztalaton alapuló tanulás, a kreatív játék keretében tett felfedezések, valamint a gyermekekkel és az óvónővel kialakított társas kapcsolatok képezik a legfőbb pedagógiai feladatokat. Az anyanyelvet és a számolást nem didaktikusan tanulják, hanem játékos foglalkozásokon és csoportos tevékenységek keretében.

A hetedik életév körül a fogváltás kezdetével azok az erők, melyek idáig a gyermek növekedésének szolgálatában álltak, felszabadulnak, és a független, képi gondolkodás számára válnak aktívvá. Ebben az életkorban elkezdjük az írás-olvasás, a számolás és más közismereti és készségtárgyak

tanítását. A gyermekre ekkor még mindig jellemző a képi látásmód, könnyebben tud valamit teljesen átélni, mint figyelmét és gondolkodását egy tanulási feladatra összpontosítani.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az évben a gyermekek óriási lépést tesznek meg, amikor az óvodából bekerülnek az iskola formális tanulási keretei közé. A gyermekek a tanár irányításával szerzik meg első tapasztalataikat a formák, hangok, betűk és számok világában, amelyeket elsősorban érzéseken, képeken, ritmusokon és történeteken keresztül dolgozunk fel.

A gyermekek számtalan gyakorlati tevékenység – mozgás, játék, beszéd, rajzok és írás – segítségével tanulják meg felismerni és megjegyezni az újonnan tanultakat. Az osztálynak ebben az évben kell hozzászoknia ahhoz a közös iskolai élethez és munkához, amely az alapját képezi majd nemcsak az egész alsó tagozatos, hanem lényegében az azt követő, egész iskolai időszaknak. Az első és ezt követő osztályok legfontosabb morális célkitűzéseit a következőkben foglalhatjuk össze: tanítsuk a gyermekeket arra, hogy tiszteljék a természetet, óvják környezetüket, becsüljenek másokat, keltsük fel érdeklődésüket a világ iránt és építsünk bennük bizalmat a tanárok iránt. A konkrét tanítási tartalmak és tevékenységek iránti lelkesedés is az oktatás-nevelés célja. A tanároknak arra kell törekedniük, hogy egy olyan szociális kohézió jöjjön létre az osztályban, melyben a gyermekek törődnek egymással és figyelnek a másokra.

2. évfolyam (7-8 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 8 éves gyermek számára továbbra is egységes a világ. A külvilág eseményei és tapasztalatai a gyermek képzelőerején mint szűrőn mennek keresztül, hogy ott a gyermeki látásmódnak megfelelően újrendeződjenek. A gyermekek ebben az életkorban már nagyobb éberséget tanúsítanak a körülöttük történő dolgok irányába. A kíváncsiság számukra a tudás kapuja; a képzelőerejük is éber. Amellett, hogy felébred a magasabb erkölcsi értékek befogadása iránti vágyuk, felerősödnek bennük az általános emberi érzések is: bátorság, hiúság, ravaszság, jóság, stb. E két életérzéshez kapcsolódóan elsősorban legendákat és fabulákat mesélünk nekik.

A tanterv ebben az életkorban elsősorban arra irányul, hogy a nyelv érzéseket és érzelmeket kifejező gazdagságát és mélységét tegye érzékletessé a gyermekek számára.

Értelmi szempontból továbbra is az a fő feladat, hogy a gyermek otthon érezze magát egy olyan tanulási közegben, ahol a képekben való gondolkodás az elsődleges. Fogalmakat úgy lehet legjobban jelentéssel megtölteni, ha azok minőségüket tekintve plasztikusak és organikusak. A tanulók tovább ismerkednek az írás-olvasás és a számolás alapjaival, miközben a finom és nagymotoros mozgás területén – ugrálás, labdadobálás, kötés, horgolás vagy furulyázás – továbbfejlesztik az első osztályban felébredő készségeket és képességeket. Az intellektust úgy próbáljuk a gyermekekben felébreszteni, hogy az átélés és a cselekvés erőit hívjuk segítségül.

A második osztályos gyermekek állandó fogazata továbbra is növekedésben van, a lateralitás és a dominancia ekkorra viszont már véglegesen kialakul. A biztonságérzet, amely megmutatkozik egy másodikos tanuló viselkedésén, egyértelműen az első osztályban letett alapoknak köszönhető.

Pedagógiai célkitűzések

Az első év kezdeti tapasztalatai tovább mélyülnek és újabbakkal gyarapodnak a második osztályban. Ez az időszak alapvetően azt szolgálja, hogy az előző évben szerzett új készségeket begyakoroljuk és továbbfejlesszük. Az általános tudnivalók köre szélesedik a közismereti és a készségtár-

gyakban egyaránt. Bővülnek a kulturális-tanulási alapkészségeik. Míg az első osztályban arra fordítottuk figyelmünk nagy részét, hogy az osztályból erős szociális közösséget formáljunk, melyben a gyermekeket a teljesség megtapasztalása erősíti, a második osztályra jellemző egyfajta polarizálódás, amely például a gyermekek egymáshoz való viszonyában is megfigyelhető. A gyermekeknek segítséget tudunk nyújtani ebben az életszakaszban azzal, hogy szentek életéről szóló legendákat és végletes emberi viselkedési formákat és jellemvonásokat ábrázoló fabulákat mesélünk nekik. Ide tartoznak a növényekről, állatokról vagy a mindennapi életről szóló történetek is. Ennek az osztálynak erős irányításra van szüksége, mely egyrészt a tanárok következetességéből, másrészt képzeletéből táplálkozik.

3. évfolyam (8-9 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

Ebben az évben lépnek be a gyerekek a 10. életévükbe, amikor fontos fizikai, pszichológiai és kognitív változásokon mennek keresztül. Ezek azok a változások, amit a kilenc-tíz év körüli gyermekeknél „Rubikonnak” nevezünk, amelyet különböző időtartamban és intenzitással élnek meg. Ez az életkor jelentős tudati változásokat hoz az öntudatra találás folyamatában. Ezt az állapotot gyakran – mind érzelmi, mind fizikai értelemben vett – elkülönülésként élik meg a gyerekek, illetve a külső és a belső világ szétválásaként. A világ korábbi egységének elvesztése szembekerül a világ újfajta megismerése fölötti csodálkozással, és ez az ellentét gyakran összezavarodást, bizonytalanságérzést vált ki a gyermekekből. Harmadik osztályban a gyermekek saját lelkükben tapasztalnak egyfajta kettősséget a világ befogadásával kapcsolatban. Ekkor a gyermek egyre növekvő erővel tapasztalja meg az objektivitás érzését, de ugyanakkor egy növekvő szubjektivitást is érzékel. A gyermek lelkében a szubjektív belső tapasztalat és a világ objektív valósága ellenpóluson állnak. Ennélfogva kérdések és kételyek, egyedüllét érzése és egy kezdődő kritikai hangvétel lesz jellemző a gyermek lelki állapotára. Ezek gyakran magatartásbeli változásokban öltönek testet, amelyek vérmérséklettől és személyiségtől függően jelentős eltérést mutathatnak. Néhány gyermeknél ez a fejlődési szakasz fáradékonyságot, változékonny étvágyat, esetleg alvászavarokat idézhet elő, vagy egyéb érzékelhető fizikai tünettel is járhat.

A gyermekek fejlődése ebben az életkorban sokkal kiegyensúlyozottabban halad: a beszédhangokat egyre inkább a szájüreg közepén képzik, sokkal tisztábban artikulálnak, és figyelmüket jobban összpontosítják. A gyermekek fizikai szervezete szemmel láthatóan erősebb. A szív megnő, és nagyobb mennyiségű vér fogadására alkalmas, és véglegessé válik a belélegzés és a pulzus egymáshoz való aránya: egy belélegzés alatt négyet dobban a szív.

Ebben a változó, kereső időszakban az Ószövetség képei, törvényei és szellemi irányítása növelhetik belső biztonságérzetüket, a gazdálkodás és a házépítés-epocha pedig abban lehetnek segítségükre, hogy új kapcsolatot tudjanak kialakítani környezetükkel.

Pedagógiai célkitűzések

Ahogy a harmadik osztályos tanulók egyre inkább tisztába kerülnek önmagukkal és az őket körülvevő fizikai környezettel, kezdenek újfajta módon érdeklődni az anyagi világ iránt. Miután a második osztályban alaposan begyakorolták a számolás és az írás-olvasás alapjait, most már a mindennapi élet számtalan helyzetében tudják ezt a tudásukat kamatoztatni, például különböző mérésekben, egyszerű feladatok megoldásában, vagy levélírásban. Ez az életkor a „tanok” – pl.: a nyelvtan – kezdete. Ennek előfeltétele, hogy a 9. életév körül lezajló érési folyamat következtében képessé váljanak a gyerekek rátekinteni a körülöttük lévő világra. A gyermekeknek a praktikus dolgok megismerése és kipróbálása utáni vágyát mindenféle gyakorlati tevékenységgel, de főleg a mesterségek bemutatásával és a házépítéssel elégítjük ki. Ezzel ebben az életkorban nem az a célunk, hogy

valamit a gyermek „kitanuljon” vagy alaposan begyakoroljon, hanem, hogy megtanulja becsülni a munkát, és kiléphessen az osztályterem zárt világából, „elméleti” légköréből.

4. évfolyam (9-10 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 4. és az 5. osztály, amikor a gyerekek 10-11 évesek lesznek, az osztálytanítói időszak közepén helyezkedik el. A kisgyermekkorból tartó átmenet már befejeződött, a pubertás felé tartó viszont még nem kezdődött el. Az osztálytanítói időszak középpontja egybeesik az élet második hétéves periódusának közepével, amit a Waldorf-pedagógiában a „gyermekkor szívének” nevezünk.

A gyermek öntevékenysége magával vonja a légzés és a vérkeringés kapcsolatának harmonizálását is.

Az ebben az állapotukban tapasztalható magabiztosság kitörő életerőben és a világ iránti kíváncsiságban jut – többek között – kifejezésre. Továbbfoglalkozunk a közvetlen környezettel, de most már nem történeteken, hanem – képszerű – ismereteken keresztül. A világ megismerésében az ember és a természet kapcsolata, azaz a természettudományos oktatás jelentős szerepet tölt be. Elsőként az állatvilág megfigyelésével kezdjük a természettudományos tanulmányokat, mégpedig az emberekkel való alaktani hasonlóságok és különbözőségek összevetésével. Ezt követi a közvetlen környezet alapos megismerése, ami a közvetlen lakó és iskolai környezet megismerésével indul és a térképkészítésben éri el a csúcspontját. A tér és az idő meghatározó irányok a negyedik osztály tantervében.

Pedagógiai célkitűzések

Az elsődleges és legfontosabb feladat a 4. osztályban, hogy azt a hatalmas energiát, amit a tízéves gyerekek az osztályterembe hoznak, pozitív irányba tereljük. A gyermekeknek kihívásokra van szükségük, és arra, hogy feladataik sokoldalúak, sokszínűek és mozgalmasak legyenek.

A gyermekek növekvő tudásvágya igényli, hogy minél több konkrét ismeretet kapjanak, és kínáljanak fel nekik olyan lehetőségeket, amelyek önálló vagy csoportos, kooperatív munkára teremtenek alkalmat. A gyermekeknek arra van szükségük, hogy új kapcsolatot alakítsanak ki feladataikkal, társaikkal és tanáraikkal. Az órák narratív részeiben olyan történetekkel találkoznak a gyerekek, melyekben sokszínű személyiségek játszanak szerepet a társadalom egészében (mint például az északi istenek), és elindul az a folyamat, amelynek eredményeképpen különbséget kezdenek tenni a jó és a rossz megítélésében. A tízéves gyermek nyüzsgő, mozgalmas természetének jól megfelelnek az északi mitológia (Edda) viharos történetei, de a Kalevala és magyar mondakör is fontos része a főoktatás történetanyagának. A gyermekekben kezd kialakulni annak a tudata, hogy hova is tartoznak szűkebb és tágabb környezetükben. Ezen az évfolyamon kezdjük el a honismeretet (földrajz) és a biológiát (ember- és állattan) tanítani. A gyermeki aranykor lezárul, és kilépnek a gyerekek a világ sokszínűségébe. Elkezdődik a térhez és az időhöz szorosabban kapcsolódó tantárgyak oktatása.

5. évfolyam (10-11 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A gyermekek mozgásában egyfajta könnyedséget fedezhetünk fel ebben az életkorban. A fejlődés ezen szakaszában a koordinált, kiegyensúlyozott és harmonikus mozgás gyakorlása kulcsfontosságú. Lelki fejlődésükre jellemző, hogy egyre jobban elválik egymástól a külvilág és az „Én” belső világa, egyre artikuláltabb lesz a személyes akarati tényező, az „én”-tudat megerősödik, de még sok változáson megy keresztül. Hasonlóképpen dinamikusan alakul az osztályon belüli szociális viszonyok rendszere. Értelmi fejlődésüket az jellemzi, hogy a kérdések, jelenségek reális, észszerű vonatkozásait egyre jobban felfogják és igénylik. A gondolkodás folyamatában a képi elem még mindig fontos szerepet játszik, de egyre inkább képesek és hajlamosak ettől elvonatkoztatni, illetve tiszta, tényszerű, érzelemmentes fogalmakat közvetlenül felfogni, megérteni.

Az emlékezőképesség növekedésével együtt egyre jobban kialakul az időérzékük is. Az emlékezet teszi lehetővé a múltba való visszatekintést, s erre támaszkodik majd a jövő megtervezése is. Ha ezt a tudati folyamatot mély érzelmi aktivitás kíséri, akkor ezek együtt a felelősségérzet megerősödését is magukkal hozzák.

A fejlődő gyermek intellektuális és morális értelemben is megérett az új kihívásokra. Az írás-olvasásban és a számolásban az alapokat már tízéves korukig letették, most jó lehetőség van ezek kapcsán az egyéni felelősségérzet kialakítására, a „jó és a rossz” racionális megkülönböztetésére.

Ez az év a gyermekkor és a pubertás közötti fordulópont. A gyerekek korábban elképzelhetetlen szinteket képesek elérni, munkáikkal teljesen azonosulnak, sok időt töltenek azok tökéletesítésével, díszítésével. Saját elvégzett munkáikhoz az előző évnél pozitívabban viszonyulnak, gyakran büszkék eredményeikre.

A tanév vége felé jól érzékelhető a tanulók egyre növekvő intellektuális képessége. Környezetüket kritikusabban szemlélik, ami újabb fejlődési szakaszt jelez. A tanévre eddig jellemző harmónia kezd elveszni, s ezt majd csak a felső tagozat második felében találják meg újra.

Pedagógiai célkitűzések

Ennek a tanévnek az az egyik legfontosabb feladata, hogy megtaláljuk az átmenetet a mítoszról a történelembe, miközben megvizsgáljuk ennek kihatását az egyénre. A gyerekeknek egyre tudatosabban kell átélniük az élet és az azt lehetővé tevő környezet kölcsönös egymásra hatását, ezt a folyamatot nagyban segítik a növénytan tanulmányok. Nagy hangsúlyt kap az eredeti olimpiai eszme, ahol a csoportok közötti különbségeket felülírja egy magasabb rendező elv, és ahol a szépség legalább olyan fontos érték, mint a gyorsaság, vagy az erő. A gyerekek memóriáját idegen szavak tanulásával is lehet fejleszteni, de ilyen célt szolgálhat a földrajzi területek vizuális felidézése is.

6. évfolyam (11-12 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A gyermekek testi növekedésének fő hangsúlya ebben az évben a csontrendszer növekedésén van. A megnyúló végtagok következtében mozdulataik szögletesebbé válnak. A földi nehézkedést, az elnehezülést egyre csontig hatolóbban érzi a 12 éves gyermek. Ezeket a fizikai változásokat a gondolkodás változása is kíséri, ezen a téren a kauzalitás erőteljes tapasztalása a leginkább uralkodó élmény. Lelki fejlődésében olyan szakaszba lép, amit az állandó változás jellemez. A gyermekkor megszűnik, az individuum pedig immár megszületőben van. A második hétéves periódus utolsó harmadában már a kamaszkor előrevetüléséről beszélhetünk. A különböző tantervi témák – egymásra

épülő, lejegyzett történelem, Európa földrajza, leíró geometria, közgazdasági matematika, a természettudományok fenomenológiai megközelítése, kertművelés, faragás és csapatjátékok – egytől egyig a gyermek fizikai, lelki és értelmi változásait szólítják meg.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az életkorban a tanár arra törekszik, hogy a gyermekek külvilág iránti érdeklődését kiaknázza, kibontakozó kritikai képességeiket pedig a természettudományos megfigyelések irányába igyekszik terelni. A szociális kapcsolatok felerősödése jó alapot teremthet arra, hogy új típusú felelősséget érezzenek az osztályközösség egésze és annak egyes tagjai iránt, valamint új alapokra helyezték viszonyukat tanárukkal és diáktársaikkal.

Új értelmi képességeik megjelenésével immár arra ösztönözhetjük a gyerekeket, hogy a világban jelen lévő oksági összefüggéseket azok működése közben értsék meg. Figyelmüket egy olyan világ felé kell irányítani, amiben élni és dolgozni akarnak majd felnőtt korukban. Komoly kihívások elé is állíthatjuk őket, hiszen immár nagyon színvonalas munkákat képesek létrehozni, megalkotni.

7. évfolyam (12-13 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A hetedik osztályban a tanulók a kamaszkorba lépnek. Ennek az életszakasznak két alapvető jellemzője van: az egyik az intenzív külső aktivitásban nyilvánul meg, a másik egy forrongó, dinamikus belső lelkiállapot. A világ jelenségei iránti tudásvágy mellett megjelennek az egymás iránti figyelem és az önreflexió képességének első megnyilvánulásai. Ezekben az intenzív erőben egyre határozottabb szerepet játszanak azok az élettani és lelki változások, melyek a nemi identitást alakítják és a szexualitás képességét teremtik meg. Általános tapasztalatként megfogalmazható, hogy az élettani változások megelőzik a lelki fejlődést ezen a téren. A gyerekek egyrészt megérik az önállóság, a függetlenség és az egyedüllét ízét, vágyakoznak is ilyen élményekre, ugyanakkor egyfajta szorongás, fokozott érzékenység és némi zavar kíséri ezeket az élményeket.

Általánosságban elmondható, hogy ebben az életkorban jelentős különbségek mutatkoznak a fiúk és a lányok között, az új élethelyzetek másfajta kihívásokat jelentenek számukra és másként is reagálnak ezekre. A világ felfedezésére irányuló vágy és a tanulók belső utazása szépen tükröződik a tanévre jellemző témákban: nagy földrajzi felfedezések, a hangulatok és stílusok tanulmányozása az irodalomban, az égés, illetve a mechanika tanulmányozása a kémiában és a fizikában, táplálkozás és egészségügy epocha a biológiában.

Pedagógiai célkitűzések

A tanároknak új perspektívákat kell nyitniuk a kamaszok számára, s különösen arra kell ügyelniük, hogy figyelmüket a világ felé tereljék. A hetedikeseket arra kell ösztönözni, hogy kezdeményezzenek és hogy tudják értékelné az absztrakt, logikus kérdésselvetéseket. Arra is biztatni kell őket, hogy megkérdőjelezzék azokat a nézeteket és viselkedésformákat, melyeket eddig tekintélyalapon elfogadtak. Meg kell azt is mutatni nekik, hogy miként kell saját szempontjaikat kialakítani, ugyanakkor elfogadva azt, hogy ez azzal jár, mások másként láthatják a világot, annak helyzeteit. A tanárnak egyre inkább szembe kell néznie a tanulók egyéni véleményével, és fokozatosan arra kell indítani őket, hogy felelősséggel viseltesenek maguk és a közösség iránt. Ebben az életkorban nagyon fontos, hogy a gyerekek saját magukat egyfelől világpolgárként éljék meg, másfelől olyan individuumként, aki ugyanakkor szociális felelősséggel is bír.

8. évfolyam (13-14 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 8. osztály során a tanulók átlépik a 14. életévüket, ez egyben az osztálytanítói időszak végét is jelenti. Korábban sokak számára ez volt az az időszak, amikor a tanulók befejezték az iskolát és megkezdték inaséveiket valamilyen ipari vagy kézműves műhelyben. Ennélfogva a 8. osztályra úgy tekintettek, mint a gyermek iskoláztatásának „lekerékítésére”. Az elmúlt évszázadban Európa-szerte kitolódott az iskoláztatás felső határa, és a Waldorf-iskolákban is létrejöttek az úgynevezett felső tagozatok, így a 14 éves kor ma már nem az iskola befejezésének időpontját jelenti. Ezzel együtt a 8. osztály továbbra is valaminek a lezáródását jelenti, de ez inkább a gyerekek világképére, a világ és az ember egyfajta viszonyára vonatkozó lezáródás.

A kamaszkorban a fizikai és lelki változások mindenkinél jól tettenérhetők. A fiatalok a korábbi évek lágyságához képest általában sokkal szögletesebbek, robusztusabbak lesznek, ebben azonban nagy az egyéni eltérés lehetősége. Növekedésük, érésük a fiúknál többek között a mutálásban, lányoknál a menstruáció megindulásában fejeződik ki. Ez az a kor, amikor a kamaszok számára a világban létező fogalmak kezdenek jelentéssel megtelni, kritikai érzékük fokozottan élessé kezd válni, ez utóbbival főleg az eddigi kereteket, szabályokat kezdik ki. Ezt az érzelmekkel is telített kritikai hajlamot ellensúlyozza az életükben egyre nagyobb szerepet játszó racionalitás, időnként felül is kerekedik énjük gondolkodó része.

A független érzelmi élet kialakulása újabb, végső szakaszába lép, s az ezt kísérő érzelmi turbulencia nem kis kihívás elé állítja a tanárokat és a szülőket egyaránt. Tudva azt, hogy a krízis hozzátartozik a fejlődéshez, a nevelés központi kérdése az lesz, miként kísérjük ezekben az egyéni érzéseknek, sajátos gondolatoknak, független törekvéseknek a születését és fejlődését úgy, hogy közben minket ne sodorjanak el az ezekkel járó hatalmas érzelmi hullámok.

Míg a lányok idejük és energiájuk nagy részét arra fordítják, hogy kisebb, összetartó csoportokban osszák meg egymással érzéseiket, beszéljék meg az érzelmi és szociális eseményeket, addig a fiúk általában másképp reagálnak az őket ért hormonális és lelki változásokra. Ők látszólag jelentősen lemaradnak a lányokhoz képest a szociális viselkedés és az érzelmi érettség terén, hiszen nem túl kommunikatívak, érzéketlennek tűnnek, és hajlamosak a nyers, mogorva viselkedésre. Ezen külsődleges jegyek mellett új, eddig ismeretlen távlatok nyílnak meg a diákok előtt, melyekhez élesedő elmével, meleg szívvel és a nehézkedéssel küzdő végtagokkal közelítenek. Év végére a tanulók már új példaképeket, tekintélyeket és szerepmintákat keresnek maguknak.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az életkorban nagyon fontos az, hogy mindazt, amit eddig tanultak, tapasztaltak az iskolában, összekössük a világgal, egy olyan világkép kialakítása érdekében, melyben a főszerepet a küzdő, környezetével harmóniára törekvő, etikus ember játssza.

A 8. osztályban több nagy feladat előtt állnak a diákok. Az egyik az önálló éves munka elkészítése, melynek során minden tanulónak választania kell egy olyan témát, melyen egész éven át képes dolgozni, és amelynek megalkotásáról a társai előtt be tud számolni. Nemcsak művészi szempontból, hanem szociálisan is fontos lehet az osztály drámabemutatója, melynek munkafolyamata magán viseli az egyéni felelősség és a közösségi munka jegyeit is.

9. évfolyam**Fejlődési jellegzetességek**

A történelemórák újra a 15–20. század közötti időszakot tárgyalják. A cél az, hogy a diákok megismerjék a korszak azon vezető eszméit, amelyek új fejlődési folyamatokat vezettek be a történelembe

(francia forradalom, amerikai függetlenségi háború és az amerikai alkotmány, az oroszországi forradalom stb.) Ezek az eszmék gyakran gonosz hatalmi eszközzé is válhatnak – mint ahogy a Szovjetunió vagy a Harmadik Birodalom megszületése is mutatja. Ezeken a példákon keresztül világossá válnak azok a problémák, melyeket a fiatalok magukon is éreznek a kilencedik osztályban: ahogy az ideáltól a megvalósulásig vezető úton szükség van a valóság érzékelésére, ahogy a morális me-revség és a fanatikus idealizmus következménye erőszak és történelmi kudarc is lehet.

A történelemepocha célja, hogy felébressze a fiatalok világ iránti érdeklődését. A földgömből eltűn-nek az utolsó „fehér foltok” is, az emberi tudat lassanként egységében kezdi el szemlélni a Földet. Azokkal a történelmi erőkkel is meg kell ismerkedniük, melyek a világ jelenlegi helyzetét határozzák meg. Az új évezred kezdete egy olyan összetett világot hoz magával – gondoljunk a hidegháború végére, Ázsia és Afrika véget nem érő konfliktusaira, az elhúzódó posztkolonialista időszak dezint-tegrációs erőire –, amelyben a fiataloknak orientációs pontokra van szükségük. A világgazdaság és a kommunikációs rendszerek globalizációja új korszakot hozott a világtörténelemben, mely rendkívül izgalmas a tanulók számára. A diákoknak az elektronikus média, s különösen az internet területén egyre növekvő tudását is „globális kontextusba” kell helyoznunk.

A fizikaepochában az emberi kutatótevékenység és a felfedezések fontos vívmányait tárgyaljuk: a gőzgépet, a gőzmozdonyt, a robbanó- és az elektromotort, a villanygót, a telefont, a számológépet, a televíziót, a lézert és a számítógépet (néhányat ezek közül már 8. osztályban). A tanulók 9. osz-tályban a 18–19. század racionálisan kidolgozott technikájával foglalkoznak. Számos technikai újítás ezek közül forradalmasította az emberek mobilitását és kommunikációs lehetőségeit. A téma feldol-gozásakor az egyik legizgalmasabb feladat annak a kapcsolatnak a feltárása, ami az egyes gépek feltalálása, és a használatukból fakadó tudati változások között figyelhető meg. Fontos, hogy tár-gyaljuk ezeknek a felfedezéseknek a mindennapi életre gyakorolt hatását, csakúgy, mint azt is, mi várható, ha még korszerűbb berendezések és rendszerek váltják fel a jelenlegieket. A tanulók a posztindusztrializmus korszakába nőnek bele: erre fel kell őket készítenünk.

Ennél a témánál döntő, hogy a diákok megismerkedjenek azokkal az emberekkel, akiknek az eszméi és elszántsága ezekhez a felfedezésekhez vezettek. Ezeken a példákon keresztül a technikát mint az emberi gondolat megvalósulását ragadhatják meg. Ezen gondolatmenetek műhelyébe, illetve a feltalálók életrajzába való betekintés a mai kultúrpesszimizmus ellenében lelkesítheti őket.

Matematikában az egyenletek és a valószínűségszámítás áll a középpontban. Ez a formális logika szerinti gondolkodásnak jó gyakorlóterepe. Másodfokú egyenletekkel dolgozunk, valamint terület-és térfogatszámításokat végzünk.

Geometriában egyszerű, szabályos platóni testeken próbáljuk meg, hogy előbb egy belső képet al-kossunk róluk, s csak azután rajzoljuk le őket. Ezt – különösen a szerkesztését tekintve – egyszerű, térben jól átlátható, ferdenézeti ábrázolási móddal, illetve függőleges párhuzamos projekcióval vé-gezhetjük el. Hasonló módon járunk el a kúpszeletekkel is: mindez újdonság a 8. osztályhoz képest. Ellipszist, parabolát és hiperbolát szerkesztünk.

Biológiában folytatjuk a 8. osztályban megkezdett embertant: az ember csont és izomrendszerét tár-gyaljuk, valamint az érzékszerveket, melyek segítségével az ember a fizikai létezését tapasztalja meg. Az előző évben elkezdett témák továbbvezetésével ezúttal lényegesen mélyebbre hatolhatunk a csontrendszer felépítésének és funkciójának tanulmányozásában. Tudat alatt éppen ezekkel a kérdésekkel van elfoglalva egy tizenöt éves: többek között a gravitáció leküzdésével – a felegyene-sedés egész témaköre centrális helyet foglal el ebben az életszakaszban.

A földrajz felső tagozaton a Föld egészével kezd el foglalkozni. A 9. osztályban először a kőzetbu-rokkal. A fiatalok újonnan felébredő, de még rendezetlen személyiség erőit, és egyre növekvő véle-ményformáló képességüket igyekszünk a geológiai jelenségekre irányítani. Létünk fizikai alapjainak szakszerű megismerése, annak tektonikai és geomorfológiai folyamatai tájékozódási pontokat nyújt-hatnak, és érzékeltethetik, hogy a földfelszín szerkezete nagymértékben a felszín alatti dinamikus

erők munkájának következménye: az erózió szinte érzékelhetetlen, mégis terméketlenítő folyamata és vele szemben a vulkanikus tevékenység bemutatása által a változások szélsőséges formáit tárhatjuk a tanulók elé; a leülepedés kiegyenlítő és újraépítő folyamatának ábrázolásával stabilizáló középutat érzékeltethetjük. Az erő és időskálák szélsőségei olyan polaritások, melyek jól tükrözik azokat a végleteket, amelyekben a fiatalok a világot megtapasztalják.

Kémiában az anyagok keletkezési folyamatait tekintjük át: az égés és az izzítás termékeit, az elszenesítés eredményét, a szerves anyagok lebomlásának folyamatát egészen a humuszképződésig, a kőolaj kialakulását, a növényekben lezajló átalakulási folyamatokat. A desztilláció kapcsán a diákok átélnek az anyagok előbb illékonyabbá, majd újból kézzelfoghatóvá válását, a tisztulást és a tisztítást – olyan folyamatokat, amelyeken maguk is átesnek.

A művészettörténet, amely a felső tagozat elején új tantárgyként jelenik meg, központi jelentőségű a 9. osztály számára. A természettudományos tárgyak (fizika, kémia) szigorú törvényeit kell ellen-súlyoznia, és egy egészen más világot a diákok elé tárnia, amelyben az ember szabadon teremtheti meg önmaga törvényeit. A szobrászat és a festészet remekműveivel való megismerkedés során örömet lel a művészetben, és azt tapasztalhatja, hogy a művészi tevékenység egy olyan terület az ember számára, ahol a szabadság, a szabad alkotás megélhető. Az európai iskolákban a nyugati kultúrhatáryományt az ókori egyiptomi művészettől kezdjük megismerni, ezt követi a görög, a római, majd a kora keresztény művészet tárgyalása egészen a középkorig, majd az itáliai reneszánsz kezdetei. Legfontosabb feladatunk, hogy érzékeltessük: a művészetben az emberi tudat változásait követhetjük nyomon.

Rajzórán a fekete–fehér polaritásában dolgozunk, tehát teljesen abban a szélsőséges világban, amelyben a 9. osztályosok élnek. A diákok saját lelki szükségleteiket élhetik meg a polaritásokkal tudatosan foglalatostkodó alkotó munka során. Különösen fontos a sötétből a világosba való átlépés, az élet kritikus, átmenetet képező „szürke területeinek” feltárása.

Az irodalomtanításban szintén több fő téma állhat egymás mellett. Az egyik epocha a dráma és színház kezdeteivel foglalkozhat. Szakrális eredeténél fogva mind a tragédiának, mind a komédiának megvannak a maga spirituális vonatkozásai. Ebben az életkorban különösen fontos megtapasztalni a szakrálisról a világi felé vezető átmenetet. A drámát mind elméleti, mind történelmi keretbe kell helyezni. Természetesen a gyakorlatban is meg kell tapasztalniuk mindezt dráma- és színházműhelymunkák és játékok segítségével. Ennek a folyamatnak az ókori dráma tárgyalása lehet a csúcspontja: Szophoklész hősei a legmagasabb rendű személyiségek tanulmányozására teremtenek lehetőséget. Alkalom adódik arra is, hogy benső kapcsolatot alakítsanak ki, újraépítsék a kamaszkor során meglazult, vagy esetleg teljesen elveszett kapcsolatot a nyelvi szellemiséggel.

Másik téma lehet a humor. A humor távolságot teremt a jelenségek és önmagunk között, ezáltal megtanítja a tanulókat arra, hogy a dolgokat különböző perspektívából lehet szemlélni. Ennek révén fontos lélektani felfedezésekre tehetnek szert az emberi természetre vonatkozóan. Ezenkívül a humor elvesz valamennyit a kritika éléből, és elviselhetőbbé teszi az önmagunkról alkotott képet is. A nevetés az individuális ember olyan különleges képessége, ami segít feldolgozni azt, ami vele történik. A különböző lelkiállapotokat, így az együttérzést, a részvétet, a sírást, a nevetést valamin vagy valakivel együtt, szintén meg lehet szociális és pszichológiai szempontból is vizsgálni. Ha ezeket a lelki minőségeket az esztétikum segítségével hívjuk életre, a kilencedikesek átélhetik a világ ellentétei közt szüntelenül fennálló feszültséget, de felcsillanhatnak számukra a feloldás lehetőségei.

Ahhoz, hogy a diákok megtalálják saját hangjukat – csakúgy, mint az íráskészség esetében –, gyakorlásra van szükségük. Megkönnyíti a nyelvvel való új, tudatos kapcsolat kialakulását, ha különböző stílusokat gyakorolnak írásban és szóban, esszéket, tanulmányokat írnak, könyvbeszámolókat készítenek. Az a folyamat, amelyen a kamasz keresztül megy, melynek során az egyén eltávolodik saját kulturális környezetéről, kiterjed az anyanyelvre is. Ez vezet ahhoz, hogy a fiatalok egy saját „belső” használatú nyelvet dolgoznak ki, melyben azokat a kifejezéseket alkalmazzák előszeretettel,

melyek a legkevésbé magától értetődők. A meghökkentés, melyet e nyelv a felnőttekből kivált, a folyamat lényegéhez tartozik.

Az a tendencia, melynek során az egyén elidegenedik saját örökül kapott nyelvétől, előnnyé válik az idegen nyelvek tanulásánál. A tanulók olyan gondolkodásmódokkal és kifejezésekkel ismerkednek meg, amelyek anyanyelvükön szokatlanok, s élvezik az ebből adódó lehetőségeket. Olvasmányként olyan kutatók, mérnökök és más jelentős személyiségek életrajzát választhatjuk, akik a történelem-órákon tanult korszakok meghatározó személyiségei voltak. Éreli a fiatalok eszményeit és céljait, ha olyan emberek életével ismerkednek meg, akik embertársaik előtt jártak a Föld meghódításában. Más kultúrákban való elmélyülés szintén szélesíti a kamaszok látókörét. A mai időkben különös jelentőséget kap az idegennyelv-oktatásban az, hogy a tanulók megértsenek másokat, legyenek azok „idegenek” vagy „menekültek”.

Újra áttekintjük és rendszerezzük mindazt, amit nyelvtanból tanultak, s ezáltal az eddig gyakorlás által megtanult dolgok számára új megértési lehetőségek nyílnak. Az idegennyelv-tanítás mostanra már nem utánzásra és a nyelvben való megmerítkezésre épül, hanem a szövegek kívülről való megtanulásán és alkalmazásán keresztül eljutott oda, hogy a diákok most már érteni akarják a nyelvet. Ennélfogva különösen fontos a kilencedik osztályban az egész nyelvtani rendszer szisztematikus összefoglalása, mely szabályok, rendszerek tudatosításán, és idiomatikus szókapcsolatok összehasonlításán kell, hogy alapuljon. Ez az az életkor, amikor a nyelvtankönyv a tanítás hasznos eszközévé válik. Korábban a tankönyveket referenciaként használhattuk, vagy azoknak a dolgoknak az ismétlésekor váltak hasznossá, amiket már tanítottunk. Most érkezett az ideje az olyan szisztematikus tankönyvek alkalmazásának, melyek absztrakt struktúrák és táblázatok segítségével építkeznek. Csakúgy, mint az irodalomtanításnál, a nyelvtan tanításánál is szükség van egyfelől humorra, életrajzok olvasására, és köznyelvi fordulatok alkalmazására, másfelől a kifejezések használatának pontosságára. Mind az olvasott szövegek, mind a nyelvtan elsősorban annak az egyensúlynak az elérését szolgálja, aminek az eredménye lehet, hogy a tanulók jobban tudjanak idegen nyelven kommunikálni.

A zene tanítása hasonló nézőpontból indul ki. Nagy zenészek életrajzán keresztül érdeklődés ébredhet a diákokban ezek halhatatlan művei iránt. Hasznos lehet, ha „szembesítünk” egymással két jelentős művészt: a bécsi klasszikus zenében Mozartot és Beethoent, vagy a barokkban Händelt és Bachot. A barokk és a klasszika közötti különbséget a művészek műveiből vett példákon keresztül dolgozhatjuk ki. A diákokat arra kell rávezetnünk, hogy a művek vokális vagy hangszeres követése során ne csak az érzések újabb mélységeit fedezzék fel, hanem a „zenei nyelv grammatikáját” is kihallják, és képesek legyenek visszaadni a hangsorok változását, és ezáltal a barokk és a klasszika közötti stílusbeli metamorfózist is megértsék. Minden, aminek köze van a változásokhoz, befogadásra talál, és a művészet támogatásával segíteni tudja a fiatalokat abban, hogy világosabban lássanak saját „átépítési folyamatukban”. Kilencedik osztálytól kezdve a tanulók a felső tagozatos kórusban énekelhetnek, illetve a felsős zenekarban muzsikálhatnak.

Euritmiaiban a kilencedikesek számára a 20. századi és kortárs verseket, zeneműveket átgondoltan és szakszerűen alakítjuk át mozgássá és formává. A tanulónak tisztában kell lenniük az euritmia formális elemeivel, meg kell tanulniuk, hogy miként kell megfelelő formát koreografálni különböző stílusú zenére vagy költeményre, nyelvi vagy nyelvtani elemekre, különböző hangnemekre. Lehetőséget kell teremteni arra is, hogy a tanulók más táncformákkal is megismerkedjenek a társastáncoktól kezdve a legkülönfélébb modern táncokig. Mindeközben a fiataloknak tisztában kell lenniük a művészi elemekkel. Mint téma és eszköz nem hiányozhat a humor sem az órákról. Ahhoz, hogy az euritmiaoktatásban igazán magával tudjuk ragadni a fiatalok érdeklődését, alkalmat kell teremteni arra, hogy rendszeresen láthassanak (a 11. és a 12. osztály előadásain kívül is) professzionális előadásokat. Ösztönzően hat rájuk, ha elmélyült művészi munka eredményeként találkoznak az euritmiaival.

Kertművelésre ebben az osztályban vagy egy hosszabb ideig tartó epocha (tájépítés, útépítés, lépcsőépítés, kerítésépítés), vagy egy mezőgazdasági gyakorlat keretében nyílhat mód. Egy vagy két hétig kell biztosítanunk, hogy a tanulók részt vehessenek az adott kerti és szántóföldi munkában. A fiataloknak a sok újdonság mellett alkalmuk van megtapasztalni, hogy a természet miként alakítja a hétköznapijainkat, sőt az egész emberi életet. A feladat természetesen az iskola és a helyi közösség lehetőségeitől függ. A gyakorlat során az a legfontosabb, hogy a tanulók igazi kemény fizikai munkával, szerszámok használatával, munkafolyamatok és biztonsági eljárások elsajátításával, valamint az ilyen munkával együtt járó csapatmunkával ismerkedjenek meg. Maga a gazdálkodás sem kevésbé fontos téma. Leginkább az, hogy megismerkedjenek a munka értékével, a környezet gondozásának lehetőségeivel.

Fafaragásórán egyszerű illesztéseket tanulnak meg és használnak fel. A textilmunka során egyéni-leg kialakított szabásminták alapján dolgoznak (például szoknyát, zakót készítenek). Rézművesség (először esetleg csak a 10. osztályban) és kosárfonás órán igencsak elütő módszerekkel hasonló tárgyakat készítenek: például tálakat, serlegeket, különbözőfajta kosarakat – a belső tér ilyenkor mindig a kívülről jövő kemény munka árán alakul ki. Mindezekben a tevékenységekben az anyag természetét tapasztalják meg a tanulók. A gyakorlati munkába mindig bele kell építenünk az adott kézművesség gazdasági és ökológiai vonatkozásait is, különösen azokat, melyek a tájhoz, a nyersanyaghoz és a munkafolyamathoz kapcsolódnak. Olyan tárgyakat kell előállítaniuk, melyek hasznosak a való világban, s nem csupán demonstrációs célokat szolgálnak.

Az előbbieket vonatkoznak az informatikára is. Minden tanulónak bele kell látnia egészen a „kézművességtől” elindulva a számítógép születésébe: miként is lehet az „átláthatatlan dobozba” zárt tárgyat, az elvontan létező kártyákból, alaplapokból használati eszközzé építeni.

Azon tanulók számára, akik valamilyen oknál fogva nem vesznek részt a teljes oktatási folyamatban, gyakorlati és szociális természetű egyéb órákat kínál a Waldorf-iskola. Ezeknek a tanulóknak lehetőséget kell adni arra, hogy egy-egy speciális területen fejleszthessék magukat, ami az iskolán belül egyedi-egyéni felelősséget jelent a számukra: segítenek az óvodában, a konyhában, az iskola körüli munkákban, vagy az iskola színháza körül. Bármilyen feladattal bízva is meg az iskola a tanulót, fontos, hogy azt tapasztalja, hogy munkáját elismerés övezi, és így egyre jobban átérzi cselekedeteinek súlyát.

Pedagógiai célkitűzések a 9. évfolyamban

Törekedni kell arra, hogy a 9. évfolyam végére a tanulók már:

- érdeklődést tanúsítsanak az őket körülvevő világ iránt; az őket érdeklődő témákban a tudást fokozatosan önálló adatgyűjtés és kutatás útján szerezzék meg
- strukturáltan gondolkozzanak és egyszerű logikai, ok-okozati következtetéseket tudjanak hozni, elmozduljanak az érzéseken alapuló ítéletalkotástól (8. osztály) a megértésből fakadó és megfigyelésen alapuló ítéletek irányába; tudjanak analitikus folyamatokat alkalmazni, és felismerjék az ezeket alátámasztó elveket, tudják, hogyan juthatnak a gondolattól az eszméig, az eszmétől a gyakorlatig, a felfedezéstől (7-8. osztály) a megvalósításig és a feltalálásig, tudják akaratukat eszméik szolgálatába állítani, ismerjék a technikát mint „ötödik királyságot”, a kultúra birodalmát, melyet az emberi lény hozott létre, és fedezzék fel a technikában a „földivé lett gondolatot”

- ismerjék fel az élet különböző területein, különösen a művészetben, a szélsőségek közötti átmenetet
értsék, hogy a művészet és a tudomány a kulturális tudat történelmi változásaira reflektál: a művészek és tudósok világlátása műveikben jut kifejezésre
- tanuljanak meg dolgozni, és váljanak képessé arra, hogy a munka segítségével tanuljanak; szerezzenek a tanulók annyi kézzelfogható gyakorlati tapasztalatot, amennyit csak lehetséges
- tudjanak csoportmunkában dolgozni, és problémákat közösen megoldani

10. évfolyam

Fejlődési jellegzetességek

Miben különbözik a tizedik osztály a kilencedik osztálytól? A közös munka során egyre inkább önálló személyiségek alakulnak ki. A cél az – s ilyen irányú lépéseket kell fogantatnunk – hogy a tanulók öntevékenyséjük révén önmagukra találjanak. A gondolkodás tisztasága és növekvő ítélőképességük kell, hogy segítsen a diákoknak abban, hogy a szimpátia-antipátia bizonytalan érzelmi világtól egyre jobban eloldják magukat. Erre szolgálhatnak azok a viták, melyeken a világ törvényszerűségeit analizálják, s ismerik meg gondolkodás révén.

A biológiával kapcsolatban Rudolf Steiner tantervi ajánlása a következőképpen hangzik: „Érthetővé kell tenni az embert, mint egyedi lényt (...) A fizikai embert a szervekkel és a szervi funkciókkal, ezek lelki és szellemi összefüggéseivel.” Kiindulópontként a morfológiai megközelítést választjuk, amelyre fokozatosan az élettani és a pszichoszomatikus szervvizsgálatot építjük. Ezenközben nyílik lehetőség arra, hogy összehasonlítsuk egymással az agyat és az idegrendszert. A szív és a keringési rendszer kapcsolatának feltárása rendkívül fontos érzelmi tapasztalat a tanulók számára. A fiatalok számára önmaguk egy olyan területe nyílik meg, ahol minden fejlődési folyamat kölcsönhatásokkal bír, s erre rendkívül fogékonyak ebben az életkorban. A földrajzepochában a holisztikus vizsgálat a víz- és levegőburokra, a klímazónákra és további szférákra (a Föld belseje, külső burkok) is kiterjed, valamint tárgyaljuk ezek sokrétű összefüggéseit és mozgásait is. Ezzel a bioszféra és az ökológia alapjainak megértését is továbbépítjük. A cél az, hogy a Földet egy olyan élő organizmusként fogjuk fel, amely a ritmusaiba és körforgásaiba való beavatkozásokra rendkívül érzékenyen reagál.

A kertépítésben a művelés és a kultúrateremtés kerül előtérbe. Amennyiben a tizedik osztályban kertépítést is beiktatunk, akkor abban az esetben az oltás misztériumával foglalkozunk. Ahogyan a kilencedik osztályban a mezőgazdasági gyakorlat helyettesítheti a kertművelést, úgy a tizedikben kertépítés helyett erdészeti gyakorlatot iktathatunk be. Ez nem feltétlenül helyettesíti a kertépítést, lehet kiegészítése és elmélyítése a fentieknek. Fontos ebben az életkorban, hogy a tanulók közvetlen élettapasztalatokra tegyenek szert a legkülönbözőbb foglalkozások által. Az erdészeti gyakorlatot helyettesíthetjük valamely más munkagyakorlattal is.

A történelemepocha keretében egy olyan nézőpont kerül előtérbe, amely érezhető összefüggésben áll a földrajzzal: az emberi és kulturális evolúció háttérében a föld és a földrajzi környezet változásai állnak. Lehetőség nyílik az emberi őstörténet megismerésére a homo sapiens megjelenésétől, és a mintegy 40 000 évvel ezelőtti paleolitikus forradalomtól kezdve. Ennek során alkalmunk van a jégkorszaki magaskultúra művészetének tanulmányozására, amit az utolsó jégkorszak végén a mezolitikus átmeneti időszak követ. A mezőgazdaság kialakulása és az első állandó települések alapítása nemcsak a prehisztórikus ember gazdaságában számít nagy előrelépésnek, hanem az emberi tudat fejlődését is alapvetően befolyásolta. Ennek köszönhető a városi civilizációk kialakulása: vallásállamaikkal, templomaikkal, az írásbeliség kialakulásával, bürokráciájukkal, törvényeikkel

és hierarchikus szociális rendjükkel. Ugyanitt tárgyalhatjuk a jelentős technikai újításokat és a városiasodás egyéb következményeit, mint például azokat a betegségeket, melyek állatokról kerültek át az emberre. Ezen kultúrák tanításakor arra kell leginkább törekednünk, hogy összehasonlításokat végezzünk abból a szempontból, hogy a különböző földrajzi adottságú kultúrák hogyan birkóztak meg természeti adottságaikkal, és milyen társadalmi formációkat hoztak létre. A tanulók megtapasztalhatják az ember és a Föld kapcsolatának alakulását, miközben végigkövetik az egyéniség fokozatos kiemelkedését a csoportból, legyen az klán, törzs, vagy nemzet.

A magyarepocha hasonló dolgokat közvetít, mint a történelem, amennyiben figyelmét a mítosztól az irodalom kialakulásáig vezető útra irányítja, és végigköveti azt a változást, ahogyan kiválik a kezdeti közösségi, rituális-vallási művészetből az egyén hangja. Egy másik epochában módot teremthetünk arra, hogy egyszerre foglalkozzunk nyelvészettel, a költészet dikciójával és esztétikájával, melynek során feltárhatjuk az emberi nyelv eredetét és struktúráját.

Művészettörténetben ez ideig elsősorban képzőművészettel foglalkoztunk. Most a költészet, mint a nyelv művészete kerül az érdeklődés homlokterébe, s ezáltal a hangsúly a térben kifejeződő művészetről az időben kifejeződő művészetre tolódik. A költészet formai törvényeit – ritmus, hangzás, kép – epikus, lírikus és dramatikus példákon tanulmányozzuk, és saját próbálkozásokon keresztül gyakoroljuk.

Festészet órán újra előkerülnek a színek, melynek során a tanulók először a színek kifejezőerejét gyakorolhatják, majd olyan motívumokat alakíthatnak ki, melyek segítségével hangulatokat, lelkiállapotokat tudnak kifejezni. Hasznos lehet ebben az életkorban még a metszetkészítés: megmozgatja a tanulók gondolkodását, ugyanakkor precíz munkára készíti őket, melynek során a kép tükörképét kell először megrajzolniuk.

Az euritmia tanítása megfelelő példákon keresztül segítheti a költészetan-epochát, a nyelvhasználati gyakorlatokat. Csoportban dolgozva (mint egy kar/kórus) közös mozgással mutathatják be munkájukat: ehhez a diákoknak önálló formákat is ki kell dolgozniuk.

Az idegennyelvek tanulásában fontos szerepet játszik, nagy élvezetet jelenthet a humor érzékelése a közvetlen megértésben (fordítás nélkül). Humoros szövegek, viccek, idiomatikus kifejezések tanulmányozása szélesítheti a tanulók szociális, lelki és kulturális horizontját. Egyre növekvő mértékben használhatunk eredeti (rövidített) irodalmat. A tiszta gondolkodás gyakorlása fölött érzett öröm mellé társulhat az eszközként használt nyelvtan megértésével járó öröm. Összehasonlító nyelvészeti vizsgálatokkal (például a magyar és egy idegennyelv összevetésével) megmutathatjuk a tanulóknak, hogy a nyelv szelleme miként képes kifejezésre jutni a különböző népszellemek kreativitásán keresztül. A különböző nyelvek fejlődésének tanulmányozása segíthet még jobban feltárni a nyelv evolúciója mögött az emberi tudat alakulását. Az idegen nyelven lezajló vita – például egy tényállás bemutatása és ugyanennek a megcáfolása – is elősegíti az ezen a nyelven történő gondolkodást.

A zeneórákon azon fáradozunk, hogy a gyermekek alapokat kapjanak a valódi zeneértéshez. Ehhez kórusműveket és kamarazenei darabokat gyakorolnak. Az összhangzattant a megtanult példákon keresztül fejlesztjük tovább.

A matematika, a fizika, a kémia, az ábrázoló geometria epochák és a földmérési gyakorlat kiindulási pontja is hasonló. A fizika tantárgy tartalmában különösen tiszta formában jelennek meg a földi (fizikai) világ képződési-keletkezési elvei: sehol másutt nem ennyire áttekinthetőek a természeti törvények, levezetésük sehol nem ragadható meg olyan világosan, mint a klasszikus mechanikában. A tanulók úgy képesek a kísérlettől a megfigyelésen át a törvényszerűségig, a képletekig, és a számításokig eljutni, hogy közben soha nem vesznek el a tisztánlátásukat. A tiszta megfigyelést, a logikus következtetést, az ok-okozati viszonyok észlelésének mikéntjét és az analitikus gondolkodást isko-
lazzuk ekkor.

A tizedikes számára az egyik legfőbb célkitűzés, hogy utat találjon az élet gyakorlati oldala felé. A függőlegesnek a vízszinteshez való viszonya határozza meg a gyakorlati feladatok fogalmi keretét, legyen szó pontos megfigyelésről vagy józan ítéletalkotásról. Földméréskor, csakúgy, mint a műszaki rajznál, a derékszög alkotja a keretet az elméleti számítások elvégzéséhez. Fafaragáskor, mint minden szerkesztéskor ez adja az elméleti háttérrel a pontos méréshez. Ruhavarráskor vagy szabáskor minden egyéni minta az anyag szövésének derékszögű mintájához viszonyul. Ha agyagot zunk, akkor is úgy kell az agyagot elhelyeznünk a korongon, hogy ügyelünk az edény függőleges és vízszintes síkjára. Fémmunkák készítésekor a vas kovácsolása és megformálása az üllőn a kalapács ritmikus ütögetésével a megmunkálás erejének pontos felmérését, valamint az anyag ismeretét követeli meg a diákoktól.

A földmérés-epocha kitűnő alkalmat kínál arra, hogy – azáltal, hogy a Föld egy kis részét (fel)mérik, lerajzolják – a tanulók kiismerjék magukat a Földön. Az egy vagy kéthetes gyakorlat után az adott részt úgy ismeri már, mint a tenyerét. A földméréshez a mérésnek három szintjét kell elsajátítani: a becslést, a talaj mérését rudakkal, láncokkal és mérőszalaggal, és az elméleti számításokat, melyek a teodolit mérésein alapulnak. E három mérésből kapott eredményt kell integrálniuk ahhoz, hogy háromdimenziós rajzot tudjanak készíteni. Ha ezeket a műszaki képességeket földrajz tanulmányaikban használják fel, megtanulnak pontosan dolgozni és eligazodni a térben. Ezen gyakorlattal szoros kapcsolatban állnak a mértani tanulmányaik: az első matematikaepocha fő részét képezi a trigonometria, amelyet aztán a földmérésben felhasználunk. A koszinusztétel a fizikában is segít a statikai számítások elvégzésében.

A ritmikus számolási eljárások területén, a százalékszámításban és a logaritmusszámításban dolgozhatunk további matematikai törvényszerűségeken. A matematikának ebben az osztályban mindenhol a gyakorlati felhasználásról kell szólnia. Az irracionális számok és az összemérhetetlenség elve, melyekből az aranymetszés törvényszerűségeit levezethetjük, már az emberre vonatkozó képzőelvek másfajta minőségére, és egyúttal már a 11. osztályban tárgyalandókra mutat előre.

Kémiában a tanulók a savak és bázisok polaritásán, és a sók kristályképzésén dolgoznak. Ez az epocha közvetlen összefüggésben áll a geometriával, ahol nagyrészt a szabályos és a félszabályos testekkel, és ezek szimmetria-törvényszerűségeinek rajzos feldolgozásával foglalkoznak.

A földméréshez és más praktikus tárgyakhoz hasonlóan a munkadarab maga fogja kijavítani a tanulót a maga kikezdehetetlen objektivitásával. A súlypont itt a mintadarab használati értéke lehet. Emellett a gyakorlati élet olyan egyéb technikai problémáit is megtárgyalhatjuk, mint például a kérekpár sebességváltója vagy a WC öblítési mechanizmusa. A 10. osztály a legalkalmasabb arra, hogy a használt anyagok újrahasznosításáról beszéljünk, melynek során a nyersanyagtól a kész produktumig vezető körforgás újrakezdődik.

Az informatika tanítása során felelősségteljesen meg kell vitatni, hogy ennek a technológiának a változása miként befolyásolja az ember életét. Ez azt jelenti, hogy meg kell tanítanunk, mi az információ, hogyan tárolták eddig, és hogyan tároljuk ma, és meg kell tárgyalnunk a kérdés szociális vonatkozásait is. Ehhez az epochához tartozik a rögzített hang és a matematikai számítások rövid történetének felvázolása is. Ezeken az órákon kell a számítógép használatának alapjait is megtárgyalni, és működési alapelvét megértetni. Ettől az osztálytól kínálkozik annak lehetősége is, hogy a fizikai alapokkal és a matematikai ismeretekkel összefüggésben a gyakorlatban is kivitelezék az automatikus parancsfuttatás legegyszerűbb technikai megoldásait, és például kis számológépeket hozzanak létre, aminek segítségével könnyen megtanulható a számítógép működésének alapelve.

A tanulók gyakorlati és az életben alkalmazható dolgok iránti igényét egy elsősegély gyakorlattal elégíthetjük ki. Növeli a diákok belső biztonságérzetét, ha képessé válnak arra, hogy azt tegyék, amit egy adott helyzet adott pillanata megkíván.

Pedagógiai célkitűzések a 10. évfolyamban

Törekedni kell arra, hogy 10. évfolyam végére a tanulók már:

- tudjanak objektíven és tisztán gondolkodni, logikai, kauzális következtetéseket hozni, tudjanak józan ítéleteket és fogalmakat alkotni
- ismerjék fel a világ természeti törvényszerűségeit analitikus gondolkodás segítségével, és gyakorlati helyzetekhez fogalmi eszközöket tudjanak hozzárendelni
- értsék, hogy összetett folyamatok miként jönnek létre, honnan erednek, és milyen alapelveken nyugszanak
- pontos munkát végezzenek, és tudják mindazt a gyakorlatban alkalmazni, amit elméletben tanultak
- vállaljanak felelősséget munkájukért és viselkedésükért, képesek legyenek döntéseikben, választásaikban belső meglátásukat követni, és tudjanak önálló véleményt alkotni, s ezt meg is tudják indokolni

11. évfolyam

Fejlődési jellegzetességek

Ha közelebbről megnézzük a 11. osztályos tanterv javasolt tantárgyait, láthatjuk, hogy a javasolt témák a legkülönbözőbb tárgyak esetében igyekeznek a jelenségek mögé hatolva a végletek közötti belső egyensúlyt megtalálni, törekszenek a folyamatszerűségekre és a megújulásra. Míg a 9. osztályt a horizont tágítása jellemezte, a tizediket pedig a dolgok lényegének megértésére való törekvés. Ez mutatkozik meg a matematikában például az analitikus geometria, a határérték fogalmának bevezetésekor, illetve akkor, amikor a geometriát integráljuk az algebrával, az aritmetikával, vagy az euklideszi geometria törvényeit integráljuk a projektív geometriába. A „végtelenül távoli” elemekkel (pont a végtelenben, egyenes a végtelenben, sík a végtelenben) azért foglalkozunk, hogy a tanulókkal gondolatilag megértessük a végtelent. A rezgés tanulmányozásakor a 10. osztályos trigonometria anyagát hozzuk mozgásba, ezzel alapozzuk meg a hullámelmélet megértését, ami elengedhetetlen a tizenegyedikes fizikaepocha anyagát képező drót nélküli adatátvitel bármelyikének vizsgálatához. A gömb trigonometriáját kiterjesztjük, és a sík trigonometriája kerül előtérbe. Mint ahogy számos egyéb tárggyal is történni fog: kezdenek összekapcsolódni 11. osztályban azok az ismeretek, amelyeket egymástól függetlenül tanultak a diákok.

Hasonló összefüggésekre bukkanhatunk a biológiánál, ahol a sejttan és a mikroszkóp tanulmányozása az anyag, csakúgy, mint az ökológiai gyakorlatban. Ez utóbbi esetében a mikroszkopikus elemek vizsgálatát mindig a makroszkopikus bioszféra tanulmányozásával együtt végezzük. A tanulóknak bizonyára már nem újdonság ez a „kifordítom-befordítom” folyamat, hiszen találkoztak már vele a projektív geometriánál.

A kémiatanításnak az a feladata, hogy átfogó képet vázoljunk fel, amelyben kidolgozhatjuk az elemek egyéni karakterét a kémiai szubsztanciákkal való reakcióik szerint. Ezzel összefüggésben tárgyalhatjuk a periódusos rendszert, amit azonban nem eleve adott rendező elvként mutatunk be, hanem mint különleges elvi modellt, aminek segítségével bizonyos törvényszerűségeket és folyamatokat tudunk leírni.

Hasonló megfigyeléseket tehetünk a fizikában is. Amennyiben a 10. osztályos fizika a megfigyelhető mechanikai erők hatásának vizsgálatára irányult, úgy a 11. osztályban az elektromágneses mezők hatásának, egészen a rádióaktivitásig terjedő sugárzások és az anyag felépítésére vonatkozó elméletek megértése a feladat. Ha ezek bármelyikét – a logika törvényszerűségeit követve – független rendszerként szemléljük, akkor ellentmondásokba ütközünk, de ezzel ugyanakkor a valóság egy

elképzelhetetlen szegmensére bukkanunk rá. Fizikát és kémiát ily módon összefüggő egységként lehet szemlélni.

Ciklusok, a haladás folyamatai és a megújulás a témája történelemtanításnak is, amely ebben az évben az antikvitás örökségével, valamint a kereszténység és az iszlám terjedésében játszott szerepével foglalkozik. Az élet és a szenvedés értelmének keresését találhatják a tanulók a Parzival-eposzban és a középkor kultúratörténetében (mely szintén 11. osztályos anyag); olyan kérdéseket, melyek a tanulók lelkének legmélyéről fakadnak ebben az időben. Ennek a történelmi kornak lényeges momentumai a bipolaritás, illetve lényegi a diákok számára a folyamatszerűség felismerése a pólusok között folyó küzdelemben. Ilyen ellentétpárokat figyelhetünk meg a pápa és császár, egyház és állam, kereszténység és iszlám, monarchia és bárói liga, úr és paraszt, falu és város konfliktusában.

Az irodalom gyakran oly módon tesz fel az egyénre és a társadalomra vonatkozó kérdéseket, hogy azok megkérdőjelezzék a fennálló társadalom szemléletmódját. A jelentős irodalom arról ismerszik meg, hogy mindig van benne valami profetikus és eredeti, ugyanakkor csak ritkán szolgál kész válaszokkal. Inkább arra ösztönzi az olvasót, hogy túllépjen önmagán. Megnyitja a lelket a különleges, nem-hétköznapi tapasztalatok befogadására. A 11. osztályos tanulónak éppen erre van szüksége.

Wolfram von Eschenbach későközépkori Parzivalja – még ha csupán csak fordításon keresztül hozzáférhető szöveg is –, olyan utazásra invitálja az olvasót, amely a tévedéstől a fájdalom, súlyos sebek és elvesztett lehetőségeken, bűnön és kirekesztésen keresztül vezet a vezekléshez és megváltáshoz. Az önazonosság keresésének egy különlegesen szép története, mely nagyon közel áll ahhoz a belső úthoz, ami a kamaszok előtt áll ebben az időszakban. A benne ábrázolt lelki archetípusok csak még jobban kimagaslanak azáltal, hogy a történet egy kulturális ismeretlen közegben játszódik.

A Parzival-mítosz motívumait nyomon követhetjük a 19-20. századi irodalomban. A romantika irodalma vetette fel azokat a kérdéseket mint a képzelőerő forrásának keresése, a természet és a nevelés közé szorult ember problémája, a művészi és a fenséges eredete, vagy a materializmus veszélye. A romantikus művészet és irodalom megszólítja a 11. osztályos tanulókat. Vörösmarty, Kölcsey, Arany, Petőfi életrajza nagy érdeklődésre tarthat náluk számot. De ugyanígy a 20. században: „feltárulkozó” műveik olvasása által „belehatolni” Kosztolányi vagy Babits életébe szintén izgalmas feladat.

Előterbe kerülhetnek a nagy költők és drámaírók az idegennyelv-oktatásban is. Az irodalomórák témáit itt is lehet megfelelő formában folytatni, s talán az osztály el is játszhat egy darabot idegen nyelven.

A 11. osztály földrajzepocháját két szempont határozza meg: egyrészt a bevezetés a térképészetbe, melynek során a Föld különböző vetületeit kell kiszámolniuk és ábrázolniuk, másrészt az, hogy a 11. osztályos fiatal egyre határozottabban kezdi keresni lelki és szociális helyét, „belső otthonát”. Ennek felel meg a Föld gazdaságföldrajzi szemlélete, mert itt egy további, az ember által teremtett „burkot” lehet a tudatukba emelni. Kultúrahordozó és gazdálkodó lényként az ember elfoglalja és átalakítja a teret, ezzel egyre átfogóbb tértudatot fejleszt ki. A globális gazdasági kapcsolatok, s az ezek mögött meghúzódó elvek, csakúgy, mint a kölcsönösség, együttműködés és ökológiai éberség eszméje legyőzhetik a vak, önző és kizsákmányoló erőket. Az energiatermelés különböző lehetőségeit (szilárd tüzelő meghajtású erőművek, atom-, vízi és szélenergia-termelés, napenergia-termelés) kell átgondolni egészen a technikai részletekig, úgy, hogy közben tudatosítjuk a meggondolatlan energiamanipulációk következményeit is. Seholy másutt nem mutatkozik meg világosabban a világ folytonosságába vetett elidegeníthetetlen hit, mint az energiafelhasználás kérdéseinek területén. A fizikához, kémiához, és az ökológiához maguktól adódnak kapcsolódási pontok.

Az informatika tanításában abban kell előrelépni a 10. osztályhoz képest, hogy a diákok képesek legyenek megérteni felfoghatatlannak tűnő folyamatokat is. Ok és okozat közötti összefüggések helyett, amit 10. osztályban lépésről-lépésre, munkafolyamatok egymásutánjában követtek a tanulók, most olyan feladatokat kapnak, melyeket csak gondolatban lehet megérteni. De például az elektrosztatikai megfigyelések olyan területen zajlanak, melyek érzékszervvel nem észlelhetők, csak elképzelni lehet őket. Mindehhez a félvezetők és azok feldolgozási technológiai képezik a fizikai-technikai hátteret.

A művészettanításban is az összefüggések keresése kerül előtérbe. Különböző művészeti ágak hasonlóságai és különbségei vezetnek ahhoz, hogy a szobrászatot a festéssel, a zenét pedig a költéssel vessük össze. Olyan szemben álló szemléletek összevetése, mint az apollói és a dionüszoszi, vagy az impresszionista és az expresszionista stílus, alkalmasak arra, hogy bemutassák a művészetben az emberi tudat és az igazság vívódását. Ezeket a felfedezéseket interdiszciplináris úton is megközelíthetjük, úgy, hogy összehasonlíttjuk az irodalom, a képzőművészet és a zene vívmányait.

Szobrászatban, formázásban csakúgy, mint euritmiában a tanulók lelkiállapotokat, lelki minőségeket próbálnak kifejezni az emberi test gesztusain keresztül (kérést, választ, beszélgetést, örömet, bánatot, szorongást). Ezeket a gesztusokon keresztül fedezhetik fel, hogy a test a lélek tükre. A feladat az, hogy megpróbálják felismerni az objektívet a szubjektív birodalmában.

Euritmiaórán ezek a felfedezések a költészetben és a zenén keresztül az apollói és dionüszoszi hangulat közvetlen megtapasztalásával egészülnek ki, ezenkívül tárgyaljuk a különböző stílusokat, és arra biztatjuk a tanulókat, hogy önálló véleményt alkossanak. Költészetnek és zenének egy elembe kell egyesülnie. Az egyéni mozgás magától értetődő átélése, ami elveszett a pubertásban, most magasabb szinten újjáéled, és a gesztusokban, a mozgásban a fiatalok saját identitása jut kifejezésre.

Az egész tanévben az egyik legjelentősebb esemény a 11. évet lezáró szociális gyakorlat. Két-három héten keresztül kórházakban, klinikákon, fogyatékos-otthonokban és -iskolákban dolgoznak a diákok. Ez lehetőséget teremt arra, hogy megismerkedjenek olyanokkal, akik sokkal kiszolgáltatottabb helyzetben vannak, mint ők. Azt is megtapasztalhatják, hogy az egyén képes egy kis fény sugarat vinni egy másik ember életének szomorúságába – bár gyakran a helyzet fordított: azok tudnak valójában több erőt adni, akik elfogadják a segítséget. A szociális empátia egy új szintjét lehet ezáltal kifejleszteni. A tolerancia az egyik legfontosabb dolog, amit egy ilyen munka során megtanulhatnak: mind a mások gyengesége és esendősége iránt, mind saját határaik megtapasztalásában. Ezek a tapasztalatok hosszú távú fejlődési lehetőségeket rejtenek magukban.

Pedagógiai célkitűzések a 11. évfolyamban

Törekedni kell arra, hogy 11. évfolyam végére a tanulók már:

- objektivitásra tegyenek szert érzéseikben, egyre inkább tudjanak véleményt alkotni ízlés, stílus és szociális viselkedés dolgában
- legyen rugalmas gondolkodásuk, ami eddigre túl kell, hogy lépjen a 10. osztályos gondolkodás ok-okozati összefüggésekre épülő logikáján, és egy holisztikus szemlélet jegyében képesek legyenek különböző tényezők között összefüggéseket teremteni és ezeket szintetizálni; ez azt is magában foglalja, hogy képesek a végtelenről és nem közvetlenül érzékelhető jelenségekről gondolkodni
- rendelkeznek önmaguk által irányított szociális felelősségérzettel
- képesek arra, hogy egy holisztikus megértés jegyében integráljanak és korreláljanak egymással kapcsolódó jelenségeket

12. évfolyam

Fejlődési jellegzetességek

Egy 18-19 éves fiatal másfajta kérdéseket tesz fel, mint egy 17 éves. Azt akarja tudni, hogy ő mint egyedi ember, milyen hatással tud lenni a világ szociális, gazdasági, technikai vagy politikai menetére. Azt akarja tudni, hogy hol az ő helye a világban.

A 12. osztály tantervében összefoglaljuk mindazt, amit a tizenkét év folyamán tanultunk. A cél az, hogy egy átfogó kép megrajzolásával integráljuk a Waldorf-pedagógia sarokkövét, mely az emberi lény természetének alakulását és a világban elfoglalt helyét tekinti vizsgálata tárgyának.

A biológiatanítás feladata az elmúlt évek során tanultak összefoglaló áttekintése. A szerves tudományokkal szemben a biológia ebből a szempontból különös helyet foglal el. Az utolsó tanévben általában két biológiaepocha van: egyik a magasabb növények botanikája, másik az egész állatvilágot átfogó zoológia, mely az embertanban tetőződik be. Az általános iskolában a gyerekek egy olyan utat járnak be, mely az „ismerős” embertől fokozatosan jut el a természet birodalmain keresztül az ásványtanig. A középiskola utolsó negyedében fordított utat járnak be a tanulók, s a legegyszerűbb életformáktól kiindulva az egész állatvilágot végigtekintve jutnak el az emberig. Ezáltal követik végig és ismerik fel az élet hajtóerejeként működő fejlődésgondolatot.

Ebben az évben a földrajz oktatásban is egy átfogó kép megrajzolására törekszünk. A diákok a felnőttkor küszöbén állnak, figyelmüket az aktuális világhelyzetre és személyes jövőjükre irányítják. Érettek már arra, hogy – az elmúlt években más tantárgyak során is felmerült – néhány jogi kérdést újragondoljanak. A tanítás középpontjában az emberiség kulturális megosztottsága állhatna, a különböző fajok, kultúrák és társadalompolitikai képződmények. Ennek tárgyalásával a 7. és 8. osztály témáját visszük tovább, most azonban azzal a céllal, hogy megértessük a Föld kulturális és szellemi arculatát alakító erők működését, a Föld „kulturális burkának” hatását.

Hasonló célból a 12. osztályban az idegennyelv tanításában is a beszéd és gondolkodás egyéni stílusait kell bemutatnunk, hogy ezeken keresztül ismerkedjenek meg a tanulók az adott nyelv kulturális hatásával, ami különösen eredeti irodalom olvasásán keresztül érvényesül. Ez vezet ahhoz, hogy lényegében értsék meg az egyes kultúrák közreműködését a világtörténelemben, és végső soron saját kultúrájuk és nyelvük helyét a világban.

A zenetanítás egyik képzési célja a 20. század sajátos zenei nyelvének felismerése, megértése és leírása. Ennek során a diákok tudatosulnia kell annak, hogy a jelenkor zenei kérdéseinek ő is részese. Korunk kompozíciós irányzatain keresztül az emberiség jelenlegi helyzete válik érthetővé számára, amely különféle egyéniségekben és kulturális áramlatokban jut kifejeződésre.

Magyarórákon nyílik mód arra, hogy kortárs irodalmi alkotásokkal ismerkedjenek meg, mind anyanyelvi, mind pedig fordításon keresztül elérhető világirodalmi művekkel. Fontos, hogy ennek taglalása során kitérjünk arra, hogy az irodalmi művek hogyan reflektálnak az egyéni és kulturális tudat változásaira. Olyan klasszikus világirodalmi alkotásokat vehetünk, melyek jól példázzák korunk egyetemes és személyes kulturális tapasztalatait is.

A történelem- és a földrajztanítás között megfeleléseket fedezhetünk fel. A tanulók arra törekszenek, hogy a kultúrák periodikus fejlődését és belső felépítését értsék meg. Ez olyan kérdések felvetését vonja maga után, mint például: Mi jellemezte a görög-római időszakot? Miben különbözött a középkor a modern korszaktól? Hogyan lehet történelmi korszakokat meghatározni? Ugyanazokkal a fejlődési szakaszokkal találkozunk-e különböző földrajzi területeken is: például a Távol-Keleten és Európában? Fontos, hogy megmutassuk ebben az epochában, hogy a történelmi események a fejlődés belső folyamatainak külső megnyilvánulásai. Ez a tanításban az egyéni álláspont tudatos kialakításához vezet, illetve annak belátásához, hogy az egyén jó és rossz cselekedeteivel alakítja a történelmet, hat környezetére, és ez felelősséggel jár. A 12. osztályos történelemtanításban, amely társadalomismerettel egészül ki, szemléletváltás figyelhető meg: a kronológiai tagolást a tematikai összefüggések, folyamatok és keresztmetszetek szerinti építkezés váltja föl. Az álláspont megváltoztatásával a tanulók bepillantást nyerhetnek a történettudomány filozófiájába és módszertanába.

Ezek után a társadalomismeretnek úgy kell politikai képzést nyújtania, hogy az ne legyen tisztán elméleti jellegű. Mivel manapság a fiatalok között általános ellenszenv mutatkozik a politika világával szemben, fontos hangsúlyoznunk, hogy milyen fontos, hogy fel tudjuk kelteni a tanulók aktív érdeklődését politikai folyamatok iránt. Egyik kiindulási pontunk az lehet, hogy csoportosan dolgozunk fel eseteket: például legfelsőbb-bírósi eljárást, kollektív szerződéssel kapcsolatos tárgyalást, aktuális törvényjavaslatot az országgyűlésen; vagy olyan látogatásokat szervezünk, melyek során valamilyen politikai intézményt látogatunk meg, lehetőséget kapva arra, hogy politikusokkal beszélgessünk munkájukról, eszményeikről. A tananyag Európa állami, jogi és gazdasági fejlődése a francia forradalomtól a 20. század végi modern jóléti államig. Tanulmányozhatjuk többek között az emberi és polgári jogok kibontakozását, vagy a kelet-nyugati vagy észak-déli konfliktus alakulását. A példák alapos vizsgálatán keresztül a tanulók átfogó képet nyernek az emberi civilizációról és kultúráról. (Ezek azonban kilencedik osztálytól az epochától függetlenül, a szakóra témáját is képezhetik.)

A kémiaepochán túllépve a hagyományos, kauzális-analitikus szemléleten – amelyben a különböző kémiai modelleket vezetjük be és vitatjuk meg – a „folyamatorientált” kémia világába lépünk be, ahol átalakulási folyamatok állnak a középpontban: például a fehérjék különböző fajtáinak fenomenológiai vizsgálata. Ily módon a tanuló, életkorának megfelelően, kvalitatív összefüggések szemléletét és megértését tanulja meg. Különösen fontos szerepet kap a biokémia, mivel lehetőséget teremt arra, hogy olyan kémiát tanítsunk, ami nem mérgezi, hanem gyógyítja a környezetet és az embert. Súlyozott téma lehet a kémiai technológia tárgyalása: választhatjuk például a műanyaggyártás és -ipar területeit, vagy ennek nyomán laborban modellezhetjük a környezetkárosítás, szennyeződésmegelőzés, újrafelhasználás problémáit. Ha van ezen az évfolyamon az iskolában ipari gyakorlat, akkor ehhez kapcsolódhat a munkahelyi egészségkárosodás kérdéseinek megvitatása is. Ennek kapcsán új technológiákat vizsgálhatunk meg, hogy alkalmasak-e gyakorlati problémák megoldására. Ha súlypontként a számítógépes technológiát választjuk, akkor a tanulókkal olyan programokat kell íratnunk, amelyek ipari hasznosításra alkalmasak. Ennek révén meg tapasztalhatják, hogy az ember nem rabszolgája a gépnek, hanem szellemi alkotója.

A kémiához hasonlóan a fizikát is a fenomenológiai megközelítés jellemzi. Miután a tanulók 11. osztályban megismerkedtek a fizika érzékelés mögötti világával, 12. osztályban a fizika az optika területén új, gyakorlati utakra lép. A mikrokozmosz kvantumelmélete és a makrokozmosz relativitáselmélete összegződik az emberi tapasztalaton keresztül. A látásból és a tények gondolati átvilágításából kiindulva próbálunk utat találni a „fény lényegéhez”. Ezzel párhuzamosan lehet kidolgozni a művészeti oktatásban a goethei szintant festésórákon. Az alkotó kiindulási pontja válik központi kérdéssé. Ebből következik az a kérdésfelvetés, ami az ember világban elfoglalt különleges helyzetére irányul.

A művészeti oktatás ezenkívül azt a lehetőséget kínálja, hogy a festés és a formázás keretében az ember legegységibb, legkifejezőbb testrészével foglalkozzunk: a fejjel. A festés, a formázás, a kő megmunkálása során a tanulók a fejnek összetéveszthetetlen koponyaformát és arckifejezést kölcsönöznek. Ezekkel a munkákkal hasonló kérdések bukkanhatnak fel: Az emberi testben valóban kifejezésre jut-e a lélek és a szellem?

Hasonló irányt követ az euritmiaoktatás is. Ebben egy zenei darab vagy költemény ritmusának megfelelő forma kialakítása a feladat úgy, hogy az ábrázolás megjelenítse a műalkotás sajátosságait, belső minőségét. A tizenkettedikeseknek meg kell tudniuk mutatni az euritmia záróelőadásán, hogy személyiségüket mozgáson és gesztusokon keresztül is ki tudják fejezni.

Amennyiben 11. osztályban az út az analitikus geometriában még a szemléltetett geometriától vezetett a számolásos algebra világába, addig a 12. osztály matematika tanításában ez éppen fordítva van. Az analízisben a tanulók a „puszta” számolással kezdik, majd ezeken keresztül találnak utat az integrál- és differenciálszámításig. A differenciálkvóciens fogalmának kidolgozásával a tanulóknak új dimenziót kell felfogniuk a matematikában. Ezt nemcsak alkalmazni kell tudniuk, hanem érteniük

is kell, és meg kell tapasztalniuk, mint jelenséget. Csak ezután tegyük hozzá a számolható ábrázolásaként az érzékelhető, grafikus jelet. Az egyenletből megtalálni a formát, a formából megismerni az egyenletet – így próbáljuk meg a tanulóknak a belső aktivitást felébreszteni, és ösztönözni a mennyiségi megértését a matematikában, ami végül is elkerülhetetlen, ha igazán fel akarjuk fogni az alkalmazott fizikát. Ezzel összefüggésben mutassuk be, hogy ugyanolyan típusú egyenleteket az alkalmazott fizika milyen különböző módon használ: az optika, az elektromosság, a mechanika vagy az űrhajózás területén. Az integrálszámítás alapjainak kidolgozásakor a tanulók felismerhetik, hogy a magasabb matematika világában egy matematikai folyamatnak egy azzal poláris folyamat is megfelelő, s ezzel a világ matematikai megértésének is új dimenziója tárulhat föl előttük.

Attól függően, hogy az osztály mit tanult előző évben, egy második projektív geometriaepochát is felépíthetünk, ahol a perspektívát vagy a gömbgeometriát vehetjük tananyagként. A projektív geometria, így tanítva, azt eredményezi, hogy a tanulók megértik majd a perspektivikus rajz lényegét építészeti és művészeti tanulmányaik során. A gömbgeometria a csillagászat felé nyitja meg az utat, illetve tovább a Föld tanulmányozása felé.

Egy második matematikaepocha keretében kísérletet tehetünk arra, hogy egy nagy összképben kapcsoljuk össze a matematikát, a botanikát, a csillagászatot, az embriológiát és a geometriát, s így tanulmányozzuk a formaelvet. Ez azonban erősen függ az osztály érettségi fokától.

Az előző évfolyam szociális gyakorlata után ennek az évnek a lezárultával egy esetleges nyári ipari gyakorlat során a „tolerancia” egészen más fogalma foglalkoztatja a tanulókat. Például egy fémfeldolgozó-ipari vállalat termelési folyamatában a szerszámok pontosságával szembeni „toleranciáról” lehet szó. A diákok ebben a többhetes gyakorlatban – ahol a gazdasági életet „alulról” ismerik meg – tapasztalatot szereznek a munkáról, a dolgozó emberekről, és így önmagukról is. Ennek során átélhetik, mit jelent más emberekkel együtt dolgozni egy közös gazdasági cél érdekében. Megismerkednek a modern, munkamegosztó társadalmunk problémáival és megélhetési esélyeivel. A munkában megfigyelhetik, hogy egy ponton elkövetett hiba hogyan hat ki az egész termelési folyamatra. Természetesen megtanulják azt is, miként kell pontosan kezelni egy gépet, hogyan kell anyagot vizsgálni, és más ellenőrzéseket végrehajtani. Közvetlenül megtapasztalják, mennyi személyes energiát igényel, hogy a munka-szabaidő polaritásába egy harmadik, szellemi-alkotó elemet is tudatosan be lehessen építeni. Ez az ipari gyakorlat számos különböző pedagógiai feladat szolgáltatásban áll. Ezt esetleg (egyre inkább) kiválthatja az üzleti életben vagy a szolgáltató iparban végzett hasonló gyakorlat. Az a lényeges ezekben a gyakorlatokban, hogy a munka morális vetületét ismerjék meg, és megtapasztalják azt a helyzetet, amikor ők szolgálgják mások szükségleteit.

A 12. osztály drámaelőadása jó példa az egyén felelősségvállalására a közösségért, valamint arra, hogy a közös célért való fáradozásból több keletkezhet, mint amennyit az egyéni képességek egyszerű összegzése révén az osztályról képzelnénk. Egy színdarab, egy opera, egy musical, vagy például egy kabaré előadásában az osztály megtapasztalja önmaga együttes erejét. Szöveg, taglejtés, zene, ének (esetleg euritmia), rendezés, színpadkép, világítás, programismertető, plakát – ezt mind el kell készíteniük a néhány előadás (gyakran kettős szereposztásban való) eljátszása mellett.

A magyarországi Waldorf-iskolákban a 12. évet egy jelentős egyéni munkával zárják le. Minden tanulónak egy gyakorlati-művészi témát és egy elméleti (szaktárgyak fölötti) témát kell kidolgoznia éves munka címén. A diákoknak egész éven át készülniük kell választott témájukra, amiben egy tutor vagy szakmai tanácsadó segíti munkájukat. A gyakorlati zárómunkákat egy kiállításon állítják ki, vagy egy délutáni/esti előadás keretében nyilvánosan mutatják be. Az elméleti munkához minden tanulónak nyilvános referátumot, ahhoz kapcsolódóan pedig vitát kell rendeznie. A 12. osztály feladatai közé tartozik az is, hogy ennek méltó formát adjon.

A 12. osztály vezérfonalát követve (egyetemes, átfogó szempontok érvényesítése) a művészeti oktatás egyik fő témájaként jelenik meg az építészet mint egyetemes művészet, amelyben minden

művészet összhatása az összművészet ideájában csúcsosodhat ki. Fontos ezenkívül a 12. osztályban a művészetről és az esztétikáról való filozofálás. A filozófiatörténet és a világ vallásainak összehasonlító tanulmányozása pedig áttekintést adhat az ember szellemi törekvéseiről.

A 12. osztályban folyó munkának, képviselve a Waldorf-pedagógia tizenkét évét, hozzá kell járulnia az ember jobb megismeréséhez, ahhoz a célhoz, amit Rudolf Steiner 1920-ban így fogalmazott: „Az ember a világot megismerve önmagára talál, és magát megismerve feltárul számára a világ.”

Pedagógiai célkitűzések a 12. évfolyamban

Törekedjünk arra, hogy a 12. évfolyam végére a tanulók már:

- átfogó képpel rendelkezzenek az ember, az emberi társadalom és a természet jellegzetességeiről
- tudjanak önálló véleményt formálni, és azt meg is tudják védeni az őket érintő témák széles skáláján
- jó szociális érzéssel rendelkezzenek
- mutassanak érdeklődést az emberi sors kérdései iránt
- érzéki megfigyelésen alapuló minőségeket tudjanak felismerni, tudják ezeket jellemezni, és tudjanak beszámolni megfigyeléseikről
- gyakorlati, szociális és fogalmi téren tudjanak elmozdulni a résztől az egész érzékelésének irányába
- tanúsítsanak belső mobilitást a gondolkodásban, tudjanak előre és hátrafelé „közlekedni” egy adott folyamatban, bizonyítva ezáltal, hogy értik az egész folyamatot, és tudják megfogalmazni a folyamat háttérében álló eszmét
- tudjanak már belső kapcsolatokat találni azok között a jelenségek között, melyek a világot formáló és létrehozó alapelvek kifejezői, minek során feltárul a szellem, a látható forma és az anyag összjátéka, értsék a különbséget az ok-okozati, analitikus és a teleologikus megfigyelések között
- ismerjék a kapcsolatot törvény, szükségszerűség, szabadság és felelősség között
- tudják önmagukat képviselni, meg tudják valósítani saját meglátásaikat, miközben képesek felelősséget vállalni tetteikért

A MAGYAR WALDORF-ISKOLÁK 1-12. ÉVFOLYAMÁNAK TANTÁRGYI RENDSZERE ÉS ÉVES ÓRASZÁMAI

Az alábbi óraszámok 36 tanítási hétre vonatkoznak, az 1-8. osztályban 180, a gimnáziumban 179 tanítási nappal számolva.

Tantárgy / Évfolyam	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	Összesen
KÖTELEZŐ TANTÁRGYAK													
Magyar nyelv és irodalom													
Magyar nyelv és irodalom	240	240	160	160	90	60	70	70	60	60	60	60	1330
Magyar nyelv és irodalom gyakorló- és szakóra	0	0	0	0	36	36	36	36	68	68	51	72	403
Anyanyelvi kompetencia fejlesztése	0	0	0	0	0	0	0	0	36	36	36	36	144
Matematika													
Matematika	120	120	110	110	80	100	90	90	60	60	60	60	1060
Matematika gyakorló- és szakóra	0	0	0	0	36	36	36	36	68	68	51	72	403
Történelem													
Történelem	0	0	0	0	80	70	60	60	60	60	60	60	510
Történelem szakóra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	51	72	123
Társadalmi- és állampolgári ismeretek	A tantárgy óraszámái a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Gazdasági ismeretek	A tantárgy óraszámái a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Szabad vallásoktatás, etika													
Szabad vallásoktatás	A tantárgy óraszámái a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Filozófia	A tantárgy óraszámái a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Természettudományok és földrajz													
Természettudományok és földrajz	0	0	30	30	40	30	30	30	30	40	40	40	340

Kertművelés	0	0	0	0	0	72	72	36	0	0	0	0	180
Fizika	0	0	0	0	0	40	30	40	30	30	30	30	230
Kémia	0	0	0	0	0	0	30	40	30	30	30	30	190
Honismeret és földrajz	0	0	60	30	40	60	50	30	40	30	30	30	400
Idegen nyelv													
Idegen nyelvek 1.	72	72	72	72	72	72	108	108	104	104	104	108	1068
Idegen nyelvek 2.	72	72	72	72	72	72	108	108	104	104	104	108	1068
Digitális kultúra													
Digitális kultúra	0	0	0	0	0	0	36	36	54	54	54	54	288
Testnevelés és egészségnevelés													
Mozgás és testnevelés	72	72	72	72	72	72	108	108	104	104	104	108	1068
A főoktatás egyéb részei- ritmikus rész/mozgás	36	36	36	36	36	36	36	36	0	0	0	0	288
Kötelezően választható testmozgás (a helyi tanterv szabályozza)	36	36	36	36	0	0	0	0	0	0	0	0	144
Gyakorlatok													
Gyakorlatok	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72	72	0	216
Osztályfőnöki óra													
Osztályfőnöki óra	0	0	0	0	0	0	0	0	34	34	34	72	174
AZ ALAPFOKÚ MŰVÉSZETOKTATÁS TANTÁRGYAI A WALDORF-ISKOLÁBAN													
A NAT 2020-ban megjelenő művészetoktatási tantárgyak													
Vizuális kultúra													
Festés, rajz-grafika	36	36	36	66	66	54	54	54	25	25	25	27	504
Művészettörténet	0	0	0	0	0	0	0	0	30	30	30	30	120

Mozgókép-kultúra és médiaismeret	A tantárgy óraszámjai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Ének-zene													
Zene	36	36	72	72	54	54	54	54	52	52	52	54	642
Dráma és színház													
Dráma	A főoktatás tárgyaiba integráltan								25	25	25	54	129
Kézimunka													
Kézimunka	72	72	72	72	54	54	54	54	25	25	25	0	579
A NAT 2020-nak megfelelő kötelező tantárgyak összesen:	792	792	828	828	828	918	1062	1026	1111	1111	1128	1177	11601
HETI ÓRASSZÁMOK	22	22	23	23	23	25,5	29,5	28,5	30,86	30,86	31,33	32,69	
NAPI ÁTLAG	4,4	4,4	4,6	4,6	4,6	5,1	5,9	5,7	6,2	6,2	6,3	6,57	
Az alapfokú művészetoktatás további kötelező tantárgyai a Waldorf-iskolában													
Kézművesség													
Kézművesség	0	0	0	0	54	54	54	54	50	50	50	0	366
Agyagozás, szobrászat	A tantárgy óraszámjai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Euritmia													
Euritmia (mozgásművészet, a mindennapos testmozgás része)	36	36	36	36	72	72	72	72	68	68	68	72	708
A Waldorf-kerettanterv kötelező tantárgyai összesen:	828	828	864	864	954	1044	1188	1152	1229	1229	1246	1249	12675
HETI ÓRASSZÁMOK	23	23	24	24	26,5	29	33	32	34,13	34,13	34,61	34,69	
NAPI ÁTLAG	4,6	4,6	4,8	4,8	5,3	5,8	6,6	6,4	6,86	6,86	6,96	6,97	
SZABADON VÁLASZTHATÓ TANTÁRGYAK													
Szabad vallásoktatás	36	36	36	36	36	36	36	36	34	34	34	33	423

Agyagozás, szobrászat	0	0	0	0	36	36	36	36	34	34	34	33	279
Filozófia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	30
Mozgóképkultúra és médiaismeret	0	0	0	0	0	0	0	0	34	34	34	0	102
Gazdasági ismeretek	0	0	0	0	30	20	30	20	34	34	34	33	235
Társadalmi- és állampolgári ismeretek	0	0	0	0	0	0	0	0	34	34	34	33	135
Kertművelés	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	0	0	24
Tanulásmódszertan	0	0	0	0	0	10	10	10	0	0	0	0	30
Fakultációs órák	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72	72	72	288
ÖSSZES ÉVES ÓRASZÁM	864	864	900	900	1056	1146	1300	1254	1471	1495	1488	1483	14221
HETI ÓRASZÁMOK	24	24	25	25	29,33	31,83	36,11	34,83	40,86	41,52	41,33	41,19	

Megjegyzés: A helyi tantervekben szereplő hónapünnepek, drámaprojektek és más ünnepek (Mihály-nap, Márton-nap, adventi kert, farsang stb.) évente maximum 15 órában a tanórakeret terhére megszervezhetők.

Magyarázatok az óraszámok kapcsán

A „Tantárgyi rendszer és éves óraszámok” táblázat egyes cellái értelmezéséhez a következő megjegyzések tartoznak:

- Anyanyelvi kompetencia fejlesztése a **9-12. osztályban** – a főoktatás két tanórát meghaladó része
- Ószövetségi teremtéstörténet korszak a **3. osztályban** – a Természetrész és biológia része
- Mesterségek és Házépítés korszak a **3. osztályban** – a Honismeret és földrajz része
- Digitális kultúra a **7-8. osztályban** – témahétként, tömbösítve, illetve szakóráként is tartható
- Osztályfőnöki óra a **12. osztályban** – az Éves munka előkészítése
- Formarajz az **1-3. osztályban** – Integráltan jelenik meg a magyar nyelv és irodalomban, mint írás-előkészítő tevékenység
- Formarajz és szabadkézi geometria a **4-5. osztályban** – A Rajz-grafika tantervben jelenik meg
- Dráma az **1-8. osztályban** – A főoktatásban integráltan jelenik meg
- Eritmia az **1-12. osztályban** – A mindennapos testmozgás része
- Fakultációs órák a **9-12. osztályban** – az óraszámok választható tantárgyanként értendőek
- A **művészeti tantárgyak** a tanév során egymást váltva, tömbösítve is tarthatók.

A WALDORF-ISKOLÁK KERETTANTERVE AZ 1-13. ÉVFOLYAMOKON – VERTIKÁLIS TANTERV

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

Bevezetés

A nyelv az emberi kapcsolatteremtés alapvető eszköze és éppen ezért a tanítás egészét behálózza és meghatározza. A gyermeki tudat az iskoláskor kezdetén válik éretté arra, hogy a szóbeliségből továbblépjen az írásbeliségre. Ez nem egyszerűen kézügyesség és technika kérdése, mint ahogy az írás sem csupán a beszéd jelekkel történő lejegyzése. Sokkal inkább két különböző gondolkodási formáról van szó, melyeket könnyen összehasonlíthatunk, ha az emberiség kultúrtörténetében vizsgáljuk az szóbeliségből az írásbeliségbe történő átmenetet. A szóbeliségre jellemző, hogy mögötte álló tudat mítikus jellegű, konkrét képekben gondolkodik és erősen él a helyzethez és rítushoz kapcsolódó közösségi emlékekben. Az írásbeli tudat racionális és a történelmi érzékenység jellemzi. Törekszik az elvont összefüggések feltárására, alapja a meghatározás és a logikus kategóriákban történő gondolkodás. Természetesen mindkét tudatforma megjelenhet szóban és írásban is. Az eposzok, a mítoszok, a lírai alkotások és a drámák olvashatók ugyan, de elsősorban a szóbeliség verselő hagyományából táplálkozó kifejezési formák; a tudományos és történelmi írások és egyéb próza művek inkább az írásos hagyományhoz tartoznak.

Az iskola több évezredes intézménye elsősorban az írásos hagyományt képviseli, háttérbe szorítva a szóbeliségben megőrzött értékeket. Magyar nyelv és irodalom tantárgy tanításában, arra kell törekedni, hogy a szóbeliség kultúrája megmaradjon és úgy fejlődjön, hogy erre erős írásos kultúra épülhessen. A gyermeki fejlődés első szakaszában, a járás tanulásában, a beszéd és a gondolkodás elsajátításában a nyelvnek közvetítő szerepe van. Tulajdonképpen a nyelv és a beszéd segítségével a gyermekben az elsajátított mozgás új minőségében tükröződik. A megtanult mozgások, az ügyesség így hat a gondolkodás képességére. Kezdetben maga a beszéd alakítja a beszédhez és halláshoz használt szerkezetet, amelyek a szavakat és mondatszerkezeteket észlelik, rendszerezik és megértik. Ez az anyanyelv tanulása közben történik. Ezt követően, a nyelv válik a gyermek lelki életének egyik közvetítőjévé.

Egyfelől a nyelv lehetővé teszi, hogy a gyermek kifejezze önmagát és kapcsolatot hozzon létre a világgal, másfelől segít rendezni és rendszerezni a gondolkodást, hogy a gyermek tapasztalatai jelentést kapjanak. A nyelv az elsődleges megjelenítési módunk és az elsődleges közegünk, aminek segítségével a világról és különösen a benne lévő viszonyokról képet alkotunk. A nyelv egyetemes jellege képessé teszi az embert, hogy hozzáférjen bárki által, bármilyen nyelven közölt gondolatokhoz. A nyelv elősegíti, hogy a földrajz és kulturális környezetből, ahova a gyermek született, tovább lehessen lépni oda, ahol az egyén saját gondolatait képes kifejezni saját hangjának megtalálásával.

A szoros köteléket, amely a beszélt nyelv valamint a földrajzi közeg között létezik, szintén különös figyelemmel kell ápolni. A magyar nyelv mint szerves jelrendszer, szintén a világ teljességét képezi le; mind szerkezetében, mind pedig működési rendjében a valóságot ragadja meg, azzal egylényegű, a világ isteni-teremtő-rendjét nem csupán tükrözi, hanem újra is alkotja.

A gyermekdalok és versek, kiszámolójátékok az egész köznyelvi hagyomány, fontos a gyermek számára. Ezt a beszélt elemet a helységnevek, legendák, mondák és a néphagyomány gazdag szókinccse egészíti ki. Pubertással a gyermekben lezajló testi folyamatok ellensúlyozására, a nyelvnek a köznyelvi szinten túl kell terjednie, egyetemesebb minőségeket kell kutatnia az eszmék világában. Ebben az időszakban veszíti el a fiatalember természetes kapcsolatát a nyelv szellemével és immár tudatos munkával kell visszaszerezni azt.

Nyelv és irodalom: nemcsak hagyományt teremtenek, hanem folyamatos változásukkal jelent és jövőt is alakítanak. A magyar nyelv és irodalom tantárgyak kiemelten fontos területei a nemzeti öntudatra, önazonosságtudatra nevelésnek. Nyelvünk, közös történelmünk, keresztény alapú vallási és művészeti hagyományaink összekötnek bennünket: korokat, alkotókat, befogadókat és műveket. Az irodalmi művek nyelvileg megformált esztétikai alkotások, melyek beágyazódnak a magyar és az európai kultúrába, így egymással is párbeszédbe tudnak lépni, létrehozva a közös gondolkodást és motívumkincset. Az irodalom azonban nem csak szöveg, és a nyelv sem azonosítható csupán szövegalkotó elemeivel és hatásaival. Az irodalmi alkotások morális, kulturális értékeket örökítenek és teremtenek. Történelmi, személyes tapasztalatokat, bölcséleti felismeréseket hagyományoznak. Léteik és hatásuk messze meghaladja a kommunikációs eszköz és a fikciós esztétikai teljesítmény funkcionálisan értelmezett szerepét. Gondolkodásunk, önkifejezésünk, személyes és nemzeti identitásunk kialakításának feltételei és eszközei: „... *nemzeti hagyomány és nemzeti poézis szoros függésben állanak egymással.*” (Kölcsey).

A sikeres anyanyelvi és irodalmi oktatás kihagyhatatlan szereplője a tanár. Viselkedése, a szakma iránti elkötelezettsége, személyes példamutatása önmagában modell a tanulók számára. A tanár tanít, nevel, fejleszt, irányít és segít. Hagyományt és tudást ad át, segíti a tanulókat, hogy azokat maguk is felfedezzék, megteremtsék saját kognitív struktúráikat, elkészítsék önálló olvasataikat. Ne csak befogadók legyenek, hanem mérlegelő, problémaérzékeny gondolkodású, kreatív értelmezők is. A műveltség, a strukturált tudás átadása alapvető feltétele annak, hogy a tanulók megtanuljanak önállóan gondolkodni és tanulni. Az értékközvetítés pedig elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a mérlegelő gondolkodás képességének segítségével a saját értékvilágukat megalkossák, és ez számukra intellektuális és emocionális élményt jelentsen.

A magyar nyelv- és irodalomtanítás egyidejűleg műveltségközvetítést, kompetencia- és személyiségfejlesztést, morális és érzelmi nevelést is jelent. A kompetenciafejlesztés az önálló tudás kialakításában, a közösségbe való beilleszkedésben nyújt segítséget. A morális és érzelmi nevelés – a kompetenciák fejlesztésével együtt – lehetőséget teremt arra, hogy a tanuló átgondolt ítéleteket alkosson, képes legyen sokoldalúan megindokolni véleményét vagy éppen változtasson azon, hogy művelt, kiegyensúlyozott, harmonikus személyiségként szűkebb közösségének felelős tagja legyen.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A Waldorf-iskolákban ugyanolyan fontos a verbális nyelvi készség művelése és jelentőségének hangsúlyozása, mint az írástudás művelése. A szóbeliség közvetlensége felébreszti a gyermek figyelmét, érdeklődését és képzeletét. Ez alakít ki fogékonyságot a későbbiekben az irodalom olvasásához és értékeléséhez – ennek a képességnek a megléte attól (is) függ, hogy az olvasók mennyire képesek a szövegtartalmat a saját képzeletükben folyékonyan és gátak nélkül újraalkotni. Ezért nagyon fontos a mesélés, hiszen a mese hallgatása közben a gyermek belső képeket készít – különösen, ha a tanító „fejből”, szabadon mesél – átéli a szellemi mozgást, az érzelmi azonosulást. Olyan meséket és történeteket kell a gyermek számára választani, amelyekből akár erkölcsileg, akár a világban való helytállása érdekében biztos alapokat meríthet. Biztonságot ad a gyermeknek az, hogy a történetek egységben tartják a megismerhető világot.

Ez a megközelítés folytatódik a további években a korosztálynak megfelelő változtatásokkal.

Az első osztályban nyelvtant még nem tanulnak a gyerekek.

Az írás fejlődése összhangban van az emberiség fejlődésével. Az írás eredete a képírásig (piktográfia) nyúlik vissza. A magdaléni kultúra barlangrajzait még a feltűnően természetű ábrázolás jellemzi, az ezt követő korok barlangfestményei egyre stilizáltabb formában, a lényegre szorítkozva,

csak pár vonással utalnak az ábrázolt tárgyra. Később ez az élethűségtől eltávolodott, jelképes ábrázolás vezetett a képírás apró jeleinek kialakulásához. Ezt követte aztán a fogalomírás (ideográfia), a szó- és szótagírás, majd a betűírás.

A képírás kialakulásával megszülettek az első absztrakt jelek, de a kapcsolat a fogalom és az eredeti kép között megmaradt. A kép a teljes emberhez szól, a teljes embert ragadja meg, akaratában, érzésében, gondolkodásában.

A gyermeknél is fontos, hogy a jeleket tudják kötni a külvilághoz, legyen belső élményük róla, ne csupán az intellektus útján kelljen felfogni, amit tanulnak. A betűtanítást is mesével vezetjük be, és mesék kísérnek végig minden egyes hangot, amelyek betűkké formálódnak.

A gyerekek így természetes kapcsolatot találnak a betűk és a külvilág között, amely segítségükre van abban, hogy a már jelként használt, a világtól elszakított betűket az érzéseiken keresztül megragadják és összekapcsolják azzal, ahonnan ezek a szimbólumok eredetileg származnak.

A gyerekek olvasni az általuk vagy a tanár által táblára írt szövegen tanulnak.

Az olvasás és írás jelrendszerének tanítása párhuzamosan folyik a többi nyelvi készség és képesség, a szóbeli és írásbeli nyelvhasználati területek (beszéd, olvasás, hallott és olvasott szöveg értése, írás, helyesírás, szóbeli és írásbeli szövegalkotás) folyamatos fejlesztésével.

A kompetencia-fejlesztés alapja a beszéd, az olvasás és az írás készségszintű elsajátítása, mely a pedagógus által is közvetített ismeretekre épülve játékokkal, játékos gyakorlatokkal valósul meg a leghatékonyabban. A pedagógus kiemelt feladata és lehetősége, hogy a gyermek a tanulást pozitív élményként élje meg.

Órakeret: 240 óra

Előzetes tudás

Az anyanyelv ápolásának színhelye eddig leginkább az otthon és az óvoda volt, ahol élete első éveiben élő tapasztalatokat szerzett. Ezekre az alapokra lehet építkezni az első osztályban.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a mindennapi élmények tartalmának felidézése, elmesélése. Az órázáró történet részben vagy egészében emlékezetből történő felidézése
- figyelem a társaira és a felnőtt beszélgetőtársakra
- törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre
- az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása és gyakorlása
- megérti a szóbeli utasításokat, kérdéseket és a szöveg tartalmát
- érthetően, az élethelyzetnek megfelelően kommunikál
- a történetek szereplőinek cselekedeteiről kérdéseket fogalmaz meg, véleményt alkot
- képességeinek megfelelő szöveget hangos vagy néma olvasás útján megért
- észleli és/vagy megérti a nyelv alkotóelemeit, hangot/betűt, szótagot, szót, mondatot, szöveget, és azokra válaszokat fogalmaz meg
- részt vesz a testséma-tudatosságot fejlesztő tevékenységekben (szem-kéz koordináció, térérzékelés, irányok, arányok, jobb-bal oldal összehangolása, testrészek tudatosítása) és érzékelő játékokban

- megérti és használja a tér- és időbeli relációs szókinccset
- szavakat hangokra, szótagokra bont
- hangokból, szótagokból szavakat épít

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A nyomtatott nagybetűk bevezetése, fokozatosan. Teljes mondatok másolása és hallás utáni leírása, melyek a már megismert, elhangzott történetekből emelkednek ki. Ezek a megoldozott és leírt mondatokon kezdenek el olvasni a gyerekek.

A tanár által választott rövid szövegeket is illusztrálják.

A reggeli kör mondókáinak, verseinek kórusban szavalása.

Ajánlott szépirodalom

Grimm legszebb meséi, Benedek Elek meséi, Illyés Gyula: 77 magyar népmese, Fésűs Éva: Ezüst-hegedű, más népek meséi, Török Sándor: Falatka királysága, Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán, Tarbay Ede, Szilágyi Domonkos versei

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Különösen kiemelendő, hogy a formarajz tantárgyhoz, az írás előkészítése szintjén is kapcsolódik az anyanyelvi nevelés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

beszédhallás, hallás utáni értés, beszédfejllettség, az írás jelrendszere, nyomtatott nagybetűk, nyelvi mintakövetés beszédben, játékosság, zeneiség, ritmusélmény

vers, verses mese, mondóka, kiszámoló, soroló, népdal, verssor, versszak, rím, ritmus, refrén, költő, cím, népköltészet, műköltészet

szótag, szó, mondat, szöveg, mese, népmese, műmese, cím, szerző, szereplő, helyszín, időrend, tartalom, állandósult szókapcsolat, kezdő és záró fordulat, meseszám

hang, betű, magánhangzó, mássalhangzó, hosszú hang, rövid hang, szótag, szó, mondat; hang, betű, magánhangzó, mássalhangzó, egyjegyű mássalhangzó, kétjegyű mássalhangzó, háromjegyű mássalhangzó, hosszú/kettőzött mássalhangzó, hosszú/kettőzött kétjegyű (háromjegyű) mássalhangzó, rövid magánhangzó, hosszú magánhangzó, szótag, szó, „j” hang kétféle jelölése, kisbetű, nagybetű, vonalrendszer, írásjel, ékezet, magánhangzó, mássalhangzó, szótag, szó, mondat; viszonyszavak: bal-jobb, előtte, mögötte, alatta, felette, között, mellette stb.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek képesek az osztály egészével verseket, mondókákat kórusban szavalni. Megtanulják követni a tanár által adott utasításokat. Képesek egyszerű beszédgyakorlatokat és nyelvtörőket az osztály egészével együtt mondani. Megtanulják a tanárok által mesélt történetek, számokra lényeges pontjait felidézni. Kisebb szerepek eljátszására is vállalkoznak. Megtanulják a nyomtatott nagybetűk írását. A gyakorlat során képessé válnak hosszabb, összefüggő szöveg másolásának leírására.

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A második osztályban tovább folytatódik a mondókák, körjátékok, nyelvtörök gyakorlása, amelybe bekapcsolódik a helyese ejtés tanítása is: „a hanggyakorlatokon, a kiejtés-gyakorlatokon (a magánhangzók, mássalhangzók helyes ejtésén), a hangsúly gyakorlatokon és a ritmus gyakorlatokon” (Montágh Imre: A beszéd művészete) keresztül. A különböző nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekek esetében elkezdődik a támogató munka, melyre a szakirányú (pl. logopédiai) segítségük között az euritmia bizonyos ága, a gyógyeuritmia is alkalmas.

Második osztály irodalmi anyaga: a szentek élete, a fabulák és a természeti mesék. A mesélőnek az egész embert meg kell ragadnia. Fontos, hogy a gyermek egész testében érezzen valamit az elmeséltekből. Csupán az átértett dolgokból, az indulatokból, amelyet keltünk kell következnie az elmondott dolgok megértésének. Amikor mesét vagy legendát mond a tanító vagy festéses rajzolásos feladatot végeztet a gyermekekkel, nem magyarázza, hanem hagyja, hogy az megragadja a teljes embert. A gyermek csak utólag, önmagából kiindulva jut el a dolgok megértéséhez.

Az állatmesékben az egyoldalú emberi tulajdonságok és érzések (pl. kapzsiság, ravaszság, irigység, nagyravagyás) jelennek meg. Míg a legendák világa a tiszta érzéseket és emberi értékeket hordozzák (pl. Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent Kristóf történetet).

Hangsúlyos helyet kapnak a memoriterek (Weöres Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Zelk Zoltán, Kányádi Sándor versei), és a dramatikus játékok, melyek szituatív jellegüknél fogva, több irányban is ápolják és fejlesztik a gyermekek nyelvi készségeit, képességeit: a nem verbális kommunikációs eszközöket (gesztus, tekintet, szövegfonetikai, mondatfonetikai eszközök alkalmazása, testünkkel való kommunikálás lehetőségeit), a produktív és a reprodukív beszédet stb., a szókinccs bővítését. Szervesen kapcsolódva az előző évben már elkezdett munkához a nagy nyomtatott betűk után megismerkednek nyomtatott kisbetűkkel. Megszülethet az első olvasókönyv is, amely a tanár által kiválasztott szövegek, a reggeli körből ismert versek, mesék, természeti történetek gyűjteménye, s melyhez a gyermekek aktív részvételükkel erőteljesen kötődnek.

Az év második felében bevezetésre kerülhet a folyóírás, de ez harmadik év elejére is tehető.

Az írás, egyben az olvasás tanulása is. A leírt szövegeket az óra végén mindig elolvassa az osztály. Először a gyermekek által leírt verseket, mondókákat olvassák, a nyomtatott szöveg olvasása csak ezután következhet. Kisebb versek és mondókák csak akkor kerülnek a füzetbe, ha azokat a gyermek már ismerték és többszöri mondás után elsajátították (interiorizálták).

Nagyon fontos a kórusban történő olvasás, először a tanítóval együtt. Tőle veszik át a gyerekek a vers zeneiségét, az értelmi hangsúlyokat, a hangszín változásait stb. Azután a tanító nélkül az osztály egyedül, majd egy-egy gyerek olvas.

A nyelvtan előkészítése a verbális kifejezőkészség alapozásával történik. A hosszú magán- és mássalhangzók helyes ejtésével tudatos munka folyik a nyelvhasználat terén, mely lassan megalapozza a magyar helyesírást. A verseken és ritmusokon keresztül képet kaphatnak a szó és mondat egységéről.

A helyesírási készség fejlesztése és a rendezett kézírás kialakítása formarajz, művészetek, zenehallás fejlesztés által kiemelten fontos.

A beszéd, az olvasás, az írás gyakorlása a képességfejlesztést szolgálja elsődlegesen.

Órakeret: 240 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban megszerzett tudásra építünk, a nyomtatott nagybetűk ismeretére, a tanár által adott, a gyermekek által ismert rövid szövegek leírásának képességére.

Tantárgyi fejlesztési célok

- felkészülés az olvasásra – figyelem, megfigyelés, ritmus, emlékezet, képzelet fejlesztése
- tájékozódás síkban és térben
- hang és betű, szótag, szó felismerése
- nyomtatott nagybetű és nyomtatott kisbetű/folyóírás betűinek ismerete
- mondatok összekapcsolása
- kérdések és válaszok megfogalmazása
- nyelvi mintakövetés beszédben és írásban

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- önálló versmondás (erős ritmusú és sok ismétlést tartalmazó versek, természetversek)
- nyelvtörők, ritmusjátékok
- szóbeli kifejezésmódok eltérő minőségeinek megjelenése (cselekvést kifejező igék hangsúlyozása, a leíró elemek és nevek felfedezése, a tulajdonságok kifejezése)
- nyomtatott kisbetűk/folyóírás írása, vastag színes ceruzával
- folyóírás bevezetése
- a másolt szövegeket a tanár a táblára írja, melyek tartalma a főtanítás témájához kapcsolódik
- a tanár által adott ismert szövegek közös és egyéni olvasása
- olvasókönyv készítése
- a magas és mély magánhangzók megkülönböztetése hallás alapján,
- hosszú és rövid mássalhangzók hallás utáni megkülönböztetése
- a gyakorlás eszközei: játékos gyakorlatok egy szó első és utolsó hangjának, a szóban szereplő magánhangzók, mássalhangzók megtalálására és meghatározására. Rímjátékok és ábécéjátékok (ábécérenddel együtt).
- betűk behelyettesítése új szavak képzéséhez, szólánc, adott hangokból szavak alkotása, találos kérdések.
- kifejezően, érthetően, az élethelyzethez igazodva kommunikál
- megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a kommunikációs helyzetnek megfelelően reagál
- egyszerű magyarázat, szemléltetés (szóbeli, képi, dramatikus tevékenység) alapján megérti az új kifejezés jelentését
- a megismert szavakat, kifejezéseket a nyelvi fejlettségi szintjén alkalmazza

- részt vesz a kortársakkal és felnőttekkel való kommunikációban, beszélgetésben, vitában, és alkalmazza a megismert kommunikációs szabályokat
- használja a kapcsolatfelvételi formákat: köszönés, kérés, megszólítás, kérdezés
- élményeiről, segítséggel vagy önállóan beszámol
- beszédlegzése és artikulációja megfelelő
- figyelmet fordít a hangok időtartamának helyes ejtésére, a beszéd ritmusára, hangsúlyára, tempójára, a beszédhelyzetnek megfelelő hangerőválasztásra
- a szavakat hangokra, szótagokra bontja
- a hangokból, szótagokból szavakat épít
- a tanult verseket, mondókákat, rövidebb szövegeket szöveghűen, érthetően tolmácsolja
- részt vesz ismert szövegek (mondókák, kiszámolók, nyelvtörők, versek, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében
- bekapcsolódik párbeszédnek, dramatikus helyzetgyakorlatok, szituációs játékok megalkotásába
- megismer néhány mesét és történetet a magyar – és rokon kultúrájú népek irodalmából
- részt vesz népmesék és műmesék, történetek közös olvasásában, feldolgozásában
- megérti a közösen olvasott rövid szövegeket, részt vesz azok olvasásában, feldolgozásában
- a mesék, történetek szereplőinek cselekedeteiről kérdéseket fogalmaz meg, véleményt alkot
- részt vesz rövid mesék, történetek dramatikus, bábos és egyéb vizuális, digitális eszközökkel történő megjelenítésében, megfogalmazza a szöveg hatására benne kialakult képet
- közös olvasás, szövegfeldolgozás során megismer néhány mesét, elbeszélést

Ajánlott szépirodalom

tanmesék, elsősorban állatokról szóló mesék: Ezópus, Heltai Gáspár, Leonardo da Vinci, La Fontaine, Lessing meséi, az amerikai indián hagyomány állatmeséi, szentek élete és legendái

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van.

Különösen kiemelendő, hogy a formarajz tantárgyhoz, az írás előkészítése szintjén is kapcsolódik az anyanyelvi nevelés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

hallott szöveg megértése, tartalmának felidézése.

mindennapi élmények tartalmának felidézése, elmondása.

hangos olvasás gyakorlása.

az aktív szókinccs gazdagítása.

rövid szövegek alkotásának gyakorlása.

kiejtési gyakorlatok, szótagolás.

gondolatok, érzelmek, vélemények kifejezése.

játékosság, zeneiség, ritmusélmény.

mondat, szó, rövid/hosszú magánhangzó/mássalhangzó, jelentés, időtartam;

szótag, szó, ábécé, betűrend, szótár, „j” hang kétféle jelölése;

betű, hang, szó, szókapcsolat, mondat, szöveg, j-ly, írásjel, pont, kérdőjel, felkiáltójel, kisbetű, nagybetű, betűelem, számelem, vonalrendszer, kapcsolás; viszonyszavak: bal-jobb, előtte, mögötte, alatta, felette, között, mellette stb. kisbetűs és nagybetűs ábécé, élőlények neve, tárgyak neve, több hasonló név, saját név, önellenőrzés, hibajavítás, személynév, állatnév, helynév;

keresztény ünnepkörhöz kapcsolódó jelképek (betlehemi csillag, bárány), családi ünnep, nemzeti ünnep, népszokás, népi hagyomány, jeles napok, népi gyermekjáték, hazaszeretet, magyarságtudat, közösség, szólás, közmondás, évszak, körforgás;

iskola, osztály, közösség, könyvtár, tanítási idő, szünet, vakáció, házi feladat, család, családtag, rokon, testvér, nagyszülő, dédszülő, unoka, dédunoka, unokatestvér, otthon, barát, társ, összetartozás, felelősség, hűség, becsületesség, igazságosság, munka, házimunka, történet, mese, vers, bekezdés, párbeszéd, cím, szerző, helyszín, szereplők és tulajdonságaik, probléma és megoldás.

A fejlesztés várt eredményei

Az első osztályban elsajátított képességek további ápolása mellett, az önálló versmondásban is jártasságot szereznek (bizonyítványversek elmondása). Gyakorlatot szereznek általuk ismert szövegek kórusban történő szótagolására. Jártasságot szereznek a találós kérdések megértésében és megfejtésében. Képesek egyszerű nyelvi játékokban való részvételre pl. szólánc. Részleteiben képesek a tanárok által elmesélt történetek felidézésére. Megtanulják és gyakorolják a nyomtatott kisbetűk írását. Elsajátítják a folyóírást, megtanulják a betűk ábécés rendjét. Képesek hosszabb szövegek pontos másolására. Jártasságot szereznek néhány gyakori szó helyes betűzésében és elválasztásában.

A gyermek beszéde ezen oktatási szakaszban folyamatosan fejlődik. Napjainkban a megváltozott társadalmi körülmények következtében a beszédfejlődés lényegesen lelassult, ezért annak tudatos és folyamatos fejlesztése szükséges.

Az óvoda és az iskola közötti átmenet segítésére az előkészítő időszak hosszát rugalmasan kell kezelni, figyelembe véve az iskolába kerülő gyerekek eltérő adottságait, meglévő ismereteit. Ebben az időszakban kell a pedagógusnak megfigyelnie a tanulókat, és ezekre a megfigyelésekre építve kezdheti meg a differenciált fejlesztést.

Az írási és olvasási nehézségekkel küzdő gyermekek támogatása:

A második osztály végére az osztálytanítónak látnia kell, melyik gyermeknél jelentkezik tanulási nehézség az írás-olvasás terén. A legaszténia megelőzésére a Waldorf-pedagógia különös gondot fordít: az olvasás és írástanítás során a következő szempontokat tartja szem előtt:

– nem a lehető leggyorsabban,

– nem a lehető legkorábban,

– de átfogóan, a gyermek egészét – az akaratit és érzésszelit képességeit egyaránt megszólítva egyengeti az íráshoz és az olvasáshoz szükséges gondolkodási utat.

A kialakult írás- és olvasászavart elsősorban hallás- és beszédgyakorlatok útján enyhítjük.

Mindezek mellett a

– mozgáskoordinációs gyakorlatok,

– egyensúlygyakorlatok (testföldrajz)

– térorientációs gyakorlatok,

- szimmetriagyakorlatok (pl. formarajz)

is jelentős támogatást nyújthatnak az előrehaladásban.

Ha van gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus az iskolában, ajánlott a második osztály végén minden gyermek nyelvi, motorikus, koordinációs, látási- és hallási képességeit felmérni, és megvizsgálni. Ha nincs, akkor az osztálytanítónak érdemes különleges figyelmet fordítania azokra a gyermekekre, akiknél a következő jelenségek közül, több egyidejűleg fordul elő és szakember segítségét kérni.

A következő lista támpontot nyújthat ehhez:

- gyenge egyensúly
- gyenge koordináció
- szaggatott mozgás
- nehezen dob és kap el labdát
- nehezen tud egyenesen ülni vagy állni
- helytelen ceruzatartás
- helytelen betűformálás
- képtelen egyenesen írni előre vonalazott lapon
- összekeveri a kis- és nagybetűket
- felcseréli vagy megfordítja a betűket, számokat (pl. b/d, p/q, u/n, s/z, 2/5, 6/9, 3/E, 7)
- túl sok vagy kevés lábat rajzol a betűknek (m, n)
- nem tiszta beszéd
- rossz emlékezőképesség

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A reggeli ritmikus részben az első két évben elkezdett munka folyik tovább.

Különösen hangsúlyos helyre kerül a beszédartikuláció, a légzéstechnika, a hangsúlyozás, a beszéd ritmusának és dallamának érzékeltetése.

A nyelvtörők, mondókák, versek gyakorlása, közös csoportos és egyéni mondása kellő lehetőséget nyújt a nyelvi készségek fejlesztésére. Fő téma az Ótestamentum történetei, illetve magyar írók versei (Weöres Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán).

Az év második felétől egy kiválasztott olvasmányt is feldolgozhatnak a tanár vezetésével (pl. Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön).

Ennek az évnek feladatai közé tartozik az olvasási készség és képesség fejlesztése.

A gyermekek a már második osztályban elkezdett módon a rövidebb szövegekről lassan áttérnek a hosszabb szövegek olvasására. Az előző évi olvasókönyv alapján a tanító vezetésével ebben az évben is közösen megformálható egy olvasókönyv, mely hűen és egyénien követi az osztály arculatát, figyelembe véve az év aktuális témáit (ószövetségi történetek, mesterségek, házépítés). Ez a

könyv is év végén kerül bekötésre, s a gyermekek munkái illusztrálják, mely megfelelő visszajelzést adhat a tanítónak, tekintetbe véve az elsődleges megértés ellenőrzését.

A mindenkori cél az olvasás fejlesztése, a megfelelő olvasási sebesség kialakítása és törekvés a hangsúlyos, kifejező olvasásra.

Az írás-olvasástanítás nem különül el egymástól, de az íráskészség kialakításának érdekében bizonyos részterületek nagyobb hangsúlyt kapnak. Fontos, hogy az első, illetve a második osztályban használt viaszkrétáról és vastag színes ceruzáról fokozatosan térjenek át a gyerekek a töltőtollra. Gyakorlatot szereznek az előttük lévő üres papír arányos kitöltésére (a térhasználatra) és a betűk pontos nagyságának megformálására, a sorkihagyásokra, bekezdések elhelyezésére.

Továbbfejlesztjük a gyermekek azon képességeit, hogy önállóan is kezdjék leírni az élményeiket, rövidebb-hosszabb olvasmányaikat. Ezáltal megteszik az első lépéseiket is az írásbeli fogalmazás felé.

Lehetséges, hogy a folyóírás bevezetésére a harmadik osztály első félévében kerül sor.

Meseszerűen szövődik bele az oktatásba a nyelvtan. Megismerkednek a mondatfajtákkal a tartamuk és a hangsúlyuk szerint. A gyakorlásokból és az élethelyzetekből kinőve megfogalmazódnak a szabályok, amelyek memorizálása még nem kötelező. Fontos, hogy alkalmazás és felismerés szinten legyenek tisztában a különböző mondatfajtákkal. A szófajok közül az igével kezdődik a nyelvtan tanítása, a főnevekkel folytatjuk és végül a melléknevek kerülnek bevezetésre. A szófajok elsajátítása sok cselekvéssel, játékkal, tapasztalatszerzéssel történik. A főnév kimondása által az ember elkülöníti magát a környezettől, a melléknév kimondása által összekapcsolja magát vele, az ige kimondása által pedig tevékenyen beleoldódik a környezetbe, együtt mozdul vele.

Órakeret: 160 óra

Előzetes tudás

Az első és a második osztályban megtanított betűismeretre, szövegfelismerésre, írás és olvasás készségre és képességre építünk.

Tantárgyi fejlesztési célok

A mindenkori cél az olvasás fejlesztése, a megfelelő olvasási tempó kialakítása és törekvés a kifejező olvasásra. A rendszerbe foglalás helyett a nyelvtan tanításának célja a harmadik osztályban, hogy az eltérő minőségeken keresztül ismerjék fel a gyermekek a különböző fajtájú mondatokat és szófajokat.

Szövegalkotás fejlesztése; önálló fogalmazás készítése, lényegkiemelés.

Rendszeresen vezetett füzetek készítése.

Önálló feladatmegoldás.

Szövegértés fejlesztése hallott szöveg utáni pontos felidézéssel és írott szövegből lényegkiemeléssel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- leíró és humoros költemények, hosszabb versek a házépítés, kézműves munkák, mezőgazdaság témájából (elő is lehet adni ezeket)
- az Ótestamentum: a világ és az ember teremtése, a Paradicsomból való kiűzetés
- nagy ótestamentumi alakok tetteinek bemutatása
- Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön

- a folyóírás használata: jól formált, esztétikus, olvasható írás, helyes kéz- és testtartás
- töltőtoll használata
- fogalmazások írása a főoktatás témáival kapcsolatban
- rendszeres hangos olvasás
- az olvasókönyv készítése tananyaghoz kapcsolódó témakörökből (házépítés
- mesterségek, bibliai történetek)
- beszéd fő részeinek különleges jellemzői: az óhajtó és a felkiáltó mondat, intonáció
- hangsúly, dallam
- a három fő szófaj és eltérő tulajdonságaik: ige („cselekvő szó”), főnév („megnevező szó”)
- melléknév („tulajdonság szó”)
- az igekötők helyesírását is gyakoroljuk
- az írásjelek, pontok, vesszők, nagybetűk, kisbetűk, felkiáltójelek és kérdőjelek használata elsősorban azt vizsgálva, hogy milyen beszédbeli tartalmat jelölnek az írásjelek
- kis színdarabok előadása a főoktatás témáinak köréből
- kifejezően, érthetően, az élethelyzethez igazodva kommunikál
- megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a kommunikációs helyzetnek megfelelően reagál
- egyszerű magyarázat, szemléltetés (szóbeli, képi, dramatikus tevékenység) alapján megérti az új kifejezés jelentését
- a megismert szavakat, kifejezéseket a nyelvi fejlettségi szintjén alkalmazza
- részt vesz a kortársakkal és felnőttekkel való kommunikációban, beszélgetésben, vitában, és alkalmazza a megismert kommunikációs szabályokat
- használja a kapcsolatfelvételi formákat: köszönés, kérés, megszólítás, kérdezés
- élményeiről, segítséggel vagy önállóan beszámol
- beszédlegzése és artikulációja megfelelő
- figyelmet fordít a hangok időtartamának helyes ejtésére, a beszéd ritmusára, hangsúlyára, tempójára, a beszédhelyzetnek megfelelő hangerőválasztásra
- a szavakat hangokra, szótagokra bontja
- a hangokból, szótagokból szavakat épít
- a tanult verseket, mondókákat, rövidebb szövegeket szöveghűen, érthetően tolmácsolja
- részt vesz ismert szövegek (mondókák, kiszámolók, nyelvtörők, versek, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében
- bekapcsolódik párbeszédbe, dramatikus helyzetgyakorlatok, szituációs játékok megalkotásába
- feladatvégzés során társaival együttműködik
- ismer és alkalmaz néhány alapvető tanulási technikát

- gondolatait, érzelmeit, véleményét életkorának, egyéni képességeinek és a kommunikációs helyzetnek megfelelően néhány mondatban írásban is megfogalmazza
- egyéni képességeinek megfelelően alkot szövegeket írásban
- a szövegalkotás során törekszik a megismert helyesírási szabályok alkalmazására és meglévő szókinccsének aktivizálására
- írásbeli munkáját segítséggel vagy önállóan ellenőrzi és javítja
- részt vesz ismert szövegek (például versek, nyelvtörők, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében
- képességeihez mérten bekapcsolódik párbeszéddek, dramatikus szituációs játékok megalkotásába
- szavakat, szószerkezeteket, 3-4 szavas mondatokat leír megfigyelés és/vagy diktálás alapján
- megérti és használja az életkorának megfelelő (térbeli, időbeli) relációs szókinccset
- megkülönbözteti a szavak egyes és többes számát
- hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban
- a kiejtéstől eltérő ismert szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja
- kérdésre adott válaszában megfelelően todalékolja a szavakat
- felismeri, önállóan vagy segítséggel helyesen leírja az ismert szavakat
- ellentétes jelentésű és rokon értelmű kifejezéseket gyűjt, azokat a beszédhelyzetnek megfelelően használja szóbeli és írásbeli szövegalkotásban
- a több hasonló élőlény, tárgy vagy gondolati dolog nevét kis kezdőbetűvel írja
- a személynevek, állatnevek és a lakóhelyhez kötődő egyszerű egyelemű helyneveket nagy kezdőbetűvel írja le
- hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban
- a kiejtéssel megegyező rövid szavak leírásában követi a helyesírás szabályait
- a kiejtéstől eltérő ismert szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja

Ajánlott szépirodalom

Az 1. és 2. osztályban felsorolt magyar költők gyermekversei, Lázár Ervin regényei (Berzsián és Dideki, A hétfejű tündér, Szegény Dzsoni és Árnika, Bab Berci kalandjai, A kisiú meg az oroszlánok); Csukás István: A téli tücsök meséi; Selma Lagerlöf: Krisztus-legendák; Jacob Streit: És lőn világosság, 365 történet gyerekeknek a Bibliából

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendő az euritmia- és a zeneóra, ahol a nyelv ritmusával, szövegek megformálásával, átalakításával a használt nyelvet más szempontokból közelítjük meg.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A hallott szöveg üzenetének, érzelmi tartalmának megértése.

Mindennapi élmények, olvasmányok tartalmának felidézése, elmondása.

A mindennapi élet szókincsének bővítése.

Önálló olvasás, szövegértés.

Szövegalkotás.

Tanult szövegek szöveghű és kifejező tolmácsolása.

Törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre.

helyesejtés, beszédleghzés, artikuláció, időtartam, hangerő, beszédtempó, ritmus, hanglejtés, hangsúly, szünet, testtartás, mimika, térközszabályozás, párbeszéd, szituáció, improvizáció, szólás, közmondás, szókapcsolat, hangalak, jelentés, egyjelentésű szavak, rokon értelmű szavak, ellentétes jelentésű szavak, élőlények neve, tárgyak neve, gondolati dolgok neve, több hasonló név, saját név, személynév, állatnév, helynév

A fejlesztés várt eredményei

Az első és második osztályban elsajátított képességek további ápolása mellett a gyerekek képessé válnak összetettebb történetek és események pontos visszaadására.

Az epochák témájához kapcsolódó színdarabokban önálló szerepet is vállalnak.

Második osztálytól kezdve egyre nagyobb jártasságot szereznek az általuk ismert szövegek nagyobb egységekre tagolásában.

Ebben az évben szövegek hallás utáni mondatra tagolásában is gyakorlatot szereznek.

Megismerkednek a leggyakrabban előforduló írásjelek használatával (mondatvégi írásjelek, vessző). Gyakorolják az ige, a főnév és a melléknév példákon keresztül történő felismerését, jellemzését, a mondatalkotást. Képessé válnak saját élményük egyszerű formában történő önálló megfogalmazására.

Jártasságot szereznek ismert szavak írásban történő elválasztásában, ismert szöveg szótagolás utáni olvasásában.

Képesek lesznek az órán leírtak, és elhangzottak megértésére és felidézésére a lényeg kiemelésére.

Gyakorlatot szereznek az ismert szavakat tartalmazó szövegek hangos értőolvasásában.

Egyszerű nyelvezetű könyvek önálló és hangos olvasását egyaránt elsajátítják ebben az évben.

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 4. osztálytól kezdve egyre jobban szétválik az írás és az olvasás képességének gyakorlása.

Fontos, hogy a beszélt nyelv művelése is folytatódjon szavalással, beszédgyakorlatokkal, beszámolókkal, leírásokkal, megbeszélésekkel és megfigyelésekkel.

Igazán jól olvasni a jól beszélő, artikuláló ember tud, ezért megfigyelendő és kezelendő a gyerekek beszédtechnikája. Hangsúlyosnak tekinthető a beszédleghzés, a beszédritmus tagolása, a mondatok dallamának játékos gyakoroltatása, a nem verbális kommunikáció eszközeinek mélyítése, szerep- és drámajátékok használata.

A szóbeli fogalmazás felől kell törekedni az írásbeli fogalmazás tanítása felé.

Kívánatos mind az írás, mind az olvasás terén a képesség szintjére jutni, hogy az önálló tanulás lehetőségét mélyíteni tudjuk a gyermekeknél.

Ennek az évnek az irodalmi anyaga a germán mitológia, illetve a magyar mondavilág a honfoglalásig. A mitológia nagy képei elbeszélései közvetítik azt a lelki tartalmat, amelyre szüksége van a gyermeknek ebben az életkorban. A lelki kötődéssel megélt szövegek nagy lendületet adnak az olvasás technikájának is.

Természetesen más népek teremtéstörténeteit és mitológiáját is feldolgozhatjuk (pl. Kalevala).

A feltételezhetően készülő olvasókönyv továbbra is az osztály arcukat követi. Anyagát a mondák és mitológiai történetek, illetve magyar költők versei, meséi alkotják.

Az írás képessége feltételezi a már tanultak alkalmazását. A tollbamondás jelentőségét a rendszeres gyakorlás által hangsúlyozzuk. Memoriterek is tanulnak a gyerekek, ezek kiválasztásában formailag az alliteráció a legfontosabb, a mozgással végzett versmondás mélyíti el igazán a mondani-valót.

A közösen feldolgozott irodalmi művek mellett házi olvasmányt is kaphatnak a gyerekek, melynek témája kapcsolódik az év hangulatához, a főoktatás témáihoz. Erről olvasónaplót készítenek sok illusztrációval a gyerekek.

Az év témái az ige, főnév és melléknév csoportosítása és felismerése mellett ismeretek átadása a névelőről a személyes névmásról és egyéb képszerűen megragadható szófajokról (pl. számnevek, igeikötők). Mindezek a harmadik osztályos témakörök kibővítését jelentik.

A 4. osztály fő nyelvtani témája az igeidők. Fontos, hogy a gyermekek megéljék a három időnek – jelen, múlt, jövő – az állandóan változó minőségét, „folyó” jellegét. Ebben az életkorban hangsúlyt kap a szavak elválasztása, a magyar ábécé pontos ismerete, a szótövek felismerése.

A főnevek toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések szintén a 4. osztály témái.

A középpontozásban a kérdő és a felkiáltójelek használatát lehet továbbmélyíteni és kitérni a vessző szerepére a mondatban. A magyar nyelv szórendjével is foglalkozunk. A párhuzamokban való gondolkodás áthatja nyelvünk, műveltségünk és gondolkodásunk egészét. A mondat feletti szinteken is hasonlatokban és párhuzamokban szerveződnek szövegeink, lehetőleg kerülve az alárendeléseket és meghatározásokat.

A helyesírás fejlesztésében döntő szerepet játszhat a már előző években elkezdett munka: a hangos olvasás gyakorlása, a beszédművelési gyakorlatok, a figyelem koncentrációjának fejlesztése, a szó emlékezet fejlesztése s annak az igénynek kialakítása, mely a gyermeket ebben az életévben ösztönözheti arra, hogy írásbeli munkája igényes, pontos, szép legyen.

Törekedni kell nehezebb helyesírási helyzetek gyakorlására: az emlékezetből írásra, illetve önálló gondolatok leírására, megfogalmazására. Ebben segítenek azok a versek, mondókák, találós kérdések, melyeket a gyermekek ismernek, és az emlékezetükből könnyedén előhívhatnak.

Hangsúlyt kap a pontos „j” és az „ly” gyakoroltatása a leggyakrabban előforduló szavakon.

Órakeret: 160 óra

Előzetes tudás

Az első három osztályban tanítottakra építünk. A kialakuló szövegértési, írásbeli és olvasási készségekre alapozzuk a negyedik osztályos tananyagot. A gyerekeknek kialakult anyanyelvi és irodalmi fogalmai vannak, ezeket bővítjük.

Tantárgyi fejlesztési célok

- legfőbb cél mind az olvasás, mind az írás terén a képességek fejlesztése olyan szintre, hogy az önálló tanulás lehetővé váljék
- a hallás utáni tollbamondás eredményeként a helyesírás elmélyítése
- a pontos „j” és az „ly” megkülönböztetése a leggyakoribb szavakban

- a kommunikáció fejlesztése szókincs bővítéssel és szituációs játékokkal
- az új nyelvtani ismeretek összekapcsolása a már megismertekkel
- a figyelem koncentrációjának fejlesztése
- a szóemlékezet fejlesztése
- annak az igénynek a kialakítása, mely a gyermeket ösztönözheti arra, hogy az írásbeli munkája igényes legyen

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Beszéd és figyelem

- az évszakhoz kötődő természet versek a józan észről és az emberi bölcsességről szóló versek, a főoktatás témájához kapcsolódó költemények – állatok, a helyi földrajz és történelem
- az Edda részletei, az alliteratív költészet, a Kalevala
- az Edda, az északi istenek és hősök legendái
- a magyar mondák és mítoszok és a Kalevala részletei
- beszámolók írása az iskolai és napi történetekről és eseményekről
- leírások állatokról, történelmi jelenetekről, a helybeli tájakról szerzett benyomásokról,
- utazásokról
- hosszabb szövegek másolása
- tollbamondás különféle módon
- gyakori, de nehéz szavak helyesírása
- ismeretlen szavak kiejtésének és helyesírásának gyakorlása
- ismerkedés az értelmező kéziszótárral
- az igeidők (a fő igeidők: múlt, jelen, jövő idő jellemzői, képzésük)
- a főnevek toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések
- a kérdő és felkiáltójelek, a vessző
- számnév meghatározása és alkalmazása, az igeidők szerepe és helyesírásuk
- osztálydarab a tanult mitológiai történetekből vagy az eposzokból
- felkészülés után tagolt szöveget érthetően olvas hangosan
- részt vesz az adott közösség kultúrájának megfelelő gyermekirodalmi mű közös olvasásában, és nyitott annak befogadására
- egyszerű magyarázat, szemléltetés (szóbeli, képi, írásbeli, dramatikus tevékenység) alapján megérti az új kifejezés jelentését
- mozgósítja a hallott és olvasott szöveg tartalmával kapcsolatos ismereteit, élményeit, tapasztalatait, és összekapcsolja azokat
- felismeri, indokolja a cím és a szöveg közötti összefüggést
- azonosítja a történetekben a helyszínt, a szereplőket, a konfliktust és annak megoldását

- képességeinek megfelelő szöveget hangos vagy néma olvasás útján megért
- részt vesz a kortársakkal és a felnőttekkel való kommunikációban, az adott helyzetnek megfelelően alkalmazza a megismert kommunikációs szabályokat, alkalmaz alapvető olvasási stratégiákat
- megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a beszédhelyzetnek megfelelően reflektál
- a szöveg megértését igazoló feladatokat végez
- megismer néhány mesét és történetet a magyar és más népek irodalmából
- élményeket és tapasztalatokat szerez változatos irodalmi szövegtípusok és műfajok – klasszikus, kortárs magyar alkotások – megismerésével
- olvas és megért nép- és műköltészeti alkotásokat, rövidebb epikai műveket, verseket
- részt vesz népmesék és műmesék, regék, mondák, történetek közös olvasásában, feldolgozásában
- saját gondolkodási és nyelvi szintjén megfogalmazza a szöveg hatására benne kialakult élményt és képzetet
- a mesék, történetek szereplőinek cselekedeteiről kérdéseket fogalmaz meg, véleményt alkot
- képzeletét a megértés érdekében mozgósítja
- megfigyeli és összehasonlítja a történetek lényeges mozzanatait és a saját vagy társai élethelyzetét
- részt vesz regék, mondák, történetek közös olvasásában, feldolgozásában
- nyitottá válik a magyarság értékeinek megismerésére, fejlődik nemzeti identitástudata, történelmi szemlélete
- részt vesz az adott közösség érdeklődésének megfelelő gyermekirodalmi mű közös olvasásában, és nyitott annak befogadására
- élményt és tapasztalatot szerez változatos ritmikájú lírai művek megismerésével a kortárs és a klasszikus gyermeklírából és a népköltészeti alkotásokból
- megfigyeli a költői nyelv sajátosságait, megértésélményeit az általa választott módon megfogalmazza, megjeleníti
- képes családjából származó közösségi élményeit megfogalmazni, összevetni az iskolai élet adottságaival, a témakört érintő beszélgetésekben aktívan részt venni
- feladatvégzés során társaival együttműködik
- megéli a közösséghez tartozás élményét
- gyakorolja az ismeretfeldolgozás egyszerű technikáit
- ismer és alkalmaz néhány alapvető tanulási technikát
- néma olvasás útján megérti a rövid, életkorának megfelelő tankönyvi szöveg tartalmát és az utasításokat
- megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a beszédhelyzetnek megfelelően reflektál

- nyitott az irodalmi művek befogadására
- értő figyelemmel követi a tanító/társai felolvasását
- verbális és vizuális módon vagy dramatikus eszközökkel reflektál a szövegre, megfogalmazza a szöveg alapján benne kialakult képet
- röviden indokolja a cím és a szöveg közötti összefüggést
- mozgósítja a hallott és olvasott szöveg tartalmával kapcsolatos ismereteit, élményeit, tapasztalatait, és megfogalmazza a köztük lévő kapcsolatokat
- saját gondolkodási és nyelvi szintjén megalkotja a szöveg jelentését önmaga számára, megfogalmazza, néhány érveléssel alátámasztja saját álláspontját; meghallgatja társai véleményét, azokra reflektál
- az egyéni sajátosságaihoz mérten olvashatóan ír és törekszik a rendezett írásképre, esztétikus fűzetvezetésre
- kérdésre adott válaszában helyesen toldalékolja a szavakat
- a kiejtéssel megegyező, rövid szavak leírásában követi a helyesírás szabályait
- a kiejtéstől eltérő szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja
- törekszik a tanult helyesírási ismeretek alkalmazására
- írásbeli munkáját önállóan vagy segítséggel ellenőrzi, hibáit javítja
- biztosan ismeri a kis- és nagybetűs ábécét, azonos és különböző betűkkel kezdődő szavakat betűrendbe sorol
- megfigyeli és tapasztalati úton megkülönbözteti egymástól a magánhangzókat és a mássalhangzókat, valamint időtartamukat
- különbséget tesz az egyjegyű, a kétjegyű és a háromjegyű mássalhangzók között
- a hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban
- biztosan szótagol, alkalmazza az elválasztás szabályait
- gondolatait, érzelmeit, véleményét életkorának, egyéni képességeinek és a kommunikációs helyzetnek megfelelően néhány mondatban írásban is megfogalmazza
- egyéni képességeinek megfelelően alkot szövegeket írásban
- a szövegalkotás során törekszik a megismert helyesírási szabályok alkalmazására és meglévő szókincsének aktivizálására
- írásbeli munkáját segítséggel vagy önállóan ellenőrzi és javítja
- részt vesz ismert szövegek (például versek, nyelvtörők, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében
- képességeihez mérten bekapcsolódik párbeszédnek, dramatikus szituációs játékok megalkotásába
- szavakat, szó szerkezeteket, 3-4 szavas mondatokat leír megfigyelés és/vagy diktálás alapján
- megérti és használja az életkorának megfelelő (térbeli, időbeli) relációs szókincsent
- hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban

- a kiejtéssel megegyező rövid szavak leírásában követi a helyesírás szabályait
- a kiejtéstől eltérő ismert szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja
- felismeri és önállóan vagy segítséggel helyesen leírja a tulajdonságot kifejező szavakat és azok fokozott alakjait
- ellentétes jelentésű és rokon értelmű kifejezéseket gyűjt, azokat a beszédhelyzetnek megfelelően használja szóbeli és írásbeli szövegalkotásban
- felismeri és önállóan vagy segítséggel helyesen leírja a mennyiségeket kifejező szavakat és azok fokozott alakjait
- megkülönbözteti a múltban, jelenben és jövőben zajló cselekvéseket, történéseket
- helyesen alkalmazza a szóbeli és írásbeli szövegalkotásában az idő kifejezésének nyelvi eszközeit
- felismeri, önállóan vagy segítséggel helyesen leírja az ismert cselekvést, történést kifejező szavakat

Ajánlott szépirodalom

Negyedik osztálytól a gyerekek egy-egy irodalmi művet közösen dolgoznak fel.

Az alább felsorolt javaslatok közül/mellett az osztálytanító választja ki ezt a művet.

A kiválasztásnál fontos szempont, hogy a mű nyelve az osztály számára könnyen befogadható legyen, a könyv egységes irodalmi alkotás legyen, és témájában kapcsolódjon az év fő témáihoz (pl. az állattanhoz Fekete István regényei, Kipling: A dzsungel könyve stb.).

Edda; Germán-kelta regék és mondák; Tolkien: A Babó; Beke Margit: Északi hősök; Komjáthy: Mondák könyve; Lengyel Dénes: Régi magyar mondák; Fekete István: Vuk, Kele, Bogáncs stb.; Rudyard Kipling: A dzsungel könyve; Selma Lagerlöf: Nils Holgersson; Baum: Óz, a nagy varázsló; Lewis Carroll: Alice Csodaországban, Alice Tükkörországban; Carlo Collodi: Pinocchio; Travers: A csudálatos Mary sorozat; Eric Knight: Lassie-regények.

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendők a magyarságismeret és az állattan tantárgyak, mert ezeken az epochákon nagyon sokat fogalmaznak a gyerekek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Beszédfejlesztés, beszédtechnika.

A nem verbális kommunikáció eszközei.

Az ige, igeidők, főnév, melléknév.

Szövegértési gyakorlatok.

Szövegalkotási gyakorlatok, leíró fogalmazások, szereplők jellemzése.

Önálló folyamatos, értő olvasás némán és hangosan.

Saját vélemény megfogalmazása, gondolatok, érzelmek kifejezése.

Az olvasott szövegekkel összefüggésben az aktív szókincs gazdagítása.

Lényeg kiemelés, szerkezeti egységek összefogása, vázlatkészítés.

Nyelvi-nyelvtani jelenségek felismerése gyakorlati tapasztalatok alapján.

Néhány alapvető helyesírási szabály megismerése és alkalmazása.

Az anyanyelv és az idegen nyelv különbségének felismerése.

Az irodalmi mű közvetlenül adódó jelentésének felismerése és megfogalmazása.

múlt, jelen, jövő, egybeírás, különírás, szótó, toldalék, cselekvést jelentő szó,

hang, betű, magánhangzó, mássalhangzó, egyjegyű mássalhangzó, kétjegyű mássalhangzó, háromjegyű mássalhangzó, hosszú/kettőzött mássalhangzó, hosszú/kettőzött kétjegyű mássalhangzó, rövid magánhangzó, hosszú magánhangzó, szótag, szó, összetett szó, ábécé, betűrend, szótár, „j” hang kétféle jelölése, szó, betűkapcsolat, hangkapcsolat szókapcsolat, mondat, szöveg, j-ly, írásjel, pont, kérdőjel, felkiáltójel, kisbetű, nagybetű, szótagolás, szótó, toldalék, szóelemző írásmód, szótó, toldalék, mennyiségeket kifejező szó, egybeírás, különírás, szótó, toldalék, tulajdonságot kifejező szó, önellenőrzés, hibajavítás, intézménynév, címek neve, mondat, szöveg, levél, helyszín, szereplő, cselekmény regény, meseregény, szerző, cím, kiadó, tartalomjegyzék, történet, szöveg, bekezdés, családi ünnep, közösség, szólás, szóláshasonlat, közmondás, körforgás, mesterség, foglalkozás, világ, földrész, ország, haza, környezet, közösség, család, monda, rege, vers, dal, mondóka, kiszámoló, soroló, népdal, verssor, versszak, rím, ritmus, refrén, költő, cím, népköltészet

A fejlesztés várt eredményei

A beszéd gyakorlatokban figyelni tudnak a helyes légzésre és a szavak helyes ejtésére.

Megtanulnak különböző ritmusú verseket kórusban szavalni.

Az önálló versmondásban is egyre nagyobb gyakorlatot szereznek.

Képessé válnak szóban történő közös történet alkotásra.

Az osztálydarabban önálló szerepeket játszanak el.

Képesek az aktuális témához kapcsolódó történetek pontos elbeszélésére.

Magabiztos és önálló olvasásra képesek a központozás figyelembevételével.

Gyakorlatot szereznek gyakori nehéz szavak helyesírásában (pl. j-ly).

Olvasónaplót készítenek a házi olvasmányokból.

Jártasságot szereznek megtanult szövegek emlékezetből való – elfogadható pontossággal történő – leírásában.

Megtanulják az ige a főnév és melléknév definiálása mellett a leggyakoribb szófajok jellemzőit.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az 5. osztályos diákok nyitottsága lehetővé teszi, hogy a tanárok különböző szövegeket választhassanak a közös és egyéni versmondáshoz, beszédgyakorlatokhoz. Ezenkívül a történelemepochákon az ókori kultúrákból származó szövegrészletek mondása is

lehetővé teszi a nyelvi készségek fejlesztését, mint például a Bhagavad-gítá, a Mahabharata, a sumér, akkád, egyiptomi himnuszok, imák. A távoli időkből és helyekről származó irodalom segíti a diákokat, hogy tisztelettel nézzenek és nyitottá váljanak más népek és kultúrák felé.

A gyerekek egyre objektívebb, sokoldalúbb leírást készítenek. Egy növény leírása vagy egy táj hangulatának lefestése lehet egy önálló munka témája.

A történetek és az olvasmányanyag az ókori keleti kultúrákból származnak (Krisna és Arjuna hindu legendái, Gilgames története, egyiptomi és görög mitológia).

A görög mitológia történetei a tanév elbeszélésanyagának hangsúlyos részét teszik ki. A görög kultúra harmóniája a himnuszokban és a hősköltemények nyelvében is megnyilvánul.

Memoriterként olyan irodalmi műveket választunk, melyek képeikben, ritmusukban fejlesztően hatnak a gyermekekre. A hexameter segíti harmonizálni a szív és a légzés ritmusát.

Ebben az osztályban az irodalom mint önálló epocha jelenik meg. Javasolt témakör Petőfi Sándor János vitéz című műve, a költő életrajza, kiegészítve a korosztálynak megfelelő költeményekkel (pl. az Alföld, Tisza, Szeptember végén, Pató Pál úr, Falu végén kurta kocsmá, Szülőföldemen, Anyám tyúkja).

Az 5. osztálytól a gyermekek olvasási szokásaira ajánlott olvasmányokkal igyekszünk hatni. Nyárra a gyermekek kaphatnak egy könyvlistát, amely segíti őket olvasmányaik kiválasztásában. Az általuk kiválasztott könyvet önállóan fel is dolgozhatják: vázlatot készíthetnek, kérdéseket fogalmazhatnak meg, ajánlást írhatnak mások számára, életrajzi kutatásokat végezhetnek. Ebben az évben egyre gyakrabban írnak önálló fogalmazásokat is, amelyek szorosan kapcsolódnak a főoktatás témáihoz (pl. földrajz, növénytan, geometria).

Elsősorban olyan témákról készítenek fogalmazást, amelyek világos leírást és jellemzést igényelnek.

Az osztálykirándulásokhoz hasonló események információgyűjtésre, különböző stílusú levelek megírására biztosítanak alkalmat. Ennek elsődleges célja, hogy a gyerekek megtanulják világosan kifejezni szándékaikat és kívánságaikat.

Ebben az évben az anyanyelvi nevelésben a hangsúly a nyelv szépségére helyeződik.

Nyelvi játékokon keresztül a nyelv gazdagságát érzékeltetjük.

A nyelv szóbeli és írásbeli használata során elsősorban nem a szabályok megfogalmazása a legfontosabb, mert előbb a gyermekeknek fel kell fedezniük a jelenséget, mielőtt azokat megneveznék, minősítenék és jellemeznék. A főoktatás során a másolást felváltja a tananyag hallás utáni leírása. Ez nagy mértékben elősegíti a helyesírás készségének fejlődését.

Ebben az életkorban a gyermekeknek különbséget kell tenniük saját és mások véleménye között.

Ezt a különbségtételt gyakorolják írásban is az idézőjelek helyes használatával. Figyelniük kell arra, hogy pontosan megfigyeljék és megismételjék mások mondanivalóját. Eközben a gyerekek egyértelmű különbséget fedeznek fel aközött, amit saját maguk láttak vagy gondolnak, és aközött, amit mástól hallottak. Ezen a területen lehet elmélyíteni mindazt, amit a központosításról idáig elsajátítottak (a vessző, az idézőjel, a kettőspont, a pontos vessző, a kötőjel és a zárójel használatát).

Az 5. osztály nyelvtani témája még az igeidők és igemódok rendszerének átlátása és helyes használata; a névmások és a kötőszavakat tartalmazó mondatok minőségének megvizsgálása és a melléknév fokozás is. A névelők és a névutók helyének és szerepének meghatározása is ebben az

évben történik. Az egyszerű mondat elemzésének tanítása is megkezdődik. A magyar nyelv szó-készletével, a hangalak és jelentés kapcsolatával is foglalkozunk.

Órakeret: 126 óra

Előzetes tudás

Az alsó tagozaton a gyerekek megtanultak olvasni és írni. Önállóan alkotnak rövidebb szövegeket több műfajban (pl. levél, leíró és elbeszélő fogalmazás), megalapozták a vázlatkészítés és a lényegkiemelés képességét. A legfontosabb szófajokkal megismerkedtek. Alapismereteket szereztek a mondatról, ezeket a gyakorlatban is alkalmazni kezdték. Képesek a közös történetalkotásra. Megtanultak különböző ritmusú verseket kórusban szavalni és az önálló versmondásban is egyre nagyobb gyakorlatot szereztek.

Tantárgyi fejlesztési célok

A jól formált, érthető beszéd kialakítása. Hallott és olvasott szöveg teljes összefoglalása, vázlat készítése. Tanult szövegek szövegű tolmácsolása, önálló szerep választása, eljátszása. Az aktív szó-kincs gazdagítása. Szövegek műfaji különbségének érzékelése. Jellemzések készítése az olvasottak alapján. A kreatív szövegalkotási készség továbbfejlesztése. Alapvető nyelvtani tudásuk alkalmazása. Rövidebb beszámolók készítése. Önálló feladatvégzés. Memóriafejlesztés mozgásos gyakorlatokkal, kívülről megtanulandó szövegekkel. A helyesírás további szabályainak megismerése és alkalmazása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- versek és szövegrészletek az ókori Kelet irodalmából (Bhagavad-gítá, Mahabharata, védák, sumér, akkád és egyiptomi himnuszok és imák, időmértékes versek
- történetek és olvasmányanyag az ókori keleti kultúrákból: Krisna és Arjuna hindu legendái, Gilgames sumér legendái
- görög mitológia
- Petőfi Sándor versei, a költő életrajza, a János vitéz közös feldolgozása, kiegészítése ennek az életkornak megfelelő versekkel
- szóbeli leírás, egy növény bemutatása vagy egy táj hangulatának megfogalmazása
- leírás és jellemzés írása a főoktatás témáiban
- ajánlott olvasmányok olvasása és bemutatása, a szereplők jellemzése, annak megfogalmazása, hogy miért tetszett a könyv, miért ajánlják olvasásra másoknak
- a helyesírás fejlesztése tollbamondással
- idézés, az idézőjel és a gondolatjel használata
- a névmások, a kötőszavak, a fokozott melléknév, a névelő és a névutó használata
- az igeidők és igemódok rendszere és helyes használata, az alany és az állítmány és a tárgy bevezetése
- a vesszők használata, az idézőjel, a kettőspont, pontosvessző, kötőjel és zárójel a központosításban
- színdarab az osztály számára a keleti vagy a görög mítoszok vagy a görög történelem kapcsán

- színdarab Petőfi Sándor műveiből
- az alapszófajok (ige, főnév, melléknév, számnév, névmás) felismerése
- nyelvi játékok, szójátékok, szóalkotás különféle módjainak megismerése
- a nyelvhasználati és a kommunikációs készség fejlesztése
- a kommunikáció nem nyelvi jeleinek megismerése, alkalmazása és üzenetének felismerése a mindennapi beszédhelyzetekben
- a nyelv zenei kifejezőeszközeinek megismerése, alkalmazása
- a hallás utáni szövegértési készség fejlesztése
- a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése
- szerep- és drámajátékok gyakoroltatása
- aktív részvétel különböző kommunikációs helyzetekben
- az önálló véleményalkotás készségének fejlesztése
- a jelek felismerése, elkülönítése, csoportosítása
- a kommunikáció tényezőinek megismerése
- a kommunikáció nem nyelvi jeleinek felismerése, alkalmazása
- a kommunikációs kapcsolat illemszabályainak tudatosítása, alkalmazása
- az alapvető helyesírási szabályok megismerése (kiejtés elve, szóelemzés elve, hagyomány elve, egyszerűsítés elve)
- a megismert helyesírási esetek felismerése írott szövegekben, és tudatos alkalmazása a szövegalkotásban
- a hangalak és a jelentés kapcsolatának, illetve a jelentésmezőnek a felismerése
- az egyjelentésű, a többjelentésű, az azonos alakú, az ellentétes jelentésű szavak, a rokon értelmű szavak, a hasonló alakú szavak, a hangutánzó és a hangulatfestő szavak jelentése, felismerése
- gyakorlatszerzés a szavak jelentésviszonyainak sokféleségében
- a családi és baráti kapcsolatok sokféleségének megismerése irodalmi szövegek által
- különböző korokban keletkezett, különböző műfajú szövegek tematikus rokonságának, problémafelvetéseinek tanulmányozása
- a korábban megismert műfajokhoz (pl. mese, monda) kapcsolódó elemzési szempontok alkalmazása hasonló témájú szövegekben
- személyes vélemény megfogalmazása a szövegekben felvetett problémákról, azok személyes élethelyzethez kapcsolása
- a János vitéz témakörben: a mű szövegének közös órai feldolgozása; a mű cselekményének megismerése, fő fordulópontjainak értelmezése; a szöveg néhány részletében a poétikai eszközök felismerése, szerepük értelmezése: verselés, szóképek, alakzatok; alapvető verstani és műfaji fogalmak megismerése, alkalmazása a mű bemutatásakor
- a tájhoz, környezethez fűződő érzéseket, gondolatokat kifejező szövegek megértése, összehasonlítása

- a táj- és környezetfestés eszközeiként szolgáló nyelvi formák megfigyelése lírai és prózai szövegekben
- a nyelv változó természetének megfigyelése különböző példák alapján
- a különböző korszakokban született szövegek nyelvi eltéréseinek összevetése
- az irodalmi szövegek keletkezéséhez, megértéséhez, tartalmához kapcsolódó földrajzi kérdések megbeszélése
- a szövegek összevetése a keletkezésükhöz, megértésükhöz, tartalmukhoz kapcsolódó valós helyszínek különböző korokból származó képi ábrázolásaival
- irodalmi atlasz vagy térkép használata, [készítése]
- a szövegek vizuális értését erősítő ábrák, illusztrációk készítése különböző technikákkal
- kisebb projektmunkák, a szövegekhez kapcsolódó közös kutatási feladatok elvégzése

Ajánlott szépirodalom

Indiai regék; Rámájana; Mahábhárita, Védikus himnuszok; Pancsatantra; Bain: A hajnal leánya (hindu elbeszélés); Buddha élete; Egyiptomi teremtésmítoszok; Görög regék, Homérosz: Iliász, Odüsszeia (eredeti és próza is), Fekete István: Tüskevár, Hegedűs Géza: Az írnok és a fáraó, A milétozi hajós, Burnett: A titkos kert; Verne-regények; Mark Twain regényei, Ifj. Gaál Mózes: A nyár szigetén, Ransome: Fecskék és fruskák, Galambposta, Téli szünidő, Fecskevölgy; Cooper: Nagy indiánkönyv

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

mitológia, védák, himnusz, görög istenek, teremtéstörténet, elbeszélő költemény, rím és ritmus, leíró kép, a központozás fogalmai, névmás, kötőszó, névelő, névutó

szófajok: ige, főnév, melléknév, számnév, határozószó, igenevek, névmások, viszonyzó, mondat-
szók; hagyomány, napló, személyesség, tájleírás, téma, útleírás verses epika, elbeszélő költemény;
ütemhangsúlyos verselés, verssor; felező tizenkettes, páros rím; hasonlat, metafora, megszemé-
lyesítés; párhuzam, ellentét, népmese, mese, mesealak, meseformálás, meseszám, kaland, motí-
vum, monda, rege, mítosz, valamint a témakörhöz választott szövegek elemzéséhez kapcsolódó
fogalmak: hagyomány, nemzeti hagyomány, nemzeti kultúra, hazaszeretet, eredetmonda, dal, élet-
kép, idill, lírai én, elbeszélés, leírás, feleletterv, felelet, szóbeli beszámoló, vázlat, jellemzés, levél-
plakát, meghívó, könyvismertető

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek ebben az évben is szerepelnek az osztályszíndarabban
- a korábbi években tanultakat folytatva összetett koncentrációs gyakorlatokat végeznek
- beszédben, versmondásban tudatosan alkalmazzák a helyes légzés, helyes ejtés szabályait
- a ritmusnak megfelelően tudnak időmértékes és ütemhangsúlyos verseket szavalni
- képesek választékosan kifejezni magukat szóban, a téma stílusához illő szókinccsel

- versek, szövegek mondásában különböző érzelmi állapotokat tudnak érzékeltetni. Megtanulják az ige, a főnév, a melléknév jellemzése mellett a leggyakoribb szófajok jellemzőit
- a gyermekek jártasságot szereznek a magán és hivatalos levél írásában
- elemi fokon szabatos kifejezésre képesek többféle írásbeli műfajban (elbeszélés, leírás, jellemzés)
- különböző stílusú könyveket olvasnak önállóan és tartalmukat szóban össze tudják foglalni
- egy-egy ismeretlen szó jelentését ki tudják találni a szövegösszefüggésből
- több rendhagyó helyesírású szót ismernek és használnak
- felismerik az egyszerű mondatban az alanyt, az állítmányt és a tárgyat
- saját gondolkodási és nyelvi szintjén megalkotja a szöveg jelentését önmaga számára, megfogalmazza, néhány érveléssel alátámasztja saját álláspontját; meghallgatja társai véleményét, azokra reflektál

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztály irodalmi anyagának fókuszában Arany János költészete áll, különös tekintettel a Toldira. Toldi Miklós személyében a fejlődésre, növekedésre képes hős lép a gyermekek elé. Egy olyan személyiség sorstörténetét ismerik meg, aki küzd indulataival, szenvedélyeivel, ösztöneivel, vágyaival és a próbák során igazi lovaggá válik.

Egy epocha keretében foglalkozhatunk a költővel és művével. A tanév sorána gyerekek több verset is megtanulhatnak, megismerkedhetnek a balladákkal. Dramatizálhatják a Toldi első két énekét vagy a költemény más részeit. A gyerekek legyenek képesek mondanivalójuk tömörítésére, ismerjék meg a mottó fogalmát, tegyenek különbséget a költői nyelv és próza nyelvre és eszközei között. Beszélgessenek a nagyobb lélegzetű irodalmi mű szerkezeti sajátosságairól, a bonyodalom, tetőpont és a megoldás szerepéről.

Ezen felül jó, ha a gyerekek továbbra is természetéről szóló költeményeket szavalnak az évszaknak megfelelően, klasszikus és modern, XX. századi műveket egyaránt.

A nyilvánosság előtti beszédet és alapvető retorikát rövid beszámolók tartásával, lelkesítő beszédek, utasítások készítésével és tartásával (a gyerekek az ókori Róma történelmét tanulják) lehet tanítani.

Az ókori római birodalomban játszódik Móra Ferenc Aranykoporsó című regénye, a honfoglalástól az Árpád-házi királyokig tartó történelmi időszakról szól Hegedűs Géza Az egyetlen út és Gárdonyi Géza A láthatatlan ember és az Isten rabjai című műve.

Hatodik osztályban a cél, hogy a nyelv belső mobilitása iránti erős érzék a gyerekek nyelvérzékének részévé váljon.

Ebben segít, ha a szófajok rendszerét teljessé egészítjük, azt vizsgáljuk például, miként változik meg az ige; az ige tárgyas és tárgyatlan ragozásának árnyalatbeli különbségeit érzékeltetjük, vagy azt, a szófajok hogyan alakulnak át mondatbeli szerepükben (melléknév-jelző, ragozott főnév-határozó stb.).

Ezért is foglalkoznak a 6. osztályban a gyerekek a tárgyas és tárgyatlan igékkel és az igenevekkel. Hivatkozva az igemódokra, remek lehetőség kínálkozik a közvetlen erkölcsi tanításra a szükséges-ség, lehetőség, kötelesség és törvényesség, képesség, óhaj és kívánság kapcsán.

A 6. osztályban folytatódik a mondatelemzés tanítása, az alany, az állítmány, a tárgy, a határozók és a jelzők fogalmának és mondatbeli szerepének megismertetésével.

A magyar történelem tanítása kapcsán (honfoglalás) meg lehet beszélni a magyar nyelv szókincsét. Lehet keresni olyan szavakat, melyek az ősi alapnyelvi készletbe tartoznak, lehet beszélni a jövevényszavak eredetéről (török, szláv, latin, német jövevényszavak) esetleg lehet beszélni a gyerekekkel arról, hogy mi is az a nyelvcsalád, s hogyan alakult ki belőle a mi nyelvünk.

Ebben az évben folytatódik az esszéírás gyakorlásában 5. osztályban megkezdett munka. Több hangsúlyt fektetnek a kísérletek pontos leírására, a történelmi események gazdag, képszerű és drámai elbeszélésére. A gyerekek a természet tanulmányozásával és földrajzzal kapcsolatban leírásokat is készítenek és természetesen továbbra is gyakorolják a helyesírást.

Órakeret: 96 óra

Előzetes tudás

A gyerekek már ismernek irodalomelméleti fogalmakat, jártasak a szövegértésben, vázlatok készítésében, a lényeg kiemelésében. Olvasónaplóikban össze tudják foglalni az olvasottakat, jellemezni tudják a szereplőket. Szövegalkotásban néhány műfajban már kipróbálták fogalmazásbeli tudásukat, felismerik a legfontosabb műfajokat is. Megismerkedtek a szófajok rendszerével, az egyszerű mondat részeivel, és a mondatelemzéssel is. Szókincsük bővebbé vált, képesek választékosan kifejezni magukat. A memoriterek tanulásában gyakorlatuk van. Képesek az önálló munkára.

Tantárgyi fejlesztési célok

Érthető, jól artikulált beszéd. Szó szerinti olvasás. Folyékony, olvasható, a saját jegyeket hordozó írást tükröző íráskép kialakítása. Kreatív szövegek alkotása különböző műfajokban. A nyelvi egységek közötti egyszerűbb, rendszerszerű összefüggések felismerése.

Saját vélemény megfogalmazása és megvédése, mások véleményének meghallgatása, megértése. Az aktív szókincs gazdagítása. Alapvető nyelvhelyességi és helyesírási ismeretek tudatos alkalmazása. Önálló kiselőadás készítése.

Ismerkedés helyesírási kézikönyvek használatával. A költői nyelv sajátosságainak megfigyelése. Az irodalmi művek értelmezése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Arany János költészete, néhány versének megtanulása
- Arany János: Toldi – a mű feldolgozása
- a mondanivaló tömöríteni tudása
- a költői nyelv és a próza nyelve és eszközei közötti különbségek
- az irodalmi mű szerkezeti sajátosságai
- alapvető retorika, rövid beszámolók
- a szófajok rendszerének teljessé egészítése: az igenevek
- az igemódok
- a jelzők és határozók mondatban betöltött szerepe
- mondatelemzés és ágrajz készítése
- a magyar nyelv szókincsé, az ősi alapnyelvi szavak, a jövevényszavak eredete (török, latin, német jövevényszavak)

- a nyelvcsaládok
- természeti jelenségek pontos leírása
- a történelmi események gazdag képszerű és drámai elbeszélése
- a Toldi első két énekének, vagy más részleteinek dramatizálása
- osztálydarab a történelmi tanulmányokhoz kapcsolódva, vagy zenés színdarab részlet előadása (pl. Mozart: Varázsfuvola)
- a szókincsfejlesztése, a nyelvhelyességi szabályok alkalmazása
- az állandósult szókapcsolatok, szólások, közmondások értelmezése, szerkezetének, használati körének megfigyelése
- a leggyakoribb mindennapi metaforák jelentésszerkezetének megfigyelése a beszélt és írott szövegekben – játékos gyakorlatokkal
- a nyelv szerkezeti egységeinek és azok funkcióinak megismerése
- a nyelvi elemzőképesség fejlesztése
- a beszédhangok képzésének megismerése, csoportosításának alapjai
- otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése és egyes szövegrészek részletes megfigyelése
- a cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás
- a cselekmény főbb fordulópontjainak felismerése
- egyes szereplők jellemzése
- főbb helyszínek, térbeli viszonyok azonosítása
- otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése, és egyes szövegrészek részletes megfigyelése
- a cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás
- a cselekmény főbb fordulópontjainak felismerése
- egyes szereplők jellemzése
- főbb helyszínek, térbeli viszonyok azonosítása
- a hősiesség különböző példáit kifejező szövegek megértése és összehasonlítása

Ajánlott szépirodalom

Móra Ferenc: Aranykoporsó; Hegedűs Géza: Az egyetlen út; Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember, Isten rabjai; Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk; Kodolányi János: Julianus barát; Fazekas Mihály: Lúdas Matyi; Gárdonyi Géza: Egri csillagok; Cervantes: Don Quijote

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben a tanévben kiemelten a honfoglalást tárgyaló történelem epochához a nyelvtörténet szempontjából.

Kulcsfogalmak / fogalmak

lovagi értékek, költői kifejező eszközök, leíró képek, párbeszéd, drámai fordulat, nyelvtörténet, szókincsbővülés, határozók, jelzők, igenevek, igemódok, mondatelemzés, mondatrészek, ágrajz

egyjelentésű, többjelentésű, hasonló alakú, ellentétes jelentésű, hangutánzó, hangulatfestő szavak, jelentésmező természetes jelek, mesterséges jelek, jelrendszerek, feladó, címzett, üzenet, kód, csatorna, beszédhelyzet, arcjáték, gesztusok, testhelyzet, külső megjelenés, térköz; hangsúly, hanglejtés, tempó, hangerő, szünet, csend; megszólítás, bemutatkozás, bemutatás, kérdés, kérés hang és betű, ábécé, helyesírási alapelv (kiejtés elve, szóelemzés elve, hagyomány elve, egyszerűsítés elve) elválasztás, helyes kiejtés, nyelvi normáknak megfelelő mondatalkotás, határozóragok megfelelő használata állandósult szókapcsolat, szólás, szóláshasonlat, közmondás, szállóige, köznyelvi metaforák beszédhang, fonéma, magánhangzó, mássalhangzó, hangkapcsolódási szabályszerűségek, szó, szóelem, egyszerű szó, összetett szó, az epikai mű szerkezete: előkészítés, cselekmény, fordulat, bonyodalom, tetőpont, megoldás, végkifejlet, helyszín, főszereplő, mellékszereplő

történelmi regény, elbeszélő, időszerkezet, több szálon futó cselekmény, jellemek

líra, lírai alany, lírai én, téma, motívum; versforma, rímszerkezet, keresztrím, alliteráció; dal, népdal; verses epika, elbeszélő költemény; s, előhang, epizód, késleltetés; allegória; fokozás, túlzás, megszólítás; próbatétel, ismétlődő motívum, időmértékes verselés, vándortéma; daktilus, spondeus, hexameter; epigramma

A fejlesztés várt eredményei

- a gyerekek képesek mondanivalójuk tömörítésére.
- különbséget tudnak tenni a költői nyelv és a próza nyelvének eszközei között.
- felismerik az irodalmi mű szerkezetét alkotó elemek (epizód, párbeszéd stb.) sajátosságait.
- rövid beszámolókat tartanak meghatározott szövegek alapján való felkészülés alapján.
- a memoritereket szöveghűen tudják előadni, a hallgatóság figyelmének felkeltésével és fenn tartásával.
- különféle műfajban és stílusban képesek a szövegalkotásra: tudományos kísérlet leírása, napló, meghatározott hangulat bemutatása, élménybeszámoló, rövid vers.
- szövegeiket tudatosan szerkesztik (bevezetés, tárgyalás, befejezés).
- önálló munkához referenciakönyveket használnak.
- használni tudják a nagyszótárt és az etimológiai szótárt.
- rendszeresen olvasnak egyénileg választott házi olvasmányokat.
- a különböző stílusú könyvek tartalmát írásban is szabatosan tudják összefoglalni.
- felismerik és szóban és írásban is meg tudják fogalmazni a hétköznapi helyzetek törvényszerűségeit.
- használ lexikonokat, ismeretterjesztő szövegeket
- helyesírási készség fejlesztése

- a szójelentés, a metaforikus jelentés, a több szófajúság megismerése
- a szavak jelentésbeli szerepe és gyakorlati alkalmazása a szóbeli és írásbeli kommunikációban
- a szófajok felismerése helyes leírása a mondatban és a szövegben: ige, főnév, számnév, határozószó, igenevek, névmások, viszonyítók, mondatszók
- az iskolai helyesírási segédeszközök: szótár, szabályzat és helyesírási portálok önálló használata
- különféle megjelenésű és típusú szövegek megértése és alkotása
- szóbeli és írásbeli fogalmazási készség fejlesztése
- reflektálás a szöveg tartalmára
- a szöveghű és értő szövegolvasás gyakorlása
- a hagyományos és a digitális íráshasználat fejlesztése
- a kreatív írás gyakorlása
- a helyesírási készség fejlesztése
- a mérlegelő gondolkodás fejlesztése
- a nyelv szerkezeti egységeinek és azok funkcióinak megismerése
- a nyelvi elemzőkészség kialakítása
- Toldi: A mű szövegének közös órai feldolgozása; az olvasás és megértés nyelvi nehézségeinek feltárása, szókincsbővítés és olvasási stratégiák fejlesztése; az elbeszélő költemény műfaji jellemzőinek felismerése, értelmezése a mű vonatkozásában; az alkotás néhány stíluselvének megfigyelése (pl. verselés, szóképek, alakzatok); a mű erkölcsi kérdésfelvetéseinek (bűn, bosszú, megtisztulás, testvérvizsoly stb.) megtárgyalása; az elbeszélői szerepek (narráció, költői kiszólások, rokonszenv) felismerése, értelmezése a jelentésteremtésben
- Egri csillagok, illetve a szabadon választott regény: Otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése és egyes szövegrészletek részletes megfigyelése; a cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás; cselekmény fordulópontjainak összekapcsolása a műfaj jellegzetességeivel; a főbb szereplők kapcsolatának értelmezése; szövegalkotás az egyes szereplők nézőpontjának megjelenítésével

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban, az év karakterének megfelelően nagy reneszánsz történetekkel ismerkednek meg a gyerekek. A reneszánsz embereszmény áll előttük. Azt kutatjuk, arra keresünk választ, miért alakul ki egy új irodalom. Szóba kerülhet Shakespeare életének és műveinek tükrében a színház belső világának taglalása, amely már előkészítheti a jövő évi színdarabot is. Egy epocha keretében foglalkozhatunk a nyelvtani összefüggések taglalásával vagy akár a reneszánsz irodalom stílusesszéközeivel, műfaji (szonett, óda, himnusz, dal, elégia) karakterizálásával.

A diákok kedvenc versei megjelenhetnek az órákon, bátoríthatjuk őket ezek bemutatására.

Olyan szövegeket érdemes választani, amelyek a diákoknak más népekhez és kultúrákhoz való kapcsolatát elmélyítik. A történelemtanítás témakörei adják a szövegválasztáshoz az anyagot a főoktatásban, ezek elsősorban a nagy földrajzi felfedezésekhez, a feltalálók életéhez és a reneszánszhoz kapcsolódnak. A gyermekeket ezeken a szövegeken, olvasmányokon keresztül arra ösztönözzük, hogy önállóan is olvassanak és kutassanak olyan területeken, amelyek az órai munkából merítve megérintették őket. Önálló munkáik eredményeit különböző módon ismertethetik: tanulmányt készíthetnek belőle, kiselőadást tarthatnak, írásban vagy szóban könyvismertetésekét végezhetnek.

Alternatívaként ebben az évben megismerkedhetnek a diákok a ballada műfajával is. Ezekben az irodalmi művekben a bűn és bűnhődés, igazság és hamisság, elhallgatás és szókimondás fogalmai – melyek a kamaszokat ebben az életkorban foglalkoztatják – a műfaj jellegéből adódóan tömören, drámaian jelennek meg. A népballadák mellett a középpontban Arany János balladáit állnak.

A leíró nyelvtan keretében eljutnak az összetett mondatok elemzéséig. A gyerekeknek érezniük kell a minőségi különbséget az alárendelés és mellérendelés között.

A nyelv vizsgálatának másik előnye, hogy alkalmat ad a metaforák és költői képek világának felfedezésére. A költészet különböző módjainak feltárása is izgalmas terület a fiatalok számára.

Itt nem az irodalmi művek esztétikai elemzéséről van szó, hanem a nyelvek, mint jelenségnek a megtapasztalásáról.

Az önálló fogalmazások, tanulmányok, esszék írása tovább folytatódik ebben az osztályban.

A reneszánsz világa, felfedezők és feltalálók élete, távoli országok földrajzi sajátosságai, a csillagok világa számos önálló munkára buzdító témával szolgál.

A diákoknak azon kell dolgozniuk, hogy miként figyeljenek meg természeti vagy kultúrtörténeti jelenségeket, hogy mit érdemes ezekkel kapcsolatban elmondani, úgy, mondandójuk közvetlenül a tényekre vonatkozzanak. Írásban és szóban egyaránt pontos leírásokat kell adniuk folyamatokról, jelenségekről, eseményekről és más megfigyelésekről.

Órakeret: 106 óra

Előzetes tudás

A gyerekek az előző évben behatóan tanulmányozták a nyelvi rendszert és az egyszerű mondat elemzését és ábrázolását is megtanulták. Foglalkoztak retorikával és vitáztak egymással. A magyar nyelv történetével ismerkedtek. Feldolgozták Arany János életútját, néhány versét és balladáit. A szövegalkotás alapjain tovább építkeztek kreatív szövegek írásával. Olvasmányaikat egyre jobban értik, tömöríteni tudják, egymásnak ajánlani.

Tantárgyi fejlesztési célok

Empatikus együttműködés a beszélgető társakkal. Saját vélemény megfogalmazása adott témákban, adott szempontok szerint. Az aktív és passzív szókinccs bővítése önálló munkával.

Rövidebb, a mai nyelvhasználatól eltérő szövegek megértése (útleírások, útinaplók) Az önálló jegyzetelés alapjainak elsajátítása. A helyesírási szabályok alkalmazása. Kiselőadások tartása, anyaggyűjtés, könyvtárhasználattal. Összefoglalás készítése megadott szempont alapján. A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani megfigyelése.

Az empátia fejlesztése dramatikus formák, játékok során.

A problémamegoldó gondolkodás fejlesztése

A nyelvhasználati és a kommunikációs készség fejlesztése

A kommunikáció nem nyelvi jeleinek alkalmazása mindennapi helyzetekben

A kommunikációs zavar felismerése, néhány megismert korrekciós lehetőség alkalmazása

A szövegértési készség fejlesztése

A szóbeli kifejezőkészség fejlesztése
 Szerep- és drámajátékok gyakoroltatása
 Aktív részvétel különböző kommunikációs helyzetekben

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Arany János balladái
- modern költészet
- eeneszánsz költészet és drámarészletek
- a reneszánsz irodalom stíluseszközei (szonett, epigramma, óda, himnusz, dal, elégia)
- Shakespeare élete és művei
- a színház belső világa
- életrajzok ismertetése és beszámolók a felfedezések korából
- a stílus és nyelvi kifejezőeszközei szóban és írásban
- a költői képek és alakzatok
- mondatszerkezet
- mondatfajták
- az összetett mondat, alárendelés és mellérendelés
- a központozás helyes alkalmazása
- a témához megfelelő műfaj és stílus kiválasztása
- a történelmi vagy társadalmi kérdések ellentétes irányokból való megközelítése
- írásban és szóban egyaránt pontos leírások készítése folyamatokról, eseményekről és más megfigyelésekről
- reneszánsz színdarab jeleneteinek, vagy részletének előadása
- a főoktatás témájához kapcsolódó színdarab előadása.
- a szavak szerkezetének felismerése
- a főbb szóelemek és funkciójuk (képző, jel, rag) felismerése, elkülönítése
- a szavak jelentésbeli és pragmatikai szerepének megfigyelése a kommunikációban
- a könyvtárak típusaival és jellemzőivel való ismerkedés
- megadott szempontok alapján önálló gyűjtőmunka végzése a könyvtárban és digitális felületeken
- az információ-keresés, -gyűjtés alapvető technikáinak gyakorlása
- képzőművészeti gyűjtemények megismerése vezetéssel
- részvétel múzeumpedagógiai és könyvtárismereti foglalkozáson, és az azt előkészítő osztálytermi órán
- néhány sajtótermék szerkezetének, tartalmának áttekintése

- megadott szempontok alapján reflexió megfogalmazása a múzeumban, színházban, könyvtárban szerzett tapasztalatokról
- a nyelv szerkezeti egységeinek és azok funkcióinak megismerése
- a nyelvi elemzőképesség fejlesztése
- a nyelv változásainak megfigyelése
- a helyesírási készség fejlesztése
- a mondatfajták azonosítása a közlési szándék szerint a beszélt és az írott nyelvben
- egyszerű mondat típusainak felismerése, elemzése
- az egyszerű mondat központozása
- az összetett szavak helyesírásának alapvető szabályai
- a mellérendelő és az alárendelő szó szerkezet fajtáinak megismerése, elemzése
- a mondatrészek megtanulása (alany, állítmány, tárgy, határozók [időhatározó, helyhatározó, részeshatározó, mód- és állapothatározó, ok-és célhatározó, eszköz- és társhatározó, állandó határozó]), jelző [minőségjelző, birtokos jelző, mennyiségjelző, értelmező]
- a szórend és a mondatjelentés kapcsolatának vizsgálata
- a szó elsődleges jelentésének, illetve a metaforikus jelentésnek elkülönítése, tudatos alkalmazása
- a főbb szóalkotási módok (szóösszetétel, szóképzés) ismerete
- az összetett szavak alapvető helyesírási szabályainak elsajátítása
- a tanult hangtani, alaktani ismeretek megfigyeltetése és felismerése a szavakban
- a szófajok és mondatfajták megfigyeltetése és felismerése a szövegben
- a szókincs fejlesztése
- az állandósult szókapcsolatok, a szólások, a közmondások, a szállóigék értelmezése
- a szóbeli és írásbeli fogalmazási készség fejlesztése
- az olvasmány-feldolgozási stratégiák gyakoroltatása
- reflektálás a szöveg tartalmára
- a szöveghű, értő szövegolvasás gyakoroltatása
- a hagyományos és a digitális írás fejlesztése
- kreatív írásgyakorlatok alkalmazása
- a helyesírási készség fejlesztése
- a mérlegelő gondolkodás fejlesztése
- a megtanult szövegtípusok jellemzőinek felismerése és alkalmazása
- helyesírási, nyelvhelyességi szabályoknak és a szövegtípusoknak megfelelő hagyományos és digitális szövegszerkesztési szabályok átisméltése
- a mondatfajták felismerése a közlési szándék és szerkezet szerint

- az összetett mondatok típusainak megismerése
- alárendelő és mellérendelő összetett mondatok elkülönítése
- a központozás megtanulása az összetett mondatban
- az idézés szabályainak elsajátítása
- irodalmi szövegek olvasása, értelmezése
- egy adott mű különböző művészeti ágakban és médiumokban megjelenő adaptációjának összehasonlítása
- a korszakban keletkezett irodalmi szövegek olvasása, értelmezése
- a nemzeti hagyományunk szempontjából szimbolikus irodalmi szövegeink megismerése
- a barokk jellegzetes műfajainak és stílusjegyeinek megismerése
- a hazaszeretet megjelenése a korszak művészetében
- alapvető hangulatok, beszélői attitűdök, modalitások felismerése: pl. vidám, könnyed, humoros, ironikus, emelkedett, fennkölt, meghitt, idilli
- néhány alapvető lírai műfaj jellemző darabjának megismerése (pl.: dal, himnusz, epigramma, óda)
- alapvető szóképek felismerése: hasonlat, megszemélyesítés, metafora
- a novella és a regény műfaji sajátosságai felismerése
- novellákat és regényeket különböző szempontok szerinti (téma, műfaj, nyelvi kifejezőeszközök) értelmezése
- a kisepikai és a nagyepikai alkotások különbségeinek felismerése (cselekmény, szereplők, helyszínek, tematikus fókusz, stb.)

Ajánlott szépirodalom

Marco Polo életrajza, Bodo Kühn: Guttenberg mester élete; Barabás Tibor: Mágiák Firenzében; Baktay Ervin: Kőrösi Csoma Sándor élete; Leonardo da Vinci írásai; Erdődi Sándor: Így élt Magellán; Sasoknál magasabban, Így élt Husz János, Rónaszegi Miklós: Hínáros tenger; Karliczky Margit: Janus Pannonius; Eve Curie: Madame Curie; Hegedűs Géza: Megkondulnak a harangok, A menekülő herceg, Csingiz Ajtmatov: A fehér hajó; Gerarld Durrell: Madarak, állatok és rokonok; Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője, A két koldusdiák, Jókai Mór: Az utolsó budai pasa, Törökvilág Magyarországon, Lamb: Shakespeare-mesék, Irwing Stone: Michelangelo, Majtényi Zoltán: Az utolsó ítélet, Gárdonyi Géza: Egri csillagok, Aszlányi Károly: Kalandos vakáció, Tarkovszkij: Az én nagy barátom, Mark Twain: Tom Sawyer

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben az évben a nagy földrajzi felfedezéseket feldolgozó epocha a legfontosabb kapcsolódási pont.

Kulcsfogalmak / fogalmak

reneszánsz világkép, himnusz, szonett, óda, dal, elégia, epigramma, ballada; költői képek: metafora, megszemélyesítés, alárendelő és mellérendelő összetett mondat, stílus, alany, állítmány, tárgy

ballada, vígballada, népballada, műballada, balladai homály, kihagyás, szóelem, elektronikus levél, könyvtár, katalógus, digitális adattárak, múzeum, kiállítás, gyűjtemény, sajtó, folyóirat, rovat, célcsoport, könyvismertetés, egyszerű szó, összetett szó, mondatrészek, szószerkezetek (alárendelő: alanyos, tárgyas, határozós, jelzős; mellérendelő: kapcsolatos, ellentétes, választó, magyarázó, következtető); szóösszetétel, szóképzés, szórend, összetett mondat, alárendelés, mellérendelés, logikai viszonyok; idézet, idézés

A fejlesztés várt eredményei

Adott témában különböző nézőpontokat és véleményeket tudnak védeni és cáfolni.

Rövid beszédet tudnak tartani meghatározott témában.

Saját jegyzeteik alapján be tudnak számolni az olvasott szövegekről, saját szavaikkal, szabadon.

Az olvasott vers és próza befogadói élményét árnyaltan tudják megfogalmazni, egyéni színezettel. Olvasható, jó tempójú egyéni írásmóddal bírnak. Előadás utáni beszélgetést követően önállóan tudnak összefoglaló jegyzeteket készíteni.

Olvasott szövegekből jegyzeteket tudnak készíteni.

A gyerekek felismerik az alárendelt és mellérendelt mondatok fajtáit.

Ismerik a költői stílus sajátosságait.

Össze tudják hasonlítani a magyar nyelv és a tanult idegen nyelvek nyelvtani rendszerének bizonyos elemeit.

Az egyszerű mondat részeit gyakorlottan tudják ábrázolni.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Elsősorban az életrajzok, a történelmi eseményekről és a modern történelemről szóló regények tartoznak ennek az évnak a legfontosabb olvasmányai közé.

A XIX. század magas minőségű irodalmából érdemes meríteni: világirodalomban a világtörténelemhez kapcsolódva Dickens regényeiből; vagy akár nem elbeszélői jellegű munkákból, mint Jefferson Függetlenségi Nyilatkozatának nyitó sorai, Martin Luther King beszédei, Voltaire, Rousseau, Diderot felvilágosult gondolatai. A magyar történelemhez kapcsolódva Kossuth Lajos és Széchenyi István beszédeiből ismerjenek meg részleteket, Kölcsey Parainesisének részleteit, a Himnusz, Vörösmarty Szózatát.

Ösztönözzük a gyerekeket arra, hogy fedezzék fel saját érdeklődési körüket, ez egy egész éves munkájuk lehet, amelyet egy írásbeli dolgozat elkészítésével, egy szóbeli előadás megtartásával és egy hozzá kapcsolódó művészi munkával zárnak le. Az irodalomepocha kiemelkedő témája lehet a romantika, a romantikus látásmód, mely mintegy ellenpólusává válik a forradalmakban megfáradt európai polgárosodásnak. Választhatjuk például Vörösmarty életrajzát, költészetét, középpontba állítva a Csongor és Tünde című művét, Maeterlinck Kék madár című mesejátékát. Választhatunk azonban a XX. század irodalmából életrajzokat és műveket: pl. Kosztolányi Dezső vagy József Attila életrajzát.

A 8. osztály először ismerkedik meg egy jelentősebb drámai művel. Természetesen osztályként már adtak elő színdarabokat az osztálytanítói évek során. Körültekintően kell a munkát előkészíteni, ha a cél egy teljes színházi alkotás.

Ebben a korban még mindig lehetséges, hogy az osztálytanító maga írja meg vagy adaptál egy színdarabot az osztály szükségleteire és képességeire szabott részekkel és témákkal.

Ami a szereposztást illeti, még mindig előnyös, ha a szerep pozitív kihívást jelent a diákok képességeinek fejlesztéséhez.

Nyolcadik osztályban összefoglalják az eddig tanult nyelvtani ismereteket, és a tanárnak törekednie kell arra, hogy a gyerekek előtt egységében jelenjen meg a magyar nyelv rendszere, a különböző nyelvi szintek (hangok, szavak, szófajok, mondatok). Új módszer a tanításban a szöveg felőli megközelítés: mind írott formában, mind az élőbeszédben. Egy-egy mondat megismerése egyszerre több nyelvi szinten történhet, sőt egy-egy szépirodalmi idézet esetében a hangtani, szófajtani, mondattani megközelítés mellé hozzátehetik a stilisztikai ismerveket is.

Órakeret: 142 óra

Előzetes tudás

Nyolcadik osztályban összefoglaljuk mindazt, amit már tanultak a gyerekek a leíró magyar nyelvtanból, kommunikáció témájából, szövegértésből és szövegalkotásból.

Irodalomból is a meglévő elméleti és gyakorlati képességekre építünk. A gyerekek adott témában különböző nézőpontokat és véleményeket tudnak védeni és cáfolni.

Rövid beszédet tudnak tartani meghatározott témában.

Saját jegyzeteik alapján be tudnak számolni az olvasott szövegekről, saját szavaikkal, szabadon.

Az olvasott vers és próza befogadói élményét árnyaltan tudják megfogalmazni, egyéni színezettel. Olvasható, jó tempójú egyéni írásmóddal rendelkeznek. Előadás utáni beszélgetést követően önállóan tudnak összefoglaló jegyzeteket készíteni.

Olvasott szövegekből jegyzeteket tudnak készíteni.

A gyerekek felismerik az alárendelt és mellérendelt mondatok fajtáit.

Ismerik a költői stílus sajátosságait.

Össze tudják hasonlítani a magyar nyelv és a tanult idegen nyelvek nyelvtani rendszerének bizonyos elemeit.

Az egyszerű mondat részeit gyakorlottan tudják ábrázolni.

Tantárgyi fejlesztési célok

Érvelési technikák elmélyítése. Kommunikációs technikák alkalmazása a helyzetnek megfelelő módon. Szókincsfejlesztés. Nyomtatott és elektronikus formájú irodalmi és egyéb szövegek önálló feldolgozása. A tanult nyelvtani, helyesírási ismeretek normakövető alkalmazása. Különböző vélemények összevetése. A memória fejlesztése. A nyelvi egységek szövegbeli szerepének megfigyelése. A különféle irodalmi műfajok felismerése és megkülönböztetése. Kreatív történet és elbeszélési és történet átírási gyakorlatok. Szituációk és instrukciók értelmezése. Az önálló műbefogadás teljesebb és minél gyakoribb élménye.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- versek, idézetek a modern történelemhez kapcsolódva: Kossuth Lajos és Széchenyi István beszédeinek részletei, a Himnusz, Vörösmarty Szózata
- erős életrajzi és érzelmi töltésű költemények (pl. Juhász Gyula: Párizsi elégia; József Attila: A Dunánál, Levegőt, Elégia; Radnóti Miklós: Nem tudhatom; Ady Endre: Föl-földobott kő)
- éves munka készítése szabadon választott témából, és előadása az osztály előtt
- életrajzok, történelmi események és a modern történelemről szóló regények – a XIX. század világirodalmából: Dickens regényei, Martin Luther King beszédei, Voltaire, Rousseau, Diderot felvilágosult gondolatai

- a magyar irodalomból az irodalomepocha témája lehet a romantika, a romantikus látásmód: például Vörösmarty életrajza, költészete, a Csongor és Tünde, Maeterlinck Kék madár című mesejátéka
- életrajzok és művek a XX. század irodalmából (pl. Kosztolányi Dezső vagy József Attila életrajza)
- a tanult nyelvtani ismeretek összefoglalása és gyakorlása
- a nyelv egységes, egész rendszerének vizsgálata a különböző nyelvi szinteken (hangok, szavak, szófajok, mondatok)
- a szöveg tanulmányozása mind írott formában, mind az élőbeszédben
- egy-egy mondat megismerése egyszerre több nyelvi szinten, sőt egy-egy szépirodalmi idézet esetében a hangtani, szófajtani, mondattani megközelítés mellett stilisztikai
- ismérvek keresése is
- egy teljes színházi előadás létrehozása: választható reneszánsz, klasszicista vagy akár romantikus darab is.
- a közéleti megnyilatkozás alapjainak elsajátítása
- az önálló véleményalkotás készségének fejlesztése
- az önálló tanulási és ismeretszerzési képesség fejlesztése hagyományos és digitális források, eszközök használatával
- a tömeg- és digitális kommunikáció jellemzőinek megismerése
- a kommunikációs zavar felismerése, javítása
- vita- és érvelési kultúra elsajátítása
- a közéleti beszédformák (felszólalás, hozzászólás, alkalmi beszéd) felismerése és alkalmazása
- digitális és papíralapú iskolai helyesírási segédeszközök: szótárak és szabályzatok és helyesírási portálok önálló használata
- a szövegek sajátosságainak megfigyeltetése, főbb fajtáinak tudatosítása: lineáris és nem lineáris, hagyományos és digitális szövegek
- digitális és/vagy nyomtatott szótárak használata
- az anyanyelv állandóságának és változásának tudatosítása
- a nyelv főbb változatainak megismertetése (köznyelv, irodalmi nyelv, csoportnyelvek)
- a nyelvek megjelenési formáinak ismerete
- a tanuló környezetében előforduló nyelvjárás néhány jellegzetességének megfigyelése
- a nyelvi tolerancia kialakítása, fejlesztése
- a tanuló környezetében előforduló nyelvváltozatok azonosítása
- anyanyelv, idegen nyelv, nemzetiségi nyelv összevetése

- különféle megjelenésű és típusú szövegek megértése és alkotása
- a szövegtípusok műfaji, retorikai és stilisztikai jellemzőinek megismerése, áttekintése
- a nyelv állandóságának és változásának megfigyelése különböző korok szövegeiben
- a szókincs változása, régi kifejezések, jövevényszavak gyűjtése irodalmi és beszélt nyelvi szövegekből
- a nyelvújítás és a nyelvújítók néhány szóalkotási módjának megismerése
- a magyar nyelv eredete, a nyelvrokonság hipotéziseinek megismerése
- otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése és egyes szövegrészek részletes megfigyelése
- a cselekményben megjelenő élethelyzetek, konfliktusok azonosítása, véleményalkotás
- a cselekmény ismertetése az elbeszélés időkezelésének megfigyelésével (pl. egyenes vagy fordított időrend, késleltetés, összefoglalás, időbeli ugrások, stb.)
- az elbeszélt világ főbb jellemzőinek összefoglalása
- a színpadi hatáskeltés eszközeinek vizsgálata
- a drámai döntési helyzetek, motivációk, konfliktusok felismerése, vizsgálata, megvitatása
- a dráma cselekményének megértése, rekonstruálása szerkezeti vázlat segítségével
- a komikum, a humor tartalmi és nyelvi jellemzőinek megismerése
- a monológ és a dialógus szerepének megkülönböztetése
- drámarészekből drámaegész kibontása
- részvétel egy drámai mű színreviteléhez kapcsolódó tevékenységben
- az eddigi irodalmi ismeretek felelevenítése és alkalmazása a választott mű értelmezésében

Ajánlott szépirodalom

Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, És mégis mozog a föld, Fekete gyémántok, Egy magyar nábob; Mikszáth Kálmán: A gavallérok; Dumas: Három testőr, Monte-Christo grófja; Jules Verne regényei; Dickens: Twist Oliver, Karácsonyi ének; Harriet Beecher Stowe: Tamás bátya kunyhója; Kertész Erzsébet: Harriet regénye; Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Pipacsok a tengeren; életrajzi regények

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben az évben az év végi drámafeldolgozáshoz kapcsolódik leginkább a tantárgy.

Kulcsfogalmak / fogalmak

modern líra, életrajz, útkeresés, szöveg felőli megközelítés, szintézis

tömegkommunikáció, kommunikációs zavar, vélemény, vita, érv, cáfolat, hozzászólás, felszólalás, alkalmi beszéd, szöveg, hagyományos szöveg, digitális szöveg, lineáris szöveg, nem lineáris szöveg, elbeszélés, leírás, jellemzés, érvelés, cáfolat, rovásírás, nyelvemlék, nyelvújítás, nyelvcsalád, nyelvrokonság, jövevényszó, szállóige, szónoklat, humor, óda, elégia, dal, himnusz, epigramma, kispika, anekdota, novella, elbeszélés, történet és elbeszélés, előre- és visszautalás, késleltetés, epizód, jelenet, leírás, kihagyás, dráma mint műnem, tragédia, komédia, színház; a drámai szerkezet, alapszituáció, bonyodalom, konfliktus, tetőpont, megoldás; monológ, dialógus, tér- és időviszonyok; drámai szerepkörök, szereplők rendszere, jellemtípus

A fejlesztés várt eredményei

Önálló előadást tartanak – egyéni kutatás és forrásfeldolgozás után – szabadon választott témakörben.

Tájékozódni tudnak alapvető tömegkommunikációs műfajokban.

A gyerekek szerepelnek egy teljes színdarabban.

Fogalmazást tudnak írni egy, az órán megbeszélt témáról a fő pontok összefoglalásával vagy egy bizonyos szempont kiemelésével.

A gyerekek jártasakká válnak a különféle érvelő műfajokban: ismertetés, magyarázat, tudósítás.

Ismerik a fő költői képek és alakzatok jelentését és használatát: hasonlat, metafora, megszemélyesítés, párhuzam, ellentét, ismétlés, fokozás.

Elemezni tudják az összetett mondatokat és szavakat.

A szavakat tagolni tudják szóelemekre.

Tudatosan használják a szókincs különböző rétegeit (köznyelv, szaknyelv, irodalmi nyelv).

Biztos helyesírással rendelkeznek a közkeletű idegen szavak és tulajdonnevek írásában.

9-12. évfolyam

A hivatalos élet színtereinek szövegtípusai a 11-12. osztályban, a szövegtan kapcsán és a pályaválasztás, továbbtanulás előkészítésékor jelenik meg a tananyagban,

A szövegtan 11-es tananyag, melynek fogalmai ott jelennek meg. Szövegtani ismeretek 9. osztálytól kezdve szerves részei az óráknak, de ezek döntően gyakorlati megközelítésűek. Elméleti, rendszerezett ismereteket az életkori sajátosságokat figyelembe véve 11-ben kapnak a diákok.

A középkor irodalma a 11-es irodalmi tananyag gerincét alkotó Parzival epocha kapcsán jelenik meg, a hozzá tartozó fogalmakkal együtt. Ehhez kapcsolódik a reformáció irodalmának néhány eleme is (históriás ének, széphistória, lovagregény-paródia).

A stilsztika 11-es tananyag, melynek fogalmai ott jelennek meg. A stilsztikai ismeretek főleg kreatív írás gyakorlatokon keresztül jelennek meg a 9-10. osztályban, melyekhez az elméleti tudás, az életkori sajátosságokra tekintettel 11-ben társul.

10. osztályban a lírai alkotások, míg 11-ben az epikai művek dominálnak a műnemek közül, kapcsolódva a diákok életkori sajátosságaihoz. A romantika irodalma részben 11-es tananyag, mely a 10. osztályban megjelenő magyar romantika tárgyalása során tanult fogalmakat idézi fel.

A retorikai fogalmak a 9-10-es tananyagban helyezkednek el, amikor a vitakészség művelése, annak kulturált formáinak megvalósítása gyakorlati példákon keresztül jelenik meg. Ennek a készségnek a fejlesztése a 11-12. osztályos projekteknek is szerves része.

Az általános nyelvi ismeretek a 9-10-es tananyag részei, mely az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodva gyakorlati példákon keresztül épül be az órákba.

A szótárhasználat (értelmező szótár, etimológiai szótár) 10. osztályban kezdődik, a nyelvtörténeti tanulmányok része, majd 11. osztályban a stilisztika témakör (szinonimaszótár, rétegnyelvi szótár, írói szótár) kapcsán ismét felelevenítődik.

A nyelvtörténet 10-es tananyag, az életkori sajátosságokra alapozva és a waldorf történelem tervéhez igazodva jelenik meg.

A kronológiai szempontok mellett életkori sajátosságokhoz igazodó, a személyességet hangsúlyozó lírai műnem adja a 10-es irodalom tananyag gerincét. Arany János, Ady Endre, Babits Mihály lírája, a Nyugat nemzedékei a 10-es tananyag része. Ezen költők művei a későbbi évfolyamokon az egyes korstílusok és stílusirányzatok kapcsán és egyes tematikus megközelítésekben is megjelennek. Jó példa erre Kosztolányi Dezső, akinek novellisztikája 9-ben, lírája 10-ben, regényei pedig 11-12. osztályban részei az óráknak.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kilencedik osztályos diák nagy elvárásokkal, az újdonságok iránti lelkesedéssel lép a felső tagozatba.

A tanítás egyre inkább a gondolkodás és az ítéletalkotás ébredő erőihez igazodik. Ez az intellektus fejlesztését és a gondolkodás egyre tisztább használatát teszi szükségessé. A bevezetés az irodalomba, az irodalom és annak hatásának vizsgálata ezt a folyamatot segíti. A gyerekek ebben az életkorban tudatosabban élik meg a szépség, igazság és jóság iránti bizalmatlanságukat.

Az ebből fakadó nevelési feladat, hogy erősítsük a világgal szembeni morális elvárásaikban a fiatalokat s ugyanakkor segítsünk nekik elfogadni a valóságot.

A gondolkodás-érzés-akarát még nincs összhangban bennük, ezért a gyerekeket a bizonytalanság jellemzi. A szétesni látszó világ rendezéséhez ad segítséget az, hogy a kilencedikes magyar epochák a polarításra épülnek. Olyan anyaggal, témákkal foglalkoznak, amelyek fejlesztik ifjú erőiket, és egyben lehetővé teszik, hogy az őket foglalkoztató kérdésekről beszélhessenek. Az emberi világ létező és látszólag áthidalhatatlan ellentéteit feloldani „tragikus és komikus módon” egyaránt lehet.

A nyelvvel való tudatos munka, írás és olvasás útján egyaránt eszközt ad a gyerekek számára: hogy „rendet vigyenek” impulzív érzéseikbe, hogy elvezesse őket saját benső világukból a külvilág objektivitásába. A jel és jelentés viszonyának vizsgálata, a jelentéstan tanulmányozása ráirányítja figyelmüket a valóság és nyelvtudomány kapcsolatára. A vitakészség művelése, kultúrált formáinak gyakorlása a retorikai tanulmányok bevezetésével történik. Ennek során foglalkoznak a beszéd felépítésével és az érvtípusokkal. Az irodalmi témákkal való munka mellett, melyek magyar és világirodalmi szemelvényekből állnak, a gyerekek lehetőséget kapnak arra, hogy nyelvkészségüket szóban és írásban egyaránt fejleszthessék.

Órakeret: 173 óra

Előzetes tudás

A diákok már számos ismerettel rendelkeznek az irodalommal és a nyelvtannal kapcsolatban. Magabiztosan fogalmazzák, az alsó- és középtagozaton sok irodalmi művel és alkotóval találkoztak. Megismerték a magyar nyelv nyelvtani rendszerét, különféle szövegeket alkottak és olvastak. Szö-

vegértési készségük kialakult, képesek az írott és hallott szöveg lényegének kiemelésére, összefoglalására. A felső tagozaton ezeket az ismereteket bővítjük és elmélyülünk az irodalomelmélet és a magyar nyelvészet tudományában.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanított irodalmi műveken keresztül a kamaszokat nyugtalanító alapvető létkérdésekre keressük közös munkával a válaszokat. A szereplők jellemzésével, tetteik, kapcsolataik elemzésével önisméretre és a másik ember cselekedeteinek mozgatórugóira irányul a figyelem. Kreatív szövegek alkotásával fejezik ki a gyerekek a gondolataikat. Megtanulják a bemutatott jelenségek több szempontú megközelítését.

A műfaji sajátosságok tanításával irodalomelméleti ismeretekre tesznek szert. Foglalkoznak az irodalom ősi formáival, a mágia, a mítosz és a mitológia jelentésével. Betekintést nyernek a görög és a római irodalom egyes alkotásaiba. A szóbeli kifejező eszközük, a nyelv szókincse bővül. A gyakorlatban is kipróbálják az adott műfajt: jeleneteket játszanak el a drámából, továbbírnak egy szöveget, naplóban beszélgetnek egy szereplőt.

Fontos, hogy megértsék, a világ látszólag feloldhatatlan ellentétei feloldhatók: ahogy már említettük, objektívan tudjanak a világ felé fordulni. Felébredjen bennük az alkotók életrajzának és művek szereplőinek megismerése nyomán az empátia érzése mások iránt, s rácsodálkozzanak a világ sokszínűségére.

Tudatosan figyeljenek beszédtechnikájukra, a beszédük minőségére és a helyesírásra. Átismételve a leíró magyar nyelvtant, tudatosabban használják a nyelvüket gondolataik kifejezésére. Általános nyelvi ismereteiket elmélyítik, áttekintik a nyelvi rendszert, annak szerkezeti jellemzőit.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első epocha

Ezt az időszakot nevezik Idealizmus epochának is. Goethe életrajza és barátsága Schillerrel, s a Don Carlos kiváló lehetőséget adnak, hogy a nemzeti és történelmi karakterében maga a történelmi kor szólítsa meg a tizenöt éves diákokat. Arany János életpályája, barátsága Petőfi Sándorral, vagy akár a Toldi – mint a magyar nyelvből fakadó legtisztább forrás – kiváló alternatívát jelentenek.

Ugyanígy, ha a dráma történetét tanulják az ókori rituálé eredetétől a modern színház kialakulásáig, nagyszerű fordításokban állnak rendelkezésünkre világirodalmi alkotások. Akár a Don Carlos, de például a Rómeó és Júlia is, vagy még sok más alkotás is szóba jöhet): olyan művek, melyek megszólíthatják a kamaszok „idealizmus igényét”. Így lehet az epocha esetleges csúcspontja az Erzsébet-kori (vagy klasszicista) színház és színjátszás virágzása. Például egy-egy konkrét darabot tanulmányozhatnak a diákok: több jelenettípussal ismerkedhetnek meg más-más darabokból. De ha a klasszikus görög színházhoz találunk vissza Szophoklész műveiben – az Antigonében, az Oidipusz királyban, vagy az Elektrában is – az emberi lét alapvető kérdései a legtisztább formában vetődnek fel. Nagy lehetőség a társadalmi és vallási aspektusok felvillantásával egybevetni a görög színház történetét: az Elektra-történet felbukkanásai a Kr.e. V. század Görögországában. A görög színház valóságának szembeállítás a későbbi korok, illetve a jelen színjátszásával nagyon tanulságos lehet. Általában jó egy teljes színdarabra építeni a közös munkát. Az időszakot egy modern színdarabbal is lehet zárni. Természetesen egy darab színházi megtekintése a téma fontos kiegészítője lehet.

Bár a dráma műfajiságában hordozza azt a lehetőséget, hogy a világra sokszor szélsőségesen reagáló kamaszt megszólítsa és egyszersmind észrevétlenül tükröt állítson neki, a drámaiság felé hajló, vagy a drámai léthelyzeteket feldolgozó epikus művek is adhatják az epocha anyagát: Leonhard Frank: Jézus tanítványai; William Golding : A legyek ura; Tamási Áron: Ábel a

rengetegben. Így összességében az „alapkérdés” is többféleképpen tehető fel: Rend és szabadság; Az ember drámája – a dráma embere...

Második epocha

Az előző „drámaibb”, Sírás-epochának a Nevetés-epocha lehet ellenpontja. A humoros munkák oldó-elengedő, távolságépítő hatással lehetnek a gyerekekre. Epikus, drámai, és lírai művek is adnak lehetőséget a humor közvetlen megélésére. Akár a már az előző epochában tárgyalt két nagy költőnk, Arany és Petőfi is szinte műfaji határok nélkül a humoros művek széles palettáját kínálják életművükkel. De akár ha a „párhuzamos életrajzoknál” akarunk maradni, Karinthy és Kosztolányi ifjúkori barátsága és annak emlékei még novellák szintjén is kitűnő lehetőséget jelentenek a humor mibenlétének érzékeltetésére. Különösen Karinthy Frigyes életműve alkalmas arra is, hogy akár egy ember életútján belül is érezhetővé váljon az a feszültség, ami egy idealista ember sorsa és a huszadik század valósága között áll(t) fenn. Melynek feloldása nagyon sokszor csak a humor lehet. Gondosan (!) válogatva Nagy Lajos: Képtelen természetrajza, Örkény István Egypercesei is hitelesen, mégis „elengedően” szólhatnak a diákokhoz. Nem zárnánk ki a szemelvényes válogatás lehetőségét sem a régi magyar irodalomtól korunkig (akár Csokonai Vitéz Mihály, akár Romhányi József, akár Varró Dániel; vagy Tóth Béla anekdotagyűjteménye, Mikszáth humora). A világirodalomból Shakespeare, és Moliere vagy Morgenstern sem elvetendő. Beszélgetésre, az életnedvek („humour”) megindítására a vígjátékok, novellák, viccek mind-mind alkalmasak. Vagy be lehet mutatni egy humorista (gyakran fájdalmas) életrajzát. A végcél (ha van ilyen) nem annyira a „komikusság esztétikai értékelése”: sokkal inkább az, hogy bemutassuk, a humor élménye miként válhat az ember személyiségfejlesztésének újabb dimenziójává, karakterének erejévé. A humor gyakran közelít a tragikumhoz, és így a komédia és tragédia közelsége is lehet vizsgálatunk tárgya. A nevetéssel és sírással, a komédiával és tragédiával mint „esztétikai nézőponttal” dolgozva a kilencedik osztályos diákok mindkét epochában megélik, hogy a világ jelenségei miként léteznek e két ellentétet egyesítő feszültségének a terében. Ez lehetőséget kínál számukra, hogy formálják saját, néha igencsak kizáró(lagos) (élet)szemléletüket.

Esszék és nyelv

Az irodalmi munkák tartalmával való munkán kívül a kilencedik osztály tanulói tovább művelik és fejlesztik nyelvhasználatukat. A leíró magyar nyelvtant átismélik, tudásukat mélyítik: ha lehetséges idegen nyelv (részben grammatika) tanulmányozásával is kombinálva. A helyesírásukat, a központozás használatát, a szóhasználat és szintaxis által lehetővé tett különféle kifejezőmódokkal együtt erősítik. Egyformán gyakorolják a szubjektív leíró esszék írását (tartalomjegyzékkel, szöveg-összefoglalásokkal, osztálybeszélgetésekkel, beszámolókkal, képek és kísérletek leírásával, felolvasott szövegek elmesélésével, hangulatleírással). Lehet újra írniuk irodalmi részleteket. A hangsúly mindig a kreatív munkára helyezendő: stíluskészséget a csak diákok által írt szövegek által lehet fejleszteni. A világ felé irányuló intenzív érdeklődésüket, egyszerre használva és kielégítve bátran lehet közelíteni a XX. század végi magyar költészethez.

A szóbeli munka meghatározó témákkal kapcsolatos beszélgetéseket, párbeszégeket, az érvelést, logikus következtetést figyelembe vevő értekezéseket és a diákok egyéni beszámolóit tartalmazza.

Számos klasszikus és humoros darab létezik, ami előadásra alkalmas, s illeszkedik a gyerekek lelkeségéhez, illetve mindkét epocha témájához.

Az ajánlott szépirodalomból olvasónaplót is készíthetnek a diákok.

Ajánlott szépirodalom

Szophoklész: Oidipusz király, Antigoné; Shakespeare: Rómeó és Júlia, A vihar, Macbeth; Goethe: Az ifjú Werther szenvedése és halála; Schiller: Don Carlos; Katona József: Bánk bán; Arany János: Toldi, Toldi estéje, balladák, Őszikék (Kapcsos könyv).

A XX. századi költészete: Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Nagy László költészete; kortárs költészet; Mikszáth Kálmán, Szent Péter esernyője, Jókai Mór: A tengerszemű hölgy, Egy tizenhetedik századi kalandor, Arany János és Petőfi Sándor összes verse

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Külön kiemelendő a dráma, a beszédfejlés és az érthető beszéd technika gyakorlása miatt; és a hangtan kapcsolata az euritmiával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Dráma, tragédia, komédia, tragikomédia dialógus, monológ, hármas egység, akció, dikció, drámai szerkezet, expozíció, konfliktus, tetőpont, megoldás, kar, katarzis

humor, anekdota, vicc, adoma, jelenetezés, drámai elemek, jellemek, konfliktusok

A leíró magyar nyelvtan fogalmai, anyelvi szintek; a szó alkotóelemei (hang, fonéma, morféma); a szavak osztályozása, osztályozási szempontjai; szószerkezet (szintagma): alárendelő, mellérendelő szintagma; mondatrészek: alany, állítmány, tárgy, határozó, jelző; vonzatok; mondat, a mondat szerkesztettsége, mondatfajta; egyszerű mondat, összetett mondat; szórend és jelentés összefüggései, művészet, szépirodalom, szórakoztató irodalom, irodalmi kommunikáció; szerző, alkotó, terjesztő, másoló, előadó, befogadó; befogadás, értelmezés, műnem, epika, líra, dráma, műfaj, monda, elbeszélés, regény, elbeszélő költemény, dal, himnusz, óda, elégia, metafora, hasonlat, költői megformáltság, történet, elbeszélés, lírai én, narrátor, beszélő, dialógus, monológ, reneszánsz, humanizmus, reformáció, szonett, novella, novellafüzér, anekdota, búcsúvers, blank verse, commedia dell'arte, hármas színpad, a shakespeare-i dramaturgia, királydráma, bosszúdráma, lírai tragédia felvilágosodás, klasszicizmus, szentimentalizmus, enciklopédia, racionalizmus, empirizmus, utaztató regény, tézisregény, „sziget regény”, satíra, gúny, klasszicista dráma, normatív poétika, rezonőr, weimari klasszika, drámai költemény, retorika, szónoklat, a szónok feladata, a meggyőzés eszközei: érv és cáfolat; a szónoklat részei, szerkezete, felépítése, Jel, nyelvi jel, jelrendszer, kódok, korlátozott és kidolgozott kód, gesztusnyelv, jelnyelv

Szövegalkotás, szövegértés.

A fejlesztés várt eredményei

A magyar nyelv grammatikai rendszeréről legyen a diáknak áttekintése és alkalmazza az általa tanult nyelvi, nyelvtani, helyesírási és nyelvhelyességi ismereteket

Tudja átélni a hangok képzését (kapcsolódva az euritmiaórákhoz).

A szó és jelentés kapcsolatára tudjon rátekinteni.

Értője és alkalmazója is legyen a mondatok elemzésének.

Retorikai ismereteit a gyakorlatban alkalmazza.

Elovassa a kötelező olvasmányokat és saját örömeire is olvas. Olvasmányait alapvetően érzelmi úton tudja befogadni. Erről tudjon szóban és írásban megnyilvánulni. Az epochákon szülessen meg a készség az irodalmi mű közös befogadására: ez feltételezi a szöveg értő olvasását.

Tudjon gondolkodni a diák az irodalmi művekben szereplők jellemeinek csoportosításában: tudjon azonosulni a hősökkel, illetve az általuk képviselt különböző emberi nézeteket tudja ütköztetni önmagában, de másokban is. Epikai művekben tudja értelmezni a különböző elbeszélismódok szerepét (tudatábrázolás, egyenes és függő beszéd, mindentudó és korlátozott elbeszélő). A drámai mű értelmezésében alkalmazza az általa tanult drámaelméleti és drámatörténeti fogalmakat.

Ismerjen fel folyamatok az irodalmi alkotásokban.

Memoriter: 5-10 vers, drámarészlet(ek) ismerete.

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 10. osztály 16 éves diákjai megtapasztalják a függetlenséget, de annak árát is: a magányt. Fő kérdés számukra: „ki vagyok én?”; érdeklődésük önmaguk felé fordul, szeretnék megérteni milyen erők vezérlik a világot, mitől egyedi valami, honnan származnak a dolgok, mik a fejlődés irányai, ok-okozati összefüggéseket keresnek, a saját útjukat szeretnék megtalálni, mely jellemzően a líra műnemének tanulmányozásán keresztül jelenik meg. A nyelv krízisállapotban van bennük: a diákok már nem és még nem képesek kifejezni belső tapasztalásukat megfelelő módon. Történelmi tanulmányaikkal összefüggésben foglalkoznak a nyelvtörténettel és a nyelvrokonság kérdésével. Gyakorlatot szereznek a különböző szótárak használatában és lesz rálátásuk a magyar és idegen nyelvek kapcsolatára.

Órakeret: 173 óra

Előzetes tudás

A diákok már számos irodalomelméleti és nyelvtani fogalommal találkoztak. Bő szókinccsel változatosan és kreatívan fogalmaznak. Gyakorlatot szereztek irodalmi művek elemzésében, a jellemek, események megítélésében, önálló véleményformálásban. Ezekre az ismeretekre lehet építeni.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szöveg tartalmát és a beszélő szándékot tükröző kifejezésmód eszközeinek biztonságos alkalmazása. Kommunikációs folyamat összetevőinek azonosítása, értelmezése (kommunikáció fogalma, típusai, zavarai, eszközei, a digitális kommunikáció). Elmélyülés az érvelés technikáiban, módszereinek használatában. Saját vélemény kialakítása, mások véleményének elfogadása. Retorikai ismeretek tovább bővítése (beszédfajták, hatékony tárgyalástechnika) segíti azt, hogy véleményüket egyre árnyaltabban és tudatosabban formálják meg. Különböző korstílusokat, stílusirányzatokat, stílusrétegeket reprezentáló szövegek megismerése, melyekben hangsúlyos szerepet kapnak az ősi mítoszok, a mitológia, a görög és római irodalom és a Biblia, valamint ezek motívumvilága a későbbi korok irodalmában (metszetek, szemelvények a magyar és világirodalomból). Sajátosságaik felismerése, értelmezése. Olvasható egyéni írásmód, lényegkiemelő önálló jegyzetelési technikai kialakítása. Szövegalkotás minden műfajban. Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő szövegek írására. Önálló vázlatkészítés különféle eljárásokkal. Szövegek pontos, értelmező felidézése és önálló reprodukálása a célnak megfelelően. A nyelvtani ismeretek önálló alkalmazása, a nyelvi-, nyelvhasználati jelenségek megközelítésébe. Nyelvhelyességi problémák önálló megoldása. Dramatizált formák, dialógusok önálló olvasása, kidolgozása. Konfliktuskezelési eljárások tanulása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények*Első epocha*

A tanterv az északi mitológiát jelöli meg tananyagként. Többek között részleteket az Eddából, a Völsunga sagából, az Izlandi sagából, a Hildebrandslied részleteit. Ezek a fiataloknak olyan képeket nyújtanak, amik segítenek helyettesíteni saját, önmagukkal szembeni felelősségüket az ősi vérrokonsággal. A Nibelung-ének szerepel a tananyagban, részben olvasva, részben a tanár által mesélve. Az ezzel való munka során a diákok többek között felfedezik, hogyan alakul át a mitológiai kép, kép-tudat irodalmi képekké, majd epikus költészetté. A Nibelung-ének mint sajátos európai tudatközvetítő mű emelendő ki. Kereszténység előtti „tudatfolyamokban” azonban talán közvetlenebbül visszavezet mind képileg, mind az ösztönös költői nyelvhasználat által a Kalevala. S ez már mély áramaiban összeérhet az egyik történelemepocha eredetkereső impulzusával. Mindezeket túl átfogó téma lehet a művek tényleges tartalmán kívül – a mítoszból az irodalomba való átmenet vizsgálata. Mihelyt a tanár ókori mitológiát tanul a diákokkal – mint a Gilgames eposz, az Ótestamentum, az Iliász vagy az Odüsszeia vagy Ovidius Metamorphosese – lehetséges olyan modern művekből is meríteni, melyekben mitológikus témák vagy formák szerepelnek.

Második epocha

A második irodalomepocha foglalkozhat a modern irodalomban tovább élő Nibelung-motívumokkal. Ez kiváló lehetőség annak megfigyelésére, hogy miként alakult az európai történelemben az emberi tudat fejlődése, az elmúlt 7-800 évben. Másrészt a diákoknak kicsit fentebből pillantva a „kérdésre” érdemes az összeurópaiságban vizsgálni ezt a tudatfejlődési vonulatot: jó lehetőség az Iliász-Odüsszeia, Iliász-Aeneis, Iliász-Nibelung-ének, illetve Nibelung-ének-Buda halála, sőt az „általános eposzforma” és Kalevala (esetleg Szigeti veszedelem) összevetéseket elvégezni. Hátránya ennek a tárgyalásnak, hogy kereteiben a magyar költészet háttérbe szorul. Éppen ezért ajánlatos a diákok ösztönös eredetkereső vágyát esetleg elvezethetjük a magyar-latin nyelvű legendák irányába (Szent László, Szent István, Szent Margit legendái). Az is nemzetünk belső szellemi-kulturális folyamatainak izgalmas vizsgálati tárgya lehet, hogy miként él népköltészetünkben, illetve a képzőművészetünkben már a szkíta ábrázolásoktól eredeztethetően Szent László alakja, vagy miként hat el a Csodafiú szarvas és Szent István közös képe Nagy László költészetébe.

Esszék és nyelv (lehetséges gyakorló órák is).

A dialektikus témákkal való munkával a diákok gyakorolhatják az ellentétes vélemények megvitatását és képviselését. Ez írásban és szóban egyaránt végezhető. Bármelyik irodalmi mű szereplőjéről jellemzést, jellemek, konfliktusok összevetését írni szintén kívánatos feladat, már ebben az életkorban. A két magyar epochában – illetve azt kiegészítendő – fontos vizsgálódási anyag a Halotti beszéd és könyörgés és az Ómagyar Mária-siralom. Mind a két mű mint szövegemlékek alapvető élményeket nyújtanak a diákoknak: saját olvasatuk készítése közben ráébrednek 7-8 évszázad döntő nyelvi változásaira. Eközben alkalmazhatják előző évben elmélyített hangtani ismereteiket és történeti változási folyamatokba pillanthatnak a grammatika, de a magyar írásrendszer és helyesírás formálódásának megfigyelése révén is. A magyar irodalom területén az eredetkeresés útjaként (s így, a Buda halála párhuzamaként is), de jelenünk nemzeti kérdéseire válaszként is szolgálhat a XIX. századi költészetünkkel való foglalkozás. A reformkorral és főleg az antik történelmi tanulmányokkal ideális kapcsolatban lehetnek retorikai foglalkozások a nyelvtanórákon: természetesen a tiszta gyakorlati megvalósulásuk a kívánatos.

Ajánlott szépirodalom

Moliere: A fősvény, Tartuffe; W. Shakespeare: Macbeth, A velencei kalmár; E.T.A. Hoffmann: Az arany virágcserep, Kleist: A chilei földrengés, Balzac: Goriot apó, Az elveszett illúziók, A számbőr; Brecht: Kurázi mama, Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde, Gyergyai (Gergei) Albert: Árgyélus históriája, (nép)mese: Tündér Ilona, Petőfi Sándor: Az apostol, Útiképek, Arany János: Buda halála, Széchényi István naplója, Németh László: Irgalom, Kertész Imre: Sorstalanság, Örkény István: Tóthék, Franz Kafka: A per, Hermann Hesse: A puszta farkas, Salinger: Zabhegyező, Mauriac: A szerelem sivataga

A felvilágosodás és reformkor költészete: Berzsenyi, Csokonai, Kölcsey, Vörösmarty; Ady-, Babits és Kosztolányi-kötetek, Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem; Homérosz: Iliász, Odüsszeia; Dante: Isteni színjáték

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Külön kiemelendő a dráma, a beszédfejlesztés és az érthető beszédtechnika gyakorlása miatt.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Beszédhallás, hallás utáni értés, érthető jól artikulált összefüggő beszéd, nyelvi és nem nyelvi kódok, kulturális és magatartásbeli jellemzők, monológok értelmező tolmácsolása, eltérő kommunikációs célú szövegtípusok nyelvi, szöveghasználati jellemzői, logikai kapcsolatok.

Koherenciateremtő elemek, szövegek kommunikációs és műfaji jellemzői, kreatív írás.

Kommunikáció, kommunikációs tényező (adó, vevő, kód, csatorna, üzenet, kapcsolat, kontextus, a világról való tudás); kommunikációs cél és funkció (tájékoztató, felhívó, kifejező, metanyelvi, esztétikai funkció, kapcsolatfelvétel, -fenntartás, -zárás), nem nyelvi jel (tekintet, mimika, gesztus, testtartás, térköz, emblémák); digitális kommunikáció jellemzői, szövegtípusai, nyelvtípus (agglutináló, izoláló, flektáló).

Szépirodalmi művek részletes szövegű felidézése. Szóbeliség, írásbeliség, sámánizmus, regös, mágus, jokulátor, táltos, világfa, antikvitás, mítosz, mitológia eredetmítosz, archaikus világ, archeotípus.

Szókincs, frazeológia.

A magyar nyelv rokonsága, története, A szófaji, a mondattani alapszintű nyelvtörténeti ismeretek alkalmazása, nyelvcsalád; uráli nyelvcsalád, finnugor rokonság; ősmagyar, ómagyar, középmagyar kor, újmagyar kor, újabb magyar kor; nyelvemlék; ősi szó, belső keletkezésű szó, jövevény- és idegen szó; nyelvújítás, ortológus, neológus; szinkrón és diakrón nyelvszemlélet.

A főbb nyelvtörténeti korszakok és a legfontosabb nyelvemlékek, nyelvváltozatok.

A magyar nyelv a világ nyelvei között.

Eposz, példázatos történet, legenda, elbeszélő nézőpont, narráció, jellemzés, hőstípus. Eposzi konvenciók: prozódia, invokáció, enumeráció, in medias res, deus ex machina, hexameter; dal, elégia, epigramma, himnusz, időmértékes verselés fogalmi, toposz, imitáció, dal, óda, elégia ekloga, episztola, strófaszerkezet, horátiusi alapelvek, ars poetica, Biblia, Ószövetség, Újszövetség, Héber Biblia, zsidó vallás, kánon, kanonizáció, teremtéstörténet, pusztulástörténet, Tóra, Genesis, Exodus, zsoltár, próféta, kereszténység, evangélium, szinoptikusok, napkeleti bölcsék, apostol, példabeszéd, passió, kálvária, apokalipszis, bibliafordítás, zsoltárfordítás, vitairat, vitadráma, jeremiád, fabula, daltamvers, szövegvers, mese, példázat, históriás ének, széphistória, lovagregény-paródia, Balassi-strófa, Balassa-kódex, hárompilléres versszerkezet, katonaének, szonett, barokk, katolikus megújulás (ellenreformáció), jezsuita, barokk eposz, barokk körmondat, pátosz, röpirat, fiktív levél, kuruc, labanc, bujdosóének, toborzó dal, kesergő, rokokó, emlékirat, vátesz, röpirat, komikus vagy víg-eposz, szentimentális levélregény, nyelvújítás, ortológusok, neológusok, stíluszintézis, piktúra,

szentencia, anakreoni dalok, népies helyzetdal, nemzeti himnusz, értekezés, intellektus, értékszembesítő és időszembesítő verstípus, nemzeti identitás, közösségi értékrend, költői öntudat, prófétai szerephelyzet, rapszódia, drámai költemény, népiesség, életkép, zsánerkép, elbeszélő költemény, versciklus, helyzetdal, tájlíra, lírai realizmus, látomásköltészet, zsenikultusz

hagyományos és mai beszédformák; értelmező szótár, etimológiai szótár,

ballada, pillérvessző, önirónia, eszményítő realizmus, különc, donquijoteizmus

szecesszió, versciklus, kötetkompozíció, vezérvers, önmitologizálás, szimultán versritmus vagy bimetrikus verselés, filozófiai költészet, parafrázis, nominális és verbális stílus, irónia, homo aestheticus, versciklus, modernizmus, freudizmus, novellaciklus, alakmás, A Nyugat és nemzedékei, paródia, stílusparódia, műfajparódia,

Az irodalmi és kulturális hagyomány – helyi kötődés, nemzeti identitás, regionális kultúra, toposzok, motívumok, esztétikai minőségek.

A fejlesztés várt eredményei

Reflektál saját kommunikációjára, szükség esetén változtat azon. Felismeri a kommunikáció zavarait, kezelésükre stratégiát dolgoz ki.

A szó és jelentés viszonyát értő módon tudja feldolgozni a diák: lásson a mélyére a nyelvünk történeti változásainak.

Ismeri a magyar nyelv hangtanát, alaktanát, szófajtanát, mondattanát és alkalmazni tudja a tanult elemzési eljárásokat.

Ismeri és érti a nyelvrokonság fogalmát, annak kritériumait. Ismeri a magyar nyelv eredetének hipotéziseit és azok tudományosan megalapozott bizonyítékait. Érti, hogy nyelvünk a történelemben folyamatosan változik. Ismeri a magyar nyelvtörténet nagy korszakait, kiemelkedő jelentőségű nyelvemlékeit.

Tudja elhelyezni anyanyelvét a világ (pl. az általa tanult) nyelvei között. Felismeri és megnevezi a magyar és a tanult idegennyelv közötti hasonlóságokat és eltéréseket.

Tud helyesen írni és szükség esetén nyomtatott és digitális segédleteket használni.

Szótárhasználat, jegyzetkészítéskészség szinten legyen meg a diáknál.

Tudjon egybefüggő szöveget-beszédet írni, illetve azt szabatosan elő is adni.

Elolvassa a kötelező olvasmányokat és saját örömeire is olvas. Jusson el a diák az egyéni olvasás kultúrájához: saját olvasmányok kiválasztása, a kötelező olvasmányok értő feldolgozása.

Legyen képes az irodalmi alkotások szerkezetének, cselekményének áttekintésére; a vizsgált művet összetettségében látni: témák, szereplők, események. A lírai mű értelmezésében alkalmazza az általa tanult líraelméleti és líratörténeti fogalmakat (pl. lírai én, beszédhelyzetek, beszédmodok, ars poetica, szereplíra). A tantárgyhoz kapcsolódó fogalmakkal bemutatja a lírai mű hangulati és hangnemi sajátosságait, hivatkozik a mű verstani felépítésére. Szükség esetén a mű értelmezéséhez felhasználja történeti ismereteit. A mű értelmezésében összekapcsolja a szöveg poétikai tulajdonságait a mű nemzeti hagyományban betöltött szerepével.

Műnemeket, műfajokat ismerjen fel. Tudja megnevezni azok poétikai és retorikai jellemzőit.

Tanulmányai során ismereteket szerez a kulturális intézmények (múzeum, könyvtár, színház) és a nyomtatott, illetve digitális formában megjelenő kulturális folyóiratok, adatbázisok működéséről.

Memoriter: öt-tíz vers, dráma, illetve prózarészlet(ek) ismerete

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 11. osztályos diákok elérkeznek abba a korba, amikor a társadalom átfogó valóságában keresik szerepüket. Érdeklük őket az összetettebb lelki folyamatok, szociális érzékenységük növekszik, amint abbahagyják a világ eseményei felett való puszta ítélkezést és fokozatosan rájönnek, hogy részt vállalhatnak a világ ügyeinek formálásában. Egyre inkább a saját tapasztalataikon nyugszanak ítéleteik. Saját életútjukkal kezdenek el foglalkozni. Most már megnő a fontossága annak, hogy a személyiségük fejlesztését szolgáló utat kövessék. Már kezdik érzékelni a világhatárokat: s szeretnék is meghódítani azokat. Ebben a már világ felé forduló időszakban fontos a kreativitás, hogy mindenki rátaláljon az önkifejezés számára lehetséges legalkalmasabb formájára. A magyarórák azt az igényt igyekeznek kielégíteni, hogy a nyelv különféle szintjeit differenciáltabban és pontosabban érzékelhessék és segíti, hogy a diákok egyénibb módon közelíthessék meg a nyelvet. Az órák célja, hogy a diákok intenzívebben konfrontálódjanak az ember belső világával és a folyamattal, melynek során megtalálja én-tudatát. A diákok fokozatosan ráébrednek a mások iránti felelősségükre.

Órakeret: 173 óra

Előzetes tudás

Az előző osztályokban már a gyerekek elsajátították a szövegértés és a szövegalkotás összes képességét. Tudnak egybefüggő szöveget-beszédet írni, képesek az irodalmi alkotások szerkezetének, cselekményének áttekintésére; a vizsgált műveket összetettségében látni, felismerik a műfajokat, műnemeket. El tudják helyezni anyanyelvüket a világ más nyelvei között. Ezekre a kialakult képességekre építünk a 11. osztályban.

Tantárgyi fejlesztési célok

A kommunikációs folyamat összetevőinek azonosítása és értelmezése. A nonverbális kommunikáció alkalmazása különféle kommunikációs helyzetekben. Az értő figyelem alkalmazása. Az érvelés továbbfejlesztése, logikus gondolatmenet kialakítása. A kommunikációs zavarok, konfliktusok feloldásának eljárásai. Improvizációs, színpadi munka. A szókincs folyamatos gazdagítása a nyelv minden rétegére kiterjedően. A nyelv változásának tudatosítása, nyelvjárások, anyanyelvi tervezés és a nyelvi norma megismerése, gyakorlása. Különböző stílusok és stílusrétegek szövegalkotási gyakorlása, stilisztikai alapfogalmak megismerése, a stílushatások és stílusesszéközök (szóképek, zeneiség) áttekintése. Szótárhasználat. Pragmatika, a megnyilatkozás fogalma, társalgási forduló, beszédaktus és együttműködési elv. A művek műfaji természetének megfelelő eljárások, megközelítési módok gyakorlása. Különböző olvasott vélemények összevetése, értelmezése és kritikája. Különböző korstílusokat, stílusirányzatokat reprezentáló szövegek megismerése, magyar és világirodalmi portrék, életművek tanulmányozása. Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő szövegek megismerésére, írására. Adott feladathoz témához vázlat alapján különféle műfajú szövegek alkotása. Szövegek pontos értelmező felidézése és új helyzetben való alkalmazása. Kommunikációs események és szövegek önálló elemzése. Nézőpontok és a nézőpontváltások funkciójának értelmezése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Első epocha

Wolfram von Eschenbach Parzivalja az epocha középponti témája. A középkori irodalom e meghatározott művével való foglalatosságunknak a „tudat evolúciója” címet is adhatnánk. A 11. osztályos diákok belső igénye hasonló szellemi irányokba tereli. Ehhez a Parzival-ban több

fontos aspektust is megtalálhat: a találkozást a középkori udvari világgal, találkozást egy olyan társadalom korlátaival (és lehetőségeivel), amelyet külső elvek, rajta kívül álló erők irányítanak; a Gawan-mellécselekményt, ami az emberi sötét mélységeket és a „te meg én” kapcsolattal összefüggő feladatok egész kozmoszát tárja fel. Magát a Parzival-történetet, ami a befeléfordulásra és az egyénnek a bukás, bűn, vezeklés és kegyelem állomásain áthaladó útjára összpontosul. A Parzival-történet önmagában nevelési eszköz lehet: a történelmet az általánossal és az egyénnel kombinálja, a fejlemények sora könnyebben áttekinthető, mint egy modern novellában. Így fontos (az átléphetetlen nyelvi-esztétikai-határok ellenére [vagy talán annál inkább] is), hogy a középkori ember szigorúan formált és befelé forduló lényével való találkozást a történetet élőbeszédben, közvetlen képiséggel élhessék meg a diákok: saját útkeresésükhöz merítenek erőt ebből a műből. Fontos, hogy a tanári bemutatás által ismerkedjenek meg a történettel, egy-egy részét a történetnek a megismerkedés után kapják kézhez és otthon olvassák el. Ez az udvari mű számos lehetőséget kínál esszéírásra, gyakorlatra a nyelv és nyelvi struktúra megalkotása terén. Történelmi tanulmányok és az irodalmi formák összefüggéseinek vizsgálatára.

Második epocha

A második, avagy „alternatív” epocha tárgya igen sokféle lehet. Ha folytatjuk a nagy magyar költők életútjának és költészetének vizsgálatát Ady Endre és Arany János után József Attila önmaga kutató magányos sorsa, magasságaival és mélységeivel egyedülálló lehetőség arra, hogy „komplementere” legyen a Parzival-történetnek. A magyarepocha címét nem sokkal a költő halála előtt kiadott gyűjteményes kötetének, a Medvetáncnak a mottója eleve sugallja: „Pokolra kell annak menni...”

Foglalkozhat az időszak a Parzival-motívumok megjelenésével a XIX–XX. századi irodalomban. Számos archetipikus téma jelenik meg, újra és újra az irodalomban, ahol új szempontokból kezelik őket és más megoldásokhoz vezethetnek (az önálló személyiséggé válás folyamata, istenkeresése, a fájdalom elszívása és okozása; „te meg én”, a szeretet/szerelem minősége, a bűn és vezeklés, tetteink következményeiért való felelősség, tolerancia). A tanár választásától függ, hogy az irodalomtörténetre koncentrálnak vagy inkább úgy tanulmányozzák szisztematikusan témákat, ahogyan azok megjelennek néhány kiválasztott műben.

Folytatható lehetne az előző évben gyakorló órákon megkezdett „ismerkedés” a XIX. századi magyar romantika irodalmának költészetével (Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Arany). Ez kitekin-téssel járhat az európai romantikus irodalomra is: angol, német, orosz romantika. Mindez a társadalmi, politikai, művészi és filozófiai háttérével egyetemben. Ide lehetne venni tematikus megközelítéseket is: pl. a képzelet szerepe a művészi szemléletben; a romantikus hős szerepe az irodalmi művekben, avagy a zsenikultusz megjelenési formái. De elképzelhető a történelmi tanulmányok párhuzamaként egy „teljes” áttekintése a magyar költészetnek Arany Jánosig. Tudatfejlesztésünk követése az is, ha egy-egy magyar feudális kori (századunk nagy költőjében kikristályosodó szellemi magatartást és „működést” figyeljük és hasonlítjuk az őt megelőzőkkel, illetve követőkkel. Például az alábbi „nyomvonalon”: Janus Pannonius – Balassi – Zrínyi – Csokonai – Kölcsey.

Szintén kézenfekvő módon kínálkozik az előző epocha ellenpólusának a XIX. századi epikus irodalommal való foglalkozás Puskitól Csehovig olyan „tükrömszetét” vehetjük így a kelet-európaiságnak, melyben mindannyian hitelesen látjuk meg még jelenünket is. Az osztály lelki minőségétől függően az epocha középponti tárgyába választható Puskin Anyeginje, Lermontov Korunk hőse. De talán legtanácsosabb ebben az életkorban az Ivan Iljics halálával és/vagy a Bűn és bűnhődéssel foglalkozni. Gogol és Csehov novellái sem elkerülendők. Olyan alakok jelennek meg ezekben a művekben, akiknek a „megismerésével” a jelenkori emberi problémáig is – így önmagához – a lehető legközvetlenebbül és egyszersmind legközelebb juthat az

olvasó. A diákok ezekben a művekben sorsokat követhetnek nyomon. Megismerik a szláv kultúra egy szeletét, a kelet-európaiság fogalmát, ezáltal közelebb juthatnak saját gyökereikhez. A magyar regényirodalomban talán a Midász-motívum tárgyalása jelenthet valamiféle párhuzamot (Jókai Mór: Az aranyember, Ambrus Zoltán: Midász király)

Esszék és nyelv(a lehetséges gyakorló órák is)

Ezen az évfolyamon már megfelelő formájában jelenhet meg az elemzés mint írásbeli gyakorlat: önállóan végzett, módszeres analízisből születhetnek meg a diákok vitalitásával és kreativitásával áthatott szintézis értékű esszék. Ez korábban nem lehetett csak távlati cél, mostanra viszont már elvárásként jelenhet meg, hiszen az utolsó év írásbeli éves munkájának elkezdéséhez ennek már, elengedhetetlen alapként meg kell lennie. Ugyanígy nagyon fontos az elsajátítása (felismerési és alkalmazási készség felismerése) a különböző nyelvi stílusoknak: a hangsúlyt itt is a gyakorlati feladatokra kell helyezni. A diákok már-már készen állnak eljövő felnőtt életük felé megtenni az első lépéseket: alapvető segítség számukra a kommunikációs tájékozódási módok ismerete – akár a közéleti, akár a tudományos nyelvhasználatról van szó. Az esszéírás, a történelmi tanulmányok és a magyar regényirodalom összekapcsolására gyakorló órák kihasználásaként kiváló lehetőség a XIX. századi nagy regényíróink műveivel való foglalatosság: Eötvös József: Magyarország 1514-ben, Kemény Zsigmond: Rajongók; Mikszáth Kálmán: Fekete város.

Ajánlott irodalom

Puskin: Anyegin, Stendhal: Vörös és fekete, Lev Nyikolajevics Tolsztoj: Ivan Iljics halála, Anna Karenina, Mihail Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés, Anton Pavlovics Csehov: 6-os számú kórterem, Három nővér, Platonov, Cseresnyéskert, Jókai Mór: Az aranyember, Mikszáth Kálmán: Beszterce ostroma, Tót atyafiak, Jó palócok, Móricz Zsigmond: Rokonok, Úri muri, Novellák, Karinthy Frigyes: Utazás a koponyám körül, novellák, Déry Tibor: Szerelem, Örkény István: Egypercesek, Sánta Ferenc: Novellák, Hús óra, Szabó István: Novellák, Fejes Endre: Rozsdatemető, Sinka István: A fekete bojtár vallomásai, Szabó Dezső: Az elsodort falu, XX. századi magyar költészet, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, József Attila összes versei.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Külön kiemelendő a dráma, a beszédfejlesztés és az érthető beszédtechnika gyakorlása miatt. Az esszéírás technikáinak elmélyítése a történelemtanítás szempontjából is fontos.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Romantika, realizmus, nagyregény, regény szerkesztési módok, novella, lovagregény, lovagi epika, narráció, elbeszélő költemény, verses regény, krimi, stilisztikai alapfogalmak, stílusrétegek részletes szókészletének fogalmai, analízis és szintetizálás, esszé, kritika, a sajtónyelv kifejezési formái, nyelvművelés, nyelvromlás, nyelvi változások alapfogalmai, zsenikultusz, spleen-életérzés, önismeret, empátia, együttérzés, elfogadás.

Szöveg, szövegösszefüggés, beszédhelyzet; szövegmondat, bekezdés, tömb, szakasz; szövegkohézió (témahálózat, téma-réma, szövegtopik, szövegfókusz, kulcsszó, cím); szövegpragmatika (szövegvilág, nézőpont, fogalmi séma, tudáskeret, forgatókönyv); nyelvtani (szintaktikai) tényező (kötőszó, névmás, névelő, határozószó, előre- és visszautalás, deixis, egyeztetés); intertextualitás, összefüggő szóbeli szövegek: előadás, megbeszélés, vita; a magánélet színtereinek szövegtípusai: levél, köszöntő stb.; esszé, stílus, stilisztika, stílustípus (bizalmas, közömbös, választékos stb.); stílusérték (alkalmi és állandó); stílusréteg (társalgási, tudományos, publicisztikai, hivatalos, szónoki,

irodalmi); stílushatás; néhány gyakoribb szókép és alakzat köznyelvi és irodalmi példákban, jelentésszerkezet, jelentéselem, jelentésmező, jelhasználati szabály; denotatív, konnotatív jelentés; metaforikus jelentés; motivált és motiválatlan szó, hangutánzó, hangulatfestő szó; egyjelentésű, többjelentésű szó, azonos alakú szó, rokon értelmű szó, hasonló alakú szópár, ellentétes jelentés, köznépkor, korstílus, művelődéstörténet, romanika, gótika, patrisztika, skolasztika, katedrális, vallomás, legenda, rím, egyházi kultúra, lovagi kultúra, trubadúr, moralitás, vágáns költészet, nyelvemlék, szövegemlék, gesta, krónika, intellektus, kódex, prédikáció, Pokol, Purgatórium, Paradicsom, emberiség-költemény, allegória, szimbólum, tercina, balladaforma, rondó, rím, oktáva, testamentum, haláltánc, oximoron, históriás ének, széphistória, lovagregény-paródia

korstílus, romantika, verses regény, történelmi regény, felesleges ember

irányregény, utópia, szigetutópia, nemzeti szemlélet, korszerű népiesség

megnyilatkozás, társalgás, társalgási forduló, szóátvétel, szóátadás; beszédaktus (lokúció, illokúció, perlokúció); deixis; együttműködési elv, szinonimaszótár, rétegnyelvi szótár, írói szótár, nyelvi tervezés, nyelvpolitika, nyelv művelés, nyelvtörvény, nyelvi norma; nyelvváltozatok; vízszintes és függőleges tagolódás; nyelvjárások, regionális köznyelv, tájszó; csoportnyelv, szaknyelv, hobbinyelv, rétegnyelv; szleng, argó; kettősnyelvűség, kétnyelvűség, kevert nyelvűség; nemzeti-ségi nyelvek, klasszikus modernség, realizmus, realista regény, mindentudó elbeszélő, tolsztojanizmus, visszatekintő időszerkezet, analitikus dráma, drámaiatlan dráma, lírai dráma, népnemzeti irodalom, filozófiai dal, naturalizmus, szabad függő beszéd, transzilván irodalom

A fejlesztés várt eredményei

A különböző hangnemeket, stílusokat, stíluselemeket, stílushatást, stíluskorszakokat, stílusréteget ismerje fel a diák, s tudjon megszólalni az általa választottakban. Ismerje a nyelvhasználatban előforduló különféle nyelvváltozatokat, (nyelvjárások, csoportnyelvek, rétegnyelvek), összehasonlítsa azok főbb jellemzőit. Az anyanyelvről szerzett ismereteit alkalmazva képes kommunikációjában a megfelelő nyelvváltozat kiválasztására, használatára. Ismerje anyanyelvét, annak szerkezeti felépítését, nyelvhasználatát tudatos és helyes.

Szövegalkotási készségében helyesírásában jusson el az önellenőrzésig. Összefüggésrendszerében teljes, tudatosan felépített szöveget tudjon írni, illetve ehhez hasonlóan élőszóbeli előadást alkotni. Ismerje a szöveg fogalmát, jellemzőit, szerkezeti sajátosságait, valamint a különféle szövegtípusokat és megjelenési módokat. Ismerje fel és alkalmazza a szövegösszetartó grammatikai jelentésbeli elemeket, szövegépítése arányos és koherens legyen. Szövegelemzéskor ismerje fel az alakzatokat és a szóképeket, tudja értelmezni azok hatását, szerepét, megnevezni típusaikat.

Tudjon a diák egyszerre analízálón és szintetizálón közelíteni irodalmi kérdésekhez, értse meg és tudja elemezni az irodalmi mű jelentésszerkezetének szintjeit. Értelmezésében felhasználja irodalmi és művészeti, történelmi, művelődéstörténeti ismereteit. Összekapcsolja az irodalmi művek szerkezeti felépítését, nyelvi sajátosságait azok értéktartalmával és értékszerkezetével. Az irodalmi művekben felbukkanó és emberi életet érintő kérdéseket mérje saját világlátásához.

Összehasonlít egy adott irodalmi művet annak adaptációival (film, festmény, zenemű, animáció, stb.). Tájékozottságot szerez régiója magyar irodalmáról.

Elolvassa a kötelező olvasmányokat és saját örömeire is olvas. Memoriter: öt-tíz vers, dráma-, illetve prózarészlet(ek), ismerete.

12. évfolyam***Tematikai egység / fejlesztési cél***

A diákok 18. életévük körül tudatosan keresik azt a társadalmat és világot, ami minden embert megillet, s aminek építésében részt kívánnak venni. Ezt a lépést meglehet élni úgy is mint hatalmas előrelépést, óriási lehetőséget, és úgy is, mint hatalmas egzisztenciális krízist. Két egymással ellentétes erőt kell összeegyeztetniük az erősödő individualitást és a növekvő, mindenre kiterjedő figyelmet. Kérdésük az, hogyan befolyásolhatják ők a világ alakulását, mit kell tenniük annak formálásáért. Mit jelent a mai világban élni? Készen állok-e erre? Mire akarom energiáimat fordítani? Számtalan kérdés merül fel a hivatással, párkapcsolattal, életvitellel és életcélokkal kapcsolatos reményeik és félelmeik kifejezéseként. Ezek mögött van egy mélyebb, esetleg rejtett kérdés: melyek az emberi tudás korlátai? Mi az ember morális cselekedeteinek alapja? Mi a gonosz? Mi az emberi élet értelme? A magyaróráknak figyelembe kell vennie az ezekből fakadó impulzusokat. A modern problémákat a világirodalom tükrén keresztül lehet megvitatni. Irodalmi áttekintés következik, ennek célja, hogy szintézist tudjanak teremteni az eddig tanultak és a saját életük között. Ennek hangsúlyos eleme a XX. századi történelem megjelenése az irodalomban és az irodalom egyes határterületeinek vizsgálata. Különböző portrék, életművek, metszetek és szemelvények segítségével a diákok átfogó képet kapnak az egyes irodalomtörténeti korszakok jellemzőiről.

Órakeret: 177 óra

Előzetes tudás

Az ebben az évben végzett munka már lefektetett alapokra épül, leírások, dialektikus esszék, költészeti és egyéb szövegek elemzése, stílusgyakorlata. Ezekre a diákok teljes tudatossággal készülnek. Szintetizáló és analizáló képességeik fejlesztése elmélyül.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs folyamatos gazdagítása a nyelv minden rétegére kiterjedően. Felkészülés az élethosszig tartó tanulás feladataira. Különböző műfajú és rendeltetésű szövegek szerkezetének és jelentésrétégeinek feltárása és értelmezése. Az információs, kommunikációs társadalom műfajainak megfelelő olvasási szokások gyakorlása, a digitális kommunikáció és a munka világában használatos szövegek megismerése. Az ezekhez kapcsolódó világ felismerése, kiküszöbölése. Szövegalkotás a társadalmi élet minden fontos területén a papíralapú és az elektronikus műfajokban (levél, önéletrajz, kérvény, pályázat stb.). A szöveg fogalmának, szerkezetének, típusainak vizsgálata, a szövegkohézió és a szövegértelem tudatosítása. Nyelvi elemek különböző stílusértékéről tapasztaltak tudatos alkalmazása a szövegértésben és szövegalkotásban. A verbális és nem verbális információk együttes kezelése, megértése (illusztrációk, ábrák, tipográfia, grafikonok értelmezése szövegösszefüggésben). Tájékozódás a nyelvközösség és a nyelvi rendszer történetének főbb szakaszaira vonatkozóan. A nyelvi állandóság és változás okainak kutatása. Napjaink nyelvi változásainak felismerése. A magyar nyelv eredetének vizsgálata. Igény a társadalmi közösségi és egyéni konfliktusok megértésére, a morális gondolkodásra és ítéletalkotásra. Konfliktuskezelési eljárások alkalmazása. Különböző műfajok más művészeti ághoz tartozó művek összehasonlítása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények**Első epocha**

Az eredeti német tanterv szerint Goethe Faustjával foglalkoznak: a német irodalomban ez a mű fejezi ki legösszetettebben a modern ember tudáskeresését. Számátalan téma bukkanhat fel a szöveg tanulmányozásakor. Az osztály beszélgethet a tudományos kutatások morális és etikai korlátairól, a gonoszról, a szabadságról és a felelősségről, szerelemről, egoizmusról, bűnről, transzcendenciáról. Magyarországon Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámakölteménye immár évszázadosnak mondható tanítási tapasztalatként állítható, hogy kérdésfeltevésének minőségében, a téma tartalmi és formai keretében mindig inspirálóan hat a diákokra. Konceptiójában, egyetemes kitekintésében, a nyilvánvalóan ihlető Fausttól nem marad el, gondolati letisztultságában pedig már nyelvi unikumnak számít jelen korunkban, a szintézis teremtésére a lehető legjobb alkalmat kínálja. Bármelyik tematikát is választjuk mellettük vagy őket kiváltva érdemes a XX. századi magyar költészetünket tovább kutatva a diákokkal ebben az évben is költői életutakat vizsgálnunk. Hiszen, ha Pilinszky Jánosra vagy Weöres Sándorra gondolunk újra olyan életprogramokkal – igazi költőkkel – találkozhatnak a diákok, amelyekben emberi életek, művészlétben való maradéktalan feloldódását láthatják meg: mindketten a harmadik évezredre „készültek”, egy korszak lezárulását jelezték életművükkel – s így példázták: a XX. század második felében költőnek lenni nem póz, nem szerep, még csak nem is tehetség, hanem sokkal inkább életminőség, emberi minőség kérdése.

Második epocha

Ha az egyik epocha egyetlen művel, költői életművel foglalkozik, a második áttekintést adhat vagy a magyar, vagy a világirodalomról. Esetleg több remekművet is be lehet mutatni önmagukban vagy összehasonlítva egymással. Logikusnak tűnik modern alkotásokra koncentrálni, de nem feledjünk el régebbi műveket, amik megmutatnak valamit abból, amire az embernek szüksége van az életben. Így hát, egyetlen dolgot érdemes elérni a diákoknál: maradjanak nyitottak bármilyen irodalmi irányzat iránt. Ahelyett, hogy kész véleményt adnánk költészetéről vagy irodalomról, inkább a különféle irodalmi minőségek iránti érzékenységüket erősítsük továbbra is. Engedjük őket, hogy elgondolkozzanak és a nagy művekről saját véleményt formáljanak, ehhez már megkapták a megfelelő alapokat.

Esszék és nyelv

A diákokat az eddig alkalmazott különféle gyakorlatokkal lehet, az írott nyelv jobb értéséhez, azok feldolgozásához, általuk teremtett szövegek megírásához hozzásegíteni. Szövegelemzéseket már autonóm módon alkotnak maguk is. A különböző korok műveiről, de a világról általában önálló véleménnyel rendelkeznek. Elvárható teljesítmény már tőlük ekkor, hogy felismerjék a különböző irodalmi korok jellemzőit, műfajait. Megbeszélhetik gondolataikat, írhatnak esszéket bizonyos kérdések felvetésére, mindez azt jelenti, hogy az irányukba megjelenő követelményekkel szemben, megnövekedett igényességgel kell bírniuk. Jól kiegészítheti ezt, s mintegy eddigi nyelvi tanulmányaik rendszerezését is adhatja, ha valamelyest textológiai ismereteket szereznek. Emellett nyelvtani tanulmányaikban is megjelenik az áttekintő jelleg. A tematikus/szintetizáló megközelítések itt is célszerűek: pl. nyelvtörténeti változások; a magyar helyesírás kialakulása; a nyelvújítás, a magyar nyelv szinkronvizsgálata. Az előző évben elkezdett módszeresebb foglalkozást a regényekkel – nagyregényekkel, a szakorák kereteiben tovább lehet folytatni: vannak olyan XX. századi magyar írások, melyek közvetlenül kapcsolják irodalmunkat – talán mondható – „világirodalom vérkeringésébe”: Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Ottlik Géza prózájára gondolhatunk itt elsősorban.

Ajánlott szépirodalom

Goethe: Faust, William Shakespeare: Hamlet, A vihar, Szent Iván éji álom, Mihail Bulgakov: Mester és Margarita, Samuel Beckett: Godot-ra várva, Franz Kafka: Átváltozás, A kastély, Thomas Mann: Márió és a varázsló, Tonio Kröger, Varázshegy, Hermann Hesse: Az üveggyöngyjáték, A. Huxley: Szép új világ, G. Orwell: 1984, Dürrenmatt: Fizikusok, Nagy Romulus, Az öreg hölgy látogatása, G. Garcia Márquez: Száz év magány, Szolzsenyicin: Ivan Gyenyiszovics egy napja, Semprun: Nagy utazás, Madách Imre: Az ember tragédiája, Ottlik Géza: Iskola a határon, Spíró György: Az imposztor, Csurka István: Házmastersirató ; XX. századi magyar költészet: Nagy László, Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky János és Weöres Sándor összegyűjtött versei

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Az esszéírás technikáinak elmélyítése a történelemtanítás szempontjából is fontos. Külön kiemelendő a dráma a 12. osztály színdarabjának megtanulása és bemutatása miatt.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Nyelvtörténet, nyelvfejlődés, nyelvcsalád, nyelvrokonság, nyelvi gondolkodás, szinkron és diakron vizsgálat, nyelvi jel és jelrendszer, posztmodern irodalom, archaikus nyelvhasználat, drámai nyelv, jelenetezés, a hivatalos élet színtereinek szövegtípusai: levél, kérvény, önéletrajz, motivációs levél, beadvány, nyilatkozat, meghatalmazás, egyszerű szerződés, önéletrajz, emberiségdráma, emberiségköltemény, drámai költemény, történelemfilozófia, történeti színek, keretszínek, falanszter, Új Idők, nemzeti konzervativizmus, színmű, dekadencia; életfilozófia, pszichoanalízis; a nyelv és a személység válsága; avantgárd; futurizmus, dadaizmus, expresszionizmus, konstruktivizmus, kubizmus; szabad vers, kései modernség, objektív költészet, intellektuális költészet, abszurd dráma, két-szintes dráma, mítoszregény, posztmodern

tárgyias tájvers, komplex kép, óda, dal, műfajszintézis, létértelmező vers, önmegszólító vers, dialogizáló versbeszéd, groteszk, abszurd, egyperces, családregény, kálvinista és katolikus értékrend szembenállása, önéletrajziság, életrajzi ihletettség, kulturális veszteség, ekloga, eklogaciklus, razglednica, szerepvers, „Fényes szellők nemzedéke”; tárgyias irodalom, totalitárius, történelmi dráma

A fejlesztés várt eredményei

A 12. osztály színdarabja: a 12. osztály kiemelkedő pontja a maguk által választott, alaposan elemzett és művészi kivitelezett színdarab. A diákok azon túl, hogy szerepelnek az előadásban a színpadra állítás valamennyi területén részt vesznek: plakátok, díszletek, kosztümök készítése, zene, színpadi rendezés. Nem lehet kellő mértékben hangoztatni annak jelentőségét, hogy a szereposztás mennyire fontos valamennyi diáknak saját életútja, de az osztály közösségi életének végső „lekerekítése” szempontjából is. A színdarab a beszéd/nyelv erejének átélésére ad alkalmat. A retorika kérdéseivel való foglalatosság által a diákok megtapasztalhatják, miként lehet emberekre hatni. Ez hasznos tapasztalatokhoz juttathatja őket bármilyen művészi produkció megközelítésekor, de segít abban is, hogy felismerjék, ha esetleg manipulálni akarják őket.

Felismeri és elemzi a tömegkommunikáció befolyásoló eszközeit, azok céljait és hatásait. Etikusan és kritikusan használja a hagyományos papír alapú, illetve a világhálón található és egyéb digitális adatbázisokat.

Az irodalmi mű értelmezése során figyelembe veszi a mű keletkezéstörténeti hátterét, a műhöz kapcsolható filozófiai és eszmetörténeti szempontokat. Összekapcsolja az irodalmi művek szövegének lehetséges értelmezéseit azok társadalmi-történelmi szerepével, jelentőségével. Össze tud kapcsolni irodalmi műveket különböző szempontok alapján (motívumok, történelmi, erkölcsi kérdéssel)

vetések, művek és parafrázisaik). Epikai és drámai művekben önállóan értelmezi a cselekményszálak, a szerkezet, az időszerkezet (lineáris, nem lineáris), a helyszínek és a jellemek összefüggéseit. Epikai és drámai művekben rendszerbe foglalja a szereplők viszonyait, valamint összekapcsolja azok motivációját és cselekedeteit. A drámai mű értelmezésében alkalmazza az általa tanult drámaelméleti és drámatörténeti fogalmakat (pl.: analitikus és abszurd dráma, epikus színház, elidegenedés).

Összehasonlítja egy adott irodalmi művet annak adaptációival (film, festmény, zenemű, animáció, stb.).

Az eddig tanult fogalmak rendszerező ismétlése

Elolvassa a kötelező olvasmányokat és saját örömeire is olvas.

MATEMATIKA

Bevezetés 1-4. évfolyam

A matematikában is, mint minden más tárgyban, a gyerekek természetét figyelembe kell venni. A matematikatanítás három szakaszra tagolódik a Waldorf-iskolában. Az első három osztályt felölelő első szakaszban a számtant a gyermekek életfunkcióival közvetlenül kapcsolódó tevékenységi területről hívjuk elő, itt a ritmusra és művészi képzelőerőre építünk, a számokkal végzett munkát ritmikus mozgással is segítjük, legyen az futás, tapsolás vagy ugrás. A kisgyermek a 9. életév tájáig a világot egységben látja. A számolástanításban kezdetben az egészből indulunk ki, és az egésztől haladunk a részek felé. A harmadik osztály végén a gyerekek biztonsággal mozognak a természetes számok világában. Mikor 10 éves korban az egységes világ töredezni kezd, eljön az ideje, hogy a törtekkel foglalkozzunk. A gyerekek egyre tudatosabban élnek a világban, így a számtanfeladatoknak is közelebb kell kerülniük a mindennapi élethez, valódi, praktikus, gyakorlati példákkal kell foglalkoznunk. Így a 4-8. osztályt felölelő második szakaszban a fő hangsúly teljes mértékben áttolódik a gyakorlatra. A 9. osztállyal kezdődő harmadik szakaszba való átmenetre a racionális szempontok belépése jellemző.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az akaratlagos tevékenység dinamikájának bensővé kell válnia a megszámlálhatóság megtapasztalása által. A képszerű ábrázolásban megnyilvánuló számminőség kell, hogy motiválja a gyermekek tevékenységét. Fontos szempont a test-orientált értelem iskolázása a mozgási tapasztalatok, a mozgáslehetőségek (nagy és finom motorikus mozgások) kihasználása, valamint a koordinációs gyakorlatok által. Emellett lényeges elem a számolástanulás első időszakában a képek alkalmazása.

Eleinte fontosnak látszik a tulajdonképpeni számolás lehető legkonkrétabb, legszemléletesebb megközelítése, valamint „az egésztől a részek felé” vezérmotívum szem előtt tartása. Ez azt jelenti, hogy ki kell alakítani az analitikus és a szintetikus gondolkodás helyes kapcsolatát.

A számolás tanításában kezdetben analitikusan kell eljárni. Az 1-ből, mint egységből kiindulva kvalitatív módon mutatjuk meg a többi számot 1-től 10-ig. A számok írása a szemléletesebb római számokkal kezdődik, amelyek az arab számoknál kevésbé absztraktak. Ezt követi az arab számok használata. A számfogalom kialakítását történetekkel segítjük, hogy a gyerekek érzelmi kapcsolatot tudjanak kialakítani a számokkal, így ne csupán egy absztrakt szimbólum-rendszert lássanak a számokban. A számok bevezetését követi a négy alpművelet bevezetése. Az első években a fejszámolás képességének kialakítása kap nagyobb hangsúlyt és csak bemutató jelleggel ismerik meg a négy alpműveletet leíró matematikai jelrendszert. Tehát a szóbeliség kap nagyobb hangsúlyt a feladatok elvégzésénél. A matematikai műveleteket kezdetben analitikus módon – az egészből, az eredményből kiindulva – részekre bontással vezetjük be. Ezzel a módszerrel a gyerekek a matematika válaszok lehetőségének sokszínűségét is megtapasztalhatják. A négy alpművelet egyszerre kerül bevezetése. A számsorok ritmikus, mozgásos tanulása is elkezdődik.

A feladatokat általában közösen vagy kisebb-nagyobb csoportban oldják meg, az egyéni feladatmegoldások még ritkán jelennek meg.

Órakeret: 120 óra

Előzetes tudás

A gyerekek számlálási képessége, eddigi számélményeik.

Tantárgyi fejlesztési célok

Elsődlegesen a számfogalom kialakítása a tanulóknban. Számjegyek írásának elsajátítása. A négy alapművelet segítségével a fejszámolás képességének fejlesztése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Tudatos megfigyeléseket tesz a környező világ tárgyaira, ezek viszonyára vonatkozóan; tájékozódik a környező világ mennyiségi és formai világában. Megérti a tanult ismereteket és használja azokat a feladatok megoldása során. A környezetében lévő dolgokat szétválogatja, összehasonlítja és rendszerezi egy-két szempont alapján. Megkülönböztet, azonosít egyedi konkrét látott, hallott, mozgással, tapintással érzékelhető tárgyakat, dolgokat, helyzeteket, jeleket. Válogatásokat végez saját szempont szerint személyek, tárgyak, dolgok, számok között. Felismeri a mások válogatásában együvé kerülő dolgok közös és a különválogatottak eltérő tulajdonságát. Folytatja a megkezdett válogatást felismert szempont szerint. Személyek, tárgyak, dolgok, szavak, számok közül kiválogatja az adott tulajdonsággal rendelkező összes elemet. Azonosítja a közös tulajdonsággal rendelkező dolgok halmazába nem való elemeket. Megnevezi egy adott tulajdonság szerint ki nem válogatott elemek közös tulajdonságát a tulajdonság tagadásával. Adott elemeket elrendez választott és megadott szempont szerint is. Sorba rendezett elemek közé elhelyez további elemeket a felismert szempont szerint. Két, három szempont szerint elrendez adott elemeket többféleképpen is. Megkeresi egyszerű esetekben a két, három feltételnek megfelelő összes elemet, alkotást. Megfogalmazza a rendezés felismert szempontjait. Tudatosan emlékezetébe vési az észlelt tárgyakat, személyeket, dolgokat, és ezek jellemző tulajdonságait, elrendezését, helyzetét; tudatosan emlékezetébe vés szavakat, számokat, utasítást, adott helyzetre vonatkozó megfogalmazást. Kérésre, illetve probléma-helyzetben felidézi a kívánt, szükséges emlékképet. Alkalmazza a felismert törvényszerűségeket analógiás esetekben összekapcsolja az azonos matematikai tartalmú tevékenységek során szerzett tapasztalatait. Számlálás és egyszerű fejszámolás 1-től 100-ig tartó számkörben. A számjegyek elsajátítása, kiindulva római/székely számjegyekből, amelyet az arab számjegyek bevezetése követ. Négy alapművelet bevezetése és alkalmazása a természetese számok körében 1-20-ig terjedő számkörben. Fejszámolás gyakorlása a megadott számkörben. Az alapműveletekhez kapcsolódó alapvető matematikai műveleti jelek megismerése. Számsoros mozgásos bevezetése.

Kapcsolódási pontok

A számlálás az egész életünket átszövi. Minden első osztályban tanított tantárgy lehetőséget biztosít a számlálásra, a négy alapművelet gyakorlására.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Számlálás. Minőségi számfogalom. Összeadás, kivonás, szorzás, osztás. Igaz-hamis, kisebb, nagyobb, ugyanakkora, több, kevesebb, ugyanannyi. Párosítás, bontás számlálás, becslés.

Jobb, bal, le, fel, előtte, mögötte, mellette, kint, bent, előre, hátra, távolabb, közelebb.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók eligazodnak az 1-től 100-ig tartó számkörben. A számjegyeket ebben a tartományban felismerik. Fejben képesek egyszerű fejszámolásokat elvégezni a 100-as számkörben. Biztonsággal számolnak fejben és írásban a 1-20-ig terjedő számkörben.

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A második osztályban folytatódik az első osztály tanulási folyamata. A feladatok még mindig szóban hangoznak el, és fejszámolás segítségével oldják meg a tanulók. A mozgásgyakorlatok tovább kísérik a számolástanulást. Tapssal, lépéssel és egyéb ügyességet fejlesztő gyakorlatokkal: ujjgyakorlatokkal, fonaljáték segítségével fejlesztjük a koncentrációs és memória képességet és a finom motorikus készséget. Az írásos feladatok egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szóbeli megoldások mellett. Gyakoroljuk az analitikus és szintetikus formában megfogalmazott számolási feladatok leírását. A számsorok gyakorlásával egyidejűleg bevezetésre kerül a szorzótábla. A szorzótáblák el-sajátítását segítik a számsorok grafikus megjelenítése.

Órakeret: 120 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban kialakult számfogalom és a négy alpművelet ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók koncentrációs képességének fejlesztése. A számolás iránti érdeklődés fenntartása. A természetes számok fogalmának bővítése. A négy alpművelet számkörének bővítése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Helyes képzete van a természetes számokról, érti a számnevek és számjelek épülésének rendjét. A számkör kibővítése. A négy alpművelet gyakorlása 100-as számkörben. Helyesen értelmezi az alpműveleteket tevékenységekkel, szövegekkel, és jártas azok elvégzésében fejben. Megfigyeli jelenségek matematikai tartalmát, és le tudja ezeket írni számokkal, műveletekkel vagy geometriai alakzatokkal. Életkorának megfelelően eligazodik környezetének térbeli és időbeli viszonyaiban. Érti a korának megfelelő, matematikai tartalmú hallott és olvasott szövegeket. Barkochbázis valóságos és elképzelt dolgokkal is, kerüli a felesleges kérdéseket. Példákat gyűjt konkrét tapasztalatai alapján matematikai állítások alátámasztására. Egy állításról ismeretei alapján eldönti, hogy igaz vagy hamis. Ismeretei alapján megfogalmaz önállóan is egyszerű állításokat. Fejszámolás gyakorlása. A négy alpművelet gyakorlása (a feladatmegoldás alapja még mindig a fejszámolás). Több különböző számtani műveletet tartalmazó feladatok bevezetése és leírása. Egyszerű szöveges feladatok megoldása. Az oszthatóság szabályszerűségeinek vizsgálata a páros és páratlan számok megismerésével. Számsorok rendszeres gyakorlása, ismerete. A szorzótáblák bevezetése 1-től 10-ig. Részt vesz memóriajátékokban különféle tulajdonságok szerinti párok keresésében. Megfogalmazza a személyek, tárgyak, dolgok, időpontok, számok, testek, síklapok közötti egyszerű viszonyokat, kapcsolatokat. Megfogalmazza a felismert összefüggéseket. Összefüggéseket keres sorozatok elemei között.

Kapcsolódási pontok

Idegen nyelveken folytatódhat a számlálás és számolás. A formarajz szimmetria-formáiban is megjelenik a számolás, de a második osztály más tevékenységeiben is megvan a lehetőség a matematikai feladatok gyakorlására.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Számtani sorok vizsgálata, páros és páratlan számok, alpműveletek. Számjegy; egyjegyű, kétjegyű számok; páros, páratlan. Összeadás, kivonás, összeg, különbség, szorzás, bennfoglalás, egyenlő

részekre osztás. Művelet, egyenlővé tevés. Többszörös. Kerek tízes. Szabály, sorozat, számsorozat, növekvő, csökkenő, kapcsolat, számpár, számhármás.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók képesek 100-as számkörben biztonsággal a négy alpműveletet elvégezni fejben és leírt formában. Ismerik a több műveletet tartalmazó feladatokat. Ismerik a páros és a páratlan számokat. Emlékezetből tudják a számsorokat és a szorzótábla egyszerűbb sorait.

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Amíg a korábbi évfolyamokon a számlálást és számolási feladatokat konkrét feladatokhoz kötöttük, addig a harmadik osztályban a számfogalmat a különböző mérésekkel és a mértékegységek bevezetésével általánosítjuk. A méréseket kezdetben alkalmilag választott, később szabvány egységekkel végezzük. A mérés-korszakban a gyerekek által a mindennapokban használt és „belakott” tereket vizsgáljuk. A mérés eszköze, a mérték az emberhez kötődik, ezzel szembesülnek a tanulók. A mértékegységek kialakulásának szociális szerepét és az egységes mértékegységek használatának fontosságát tapasztalják meg ezáltal. A mérés során a számegyenes bevezetésére is sor kerül.

Ebben az osztályban megismertetjük az írásbeli alpműveletekhez kapcsolódó feladatmegoldások módszereit, amelyek elsajátítása nagy hangsúlyt kap. Az „írásbeliség” a matematikában a helyi-és alaki értékek megértésében nyújt segítséget. A fejszámolás továbbra is lényeges eleme a matematika-tanulásnak. Ehhez kapcsolódóan a szorzótábla egyéni, emlékezetből való ismerete a tanév végéig megtörténik.

Órakeret: 110 óra

Előzetes tudás

A négy alpművelet használata fejben és írásban a százas számtartományon belül. Számsorok és a szorzótábla kezdeti ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A számfogalom általánosabb fogalomná válik. Megismerik a tér, tömeg, űrtartalom és idő meghatározását, a tanult mértékegységeket alkalmazzák. Ezzel párhuzamosan megismerkednek az írásbeli számolás technikai eljárásaival. A közös feladatmegoldást egyre többször az egyéni feladatmegoldások váltják fel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Jártas a mérőeszközök használatában, a mérési módszerekben. Két szempontot is figyelembe vesz egyidejűleg. Megbecsül, mér alkalmi és szabványos mértékegységekkel hosszúságot, tömeget, űrtartalmat és időt. Mértékegységek ismerete, mérés választott és kialakított egységekkel. Tömeg, hosszúság, űrtartalom, idő fogalmának kialakítása.

Helyesen alkalmazza a mérési módszereket, használ skálázott mérőeszközöket, helyes képze van a mértékegységek nagyságáról. Helyesen használja a hosszúságmérés, az űrtartalom-mérés és a tömegmérés szabványegységei közül a következőket: mm, cm, dm, m, km; ml, cl, dl, l; g, dkg, kg.

Ismeri az időmérés szabványegységeit: az órát, a percet, a másodpercet, a napot, a hetet, a hónapot, az évet. Fejlesztése. Többjegyű számok összeadása és kivonása fejben. Számítási műveletek számkörének bővítése 1000 fölé. A számok helyi-és alaki értékének bevezetése. Össze-kapcsolja a tízes számrendszerben a számok épülését a különféle számrendszerekben végzett te-vekenységeivel. Érti a számok, százaskból, tízesekből és egyesekből való épülését, százask, tí-zesek és egyesek összegére való bontását. Érti a számok számjegyeinek helyi, alaki, valódi értékét. Megfogalmazott problémát tevékenységgel, megjelenítéssel, átfogalmazással értelmez. Az értelme-zett problémát megoldja. A problémamegoldás során a sorrendben végzett tevékenységeket szük-ség szerint visszafelé is elvégzi. Megoldását értelmezi, ellenőrzi. Kérdést tesz fel a megfogalmazott probléma kapcsán.

A négy írásbeli alapművelet bevezetése és gyakorlása. Kétjegyű számok szorzása írásban. Osztás egyjegyű számokkal írásban. Számok kapcsolatainak vizsgálata, osztó és többszörös fogalma Is-mert műveletekkel alkotott sorozat, táblázat szabályát felismeri; ismert szabály szerint megkezdett sorozatot, táblázatot helyesen, önállóan folytat. Tárgyakkal, számokkal kapcsolatos gépjátékhoz szabályt alkot; felismeri az egyszerű gép megfordításával nyert gép szabályát. Felismer kapcsolatot elempárok, elemhármak tagjai között. Szabályjátékok során létrehoz a felismert kapcsolat alapján további elempárokat, elemhármakat. A sorozatban, táblázatban, gépjátékokban felismert össze-függést megfogalmazza saját szavaival, nyíljelöléssel vagy nyitott mondattal. Egy- és többszemé-lyes logikai játékokban döntéseit mérlegelve előre gondolkodik. Megadott szabály szerint sorozatot alkot; megértett probléma értelmezéséhez, megoldásához sorozatot, táblázatot állít elő modellként. Elsorolja az évszakokat, hónapokat, napokat, napszakokat egymás után, tetszőleges kezdőponttól is. Adatokat gyűjt a környezetében. Adatokat rögzít későbbi elemzés céljából. Gyűjtött adatokat táb-lázatba rendez.

Kapcsolódási pontok

Idegen nyelveken való számolás, tervek készítése a házépítés korszakban, mérések a kézimunká-ban.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Mértékegységek. Becslés. Pontosság. Számegyenes. Írásbeli alapműveletek. Szöveges feladat, adat, ismeretlen adat, információ, ellenőrzés, szöveges válasz, felesleges adat. Sorszám, szám-egyenes, számtábla, nagyobb, kisebb, növekedés, csökkenés, egyes számszomszéd, tízes szám-szomszéd. Csoportosítás, beváltás, leltár, bontott alak, tízes, egyes. Összehasonlítás, mérés, mé-rőeszköz, mérőszám, mértékegység, hosszúság, úrtartalom, tömeg, idő, cm, dm, m, dl, l, kg, má-sodperc, perc, óra, nap, hét, hónap, év, terület, km, ml, cl, g, dkg. Alaprajz. Százask számszomszéd, ezres számszomszéd, kerekítés.

Három- és négyjegyű számok, római számok. Helyi érték, alaki érték, valódi érték, százask, ezres, tízezres, helyiérték-táblázat, tízes számrendszer. Kerek százask, kerek ezres.

Írásbeli művelet, hiányos összeadás, pótlás. Visszaszorítás.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók biztonsággal számolnak az 1000 számkörben. Emlékezetből tudják a szorzótáblát. Ismerik a számok helyi- és alaki értékét. A négy alapműveletet képesek írásban is elvégezni. Ismerik a tö-meg, a hosszúság, az úrtartalom és az idő mértékegységeit.

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gyermekek fejlődésében a 9. életévük elérése körül lényeges változások mennek végbe. A környező világ és belső világuk harmóniája „darabokra törik”. A lelkükben végbemenő változásokhoz igazodik a számolás és matematika tanterve, amikor is a 4. osztályban a gyermekeket bevezetjük a törtszámok világába. Arra kell törekednünk, hogy a gyerekek megtapasztalják és megértsék a törtek lényegét. Ezután gyakorolják a törtekkel a négy alpműveletet, valamint az egyszerűsítést, bővítést, a közös nevezőre hozást és a törtek összehasonlítását.

A harmadik évfolyamban a mérés és az írásbeli alpműveletek során felmerült a maradék fogalma. A pozitív egész számok halmaza már nem elégséges, hogy ezt a problémát kezelni tudjuk. A közös törtek bevezetésével lehetőség nyílik a pozitív egész számok rendszeréből kilépni és új szempont szerint vizsgálni a világot. Az egész és a rész vizsgálata a gyermekben zajló változásokhoz is kapaszkodót biztosít.

Órakeret: 110 óra**Előzetes tudás**

A szorzótábla ismerte, a korábbi fejszámolási gyakorlatok és a négy alpművelet alkalmazása megfelelő alapot nyújtanak a törtek bevezetéséhez és a törtszámokkal való műveletek elsajátításához.

Tantárgyi fejlesztési célok

A megfigyelőképesség, az önálló, fegyelmezett, logikus, problémamegoldó gondolkodás fejlesztése. A matematikai tartalom képi, szóbeli és írásbeli kifejezőképességének fejlesztése.

A matematikatanulással kapcsolatos tevékenységformák, szokások bővítése, erősítése.

A bővülő matematikai tartalomnak megfelelően a matematikai fogalomalkotás képességeinek fejlesztése. A szám- és műveletfogalom elmélyítése, tartalmi bővítése. A számolási rutin fejlesztése. Az önállóság növelése a feladatok értelmezésében és megoldásában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Fejszámolás gyakorlása. Fejben pontosan összead és kivon a 100-as számkörben. Fejben pontosan számol a 100-as számkörben egyjegyűvel való szorzás és maradék nélküli osztás során. Fejben pontosan számol a 10 000-es számkörben a 100-as számkörben végzett műveletekkel analóg esetekben.

Számtani műveletek kiterjesztése 10 000-es számkörre. Kis darabszámokat ránézésre felismer többféle rendezett alakban; megszámlál és leszámol; adott (alkalmilag választott vagy szabványos) egységgel meg- és kimér a 10 000-es számkörben; oda-vissza számlál kerek tízesekkel, százassal, ezresekkel. Helyesen alkalmazza a feladatokban a több, kevesebb, ugyanannyi fogalmakat 10 000-es számkörben. Helyesen érti és alkalmazza a feladatokban a „valamennyivel” több, kevesebb fogalmakat.

Érti és helyesen használja a több, kevesebb, ugyanannyi relációkat, valamint a kisebb, nagyobb, ugyanakkora relációkat a megismert mennyiségekkel (hosszúság, tömeg, űrtartalom, idő, terület, pénz) kapcsolatban 10 000-es számkörben.

Használja a kisebb, nagyobb, egyenlő kifejezéseket a természetes számok körében.

Megtalálja a számok helyét, közelítő helyét egyszerű számegegyenesen, számtáblázatokban, a számegegyenesnek ugyanahhoz a pontjához rendeli a számokat különféle alakjukban a 10 000-es számkörben. Megnevezi a 10 000-es számkör számainak egyes, tízes, száz, ezres szomszédjait,

tízesekre, százasokra, ezresekre kerekített értékét.

Számokat jellemez tartalmi és formai tulajdonságokkal. Számot jellemez más számokhoz való viszonyával. Helyesen írja az arab számjeleket. Ismeri a római számjelek közül az I, V, X jeleket, hétköznapi helyzetekben felismeri az ezekkel képzett számokat.

Helyesen írja és olvassa a számokat a tízes számrendszerben 10 000-ig.

Ismeri a következő becslési módszereket: közelítő számlálás, közelítő mérés, mérés az egység többszörösével; becslését finomítja újrabecsléssel. Nagyság szerint sorba rendez számokat, mennyiségeket. Megadja és azonosítja számok sokféle műveletes alakját.

Összeveti azonos egységgel mért mennyiség és mérőszáma nagyságát, összeveti ugyanannak a mennyiségnek a különböző egységekkel való mérésekor kapott mérőszámait.

Írásbeli szorzás és osztás többjegyű számokkal. A műveletek közötti kapcsolat vizsgálata, műveleti sorrend és zárójel használata. Alkalmazza a számolást könnyítő eljárásokat. Érti a szorzó- és bennfoglaló táblák kapcsolatát. Emlékezetből tudja a kisegyszeregy és a megfelelő bennfoglalások, egyenlő részekre osztások eseteit a számok tízszereséig. Érti a 10-zel, 100-zal, 1000-rel való szorzás, osztás kapcsolatát a helyiérték-táblázatban való jobbra, illetve balra tolódással, fejben pontosan számol a 10 000-es számkörben a számok 10-zel, 100-zal, 1000-rel történő szorzásakor és maradék nélküli osztásakor. Becslés, közelítő érték megkeresése. Elvégzi a feladathoz szükséges észszerű becslést, mérlegeli a becslés során kapott eredményt. A kerekített értékek fogalmának kialakítása. Teljes négyjegyűek összegét, különbségét százasokra kerekített értékekkel megbecsüli, teljes kétjegyűek két- és egyjegyűvel való szorzatát megbecsüli. Helyesen végzi el az írásbeli összeadást, kivonást; Helyesen végzi el az írásbeli szorzást egy- és kétjegyű szorzóval, az írásbeli osztást egyjegyű osztóval.

Szöveges feladatokban megfogalmazott hétköznapi problémát megold matematikai ismeretei segítségével. Értelmezi, elképzei, megjeleníti a szöveges feladatban megfogalmazott hétköznapi szituációt. Az értelmezett szöveges feladathoz hozzákapcsol jól megismert matematikai modellt; a megválasztott modellen belül meghatározza a keresett adatokat. Megkülönbözteti az ismert és a keresendő (ismeretlen) adatokat; megkülönbözteti a lényeges és a lényegtelen adatokat. A modellben kapott megoldást értelmezi az eredeti problémára; arra vonatkoztatva ellenőrzi a megoldást. Tevékenység, ábrarajzolás segítségével megold egyszerű, következtetési, szöveges feladatokat. Választ fogalmaz meg a felvetett kérdésre.

A közönséges tört fogalmának bevezetése. Tevékenységekkel megjelenít egységtörtet és azok többszöröseit különféle mennyiségek és többféle egységválasztás esetén. A kirakást, mérést és a rajzot, mint modellt használja a törtrészek összehasonlítására.

Azonos és különböző nevezőjű törtek összehasonlítása, átalakítása. Négy alapművelet a közönséges törtekkel. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös fogalmának megértése és használata.

Kapcsolódási pontok

Kézimunka-tervkészítés (keresztzemes hímzés), zenetanulás, anyanyelvi beszédképzés (különböző ütemű dalok, versek éneklése, mondása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Bennfoglalás. Egyenlő részekre osztás. Közösleges tört. Áltört, vegyes tört. Számláló, nevező. Reciprok fogalma. Egyszerűsítés, bővítés. Közös nevező. Összevonás. Tört szorzása és osztása egész számmal. Alapműveletek törtszámokkal. Tag, tényező, szorzat, osztandó, osztó, hányados, maradék, maradékos osztás, zárójel, egész, törtrész, egységtört.

A fejlesztés várt eredményei

Elsajátítják az írásbeli szorzás és osztás műveletét többjegyű számokkal. Ismerik a törtszámokat és a hozzájuk kapcsolódó fogalmak jelentéseit. Elsajátítják a négy alapműveletet a közösleges törttekkel. A tanulók ismerik a közös osztó és közös többszörös fogalmát. Képesek összehasonlítani a törtteket.

Bevezetés 5-8. évfolyam

A 11-12. életévüket betöltött gyermekek gondolkodási-logikai képessége lehetővé teszi, hogy a már meglévő tudásukat rendszerezni tudják. Ez a lépés, amely 7. osztálytól megjelenik az algebrában, elvezet a számolási folyamatok megfigyelésén át az általános érvényű összefüggések felismeréséhez. Ha a diákok gyakorlatot és biztonságot szereznek a matematikai törvények megismerése és a műveletek végzése során, magabiztossá válnak a matematikai feladatmegoldásokban. Ebben az életkorban felébreszthetjük a diákokban a világ iránti érdeklődést, ha a gondolkodást praktikus élet-szükségletekre, követelményekre irányítjuk. A számolás a gondolkodás területén végzett aktív akaratnevelés.

A geometria a legalapvetőbb fogalmak megismerésén át elvezet a világban lévő törvényszerűségek felismeréséhez. Ez a folyamat sokkal könnyebben sikerül, ha a diákok megismerik a geometriai törvényszerűségek mellett a szerkesztett formák szépségét is. Amit csodálkozással tapasztalnak meg az 5. osztályos szabadkézi geometriában, azt gondolati úton tanulmányozzák a 6-7. és a 8. osztályokban. A diákoknak meg kell ismerniük a matematika tanulásához szükséges nyelvi-logikai szerkezeteket, a köznyelvi és a matematikai nyelv különbözőségét és a szaknyelv szoros kötődését a tantárgyhoz.

5. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A négy alapművelet összekapcsolása, műveletek sorrendje. Számelméleti alapok. Műveletek közösleges törttekkel. A tizedes törttek bevezetése. Műveletek tizedes törttekkel. Szabadkézi geometria.

Órakeret: 116 óra

Előzetes tudás

A négy alpművelet az egész számok körében (írásban és fejben). A tört fogalma, műveletek közönséges törtekkel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 4. osztályban bevezetett törtszámítást gyakorolják. Az egyszerűsítést, bővítést a nevezők prímtényezőkre bontásával végzik. Ezt követik a tizedes törtek, mint a tört számok használata a mindennapokban. A maradékos osztás bevezetése után a diákok az 5. osztályban fedezhetik fel a tizedes törtekkel való számolás praktikusságát. Kifejlesztjük a gyermekekben azt a képességet, hogy az egész és törtszámokkal, valamint a tizedes törtekkel biztosan számoljanak. Az 5. osztályos szabadkézi geometriát a kör és az egyenes kettősségével kezdjük. Ahhoz, hogy a diákok számára ez a két mértani alakzat a lehető legintenzívebb élménnyé váljon, ajánlatos először körző és vonalzó nélkül, szabad kézzel rajzolni. A történelem órákon mesélt ó-egyiptomi történetekkel összefüggésben lehet tárgyalni Pitagorasz zsinóriját (a derékszög kifeszítéséhez) és így a diákok először találkozhatnak Pitagorasz nevével.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A fejszámolás állandó gyakorlása. Ismeri az egész számokat. Ismeri és helyesen alkalmazza a műveleti sorrendre és a zárójelezésre vonatkozó szabályokat. Fejben, írásban és géppel számolás esetén is a racionális számok körében. Ismeri és alkalmazza a 2-vel, 3-mal, 4-gyel, 5-tel, 6-tal, 9-cel, 10-zel, 100-zal való oszthatóság szabályait. Ismeri a prímszám és az összetett szám fogalmakat; el tudja készíteni összetett számok prímtényezősbontását 1000-es számkörben. Meghatározza természetes számok legnagyobb közös osztóját és legkisebb közös többszörösét; Írásban összead, kivon és szoroz. Gyakorlati feladatok megoldása során legfeljebb kétjegyű egész számmal írásban oszt.. A hányadost megbecsüli. Gyakorlati feladatok megoldása során tizedes törtet legfeljebb kétjegyű egész számmal írásban oszt.

A négy alpművelet összekapcsolása, műveletek sorrendje. Helyesen értelmezi a 10 000-es számkörben az összeadást, a kivonást, a szorzást, a bennfoglaló és az egyenlő részekre osztást. Helyesen használja a műveletek jeleit. Hozzákapcsolja a megfelelő műveletet adott helyzethez, történéshez, egyszerű szöveges feladathoz.

A műveleti szabályok ismeretében ellenőrzi számolását. A kapott eredményt észszerűen kerekíti. A gyakorlati problémákban előforduló mennyiségeket becsülni tudja. Feladatmegoldásához ennek megfelelő tervet készít. Elvégzi az alpműveleteket a racionális számok körében, eredményét összeveti előzetes becsülésével. Érti és alkalmazza a számok helyi értékes írásmódját nagy számok esetén. Érti és alkalmazza a számok helyi értékes írásmódját tizedes törtek esetén. Ismeri a római számjelek közül az L, C, D, M jeleket, felismeri az ezekkel képzett számokat a hétköznapi helyzetekben. Értelmezi a műveleteket megjelenítéssel, modellezéssel, szöveges feladattal. Megérti a következő kifejezéseket: tagok, összeg, kibebítendő, kivonandó, különbség, tényezők, szorzandó, szorzó, szorzat, osztandó, osztó, hányados, maradék. Számolásaiban felhasználja a műveletek közti kapcsolatokat, számolásaiban során alkalmazza konkrét esetekben a legfontosabb műveleti tulajdonságokat. Megold hiányos műveletet, műveletsort az eredmény ismeretében, a műveletek megfordításával is. Alkalmazza a műveletekben szereplő számok (kibebítendő, kivonandó és különbség; tagok és összeg; tényezők és szorzat; osztandó, osztó és hányados) változtatásának következményeit. Szöveghez, valós helyzethez kapcsolva zárójelet tartalmazó műveletsort értelmez, elvégz. Önállóan értelmezi a hallott, olvasott matematikai tartalmú szöveget. Helyesen használja a mennyiségi viszonyokat kifejező szavakat, nyelvtani szerkezeteket. Szöveges feladatokban a különböző kifejezésekkel megfogalmazott műveleteket megérti. Megfelelő szókinccset és jeleket használ mennyiségi viszonyok kifejezésére szóban és írásban. Megfelelően használja szóban és írásban a nyelvtani szerkezeteket matematikai tartalmuk szerint. Szöveget, ábrát alkot matematikai jelekhez,

műveletekhez. Játékos feladatokban személyeket, tárgyakat, számokat, formákat néhány meghatározó tulajdonsággal jellemez. Kérdést fogalmaz meg, ha munkája során nehézségbe ütközik. Nyelvi szempontból megfelelő választ ad a feladatokban megjelenő kérdésekre

Számolás törtekkel. A tizedes törtek bevezetése. Ábrázol törtrészeket, meghatároz törtrészeknek megfelelő törtszámokat. Megfelelteti egymásnak a racionális számok közösleges tört és tizedes tört alakját. Ismeri a racionális számokat, tud példát végtelen nem szakaszos tizedes törtre. Meghatározza konkrét számok reciprokát. Prím- és összetett számok. Két szám közös osztói, közös többszörösei, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös meghatározása (a nevezők prímtényezőkre bontása). Törtek ábrázolása számegyenesen. A helyi érték táblázat ritmikusan, mozgászerűen és minőségileg bevezetve. A tizedes tört és a helyi érték kapcsolata. Számolás tizedes törtekkel, a tört számítás begyakorlása. Kerekítés. Mértékegységek, mint tizedes törtek

A szabadkézi geometria elvezet a mértani alakzatokhoz. Kör, négyzet, háromszög (egyenlő oldalú, egyenlő szárú, derékszögű -háromszög). Megméri különböző sokszögek területét különböző egységekkel. Területet mér különböző egységekkel lefedéssel vagy darabolással. Ismer a terület és terület mérésére irányuló tevékenységeket. Színezéssel és fantáziával különféle minták érhetők el. A gyermekek kiszínezik ezeket a virágszerű formákat és ezáltal új geometriai formákat fedeznek fel. Szabadon épít, kirak formát, mintát adott testekből, síklapokból. Minta alapján létrehoz térbeli, síkbeli alkotásokat. Sormintát, síkmintát felismer, folytat. Alkotásában követi az adott feltételeket. Síkidomokat hoz létre különféle eszközök segítségével. Megtalálja az összes, több feltételnek megfelelő építményt, síkbeli kirakást. Megfogalmazza az alkotásai közti különbözősége. Megkülönbözteti és szétválogatja szabadon választott vagy meghatározott geometriai tulajdonságok szerint a gyűjtött, megalkotott síkidomokat; Megfigyeli az alakzatok közös tulajdonságát, megfelelő címkéket talál megadott és halmazokba rendezett alakzatokhoz. Megtalálja a közös tulajdonsággal nem rendelkező alakzatokat. Megnevezi a tevékenységei során előállított, válogatásai során előkerülő alakzatokon megfigyelt tulajdonságokat. Különbséget tesz testek és síkidomok között. Megnevezi a sík és görbült felületeket, az egyenes és görbe vonalakat, szakaszokat tapasztalati ismeretei alapján. Kiválasztja megadott síkidomok közül a sokszögeket. Megnevezi a háromszögeket, négyszögeket, köröket. Megkülönböztet tükrösen szimmetrikus és tükrösen nem szimmetrikus síkbeli alakzatokat: tudja a téglalap oldalainak és csúcsainak számát, összehajlítással megmutatja a téglalap szögeinek egyenlőségét; megmutatja a téglalap azonos hosszúságú oldalait és elhelyezkedésüket, megmutatja és megszámlálja a téglalap átlóit és szimmetriatengelyeit.

Kapcsolódási pontok

Növénytan epocha (virágszerű geometriai formák, szimmetriák vizsgálata).

Történelem epocha (egyiptomi törzs törtek, Pitagorasz zsinór).

Kulcsfogalmak / fogalmak

Prím- és összetett szám fogalma. Közös osztó, közös többszörös fogalma, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös fogalma. Tizedes tört.

Kör, négyzet, háromszög szemléletes fogalma

Helyi érték, alaki érték, valódi érték, osztó, közös osztó, többszörös, közös többszörös

összeadandók, az összeg tagjai, kisebbítendő, kivonandó, különbség, szorzandó, szorzó, szorzat, a szorzat tényezői, felcserélhetőség. Csoportosít hatóság, széttagolhatóság, osztandó, osztó, hányados, maradék, zárójel, kerekítés, becslés, ellenőrzés

közösleges tört, számláló, nevező, törtvonal, vegyes szám, egyszerűsítés, bővítés, tizedes tört, tizedesvessző, helyi értékes írásmód, racionális szám, számegyenes

közös nevező, reciprokok. Prímszám, összetett szám, prímtényező felbontás, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös. Kerekítés. Becslés, ellenőrzés. Síkidom, sokszög, belső szög, külső szög; hegyesszögű, derékszögű, tompaszögű, egyenlő szárú és szabályos háromszög; téglalap, négyzet, szimmetriatengely, tengelyes szimmetria, merőlegesség, párhuzamosság, szakaszfelező merőleges, szögfelező félegyenes.

A fejlesztés várt eredményei

Az írásbeli szorzást, osztást a többjegyű természetes számokkal megbízhatóan végzik. A gyermekek ismerik a prím- és összetett számokat, a prímtényező felbontást, a legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös meghatározását. Ismerik a számok tizedestört alakját. Képesek összehasonlítani a tizedes törteket. A négy alpműveletet tizedes törtekkel képesek elvégezni. Felismerik a szabadkézi geometria során megismert alapvető síkbeli geometriai alakzatokat.

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulók megismerkednek a racionális számokkal és a négy alpműveletet is ebben a számkörben végzik. A százalékszámítást elsajátítják és alkalmazzák feladatokban. Az euklidészi szerkesztés elemeinek segítségével szabályos sokszögeket, háromszögeket szerkesztenek. Megismerik a háromszögek és négyszögek fajtáit és tulajdonságait.

Órakeret: 136 óra

Előzetes tudás

Közönséges és tizedes törtekkel végzett műveletek ismerete.

A geometria elemeinek és alakzatainak tapasztalati úton szerzett ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók megismerkednek a százalékszámítással, mint a matematika gyakorlati alkalmazásával. Körzővel és vonalzóval pontos szerkesztések végeznek, képesek a szerkesztés menetének leírására. A geometriai törvényszerűségeket és összefüggéseket felismerik, bizonyítják a háromszögek egyszerű tételeit.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Összetett aritmetikai feladatok végzése a nem negatív racionális számok körében. Gyakorlati problémák megoldása során előforduló mennyiségeknél becslést végez. Megoldását ellenőrzi.

Egyenes és fordított arányosság. Arányos osztás.

Ismeri a százalék fogalmát, gazdasági, pénzügyi és mindennapi élethez kötődő százalékszámítási feladatokat megold. Százalékszámítás, az alap, a százalékláb és a százalékérték kiszámítása arányos következtetéssel. A százalékszámítás alkalmazása a kereskedelmi számításokban: kamat-, árengedmény-, átváltás-, nyereség- és veszteség-, áfa-számítás, valamint a képletek használatának általános bevezetése az egyszerű kamatszámítás segítségével.

A negatív egész számok bevezetése. A negatív egész számokat irányított mennyiségként (hőmérséklet, tengerszint alatti magasság, idő) és hiányként (adósság) értelmezi. Nagyság szerint összehasonlítja a természetes számokat és a negatív egész számokat a használt modellen belül. A négy alapművelet a negatív számokkal.

A szerkesztéshez tervet, előzetes ábrát készít. Ismeri az alapszerkesztéseket: szakaszfelező merőleget, szögfelezőt, merőleges és párhuzamos egyeneseket szerkeszt, szöveget másol.

megszerkeszti alakzatok tengelyes és középpontos tükrképét. Geometriai ismereteinek felhasználásával pontosan szerkeszt több adott feltételnek megfelelő ábrát. Ismeri a tengelyesen szimmetrikus háromszöget. Négyszögek fajtái és elemi tulajdonságai. Ismeri a speciális négyszögeket: trapéz, paralelogramma, téglalap, deltoid, rombusz, húrtrapéz, négyzet. Ismeri a négyszögek tulajdonságait: belső és külső szögek összege, konvex és konkáv közti különbség, átló fogalmát.

Tapasztalatot szerez a síkbeli mozgásokról gyakorlati helyzetekben. Felismeri a síkban az egybevágó alakzatokat. Felismeri a kicsinyítést és a nagyítást hétköznapi helyzetekben. Ismeri a kör részeit; különbséget tesz egyenes, félegyenes és szakasz között.

Háromszögek szerkesztésének alapesetei speciális (egyenlő szárú, egyenlő oldalú, derékszögű) és általános háromszögre. A háromszögek belső szögeinek összege.

Ismeri a háromszögek tulajdonságait: belső és külső szögek összege, háromszög-egyenlőtlenség. Összeszámlálási feladatok megoldása során alkalmazza az összes eset áttekintéséhez szükséges módszereket; a háromszögek és a speciális négyszögek tulajdonságait alkalmazza feladatok megoldásában. A természetes számokat osztók száma alapján és adott számmal való osztási maradékuk szerint csoportosítja. Síkbeli tartományok közül kiválasztja a szögtartományokat, nagyság szerint összehasonlítja, méri, csoportosítja azokat; csoportosítja a háromszögeket szögeik és oldalaik szerint; ismeri a speciális négyszögek legfontosabb tulajdonságait.

Kapcsolódási pontok

Kertművelés, földrajz (tájékozódás a valóságos viszonyokról térkép és egyéb vázlatok alapján, arányos becslés)

Kulcsfogalmak / fogalmak

A százalék, alap , százalékláb, százaléktér fogalma. Számok ellentettje, abszolút értéke. Ellentett, negatív szám, előjel, egész szám, abszolút érték, kerekítés, becslés, ellenőrzés. Az egyenes és fordított arányosság definíciója. Arány, egyenes arányosság, hosszúság, űrtartalom, tömeg, idő szabványmértékegységei. Megfeleltetés; egyenes és fordított arányosság; grafikon. Hegyesszög, tompaszög, homorú szög, egyenesszög és a teljesszög fogalma. Egyállású-, váltó-, mellékszögek. Háromszögek egybevágósága. A négyszögek fajtái (négyzet, téglalap, paralelogramma, rombusz, trapéz, deltoid) Négyszög, konvex, konkáv, átló, trapéz, paralelogramma, deltoid, rombusz, húrtrapéz, körvonal, körlap, középpont, sugár, húr, átmérő, szelő, érintő, körcikk. Szimmetria-középpont, középpontos szimmetria, kicsinyítés, nagyítás

A fejlesztés várt eredményei

A diákok készségszinten végzik a műveleteket a nem negatív racionális számok körében. Az egyenes és fordított arányosságot felismerik és alkalmazzák egyszerű, konkrét feladatokban. Ismerik a százalékszámítás fogalmait (alap, százaléktér, százalékláb), és ezek kiszámításának módját. Képesek körzővel és vonalzóval pontos szerkesztések elvégzésére. Szerkesztési feladatokban önállóan tudják alkalmazni a szakasz- és szögfelezést, szögmásolást, képesek adott egyenessel párhuzamos

zamos és adott egyenesre merőleges egyenesek szerkesztésére. Ismerik a háromszögek és négyszögek fajtáit és tulajdonságait. A nevezetes szög párokat, a háromszögek és a négyszögek belső szögeinek összegét alkalmazzák egyszerű feladatokban.

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Bevezetés az algebra. Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldása. Pozitív egész kitevőjű hatványozás az egész számok körében. Egybevágósági transzformációk. Kerület- és területszámítás.

Órakeret: 126 óra

Előzetes tudás

A négy alpművelet végzése a racionális számok körében.

Tételek, síkbeli alakzatok ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az algebra bevezetésével a műveletfogalmat mélyítjük el és terjesztjük ki. Az egyenletek megoldása során a mérlegelv tudatos alkalmazására törekszünk, az eredmény ellenőrzése során a diákok megtanulják saját gondolkodásuk kontrollját és fejlődik az önellenőrző képességük. A geometriában a tanulók rendszerező képességét és a helyes kommunikációs képességet fejlesztjük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Matematikából, más tantárgyakból és a mindennapi életből vett egyszerű szöveges feladatokat következtetéssel vagy egyenlettel megold. Gazdasági, pénzügyi témájú egyszerű szöveges feladatokat következtetéssel vagy egyenlettel megold.. A négy alpművelet végzése racionális számokkal több zárójeles feladatokban, a műveletek tulajdonságainak alkalmazásával. A végtelen szakaszos tizedes törtek vizsgálata, a maradékos osztástétel.

A pozitív egész kitevőjű hatványozás fogalma és műveleti tulajdonságai. Pozitív egész számok pozitív egész kitevőjű hatványát kiszámolja. Hatvány, hatványalap, hatványkitevő, hatványérték, négyzetszám, négyzetszámok négyzetgyöke négyzetszámok négyzetgyökét meghatározza. 2, 3, 5 hatványai, négyzet- és köbszámok. Négyzetre emelés és gyökvonás teljes négyzetből. Összefüggések a szorzótáblában. Grafikus formában megadott egyszerű statisztikai adatok vizsgálata és belőlük következtetések levonása. Valószínűségi játékokat, kísérleteket végez, ennek során az adatokat tervszerűen gyűjti, rendezi és ábrázolja. Állítások logikai értékét (igaz vagy hamis) megállapítja; igaz és hamis állításokat fogalmaz meg. A logikus érvelésben a matematikai szaknyelvet következetesen alkalmazza társai meggyőzésére. A logikus érvelésben a matematikai szaknyelvet következetesen alkalmazza társai meggyőzésére. Különböző szövegekhez megfelelő modelleket készít.

Algebrai kifejezések fogalma, értéke, összevonása és szorzása. Meghatározza konkrét számok elmentettjét, abszolút értékét. Elsőfokú egyenletek zárójellekkel, törtekkel és gyakorlati alkalmazásuk feladatok megoldásában. Egyismeretlenes elsőfokú egyenletet lebontogatással és mérlegelvel megold. Arányok és aránypárok. A négyszögek fajtái és szimmetriájuk, származtatásuk. Logaritmus spirál és archimédeszi – spirál, levélformák szerkesztése.

Egybevágósági geometriai transzformációk: tengelyes- és középpontos tükrözés, pont körüli elforgatás, párhuzamos eltolás fogalma, tulajdonságai. Pitagorasz- tétel, a tétel bizonyítása. és alkalmazása. Ismeri a Pitagorasz-tételt és alkalmazza számítási feladatokban. Szimmetrikus alakzatok vizsgálata. A kör és egyenes kölcsönös helyzete. A kerület és terület fogalma, a háromszög és a négyszögek kerület- illetve terület képletei. Egyszerű perspektíva vázlatok.

Kapcsolódási pontok

Történelem (a reneszánsz), rajzolás (perspektivikus ábrázolás), fizika (az emelőtörvény alkalmazásának matematikai alapjai).

Kulcsfogalmak / fogalmak

Véges és végtelen szakaszos tizedes törtek fogalma. Az egész számok pozitív egész kitevőjű hatványának fogalma. Algebrai kifejezés, egynemű és különemű algebrai kifejezés, egy- illetve többtagú algebrai kifejezés fogalma. Mérlegelv. Tengelyes- és középpontos tükrözés, pont körüli elforgatás, párhuzamos eltolás fogalma. Szelő és érintő. A tengelyes-, középpontos és forgás szimmetria. A kerület és a terület fogalma. Hatvány, hatványalap, hatványkitevő, hatványérték, négyzet-szám, négyzetszámok négyzetgyöke.

A fejlesztés várt eredményei

A gyerekek tudatosan alkalmazzák a mérlegelvet elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldásában. Képesek szöveges feladatokat egyenlettel, illetve következtetéssel megoldani. Ismerik a pozitív egész kitevőjű hatványozás fogalmát és műveleti tulajdonságait. Az egybevágósági transzformációkat (tengelyes- és középpontos tükrözés, elforgatás, párhuzamos eltolás) képesek végrehajtani. Felismerik a szimmetriákat és tulajdonságaikat alkalmazzák háromszögek és négyszögek vizsgálatában. Képesek a tanult kerület-, s terület- képletek alkalmazására. Ismerik a Pitagorasz-tételt, és alkalmazzák alakzatok egyes hiányzó adatainak meghatározására.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszerek, elsőfokú egyenlőtlenségek. Szöveges feladatok megoldása egyenlettel, illetve egyenletrendszerrel. Négyzetgyökvonás. A háromszögek nevezetes vonalai, a kör és érintői. Térgeometria, felszín és térfogatszámítás. Bevezetés a valószínűségszámításba.

Órakeret: 126 óra

Előzetes tudás

Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldása. Algebrai kifejezés fogalma, összevonása. Pozitív egész kitevőjű hatványozás az egész számok körében. Geometriai alakzatok felismerése, tulajdonságaik, kerület és terület képleteik.

Tantárgyi fejlesztési célok

A mérlegelv tudatos alkalmazása, értő, elemző olvasás, az összefüggések felismerése, modellezése. A következtetési képesség fejlesztése és az eredmények realitásának megítélése. Tájékozott-

ság a koordináta-rendszerben. Függvény szemlélet kialakítása az algebrában és a számolási készség fejlesztése. Tapasztalatszerzés események megfigyelésben, relatív gyakoriság meghatározásában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az algebrában a műveletek tulajdonságai (kommutativitás, asszociativitás, disztributivitás)
- többtagú algebrai kifejezések szorzása és szorzattá alakítása
- elsőfokú, kétismeretlenes egyenletrendszerek és elsőfokú egyenlőtlenségek megoldása

Szöveges feladatok megoldása egyenlettel, egyenletrendszerrel. Sorozatokat adott szabály alapján folytat; néhány tagjával adott sorozat esetén felismer és megfogalmaz képzési szabályt. Négyzetgyök fogalma, négyzetgyökvonás. Számrendszerek. Bináris aritmetikai (számolás kettes alapú számrendszerben). Valószínűségi kísérletek, gyakoriság, relatív gyakoriság, az átlag kiszámítása néhány elem esetén. Részt vesz olyan játékokban, kísérletekben, melyekben a véletlen szerepet játszik; különbséget tesz tapasztalatai alapján a „biztos”, „lehetetlen”, „lehetséges, de nem biztos” események között. Megítéli „biztos”, „lehetetlen”, „lehetséges, de nem biztos” eseményekkel kapcsolatos állítások igazságát. Tapasztalatai alapján tippet fogalmaz meg arról, hogy két esemény közül melyik esemény valószínűbb olyan véletlentől függő szituációk során, melyekben a két esemény valószínűsége között jól belátható a különbség. Tetszőleges vagy megadott módszerrel összeszámolja az egyes kimenetek előfordulásait olyan egyszerű játékokban, kísérletekben, amelyekben a véletlen szerepet játszik. A valószínűségi játékokban, kísérletekben megfogalmazott előzetes sejtését, tippjét összeveti a megfigyelt előfordulásokkal. Valószínűségi játékokban érti a lehetséges kimeneteket, játékában stratégiát követ; ismeri a gyakoriság és a relatív gyakoriság fogalmát. Ismereteit felhasználja a „lehetetlen”, a „biztos” és a „kisebb, nagyobb eséllyel lehetséges” kijelentések megfogalmazásánál. Descartes-féle derékszögű koordináta – rendszer, egyszerű lineáris kapcsolatok táblázata, grafikonja. Lineáris függvények. Felismeri az egyenes és a fordított arányosságot konkrét helyzetekben; tájékozódik a koordináta-rendszerben: koordinátaival adott pontot ábrázol, megadott pont koordinátáit leolvassa. Megadott szempont szerint adatokat gyűjt ki táblázatból, olvas le hagyományos vagy digitális forrásból származó diagramról, majd rendszerezés után következtetéseket fogalmaz meg. Értelmezi a táblázatok adatait, az adatoknak megfelelő ábrázolási módot kiválasztja, és az ábrát elkészíti. Értéktáblázatok adatait grafikusán ábrázolja; egyszerű grafikonokat jellemez. Felismeri és megalkotja az egyenes arányosság grafikonját. Helyesen használja a tanult matematikai fogalmakat megnevező szakkifejezéseket; adatokat táblázatba rendez, diagramon ábrázol. Különböző típusú diagramokat megfeleltet egymásnak. Konkrét adatsor esetén átlagot számol, megállapítja a leggyakoribb adatot (modus), a középső adatot (medián), és ezeket összehasonlítja. Elsőfokú egyismeretlenes egyenlet, illetve elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszerek grafikus megoldása. A kör kerülete, területe. Thalész-tétel, a kör és érintői, az érintősökszög fogalma. A háromszögek nevezetes vonalai, beírt köre, körülírt köre. Meghatározza háromszögek és speciális négyszögek kerületét, területét. A sokszögek kerülete és területe, a szabályos sokszögek szögei, tulajdonságai. Feladatok a Pitagorasz-tétel alkalmazásával. Hasonlósági transzformációk (nagyítás, kicsinyítés). Platóni testek (tetraéder, oktaéder, hexaéder, dodekaéder, ikozaéder), Euler-tétel. Testek felszíne és térfogata (kocka, téglatest, gúla, hasáb, henger és kúp). A kocka, a téglatest, a hasáb, a gúla, a gömb tulajdonságait alkalmazza feladatok megoldásában. Testeket épít élekből, lapokból; elkészíti a testek élvázát, hálóját; testeket épít képek, alaprajzok alapján; elkészíti egyszerű testek alaprajzát. Alakzatok geometriai tulajdonságok. Megszámolja az egyszerű szögletes test lapjait. Megnevezi a téglatest lapjainak alakját, felismeri a téglatesten az egybevágó lapokat, megkülönbözteti a téglatesten az éleket, csúcsoakat. Megfigyeli a kocka, mint speciális téglatest és a négyzet, mint speciális téglalap tulajdonságait. Megnevezi megfigyelt tulajdonságai alapján a téglatestet, kockát, téglalapot, négyzetet; megfigyelt tulajdonságaival jellemzi a létrehozott síkbeli és térbeli alkotást, mintázatot. A kocka, a téglatest, a hasáb és a gúla hálóját elkészíti; testeket épít

képek, nézetek, alaprajzok, hálók alapján. Ismeri a gömb tulajdonságait. Ismeri a kocka, a téglatest, a hasáb és a gúla következő tulajdonságait: határoló lapok típusa, száma, egymáshoz viszonyított helyzete; csúcsok, élek száma; lapátló, testátló. Egyenes hasáb, téglatest, kocka alakú tárgyak felszínét és térfogatát méréssel megadja, egyenes hasáb felszínét és térfogatát képlet segítségével kiszámolja. A képleteket megalapozó összefüggéseket érti. Ismeri az idő, a tömeg, a hosszúság, a terület, a térfogat és az űrtartalom szabványmértékegységeit, használja azokat mérések és számítások esetén. Idő, tömeg, hosszúság, terület, térfogat és űrtartalom mértékegységeket átvált helyi értékes gondolkodás alapján, gyakorlati célszerűség szerint

Kapcsolódási pontok

Fizika (Folyadékok törvényeinek vizsgálatában, optikai számítási feladatokban)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Magasságvonal, középvonal, súlyvonal, szögfelező, oldalfelező merőleges. Háromszögek beírt és körülírt köre. Hasáb, gúla, gömb, alaplap, alapél, oldallap, oldalél, testmagasság. Test, kocka, téglatest, lap, él, csúcs, lapátló, testátló, alaprajz, háló, nézet. Gyakoriság, relatív gyakoriság, átlag. Descartes-féle derékszögű koordináta-rendszer, koordináták (abszcissza, ordináta). hasonlósági transzformáció Esély, gyakoriság, relatív gyakoriság.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek biztosan dolgoznak elsőfokú egyismeretlenes egyenletekkel, egyenletrendszerekkel és alkalmazzák azokat egyszerű szöveges feladatok megoldására. Ismerik a műveletek tulajdonságait (kommutativitás, asszociativitás, disztributivitás). Készség szinten tudnak pontot ábrázolni a derékszögű koordináta-rendszerben. Képesek elsőfokú függvények ábrázolására. Tudnak algebrai kifejezéseket összevonni, többtagú kifejezéseket szorozni és szorzattá alakítani. Képesek háromszögekkel és négyszögekkel kapcsolatos feladatokat elvégezni. Ismerik a Thalész- és Pitagorasz-tételt és képesek háromszögek és négyszögek ismeretlen adatainak kiszámítására. Képesek a tanult terület-, terület-, felszín-, és térfogat-számítási képletek alkalmazására egyszerű gyakorlati feladatokban.

Bevezetés 9-12. évfolyam

A matematika tanításának a középpontjában a feladatmegoldás áll. A feladatok megoldása során az indukció (fantázia) majd a dedukció (logikai következtetés) követi egymást. A legfontosabb az, hogy a diákok gondolkodási képességét a logikai következtetések bevonásáig fejlesszük, és ezen túlmenően elérjük, hogy bennük önbizalom és a saját gondolkodásuk iránti bizalom ébredjen. További cél, hogy a diákok képessé váljanak mindennapi teendőik során a számítási módszerek alkalmazására és megfelelő alapismeretekkel lássuk el őket a továbbtanulásukhoz. A tanulók gyakorolhatják a találgatási, próbálkozási, vizsgálat-variálási, és elmélet-felállítási képességüket. A megoldás kulcsának megtalálása érdekében, egyszerűsíthetjük a feladatot, analógiákat állíthatunk vagy általánosíthatjuk a kérdést, hogy megsejtsük, melyik ötlet vezet eredményre. A matematikában előforduló kreatív problémamegoldások nagy aránya miatt, a tantárgy óriási jelentőséggel bír a diákok fejlődésében. Lehetőséget biztosít, hogy saját gondolkodásmódjukra különböző nézőpontokból tekintsenek, kiindulópontokat keressenek, példákat, illetve ellenpéldákat válasszanak, szisztematikus kutatást folytassanak és az eredményeket bizonyítsák. Megtanulnak analizálni, valamint feltételeket és feltevéseket értékelni. Fontos, hogy a diákok átélhessék az egyetemes érvényű törvényszerűségeket. Akkor örülnek legjobban az eredményeknek, ha azt előbb megsejtették, majd azután be is tudták bizonyítani. A diákoknak meg kell tanulniuk folyamatokban

gondolkodni, át kell törniük, és fel kell oldaniuk a gondolkodási és érzékelési korlátjaikat, ezáltal gondolkodásuk mozgékonyabbá és nyitottabbá válik.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Valós számok. Műveletek algebrai kifejezésekkel és algebrai törtekkel. Elsőfokú egyenletek és egyenletrendszerek. Szöveges feladatok, százalékszámítás. Kombinatorika. Gráfok. Síkgeometria: mértani helyek, kúpszeletek, háromszögek tételei. Algoritmikus eljárások.

Órakeret: 128 óra

Előzetes tudás

Négyzetre emelés és négyzetgyökvonás. A négy alpművelet végzése polinomokkal. Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek és lineáris egyenletrendszerek megoldása. Egyenes és fordított arányosság és alkalmazása. Háromszögek egybevágósága, speciális négyszögek és tulajdonságaik. Kerület és területszámítás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok számukra új területen (a kombinatorikában, esetleg a valószínűségszámítás kezdeti alapjaiban) megtapasztalhatják, hogy a gondolkodás a konkrétól az általánosításhoz vezet. Az egyenletek tanulmányozása, amelyet tovább folytatunk és elmélyítünk világos megoldási módjai által jó gyakorlóteret kínál a növekvő logikai képességnek. A periodikus számítási eljárások a diákokat fokozott gyakorlásra készíteti. A háromszög tanulmányozása során, egyszerű bizonyítási eljárások segítségével, új törvényszerűségeket lehet felfedezni. A megközelítési mód analitikus, a konkrétól az általános felé, a mértani szerkesztésektől annak bizonyítása felé halad. A geometriában a kúpszeletek szerkesztése lehetőségek biztosít arra, hogy a szerkesztési módok nagy száma által „koncentrált” fogalmakat találjanak, mozgékony elképzeléseket alkossanak, melyeket ugyanakkor szigorú törvényszerűség irányít. A vezérgör segítségével végzett szerkesztésekben (ellipszis, hiperbola) vagy az vezéregyenes segítségével végzett szerkesztésekben (parabola) először jelenik meg érthetőbben a végtelenség fogalma. Az irracionalitással és az összemérhetetlenséggel kapcsolatos periodikus számítási eljárások polaritásukban előkészítik az aritmetika és a geometria egyesítését. (Ez tárgyalható esetleg a 10. osztályban is.) Ebben az időszakban a matematika órákon bevezethetjük a zsebszámológép használatát.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- számhalmazok (természetes-, egész-, racionális-, irracionális és valós számok)
- a végtelen lánc-törtek, vagy Newton iterációs módszerének használata a négyzetgyökvonás közelítő eljárásaként
- a $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$ és a $\sqrt{5}$ közelítő értékének kiszámítása
- algebrai törtekkel végzett műveletek

- elsőfokú egyenletek, kétismeretlenes lineáris egyenletrendszerek
- elsőfokú paraméteres egyenletek (lehetőség szerint)
- szöveges feladatok
- számsorozatok (Fibonacci-sorozat)
- közelítő törtek az aranymetszéshez (lehetőség szerint)
- kombinatorika (permutáció, variáció, kombináció)
- binomiális tétel, (lehetőség szerint) a Pascal-háromszög
- gráfelméleti alapfogalmak. (Tárgyalható 12. osztályban is.)
- esetleg a valószínűségszámítás alapelemei a kombinatorikai kérdésfelvetésből kiindulva
- területszámítások ismétlése és elmélyítése (háromszög, négyzet, téglalap, paralelogramma, rombusz, trapéz, deltoid, valamint terület-átalakítások)
- a másodrendű görbék (parabola, ellipszis, hiperbola) és tulajdonságaik, érintői és egyéb görbék (pl.: Cassini-féle görbék, Apollonius-körök, lehetőség szerint)
- a háromszögek nevezetes vonalaira és pontjaira vonatkozó tételek és alkalmazásuk

Kapcsolódási pontok

Fizika (képletek átalakítása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Természetes számok, egész számok, racionális számok, irracionális számok, valós számok. A négyzetgyök fogalma. Összeg, tag, szorzat, tényező, egynemű kifejezés, együttható, teljes négyzet, polinom. Mérlegelv. Százalékalap, százalékvérték, százalékláb. Számsorozat, rekurzív sorozat, Fibonacci-sorozat. Faktoriális, permutáció (ismétlés nélküli, ismétléses), variáció (ismétlés nélküli, ismétléses), kombináció (ismétlés nélküli), binomiális együttható. Gráf, gráf csúcsa, éle, csúcs fokszáma. Pont, egyenes, sík, szögtartomány, hajlásszög, pótszögek, mellékszögek, kiegészítő szögek, csúcsszögek, egyállású szögek, váltószögek, szakaszfelező merőleges, szögfelező. Általános háromszög, szabályos háromszög, egyenlő szárú háromszög, derékszögű háromszög. Trapéz, húrtrapéz, paralelogramma, deltoid, rombusz, téglalap, négyzet, konvex sokszög, szabályos sokszög. Parabola, ellipszis, hiperbola. Vezéregyenes, vezérkör.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok biztonsággal számolnak a valós számok körében. Az eredményeket nagyságrendileg megbecsülik, és így ellenőrzik az eredményt. Valós számok közelítő alakjaival számolnak, és megfelelően kerekítenek. Ismerik és alkalmazzák a négyzetgyök fogalmát és azonosságait. Számológép segítségével alapműveletekkel felírható számolási eredményt, négyzetgyököt, faktoriális, binomiális együtthatót meghatároznak. Képesek algebrai törtekkel a négy alapművelet elvégzésére, egyszerű algebrai azonosságok alkalmazására. Tudnak megoldani elsőfokú egynemű egyenleteket, egyenlőtlenségeket, elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszereket, ismerik és alkalmazzák a mérlegelvet. Képesek általánosítani, törvényszerűségeket felismerni. A kombinatorika körében (permutáció, variáció, kombináció) tudnak önállóan feladatokat megoldani. Képesek konkrét szituációkat szemléltetni és egyszerű feladatokat megoldani gráfok segítségével. Ismerik és használják a pont, egyenes, sík (tételek) és szög fogalmát, a nevezetes szögpárok

tulajdonságait, az alapszerkesztéseket, és ezeket végre tudják hajtani. Ismerik a hosszúság, terület, térfogat, űrtartalom, idő mértékegységeit és az átváltási szabályokat alkalmazzák. Ismerik és alkalmazzák a háromszögek oldalai, szögei, oldalai és szögei közötti kapcsolatokat; a speciális háromszögek tulajdonságait. Ismerik a háromszögek nevezetes vonalaira és pontjaira, köreire vonatkozó tételeket bizonyításukkal együtt, és azokat alkalmazzák feladatok megoldásában. Ismerik és alkalmazzák a Pitagorasz-tételt és megfordítását. Ismerik a kúpszeleteket (parabola, ellipszis, hiperbola), mint mértani helyeket, és képesek azokat megszerkeszteni. Tudják részekre darabolással különböző mértani alakzatok területét kiszámítani. Képesek az egybevágósági transzformációkat és tulajdonságaikat geometriai szerkesztési feladatokban alkalmazni.

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Nevezetes algebrai azonosságok. Másodfokú egyenletek, egyenletrendszerek és egyenlőtlenségek. Lineáris és másodfokú függvények ábrázolása, függvénytranszformációk. Halmazelmélet. Számelmélet. Síkgeometria: kerületi és középponti szögek, Thalész tétele, a körcikk és körszelet területe, hasonlósági transzformáció, háromszögek hasonlóságának alapesetei; magasság- és befogótétel; trigonometria.

Órakeret: 128 óra

Előzetes tudás

Algebrai kifejezések szorzattá alakítása, teljes négyzetté alakítás. Pont ábrázolása a derékszögű koordináta rendszerben. Egybevágósági transzformációk. Háromszögek nevezetes vonalai.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákokat az „ismeretektől a felismerésig” (R. Steiner) kell elvezetni. Ehhez széles gyakorlati területet kínál a trigonometria. A szögfüggvényekben a diák teljesen új kapcsolatszerkezeteket, és az abból eredő gyakorlati hasznosságot fedezi fel. A matematikai számítások alkalmazása gyakorlatias és életszerű. Az egyenleteknél most foglalkozunk a másodfokú egyenletekkel, valamint kifejtiük a megoldási módszereket és képleteket. A számelméletben a természetes számok és a velük végzett műveletek legfőbb tulajdonságait, törvényeit tanulmányozzák. A halmazelméletben gyakorolják a rendszerezést és a különböző szempontok szerinti osztályozást. A diákoknak lehetőségük nyílik a direkt és indirekt bizonyítási módok megismerésére.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- másodfokú egyenletek megoldása
- Viéte-formulák (lehetőség szerint), a másodfokú egyenlet gyöktényezős alakja, a diszkrimináns jelentősége
- másodfokú egyenletrendszerek és egyenlőtlenségek
- lineáris-, abszolútérték-, másodfokú-függvények
- halmazok megadása, ábrázolása. Részhalmaz

- halmazműveletek (metszet, unió, különbség, komplementer)
- véges halmazok elemeinek száma
- számelméleti ismeretek (oszthatósági szabályok és tulajdonságok, prím- és összetett számok, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös)
- a számelmélet alaptétele
- bizonyítás teljes indukcióval (lehetőség szerint, emelt szinten)
- különböző alapú számrendszerek (különös tekintettel a kettes számrendszerre). (Ez tárgyalható a 9. osztályban is.)
- kerületi és középponti szögek és összefüggésük. Thalész tétele
- párhuzamos szelők tétele (lehetőség szerint)
- középpontos hasonlósági transzformáció. Háromszögek hasonlóságának alapesetei
- a magasság-, a befogótétel
- a kör és részeinek kerülete és területe
- szögmértékrendszerek (fok, radián)
- szögfüggvények a derékszögű háromszögben és alkalmazásuk számítási feladatokban
- szögfüggvények alkalmazása általános háromszögben, az általános háromszög két derékszögű háromszögre bontásával
- A szinusztétel és a koszinusztétel

Kapcsolódási pontok

Fizika (szögfüggvények alkalmazása a statikában, másodfokú egyenletek megoldása az egyenletesen gyorsuló mozgási feladatokban, parabola a hajításnál).

Földmérés (szinusztétel, koszinusztétel alkalmazása)

Művészettörténet (aranymetszés), rajz és vizuális kultúra (kúpszeletek).

Kulcsfogalmak / fogalmak

Másodfokú egyenlet megoldóképlete, diszkrimináns, gyöktényezős alak, ekvivalens átalakítás. Alaphalmaz, megoldáshalmaz. Abszolút érték, ellentett, reciprokok. prím- és összetett számok, relatív prímek, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös. Egyenes arányosság, fordított arányosság. Kerületi szög, középponti szög, körív, körcikk, körgyűrű, körszelet, érintőszakaszok. Hasonlósági transzformációk, középpontos hasonlóság, a hasonlóság aránya. Hegyesszögek szinusza, koszinusa, tangense. Szinusztétel, koszinusztétel. Alaphalmaz, részhalmaz, üres halmaz, halmazok egyenlősége. Venn-diagram. Halmazműveletek: unió, metszet, különbség, komplementer. Diszjunkt halmazok, halmaz elemszáma, véges halmaz számossága, logikai szita. Nyílt intervallum, zárt intervallum. Egyértelmű hozzárendelés, kölcsönösen egyértelmű hozzárendelés, a függvény fogalma, értelmezési tartomány, képhalmaz, értékkészlet, helyettesítési érték. Lineáris és másodfokú függvények. Számtani és mértani közép.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok átalakítanak algebrai kifejezéseket összevonás, szorzattá alakítás, nevezetes azonosságok alkalmazásával. Biztonsággal oldanak meg másodfokú egyenleteket, egyenletrendszereket és egyenlőtlenségeket. Ismerik és alkalmazzák a grafikus megoldás és szorzattá alakítás módszerét. Egyenletek megoldását behelyettesítéssel, értékkészlet-vizsgálattal ellenőrzik. Képesek matematikai vagy hétköznapi nyelven megfogalmazott szövegből a matematikai tartalmú információkat kigyűjteni, rendszerezni. Ismerik és alkalmazzák az egyenes és a fordított arányosságot. Tudnak halmazokat különböző módokon megadni, ábrázolni, halmazokkal műveleteket végezni. Alkalmazzák a logikai szita elvét. Megadnak hétköznapi életben előforduló hozzárendeléseket Adott képlet alapján helyettesítési értékeket számolnak, és azokat táblázatba rendezik. Tudják ábrázolni a lineáris-, a másodfokú függvényeket hagyományosan és digitális eszközzel. Ismerik a függvénytranszformációkat. Ismerik és alkalmazzák a középpontos hasonlósági transzformációt, és az alakzatok hasonlóságát. Ismerik és alkalmazzák a hasonló síkidomok kerületének és területének arányára vonatkozó tételeket. Ismerik a háromszögek hasonlóságának alapeseteit, a magasság- és befogótételt, s azok alkalmazását. Ki tudják számolni a kör és részeinek kerületét, területét, ismerik és alkalmazzák a Thalész-tételt és megfordítását. Ismerik és alkalmazzák a szabályos sokszög fogalmát; kiszámítják a konvex sokszög belső és külső szögeinek összegét. Biztonsággal használják a szögfüggvényeket derékszögű háromszögben. Számológép segítségével meghatározzák a szögfüggvények értékét, illetve abból a szöveget. Ismerik és alkalmazzák a szinusz-és koszinusztételt, s felhasználják földmérési feladatokban is. Geometriai szerkesztési feladatoknál vizsgálják és megállapítják a szerkeszthetőség feltételeit. Képesek oszthatósági problémákat megoldani, meghatározza két természetes szám legnagyobb közös osztóját és legkisebb közös többszörösét, és alkalmazni ezeket egyszerű gyakorlati feladatokban. Értik a helyiértékes írásmódot 10-es és más számrendszerekben.

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Hatvány, gyök, logaritmus. Exponenciális egyenletek. Függvények ábrázolása és elemzése. Vektorgeometria. Koordináta-geometria.

Órakeret: 128 óra**Előzetes tudás**

A hatványozás és műveleti tulajdonságai egész kitevőjű hatványokra. A négyzetgyök fogalma. Első és másodfokú egyenletek és egyenletrendszerek megoldási módjai. Szögfüggvények a derékszögű háromszögben. Szinusz-és koszinusztétel. Függvények ábrázolása, függvény transzformációk.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok a hatványozás fogalmának kiterjesztésével az egész, a racionális és a valós kitevőjű hatványokra átélnek a matematika permanencia-elvét. A geometria és az algebra külön tárgyalt területeit most összekapcsoljuk az analitikus geometriában. Itt válik világossá a diákok számára, hogyan felelnek meg geometriai alakzatok egyenleteknek és hogyan lehet új geometriai alakzatokat egyenletekkel kifejezni. A vektor fogalmát – miután a 10. osztály fizika epochájában már bevezettük – formálisan is megerősítjük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- egész, racionális és valós szám kitevőjű hatványok, műveleti tulajdonságai
- a négyzetgyök és műveletei tulajdonságai. Az n -edik gyök fogalma
- a logaritmus fogalma és műveleti tulajdonságai
- exponenciális egyenletek megoldása
- a szögfüggvények értelmezésének kiterjesztése
- összefüggések a szögfüggvények között
- trigonometrikus függvények
- függvény általános fogalma, a korábban tanultak mellett: abszolútérték-, racionális törtfüggvények (esetleg 12. osztályban). Függvényjellemzés, exponenciális és logaritmusfüggvény szinusz és koszinuszfüggvény, inverz függvények (lehetőség szerint, a logaritmus tárgyalásánál)
- vektorgeometria
- pont, szakasz, egyenes a Descartes-féle koordináta-rendszerben
- számítási ismeretek alkalmazása mértani feladatokban (két egyenes metszése, hajlásszöge, háromszögek nevezetes pontjainak kiszámítása)
- a kör egyenletének levezetése
- kör és egyenes kölcsönös helyzetének vizsgálata (szelő, érintő, kitérő)
- az érintési feltételek és az érintő egyenletének levezetése és a diszkrimináns jelentőségének felismerése
- az ellipszis, a hiperbola és a parabola egyenlete, érintői (kötelezően csak emelt szinten, a 12. osztályban is tanítható)

Kapcsolódási pontok

Fizika (a rezgésben alkalmazzák a megszerzett trigonometriai ismereteiket és felhasználják a vezeték nélküli információátvitel hullámelméleti hátterének matematikai alapjait).

Ének-zene (a logaritmikus hangskálák)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Hatványalap, hatványkitevő, normálalak. Racionális kitevőjű hatvány, n -edik gyök, logaritmus fogalma. Hatvány- és gyökfüggvények. Exponenciális függvény, logaritmusfüggvény és trigonometrikus függvények. Zérushely, szélsőérték, korlátosság, paritás, szigorúan monoton növekvő, illetve csökkenő függvény, periodikus függvény fogalma. Vektor fogalma, vektor abszolút értéke, nullvektor, ellentett vektor, vektorok összege és különbsége, vektor számszorosa, vektorok skaláris szorzata. Helyvektor, vektor koordinátái, alakzat egyenlete, egyenes egyenlete, kör egyenlete. A szögfüggvények fogalmának kiterjesztése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok kiterjesztik a hatványozás fogalmát az egész, a racionális és a valós kitevőjű hatványokra. Ismerik és alkalmazzák az n -edik gyök, a normálalak, a logaritmus fogalmát és műveletei tulajdonságait. Számológép segítségével konkrét esetben a logaritmust meghatározzák. Képesek

megoldani egyszerű, a megfelelő definíció alkalmazását igénylő exponenciális egyenleteket, egyenlőtlenségeket. Ismerik a vektorműveleteket, alkalmazzák a vektorokat feladatok megoldásában. A koordináta-rendszerben ábrázolnak adott feltételeknek megfelelő ponthalmazokat. Koordináták alapján számításokat végeznek szakaszokkal, vektorokkal. Ismerik és alkalmazzák az egyenes egyenletét. Kiszámítják egyenesek metszéspontjainak koordinátáit az egyenesek egyenletének ismeretében. Megadják a kör egyenletét a kör sugarának és a középpont koordinátáinak ismeretében. A tanult függvényeket ábrázolni és elemezni is tudják. Felismerik a matematika különböző területei közötti kapcsolatot. Adott problémához megoldási stratégiát, algoritmust, matematikai modellt választanak vagy készítenek. A kiválasztott modellben megoldják a problémát. A kapott megoldást az eredeti problémába visszahelyettesítve értelmezik, ellenőrzik, és az észszerűségi szempontokat figyelembe véve adják meg válaszukat. Ismereteiket digitális forrásokból kiegészítik, feladatok megoldásához és ellenőrzéshez dinamikus geometriai, grafikus és táblázatkezelő szoftvereket használnak.

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Számsorozatok, a számtani és a mértani sorozat. Térgeometria. Felszín- és térfogatszámítás. Boole-féle algebra elemei, matematikai logika. Statisztika. Valószínűségszámítás. Differenciál- és integrálszámítás az emelt szinten.

Órakeret: 132 óra

Előzetes tudás

Számok számtani és mértani közepe. Egyenletrendszerek megoldási módjai. Százalékszámítás. Területszámítási képletek. Kombinatorika (permutáció, variáció, kombináció). Függvények ábrázolása és függvénytulajdonságok vizsgálata.

Tantárgyi fejlesztési célok

Míg a 11. osztályban az analitikus geometriában a szemléletes geometriától haladnak az algebrai számítások felé, addig a 12. osztályban ennek épp fordítottja történik. A térgeometriában fejlesztik térlátásukat és szemléletüket, a felszín és térfogatszámítás során megszerzett ismereteiket a gyakorlati élet feladataiban alkalmazzák. Fontos a diákok statisztikai- és valószínűségi gondolkodásának fejlesztése. A matematikai logika nyelvének megismerése, tudatosítása során a diákok elmélyítik a használt kifejezések jelentéstartalmát és nyelvi sajátosságait. Az eddig tanultak szintézise által a világ matematikán keresztül történő megértésének egy újabb szintjéhez érkeznek el ebben a korban a diákok.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- számsorozatok, a számtani és a mértani sorozat fogalma
- a tag- és összegképletek kifejtése, alkalmazásuk természettudományos és gazdasági területeken
- a kamatos kamatszámítás képletének a mértani sorozatok különleges eseteként történő levezetése és alkalmazása a természetből és az üzleti élet területéről vett feladatokban
- térelemek kölcsönös helyzete, távolsága, szöge
- egyszerű poliéderek
- a terület- és kerületszámítással kapcsolatos ismeretek összefoglalása
- a poliéderek felszíne, térfogata
- a hengyszerű testek, a henger felszíne és térfogata
- kúpszerű testek, felszíne és térfogata
- a csonka gúla, a csonka kúp felszíne és térfogata
- a gömb felszíne és térfogata
- monoton sorozatok vizsgálata
- határérték a végtelenben, konvergens és divergens sorozatok – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- függvények határértéke a végesben, folytonosság – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- a differenciahányados értelmezése, a differenciáhányados fogalma – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- deriválási szabályok – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- függvény menetének vizsgálata, szélsőérték feladatok megoldása – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- az integrál függvény, mint az alsó és felső közelítő összegek sorozatának a határértéke – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- a primitív függvény fogalma – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- alapintegrálok, az integrálszámítás tételei – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- a határozott integrál fogalma, tételei és alkalmazásuk terület- illetve térfogat-számítási feladatokban – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten
- statisztikai adatok rendszerezése, ábrázolása
- statisztikai mutatók számítása (módusz, medián, átlag, szórás)
- állítás logikai értéke és tagadása. Az „ÉS” és a „VAGY” kapcsolat és tulajdonságai
- eseményalgebra
- valószínűségi modellek (Klasszikus-, visszatevés nélküli és visszatevéses mintavétel)
- valószínűségi változó, várható érték – csak emelt szinten

Kapcsolódási pontok

Fizika (felezési idő kiszámítása, szélsőérték feladatok az optikában, pl. Fermat-elv).

Kulcsfogalmak / fogalmak

A számtani és a mértani sorozat, tőke, kamatláb, kamat, futamidő, gyűjtőjradék, törlesztőrészlet. Kitérő egyenesek távolsága és hajlásszöge. Kocka, téglatest, hasáb, henger, gúla, kúp, gömb, csonka gúla, csonka kúp. Egyenes test, forgástest, n-oldalú szabályos gúla, tetraéder. Alaplap, oldallap, alapél, oldalél, alkotó, palást, testmagasság, test hálója. Oszlopdiaagram, kördiaagram, átlag, módusz, medián, számított középértékek, szórás fogalma. Reprezentatív minta, sodrófa (boksplot) diaagram, minimum, maximum, kiugró adat, kvartilisek, terjedelem. A matematikai logika fogalmai: tétel, bizonyítás, logikai műveletek, igaz-hamis, „nem”, „és”, „vagy”, „vagy...”, „vagy...”, „ha...”, „akkor...”, „akkor és csak akkor”. Az eseményalgebra fogalmai: valószínűségi kísérlet, esemény, elemi esemény, események összege, szorzata, esemény komplementere, egymást kizáró események, független események. Gyakoriság, relatív gyakoriság, valószínűség, diszkrét valószínűség-eloszlás. A Laplace-modell (klasszikus valószínűségi mezők). Geometriai valószínűség, visszatevéses és visszatevés nélküli mintavétel, várható érték.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok megismerik a számtani és mértani sorozatok tulajdonságait. Ismerik a tag- és összegképleteket, és azokat alkalmazni is tudják. A mértani sorozatokra vonatkozó ismereteiket használják gazdasági, pénzügyi, természettudományi és társadalomtudományi problémák megoldásában. Elmélyítik tudásukat a tér elemi geometriájában. Ismerik és alkalmazzák az egyszerű poliéderek, a hengerszerű és kúpszerű testek felszín- és térfogatszámítását. Lerajzolják a kocka, téglatest, egyenes hasáb, egyenes körhenger, egyenes gúla, forgáskúp hálóját. Ismerik és alkalmazzák a hasonló testek felszínének és térfogatának arányára vonatkozó tételeket. Megismerik a matematikai logika alapjait. Megállapítják különböző típusú állítások logikai értékét. Megfogalmazzák állítások tagadását, megfordítását. Látják a halmazműveletek és a logikai műveletek közötti kapcsolatokat. Adott cél érdekében tudatos adatgyűjtést és rendszerezést végeznek. Képesek statisztikai adatokat táblázatba rendezni, ábrázolni kör- és oszlopdiaagramon hagyományos és digitális eszközzel. Képesek a statisztikai mutatók alapján értelmezni és értékelni az adatokat. Felismernek grafikus manipulációkat diaagramok esetén. Ismerik a valószínűségszámítás alapjait. Tapasztalataik alapján véletlen jelenségek jövőbeni kimenetelére ésszerűen tippelnek. Ismerik és alkalmazzák a klasszikus valószínűségi modellt. Képesek meghatározni a valószínűséget visszatevéses, illetve visszatevés nélküli mintavétel esetén. Ismerik és egyszerű esetekben alkalmazzák a valószínűség geometriai modelljét. A matematikai fogalmakat és jelöléseket megfelelően használják. Önállóan kommunikálnak matematika tartalmú feladatokkal kapcsolatban. Ismernek és képesek alkalmazni digitális matematikai alkalmazásokat.

TÖRTÉNELEM

Bevezetés

A történelemtanítás alapvető célja az, hogy segítsen megérteni a világot, amelyben élünk. A történelem – mint az emberiség múltjának ismerete – az emberi tudat fejlődésének folyamatára világít rá. A múlt tanulmányozása során felfedezzük a különböző történelmi korokat és kultúrákat, hogy azokat összehasonlíthassuk saját korunkkal. A történelem megismerése segít megérteni és feltárni a jelenkor összefüggéseit is. A történelem tanítása a jelenkorból, az adott helyzetből indul ki. Ez nem csak azt jelenti, hogy a jelenkorra vonatkozó, történelemmel kapcsolatos témakörökkel és azok hátterével foglalkozunk, hanem azt is, hogy a kiindulási pont megválasztásában a gyermekek életkorát, fejlettségét és érdeklődését is figyelembe vesszük. A történelemtanterv vezérmotívuma az emberiség tudatfejlődési folyamata és az egyes gyermek tudatfejlődése között meglévő párhuzam. Ez a tantervi anyag kiválasztásának szempontjait is meghatározza. A tanár példakon, a történelmi személyek és események képszerű megjelenítésén keresztül mutatja be a történelmi fejlődést előidéző erők meghatározó jellemzőit. A történelmi tanulmányokhoz nemcsak a múlt, hanem a jövő is szorosan hozzátartozik. A minden egyes emberben benne rejlő lehetőségek jelentik azt a forrást, melyet a tanulás során fel kell tárnunk. A tanulók várhatóan felismerik, hogy a különböző történelmi kultúráknak, vallásoknak, az egyes népek és nemzetek történelmi küldetésének mind megvolt a maga fontos szerepe az emberiség fejlődésében. Tisztelet ébred bennük az egymástól eltérő kultúrák, vallások, népek iránt, tisztelet és felelősségérzet a saját kultúrájuk iránt. Felismerik, hogy az emberi faj fogalma magába foglal minden népet, és az egyes népek kölcsönös függőségben, egymásra utalva élnek. Minden nemzetnek megvan a maga felelőssége a történelem alakításában. Az emberi szabadság alapjainak lerakásához a történelemtanítás úgy járulhat hozzá, ha nem szabja meg a jövő generációjának gondolkodását, nem kész ideológiákat kíván átörökíteni, hanem segíti az önálló ítéletalkotás és gondolkodás, az erkölcsi értékek és a szociális érzékenység kialakulását. A mi felelősségünk, hogy olyan képességek kialakulását segítsük, amelyek által a felnövő fiatalok lelkesen és bátran lépnek az életbe és formálják jövőjüket.

5-8. ÉVFOLYAM

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulók ebben az életkorban figyelmesebbé, érdeklődőbbé válnak a világ iránt, egyre jobban behelyezkednek az őket körülvevő valóságba. A gyermekeket megismertetjük az első valóságos történelmi fogalmakkal. Az évfolyam témája alapvetően az ókor: az ősi India, Perzsia, Mezopotámia és Egyiptom kultúrája (lehetséges még: ókori Kína, Közép- és Dél-Amerika kultúrája), történetek a görög mitológiából, görög történelem Homérosz idejétől Nagy Sándor koráig. A tanulók élményszerűen, a tanár képszerű elbeszélése alapján tapasztalják meg, mennyire eltérőek az ókori nagy kultúrkorszakok. Megfigyelhetik, hogy a földrajzi környezet és az akkori éghajlat mennyiben befolyásolta egy adott társadalmi kultúra kialakulását. Példákon keresztül a tanár bemutatja, hogyan alapozták meg a régmúlt idők a mai kultúránkat. Felébresztjük bennük azt az érzést, hogy a Föld népei együtt bontják ki az emberi civilizáció virágát, melyben minden kultúrának megvan a maga sajátossága, szerepe, ugyanakkor mindegyik hozzátartozik a történelem folyamatához, és szorosan kapcsolódik a jelen kultúrához is. Így a gyermekek látóköre nem zárul le saját földrajzi határaiknál, megélik az emberiség egyes kultúráinak egymással való kapcsolatát.

Órakeret: 80 óra**Előzetes tudás**

Előzetes szaktárgyi ismeretek nem szükségesek. Ebben az életkorban minden egészséges gyermekben megjelennek olyan képességek, melyek lehetővé teszik a történelmi múlt jelenségeinek megértését. Értelmi fejlődésüket az jellemzi, hogy jobban felfogják a kérdések, jelenségek reális, racionális vonatkozásait. A képi elem a gondolkodás folyamatában továbbra is fontos szerepet játszik a gyermekek tudatában, de kezdetét veszi az a folyamat, amikor a fogalmak alkotása és megértése már nem annyira az egyes képek és gondolatképek alkotásán alapul, hanem azon, hogy képesek tiszta, tényszerű, érzésektől mentes fogalmakat felfogni. Azáltal, hogy növekszik az emlékezőtehetségük, kialakul az időérzékük is. Emlékezetük fejlődésével egyre inkább képesek visszatekinteni a múltba.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók megismerik az első valóságos történelmi fogalmakat és a tér- és időbeli tájékozódás alapelemeit. A tanári elbeszélés alapján megfigyelhetik a földrajzi környezet és éghajlat és egy adott társadalmi kultúra kialakulása közötti alapvető összefüggéseket. Felismerik az ókori nagy kultúrkorszakok közötti különbségeket. Példákon keresztül megfigyelik a múlt és jelen életviszonyai közötti különbségeket és párhuzamokat. A történelmi események elbeszélése és leírása által fejlődik a szóbeli és írásbeli kifejezőkészségük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények**Javasolt témakörök:**

- személyes történelem
- fejezetek az ókor történetéből
- az ókori India:
  - a Védák, az indiai mitológia (Upanishad és Bhagavad-gítá), a kasztrendszer kialakulása, a kasztok élete, Krisna gyermekkora, Krisna és Arjuna, a hindu vallás fejlődésének bemutatásához Buddha élete
- az ókori Kelet világa:
  - az ősi perzsa kultúra (a letelepülő közösségek fejlődése, a földművelés és az állattenyésztés kezdetei, Zarathustra élete, szövegek az Avestából)
  - Mezopotámia városi kultúrái (a Gilgames eposz, az ékírás fejlődése, zikkurátok, Hammurabi törvényei)
  - az ősi egyiptomi mitológia motívumai, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életről és halálról kialakult elképzeléseire, példák az egyiptomi kultúra nagy vívmányaira (piramisok, királlysírok, hieroglifák, öntözőrendszerek), az állam kialakulása, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életről és halálról kialakult elképzeléseire
- az ókori görögök:
  - történetek az Iliászból és az Odüsszeiából
  - a görög poliszok felemelkedése (Athén, Spárta – különbségek)
  - a görög-perzsa háborúk eseményei és hősei

- Periklész kora (művészetek, tudományok, hétköznapi élet)
- Nagy Sándor és a görög kultúra elterjedése

További lehetőségek:

- Közép- és Dél-Amerika ősi indián kultúrái
- Az ókori Kína

Fejlesztési követelmények:

- ismeretszerzés hallott elbeszélő szövegekből
- híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése
- történelmi jelenetek eljátszása különböző szereplők nézőpontjából
- a különbségek felismerése (pl. Athén-Spárta), és a változások nyomon követése (pl. letelepedés, városok kialakulása) egy-egy történelmi jelenség kapcsán
- események, történetek elbeszélése élőszóban és írásban
- történelmi események helyszínének megkeresése térképen
- egyszerű történelmi térkép készítése
- időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. A görög-perzsa háborúk után, Nagy Sándor uralkodása idején), Krisztus előtt, Krisztus után
- események, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása
- kiegészítő anyag gyűjtése gyermekek számára készült ismeretterjesztő könyvekből
- a helyi gyermekkönyvtár használatának megismerése

Kapcsolódási pontok

Euritmia (kultúrkorszakok), Földrajz (tájékozódás történelmi térképeken), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása), Irodalom (mitológiai történetek, Homérosz művei, fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témához kapcsolódó festmények készítése), Testnevelés (Waldorf-olimpia)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- történelmi idő, időszámítás, történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség. politikai: politika, állam, államszervezet, városállam, államforma, monarchia, köztársaság, egyeduralom, demokrácia, önkormányzat, jog, törvény, birodalom
- társadalmi: társadalom, társadalmi csoport, nemzet, népcsoport, életmód
- gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, földművelés, ipar, kereskedelem, adó, önelátás, árutermelés, falu, város
- eszme- és vallástörténeti: kultúra, kasztrendszer, ékírás, hieroglifa, művészet, hit, vallás, egyház, világkép

A fejlesztés várt eredményei

- képes ismereteket szerezni személyes beszélgetésekből, olvasott és hallott, valamint a különböző médiumok által felkínált szöveges és képi anyagokból
- kiemel lényeges információkat (kulcsszavakat) elbeszélő vagy leíró szövegekből, illetve rövidebb magyarázó szövegekből, és az ezek alapján megfogalmazott kérdésekre egyszerű válaszokat képes adni
- megadott szempontok alapján rendszerezi a történelmi információkat
- felismeri, hogy melyik szöveg, kép, egyszerű ábra kapcsolódik az adott történelmi témához
- egyszerű következtetéseket von le, és véleményt tud alkotni
- képes megnevezni az események helyszíneit és azokat térképen megkeresni
- használ különböző történelmi térképeket a fontosabb történelmi események helyszíneinek azonosítására, egyszerű jelenségek leolvasására, vaktérképen való elhelyezésére
- egyszerű alaprajzokat, modelleket, térképvázlatokat (pl. települések, épületek, csaták) tervez és készít
- a gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent
- a tanult történelmi eseményeket időrendbe tudja állítani
- össze tudja foglalni saját szavaival hosszabb elbeszélő vagy leíró szövegek tartalmát
- a történelmi anyagot meg tudja jegyezni a tanár elbeszélése alapján, a történelmi személyiségeket röviden jellemezni tudja
- képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére
- egyszerű történelmi témáról tanári útmutatás segítségével kiselőadást állít össze és mutat be
- rajzot, festményt, modellt tud készíteni történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről
- tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket
- felismeri a különböző korokra és régiókra jellemző tárgyakat, alkotásokat, életmódokat, szokásokat, változásokat, képes azokat összehasonlítani egymással, illetve a mai korral
- példákat hoz a történelmi jelenségekre
- felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A tananyag kb. 2000 évet fog át, az ókori római történelmet és a középkort egészen Kr. u. 1400-ig. Ebben az életkorban a gyermek kezdi megérteni az ok-okozati összefüggéseket, fontossá válik számára, hogy a tanult történelmi eseményeknek, jelenségeknek milyen előzményei és következményei vannak. Egyre inkább előtérbe kerül a letisztult, tárgyilagos gondolkodás. A tanulók látóköre kiszélesedik, személyiségük egyre erősebben, karakteresebben nyilvánul meg. Különösen

érzékenyvé válnak az igazságosság és a jogosság kérdésében. Pontosan ismerniük kell kötelességeiket és a szabályokat. Önmaguktól és másoktól is elvárják ezek következetes betartását. Hasonló folyamatokat élhetnek meg a római történelem tanulmányozása kapcsán az emberiség fejlődésére vonatkozóan. A korai középkor tanítása során a rómaiak világához képest új lehetőség nyílik meg a béke és a keresztényi szeretet átélésével. Korunkban is erős vágyat tapasztalunk az erőszakmentes világ megszületése iránt. A gyermek megérti, hogy a görög-római és a középkor történelmének egészen a mai napig tartó hatásai vannak (pl. köztársaság, városi polgár, polgári jog, keresztes hadjáratok, arab kultúra hatásai a tudományokra, kereskedelemre).

Órakeret: 70 óra

Előzetes tudás

Az 5. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Ebben az életkorban a gyermek már képes arra, hogy a történelmi okság fogalmát megértse.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók világosan megkülönböztetik a jelen, múlt és régmúlt fogalmát. A megadott történelmi témákhoz kapcsolódó fogalmakat élőbeszédben is használják. Egyszerű kronológiai számításokat végeznek. A szónoki beszédek és viták megismerése során az érvekkel alátámasztott kulturált vita technikáját és szabályait gyakorolják. Tanári segítséggel megértik az egyszerű írásos források szövegét.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Javasolt témakörök

- az ókori Róma:
- az ókori Róma alapítása (Romulus és Remus, a királyság kora, patríciusok és plebejusok harca, a római vallás)
- a Római Birodalom felemelkedése (államszervezet, a köztársaság megszilárdulása, római jog)
- hadvezérek, csaták, uralkodók az ókori Rómában (pun háborúk, Scipio és Hannibál, Julius Caesar és hadserege, császárság, Augustus kora)
- hétköznapi élet, műveltség az ókori Rómában (híres szónokok, Róma, az ókori nagyváros, élet Pannónia provinciában)
- a középkori Európa
- a kereszténység. A kereszténység elterjedése a Római Birodalomban (Szent Pál élete, keresztényüldözések, korai keresztény közösségek, a keresztény egyház kialakulása, Nagy Konstantinus)
- a középkor világi
- a népvándorlások kora (Róma hanyatlása, gótok, hunok)
- Nagy Károly és a frank birodalom
- az iszlám vallás, az arab hódítás és kulturális hagyatéka
- a középkori élet színterei és szereplői (uradalmak, kolostorok, városok, egyházi műveltség, katedrálisok)

- a lovagi életmód és a keresztes hadjáratok, a templomos rend
- a pápaság és császárság harca
- a középkor technikai újításai (vízimalom, szélmalom, lovagi páncél)
- a magyarság történetének kezdetei és beilleszkedése Európába:
- történetek a magyarság vándorlásáról és a honfoglalásról, a kalandozások
- képek és portrék az Árpád-kor történetéből
- az államalapítás (Géza és Szent István, pogánylázadások, Szent Gellért legendája)
- az Árpád-ház uralkodói, szentjei (Szent László legendák, IV. Béla és a tatárjárás, élet a várakban)
- városfejlődés Károly Róbert és Luxemburgi Zsigmond idején
- Hunyadi János a török ellenes küzdelmek élén
- új látóhatárok

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Európa), Angol nyelv, Német nyelv (a korszakhoz kapcsolódóan az adott nép mondáinak olvasása), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása), Irodalom (fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témához kapcsolódó festmények készítése)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Kr. e., Kr. u., évtized, évszázad, évezred ,történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség. politikai: politika, állam, államszervezet, államforma, monarchia, császár, köztársaság, város, polgár, egyeduralom, demokrácia, önkormányzat, jog, törvény, birodalom; honfoglalás, államalapítás, népvándorlás
- társadalmi: társadalom, társadalmi csoport, nemzet, népcsoport, életmód; szerzetes, lovag
- gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, önellátás, árutermelés, falu, város
- eszme- és vallástörténeti: kereszténység, pápa, egyház, kultúra, művészet, hit, vallás, egyház, világkép

A fejlesztés várt eredményei

- egyszerű következtetéseket von le, és véleményt tud alkotni
- képes megnevezni az események helyszíneit és azokat térképen megkeresni
- ismeri a nagy történelmi korszakok elnevezését és időhatárait, néhány kiemelten fontos esemény és jelenség időpontját
- időrendbe tud állítani történelmi eseményeket, képes az idő ábrázolására pl. időszalag segítségével
- a tanult történelmi eseményeket, jelenségeket, személyeket, képeket hozzá tudja rendelni egy adott történelmi korhoz, régióhoz, államhoz

- használ különböző történelmi térképeket a fontosabb történelmi események helyszíneinek azonosítására, egyszerű jelenségek leolvasására, vaktérképen való elhelyezésére
- egyszerű alaprajzokat, modelleket, térképvázlatokat (pl. települések, épületek, csaták) tervez és készít
- a gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent
- a tanult történelmi eseményeket időrendbe tudja állítani
- kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban
- a történelmi anyagot meg tudja jegyezni a tanár elbeszélése alapján, a történelmi személyiségeket röviden jellemezni tudja
- ismeretszerzés olvasott elbeszélő szövegekből
- képes rövid fogalmazások készítésére egy-egy történetről, történelmi témáról
- képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére
- egyszerű történelmi témáról tanári útmutatás segítségével kiselőadást állít össze és mutat be
- tanult történelmi eseményekre jellemző vonásokat ki tud emelni képben
- rajzot, festményt, modellt tud készíteni történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről
- korabeli használati tárgyak funkcióit képes felismerni
- egyszerűbb korabeli szöveget tanári segítséggel fel tud dolgozni
- egyszerű mennyiségi mutatókat (lakosság, terület) össze tud hasonlítani és értelmezni
- a történelmi térképek segítségével országok területi változásait nyomon tudja követni
- tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket
- képes megfigyelni és összehasonlítani a történelemben előforduló különböző emberi magatartásformákat és élethelyzeteket
- a történelmi szereplők megnyilvánulásainak szándékot tulajdonít
- önálló véleményt képes megfogalmazni történelmi szereplőkről, eseményekről
- felismeri a különböző korokra és régiókra jellemző tárgyakat, alkotásokat, életmódokat, szokásokat, változásokat, képes azokat összehasonlítani egymással, illetve a mai korról
- felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban a tanári tekintély új, megváltozott szerepben jelenik meg. Ennek megfelelően a tanítás módja is megváltozik, egyre inkább helyet kap a tanuló önálló véleményalkotásának fejlesztése. A serdülőkor kezdetén állunk, amikor a gyermek szeretné felfedezni a világot, hasonlóan ahhoz, ahogy az emberiség történetében a XV. századtól az új világ felfedezése elkezdődött. Ezzel

a korszakkal indul a 7. osztályos történelemtanítás. A tanuló előtt most a reneszánsz embere áll, aki egyre inkább saját megfigyeléseinek adott hitelt. Felfedezési vágya megnyilvánult a tudományok, a művészetek, a gazdasági- és a hétköznapi élet területein, és tükrözte világképének emberközpontúságát. Ez a korszak egyben a tudományok megszületésének kezdete is. A történelemórák anyagának megértését segíti, ha a tanuló látja a történelmi események tágabb összefüggéseit, s ezt saját felfedezéseivel, következtetéseivel is összekötheti. Ezáltal világossá válik számára, hogy a történelmi események nem véletlenszerűen következnek be, előzményeik és következményeik egyformán szerteágazóak. A tananyag a kulturális és a technikai fejlődés szemszögén át, a nagy földrajzi felfedezések korától a modern kor kezdetéig tartó mintegy 300 évet öleli fel. A felfedezések, találmányok (iránytű, távcső, óra, lőpor) és a kereskedelem, illetve a vallási élet új formáinak bemutatása során a tanuló ráébredhet, hogy egy új, eddig még nem létező dolog milyen forradalmi változást képes előidézni.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Az 5–6. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Minden területen sokkal nagyobb önállósággal képes dolgozni. A világ jelenségei iránti tudásvágy mellett megjelennek az egymás iránti figyelem és az önreflexió képességének első megnyilvánulásai. Megjelenik az absztrakt gondolkodás képessége.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az életrajzokról, az életképekről szóló önálló könyvtári kutatómunkák és kiselőadások nagyobb teret kapnak. A tanulók tájékozódnak a korosztályuknak készült lexikonok, ismeretterjesztő könyvek körében. Jártasságot szereznek a csoportmunkában. A vázlatkészítésen keresztül gyakorolják a lényegkiemelés képességét. Szerepjátékokban és színdarabokban jelenítik meg a tanult korszak történelmi alakjait, élethelyzeteit. A történelmi eseményekről kronologikus táblázatot készítenek. A különböző léptékű történelmi térképeken összehasonlító munkát végeznek.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Javasolt témakörök

- háborús konfliktusok és hatalmi törekvések Európában (a százéves háború, Jeanne d’Arc)
- a nagy földrajzi felfedezések (az előzmények: a hajózás technikai fejlődése, csillagászat, Tengerész Henrik szerepe, Kolumbusz utazásai, spanyol hódítás, Magellán, Vasco de Gama, az Újvilág kulturális és gazdasági hatásai, a gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem)
- a humanizmus és a reneszánsz (Firenze felemelkedése, a Mediciek, Leonardo da Vinci, Michelangelo, művészetek és tudomány)
- képek és portrék a középkori magyar állam virágkorából
- Hunyadi Mátyás portréja, a reneszánsz Magyarországon
- Magyarország társadalma és gazdasága a XV–XVI. században (bárók, nemesek, jobbágyok, parasztfelkelések, bányászat)
- a tudományos világkép átalakulása a XV–XVII. században (könyvnyomtatás, Galilei, Kepler, Kopernikusz)
- vallási újítók (Husz János, Luther Márton)

- az Oszmán Birodalom terjeszkedése
- végvári küzdelmek, hétköznapiak a három részre szakadt Magyarországon
- a gazdasági és kereskedelmi élet fejlődése a XVI–XVII. században (manufaktúrák, itáliai bankok, Fuggerek, Hanza-városok)
- VIII. Henrik kora Angliában (anglikán egyház, küzdelem a tengerekért, William Shakespeare világa)
- portrék és történetek Magyarország kora újkori történetéből
- az Erdélyi Fejedelemség virágkora Bethlen Gábor idején
- a török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc
- élet a kora újkori Magyarországon

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Afrika, csillagászat), Fizika (tudománytörténet), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása), Irodalom (fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- történelmi idő, történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség, értelmezés, történelmi nézőpont. felfedezések, politikai: politika, állam, államszervezet, államforma, monarchia, köztársaság, egyeduradalom, jog, törvény, birodalom, végvár, szabadságharc, országgyűlés
- társadalmi: társadalom, társadalmi csoport/réteg, nemzet, népcsoport, életmód, konkvisztádor, rabszolga, szultán, janicsár, fejedelem, kuruc, labanc
- gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, önellátás, árutermelés, falu, város; , gyarmat, kereskedelem, nemesfém, manufaktúra
- eszme- és vallástörténeti: reformáció, kultúra, művészet, hit, vallás, egyház, világkép, könyvnyomtatás, reneszánsz, építészet

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek tájékozódni tud a korosztálynak készült történelmi tárgyú lexikonok, ismeretterjesztő könyvek körében
- kiselőadást, rövid szöveges összefoglalást tud készíteni
- a tanult korok vívmányainak a mai napig érezhető hatására példákat tud felsorolni, felismeri jelentőségüket (pl. könyvnyomtatás)
- képes vázlatot készíteni tanári segítséggel
- képes önállóan kérdést és választ megfogalmazni egy-egy történelmi témáról
- élőbeszédben felhasználja a megismert történelmi fogalmakat
- adott korban, szituációban élt, ellentétes nézeteket képviselő történelmi *személyiségeket és a közöttük lévő különbségeket felismeri, jellemzi*
- életképeket tud megjeleníteni tanári segítséggel, előzetes kutatómunka alapján

- képes adott témához képi információk gyűjtésére
- be tudja mutatni egy-egy történelmi korszak jellemző alakját, jelenségét az adott korban élők szemszögéből
- valamely témát fel tud dolgozni megadott szempontok alapján csoportmunkában
- térségek gazdasági, politikai, társadalmi, technikai jelenségeit tanári segítséggel időben és térben elhelyezi, ezek hasonlóságait, különbségeit felismeri
- önállóan képes kronológiai táblázat készítésére
- képes történelmi eseményeket időben elrendezni, és az események egyidejűségét megállapítani
- önállóan össze tudja hasonlítani országok területi változásait különböző történelmi térképeken
- képen, egyszerű ábrán, grafikonon, diagramon ábrázolt folyamatot, jelenséget saját szavaival
- biztonsággal használja az idő tagolására szolgáló kifejezéseket, történelmi eseményre, jelenségre, folyamatra, korszakra való utalással végez időmeghatározást
- ismeretei segítségével időrendbe tud állítani történelmi eseményeket, képes az idő ábrázolására pl. időszalag segítségével
- egyszerű alaprajzokat, modelleket, térképvázlatokat (pl. települések, épületek, csaták) tervez és készít
- meghallgatja és megérti – adott esetben elfogadja – mások véleményét, érveit
- tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket
- önálló véleményt képes megfogalmazni történelmi szereplőkről, eseményekről, folyamatokról
- az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása
- társadalmi és erkölcsi problémákat azonosít adott történetek, történelmi események, különböző korok szokásai alapján
- önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, személyekről
- feltételezéseket fogalmaz meg néhány fontos történelmi esemény és folyamat feltételeiről, okairól és következményeiről, és tényekkel alátámasztja azokat
- felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A 8. évfolyamon fontos az ipari forradalom vívmányainak és a kulturális fejlődés társadalomra gyakorolt hatásainak felismertetése. A tanulók hallanak arról, miként változtatta meg a gőzgép és a szövőgép feltalálása a világot. Az oksági összefüggések és a céltudatos emberi tevékenység kölcsönhatása jól megfigyelhető az ipari forradalomban. A gazdasági és technikai változásokat a társadalmi összefüggéseikkel együtt vizsgálva láthatjuk, milyen életforma- és tudati változások következtek be a XVIII. század végén (pl. hírközlés fejlődése), melyeknek máig ható következményei vannak. A tanulókkal feltérképezzük a pozitív fejlődési folyamatokat (orvostudomány, közlekedés, kereskedelmi és szociális szervezetek fejlődése), de áttekintjük a negatív jelenségeket is (munkások elszegényedése, gyermekmunka, gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelelem, haláltáborok, a meg nem újuló energiaforrások intenzív kihasználása, a nagyhatalmak közötti konfliktusok). A hangsúly a gyorsan változó világban élő személyiség megtapasztalásán van. A XVIII–XX. századi történelem fő eszmei, társadalmi és politikai irányvonalait, a történelmi eseményeket részletesebben csak a felső tagozaton (9–12. osztály) tárgyaljuk. A tanulók 8. osztályban a történelmi jelenségeket a rövid, de színes egyéniségrajzokon keresztül tudják jól megragadni. A történelmet a jelenkorig követjük, de ebben nem a szigorú időrend és a tények mennyisége a meghatározó, hanem egy-egy kiválasztott szempont, századokon átívelő folyamat nyomon követése.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Az 5–7. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Még inkább előtérbe kerül a racionális gondolkodás és az ok-okozati összefüggések felismerésének képessége.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók tanári segítséggel összehasonlítják a történelmi személyiségek korabeli és utólagos megítélését. Még gyakrabban teret kap a csoportmunka, melynek során a XIX. és XX. század történelmi eseményeiről szóló leírások, elbeszélések, korabeli tudósítások kerülnek feldolgozásra. Összefüggéseket keresnek a technikai-gazdasági fejlődés legfontosabb állomásai és a történelmi események között. Áttekintenek több korszakon átívelő fejlődési folyamatokat (pl. céhek–manufaktúrák–gyárak). A felismert összefüggéseket szóban és írásban önállóan fogalmazzák meg. Az ökológiai problémák összetevőit, azok okait, az ipari forradalomig visszanyúló történelmi gyökereit tanári segítséggel felismerik. Családjuk vagy lakóhelyük közelmúltját újszerű megközelítésben: pl. riport formájában is feldolgozhatják.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a modern kor születése. Az ipari forradalom előtti időszak jellemzése (a földrajzi felfedezések korának következményei az új energiaforrások felhasználásának szempontjából)
- az alkotmányos királyság létrejötte Angliában
- az ipari forradalom és hatásai (a textilipar fejlődése Angliában, a gőzgép, a közlekedés és a szállítás fejlődése, a vasút jelentősége, a mezőgazdaság gépesítésének következményei, az ipar munkaerő-elszívó hatása, a gyermekmunka, a munkások életkörülményei, a középkori kézművesipar, manufaktúrák és a gyárak közötti különbségek)

- az Egyesült Államok létrejötte (pl. Benjamin Franklin életrajza, rabszolga-kereskedelem, az amerikai őslakosok sorsa)
- az európai hatalmak és a gyarmatok. Napóleon fölemelkedése és bukása
- forradalmak kora. A magyar nemzeti ébredés és polgárosodás kora
- a magyar reformkor képviselői (az életrajzokban kiemelt hangsúlyt kap e történelmi személyek gyakorlati tevékenysége: Széchenyi István, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós)
- életképek a forradalom és szabadságharc történetéből
- a dualizmus kora: felzárkózás Európához, Az Oszták-Magyar Monarchia (Budapest világvárossá fejlődése, ipari fejlődés – pl. malomipar, hétköznapi élet a századfordulón)
- tudományos, technikai felfedezések, újítások és következményeik (távíró, telefon, elektromosság; feltalálók életrajza, a motorizáció fejlődése; Henry Ford, az orvostudomány fejlődése; Pasteur, Semmelweis Ignác) Népesedés és társadalom, Régiók története
- az első világháború és következményei Az első világháború jellemzői (a technikai fejlődés hatásainak megnyilvánulása a háborúban, élet a fronton, élet a hátszágban), Együttélés a Kárpát-medencében
- a második világháború jellemzői, Mérlegen a magyar történelem, A megosztott világ, Az információs forradalom, a környezetvédelem mai kérdései, hatása hétköznapijainkra
- az információs forradalom, a környezetvédelem mai kérdései, hatása hétköznapijainkra

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Amerika), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása, március 15.), Irodalom (fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- történelmi idő, történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség, értelmezés, történelmi nézőpont. politikai: politika, állam, államszervezet, államforma, monarchia, köztársaság, egyeduralom, jog, törvény, birodalom, alkotmányos királyság, parlament, társadalmi: társadalom, társadalmi csoport/réteg, nemzet, népcsoport, életmód, munkás, gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, önellátás, árutermelés, falu, város, gyár, termelés, környezet, gépesítés, eszme- és vallástörténeti: reformkor, kultúra, művészet, hit, vallás, egyház, világkép, sajtószabadság, nagyhatalom, villámháború, állóháború, lövészárok

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek képes korabeli írásos forrásokat összevetni megadott és saját szempontok alapján
- történelmi személyiségek korabeli és utólagos megítélését tanári segítséggel képes összevetni
- a történelmi jelenségek jelentőségét megérti, és nyomon tudja követni napjainkig
- a XIX–XX. századi eseményekhez kapcsolódó dalokat, mondákat, elbeszéléseket képes feldolgozni
- olvasmányokból önállóan tud vázlatot készíteni
- egyszerűbb statisztikai adatokat tartalmazó táblázatokat, grafikonokat tud értelmezni

- riportot tud készíteni közösen gyűjtött kérdések alapján szemtanúkkal
- gazdasági, társadalmi, technikai jelenségek összefüggéseinek, változásának, fejlődésének folyamatát képes tanári segítséggel felismerni és megfogalmazni
- adott témát meg tud jeleníteni társaival szerepjátékban, színdarabban
- a tanult történelmi eseményeket, jelenségeket, személyeket, ikonikus szimbólumokat, tárgyakat, képeket hozzá tudja rendelni egy adott történelmi korhoz, régióhoz, államhoz
- önállóan, folyamatos beszéddel képes eseményeket, történeteket elmondani, történelmi személyeket bemutatni, saját véleményét megfogalmazni
- az általa gyűjtött történelmi adatokból, szövegekből rövid tartalmi ismertetőt tud készíteni
- képes önálló kérdések megfogalmazására a tárgyalt történelmi témával, eseményekkel, folyamatokkal, kapcsolatban
- meghallgatja és megérti – adott esetben elfogadja – mások véleményét, érveit
- tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket
- a történelmi eseményekkel, folyamatokkal és személyekkel kapcsolatban önálló kérdéseket fogalmaz meg
- önálló véleményt képes megfogalmazni történelmi szereplőkről, eseményekről, folyamatokról
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása
- felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van
- képes felismerni a jelenbe vezető jelenségeket, és ezáltal önállóan képet tud alkotni a jövőről

Bevezetés a 9-12. évfolyamon

Az eddigi történelemórák az emberiség fejlődését írták le a mitikus, prehisztorikus korszaktól egészen a materialista civilizációig, és felvázolták a fejlődéssel járó vallási, szociális, politikai és gazdasági következményeket. A gyermekek így időben is közelebb kerültek a jelenhez. Ez a folyamat most megismétlődik és egy újabb szintre lép, összhangban a gyermek képességeinek fejlődésével. A 8. és 9. osztály között lezajló tudatváltás a történelem vonatkozásában hasonló a középkor és az újkor közötti változáshoz. Az órák tartalmi és módszertani szempontból a fiatalok kiteljesedőben lévő képességeire épülnek. Ebben az életkorban már átfogó képet tudnak alkotni, és képesek az eszméket a történelem mozgatórugóiként értelmezni. Kész képek megformálása helyett már inkább saját ítéletalkotó képességük kialakítása a cél. A tanár azt segíti, hogy a fiatal saját személyiségéből áradó erőből tudás szülessen. A történelemóráknak támogatniuk kell őket azon az úton, ami az átadott ítéletektől, a saját maguk által kialakított ítéletig vezet. Ez tulajdonképpen személyiségük és a világ közötti új kapcsolat kiépítését jelenti. A diákok megtanulják önmagukat az emberiség fejlődésének aktív részeseiként értelmezni, megpróbálják megérteni saját korukat, történelmi szerepüket. Egyre inkább úgy látják magukat, mint a múlt örököseit, ugyanakkor azt is érzik, hogy sorsuk a jövő fejlődésének csíráját hordozza, és saját, személyes sorsuk is összekapcsolódik az emberiség jövőjével. Felismerik, hogy minden egyénnek kötelessége erkölcsi intuícióból fakadóan cselekedni, mely sokkal inkább belső, semmint bármilyen külső autoritáson alapul. A felső tagozaton a diákok új szempontokat kapnak a történelem tanulmányozásához. Szükségük van a kísérletezésre, mely alatt a történelmi kutatás különböző módszereivel való

megismerkedés értendő. Ez elsősorban a történész kérdező szerepének hangsúlyozásában nyilvánul meg. A tananyagot lehet úgy újszerűen bemutatni, hogy ne pusztán ténybeli információként, hanem olyan forrásként szerepeljen, mely értelmezést kíván. A kérdezés és kísérletezés szükségszerű velejárója, hogy a kamaszok igénylik a biztonságot, bizonyosságot is. Ezért a tanításnak el kell kerülnie azt, hogy túlzottan intellektuális vagy absztrakt legyen. A tananyagnak, amennyire csak lehet, konkrétnek és tényszerűnek kell lennie, bizonyos értelemben „önmagáért kell hogy beszéljen”. Bár a felső tagozaton sokkal nagyobb szerepet kap a diákok önállósága, továbbra is meghatározó az órákon a tanár képszerű elbeszélése, mely mindig az adott évfolyam igényeinek, életkori sajátosságainak megfelelően mutatja be a tananyagot. A feldolgozás módjának ugyanakkor egyfajta kritikai, kérdező attitűdöt kell kifejlesztenie. A diáknak el kell jutnia a tények értelmezésétől, a jelenségek milyenségének felismerésén és a miértek megfogalmazásán keresztül a történelmet mozgató erők, fejlődési tendenciák esszenciális megértéséig.

Témakörök 9.-12. évfolyamon

Az epochális oktatás jellegéből fakadóan, bár egy-egy epochán belül jelen van, összességében nem kizárólagos a kronológiai rendezőelv a 9.-12. évfolyamok epocháin sem. A 11. és 12. évfolyamon zajló szakórákon ez inkább jellemző. Bizonyos témakörök különböző aspektusokból megközelítve akár több évfolyamon is előfordulhatnak a korábban tanultakat folyamatosan bővítve. Az alábbiakban felsorolt, a NAT által meghatározott témaköröknek mindenképpen meg kell jelenniük a 9.-12. évfolyam valamelyik epochájában, vagy a 11.-12. évfolyam szakóráiba beillesztve. Az egyes évfolyamoknál felsorolt témakörök és leírások támpontot adnak abban, hogy mely témakörök tárgyalása javasolt.

- 1) Civilizáció és államszervezet az ókorban: a Közel-Kelet civilizációi; a görög civilizáció; az athéni demokrácia; a római civilizáció; a római köztársaság
- 2) Vallások az ókorban: politeizmus és monoteizmus; a kereszténység kezdete
- 3) Hódító birodalmak: egy eurázsiai birodalom: a hunok; az Arab Birodalom és az iszlám
- 4) A középkori Európa: a parasztság világa; az egyházi rend; a nemesi rend; a polgárok világa
- 5) A magyar nép eredete és az Árpád-kor: magyar őstörténet és honfoglalás; az államalapítás; a magyar állam megszilárdulása az Árpád-korban
- 6) A középkori Magyar Királyság fénykora: az Anjouk; a török fenyegetés árnyékában; Hunyadi Mátyás; a magyar középkor kulturális hagyatéka
- 7) A kora újkor: a földrajzi felfedezések; a korai kapitalizmus; reformáció Európában és Magyarországon; „Hitviták tüzeiben”
- 8) A török hódoltság kora Magyarországon: az ország három részre szakadása; a két magyar állam; a török kiűzése és a török kor mérlege
- 9) A felvilágosodás kora: a felvilágosodás; a brit alkotmányos monarchia és az amerikai köztársaság működése; a francia forradalom és hatása
- 10) Magyarország a 18. században: a Rákóczi-szabadságharc; Magyarország újranépesülése és újranépesítése; a felvilágosult abszolutizmus reformja.
- 11) Új eszmék és az iparosodás kora: liberalizmus, nacionalizmus és konzervativizmus
- 12) az ipari forradalom hullámai
- 13) A reformkor: a politikai élet színterei; a reformkor fő kérdései

- 14) A forradalom és szabadságharc: a forradalom céljai és eredményei; a szabadságharc főbb eseményei és kiemelkedő szereplői
- 15) Nemzetállamok születése és a szocialista eszmék megjelenése: a szocializmus és a munkásmozgalom; a polgári nemzetállam megteremtése (Németország, Amerikai Egyesült Államok, Japán)
- 16) A dualizmus kori Magyarország: a kiegyezés és a dualizmus rendszere; a nemzeti és nemzetiségi kérdés, a cigányság helyzete; az ipari forradalom Magyarországon; társadalom és életmód a dualizmus korában
- 17) A nagy háború: az első világháború előzményei: az első világháború; az első világháború jellemzői és hatása; Magyarország a világháborúban
- 18) Az átalakulás évei: szocialista és nemzeti törekvések: a birodalmak bomlása; az Osztrák-Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország szétesése; a tanácsköztársaság és az ellenforradalom; a Párizs környéki békék; a trianoni békediktátum
- 19) A két világháború között: a kommunista Szovjetunió; a Nyugat és a gazdasági világválság; a nemzetiszocialista Németország
- 20) A Horthy-korszak: talpra állás Trianon után; az 1930-as évek Magyarországá
- 21) A második világháború: a tengelyhatalmak sikerei; a szövetségesek győzelme;
- 22) Magyarország a második világháborúban: mozgástér és kényszerpálya; a holokauszt; a második világháború jellemzői; az ország pusztulása, deportálások a Gulágra.
- 23) A két világrendszer szembenállása: a kétpólusú világ kialakulása; a hidegháború; a gyarmatok felszabadulása.
- 24) Háborútól forradalomig: az átmenet évei Magyarországon; a szovjetizálás Magyarországon; a Rákosi diktatúra
- 25) Az 1956-os forradalom és szabadságharc: a forradalom; a nemzet szabadságharca
- 26) A kádári diktatúra: a pártállami diktatúra és működése; gazdaság, társadalom, életmód
- 27) A kétpólusú világ és felbomlása: a Nyugat a 20. század második felében; a szocializmus válsága és megrendülése; a kétpólusú világ megszűnése
- 28) A rendszerváltoztatás folyamata: a Kádár-rendszer végnapjai; a rendszerváltoztatás; a piacgazdaság kiépülése
- 29) A világ a 21. században: az átalakuló világ; a globális világ
- 30) Magyarország a 21. században: a demokrácia működése Magyarországon; a magyar bel- és külpolitika főbb jellemzői; Magyarország és az Európai Unió
- 31) A magyarság és a magyarországi nemzetiségek a 20–21. században: a határon túli magyarok; a magyarországi nemzetiségek, a magyarországi cigányság

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 9. osztályban újra felidézünk a modern kortól a jelenig tartó időszakot. Míg 8. osztályban a gyermekekre akkor jellemző reális érdeklődés szabja meg az epochák vezérfonalát, most a hangsúly a történelmi fejlődést kiváltó és irányító eszméken, egy bizonyos történelmi helyzetet megélő ember cselekvésének belső indítékain van. Ebben az életkorban a kamaszok szembesülnek azzal, hogy az őket körülvevő világ nem teljesen felel meg azoknak az ideáloknak, amelyek bennük élnek, s ez különösen kritikussá teszi őket a felnőttekkel szemben. A tananyagnak össze kell találkoznia azzal a mélyről jövő igényükkel, hogy megértsék, átéljék a szabadság, igazságosság, egyenlőség, emberiesség és más hasonló fogalmak mibenlétét, ezek jelenlétét egyes konkrét történelmi-társadalmi helyzetekben. Különösen fontos lelki-szellemi táplálékul szolgálnak számukra a forradalmak története, hiszen ezeken keresztül olyan emberi sorsokkal ismerkedhetnek meg, amelyek megmutatják, hogyan válhatnak ezek az ideák az emberek tetteit irányító pozitív vagy negatív erővé. Megértik, mi a különbség a pusztán valami ellen való lázadás, és a valamiért való cselekvés között. Ezek a jelenségek hasonlítanak azokhoz a belső változásokhoz, amely bennük zajlik, és segítenek azok egészséges megélésében. A modern történelem megfigyelése elvezethet az igazságtalanságok, az elnyomott és megsértett emberi- és polgári jogok, a feltartóztathatatlan és kezelhetetlen történelmi erők kórképéhez. Ugyanakkor, ha a történelemórák felkeltik a diákok érdeklődését, és belső aktivitásra készítik őket, akkor nem csak az értelmezés kulcsát kell, hogy megadják, hanem a jobbitás lehetőségével is foglalkozniuk kell. A történelemnek meg kell mutatnia belső fejlődését tükröző természetét, mely az embereknek megadja a lehetőséget a társadalom egészségének megteremtésére csakúgy, mint annak megbetegítésére. A korszakot felölelő kulcstémák mindegyikének van sötét és világos oldala, még akkor is, ha a történelmi események tükrében a sötét oldal a hangsúlyos. Az ideológia és propaganda mindig szembeállítható a gondolatszabadság lehetőségével, az állami kontroll az egyéni kezdeményezéssel, a félelem a bátorsággal, az igazságtalanság az igazsággal, a hatalom az ellenőrzés és szabadság egyensúlyával. Különösen fontos, hogy életrajzokkal is foglalkozzunk, segítve a kamasz ébredő énjét. Amikor a diákok felfedezik, hogy minden egyoldalú erő a történelemben szembeállítható egy másikkal, és végső soron az egyén kezében van a döntés, és ő a szociális megújulás egyetlen forrása, akkor érthető meg a jelen a jövővel való összefüggésben. A történelemtanításnak 9. osztályban jövőorientáltnak kell lennie!

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az 5–8. osztályban tanult alapvető történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni az előző évben tanult, az adott korszakra vonatkozó fontosabb eseményeket. Konkrét példákon keresztül képes absztrakt történelmi-társadalmi fogalmak (pl. szabadság, egyenlőség) megértésére. Képes a korabeli történelmi források megadott szempontok szerinti feldolgozására.

Tantárgyi fejlesztési célok

A felső tagozaton előtérbe kerül az önálló ítéletalkotó erő kialakulásának segítése. Bár a 9. osztályosoknak többnyire fontosabb saját – ekkor még általában inkább a környezetükből felvett – véleményük, sokszor elhamarkodottan megformált gondolataik hangoztatása, mint társaik meghallgatása, ezt a képességet a gyakorlásán keresztül sajátítják el fokozatosan. Jó, ha a diákok azt a tapasztalják a tanítás során, hogy a tanár, bár lelkes, elkötelezett, és semmiképpen nem

semleges, de tudja uralni saját érzéseit. A fiatalokban felébred az érdeklődés a jelenkor folyamatban lévő eseményei iránt, ezt segítő adhatunk olyan feladatokat, melyek ezek feldolgozására irányulnak (pl. újságok, napi hírek stb.). Fontos, hogy párhuzamokat találjanak a régebbi korok és az éppen zajló, „alakuló történelem” jelenségei között. Különböző feladathelyzetekben meg kell ismerkedniük egy konkrét esemény, életrajz stb. feldolgozásához szükséges forráslehetőségek összegyűjtésének, felkutatásának módjával, ezek önálló használatával (szakirodalom, filmek, múzeumok). Tanári segítséggel elkezdik használni a nagyobb, felnőtt könyvtárak (pl. FSzEK) adatbázisát. Kiváló lehetőség a történelmi közelmúlt eseményeinek megismerésére az ún. oral history módszer. Az osztályban így indirekt módon megjelenhet egy-egy történelmi esemény több szempontú megközelítése, egyúttal az interjúk és beszámolók elkészítése számos képesség (pl. jegyzetelés, anyag megszüre, megválogatása megadott szempontok alapján, előadás) gyakorlását lehetővé teszi. Az életrajzok és különböző történelmi események részletes, életszerű ábrázolása alapján a diákoknak alkalma van pontos megfigyeléseket tenni és abból következtetéseket levonni, a korabeli források olvasása során a tények és vélemények közötti különbség felismerését sajátítják el.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A megadott lehetőségek közül az adott osztály érdeklődéséhez, az előző évben szerzett ismereteihez alkalmazkodva válogathatjuk össze az epochák konkrét tananyagát. A modern kor megértését segíti, ha a XV–XX. században lezajló változásokat egy-egy kulcsmotívumon keresztül mutatjuk be: a XV–XVI. században az emberiség kiszélesedő horizontja és annak jellemzői, a XVII. században a régi társadalmi rend felbomlása, és az új politikai struktúrák kialakulása, a XVIII. században a felvilágosodás hatása a történelemre, a XIX. században a különböző népek történelmének összefonódása, a XX. században az eddigi folyamatok egész világra érvényesülő, globális hatása.

Az újkorban bekövetkezett európai szemléletváltozás bemutatása más kultúrákkal való találkozások alapján (pl. konkvisztádorok, Afrika gyarmatosítása, az arany szerepének megváltozása, tudomány fejlődése)

Az abszolutizmus Franciaországban (cél egy értelmén, szaktudáson alapuló állam kialakítása, erre példák: hadseregreform, merkantilizmus, hivatalnokrendszer, Versailles)

A felvilágosodás és hatásai a politikai életben (röviden, vázlatosan és inkább életrajzokon, konkrét eseményeken keresztül figyeljük meg az eszmék érvényesülését)

A Függetlenségi Nyilatkozat és az Egyesült Államok alkotmánya (Benjamin Franklin, Tom Paine, Thomas Jefferson alakja, hatalommegosztás elve)

A felvilágosult abszolutizmus (II. József)

A francia forradalom eszméi, irányzatai, fordulópontjai, vezetői és árnyoldalai (Mirabeau gróf életrajzán keresztül a szabadság eszméjének megjelenése az első szakaszban, az alapvető emberi jogok megfogalmazása, a második szakaszban a szabadság és egyenlőség eszméinek keveredése a terror légkörében Robespierre diktatúrája idején)

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc (amennyiben ennek feldolgozása nem történt meg 8. osztályban, részletes leírás ott található, de 9. osztályban inkább az akkori magyar politika vezető alakjait mozgató eszméken legyen a hangsúly)

A kommunista ideológia és a bolsevik hatalomátvétel Oroszországban (oroszlándi szociális mozgalmak – pl. narodnyikok – a forradalom előzményeként, ezek kapcsán a testvériség eszméjének problémaköre, Lenin életrajza, eseménytörténet)

Kommunista diktatúra a Szovjetunióban (Sztálin életrajza, hétköznapiak)

Nemzetállamok, gyarmatbirodalmak, Európa és a világ az első világháború előtt (imperializmus, a Brit Birodalom felemelkedése – pl. Cecil Rhodes életrajzán keresztül, az egységes Németország létrejötte, USA gazdasági előretörése, „boldog békeidők”, Osztrák-Magyar Monarchia)

Az első világháború és a háborút lezáró békék (lásd 8.o.)

Az első Waldorf-iskola megalakulásának története, történelmi háttere

A nemzetiszocialista ideológia és a náci diktatúra (a versailles-i béke és a gazdasági válság hatása Németországra, Hitler életrajza, a rendszer jellemzői, az ellenállás lehetőségei, pl. Scholl testvérek, a propaganda szerepe)

A II. világháború (amennyiben ezt a témát feldolgozták 8. osztályban, akkor az eseményeket csak vázlatosan felelevenítjük, de akkor is érdemes bizonyos – inkább erkölcsi, eszmei mondanivalót hordozó – kérdések kapcsán újra elővenni a témát: pl. felelősség kérdése – háborús bűnösök, illetve a németek kollektív bűnössége, holokauszt, atombomba, Magyarország részvételének kérdése)

A Rákosi-korszak jellemzői (amennyiben részletesen vettük a sztálini diktatúrát, elég feleleveníteni az ott tanultakat, ebben segíthet pl. A tanú c. film)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc Magyarországon

Hétköznapiak a Kádár-rendszerben

Az emberi jogok eszméje és a megvalósításáért folytatott harc napjainkig (a témát elsősorban életrajzok alapján dolgozzuk fel, és mindenképpen kerüljön sor az Európán kívüli világ bemutatására is, pl. Gandhi, Che Guevara, Nelson Mandela, 1968-as diákmozgalmak, női emancipációs mozgalmak, Martin Luther King, rendszerváltás, afrikai gyerekkatonák stb.)

Fejlesztési követelmények

- ismeretszerzés különböző médiumok anyagából
- ismeretszerzés felnőtt ismeretterjesztő irodalomból
- különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása
- ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, egyszerű statisztikai táblázatokból
- önálló információgyűjtés adott témához könyvtárban
- előadás jegyzetelése – a lényeges és lényegtelen kiszűrése, rövidítés
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása
- szöveg átfogalmazása adott szempont szerint
- feltevések megfogalmazása a történelmi személyek vagy csoportok cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról
- erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása
- önálló vélemény megfogalmazása történelmi jelenségekről
- érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására
- a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése
- különféle értékrendek összehasonlítása
- szóbeli beszámoló történelmi forrásokból származó szövegek, illetve szemtanúkkal készített interjú alapján
- időmeghatározás konkrét kronológiai adatokkal

- viszonyítások használata konkrét történelmi időszakokhoz kapcsolódóan

Kapcsolódási pontok

Dráma (pl. október 23-ai iskolai megemlékezés), Rajz-festés (füzet illusztrálása, plakáttervek), Irodalom (fogalmazások írása, a témákhoz kapcsolódó versek, novellák olvasása), Idegen nyelv (a korszakhoz kapcsolódó életrajzok olvasása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

politika, állam, köztársaság, diktatúra, monarchia, társadalom, társadalmi csoport/réteg, eszme/ideológia, gyarmat, abszolútizmus, felvilágosodás, jogegyenlőség, hatalmi ágak megosztása, népfelség, társadalmi szerződés, szabad verseny, alkotmányos monarchia, elnök, miniszterelnök, felelős kormány, cenzus, forradalom, diktatúra, jakobinus, Szent Szövetség, szabadságharc, trónfosztás, amnesztia, reform, ipari forradalom, alsó- és felsőtábla, érdekegyesítés, közteherviselés, jobbágyfelszabadítás, örökváltság, márciusi ifjak, sajtószabadság, cenzúra, áprilisi törvények, népképviselői országgyűlés, politikai nemzet, nemzetiség, honvédség, Függetlenségi nyilatkozat, polgárháború, szocializmus, kommunizmus, proletárdiktatúra, villámháború, front, állóháború, hátország, antant, központi hatalmak, hadigazdaság, hadifogság, bolsevik, szovjet, jóvátétel, totális állam, többpártrendszer, egypártrendszer, személyi kultusz, koncepciók per, GULAG, holodomor, államosítás, kollektivizálás, kulák, tervgazdaság, fasizmus, nemzetiszocializmus, fajelmélet, antiszemitizmus, Führer, SS, Anschluss, Molotov–Ribbentrop-paktum, tengelyhatalmak, szövetségesek, totális háború, kiugrási kísérlet, zsidótörvények, munkaszolgálat, gettó, deportálás, koncentrációs tábor, haláltábor, népirtás, holokauszt, partizán, Vörös Hadsereg, MEFESZ, pesti srácok, Molotov-koktél, munkástanács, sortűzek.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat
- felismeri egyes történelmi helyzetekben a szociális életet meghatározó eszmék (szabadság, egyenlőség, testvériség) érvényesülését, ezek hatását a különböző területeken (szellemi élet, jogi terület, gazdasági élet)
- képes a múlt eseményeit és jelenségeit a saját történelmi összefüggésükben értelmezni, illetve a jelen viszonyait kapcsolatba hozni a múltban történetekkel
- képes életszerűen, ugyanakkor történelmi hitelességgel leírni egy történelmi eseményt, helyzetet a szereplők szemszögéből
- kialakul és megerősödik a történelmi múlt, illetve a társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális kérdések iránti érdeklődés
- a jelenkor problémáival kapcsolatban tud érdeklődésének megfelelő kérdéseket megfogalmazni
- korabeli történelmi források szövegét képes önállóan értelmezni megadott szempontok alapján
- képes a szándékainak megfelelő információkat kiválasztani különböző műfajú forrásokból
- képes kiválasztani, rendezni és alkalmazni az azonos korhoz, témához kapcsolható fogalmakat

- hipotéziseket alkot történelmi személyek, társadalmi csoportok és intézmények viselkedésének mozgatórugóiról
- véleményét képes kulturáltan, mások megsértése nélkül megfogalmazni
- a tanult történelmi jelenségekhez, eseményekhez, személyekhez kapcsolódó erkölcsi, társadalmi kérdésekben állást tud foglalni
- képes különböző élethelyzetek, magatartásformák megfigyelése által következtetések levonására, erkölcsi kérdéseket is felvető történelmi helyzetek felismerésére és megítélésére; önállóan gyűjtött anyagok alapján, segítség nélkül előkészített 10-12 perces szabad előadást tart csak rövid jegyzetre támaszkodva
- a füzetét önállóan vezeti a megadott tartalmi és formai követelményeket figyelembe véve
- képes önállóan vázlatot készíteni és jegyzetelni

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 10. osztályos diákok számára elsődleges kérdésnek számít az okság és az eredet. Hogyan lettek a dolgok olyanra, amilyenek most? – ezt a kérdést teszik fel a fiatalok a világnak. Megérik, hogy a felnőttkor kapujának küszöbére érkeztek. Hirtelen ráébrednek, hogy a felnőtt-lét, melyre eddig a senki által nem korlátozott szabadság világaként tekintettek, és ezért minél hamarabb el akartak jutni oda, egyúttal sokkal több felelősséggel is jár. Ettől elbizonytalanodnak, hajlamosak megkérdőjelezni saját képességeiket, ugyanakkor sokkal nyitottabbá válnak a sajátjuktól eltérő nézőpontok befogadására. Így mélyebbre mehetünk a történelemben, megismertethetjük a diákokkal a korábbi, a miénktől radikálisan eltérő tudatállapotokat. Széles körben látniuk kell a változást a vadászó-gyűjtögető életmódtól a magasan szervezett városi civilizációig, és reflektálniuk a változó emberi tudatra, mely végigkísérte ezt az átalakulást. Ahelyett, hogy egy leegyszerűsített képet adnánk a technikai és politikai fejlődés menetéről, a diákoknak meg kell tanulniuk a különböző társadalmi-gazdasági szervezeteket úgy látni, mint az egymástól eltérő mentalitások és tudatformák tükröződését. Mindezeket túl az ilyen váltás az embernek a természethez fűződő kapcsolatában is megjelenik. Az emberi tudatfejlődés, melyet ez a történelem előtti és korai történelmi kor kifejez, minőségileg tükrözi azt a tudatváltást, melyen minden egyén is keresztülmegegy élete során. Ebből adódóan az emberi társadalom eredetének vizsgálata egyben önmegismerési folyamat is. A tudatosság vonatkozásában ez a korszak átfogja a váltást a résztvevő tudatosságtól a megfigyelő tudatosságig, melyben a külvilág élettelen, tanulmányozandó tárggyá, maga a gondolkodás pedig belső üggyé válik. Itt az ideje másodszor is áttekinteni az emberiség kultúrtörténetét a prehisztorikus kortól a neolitikum forradalmán keresztül a magas kultúrákig, lezárva a görög városállamok hanyatlásával és a görög kultúra Nagy Sándor idejében való elterjedésével. Ha a tanár a következő évek tananyagát figyelembe véve szükségesnek látja, megjelenhet a római történelem első szakasza is. Az epochák központi témája az emberi társadalmak és a környezet közötti kapcsolat. Az eszmék és technológiák, a vallások és a társadalmi struktúrák mind a környezet, a föld, az ég, az évszakok váltakozása, az életet adó folyó emelkedése és süllyedése, az éjszaka, a halál és a mennyei összefüggések mély emberi megtapasztalásában gyökereznek. A modern tudat számára nehéz ezt felfogni, hiszen mi már annyira elszakadtunk ezektől a realitásoktól. A tizedikes diák belső fejlődését tekintve erős összhangban él a föld erőivel, mégis rá kell ébreszteni az eszmék világára, mely képes kifejezni ezeket a kapcsolatokat. Az emberi képzelőerő elsősorban a természeti

alkotóerőket tudja megragadni ebben a korszakban. A természet formáló erői az emberi tudatossággal átalakítva elképesztő nagyságú város- és templomépítést eredményeztek, kiterjedt öntözőrendszert és összetett vallási életet. A korszak végén ezek az erők egyre inkább individualizáltak és belsőleg jelentkeztek. Ezek az átalakulások tükröződnek a 16-17 éves kamaszok lelkében.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az eddig tanult történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni az 5–6. osztályban tanult, az adott korszakra vonatkozó fontosabb eseményeket. Konkrét példákon keresztül képes absztrakt történelmi-társadalmi fogalmak (pl. állam) megértésére, és nyomon tudja követni azok kialakulásának folyamatát. Önállóan is felismer bizonyos jelenségekhez, eseményekhez vezető okokat és ezek következményeit. Képes a korabeli történelmi források megadott szempontok szerinti feldolgozására.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók megtapasztalhatják az ember és a Föld kapcsolatának alakulását, miközben végigkövetik az egyéniség fokozatos kiemelkedését a csoportból. Azok a régészeti technikák, melyeket a régi történelmi korokról való tudásgyűjtéshez használnak, mind a deduktív, mind az induktív gondolkodásra szolgálnak példát, csakúgy, mint a tevékenységen keresztüli felfedezésre. A diákoknak meg kell tanulniuk különbséget tenni az általános és egyedi között. Fontos, hogy saját gondolkodásukat használják, és így valódi tapasztalatokat is szereznek azokról a témákról, amelyeket megértenek. Mivel igen hosszú időszakot tekintünk át a tanév során, alkalmunk van folyamatokat nyomon követni, alapvető emberi életformák (pl. vándorlás–letelepedés) ki- és átalakulását, ezek okát és hatását megfigyelni. Bemutatjuk bizonyos, a mai korban is emberi létünk természetes velejárójaként megélt fogalmak (pl. művészet, vallás, ház, gazdaság) megjelenési formáit az ősi időkől a klasszikus görög-római civilizációig. (pl. A jégkorszak művészete, mint egy magas kulturális szint megnyilvánulása, ahol világosan megjelenik a szertartás, a vallás, a szent hely eszméje. A képekre úgy is lehet tekinteni, mint amelyek tartalmazzák a fogalmi és szimbolikus gondolkodás alapjait.) Különböző feladathelyzetekben a diákok sokat gyakorolják az ok-okozati összefüggések önálló felismerését. Megértik, hogy összetett folyamatok miként jönnek létre, honnan erednek. Megtanulnak megadott szempontok alapján összehasonlítani két jelenséget, rendszert (pl. a környezeti hatások társadalmi, szellemi, gazdasági életben való megnyilvánulása Egyiptomban és az ókori Görögországban). Ahhoz, hogy a fiatalok valóban megértsék e régi történelmi korok világát, meg kell tanulniuk egyensúlyt teremteni a képzelőerő és a logikus gondolkodás között. Fontos, hogy ezekkel a témákkal foglalkozva körüljárjuk a fejlődés fogalmának értelmezését. (pl. Számos vívmány, melyet hagyományosan a civilizációkhoz kötünk, sokkal korábbi. A földművelésen alapuló letelepedésre való átállás kezdetben az életszínvonal és a várható élettartam csökkenéséhez, betegségek elterjedéséhez, több emberi konfliktushoz vezetett.) Megfelelőbb úgy tekinteni ezekre a lépésekre, mint a tudatváltással együtt járó küzdelmekre, semmint egy materiális fejlődés eredményére.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a felső paleolitikum emberi forradalma (jégkorszaki társadalmak, kultúra és művészet, új technológiák, példaként lehet a mai korban még hasonló életmódot folytató törzsek életmódját megfigyelni)
- mezolitikumi társadalmak (a jégkorszak vége, a tengerszint emelkedése, a kulturális és gazdasági élet változatossága, az íj feltalálásának jelentősége)
- neolitikum (a termékeny félhold mezőgazdasági gyökerei, a letelepedés és élelemtermelés kialakulásának folyamata, korai földműves kultúrák)
- az ősi perzsa kultúra, Zarathusztra mitikus alakja (változások a szellemi életben a földművelés kultúrájával összefüggésben)
- anyagi és szellemi kultúra az ókori Kelet civilizációiban – városi civilizációk jellemzői (a letelepedéstől a városig, a hatalom központosítása, társadalmi hierarchia, az írás, törvények, a bürokrácia, a kereskedelem megjelenése, a környezet kihívásai és az államok kialakulása közötti összefüggések – a példákat mind Mezopotámia, mind Egyiptom kultúrájából vagy más folyamólgyi civilizációkból is hozhatjuk)
- az ősi héber civilizáció és átalakulása írásos kultúrává
- európai megalit kultúrák
- a bronzkori kultúrák (pl. a hallstatti és a kelta kultúra Európában, Közép- és Dél-Amerika – maják, toltékok, krétai civilizáció)
- Hellász (a poliszok kialakulása, az athéni demokrácia működése, Nagy Sándor)
- a demokrácia és a politika alapfogalmai, ókori és mai demokráciák összehasonlítása
- Róma a köztársaság kialakulásától a császárságig
- a magyarság történetének kezdetei (a magyarság eredete, vándorlása, ősmagyar hitvilág, honfoglalás és államalapítás)

Fejlesztési követelmények

- ismeretszerzés és önálló következtetések levonása tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből
- ismeretszerzés szaktudományi munkákból
- különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása
- ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, ábrákból
- önálló információgyűjtés adott témához könyvtárban, információk önálló rendszerezése
- előadás jegyzetelése – a lényeges és lényegtelen kiszűrése, rövidítés
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása
- szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint
- feltevések megfogalmazása a történelmi személyek vagy csoportok cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról
- erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása
- önálló vélemény megfogalmazása történelmi jelenségekről

- érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására
- a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése
- különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása
- különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása
- kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira vonatkozóan
- szóbeli beszámoló népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek alapján
- primer történelmi források elemzése, különféle társadalmi-történelmi összefüggések felderítése
- fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi és erkölcsi témáról
- jegyzet alapján szakszerű esszé készítése
- történelmi korszakok, periódusok nevének használata
- időmeghatározás konkrét kronológiai adatokkal
- viszonyítások használata konkrét történelmi időszakokhoz kapcsolódóan

Kapcsolódási pontok

Dráma (pl. ókori mítoszok feldolgozása), Rajz-festés (füzet illusztrálása), Irodalom (fogalmazások írása, a témákhoz kapcsolódó irodalmi művek olvasása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

államszervezet, államforma, gazdaság, pénz, jog, törvény, birodalom; életmód; mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, kultúra, művészet, vallás, civilizáció, öntözéses földművelés, fáraó, piramis, hieroglifa, ékírás, múmia, Akropolisz, filozófia, jósdá, olümpiai játékok, városállam/polisz, arisztokrácia, démosz, demokrácia, népgyűlés, sztratégosz, cserépszavazás, rabszolga, patrícius, plebejus, consul, senatus, dictator, néptribunus, császár, amfiteátrum, gladiátor, provincia, légió, limes, polgárjog, demokrácia, parlamentarizmus, általános választójog, alkotmány, Alkotmánybíróság, népszavazás, közvetett és közvetlen demokrácia.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat
- összetettebb párhuzamokat talál a tanult korok élethelyzetei, jelenségei és a mai kor között
- képes életszerűen, ugyanakkor történelmi hitelességgel leírni egy történelmi eseményt, helyzetet az egymással szembenálló szereplők szemszögéből is
- a fejlődés témakörében a tanult jelenségekkel kapcsolatban tud érdeklődésének megfelelő kérdéseket megfogalmazni
- képes a tanulási célhoz megfelelő információforrást választani, a források között szelektálni, azokat szakszerűen feldolgozni és értelmezni

- önállóan információkat tud gyűjteni, áttekinteni, rendszerezni és értelmezni különböző médiumokból és írásos vagy képi forrásokból, statisztikákból, diagramokból, térképekről, nyomtatott és digitális felületekről
- képes azonosítani a különböző források szerzőinek a szándékát, bizonyítékok alapján értékeli egy forrás hitelességét
- a vitákban képes kulturáltan, mások megsértése nélkül részt venni, bizonyítékokon alapuló érvekkel megindokolja a véleményét, és választékosan reflektál mások véleményére, árnyalja saját álláspontját
- a tanult történelmi jelenségekhez, eseményekhez kapcsolódó erkölcsi, társadalmi kérdésekben állást tud foglalni
- önállóan gyűjtött anyagok alapján, segítség nélkül előkészített 15-20 perces szabad előadást tart csak rövid jegyzetre támaszkodva, különböző hagyományos és digitális szemléltetőeszközök használatával
- megadott szempontok alapján képes összehasonlításokat végezni
- képes következtetni történelmi események, folyamatok és jelenségek okaira és következményeire
- tud tájékozódni ókori államformák között és példát hoz rá a jelenkorból
- kronológiát használ és készít
- egyszerű történelmi térképvázlatot alkot
- a földrajzi környezet és a történelmi folyamatok összefüggéseit példákkal képes alátámasztani
- felismeri a felmerülő jogi, társadalmi fogalmak mai vonatkozásait; képes a történelmi jelenségeket általános és konkrét történelmi fogalmak, tartalmi és értelmező kulcsfogalmak felhasználásával értelmezni és értékelni
- fel tud ismerni fontosabb történelmi fogalmakat meghatározás alapján
- fölismeri az európai kultúra ókori keleti és antik gyökereit
- elkezdenek kialakulni a saját értékrend és történelemszemlélet alapjai
- felismeri, hogy a jelen társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális viszonyai a múltbeli események, tényezők következményeiként alakultak ki
- történelemszemléletében megjelenik a nagyobb távlat, az ember élettörténetét összefüggésbe tudja hozni az emberiség történelmével

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 11. osztályban a tanulók általában jelentős lépést tesznek belső fejlettség és érettség tekintetében. Elkezdenek rövid- és hosszútávú célokat kitűzni maguk elé, és sok megnyilvánulásuk a saját útjuk, világnézetük, egyéniségük keresésére irányul. Ítézőképességük differenciáltabbá, gondolkodásuk árnyaltabbá válik, képesek több szemszögből megvizsgálni egy-egy jelenséget, és az ellenérveket is alaposan mérlegelve kialakítani és megvédeni saját álláspontjukat. Sok diáknál ugrásszerű változást tapasztalhatunk a logikus, bonyolult összefüggéseket felismerő, elemző gondolkodás

területén, és a kamaszkor eddigi viharos évei után képesek összhangot teremteni érzéseik, és az őket mozgató gondolati-akarati ösztönző erők között. Ennek a fejlődési folyamatnak része az is, hogy a többi emberrel való kapcsolatukban a megértés, elfogadás új szintje jelenik meg. Az ebben az életkorban felébredő szociális érzékenység, erős bensőségesség és reflektálási képesség, a szeretetre, az önfeláldozásra és a szolgálatra való hajlam összecseng a középkor egyes áramlataival (pl. szerzetesrendek, templomos lovagok, katedrálisépítő mesterek). Ugyanakkor a középkorban kifejeződik az akarat ereje is a népvándorlásokban, az iszlám előre törésében, a kibontakozó kelet-nyugati konfliktusban, az állam és egyház közötti hatalmi küzdelmekben. A tárgyalt események jó része az ókortól a középkor felé tartó átalakulást kíséri végig. Ezek közül a témák közül számos művészien fonódik egybe Wolfram von Eschenbach Parzivaljában, melyet irodalomból tanulnak. A történelemórák ebben az osztályban megmutatják azt az utat, ahogy a középkor világa létrejött a görög-római, a germén és a zsidó-keresztény kultúra hagyatékaként. Ezt követően a középkori történelemben az állam és egyház, a Nyugat és Kelet közötti feszültség jelenti az elmozdulást a modern individualizmus irányába, amely még határozottabban megjelenik a városi kultúrában. Itt jelennek meg e közösségek alkotó erejét és a korábbi századok tudását magukban hordozó gótikus katedrálisok.

Órakeret: 128 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az eddig tanult történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni a 6. osztályban tanult, az adott korszakra vonatkozó fontosabb eseményeket. Képes absztrakt történelmi-társadalmi fogalmak (pl. hatalom, vallás) mibenlétének árnyalt, erkölcsi-filozófiai szempontokat figyelembe vevő megközelítésére. Önállóan felismer és elemez bizonyos jelenségekhez, eseményekhez kapcsolódó összefüggéseket. Képes a korabeli történelmi források megadott szempontok szerinti elemzésére.

Tantárgyi fejlesztési célok

Kiemelten fontos ebben a tanévben, hogy a diákoknak minél gyakrabban adjunk az önálló ítélőerő következő szintre lépését segítő feladatokat. Ebbe beletartozik, hogy legyen alkalmuk egymásnak és a tanárnak a tanultak háttérét megvilágító kérdéseket feltenni, ezekről saját véleményüket több szempontot megvizsgálva kialakítani, és azt másokéval ütköztetni. Jó, ha visszajelzést kapnak arról, hogyan vannak jelen egy vitában, érveik mennyire megalapozottak, határozottan képviselik-e saját álláspontjukat, ugyanakkor elég nyitottak-e az ellenérvek felé. A folyamatok megfigyelése során meg kell tanulniuk felismerni a tendenciákat, a bonyolultabb összefüggéseket. Fontos felismertetni a diákokkal, hogy a jelenkor bizonyos eseményeinek, jelenségeinek magyarázatát csak a középkori történelmi gyökerek alapos tanulmányozásával találhatjuk meg. Ezt segíti, ha a tanultak aktuális és általános emberi vonatkozásait is tárgyaljuk (pl. az iszlám vallás kapcsán a nő képe, a nők helyzete iszlám országokban, és általánosan a férfi és női szerepek). Azáltal, hogy visszamegyünk az eredethez, sok ma általánosan elterjedt vélemény előítéletes, sztereotípiá jellegével szembesülnek a fiatalok. A források feldolgozása során bonyolult összefüggéseket feltáró, elemző feladatokat adhatunk. Gyakoroljuk az összehasonlító elemzést, melyhez a diáknak önállóan kell szempontokat választania.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Epochák javasolt témakörei:

- az antik kultúra öröksége, a filozófiai gondolkodás kezdetei (Szókratész, Platón, Arisztotelész)

- a kereszténység kezdetei és tanításai (pl. Szent Pál tevékenysége)
- a népvándorlás és az antik civilizáció felbomlása
- az iszlám vallás, az arab hódítás és kulturális hagyatéka
- a bizánci és a frank birodalmak (helyi politika, egyházszakadás)
- a hatalomgyakorlás, a társadalmi és gazdasági élet jellemzői (keresztény királykép, feudalizmus, középkori városok, kereskedelem)
- a vallás és az egyház szerepe a középkori Európában (bencés és ír szerzetesség, a kolostorok jellemzői és hatása a gazdasági és kulturális életre, eretnekmozgalmak)
- háborús konfliktusok és hatalmi törekvések Európában (invesztitúra-harc, kereszties hadjáratok, templomos rend)
- a gótikus katedrális
- a középkor világképe (pl. Szt. Ágoston, Aquinói Szt. Tamás, a középkori világkép átalakulása – pl. a térképek fejlődésének megfigyelésével)
- hatalomgyakorlás, államszervezet, a társadalmi és gazdasági élet jellemzői az Árpád-házi királyok idején
- a Magyar Királyság mint európai középhatalom az Anjouk, Luxemburgi Zsigmond és Hunyadi Mátyás korában
- a középkori magyar művelődés és kultúra feltárt emlékei
- a török elleni harcok, a középkori magyar állam bukása

Szakórak javasolt témakörei:

- az 1849 előtti magyar és egyetemes történelem a 9.-11. évfolyam epocháin nem tárgyalt témakörei.

Fejlesztési követelmények:

- ismeretszerzés szaktudományi munkákból önállóan választott szempontok szerint
- különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása
- ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, ábrákból
- önálló információgyűjtés adott témához könyvtárban, információk önálló rendszerezése, értelmezése
- az internet kritikus és tudatos felhasználása ismeretek szerzésére
- a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése
- előadás jegyzetelése előbeszéd tempójában, a lényeges és lényegtelen kiszűrése, rövidítés
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása
- írott és hallott szövegekből tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint
- többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása

- feltevések megfogalmazása a történelmi személyek vagy csoportok cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról
- erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása
- önálló vélemény megfogalmazása filozófiai kérdésekről
- érvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására, az érvek kritikai értékelése
- mások érvelésének összefoglalása és figyelembe vétele, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése
- különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása önállóan választott szempontok alapján
- különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása, társadalmi-történelmi jelenségek értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján
- kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira vonatkozóan
- szóbeli beszámoló népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek alapján
- primer történelmi források elemzése, különféle társadalmi-történelmi összefüggések felderítése
- esszé írása történelmi-társadalmi témákról, filozófiai kérdésekről, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, következtetések levonása
- az egyes történelmi jelenségek kölcsönhatásainak elemzése
- jegyzet alapján szakszerű esszé készítése
- történelmi fogalmakról szabatos definíciók megfogalmazása
- történelmi korszakok, periódusok nevének használata
- időmeghatározás konkrét kronológiai adatokkal
- viszonyítások használata konkrét történelmi időszakokhoz kapcsolódóan

Kapcsolódási pontok

Rajz-festés (füzet illusztrálása), Irodalom (retorika, Parzival), Művészettörténet (középkori művészet)

Kulcsfogalmak / fogalmak

piac, önellátás, árutermelés; hit, egyház, politeizmus, monoteizmus, zsidó vallás, Ószövetség/Héber Biblia, Tízparancsolat próféta, jeruzsálemi templom, diaszpóra, Messiás, keresztény vallás, keresztység és úrvacsora, apostol, misszió, Biblia, Újszövetség, evangélium, püspök, zsinat, népvándorlás, hunok, ortodox, iszlám, Korán, kalifa, uradalom,

földesúr, majorság, jobbágy, robot, kiváltság, rend, pápa, érsek, cölibátus, szerzetes, bencés rend, ferences rend, eretnek, inkvizíció, kolostor, katolikus, szent, kódex, román stílus, gótikus stílus, reneszánsz, lovag, nemes, feudalizmus, hűbériség, király, rendi monarchia, keresztes hadjáratok, polgár, céh, finnugor, törzs, fejedelem, kabarok, vérszerződés, honfoglalás, kettős honfoglalás elmélete, avarok, rovásírás, kalandozások, székelyek, vármegye, egyházmegye, érsekség, tized, nádor, ispán, kancellária, kettős kereszt, szászok, kunok, tatárok/mongolok, aranyforint, regálé, kapudó, kilenced, bandérium, perszónalunió,

sarkalatos nemesi jogok, fő- és köznemes, szabad királyi város, bányaváros, mezőváros, kormányzó, szekérvár, végvár, szultán, szpáhi, janicsár, rendkívüli hadiadó, füstpénz, fekete sereg, zsoldos, Corvina, Szent Korona, Szent Korona-tan, Képes krónika, örökös jobbágyság, reformáció, protestáns, evangélikus, református, anglikán, unitárius, vallási türelem, ellenreformáció, katolikus megújulás, jezsuiták, barokk, rendi országgyűlés, hajdúszabadság, kuruc, labanc, felvilágosult abszolutizmus, kettős vámhatár, úrbéri rendelet, Ratio Educationis, türelmi rendelet, nyelvrendelet.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat
- képet alkot Európa fogalmáról
- felismeri a későbbi történelmi korok eseményeinek, jelenségeinek középkori gyökereit
- önálló kérdéseket fogalmaz meg történelmi folyamatok, jelenségek és események feltételeiről, okairól és következményeiről
- korabeli történelmi források szövegét képes önállóan elemezni, összetett következtetéseket megfogalmazni
- képes a múlt és jelen társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális folyamatairól, jelenségeiről többszemponútú, tárgyilagos érveléssel alátámasztott, előítéletektől mentes véleményt alkotni, ezekkel kapcsolatos problémákat megfogalmazni
- különbséget tud tenni történelmi tények és történelmi interpretáció, illetve vélemény között
- önállóan tud használni általános és történelmi, nyomtatott és digitális információforrásokat (tankönyv, kézikönyvek, szakkönyvek, lexikonok, képzőművészeti alkotások, könyvtár és egyéb adatbázisok, filmek, keresők)
- képes kiválasztani a megfelelő forrást valamely történelmi állítás, vélemény alátámasztására vagy cáfolására
- össze tudja hasonlítani megadott szempontok alapján az egyes történelmi korszakok, időszakok jellegzetességeit az egyetemes és a magyar történelem egymáshoz kapcsolódó eseményeit
- önállóan gyűjtött anyagok alapján, saját gondolatmenet mentén felépített 20-25 perces szabad előadást tart csak rövid jegyzetre támaszkodva, hagyományos és digitális személtetőeszközöket használva
- össze tudja foglalni rövid és egyszerű szaktudományos szöveg tartalmát
- megadott szempontok alapján történelmi tárgyú szerkesztett szöveget (esszét) tud alkotni, amelynek során tételmondatokat fogalmaz meg, állításait több szempontból indokolja és következtetéseket von le
- feltevéseket fogalmaz meg, azok mellett érveket gyűjt, illetve mérlegeli az ellenérveket
- önállóan választott szempontok alapján képes felismerni, megfogalmazni és összehasonlítani különböző társadalmi és történelmi problémákat, értékrendeket, jelenségeket, folyamatokat

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok 12. osztályban készen állnak arra, hogy a történelem célját, az azt alakító erők mibenlétét

kutató kérdésekre keressék a választ. Ebben az életkorban saját életükre vonatkozóan is előtérbe kerül a jövő tervezése, hogy megtalálják helyüket a felnőttek világában. A történelemtanítás három fő motívumra épül ebben az osztályban. Az első az a törekvés, hogy a diákok áttekintést kapjanak a világtörténelemről. A második, hogy speciálisan egyes kultúrák vagy egyének példáján keresztül mutassuk meg a „kultúra életrajzát” (ami lehet olyan, mely eléri a csúcspontját, vagy hanyatlik, befejezetlen, vagy megragadt bizonyos szinten). Harmadszor pedig el kell jutnunk annak megértéséhez, hogy a történelmi változás folyamán az egyének egyre korábban válnak függetlenné, és későbbi fejlődésük egyre kevésbé függ külső normáktól vagy társadalmi konvencióktól, más szavakkal az egyének egyre fokozottabban élhetnek a szabadság lehetőségével. Így a fiatalok megtapasztalják, hogy ők is tagjai az emberiségnek, és látják a fejlődés eszméjének valóságát. Megélhetik, hogy a világban – bármennyire kaotikusnak is tűnik – jelen van az értelem, mint összetartó erő. A második szempont érzékelhetővé teszi számukra a saját sorsukhoz való kötődést. A harmadik aspektus pedig a saját, egyéni jövőbe vezető útukra irányul. A témakörök kiválasztása a tanár feladata az osztály igényeinek mérlegelésével, a fent megjelölt szempontok figyelembe vételével. Fontos, hogy a diákok az epocha során találkozzanak a jelenkor égető kérdéseivel, és ebből kiindulva tárjuk fel a múlttal való összefüggéseket. A cél az, hogy a fiatalok a múlt tanulmányozásából kiindulva találják meg saját feladatukat a jövőben. Azzal a tudattal kell befejezniük történelmi tanulmányaikat, hogy minden egyén – saját szükségletei által meghatározott módon – a történelem részese és alakítója.

Órakeret: 132 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az eddig tanult történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni az 5–11. osztályban tanult, az adott korszakokra vonatkozó fontosabb eseményeket. Képes hosszabb történelmi korszakok áttekintésére, a fordulópontok, meghatározó események felismerésére. Érdeklődik a jelenkori politikai, társadalmi kérdések iránt. Megérti ezek történelmi gyökereit. Összetett problémák önálló elemzésére képes.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákokat belső mozgásra, valódi gondolkodásra készítjük, ha az áttekintés szempontjával nem pusztán a kronologikus sorrendet, hanem más irányító elveket választunk. Fontos, hogy a vizsgált kultúrát időben és térben is kiterjesztve mindig más korokkal, vagy az adott korszakban más területekkel hasonlítsuk össze. Az áttekintés során meg kell érteniük az egyes ciklusok belső törvényszerűségeit. Az összefüggés a fejlődés összefüggése, amit az összehasonlítások tesznek leginkább érthetővé: például, ha érzékeltetjük, mennyire különbözőképpen szemlélik, élik át az emberek a világot, mennyire eltérőek az együttélés módjai. Ebben az osztályban már nem annyira a részletekbe menő, képszerű ábrázolás módszerével viszi közel a tanár a fiatalokhoz a tanult korszakot, hanem a folyamatok, összefüggések, nagy fordulópontok drámai megjelenítésével. Fokozottan támaszkodjunk a diákok önállóságára a témák feldolgozásában. Mindenképpen adjunk olyan feladatokat, melyek figyelmüket az aktuális politikai, társadalmi kérdésekre irányítják. Bármilyen szempontot is választunk a világtörténelem áttekintéséhez, mindenképpen találkozunk az emberi gondolkodás változásával az egyes korszakokban. Ez jó alkalom arra, hogy a diákok objektíven megfigyeljék saját gondolkodásuk jellemzőit, folyamatát, azt, hogyan jutnak el egy-egy felismerésig, ítéletig. Így segíthetünk az előítéletektől, általánosítástól mentes, árnyalt, önálló gondolkodás kialakításában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények**Epochák javasolt témakörei:**

- a világtörténelem fő korszakainak vázlatos áttekintése a kezdetektől a modern korig, meghatározott szempontok alapján (pl. egyén és közösség viszonya, emberi jogok, törvények, az ember és a természet viszonya, a politika változásai, a politikai-társadalmi-gazdasági életet meghatározó eszmék egyes korokban, erkölcsi kérdések, a világkép változása, az emberről alkotott kép változása, különböző nemzetek, kultúrák történelme saját fejlődési dinamikájuk szemszögéből, Nyugat és Kelet viszonya, jellemzői, a szabadság kérdése, politikai filozófia az egyes korokban, politikai rendszerváltások az ókortól napjainkig, a jövőről alkotott kép változása a történelem folyamán, stb.)
- a posztimperialista korszak problémái: a nemzeti, etnikai, vallási konfliktusok számos régióban, és ezek történelmi gyökerei
- a jelenkori politikai, társadalmi, gazdasági élet jelenségeinek és ezek történelmi gyökereinek áttekintése (államok, kormányok, mai demokráciák működése, hatalmi ágak, a média szerepe, civil szervezetek, a nemzetek közötti együttműködés lehetőségei, jelenkori európai változások)
- a magyar történelem áttekintése (korszakolás, korszakok jellemzői, súlypontok, sorsfordulók, nemzettudat, nemzetiségi kérdés különböző korszakokban)
- Európa történelmi régiói, Európa szerepe, helye a történelemben

Szakórak javasolt témakörei:

- az 1849 utáni magyar és egyetemes történelem a 9.-12. évfolyam epocháin nem tárgyalt témakörei

Fejlesztési követelmények:

- az előző években megszerzett képességek gyakorlása komplex feladathelyzetekben

Kapcsolódási pontok

Dráma (záró színdarabhoz kapcsolódó történelmi háttér), Művészettörténet (építészet), Földrajz (globalizáció), Biológia (evolúció), Irodalom (a témákhoz kapcsolódó irodalmi művek olvasása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

alkotmány/alaptörvény, rendelet, népesedés/demográfia, migráció, nemzet, etnikum, identitás, világkép, világkereskedelem, infláció, manufaktúra, tőke, tőkés, bérmunkás, kapitalizmus, bank, tőzsde, részvény, liberalizmus, nacionalizmus, nemzetállam, konzervativizmus, munkanélküliség, tömegtermelés, szegregáció, polgári állam, szakszervezet, társadalombiztosítás, monopólium, szociáldemokrácia, keresztényszocializmus, osztályharc, cionizmus, emancipáció, emigráció, passzív ellenállás, kiegyezés, közös ügyek, közjogi kérdés, húsvéti cikk, dualizmus, nyílt és titkos szavazás, Szabadelvű Párt, Függetlenségi Párt, Magyarországi Szociáldemokrata Párt, népességrobbanás, urbanizáció, kivándorlás, dzsentri, népoktatás, Millennium, asszimiláció, autonómia, örmény népirtás, Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), tanácsköztársaság, vörösteror, Lenin-fiúk, ellenforradalom, fehér különítményes megtorlások, „vörös térkép,” kisantant, Népszövetség, kisebbségvédelem, revízió, Rongyos Gárda, piacgazdaság, New Deal, kormányzó, Egységes Párt, numerus clausus, pengő, Magyar Nemzeti Bank, Szent István-i állameszme, magyar népi mozgalom, nyilasok, jaltai konferencia, háborús bűn, malenkij robot, Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), kitelepítés, hidegháború, vasfüggöny, szuperhatalom, Kölcsönös Gazdasági

Segítség Tanácsa (KGST), Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO), Varsói Szerződés, kétpólusú világ, a berlini fal, népbíróság, háborús bűnös, földosztás, államosítás, forint, Magyar Kommunista Párt, Független Kisgazdapárt, szalámitaktika, Magyar Dolgozók Pártja, népköztársaság, pártállam, internálás, Államvédelmi Hatóság (ÁVH), tanácsrendszer, beszolgáltatás, aranycsapat, Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), munkásőrség, Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ), úttörő, termelészövetkezet, háztáji, III/III. ügyosztály, tervezettség, új gazdasági mechanizmus, hiánygazdaság, maszek, gulyáskommunizmus, „három T”, jóléti állam, prágai tavasz, Szolidaritás, adósságspirál, Magyar Demokrata Fórum (MDF), Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ), Magyar Szocialista Párt (MSZP), Fiatal Demokraták Szövetsége (Fidesz), Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP), Nemzeti Kerekasztal, rendszerváltás, visegrádi együttműködés, privatizáció, kárpótlás, jogállam, sarkalatos törvények, modern kori migráció, multikulturalizmus, párhuzamos társadalom, népességrobbanás, iszlamizmus, terrorizmus, globalizáció, integráció, euró, Európai Unió, Európai Tanács, Európai Unió Tanácsa, Európai Parlament, Európai Bizottság, schengeni egyezmény, kitelepítés, Beneš-dekrétum, lakosságcsere, falurombolás, kettős állampolgárság, diszkrimináció.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat
- ismeri a magyar és az európai történelem tanult történelmi korszakait, időszakait, és képes azokat időben és térben elhelyezni
- az egyes események, folyamatok idejét konkrét történelmi korhoz, időszakhoz kapcsolja vagy viszonyítja, ismeri néhány kiemelten fontos esemény, jelenség időpontját
- képes azonosítani a tanult egyetemes és magyar történelmi személyiségek közül a kortársakat
- párhuzamokat talál az egyes korok jelenségei között, felismer tendenciákat, képes egy-egy korszakot átfogó módon bemutatni
- a változás és a fejlődés fogalma közötti különbséget ismerve képes felismerni és bemutatni azokat azonos korszakon belül, vagy azokon átívelően
- képes különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítására, a történelmi tér változásainak és a történelmi mozgások követésére megadott szempontok alapján a változások hátterének feltárásával
- felismeri, hogy a magyar történelem az európai történelem része, és példákat tud hozni a magyar és európai történelem kölcsönhatásaira
- a tanult jelenségekkel kapcsolatban tud azok hátterére, összefüggéseire vonatkozó kérdéseket megfogalmazni, ezekről saját véleményét kialakítani
- képes összevetni, csoportosítani és súlyozni az egyes történelmi folyamatok, jelenségek, események okait, következményeit, és ítéletet alkotni azokról, valamint a benne résztvevők szándékairól
- képes különböző típusú információforrásokból önállóan ismereteket szerezni, azokat saját szempontok alapján rendszerezni, ebből összegzést készíteni, a tanult ismereteket problémaközpontúan tudja rendezni
- történelmi tárgyú folyamatábrákat, digitális táblázatokat, diagramokat készít, történelmi, gazdasági, társadalmi és politikai modelleket vizuálisan is meg tud jeleníteni

- kialakul a hiteles és tárgyilagos forráshasználat és kritika igénye
- tud forráskritikát végezni és különbséget tenni a források között hitelesség, típus és szövegösszefüggés alapján
- összehasonlítja a forrásokban talált információkat saját ismereteivel, illetve más források információival és megmagyarázza az eltérések okait
- önállóan választott szempontok alapján képes összehasonlításokat végezni
- törekszik az előítéletektől mentes gondolkodásra, véleményalkotásra
- képes nyomon követni saját és mások véleményének alakulását, meg tudja ítélni az érvek megalapozottságát, összehasonlítja és kritikusan értékeli az egyes történelmi folyamatokkal, eseményekkel és személyekkel kapcsolatos eltérő álláspontokat
- felismeri a felmerülő jogi, társadalmi, gazdasági stb. fogalmak mai vonatkozásait
- adott témában önálló kutatást tud végezni (könyvtár, levéltár, szakkönyvtár)
- kiigazodik, tájékozódik a napi politika világában; ismeri a demokratikus államszervezet működését, a társadalmi együttműködés szabályait, a piacgazdaság alapelveit
- tisztában van állampolgári jogaival és kötelességeivel, autonóm és felelős állampolgárként viselkedik
- formálódó történelemszemléletére és értékrendjére egyre inkább jellemző a koherencia és az önazonosság
- képes önálló gondolati és érzelmi viszonyulást kialakítani olyan alapkérdésekhez, mint pl. a történelmet irányító erők mibenléte, nemzeti identitás és hazaszeretet, az európai civilizációs identitás, multikulturalizmus, a sajátjától akár térben, akár időben távoli, számára idegen kultúrák mássága
- értékrendje életkorának megfelelően az akarati területen, tettekben is megnyilvánul: pl. nemzeti és a keresztény kultúrkör hagyományainak ápolása, részvétel különböző társadalmi szervezetekben, kezdeményezésekben
- megerősödik és elmélyül a társadalmi felelősség, az egyéni kezdeményezőkézség, a hazája, közösségei és embertársai iránt való felelősségvállalás, valamint a demokratikus elkötelezettség
- felismer a múltból a jelenbe vezető jelenségeket, és ezáltal önállóan képet tud alkotni a jövőről

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK ÉS FÖLDRAJZ

TERMÉSZETISMERET ÉS BIOLÓGIA

Bevezetés

- A Waldorf-iskolák egész tantervében felfedezhetjük az ökológiai gondolkodást. Az egésztől a részek felé haladó módszer önmagában is segíti azt, hogy a gyerekek fejlődésük és tanulmányaik során mindig képesek legyenek egy szélesebb, nagyobb összefüggéseket figyelő hozzáállást kialakítani.
- A különböző osztályokban biológiából tárgyalt témák szervesen beleillenek az egész iskolán végigvezető tantervbe, így módon táplálva az egészen belüli egységérzetet.
- Az első három évfolyamban az osztályt átható hangulat hordozza magában a biológiához tartozó témákat. A gyermekek fejlődésének e szakaszai során az osztályban elhangzó történetek tükrözik a kisgyermek és az élővilág folyamatosan változó kapcsolatát.
- Az 1. és a 2. osztályban a történetek az átváltozás témakörével foglalkoznak, a béka királyfivá változik, a nádszálból királykisasszony pattan elő. Ezek a történetek lehetővé teszik, hogy a gyermekek megértsék az állatok nyelvét, és megismerjenek más lényeket – manókat, tündéereket –, akik titkokat őriznek és védik az életet. Az ilyen fantáziaelemek nem holmi szeszélyes hóbort szüleményei, ezek alapozzák meg ugyanis azt az egészséges érzelmi kapcsolatot, melyet az állatok és a növények komplex viszonyával, összefüggéseivel szemben ki szeretnénk alakítani a gyerekekben. Ezek az érzések és gondolatok a bioszféra azon rejtett tulajdonságaihoz is közelebb visznek, amiket majd később, a felső tagozatban, a világos gondolkodás segítségével tanulmányoznak.

3. évfolyam

A 3. osztályban a teremtés története a maga teljességében ábrázolja a Föld, a növények, az állatok és az ember eredetét. A mezőgazdasági epochában a gyermekek megismerik, miként dolgozik a paraszt a természet erőivel. A szántáson, a vetésen és a betakarításon túl még rengeteg feladat van: élő sövényeket telepíteni, kerítéseket állítani, bárányokat gondozni, víztől mentesíteni földterületeket és gyomtalanítani a terményt.

Mindezek bevezetőül szolgálnak az élővilág következő évekbeli tudatosabb tanulmányozásához, valamint annak tudatalatti megerősítéséhez, hogy a Földet óvó ökológia etikai alapja nem más, mint az emberek erkölcsi fejlődése.

A 3. osztályban megjelenő témakörök, amelyeket egyrészt a képekben és a kultúr- vallástörténeti történetanyagon, másrészt a gyakorlaton, a tevékenységeken keresztül élnek meg a gyerekek:

- Ószövetségi teremtéstörténet – bemutatja a világ teljességét, a kozmosz, az ásványi világ és az élőlények megjelenését a Földön;
- Magtól a kenyérig – a gabona érését kíséri végig a szántástól a kenyérsütésig, amelyet a gyerekek tevékeny módon élnek meg, és a valóságban kísérik végig az érési folyamatot.

A 3. osztályos témákhoz rendelt éves időkeret: 30 óra

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- Az állattani epocha gondolati középpontjában az a sajátosan emberi tulajdonság áll, hogy a mi viselkedésünk nem csak ösztönös elemeket hordoz, hanem a gondolkodás, az emberi kultúra hatásai is befolyásolják. Az ember testi felépítésében sem találunk olyan specializációt, mint amilyen az állatokat segíti a természeti környezetben való tökéletes boldogulásban. Az állatok vizsgálatakor tehát mindig figyeljük az adott élőlény és az ember viselkedésbeli, testi felépítésbeli különbségét. Az emberi minőség megjelenését elsősorban a felegyenesedett testtartásban, a kéz szabaddá válásában, a beszéd komplexitásában és az öntudat erőteljes megjelenésében hangsúlyozzuk.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

- Nincs szükség konkrét tárgyi ismeretekre az állattan területéről.

Tantárgyi fejlesztési célok

- Az állatok és az ember összehasonlításával olyan szempontokat adunk a gyermekeknek, melyek segítségével értően tudják a környezetükben előforduló állatokat, azok életét megfigyelni. A testi jegyek, a viselkedés és a környezethez fűződő viszony alapos megismerése ebben az életkorban még jobban meg tudja erősíteni a gyerekek és az állatok amúgy is szeretetteljes kapcsolatát.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Az ember testi felépítésének rövid formai és funkcionális vizsgálata, mely alapul szolgál az állatokkal történő összehasonlításhoz.
- Ismert, vagy kevésbé ismert állatokból alakíthatunk ki olyan csoportokat, melyek vizsgálata során jól megmutathatók az ember felépítésétől való eltérések különböző irányú formái, tendenciái. A testfelépítés, a fogazat stb. különböző formáit mutathatja be például az emlősök között a tehén, az egér és az oroszlán egymást követő tárgyalása, de hasonló módon sorba vehetjük a vízi világ olyan különböző formáit, mint a nyolckarú polip, a csiga és a tengeri sün. Az állatok végtagjait az emberével összehasonlítva jól megmutathatjuk a hasonlóságokat és a különbségeket. Az állati végtagok hatékonyságát (pl. ásóláb, szárny) az ember különböző technikai megoldásokkal (ásó, repülőgép) tudja utánózni, ez megmutatja, hogy nem testi módosulások, hanem szellemi tevékenység lesz jellemző az emberre.
- Az állati viselkedésben megmutatkozó jellegzetességek is tanulással szolgálhatnak az ember megismeréséhez (pl. kitartás, agresszív viselkedés vagy önfeláldozó utódgondozás).

Kapcsolódási pontok

- Mesterségek a 3. osztályban
- Honismeret: a környéken élő állatok és a környezet kapcsolata

Kulcsfogalmak / fogalmak

- a test részei, táplálkozás, utódnevelés, környezet, viselkedés, emlősök, madarak, hüllők, két-éltűek, halak, gerinctelenek, ragadozó, mindenevő, növényevő, rágcsáló, háziállat, vadon élő állat

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek képes az órán tárgyalt állatok karakteres jellemzésére
- jól használja az újonnan megtanult kifejezéseket
- képes összehasonlítást végezni a különböző állatok között, rámutatva a hasonlóságokra és a különbségekre
- össze tudja hasonlítani az állat és az ember testfelépítését
- bevezetés
- a középtagozaton a biológia fokozatosan bontja ki a földi élet különböző rétegeit. Míg a negyedik osztályban az emberéhez hasonló testi és viselkedésbeli tulajdonságok jól érthető kapcsolatot mutattak az ember és az állat között, ez a kapcsolat az ötödik osztály növényteni megfigyeléseinél már jóval áttételesebb, kevésbé kézzelfogható. A hatodikosok az ásványok, a növények és az állatok összetett kölcsönhatásait gyakorlatban is meg tapasztalhatják a kertművelés belépésével
- az emberből kiindulva ismerték meg az élő természetet, s immár alkalmassá válnak arra, hogy a hetedik osztálytól kezdve újból az emberi test felé forduljon a biológiai érdeklődésük

5. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

- Az ötödikes növénytan megjelenése fontos lépés a megfigyelés és a gondolkodás fejlődésében. A kamaszkor viharai előtt ez egy olyan nyugalmi időszak, ami alkalmas a higgadt megfigyelésekre, a növényi formák sokaságának és szépségének elmélyült átélésére. Ebből a lelki hangulatból táplálkozva megerősödhet a Föld, mint élő organizmus iránti tisztelet.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

- Mezőgazdasági epocha a 3. osztályban

Tantárgyi fejlesztési célok

- A növényeket a tájjal, a talajjal és az éghajlattal összefüggésben kell vizsgálni. A cserepes, de főként a földből kiemelt és lepréselt növények vizsgálatát nem tartjuk helyesnek, mert ebben az életkorban pontosan a növényvilággal való összekapcsoltságán van a hangsúly, nem pedig az analitikus, precíz összehasonlításokon, rendszerezésen. A növényre jellemző folyamatok ebből az összekapcsoltságból – a Nappal, a levegővel, a talajjal, a rovarokkal – érthetőek meg igazán, így juthatunk a formák sokféleségének érző megértéséhez és tiszteletéhez. A környék-

beli növények nevének ismerete megerősíti a kapcsolatot, de óvakodnunk kell a növényhatározás sablonos menetétől, ami elidegeníthet a vizsgált élőlénytől. A növény részeinek elnevezéseit is megtanítjuk, de itt is óvakodni kell a túlzott szisztematizálástól, inkább a minőségi jellemzéseket igyekezzünk kialakítani a növény felépítése kapcsán (méretbeli arányok megfigyelése és leírása, hangsúlyosabb formák észrevétele, polarítások és kontrasztok felfedezése a formák világában). A növényi formák metamorfózisának megfigyelése nem pusztán érzékszervi megfigyelés, hanem belső nyitottságot is fejleszt a folyamatok érzékelése irányában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Ismerős helyi tájak és az ott honos növényfajták bemutatása. Lényeges, hogy a gyermekek megtanulják a környéken fellelhető növények és fák közkeletű elnevezéseit.
- A Föld különböző régióinak kontrasztja: sivatagi, erdei és tundra növényzet. A sarkvidéktől az egyenlítő felé, illetve a trópusokon a hegy tetejétől lefelé történő haladási irány növényteni hasonlóságai.
- A gombákat, a zuzmókat, a mohákat és a páfrányokat a virágos növényekhez viszonyítva vizsgáljuk, a formák változékony hangsúlyaira koncentrálna, és még nem előtérbe helyezve az evolúciós szempontokat.
- Magok csírázásának és a növény növekedésének megfigyelése, most is nagy súlyt helyezve a formák alakulására és a növekedési mozgásokra.
- A gyökér, a szár, a levél és a virág eleven fogalmait a különböző növényeknél fellépő polarítások megfigyelésén keresztül alkotjuk meg, stabilizáljuk.
- A fák, mint a növények és állatok együttélésének helye; kapcsolatuk az időjárással, a talajjal és a tájjal. Esetleg faiskola telepítése, amelyet a következő iskolaévekben is gondozni kell, és amely a facséméték megfelelő helyre történő kiültetésében csúcspodhat ki.

Kapcsolódási pontok

- Kertművelés a következő osztályfoktól kezdve
- Földművelés korszak a harmadik osztályban
- Földrajz: éghajlat, növénytakaró a különböző övekben

Kulcsfogalmak / fogalmak

- növekedési formák, gomba, moszat, zuzmó, moha, haraszt, virágos növény, egyszikű, kétszikű, gyökér, szár, levél, virág, termés, mag, gyümölcs, lágyszárú, fás szárú

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek ismerje a környéken élő növények közkeletű elnevezéseit
- képes egy megfigyelt növényt karakterizálni, a növény részeit megnevezni
- képes mind szóban, mind rajzban a növények fejlődésének fontos szakaszait megjeleníteni
- ismeri a növényvilág és az éghajlat közötti összefüggéseket, az évszakok váltakozásának hatását a növényvilágra

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- Ebben az évben összekapcsolódik mindaz, amit korábban az állatokról és a növényekről tanultak azzal, amit ebben az évben az ásványokról tanulnak. Ez a legintenzívebben a kertművelés tanulásával erősödik meg. Ebben az évben minden téren az oksági viszonyok feltárása lesz hangsúlyos a biológián belül is.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

- Növénytan az 5. osztályban, állattan a 4. osztályban, fafaragás az 5. osztályban

Tantárgyi fejlesztési célok

- A növénytan területén a növény felépítése, környezete és az életciklusok közötti oksági összefüggéseket hangsúlyozzuk ki. A geológia megismerteti velünk a különböző talajtípusokat, a flóra és fauna felépülésének fizikai alapját. A földrajzzal együttműködésben egyre jobban kirajzolódnak a különböző területek klímájának, vegetációjának és gazdaságának összefüggései, a biológiai szemlélet tehát kapcsolatokra lel a gazdasági gondolkodással is. A fafaragás kapcsán a gyerekeknek már gyakorlati élményeik is vannak a különböző fafajok tulajdonságairól is, melyet így az éghajlati igényekkel is összefüggésbe tudnak hozni.
- Az állattan területén különös figyelmet szentelhetünk a rovaroknak, ezen belül is az államalkotó rovarok tanulmányozásának. Ez a téma az állatok közötti viszonyok új szintjét világítja meg a gyerekek számára. A gerinctelenek közül olyan élőlényeket vizsgálhatunk, melyeknek fontos szerepe van a mezőgazdasági viszonyok megértésében.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- egyszikű virágok – liliomok, a hagyma és a gyöktörzs
- keresztes virágúak
- fűfélék, ernyősvirágzatúak, pillangósvirágúak, katángfélék, és fészkesvirágúak
- ajakos virágúak, és más fészkesvirágúak, a virágzatok példái
- szarkalábfélék és rózsafélék, ezek változatai
- ezeknek a virágos növényeknek a fejlődése követhető egész éven át. Az évszakonkénti ciklus is megtárgyalandó
- a növénytan és az állattan kapcsolata a lepkék életciklusában
- a kertészkedéssel kapcsolatban – kártevő bogarak, fatetű stb.
- a talajlakó férgek
- a rovarok formai jellemzése: a bogarak, a lepkék és a méhek formai és élettani sajátosságai.
- a méhek életciklusa – beleértve a méhek gondozását, a méhészetet – méz, méhviasz stb.
- a hangyák és a hangyaállam

Kapcsolódási pontok

- Kertművelés
- Földrajz: övezetesség, klíma, növényzet és gazdasági viszonyok
- Történelem: Róma, mint állam és az államalkotó rovarok összehasonlítása
- Fafaragás: különböző fafajok igényei, tulajdonságai

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Talaj, fűfélék, rovarok testfelépítése, virágtípusok, fafajok, férgek, gerincesek, gerinctelenek, erdő, erdőgazdálkodás.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek minden témakör esetén mutasson egyre fokozódó pontosságot a megfigyelések terén, a leírások árnyaltságában
- tudjon összefüggéseket találni a kertben végzett tevékenységek és az élővilág általános törvényszerűségei között
- ismerje fel a különböző állatok helyét az ember által művelt természeti világban

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

- Míg az előző években az emberi test felépítése és működése az állatvilággal és a növényvilággal összefüggésben jelent csak meg, addig ebben az évben újból a tanulmányok középpontjába kerül. Ebben az életkorban úgy lehet az egészséggel kapcsolatos ismereteket megtárgyalni a gyerekekkel, hogy már objektív, illetve még objektív módon tudnak ezekhez a témákhoz viszonyulni. Míg korábban sokkal egyszerűbben, ösztönösebben, józanabban viselkedtek a táplálkozás, a tisztálkodás, az öltözködés, az egészséges életmód terén, később pedig hajlamosak nagyon egocentrikusan illetve trendeket követve foglalkozni ezekkel a dolgokkal, ebben az időszakban tényleg lehet velük tárgyyszerűen beszélgetni, akármelyik témában. Ez a témakör olyan területet érint, melyek kultúráját főleg a családi környezetből hozzák a gyerekek, de ezt a szokásrendszert most tanári segítséggel tudatosan átvizsgálhatjuk. A tanulmányokat át kell járnia az „egészség több, mint a betegség hiánya” érzésének.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

- A korábbi évek biológiai tanulmányai

Tantárgyi fejlesztési célok

- Ez a tanév a biológia egy sajátos fejezetét nyitja meg azzal, hogy az emberi test működését kezdi vizsgálni. Ezek a vizsgálatok a korábbi természettudományos szemléletet folytatják,

ugyanis nem önmagában kiragadva próbálják az egyes szervrendszereket és funkciókat megtárgyalni, hanem a környezettel és a többi szerv működésével való kapcsolatukban. Ez a komplex megközelítés segítheti a diákokat abban, hogy felelős módon viszonyuljanak saját testükhöz, értékeljék annak nagyszerűségét.

- Ez a felelősség manapság nagyon fontos az ebben az életkorban kibontakozófélben szexualitás miatt is. A szerelem, az anyaság-apaság kérdése, a szexuális kapcsolatok, a fogamzásgátlás, mind olyan témák, ahol a biológia és a lelki higiéne szorosan összekapcsolódik, nem pusztán élettani jelenségeket tisztázunk tehát ezek megtárgyalásakor.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Az érzékek ápolása: gyakorlati ismeretek a látással a hallással, az ízeleléssel és a szaglással és érintéssel kapcsolatban.
- A tüdő felépítése és szerepe, alapvető ismeretek a szívről és a keringésről, elég részletesen ahhoz, hogy gyakorlatias legyen (pl. a légcső védelme (csillós hám); a levegő és a vér közötti szoros kapcsolat a léghólyagok vékony membránjain keresztül) – de itt nem cél a részletes anatómiai tanulmányozás.
- Az étkezés fontossága: alapvető ismeretek az emésztőrendszeréről, de az előbbieket szerint a hangsúly azon legyen, hogy milyen tényezőkre kell figyelni az egészség tartós megőrzése érdekében (pl. növényi rostok szükségessége a belek stimulálására, a táplálkozási ritmus szükségessége, nehéz ételek után a testmozgás és a fürdőzés elkerülésének szükségessége). Fehérjék, szénhidrátok, zsírok, ásványi anyagok és vitaminok. Különböző táplálkozási meggyőződések tárgyalása, anélkül, hogy bármelyik módszer mellett kardoskodnánk. A gyorsétkeztetés jellemzői, veszélyei, a „fogyókúrák” eredményei, a rendszeres mozgás szerepe a testsúly kialakításában. Az egészséges testkép kialakítása.
- Az alvás szükségessége és a napi tevékenységek (szellemi-fizikai) kiegyensúlyozása.
- A fenti témákkal kapcsolatos betegségek (pl. tüdőrák, tüdőtágulás, elhízottság, anorexia, cukorbetegség).
- Szenvedélybetegséget előidéző anyagok: alkohol, nikotin, drogok (pl. ópiumszármazékok, hallucinogének); a függőség alapvető természete (akár a koffeinhez, a csokoládéhoz, a cukorhoz, akár rossz szokásokhoz, mint a körömrágáshoz hasonlóan), valamint a felismerés és a változtatás lépései, a segítségkérés fontossága.
- Gyógynövények (pl. kamilla, körömvirág) és alkalmazásuk különböző módokon.
- Személyes egészség és higiénia: izzadás, a fogak, a bőr, a hajás fejbőr ápolása, a kézmosás, az ételek érintése, és ezek kapcsolata az egészséggel (pl. baktériumok, fejtetű, orsógiliszta fertőzések).
- Minden egyes témával kapcsolatban fontos a modern média hatásainak megtárgyalása.

Kapcsolódási pontok

- Kémia a 8. osztályban

Kulcsfogalmak / fogalmak

- érvékszervek, tápcsatorna, légzés, keringés, kiválasztás, nemi szervek, bőr, drogok, egészséges életmód, serdülés, személyi higiénia, ételmiszer-összetétel és -minőség, lelki egészség, függőség

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek ismerje fel a mindennapi tevékenységek és az emberi test biológiai funkcióinak összefüggését
- tudja elemezni az olyan hétköznapi jelenségeket, mint a légzés, a táplálkozás folyamata
- ismeri a tápcsatorna részeit, az egyes részekben történő folyamatokról tudjon általánosságokban beszélni
- érti az ember légzésének folyamatát, képes összefüggések keresésére a ruházkodással és a dohányzással kapcsolatban
- az érzékszervek jelentőségével tisztában van, ismeri ezek ápolásának módjait

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

- Ebben a korosztályban nagy testi változások zajlanak, a végtagok növekedése nagyon intenzívvé válik. A nemi érés is nagy hatással van a diákok mindennapjaira. Ezen fontos átalakulásokat jól kíséri az emberi test idei két nagy témája: a mozgásrendszer és az érzékszervek. A felegyenesedett testtartás szellemi-lelki vonatkozásai túlmutatnak a biológiai tényeken, jó beszélgetések táptalaja lehet ez a téma.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

- az előző évek biológia epochája, különösen a hetedikes epocha, a hetedikes fizika mechanikai témaköre, a fénytán és a hangtan a hatodikos fizikából

Tantárgyi fejlesztési célok

- A csontrendszer felépítése rávilágít az emberi szervezet és a minket körülvevő ásványi világ szoros kapcsolatára az anyagösszetétel területén valamint a gravitáció és az ember viszonyára a csontgerendák formálódásában. A mechanikai viszonyok, melyek a csontrendszer felépítésében és működésében jól tetten érhetők, érdekesek lehetnek ebben az életkorban. Az érzékszervek tárgyalásakor jó megmutatható, hogy a külvilágban érvényes fizikai (optikai, akusztikai) törvényszerűségek miképp érvényesülnek az emberi szervezet működésében. Ezeket az érzékszerveket nem csak ábrák, hanem kísérletek segítségével is vizsgáljuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- A csontváz összességében és részeiben. Az arany metszés, mint arányossági elv a csontvázban. A gerincoszlop formája és funkciója, a csigolyák felépítése, formagazdagsága, szerepük a felegyenesedett testtartás kialakításában. A gerincoszlop, a mellkas felépítése, a koponya és a végtagváz polaritása. Az egyes csontok formájának tanulmányozása, pl. a hátgerinc és a combcsont kontrasztja
- a végtagok felépítése és mechanikája, az emelőelv: az erőkar és a teherkar viszonya

- a láb formája, a láb boltozata és viszonya a felegyenesedett testtartáshoz
- az alkar pronatioja és supinatioja
- az izmok általános felépítése és működése
- a csontok és izmok kapcsolódása, az ízületek felépítése és működése
- hajlító és feszítő izmok elhelyezkedése, az egymással együttműködő és az ellentétes működésű izmok elhelyezkedése, a mozgás és az izomrendszer komplex kapcsolata. Az izomgörcs
- az emberi szem, illetve fül felépítése és funkciója

Kapcsolódási pontok

- Fizika: mechanika, erő fogalma, optika, akusztika. Művészetek: kupola és boltív, mint építészeti megoldás és mint élettani forma a csontváz különböző területein, csontok ábrázolása szénnel, agyagból való megformálás

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Csontrendszer, koponyacsontok, gerincoszlop, csigolyák, bordák, a végtagok alapfelépítése, függesztőövek, izmok, hajlító- és feszítőizmok, mimikai izmok, inak, ízületek, a szem részei, a fül részei

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek ismeri a gerincoszlop részeit, annak jelentőségét az ember testtartásában
- tisztában van a végtagok és a függesztőövek felépítésével, az ízületek típusaival
- képes felismerni a fizikai törvényszerűségeket a csontváz felépítésében
- érti a csontok és az izomrendszer együttműködését az emberi mozgásban
- ismeri a tanult érzékszervek felépítését, jelentőségét az ember és a külvilág közötti viszonyban
- a tanult szakkifejezéseket képes megfelelően használni
- bevezetés
- A középiskolai szakaszban a diákok új gondolkodási szintre fejlődnek, így mindazt, amit eddig már tanultak, újból elővehetjük, hogy egy újabb megközelítésből újabb ismeretekhez juthassunk. A 9-10. osztályban a hangsúly az emberi test felépítésén és az élettani folyamatokon van. Jó, ha ezek mellett az epochák mellett meg tud jelenni a mezőgazdasági gyakorlat is, ami a növényekkel és állatokkal való foglalkozás új szintjét tudja megmutatni a diákok számára, hiszen immár az élettani tulajdonságok mellett a gazdálkodói szemléletet is megtapasztalhatják. A 11-12. osztályban már olyan diákokat tanítunk, akiknek gondolkodási képessége megérett az elméletek, eszmék mélyebb befogadására, megtárgyalására. Ezt az intellektuálisabb hozzáállást a növénytan és az állattan újbóli felfedezése támogatja, immár olyan elméletibb megközelítésekkel, mint a sejttan, a genetika, a darwini evolúciós elmélet. Az elméletek megtárgyalása összecseng a csillagászat, a fizika és a kémia tantervének hangsúlyos elemeivel is. Az elméletek megtárgyalásakor fontos azt hangsúlyozni, hogy az embernek az újabb kutatások eredményeinek fényében újból és újból rendeznie illetve módosítania kell elméleteit. A Waldorf-iskolák biológia tanterve azt szolgálja, hogy a fiatalok eljussanak a jelenkori tudományos elméletek megértéséhez, amivel párhuzamosan állandóan figyelembe kell tudniuk venni a techno-

lógia és a környezet dinamikusan változó kapcsolatát. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy felelősen gondolkodó, a jövő kihívásaival szemben tettekész, a problémákra érzékeny fiatalok lépjenek ki az iskola kapuján.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- Míg a középtagozaton nem a részletek pontos kidolgozása, a tények precíz ismerete volt a legfontosabb a biológia témaköreiben, hanem sokkal inkább az általános összkép, az összefüggések felismerése és megértése, addig a felső tagozatos osztályokban már nagyon fontos ez a fajta szakmai precizitás, a fogalmak kitisztítása, a szabatosabbá váló szóhasználat. A megközelítésbeli és a módszertani váltás élesen kirajzolódik a diákok számára is, aki ebben az évben az előzőhöz hasonló témákat tárgyalnak az órákon, de immár a lehető legpontosabb morfológiai leírásokkal, az élettani folyamatok alapos kitérővel és az egészségügyi vonatkozások ok-okozati összefüggéseinek hangsúlyozásával.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

- biológiai epochák az előző évekből, különös tekintettel a nyolcadikos témákra

Tantárgyi fejlesztési célok

- A csontrendszer vizsgálata részletekbe menően vizsgálja a csontok szerkezetét, kialakulásuk módjait, élettani szerepüket. Az izomtan az izmok működésének élettanát, az izomrendszer idegrendszeri kapcsolatát és a keringéssel való összefüggéseit is részletesen tárgyalja. Az érzékszervek élettani működésének vizsgálata átvezet az idegrendszer felépítésének és működésének alapszintű vizsgálatához.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Az érzékszervek felépítése és működése:
- A látás: a szem részletes felépítése és működése. A camera obscura és a fényképezőgép összehasonlítása a szemmel. Fény–árnyék–, szín– és képlátás, akkomodáció. Lencsetörvények és szemüveglencsék. Az életkorral járó változások az érzékszervek területén. A látóideg és a látókéreg szerepe. A szem embriológiájának főbb vonásai.
- A hallás és az egyensúly érzékelése. A fül embriológiájának főbb vonásai. A fül felépítésének hármastagolódása. A Corti–szerv.
- Kémiai érzékek, tapintás, fájdalom– és helyzetérzékelés, hő– és mozgásérzékelés
- Az agy, mint a központi idegrendszer fontos alkotója. Alapismeretek, morfológiai felépítés. A gerincvelő morfológiai felépítése és működése.
- Idegrendszer felépítése és tagolása: a központi és a perifériás idegrendszer jellemzői. Az agyvelő funkcionális felépítése, a különböző területek működése.
- Összehasonlító anatómia: arányok összehasonlítása állati csontvázakon, pl. emlős koponyán. Csontképződés, csontgerendák, a használat és terhelés szerinti átépülés pl. gravitációs térben vagy az asztronautáknál.

- Az emberi fogazat sajátosságai, (univerzális táplálkozási és a beszédet lehetővé tevő fogazat).
- Az izomzat felépítése és működése, a három izomtípus (harántcsíkolt, sima, szívizom), akaratlagos és akaratunktól független izmok
- Az emberi gége: anatómiai felépítés, hangszalagok mozgása, elvi kapcsolatok különböző hangszerekkel (húros, fúvós). A madarak éneklő gégéjével való összehasonlítás. A mutálás. Az arcüreg és a homloküreg, jelentőségük a hangszín kialakításában.

Kapcsolódási pontok

- Fizika: mechanika, akusztika, optika. Zene: a hangképzés lehetőségei.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Érzékszervek, központi idegrendszer, perifériás idegrendszer, az idegek típusai. Struktúra és funkció egysége. Fogtípusok. Harántcsíkolt izmok, sima izmok. Gége, hangszalag, hangrés, gégeporcok. emberszabású majmok, előemberek, ősemberek, mai ember, bőr, bőrszín, bőrvizsgálat, fejtáv, törzsváz, végtagváz, hajlító- és feszítő izom, záróizmok, mimikai izmok, ízület, sportsérülések, csonttörés típusok, ficam
- mechanikai és hőérzékelés, reflex, látás, szemhibák és -betegségek; hallás, külső, középső, belső fül; egyensúlyozás, hormon, agyalapi mirigy, hasnyálmirigy, mellékvese, pajzsmirigy, központi és környéki idegrendszer, szinapszis, idegsejt hálózat, mentálhigiéné, motiváció, tanulás, emlékezés, érzelmek, drogfüggőség, bőrflóra

A fejlesztés várt eredményei

- A diák részleteiben is ismeri az emberi csont- és izomrendszert.
- Érti a gerincoszlop jelentőségét a mozgásban, a törzs tömegének viselésében és a központi idegrendszer védelmében.
- Ismeri a különböző típusú izmok jelentőségét az ember életműködéseiben.
- Részletesen ismeri a csontok közötti összeköttetések fajtáit, az itt kialakuló sérüléseket.
- Képes az emberi és az állati csontvázak összehasonlító elemzésére, az állati és az emberi jellegek árnyalt megragadására.
- Részletesen ismeri a tanult érzékszervek felépítését, működését, tisztában van az érzékszervek szerepével az emberi gondolkodás kialakulásában.

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- Ebben az életkorban a fiatalok egyre jobban képesek arra, hogy a lelki folyamatokat, változásokat tudatosabban megfigyeljék és megfogalmazzák. Ennek következtében tisztábban tudják megfigyelni a saját lelki és testi folyamataik összefüggéseit. A kiindulópont továbbra is a morfológia és az élettan, de ehhez fokozatosan hozzákapcsoljuk a lelki vonatkozásokat is, a psziché és a test kapcsolatát.

Órakeret: 40 óra**Előzetes tudás**

- Biológia epochák az előző évfolyamokban

Tantárgyi fejlesztési célok

- Az epocha középpontjában a zsigeri szervek állnak, a mellüreg és a hasüreg szervrendszerei. Ezek morfológiáját és élettanát először önmagukban, majd fokozatosan a többi szervrendszerrel összefüggésben tárgyaljuk. A hangsúly ezúttal fokozottan az egészséges működésen van, a betegségek tárgyalása során figyelniünk kell arra, hogy a diákok ebben a korban hajlamosak a betegségekkel kapcsolatos szorongások kialakítására. Az iskolaorvos bevonása jó segítség lehet abban, hogy képesek legyenek eldönteni, mikor szabad önmagunkat kezelni és mikor kell tüneteinkkel már orvoshoz fordulni. Az elsősegélynyújtás nagyon jó praktikus kiegészítője lehet az elméleti tananyagoknak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- A szív és a vérkeringés, embrionális ér- és szívképződés körvonalakban, az artériák és a vénák polaritása a felépítésben és a funkcióban. A vér alkotó elemei. Az artéria és véna fogalma, a két minőség pontos kifejtése.
- Nagy és kis vérkör, kapillárisok és anasztomózisok.
- A szív felépítése és működése. A szív nemcsak izom, az érzékelő és hormonális működések megtárgyalása. A szív működésének szabályozása, az ingerképzés és az ingerületvezetés, a szív és a perifériás keringés együttműködése. A szervátültetések problematikája.
- Légzőszervek felépítése, funkciója. A pulzus és a légzési ritmus összefüggései.
- Az emésztőcsatorna, a máj, az epehólyag, a hasnyálmirigy, a lép.
- A kiválasztás, a vese felépítése és működése.
- Idegrendszer felépítése és tagolása: a központi és a perifériás idegrendszer jellemzői. Az agyvelő funkcionális felépítése, a különböző területek működése.
- A hátgerinc, a reflexív, a mozgással és testtartással kapcsolatos reflexek. Kapcsolatok és összefüggések az agyvelővel. Vegetatív reflexek, vegetatív szabályozás.
- A szimpatikus és paraszimpatikus rendszer antagonizmusa és együttműködése.
- Belső elválasztású mirigyek és kapcsolataik, a hormonális szabályozás alapjai.
- Az ember ivari működése. Fogamzásgátlás...
- Az ember embriológiája, természetes születés, csecsemőápolás és a kisgyermeknevelés nézőpontjai.
- A biológiai és orvosi etika kérdései.
- Szervezet és sejt: a sejtek általános felépítése, funkciói.

Kapcsolódási pontok

- Kémia: az élettani folyamatok kémiai alapjai. Fizika: az idegrendszer és az elektromos vezetés kapcsolata

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Idegrendszer, ingerületátvitel, reflexív, hormonok, szabályozás, bélcsatorna, légutak, légzőmozgások, légszennyezés, szív, keringési rendszer, vér, magas vérnyomás, betegség, infarktusveszély, agyvérzés, kiválasztó szervrendszer,
- agyalapi mirigy, hasnyálmirigy, mellékvese, pajzsmirigy, immunrendszer, immunválasz, kórokozó, antigén, antitest, védőoltás, gyulladás, allergia, fertőzés, járvány
- nemi kromoszómák, nemi jellegek, ivari őssejtek, here, hímivarsejt, tesztoszteron, petefészek, petesejt, peteérés, méh, menstruáció, zigóta, embrió, magzatburok, magzat, fogamzás és fogamzásgátlás, családtervezés, FSH, LH, progeszteron, ösztrogén, HCG, veleszületett rendellenességek, magzati szűrővizsgálatok, laborvizsgálat, lelet, vérnyomás mérése, UH, röntgen, CT, MR, sugárbetegségek, betegjogok, népbetegség, fertőzés, járvány, újraélesztés, stabil oldalfekvés, defibrillátor, ájulás, sokkos állapot, vércéttípusok, fertőtlenítés, égési sérülések fokozatai, mérgezések típusai

A fejlesztés várt eredményei

- a diák részletesen ismeri a tanult zsigeri szervek anatómiai felépítését, élettani funkcióját
- képes saját tapasztalatai alapján általános élettani következtetéseket levonni
- képes összefüggések felismerésére az emberben lezajló élettani és lélektani folyamatok között
- ismeri az életműködésekkel kapcsolatos idegi és hormonális folyamatok természetét
- érti az élettani folyamatok és az ember belső egyensúlyának összefüggéseit
- képes az elhangzottak elemzésére, kérdések megfogalmazására

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

- A pubertás korban fellépő nehézségek enyhülésével, a valódi serdülésbe történő átmenettel a fiatalok gondolkodása differenciáltabbá válik. Ez a minőségi változás megerősítésre talál a szociális érzékenység kibontakozásában is, így tehát új lehetőségek nyílnak a tanár számára is újszerű problémák felvetésére. A szülői házhoz, a társakhoz, az iskolához, a társadalmi és természeti környezethez fűződő viszony átalakul, képlékenyebbé és egyénibbé válik. A biológiában ez jó lehetőség az élet alapjainak megtárgyalására, újra felismerésére, új szintre helyezésére. Ez a téma segíti a diákokat az egyre jobban kialakuló önálló világgépük letisztításában.

Órakeret: 40 óra**Előzetes tudás**

- Növénytan és állattan epochák az előző tanévekből.

Tantárgyi fejlesztési célok

- Az élő szervezetek életjelenségeinek ideai alapos megtárgyalása a biológia általános alapkérdéseit feszegeti. Az élettani folyamatok sejtszintű tárgyalása segíti egyrészt az analitikus gondolkodás megerősödését, másrészt az általános törvényszerűségek felállításának igényét. A

tartalmi kérdésekről szóló eszmecseréket és a vizsgálati módszertan változatosságának ismeretetését érdemes váltogatva programra tűzni. Jó, ha a sejtekkel kapcsolatos munkát csoportmunkában végzett mikroszkópos gyakorlatok is megerősítik. Az elméleti kérdésekhez nagyon fontos adalék, hogy az elméleteket megalkotó tudósok életrajza, motivációja is megjelenik a fiatalok előtt.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Az általános embriológia alapjai.
- A mikroszkóp története és felépítése
- A sejtalkotók. A kromoszómaszám állandósága, az öröklődés kromoszóma-elmélete, mitózis és a meiózis.
- Egysejtűek és többsejtűek: a legfontosabb egysejtűcsoportokat könnyen megfigyelhető képviselőik által mutatjuk be.
- Növények és állatok jellegzetes sejtalkotói
- Mikrobiológia: felépítő és lebontó szervezetek, ezek ökológiai jelentősége a jelenben és a múltban (közvetképződés).
- Ivarsejtek képződése: a sejtsejtszervecskék polarizációja az ivarsejtképzés során; meiózis és megtermékenyítés; a haploid és diploid szakaszok váltakozása; poliploidia és aneuploidia a természetben.
- Az individualitás problémája a természetben: oszthatóság és oszthatatlanság, potenciális halhatatlanság és biológiailag meghatározott halál, a ráksejtek kiválása a szervezet egészének harmonikus működéséből.
- Fertőzések és daganatok, különböző vélekedések a betegségek kiváltó tényezőiről, kórtan az elmúlt évszázadban és ma.
- Alacsonyabbrendű növények: prokarióták (baktériumok, kéalgák, vírusok,).
- Eukarióták: algák, gombák, zuzmószimbiózisok, máj- és lombosmohák, páfrányfélék (karbonkori flóra); a generációváltakozás alapjai.

Növénytan

- Nyitvatermők és zárvatermők. Kétszikű virágos növények, tárgyalásuk során használjuk fel a goethei metamorfózis tanát is.
- Válogatott növényi családok széles formaspektrummal: boglárkafélék, rózsafélék, ajakosak, fészkesek stb.
- Egyszikű virágos növények; a vegetatív részek és a virág polaritása a fűféléktől a liliomféléken át az orchideafélékig.
- A hazai vegetáció aspektusai, növényföldrajzi összehasonlítások más éghajlati területekkel.
- Növényföldrajzi alaptörvény és ennek ökológiai jelentősége.
- Az egyed feletti szerveződési szintek, tűrőképesség, életterek, környezeti tényezők.
- Populációk, társulások, biocönózisok, biomok, a bioszféra.

- Anyagforgalom és energiaforgalom a bioszférában.

Kapcsolódási pontok

- Történelem: az elméletek kialakulásának történelmi körülményei
- Földrajz: vizsgálatok teleszkóppal, a makrokozmosz és a mikrokozmosz párhozamos felfedezése a tudománytörténetben

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Eukarióta, prokarióta, mitózis, meiózis, sejtalkotók, ontogenezis, filogenezis, Nyitvatermők, zárvatermők, egyszikű, kétszikű, rendszertani kategóriák, kutatási kérdés, hipotézis, kísérlet, kísérleti változó, valószínűség, rendszerbiológia, rendszer, szerveződési szint, egymásba épülés, biológiai energia és ATP, biogén elem, víz, makromolekulák, enzimek, sokféleség és információ, vírus, baktérium, sejtciklus, ökológiai stabilitás, biológiai sokféleség, védett fajok, fajmegőrző program, ártéri erdő, löszgyep, homoki gyep, endemikus fajok, reliktum fajok, szikesek, sziklagyeppek, nádasok, láprét, hegyi kaszálórét, nemzeti parkok, fenntarthatóság, ökológiai gazdálkodás, biogazdálkodás, élőhely-degradáció és -védelem, invazív faj, természetvédelmi törvény, „big data”

A fejlesztés várt eredményei

- a diák ismeri a mikroszkóp felépítését, használatának alapjait
- ismeri a sejtek felépítését, a sejtalkotókat
- érti a szervezet, szerv, szövet, sejt fogalmait, azokat képes szakszerűen használni
- képes felismerni a korábban tanult élettani működéseket a sejtek szintjén, összefüggéseket találni a rész és az egész között
- képes tanári irányítással mikroszkópos kísérletek kivitelezésére, a tapasztalatok elemzésére és pontos rögzítésére
- ismeri és érti a sejtosztódás jelenségeit, folyamatát, fajtáit
- képes a felismert ill. megtanult biológiai törvényszerűségek kiterjedt alkalmazására

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- Ebben az évben az lesz a feladat, hogy a diákok az eddig megismert tartalmakat és elméleteket egységben lássák, hogy tudásuk koherens legyen és az új ismeretekre nyitott maradjon. A lezárás természetesen nem azt jelenti, hogy ne tanulnának új anyagot, de minden témának ezt az összefoglaló-lezáró attitűdöt kell szolgálnia. A szintézis szándéka jól tetten érhető a tanterv 12. osztálynak szóló részében, mely az ember helyét is keresi a természetben.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

- Állattani és növényteni ismeretek az előző évekből.

Tantárgyi fejlesztési célok

- Az utolsó évben a növénytan és az állattan is sorra kerül, a növényeknél a magasabb rendű növényekkel foglalkozunk, az állattan témakörei pedig az ember származásában és az evolúció elméletében csúcsosodnak ki.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Állattan
- Bevezetés az állatok országának fő törzseibe: egysejtűek (11. osztály), szivacsok, csalánozók, férgek, ízeltlábúak, puhatestűek; az újszájúak és az ősszájúak szerveződésében megmutató polaritás. Tüskésbőrűek, zsákállatok, gerincesek.
- A gerincesek, mint a növekvő evolúciós internalizáció fokozatai: halak (központi idegrendszer), kételtűek (tüdőlégzés), hüllők (folyadék-homeosztázis), madarak (állandó testhőmérséklet), emlősök (belső embriológia); ennek a motívumnak a továbbvitele vezet az emberhez.
- Öröklött és tanult magatartásformák, társas viselkedés, agresszió, territórium, kommunikáció.
- Az élet kialakulásának különböző elméletei, az ezzel kapcsolatos kutatások. Az ontogenezis és a filogenezis egymással való összefüggése, evolúciós kérdések.
- Leletek, elméletek az ember evolúciójával kapcsolatban.

Kapcsolódási pontok

- Földrajz: földrajz, geológiai korszakok

Kulcsfogalmak / fogalmak

- fehérjeszerkezet, vezérlés és szabályozás, gén, kromoszóma, fehérjeszintézis, sejtciklus,
- molekuláris biológia, biotechnológia, bioetika, bioinformatika, bionika,
- mutáció, mutagén, epigenetikai hatás, géntechnológia, klónozás, génszerkesztés, génmódosítás, géndiagnosztika, bioinformatika, bioetika
- gén, allél, genotípus, fenotípus, Mendel-szabályok, domináns, recesszív, öröklésmenet, családfa, evolúció, mikroevolúció, makroevolúció, szelekció, génáramlás, sodródás, adaptív evolúció, szukcesszió, kommenzalizmus, szimbiózis, antibiózis, versengés, parazitizmus, zsákmanyszerzés, tűrőképesség, biológiai óra, aszpektus, vízminőség, talajminőség, ökológiai stabilitás, fajmegőrző program, globális átlaghőmérséklet, ózonpajzs, üvegházhatás, mágneses védőpajzs, globális éghajlatváltozás, klímamodellek, fenntarthatóság

A fejlesztés várt eredményei

- a diák képes az eddig tanultak átfogó értelmezésére, az elméletek rendszerbe foglalására
- a tanult élőlényeket önmagukban és a környezetükkel való együttműködésükben is tudja elemezni, a gondolkodásmódját képes önállóan új, eddig nem ismert területekre is kiterjeszteni
- képes a földi élővilág különböző szempontú rendszerezésére
- ismeri az evolúciós elmélet alapjait
- tisztában van az emberré válás legfontosabb állomásaival, ennek jelentőségével
- képes megítélni az ember szerepét a földi élővilág jelenében és jövőjében

KERTMŰVELÉS

Bevezetés

A Waldorf-pedagógia elsődleges feladata, hogy minden gyermek egészséges fejlődéséhez megteremtse a szükséges feltételeket. Az iskolakert, mint szabad tér az iskola szerves része. A heti rendszerességgel végzett tevékenységek során az évjárás nagy ritmusait élhetjük át. Ez kihívást és örömet jelent a gyermekek számára.

Ahhoz, hogy a gyermekek képessé váljanak saját lehetőségeik felismerésére, a kertművelés tantárgy bevezetésére és művelésére van szükség. Az élővel (az élő környezettel) való találkozás és tapasztalatszerzés elengedhetetlenül fontos a felelősségre nevelés szempontjából.

A kertművelés során a gyermekek elsajátítják az alapvető kerti munkákat, megtanulnak balesetmentesen bánni a szerszámokkal. Megtanulják és tapasztalják, hogy a komposztálással hogyan növelhető a talaj termékenysége – ez a környezetvédelem alapja. Megismerik a kert élővilágát, miközben saját maguk termelnek zöldséget, gyümölcsöt, virágot.

Mindezek olyan képességek kibontakozását segítik elő, amelyek az ember által kialakított természeti világhoz való kapcsolódásukban szükségesek.

Természetesen fontosak az előzmények, amikre építhetünk. Mire a 6. osztályban a kertművelés tantárgy bevezetésre kerül, a gyerekek túl vannak a földművelés-gabona epochán és lehetőségük volt valamely közeli állatot tartó gazdához, vagy akár egy lovardába ellátogatni, ahol az állatokkal (ló, szarvasmarha, juh, kecske, szamár...) való találkozás, az állatápolás személyes élményét meg tapasztalhatták. Erre az óvodáskor és az 5. osztály között kellett sort keríteni.

A kertészet nem csupán egy különálló tantárgy a többi között, hanem sok szállal kapcsolódik a történelemből, földrajzból, irodalomból tanultakhoz. Az igényes kerttervezésnél felhasználhatók a geometriában tanultak. Az ásványtani ismeretek jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, biológiából a szaporodás, növekedés, fejlődés fázisai, valamint az elfogyasztható növények táplálkozás-élettani szerepe játszik fontos szerepet.

Ez a fajta „egybeszöttség” segít a gyerekeknek kapcsolódási pontokat találni, illetve egyre nagyobb tájékoztatást nyújt a kertben végzett tevékenység sokrétű összefüggéseivel.

A kertművelés oktatásának súlypontja elsősorban a gyakorlati munka, ezen keresztül válik érthetővé a gyerekek számára, hogy mit is kell és lehet tennünk a növények jó és kiegyensúlyozott fejlődéséért.

- a növények egészséges fejlődésének feltételei
- mi a különbség az élettelen kőzet és a termőtalaj között, a termőtalaj kialakulása
- a humusz, mint a talajtermékenység hordozója
- a komposztálás jelentősége
- a komposzt hatékonyságának fokozása a biodinamikus preparátumok segítségével
- az egyes növények talaj- és tápanyagigénye
- a talajmegtáplálás eszközei
- mi a különbség a természetes táj és a kultúrtáj között
- a kultúrtáj életének támogatása a biodinamikus preparátumokkal

- hogyan alkothat életközösséget a növény, az állat és az ember?
- az egészséges táplálkozás kérdése

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban jelentős fizikai, lelki és értelmi változáson megy keresztül a gyermek. A külvilág iránti érdeklődésük jelentősen megnövekszik. A meghosszabbodott végtagok és a megnövekedett fizikai erőnlétük képessé teszi őket arra, hogy megtanuljanak helyesen bánni a kerti szerszámokkal, ami mozgáskoordinációjuk fejlődését is segíti. A tudati változások eredményeképp képessé válnak a törvényszerűségek megértésére. Az oksági összefüggéseket működés közben értik meg, így a talaj- táj- klíma kapcsolatot a heti rendszeres munka során élhetik meg. Növekvő érdeklődésük a szociális kapcsolatok iránt jó alapot adhat a felelősségérzet kialakulásához, amit az élő környezettel való munka erősít. A gyerekek megismerik a kert talaját, rovar- és madárvilágát.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Első osztálytól kezdődően az őszi időszakban a gyerekek az osztálytanítóval tavaszi hagymás növényeket ültetnek az iskolakertbe.

A 3. osztályban a földművelés epochán megélt kétéves élmények a gabona vetésétől a betakarításon át a kenyérsütésig.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 11-12. életévben a kitartást igénylő munka a nevelési cél, amelyre a földdel való munka a legalkalmasabb (ásás, földhordás, ültetés). A földdel, a talajjal való munka hangsúlyos az egész év során. Ehhez javasolt egyes munkákhoz (pl. gyomlálás) a rövid nyelű szerszámok használata. Elvárás a pontos és folyamatos munkavégzés.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a kéziszerszámok szakszerű használatának bevezetése
- a talajművelés alapjai
- az ágyások megtervezése és kialakítása
- vetés, növényápolás (öntözés, gyomlálás, kártevők elleni védekezés) bio módszerekkel
- egyéves zöldségfélék és dísznövények termesztése

Téli hónapokra

- szerszámok, kerti eszközök karbantartása
- az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez talajminták vizsgálata

- a téli természet megfigyelése: Magyarország főbb erdőalkotó fái (tölgy, gyertyán, bükk), a fák felismerése, habitusuk, kérgük és rügyeik alapján
- az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások természetes anyagok felhasználásával.

Kapcsolódási pontok

Történelem: az ősi folyó menti kultúrák felidézése, különös tekintettel gazdálkodásukra, az ehhez kapcsolódó hiedelemvilágukra, matematikai, csillagászati tudásukra, naptárjaikra, valamint az ókori görög és római kor birodalmat megalapozó gazdálkodására.

Szent Columbán élete kapcsán tanultak a gyerekek a közösségek önellátó mezőgazdálkodásának kialakulásáról.

Növénytan: a növény részei (gyökér, szár, levél, virág, termés), a növények életciklusai.

Ásványtani ismeretek: jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, alapközetek típusai.

Fafaragás: a felhasznált fafajták tulajdonságainak felismerése.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Alapközetek, talaj, talajművelés, trágyázás, komposzt, humusz, egyszikű, kétszikű, egyéves, kétéves, évelő növény, kultúrnövények, gyomok, vetőmag, vetés, ültetés, palántázás, környezetvédelem, madárvédelem.

A fejlesztés várt eredményei

- a tanulók a kert talajának főbb tulajdonságait ismerik
- tudnak helyes testtartásban ásni, kapálni és gereblyézni, a szerszámokkal balesetmentesen dolgoznak
- ismerik a vetés, palántázás alapvető szabályait
- ismerik a kert rovar- és madárvilágát
- megismerkednek a környezetvédelem alapjaival
- tudnak komposztot készíteni
- összefüggéseket találnak a kertben végzett tevékenység és az élővilág összefüggései között

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ennek az életkornak a jellemzője a külső aktivitás és a dinamikus belső állapot. A fizikai változások általában megelőzik a lelki fejlődést. Figyelmüket a világ felé kell terelni és arra ösztönözni őket, hogy merjenek kezdeményezni, ugyanakkor az egyéni szociális felelősségnek is fontos szerep jut. Ennek kapcsán hangsúlyossá válik a környezetvédelmi oktatás. Az ökológiai gazdálkodásban nagy szerepe van a sokszínűségnek. A gazdálkodás során úgy kell kialakítani a gazdaságot, iskolakertet, hogy az adott tájba beleilleszkedjék.

Az egészséges táplálkozás előfeltétele az egészséges talaj- növény- állat kapcsolata. Az egyes növények táplálkozásban betöltött szerepe megbeszélésre kerül. Hangsúlyosabb szerepet kap a gyógynövények ápolása és felhasználása. A komposzt készítés, trágyakezelés a talaj tápanyag utánpótlása szempontjából elengedhetetlen. A téli órákon a gyerekek megtervezik a zöldséges kertet a vetésforgó és a növénytársítás fogalmát figyelembe véve.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A 6. osztályban a talajművelésről, a komposztálásról, a vetésről, az ültetésről. és a környezetvédelem alapjairól tanultak.

Tantárgyi fejlesztési célok

A pubertás elérkeztevel a gyerekek érdeklődővé válnak önmaguk változásaival szemben és nyitottá a külvilág iránt. Ebben az életkorban motiválja őket, ha a kapott feladatok „erőpróba-jellegűek” és végrehajtásuk kitartást igényel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden alapvető fogás átisméltésre kerül, és innen léphetünk tovább:

- kétéves zöldségnövények termesztése
- málna, ribizli, szőlő művelésének megismerése
- szaporítás dugványozással
- növénytársítások
- talajvédelmi eljárások (teraszozás, mulcsozás stb.)
- komposztálás, komposzt oltása biodinamikus preparátumokkal és a komposzt felhasználása
- trágyázás szerves trágyával: fontos, hogy egy, az iskola körzetében található állattartó telepre a tanulók ellátogassanak és lehetőség szerint dolgozhassanak is
- a szüretelt termények tárolása
- új eszközök szakszerű és balesetmentes használata (metszőolló, vasvilla, ásóvilla, talicska, aprítógép)

Téli hónapokra:

- szárított gyógynövények csomagolása és felcímkézése
- az eszközök karbantartása
- erdészeti alapfogalmak, honos növények, adventív fajok. A különböző társulások (erdők, rétek stb., szerepe a tájban)
- az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások, természetes anyagok felhasználásával.
- az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez

- kertterv készítése a növénytársítások figyelembe vételével és a vetésforgó alkalmazásával

Kapcsolódási pontok

Történelem: a középkori Európa jellegzetes gazdálkodási formái.

Földrajz: a nagy földrajzi felfedezések miként változtatták meg a kontinensünkön és hazánkban termesztett növénykultúrákat, ennek milyen társadalmi következményei lettek.

Csillagászat: ennek kapcsán a vetési naptár bemutatása.

Biológia: a növekedés, fejlődés szakaszai. Táplálkozásán.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Talajvédelem, komposztoltás, honos növények, fotoszintézis, egészséges táplálkozás, talaj tápanyag-utánpótlás, dugványozás.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek balesetmentesen és szakszerűen használják a metszőollót, a vasvillát, az ásóvillát. ismerik a komposztálás folyamatát, jártasak a trágya és növényi komposzt készítésében, alapszintűen elsajátítják a fásszárú növények gondozását, ápolását
- ökológiai tanulmányaik új fogalmakkal bővülnek. ismerik egyes növények táplálkozásban betöltött szerepét

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gyerekek egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, érzelmekkel telített kritikai hajlamuk mellett nagyobb szerepet kap a racionalitás. A végtagok nagyon megnyúlnak, mozgásukban robosztusabbak lesznek, ezért nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nagyobb erőbedobást igénylő munkákra, amivel erőnlétüket és állóképességüket is folyamatosan fejleszthetik. Megjelennek az ún. projekt-munkák, amelyek során utak, kerítések, sziklakertek, szőlőültetvény stb. létesülnek.

Folytatódik az ökológiai tanulmányok elmélyítése a helytelen gazdálkodás környezetterhelő szerepéről.

A metszés szerepe, fontossága. Az egyes koronaformák szerkezete.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

A komposzt és a szerves trágya oltása, kezelése, növénytársítások, dugványozás, kétéves növények, gyümölcsstermő bokrok, az egészséges táplálkozás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 8. osztályban fontossá válik, hogy kinek milyen egyéni képességei vannak, de ugyanilyen hangsúlyos az is, hogy csoportmunkában ki mit tud elérni. A kertészetben mindkét aspektust tisztán elkülönülve ki tudják próbálni a diákok, mert sok egyéni feladatot ad a kert, ugyanakkor a munkamegosztással hatékonyabban elvégezhető feladatok száma is nagy.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- gyógy- és fűszernövények ismerete, gondozása
- gyümölcsfák ápolása, metszése
- új eszközök: fűrész, balta, fejsze használatának bevezetése
- növényvédő biolevek készítése, permetezőpreparátumok használata
- dombágyás készítése (csoportnak)
- terménytárolás, feldolgozás (pl. aszalás), gyógyteák készítése

Téli hónapokra:

- a növénynemesítés alapelvei, a géntechnológia veszélyei
- a közép-kelet európai kultúrtáj kialakulása
- a mezőgazdálkodás szerepe a környezetkialakítás szempontjából
- az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások, természetes anyagok felhasználásával
- az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez
- kertterv készítése a növénytársítások figyelembe vételével és a vetésciklus alkalmazásával
- favágás, gallyak aprítása
- gyűjtött és szárított gyógynövények feldolgozása

Kapcsolódási pontok

- történelem: az ipari mezőgazdaság hatása a talaj termékenységére és az élelmiszer minőségére, az ökológiai problémák összetevői
- földrajz: az időjárás változásának törvényszerűségei, meteorológiai alapismeretek, felhőképződés
- kémia: különböző gabonafajták, kísérletek

Kulcsfogalmak / fogalmak

Talajszelvény, talajbiológia, növénynemesítés, biolevek, allelopátia, közép-európai kultúrtáj, a GMO és veszélyei, génbank, koronaszerkezet.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek felismerik a legfontosabb gyógy- és fűszernövényeket, megtanulják gondozásuk főbb tudnivalóit. a metszést elsajátítják. ismerik a terménytárolás módszereit és eszközeit

- megtanulják a fák metszését, a metszés során megismerik a különböző koronaformák szerkezetét. Jól bánnak a fűrészszel, baltával, fejszével. Megtanulnak zöldséges- és virágoskertet tervezni

10. évfolyam (választható tárgy)

Tematikai egység / fejlesztési cél

Rudolf Steiner javaslata alapján a diákok az oltás, a szemzés és a megporzás témakörökkel foglalkoznak.

Javasoltan egy háromnapos terepgyakorlat alkalmával elsajátíthatják a szőlő és a gyümölcsfák oltásának és szemzésének művészetét. A gyakorlati munka mellett a tanulók előadásokat is hallgatnak a fenti témakörökben

Órakeret: A szabadon választható órakeret terhére

Előzetes tudás

A diákok a kertművelés órákon megismerik a különböző gyümölcsfajtákat, azok környezeti igényeit, termesztésük feltételeit.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a felső tagozaton a környezetvédelmi és ökológiai tanulmányok összefonása a kertműveléssel

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a diákok megismerkednek az oltással és a szemzéssel
- környezetvédelmi és ökológiai tanulmányaikat képesek felhasználni a gyakorlati munkában

Kapcsolódási pontok

A 6., 7. és 8. osztályos kertművelés órákon és a 9. osztályos biodinamikus mezőgazdasági gyakorlaton elsajátított gyümölcsstermesztési és ökológiai alapismeretekre építünk

Kulcsfogalmak / fogalmak

Talajigény, környezeti igény, ivartalan és ivaros szaporodás, oltás, szemzés, sebkallusz, oltókés, szemzőkés, alany, nemes.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók terepgyakorlaton elsajátítják az oltás és szemzés művészetét.

FIZIKA

6-8. ÉVFOLYAM

Bevezetés

A tudományos ismeretek tanításának fő célja az, hogy kifejezze azt, hogy a tudomány az emberi létezés része, valamint az, hogy fantáziadúsan, az érzelmekre ható módon adja át azokat. Ez a természet valóságos jelenségeinek megfigyelésére, a jelenségek megfogalmazására és a modellalkotásra vonatkozó képesség kifejlesztését jelenti. A tényleges tudományos ismeretek oktatása a gyermek olyan életkorában kezdődik, amikor szert tesz arra a képességre, hogy oksági összefüggéseiben szemlélje a világot, és amikor ezek az ismeretek a gondolkodási képesség fejlesztésére szolgálnak. A cél az, hogy olyan minőségi gondolkodás fejlődjön ki, amely folyamatában képes szemlélni az emberi lény és a való világ változó kapcsolatát.

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kísérleti úton nem vizsgálható modellek helyett valóságos érzékelésen, megfigyelésen alapuló gondolkodási módszert javasolt alkalmazni. Kezdetben a jelenséggel összefüggő érzelmi kapcsolatot kell kialakítani a tanulóknál. Később ezt meg kell szabadítani a szubjektív elemektől azzal a céllal, hogy a belső értékek megragadhatók legyenek a megértési tevékenység során.

Emiatt a tudományos ismeretek tanítása a Waldorf-iskolában az érzékelés minőségéből indul ki. Ez a tanítási módszer különösen érzékelés-orientáltnak írható le. Ez fontos szerepet játszik, és higiéniai-pedagógiai jelentősége is van.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

A gyerekek a hangszeres zenélés során már megismerkedtek a hangok világával, a festésen keresztül pedig a színek világával

Tantárgyi fejlesztési célok

A fizikaoktatás a megtapasztalt és megfigyelt jelenségekből indul ki, nem pedig elméletekből vagy modellekből. Minden kínálkozó lehetőséget ki kell használni az ellentmondások bemutatására, a tények szembeállítása érdekében. A fizika szabályait sem szabad elszigetelten tárgyalni, hanem az egyéb tantárgyakkal való összefüggésben. Ezért a tanított gyermekek életkorának megfelelő időben be kell mutatni a művészethez és a technológiához való kapcsolódásokat. A középtagozat igyekszik gazdag tapasztalatokat nyújtani a fizikai jelenségekről, amelyekre ráépülhet a felső tagozat ismeretanyaga.

Kiemelt cél a pontos megfigyelés képességének fejlesztése és a megfigyelések írásbeli rögzítésének elsajátítása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A jelenségek egyszerű, teljesen érthető kísérletekkel történő megtapasztalása vezeti be a tanulókat a fizika világába.

A hangtan erre nagyon alkalmas. A különböző megközelítések közül álljon itt kettő:

- a) bevezetés az alapvető hangjelenségekbe (rezgés, hangmagasság, hangerő, hangszín).
- b) hangszerek vizsgálata, melynek során a tanulóknak módjukban áll felismerni a rezgést, mint a hang fizikai megfelelőjét:
  - a hangforrás, valamint a hangerő, a hangmagasság, és a hangszín közötti kapcsolat bemutatása, hangközök a monochordon, hangterjedés
  - Állóhullámok megfigyelése (Kladni-lemezen, húron, kötélén stb.), rezonancia hétköznapi példái (hinta, hangszer, lengő faág, billegő vizeztál stb.)
  - A tanulóknak mindenképpen meg kell ismerniük a gége fizikai-élettani tulajdonságait

A festés során szerzett tapasztalatokra építve továbblépnek a következő témákra:

Színelmélet.

- egyszerű szintan (azaz elmélet nélküli ismertetés)
- a kiindulási pont a világosság, illetve sötétség ellentéte
- megvilágított színes felületek figyelésének abbahagyása után a szemben utókép képződik, ez vezetett a kiegészítő színek elméletéhez (Goethe „megidézett” színei)
- a színpompás és színes árnyékok szemléltetése, valamint keletkezésük feltételeinek bemutatása
- átlátszatlan közeg hátulról vagy oldalról történő megvilágításakor megjelenő színjelenség megmutatása
- a színelméletben cél a sötét/világos határokon megjelenő idegen színcsíkok tanulmányozása prizmán keresztül
- a színeken túl az árnyékok is tanulmányozhatók
- a mágnesesség bemutatása a természetben előforduló magnetit (mágnesvasérc) segítségével. A mágnesezhetőség vizsgálata
- a közönséges mágnesek, és a (burkolat nélküli) iránytű bemutatása. Ez a következő témák megvitatásához vezet:
- az északi és a déli pólus fogalma
- a mágneses vonzás és taszítás fogalma
- a Föld mágneses mezeje

Elektrosztatikában a vonzás és a taszítás jelenségének vizsgálata. Különbözőség a mágnességtől.

A *hőtani* elméletek a következő ellentétekkel foglalkoznak:

- meleg és hideg, hő- és hidegforrások, a hőáramlás irányának bemutatása, megvitatása a hűtés megvalósítási lehetőségével együtt (de még technikai részletek nélkül)
- az égés és a sűrűlódás, mint hőforrás tanulmányozása

Kapcsolódási pontok

gége működése (biológia), hangskálák (zene), iránytű (földrajz)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- rezgés, hangmagasság, hangerő, hangszín, hangterjedés, rezonancia
- sötét/világos határokon megjelenő színek és azok minősége
- szivárvány színei, kiegészítő színek
- kölcsönhatás
- az északi és a déli pólus fogalma, a mágneses vonzás és taszítás fogalma, dipólus
- a Föld mágneses mezője
- elektrosztatikus vonzás és taszítás
- hő- és hidegforrások
- súrlódás, mint hőforrás

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek megtanulják a kísérletek megfigyelésének folyamatát, módját
- a látott, tapasztalt jelenségeket saját szavaikkal el tudják mondani
- ismerik a fizika különböző területeinek alapjelenségeit: világosság-sötétség, színek, alapvető hangjelenségek, mágneses illetve elektrosztatikai vonzás-taszítás, meleg-hideg

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ebben az évben a mechanika a tanítás középponti témája, majd utána következik a hangtan, a fénytán, a termodinamika, a mágnesség és az elektromosság további részeinek ismertetése, megvitatása.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

Előző év alapjelenségeinek az ismerete. Egyenes és fordított arányosság és az azzal történő számolás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A kísérletezés megismerése, felvetett problémákra válaszok keresése kísérleteken keresztül. (tanulókísérletek) A természettudományos gondolkodás elsajátításának első lépései.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A mechanikában az emelő tanulmányozására kerül sor. Ennek során az elméletalkotásnak kell dominálnia. A témakörök kulcsszavakban a következők:

- az emelők különböző fajtái, az erőkar, és a teherkar
- kétkarú mérleg (amely decimális beosztású és érzékeny)
- lejtő, állócsiga, mozgócsiga, csigasor, ék, csavar, csuklók, fogaskerék és szíjtárcsa, áttételek
- Ezeknek az „egyszerű gépeknek” a kombinációit meg kell vitatni, és az a cél, hogy a tanulók megértsék a súlyhajtású óra vagy kerékpárváltó vagy daráló vagy stb. működési elvét. Az emelő és a lejtő képleteinek levezetése (erő szorozva elmozdulással).
- sebesség, munka, teljesítmény fogalma, fonálinga lengésidejének tanulmányozása

Összegzésként megbeszéljük a diákokkal, hogy egyszerű gépekkel munkát nem takarítunk meg, mert kisebb erőt hosszabb úton fejtünk ki. Energiamegmaradás törvénye.

HANGTAN

Lyuksziréna. Lemezjátszó. A hang irányítása (hangszóró, hangfal). Hangsebesség és annak mérése. Visszhang, sztereo hatás (a 8. osztályban is tanítható).

FÉNYTAN

A következők megfigyelése:

- tükörképek és tükrözések (a rajzolással kombinálva, fénysugár pattogása a tükrök között)
- fényvisszaverődés sík- és gömbtükrőről a gyakorlatban
- lencse nélküli kamera (az emberi szemmel összehasonlítva) [a 8. osztályban is tanítható]. Camera obscura

HŐTAN

Hővezetés. Hőmérők. Hőmérséklet.

MÁGNESESSÉG

- a föld mágneses mezejének deklinációja és inklinációja
- a mágnesesség alapjelensége
- az elektromosság új témái összesűrítve:
- áramforrások (galvánelem, dinamó)
- elektromos áram, áramkör, kapcsoló
- elektromos készülékek az elektromos áram hatásai
- mágneses effektusok, elektromágnes
- műszaki alkalmazások: elektromos tűzhely, bojler, vasaló, biztosíték

Fel kell hívni a figyelmet az elektromos áram és a villámlás veszélyeire (áramütés).

Kapcsolódási pontok

- mágnesség-hajózás-felfedezések (földrajz, történelem)
- munkavégzés-táplálkozás, áramütés-szívmegállás (biológia)
- elektrolit-vezető (kémia)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- a mérés pontossága, a mért adatok átlaga, becslés, tudományos eredmény
- kétkarú mérleg, egyensúly, lejtő, állócsiga, mozgócsiga, csigasor, ék, csavar, csuklók, fogaskerék áttételek
- forgatónyomaték, mechanikai munka, sebesség
- hely, pálya, elmozdulás, út, idő, átlagsebesség
- hangsebesség
- fényforrás, szabályos visszaverődés, tükör, fénytörés
- beesési szög, beesési merőleges, törési szög, visszaverődési szög, fókuszpont
- hővezetés
- áramforrások, egyenáram és hatásai, elektromágnes

A fejlesztés várt eredményei

- a kísérletek pontos megfigyelése mellett a gyerekek önállóan meg tudják fogalmazni és leírni a látott jelenségeket
- képesek ok-okozati következtetések levonására, magyarázatok adására, amik közös megbeszélésre kerülnek
- ismerik a kétkarú mérleg, az emelők, a csigák működését, gyakorlati alkalmazását
- hétköznapi eszközökkel méréseket tudnak végezni, és rögzíteni a mérések eredményeit
- egyszerű áramkört tudnak építeni
- egyszerű számolási feladatokat el tudnak végezni, jó becsléseket tudnak adni

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Elsősorban a hidrosztatika, a hidrodinamika, az aerosztatika és az aerodinamika erősen gyakorlatiasan előadott új területei állnak ebben a korban a tanulók érdeklődésének középpontjában, de folytatódnak az előző évek témakörei is.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

Az előző években tanultak ismerete. Számolás elsőfokú egyismeretlenes egyenletekkel.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az embert körülvevő technikai világ működésének megértése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Arkhimédész törvénye (vízre és levegőre)
- hidrosztatikus felhajtóerő a hidrosztatikai nyomás
- közlekedőedények (hidraulikus mérleg)
- Cartesius-féle bűvár
- szilárd anyagok, folyadékok és gázok fajsúlya
- stabilitás (pl. hajók stabilitása)
- statikus nyomás (összehasonlítva a vízben és a levegőben)
- szivattyúk elve (főképp a hidraulikus kos felé haladva)
- lamináris és turbulens áramlás
- örvények és ellenállás (vízben és levegőben, a hozzájuk tartozó ellenállási formákkal összefüggésben)

A *HANGTAN*ban például az alábbiak kifejtésére kerülhet sor:

- a hang sebessége (a levegőn kívül más anyagokban is)
- a hang irányítása: visszaverődése (visszhang) és elnyelődése [a 7. és 9. osztályban is tanítható]
- Kundt-féle cső
- épületek akusztikája, különböző hangszerek akusztikája

A *TERMODINAMIKÁ*ban az alábbiak lehetnek a témakörök:

- folyadékok, szilárd anyagok, és gázok állapotváltozása, fagyás, olvadás, párolgás, lecsapódás, forrás
- a víz nevezetes pontjai, és jelentőségük a természetben (a 9. osztályban is tanítható)
- meleg- és hidegvíz vezeték rendszerek, hőközlés légáramlás útján, hőszugárzás. Hővezetés és hőszigetelés különböző anyagokban [a 7. osztályban is tanítható]

AZ *ELEKTROMOSSÁG* hatásai és törvényei

- az elektromos áram hőhatása és vegyi hatása
- különböző anyagok vezetési tulajdonságai, valamint a földelés

- az áram mágneses hatása és alkalmazásai: elektromotor, dinamó (lehetőleg a generátor is; mindenképpen mélyebben kell foglalkozni ezzel a témával a felsőbb osztályokban), mérések
- feszültség, áramerősség, ellenállás, (Ohm törvénye)

Kapcsolódási pontok

- meteorológia (földrajz)
- ipari forradalom (történelem)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- térfogat, tömeg, sűrűség
- nyomás, hidrosztatikai nyomás, felhajtóerő, Arkhimédész törvénye, fajsúly
- kapilláris csövek, úszás, lebegés, nyomáskülönbség
- melegítés, felvett és leadott hő
- állapotváltozások
- Ohm törvénye

A fejlesztés várt eredményei

- a kísérletek megfigyelésével szerzett tapasztalatokból egyre pontosabb következtetéseket képesek levonni
- képesek felismerni a tudomány által vizsgálható jelenségeket, kritikusan vizsgálni egy elképzelés tudományos megalapozottságát
- ismerik a hidrosztatikai alapjelenségeket és törvényszerűségeit
- tudják az elektromos áram hatásait és ezek gyakorlati alkalmazását
- szemléletes példákon keresztül felismerik a fizikai ismeretek bővülése és a társadalmi-gazdasági folyamatok, történelmi események közötti kapcsolatot
- önállóan keresnek és olvasnak fizikai témájú ismeretterjesztő szövegeket, törekednek a lényeg kiemelésére, adatokat gyűjtenek
- el tudják különíteni a számukra világos és nem érthető, további magyarázatra szoruló részeket
- projektfeladatok megoldása során önállóan, illetve a csoporttagokkal közösen különböző prezentációkat tudnak készíteni a tapasztalatok és eredmények bemutatására

9-12. ÉVFOLYAM

Bevezetés

A 6 – 8. osztályban a tanítás általában a kísérletekből indult ki, a gyermekek a kísérletek döntő hányadát otthon meg tudták ismételni. Mindezek fizikai jelenségek megfigyelésére ösztönözték a gyermekeket. A jelenségek bemutatása és a kísérletek elvégzése után a tanulók önállóan, írásban összegezték tapasztalataikat. A felső tagozatban a tudományos ismeretek tanítása a

középtagozatban szerzett tapasztalatokból származó benyomásokra alapul, melyeket gondolati úton rendszereznek, célzott kísérletekkel vizsgálják, végül szabályokká, törvényekké formálódnak. Ez a világról alkotott képük kialakítása során megvédi a gyermekeket attól, hogy saját tapasztalataiknál és ítéletüknél fontosabbnak értékeljék a készen kapott, sokszor csak félig érthető törvényeket. A tanításban megjelenő elméleteket az adott jelenségről szóló, minden részletre kiterjedően kidolgozott gondolatkörként kell ismertetni, így például az atomelméletet a kémia kvantitatív szabályaiból, a fényelnyelésből stb. kell levezetni. A felső tagozatban a fizikaoktatás célkitűzései:

A KÖVETKEZŐK MEGISMERÉSE ÉS MEGÉRTÉSE

- fizikai alapjelenségek, és a folyamataik leírására irányuló próbálkozások
- fizikai mértékegységek és fogalmak definiálása – különös tekintettel az emberrel kapcsolatos
- aspektusokra – valamint a fő mérési szabályok ismertetése és az egyenletek levezetése
- a fizikai eredmények nagyságrendjének megbecslése.
- a mindennapi élet bizonyos jelenségeinek a fizikai folyamatok segítségével való megértése
- a műszaki berendezések fizikai működési elveinek megértése
- a fizika fejlődéstörténetének megismerése, a fő irányvonalak bemutatása jelentős tudósok
- életútján keresztül
- a fizikai modellek alapötleteinek megismerése, és hatékonyságuk megbecslése

Képességek és készségek

- precíz megfigyelés, és a tapasztaltak szabatos leírása
- egyszerű kísérletek elvégzése és eredményeinek bemutatása
- megfigyelésekből származó önálló levezetések felvázolása
- önálló kísérletek összeállítása megfigyelések végzése céljából
- tapasztalatok, megfigyelések összevetése korábbi ismeretekkel. Ennek alapján következtetés, megerősítés, cáfolat
- egyszerű mérések elvégzése, az eredmények rögzítése, rendszerezése
- a mérési hibák felismerése, hatásuk értékelése
- a mérési eredmények grafikus ábrázolása és kiértékelése
- fizikai folyamatok megértése a tanult szabályok, törvények segítségével
- a fizika lehetőségeinek és korlátainak felismerése a valóság leírása során
- képesség a modellek valóságtartalmának megítélésére
- a tanult anyagból önálló beszámoló készítése
- adatgyűjtés, feldolgozás, az információk szemléletes bemutatása

Érzékelések, értékelések és állásfoglalások

- kommunikációs és együttműködési készség a megfigyelésben, kutatásban és kísérletezésben
- a kvantitatív és a kvalitatív kutatás közötti különbség és eredményeik felismerése
- betekintés a dinamikus és visszacsatolásos folyamatok (ok-okozati viszonyok) jelentésébe és az ebből eredő, az emberi gondolkodással szemben támasztott követelmények
- a környezeti és energetikai következmények felismerése saját észleléseik alapján
- annak felismerése, hogy a fizikai gondolkodásmódnak folyamatosan változnia kell
- annak felismerése, hogy a természettudomány, és azon belül a fizika az emberi kultúra fontos része
- készség a tömegkommunikációs eszközök által szállított információk és ismertetések körültekintő mérlegelésére
- különböző tudományos kutatási módszerek megismerése
- a természet bölcsességének értékelése, úgy is, mint az emberi törekvések példája

9. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A tanulókat úgy kell irányítani a tapasztalatszerzésben, hogy megértsék a környező világ folyamatait, különösen pedig a technológiában megismert folyamatokat.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

- *hőtani és elektromos alapjelenségek, alapfogalmak*

Tantárgyi fejlesztési célok

Gyakorolni kell a kételkedő gondolkodást és ítéletalkotást, főként a technológia birodalmában megismert gyakorlati dolgokkal kapcsolatosan. Az anyagok feldolgozására különösen a kísérletek leírásai jellemzőek. A szabályokat általában csak bizonyos példák esetén kell matematikai formulákkal is kifejezni, például olyan esetekben, amikor értelmes számítást lehet végezni, és ahol a tanulók tapasztalatot szerezhetnek a mennyiségek nagyságáról. El kell mélyíteni a fizika és módszereinek megértését, s bepillantást kell nyújtani mindennapi tárgyaink és technológiáink fizikai tartalmába.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- transzformátor
- a feszültségkülönbség, az áram, és az ellenállás bemutatása
- morze jelátvitel (távíró), csengők, relék, mosógép

HŐTAN ÉS MECHANIKA

- Otto von Guericke levegőnyomással kapcsolatos kutatásai
- a gőzgép fejlődéstörténete, és annak jelentősége Európa történelmi fejlődésében
- a gőzkazán működése
- különböző üzemanyagok fűtőértékének összehasonlítása (ideális égési viszonyok között)
- az alaptörvények tekintetében el lehet jutni a termodinamika 1. és 2. törvényéig
- gáztörvények, Kelvin-skála

A technológia új területei terén a következő témákkal lehet továbbhaladni:

- gőzturbina
- hűtőgép, és a hőszivattyú fordított működése
- belsőégésű motorok – 4-ütemű, 2-ütemű, dízelmotor, esetleg a Stirling-motor, Ottó-motor
- sugár- és rakétahajtás
- rakétahajtás

ELEKTROMOSSÁG ÉS HANGTAN

- a feszültségkülönbség, az áram, és az ellenállás fogalmának ismertetése vagy átisméltése (I.a 8. osztályos tananyagot)
- Ohm törvénye példákkal és számításokkal
- soros és a párhuzamos kapcsolás
- az elektromos munka és elektromos teljesítmény fogalmának és mértékegységeinek ismertetése.
- az áram árának kiszámítása
- a telefon működése hangtani és elektromossági szempontból
- hangszóróból és mikrofonból telefon építése
- a különböző kommunikációs technológiák üzleti jelentősége
- fax
- fénymásoló

A hangtanban megemlíthető a kettős csillagok relatív mozgásának ismertetése a Doppler effektus segítségével (ez a földrajz epochában is ismertetésre kerülhet).

További oktatási témák:

- az elektromotor működési elve
- különféle gépek hatásfokának összehasonlítása
- jelentős fizikadudósok életútjának ismertetése, vagy Watt, Guericke, Papin, Morse stb. életútjának önálló feldolgoztatása a diákokkal.

- az energiaszükséglet, vagy az energiatakarékosság lehetőségeinek fakultatív feldolgozása
- a készen elérhető energiaforrások összehasonlítása
- a napenergia, és lehetséges jövőbeli jelentősége (esetleg ismertetésre kerülhet a 10. vagy a 11. osztályban a technológia tantárgy keretében)
- a hidrogén, mint lehetséges energiahordozó

Kapcsolódási pontok

Történelem- ipari forradalom

Kulcsfogalmak / fogalmak

- hőmérséklet, fajhő, párolgáshő, olvadáshő, forráshő
- hővezetés, hőáramlás, hőszigetelés
- ózonpajzs, üvegházhatás
- termodinamika főtételei, gáztörvények
- elektromos munka és teljesítmény
- Doppler-effektus

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok képesek eljutni a konkrét kísérletekből, jelenségekből az általános következtetésekig, magyarázatokig
- a fizikai mértékegységeket biztonságosan használják
- Ismerik a hőtani alapjelenségeket (kalorimetria, halmazállapot-változások, ideális gázok állapotjelzői, Boyle-Mariotte-törvény, Gay-Lussac-törvények)
- a tanult fizikai ismeretekhez kapcsolódva tudja, hogy mely történelmi korban történtek és kiknek a nevéhez köthetők a legfontosabb találmányok, felfedezések (gőzgépek, motorok)

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulók egyre növekvő tudatossággal tapasztalják meg a környezettel való kapcsolatukat, és ennek következtében a képzeletbeli tökéletesség és a bizonytalanság egymáshoz való viszonyát. Ezen az évfolyamon sok tantárgyban vissza kell menni a kezdetekhez. A mechanikában világosan érthető és megalapozott fogalmakkal lehet elérni azt, hogy az ismeretek áttekinthetőek legyenek, ami biztosságot adhat a diákok számára. Ennek érdekében a fizika matematikai formulákkal ellátása példák segítségével történjen. A tanulók elégedettséggel tapasztalhatják meg a matematikai állítások, valamint a megfigyelések, mérések eredményeinek egyezőségét (pl. az eldobott tárgy parabolikus röppályája esetén).

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

mechanikai alapfogalmak

Tantárgyi fejlesztési célok

Az elvek, az arányok és a feltételek felismerését mennyiségi összehasonlítással kell gyakorolni. A tanulók eleven, ismeretekben gazdag képet kapnak a késő-renaisszansz nagy szellemi és tudományos fordulópontjáról, valamint a fizika születéséről és a jelentős személyiségek (Galilei, Bruno, Kepler, Tycho Brahe) életrajzainak összevetéséből. Megtudhatják, hogyan ragadja meg a megfigyelő, szemlélődő ember a fizikai világ tényeit és törvényeit kívülről, valamint a logika törvényszerűségeit a gondolkodás által belülről. A diákok saját tudatuk fejlődéséből, valamint saját hibáik felismeréséből tanulják meg a kutatás szabályait, és a megfelelő megvilágításban látják a régi idők „nagy elméit”. Ugyancsak felismerik az összes kutatás és fejlesztés során elkövetett hibákból való tanulás fontosságát.

Ezáltal a diákok átélik a tudásból eredő biztonság élményét, és megtanulják, hogy új módon kapcsolódjanak a Földhöz és annak törvényszerűségeihez.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

KLASSZIKUS MECHANIKA

- kinematika (egyenletes mozgás), sebességmérés, az átlagsebesség fogalma
- sebességábrázolás vektorokkal, sebesség parallelogramma, a gyorsulás fogalma
- a lejtőn bekövetkező állandó gyorsulás mozgástörvényeinek kidolgozása, $v=a \times t$, $s=a/2 \times t^2$
- szabadesés, nehézségi gyorsulás, az erő mértékegységei
- függőleges és vízszintes hajítás, esetleg ferde hajítás
- a mozgás függetlenségének elve (függőleges hajításnál)
- körmozgás

STATIKA

- Hooke törvénye, alkalmazása rugós erőmérőre
- az erő mérése, az erők egyensúlya, az erők ábrázolása vektorokkal
- rugalmas és képlékeny alakváltozás, hajlítás, nyomás, húzás
- testek súlypontja, a lejtőn a testre ható erő és ellenerő

DINAMIKA

- a tömeg és az erő fogalma, Newton mozgástörvényei
- ezen elvek történelmi fejlődésének, valamint Newton élettörténetének ismertetése
- az energia-megmaradás törvénye, a mechanika aranyszabályának átisméltése
- a mechanikai munka ismételése, az energia fogalmának ismételése, súrlódás, tapadási és mozgási súrlódás, közegellenállás

- helyzeti, mozgási, rugalmas energia
- forgómozgás
- a Föld forgása
- centrifugális és centripetális erő, centripetális gyorsulás
- esetleg a Coriolis-erő (ld. a 10. osztályban a földrajz keretében)
- forgatónyomatékok és nyomaték-kiegyenlítés
- impulzus, impulzusnyomaték, rugalmasság
- Newton gravitációs törvénye
- Kepler törvényei, ellipszis pálya, bolygók, üstökösök
- esetleg Kepler „Világharmóniá”-ja (vagy a csillagászat epocha keretében)
- ingák
- a Naprendszer szabályos mozgásai, a mechanikai hullámmozgás, a mechanikai rezgések és hullámok, hullámok találkozásának speciális esetei (erősítő és gyengítő interferencia, ha nem a 11. osztályban oktatják)

Kapcsolódási pontok

csillagászat

Kulcsfogalmak / fogalmak

- pálya, út, elmozdulás, sebesség, átlagsebesség, gyorsulás
- egyenesvonalú egyenletes és egyenletesen változó mozgások kinematikai mozgástörvényei
- tömeg, erő fogalma, Newton-törvények, lendület, megmaradási törvények
- szögsebesség, kerületi sebesség, centripetális erő
- súlytalanság, súly

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok jártasságot szereznek a vizsgáldás szempontjából lényeges és lényegtelen jellemzők, tényezők megkülönböztetésében a kísérletek során
- ismerik a kinematikai és dinamikai alapfogalmakat (út, idő, sebesség, gyorsulás, szabadesés, erő, Newton-törvények)
- a tanult összefüggéseket, képleteket alkalmazzák feladatok megoldásában
- ismerik és használják a tanult fizikai mennyiségek mértékegységeit
- táblázatokat, ábrákat, grafikonokat tudnak értelmezni
- ismerik a mechanika történeti fejlődését, neves tudósok elgondolásait (Arisztotelész, Galilei)

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A fizika modern felfedezéseihez való eléréshez végig kell haladni az elektromosság elméletén, az elektromágnesesség elméletén, és a rádióaktivitás alapjelenségén, valamint a fizikai alapfogalmak 19. és 20. századi fejlődésén.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

elektromos alapfogalmak

Tantárgyi fejlesztési célok

Különös gonddal vizsgálándók az elektromos és a mágneses mezők. Ennek következtében a diákok megfigyelésekkel és mérésekkel kifejlesztett intelligenciája a matematikai gondolkodást igénylő területek felé fordul. Az alapelv, hogy a kiindulási pont mindig egy kísérlet, a korábbi osztályokban megszokottak alapján változatlan marad.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények**MECHANIKA**

mechanikai rezgések (rugóra akasztott tömeg, inga,). Körmozgás és rezgőmozgás kapcsolata. Hullámmozgás. Az amplitúdó, periódusidő, frekvencia, hullámhossz fogalma. Rezgés, csillapodás.

ELEKTROMOSSÁG

- az elektromosság története, esetleg: az elektrosztatika (ismétlése)
- az elektromos mező fogalma, kondenzátorok
- Van de Graaf generátor (mint az elektrosztatika példája)
- elektromos árnyékolás, csúcshatás, földelés
- áram által keltett mágneses mezők
- az elektromos feszültség, töltés, áram és ellenállás fogalmainak általánosabb szinten történő átismétlése, a feszültség, az áramerősség, az ellenállás és a teljesítmény kapcsolata
- az elektromos áram hőhatása, Joule-hő, különböző anyagok áramvezetési szabályai
- mágneses indukcióvonalak, elektromágnes, elektromágneses indukció, generátor
- indukció: induktív ellenállás, Lenz törvénye, a Lorenz-erő
- szupravezetés
- energia, mint kalkulációs alapegység (a 10. osztályban tanult energiatörvények kiterjesztése)
- a fordítottan ható áramok induktivitása; az elektromos és mágneses mezők polaritása
- az áramerősség és a feszültség időbeli lefolyása kondenzátor töltése és kisütése során
- kondenzátorok szabályai, mértékegységei, kapacitászámítás, dielektrikumok

- elektromágneses hullám, hullámhossza, terjedési sebessége, frekvenciája
- elektromos rezgőkör
- áramerősség (kvantitatív)
- csillapított elektromos rezgések feszültség- és áramerősség diagramjai
- elektromos rezgőkörök rezgési fázisai
- csillapítatlan elektromos rezgőkörök, szintetizátor
- rezgéshossz és frekvencia; Thomson hullámformulája
- jelgenerátor, a hallható tartomány határai
- adók és vevők; többek között rezonancia, triódák, elektroncsövek (katódsugárcső), emissziós színekép (folyamatos, hődrótos színekép); az elektron fogalmának fejlődése, valamint a Millikan kísérlet, tranzisztorok
- adódipól, dipólszabályok, elektromágneses rezgésmezők, elektromágneses hullámhosszak
- a jelátvitel története
- rádiósugárzás, működő rádióvevő építése lehetséges

ATOMFIZIKA

- nagyfeszültségű szikrainduktorok; gázemisszió (emissziós csövek)
- katódsugarak, röntgensugarak (az atomméret alatti mozgó pozitív és negatív töltéshordozó részecskék – ionok és elektronok tulajdonságai), valamint ezek megfelelői az alfa-, béta- és gammasugarakban, oszcilloszkóp
- radioaktivitás, a radioaktivitás előfordulásai a természetben, radioaktív bomlás; atommag, nukleon, nukleáris kölcsönhatás, atommaghasadás, atomreaktorok, mesterséges radioaktív izotópok, észlelésszervezők (Geiger-Müller csövek, ködkamrák). Felezési idő, aktivitás
- az atombomba technológiai fejlesztésének története (veszélyek, sugárvédelem)
- atomfúzió

Kapcsolódási pontok

kémia: anyagszerkezet

Kulcsfogalmak / fogalmak

- elektromos töltés, atom, elektron, elektromos mező, Coulomb törvény
- kapacitás, potenciál, feszültség, áramerősség, ellenállás
- a feszültség, az áramerősség, az ellenállás és a teljesítmény kapcsolata
- indukció, Lenz törvénye
- alfa-, béta- és gammasugarak

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok pontosan megértik az elektrosztatikai jelenségeket (Coulomb-törvény, elektromos mező fogalma)
- ismerik az elektromosság és a mágnesesség tulajdonságait (feszültség, áramerősség, ellenállás, Ohm-törvénye, áram hatásai), és a közöttük lévő kapcsolatot (Lenz-törvénye)
- a történeti áttekintés során megismert eszközök működésének alapelveit megértik (Van de Graaf-generátor, leideni-palack, kondenzátor, transzformátor)
- képesek egyszerű feladatok megoldására az ismert összefüggések segítségével, ismerik az alapvető atomfizikai jelenségeket, a radioaktivitás előfordulását, felhasználását

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Fontos alapismeretek közlése mellett áttekintést kell adni a modern tudományos ismeretekre jellemző jelenségekről és eszmékről is.

A fény és az anyag találkozásának különböző megközelítési módjai határozzák meg az oktatás útját.

Az *OPTIKA* tárgykörében az alábbiak gyakorolhatók:

- kiindulás a környezetükből származó jelenségektől
- analitikus gondolkodás a megfigyelés komplett módjának témakörében
- szimptomatikus megközelítés
- álláspontok megvitatása – az ítéloképesség fejlesztésére
- szintan a festészetben

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

optikai ismeretek a korábbi évfolyamokról

Tantárgyi fejlesztési célok

Mostanra a fiatalok érettek lettek arra, hogy megfelelő tudatossággal sajátítsanak el elméleteket.

Most már van értelme olyan tudomány elméleti kérdések megtárgyalásának is, mint például az induktív és deduktív gondolkodás fizikai modelljének jelentősége. Törekedni kell arra, hogy a diákok a tudomány egyszerűsített és általánosított állításait ne kezeljék evidenciának, hanem a modern tudományos tapasztalatokra ítéleteik meghozatala során szabadon támaszkodjanak. Ez döntő jelentőségű segítség lehet személyiségük fejlődésében.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények**OPTIKA** (I. a 8. osztályos tantervben)

- a geometriai optika aspektusai, az árnyék, a teljes árnyék és a félarány fogalma
- a megvilágítás erőssége, a kontraszt fogalma és jelentősége a látásban
- összehasonlítás: szem – fotocella, minőségek, mennyiségek, objektivitás a kvalitatív kutatások területén is
- utóképek és színes árnyékok (szukcesszív /egymást követő/ és szimultán /egyidejű/ kontraszt) és fiziológiai alapjaik
- az emberi szem és műszaki megfelelői (pl. a fényképezőgép lencsési, blendéje); rövidlátás, távollátás, szemüvegek
- a Weber-Fechner törvény (fényvel való ingerkeltés sajátosságai, észlelőképesség, geometriai és aritmetikai sor)
- az érzékszervi érzékelés és a tudat, érzékcsalódás
- Goethe színelmélete (szivárványszínek); színminőségek
- a zöld és a vörös spektrum polaritása, ezek megfelelői a növényekben és az emberben
- esetleg: klorofill, hemoglobin kémiai szerkezete
- a kromatográfia alapjelensége Goethe szerint, a goethei természettudományos módszer, a fény és a sötétség polaritása Goethe szerint, és ennek jelentősége az alkonyati színalkotásban (Rayleigh-féle fényszóródás), síktükör, domború és homorú tükrök
- a tükrözés szabályai: képsík (műszaki alkalmazások)
- mikroszkóp – elektronmikroszkóp (felbontóképességük)
- fénytörés, teljes visszaverődés (törvényei) (határszög), Newton alapkísérletei prizmákkal
- fényelhajlás (pontoszerű fényforrás, lézer; lézerfény – napfény)
- a fény hullámhossza, spektroszkóp, spektrométer
- színfelbontás prizmával
- lencsék, fókuszpontok
- virtuális és valódi képek
- napfény fókuszálása gyűjtőlencsével vagy homorú tükörrel
- polarizáció – kettős fénytörés (műszaki alkalmazása a feszültségoptikában), aszimmetrikus térszerkezet – az izotrópia fogalma
- légköri természeti fényjelenségek és ezek keletkezésének fényelhajlási, interferenciai, fénytörési és polarizációs okai
- lézer, holográfia
- a szivárvány és keletkezése; esetleges utalás az aranymetszésre a szivárványban
- a fényelektromos hatás (és műszaki alkalmazása). Foton
- elektronvolt, Planck-féle állandó

- a fény kettős természete (hullám – részecske elmélet), és hatása a 20. századi fizikai felismerésekre (a természettudományos modellek fejlődésére) vonatkozóan, a fizika határaival foglalkozó metodikát illetően; hipotézisek felállítása
- a fény három modellje: hullám-, részecske-, és sugárzási modell, valamint ezek jelentősége és a rájuk vonatkozó bizonyítékok
- relativitáselmélet, kvantumelmélet
- 20. századi jelentős kutatók életrajza (pl. Einstein, Planck, Hahn, Schrödinger, Bohr, Heisenberg)
- a diákok példákon keresztül ismerik meg itt a modern ismeretelméleti kérdéseket, valamint a tudomány és az etika problémáit
- a fizika matematizálása és a kételkedés szabadsága
- képletszerkezetek, a tömeg energia ekvivalencia; a fény és az anyag
- emissziós és abszorpciós színekép, színeképelemzés, színeképvonalak jelentése
- feszültségkülönbségek mérése fotocellával, és a hullámhosszak hozzárendelése
- Millikan kísérlete (ha nem tanították a 11. osztályban az elektronnal kapcsolatban)
- Rutherford szóródási kísérlete, az anyag hullám – részecske kettős természete

Kapcsolódási pontok

filozófia

Kulcsfogalmak / fogalmak

- fókuszpont, valódi és látszólagos kép, képtávolság, tárgytávolság, geometriai optika képszerkesztés (sík, domború és homorú tükör és lencse)
- relativitáselmélet alapjai
- kvantummechanika alapjai
- csillag, galaxis, galaxishalmaz
- ősrobbanás, táguló univerzum, fekete lyuk, fényév

A fejlesztés várt eredményei

- ismerik a geometriai optika szerkesztési eljárásait, az optikai tárgy és kép fogalmát, összefüggéseit, a leképezési törvényeket, és azok feladatokban való alkalmazását
- ismerik a fénytörés jelenségét és törvényét, a fényvisszaverődést, prizmat
- tudják a természetben előforduló optikai jelenségek magyarázatát (fénytörés, délibáb), ismerik az optikai eszközök működését (nagyító, távcső, szemüveg)
- betekintést nyernek a fizikai modellalkotásról és ennek jelentőségéről konkrét példákon keresztül (fény természete, modelljei)
- tudományos ismereteiket érveléssel meg tudják védeni, vita során ki tudják fejteni véleményüket, érveiket és ellenérveiket, mérlegelni tudják egy elképzelés tudományos megalapozottságát

- a vizsgált fizikai jelenségeket, kísérleteket bemutató animációkat, videókat tudnak keresni és értelmezni
- készségszinten alkalmazzák a különböző kommunikációs eszközöket, illetve az internetet fizikai tárgyú tartalmak keresésére
- az interneten talált tartalmakat több forrásból ellenőrzik
- a projektfeladatok megoldása során önállóan, illetve a csoporttagokkal közösen különböző prezentációkat hoznak létre a tapasztalatok, eredmények, elemzések, illetve következtetések bemutatására

KÉMIA

Bevezetés

A Waldorf-iskolákban a kémia tanításának módszertana nagyban eltér a hagyományosan megszokottól. Fontos megjegyezni, hogy a Waldorf-iskolák kémia tanítását nem a hagyományos módszerrel szembeni bizalmatlanság, az azzal egyet nem értés alakította és alakítja ki, tehát nem valaminek a tagadására alapoz. A tartalmat és a módszert a gyermek lényének (a korábbi fejezetekben részletesebben tárgyalt) fejlődéséhez igazítja, nem pedig az általánosan elterjedt szaklogikához. A kémia tanításának itt tehát nem szakmai, hanem pedagógiai célja van. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a tudomány ezen ága iránt érdeklődők a számukra megfelelő mélységben tájékozottak legyenek a világ kémiai oldaláról, de igyekszik kizárni azt, hogy a kémia nevében elidegenedjenek magától a kémiától.

Annak érdekében tehát, hogy a tárgy tanítása ne öncélú legyen, hanem annak segítségével a tanulók az egész világ szemléléséhez nyerjenek új szempontokat (melyek szervesen beépülnek gondolkodásukba), nem szabad a Waldorf iskolában a kémia tanítását a legmodernebb elméletek leegyszerűsített változataival kezdjük. Ha a kezdés a gyermekek által jól ismert anyagokkal és változásokkal történik, ahol az újdonság a csak a szempontokban és a vizsgálat módszereiben rejlik, akkor biztos tapasztalati alapot adhatunk a későbbiekben egyre bonyolultabbá váló ismeretanyagunk. A jelenségekből indulunk ki, nem pedig a modellekből. Az elméleteket, modelleket a jelenségekből, tapasztalatokból vezetjük majd le, abban az életkorban, amikor a tanulók már pontosan meg tudják különböztetni a valóságot a valóságot leírni próbáló elmélettől. E két dolog különválasztása rendkívül fontos a modern tudományos gondolkodás kialakításában, de ehhez már megfelelően érett gondolkodás és elegendő tapasztalat szükséges.

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kémia tanításának kezdetén nem lehet cél az atomelmélet bevezetése és a kémiai elemek rendszerezése. Ez utóbbiak nagyrészt nincsenek is jelen elemi állapotban a természetben, így tárgyalásuk — kevés kivételtől eltekintve — nem hozza közelebb a diákot a körülötte lévő világhoz. A kémia tanításának első évében azokat az alapokat kell letenni, melyekre a továbbiakban építeni lehet. Ez vonatkozik a fogalmak kialakítására, a megfigyelés folyamatára, a kísérletezés módszertanára egyaránt. Az égés, a sav-bázis ellentétpár, a különböző sók, az indikátorok használata, a fémek tulajdonságai mind-mind előkerülnek a későbbi évek során is, de ezek alapszintű tárgyalása jó lehetőséget ad a kémiai szemlélet kialakítására.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Hőtani ismeretek a hatodik osztályból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A metódika alapja a kémiai folyamatokba történő bevezetés. A folyamatokat nem mennyiségi szempontból kezdjük el vizsgálni, hanem minőségi megközelítést alkalmazunk. Ez segítheti a diákokat abban, hogy újfajta megértés fejlődjön ki bennük az eddig is ismert világ irányában. Ennek érdekében a hétköznapiakban is rendszeresen használt, természetes anyagokkal kezdjük a vizsgálatokat. Nem az új anyagok szokatlan viselkedésével ébresztünk fel érdeklődést, hanem új szempontokat nyitunk, újfajta kérdéseket vetünk fel a jól ismert folyamatok kapcsán. A kémia ilyenkor úgy jelenik meg, mint az ember és az ismert környezet frissen felfedezett viszonya, nem pedig a gyorsan múló szenzáció eszköze.

Ebben az évben a kémia még nem szigorúan analitikus, sokkal inkább az összefüggéseket tanulmányozza, mintsem az alkotó elemeket. A vizsgálatok közben elsősorban a tanulók megfigyeléseire, élményeire támaszkodva építkezünk, nem pedig a mérésekre.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a tűz különböző megjelenési formáinak minőségi vizsgálata (a szén másképp ég, mint a szalma és a fa; a gyertya másképp, mint az alkohol és a kőolaj, a kén másképp mint a foszfor)
- az égés termékeinek és maradványainak vizsgálata (hamu, szén, szén-dioxid)
- indikátorok (növényi eredetű indikátorok, pl. vörös káposztalé)
- a levegő áramlása a tűz környezetében: az égést tápláló oxigén
- az O₂ és a CO₂ szerepe a vérkeringésben és az égésben
- a mész és a mészégetés. A savakat képző gázok (szén-dioxid, kén-dioxid) és a bázis megjelenése (mészlúg, hamulúg). További savak (pl.: sósav, foszforsav, kénessav)
- fémek (arany, réz, ón, bronz, vas)
- kultúrtörténeti és technikai vonatkozások:
- a gyertya vizsgálata (M. Faraday) és gyertyakészítés
- a tűzhelyek és a kémény fejlődése
- a savak és lúgok vizsgálata, semlegesítés, sóképződés
- néhány gondolat az arany bányászatáról és feldolgozásáról
- sóbányászat

Kapcsolódási pontok

Fizika, ásványtan, földrajz 6. osztály, rajz-festés,

Kulcsfogalmak / fogalmak

Égés, savak, lúgok, indikátor, levegő, szén-dioxid, oxigén, fémek, oldódás

kísérlet, tapasztalat, magyarázat, balesetvédelmi szabály, veszélyességi jelölés, gáz, folyadék, szilárd halmazállapot, halmazállapot-változások, olvadás, párolgás, forrás, lecsapódás, fagyás, szublimáció, egyszerű mérési módszerek, tömeg, térfogat, sűrűség, elválasztási eljárások, kísérleti eszközök, kémiailag tiszta anyag, kémiai elem, fém, nemfém, keverék, fizikai tulajdonság, fizikai változás, oldat, oldott anyag, oldószer, gyors égés, lassú égés, só, kémhatás, közömbösítés

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek képes pontos megfigyeléseket végezni
- egyszerű kísérleteket biztonságosan végre tud hajtani
- tisztában van az égés feltételeivel
- megérti a mészégetés, a mészoltás és a mész megkötésének kémiai hátterét
- képes egyszerű következtetések levonására
- le tudja írni az órán látottakat, jellemző rajzokat tud a jelenségekről készíteni
- tisztában vannak a sav-bázis indikátorok felhasználásával

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A 8. osztály kémiája a kiindulási pontba a táplálékot készítő embert helyezi. A környezet és az ember viszonya itt egyértelmű. Az ember a táplálkozása érdekében különböző élőlények életfolyamatait szakítja meg, szétválaszt, feldolgoz, átalakít, tisztít, finomít. Az egyes tápanyagokban mindezek után is tükröződik mindaz a folyamat, amely létrejöttükkor lejátszódott. A vizsgált anyagokban tehát az életfolyamatok pillanatképeit tapasztalhatjuk, ezen folyamatoktól nem elválaszthatóak anyagi tulajdonságaik sem. A tanítás egyik fontos célja ezen karakterisztikus tulajdonságok megragadása, megértése. A tanulói kísérletek ezt a folyamatot még elevenebbé tehetik.

Órakeret: 40 óra**Előzetes tudás**

Táplálkozástani ismeretek 7. osztályban, kémiai alapismeretek a 7. osztályból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A táplálékok és a tápanyagok kémiai vizsgálati módszerei. Olyan szemléletmód kialakítása, ami az élőlényekből származó anyagok minőségére érzékenyvé teszi a diákokat. Az alapvető tápanyagok kémiai megismerése alapot ad a későbbi szerves kémiai tanulmányoknak. A vaskohászat a fémekkel történő kémiai ismerkedést bővíti az előző évhez képest.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a magtól a lisztig — különböző gabonátípusok, az őrlés technikai (az őrlőkötőtől a vízi- és szélmalmon át a hengermalomig). Kísérletek a liszttel: a tészta, a siker
- keményítő előállítás lisztből, burgonyából, a keményítő jellegzetességei, jód–keményítő reakció
- a siker, mint a liszt fehérjekomponense (elszenesítési próba)
- a fehérje: tej, tojás, hús, toll, szőr, „állati eredetű termékek”
- a fehérje denaturációja, xantoprotein-reakció

- a cukor (a hozzá tartozó kultúrtörténettel): cukor a természetben. A keményítő cukorra való átalakítása sav segítségével (hidrolízis), a keményítő vízhez és a tűzhöz való viszonya. Fehling-oldat és felhasználása, ezüstitűkő-próba, redukáló cukrok, nem redukáló cukrok
- zsírok és olajok: növényi olajforrások, állati zsiradékok A zsír, a meleghez és a tűzhöz való viszonya, vízzel szembeni viselkedése
- a szappan-előállítás folyamata
- cellulóz, papír-előállítás
- cukor-előállítás répából
- cukorfogyasztás, mint civilizációs probléma / a cukor túlfogyasztás következményei a fogazatra / vércukor és cukorbetegség
- a bőr és a cserzés folyamata
- sajt készítés
- a fémfeldolgozás folytatása, a kohóban zajló folyamatok.

Kapcsolódási pontok

Táplálkozás és egészségügy a 7. osztályban, hőtan és mechanika a fizikában, különböző élelmiszerek megjelenése a történelem során, az ipari forradalom jelentősége (kohászat), növénytan, állattan a korábbi osztályokban.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Lugol-oldat, xantoprotein-próba, Trommer/Fehling-próba, különböző cukrok elnevezése, redukáló cukrok, szappan, denaturáció, hidrolízis,

tápanyag, korrózió, rozsda, érc, ötvözetek, édes víz, sós víz, ásványvíz, ásvány, trágya, hulladék, szervetlen vegyület, szerves vegyület,

újrahasznosítás, szelektív hulladékgyűjtés, fosszilis tüzelőanyag, természetes szenek, megújuló energiaforrások.

A fejlesztés várt eredményei

- a tanuló képes egyszerű próbák segítségével a keményítő, a cukor, a fehérje kimutatására
- a látott kísérletek alapján önálló kísérleteket is meg tud tervezni, képes ezek kivitelezésére
- a tanult anyagok legfontosabb tulajdonságait képes ismertetni
- képes felismerni az összefüggéseket a különböző élelmiszerek összetétele és tulajdonságai között
- a tanult ipari folyamatokat képes lépésekre tagolni és az egyes lépéseket karakterizálni is tudja
- ismeri a tanult savak és lúgok előállítási módját

Bevezetés

A felső tagozat kémia tanításának fontos célja, hogy a környezetével tudatos, felelős viszonyt kialakító emberekké váljanak a diákok. Az előző években megszerzett alapismereteket további négy éven át bővítjük, hogy a technikai civilizációba érkező diákok otthonosan mozogjanak az anyagok

és folyamatok világában. Látniuk kell a modern kémia helyét a társadalomban, az iparban, a környezettudományban. Célunk, hogy az emberi tevékenység és a környezet kapcsolatát az életből bemutatott példákon keresztül értessük meg a diákokkal. A kémiai szaknyelvet fokozatosan alakítjuk ki és mindig megköveteljük annak megfelelő szintű használatát. Az analitikus és a szintetikus gondolkodás közötti különbség, illetve azok egymásra épülése jól megmutatkozik a magasabb évfolyamok kémia tanításában.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A szerves kémia azon területe kerül megtárgyalásra, amelynek még valóban nagyon sok köze van az élő szervezetekhez, az életfolyamatokhoz. A folyamatokban történő gondolkodás ápolása fontos cél, ezt olyan kémiai anyagok kapcsán igyekszünk megmutatni, melyek komoly érdeklődésre tartanak számot ebben az életkorban (alkohol, illatanyagok, kőolajszármazékok).

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A nyolcadikos kémia szerves kémiai ismeretei, a hetedikes táplálkozás és egészségtan, a fosszilis energiahordozók bányászata földrajzból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákoknak meg kell ismerniük a hétköznapi élet és a technika fontos szerves alapanyagait, valamint az ezekhez kapcsolódó kémiai folyamatokat. Az ezek kapcsán tárgyalt törvényszerűségeket még képletek nélkül, szavakkal leírt egyenletekkel rögzítjük. A tárgyalt kémiai anyagok kapcsán nagyon fontos azok hétköznapi életben játszott szerepének kihangsúlyozása, az ökológiai és társadalmi vonatkozások számbavétele.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az égés és az oxidációs folyamat, a redukció, mint az oxidáció visszafordítása
- a levegő összetétele. A légzés mint oxidációs, a fotoszintézis mint redukációs folyamat. Az anyagok körforgása a levegőben. Gyors és lassú oxidáció. A szén-dioxid képződése és tulajdonságai, a levegőszennyezés fajtái.
- a kémia történetéből: Az oxigén felfedezése és tulajdonságai (I. Priestley). Oxidáció, mint oxigénfelvétel (A. Lavoisier)
- szerves kémiai ismeretek: a különböző cukrok, a keményítő és a cellulóz tulajdonságai, előfordulásuk, egymásba történő átalakulásuk, az ipari feldolgozás módjai
- a szénhidrátok kimutatása a növényekben (jód-keményítő próba, Fehling-reakció, ezüsttükörpróba). A fa anyagi összetétele, a papír-előállítás kémiai folyamatai, izzítás (száraz lepárlás). A faszén előállítása. Az elszénesezés: tőzeg, barnaszén, feketeszén, a grafit kialakulása. Kőolajképződés. A kőolajszármazékok.

- erjedés: alkoholos erjedés, ecetsavas erjedés, aerob és anaerob erjedési folyamatok. A desztilláció folyamata. Az alkoholok tulajdonságai és fajtái. Az alkohol túlfogyasztás veszélyei. A metanol mérgező hatása. Drogok kémiai tulajdonságai.
- az éterek előállítása és tulajdonságai, az éterrel való munka veszélyei
- az aldehidek és a karbonsavak (előállítás, felhasználás)
- észterek és aromaanyagok: természetes források és mesterséges előállítás
- a zsírok, mint észterek, elszappanosítás
- tűzoltási eljárások összehasonlítása, kitekintés a klórozott szénhidrogénekre (halon)
- az altatásra használt anyagok története

Kapcsolódási pontok

Biológia élettani fejezetei 7. osztályban, 10. osztályban, földrajz a fosszilis energiahordozók kapcsán, rajz és festés a rajzszen előállítása kapcsán.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Alkohol, aldehid, karbonsav, éter, észter, oxigén, szén-dioxid, fotoszintézis, glicerin, oxidáció, redukció, desztilláció, szénhidrogének, frakcionált desztilláció

gyógyszer, dohánytermék, drog, alkohol, tápanyag, élelmiszer-adalék, táplálékkiegészítő, mesterséges édesítőszer, tartósítószer, E-számok,

funkciós csoport, homológ sor, alkoholok, aldehidek, ketonok, éterek, karbonsavak, észterek, lipidek, trigliceridek, szénhidrátok, jódtinktúra, szerkezeti képlet.

A fejlesztés várt eredményei

- ismeri az alkoholos erjedés folyamatát, annak termékeit
- pontosan meg tudja határozni a reakciók lezajlásának körülményeit
- ismeri a fotoszintézis jelentőségét a földi életben
- tudja használni az oxidáció és a redukció fogalmát, ismeri az ezek közötti összefüggést
- képes jellemezni a tanult szerves anyagokat fizikai tulajdonságaik és kémiai reakcióik alapján
- ismeri az észterek tulajdonságait, kinyerésük ill. ipari előállításuk módját

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gondolkodási rendszer alakításának fontos lépése a kvantitatív gondolkodás megerősítése, az ebben történő magabiztos tájékozódás. A sók témaköréhez kapcsolódó sztöchiometria alkalmas ennek kigyakorlására. A sók sokféleségében működő azonos logika átlátása rendet teremthet a látványos összevisszaságban, s ennek kigyakorlása fontos alapját adhatja a világ értő szemlélésének.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

A hetedik osztályos kémiai alapismeretekből a savak, sók, lúgok, kémhatás részek, egyenletrendezés, elektromos áram.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az elektromosság és a kémia kapcsolatának kidolgozása. A sztöchiometria alapjainak lerakása jól átlátható semlegesítési reakciókon keresztül. Az oldatok kialakulása és az ezekkel kapcsolatos számítási feladatok bevezetése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a só keletkezése és kinyerése, sólerakódási helyek, a sók jelentősége a kémiai iparban (nagyipar, amalgámeljárások)
- sóképződés a kémiai semlegesítés folyamatában, a sók közönséges nevei és a nemzetközi nevezéktan
- kristályosítás és oldás, a kristálynövekedés és a növényi növekedés összehasonlítása, a kristallográfia alapjai, fagyáspont-csökkenés, forráspont-emelkedés, kísérletek a különböző sókkal
- diffúzió és ozmózis, az ozmotikus nyomás mérése, biológiai jelentősége
- a sók kémiai analízise, savak, bázisok, anhidridek, termikus sóbontás, savak és bázisok sóból való előállítása, elektrolitikus sóbontás
- savak és lúgok előállítása fémes és nemfémes elemekből, az előállítás nagyipari eljárásai, ennek történelmi jelentősége, a kémiai technika fejlődése, fontos savak és bázisok tulajdonságai, indikátorok, pH-érték, vízkeménység, lágyítás, mosószerek, savas eső
- bevezetés a reakcióegyenletek egyszerű formájába (lehetőleg még képletek nélkül)
- egyszerű sztöchiometriai mérések, számítások. Oldatok töménysége, számítások
- savak és lúgok az emberi szervezetben
- kiegészíthető mindez a kristályrendszerek áttekintésével és a Mohs-féle keménységi skálával

Kapcsolódási pontok

földrajz: geológia és gazdasági földrajz, közlekedésföldrajz

történelem: a só történelmi jelentősége, sóutak

fizika: elektrolízis, iontörvény az elektrolízissel összefüggésben

biológia: ozmózis

Kulcsfogalmak / fogalmak

savak, lúgok, sók, elektrolízis, anód, katód, pH-érték, vízkeménység, oldódás, diffúzió, ozmózis, fagyáspont-csökkenés, forráspont-emelkedés, kristályrendszer

kristályrács, ion, Avogadro-törvény, moláris térfogat, amorf állapot, moláris tömeg, anyagmennyiség, Avogadro-szám, relatív atomtömeg, vegyjel, képlet, vízkeménység, felületaktív anyag, reakcióhő, sav-bázis elmélet, amfoter vegyület, oxidáció, redukció, kémiai reakció, reakcióegyenlet, katalizátor,

csapadék, gázfejlődés, exoterm reakció, endoterm reakció, egyesülés, bomlás, valódi oldat, kolloid oldat, komponens, levegő, ötvözetek, toxikus anyag, tudomány, áltudomány.

A fejlesztés várt eredményei

- ismeri az elektromosság és a kémia tanult összefüggéseit
- meg tud oldani egyszerű számolási feladatokat az oldhatóság, a semlegesítés, valamint a koncentráció témaköreiben
- ismeri az ozmózis jelenségét és természetben betöltött szerepét
- ismeri a sók nevezéktanát, a tanult sók közöséges neveit
- fel tud írni egyszerű, szavakkal leírt kémiai egyenleteket
- ismeri a vízkeménység fogalmát, a vízlágyítás módszereit

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az előző tanév nagy polarításokon alapult, a savak és bázisok, a fémek és nemfémek világában. Ez az év ezeket a polarításokat feloldja, s a kémiai elemek rendszerének tanulmányozásával újból a teljesség, az egységes rendező elv kerül előtérbe. Ez nem jelenti a sablonos gondolkodásra ösztönzést, az egyes elemeket ugyanis egyéni karakterükben igyekszünk megismerni. Az elemek vizsgálata nagyon jó lehetőség az analitikus gondolkodás megerősítésére és gyakorlására. A konkrét tapasztalatoktól elvonatkoztató absztrakciót is ápolja az anyag szerkezetét vizsgáló elméletek tárgyalása.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Az előző tanévek szerves kémiai ismeretei, egyenletek rendezése

Tantárgyi fejlesztési célok

A kémiai elemek karaktereit legjobban a kémiai anyagok egymással történő reakcióiból ismerhetjük meg. Fontos lesz megvizsgálni, hogy hogyan jelenik meg egy elem önmagában, illetve hogyan nyilvánul meg reakcióiban, másokkal való kölcsönhatásában. A kémiai képletek bevezetéséhez a kémia mennyiségi törvényszerűségeit használjuk fel. A kémiai elemek rendszerét, mint egy nagy felfedezést tárgyaljuk, mely új lehetőségeket, irányvonalat teremtett a tudomány és a technika fejlődése szempontjából. Az analitikus szemlélet mellett mindig szem előtt kell tartani a változások teljességét (egy folyamat melléktermékei éppúgy figyelmet érdemelnek, mint a fő reakció, lásd környezetszennyezési problémák kialakulása). Az elméleti gondolkodás olyan szintje van jelen ebben a korosztályban, hogy esetleg az atomszerkezetet tárgyalását is elkezdhetjük ebben a tanévben.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az atomszerkezet alapjai

- az elemek periódusos rendszere: a felfedezés története, törvényszerűségek, a legfontosabb fő- és mellékcsoportok, periódusok és értékűség, bázis és savképzők, amfoterek. A periódusos rendszer értelmezései
- a legfontosabb elemek kiválasztásakor a természetes előfordulásukat vehetjük tekintetbe: kén és vegyületei, nitrogén és vegyületei, foszfor és vegyületei, oxigén és vegyületei, (nászcsenz és közönséges oxigén, ózon), hidrogén és vegyületei, szén és vegyületei, szilícium és vegyületei, különböző fémek és vegyületeik
- képletírás és a reakcióegyenletek felállítása
- sztöchiometrikus számítások
- az elemfogalom története
- térfogattörvény

Kapcsolódási pontok

Informatika: szilícium

fizika: atomszerkezet,

biológia: kormeghatározási módszerek kémiai alapjai

filozófia: az elem fogalma

Kulcsfogalmak / fogalmak

Elem, kötés, keverék, analízis és szintézis, a kémiai kötések alaptörvényei:

az anyagmegmaradás törvénye (Lavoisier)

az állandó és sokszoros részek törvénye (Proust, Dalton)

tömegviszonyszámok

gázreakciók törvényszerűségei

vízszintézis és analízis

a gázok térfogattörvénye, mőtömeg, mőtérfogat

Avogadro-tétel

az elemek periódusos rendszere

elemi részecske, proton, elektron, neutron, kémiai részecske, atom, molekula, ion, elemmolekula, vegyületmolekula, atommag, elektronburok, rendszám, periódusos rendszer, nemesgázszerkezet, kémiai kötés, alkálifémek, alkáliföldfémek, földfémek, halogének, nemesgázok, könnyűfémek, nehézfémek, a fémek redukáló sora, korrózióvédelem,

izotópok, vegyértékelektronok, elektronegativitás, kötéspolaritás, másodrendű kémiai kötés, Hess-tétel, dinamikus egyensúly, a legkisebb kényszer elve, Brønsted-féle sav-bázis elmélet, amfoter vegyület, oxidáció, redukció, redoxireakció, galvánelem, elektród, akkumulátor, elektrolízis.

A fejlesztés várt eredményei

- a tanulóknak tiszta fogalmat kell alkotnia a kémiai elemről
- képes a tanult elemek árnyalt jellemzésére
- pontos jegyzőkönyvet tud vezetni az elvégzett kísérletekről
- képletek segítségével reakcióegyenleteket képes értelmezni és felírni, tudja azokat rendezni

- meg tud oldani egyszerű sztöchiometriai feladatokat
- ismeri az elemek periódusos rendszerét, annak felépítési elvét
- érti a kovalens, az ionos és a fémes kötés kialakulásának elméletét

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az előző év analitikus szemléletét nagyon jól kiegészíti a döntően szintetikus szemléletű lezáró év. Olyan modern gondolkodást kell kialakítani a diákokban, amely segítségével az élőlények, az ember élettani folyamatait egységben tudja látni a környezetben zajló kémiai folyamatokkal. Ez az összetartozás intellektuális szinten is megerősítheti mindazt a környezettel és az élő természettel szembeni az erkölcsi felelősséget, amit gyermekkorban még érzelmi alapokon építettek fel a diákok.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Szerves kémiai ismeretek a 8. és a 9. osztályból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákoknak betekintést kell nyerniük a legmodernebb kémiai technológiák világába, különös tekintettel ezen technológiáknak a természet és az ember változó viszonyában betöltött szerepére. A modern kémiában a szerves kötéseknek kiemelkedő szerepük van, az epocha vezérfonala a biokémia lesz. A biokémiai folyamatok vizsgálatakor külön hangsúlyozzuk az emberi szervezetben lejároló eseményeket, az ember belső világa és a külvilág közötti biokémiai kapcsolatokat. Enzimeket, hormonokat és a szabályozó mechanizmusokat is tanulunk kémiai szempontok alapján.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- részletes atomszerkezet
- izotópok, radioaktivitás
- modern atommodellek
- a szén és a szénkötések különlegessége, jelentősége az élőlényekben, izoméria
- tudománytörténeti mérföldkő: Wöhler karbamid szintézise
- a szénhidrogének kémiája: a kőolaj és földgáz előfordulása, keletkezése és összetétele, jelentősége, mint nyersanyag és energiahordozó, a benzin előállítása (finomítás), krakkolás, oktánszám, ökológiai hatások
- alkánok: a homológ sor fogalma, a szerves szerkezeti képletek fejlődése (összegképlet és szerkezeti képlet), az izoméria fogalma, térbeli modellek, láncképződés és gyűrűképzés
- alkének, alkadiének, alkinok: szerkezetük, gazdasági jelentőségük
- aromás szénhidrogének

- a szénhidrogének származékai: a halogén-származékok és környezeti hatásaik
- alkoholok: primer, szekunder és terciér alkoholok, egy és többértékű alkoholok (glikol, glicerin) és ezek jelentősége, aldehidek, ketonok, karbonsavak, észterképződés és elszappanosítás.
- a biokémia alapjai:
  - fehérjék, aminosavak, peptid-kötés, esszenciális aminosavak, enzimek, a növényi és állati fehérje élettani jelentősége, kémiai felépítése
  - nukleinsavak, DNS, RNS felépítése
  - szénhidrátok, felépítési és lebontási folyamatok
  - zsírok lebontása
- műanyagkémia: poliészter és poliamid, vegyi szálak, pl.: nylon, duroplaszt, thermoplaszt és elasztomerek tulajdonságai és szerkezete; a műanyagok feldolgozása, felhasználása és megsemmisítése.
- a hulladékkezelés problémája, újrahasznosítás
- esetleg a modern elválasztás-technológia, kromatográfia, is sorra kerülhet.

Kapcsolódási pontok

földrajz: ózon-problematika

biológia: az élettani folyamatok biokémiája,

Kulcsfogalmak / fogalmak

atommag, proton, neutron, elektron, pályák, héjak,

alifás és aromás kötések, polimerizáció és poliaddíció, funkciós csoportok.

nukleinsavak, DNS, RNS, peptid-kötés, aminosavak.

szintézis, természetes és mesterséges szén, könnyűfémek, nehézfémek, a fémek redukáló sora, korrózióvédelem, fosszilis energiahordozók, természetes és mesterséges alapú műanyag, szerves reakciótípusok, izoméria, konstitúció, aromás vegyületek, aminok, amidok, kondenzáció, hidrolízis, aminosav, polipeptid, fehérjék szerkezete

üvegházhatás, globális klímaváltozás, ózonpajzs, ózonlyuk, savas eső, szmog, édes víz, sós víz, ásványvíz, ásvány, trágya, hulladék, veszélyes hulladék, újrahasznosítás, szelektív hulladékgyűjtés, szerves vegyület, fosszilis tüzelőanyag, természetes szén, megújuló energiaforrások.

A fejlesztés várt eredményei

- a tanuló ismeri az élő szervezetben leggyakrabban előforduló elemeket
- tudja a biogén elemek kimutatási reakcióit
- ismeri a szerves anyagokban leggyakrabban előforduló kémiai kötések
- ismeri a tanult funkciós csoportokat
- tisztában van a kőolaj-feldolgozás alapvető lépéseivel és termékeivel
- felismeri a kőolajalapú termékek és technológiák jelentőségét a hétköznapi életben, annak környezeti hatásait

- ismeri az izoméria fogalmát
- tudja alkalmazni a tanult nevezéktani elveket

HONISMERET ÉS FÖLDRAJZ

Bevezetés

„A gyermekek érdeklődnek a világ iránt, töreksenek arra, hogy kimenjenek a természetbe, hogy saját identitásuk eléréséhez kialakítsák önálló világvilágképüket. Ez része az ember individualizálódási készségének. Minden gyermeknek egyesítenie kell világvilágképét a testi tudatosságával, annak érdekében, hogy tudja hol a helye és ki is ő.” (D. L. Brierley)

A földrajz tanítását úgy építjük föl, hogy fölkeltsse a diák világ iránti érdeklődését, és egyben életbátorságot is közvetítsen. Ehhez tartozik a Földnek, mint természeti környezetnek egyre jobb megértése, annak életritmusával, sajátosságával. A természeti környezet alapvetően meghatározza az ott élő emberek életét, de egyúttal az emberek gazdasági és kulturális tevékenysége meg is változtatja azt. Az ember környezete iránti felelősség tudatát és az ökológiai tudatosságot a gyermekkorban kell megalapozni.

Az emberi lény térbeli tájékozódása, léte a térben, jellegzetes fejlődési fokokon halad át. A földrajz tantárgynak az egyik feladata a gyermek térbeli tudatosságának erősítése. Ahogy a földrajz a kifelé forduló tájékozódást segíti, „testvér” tantárgya, a geometria a belső térbeli tájékozódást fejleszti. A földrajz tantárgy másik feladata a tér és az idő összekapcsolása, amely főleg a történelmi tanulmányokban jelenik majd meg.

A földrajz minden aspektusában, a tanterv összességén belül integráló tárgy szerepét tölti be.

A földrajz tanítás természetes, indirekt lehetőséget kínál a morális erők fejlesztésére is. Ha a gyermek megismeri az egymásmellettséget a térben, szeretetteljesebben fordul majd a „mellette lévő” ember (embertársa) felé is. Ezért a Waldorf-iskola módszertanában a földrajz tanítás sarkalatos témái a következők:

- fizikai vagy természeti földrajz
- társadalomföldrajz
- belső vagy fejlődésföldrajz

A fizikai vagy természeti földrajz szisztematikusan ismerteti a föld jelenségeit, felszínét, belső szerkezetét, valamint atmoszféráját. A társadalomföldrajz az ember környezetre gyakorolt hatásával, gazdasági következményeivel, valamint a földrajzi környezet sajátosságainak és az ott élő emberek társadalmi és kulturális fejlődésének viszonyával foglalkozik. A belső vagy fejlődésföldrajz azt elemzi, hogy az egyének környezetük iránti tudatossága miként tükröződik abban, ahogyan a világot látják. Célunk integrálni ezt a háromféle megközelítést.

Az első három osztály során a tanuló megismerkedik saját környezetével, az ott élő emberek által végzett munkákkal (pl. mesterségek – 3. osztály). Ezekben az években nagy szerepet kap a formarajz, a későbbi geometria előfutáraként, amely többek közt a gyermek saját testi viszonyainak megismerését is szolgálja. Az adott helynek és a környezetének a megértése két fontos lépés, amelyre ekkor válnak képessé a gyermekek, vagyis „én én vagyok, itt és ebben a családban, te meg te vagy, hozzám képest ott”. Miután ez kialakult, csak akkor képesek kilépni, és a körülöttük levő világot felfedezni. Ezért kezdődik a földrajz tanítás – a külső világról való tudatos tanulás értelmében – a 4. osztályban, amikor új módon ébred fel a gyermekben a kíváncsiság a környezete iránt. Az első évek földrajzzal kapcsolatos témáit is ide gyűjtöttük, jóllehet ezek nem sorolhatók a tudományos értelemben vett földrajzhoz, a későbbi földrajzi tanulmányokat azonban jól előkészítik.

1. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A gyermekek magától értetődőnek veszik környezetüket, vagyis az embereket, az állatokat, a növényeket, a köveket, a csillagokat, a Napot és a Holdat, valamint az évszakokat. Ha folytonosan meg tudjuk újítani a különböző területek és a gyermek lelki világának ezen egységét, ezzel erősítjük a gyermekek bizalmát, elfogadását és magabiztosságát. A gyermekek élete első hét éves periódusának alapvető lelkiállapotát azzal az érzéssel tudjuk kifejezni, hogy 'a világ jó'.

Órakeret: integráltan a magyar nyelv és irodalomban**Előzetes tudás**

Az első hét év alatt szerzett tapasztalatok a természettel, környezettel, azok jelenségeivel, anyagaival kapcsolatban.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyermekeket történetekkel, a természet megfigyelésével, az évszakok váltakozásának követésével, tapasztalataik lerajzolásával ösztönözzük arra, hogy elgondolkodjanak olyan dolgokon, melyek kihangsúlyozzák, hogy mi a különleges abban, amit látnak. Mi végtelenül nagy és mi parányi, mi törékeny és mi végtelenül erős a természetben. Az ilyen történetek és megfigyelések csak akkor válnak világossá a gyermekek számára, ha azokat szívvel-lélekkel mondjuk el nekik, azaz ha megismerés által, képekben gazdagon az érzelmekhez szólnak. Ezáltal felfogják, hogy semmi sem értelmetlen vagy jelentéktelen a természetben. Ezek a tapasztalatok különösen fontosak, mivel felkészítenek arra a valóságos helyzetre, amelyben manapság nap, mint nap találjuk magunkat. Ezzel nemcsak megalapozzák a jövőt, hanem mintát is állítanak neki.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A természet birodalmait, az elemeket, az évszakokat, a csillagokat úgy kell érzékeltetni, mintha saját maguk beszélnének. Ezen nem absztrakt történeteket értünk, hanem természetes meséket, melyek a dolgok lényegéről szólnak. Formájukat tekintve lehetnek példázatok, vagy természetről szóló legendák.

Kapcsolódási pontok

Mesék, rajzok, a tájékozódást szolgáló nagytesti mozgások, mozgási memóriát fejlesztő gyakorlatok

Kulcsfogalmak / fogalmak

irányok, évszakok, ismert égitestek (Nap, Hold), időjárás tényezői, csapadékfajták, települések alapszavai (utca, város, falu stb.)

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekben alakuljon ki egy fokozott odafigyelés a természet dolgai iránt, melynek során megérthetik, hogy a természetben minden lénynek és folyamatnak jelentősége van.

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban a gyermekek megtanultak „más” szemmel tekinteni környezetükre, és elkezdték meghallani azt, amit a környezetük mond nekik. Most, a második osztályban megtapasztalják, miként kapcsolódik az emberi lény a természet birodalmához. A természet átélése, a benne való tevékenység, munkálkodás fontossá válik.

Órakeret: integráltan a magyar nyelv és irodalomban

Előzetes tudás

Természetismereti alapok, egy-egy növény, állat. Eligazodás a testtájak között.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az állatmesék, mint például Ezópus meséi, antropomorfisztikus formában szólnak az emberek egymáshoz és környezetükhöz fűződő viszonyáról. A szentekről szóló legendák, de elsősorban Assisi Szent Ferenc személyéről elhangzó történetek a teremtett világ iránti alázat, odaadás és szeretet érzését erősítik meg a gyermekben. Erkölcsi érzékük fejlődik, anélkül, hogy tudatos megfogalmazást nyernének a tanulóknak felkeltett érzések.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A gyerekek környezetének egyre tudatosabb bejárása és felfedezése. Az ember viszonya a természethez történeteken, legendákon keresztül. Tájékozódás a külső világ tárgyai szerint, tájékozódás a síkban (pl. tájékozódás a síkon ábrázolt térben; tájékozódás szavakban megfogalmazott információk szerint).

Kapcsolódási pontok

A gyermekek elmesélik, hogy mi történik körülöttük a természetben, például mit láttak iskolába menet, vagy mit fedeztek fel egy kiránduláson. Azok a dolgok, amelyeket magukkal hoznak az iskolába (pl. madárfészkek, levelek, vadgesztenyék, gyümölcsök, kövek, agancsok, csigák) kiindulópontul szolgálhatnak a bennünket körülvevő világról szóló beszélgetéseknek.

A „szabadtéri tantermet” minden évszakban és többféle időjárási viszonyok között rendszeresen kell látogatni, és megtapasztalni. A tanteremben berendezett ún. évszakasztal a külső természetet, az évjárás fordulópontjait, az ünnepeket reprezentálja.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A tájékozódást segítő viszonyok (pl. mellett, alatt, fölött, között, előtt, mögött).

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekben alakuljon ki egy ős tisztelet a természet dolgai iránt, amelynek az emberi tevékenységeket is át kell hatnia, mivel mi is a természet elválaszthatatlan részei vagyunk. Tudjon tájékozódni a saját környezetében.

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Kilencéves koruk táján a gyermekek világhoz való viszonya döntő változáson megy keresztül: a világ, amely eddig az ő részük volt, átváltozik az őket körülvevő világgá. A gyermekek képesek megérteni a hosszú ideig végzett komplex munkafolyamatokat (például a házépítés-, a mesterségek- vagy a földművelés-epochán), amely végigvezeti őket az ásástól és vetéstől a végeredményig, vagyis a kenyérsütésig tartó teljes folyamaton. A konkrét realitások, megismerési módszerek iskolázzák intelligenciájukat. A gyerekek a legtöbbet a valóságos helyzetekből tanulnak. Lényeges, hogy munka közben a tárggyal való kapcsolatuk ne törjön meg, ne forduljon át merő racionális és tárgyias absztrakcióba, hanem saját tevékenységeik vezessék őket önálló következtetésekhez. Az élő környezet tudatos megismerése kezdődik, amelyben a természet anyagainak sokoldalú használata, folyamatainak meglátása, összehasonlítása, cél szerinti felhasználása fejlődik.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Térbeli tájékozódás nagytesti mozgással. Természeti körfolyamatok felismerése, megfigyelése, sorba rendezése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A lehetőségekhez képest a gyermekeknek saját kezű, közvetlen élményeket kell szerezniük a különböző foglalkozásokról, mesterségekről. A tevékenységek folyamatait, tapasztalatait fel tudja idézni, szóban, írásban képes összefoglalni, rajzban kifejezni.

A lehetséges témák közül az iskola földrajzi elhelyezkedése figyelembe vételével kell választani.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az ember és a föld: a földműves és a termőföldön végzett munka, a szántás (a ló, a lószerszámok, a patkolás), a boronálás, a vetés (különféle gabonafajták), a különféle talajok (vízelvezetés a vizes szántóföldeken), a betakarítás, a cséplés, az őrlés, a kenyérsütés, a vetésforgó. A hagyományos földművelés megismerése után a gyermekek megértik, hogy milyen munkát végeznek a traktorok, a kombájnok stb.
- a házépítés munkafolyamatainak alkalmazása: téglagyártás (szárítás, égetés), malterkészítés, falrakás, ácsolás, tetőfedés
- „ősi” foglalkozások, mint például pásztor, vadász, halász, favágó, faszénégető, pék, szabó, suszter, fazekas, ács, tímár, szíjgyártó, fonó, takács vagy kovács

Kapcsolódási pontok

Ószövetségi történetek. Mozgássor ismétlése visszafelé. Mértékegységek (hosszmérték). Tájékozódás az időben. Élő, élettelen, növény, állat, ember. Évszak, életkor, életszakasz, körforgás. Naptár, hónap, nap, napszak. Olvadás, fagyás, párolgás, forrás, lecsapódás, mozgás, ütközés, égés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Földműveléssel kapcsolatos fogalmak, szerszámok nevei, a házépítés fogalmai, mesterségek fogalmai, a kenyérfélesztéssel kapcsolatos fogalmak. Halmazállapot, mérés, mérőeszköz, mérőszám, mértékegység, hosszúság, űrtartalom, tömeg, idő

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek legyen képes az ember természetbeni tevékenységeinek megfigyelése révén az ember természetformáló szerepét felismerni. A tanulás során végzett tevékenységekkel a gyermek képessé válik arra, hogy társaival együttműködjön. Megtanul a csoporton belül különböző szerepekben feladatot végezni és munkájáért felelősséget vállalni.

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Korábban általános szempontokra irányult a tanítás (kapcsolatok a természettel, munkafolyamatok megismerése), de mostantól a gyermekek figyelmét a térre és az időre irányítjuk. Jelentős fordulatot jelent a 10 évesek számára az oldalnézetből a felülnézetbe való átállás. Ennek a képzeletbeli felemelkedésnek a „tornáztatása” minél gyakrabban, minél többféle formában, erősíti a térérzékelést. A térképábrázolás elemeit is ekkor tudjuk megalapozni.

Az első hat évben művészeti módon tanítunk, a képek élő, eleven megteremtésével. A „vizualizáló szem” időszaka ez, amelyben a hallás alapján belső képteremtés zajlik a gyermekben. Fontos, hogy eközben hozzájáruljunk az otthon megismeréséhez, megszeretéséhez. A gyermek számára a lakóhelye valóban a világ közepe, a legfontosabb viszonyítási pont. Ettől a kötődéstől függ, hogy mennyire tud majd elrugaszkodni, és megismerni más tájakat, mennyire tud otthonná válni számára a nagyvilág.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

Az életről szóló általános ismeretek: kapcsolatok a természettel, a munkafolyamatok megismerése. Tájékozódás az irányokban. A felszínformák felismerése, megnevezése. A múlt, jelen, jövő, mint folytonosan változó fogalmak, például az előtte, utána, korábban, később megértése, használata; egy folyamat mozzanatainak időbeli elrendezése.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az iskola, a környék, a városka vagy nagyváros közvetlen környezetét mutatjuk meg a gyermekeknek a földrajzi, vagyis térbeli, és a történelmi, vagyis időbeli fejlődésében, egészen a jelenig. Célunk: az otthon megismerése, tudatosítani a szülőföld karakterét. A gyermekeket a világgal összekötő általánosabb kapcsolat átalakul a társadalmi és térbeli hova-tartozás érzésévé. Igen hasznos az első félévbe beépíteni az égtájak megismerését és begyakorlását. A gyermekekben ez a képesség különböző pillanatban ébred fel, ezért elegendő időt kell hagyni ennek. A honismeret epocha eredményességét viszont nagymértékben segíti, ha ekkorra már mindenki jártassá válik az égtájak felismerésében és alkalmazásában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a nap mozgásának megfigyelése, felismerve a négy fő égtájat
- néhány jellemző csillagkép mozgásának megfigyelése, ahogy a sarkcsillag körül felkel és lenyugszik, valamint a Hold mozgása
- a gyermekek különböző tárgyakkal (vagy építő kockával) megjeleníthetik a közvetlen környezetet vagy egy képzeletbeli falut. Fehér porral leszórva, majd a tárgyakat elvéve, könnyű meglátni a felülnézeti képet
- az eddigi tapasztalatok tudatosításaként lerajzolni felülnézetben a saját szobát, házat, tantermet, iskolát
- rajz készítése az iskoláról (vagy a gyermek lakóhelyéről,) és városáról madártávlatból
- magas nézőpontról (hegyről, toronyból) valódi felülnézet megtapasztalása, a lefelé ereszkedés közben annak a változásnak a megfigyelése, hogy különböző szintekről hogyan látható a környező táj
- az egyes gyerekek iskolába vezető útjának elmondása, lerajzolása
- a környező táj megformázása homokból terepasztalon
- az első egyszerű térképek megrajzolása
- a közeli víz (patak, folyó, tó stb.) meglátogatása
- a földfelszín formakincsének elemei (domborzat, vízrajz)
- a szárazföld és a légkör arányának megvizsgálása (hegy/völgy/síkság)
- a természetes növényzet tudatosítása az adott helyen (hogy majd más tájakat megismerve, viszonyítani tudjon)
- a művelt területek aránya a környéken
- az ember jelenléte a tájban
- a település, illetve közeli városok megismerése, feltérképezése
- a környék fejlődéséről szóló történelmi események és legendák elmondása
- a táj domborzata és az ott élő emberek életének összefüggései (hegyvidék — erdőgazdálkodás, vízpart — halászat stb.)
- a helyi földművelési módok, a helyi ipar, munkahelyek és infrastruktúra vizsgálata
- a helyi vasútállomásra, vagy buszpályaudvarra tett látogatás érzékeltetheti a gyermekekkel, miként kapcsolódik lakóhelyük más városokhoz, miért utaznak más emberek a lakóhelyükre, milyen árucikkeket szállítanak városukba, illetve onnan máshová

Kapcsolódási pontok

A negyedik formarajzban a négyes szimmetriával is dolgozunk (+), ez szintén szolgálhatja az irányok megerősödését. A kereszt a tükrözéses forma mellett egy hely szimbóluma is. A bújtatott formánál a centrum és a periféria közti folyamatos mozgás feltételezi a térbeli tájékozódás rugalmasságát. Természetes és mesterséges életközösség, erdő, mező-rét, víz-vízpart, élőhely, életmód, környezeti igény, alkalmazkodás, testfelépítés, tápláléklánc, táplálékhálózat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A Nap járása és az égtájak, a térkép, alapvető térképjelek, térképvázlat, alaprajz, domborzati térkép. Iránymérés, helymeghatározás eszközei, lehetőségei (az iránytű). Megye, megyeszékhely, település, főváros.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek legyen képes – otthona és iskolája környezetében – térben és időben tájékozódni, azaz irányokat, távolságokat, hosszúságokat, nagyságrendeket megnevezni, megbecsülni. Képes környezetét áttekinteni, megfigyeléseit összehasonlítani, csoportosítani, következtetéseket levonni azokból
- tudjon egyszerűbb térképeket (útvonalrajzot) készíteni, iránytűt használni

Bevezetés

9-10 éves kor táján a gyermeknek „egocentrikus vilásképe” van, vagyis a világ középpontjaként éli meg önmagát. A helyet ismeri, ahol él és mozog, „honismerete” van. A világot ebből a középpontból kiindulva fedezi fel, egyre messzebb és messzebb merészkedve, a világ egyre nagyobbá válik, koncentrikus módon tágulva, „koncentrikus vilákképpé”. A helyi polgárrá és a világpolgárrá válás párhuzamosan történik. Az ismert világból indulva az ismeretlen felé halad, majd visszatér az ismertbe. Ez a felfedezés útja. A földrajz tanításnak a 7. osztályban van a középpontja. Itt következik be az a változás, amely az adott környezetünkön túljutni akaró vágyakozást ébreszti fel. Az ismeretlen iránti vonzódás az emberben élő mély érzés, ez fontos hajtóereje az új dolgok felfedezésének. A terjeszkedés kiterjed az egész földre, valamennyi kontinensre, és ez által egy újabb rálátás születik meg a fiatalban. A „honismeret” átalakul „föld ismeretté”.

A gyermekek szellemi-lelki változásainak megfelelően ebben az időszakban áthelyeződik a földrajz tanítás súlypontja is. A „gyermekkor közepén” – 10-12 éves korban – még semmiféle egoizmust nem fejlesztenek ki, ezért a Föld gazdasági hasznát és kihasználását még anélkül, – a később természetes módon meglévő egoizmus nélkül – tudja szemlélni, átélni és befogadni. Fontosak lesznek azok a témák, amelyek a közvetlen környezetünkből kiindulva bemutatják, hogy miként használja – gazdaságföldrajzi értelemben – az ember a különböző földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkező területeket.

Ahogy a külvilágban egyre otthonosabban érzi magát a gyermek, egyúttal belső magabiztossága is erősödik. Ezért előnyös olyan időszakra tenni a földrajz epochát, amikor változás van a természetben (ősszel vagy tavasszal), mert a figyelmünk ilyenkor kint is, bent is jelen van. A térbeli tájékozdási képesség mélyebb rétegei ébrednek fel a földrajz tanítás során. Ennek érdekében folyamatosan sok térbeli érzékelési feladatot kapnak a diákok, térkép nélkül és annak segítségével is.

5. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Minden félelem nélkül kellene behelyezkednie a világba a gyermeknek, ezért nem beszélünk ebben az időszakban semmilyen környezeti problémáról. Jó szokásokat lehet kialakítani (pl. szelektív hulladékgyűjtés), a pozitív folyamatok megerősítésének szándékával, nem pedig a felhalmozódott környezeti ártalmak tudatosításának törekvésével. Ha meg tudja élni „a világ jó és szép” oldalát,

kialakul benne a bizalom és az elkötelezettség, akkor lesz elég ereje és bátorsága, hogy az igazságérzetének felébredésével a felelősségérzete tenni akarással párosuljon. Összegezve elmondhatjuk, hogy 12 éves korig a földrajz tanítás feladata, hogy közelebb hozza a Földhöz a gyermekeket, megszerettesse és tudatosítsa bennük a környező világot.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

A magyar mondákkal és a honfoglalással kapcsolatos földrajzi ismeretek. A Kárpát-medence természetmondája. Környezettudatos jó szokások (pl. szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás). Térképészeti alapismeretek, a térkép legfontosabb alapelemeinek felismerése (vizek, domborzati jelölések, települések stb).

Tantárgyi fejlesztési célok

Megismerni, megérezni a hon nagyobb egységének (pl. Dunakanyarnak, a Bükknek) a sajátosságát. A kép táguljon addig, hogy az egész ország legyen benne a választott egységben. Mivel hazánk földrajzilag és kulturálisan is nagyobb egységhez tartozik, ezért a teljes Kárpát-medencét fontos érinteni. Az ismert földrajzi egységekből kiindulva építsük fel a nagyobb tájegységet. A térkép bevezetésére nagy gondot fordítsunk, mert a térkép egy absztrakt, elvont ábrázolás, amelynek az átlátását lépésről-lépésre tudja megszerezni a gyermek. A térkép mélyebb megértése hasonló a betűk megismerésétől az olvasásig és az önálló írásig tartó folyamathoz.

A gyermekkoruk középső periódusában lévő gyermekek számára szóló földrajztanítás megkívánja, hogy tapasztalatokon és élményeken alapuló tényekkel ismertessük meg őket. A gyermekeknek meg kell ismerniük a világ egy darabkáját, de oly módon, hogy az ismeretekhez átélhető érzések is kapcsolódjanak. Ennek során az oksági összefüggéseknek még a háttérben kell maradniuk. A 4. osztályban a környezetismeret tanítása során megkezdett gazdasági és infrastrukturális ismeretanyagot más vidékekre is ki kell terjeszteni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- térképészeti alapismeretek bővítése: méretarány, aránymérték, szintvonal
- Magyarország domborzati térképén az alapvető térképjelek megnevezése (államhatárok, felszínformák, vizek, főváros, települések, útvonalak)
- Táj és ember kapcsolata a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence és hazánk nagy tájai, vizei és felszínformái, éghajlati sajátosságai, példák a legjellegzetesebb növényekre, állatokra. A gyerekeket „felfedező utakra” lehet vinni közvetlen lakóhelyük közelében lévő folyók mentén
- élet és gazdaság a hegységben, a dombvidéken és az alföldön, bányászat és más iparágak
- a térképraajzolás folytatása
- a térképek bevezetése, falitérképek, atlaszok használata
- gazdasági és földrajzi kapcsolatok hazánk és a környező országok között, kiemelve a kölcsönös egymásrautaltságot, nemzetiségek, hazánk területi és fizikai földrajza

Kapcsolódási pontok

Szabadkézi geometria, tájékozódás a másik ember nézőpontja szerint, a történelem epochában tanult területek térképeinek elkészítése, családkutatás.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Folyószabályozás, medencejelleg. Táj, talaj, tanya. Domborzati formák, felszíni és felszín alatti vizek. Hungarikumok. Magyarországon élő nemzetiségek és a szomszédos országokban élő magyarság, nemzeti kisebbség.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek ismerje hazánk és a Kárpát-medence főbb tájait és azok jellegzetességeit
- tudjon kapcsolatot teremteni a táj adottságai, az ottani mezőgazdaság, ipar és kultúra között
- ismerje és használja Földrajzi Atlaszát

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ahogy tovább tágul a koncentrikus világgép, a nagyobb földrajzi egységgel, a kontinensünkkel foglalkozunk, a mi esetünkben Európával. Mielőtt azonban belemélyednénk Európa megismerésébe egy kis világföldrajzot is tanulunk. Itt tárgyaljuk a csillagászat Földdel és évszakokkal kapcsolatos vonatkozásait. A pubertás kor kezdete szükségessé teszi, hogy egy kicsit eltávolodjunk a saját otthonunktól, hogy majd más szemmel tudjunk újra ránézni arra. Az éghajlati földrajz alapjaival ismerkedünk meg, az éltető nappal és vízzel, illetve ezek megjelenésével attól függően, hol vagyunk a Földön. Ebből jól látható, hogy Európa nem trópusi, nem sarki terület, hanem a kettő között van. Jól kirajzolódnak a tendenciák (pl. nedves – száraz, hideg – meleg) attól függően merre megyünk, de nem szélsőségesen. Ez után könnyebb vizsgálni, hogy hazánk vagy bármely más terület milyen kapcsolatban áll az európai kontinens többi részével.

Órakeret: 60 óra**Előzetes tudás**

A Nappal kapcsolatos alapvető csillagászati ismeretek. Egymástól eltérő tájak, életmódok megkülönböztetése, ismerete a Kárpát-medencében. A növény- és állatvilág alapjainak ismerete. Görög korszak földrajzi háttere. A felszínváltozások főbb folyamatainak leírása, példák bemutatása, a változási folyamatok eredményeinek felismerése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A földművelésen, az ipari viszonyokon, a települések szerkezetén, a közlekedésen keresztül – a gyerekek – még a 12. életévük előtt – megtanulják összekötni magukat a külvilággal, úgy, ahogy az emberek összekapcsolják a gazdasági életet a természettel. A 12. életév körül bekövetkező tudati változások eredményeként a gyerekek képessé válnak a törvényszerűségek megértésére; ez a szemlélet földrajztanításban a topográfia és a morfológia tanulmányozásában tükröződik.

A geológia (ásványtan- és kőzetan epocha) és a növénytan (földrajzi övezetesség) szintén kapcsolódik a földrajz epochához. A kőzeteknek és az ásványoknak a megfigyelésével jutunk a természetnek az embertől legmesszebb eső területére. A kőzetek legfontosabb csoportjai, azok jellemzői és a gyakorlati előfordulásuk, illetve az ásványok csodálatos világa a lényeges tartalom a kőzetan epochában, a Föld keletkezése és a kontinensvándorlás elmélete, illetve gyakorlata majd a 9. osztály megértési feladata lesz! Az általános iskolai években kiemelten fontosak az érzéki benyomások. Ez teszi lehetővé, hogy a fiatalok mélyen összekapcsolódjanak a Földdel, szimpátia ébredjen bennük és harmonikus viszonyuk legyen térhez és időhöz.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Föld alakja, mozgásai, a tengelyforgás és a keringés következményei: napszakok, évszakok, éghajlati övezetek és övek jellemzői, éghajlati elemek. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti megnyilvánulásai. Az övezetesség elemeinek kapcsolatai regionális példákon. A kontinensrészek földrajzi jellemzői, különböző életterek közös és egyedi földrajzi-környezeti jellemzői, a kontinensrészek összehasonlítása.
- a Föld, mint egységes egész, tágabb áttekintésével kapcsolatosan:
- a kontinensek és az óceánok formája, elhelyezkedése, az árapály és a Hold
- hogyan függnek a vegetációs övek a nap állásától és a klimatikus viszonyoktól, az évszakok kapcsolata a Föld Nap körüli keringésével
- Európa:
- A polaritás szemszögéből vizsgáljuk, például elemezzük a víznek, a levegőnek, a fénynek, a hőmérsékletnek, a hegyeknek, és a talajfajtáknak az egyes régiók tájaira és gazdaságára gyakorolt különféle hatásait. Össze lehet hasonlítani egymással egy mélyföldi országot (például Hollandiát) egy hegyvidéki országgal (például Svájc), vagy egy tengerparti, hagyományos gazdaságú régiót (például Norvégiát) egy szárazföldi országgal (például Csehországgal). Gyúrt, lánchegységek (pl. Alpok, Himalája, Andok), és törési formák (pl. a Rhone völgye).
- a nagy folyók és jellemzőik, pl. Rajna, Duna, Dnyeper
- az európai kulturális sokszínűség földrajzi alapjai
- ásvány és kőzetan
- a kőzetek keletkezése és csoportosítása, a jellemző hegyformák
- vulkanizmus, jellegzetes kőzetei, ásványai, hazai megjelenései
- az üledékes kőzetek, jellegzetes fajtái, felhasználásuk (mészkö és rokonai)
- átalakult kőzetek, jellegzetes fajtái, felhasználásuk (gránit, márvány, palák).
- ásványok, drágakövek, gyűjtésük, megmunkálásuk
- kövületek, élőlények a kőzetekben, energiahordozók

Kapcsolódási pontok

Történelem: római birodalom földrajzi háttere. Fizika: hőtan, halmazállapot-változások. Biológia: növényzet, állatvilág. Geometria. Kertművelés: a talaj, talajtípusok.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Földrajzi övezetesség, hideg, forró és mérsékelt öv, függőleges övezetesség, éghajlat, éghajlati diagram. Tagolatlan part, tagolt part, tölcsértorkolat, deltatorokolat, gleccser, fjord, jégkorszak, karsztvidék. Öregedő társadalom, természetes szaporodás és fogyás. Európai Unió. Ásványok és kőzetek, nyersanyagok és energiahordozók.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek tudja elhelyezni Magyarországot és a Kárpát-medencét Európa tájai és országai között, rendelkezzen egy általános képpel Európa földrajzi, gazdasági és kulturális viszonyairól
- tudja megkülönböztetni a magmás, üledékes és metamorf kőzeteket főbb képviselők alapján
- ismerje e kőzetek mindennapi jelentőségét

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ettől az évtől kezdve a tudományos módon, a jelenségeken keresztül megközelítésen, a megfigyeléseken van a fő hangsúly. A „racionalizáló szem” időszaka ez. A látás, a megfigyelés, és az ebből való következtetés zajlik. Nemcsak leírunk egy-egy helyszínt, jelenséget, hanem összehasonlítjuk a már ismerttel, kiválasztott szempontok szerint. Az összehasonlító módszertani érzékenységet fejlesztjük. Például egy új terület megismerésénél érvényesülő szempontok: a partvonal lefutása, a szárazföld alakja, szigetek, félszigetek, a vízhálózat (folyók, tavak), a domborzat (hegységek, magasföldek, medencék, alföldek), a természetes növénytakaró (erdők, sivatagok), az élővilág, a települések, az emberi kultúra. Ezen a módon felfedezve egy új területet, a diák magáénak érezheti, mert az ő megfigyeléseiből indultunk ki, aktívan vett részt a folyamatban. A belső és a külső kép együtt mozog benne. Az egy helyhez való kötődéstől így eljuthatunk a bármely helyhez való kapcsolódási képességhez, a lényeg meglátásához.

A felfedezések témaköréhez kapcsolódva csillagászzattal is foglalkozunk ebben az évben.

Órakeret: 50 óra**Előzetes tudás**

5. osztály történelem epochájának földrajzi alapjai (India, Perzsia, Egyiptom). Összefüggések megfogalmazása a Nap járása, az időjárás és az éghajlat között, a Föld alakjának és tengelyforgásának következményei az éghajlati övezetekre. A Hold fázisainak megfigyelése, lerajzolása. Egy-egy jellegzetes csillagkép megfigyelése, lerajzolása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diák a reneszánsz tudatosság idejét éli. Eltávolodunk Európától és újabb kontinenseket ismerünk meg. Közben azonban újra és újra visszanézünk a már megismert területekre és az újat összehasonlítjuk az ismerőssel, a hozzánk közelivel. A kontinensek földrajzának megismerésénél az összehasonlító módszertant használjuk, míg az adott környezetben élő emberekről a korábban alkalmazott művészi módon alkotunk képet (a kultúrák megismerése rajzzal, festménnyel vagy más művészi

gyakorlati munkán keresztül). A legalapvetőbb földrajzi nevek ismerete fontos feladata az általános iskolai éveknek, az könnyebben bővíthető a későbbiekben, viszont az alapok hiányát nehezebb pótolni.

A csillagászat témakörében a látható égbolt égitesteit tanulmányozzuk, bolygókat, csillagképeket, a Holdat. Megismerjük a ptolemaioszi és a kopernikuszi világméretet is. Ez érzékelteti a gyermekekkel, hogy a Földről és az Univerzumról kialakított kép fokozatos változáson ment és megy át, és egyáltalán nem örök időkre kőbe vésett, megváltoztathatatlan rendszer.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A Nap, a Föld és a Hold egymáshoz viszonyított helyzete, mozgásai (holdfázisok, fogyatkozások). A Nap energiájának kapcsolata a földi élettel. Világegyetem. A csillagok és a Nap hasonlósága. A távolságok viszonyítása. Csillagképek (néhány jellegzetes példa). Az égitestek látszólagos mozgása. Csillagtérképek. A bolygók megjelenése, pályája, sajátosságai.

A távoli kontinensek meghatározó jelentőségű országainak, országcsoportjainak földrajzi jellemzői és világgazdasági szerepe. A kontinensek megismerési sorrendjének javasolt szempontja a történelmi megismerési sorrend, tehát a 7. osztályban az Óvilág, a 8. osztályban az Újvilág kontinensei. Kiemelhetjük az európai gyarmati rendszerhez kötődő történelmi helyzetek (a mezőgazdasági nyersanyagok – gyapot, rizs, búza, kávé, tea stb. – származása) és a gyárilpar közötti kapcsolatot. Ezeket sorjában összefüggésbe hozzuk a klimatikus zónákkal: például: Dél-kelet-Ázsia – rizs, gumi, keményfák, majd az észak-amerikai préri – búza, Karib-szigetek – banán, Dél-Amerika – marhahús, Ausztrália – gyapjú és bányászat stb.

ÁZSIA:

- a kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel
- a „legek” kontinense (legőszibb, legmagasabb-legmélyebb pontok helye, legnagyobb területű stb.)
- a fő földrajzi régiók, úgymint a Himalája, illetve Hindukus, az Indiai szubkontinens, Tibet, illetve a Mongol fennsík, Észak- és Dél-Kína, Délkelet-Ázsia, Thaiföld, Fülöp-szigetek, Indonézia, Japán, Korea, Szibéria
- nagy tájegységek kulturális és földrajzi polaritása (a buddhizmus, hinduizmus, iszlám és kereszténység Ázsiában), a délkelet-ázsiai szigetvilág, Kelet-Ázsia óriási népessége, a csendes-óceáni partvidék gyorsan fejlődő régiója, valamint az ázsiai kistigrisek gazdasági sikerei
- miként változik az ázsiai emberek szerepe a mai világban?

AFRIKA:

- a kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel
- Afrika fő földrajzi régióit jellemezzük a klimatikus, a topográfiai és a vegetációs zónák szempontjából
- különböző életformák a fekete-afrikai és az iszlám-afrikai különféle vegetációs zónákban (pl. pigmeusok és esőerdei emberek, nomád pásztorok, szamburuk, maszájok, farmerek és ültetvényen dolgozók, oázislakók, bányászok)
- a különféle vallások és tradicionális afrikai társadalmak továbbélése

- Franciaország, Anglia, Hollandia és Németország mint gyarmatosító Afrikában. Afrika a gyarmatosítás után. Világnézeti különbségek. Példák a fejlődő országok és a fejlett világ gazdasági kapcsolataira. Az éhínség és a polgárháború problematikája Afrikában, feszültségek a törzsi rendszer és a modern kereskedelmi érdekeltségek között Nyugat-Afrikában. Multikulturális társadalmak Dél-Afrikában stb.

Kapcsolódási pontok

Történelem: reneszánsz kor, nagy földrajzi felfedezések, földrajzi kutatók, kopernikuszi fordulat a világszemléletben. Geometria: térbeli testek ábrázolása síkban, térbeli testek készítése, egybevágósági geometriai transzformációk. Képzőművészetek: perspektívikus ábrázolás.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Nap, Naprendszer, Világegyetem, Tejútrendszer, csillag, Föld-típusú bolygó (közetbolygó), Jupiter-típusú bolygó (gázbolygó), holdfázisok, nap- és holdfogyatkozás, naptevékenység, napenergia, helymeghatározás, helyi idő, zónaidő, időzóna.

A fejlesztés várt eredményei

Ismerje a gyermek a tanult kontinensek természeti adottságait, a földrajzi neveket, az ott élő emberek gazdasági viszonyait és kultúráját.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Mivel egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, a 8. osztályos magáénak érzi a világ problémáit. Ez fordítva is igaz, hiszen saját problémáját a „világ” problémájaként éli meg. Így különösen a földrajztanításban kell ügyelni az „én és a világ” kölcsönhatására. A 8. osztályos földrajztanítás másik megközelítése az, hogy hol fordulnak elő metamorfózisok, polarítások és megerősítések a földrajzi jelenségekben. 8. osztályban a Föld különböző területeinek kulturális viszonyai jobban előtérbe kerülnek. A 13-14 éves gyerekek (7-8. osztály) fizikai fejlődésében leginkább a csontrendszer változása dominál, és ezzel párhuzamosan a korábbinál sokkal erőteljesebben vannak jelen a fizikai világban. Ennek ellensúlyozásaként foglalkozunk a népek sajátosságait adó lelki karakterrel, kulturális viszonyokkal. Hasonló célt szolgál az időjárás és változásainak törvényszerűségei témája is.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Tájékozódás a valóságos viszonyokról térkép és egyéb vázlatok alapján (pl. térkép olvasása, készítése; térbeli mérési adatok felhasználása számításokban, arányérzék; a valóságos viszonyok becslése térkép alapján, koordináta-módszer). Az anyag- és energiatakarékos szemlélet (pl. közlekedés, fűtés, csomagolás, étkezés, szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás terén).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az eddig nem tárgyalt kontinensek megismerésével teljes képe alakul ki a Földről a diákoknak. A

testükben érvényesülő nehézség mellett, az időjárásra, a felhőkre felfelé tekintő könnyűség is teret kap. A környezettudatos magatartás kialakításának fontos lépése, hogy megismerkednek a fenntarthatóság egyre több szempontjával, gyakorlati kérdésével. Eljött az ideje, amikor már szembe tudnak nézni a környezetet károsító hatások tényével. A 9-12. évfolyamok alatt egyre többet értenek majd meg a környezeti problémák hatásairól és okairól. Ezek alatt az évek alatt kell kialakuljon és megerősödjön bennük a változtatás igénye.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

É- és D-AMERIKA:

- a kontinensek természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel
- jellegzetes észak- és dél-amerikai tájak bemutatása, pl. elképzelt utazás közben, megnevezve az egyes helyeket a kulturális behatások bemutatására
- a kettős kontinens szerkezete, az egymástól eltérő állat- és növényviláguk
- az indiánok bevándorlása, és alkalmazkodásuk a különféle földrajzi adottságú életterekhez
- a spanyol-portugál és az angol-francia hódítások és következményeik (ásványkincs bőség, technika, a természet tönkretétele)
- A különféle társadalmi és etnikai csoportok lelki beállítottsága

Rövid rátekintés Ausztráliára, Óceániára és az Antarktiszra.

Meteorológia:

- a felhőképződmények megfigyelése és lefestése. Meteorológiai adatok leolvasása különböző eszközökről (barométer, szélzsák stb.) és táblázatba foglalása: csapadékmennyiség, páratartalom, légnyomás, szélesebesség stb.
- a felhőképződés és felhőfajták
- magas és alacsony légnyomás, időjárási frontok. Különleges szelek (misztrál, fön, passzátszél, monszun, és tájfun)
- a klíma és a nappal-éjszaka hosszának hatásai az egyes népek kultúrájára és életvitelére (sarkvidéki, északi, mediterrán, sivatagi stb.)

Globális kitekintési lehetőségek:

- az összes megismert kontinens ismétlése, összehasonlítások, kapcsolatok felfedezése
- A gazdaság természeti feltételei, a természeti erőforrások hasznosításának változása. A gazdasági ágazatok szerepe a földrészek, térségek, országok gazdasági életében. Földrészek, országok szerepe a világgazdaságban. Fogyasztási szokások változása. Az életminőség különbségeinek példái, urbanizálódás, környezeti és gazdasági problémák.
- Kína és a csendes-óceáni partvidék országainak kapcsolata Amerikával. Európa, mint közép szerepe a mai globális gazdaság viszonylatában, polarizálódási veszélyek. Az Európai Unió fejlődése.

Kapcsolódási pontok

Történelem: Amerika történelme, gyarmatosítás. Fizika: a légkör fizikája.

Kulcsfogalmak / fogalmak

környezettudatosság, energiatakarékosság, hulladékkezelés, szelektív hulladékgyűjtés, biotermékek; személyes és közösségi cselekvési lehetőségek; tudatos vásárlói magatartás. Harmatpont, felhőfajták, időjárási frontok, szélfajták.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek ismerje a Föld természeti adottságait, a különböző területen élő emberek természet adta lehetőségeit, életviszonyait és kultúráját, megfogalmazza azok közös és eltérő földrajzi vonásait. Érezze otthonosan magát a Földön. Tudjon tájékozódni a világtársaságon, ismerje a főbb földrajzi neveket. Megadott szempontok alapján információkat gyűjt. Az adatokat elemezni képes, egybeveti az új és a már ismert területek sajátosságait.

9-12. ÉVFOLYAM**Bevezetés**

Az ember fejlődése továbblép a földfelszín horizontális megismerésén, és 16-17 éves korra eljut odáig, hogy a Földtől elrugaszkodva, már az egész bolygóra képes rátekinteni. A „saját helyét” már egy egészen más dimenzióban tudja értelmezni. Ez a „világ tudatosság”. Ezen a szinten az ember olyan könnyedséggel és rugalmassággal tud a térben tájékozódni, ami lehetővé teszi, hogy a saját és mások identitását érzékelje, viszonyítsa egymáshoz, megfogalmazza és alakítsa. Messze kell mennie, hogy igazán megismerje a hazáját, új szemmel tudjon ránézni az addigi saját világára. A világ szerves egységgé válik. Ezzel párhuzamosan tovább kell fejlesztenünk a térbeli tudatosságot is. A térbeli tájékozódás képessége már nem csak horizontálisan működik, hanem a geoid formát is képes figyelembe venni.

Ha nyomon kísérjük az emberiség történelmében a Föld megismerésének, felfedezésének szakaszait, akkor láthatjuk, hogy először a szárazföldet, elsősorban a saját kontinensét járta be, majd a nagy földrajzi felfedezések idején látott rá a teljes földre, és csak a második világháború alatt, illetve után hódította meg az ember a légkört, majd a világűrt. Szépen kirajzolódik, ahogy párhuzamosan halad az ember megismerési folyamata, illetve a földi, térbeli magabiztosságának fejlődése befelé és kifelé. Amikor a Földről, a természetről tanulunk, önmagunkról is megtudhatunk valamit. Ez a kifelé és befelé tartó mozgás fontos egyensúlyban tartó folyamat, amely biztonságérzetet ad a gyermeknek, a fiatalnak, és egyben a szabadságérzés alapja.

A felső tagozatba való átmenet együtt jár a tanár tevékenységének megváltozásával. Míg az osztálytanítói időszakban a gyermek lelke igényelte a legtöbb odafigyelést, felső tagozaton a gondolkodó szellemet kell felébreszteni benne. A tanuló olyan eszméket keres ebben az időszakban, melyek saját tevékenységén keresztül az ideálok megtalálásához vezeti őt. A felső tagozatos tanuló nemcsak azt várja el tanáraitól, hogy szakember legyen, hanem azt is, hogy hiteles személyiség, akinek ideálja munkájában, sőt, saját életében gyökerezik. A nevelés központi feladata mindazonáltal, hogy megerősítse az 'Én'-t, minden egyes tanuló szellemi magját, illetve hozzásegítse a fiatalt ahhoz, hogy szociálisan érzékeny viszonyt alakítson ki a világgal és a többi emberrel (szociális individualizmus).

A felső tagozatban a földrajztanítás feladata, mint minden más tantárgyé is, hogy figyelemmel kísérje a tanuló fizikai, lelki és szellemi fejlődését. Ebben az időszakban egységes egésznek tekinti a Földet. Kezdve a kőzetek fizikai sűrűségével, valamint a Föld életfolyamataival (vegetációs zónák; a Föld

belsejében, illetve víz- és levegőburkában lejátszódó ritmikus folyamatok), befejezésül az emberi beavatkozás hatása a Földre (humán földrajz). Élő fogalmak kialakítására törekszünk, absztrakt ismeretek átadása és a fizikai-matematikai oksági láncolatok túlhangsúlyozása helyett. Nem csak a körülmények, hanem a folyamatok leírása a fontos, melyek a különböző régiók népességének kulturális helyzetére vonatkoznak.

A felső tagozatban a földrajztanításnak öko-földrajzzá kell továbbfejlődnie. Példákkal kell bemutatni az emberi tevékenységnek a különböző életfeltételekre gyakorolt ökológiai hatásait (esős és száraz évszakok, sztyeppék, esőerdők, monszun, és Golf-áramlat klímahatásai stb.), valamint a különféle társadalmak nagymértékben adaptált életstílusait és ipari gyakorlatát (a gyarmatosítás és újragyarmatosítás hatásai az ökoszisztémákban, a társadalmi és kulturális rendszerekben). A felső tagozat vége felé a földrajz 'a Föld fejlődésének tanává' változik át. A természet iránti felelős szemlélet első magjait vetjük el. Egy fenntartható és élhető társadalmi rend szempontjai a jövő perspektíváját tárják a diákok elé.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Elérkeznek a diákok a „földi érettség” állapotába, a gravitáció jobban hat a testükre. A földrajzban ekkor foglalkozunk a „Föld vázszerkezetével” (a Föld szilárd kérgével), vagyis a kőzetek világával, valamint a kontinensek kialakulásával, mozgásával. Ahogy a csontosodás kiteljesedik a diákok szervezetében, a merevség, szilárdság és az élettelen dolgok iránti vonzódás megnő. Ezzel jól egyensúlyt tart a szembesülés, hogy a Föld szilárd kérge mozgékony, sokoldalú, egy egységes rendszer egészébe bekapcsolódó folyamatban vesz részt. Ezért fontos, hogy ne csak egy leegyszerűsített modellel találkozzanak, hanem egy eleven kép alakuljon ki bennük a lemeztektonikáról.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

A Föld, a Naprendszer és a Világegyetem. A napi és évi időszámítás csillagászati alapjai.

Tantárgyi fejlesztési célok

A kontinentális mozgásoknak, a hegyek kialakulásának, a vulkáni tevékenységnek, a vetődéseknek és földrengéseknek makrociklusait dinamikus folyamatokként kell felfogni, nem szabad redukálni absztrakt és emiatt megfoghatatlan diagramokká, grafikonokká. A tanuló legyen képes átérezni például a vetődési árok kialakulásának háromdimenziós erőit, amit egész testükkel kell átélniük, nem pusztán értelmükkel felfogniuk. Ezt nevezzük életteli, résztvevő tanításnak, amely finomítja a természet erőiről alkotott élő és plasztikus elképzelést. Bár nélkülözhetetlen a képanyag használata, a tanulóknak először ki kell alakítani a szóban forgó folyamatról a saját belső képét.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a kontinensek és az óceánok formája, elhelyezkedése és felosztása
- a Föld mozgásai és annak következményei
- a gyűrthegységek képződésének folyamata
- a Föld „hegységkeresztjei”
- a kontinensek mozgásai a lemeztektonika elmélete alapján
- a kémiai elemek szerepe az ásványok keletkezésében, főbb kristály típusok
- a vulkanikus, üledékes, átalakult kőzetek főbb jellemzői, kőzetek körforgása
- a vulkánok keletkezései, formakincsei, a mélységi magmás ércképződés
- a Föld fejlődése, földrajzi-környezeti folyamatok, a földtörténet főbb eseményei és azok időrendje Földünk egészére kiterjedő példák alapján (lehet 12. osztályban is tanítani, más szempontok alapján)
- a geológiai rétegek, mint a Föld története
- a külső és belső erők harca a felszínformálásban

Kapcsolódási pontok

Biológia: csontváz, érzékszervek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Lemeztektonika, vulkanizmus, hegységképződés, földrengés, hegységrendszerek. Endogén és exogén erők, geoszféra, geotermikus energia, kőzetlemez, magma, láva, vulkáni utóműködés, földkéreg, földköpeny, földmag, kőzetburok, mélytengeri árok, óceánközépi hátság, gyűrődés, vetődés, hegységrendszer, cunami, ásvány, magmás, üledékes, átalakult kőzet, ásványi nyersanyag, érc, homok, lösz, mészkő, bazalt, gránit, homokkő, kvarc, kalcit, kősó, lignit, kőszén, kőolaj, földgáz, bauxit.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák legyen képes megérteni a Naprendszer sajátosságait, és a Föld helyzetét, viszonyait a bolygók rendszerében
- összefüggéseiben bemutatja a lemeztektonika és az azt kísérő jelenségek (földrengések, vulkanizmus, hegységképződés) kapcsolatát, térbeliségét, illetve magyarázza a kőzetlemezmozgások lokális és az adott helyen túlmutató globális hatásait
- felismeri az alapvető ásványokat és kőzeteket, tud példákat említeni azok gazdasági és mindennapi életben való hasznosítására

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A 9. osztályos tanuló viszonylag homogénnek látja a Földet. A 10. osztályban megkezdődik ennek a széthullása, néha egymásnak ellentmondó képekké. A tanuló elveszthet valamennyit a magabiztosságából, és elkezd kételkedni dolgokban. Egyidejűleg elkezdi felfedezni saját belső lelki világát, és fokozódó éleselméjűséggel közeledik a világ jelenségeihez. Célunk, hogy ezt a belső fejlődési folyamatot támogatni tudjuk a földrajz tananyaggal, hozzásegítsük a diákot ahhoz, hogy meg tudjon állni önállóan a világban.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A víz körforgása, a légkör fizikai tulajdonságainak jellemzése, felhőfajták, a Föld szilárd kérgé és a benne lejátszódó folyamatok. Üvegházhatás. Az emberi test felépítése, működése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A földrajz epochában a Földet magát élő szervezetnek tekintjük, melynek folyamatai a Föld mélyében, a szilárd kéregben, a víz- és levegőburokban, sőt a világűrben mennek végbe, melyek közül a legritmikusabbakat érdemes tanulmányozni. A Föld az ember külső képét mutatja. A Föld három eleme egységet alkot, hasonló arányban, mint az emberben. A szilárd kéreg (litoszféra) felszíni megjelenése – 28%, a vízburok (hidroszféra) – 72 %, s mindezt teljesen beburkolja a légkör (atmoszféra) – 100%. A víz ritmusa, globális karaktere, a kezdet és vég kérdése mindig visszatérő téma az adott életkornak megfelelően. A levegő „láthatatlansága”, változékonysága és meghódítása izgalmas kihívást jelent a megismerés során.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a Föld burkai
- a Föld belső felépítése
- a Föld mágneses erőtere és hatásai
- a földön található víz főbb típusai, jellemzői: felszíni és felszín alatti vizek, tengerek, óceánok, a mennyiségi és minőségi viszonyaikat befolyásoló tényezők, a víztípusok közötti összefüggések
- az tengervíz kémiai és fizikai tulajdonságai
- a tengeri hullám keletkezése
- az óceáni áramlások és az éghajlat közötti összefüggések, a felszíni és a mélytengeri áramlások (pl. Golf-áramlat, El Niño)
- a légkör összetétele, kémiai és fizikai tulajdonságai
- a ciklonok, anticiklonok keletkezése és hatása az időjárásra
- a Föld szélrendszerei és azok éghajlat módosító hatása
- a klíma és a vegetáció kölcsönhatása a Föld ökoszisztémájában

Kapcsolódási pontok

Élő szervezetek biológiája. A levegő és a víz fizikája és kémiája.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A geoszféra. A víz összekapcsoló hatása elemek és területek között. Világméretű anyagcsere-folyamat. Anyag- és energiaforgalom.

Tenger, óceán, felszín alatti víz, talajvíz, vízfogó és víztartó réteg, artézi víz, hévíz, ásványvíz, belvíz, tó, fertő, mocsár, láp, hullámozás, tengerjárás, tengeráramlás, deltatorokolat, tölcse-torokolat, vízgyűjtő, vízváltó, vízhozam, vízállás, vízjárás, árvíz, holtág, öntözővíz, ivóvíz, ipari víz, szennyvíz, vízgazdálkodás, vízenergia.

Troposzféra, sztratoszféra, üvegházhatás, üvegházgázok, izoterma, izobár, szél, ózonréteg, melegfront, hidegfront, ciklon, anticiklon, felhő- és csapadékképződés, csapadékfajták, időjárás-előrejelzés, globális felmelegedés, elsivatagosodás, ózonritkulás, globális klímaváltozás, passzátszél, nyugati(as) szél, sarki szél, tájfun, monszunszél, savas eső, tornádó, hurrikán, aszály, napenergia, szélenergia.

A fejlesztés várt eredményei

A diák ismerje a vízburok, légkör összetételét, és szerepét a mindennapi életünkben. Tudja alkalmazni az időjárási fogalmakat. Ismerje fel a vízburok fontosságát, és hatásait a víz körforgásában. Összefüggéseiben látja a légköri folyamatokat és jelenségeket, a vízgazdálkodást, illetve összekapcsolja ezeket az időjárás alakulásával. A légkör, az időjárás sajátosságainak megfigyelésében otthonos. Időjárási térképeket és előrejelzéseket értelmez, átlátja folyamatok alakulását, felismeri a szélsőséges időjárási helyzeteket. Ismeri az éghajlatváltozás jellemzőit, valamint helyi, regionális, globális következményeit, különböző magyarázatait, érveken alapuló véleményt fogalmaz meg a témával összefüggésben. Érzékeli, hogyan működik a Föld, mint élő organizmus.

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A 11. osztályban a tanuló jelentős lépést tesz önmaga megtalálása felé. Saját belső gondolkodási-, érzelmi- és akaratereje iránti bizalma erősödik. Kezdi megérteni a finom összefüggéseket az ok és okozat szövedékében, valamint azt a gondolkodásmódot, amely a komplex jelenségek, mint pl. az ökoszisztémák megragadásához szükséges. Ez teszi lehetővé a tanuló elvezetését azon túlra, amit eddig csak elképzelni tudott.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

Térképészeti alapismeretek. A térbeli ábrázolás eddig tanult formái, annak fejlődése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A térképészeti ismeretek és gyakorlat alkalmas a tanuló új absztrakciós képességének fejlesztésére azzal, hogy a háromdimenziós földet egy kétdimenziós lapon kell ábrázolni.

A térképészet mellett téma lehet az öko-földrajz, amely a kozmosz, a földfelszín domborzata, az éghajlat, a vegetáció, és az ember kölcsönhatásait vizsgálja. Ekkor már főleg a gazdaság- és társadalomföldrajzra tesszük a hangsúlyt. Minél nagyobb egységben, összefüggésben vizsgáljuk a felmerülő kérdéseket, az egészséges és a károsító hatásokat meglátva. Ezzel tudjuk segíteni az önálló ítéletalkotás kialakulását, és az akarati impulzusok felébredését.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Műholdas képek elemzése különböző tematika alapján az egész Földről, illetve kisebb-nagyobb területekről. Térképészeti ismeretek fejlesztése és gyakorlat. A fokhálózat története.

Kapcsolódási pontok

Földmérés gyakorlat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Topográfia. Fokhálózat. Különböző vetületek. Azimut. Iránymérés, helymeghatározás lehetőségei, eszközei (GPS).

A fejlesztés várt eredményei

A tanuló térbeli szemléletében képes elvonatkoztatni a síktól. Könnyen mozog a látható és a láthatatlan térben.

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A tanulók látóhatára kitágul a 12. osztályban. Jobban látószögükbe kerül saját életfeladatuk, de a világ problémáira is nagyobb felelősségtudattal tekintenek. Bárhonnan közelítünk a globális folyamatokhoz, egészen közeli, kicsi dologból induljunk ki, ami közel áll a fiatalhoz. Ha jól tettük eddig a dolgunkat, nincs szükség meggyőződések közlésére, maguk bontakoztatják ki a saját ítéletüket. Kérdéseket vesszünk fel, vezessük a beszélgetést, és hagyjuk, míg kibontakozik a saját álláspontjuk. A földrajz – elsősorban a társadalomföldrajzi témák feldolgozásával – előmozdítja a világ társadalmi-kulturális sokszínűségének megismerését, a globális értékek és veszélyek objektív meglátását, a felelősségérzetet cselekedeteinkben, miközben felébreszti a más kultúrák, szokások iránti érdeklődést és tiszteletet.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

Természet- és társadalomföldrajzi alapok.

Tantárgyi fejlesztési célok

A felnőtté érlelődő fiatal gondolkodásának fejlődését több témán keresztül segíthetjük. A választott kérdéshez jó figyelembe venni az adott osztály körülményeit, érdeklődési körét, a körülöttük zajló aktuális eseményeket stb. A fő szempont az, hogy a természeti és társadalmi törvényszerűségek, illetve a jelenleg adott sajátosságok figyelembe vétele mellett önálló vélemény és jövőkép kialakítására legyen lehetősége a diákoknak. A földrajztanítás fontos célja az analógiás gondolkodás, a sokféleségben rejlő azonosságok és különbségek összehasonlítási készségének fejlesztése. A különböző földrajzi folyamatok vizsgálata során szükség van az analitikus és a szintetizáló gondolkodásra. Előtérbe kerül az új megoldási ötletek megfogalmazása, azaz a kreatív gondolkodás fejlesztése, ezzel párhuzamosan pedig nagy hangsúlyt kap a tanulói döntéshozatal, az alternatívák végiggondolása, a kockázatvállalás, az értékelés, az érvelés és a legjobb megoldási lehetőségek kiválasztása. Fontos feladat a mérlegelő gondolkodás megerősítése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Globális kérdések. A munka, a termék és a pénz viszonya. Az Amerikai Egyesült Államok és Kína összehasonlítása, a két ország viszonya. A társadalmi-gazdasági élet térszerveződése. A világgazdaság szerveződése és működése.

Kapcsolódási pontok

Evolúció.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Globalizáció, környezeti katasztrófa, természeti katasztrófa, fenntarthatóság, ökológiai lábnyom, túlfogyasztás, tudatos fogyasztói magatartás, fogyasztóvédelem, energiatudatosság, vízlábnyom. Fejlődő országok. Migráció. Világgazdaság. Világkereskedelem. Multinacionális konsernek. Nemzetközi munkamegosztás. Centrumtárségek, perifériák.

A fejlesztés várt eredményei

Képes a természet és a társadalom bármely területének folyamatait, összefüggéseit, kihatásait megállni. Felismeri a világgazdaságban játszódó folyamatok egymásrataltságát és ellentmondásosságát. Képes a földrajzi-földtudományi, gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi jellegű információk felismerésére és összegyűjtésére a valós térben (például terepen) csakúgy, mint különböző információhordozókból (például újságcikkek, grafikonok, térképek, híradások, forrásszövegek, karikatúrák, képek, ábrák elemzése révén).

IDEGEN NYELVEK

Általános bevezető

A nyelvtanítás fontos eszköz a népek közötti kölcsönös megértés, a kulturális különbségek iránti fogékonyság kialakításában, a sztereotípiákat elutasító magatartás fejlődésében. Így a nyelvtanítás a kisiskolás korban az empátia iskolázása az érzékek fejlődésén és fejlesztésén keresztül. Fontos feladat az érdeklődés és kíváncsiság felkeltése a nyelvek iránt, valamint a kultúrák közötti kommunikáció iránt általában.

Az idegennyelv-oktatás elsődleges célja továbbá a mindennapi életben jól alkalmazható idegennyelv-tudás biztosítása. Ezért a Waldorf-iskolai nyelvoktatás egyrészt praktikus, hasznos célként törekszik arra, hogy a tanuló hallás és olvasás útján idegen nyelven megértsen másokat, és folyékonyan fejezze ki magát az adott idegen nyelven szóban és írásban egyaránt. Továbbá célja bemutatni a diákoknak az adott nyelven beszélő népek karakterét, szokásait, kultúráját, földrajzát, történelmét. Az idegen nyelvek tanításának pedagógiai célja, hogy segítse a gyermek fejlődését az életkori sajátosságainak megfelelő tematikával, és hogy betekintést nyújtson a világ árnyalt szemlélési módjaiba, ezzel tágítva perspektíváját. A nyelvtanításon keresztül szeretnénk segíteni a diákokat abban, hogy pozitívan forduljanak más kultúrájú és nyelvű népekhez, valamint abban, hogy közelebb kerüljenek a különböző gondolkodású emberek megértéséhez, jártasságot szerezzenek a kommunikációban, hogy empátiát alakítsanak ki magukban mások szemlélete és világlátása iránt. Az idegen nyelvek tanulása új perspektívát kínál az egyén számára saját nyelvéhez, kultúrájához, szemléletéhez, mentalitásához, ily módon segítve a diákokat, hogy a világot árnyaltabban láthassák.

Az idegen nyelv verbális tanulása a diáknak azt a képességét fejleszti, hogy egy másik emberre figyeljen, hogy követni tudja a másik ember kimondott és ki nem mondott szándékait. Az idegen nyelvek ismerete ösztönzi a rugalmas és mozgékony gondolkodást, mivel a különböző nyelvek kaput nyitnak a tapasztalás különböző birodalmaiba, így növekszik bennünk a világ és a más emberek iránti érdeklődés is.

A pedagógus a nyelvtanítás első éveiben az érző figyelem nevelésével nyújt alapot a későbbi életkorban ma már nélkülözhetetlen képességhez, a más kultúrájú és nyelvű népekhez való odaforduláshoz, mások szemlélete és világlátása iránti érzékenység, empátia kialakításához. A kisiskolás korú gyermek még érzékein keresztül fogadja be, így gyakorlatilag nem tanulja, hanem elsajátítja a nyelvet, belső képalkotása az idegen nyelv megértését is segíti. A nyelvtanításnak ebben a fázisában fontos, hogy a gyermek merüljön bele teljes intenzitással az élő nyelvtanítás folyamatába. Ebben az életkorban az érzékszervi benyomásoknak erősen kitett gyermek rendkívül fogékony az élőszóra. Ekkor alakul ki benne az idegen nyelv intonációs mintái iránti fogékonyság, amit sokkal nehezebb később, 10 éves kor után kifejleszteni, amikor már a beszédszervek plaszticitása csökken. Fontos, hogy a tanulók megszeressék a nyelvet, hozzászokjanak intonációjához, dallamához és nyelvi biztonságot szerezzenek. A tanítás során fontos szerepet kap a költői nyelv. A gyermekek, mondókákkal, dalokkal, játékokkal, rövid mesékkel, párbeszédekkel és olyan tevékenységekkel ismerkednek meg, melyek közvetlenül vezetnek be őket az idegen nyelv világába. Nem absztrakt vagy sematikus módon sajátítanak el egyszerű nyelvtani szerkezeteket, szókincset, hanem életkoruknak megfelelően, játékosan tanulva a gyakorlatban teszik meg az első lépéseket a nyelvtanulás terén.

A tanulók lépésről lépésre megértik, amit hallanak és ismételnék. A szókinccs tanulását a gyermeket körülölelő környezet alapozza meg, életkorának megfelelő érdeklődésre és a gyermek képzeletvilágára épül. A jelentés ilyenkor még gyakran helyhez és tárgyhoz kötött. Mivel a tanítás írott szöveg nélkül, nagyrészt idegen nyelven történik, így a beszéd nem-verbális formái mindvégig fontosak maradnak. A történeteket nem kell szó szerint érteniük. A megértést gesztusok, mozdulatok, a történeteknél pedig képek, bábok segítik.

Az órák és a tanév anyaga lépcsőzetes, ismétlésre és bővítésre épít, az új anyagot a tanár mindig a meglévő tudásra alapozza. Az első három évben döntően együtt szólal meg az osztály, az egyéni megnyilatkozások kevésbé hangsúlyosak, de a bátrabb tanulókat is biztatjuk és segítjük egyéni fejlődésükben.

3. osztály végére a gyermekek ismerik a testrészek, a ruhák neveit, az osztályterem tárgyait, a színeket, a hét napjait, a hónapokat, az évszakokat, az időjáráshoz, természethez kapcsolódó kifejezéseket, foglalkozások neveit, a mindennapi élethez kapcsolódó egyszerű tárgyakat és cselekvéseket.

Képesek egyszerű kérdéseket feltenni és megválaszolni a fent felsorolt szókinccs segítségével. Az írásbeli munka még nem jelenik meg, de első osztálytól lehet olyan füzetük, amelybe a tanult dalokat, verseket lerajzolják. Mivel a Waldorf iskolában az írás-olvasáskészség megerősítése magyar nyelven a 3. osztályban történik, ezt nem előzheti meg az idegen nyelven történő írás-olvasás, de megjelenhet az ABC, elkezdődhet egy képes szótár bevezetése is.

4. osztálytól a gyermeki fejlődés új szakasza kezdődik, melynek egy tudatosabb nyelvtanulás felel meg, elkezdődik az önállósodási folyamat. A kilencedik életév környékén a gyermek már a világra és önmagára is tárgyilagosabban tud nézni. Már nem benne él a nyelvben, hanem kívülről tud rátekinteni, így már képes felismerni törvényszerűségeket az idegen nyelvben. Mindez a gondolkodás ébredését jelenti.

A kilencedik évtől kezdve, a gyermekkor közepén, előtérbe kerül az írás-olvasás. Az olvasás képessége az ismert szöveg felolvasásától a helyes hangsúlyok kialakításán át a maximális érthetőségig fejlődik. Az íráskészség fejlesztése a már tanult versek, dalok, ismert rövid szövegek leírásával és feldolgozásával, sok másolási feladattal kezdődik, majd egyszerűbb gondolatok kifejezését szolgálja. A tanulók saját szótáruk vezetésének segítségével folyamatosan ismerkednek a szótárhasználattal. A szóról szóra fordítást e szakasz végéig lehetőleg elkerüljük. Amennyiben szükséges, megjelenhet a kétnyelvűség, a tanulók idegen nyelvű szövegek tartalmát foglalják össze az anyanyelvükön, és egyszerű szövegeket alkotnak idegen nyelven.

A nyelvtani szabályokon keresztül tudatossá váló nyelvhelyesség élményéhez hozzájárul a nyelv szépségének átélése. A mondatok, versek, történetek helyes ritmusban való előadása, a karakterisztikus hanglejtés, a pontosabb kiejtés ennek az esztétikai igénynek a kielégítését szolgálja. A kiejtési szabályokat nem absztrakt módon tanulják meg a tanulók, hanem a tanár példái alapján.

Elkezdődhet az idegen nyelven történő írás, megjelennek az olvasmányok. Az emlékezést, a felidézést nagyban segíti, hogy a diákok a már ismert, feldolgozott szövegekből a nyelvtani szabályokat kezdik felfedezni, megfogalmazni. Mivel a két tanult idegen nyelv témái sokszor megegyeznek, illetve átfedik egymást, a két nyelvből – lehetőség szerint egyeztetve – nem ugyanabban a sorrendben tanítjuk az egyes témaköröket.

ANGOL

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvrák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok (up, down, right, left, behind, in front of), testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek az angol nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék, játékos tanuláshoz kapcsolódó szövegek).

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönés és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket értik, emlékezetből fel tudják idézni, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt angol nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően reagálnak, válaszolnak

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az angol írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak, melyek témái között szerepelnek az iskolai, a közvetlen környezeti és természeti témák, szituációk, és a szabadidő eltöltése (szórakozás) is. Párbeszéddek, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Keresztintantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: ABC, tőszámok (1-100), gyümölcsök, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napi cselekvések, szabadidő, iskola szókincese. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre (pl.: Where do you live? How old are you? Have you got a pet...? What is your mother's/father's name...?)
- az órákon használt angol nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az ABC-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési célok**

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok angolul írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg.

Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de egyszerű történetekkel, rövid ismeretterjesztő szövegekkel, személyes élményeikhez kapcsolódó illetve célnyelvi vonatkozású, interkulturális, országismereti szövegekkel is találkozhatnak, melyek segítségével megismerkednek egyes országok nevével, földrajzi elhelyezkedésével, ünnepeikkel, főbb jellemzőikkel. A tanév során nem csak tényközlő, hanem gyermekirodalmi szövegeket (meséket) is feldolgoznak.

A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket. Az ismeretszerzés, a tudásmegosztás kiemelten fontos szerepet játszik már ebben az életkorban. A tanulók szóban vissza tudnak adni szavakat, rövid válaszokkal felelnek kérdéseinkre.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a személyes interakcióikat és iskolai témákat érintő szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszéd és szójátékok az órák fontos részét képezik. Egyre gyakrabban kerül sor pár- vagy kiscsoportos munkában végzett kreatív tevékenységekre, melyek során szavakat, rövid mondatokat írnak le. Megtanulnak rövid, egyszerű, néhány soros üzenetre röviden, egyszerűen reagálni.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése, a szavak kiejtése közötti különbség kezd tudatosulni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre írásban és szóban egyaránt. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni, játékos írásbeli feladatokat megoldani. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövid párbeszédtek, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókinccs.

Nyelvtan:

- egyes szám – többes szám
- spelling, ABC ismerete
- személyes és mutató névmások
- felszólító mód szóban és írásban (szövegkörnyezetben)
- mondatszerkezet, igék, főnevek, melléknevek gyűjtése, gyakorlása
- to be és to have igék ragozása
- egyszerű kijelentő, kérdő, tagadó mondatok
- egyszerű kérdőszavak használata
- folyamatos jelen idő

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. üdvözlés, megszólítás, bemutatkozás, elköszönés, köszönetmondás, visszakerdezés, kérés, elköszönés
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni,
- tudnak magukról alapvető személyes információkat idegen nyelven egyszerű mondatokban mondani,- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad, de emellett az írás, a szövegek értelmezése és létrehozása szintén nagy hangsúlyt kap. Egyre többet használjuk a már bevezetett szociális, csoportos munkaformákat, a kooperatív tanulás eszközeit. A kórusbeszédtek egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg, rövid hír megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten írott vagy elmesélt történetek lényegének megértésére és szóban vagy írásban való visszaidézésére
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, szórakozás, iskola, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- megérti az életkorának megfelelő, élőszóban vagy digitális felületen elhangzó, rövid, egyszerű szövegek tartalmát, a beszélő szándékát
- további ismeretekre, tudásra tesz szert a célnyelvi országgal kapcsolatban
- egyre inkább képes nyelvtudását tanórán kívüli helyzetekben is fejleszteni
- használ életkorának és nyelvi szintjének megfelelő hagyományos és digitális alapú nyelvtanulási forrásokat és eszközöket

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédet, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értéken túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókinccset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy

képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét. Újra feldolgozzuk és kibővítjük a személyes és a közvetlen környezeti és természeti témákat és szituációkat, átismételjük és kibővítjük az osztálytermi iskolai munkához kapcsolódó témákat, szituációkat. Mindemellett gyakran foglalkozunk a játékos tanulás-hoz kapcsolódó szövegekkel, történetekkel is.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Vannak epochák, melyekhez köthetők egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék)
- szórendek
- újabb kérdőszavak
- egyszerű jelen idő, kijelentő mondatok
- egyszerű és folyamatos jelen idő felismerése kérdésben, tagadásban
- birtoklás kifejezése
- melléknévfokozás

- elöljárószók körének bővítése
- óra, idő kifejezése, dátum

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédet
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket megértene
- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókinccset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Emellett célnyelvi vonatkozású, ismeretterjesztő szövegekkel is találkoznak. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókinccset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése, ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókinccs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókinccs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókinccs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvrák: Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítés az olvasmányokra, párbeszédre alapozva. A gyakoribb igék három alakja.

Nyelvtan:

- egyszerű és folyamatos jelen idő gyakorlása
- birtokos névmások
- egyszerű, összetett mondatok
- egyszerű múlt idő

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról
- ismernek brit vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresebb a tudáspróbák, szóolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejből fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem min-

dig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközök alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi, aktuális és a mindennapos társalgási témák, így találkoznak személyes interakcióikhoz, élményeikhez kapcsolódó szövegekkel, valamint a szabadidős tevékenység, szórakozás témaköre is kibővül. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

A diákok egyre jobban megismerkednek a nyomtatott szótár használatával. Elkezdhetik használni a digitális eszközöket a nyelvtanulás gyakorlására, szótanulásra, ismeretszerzésre, szövegek olvasására, akár kisfilmek megtekintésére.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott, tanult szövegek fontos szavai.

Nyelvtan:

- folyamatos múlt idő
- jelen idők további használatai
- egyszerű jövő idő
- rendhagyó többes számok
- rendhagyó igék rendszerezése
- melléknevek fokozása
- megszámlálható és megszámlálhatatlan főnevek
- jelzős szerkezetek
- időhatározók

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókinccset

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos, aktuális társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok, valamint az interkulturális, országismereti témák és célnyelvi vonatkozásuk. A brit kultúra mellett az amerikai, ausztrál és egyéb angol nyelvű kultúrák is szóba kerülhetnek. A diákok részben az órán, részben otthon olvasnak rövid vagy egyszerűsített ifjúsági irodalmi vagy tényközlő szövegeket, híreket. Elkezdenek érdeklődni a populáris kultúra, a közéleti témák és szituációk iránt, találkozunk ilyen témájú szövegekkel is. Megismerkedhetnek hazánk legfőbb országismereti és történelmi eseményeivel idegen nyelven.

Rendszereznek a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven, melyek során a tudásmegosztást is gyakorolják. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja. A diákok további tapasztalatokra tesznek szert a digitális eszközök nyelvtanulási és ismeretszerzési céllal való tanórai és otthoni használata során.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat. Ebben az évben lehetőséget biztosítunk számukra egy általuk választott témában önállóan vagy közösen végzett projektmunkára, melyet kis-előadással zárnak.

Órakeret: 108 óra**Előzetes tudás**

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakoroljuk az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Elsősorban a földrajz és a nyelvtan epochához lehet könnyen kapcsolódni..

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szövegekhez, olvasmányokhoz, párbeszédhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- idiómák
- segédigék
- határozók és határozószók
- Perfect igeidők
- kijelentő-kérdő-tagadó mondatok a tanult igeidőkben

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk legalább A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb ismeretterjesztő szövegeket, könnyített olvasmányokat, később ifjúsági irodalmi szövegeket, és közéleti témájú újságcikkeket, interjúkat olvasnak, találkoznak a populáris kultúra szövegeivel, feldolgozhatnak dalszövegeket is. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólalnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Ezek során személyes témákat, szituációkat is feldolgoznak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól, ily módon találkoznak interkulturális, országismereti témákkal és célnyelvi vonatkozásaikkal. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése. Aki tizenkettedik osztályban nem teszi le a középszintű érettségit az első idegen nyelvből, annak a tizenharmadik osztályban biztosítjuk a célirányos felkészülést.

A diákok középiskolai tanulmányaik során legalább egy alkalommal önálló vagy csoportos projekt-munkában vesznek részt, melyet kiselőadással zárnak. A projekt témája érdeklődési körüknek, nyelvtudásuknak megfelelően a nyelvtanár ajánlásával, segítségével választható.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserek, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvél való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató, aktuális témákról, eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akárcsak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven, de visszatérő témaként újra előkerülnek a személyes interakciókhoz, élményeikhez, a szórakozáshoz kapcsolódó, a közvetlen környezeti és természeti, valamint az osztálytermi témák, szituációk.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Keresztintantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Néhány olvasott szöveg témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz, például földrajz, történelem, irodalom.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- tanult igeidők, rendhagyó többes számok, igék, névelők, névmások ismétlése, rendszerezése
- folyamatos jövő idő
- feltételes mód 1., 2. típusai
- szenvedő szerkezet egyszerű jelen és múlt időben
- jelen idők jövő idejű használata
- határozók és határozószók
- melléknév fokozása, hasonlító szerkezet

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni
- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására

- hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédképességük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek. Legkésőbb ezen az osztályfokon megjelenik az önálló vagy közös porjektmunka, melyet kiselőadással zárnak.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédképességük, szövegértésük és írásképességük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, vagy akár természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan, kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- előidejűség
- befejezett jelen és jövő idő
- segédigék, módbeli segédigék rendszerezése
- szenvedő szerkezet az összes egyszerű igeidőben, segédigékkel is
- műveltető szerkezet
- feltételes mód 3.
- függő kérdés

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Újra sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is. Ismét hangsúlyt kap az ismeretszerzés és tudásmegosztás.

Felfedezzük a diákokkal a nyelv szépségét, esztétikai véleményalkotási képességüket gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi és a tényközlő szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejtetni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőképességüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan. Kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- függő beszéd
- a befejezett jelen idő folyamatos alakja
- befejezett jövő idő
- igeidők összehasonlítása, használatának tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarészleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok. A középszintű érettségien elvárt szint megközelítése a cél minden nyelvi készségben: az olvasott szövegértés, nyelvhelyesség, hallott szövegértés, szövegalkotás és beszédképesség területén.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Nincs.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettséginek megfelelő ismétlése, bővítése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni angol nyelvből.

NÉMET

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvrák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéssődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok, testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, mondókák, dalok, játékok szavai, kifejezései is beépülnek emlékezetükbe.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek a német nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék, játékos tanuláshoz kapcsolódó szövegek).

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókinccs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Keresztantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100 (20 fölött tízesével), bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönések és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket fejből tudják, értik, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt német nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre tudnak reagálni, válaszolni

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az német írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak, melyek témái között szerepelnek az iskolai, a közvetlen környezeti és természeti témák, szituációk, és a szabadidő eltöltése, (szórakozás) is. Párbeszéd, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Keresztintantéri témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: ABC, családtagok, testrészek, tőszámok (1-100), gyümölcsök, állatok, évszakok, hónapok, napszakok, ételek, ruhák, tárgyak, esetleg foglalkozások nevei, szabadidő, iskola. Nyelvtani fogalmak tudatosítva még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre (pl.:Wo wohnst du? Wie alt bist du? Hast du einen Bruder? Wie heisst deine Mutter?)
- az órákon használt német nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az abc-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési célok**

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok németül írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de egyszerű történetekkel, rövid ismeretterjesztő szövegekkel, személyes élményeikhez kapcsolódó, illetve célnyelvi vonatkozású, interkulturális, országismereti szövegekkel is találkoznak, melyek segítségével megismerkednek egyes országok nevével, földrajzi elhelyezkedésével, ünnepeikkel, főbb jellemzőikkel. A tanév során nem csak tényközlő, hanem gyermekirodalmi szövegeket (meséket) is feldolgoznak.

A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket. Az ismeretszerzés, a tudásmegosztás kiemelten fontos szerepet játszik már ebben az életkorban. A tanulók szóban vissza tudnak adni szavakat, rövid válaszokkal felelnek kérdéseinkre.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a személyes interakcióikat és iskolai témákat érintő szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszéd és szójátékok az órák fontos részét képezik. Egyre gyakrabban kerül sor pár- vagy kiscsoportos munkában végzett kreatív tevékenységekre, melyek során szavakat, rövid mondatokat írnak le. Megtanulnak rövid, egyszerű, néhány soros írásos üzenetre röviden, egyszerűen reagálni.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókinccs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókinccs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése, a szavak kiejtése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre írásban és szóban egyaránt. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni, játékos írásbeli feladatokat megoldani. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövid párbeszédtek, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókinccs.

Nyelvtan:

- főnevek neme, többesszáma
- tőszámnevek
- sein és haben igék ragozása
- alany- és tárgyeset
- kijelentő, kérdő, tagadó mondatok
- egyszerű kérdőszavak használata
- jelen idejű igeragozás

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. üdvözlés, megszólítás, bemutatkozás, elköszönés, köszönetmondás, visszakérdezés, kérés, elköszönés
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- tudnak magukról alapvető személyes információkat idegen nyelven egyszerű mondatokban mondani,
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad, de emellett az írás, a szövegek értelmezése és létrehozása szintén nagy hangsúlyt kap. Egyre többen használjuk a már bevezetett szociális, csoportos munkaformákat, a kooperatív tanulás eszközeit. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik,

nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg, rövid hír megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten írott vagy elmesélt történetek lényegének megértésére és szóban vagy írásban való visszaidézésére,
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, szórakozás, iskola, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- megérti az életkorának megfelelő, élőszóban vagy digitális felületen elhangzó, rövid, egyszerű szövegek tartalmát, a beszélő szándékát
- további ismeretekre, tudásra tesz szert a célnyelvi országokkal kapcsolatban,
- egyre inkább képes nyelvtudását tanórán kívüli helyzetekben is fejleszteni,
- használ életkorának és nyelvi szintjének megfelelő hagyományos és digitális alapú nyelvtanulási forrásokat és eszközöket.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédet, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókinccset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét. Újra feldolgozzuk és kibővítjük a személyes és a közvetlen

környezeti és természeti témákat és szituációkat, átismétljük és kibővítjük az osztálytermi iskolai munkához kapcsolódó témákat, szituációkat. Mindemellett gyakran foglalkozunk a játékos tanulás-hoz kapcsolódó szövegekkel, történetekkel is.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Vannak epochák, melyekhez köthetők egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédtekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék)
- újabb kérdőszavak
- személyes névmások alany- és tárgyesete
- mein, dein
- birtoklás kifejezése
- melléknévfokozás
- egyenes szórend

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- kívülről önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédet
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket meg tudnak érteni
- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókinccset fel tudják idézni

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Emellett célnyelvi vonatkozású, ismeretterjesztő szövegekkel is találkoznak. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókinccset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése, ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókinccs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az ötödik osztályban tanult szókinccs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókinccs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Keresztantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítés az olvasmányokra, párbeszédre alapozva. A gyakoribb igék három alakja.

Nyelvtan:

- névelőragozás (határozott, határozatlan) alany- és tárgyesetben
- birtokos névmások
- egyszerű összetett mondatok (und, oder, aber, denn)
- melléknévfokozás
- múlt idő felismerése (Imperfekt)
- gyakori elöljárószavak
- módbeli segédigék (können, mögen)
- időhatározók

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- ismernek német vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközök alkalmazására.

Az olvasás-készségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi, aktuális és a mindennapos társalgási témák, így találkoznak személyes interakcióikhoz, élményeikhez kapcsolódó szövegekkel, valamint a szabadidős tevékenység, szórakozás témaköre is kibővül. . Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóiírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

A diákok egyre jobban megismerkednek a nyomtatott szótár használatával. Elkezdhetik használni a digitális eszközöket a nyelvtanulás gyakorlására, szótanulásra, ismeretszerzésre, szövegek olvasására, akár kisfilmek megtekintésére.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott, tanult szövegek, párbeszéddek fontos szavai.

Nyelvtan:

- Perfekt
- felszólító mód
- módbeli segédigék (dürfen, können, müssen)
- fordított szórend (dann)
- részes eset
- személyes névmások részes esete
- elöljárószók (tárgy- és részes esettel)

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szóincset

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos, aktuális társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok, valamint az interkulturális, országismereti témák és célnyelvi vonatkozásuk.. A diákok részben az órán, részben otthon olvasnak rövid vagy egyszerűsített ifjúsági irodalmi vagy tényközlő szövegeket, híreket. Elkezdnek érdeklődni a populáris kultúra, a közéleti témák és szituációk iránt, találkozunk ilyen témájú szövegekkel is. Megismerkedhetnek hazánk legfőbb országismereti és történelmi eseményeivel idegen nyelven.

Rendszeresen a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven, melyek során a tudásmegosztást is gyakorolják.. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja. A diákok további tapasztalatokra tesznek szert a digitális eszközök nyelvtanulási és ismeretszerzési céllal való tanórai és otthoni használata során.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat. Ebben az évben lehetőséget biztosítunk számukra egy általuk választott témában önállóan vagy közösen végzett projektmunkára, melyet kiselőadással zárnak.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakoroljuk az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Elsősorban a földrajz és a nyelvtan epochához lehet könnyen kapcsolódni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szövegekhez, olvasmányokhoz, párbeszédhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- helyhatározók (tárgy- és részes esettel)
- általános alany (es, man)
- módbeli segédige (sollen)
- mellékmondati szórend bevezetése (weil, dass)
- jövő idő bevezetése.időkben

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk legalább A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak

megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb ismeretterjesztő szövegeket, könnyített olvasmányokat, később ifjúsági irodalmi szövegeket, és közéleti témájú újságcikkeket, interjúkat olvasnak, találkoznak a populáris kultúra szövegeivel, feldolgozhatnak dalszövegeket is. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólalnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Ezek során személyes témákat, szituációkat is feloldoznak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Ily módon találkoznak interkulturális, országismereti témákkal és célnyelvi vonatkozásaikkal. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése. Aki tizenkettedik osztályban nem teszi le a középszintű érettségit az első idegen nyelvből, annak a tizenharmadik osztályban biztosítjuk a célirányos felkészülést.

A diákok középiskolai tanulmányaik során legalább egy alkalommal önálló vagy csoportos projekt-munkában vesznek részt, melyet kiselőadással zárnak. A projekt témája érdeklődési körüknek, nyelvtudásuknak megfelelően a nyelvtanár ajánlásával, segítségével választható.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserék, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvél való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató, aktuális témákról, eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akárcsak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven, de visszatérő témaként újra előkerülnek a személyes interakciókhoz, élményekhez, a szórakozáshoz kapcsolódó, a közvetlen környezeti és természeti, valamint az osztálytermi témák, szituációk.

Órakeret: 104 óra**Előzetes tudás**

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőképesség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Néhány olvasott szöveg témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz, pl. földrajz, történelem, irodalom.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- mellékmondati szórend (wenn, als)
- gyakori vonzatos igék
- további előjárósók
- vonatkozó névmás alany és tárgyesete
- zu + Infinitives szerkezetek
- melléknévragozás: gyenge ragozás

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (akár könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni
- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
- hétköznapi tanult szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédkészségük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek. Legkésőbb ezen az osztályfokon megjelenik az önálló vagy közös projektmunka, melyet kiselőadással zárnak.

Órakeret: 104 óra**Előzetes tudás**

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédképességük, szövegértésük és írásképességük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, vagy akár természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- feltételes mód jelen idő
- szenvedő szerkezet (jelen idő és Imperfekt)
- melléknévragozás (vegyes és gyenge ragozás)
- um... zu...
- függő kérdés
- további vonzatos igék

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek rövidebb irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Újra sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is. Ismét hangsúlyt kap az ismeretszerzés és tudásmegosztás.

Felfedezzük a diákokkal a nyelv szépségét, esztétikai véleményalkotási képességüket gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi és a tényközlő szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejtetni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőkészségüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Keresztintantéri témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, vagy akár a természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- feltételes mód múlt idő
- előidejűség
- műveltetés
- Perfekt segédigével
- kötőszavak: damit, als, als ob
- vonatkozó névmás részes és birtokos esetben
- erős melléknévragozás
- szenvedő szerkezet az összes igeidőben, segédigével is

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen hétköznapi társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok. A középszintű érettségien elvárt szint megközelítése a cél minden nyelvi készségben: az olvasott szövegértés, nyelvhelyesség, hallott szövegértés, szövegalkotás és beszédkészség területén.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Művészettörténet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettséginek megfelelő ismételése, bővítése. Valamint:

- gyenge főnevek
- melléknévi igenevek
- melléknévből képzett főnevek
- ohne dass, ohne zu, anstatt dass, anstatt zu

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni német nyelvből.

FRANCIA

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvrák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéssődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, testrészek, a tanterem tárgyai, színek, gyümölcsök, állatok, családtagok, szokások és utasítások az osztályban, számok 1-20-ig. A tanult versek, dalok tematikája is nagyrészt ezekhez a témakörökhöz kapcsolható, így ezek szókincse is beépül a memóriájukba.

Egyszerű kérdések: pl. Qu'est-ce que c'est? Comment tu t'appelles?

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek tudnak

- reagálni köszönésre, egyszerű utasításokat megértene, végrehajtanak
- Az óra vezetéséhez kapcsolódó kifejezéseket értelmezni tudják
- a tanult szavakat megértik
- segítséggel tudnak követni egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből elmondani verseket, mondókákat, dalokat
- a francia nyelv intonációja, hangzókészlete nem idegen számukra

2. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs bővítése elsősorban a természethez kapcsolható, gyümölcsök, zöldségek, állatok

- a hét napjai, hónapok, évszakok
- ruhadarabok
- egyszerű melléknevek (színek, petit, grand, rond...)
- egyszerű helyhatározók
- számok 1-60-ig
- c'est un/c'est une, ce n'est pas un/c'est n'est pas une...használata

A fejlesztés várt eredményei

A gyerekek:

- könnyedén megértik az órán elhangzó francia nyelvű utasításokat és képesek reagálni rájuk
- az ismert történeteket, meséket megértik, képesek felidézni őket, együtt mondják
- egyszerű találós kérdéseket megértenek
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel vesznek részt
- egyszerű begyakorolt kérdéseket megértenek, azokra válaszolni képesek

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az francia írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszéd, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az előző években tanultak megszilárdítása, bővítése. (állatok, növények, tárgyak, napok, hónapok, évszakok, színek, ruhadarabok, család)

- mesterségek, foglalkozások
- gyakori cselekvések
- ház, lakás szókincse
- helyhatározók
- néhány kérdőszó (qui, qu'est-ce que c'est, combien, comment)
- időjárással kapcsolatos kifejezések
- alapvető ételek
- ABC
- számok 0-100-ig

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek:

- megért egyszerű, önmagára vonatkozó kérdéseket, és képes azokra válaszolni (Comment tu t'appelles? Ou habites-tu?...)
- több verset és dalt fejből tud és egyedül is képes elmondani
- az órákon használt francia nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- képes követni egy egyszerű, mozdulatokkal kísért történetet
- a tanult szavakat hallás után felismeri és képes megnevezni hétköznapi tárgyakat

- nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre, de képesek használni néhány személyes névmást és igeformát (je, tu, il, elle) észreveszik a különbséget „le„és „la” között

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési célok

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mind-azt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok franciául írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédok és szójátékok az órák fontos részét képezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókinccs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókinccs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelv, állattan, földrajz – környezetismeret.I

Kulcsfogalmak / fogalmak

- ABC ismerete, a franciára jellemző fonetikus elemek gyakorlása
- Egyes szám, többes szám
- C'est-ce sont, il y a
- határozott és határozatlan névelő
- egyszerű mondatok szórendje
- személyes névmások használata
- „er” végű igék és az être ragozása szóban
- melléknév egyeztetés kezdetei

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életéről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket

már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédet, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értéken túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókinccset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg. A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- a tanult olvasmányok, párbeszéd szókincse
- határozott és határozatlan névelők egyes és többes száma
- alany és állítmány egyeztetése
- szófajok megkülönböztetése
- birtokviszony kifejezése „de”-vel, adjectifs possessifs
- „er” végű igék ragozása, être, avoir, aller, faire, prendre
- melléknév egyeztetés nemben és számban
- melléknév fokozás
- kijelentő mondat szórendje
- felszólítás
- tagadás (ne...pas)
- kérdő mondatok est-ce que-vel, néhány kérdőszó (Quand, Combien, OÙ, Qui, Que)
- óra, dátum kifejezése

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédet
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket megértenek

- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókinccset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókinccset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókinccs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókinccs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókinccs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Szókincsbővítés az olvasmányokra alapozva
- „ir” és „re” végű igék, gyakoribb rendhagyó igék (pouvoir, vouloir, devoir, savoir)
- Visszaható igék
- Tagadás (ne...rien, ne...personne)
- Egyszerű, összetett mondatok
- Fordított szórend
- Néhány vonzatos ige
- Az „à” és a „de” alakjai
- Futur proche

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról
- ismernek francia vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresebb a tudáspróbák, szóolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközök alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a

nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- személyes névmások tárgyas és részes esete (me, te, le, la, les, lui, leur, stb.)
- múlt idő: passé composé, imparfait
- további rendhagyó igék
- anyagnévelő
- fordított szórend gyakorlása
- időhatározók
- határozók képzése

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókinccset

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. Az órákon rendszeresek a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

Órakeret: 108 óra**Előzetes tudás**

Az előző hét osztályban tanult szókinccs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- további névmások (y, en)
- vonatkozó mellékmondatok qui-vel és que-vel
- múlt idő gyakorlása, a passé composé és az imparfait használata

- Participe passé egyeztetése
- Futur simple
- Passif
- a névmások sorrendje a felszólító módban
- visszaható igék felszólító alakjai

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb szövegeket, könnyített olvasmányokat, később irodalmi szövegeket, újságcikkeket, interjúkat olvasnak, feldolgozhatnak dalszövegeket. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserek, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvél való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam***Tematikai egység / fejlesztési cél***

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akár csak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven.

Órakeret: 104 óra***Előzetes tudás***

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőképesség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Egyes olvasott szövegek témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az előző nyolc évben tanult szókincs és nyelvtan rendszerezése, tudatosítása

- conditonnel
- mellékmondatok, kötőszavak
- vonatkozó névmások (dont,lequel, laquelle stb.)
- múlt és jövő idők gyakorlása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni

- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
- hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédképességük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédképességük, szövegértésük és írásképességük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- si-vel kezdődő feltételes mondatok
- subjonctif
- igeidő egyeztetések(plus que parfait, stb.)
- gérondif

- műveltető szerkezet
- személytelen szerkezetek tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is.

Újra előtérbe kerül a nyelv szépsége. A diákok esztétikai véleményalkotási képességét gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejtetni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőkészségüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stílusztikára.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal. Művészettörténet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Passé simple
- függő beszéd
- kiemelő szerkezetek

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarészleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok.

Órakeret: 108 óra**Előzetes tudás**

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Művészettörténet

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettségének megfelelő ismétlése, bővítése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségét tenni francia nyelvből.

SPANYOL

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvrák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevésoedését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok, testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt kívülről tudnak mondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek a spanyol nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókinccs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönés és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket fejből tudják, értik, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt spanyol nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre tudnak reagálni, válaszolni

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az spanyol írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszéd, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: ABC, tőszámok (1-100), gyümölcsök, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napi cselekvések szókincse. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre
- az órákon használt spanyol nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérvé mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az ABC-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési célok**

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok spanyolul írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédok és szójátékok az órák fontos részét képezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövid párbeszédok, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- egyes szám – többes szám
- főnevek neme
- egyszerű kijelentő, kérdő, tagadó mondatok
- egyszerű kérdőszavak használata

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat

- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására.

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédet, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókinccset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókinccs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókinccs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédetekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék)
- kérdőszavak
- személyes névmások alanyesete
- birtoklás kifejezése
- melléknév egyeztetése
- elöljárószók (en, con, a, de)
- szabályos igék ragozása jelen időben
- rendhagyó igék ragozása jelen időben (ser, tener)
- névelők alakjai

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- kívülről önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédeteket
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket meg tudnak érteni
- az ismert szavakat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és egyszerű nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókinccset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókinccset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül, .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasmányok, párbeszédok fontosabb szavai.

Nyelvtan:

- tőhangváltós igék ragozása jelen időben
- további rendhagyó igék ragozása jelen időben
- visszaható igék
- melléknévfokozás
- egyszerű összetett mondatok (y, o, pero, porque)
- további elöljárószavak
- létigék
- hely- és időhatározók
- óra, idő kifejezése, dátum

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- használják a kibővült szókincset
- ismernek spanyol vonatkozású kulturális értékeket
- diktálásra le tudják írni, amit hallanak

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresebb a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejből fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközök alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott, tanult szövegek, párbeszédék fontos szavai.

Nyelvtan:

- mutató névmások
- felszólító mód
- estar+gerundio
- gustar típusú igék
- személyes névmások részes esete
- további elöljárószók
- elbeszélő múlt

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. Az órákon rendszeresek a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szövegek, olvasmányok, párbeszéd szókincse.

Nyelvtan:

- személyes névmások tárgyesete
- közelmúlt
- folyamatos múlt
- kötőszavak
- jövő idő bevezetése

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb szövegeket, könnyített olvasmányokat, később irodalmi szövegeket, újságcikkeket, interjúkat olvasnak, feldolgozhatnak dalszövegeket. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcsere, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvél való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akár csak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismételése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Egyes olvasott szövegek témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- tanult igeidők ismételése, rendszerezése
- régmúlt
- feltételes mód jelen ideje
- függő beszéd
- határozatlan névmások
- hasonlító szerkezetek

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni
- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
- hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédképességük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam***Tematikai egység / fejlesztési cél***

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek.

Órakeret: 104 óra***Előzetes tudás***

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédképességük, szövegértésük és írásképességük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan, kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- vonatkozó névmások
- műveltető szerkezet
- befejezett jövő
- feltételes mód múlt ideje
- igeidő-egyeztetés kijelentő módban
- kötőmód

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is.

Újra előtérbe kerül a nyelv szépsége. A diákok esztétikai véleményalkotási képességét gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra**Előzetes tudás**

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejezni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőkészségüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan. Kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- igeidő-egyeztetés kötőmódban
- igei körülírások
- mondatrövidítések
- felkiáltó mondatok
- feltételes mondatok
- szenvedő szerkezet
- igeidők összehasonlítása, használatának tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarészleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Művészettörténet

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettséginek megfelelő ismétlése, bővítése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni spanyol nyelvből.

OROSZ

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvrák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevésődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek az orosz nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókinccs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismételése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönés és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket értik, emlékezetből fel tudják idézni, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt orosz nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően reagálnak, válaszolnak

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az orosz írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszéd, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon. Cirill és Metód története, a cirill ábécé legendája, az ábécé ritmikus elsajátítása a harmadik osztály egyik fő feladata. Az írásbeliség megjelenése is fontos szerepet kap ebben az életkorban. A nagy nyomtatott cirill betűk formavilágát sok-sok gyakorlással az anyanyelvhez hasonlóan sajátítják el a gyerekek. A füzetben a képes ábécé megjelenése jelzi és előrevetíti a fordulópontot, amely a nyelvtanulásban is bekövetkezik.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: az orosz ábécé ritmikus ismerete, tőszámok (1-100), gyümölcsök, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napi cselekvések szókincse. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre
- az órákon használt orosz nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérvé mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az ABC-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési célok**

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Ebben a tanévben kezdenek a gyerekek oroszul írni nagy nyomtatott cirill betűkkel. Az első három év szóbeli anyagát, immár tudatosítva, írásban is rögzítjük. Rövidebb mondókáktól haladunk a hosszabb meséig, történetekig. Az ismert szövegektől indulva ismerkednek újabb orosz nyelvű versekkel, dalokkal, mesékkel. Az írástól haladunk az olvasás készségszintű elsajátításához, rengeteg gyakorlással és türelemmel.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben

az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszéddek és szójátékok az órák fontos részét képezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövidebb és hosszabb történetek, párbeszéddek, az ezekhez kapcsolódó szókincs

Nyelvtan:

- Cirill ábécé ismerete szóban és írásban
- betűzés
- ismert szövegek folyékony olvasása, helyes intonációval
- új, eddig nem ismert orosz szövegek olvasása
- az orosz főnév sajátosságai : nemek és végződések
- a többes számú orosz főnevek (gyakori végződések)
- orosz nyelvű kérdések és válaszok nyelvtanilag is helyes használata (egyeztetés)
- bemutatkozás orosz nyelven szóban és írásban egyaránt

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére

- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédet, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értéken túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókinccset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókinccs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az orosz nyelvű írás és olvasás készségszintre emelése a legfőbb cél. Ebben az évben bevezetésre kerül a cirill betűs folyó írás is. Így immár mind a „négy” ábécével (nagy nyomtatott, kis nyomtatott, nagy és kis írott betűvel) megismerkednek a gyerekek. A nyomtatott betűkről fokozatosan térnek át az írott betűk használatára. Ez a folyamat az egész tanévet átöleli. Az írás gyakorlásnál az orosz költői nyelvet előnyben részesíthetjük, miközben teret engedünk az önálló mondat- és szövegalkotásnak is.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek. Waldorf-olimpia és sportágak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédetekhez kapcsolódó szókinccs

Nyelvtan:

- az orosz főnév neme (kérdőszavak)
- az orosz melléknév (kérdőszavak)
- főnév és melléknév egyeztetés
- személyes névmások
- az ige 1. és 2.ragozása jelenidőben

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédet
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket megértene
- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókinccset fel tudják idézni

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókinccset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a

kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Igeragozás, múlt, jelen és jövő idő

- a főnév és melléknév egyeztetése
- az idő kifejezése, dátum, óra
- sorszámnevek
- birtokos névmások

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás

- röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról
- ismernek orosz vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközök alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóiírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni. Megjelenik a műfordítás, Bulat Akudzsava verseivel, Oroszország kulturális adottságaival való találkozás, Moszkva és Szentpétervár nevezetességei, az orosz kultúra: irodalom, festészet, zene, balett és a konyhaművészet alapjaival való ismerkedés.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanultak áttekintése, rendszerezése és fokozatos bővítése az osztály képességeit figyelembe véve

- az igeszemlélet alakjai
- feltételes mód

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. Az órákon rendszeresen a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

Órakeret: 108 óra**Előzetes tudás**

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- főnév ragozás táblázata
- tagadás, tagadó szerkezetek
- rendhagyó esetek az orosz nyelvben
- az eddig tanultak összefoglaló áttekintése

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb szövegeket, könnyített olvasmányokat, később irodalmi szövegeket, újságcikkeket, interjúkat olvasnak, feldolgozhatnak dalszövegeket. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserek, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvél való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akár csak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókincssel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Egyes olvasott szövegek témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan, valamint az eddig tanultak teljes áttekintése.

Nyelvtan:

- alaktan
- főnév -és melléknév ragozás teljes paradigma
- melléknév rövid alakja
- melléknév fokozása
- számnevek: tőszámnév, sorszámnév
- névmások (személyes és birtokos)
- igeragozás E/I -soros (jelen, múlt, jövő)

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni
- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
- hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédkésztségük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtanulásuk, beszédképességük, szövegértésük és írásképességük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan, kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- igenevek: melléknévi igenév, határozói igenév
- mozgást jelentő igék

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőképessége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is.

Újra előtérbe kerül a nyelv szépsége. A diákok esztétikai véleményalkotási képességét gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra**Előzetes tudás**

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejezni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőképességüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilsztikára.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan. Kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- határozószók
- elöljárószók
- kötőszók
- számnév ragozása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarészleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Nincs.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs középszintű érettséginek megfelelő ismétlése, bővítése.

Nyelvtan:

- hangsúly, hangtan, alaktan összefoglalása, a tanultak finomítása, ragozások ismétlése

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni orosz nyelvből

SZLOVÁK

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvrak elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédészándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohással kezdődik az óra és egy másik fohással fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevésoedését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: osztályterem, színek, család, főbb irányok (hore, dole, vpredu, vradu) testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba. Továbbá: köszönések, számok 1-20.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt kívülről tudnak mondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek a szlovák nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellemben. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, napszakok, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönet és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket fejből tudják, értik, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt szlovák nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre tudnak reagálni, válaszolni

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az szlovák írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszéddek, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: abc, tőszámok (1-100), gyümölcsök, állatok, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napszakok, napi cselekvések szókincse. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre (pl.:Hol laksz? Hány éves vagy? Vane állatod? Hogy hívják anyukádat, apukádat?)
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az abc-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési célok**

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok szlovákul írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek

állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszéddek és szójátékok az órák fontos részét képezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövid párbeszéddek, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- egyes szám – többes szám
- személyes és mutató névmások
- felszólító mód szóban és írásban (szövegkörnyezetben)
- mondatszerkezet, igék, főnevek, melléknevek gyűjtése, gyakorlása
- egyszerű kijelentő, kérdő, tagadó mondatok
- egyszerű kérdőszavak használata

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életéről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére

- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédet, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókinccset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókinccs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókinccs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédhez kapcsolódó szókinccs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék)
- szórendek
- újabb kérdőszavak
- kijelentő mondatok jelen időben
- jelen idő felismerése kérdésben, tagadásban
- birtoklás kifejezése
- melléknévfokozás
- elöljárószók folytatása
- óra, idő kifejezése, dátum

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- kívülről önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédet
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket meg tudnak érteni
- az ismert szavakat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókinccset fel tudják idézni : ház, helységek, foglalkozások

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókinccset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a

kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókinccs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókinccs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókinccs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegek környezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegek környezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókinccsbővítés az olvasmányokra, párbeszédre alapozva. A gyakoribb igék három alakja.

Nyelvtan:

- jelen idő (kérdés, tagadás)
- személyes névmások birtokos esete
- egyszerű, összetett mondatok
- múlt idő

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról
- ismernek szlovák vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókinccset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresebb a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejből fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközök alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédképesség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókinccs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókinccs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott, tanult szövegek fontos szavai.

Nyelvtan:

- múlt idő
- jelen idő
- megszámlálható és megszámlálhatatlan főnevek
- jelzős szerkezetek

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak az egyszerű szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. Az órákon rendszeresen a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédet hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szövegekhez, olvasmányokhoz, párbeszédhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- kijelentő-kérdő-tagadó mondatok a tanult igeidőkben

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb szövegeket, könnyített olvasmányokat, később irodalmi szövegeket, újságcikkeket, interjúkat olvasnak, feldolgozhatnak dalszövegeket. Fo-

lyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserek, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvél való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akárcsak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókincssel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Egyes olvasott szövegek témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- tanult igeidők, igék, névelők, névmások ismétlése, rendszerezése
- befejezett, folyamatos igék
- visszaható igék
- feltételes mód, felszólító mód
- jelen idők jövő idejű használata
- határozók és határozószók
- melléknév fokozása
- határozói igenév

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni
- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
- hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédképességük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédképességük, szövegértésük és írásképességük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan, kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- összetett igealakok
- határozott, határozatlan igealakok
- segédigék, módbeli segédigék rendszerezése
- nem ragozható szavak
- egyszerű, összetett mondatok
- bővítmények

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőképessége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is.

Újra előtérbe kerül a nyelv szépsége. A diákok esztétikai véleményalkotási képességét gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejtetni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőképességüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan. Kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- jelen idejű cselekvő melléknévi igenév
- múlt idejű cselekvő melléknévi igenév
- mellérendelő, alárendelő összetett mondatok
- igeidők összehasonlítása, használatának tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarászleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Művészettörténet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettséginek megfelelő ismétlése, bővítése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni szlovák nyelvből.

DIGITÁLIS KULTÚRA

A megújult Informatika tantárgyról

*A Digitális kultúra a korábbi felső tagozatos Informatika tárgy új szemléletű és az alsóbb osztályokra is kiterjesztett utóda. Elsőtől hatodik osztályig tartó, más tárgyakba, tevékenységekbe integrált szakasza biztos alapokat teremt ahhoz, hogy a diákok hetedik osztálytól megfelelő felkészültséggel és tudatossággal kezdhessék meg a digitális eszközök használatát. A tantárgy ezért csak 7. osztálytól kap önálló órakeretet, ekkortól van lehetőség a különböző eszközök használatának megkezdésére. A megújult tantárgy **bevezetésének további feltételeiről alább, a tantervi rész után található információ.***

Előjáróban

Korunk egyik nagy kihívása a helyes digitális eszközhasználat és a megfelelő médiatudatosság kialakítása. A technológia napi szinten óriási ugrásokkal fejlődik. A szülők, óvodapedagógusok, tanárok folyamatosan szembesülnek azzal a ténnyel, hogy a rájuk bízott gyermekek és fiatalok természetes módon használják a technológia újdonságait és olyan virtuális világokban mozognak, melyeket az értük felelős felnőttek el sem tudnak képzelni. Ezért ezek a felnőttek sokszor bizonytalanok, félreértelműek és tehetetlenséget éreznek.

A Waldorf-pedagógia elkötelezett a gyermekek valós életre nevelésében. Rudolf Steiner 1919-ben kiemelte annak fontosságát, hogy ne lépjen ki a világba Waldorf-iskolából olyan diák, aki a villamos működésének legalább az alapjait nem ismeri. Ami az ő idejében a villamos és a telegráf volt, az ma az internet, számítógépek, okostelefonok és a mesterséges intelligencia. A cél ma is az, hogy az iskolából kilépve a fiatalok megfelelő módon és etikusán tudják használni ezeket az eszközöket. Ennek előfeltétele, hogy szülők és tanárok egyaránt megértsék és megfelelő módon kezeljék a médiával és az eszközhasználattal kapcsolatos problémakört. A szülői ház és az iskola erős egymásrautaltsága jegyében ez a tanterv úgy íródott, hogy szülők és tanárok egyaránt segítséget meríthessenek belőle, valamint, hogy alapja lehessen közös beszélgetéseiknek is.

A teljeskörű média-kompetenciába nem csak a média-hordozók gyakorlott használata tartozik bele, hanem a médiaszövegek, hangok és képek helyes értelmezése is. A fejlesztés nem csak azokra a képességekre irányul, amelyekre azért van szükségünk, hogy kiválasszuk a tartalmat, működtessük az eszközöket és boldoguljunk a különböző média típusokkal, hanem figyelembe kell vennie a gyermek értelmi és érzelmi fejlődését is. Nélkülözhetetlen tehát, hogy a médiaoktatásról való gondolkodást megelőzze a fejlődéslélektani szempontok figyelembevétele. A felnövekvő emberi lényre kell rátekintenünk, amikor meghatározzuk, mikor van értelme bizonyos készségeket megtanítani a gyermeknek a média-kompetencia területén. Ezért ebben a tantervben nem csak a digitális eszközök iskolai használatáról lesz szó, hanem arról, hogyan érhetjük el azt, hogy gyermekeink tudatos felhasználókká váljanak. Így a kerettantervben a Digitális kultúra tárgy nem csak egy önálló tantárgyként jelenik meg, hanem tanítása az iskolai évek során sokféle tantárgy témaköreibe integrálódik.

A bevezetés időbeli kérdései

A Waldorf-pedagógia, ahogy minden más területen, úgy itt is a gyermek fizikai, érzelmi, társas és intellektuális fejlődési szintjét veszi alapul akkor, amikor bizonyos témaköröket, tevékenységeket bevezet. A helyes egyensúly megtalálása – hogy valamit ne túl korán vagy ne túl későn tegyünk meg – szükségessé teszi, hogy a tanár folyamatosan érzékelje a diákok egyéni fejlődését és az osztály, mint közösség állapotát. Ahogy a gyermeknek folyamatos fejlődésre van szüksége a járás képességének elsajátításához, ugyanezt elmondhatjuk a technológiára is. Természetesen lehetséges, hogy valamilyen járássegítő eszközzel támogatjuk abban, hogy korábban kezdjen el járni, mint

ahogy arra megérett volna, de ezzel megfosztjuk attól a – későbbi életében fontossá váló – tapasztalattól, hogy képes saját erejéből függőleges testhelyzetet elérni, ezen keresztül pedig újfajta kapcsolatba kerülni a környezetével. Ugyanakkor az is erőltetett beavatkozás lenne, ha megakadályoznánk, hogy a gyermek járjon, amikor már eljutott a fejlődésben oda, hogy ezt képes lenne megtenni. Nevelőként a feladatunk az, hogy *megteremtjük azt a környezetet, melyben a gyermek egészségesen fejlődni tud, de ne erőltessük a fejlődését.*

A technológia oktatása során is elsődleges szempont a médiatudatosság és digitális eszközhasználat életkornak megfelelő kialakítása. Attól, hogy előbb – vagy esetleg később – adjuk a gyerekek kezébe az eszközöket, nem válnak tudatosabb, egészségesebb felhasználókká. A gyerekeknek joguk van időre a fejlődéshez, joguk van ahhoz, hogy minden érzékszervükkel, mozgással, kreatív, szabad játékkal a valós környezetüket meghódíthassák.

A digitális eszközök használata során jellemző csekély testmozgás, a szemek fixáltsága, az intellektualitás túlsúlya, az ellenállás nélküli tapasztalás idegrendszeri félrestimulációhoz vezet, tehát az agy egészséges fejlődése ellen hat. Egyúttal olyan negatív hatások jönnek létre, mint az ékszervi túltelítettség, a függőségveszély, elidegenedés a természettől, valamint az impulzuskontroll és a reflexív gondolkodás károsodása.

A társadalom digitális átalakulásához olyan felnőttekre van szükség, akik önálló gondolkodásra, döntésre és cselekvésre képesek. Ezt a gyerekek elsődlegesen az osztályterem szociális közegében tanulják meg a párbeszéd, a közvetlen együttlét által. A tanulás a fej, a szív és a kéz harmonikus együttműködése által következik be. Az agy a kapcsolatok szerve, fejlődéséhez szükséges a testi aktivitás és a minket körülvevő környezet saját, valós megtapasztalása. Csak ez vezethet el oda, hogy a fiatalok az életkoruknak megfelelően fejlődve képesek lesznek magabiztosan lehorgonyozni térben és időben. Ez az egyik legfontosabb előfeltétele annak, hogy később a digitális eszközöket egészségesen tudják használni.

A média fogalma a tantervben; a közvetett és közvetlen médiaoktatás

Ebben a tantervben három fogalomkört különböztetünk meg a médiával kapcsolatban:

- a média-tartalom, amelyet tartalomnak veszünk (például egy regény tartalma)
- a média típusa, a folyamat, amely által valamit kommunikálunk vagy bemutatunk (szöveg, kép, vagy hang)
- a média hordozója, az anyag, amelyen keresztül a kommunikációs, vagy bemutatási folyamat megtörténik (könyv, újság, e-könyv, okostelefon, számítógép stb.)

A médiaérettséget egészen kisgyermekkorától kezdve, a gyermek életkori sajátosságai és szükségletei alapján, lépésenként építjük fel. Ezek a lépések – amint a mozgásfejlődésnél sem – nem hagyhatók ki, nem cserélhetők fel. Attól kezdve, hogy a gyerekek az ujjukkal kötnek és más kézműves munkákat végeznek az alsóbb osztályokban, az elektronikáig és a programozásig a felső tagozaton, a diákok folyamatosan fejlesztik technológiai jártasságukat. (A kötés azért is érdekes és fontos, mert ez a programozott technológia legkorábbi formája – a sima/fordított sorrendje a bináris kód utasításaival egyezik.)

A Waldorf-pedagógia arra törekszik, hogy a diákok etikus és magabiztos felhasználói legyenek a technológia széles skálájának, miközben felismerik a technológia történelmi és társadalmi aspektusait is. A cél az, hogy képessé tegyük a gyermekeket és fiatalokat annak a technológiának a teljes körű alkalmazására, amely körülveszi őket. Annak érdekében, hogy ez megvalósuljon, a tanulóknak szükségük van segítségre, hogy a technológiát legbensőbb lényegében megértsék, figyelembe véve a benne jelenlévő emberi tényezőt. Ahhoz, hogy a technológia használatával járó etikai, kulturális

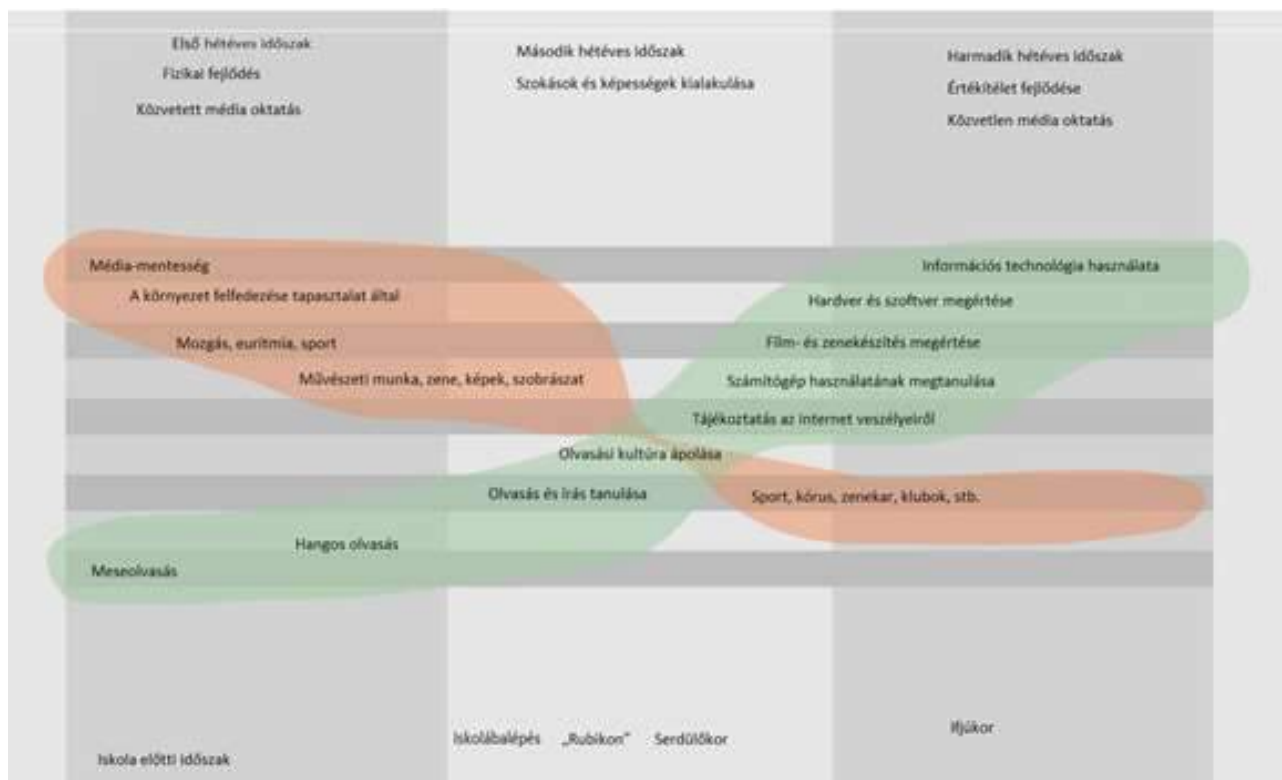
és szociális kérdéseket is kezelni tudják, a gyerekeknek először egészséges én-képet kell kialakítaniuk magukról, valamint – valós kapcsolatokon keresztül – meg kell tanulniuk mások szükségleteit megérezni.

A médiaoktatás tehát két kérdésemre alapul:

1. Mire van egy gyermeknek szüksége ahhoz, hogy korunk technika és média által befolyásolt világában fizikailag és mentálisan is erős felnőtt váljék belőle?
2. Hogyan tanulja meg egy gyermek a média világának megértését és az eszközök észszerű használatát?

A médiapedagógia ezért két nagy területet foglal magába: közvetett és közvetlen médiaoktatást. A *közvetett médiaoktatás* arra összpontosít, hogy a fiatalok olyan nevelésben részesüljenek, melynek során magabiztos, erős és független személyiség válik belőlük. A *közvetlen médiaoktatás* feladata pedig abban áll, hogy a fiatalok teljes egészében megértsék a média világát és tudatos felhasználókká váljanak.

A közvetett médiahasználatra nevelést a korai gyermekkorban kell elkezdni. Ezzel párhuzamosan a közvetlen médiahasználat az egyes médiumoktól függően különböző időpontokban kezdődik. A digitális média tekintetében a hangsúly a pubertáskorra helyeződik. Az iskola elkezdésével kezdetét veszi egy fokozatos átmenet, melyet az alábbi ábra szemléltet:

A médiaérettség piramisa

Hány felnőtt mondhatja el magáról, hogy digitálisan médiaérett, hogy praktikusán, felelősen használja a digitális világ adta lehetőségeket anélkül, hogy hagyná magát (ki)használni? Ahhoz, hogy a gyermekeinket eljuttassuk erre a szintre, komoly munkára van szükség. Nézzük meg ezt a hasonlatot: Egy kis vitorlás hajó úszik a végtelen tengeren. Az áramlatok, a szelek próbálják ide-oda terelgetni, sodorni, de ha a tőkesúly a helyén van és megfelelő, a hajó irányítható marad, hogy a kitűzött irányt tartva haladjon célja felé. Ahogy a hajózásban a tőkesúly biztosítja a stabilitást és csökkenti a sodródást, a médiaérettség éppen ilyen stabilitást adhat és megóvhat attól, hogy az ember ide-oda sodródjon az információk és lehetőségek végtelen tengerén.

Az alap egy erős **szenzomotoros integráció** az első években, amit a sok mozgás, a világban való önálló tevékenység fejleszt: a kúszás, mászás, később a hintázás, szaladgálás, fáramászás, a szabad játék, a régi gyerekjátékok (ugróiskola, kötélpörgetés, „gumizás”...). Fontos, hogy minél több érzék stimulálva legyen (vö. a médiával, amely akár analóg, akár digitális, legfeljebb csak a szemet és a fület stimulálja).

A második lépcsőfok a **kommunikációs képesség** kialakulása. Ezt a közvetlen (vagyis közvetítő, médium nélküli) emberi kommunikáció fejleszti leginkább, amihez az élő beszéden kívül hozzátartozik az arcmimika, a gesztikuláció, testbeszéd is. Itt fontos, hogy kialakuljon az a képesség, hogy a másik embert komolyan vegyük és meg tudjuk vele értetni magunkat.

Jól látható, hogy az első két lépcsőfok kompetenciáinak fejlődését a képernyő, a videójátékok egyértelműen hátráltatják. Ez nem csak úgy igaz, ha azt a gyermek kezébe adjuk, hanem akkor is, ha a szülő, a pedagógus a telefonon „lóg”, miközben a gyermek közelében van, vagy ha a háttérben valamilyen digitális eszköz működik. Születéstől hároméves korig mindenféle képernyőtől távol kell tartani a gyermeket. A későbbi években a „minél kevesebb, annál jobb, minél később, annál jobb” alapelvet kell szem előtt tartanunk a képernyőhasználatnál kapcsolatban. Ebben a szakaszban még a hagyományos média jelenléte is felesleges, illetve korlátozandó – a képeskönyv, hangoskönyv, diafilm, „konzerv zene” helyett a fejből mesélés, az élő ének és zene javasolt.

A harmadik lépcsőfok az **alkotás képességének kialakulása**. Tudjuk jól, hogy ha teret adunk nekik, a gyermekek maguktól is szívesen alkotnak, készítenek dolgokat. A játékok kiválasztásánál érdemes erre figyelni: a jó játék 90% gyermek és 10% játék – vagyis egyszerű és sokoldalúan használható, a gyermek részéről aktivitást és kreativitást igénylő. Ami a médiaoktatást illeti, ma már rengeteg eszköz áll rendelkezésünkre, amelyeket alkotó módon, kreatívan lehet használni, mégis fontos, hogy először itt is az analóg eszközökhöz nyúljunk. Nem kell egyből elővenni a kamerát, hanem eszünkbe juthatnak azok a különféle technikával készült papíralapú mozgóképek, amiket gyermekkorunkban készítettünk. 9-10 éves kor környékén nagyon hasznos, ha a gyermek elkezd zenélni, ami az alkotás egyik – egész életen át tartó – lehetőségét hozza el számára.

A negyedik lépcsőfok a **befogadás képessége**. Itt megint csak fontos, hogy az analóg eszközökkel kezdjünk. Először olvassunk a gyermekkel hagyományos újságot, menjünk el a könyvtárba és tanítsuk meg neki, hogyan lehet egy könyvet, egy információt megtalálni. Ezzel segítünk neki kifejleszteni az összpontosítást, elmélyült olvasást, kreatív gondolkodás képességét. Ez a képesség, hiába alakul ki, elveszíthető, folyamatos gyakorlást igényel.

A médiaérettség piramisának csúcsán a **kritikus reflexió** képessége áll. Mit kezdek azzal az információval, amit olvastam, hallottam? Ide tartozik az is, hogy egy reklám, álhír, „propaganda szöveg” üzenetén átlássak és a manipulációjának ellen tudjak állni.

Ha megnézzük az ábrát, még egy összefüggést találunk, ami tulajdonképpen összetartja ezeket a lépcsőfokokat: a piramison felfelé haladva növekszik a **választási képesség**. A választás képessége elengedhetetlen ahhoz, hogy megfelelő döntést tudjunk hozni a médiahasználatunkkal kapcsolatban. Ez alatt nem azt értjük, hogy tudunk választani két tévéműsor vagy videójáték közül, hanem hogy a gyermek választani tud, hogy elmegy a barátaival „bandázni” vagy moziba, megnéz egy YouTube videót, vagy inkább könyvet olvas. Figyelembe véve, hogy egyre több és több választási lehetőség van az életünkben, ez mindannyiunknak értékes képesség, melyre e pillanatban, a megfelelő alapok nélkül, a felnőttek közt sem képes mindenki.

Bár a szülő és tanár közötti egészséges és egyenrangú párbeszéd a Waldorf-pedagógia minden területén magától értetődő és fontos, a médiatudatosság és a digitális eszközhasználat felépítéséhez gyermekeink érdekében nélkülözhetetlen. Mivel az osztálytanítónak igen nagy felelőssége van abban, hogy a fentieket a szülőkkel megossza, velük ezen a téren (is) folyamatosan párbeszédben legyen, ezért a vertikális tantervben évfolyamonként külön ajánlásokkal is támogatjuk munkájukat, melyeket elsősorban a szülői estek során tudnak felhasználni.

Konklúzió: Nem véletlen, hogy mi és gyermekeink ebben a korban születtünk. Ezekkel a technikai vívmányokkal dolgunk van, nem zárkozhatunk el tőlük, hanem használnunk kell őket és természetes, hogy a gyermekeinket is meg kell tanítani a helyes, tudatos használatra. De fontos, hogy ne sietessünk semmit, hanem adjunk szilárd alapokat nekik, adjunk teret és időt, hogy a magok kicsirázzanak.

Ahogy a tanterv többi részében, itt is azon az úton, azokon a fejlődési fokokon szeretnénk végigvezetni a gyermeket, amelyet az emberiség bejárt. Az szóbeliségtől az írásbeliség felé, az analógtól a digitális felé, a közvetettől a közvetlen felé haladunk, szem előtt tartva a gyermek fejlődését és életkori sajátosságait.

A tanár és a szülő részéről is fontos, hogy ismerje a rendelkezésre álló technológiát, ne féljen tőle, ugyanakkor ismerje minden hasznát és veszélyét. Fontos, hogy ne csak lépést tartsunk a gyermekekkel, de – legalább – egy lépéssel előttük is járjunk.

A tantárgy előzményei

A Waldorf-iskola egységes iskola, amely legtöbbször a szerves intézményfejlődést követve Waldorf-óvodapedagógiai előzményekre épül. Így lehetőség nyílik a fejlődési szakaszok egymásra épülő, egymással összefüggő tartalmainak előkészítésére, összehangolására, pedagógiai szempontból tudatos kezelésére. Ennek értelmében látjuk fontosnak a 7. és 8. évfolyamok konkrét tantárgyi tartalmait előkészítő, életszakaszokhoz kötött tanítási-tanulási előzmények bemutatását.

0 – 3 éves kor

Ebben az időszakban nincs lehetősége a Waldorf-pedagógiának a közvetlen segítségre, tájékoztatásra, viszont mindenképpen fontos mégis súlyt helyezni rá. Mivel az új belépőkkel valószínűleg nincs kapcsolatunk óvodás kor előtt, fontos a médiatudatosságra nevelő kiadványok, tájékoztatók könnyű hozzáférését lehetővé tenni (nyomtatott, online, előadások szervezése stb.). A szülők sokszor már a gyermek születése után elkezdnek tájékozódni, érdeklődni az óvodák, iskolák iránt. Megfelelő tájékoztatás esetén nem érik majd őket meglepetésként a Waldorf-pedagógia által képviselt alapelvek ezen a téren sem, így a későbbi együttműködés is sokkal könnyebb lehet.

Óvodáskor

Pedagógiai tevékenység a szülőkkel

Tájékoztatás szülői esteken felvilágosítás, beszélgetés, vita formájában, amennyiben az óvodapedagógus úgy dönt, esetleg külső szakember bevonásával.

Mivel a gyermek ebben az életszakaszban elsősorban az utánzás révén tanul, fontos az önreflexió, a jó példa hangsúlyozása.

Pedagógiai tevékenység a gyerekekkel

Nem szabad elbagatellizálni érintettségüket. Bármennyire próbáljuk elzárni őket a különböző médiákkal való találkozástól, mindenképp járnak az utcán, áruházban stb., így folyamatosan éri őket a médiaszennyezés. Ezt sokszor nem értik, nem feltétlenül tudják befogadni, feldolgozni. A szóbeliségnek, a beszélgetésnek, a fejből mondott meséknek kiemelt szerepet kell tulajdonítani ebben az életkorban.

1-4. évfolyam

Pedagógiai tevékenység a szülőkkel

Tájékoztatás szülői esteken – hasonló módon, mint az óvodában, az életkori sajátosságok és az új pedagógiai környezet figyelembevételével. A Waldorf-kerettanterv pedagógiai íveinek és a közvetett pedagógiai eszközöknek (Isd. fent) a bemutatása annak érdekében, hogy a szülők megértsék és elfogadják az iskola digitális eszközhasználatával kapcsolatos koncepcióját. Lássák, hogy a koncepció mögött pedagógiai tudatosság van és azt, hogy honnan hova szeretnénk így eljutni. A mélyebb megértéssel várhatóan nagyobb együttműködési hajlandóság is jár. Szükséges az analóg média használatának és a szülői tudatosság fontosságának hangsúlyozása (képi elemek, életkorhoz illeszkedő tartalom, mennyiség helyett minőség). Ennek alátámasztására néhány közismert tény:

- A gyermek belső képalkotásának és gondolkodásának határtalanságát és nyitottságát erősen korlátozzák a készen kapott képek és sablonok.
- A képernyőből özönlő információáradat meghaladja a gyermek befogadó- és önálló feldolgozóképeségét – egyszer ezt, máskor azt veszi fel belőle, és sok esetben nem tudja összefüggésbe hozni a látottakat a hallottakkal. Az agy ennek eredményeképpen töredékszerű, sablonosan asszociatív fejlődéshez, gondolkodáshoz szokik, és ez irányban fejlődik tovább. A látottak valóságértékét ráadásul nem tudja a gyermek önállóan ellenőrizni.
- Ebben a korban a gyermek könnyen befolyásolható, mindenre nyitott és befogadó, szűrő nélkül fogadja be az információt.
- A képernyő vibrálásra készlet és megakadályoz a tartós koncentrációban. A képernyő előtt töltött természetellenes, passzív mozdulatlanságot, nyugalmat ugyanannyira természetellenes mozgásos nyugtalanság követi.
- Amikor a gyermek találkozik a virtuális világgal, szinte megszűnnek számára a fizikai korlátok, melynek következtében a valós természetet ingerszegényebb környezetnek látja. A határok átlépése iránti vágya egyre erősebbé válik, kíváncsisága úzi-hajtja. Hozzászokik, hogy vágyai és kívánságai különösebb erőfeszítés nélkül – mintegy „gombnyomásra” – teljesülnek.
- A passzív időtöltés korlátozza a személyes kapcsolatok kialakításának készségét. A korai években túlzásba vitt „képernyőbámulást” összefüggésbe hozzák a későbbi figyelemzavarokkal, hiperaktivitással, rossz szociális készségekkel és az empátia hiányával.

Pedagógiai tevékenység a gyerekekkel

Tevékenységek: Kinti és benti játékok, melyek együttműködést igényelnek. Egyensúly, mászás, karikák, labdák, stb. Kerti eszközök használata, többek között lapát, ásó, talicska.

Papírfonás, nemezélés, „körmöcskézés” és kötés, varrás, szövés többféle anyag használatával, majd a kézimunka tárgy további tevékenységei.

Egyszerű eszközök készítése (pl. kötőtű, egyszerű szövőkeret, stb.) Az iskolában használt eszközök története (pl. zsírkréta, ceruza, hangszerek).

A kreatív munkák és kifejezési formák sokszínűsége.

A szóbeliség után itt megjelenik az írásbeliség: kezdve a szimbólumoktól, képektől, ahogy az emberiség fejlődése során haladt, eljutva a konvencionális jelrendszerhez, az íráshoz. A kommunikációs technikák megjelenése a képektől az íráson keresztül az olvasás felé haladva.

Harmadik osztályban a *mesterségek, házépítés, mérés* epochák keretein belül bőven találunk alkalmat az eszközökkel való ismerkedésre és az alkotás élményének megélésére.

Az alsó tagozat vége felé mindenképp felmerül a telefonhasználat általában és az okostelefonok megjelenése. Erről az iskolán belül egységes álláspontot érdemes kialakítani és közvetíteni a szülők felé. A szülői esteken egyértelművé kell tenni az egyes családok felelősségét az iskola által meghatározott, vagy a szülőkkel közösen kialakított szabályok betartásában. Ehhez fontos, hogy már korábban megtörténjenek a fent említett tájékoztató beszélgetések.

Feladat lehet a gyerekekkel: a média és kommunikációs eszközök elvi (tehát nem fizikai) működésének megértéséhez vezető beszélgetések. A kritikus szemlélet alapjainak építése. Ellenőrzés, valóság tartalmak. Hogyan mondjunk nemet, hogyan kerüljünk el számunkra veszélyes, vagy kellemetlen helyzeteket, tartalmakat.

A technológia megértése és használata

- A gyermekek felfedezik, hogyan segíti a technológia bizonyos feladatok elvégzésében. Például a kötőtű használata megkönnyíti és tökéletesíti azt, ami az ujjukkal lehetséges, az olló pontosabban vágja a papírt, mint az eltépés.
- A gyermekek felfedezik az eszközök és anyagok közötti kapcsolatot, pl. megpróbálnak filcet vágni papírvágó ollóval.
- A gyermekek megtanulják a feladatnak megfelelő eszközt kiválasztani. Megtapasztalják például a különbséget a fa- és fémkalapács között, a szög és a csavar között stb.
- A gyermekek visszatekintenek arra, hogy az általuk választott és használt technológia hogyan érte el célját.
- A gyermekek megtanulják az éles és más „veszélyes” eszközök használatát, és a valós veszélyhelyzetek kezelését.

5-6. évfolyam

Ekkorra már szinte biztosan minden gyermek kapcsolatba került különböző médiatartalmakkal és eszközökkel akár a közvetlen (családi) környezetében, akár a kortárs vagy idősebb gyermekcsoportokon keresztül.

Feladat lehet a gyerekekkel: Azon kívül, hogy a korábbi tartalom továbbra is érvényes, el lehet indulni a konkrétabb témák felé. Az eszközök használatának etikettje, különös tekintettel a mobil eszközökre. Amennyiben releváns: a cyberbullying jelenségének körüljárása, elemzése. Hogyan mozogunk virtuális közösségekben. A virtuális együttélés szabályai. Fontos a szociális vonatkozásokról is beszélni. Ebben az életkorban ismét visszatérhetünk a médiaszennyezés feldolgozására (ld. fentebb).

Maga az oktatás még mindig analóg.

Mint ahogy arra a bevezetőben kitértünk, a fenti tartalmak a 7-8. osztály tanulási folyamatát előkészítve az osztálytanító pedagógiai tevékenységének részeként az egyes tantárgyak, epochák megfelelő tartalmaiba integráltan jelennek meg.

7. osztálytól kezdődően a Digitális kultúra tantárgy külön órakeretet kap.

7. osztály

A fiatalok egyre intenzívebben érdeklődnek az őket körülvevő világ iránt. Megerősödik bennük a felnőttektől való függetlenedés vágya. Előtérbe kerülnek a szexualitással kapcsolatos témák. Elkezdődik az a hosszú folyamat, melynek során felfedezik saját magukat: „ki vagyok én?”

A diákok ebben az életkorban már akarva-akaratlanul kapcsolatba kerülnek az egyik legerősebb médiummal, az internettel. Az ott található tartalmakat különböző eszközökön keresztül fogyasztják is. Kiemelt szerepet kapnak ezen belül is a közösségi oldalak, melyeken megjeleníthetik életüknek minden részletét, beleértve a fent említett nagy változásokat is. A fiatalok környezetében lévő felnőttek közös felelőssége egyik oldalról, hogy szabályokat dolgozzanak ki, határokat állítsanak fel ezekkel a tevékenységekkel kapcsolatban, ugyanakkor az is, hogy segítőként, támogatóként beszélgetőtársaként is jelen tudjanak lenni.

Tematikai egység / fejlesztési cél

Készségfejlesztés területén itt elkezdődhet a 10 ujjas gépírás tanítása, gyakorlása, kiegészítve az alapvető szövegszerkesztési ismeretekkel (kisbetű- nagybetű, elválasztás, térköz, helyesírás ellenőrzése stb.). A témák között megjelenik az adatgyűjtés, források keresése és a megbízhatóság ellenőrzése. Internetes biztonság, közösségi oldalak használata. Viselkedési szabályok az interneten, különös tekintettel a közösségi magatartásra. A hagyományos könyvtár megismerése és használata.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

Az órák az összes, az alsóbb osztályokban megjelenő anyagokra, kézművességre, szociális, történelmi és gazdasági alapokra építenek. A kulcstevékenységek közé tartozik a *gabona-epocha, a mesterségek, a mérés, a házépítés a 3. osztályban*, illetve a *honismeret és földrajz a 4. osztálytól*, melynek keretében megvizsgálják a helyi környezethez kapcsolódó emberi és gazdasági kapcsolatokat, valamint ezek természeti forrásait.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a QWERTZ billentyűzet ismerete. A tíz ujjas gépelés tanulásának elkezdése
- digitális és analóg eszközök és munkafolyamatok megismerése és összevetése
- a szövegszerkesztés alapjainak elsajátítása
- ismerkedés az Internettel. Ismeretek a közösségi oldalakkal kapcsolatban
- online források ismerete, kritikus használata (pl. Wikipédia)
- biztonságos internet és közösségi oldal használat

- technikák ismerete a médiafüggőség megelőzésére, leküzdésére
- analóg médiaismeret. Könyvtárhasználati ismeretek
- kalligráfia gyakorlatok

A pedagógusnak a szülőkkel és a diákokkal folytatott beszélgetések során folyamatosan teret kell biztosítani a digitális világ okozta problémák megbeszélésére. Segítenie kell a fiatalokat abban, hogy kérdéseikre választ találjanak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- sajátítsa el a tízujjas gépelést
- ismerjen több kalligrafikus írásmódot, az írásbeli munkáihoz alkalmazza azokat
- ismerje az analóg és digitális eszközök közötti különbséget
- tudjon alap szövegszerkesztési feladatokat megoldani, legyenek tipográfiai ismeretei és legyen képes egy egyszerű dokumentum megtervezésére és kivitelezésére
- legyen tájékozott az online források vonatkozásában, ismerje azok esetleges hátrányait
- ismerje és tudja használni az Internetet. Legyen tájékozott a közösségi oldalak használatával kapcsolatban
- tudja használni az analóg médiákat, ismerje a könyvtárhasználat szabályait
- ismerje a médiafüggőség leküzdését segítő technikákat

Kapcsolódási pontok

A digitális kultúra minden tantárgyhoz kapcsolódik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

szövegbevitel, megnyitás, mentés, kijelölés, másolás, törlés, áthelyezés, szövegegységek, karakter, karakter formázása, karakter típusa, karakter stílusa, karakter mérete, bekezdés, bekezdés formázása, behúzás, margó, lapméret, helyesírás-ellenőrző, elválasztás, kép beillesztése, képméret változtatása, információforrások etikus felhasználása, idézés szabályai, adat, információ, hír, digitalizálás, minőség, ergonómia, be- és kiviteli periféria, háttértár, kommunikációs eszközök, fájl, fájlműveletek, mappa, mappaműveletek, mobileszközök operációs rendszere, helyi hálózat, jogosultságok, etikus információkezelés, rajz, rastergrafika létrehozása, rastergrafika szerkesztése, rajzeszközök.

A fejlesztés várt eredményei

A digitális eszközhasználat során a tanulók készség szinten kezdik elsajátítani a digitális ismeretszerzést és az információk továbbítását. Ez biztos alapokat képez számukra az információs társadalomba való későbbi sikeres beilleszkedéshez. A tevékenységek biztosítják a digitális kompetenciák megszerzését és alkalmazását. Lehetővé válik az elsajátított tudás aktív, önálló bővítése digitális kommunikációs csatornák és eszközök igénybevételével.

A fejlesztés eredményeként a diákok:

- tíz ujjal használják a klaviatúrát
- egyszerű szerkesztési feladatokat biztosan kiviteleznek
- biztonságosan és etikusan használják az Internetet
- megfelelően használnak analóg és digitális eszközöket

8. évfolyam

Tovább lehet mélyíteni a tízujjas gépelést. Írógépen vagy számítógépen önálló munkát is készíthetnek, amiben már az egyéniségük is megjelenhet. A diákok elmélyítik a 7. osztályban tanult ismereteket, gyakorlatra tesznek szert a digitális technológia használatában, alkalmazásában. Segíteni kell a tanulókat abban, hogy a média eszközei hasznukra legyenek előadásaik megtartása során, az otthoni tanulásban, felkészülésben, a 8. osztályos éves munka elkészítése során. Kiemelt fontosságú ebben az életkori szakaszban a hiteles és folyamatos tájékoztatás és felkészítés, melynek eredményeként a fiatalok tudatosan és felelősen lesznek képesek használni a közösségi és szórázó médiumokat.

Tematikai egység / fejlesztési cél

A készségfejlesztés területén folytatódik a 10 ujjas gépírás tanítása, gyakorlása, kiegészítve alapvető szövegszerkesztési ismeretekkel. Folytatódik az adatgyűjtés, immár szélesebb körben a források keresése, megismerése és a megbízhatóság ellenőrzése. Viselkedési szabályok az interneten, különös tekintettel a közösségi magatartásra. Internetes biztonság, közösségi oldalak használata. Az analóg médiaismeret jegyében a tanulók bővülő könyvtárhasználati ismeretekre tesznek szert, mely hasznos támaszuk lesz a nyolcadikos éves munkájuk elkészítésekor. Az írásbeli dolgozatok készítéséhez szükséges „analóg” kutatási módszertan megismertetése, elmélyítése.

Elkezdődik a multimédiás anyagok készítésének tanulása. Lehet komolyabb eszközökkel is dolgozni, például „stop motion” filmet készíteni (agyagból, gyurmából vagy más anyagból készített beállított jelenetek, állóképsorozatok lefényképezése és mozgóképpé szerkesztése). Ezzel a diákok kudarctűrő és késleltetési képességét is fejlesztjük, ami a mai világban – ahol a gyors eredményekre törekvés jellemző – nagy kincs.

Az osztálytanítónak törekednie kell arra, hogy a különböző forrásokat ismerje, az eszközöket pedig készség szinten használja. Enélkül nem fog tudni segíteni diákjainak mindezek elsajátításában. Törekednie kell olyan bizalmi légkör kialakítására, melyben az online térben esetleg bajba került diákjai mernek hozzá fordulni segítségért.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

A 7. osztályban tanult ismeretekre építünk.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a tízujjas gépelés tökéletesítése
- a szövegszerkesztés fejlesztése, egyszerűbb szövegek szerkesztése, kiadványszerkesztő használata, a tipográfiai ismereteknek bővítése
- alapszintű képszerkesztés
- prezentáció készítés elsajátítása, helyes prezentáció készítés szabályai, helyes előadás módjának elsajátítása (kiemelten fontos a 8-os és később a 12-es éves munkához)
- alap multimédiás ismeretek, vetítés és bemutató készítése, hang, kép és videók önálló szerkesztése, készítése
- az Internettel kapcsolatos ismeretek bővítése (online programok, felhő stb.)
- biztonságos internet és közösségi oldal használat
- analóg médiaismeret, könyvtárhasználati ismeretek, az írásbeli dolgozatok készítéséhez szükséges „analóg” kutatási módszertan megismertetése, elmélyítése
- technikák ismerete a médiafüggőség megelőzésére, leküzdésére

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- tudjon egyszerű szövegszerkesztési feladatokat megoldani, legyenek biztos tipográfiai ismeretei és legyen képes egy egyszerű kiadvány megtervezésére, kivitelezésére
- legyen képes segítség nélkül egyszerű multimédiás tartalmakat elkészíteni
- tudjon biztonságosan tájékozódni az online források megbízhatóságának vonatkozásában, ismerje azok esetleges hátrányait
- ismerje és tudja sokrétűen használni az Internetet és a közösségi oldalakat
- tudja használni az analóg médiákat, ismerje a könyvtárhasználati szabályokat
- ismerje a médiafüggőség leküzdését segítő technikákat

Kapcsolódási pontok

A digitális kultúra ezen az osztályfokon is minden tantárgyhoz kapcsolódik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

szövegszerkesztési alapelvek, tipográfia, dokumentumok szerkezete, objektumok, élőfej, élőláb, táblázat szövegben, táblázat tulajdonságai, dokumentumformátumok, csoportmunka eszközei, webes dokumentumkészítés, információforrások etikus felhasználása

prezentáció, animáció, dokumentumformátum, csoportmunka eszközei, lényegkiemelés, információforrások etikus felhasználása

e-Világ, e-kereskedelem, e-bank, e-állampolgárság, virtuális személyiség, információs társadalom, adatvédelem, internetes bűnözés, digitális eszközöktől való függőség

képek szkennelése, digitális fotózás, videofelvétel-készítés, fotó, hang, video készítése, szerkesztése, felhasználása, rastergrafika, vektorgrafika, görbék, csomópontok, csomópontműveletek

adat, információ, hír, digitalizálás, digitalizálás minősége, kódolás, kódolási problémák, ergonómia, be- és kikapcsolás folyamata, be- és kiviteli periféria, háttértár, kommunikációs eszközök, működési elv, működési paraméterek, hálózatok felhasználási területei, mobileszközök operációs rendszere, operációs rendszerek eszközkészítése, operációs rendszer segédprogramjai, állományok és könyvtárak tömörítése, helyi hálózat, jogosultságok, etikus információkezelés

A fejlesztés várt eredményei

A digitális eszközhasználat során a tanulók készségszinten kezdik elsajátítani a digitális ismeretszerzést és az információk továbbítását. Ez biztos alapokat képez számukra az információs társadalomba való későbbi sikeres beilleszkedéshez. A tevékenységek biztosítják a digitális kompetenciák megszerzését és alkalmazását. Lehetővé válik az elsajátított tudás aktív, önálló bővítése digitális kommunikációs csatornák és eszközök igénybevételével.

A fejlesztés eredményeként a diákok:

- saját ritmusban, tíz ujjal gépelnek
- összetettebb szerkesztési feladatokat is képesek kivitelezni
- biztonságosan és etikusan használják az Internetet
- megfelelően használnak analóg és digitális eszközöket

Ajánlott témakörök a 7-8. osztály számára

- megérteni azokat a lépcsőfokokat, melyeken keresztül a nyugati civilizáció eljutott a modernizmusig: reneszánsz, reformáció, felvilágosodás, a materializmus fejlődése, mezőgazdasági és ipari forradalom, bankrendszerek az olasz városállamoktól a német pénzügyi házakig, gépesítés és az ipari központok, az első világháború, mint az első igazán ipari háború (ezeket a témákat alaposabban kifejtetni a felső tagozaton)
- a személyes kreativitás fejlődése
- jogi és etikai kérdések, ideértve szellemi tulajdonjogot is; plagizálás/kalózkodás; egy koncert vagy más előadás páratlan élménye; ennek összevetése egy felvétellel; mit fizetünk meg, amikor zeneletöltésért fizetünk vagy streaming-elünk; az ingyen kapott zene gondolata)
- terveket készíteni: szándék és végrehajtás – mi az a sablon (template)? gondolattérkép (mind mapping).
- szerszámok és gépek kapcsolata az emberi lényvel; kibővített kapacitások (pl. végtagok és emelőrudak); puszkapor; Jethro Tull és a vetőgép; gépi fonás; gőzpumpák stb.
- feltalálók, fejlesztők életrajzai
- tevékenységi és baráti körök – együttműködés, kompromisszum, közösség – a szociális hálók (networking) természete; megfelelő védelem és cyber-bullying
- poszttereket, képregényeket készíteni azzal a céllal, hogy „meggyőzzön” valamiről; reklám, propaganda
- adatok bemutatása; diagramok
- számítások: az ujjaktól és a kavicsoktól a számokig; a golyós számológép; Napier „csontjai” (készíteni és használni); Blaise Pascal 1642-es számológépe (fogaskerekek és emelő karok); Lord Byron, Lady Lovelace és William Babbage (az analitikus gép/differenciálgép; a logarléc stb.)
- Kempelen Farkas, Neumann János
- az áramkörök és a be/ki kapcsoló; a geometria, hálók, méretarány és algebra; bináris logika (pl. számítógép-tudomány analóg eszközökkel: www.csunplugged.org)

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok 7-8. évfolyamon szerzett felhasználói ismereteire alapozva, annak mélységi kiterjesztésére törekszünk. Az év során az operációs rendszer használatával, szövegszerkesztéssel, a prezentációkészítéssel, valamint a levelezéssel és az internetes kereséssel kapcsolatos ismereteik bővítése történik, elsősorban tapasztalati úton. Ugyanakkor fontos, hogy egyre nagyobb hangsúlyt kapjon az elméleti háttér és a tudatos számítógép-használat is.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

A tanulók által 7-8. évfolyamon megszerzett felhasználói tapasztalat.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok a 7-8. évfolyamban tanultakra építve mélyebbre hatóan megismerkednek az operációs rendszer használatával és képesek lesznek a tetszés szerinti tárolási szerkezet kialakítására. A szövegekben és a prezentációkban képesek lesznek táblázatokat, képeket, videókat elhelyezni és beállítani az egyes elemek időbeni viselkedését, ahol az szükséges. Elmélyítik a levelezés alapszolgáltatásaival kapcsolatos tudásukat és képesek lesznek a kiválasztott témában keresést végrehajtani.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A számítógép fő részei. Számítástechnikai eszközök kezelése. Billentyűzet, egér, lemez meghajtók, nyomtató, szkennel (mikrofon, hangszóró, fülhallgató), digitális fényképezőgép. Hordozható számítógép. Mobil kommunikációs eszközök.

Az operációs rendszer alapszolgáltatásainak használata. Könyvtárszerkezet kialakítása háttértáron és adathordozón. Kiválasztott állományok másolása, mozgatása, átnevezése, törlése. Tömörítés és kibontás. hálózat használatának alapszabályai. A hálózatok felépítése. A helyi számítógépes hálózat kezelése és szolgáltatásai.

Szöveg begépelése, javítása, módosítása. Karakterek formázása: a betűtípus, a betűméret beállítása, dőlt, aláhúzott, félkövér betűstílus. Mentés és nyomtatás. Szövegek, képek másolása, beillesztése a dokumentumba. A szövegegységek. Karakter-, bekezdés- és oldalformázás. Műveletek vágólappal. Ábrák, rajzok, képek, szimbólumok, objektumok beszúrása. Kisebb méretű dokumentum tervezése, szerkesztése (például levél, újságcikk készítése). Tabulátorok használata. Szövegátrendeze, keresés, csere, helyesírás. Táblázat beszúrása szöveges dokumentumba.

Prezentációs dokumentumok felépítése, sablonok. Szövegbevitel. Képek, mozgóképek. Rajzok. Animációk. Táblázatok, diagramok. Vetítés, interaktivitás.

Az elektronikus levelezés szolgáltatásai. Levelezőlisták. Közhasznú adatbázisok az interneten. Hasznos webhelyek. Céltudatos információkeresés az interneten, részletes keresés logikai kapcsolatokkal, kereső kifejezések, szűrők. Térképek az interneten. Multimédiás anyagok keresése és alkalmazása. Csoportos kommunikációs formák az interneten.

A jelek sokfélesége. Az információ és az adat fogalma. Titkosítás és a kód. Kettes számrendszer. Számok és karakterek kódolása. Kép- és hangkódolás. Logikai műveletek. Információátvitel (telefon).

Az informatikai eszközhasználat veszélyei. Az IKT eszközhasználat és az emberi kapcsolatok, viselkedési szabályok.

Kapcsolódási pontok

A megismert szövegszerkesztési és prezentációs technikák jól alkalmazhatók egyéni kiselőadások készítésekor bármelyik tantárgy tanulása során. Ugyanez vonatkozik az internetes keresőszolgáltatások alkalmazására. A számrendszerek alkalmazása a matematikához, a kép- és hangkódolás a biológiához és a fizikához kapcsolódik szervesen.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- a számítógép részei, felhasználói azonosítás, hálózati meghajtó, mappák, fájlok, mentés, megnyitás, keresés
- szövegegységek, karakter- és bekezdésformázás, táblázatok, képek, keresés, csere
- prezentáció, animáció, interaktivitás
- levelezés, levelezési lista
- keresés, kereső-kifejezések, szűrők
- jelek, információ, adat, kódolás, számrendszerek

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- legyenek képesek az operációs rendszer alapszolgáltatásainak használatára, az adataik rendszerezett tárolását segítő mappaszerkezet kialakítására
- ismerjék a szövegszerkesztő szolgáltatásait és legyenek képesek jól formázott, szöveget, táblázatot, képeket tartalmazó dokumentumok létrehozására
- ismerjék a prezentációkészítés alapjait és legyenek képesek legyenek azt tetszőleges témájú előadás során alkalmazni
- legyenek képesek használni az elektronikus levelezés és az internetes keresés szolgáltatásait
- ismerjék a számok, karakterek, képek, hangok digitalizálásának alapjait és ezek kapcsolatát az ember kép- és hangérzékelésével

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok a 9. évfolyamban tanultakat megismételve, rendszerezve és általánosítva megismerkednek a szövegszerkesztő emelt szintű szolgáltatásaival. A tapasztalattól a fizikai és matematikai háttér megismerésének irányában folytatjuk a számítógép felépítésének és működésének tanulmányozását. A szövegszerkesztés és a böngészés során szerzett tapasztalatokra alapozva megismerkednek a HTML dokumentumok felépítésével. Megszerzik első tapasztalataikat a táblázatkezelésben, majd erre támaszkodva megismerkednek az adatbáziskezelés alapjaival.

Órakeret: 54 óra**Előzetes tudás**

Az előző év során megszerzett hálózatalkalmazási tudás és tapasztalat, szövegszerkesztési és elméleti alapismeretek.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 10. évfolyam a tapasztalatok rendszerezésének és általánosításának éve. Az egyik fontos cél annak megtapasztalása, hogy az ismereteink rendszerezése és általánosítása hogyan vezethet új meglátásokhoz, új ismeretek megszerzéséhez. Ezt elsősorban a szövegszerkesztés emelt szintű szolgáltatásainak megismerése során tapasztalják meg, ami megérthetetlen és használhatatlan az előző év tapasztalati anyaga nélkül. A dokumentumok szerkezetére vonatkozó tapasztalatokat később a HTML dokumentumok felépítése során is hasznosítjuk. Ebben az évfolyamban ismerkednek meg a táblázatkezelő alapszolgáltatásaival, majd erre alapozva az adatbáziskezelés alapjaival is.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A Neumann-elvű és más számítógépek felépítése. A számítógép és különféle perifériái. Egyes informatikai eszközök működésének fizikai, elektronikai alapjai. A TCP/IP hálózat működése. IP cím, alhálózati maszk. DNS és névfeloldás.

Stílusok, sablonok, körlevél. Tartalomjegyzék, ábrajegyzék, lábjegyzet, végjegyzet.

Hipertext dokumentumok létrehozása és használata. Weblapok tulajdonságai. Szövegforgalmazás. Képek tulajdonságai és formázásuk. Abszolút és relatív hivatkozások létrehozása. Táblázatok tulajdonságai. Táblázatok készítése, formázása. Rétegek tulajdonságai és szerkesztése. Adatbevitel. Dinamikus információk. Adatok, dokumentumok elhelyezése megfelelő formátumban az interneten.

Táblázatok használata a hétköznapi és az iskolai életben. Cella, sor, oszlop, hivatkozás, képlet. Adatok formátuma, típusai (szöveg, szám, pénznem). Az adatok szemléltetését segítőeszközök megismerése. Az adatok csoportosítása értelmezése, azok grafikus ábrázolása, következtetések levonása. Diagramok, grafikonok készítése táblázatból.

Adatbázismodellek, alapfogalmak. Adatbázis tervezése. Adattáblák közötti kapcsolatok Adattípusok, táblák létrehozása. Űrlapok, interaktív adatkezelés. Egyszerű lekérdezések. Jelentés készítése, nyomtatása. Többtáblás lekérdezések. Szűrés, keresés, rendezés, összesítés. Az SQL használata.

A számítástechnika történetéből. Magyar tudósok szerepe az informatikai kultúra fejlődésében. A hálózati szolgáltatások kialakulásának rövid története. A számítógépek alkalmazási területei a társadalomban. Különféle számítógéppel ellátott eszközök, rendszerek (például gépkocsi, lakás, robot). Az informatika fejlődési irányai. Az információ hitelessége. Szerzői jog. Szabad felhasználás körébe tartozó adatok, dokumentumok bemutatása példákkal. Felhasználói etika.

Kapcsolódási pontok

- a számítógép felépítésének és működésének alapja a fizika és az elektrotechnika
- a stílusok és a sablonok nagyobb terjedelmű írott munkák (éves munkák, iskolaújság, stb.) készítése során alkalmazhatók
- a táblázatkezelő szolgáltatásai táblázatok és diagramok készítése és feldolgozása során alkalmazhatók gazdasági jellegű tárgyak (földrajz) tanulása során

- az adatbáziskezelés alapja a matematika, azon belül a halmazelmélet. A tanultak jól alkalmazhatók az internetes ügyintézés (vásárlás, jegyrendelés, stb.) során

Kulcsfogalmak / fogalmak

- hálózat, hálózati eszköz, TCP/IP hálózat, DNS
- stílus, sablon, körlevél
- HTML nyelv, dokumentum
- adattípus, adatformátum, csoportosítás, szűrés, diagram
- relációs adatbázis, táblák, adatok, kapcsolatok, kulcs. lekérdezések, űrlapok. Szűrés, keresés, összesítés. SQL

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- ismerjék a számítógép felépítésének és működésének alapjait
- ismerjék a számítógép-hálózatok és az Internet működésének alapjait
- ismerjék a HTML dokumentumok felépítését és működését
- ismerjék a stílus és a sablon fogalmát és legyenek képesek a körlevél, tartalomjegyzék, láb- és végjegyzetek létrehozására
- ismerjék és alkalmazzák a táblázatkezelő alapszolgáltatásait
- ismerjék az adatbázisok alkalmazását, legyenek képesek táblák, lekérdezések, űrlapok és jelentések létrehozására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 11. évfolyamban folytatódik a táblázatkezelő tanulmányozása, az előző év tapasztalatait ismételve, összegezve erre ráépülnek a táblázatkezelő függvényei. Ez szorosan kapcsolódik az évfolyam matematika-epocháihoz is.

Erre az évfolyamra esik az informatika-oktatás egyik csúcspontja, az algoritmizálás és a programozás. A diákok az előző két évfolyamban is rengeteg algoritmust hajtanak végre, de ennek tudatosítása erre az évfolyamra esik.

Az évfolyam harmadik egysége a képszerkesztés. Itt a képek elkészítésére, különböző célú feldolgozására, manipulálására kerül a hangsúly.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

Az előző két év során megszerzett felhasználói tapasztalat és a számítógép felépítésére és működésére vonatkozó alapismeretek.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok megismerkednek az adatok rendezésével, csoportosításával, a táblázatkezelő függvényeivel. Megismerkednek az algoritmus fogalmával és leírásának módjával, megtanulnak elemi algoritmusokat programozni valamely programozási nyelven. Megismerik a digitális képek formátumait, azok rendeltetését, megismerkednek a legfontosabb képszerkesztési műveletekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A táblázatkezelők szolgáltatásai. A táblázatok felépítése, alapfogalmak (ismétlés). Adattípusok és formátumok. Hivatkozások, műveletek, képletek. Képletek és adatok másolása. Hivatkozás más munkalapra. Rendezés. Függvények használata. Logikai műveletek és függvények. Keresőfüggvények.

Algoritmusok leírása általános eszközökkel. Programozási nyelvek és a programok. Egy fejlesztő rendszer használata. Elemi adattípusok. Konstansok és változók. Adatok bevitele, tárolása és megjelenítése, közlése. Képletek és függvények használata. Feltételes elágazások. Ciklusok típusai. Összetett adattípusok, tömbök. Típusalgoritmusok. Rekurzió. A programkészítés lépései.

Képszerkesztők fontosabb szolgáltatásai. A digitális színes képek felépítése és formátumai, típusai. A rajzolás eszközei. Képek vágása és retusálása. Fények és színek módosítása. Rétegek használata. Transzformálás. Feliratok. Képek nyomtatása.

Kapcsolódási pontok

A táblázatkezelő emelt szintű szolgáltatásai jól beépíthetők a matematika tanításába (függvények, grafikonok, grafikus egyenletmegoldás).

A képszerkesztés szervesen kapcsolódik a színérzékelés biológiájához és fizikájához.

Az algoritmuskészítés és programozás lényegében az emberi szellemi tevékenység számítógépes modellje.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- képletek, függvények, statisztika, keresés
- algoritmus, program, adatbevitel, manipuláció, kivitel, összetett adattípus
- rajzeszközök, vágás, retusálás, színmódosítás, réteg, rétegmaszk

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- ismerjék és alkalmazzák a táblázatkezelő emelt szintű szolgáltatásait
- ismerjék és alkalmazzák a képszerkesztők szolgáltatásait, valamint ezek fizikai és biológiai alapjait
- ismerjék az algoritmus és a program fogalmát, legyenek képesek alapszintű programok kódolására egy programozási nyelven

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A 12. évfolyamban az előző három évfolyamban tanultak összegző ismétlése történik. A diákok az előző évfolyamban megismert szoftvereket ismétlik és alkalmazzák tantárgyi, iskolai feladatok elvégzése során. A hangsúly a szoftverek tudatos kiválasztására és alkalmazására kerül. Amennyiben lehetséges, a szoftverek köre kibővíthető hangszerkesztő, videóvágó, látványtervező programokkal. Az éves munkákkal kapcsolatban célszerű visszatérni az internetes keresésre, az elektronikus könyvtári szolgáltatásokra. Ugyanezzel kapcsolatban kitérünk a szellemi termékek felhasználására, védelmére, a szerzői jogra, valamint az adatvédelem kérdéseire.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

Az előző évek során megszerzett felhasználói tapasztalat.

Tantárgyi fejlesztési célok

Visszatekintve és kibővítve az előző három évben tanultakat el kell érni, hogy a diákok az adott feladathoz kiválasszák a megfelelő szoftvereszközöket és azok segítségével meg tudják valósítani elképzeléseiket. Tudatosan és célszerűen használják a különböző információforrásokat, kritikusan viszonyulnak a megtalált információkhoz. Tisztában vannak a szerzői jog alapfogalmaival, munkáikban korrektül hivatkoznak az információforrásokra. Tisztában vannak a szoftverjog és az adatvédelem alapfogalmaival.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Informatikai eszközök és módszerek kiválasztása és komplex alkalmazása. Tantárgyi és iskolai problémák, feladatok megoldása. Számítógéppel irányított és/vagy intelligens rendszerek.

Könyvtárak típusai és szolgáltatásai. A könyvtári médiumok, dokumentumok csoportosítása. Katalógusok és tájékoztató eszközök. Forrás- és információkeresés. Könyvtári médiumok használata a tanulásban.

Az elektronikus könyvtár lehetőségei és alkalmazása a tanulási folyamatban, a közhasznú tájékozódásban.

A szoftverek csoportosítása a felhasználói jog szerint. A szellemi termékek védelme, felhasználása és a szerzői jog. Alapvető viselkedési, publikálási szabályok. A szabad felhasználás köre.

Adataink védelme. Az adatok hitelessége. Az információ és a tudás megbízhatósága. Az internetes források megbízhatósága.

Vásárlás, rendelés, ügyintézés az interneten és/vagy mobilon, telefonon banki ügyintézés. Hivatalos ügyek intézése.

Kapcsolódási pontok

A szoftverek jogállás szerinti csoportosítása és az adatvédelem a XXI. században az alapvető jogi kultúra része.

Az internetes vásárlás és ügyintézés lassan napi rutintevékenységgé számít.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- könyvtári szolgáltatások, elektronikus könyvtárak
- szellemi termékek védelme, adatvédelem, megbízhatóság
- internetes ügyintézés

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- legyenek képesek a tanulás során a megfelelő szoftver- és hardvereszköz kiválasztására, annak alkalmazására
- ismerje a szerzői jog alapfogalmait
- ismerjék az adatvédelem alapfogalmait, ezek alkalmazását a mindennapi tevékenységeik során

A MEGÚJULT TANTERV BEVEZETÉSÉRE VONATKOZÓ INFORMÁCIÓK ÉS RENDELKEZÉSEK

A tanterv figyelembe veszi az ebben a témakörben megfogalmazott nemzetközi ajánlásokat a Waldorf-iskolák munkájával kapcsolatban. E témában kiadott legfrissebb állásfoglalás a Hágai Kör 2019-es chartája, amely a grémium honlapján németül és angolul is olvasható:

<https://www.waldorf-international.org/medienpaedagogik/charta/> vagy <https://www.waldorf-international.org/en/media-education/a-charter/>.

A Digitális kultúra tárgyat **7. osztálytól vezetik be a Waldorf-iskolák és 12. osztályig** taníthatják (az állami kerettantervben csak 11. osztályig szerepel, mint tantárgy).

A Waldorf-kerettantervben a tantárgyra fordítható időkeret évi 36, tehát **heti 1 tanóra**. Ez 7-8. osztályban megvalósítható a főoktatás keretein belül, vagy heti egy szakórában, valamint tömbösítve, témahetek, vagy epochák formájában is. Felső tagozaton megvalósítható szakórában, illetve tömbösített formában egyaránt.

A Digitális kultúra tárgy céljai, témakörei, megközelítései a tantervben szereplő módon, 12 évfolyamon keresztül, az adott életkornak megfelelő szinten jelennek meg a többi tantárgy anyagában is.

Az ajánlott tantervi célok és témakörök az egyes évfolyamok között átcsoportosíthatók. A javasolt időkeretek tanévek közötti átcsoportosítása, valamint a tantárgyi óraszámok növelése a jogszabályok adta keretek között szintén lehetséges.

A megadott időkeretet 7-8. osztályban az iskolák saját döntésük szerint felhasználhatják a tantervi anyag analóg, vagy digitális eszközökkel történő feldolgozására is. Ahogy az iskolában egyértelműen felnőtt jelenlétéhez kötött az eszközhasználat, a tanterv ebben az életkorban a digitális eszközök otthoni használata esetén is szoros felnőtt felügyeletet és támogatást javasol. Különös jelentősége van itt az interneteléréssel rendelkező okoseszközök tudatos használatára történő felkészítésnek.

Mivel a Waldorf-pedagógia pont az ehhez hasonló, erős és többoldalú szemléletformálást és támogatást igénylő területek miatt fogalmazza meg az osztálytanító kiemelt szerepét az osztályok életében, ezen a műveltségterületen az első 6 évfolyamon alapvetően az osztálytanító dolgozik a gyerekekkel, majd ezt szerves módon folytatva a Digitális kultúra tárgyat is ő tanítja 7-8. osztályban. Ehhez szükség szerint bevonhat szaktanári segítséget is. 9-12. osztályig a tantárgyat megfelelő végzettséggel rendelkező szaktanár tanítja.

A Nat rendeletnek megfelelően a tantervet 5. osztálytól felmenő rendszerben kell bevezetni, így az iskoláknak két évük van arra, hogy felkészüljenek a Digitális kultúra tárgy 7. osztályban történő bevezetésére, addig csak a tantervben szereplő, az osztályfoknak megfelelő tartalmak általános megjelenítése a feladatuk.

A bevezetésre rendelkezésre álló 2 év során szükség lesz a tanterv ezen részének folyamatos fejlesztésére és a szükséges feltételek fokozatos megteremtésére (tanárképzés, eszközellátottság bővítése stb.).

MOZGÁS ÉS TESTNEVELÉS

Bevezetés

A mozgástanterv általános célkitűzése annak az alapvető folyamatnak a támogatása, melynek során a gyermek lelki-szellemi lény a mozgáson keresztül összekapcsolódik testi organizmusával.

Így a tanmenet hozzájárul a mozgásérzék, a térbeli tudatosság, az egyensúlyérzék, a belső kiegyensúlyozottság, valamint a testi jólét érzésének fejlődéséhez a finom- és nagymotoros mozgások által.

A mozgástanterv célja, hogy segítse a gyermeket mozgásrendszere fölötti kontrolljának és tudatoságának formálásában és differenciálásában, hogy energiáit a megfelelő helyen és időben mozgósíthassa, és értelmesen irányíthassa.

A tanterv igyekszik a gyermek segítségére lenni mozgásrendszere átalakításában, hogy belső mozgékonyt hozhasson gondolkodásába, érzésébe és akaratába, ezáltal is lehetővé téve az egyéni szándék teljesebb kifejeződését.

A tanterv a gyermek fejlődési útját korának megfelelő módon támogatja.

A gyermek fejlődő mozgásrendszerének támogatása során kialakul a közösségi élet alapja, és azon keresztül, hogy a gyermek ráébred az önmaga és az őt körülvevők között fennálló kapcsolatra, valós szociális rátermetség fejlődhet ki.

A mozgás tanterve igyekszik támogatni és kiegészíteni az átfogó tanterv egészét.

A mozgás tanterve azzal a középpontban álló fejlődési folyamattal foglalkozik, melynek minden ember részese: a fizikai testbe való megérkezés, a test irányítása és a test által történő önkifejezés. A mozgáson keresztül az individuum fizikailag lép a világba, ennek pedig elsődleges eszköze a fizikai test.

A mozgástanterv az ember mozgásrendszerével dolgozik, és segít az ahhoz vezető egyéni út megformálásában. Így az individuum megtalálhatja azt a biztonságos középpontot, ahonnan el tud indulni a világ felé.

Ezt a folyamatot támogatja a következő három tényező:

1. a gyermekfejlődés archetipikus természetének bensőséges ismerete,
2. magának a mozgás természetének bensőséges ismerete,
3. a külső körülmények, erőforrások és lehetőségek.

A következőkben a tanterv elemei és kulcsfontosságú gyakorlatai körvonalazódnak. A példaként említett gyakorlatok, játékok és azok variációinak részletes leírása megtalálható az ajánlott irodalomban. Ahol külön nem említjük, az általános szempontokat és célokat kifejtő részben az idézőjelek között szereplő szövegrészek, és a tartalomra vonatkozó részben szereplő játékok Kim Payne: *Gyermekeink játéka* c. könyvében található meg. A Bothmer-gimnasztikai gyakorlatok Gróf Fritz von Bothmer, az első Waldorf-iskola testnevelője által kidolgozott gyakorlatokra utalnak. Ezeket Bothmer *Gymnastische Erziehung* című könyvében írja le.

1. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A legfontosabb célkitűzés, hogy a gyermekek lelkesen vegyenek részt az órai tevékenységekben, szívesen mozogjanak. Figyelmeseleg legyenek a tanár utasításai felé. Az osztályteremnél nagyobb térben képesek legyenek a tanár köré gyűlni, őt figyelmesen meghallgatni, a játék hevéből lecsendesedni. Elfogadják egymás különbözőségeit, a megbeszélte szabályokat betartsák. A számukra kínált képekbe, történetekbe bele tudjanak helyezkedni, ez által megértsék a feladatokat, szabályokat, utasításokat.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Dalok, mondókák ismerete. Az óvodai foglalkozások alkalmával elsajátított tevékenységek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az együtt játszás öröme, egymás tiszteletben tartása, játékszabályok betartása.

A finommozgások minél szélesebb körű ismerete. A mozgás könnyedségének megőrzése, dalokkal, mondókákkal kísért mozdulatsorok elsajátítása. A koordináció, a mozgékonyág, a térbeli orientáció fejlesztése, a ritmus, az utasítások követésének képessége és a növekvő magabiztosság erősítése. Testkép és a tanulás testi alapjainak (saját mozgás érzék, tapintó és egyensúly érzék) erősítése, megszilárdítása. (Mindezeket vízi környezetben is célszerű megerősíteni: Vízi tájékozódás, vízes játékok /amennyiben a körülmények adottak/.)

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények.

Az együtt játszás öröme, egymás tiszteletbentartása, játékszabályok betartása. Ujj- és fonaljátékok, tapsos játékok, szökkenések, hosszú ugrókötel és babzsák használata, tárgyakkal végzett manipuláció. Dalokkal, mondókákkal kísért körjátékok, népi játékok. A tevékenységek kapcsolódnak a Főoktatás tevékenységeihez.

Kapcsolódási pontok

Az finommotorikus tevékenységek, a szem-kéz koordinációt segítő gyakorlatok az írás előkészítését segítik, valamint kapcsolódnak a kézimunka órák tevékenységeihez. A nagymotoros tevékenységek a tanítás-tanulási folyamat egészét támogatják. A játékok, tevékenységek bevezetéséhez használt képek, történetek a korosztályra jellemző mesevilág hangulatához, a dalokkal kísért körjátékok az ének-zene órákhoz kapcsolódnak. Öltözködési és higiénias szokások kialakítása az egészséges életmódra való nevelés részeként.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Biztonságérzet, elfogadás, tapintat, örömteli játék, szökkenések, ujj-, kézkoordináció, sok mozgást, futást kívánó körjátékok, dalok, mondókák. Szokások, szabályok kialakítása.

Babzsákgyakorlatok, labdagyakorlat, karikagyakorlat, ugrókötel-gyakorlat, utasítás, szóban közlés, bemutatás, bemutattatás. Járás, utánzó járás, futás, mozgásirány, ritmus. Időjárás, öltözködés, szabadtéri foglalkozások, téli játékok, nyári játékok, természetvédelem. Helyes testtartás, testséma.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyerekek örömmel vesznek részt a játékokban, tevékenységekben
- kialakulnak a közösség szabályai, melyek lehetővé teszik, a mozgásos játékok, feladatok biztonságos végre hajtását
- képesek a képi megközelítésben való tájékozódásra, értik a képekbe, történetekbe ágyazott feladatokat, játékokat, fejlődik képzelőerejük
- javulnak a nagy- és finom – motorikus képességek, a mozgás-koordináció, az egyensúly és ritmusérzék
- ujj-, tapsos-, és fonaljátékokat ismernek meg
- képességeik szerint futnak, szökdelnek az ugrálókötél alatt, felett
- ismerik a dalokkal, mondókákkal kísért mozgássorokat, körjátékokat

2. évfolyam***Tematikai egység / fejlesztési cél***

Célkitűzésünk az első évek során a játékokban lehetőséget nyújtani a gyermeknek, hogy a csoport biztonságát fokozatosan elhagyhassa, hogy kergethessék, és elválaszthassa magát a többiektől. Az izgalom és a megnyugvás megfelelő aránya. A játékszabályok elegendő segítséget nyújtsanak ahhoz, hogy kereteiken belül a gyermekek annyit kockáztassanak, amennyire készen állnak és vállalkoznak. Mindezek a tevékenységek szoros kapcsolatot alkotnak mindazzal, ami a Főoktatások alatt történik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az előző év tevékenységeinek ismerete. A játékokban való lelkes részvétel, szabályaik ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyermekek veleszületett mozgásszeretetének megőrzése a számukra kínált csoportos játékok, feladatok (pl.dzsungeljátékok, állatok mozgásait utánozó játékok) által. Korábbi képességek (kis-és nagymotoros mozgások, mozgás-koordináció, téri orientáció, testséma, egyensúly, ritmusérzék) további fejlesztése.

Önállóságuk növekedjen. Utasításokat képesek legyenek követni, tartsák be a játékszabályokat.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Fokozódjon a gyermek biztonságérzete a csoportban. Önállósága növekedjen. Utasításokat képes legyen követni, tartsa be a játékszabályokat. Fejlődjön a gyermekek koordinációja, mozgékonyága, térbeli orientációja, ritmusérzéke. További ujj- és fonaljátékok és szökdeléses játékok. Korának megfelelő fogók, állatokat utánozó mozgássorok. Dalokkal, versekkel kísért játékok, mozgások.

Kapcsolódási pontok

A mozgás a tanítás-tanulás minden elemét áthatja a kisisikolás korban. A játékok során megélt minőségek (pl.: kitartás, igazságosság, tappintat, együttműködés) közvetve hatással vannak más órákon folytatott tevékenységekre is. Az állatok mozgásait utánzó mozdulatok a Főoktatás történetéhez is kapcsolódnak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Biztonság, önállóság, szabálykövetés, ritmus, koordináció, mozgékonyság, térbeli orientáció.

Utánzó gyakorlatok, kúszások-mászások kifejezései (pl.: medvejárás, rákjárás, pókjárás, fókakúszás, katonakúszás), irányváltoztatás, szabály, sebesség. Dobás, gurítás, hajítás, ütés. Egyensúly, gurulás, tarkóállás, „csikórugdalózás”, pókjárás, rákjárás, fókajárás, medvejárás, sántaróka-járás, nyúlugrás, térdelés. Labdaelkapás, gurítás. Szabályjátékok, népi és körjátékok, utánzó játékok, fogójátékok statikus és dinamikus akadályokkal, ugróiskola. Túrázás, tájékozódás, közlekedési szabályok.

A fejlesztés várt eredményei

A mozgások által fejleszthető képességek javulása. A csoport nyújtotta biztonság által az önbizalom erősödése. Szociális érzékenység fejlődése. Önállósága növekszik. Utasításokat képes követni, betartja szabályokat. Fejlődik a gyermekek koordinációja, mozgékonyága, térbeli orientációja, ritmusérzéke. Újabb fonaljátékokat, fogókat, dalokkal, versekkel kísért mozgássorokat tanulnak meg. Mindazoknak a testi alapoknak a további fejlesztése amik az első osztályban elkezdődtek.

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A mozgás tanítása kötöttebb formát kap, fokozatosan elválik a beszédétől és az énekléstől. A tornaterem új eszközöket biztosít a gyerekek számára, ismerkednek a speciális eszközökkel, a biztonsági szempontokkal, a viselkedés közösségi szabályaival, valamint a megfelelő öltözéssel és higiénéjével. A foglalkoztatási módok kialakítása, a szabályok elmélyítése, betartása, változtatásuk lehetősége. A játékok és különböző mozgásformák bevezetésében továbbra is támaszkodunk a gyermek képzelő erejére, ezeket képekben közvetítjük feléjük. Fontos a szabályok pontos ismerete és betartatása, ezek alakítása a csoport és a tárgyi feltételek figyelembe vételével. A kritikai érzék, a rálátó képesség megjelenésével elengedhetetlen az egymás iránti türelem és elfogadás fejlesztése. Úszás (amennyiben a körülmények adottak).

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az előző években tanult körjátékok, ritmusok, mondókák.

Tantárgyi fejlesztési célok

Tornatermi, öltözői rend kialakítása. Öltözék tisztázása, tanórai fegyelem kialakítása. Tornatermi felszerelések gyermek közeli bevezetése (torna zsámoly, szőnyeg, ugródeszka, svédsekrény...)

Alapelv, hogy minden mozgást a hó hasson át, minden mozgásformát történet, kép készítsen elő. Ünnepkörnek, időszaknak, évszaknak megfelelő játékok választása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer első körjátéka. A gyerekek körben futnak, és a mondóka szerint galoppoznak, dobognak, ritmusra lépnek és egyhelyben állnak. Különböző tevékenységeket utánzó, imitáló mozdulatokat végeznek.
- A tanár köré gyűlni a feladat meghallgatására, bemutatására, majd annak elvégzése után újra egybegyűlni.
- Fogók, ahol egy gyermek áll szemben a csoporttal, pl.: Sárkányfogócska, Elefántfogó, Bolhás fogó, Madárijesztők.
- „Dzsungel”-jellegű játékok, tornaeszközökből és a torna mozgáselemeiből épített akadálypályák.
- Ugrókötel használata: átfutások, ugrások, egyéni és páros gyakorlatok.
- Állatok mozgását utánzó járások, szökdelések, mászások.
- Fonaljátékok.
- Egyszerű, végtelenített fogójátékok. Egyensúlyozós játékok. Torna: gurulóátfordulás előre – hátra. Korcsolyázás. Úszás.

Kapcsolódási pontok

A megfelelő autoritás felismerése, az együttműködés fontos eleme a harmadik osztály sok epochájának. A különböző mesterségekhez kapcsolódva utánzó mozdulatokkal, versekkel mélyítjük el ezeket az élményeket.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Állóképesség; fegyelem; egyensúly; koordináció; képi gondolkodás. Őszinteség, tapintat, elkötelezettség, autoritás. Bátorítás, nagyvonalúság, szimpátia.

Sasszé, galopp, oldalazó szökdelés, méter. Támasz, függés, függőállás, gurulás, gurulóátfordulás, mérlegállás, tarkóállás, vándormászás, felguggolás, alaplendület, madárfogás. Síelés, korcsolyázás. Csúszásveszély, lebegés, merülés, siklás, mélyvíz, levegővétel, vízbe fújás, talpas ugrás, kar-tempó, lábtempó, hátúszás, gyorsúszás, mellúszás, segítségnyújtás, úszódeszka, súlypontemelő bója, polifoam rúd. Függőleges, vízszintes, akadálypálya, páros feladatok, csapatfeladatok, mászás fel-le, függés. Ugrókötelhajtás, ütem.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek egyre inkább képesek csak a mozgásra koncentrálni
- elsajátítják a tornatermi viselkedés szabályait
- megtanulnak csoportként dolgozni, összegyűlni a tanár köré a feladatok meghallgatására, majd azok elvégzése után újra visszatérni oda
- a mozgásformák által nyújtott kihívások révén javulnak képességeik, növekszik önbizalmuk
- a tornaeszközökön biztonsággal mozognak

- képesek szabályok szerint együtt játszani
- a játékokban örömmel vesznek részt

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A „mi”-ről az „én”-re helyeződik át a hangsúly: *Itt vagyok én, ott vagytok ti*. Ezen belül a gyerekek olyan polarításokat tapasztalnak meg, mint álom és ébrenlét, gyengeség és erő, biztonság és veszély, vagy alkotás és rombolás. Megerősödik a különválás elve az olyan játékokban, ahol egy ember áll az egész csoporttal szemben. Egyre több feszültség és izgalom és kihívás jelenik meg azokban a játékokban, ahol a gyerekeknek fel kell ébredniük a képekből, melyekbe a tanár a játékot ágyazta, és azokat, akik még mindig álmodoznak, elkapják. „Levegő”, ritmus hatja át a mozgásokat, tevékenységeket. Úszás (amennyiben a körülmények adottak).

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A gyerekek már megszokták a tanórai rendet, az eszközöket biztonságosan, képességeik szerint használják, a játékszabályokat betartják, tisztelettel, tapintattal fordulnak egymás és a tanár felé.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az eddig tanultak elmélyítése. Egyre összetettebb játékok elsajátítása, egyének szembenállása egy csoporttal. Gyors szerepcserén, váltáson alapuló fogójátékok segítségével az éberség, a jelenlét iskolázása. A tornatermi eszközök egyre biztonságosabb használata.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer második körjátéka (Állok, sétálok, futok...)
- A gimnasztikában, a tornában a gyermekek nehezebb, formáltabb elemekkel találkoznak. A tanár bemutatja a gyakorlatot, például a guruló átfordulást előre és hátra, melyet (le)utánoznak, de részelemeit a gyakorlás során továbbra is képeken keresztül írja le.
- Fogók, amelyekben a szerepek gyorsan cserélődnek. Átfutós fogójátékok, a fogójátékokban tudatosan megjelenik az egyenes és görbe minőség.
- Olyan játékok, amelyekben valamilyen negatív erővel kell szembeszállni, például Folyami banditák és Cápaszáj.
- Figyelemre és figyelmes hallgatásra épülő játékok, mint például az Iromba, mely egyéni bátorságot, kiállást, csoport előtti végrehajtást igényel.
- Egyszerű, elkapásra és dobásra épülő játékok egyre bonyolultabb helyzetekben, pl. padon egyensúlyozva.
- Tevékenységek, melyek az ütős (Méta-jellegű) labdajátékokra és alapelveire felkészítő játékok felé vezetnek, pl. Óra; Vasútvonal; Kisiklatós.

- Játszótéri játékokkal is megismertethetjük a gyermekeket, ha nem ismernék azokat, például a faltenisszel, tengóval, ugróiskolával, a golyózással és különféle reflex játékokkal, például Öklözös; Krokodilszáj; Jancsika; Amőba; Bakugrás.
- Bonyolultabb dzsungel játékok (akadálypályák).
- Talajon és tornapadon végrehajtott támaszgyakorlatok a későbbi tornaelemek megalapozására. Új talajgyakorlati elem: Fejállás
- Sor – és váltóversenyek, kötélhajtás: egyéni és páros gyakorlatok. Korcsolyázás. Úszás.

Kapcsolódási pontok

A gyermekek fizikai testének ügyesebbé válása lelki, szociális, gondolkodási képességeik finomodását is magával hozza. Éberségük, felelősség vállalásuk, összedolgozásuk az iskolai tevékenységeiket általánosságban támogatja. A játékokat bevezető történetek, a tevékenységeket kísérő képek mind a korosztály kultúrtörténeti tartalmaihoz kapcsolódnak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rálátás, éberség-álmódosítás, játszótárs tisztelete, egyéni felelősség vállalás, összedolgozás.

Statikus gyakorlatelemek elnevezései, sorverseny, váltóverseny, állórajt, rajtjel, kartartás, lendítés, hajlítás. Hajítás, dobásirány. Oldalazó futás, keresztlépés. Egykezes dobás. Tarkóállás, kézállás, zsugorfejállás, kézenátfordulás oldalra, hajlékonyság, harántspárga, oldalspárga, híd, bakugrás, függőleges repülés, kéztámasz, segítségadás, akarat. Görkorcsolyázás, sportöltözet, ütős játékok, lovaglás. Felfekvés, csípőemelés, váltóverseny, levegővétel hátra fordulással, fejesugrás. Légzőgyakorlatok, korrekciós gyakorlatok, gerincmobilizáló gyakorlatok, testtudat.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek képesek egyéni feladatokat végrehajtani, akár a csoporttal szemben állva is
- egyaránt megtanulják elfogadni a vesztes és a győztes szerepét
- egyre inkább képesek végtagjaikat egymástól függetlenül használni
- egyre nagyobb biztonsággal mozognak a tornaszereken
- a gyors szerepcseréket követelő játékokban szívesen vesznek részt
- egyre több játszótéri játékkal ismerkednek meg
- a tanult játékokban és tornamozgásokban aktívan vesznek részt
- életkorának és testi adottságának megfelelően fejlődött motoros teljesítőképesége a hozzá kapcsolódó ismeretekkel olyan mérvű, hogy képes a saját teljesítménye tudatos befolyásolására
- mozgáskultúrája olyan szintre fejlődött, hogy képes a hatékony mozgásos cselekvéstanulásra, testedzésre
- képes azonnali segítséget kérni
- önismerete, érzelmi-akarati készségei és képességei a testmozgás, a testnevelés és a játékok eszközei által megfelelően fejlődtek
- a tanult mozgásformákat összefüggő cselekvéssorokban, jól koordináltan kivitelezzi

- a tanult mozgásforma könnyed és pontos kivitelezésének elsajátításáig fenntartja érzelmi-akaratit erőfeszítéseit
- a testnevelési és népi játékok művelése során egyaránt törekszik a szabályok betartására
- nyitott az alapvető mozgásformák újszerű és alternatív környezetben történő alkalmazására, végrehajtására
- megfelelő motoros képességszinttel rendelkezik az alapvető mozgásformák viszonylag önálló és tudatos végrehajtásához
- olyan szintű relatív erővel rendelkezik, amely lehetővé teszi összefüggő cselekvéssorok kidolgozását, az elemek közötti összhang megteremtését
- megfelelő általános állóképesség-fejlődést mutat
- az alapvető mozgásformákat külsőleg meghatározott ritmushoz, a társak mozgásához igazított sebességgel és dinamikával képes végrehajtani
- futását összerendezettség, lépésszabályozottság, ritmusosság jellemzi
- különböző mozgásai jól koordináltak, a hasonló mozgások szimultán és egymást követő végrehajtása jól tagolt
- az egyszerűbb mozgásformákat jól koordináltan hajtja végre, a hasonló mozgások szimultán és egymást követő végrehajtásában megfelelő szintű tagoltságot mutat
- a támasz- és függésgyakorlatok végrehajtásában a testtömegéhez igazodó erő- és egyensúlyozási képességgel rendelkezik
- a funkcionális hely- és helyzetváltoztató mozgásformáinak kombinációit változó feltételek között koordináltan hajtja végre
- ellenőrzött tevékenység keretében mozog a szabad levegőn, egyúttal tudatosan felkészül az időjárás kellemetlen hatásainak elviselésére sportolás közben
- a testnevelési és népi játékokban tudatosan, célszerűen alkalmazza az alapvető mozgásformákat
- játék közben az egyszerű alaptaktikai elemek tudatos alkalmazására törekszik, játék- és együttműködési készsége megmutatkozik
- célszerűen alkalmaz sportági jellegű mozgásformákat sportjáték-előkészítő kisjátékokban
- játéktevékenysége közben a tanult szabályokat betartja
- felismeri a különböző veszély- és baleseti forrásokat, elkerülésükhöz tanári segítséget kér
- tanári segítséggel megvalósít a biomechanikailag helyes testtartás kialakítását elősegítő gyakorlatokat
- tanári irányítással, ellenőrzött formában végzi a testnevelés – számára nem ellenjavallt – mozgásanyagát
- aktívan vesz részt az uszodában végzett mozgásformák elsajátításában, gyakorlásában
- a családi háttere és a közvetlen környezete adta lehetőségeihez mérten rendszeresen végez testmozgást
- az öltözködés és a higiéniai szokások terén teljesen önálló, adott esetben segíti társait

- megismeri az életkorának megfelelő táplálkozás alapelveit, képes különbséget tenni egészséges és egészségtelen tápanyagforrások között
- a szabadban végzett foglalkozások során nem csupán ügyel környezetének tisztaságára és rendjére, hanem erre felhívja társai figyelmét is
- ismeri a helyes testtartás egészségre gyakorolt pozitív hatásait

Bevezetés

Az 5-8. osztályokban folytatódik az a munka, amelyet az alsó négy osztályban megkezdünk. Jól elkülöníthetően két részre bontható az elkövetkező négy iskolai év.

Az 5. és 6. osztályokba az órai tevékenységek azt az átmeneti időszakot támogatják, amely a gyermekkort a serdülőkor felé vezeti. A játékosság, könnyedség mellett az egyéni erejüket, felelősségüket, lehetőségeiket élik át a gyerekek egyre inkább. A 7. és 8. osztályokban egyre szembetűnőbbek lesznek az egyéni különbségek testi, lelki, gondolkodásbeli területeken egyaránt. A másik fejlődésének segítése, máságának elfogadása egyenlő súllyal esik latba a gyerekek egyéni képességeinek fejlesztése közben. Önmaguk határainak folyamatos szélesítéséhez, képességeik folyamatos ki-munkálásához próbálunk segítséget adni.

Az a célunk, hogy az órákon megjelenő feladatokkal, gimnasztikai és más mozgásformákkal, játékokkal, sportokkal is segítsük a felnövekvő gyermek világ- és önmegismerő képességét.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ez a fizikai serdülést megelőző utolsó év; a gyermekkor szíve. A gyermek erőteljesen él a vér folyamataiban, a szívdobogás és a lélegzés üteme közti dinamikában. Szeretnek zabolátlanul szaladgálni, ám ugyanakkor keresik a ritmusos mozgás kimért fegyelmét is. Vágynak a kihívásra. Ebben az életkorban nagyra értékelik a bátorságot és az óvatosságot is, a kockázatot és a körültekintést. Ilyenkor különösen fontos a mozgásban a ritmus. Legyen egyensúly a könnyűség és a nehézkedés, a képzelet és az intellektus, valamint az egyéni és csapat kihívások között. A gyermek öntevékenysége erősödik azzal, hogy a ritmusok gyors váltakozása közepette is képes a középpontot megtartani. Ez egy fontos átmeneti lépcsőfok a csapatjátékok bevezetése előtt.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A foglalkoztatási formák alapos ismerete. Az alsóbb osztályok játékainak, tevékenységeinek biztos ismerete, jártasság elsajátítása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A Bothmer-gimnasztika gyakorlatain keresztül a harmonikus mozgásra törekvés. A torna mozgásanyagán keresztül az önálló, szép, erőteljes feladat végzés. A népi játékokon keresztül az éberség, a körültekintő, becsületes játék megteremtése. Az atlétikában az állóképesség továbbfejlesztése, az igazság-szépség-erő ideáljának megélése a mozdulatokban, mozgássorokban. Sportjáték előkészítő játékok egyre inkább fokozzák az egy időben több dologra való figyelem erősödését, mobilizálják a hatékony döntési képességet. Az időjárásnak és a főoktatásnak megfelelő alternatív környezetben üzhető a mozgásformákkal való ismerkedés.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: a Könnyű ütem – Nehéz ütem gyakorlatok, melyekben a könnyűség és nehézség ritmikusan váltakoznak egymással.
- Torna: haladás az egyéni gyakorlatok felé; egyszerűbb szekrényugrások: guggoló felugrás különböző leugrási fajtákkal; repülő gurulóátfordulás (tigrisbukfenc); cigánykerék; egyensúlyozás, lengés és ugrás egyre nagyobb kihívásokkal (pl. csukott szemmel). Az öt klasszikus görög gyakorlat.
- Részvétel a korosztályuknak megfelelő sportprogramban. Például: magyarországi Waldorf-iskolák „ókori görög olimpiáján”.
- Játékok: Ez az életkor átmenet a játék és a sportok között. Macska-egér ház; Hajók, cápák, part, Színek háborúja, Várostrom. Stratégiai fogójátékok. Üstökös. Kéztenisz.
- Atlétika: Tartós futás, sprint futás, váltó futás, magas – távol ugrás, diszkoszvetés, gerelyhajítás.
- „Görög” birkózás; Ugrós fogójátékok; Kötélhajtás: egyéni és páros gyakorlatok; Dobások-elkapások; Korcsolyázás; Úszás; Lazító-nyújtó gyakorlatok.
- Gúlatorna alapjai.

Kapcsolódási pontok

A görög kultúrkorszakhoz kapcsolódunk a görög gyakorlatokkal, az ókori ideált idéző Olimpiai játékokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Könnyűség-nehézség közti váltakozás, harmónia, vérkeringés, görög gyakorlatok, állóképesség, kitartás, önuralom, igazság-szépség-erő ideálja.

Váltás, lépéshossz, perc, távtartás, térdemeléssel futás, saroklendítéssel futás, indiánszökdelés, elugrási hely, leérkező hely. Mászás, mászókulcsolás. Futó ritmus, futó tempó, tempótartás, vezényszó, célvonal, futósáv, sprint – vágta futás. Lendületszerzés, ismétlésszám, elugró sáv, centiméter, talajra érkezés, elugró láb, lendítő láb, átlépő technika, optimális sebesség, kísérletszám. Lendületszerzés. Kitolás.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek a ritmusok gyors váltakozása közepette is képesek a középpontot megtartani
- arra törekszenek, hogy mozgásuk tükrözze az ókori görög olimpia igazság-szépség-erő ideálját
- ismerik az öt klasszikus görög gyakorlatot, és részt vesznek az Olimpián

- a korosztályuknak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokban alapvető jártasságot szereznek
- képesek a tanult tornamozgások végrehajtására
- aktívan bekapcsolódnak a tanult játékokba
- különféle labdákat képesek biztosan és pontosan dobni és elkapni
- sokoldalú mozgásműveltségének birtokában eredményesen tanul összetett mozgásformákat
- ismeri a testnevelés életkorához igazodó elméleti ismeretanyagát
- a tanult alapvető mozgásformák kombinációiból álló cselekvéssorokat változó térbeli, időbeli, dinamikai feltételek mellett kivitelezi
- nyitott az alapvető mozgásformák újszerű és alternatív környezetben történő végrehajtására
- a motoros képességeinek fejlődési szintje révén képes az összhang megteremtésére a cselekvéssorainak elemei között
- futótechnikája – összefüggő cselekvéssor részeként – eltérést mutat a vágta- és a tartós futás közben
- segítségadással képes egy-egy általa kiválasztott tornaelem bemutatására
- a torna és a táncos jellegű mozgásformákon keresztül tanári irányítás mellett fejleszti esztétikai-művészeti kifejezőkészségét
- a versengések és versenyek közben toleráns a csapattársaival és az ellenfeleivel szemben, és ezt tőlük is elvárja
- tanári segítséggel, egyéni képességeihez mérten, tervezten, rendezetten és rendszeresen fejleszti keringési, légzési és mozgatórendszerét
- a családi háttere és a közvetlen környezete adta lehetőségekhez mérten tervezetten, rendezetten és rendszeresen végez testmozgást
- a higiéniai szokások terén teljesen önálló, adott esetben segíti társait
- a szabadban végzett foglalkozások során nem csupán ügyel környezetének tisztaságára és rendjére, hanem erre felhívja társai figyelmét is

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Míg az előző év az ógörög kultúrához, a 6. osztály kultúrtörténetileg a római korhoz és annak értékeihez kapcsolódik. Jellemző fogalmi: a rend, a forma, a pontosság. A gyermekek ebben az életkorban lelkükben azt az egyensúlyt tapasztalják meg, amelynek fizikai képe a folyékony és a szilárd közti egyensúlyt megtartó izomrendszer.

Az egyenesség fontos minőség ilyenkor, és ez megkívánja a belső erők egyensúlyát.

A gyakorlatok végzésekor a játékosság mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a pontosság és a formák tisztasága, a rendre való törekvés. Taktikai elemek hangsúlyos jelenléte.

Méréseken és a játékok pontozásán keresztül, valamint a tanár bíróként, vezetőként való elfogadásával a tárgyilagosság alapelve kerül előtérbe.

A gyakorlatok végzésekor a tanulók magasság szerint állnak sorba, a legmagasabb leghátul.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az előző évek mozgás anyagában való jártasság, a tanult játékok alapos ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A rend, a következetesség, a pontosság kialakítása az órai tevékenységekben. Az állóképesség, az izomzat fejlesztése. Csoportmunka. Mérések (alapképességek, ügyesség). Kevés bevezetés a feladatok előtt és nagyon sok munka. Eltűnnek a történetek, helyettük szabályok lesznek. Edzés jellegű órák megalapozása, kialakítása. Szigorú szabályokhoz való alkalmazkodás képességének kialakítása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: Könnyű, Nehéz, Nagyon nehéz háromszög; Fő elemük a függőlegesből való kizuhanás a vízszintesen keresztül és az éber egyenességbe való átváltozás. A botgyakorlatok: a gördülő bot, a négyszög, a háromszög gyakorlat bottal, a rendgyakorlatok, vívások, egyensúlygyakorlatok, mind az egyenesség élményét és a határok megélését erősítik. Felfelé nyújtózás közben is biztosan meg kell állniuk a földön.
- Testnevelés: Jól meghatározható fokozatok a gyakorlatok felépítésében: kézállás, kézállásból átfordulás, fejállás, egyszerűbb elemek (statikus és dinamikus) a korlátokon a gyűrűn és a gerendán, az egészségre és a biztonságra mind több figyelmet fordítva. Kötél- és rúdmászás. Ugrókötél gyakorlatok nagyobb ismétlésszámmal. Szekrényugrás: kismacska, guruló átfordulás ugrószekrényen, terpeszfelugrás, zsuporkanyar, huszárugrás. Nyújtógyakorlatok (stretching).
- Atlétika: rövid és hosszú távú futások (60 m, 600 m, 12 perces futás), magasugrás, távolugrás, kislabdahajítás, sprint- és rajtgyakorlatok, váltófutás, hosszútávfutás akadályokkal. Év végén felmérés keretében az elért eredményeket rögzítjük.
- Cirkuszművészetek: Akrobatikus elemek, gúlaépítés. Zsonglörködés: diaboló, zsonglörlabda, buzogány stb.
- Játékok: Átmenet a sportjátékok felé. Ez a következők előkészítését igényli: pontozás, vannak győztesek és vesztesek, az ellenfelet ki lehet cselezni, előfordulhat fizikai kontaktus. A kidobós játékok jó felkészülést jelentenek. Jellemző játékok: Fal labda, Ütős (méta jellegű) labdajátékok, Röplabdára előkészítő labdajátékok Kidobósok. Tollaslabda. Saját súllyal dolgozó fogóljátékok. (pl.: Elsősegély, Testvér segíts!) Légiós játékok. Labdás ügyességfejlesztés – sportjáték előkészítő játékok.
- Menet-, rend- és formagyakorlatok.
- Életkoruknak megfelelő csapatversenyeken való részvétel. Például: Waldorf Partizán Bajnokság.
- Általános erő, állóképesség és koordinációt fejlesztő gyakorlatok saját test-, vagy minimális (Edzetségi állapottól függően 1-5 kg.) túlsúllyal.

Kapcsolódási pontok

Kultúrtörténetileg a római korhoz kapcsolódunk. Ezen kívül a geometriához a pontossággal, a történelemhez az ok-okozat megtapasztalásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rend, forma, pontosság, következetesség, mérés, pontozás, tárgyilagosság, erő, izommunka, állóképesség, labdás ügyesség, stratégia.

Menet- és futásgyakorlatok; oszlop-, sor-, kör-, szétszórt alakzat; botgyakorlat. Dobás, gurítás, lökés, hajítás, terelés, ütés, célfelület, dobásirány, ütőfogás, tenyeres oldal, fonák oldal. Mellső átadás, felső átadás, alsó átadás, egy- és kétkézes átadás, labdavezetés, labdakezelés, labdaív, pattintó érintés, bekísérés, görgetés. Húzások, tolások, önkontroll, sportszerű küzdelem, esések, lábérintések, kézérintések, asszertivitás, közvetlen kontakt, pillanatnyi kontakt. Másodperc. Vetés, röppálya, kirepülési szög, távolságmérés, távolságbecslés, tenyeres ütés, fonák ütés, csapóütés. Támadó és védő szerep, pontszerző játék, célzó játék, kisjátékok, célfelület, szélességi mozgás, elszakadás a védőtől, passzsáv, együttműködés, csapatszellem, érintő távolság. Ellenfél tisztelete, felelősség, tompítás, esések, gördülések, grundbirkózás, mögé kerülés, kitolás, asszertivitás, önvédelem, menekülés, önuralom, kitartás. Menet- és futásgyakorlatok; oszlop-, sor-, kör-, szétszórt alakzat; utasítás, szóban közlés, bemutatás, bemutattatás, relaxáció, stresszkezelés. Függeszkedés, támlázás, fejjállás, talajgyakorlat, terpeszleugrás, lefüggés, lebegőfüggés, hátsó függés, zsugorlefüggés, homorított leugrás, érintőjárás, hármaslépés, fellendülés, ellendülés, billenés, átfordulás, zsugorkanyarlati átugrás, huszárugrás, guggoló átugrás. Floorball – ütőfogás, labdahúzás és -lövés, kapuelőtér. Környezetvédelem. vázizomzat, izomérzékelés, önállóan végzett otthoni gyakorlatok, kontraindikált gyakorlatok, légzőizmok.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek az órai munka során a pontosságra, a formák tisztaságára és a rendre törekszenek
- ismerik a korosztályuknak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat, és azok pontos végrehajtására törekszenek
- a tanult akrobatikai, atlétikai és tornagyakorlatokat biztonságosan, összerendezetten végzik
- a tanult csapatjátékok technikai alapelemeit ismerik, szabályukat alkalmazzák
- életkoruknak megfelelő csapatversenyeken vesznek részt
- életkorának és testi adottságának megfelelően fejlődött motoros teljesítőképessége olyan mérvű, hogy képes saját teljesítménye és fittségi szintje tudatos befolyásolására
- ismeri és használja a testnevelés életkorához igazodó elméleti ismeretanyagát
- a tanult mozgásforma készségi szintű kivitelezése közben fenntartja érzelmi-akarati erőfeszítéseit
- minden sporttevékenységben forma- és szabálykövető attitűddel rendelkezik
- relatív erejének birtokában képes az elsajátított mozgástechnikák koordinált, kivitelezésére
- magabiztosan alkalmazza a távolugrás és a kislabdahajítás – számára megfelelő – technikáit
- testnevelési játékok közben célszerű, hatékony játék- és együttműködési készséget mutat

- ellenőrzött tevékenység keretében rendszeresen mozog, edz, sportol a szabad levegőn, egyúttal tudatosan felkészül az időjárás kellemetlen hatásainak elviselésére sportolás közben
- a sportjátékok előkészítő kisértékaiban tudatosan és célszerűen alkalmazza a technikai és taktikai elemeket
- A versengések és a versenyek közben csapatkohéziót kialakító játékosként viselkedik;

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákokban most már megvan az a fajta erő és finom mozgékonyosság, amely képessé teszi őket az egyik tevékenységből a másikba való gyors áttérésre. Ez a mobilitás annak kifejeződése, hogy a gyermekek izomrendszere szépen fejlődik, ám a csontváz statikus tulajdonságai még nem kötik meg őket. A gyermekek mozgásfejlődésüket ebben az életkorban az ínszalagokon és az inakon keresztül fejezik ki.

Képesek önmagukat a csoporttól elválasztani, és egyenként is elég erősek ahhoz, hogy megállják helyüket a versenysportok kihívásaival szemben. Egyéni álláspontot tudnak formálni, amely nemcsak azt teszi lehetővé, hogy képesek legyenek helyezkedni, és helyüket megtartani a játék ideje alatt, hanem lassan az egész játszma és taktikájának átlátása is lehetővé válik.

Ahhoz, hogy a csapat sportokban valóban részt tudjanak venni, a tanulóknak világos képet kell alkotniuk saját helyükről a környezetükkel szemben, és tisztában kell lenniük a pálya dimenzióival és határaival. Ez az érzékszervek jó összehangoltságát igényli.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek mozgás anyagában való jártasság, a tanult játékok alapos ismerete. A megismert foglalkoztatási formák alkalmazása, a kidolgozott képességek használata.

Tantárgyi fejlesztési célok

Vidám, jó hangulat kialakítása kemény munka közben. Egyéni kihívást jelentő feladatok.

A különböző lendülő mozdulatokkal a középpont és a periféria megtapasztalásához vezetni a tanulókat. A lendülő és inga gyakorlatokon keresztül megtanulják, hogyan lehet a súlyt, a súlyosságot élvezni, pl. a korlátról lógva a lendület segítségével tapasztalják meg a gravitáció új középpontját (új, a serdüléssel járó nyúlás, növekedés miatt). A játékokat a sportok bemelegítőiként használjuk. Az óra fele edzéssel telik, az új technika megtanulásával és begyakorlásával. A különböző képességekre egyenként is figyelmet fordítunk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: A Ritmus gyakorlat kiegészíti a Zuhanás gyakorlatát, amely kimondottan arra hivatott, hogy megragadja a serdülőkor térbeli térélményét. Bothmer eredetileg azt javasolta, hogy az Ugrás a középpontba előzze meg a Zuhanás gyakorlatot. Ennek mérlegelése és a döntés az érintett tanárok feladata. Oldalsó körzés, Egyensúly, Galopp, Álló és Mozdó ritmus. Megtalálják saját ritmusukat és felfedezik a mozdulásra készítő impulzus pillanatát.
- Testnevelés: Kézállás, fejállás, tarkóbillenés, kézenátfordulás, fejenátfordulás, kézenátfordulás oldalra és 180 fokos fordulattal. Szaltó, zuhanások, dőlések szekrényről matracokra. Szekrényugrások: guggoló átugrás, átterpesztés, repülő guruló átfordulás. Trambulín és ugródeszka használata. A birkózások és reflexjátékok különböző fajtái: Görög, Római, Indián, Pingvinharc, Csoportos, Öklözös, Krorkodilszaj. Egyensúlyozás, botgyakorlatok. Ugrókötel gyakorlatok az állóképesség fejlesztésére. Kötélmászás, rúdmászás.
- Atlétika: Az eddig tanultak gyakorlása, felmérése. Új elem: Állórajt, mezei futás, sokszor a tájékozódási futáshoz kapcsolódva, térképhasználattal és előre jelölt utakkal. Gyakorlás után év eleji és év végi felméréseken vetjük össze a tanulók fejlődésének eredményeit.
- Játékok és sportok: Sportjátékokat előkészítő játékok. A főbb sportágak között található: kosárlabda: tempó dobás, fektetett dobás, sarkazás, „létrázás”, ismerkedés a szabályokkal, játék egy palánkra; röplabda: alkarérintés, kosárérintés, röplabdára előkészítő játékok (rabrópi, dupla labda, vakrópi, stb.); kézilabda: egykezes felső átadás, kitámasztásos, beugrásos és felugrásos lövés, indítások, ismerkedés a szabályokkal, játék; softball (Méta jellegű ütős játékok): egyre bonyolultabb szabályokkal; tollaslabda: alsó és felső ütés, szerva; floorball: ütéstechnikák és szabályok, játék; tenisz; asztalitenisz, Ultimate (Frizbi); úszás; teke; korcsolyázás.
- Akrobatikus és zsonglőr elemek továbbfejlesztése.
- Sportágválasztás elősegítése.
- Versenyzés életkoruknak megfelelő bajnokságokon.

Kapcsolódási pontok

Felfedezések kora, tájékozódás, térképismeret. A reneszánsz ember sokszínűsége, polihisztorjellege.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Inszalagok, inak, versenysportok, egyéni álláspont, taktika, tájékozódás, technikai elemek, labdás ügyesség, sokszínűség.

Belső, külső, teljes csüd, dekázás, alkalmazkodás, figyelemmegosztás, társak megjátszása, alacsony és magas labdavezetés, kosárérintés, alkarérintés, szemkontaktus, érintőfelület. Szergyakorlatok, izomhúzódás, izomszakadás, izomgörcs, izomláz, keringésfokozás. Elrugaszkodó láb, lendítő láb, térdelőrajt, hibás rajt, váltójel, váltótávolság, tempóérezék, pulzus, átlépő technika, lépő technika, nekifutási távolság, optimális sebesség, kidobási vonal, bástya, dobószektor. Kétszer indulás, lépés-hiba, alsó egyenes nyitás, védőérintés, támadóérintés, állásrend, röplabda – forgás, hosszú- és rövidindulás, egy-és kétütemű megállás, sarkazás, indulócsel, fektetett dobás, labda fedezése, bedobás, szabaddobás, szabadrúgás, büntetődobás, büntetőrúgás, alakzattartásos passzgyakorlat, alakzattartó és alakzattartó helyezkedés, kényszerítő átadás, területvédekezés, emberfogás, egykezes tolt átadás, páros és hármas lefutás. Laza és szoros emberfogás, szélességi mozgás, mélységi mozgás, elszakadás a védőtől, célfelület védelme, algoritmikus gondolkodás, ütempassz, testcsel. Természetjárás, vízi túra, környezetvédelem, streetball, tájfutás, jégkorong, erdei tornapálya,

térkép, turistajelzések. Úszásnem, hátúszórajt, rajtfejes, taposás, intenzív úszás, állóképesség. Menet- és futásgyakorlatok; oszlop-, sor-, kör-, szétszórt alakzat; utasítás, szóban közlés, bemutatás, bemutattatás, relaxáció, stresszkezelés, szergyakorlatok. Futólagos kézállás, csúsztatás, vetődés, összekötő elemek, erőfejlesztés, izomcsoport. Egyensúlyi helyzet kibillentése, fair play. Káros életviteli szokások, gerincferdülés, helytelen testtartások, terheléshatár.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek képesek a tevékenységek közötti gyors váltásokra
- újabb, életkoruknak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat sajátítanak el
- képesek a tanult atlétikai és tornamozgások megközelítően helyes technikai végrehajtására
- megismerik néhány sportág alapvető mozgásanyagát és szabályait
- a játékokban, sportokban képesek helyezkedni, és pozíciójukat megtartani; képesek az egyszerű taktikai elemek alkalmazására
- életkoruknak megfelelő bajnokságon vesznek részt
- délutáni elfoglaltságként sportolnak
- képes értelmezni az életben adódó baleseti forrásokat és az egészséget károsító, veszélyes szokásokat, tevékenységeket
- használja a testnevelés életkorához igazodó elméleti szakkifejezéseit
- minden sporttevékenységben forma- és szabálykövető attitűddel rendelkezik, ez tevékenységének automatikus részévé válik
- nyitott az alapvető mozgásformák újszerű és alternatív környezetben történő felhasználására
- a relatív erejének birtokában képes a sportágspecifikus mozgástechnikák koordinált, készség-szintű kivitelezésére
- az alapvető mozgásainak koordinációjában megfelelő begyakorlottságot mutat, és képes a változó környezeti feltételekhez célszerűen illeszkedő végrehajtásra
- a rajttechnikákat a játékok, a versengések és a versenyek közben készség szinten használja
- magabiztosan alkalmazza a magasugrás -számára megfelelő – technikáit
- segítségadással képes egy-egy általa kiválasztott tornaelemből önállóan alkotott gyakorlatsor kivitelezésére
- a torna és a táncos jellegű mozgásformákon keresztül tanári irányítás mellett fejleszti esztétikai-művészeti tudatosságát
- a tanult testnevelési és népi játékok mellett folyamatosan, jól koordináltan végzi a választott sportjátékokat
- a versengések és versenyek közben közösségformáló játékosként viselkedik
- az életkorának és alkati paramétereinek megfelelően tervezett, rendezett és rendszeres, testmozgással összefüggő táplálkozási szokásokat alakít ki

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban a tanulók szembetalálják magukat fizikai testük teljes súlyával. Mozgásérzékük a csontváz szerkezetéig hatol. Testük új súlya lefelé húzza őket, ám fel is töltődnek ettől az új fizikai erőttől. Sok olyan lehetőségre van szükségük, ahol kipróbálhatják, és tapasztalatot szerezhetnek a súly és az erő ezen új kombinációjáról, vagyis több hangsúlyt kell, hogy fektessünk a nagy motoros tevékenységekre, mint a finom technikai fogásokra.

Sokfajta szabadtéri tevékenységet vezethetünk be ilyenkor, többek között a sziklamászást, kenuzást és kajakozást, túrázást, hegymászást, síelést stb. Az itt példaként említett tevékenységek mindegyikének megvan a saját nehézsége, alkalmazásuk az iskola helyi lehetőségeitől függ.

A nemek közti különbséget különösen tisztelnünk kell. A fizikai erőben és méretekben megjelenő különbségeket tudomásul kell venni a kontaktust igénylő sportokban, mint ahogyan a két nem egészen különböző energiaforrásait is. Legyenek az együttes és a külön választott tevékenységek egyensúlyban.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek mozgás anyagában való jártasság, a tanult játékok, sportjátékok alapos ismerete. A megismert foglalkoztatási formák alkalmazása, a kidolgozott képességek használata.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az erőnlét és állóképesség folyamatos fejlesztése a gyermekek egyéni képességeihez mérten. Erejüket tudatosan a feladatok elvégzésére fordítsák. A szabadtéri tevékenységeken keresztül felismereteni velük, hogy a sport sohasem vezethet a környezet rongálásához, beszennyezéséhez. Újabb Bothmer-gimnasztika gyakorlatok elsajátítása, a már ismertek gyakorlása. Az eddig tanult atlétikai, torna és sportági mozgásanyag elmélyítése, továbbfejlesztése. A tanult sportágak technikai alapelemeinek pontosítása, a különböző játékhelyzetekhez való alkalmazkodás. Életkoruknak megfelelő bajnokságokon való részvétel. A versenyzést mértéktartóan fokozzuk, és ezt fontos pedagógiai eszközként kezeljük. A versenyzés olyan, a tanár által használt és felügyelt elem, amellyel nevelheti a csapatmunkát, ösztönözheti a részvételt, egyes embereket teljesítményük újabb fokaira segíthet és előhívhatja legjobb tulajdonságaikat a bennük rejlő lehetőségekhez intézett kihívással. A pontozás egészséges marad mindaddig, míg alapvetően biztonságos, megbízható légkörben zajlik.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: Az Ugrás a középpontba gyakorlat.
- Testnevelés: A hetedik osztály folytatása, bár a gyakorlatok más minőséget kapnak a tanulók fejlődéséből adódóan. Folytatódnak a szekrényugrások, a kézenátfordulás, a szaltó. A legfőbb különbség a nyolcadik osztályban az, hogy a diákok sokszor húzódozóbbak, és tudatosabban kell, hogy összegyűjtsék erőiket a szekrényhez futás előtt. Kerülő utakon helyes és életkoruknak megfelelő módszereket taníthatunk nekik. Hangsúlyossá válik az állóképesség és az erőnlét fejlesztése (erősítő gyakorlatok, köredzés).
- Torna: repülő guruló átfordulás 4-5 részes szekrény fölött, trambulín használata, szaltó, páros akrobatikus elemek, egyensúlyelemek és lépések a gerendán, gyűrűgyakorlatok.

- Atlétika: az eddig tanultak gyakorlása, felmérése. Új elem a súlylökés és a térdelőrajt.
- Játékok és sportok: A hetedikben játszott játékok folytatódnak: kosárlabda (büntető dobás, dobások gyakorlása, támadási és védekezési taktikák, játék.), röplabda (alsó és felső nyítások, nyítás fogadás, feladás, játék könnyített szabályokkal), kézilabda (kapura lövések gyakorlása, büntető dobás, gyors indítások, támadás és védekezés, támadó szerepekkel való ismerkedés, szabályok alkalmazása játékban), floorball (ütéstechnikák és szabályok, játék), softball (Méta jellegű ütős játékok), tollaslabda, tenisz, asztalitenisz, úszás, ha lehet bevezetjük a rögbit (dobások-kapások, biztonsági és egyéb szabályok, játék). Egyre többet használjuk a medicinlabdát.

Kapcsolódási pontok

A környezet megóvása, kitartó, tudatos munkavégzés, tervezés, elmélyülés, csont-tan.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Folyamatos fejlődés, tudatos összpontosítás, környezetvédelem, tervezés, csont, középpont, periféria, általános taktikai rendszerek, állóképesség, erőnlét, elmélyült munka, nagy motoros tevékenységek.

Olimpiai versenyszámok, világcsúcs, résztáv, pihenőidő; nyugalmi, munka- és terheléses pulzus; váltogatott iramú futás, ferde hajítás, függőleges és vízszintes vektor, támaszhelyzet, koordináció, kondíció. Védőtávolság, félaktív védő, aktív védő, felső egyenes nyítás, feladás, sáncolás, egyenes leütés, gyorsindítás, lerohanás, bedőlés, bevetődés, hármas nyolcas, tempódobás, átadócsel, rúgócsel, alakzatbontásos és építésszerű passzgyakorlat, területnyitás, pontrúgás, beugrásos és felugrásos kapura lövés, dugattyúmozgás, kosárlabda – indulási jog, megelőző szerelés, floorball – szabadütés, büntetőütés, védekezés, csere. Döntéshelyzet, játékstratégia, szabálykövető magatartás, fair play, célfelülethez igazított emberfogás, üres területre helyezkedés. Társ felemelése. Strandkézilabda, strandröplabda, tájoló, égtájak, folyadékpótlás, napsugárzás, egészség. Aerob és anaerob állóképesség, vízilabda, vízből mentés, hidrosztatika, hidrodinamika.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek képesek erőnlétük és állóképességük önmagukhoz mért folyamatos fejlesztésére
- képesek erejüket tudatosan a feladatok elvégzésére fordítani
- a szabadtéri tevékenységeken keresztül felismerik, hogy a sport sohasem vezethet a környezet rongálásához, beszennyezéséhez
- újabb Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat tanulnak, a már ismerteket gyakorolják
- az eddig tanult atlétikai, torna és sportági mozgásanyagot képesek használni, és ezekben továbbfejlődni
- pontosítják a tanult sportágak technikai alapelemeit, alkalmazkodnak a különböző játékhelyzetekhez
- életkoruknak megfelelő bajnokságon vesznek részt
- délutáni elfoglaltságként sportolnak
- használja a testnevelés életkorához igazodó helyes terminológiáját
- a tanult alapvető mozgásformák kombinációiból álló cselekvéssorok változó térbeli, időbeli, dinamikai feltételek mellett készségi szinten kivitelez

- a (meg)tanult erő-, gyorsaság-, állóképesség- és ügyességfejlesztő eljárásokat tanári irányítással tudatosan alkalmazni
- magabiztosan alkalmazza a súlylökés – számára alkalmas – technikáit
- sportjáték közben célszerű, hatékony játék- és együttműködési készséget mutat
- tanári irányítást követve hajt végre önvédelmi védekeket, ellentámadásokat
- az elsajátított egy (vagy több) úszásnemben helyes technikával, készségi szinten úszik
- a küzdő jellegű feladatokban életkorának megfelelő asszertivitást mutatva tudatosan és célszerűen alkalmazza a támadó és védő szerepeknek megfelelő technikai és taktikai elemeket
- egészséges versenyszellemmel rendelkezik és tanári irányítás vagy ellenőrzés mellett képes a játékvezetésre
- megoldást keres a különböző veszély- és baleseti források elkerülésére
- ismeri tanult mozgásformák gerinc- és ízületvédelmi szempontból helyes végrehajtását
- a helyes testtartás egészségre gyakorolt pozitív hatásai ismeretében önállóan is kezdeményez ilyen tevékenységet

Bevezetés

9-12. évfolyam

A mozgás a fejlődés közege, amely lehetővé teszi a továbbhaladást a teljesítmény fokozását. Kisgyermekkorától kezdődően a motorikán keresztül lehetséges a tiszta beszéd megtanulása, a téri orientáció elsajátítása, az időérzék kialakítása, ezek a tények egyértelművé teszik, hogy a mozgás, a testnevelés egy minden tantárgyon keresztül ható princípiumot alkot. A Bothmer-gimnasztika, az euritmiával együtt, az általános műveltség, az esztétikai nevelés fontos alapját képezi, valamint erőteljesen hozzájárul a sokoldalú és teljes egyéniség kialakításának lehetőségéhez. Ebben a korban már megjelenik az életmódra való hatás fontossága, mely segítheti az egészséges életvezetés kialakítását a jövőre nézve. Kiemelt szempont a tartáshibák kijavítása, a szervezet teherbíró és ellenálló képességének határozott fokozása, az elsajátított képességekkel a különböző sportágakban való jártasság megszerzése, a szabályok közötti eligazodás. Elvárás a testnevelésnek, mint az általános kultúrának a szerves részeként való értelmezése. A fizikai teljesítőképeség növelésén keresztül a pszichikai teherbíró képesség fokozásához is hozzájárul. Szociális aspektusból nézve hangsúlyos, hogy a diákok képesek legyenek tekintettel lenni egymásra, tolerálni a képességek közötti különbségeket, megtalálni a közösség számára előremutató egyéni szerepeket. Megtanulják a felelősség vállalását, kiállni a gyengébbek érdekeiért. Önálló döntéseket hozni, melyek a közösségi érdekeket képviselik és figyelemmel lenni általában a közösség egészére.

A felső tagozatban a tanórai mozgáson kívül nagyon fontos, hogy egyéb délutáni lehetőséget is biztosítsunk a közösségi mozgásokra, bajnokságokra, küzdelmekre, kihívásokra. Meg kell ismerkedniük a tömegsport, a rekreáció fogalmával, lehetőségeivel, illetve a szabadidős sporttevékenységek széles tárházával is.

Az újkori olimpiák mintájára szervezett Waldorf-középfiskolai Olimpia biztosítja a méltó küzdelem lehetőségét ennek a korosztálynak.

A felső tagozat négy éve alkalmat ad egy új minőségen keresztül bevezetni a tanulókat

a mozgás élményébe. A négy elem és a négy dimenzió adja azt a lehetőséget, hogy a testnevelés órák valós tudatosságból fakadó tervszerű beavatást biztosíthassanak a 14-18 (19) éves korosztálynak. Ezt a folyamatot támogatják az alábbi tényezők.

- 15. év – föld minőség; frontális sík – elülső és hátsó tér polaritása; akarati tett – következmény
- 16. év – víz minőség; horizontális sík – fent-lent hullámozása; érzelmi labilitás
- 17. év – levegő minőség; szaggitális sík – jó és a rossz minőség különválasztása;
- szellemi útkeresés, szociális impulzus
- 18. év – tűz minőség; a három síkról és az időről szerzett tapasztalatok harmonikus egységgé való formálása, mely a szabadság érzésének és a döntés képességének új minőségében jelenik meg

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A mozgás iskolázásával a cél a lelki erők növelése. Az akarati tényező előtérbe kerül. Kiemelt hangsúlyt kap a holtponatok legyőzése, a nehézségek cipelése, a nyugalomból való gyors robbanásszerű tevékenységek egyéni gyakorlása, átélése. Az egyéni küzdelmek, az egyéni szembesülések a saját akarat megélését teszik lehetővé. Fontos az erő demonstratív megjelenése a fiúknál és a formálás, a forma alkotás lehetőség a lányoknál.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

- A tanulók már képesek erőnlétük és állóképességük önmagukhoz mért folyamatos fejlesztésére
- Az eddig megtanult Bothmer-gimnasztikai gyakorlatokban való jártasság
- Az eddig tanult atlétikai, torna és sportági mozgásanyagot képesek használni
- A tanult sportágak technikai és taktikai alapelemeit ismerik, azokat játékhelyzetekben képesek alkalmazni
- Az elsajátított sportjátékok szabályait ismerik

Tantárgyi fejlesztési célok

Ebben a korban a tanulóknak meg kell tanulniuk felelősséget vállalni tetteik következményeiért. Tapasztalatot kell, hogy szerezzenek akaratuk megnyilvánulásáról, amely az elülső, frontális térben történik, és valóságosan szembe kell találkozniuk a világgal. Ehhez bátornak kell lenniük és a tudatosságnak egy új szintjére kell, hogy lépjenek. Az elsajátított képességeik sokrétű egyéni fejlesztése. A különleges adottságokkal rendelkezőknek is lehetőségük nyílik adottságaik fejlesztésére, ami az egész osztály jelenlétében differenciálással lehetséges és a közösség számára is példaértékű lehet egy-egy kiváló egyéni képesség megnyilatkozása, természetesen a közösség összetartására irányuló törekvés mindig elsőbbséget élvez.

További délutáni mozgási lehetőség biztosítása. Végeredményben azzal, hogy értelmes tevékenységeket teszünk lehetővé a számukra a szabadidejükben, választási lehetőséget kínálunk fel más, kevésbé hasznos tevékenységekkel szemben, amelyek egyébként vonzanák a fiatalságot. Fontos, hogy más iskolákkal rendszeresen szerveződjenek meccsek és versenyek.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: A Plunge gyakorlat (angol, ejtsd: plándzs). Maga a gyakorlat és neve is, mely belevetődést, alámerülést, teljes megmártózást jelent, igen jól kifejezi mindazt, amit egy 9. osztályos tanulónak meg kell tapasztalnia a világgal való szembenézést, a vetődést vagy ugrást az előtte lévő térbe, a zuhanást a gravitációba, és az áttörést, amely egy határozott, tudatos lépésen keresztül vezet a jelenbe/jövőbe. Ezen kívül megjelenhet még a Zuhanás egy pontba (Négy elem), Frontális séta (Két keresztelés ritmusa), Egyiptomi (Kettős nyolcas), Tavasi galopp, Függlelges séta (előre és hátra dőlés nélkül)
- Testnevelés: A hangsúlyt az akadályok bátorsággal és belső összpontosítással történő leküzdésére fektetjük. Erőfejlesztés egyéni edzéstervvel. Születésgyakorlatok, botdobások.
- Torna: Folytatódik az előre és a hátra szaltó, legyenek nehezebb szekrényugrások egyre távolabbról történő elugrással, dolgozhatunk ismert talajgyakorlati elemek erőlemmé alakításával. Kiszúrás kézállásba. Különböző tornaszerekre való felugrások, a szereken végzett erőelemek bevezetése.

Lányoknál: Ritmikus Gimnasztika – buzogány és ugrókötel gyakorlatok.

Cirkuszművészetek: akrobatika, egyéni képességek fejlesztése.

- • Sportjátékok: A már ismert játékok új hangsúlyokkal, az időméréssel, játékvezetéssel és a tudatosabb játékkal, folytatódnak. Kerüljön előtérbe az emberfogásos védekezés gyakorlása, kivitelezése. Kézilabda: beállójáték, betörések, bevetődések, mint egyéni megnyilvánulások, gyorsindítások, lerohanások, ellentámadások szervezése. A röplabda egyre fontosabb szerepet tölt be a felső tagozatban: hangsúly a nyitás fogadásán és a labda saját térfélen való megtartásán van. Alsó nyitás tökéletesítése, a labda tudatos irányítása, helyezése. Kosárlabda: emberfogásos védekezés szabályos kivitelezése, betörések, indítások, egyéni vállalások.

Floorball, Softball.

Atlétika: súlylökés különböző technikákkal, gerelyhajítás nekifutással. Térdelőrajt rajtgépből, vágta, sprint számok időméréssel, erőállóképesség, gyorsasági állóképesség, intervall, Lépcsőzés és emelkedő futások, terepfutások. Magasugrás, távolugrás – az elugrás dinamikája, nehezített körülmények között.

Kiegészítő sportok lehetnek: íjászat, küzdősportok, falmászás, aerobik, erősítés.

Beavatás: túrázás, kerékpározás, sziklamászás, barlangászat, akadálypályák

Kapcsolódási pontok

Általános szempont a korosztálynál A HORIZONT TÁGÍTÁSA, tehát az ismeretek széleskörű tárházába való betekintés minden területen és tapasztalatszerzés a saját helyükről a világban, a világ és önmaguk kapcsolatáról. Ezt az általános folyamatot remekül egészíti ki és erősíti meg a testnevelés órákon megélhető realitás; hogy saját bőrükön tapasztalják meg a valóságot, sőt, szembesülnek vele; hogy magukon is érezzék, hogy az ideától a megvalósulásig vezető úton szükség van a valóság érzékelésére; hogy a morális merevség a fanatikus idealizmus következménye erőszak és akár történelmi kudarc is lehet. A mozgásos órákon tetteik következményével azonnal szembesülnek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Erő, dinamika, robbanékonyság, akarat, lelki erő, állóképesség, akadályok, nehézségek, holtpontra leküzdése, szembesülés a valósággal, következmények viselése. Föld minőség, vertikális sík, el-ülső-hátsó tér.

Utasítás, szóban közlés, dinamikus, statikus és statikus gimnasztika, szerygyakorlatok, sor- és oszlopalakzat, kéziszergyakorlatok. Álló- és térdelőrajt, edzésmódszer, hajítás, lökés, sebesség, gyorsulás, tempó, kézi időmérés, előkészítő gyakorlat, állóképesség, gyorsaság, erő, aerob, anaerob, futóiskola, futófeladatok, keresztlépés, dobószektor. Laza kötél tartás, alaplépések, tempó, sasszé, dinamikus erő, statikus erő. Emelés fejállásba, átguggolás, támasz ugrások első íve, utánlépés, térdelőállások, lebegőállások, hajlított támasz, lebegőtámasz, terpeszpedzés, felkarállás, vetődési leugrás, térdfüggés, fekvőfüggés, alugrás, kelep felhúzó, térd felendülés. Játékrendszer, egyéni taktika, emberfogás, elzárás, alapfelállítás, gyorsindulás, lerohanás, alakzatbontás, alakzatépítés, emberfogásos védekezés, helyezkedés. Szélességi mozgás, szabályalkotás, támadó-védő szerep, dinamikus és statikus célfelületek, szabálykövető magatartás. Egyéni határok megismerése. Görhoki, kerékpártúra, életmód, sátoztábor. Korrekciós gimnasztika. Hasmánt technika. Tatami, tompítás, birkózófogás, fogáskeresés, fogásbontás, egyensúlybontás, társemelés. Flop technika.

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok képesek az eléjük állított akadályok bátorsággal és belső összpontosítással történő leküzdésére
- vállalják a küzdelmeket, egyéni képességeiket a csapat érdekében tudják mozgósítani
- a korosztályuknak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokban alapvető jártasságot szereznek
- kondicionális képességeik és állóképességük, monotónia tűrésük szintje javul
- az elsajátított sportágakban növekvő tudatossággal vesznek részt
- alkotó módon használja a testnevelés életkorához igazodó ismeretanyagát, szakkifejezéseit, helyes terminológiáját
- megismeri és mindennapjai részévé teszi a mozgáshoz kapcsolódó helyes attitűdöket, a fizikailag aktív életmód élethosszig tartó jótékony hatásait
- a tanult mozgásformákat alkotó módon, a testedzés és sportolás minden területén használja
- a testedzéshez, a sportoláshoz kívánatosnak tartott jellemzőknek megfelelően fegyelmezetten és határozottan törekszik végrehajtani az elsajátított mozgásformákat
- olyan szintű motoros képességekkel rendelkezik, amelyek lehetővé teszik a tanult mozgásformák hatékony módon történő végrehajtását
- relatív erejének birtokában a tanult mozgásformákat változó körülmények mellett, hatékonyan kivitelezi
- a korábbi évfolyamokon elért eredményeihez képest folyamatosan javítja futóteljesítményét
- a rajtolási módokat a játékok, versenyek, versengések közben hatékonyan alkalmazza
- képes a kiválasztott ugró- és dobótechnikákat az ilyen jellegű játékok, versengések, versenyek közben eredményesen alkalmazni
- a zenei ütemnek megfelelően végzi a kiválasztott ritmikus gimnasztika, illetve aerobik mozgásformákat
- képes a különböző eséstechnikák készségi szintű elsajátítására

- rendszeresen mozog, edz, sportol a szabad levegőn
- a tanult testnevelési, népi és sportjátékok összetett technikai és taktikai elemeit az adott játék-helyzetnek megfelelően célszerűen alkalmazza
- a versengések, versenyek közben toleráns a csapattársaival szemben, ezt tőlük is elvárja
- a versengések és versenyek közben csapatkohéziót kialakító játékosként viselkedik
- megoldást keres a különböző veszély- és baleseti források elkerülésére
- az egyéni képességeihez mérten, mindennapi szokásrendszerébe építve fejleszti keringési, légzési és mozgatórendszerét
- a családi háttere és közvetlen környezete adta lehetőségeihez mérten rendszeresen végez testmozgást
- mindennapi életének részeként kezeli a testmozgás, a sportolás közbeni higiéniai és tisztálkodási szabályok betartását
- az életkorának és alkati paramétereinek megfelelő pozitív, egészségtudatos, testmozgással összefüggő táplálkozási szokásokat alakít ki
- a szabadban végzett foglalkozások során ügyel környezetére tisztaságára, rendjére

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban a diákoknak egy másfajta tudatosságot is ki kell alakítaniuk a környezetükkel szemben. Sok olyan minőséget kell kifejleszteniük önmagukban, melyek egyre inkább azt segítik elő, hogy önálló személyiségekké válhassanak. Például találkozást, ismerkedést egy tárggyal, a társakkal, a környezettel, beszélgetésbe elegyedést a világgal, azt, hogy a magunkba fordulás szükséges, ám aztán újra kifelé kell tekinteniük és töretlen belső egyensúllyal haladniuk a középpontból a periféria felé. Adni valamit a világnak és a kapcsolatot megtartva figyelni a következményekre. A legfőbb kérdés, hogyan beszéljessenek a világgal és hogyan tartsanak kapcsolatot. Lényeges a 16. életév okozta bizonytalan és hullámzó érzelmi világtól való eloldódás képessége, hogy a szimpátia és antipátia erők állandó hullámozásában megtartsák magukat. Egyre inkább fontossá válik számukra a tiszta gondolkodás, a növekvő ítélőképesség. A diszkoszvetés ezeknek a belső folyamatoknak egy mozgásban megjelenő reprezentánsa: kitérünk magunk elé egy célt, majd azzal összekötjük magunkat.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

A tizedik osztálytól fölfelé a tanterv tulajdonképpen arra épül, amit eddig megalapozott.

- megfelelő kondicionális képességek: erőnlét, dinamika, állóképesség, gyorsaság, gyorsaság
- megfelelő belső erő, akarat és bátorság
- képesség az összpontosításra, az akadályok leküzdésére
- Bothmer-gimnasztika gyakorlataiban alapvető jártasság és alkalmazás
- csapatsportokban a védekezés, háritás, akadályozás alkalmazása mind egyéni, mind csapat-szinten

Tantárgyi fejlesztési célok

Ha kilencedikben a test nehézségét sikerült meghódítani és legyőzni, a mozgásélmény új ösztönzést nyer. Az, hogy mélyen az érzéseikben élnek felfoghatóvá teszi számukra a forgás, a lengés, a billegés mozgás vonatkozásait. A lendületszerzés és a lendület kihasználása, tudatos uralma, a forgó mozgásokból az irány megtalálása most életsegítségként hat a test megerősödése mellett. A térérzékelés tudatos használata nagy segítség a csapatjáték összehangolásában. Erős hatással bír a vízszintes sík alatt és felett lévő dolgok éles definiálása. Az akarat által irányított tevékenységek súlypontja ebben az évben a törzs mozgásaihoz kötődik, mely kapcsolatban áll a szív, a tüdő, a gyomor- és a bél mozgásaival.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: A Diszkosz gyakorlat és a Séta köröző karokkal (Vízszintes séta). Ezek a gyakorlatok szorosan kapcsolódnak a vízszintes síkról való tudatossághoz és a középpont megtartásának képességéhez. További gyakorlatok: Oroszlán (Eltúlzott szélesség), Örvény, Mozgás a cél felé és Török (Lépés a cél felé), Fügőleges séta előre és hátra dőléssel, Nyilas (Íjazás). Kánon variációk az ismert gyakorlatokból.
- Testnevelés: A korábbiak folytatódnak azzal az új hangsúllyal, hogy a diákoknak meg kell találniuk a mozgás áramában a ritmust, valamint megtapasztalni saját felegyenesedtségüket. Fontos lehet ebben az életkorban az esztétikai elem, és hogy a mozgásokat egyre inkább összefüggőknek, egymásra épülőkként legyenek képesek látni.
- Torna: Lendületszerzés (saszé), billenések, átfordulások, csavarások, a tanult átugrások variációi, elemek összekötése

Lányoknál: Gerenda, Ritmikus Gimnasztika – labda, szalag gyakorlatok, zenére összeállított rövid elem-összekötések

Fiúknál: Gyűrű, Gúlaépítés változó létszámban

Cirkuszművészetek: szerekekkel végzett páros és csoportos produkciók összeállítása

- Sportjátékok: A már ismert játékok új hangsúlyokkal tovább folytatódnak, főleg a taktikai elemek kihasználására, a variálhatóságra építve. Kerüljön előtérbe a szervezett és tudatosan begyakorolt formák éles helyzetben való alkalmazása. A védekezésben a terület és a zóna védekezés bevezetésére kerüljön sor. Hangsúly a közösségi játék, az együttjátszás öröme a csoport dinamika és harmónia.
- Atlétika: Diszkoszvetés lendületszerzéssel, forgással. Váltófutás rövid és hosszútávon egyaránt, gátfutás. Magasugrás, távolugrás – különböző technikák tanulása, csiszolása.
- Kiegészítő sportok lehetnek: úszás, lovaglás, evezés, ultimate, thai-chi, korcsolyázás, triatlon
- **Beavatás: bújárkodás, vizes barlangászat, sárkányhajózás, surf**

Kapcsolódási pontok

Általános követelmény A DOLGOK LÉNYEGÉNEK MEGÉRTÉSE ebben a korosztályban. A cél, hogy lassan, egyre inkább önálló személyiségekké váljanak a közös munka során. Öntevékeny munkálkodásaikkal mindinkább találjanak önmagukra és egyben találják meg helyüket a kisebb közösségükben. Lássák meg szerepüket, fedezzék fel a különböző kapcsolataik és viszonyaik minőségét. Növekvő ítélőképességükkel és gondolkodásuk tisztaságával kell, hogy képesek legyenek a nagy, érzelmi hullámzásoktól eloldani magukat. Ezt szolgálják azok a mozgások és sportágak melyek bevezetésre kerülnek 10. osztályban. A testi funkciók érzelmi tapasztaláson keresztül nyilatkoznak meg a tanulók számára, az akció-reakció és a kölcsönhatások törvényszerűségeit saját testükön tapasztalhatják meg.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Forgás, lendületszerzés, billenés, érzelmi hullámzás, esztétika, harmónia, áramlás, a környezet és a társak felfedezése, kapcsolatépítés, lényeglátás, vízszintes, csapatjáték, taktika, technika. Víz minőség, horizontális sík, lent-fent. Relaxáció, vetés, lendületszerzés, nekifutási távolság, lépéshossz, lépésfrekvencia, elektromos időmérés, rávezető gyakorlat, hajlékonyság, biomechanika, kimért pálya. Kézenátfordulás, fejenátfordulás, tarkóbillenés, támaszugrások második íve, kelepforgás, billenés. Low-impact alaplépés, ritmus, lépéskombináció, ízületi hajlékonyság. Csapattaktika, területvédekezés, elzárás, felső egyenes nyitás, forgásszabály, pozíciós játék, területvédekezés. Szélességi mozgás, dinamikus és statikus célfelületek. Fair play, társas felelősségvállalás, thai-chi lépések. Túrakenu, kajak, vándortábor. Rajttechnikák, fordulók, hullámzás, áramlat, vegyesúszás, versenyszabályok. Izomösszehúzódnás, izomfeszítés, izomlazítás.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák törekszenek a mozgás áramában a ritmus és a harmónia átélésére
- képes felfedezni a mozgás szépségét, a mozdulatok egymásra épülését, összefüggését
- újabb, életkorának megfelelő, Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat sajátít el
- törekszik az önzetlen csapatjátékra
- gyakorolja és továbbfejleszti az eddig megalapozott atlétikai, torna- és sportmozgásokat
- megismeri és mindennapjai részévé teszi teszi a társas érzelmi jóllét élethosszig tartó jótékony hatásait
- társas-közösségi kapcsolatait, valamint stressztűrő képességei megfelelő szintre fejlődtek
- elfogadja a környezetvédelem fontosságát
- a testedzéshez, a sportoláshoz kívánatosnak tartott jellemzőknek megfelelően lelkiismeretesen törekszik végrehajtani az elsajátított mozgásformákat
- olyan szintű motoros képességekkel rendelkeznek, amelyek lehetővé teszik a tanult mozgásformák alkotó módon történő végrehajtását
- relatív erejének birtokában a tanult mozgásformákat változó környezeti feltételek mellett is készségszinten hajtja végre
- a korábbi évfolyamokhoz képest folyamatosan javítja futóteljesítményét, amelyet önmaga is tudatosan nyomon követ

- képes a kiválasztott ugró- és dobótechnikákat az ilyen jellegű játékok, versengések, versenyek közben a csapat eredményessége érdekében hatékonyan alkalmazni
- segítséggel képes az általa kiválasztott elemkapcsolatokból tornagyakorlatot összeállítani
- a torna, ritmikus gimnasztika, aerobik és a tánc jellegű mozgásformákon keresztül fejleszti esztétikai-művészeti tudatosságát
- a különböző eséstechnikák készségszintű elsajátítása mellett a választott küzdősport speciális mozgásformáit célszerűen alkalmazza
- rendszeresen mozog, edz, sportol a szabad levegőn. erre társait is motiválja
- az elsajátított egy (vagy több) úszásnemben vízbiztosan, készségszinten úszik, természetes vizekben is
- önállóan képes az elkerülhetetlen vízi veszélyhelyzetek célszerű kezelésére
- a tanult testnevelési, népi és sportjátékok összetett technikai és taktikai elemeit, az adott játék-helyzetnek megfelelően, célszerűen, készségszinten alkalmazza
- játéktevékenységét együttműködési készség jellemzi
- a versengések és versenyek közben toleráns a csapattársaival és az ellenfeleivel szemben, ezt tőlük is elvárja
- a versengések és versenyek közben közösségformáló, csapatkohéziót kialakító játékosként viselkedik
- megoldást keres a különböző veszély- és baleseti források elkerülésére, erre társait is motiválja
- belső igénytől vezérelve rendszeresen végez a biomechanikailag helyes testtartás kialakítását elősegítő gyakorlatokat
- a szárazföldi és az uszodai korrekciós gyakorlatait készségszinten sajátítja el
- önállóan, de tanári ellenőrzés mellett végez számára megfelelő uszodai tevékenységet
- a családi háttere és a közvetlen környezete adta lehetőségeihez mérten belső igénytől vezérelve végez rendszeres testmozgást
- ismer és alkalmaz alapvető relaxációs technikákat
- a szabadban végzett foglalkozások során nem csupán ügyel környezetének tisztaságára és rendjére, hanem erre felhívja társai figyelmét is

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az egymástól függetlenül megtanult dolgok lassan kapcsolódjanak össze. A végtelenül távoli elemekkel történő foglalatosság gondolatilag megérteti ezzel a korosztállyal a végtelen fogalmát. Ha az ifjú a súlyt már legyűrte, a környezetét tapasztalja, társait érzékeli, akkor képes már saját célt állítani. Az elérni kívánt ideálok magvalósítása felé haladva világossá válik számára a mozgás és a gondolkodás közötti kapcsolatot. A mozgásfolyamatok átlátása, céljainak felismerése lehetővé teszi, hogy lassan átvegye a test irányításának és a sporttevékenységek használatának saját felelősségét.

Órakeret: 104 óra**Előzetes tudás**

- a diákok képesek a mozgás áramában a ritmus és a harmónia kivitelezésére, az esztétika megjelenítésére
- képesek örömet érezni a mozdulat, a mozgás szépségében, a mozdulatok egymásra épülésében és összefüggésében értelmet látni
- életkoruknak megfelelő, Bothmer-gimnasztika gyakorlatokban jártasak, azokból összefüggő gyakorlatsorokat tudnak alkotni, képesek a ritmus és a harmónia megőrzésével kánonban mozogni csoportokban
- képesek a csapatérdekeknek alárendelődni, megbeszélte taktikát alkalmazni
- az eddig megalapozott atlétikai, torna- és sportmozgásokat megfelelő lendülettel szabályszerűen kivitelezni

Tantárgyi fejlesztési célok

Tizenhét éves korukban a fiataloknak, célokat és ideálokat kell maguk elé állítaniuk, amelyek felé törekedniük lehet. Ez a választani tudás és a döntéshozatal képességét feltételezi. A gerelyhajítás gesztusa jól kifejezi ezt. A szimmetria, a jobb és baloldal egyensúlyban tartásának gyakorlása alapvető ebben az életkorban. Sok sportág kínál lehetőséget olyan képességek fejlesztésére, amelyek erős szimmetria érzéket kívánnak; mint például általában az ütős játékok többsége: tenisz, tollaslabda. Ezekben sportágakban kiemelt jelentőségű, hogy az egyoldaliságot biztosan kell fenntartani az általános egyensúllyal együtt. Az alaposságot és a pontosságot tudatosan gyakorolhatják. Gyors reflexek, éleslátás, helyzetfelismerés, taktikai érzék és általános jelenlét – ezek a minőségek alapvető képességekként kell, hogy megjelenjenek a legtöbb sportágban. Ebben az életkorban a diákok elég érettek ahhoz, hogy mindezeket figyelembe vegyék és, hogy egyre nagyobb felelősséget vállaljanak az űzött sportokban, például a szabályok alapos ismerete és az egészséges és biztonságos játék által. Mostanra igazán fontos, hogy meg tudják ragadni egy játék lényegi minőségét és közben képesek legyenek egyéni képességeik maximális kamatoztatására. Az irányító tudatos uralása, a cél kitűzése és szem előtt tartása, állhatatos figyelemmel, a folyamatok kontrollálása, a mozgások tervezése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: Séta a szimmetria síkban (Dr Prömm gyakorlata), Mérleg (Nagy vízszintes), Sas (Eltúlzott magasság), Gerely, Három kör, Egyiptomi (Kettős nyolcas)
- Testnevelés: A korábbiak folytatódnak azzal az új hangsúllyal, hogy a diákoknak meg kell találniuk a sportágra jellemző általános mozgásformákon belül a saját karakterüket, a mozgásformáknak sajátjukká kell válni, melyben az egyéniségük megmutatkozik. Fontos ebben az életkorban a letisztult sallangoktól mentes forma.
- Torna: A „cigánykerék” minden változatban és az oldalszállók talajon, szekrényről le. Az ismert szereken összeállított folyamatos, összekötő elemekkel ellátott gyakorlatsorok.

Lányoknál: Felemás-korlát

Fiúknál: Korlát, Nyújtó

Cirkuszművészetek: kötél tánc, trapéz

- Sportjátékok: A már ismert játékok új hangsúlyokkal tovább folytatódnak, főleg a levegő elem megjelenése, a könnyedség, a kifinomult elegancia jelenik meg, ezt elősegítjük a trambulín bevezetésével és kihasználásával kreatívan minden lehetséges körülmény között. Hangsúly az egyéni képességek kiemelése. Minden sportágban hangsúly a felugrás közben végzett mozgások pl.: röplabda: leütés, felugrásos nyitás, sánc stb.
- Atlétika: Gerelyhajítás. Magasugrás, távolugrás – az elugrás magasságának növelése, a légmunka csiszolása
- Kiegészítő sportok lehetnek: asztalitenisz, baseball, tenisz, korfball, műugrás, rúdugrás, jég-hoki, sportlövészet
- Beavatás: repülés, ejtőernyőzés, kötélpálya, vitorlázás, windsurf
- Szabadidős sporttevékenységek: teke, biliard, csocsó, darts, bowling

Kapcsolódási pontok

A VÉGLETEK KÖZÖTTI BELSŐ EGYENSÚLY MEGTALÁLÁSA, mint tanítási elv a testnevelés tantárgyon keresztül nagyon jól érzékelhetően átadható. A térérzékelés vonatkozásában a bal és a jobb oldal külön választása, a kettő közötti függőleges síkra vetített szimmetria vagy aszimmetria érzékelése hasonló ahhoz a folyamathoz, amelyben a 17 éves fiatal a lényegest a lényegtelenről külön választja, ahogy ezen a lényeg- és útkereső folyamaton keresztül megy. Tudatossá kell válni: a bal és a jobb kiegyensúlyozásával megtalálják a szélsőségek közötti belső nyugalmat. Összhangba és szimmetriába kerülnek önmagukkal és a világgal és végre határozottan meg tudják állapítani, hogy mi a függőleges.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szimmetria, egyensúly, közép, egyenesség, célra irányultság, alaposág, pontosság, általános jelenlét, éleslátás, biztonságos, önálló játék, helyzetfelismerés, választás, döntés. Levegő minőség, szaggítási sík, jobb-bal oldal, szociális érzékenység. Légzőgyakorlatok, relaxáció, utasítás, szóban közlés, dinamikus és statikus gimnasztika, szergyakorlatok, sor- és oszlopalakzat, kéziszergyakorlatok. Hajítás, váltás, Kelepfellendülés, vállátfordulás, hajlított támasz, lebegőtámasz, felkar-lebegőtámasz, felkarfüggés, terpeszpedzés, felkarállás, vetődési leugrás, kanyarlati leugrás, nyílugrás, húzóadás-tolódás támaszban, saslendület előre-hátra, malomforgás.. High-impact alaplépés, egyensúlyozási képesség. Emberelőnyös és létszámazonos kisjáték, elzárás-leválás, sáncolás, leütés, felugrásos felső nyitás, beugrásos-felugrásos kapura lövés, alapfelállás. Forgástechnika, besegítés, kreatív játék. Tervezés, kihívás, rekreáció, teljesítménytúra. Lövészet, szauna. Edzéstervezés.

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok egyre inkább képesek saját mozgásuk megfigyelésére, pontosítására
- gyorsaságuk, szimmetria érzékük, reflexeik kifinomítására törekcszenek az atlétikai mozgásokban és a tornagyakorlatokban egyaránt
- fejlődik éleslátásuk, helyzetfelismerésük, taktikai érzékük
- megragadják egy-egy játék lényegét, kifejezik egyéniségüket

- egyre nagyobb felelősséget vállalnak az üzött sportágakban, szabályukat alaposan ismerik
- képesek bíró nélküli egészséges és biztonságos játéokra
- újabb Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat sajátítanak el
- stresszkezelő képességei megfelelő szintre fejlődtek
- képes elhárítani a baleseti és veszélyforrásokat, magabiztosan segíteni és elsősegélyt nyújtani embertársainak
- toleráns a testi és más fogyatékossgal élő személyek iránt
- a testedzéshez, sportoláshoz kívánatosnak tartott jellemzőknek megfelelően innovatívan törekszik végrehajtani az elsajátított mozgásformákat
- a (meg)tanult erő-, gyorsaság-, állóképesség- és ügyességfejlesztő eljárásokat önállóan, tanári ellenőrzés nélkül alkalmazza
- tanári ellenőrzés mellett digitálisan méri és értékeli a kondicionális és koordinációs képességeinek változásait, ezekből kiindulva felismeri saját motoros képességbeli hiányosságait, és ezeket a képességeket tudatosan és rendszeresen fejleszti
- a rajtolási módokat a játékok, versenyek, versengések közben hatékonyan és kreatívan alkalmazza
- képes a kiválasztott ugró- és dobótechnikákat az ilyen jellegű játékok, versengések, versenyek közben az eredményesség érdekében, egyéni sajátosságaihoz formálva a csapata érdekében hatékonyan alkalmazni
- önállóan képes az általa kiválasztott elemkapcsolatokból tornagyakorlatot összeállítani, majd bemutatni
- a torna, a ritmikus gimnasztika, aerobik és tánc jellegű mozgásformákon keresztül fejleszti esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőkészségét
- önállóan képes az életben adódó, elkerülhetetlen veszélyhelyzetek célszerű háritására
- a tanult testnevelési, népi és sportjátékok összetett technikai és taktikai elemeit kreatívan, az adott játékhelyzetnek megfelelően, célszerűen, készség szinten alkalmazza
- játéktevékenységét kreativitást mutató játék- és együttműködési készség jellemzi
- a versengések és versenyek közben képes a bírónélküli játék kivitelezésére
- képes a szabálykövető játékvezetésre
- mindennapi tevékenységének tudatos részévé válik a korrekciós gyakorlatok végzése
- a szárazföldi és az uszodai korrekciós gyakorlatait készség szinten sajátítja el, azokat tudatosan rögzíti
- a családi háttere és a közvetlen környezete adta lehetőségeihez mérten, belső igénytől vezérelve, alkotó módon, rendszeresen végez testmozgást
- megoldást keres a testtartási rendellenesség kialakulásának megakadályozására, erre társait is motiválja

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Elérhető a teljes kiképzett individuális mozgásélmény. Ezt aláhúzhatja minden, már ismert minőség, forma, mozgás ismételt gyakorlása. Minden területen lehetőséget és impulzust kell adni, ahhoz, hogy az egyéni tudást és a teljesítőképességet javítsuk. Az eddig elért sokoldalúságot most már bátran felválthatja egy bizonyos individuális specializálódás. A mozgásélet önálló felelősségének teljes körű átvétele.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

- a diákok képesek a saját mozgásuk megfigyelésére, pontosítására
- gyorsaság, éleslátás, helyzetfelismerés, taktikai képesség birtokában vannak
- az ismert játékok lényegét ismerik, képesek megmutatni egyéni képességeiket
- a tanult sportágak szabályrendszerét ismerik, képesek a felelősségteljes, sortszerű küzdelemre
- képesek bíró nélküli egészséges és biztonságos játéokra
- a gyengébb képességű társaikat bevonják a játékokba
- Bothmer-gimnasztikai koreográfiát tudnak létrehozni, egyénileg és csoportosan is

Tantárgyi fejlesztési célok

Ebben az életkorban az ifjú el kell, hogy érjen egy bizonyos fokú szabadságot a tér különböző síkjaiban, és ezen keresztül össze kell tudni hangolnia gondolkodását, érzéseit és akaratát. Ismernie kell a tevékenységek egész sorát, melyek a térben való tájékozódását és éberségét segítik. Feleleveníteni a gyermekkori játékokat azokban érett személyiségként új minőségeket felfedezni. Mind az iskolában, mind tanórán kívül lehetőséget biztosítani az egyéni, kiváló teljesítmény eléréséhez. Biztatni őket arra, hogy megszerzett ismereteiket bátran adják át a fiatalabb korosztálynak, amikor csak lehetőségük van rá. Elismerve a fiatal felnőtt érettségét további fejlődésre ösztönözni őket, és arra sarkallni, hogy mások segítése által készségeit elmélyítse. Az eddig elsajátított ismeretek álljanak egy egységes egészévé össze.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Bothmer-gimnasztika: Az emberi forma hármasság térbeli minőségéről szerzett tapasztalatok a *Kereszt (Hosszú záró)* gyakorlatban érik el csúcspontjukat. További gyakorlatok: *Fordulás a döntött síkon (Forgás döntött tengely körül), Dóm*. Tematikus ismételése az eddig megismert gyakorlatoknak.
- Testnevelés és sport: Az eddig megismert tevékenységekben és sportokban, a gyakorlások során, a magas szintű képességek kifejlesztéséig kell, hogy eljussanak a diákok. Különösen érdekes lehet a fiatalok számára, ha végigvezetjük őket iskolai pályafutásuk testnevelés tervén egészen az alsó tagozattól kezdődően. Újra játszhatjuk a játékokat és elvégezhetjük a gyakorlatok teljes sorozatát. Mindez lehetőséget ad a fejlődési folyamat egyes állomásainak alaposabb megfigyelésére és azok egymáshoz való viszonyainak feltárására, az összefüggések feltárására.

- Egyéni, önálló gyakorlás képessége
- Beavatás: tűzsonglörködés
- Szabadidős sporttevékenység: golf, strandröplabda, squash

Kapcsolódási pontok

A TISZTELET BEÉRÉSE AZ EMBER ÉS A VILÁG IRÁNT. A 18-19. éves fiatal azt akarja tudni, hogy ő, mint egyedi ember, milyen hatással tud lenni a világ gazdasági, szociális, technikai, politikai menetére. Akarja tudni, hogy, hol az ő helye a világ egészében. Minden tantárgyban összefoglalásra kerül mindaz, amit a tizenkét év során tanultak. Filozófiai, pedagógiai kérdések során átfogó kép megrajzolása a Waldorf-pedagógia sarokpontjairól, mely az emberi lény természetének alakulását és a világban elfoglalt helyét tekinti vizsgálat tárgyának.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az emberi fejlődés útja, idő, filozófia, összegzés, átlátás, megértés, összefüggések keresése, egyéni képességek, tudás átadása, tűz minőség, érettség, térirányok és síkok. Kéziszergyakorlatok összeállítása, bemutatása, atlétikai verseny, torna és sportjáték versenyek megszervezése, lebonyolítása. Kombi impact alaplépés, koreográfiák bemutatása. Játékvezetés, támadó és védekező stratégia, pozíciós játék. Játékalkotás, táncszók. Bemutatók. Tudatosság, kitartás, stresszkezelés, Országos Kéktúra. Wellness. Stresszkezelés

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok a tevékenységek egész sorát ismerik, amelyek a térben való tájékozódásukat és éberségüket segítik
- alapvető ismereteket szereznek a tanulmányaik során megismert tevékenységek (játékok, torna- és Bothmer-gimnasztika gyakorlatok, atlétikai és sportmozgások) egymáshoz való viszonyáról, a gyermek illetve az ifjú fejlődésének kapcsolódási pontjairól a mozgásfejlődéshez
- megszerzett ismereteiket fiatalabb társaiknak különböző és egyéni módokon képesek átadni
- képesek a Bothmer-gimnasztika gyakorlataiból egy meghatározott tartalomhoz koreográfiát készíteni
- megismeri és tiszteletben tartja a szexuális kultúra alapelveit
- elfogadja az egészségügyi szűrések fontosságát
- a testedzéshez, sportoláshoz kívánatosnak tartott jellemzőknek megfelelően kezdeményezően törekszik végrehajtani az elsajátított mozgásformákat
- tanári ellenőrzés nélkül digitálisan méri és értékeli a kondicionális és koordinációs képességeinek változásait, ezekből kiindulva felismeri saját motoros képességbeli hiányosságait, és ezeket a képességeket tudatosan és rendszeresen fejleszti
- képes új, változó szabályokkal, kreatívan versengeni, versenyezni, a szabályjátékok alkotó részese
- képes szabálykövető játékvezetésre

A FŐOKTATÁS EGYÉB RÉSZEI

1-8. évfolyam

A főoktatás egyéb részeit – amely a mindennapos testmozgás tantervi követelményeit teljesíti – az adott korszak témájához kapcsolódó mozgásos, verseket, énekeket, körjátékokat tartalmazó tevékenység alkotja.

Ebben a tanítási részben követjük az év ritmusát, tartalmával kapcsolódik az évszakokhoz és az ünnepekhez is. A főoktatás ezen időszaka lehetőséget teremt a különböző szituációs- és drámajátékok gyakorlására.

Órakeret: 36 óra

GYAKORLATOK

Bevezetés 9 – 12. évfolyam

A Waldorf-iskolák gyakorlata azt mutatja, hogy a diákok világ iránti érdeklődését nem lehet pusztán az iskolapadban kielégíteni. Az elmúlt évtizedekben ugyanakkor olyan jelentős életmódbeli változások álltak be a társadalomban, amelyek fokozatosan elszigetelik a fiatalokat az élet olyan fontos területeitől, mint pl. az élelmiszerek előállítása, az idősek, betegek ápolása, a használati tárgyak készítése. Nagyon fontos tehát, hogy ezeken a területeken ne elméleti, hanem gyakorlati módon legyenek jelen a diákok.

A felső tagozatban végzett gyakorlatoknak emellett fontos jellemzője, hogy nem szakmai jellegű képzést adnak, erre a rendelkezésre álló idő nem is lenne elegendő. A gyakorlatok megtartását tehát elsősorban a pedagógiai célok indokolják. Az itt következő gyakorlatok a megfelelő években egymás mellett is elvégezhetőek, de ki is válthatják egymást. Összességében tanácsos lenne minden tanévben 4-5 hét gyakorlatot tartani, ezek elosztása függ az iskola helyi lehetőségeitől.

MEZŐGAZDASÁGI GYAKORLAT

9. évfolyam

Célok és feladatok

A 9. évfolyam alapvető, legfontosabb gyakorlata a mezőgazdasági gyakorlat egy biodinamikus gazdaságban. A 15 éves korosztály a felső tagozatba lépett. Az intellektuális nevelés az alternatív iskolákban ekkor már egyre intenzívebbé válik. A testi-lelki egyensúly megteremtése érdekében a mezőgazdasági gyakorlat egyik legfontosabb feladata az ehhez való segítség nyújtása. A kamaszok a rájuk jellemző, megnyúlt végtagjaikkal sokszor nehezen tudnak koordináltan bánni. A kertben és a mezőgazdaságban végzett napi nagy fizikai erőt igénylő sokféle tevékenység segíti őket abban, hogy otthon érezzék magukat a saját testükben. Meg kell tanulniuk a bennük ébredő új erővel is bánni. A gyakorlat napi rendszeres ritmusa pedig a lelki egyensúly megtalálásához ad segítséget. Mindezekhez társul, hogy a munkájuk eredménye látványos lesz: megismerik és átélik a hasznos tevékenység örömét.

A 9. osztályos gyakorlat szempontjai:

- környezeti nevelés
- gyakorlati tevékenység életszerű oktatása, ami jól kiegészíti az elméleti tárgyak oktatását
- az élő és élettelen természeti környezettel való közvetlen találkozás helyszínének megteremtése
- az alkotó tevékenység és az ápoló felelősség gyakorlásához lehetőség biztosítása
- észlelési gyakorlat a közvetlen természeti élmények hiányának kiegyenlítésére
- az üzem és a gépesítettség: a lóval és a géppel való munkavégzés kérdése
- az általános ismeretek fejlesztése a kertművelésről, valamint az élelmiszerek származásáról
- az együttesen végzett munka révén megtapasztalhatják a szociális élet alapjait
- párhuzamosan élhetik át a gazdálkodásban rejlő egyensúlyt és harmóniát a közösen végzett, összehangolt munka harmóniájával
- motiváció fejlesztése a más tantárgyakkal való kapcsolatok révén (biológia, történelem, matematika stb.)

A cél egy belső „kép” létrehozása, amit a tanulók, kísérő tanárok és szülők a biodinamikus üzemi gyakorlat során kapnak – mezőgazdasági, kertészeti, és nem utolsósorban: a szociális alapokon történő működés körvonalainak megismerése során. Egyúttal felismerik, hogy a kert- és mezőgazdálkodás egy termelő tevékenység, ahol költségek és bevételek vannak, ahol a gazdálkodás eredményessége biztosítja az ott dolgozók megélhetését – miközben az értékesítésen keresztül mások ételmezéséről is gondoskodik. Hasznos, ha a gazdaság vezetője a gazdaság és a közigazgatási környezet reális gondjairól beszél, úgymint a termelési költségekről, a termékek áráról, új berendezések beszerzésének szükségességéről, az európai-uniós és a hazai kifizetések helyzetéről stb.

A gyakorlat során a gazdaságról, annak földrajzi, gazdasági, és szociális adottságairól, valamint a napi munkamenetről naplót kell vezetetni a diákokkal, amely elősegíti a saját tapasztalatok, élmények tudatos feldolgozását. Hasznos a gyakorlatot követő általános megbeszélés az osztállyal. Az előadásokról is jegyzetet kell készíteniük. Művészi munkaként a környező tájról, annak elemeiről és a legelő állatokról végeznek megfigyelést, készítenek rajzokat.

A kertészeti és mezőgazdasági gyakorlat nehezen képzelhető el a kertművelés oktatása nélkül. Ez tulajdonképpen előfeltétele a gyakorlatoknak. Ugyanakkor a mezőgazdasági gyakorlat egy komplex képet alakít ki az emberi létezés alapvető feltételeiről. Ez a fajta komplexitás segít a gyerekeknek kapcsolódási pontokat találni, illetve egyre nagyobb rálátást biztosítani a kertben, a gyümölcsösben, a szántókon, az istállóban, a konyhában és a ház körüli munkákban végzett tevékenységek sokrétű összefüggéseivel.

A történelmi gyökerekre visszatekintve: a Benedek-rendi szerzetesek a keresztény tanok mellett a faluközösségeknek a hosszútávon önellátást biztosító, új mezőgazdálkodási kultúrát is tanították. Az önellátó közösségek rendeződésében ezek az „alapképletek” a mai napig fellelhetők. Az évszázados szerzetesi inspirációt követően az európai mezőgazdálkodási gyakorlatban – Észak-Európától a Balkánig – mindezek nyomai odafigyeléssel felismerhetők. Ez az örökség az elmúlt években – és nem csak Európában – minden korábbinál nagyobb támadásnak lett kitéve. A támadás közvetítői egyik oldalról a globalizált élelmiszer-ellátó rendszerek, másik oldalról pedig az ezekkel szorosan összekapcsolódó génmódosított növények természetében, az ún. GMO élelmiszerek előállításában érdekeltté tett vállalatok. Ma elsősorban az ökológiai gazdaságok, azon belül a teljes körű gazdálkodást folytató biodinamikus üzemek azok, ahol a hagyományosnak tekinthető, hosszútávon is fenntartható mezőgazdálkodás, élelmiszer előállítás és feldolgozás a piacon is megjelenni képes késztermékek előállításával kapcsolódik.

A Rudolf Steiner, a Waldorf-pedagógia és a biodinamikus mezőgazdálkodás alapjainak megteremtője által több előadásban körvonalazott egységes ember- és világkép megismeréséhez a teljes körű mezőgazdasági üzem lényegének és napi életének megismerése is hozzásegíthet. A biodinamikus

gazdaságban az egymással szervesen összekapcsolódó munkafolyamatok – az értékesítést is beleértve – erős és stabil képét adják a környező világban is meglévő szerves összefüggéseknek. Egy ilyen gazdaság a takarmány- és élelmiszernövény termesztés, az állattenyésztés, a vízgazdálkodás, a gyógynövény és zöldségkertészet valamint a gyümölcsstermesztés egyensúlyát mutatja egy adott földrajzi, szociális és közgazdasági környezetben. A mezőgazdasági gyakorlatnak szervesen kell kapcsolódnia az iskolákban zajló kertművelés tantárgy oktatásához. A mezőgazdasági gyakorlatok elsődleges feladata, hogy hozzájáruljon a gyerekek egészséges fejlődéséhez. Az elmúlt években Közép-Kelet-Európában sajnálatos módon csökkent a mezőgazdaság jelentősége. Ennek egyik oka a jelentősen megnőtt élelmiszer behozatal, elsősorban a feldolgozott termékek terén, de oka a mezőgazdálkodás jövedelmezőségének csökkenése is. Ezzel együtt jár a veszélye annak, hogy az iskolákban is háttérbe kerülhet környezetünk, a kert- és mezőgazdálkodás, valamint a mezőgazdálkodással párhuzamosan történő tájgazdálkodás fogalmának és gyakorlatának megismertetése is.

A mezőgazdasági gyakorlat sikere érdekében a gyerekek fogadására mind a gazdaságnak, mind a kísérő pedagógusoknak felkészülniük kell lennie.

A 9. osztályos mezőgazdasági gyakorlat kiegészülhet erdészeti gyakorlattal, de lehetséges a 10. osztályban történő megisméltése is, ahol Rudolf Steiner javaslata alapján a diákok az oltás, a szemzés és a megporzás témakörökkel foglalkoznak. Ekkor egy háromnapos terepgyakorlat alkalmával elsajátíthatják a szőlő és a gyümölcsfák oltásának és szemzésének technikáját. A gyakorlati munka mellett a tanulók előadásokat is hallgatnak a fenti témakörökben.

Javasolt témakörök

Az alábbi összeállítás körvonalazza azon témaköröket, amelyekkel mezőgazdasági gyakorlatokon a résztvevők az elméleti és gyakorlati oktatás keretében találkozhatnak. Egy-egy gyakorlat során természetesen minden témakör nem kerülhet elő, ez a gyakorlat hosszától, időpontjától (az évszaktól) és a meghívott előadótól is függ.

- a mezőgazdálkodás lényege
- a mezőgazdasági üzem egységei:
  - szántóföldi növénytermesztés
  - takarmánynövény termesztés
  - étkezési és ipari növények termesztése
  - állattenyésztés és állattartás, ezen belül: a szarvasmarha jelentősége
  - zöldségtermesztés
  - gyümölcsstermesztés
  - gyógynövény termesztési alapismeretek
  - erdőgazdálkodási alapismeretek
  - tájgazdálkodás
  - a gazdaságban dolgozók kapcsolata az üzemmel és ezen keresztül az oktatási feladatokkal,
  - szociális vetület: a gazdaság dolgozói – a gazdaság támogatói – a fogyasztói kör
- a növények egészséges fejlődésének feltételei
- mi a különbség az élettelen kőzet és a termőtalaj között (geológiai és talajtani alapismeretek)
- a vegyszeres mezőgazdálkodás kialakulásának körülményei; a vegyszerhasználat hatása a termőföldre és a környezetre, környezetvédelmi és humán egészségügyi veszélyek

- a levegő nitrogénjének megkötése (pillangós növények, szántásos talajművelés)
- a komposztálás és a talajmunka: mit jelent a megfelelő talajélet a növények számára
- a komposztálás hatékonyságának fokozása pl. biodinamikus preparátumok segítségével
- a növényzaporítás módjai
- mi a különbség a természetes táj és a kultúrtáj között
- a kultúrtáj megőrzésének és ápolásának alapeszköze: az ökológiai mezőgazdálkodás, ezen belül a biodinamikus gazdálkodás, mint a növénytermesztés, takarmánytermesztés, állattenyésztés és trágyagazdálkodás egyensúlyára törekvő mezőgazdálkodási mód
- hogyan alkothat „életközösséget” a talaj, a növény, az állat és az ember
- az egészséges táplálkozás kérdései
  - a GMO és az emberi felelősség kérdései
  - a GMO növények termesztésének veszélyei. (Alapelv: ökológiai gazdálkodás nem lehetséges GMO növényekkel és azok környezetében sem.)

Órakeret: 72 óra

Szerezhető tapasztalatok

A megfelelő szakmai (mezőgazdasági, kertészeti és pedagógiai) felkészültséggel vezetett foglalkozások során a mezőgazdálkodáson keresztül a tanulók az évszakok változásának tudatos figyelemmel kísérésével átélhetik az év nagy ritmusait. Erre ma különösen fontos figyelni, mivel a nagyfokú gépesítettség és ez elektronikus információáramlás özönében könnyen megtörténhet az elszakadás a természeti folyamatoktól.

A szakmai ismeretekkel párhuzamosan szempontként tűztük ki, hogy a gyerekek a kertészeti és mezőgazdasági tevékenységeken keresztül képessé váljanak saját lehetőségeik felismerésére. Az élővel (az élő környezettel, növényekkel, állatokkal) való munka elengedhetetlenül fontos a felelősségre nevelés szempontjából is.

Az 5-10 napos mezőgazdasági gyakorlatokon végzett aktív tevékenység során a gyerekek alapvető ismereteket sajátíthatnak el: mindenekelőtt megtanulnak balesetmentesen bánni az alapvető kézi szerszámokkal (kapa, ásó, gereblye, kasza, sarló, fűrész, kalapács...).

Megismerik a növénytermesztés legfőbb célját, az élelmiszer-termelés alapjait.

Megismerik és tapasztalják a vetőmag fogalmát, a vetést és ültetést, a növényápolást, a betakarítást, a terményfeldolgozás és tárolás alapjait.

Megismerkedhetnek a humusz fogalmával és annak a Föld termőképességében betöltött szerepével. „Kétkézi” tapasztalatot szereznek arról, hogy a komposztálással hogyan növelhető a talaj termékenysége – ez egyben a környezetvédelem egyik alappillére.

Megismerik a mezőgazdasági üzem és a kert környezetének élővilágát, miközben részt vesznek magában a zöldség-, gyümölcs-, gyógynövény- és virágtermesztési folyamatokban. Mindezek olyan képességek kibontakozását segítik elő, amelyek a tevékeny ember által a mezőgazdálkodás során alakított kultúrtájhoz való kapcsolatuk formálásához szükséges. A foglalkozások során megjelenik a felelős tájgazdálkodás fogalma és gyakorlata is.

FÖLDMÉRÉSI GYAKORLAT

10. évfolyam

Célok és feladatok

A diákoknak a gyakorlat kapcsán meg kell tapasztalniuk, hogy a matematika nemcsak az összefüggések megértéséről szól, hanem arról is, hogyan tud valaki pontos számításokat végezni, és azt megbízhatóan ellenőrizni. A hozzátartozó matematikai tartalom a logaritmusszámítás, a szinusz- és koszinusztétel, valamint az ezeken alapuló számítási eljárások.

A 16 évesek, akiket nemcsak az összefüggések megértése érdekel, hanem konkrét tapasztalatokat akarnak szerezni, szakmailag megalapozott önállósághoz jutnak, amely próbára teszi úgy értelmi képességeiket, mint fizikai akarataik latba vetését.

Javasolt témakörök

A gyakorlat felöleli a térképkészítés alapvető lépéseit a földméréstől egészen a térkép megrajzolásáig. A diákok benyomást szerezhettek arról, hogyan hozzák létre a mindennapos használati tárgyat, vagyis a térképet, és megismerik az építési munkákhoz szükséges tervezés alapját képező földmérés jelentőségét. A mérések rábírák a diákokat, hogy alávéssék magukat a munka céljából, az alkalmazott mérési módszerből és a mérőberendezésből adódó objektív követelményeknek. Gondosságuk, türelmük és önbecsülésük szükséges ehhez a munkához. Megismerik a lehetséges hibaforrásokat, és gyakorlati fogalmat alkothatnak a pontos munkavégzésről.

- a legtöbb mérés csoportmunka eredménye
- meg kell állapodni a munkamegosztásról, és azt be kell tartani
- sok mérési folyamatban az idő is és a hely is szerepet játszik
- az egyes diákoknak figyelemmel kell kísérniük a teljes folyamatot, nehogy elmulasszák azt a pillanatot, amikor a rájuk eső munkát el kell végezniük
- a térkép megrajzolása gondosságot és pontosságot követel
- képzelőerejük és absztrakciós képességük erősödik
- a pontosság fogalma kitágul, mivel a mérést is és a rajzolást is pontosan kell végezni
- meg kell beszélni, és tisztázni kell a hibákat, azok okait, és kijavításuk lehetséges módjait

Különbéle ezzel kapcsolatos témákat is érinteni kell, éspedig az országos földmérési alaphálózatot, a térképészetet és a földgömb ábrázolását sík lapon, a földrajzot és a csillagászatot.

Órakeret: 72 óra

Szerezhető tapasztalatok

A diákok megismerik a pontos térképek előállításának módját.

Azok a diákok, akiknek a komplikált összefüggések megértése nehézséget okoz, új módon közelíthetik meg a matematikát ezen a gyakorlati aspektuson keresztül, ami inkább a biztonságra és a bizonyosságra helyezi a hangsúlyt.

A gyakorlat függ egyrészt a tervezéstől, másrészt attól, hogy milyen súlyt fektetnek rá, illetve az iskola helyétől és lehetőségeitől. Időtartama 1-2 hét közötti. Ha csak 1 hét áll rendelkezésre, akkor

a gyakorlatot a megelőző órákon elő kell készíteni, és a térképet nem a helyszínen, hanem a gyakorlatot követő szakórákon kell az iskolaév során megrajzolni.

NÉPRAJZI GYŰJTŐMUNKA ERDÉLYBEN

10. évfolyam

Célok és feladatok

A fiatalok figyelmét ebben az életkorban az őket körülvevő szűkebb és tágabb környezet életformája felé fordítjuk, így kerül sor egy erdélyi, 2 hetes néprajzi gyűjtőmunkára. A gyűjtőmunka során konkrét adatokra, az életformára jellemző pontos megfigyelésekre van szükségük, és ez jótékonyan segíti őket abban, hogy az életkorukból adódó nehézségeiken felülemelkedjenek.

Ennek a gyakorlati munkának nem titkolt célja az is, hogy a tanulóknak előhívjuk a sokban sajátos viselkedés-és életformát képviselő emberek iránti érzékeny, befogadó figyelmet, megértést, valamint, hogy a megélt tapasztalatokon keresztül elmélyítsük történelmi, geopolitikai ismereteiket. A gyakorlati munka sokban segítheti a fiatalok egymás iránti felelősségérzetének erősítését is, hiszen a meglátogatott falu életét csoportokban dolgozzák majd fel.

Ennek a gyakorlatnak fontos jellemzője még annak komplex jellegében rejlik; a tanulók tapasztalatot szerezhetnek arról, miként függenek össze egymással az életforma egyes elemei, pl. a földrajzi adottságok a történelmi folyamatokkal, a kialakult életterekkel, a tárgyi világgal, a hétköznapi és ünnepi szokásrendszerrel, stb.

A terepgyakorlatra az osztályfőnöki vagy más órák keretében az iskolában illetve otthoni feladatok formájában készülnek fel a diákok. Az osztály tanulóiból ekkor több témának ún. „szakértői” csoportjait szervezzük meg, melyek saját témájukban mélyednek el az előkészítő hetek során.

Javasolt témakörök

- hétköznapi életforma
- ünnepi szokások
- a lakóhely és környezete
- népművészet (beleértve a népzeneét, táncot)
- nyelvjárások
- a terepmunka során újabb csoportok alakulnak, melyekben minden témának a „szakértője” jelen van, hogy az előre megszerzett tudását a csoportjának átadja
- A tanulók egy pontos feladatsorral érkeznek a faluba, melyet a csoportjukkal együtt teljesíteniük kell. Némely feladatot már otthon elvégezhetnek. Ebben a feladatsorban fontos elemek:
  - a falu földrajzi elhelyezkedése
  - a falu lakosságának, intézményeinek bemutatása
  - Erdély rövid történelme
  - a falu történelme; (pl. Orbán Balázs alapján)
  - egy – lehetőleg három generációs – család összetételének pontos ismertetése

- egy idős emberrel készített életútinterjú
- a család hétköznapi életének bemutatása, szokások, ételek, tárgyi világ, munka(hely), öltözködés, állattartás, stb.
- a család ünnepnapjainak bemutatása, szokások, ételek, öltözet, stb.
- a ház, az udvar alaprajza
- művészi igénnyel készült rajzok, festmények
- népművészeti motívumok, jellegzetes tárgyak, díszítő elemek
- lehetőség szerint népdal, mondókák, mesék, stb. gyűjtése
- a köznyelvtől eltérő nyelvi elemek a hangrendszer, szókészlet, nyelvtani rendszer terén

Órakeret: 72 óra

Szerezhető tapasztalatok

A fiatalok a terepen megszervezik a fogadó családdal való ismerkedésüket, és felelnek a jó kapcsolat kialakításáért.

Részt vesznek a családok életében – pl. kerti, mezei munkájukban.

Tapasztalatokat szereznek a település történelmi, földrajzi, gazdasági adottságainak és a kialakult életformának összefüggéseiről.

Fejlődik szociális érzékenységük: megtapasztalják és megtanulják megbecsülni a kialakult kultúra gazdagságát és egyszerűségeit.

A néprajzi gyűjtőmunka egyben szociális gyakorlattá is alakulhat, amennyiben az osztály olyan közösségi munkát is végez a meglátogatott falu számára, mely maradandó értéként maradhat ott hazajövetele után.

SZOCIÁLIS GYAKORLAT

11. évfolyam

Célok és feladatok

A fiatalok most először lépnek ki önállóan osztályközösségükből, és vesznek részt egy többhetes szociális gyakorlaton. Életkorukból adódóan a felelősséget már személyesen is vállalni tudó énünket szólítjuk meg ezzel a munkával, és ezáltal kapcsolódunk az évfolyam más tantárgyaihoz – irodalom, társadalomismeret – mintegy betetőzve az eddigi folyamatokat. Sokszor megrázó élményeket szereznek, hiszen gyakorlatuk során súlyos betegségekkel, helyzetekkel küszködő emberekkel találkoznak, ezáltal saját életüket, élethelyzetüket reálisabb megvilágításban képesek látni.

A szociális gyakorlat önkéntes munkát jelent, melynek során a fiatal egy csoportban egyedül, azaz osztálytársának támasza nélkül áll helyt a rábízott feladatban. (Egy intézménybe, amennyiben több munkaterülete van, több tanulót is küldhetünk.) A színterei lehetnek: csecsemőotthon, vakok intézete, öregek otthona, baleseti sebészet, Pető Intézet, más fogyatékkal élők otthona/intézete, stb.

A gyakorlat végén az osztály egészével több órán át feldolgozzuk a tapasztalatokat, ekkor a fiatalok kicserélhetik élményeiket, megoszthatják érzéseiket a többiekkel és a tanárokkal.

A fiatalok a gyakorlat végén egy munkájukat értékelő jellemzést kapnak, melyet az iskolának bemutatnak.

(Egy intézménybe, amennyiben több munkaterülete van, több tanulót is küldhetünk.) A szinterei lehetnek: csecsemőotthon, vakok intézete, öregek otthona, baleseti sebészet, Pető Intézet, más fogyatékkal élők otthona/intézete, kórházak, speciális gondozást igénylő embereket ápoló és foglalkoztató intézetek, pl. iskolák, műhelyek, otthonok, óvodák, gyermekotthonok stb.

Javasolt témakörök

- szociális peremcsoportokkal végzett munkából származó tapasztalatok észlelése
- speciális gondozást igénylő, illetve szociálisan hátrányos helyzetben lévő emberek életrajzainak megismerése
- a napi rutinfeladatok megtapasztalása a szociális intézményekben.
- speciális gondozást igénylő, vagy rokkant emberek gondozási munkái
- felelősségérzet mások iránt
- pánikmentes, a helyzetnek megfelelő ténykedés
- az ápoló- és oktatószemélyzet szakmai problémáinak megismerése
- különféle szociális felelősségmodellek és beilleszkedés megtapasztalása

Órakeret: 72 óra

Szerezhető tapasztalatok

- az intézet napi munkafolyamatának átélése és végzése
- egyszerű gondozási és ápolási feladatok elvégzése, mint pl. mosdatás, kötözés, etetés, öltöztetés, sétáltatás, játszás.
- nehéz élethelyzetekkel való megismerkedés
- az intézmény történetének megismerése
- az intézmény szervezeti felépítésének és más intézetekkel való kapcsolatainak megismerése

IPARI GYAKORLAT

11. vagy 12. évfolyam

Célok és feladatok

A legújabb technológiák tanulmányozása, a velük végzett munka, valamint ezeknek a földre és az emberekre gyakorolt hatása által a diákok megtanulják értékelni azt a kort, amelyben élnek, és amelyért felelősséget akarnak vállalni. Ez az ipari gyakorlat bepillantást enged számukra az emberek nagy csoportjai által végzett olyan léptékű munkába, amelyet egyedülálló emberek soha nem tudnak elérni. Másrészt viszont megtapasztalják, hogy a koordináció segítségével az egyes emberek hogyan működnek közre az ilyen nagy léptékű eredmények elérésében, amelyek nélkül a mai emberek

szinte nem tudnának létezni. Ugyanakkor láthatják az egyes emberek önmegvalósítási gondjaiból ébredő szociális problémákat. Ezeket a tényeket, valamint az ezen problémák megoldására irányuló kísérleteket egyszerre tapasztalják meg a diákok. Az ipari gyakorlatot követő megbeszéléseken kell kidolgozni, hogy az egyének kulturális és szellemi törekvéseinek csak rájuk tartozóknak kell lenniük (szabadság), hogy a jogi szabályozásnak mindenkire egyformán kell érvényesnek lennie (egyenlőség), és hogy felebarátaink fizikai és szellemi szükségleteire vonatkozó gazdasági gondjainak testvéri alapokon kell állnia (testvériség). Ez az emberi élet hármasszemes alapja, amelyet a diákok az iskoláskoruk alatt újra és újra átélnek, és amelyeknek a társadalom iránti megértéshez és a munka motivációjának kialakulásához kell vezetniük.

Sok iskola, főként Svájcban, kidolgozott a 10-12. osztályosoknak felső tagozatos programot, amelyben pl. heti két napot – gyakorlatszerzés céljából – munkahelyen töltenek. Ezáltal az iskolai órarend némileg rövidebb, ugyanakkor viszont hosszú munkával töltött időt nyernek. A munka világával így kialakított érintkező felület által keltett motiváció igen hasznosnak bizonyult. Más iskolákban, főként Németországban, javasolt a hosszabb ideig tartó tanonckodás a gyakorlati tárgyakból az iskola keretein belül, pl. gyermekgondozás, élelmezés, fafaragás, fémmunkák vagy textilmunkák. Ezek a programok az iskolai órarend keretében zajlanak.

Egyes országokban, például Nagy-Britanniában, az állami vizsgarendszer által támasztott követelmények teljesítése teszi ki az órarend csaknem felét, ezzel csökkentve a gyakorlati munkatapasztalatokra jutó időt. Pedig az ilyen tapasztalatok iránti igény egyre sürgetőbben növekszik.

Lehetséges, hogy nagy ipari üzemek nem elérhetőek, vagy nehezen megközelíthetőek a diákok számára. Ekkor a gyakorlat lefolytatható kisebb, lehetőleg termelő vállalkozásoknál is. Szolgáltató-ipari (üzleti, éttermi, klubbeli) munkatapasztalatok is sorra kerülhetnek. Sok diák már ismeri ezt a munkaterületet részidős, kiegészítő pénzkereseti forrásként.

Az ipari gyakorlat során a diákok az illetékes, őértük felelős munkahelyi vezető, valamint az iskolai szaktanár speciális felügyelete alatt végzik munkájukat. A gyakorlat ideje alatt a diákok a munkahelyi munkaidő-beosztásnak megfelelően dolgoznak.

Javasolt témakörök

A következő tapasztalatokból tanulnak:

- ipari termelés
- a foglalkoztatottak szociális helyzete
- az egyoldalú munkavégzésből (por, zaj, hőmérséklet stb.) eredő megterhelés
- bepillantás a nagyobb összefüggésekbe
- üzemvezetési és gazdálkodási kérdések
- segítség a személyes orientálódásban

Órakeret: 72 óra

Szerezhető tapasztalatok

Megismerkednek a munka világával: az adott üzem vagy gyár termelési folyamataival, a gyártási vagy termelési folyamatban résztvevő emberek munkájával, együttműködésével és felelősség-területeivel.

Rálátást nyernek a gazdálkodás szélesebb összefüggéseire: az üzemvezetési és kereskedelmi területekre.

Személyes motivációt és orientációt kapnak.

ÉVES MUNKA

12. osztály

Célok és feladatok

A diákoknak témát kell választaniuk, amely lehet egy tantárgyból merített, vagy több tantárgyat átfogó is. Ebből a tanultak, illetve önálló kutatás során szerzett új ismeretek felhasználásával össze kell állítaniuk egy írásos beszámolót, melyet nyilvánosan elő kell adniuk. Az éves munka, záró munkaként egy írásbeli, egy szóbeli, és egy gyakorlati-művészeti részből állhat, és össze kell kapcsolnia a szellemi, a művészi és a gyakorlati munkákat.

A téma kiválasztása egyéni, de a felső tagozatos tanári konferencia egyetértésével történik. Amennyiben a választott terület speciális ismereteket kíván, úgy a diáknak külső kíséret is kell találnia, aki szakmailag vezeti a témát. Egzakt megfigyelések és észlelések, véleménykérések, kísérletek, megbeszélések stb. formájában végzett önálló kutatómunka képezi az éves munka alapját, amelyet irodalomkutatás és más információforrások felkutatása és használata egészít ki. A diákoknak fontossági sorrendben össze kell foglalniuk a szakmai tartalmat, fel kell ismerniük az okokat, a következményeket és az összefüggéseket, valamint meg kell válaszolniuk a beszámolójuk, illetve előadásuk által a hallgatóságban ébresztett kérdéseket. Formai követelmény, hogy szakirodalmi hivatkozásokat (idézetek, forrásadatok stb.) is kell tartalmaznia. Metodikailag a hangsúlyt a saját tapasztalatokra, valamint a téma feldolgozása során feltárt anyagok, tények önálló értékelésére kell helyezni.

Javasolt témakörök

Minden témakör javasolható, melyek a fiatalok saját tapasztalataira épülnek, és melyekhez gyakorlati ill. művészeti munka kapcsolható.

A fiatalok által választott téma legyen egy egész tanévre szóló, nagyszabású kihívás.

Általában nem helyes támogatni a nagy anyagi ráfordítást igénylő témákat.

Órakeret: 72 óra

Szerezhető tapasztalatok

- terjedelmes, hosszú ideig tartó, személyre szóló munkájuk megtervezését és megszervezését végzik el és élik át
- a diákok megtapasztalják saját munkabírásukat
- választott témájukban mélyrehatóan elmélyülnek, a téma szakavatott ismerőjévé válnak
- az iskolás évek lezárásaként a saját, egyéni érdeklődésük és képességeik megtapasztalása érleli önbecsülésüket és önismeretüket, formálja személyiségüket, és az első kitekintést nyújtja az előttük álló életútra
- a feldolgozott anyag előadása közben a tanárok értékeléseiből, valamint a hallgatóság reakcióiból, kérdéseiből objektív képet kapnak választott témájuk feldolgozásának sikerességéről

OSZTÁLYFŐNÖKI ÓRA

9-12. évfolyam

Az osztályfőnöki órákon az éppen aktuális ünnepek vagy feladatok előkészítésén túl a közösséget érintő szociális, illetve etikai témákat beszéljük meg. Ezeken az órákon történik az egyes tanévekre jellemző gyakorlati munkák – földmérés, néprajzi gyűjtés, szociális- és ipari gyakorlat – és a 12. osztályos éves munka előkészítése, folyamatkísérése és a hozzájuk kapcsolódó visszatekintés, értékelés is.

Órakeret: 34 óra évfolyamonként

13. OSZTÁLY

Útmutatások

A 13. évfolyam az érettségre való felkészítés időszaka. A Waldorf-képzés jellegéből adódóan ugyanis a 12. évfolyam záróteljesítményeivel párhuzamosan nem teljesíthetők (vagy csak részben előrehozott vizsgákkal) az állami érettségi vizsga követelmények. Egyes témakörök tárgyalása, illetve a hozzájuk rendelt, a NAT által előírt óraszámok csak ezen az évfolyamon lesznek teljesíthetők. Az érettségre való felkészítés a tantárgyi tételsorok alapján az érettségi vizsgákra vonatkozó jogszabályokban foglaltaknak megfelelően történik. A vizsgázást is gyakorolják a diákok: ez a tanév során több alkalommal szintén része az érettségre készülésnek.

Az évfolyamra lépés feltételei

A 13. évfolyamra az léphet, aki Waldorf-iskolai tanulmányai sikeres befejezését tanúsítja: ez a 12. évfolyam végén a választott éves munka bemutatását és sikeres megvédését, valamint a záróbizonyítvány megszerzését jelenti.

A 13. évfolyamon legalább annyi tárgyat kell tanulniuk a diákoknak, amennyiből érettségi vizsgára jelentkeznek. Ebből következően az osztály nem rendelkezik egységes órarenddel. A választott tantárgyokról minden tanulónak egyénileg a 12. osztályban júniusig kell döntenie, így tud az iskola egyszerre a közösséghez és egyén igazított órarendet készíteni.

Egyénre szabott órakeretek

A 13. évfolyam kötelező tantárgyai megegyeznek az érettségi vizsga kötelező tárgyaival: magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem, idegen nyelv és a szabadon választott érettségi tantárgy(ak).

A tanév alatti vizsgák

A diákok több (kettő, három) vizsga keretében adnak számot tudásukról. Ezek az egyes iskolák által meghatározott évrarend alapján zajlanak. A tanárok a vizsgák módját (írásbeli és/vagy szóbeli, gyakorlati) a mindenkori érettségi vizsgakövetelményeket követve szervezik meg. Az évközi vizsgákat a kötelező és az osztály diákjai által szabadon választott tantárgyakból tartják. A tanárok a tételsorok összeállításában is az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának rendelkezéseit tartják szem előtt. Az iskola pedagógiai célkitűzése az, hogy ezek a vizsgák komoly és egyben arányos feladatot jelentsenek a diákoknak. A javításban és az értékelésben is ez az elv érvényesül. Az iskolák házi rendje határozza meg a vizsgák eredményeinek súlyát az éves teljesítmény értékelésében.

Felkészítés a továbbtanulásra

A 13. évben természetesen mód nyílik az emelt szintű érettségi vizsgára való készülésre is. Az ezzel kapcsolatos teendőket a diákok a felkészítő tanárral egyeztetik. Ha a felvételi vizsgatárgy nem szerepel az érettségi vizsgatárgyak között, akkor is van a tanulónak lehetősége arra, hogy a felvételi tárgyat fölvegye az érettségi vizsgatárgyak közé, és így az év közben vizsgát is tegyen. Az új kerettantervi óraszámok a fakultációs rendszer kialakításával lehetőséget biztosítanak a hatékonyabb tehetség gondozására.

A WALDORF-ISKOLÁK MŰVÉSZETI NEVELÉSÉNEK KERETTANTERVE AZ 1-12. ÉVFOLYAMOKON

A Waldorf-iskolákban a tanulók felkészítése az alábbi művészeti ágakban történik (a 3/211. (I.26.) NEFMI rendeletben foglalt szakági besorolás szerint):

- Zeneművészeti ág – klasszikus zene – furulya tanszak: a Waldorf-kerettantervben Zene tantárgyként jelölve, valamint a tanulók által szabadon választható egyéb hangszer szakon
- Táncművészeti ág – kortárs tánc tanszak: a Waldorf-kerettantervben Euritmia tantárgyként jelölve (modern mozgásművészet)
- Képző- és iparművészeti ág – grafika, festészet, szobrászat tanszak – fatárgykészítő (vagy fémműves/bőrműves/bábkészítő) és textilműves tanszak: a Waldorf-kerettantervben Vizuális kultúra és Mesterségek tantárgyként jelölve
- Színművészeti-bábművészeti ág – színjáték tanszak vagy bábjáték tanszak: a Waldorf-kerettantervben Dráma tantárgyként jelölve (valamint a Magyar nyelv és irodalom tantárgyban, a Gyakorlatok 'Színház' részében), illetve Bábkészítés tantárgyként jelölve
- Elméleti tárgy: a Waldorf-kerettantervben Művészettörténet tárgyként jelölve.
- A fenti tanszakok **mindegyike** szerepel a Waldorf-iskolák művészeti nevelésének 12 éves programjában, **minden tanuló számára kötelező tantárgyként** (a keret- és a helyi tanterv felkínálta kötelező választási lehetőségekkel) a kerettantervben megjelölt évfolyamokon és kidolgozott tartalmakkal.

–

A Waldorf-iskolák művészeti nevelésének szakaszai és vizsgái:

Alapfokú képzés és művészeti alapvizsga

A művészeti képzés alapfokú szakasza az 1-8. évfolyamokat foglalja magában, ezt a szakaszt zárja a művészeti alapvizsga. A nyolcadik tanév során a tanulók 'éves munkát' végeznek, mely egy szabadon választott témának elméleti, művészeti és gyakorlati összetevőket tartalmazó feldolgozása. Része egy „mestermunka”, mely egy tárgy művészi kivitelezésű megvalósítása, illetve előadóművészeti tárgy választása esetén élőben bemutatott zenei vagy színi alkotás.

A vizsga menete és értékelése

Az alapfokú művészeti vizsga a gyerekek 8. osztályos éves munkájának része. Az alapfokú művészeti vizsga, az éves munka szóbeli előadása elsősorban az osztály és a szülők (esetleg más meghívott tanárok és diákok) előtt viszonylag szűk, zárt körben zajlik. A szóbeli előadás keretében a gyerekek szabadon mesélnek az általuk végzett munkáról, a személyes élményeiről és benyomásaikról. Fontos szempont, hogy a gyakorlati-művészeti munkájuk álljon az előadásuk középpontjában is, és lehetőleg kerüljék az általuk át nem élt vagy nem tapasztalt „tudományos” magyarázatokat. Az előadást követően a hallgatóság kérdéseket tehet fel az előadónak, aki ezáltal is bizonyíthatja az adott témában való jártasságát.

A korábban leadott írásbeli munkát, a gyerekek által maguk készített gyakorlati-művészeti munkát és a szóbeli előadást egyaránt az osztálytanító értékeli. Az osztálytanító írásos értékelése az év végi szöveges értékelés, az év végi bizonyítvány része.

Továbbképző szakasz és művészeti záróvizsga

A továbbképző szakasz a 9-12. évfolyamokat foglalja magában, mely a művészeti záróvizsgával fejeződik be. Ez a vizsga a 12. évfolyam éves munkájának művészeti részét képezi, hasonlóan az előbbieken leírt alapvizsgához.

A vizsga menete és értékelése:

A művészeti záróvizsga a gyerekek 12. osztályos éves munkájának része. Az éves munka elméleti (tudományos) és gyakorlati (művészeti) részből áll, amelyben a gyakorlati-művészeti munkának nagyobb hangsúlyt kell kapnia. A művészeti záróvizsgát, a művészeti alapvizsgát követően a diákok különböző előadóművészeti ágakkal is kiegészíthetik, például: zeneművészet, táncművészet, euritmia, képzőművészet. A művészeti záróvizsgájuk egy szóbeli előadással zárul, amelyben bemutatják a kutatási területüket vagy a választott témájukból egy karakterisztikus példát kiemelve, azon keresztül mutatják be az egész munkájukat. Az előadást követően a hallgatóság kérdéseket tehet fel az előadónak, aki válaszaival és hozzáértésével bizonyíthatja a választott témában való jártasságát.

Mind az írásbeli, mind pedig a gyakorlati-művészeti munkájukat a tanári kollégium egy tagja figyelemmel kíséri, ő az ún. belső témavezető vagy konzulens. A választott témától függően a diákoknak lehetőségük van felkérni egy külső – iskolán kívüli – szakembert is, aki külső konzulensként kíséri a munkát.

A határidőre leadott írásbeli dolgozatot és a szóbeli előadást egyaránt a belső témavezetőn kívül a tanári kollégiumhoz tartozó opponens is véleményezi. Az írásos értékelések hivatalos másolatát az iskola dokumentumként megőrzi. Az írásbeli munkák másodpéldánya pedig az iskola könyvtárába kerül, amelyek az iskola diákjai, tanárai és más érdeklődők számára szabadon hozzáférhető.

VIZUÁLIS KULTÚRA

Ebben a fejezetben a következő tárgyak tantervei szerepelnek:

Festés: 1-12. osztályig.

Rajz-grafika: A tárgy tanterve az 1-11. osztályig tartó időszakot öleli fel. Az 1-4. osztályokra vonatkozóan a Waldorf-iskolákra speciálisan jellemző formarajz tanítását mutatja be, 5. osztályban pedig a – szintén egyedi – szabadkézi geometriát. A geometria tanulmányok innentől – az eszközökkel történő szerkesztéssel – a matematika körében folytatódnak. A rajz-grafika tantervben 6. osztálytól a hagyományos rajztechnikák kerülnek előtérbe.

A tanterv 6. osztálytól választási, mérlegelési lehetőséget kínál a rajz, illetve a festéstechnikák továbbfejlesztése terén: 6. osztálytól kezdve a festést felválthatja a rajzolás, vagy, egy másik lehetőség, hogy folytatjuk a festést és a felmerülő kérdéseket festő gyakorlatokkal igyekszünk megválaszolni. A festés és rajz-grafika tárgyak óraszámai egy soron, összevonva jelennek meg az óraszám-táblázatban. Ezek értelmezése a táblázat alatti szöveges részben olvasható.

Művészettörténet: 9-12. osztályig

Mozgókép-kultúra és médiaismeret: választható tárgy 9-11. osztályig.

FESTÉS ÉS RAJZ-GRAFIKA

FESTÉS

Bevezetés 1-4. évfolyam

Az első nyolc osztályban a festés az osztálytanító birodalmába tartozik, munkáját 5. osztálytól szaktanár is segítheti. Megkülönböztetjük a szemléltetés gyanánt, viasz- vagy zsírkrétákkal, később színes ceruzákkal a füzetekbe végzett festést és rajzolást, valamint a szakórai időszakban zajló festést. Az előbbi végigkíséri az összes tantárgyat, része a rendszeres órai munkának, segíti az órák témájának feldolgozását. Utóbbiban a festészet, mint önálló művészi tevékenység jelenik meg.

A következő általános irányelvek segítségül szolgálhatnak:

1. A festés órát raminden szinten áthatja egyfajta művészi hozzáállás. Az elcsendesedésnek, a színekben élésnek a lehetőségét teremtjük meg, gondosan előkészítve az órákat. A vízfestéket a „nedves-nedvesen” technikával használjuk a kezdetekben, teljesen benedvesített papírra festünk vízzel hígított akvarellfestékekkel, vastag ecsettel. Ezzel lehetővé tesszük, hogy a színek fényel összefüggő, áramló természetét megélhessék a gyerekek. A színek sajátos világába élhetik bele magukat a gyakorlatok segítségével, ami a további tanulmányokat alapozza meg.
2. Magával a festékekkel történő művészi munkától kezdetben ne vonja el a figyelmet az az elvárás, hogy a gyermekeknek valamilyen dolog bizonyos „képét” kellene megalkotniuk. Az absztrakt festéshez igen hasonló módon kezdünk el a gyermekekkel festeni. Az effajta „színből kiinduló festésnek” a gyermekek számára lélektanilag egyértelmű, konkrét módon kell történnie.

Az első osztályban a festés órákon szín-történetekre épített színgyakorlatokat végzünk, ezzel bevezetjük a színeket és a festés módszereit. Csak ezután, a második osztálytól kezdhetünk el az óra elbeszélő anyagához (a mesékhez, legendákhoz, fabulákhoz és mítoszokhoz) kapcsolódó képeket

festeni. A kitűzött feladat meghatározott lelki minőségekhez kell kapcsolnia a színek érzelmi minőségeit, például leírható hangulatokhoz, mint csendes és visszahúzódó, erős és vakmerő, hideg és kemény, meleg és szétterülő. A külső forma belső élményt juttat kifejezésre. Ezeket az élményeket a tanár „szín-történetek”, „színmesék” elmondásával készíti elő, amelyek életre keltik a színeket, mielőtt még használatukra sor kerülne. A szín-történet képeket, az életkornak megfelelő módon, az egész alsó tagozatban használhatjuk fantáziadús, ám mégis tárgyilagos hozzáállással. Kezdetben inkább arról van szó, hogy visszaadjuk egy-egy történet hangulatát, az erdő sűrű sötétjét, a tündér arany hajának, vagy a királyfi palástjának színét, később azonban fokozatosan megjelenhetnek a formák: növények és állatok, majd később az emberi formák is. Mindig arra törekszünk, hogy az alakok magukból a színekből emelkedjenek ki, semmint hogy szemléletes körvonalak legyenek. Nem erőltetjük a perspektíva semmilyen formájának megjelenését egészen ötödik osztályig, kivéve a legelemibb megnyilvánulásokat, ám a gyermekek szabadon kell, hogy megjelenítsék a képeket érzéseik szerint. Ez a folyamat jelen van az első négy osztály mindegyikében.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályos festés órák az érzékek iskolázásához a gyermek lelkét melengető, éltető módon járulnak hozzá. Színészleléskor egy, az érzékektől független elem is munkálkodik, vagyis a színek észlelése túlmutat az érzékek határain és a tárgyilagos, erkölcsi minőségek világába vezet. Az első osztályban az a cél, hogy megismerjük és jellemezzük a színek által felébresztett „lélek-mozdulatokat.” A gyermekek a festésen keresztül ismerik meg ezeket a lélek-mozdulatokat; jellemezni pedig akkor tanulják meg őket, amikor a festés óra utáni napokon közösen beszélgetnek a képekről. Az úgy nevetett „szín-történetek” bevezetik a feladatokat és megszemélyesítik a színeket, valamint egymásra való hatásait.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

A Waldorf-óvodákban is vannak festésfoglalkozások, ahol ugyanezzel a technikával festenek a gyerekek. Az iskolai munka ennek folytatása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyermekeket bevezetjük a vizuális művészetekbe a festésen keresztül. Lefektetjük a festészeti technika alapjait a vizes festéssel. Az első osztályban a szín-történeteken keresztül az életkori sajátosságoknak megfelelően mese hangulatban bevezetjük a gyermekeket a színhasználat alapjaiba.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A színfelületeket a gyermekek szabadon alakítják ki azután, hogy a tanár elmesélte a szín-történetet. Így érzéseiknek, belső világunknak megfelelően töltik be a színekkel a papír fehér terét. A színek találkozásiban átélhetik a színek keveredéséből kialakuló új színminőségeket, anélkül, hogy ezt intellektuálisan elmagyaráznánk. A világban létező színek és emberi lélek világának összefüggéseit élhetik át a gyerekek a színmesék megfestésén keresztül.

Megalapozzuk a nedves-nedvesen festés technikáját, a szükséges előkészületekkel együtt (a papír benedvesítése és táblára erősítése). Erre a technikai tudásra épülnek majd a festésórák egyre nehezebb technikái.

Az elsődleges színekkel festünk: sárgával, pirossal, kékkel, kezdetben egyszerre egy színnel, hogy a gyermek minél jobban átélhesse az adott szín természetét, Ezen keresztül sajátítja el majd finomítja a festéstechnikát. Ezt követően egy színvilágban tartjuk a színeket (pl. ultramarin kék, kobalt kék, porosz-kék), így egy-egy színvilág gazdagságát élhetik meg a gyerekek. Majd ezután vezetjük be két szín használatát. A sárga/kék polaritással kezdjük és megismerjük azokat a színtónusokat, amelyek nagy/kis feszültséget hordoznak (pl. sárga/zöld). Tágítjuk a palettát a három kevert szín hozzáadásával. Itt építhetünk a két szín használatával kialakuló keveredésekről szerzett tapasztalatokra.

Kapcsolódási pontok

A színek választása összhangban áll az év körforgásával és az ünnepekkel. A színek hangulati erejét szem előtt tartjuk a feladatok megválasztásában, hogy a gyermek összhangot élhessen át a festésórák és az aktuális események között.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szín-történetekre épülő szín gyakorlatok. Vizes festés technikájának elsajátítása. Egy színnel, egy színvilággal, két színnel festés, három kevert szín bevezetése

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén

- a gyerekek elsajátítják a festés alapjait, megtanulják a helyes ecsethasználatot és a vizes festés technikáját
- a színmesék segítségével elmerülnek a három alapszín világában
- a három alapszín használatával eljutnak a kevert színekhez
- a festésen keresztül megtapasztalják a különböző színharmóniákat, színhangulatokat

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A második osztályban az óvodai és első osztály festésóráinak folyamatait visszük tovább. Továbbra is a szín- történetek jelentik a festés alapját, de egyre nagyobb figyelmet igénylő munkára, finomabb ecsethasználatra törekszünk. A technika elsajátítását mutatja, ha már nem csak „magától” áramlik a nedves papíron a festék, ahogy a korábbi években, hanem a gyermek az ecsetet a törőlkendőbe is törölheti, s így maga is irányítani kezdi a papíron zajló folyamatokat; szárazabb és nedvesebb felületek és határozabb formák megalkotására is kezd képessé válni.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

Az első osztály festészeti tanulmányai, különös tekintettel a szín-történeteken keresztül megélt tapasztalatokra

Tantárgyi fejlesztési célok

A második osztály témáinak megfelelően a színharmóniákkal, színek kapcsolataival foglalkozunk. A gyermekek gyakorolhatják a hiány kiegyensúlyozását, a szimmetria és a dualitás megteremtését. A cél az, hogy tevékenyvé tegyük a gyermekek lelkét ebben az irányban, megtapasztalják, hogy a színharmóniák életében részt tudnak venni. Ehhez technikai tudásuk is megfelelőbbé válik.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Második osztályban javasoltak olyan gyakorlatok, amelyek által a gyermekek a következő színharmóniákat tapasztalhatják meg: karakteresek (piros és sárga, sárga és kék, kék és piros, narancs-sárga és zöld, zöld és lila, lila és narancssárga); karakter nélküliek (sárga és narancssárga, narancs-sárga és piros, piros és lila, lila és kék, sárga és zöld, kék és zöld).

Végezhetünk „felcserélős gyakorlatokat”: például a középső színt egy másik színre cseréljük, míg körülötte a színek változatlanok maradnak. Aztán a körben lévő színeket cseréljük fel és a középső marad változatlan. Ezt a gyakorlatot a gyermekek megfestett képeivel végezzük, vagyis a saját festmény a gyakorlat tárgya. Ezt egymás után következő gyakorlatokkal tehetjük meg. Ezzel bevezetjük a festésfolyamatokat, egy-egy festmény nem csak egy alkalomhoz köthető.

Kapcsolódási pontok

Dolgozunk a festés órától függetlenül elhangzó mesék, legendák, történetek, fabulák stb. hangulataival.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Elsődleges és másodlagos színek használata, színek kapcsolatok bevezetése (karakteres és karakter nélküli színek)

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek a nedves-nedvesen technikában továbbfejlődnek, a színtörténet-képeket egyre nagyobb pontossággal képesek megalkotni. Tudatosabban tevékenykednek a színek közötti kapcsolatok megalkotásában, a színharmóniák és színhangulatok konkrétabb, érthetőbb jelentéssel bírnak számukra.

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Harmadik osztályban a hangsúly a „világteremtés hatalmas tette” (A teremtés könyvére) és a kisebb méretű világ megformálására kerül (gazdasági munkán és házépítésen keresztül). A gyermekek nemcsak a színekből történő képalkotást vizsgálják, hanem azt is, hogyan születnek maguk a kevert színek.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

A második osztály festészeti tanulmányai, különös tekintettel a történetekhez, legendákhoz kapcsolódó festés gyakorlatokra

Tantárgyi fejlesztési célok

Harmadik osztályban a Teremtéstörténet epochához kapcsolódóan előkerül a színek keletkezése. Tegyük megfigyeléseket a természetben: a gyermek felfedezi, hogy a primér (elsődleges) vörös, sárga és kék színek a fény és a sötétség folyamataiból keletkeznek. A sötétség-világosság témája a kék-sárga polarításban új módon kerülhet elő. Az ismert és használt színeket sötétséghez és világossághoz tartozásuk szerint is bemutatjuk.

A kevert (másodlagos) színek: zöld, narancssárga és lila születése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A teremtés hét napja színesfestési gyakorlatként. A fény megteremtéséből kiindulva a fény és a sötétség polarítása, a fent és a lent, a föld és a vizek megteremtése, a növények és az állatok, és végül az emberi forma, amely egységes egészként emelkedhet ki a színekből, majd válhat kettővé.

A színek helyzeti komponálásával a teremtésben lejátszódó elrendezést tehetjük megélhetővé.

A festésfolyamatok megélésében is továbbléphetünk a téma által.

Ezt segítheti a következő gyakorlat is: fessünk színes papírra, vagy először fessünk egy halvány réteget valamelyik színből és miután a papír azt teljesen beszívta, festhetünk egy második színnel, vagy további színekkel (lazúrozást bevezető gyakorlat).

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tanulmányai, különös tekintettel a Teremtéstörténetet feldolgozó tanulmányokra

Kulcsfogalmak / fogalmak

Világosság, sötétség, a kék és sárga polarítás, a színek keletkezése (elsődleges és másodlagos) színek, a barna kikeverése, a színfoltokban festés bevezetése.

A fejlesztés várt eredményei

A színek különböző árnyalatainak a papíron történő megalkotását és használatát gyakorolják a gyerekek. Ennek felhasználásával a fény és a sötétség megjelenítésére képesek a képeiken.

Az ószövetségi történetek nyomán a teremtés hét napját megfestik, kifejezve az adott nap számukra megragadható színhangulatát.

A színes lapokra festés során újabb szempontokhoz jutnak a színharmóniák és színhangulatok megalkotásában.

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A negyedik osztályban bevezetjük a figurális festést, a színfoltokkal való formateremtést a főoktatás történeteivel kapcsolódóan.

Ez az új irány nagy figyelmet igényel a gyermekektől. A nedves-nedvesen technika alapjainak alapos elsajátítása után lehet ezen a területen sikert elérni, hiszen a formák kialakításához jól kell tudni az ecsettel színeket felhordani, szárítani, visszatörölni, sűríteni vagy ritkítani a festéket, megérezni, hogy mit bír el a papír, mennyi vízre van szükség a rétegek hígításához. A vastag ecset mellett megjelenhetnek újfajta, finomabb festékmozgatást lehetővé tevő ecsetek. Érdeemes ugyanazzal, de

kevésbé hígított festékekkel dolgozni a formák kialakítása érdekében. A sűrűbb és ritkább anyagfelhordás lehetővé teszi, hogy a képen megjelenjen a színperspektíva, amit a következő években egyre tudatosabban használunk majd.

A formák mellett továbbra is maradjanak színgyakorlatok, amelyek a színek minőségeivel foglalkoznak, és a színekörhöz kapcsolódó témákat dolgozzák fel.

Órakeret: 66 óra (Formarajz óraszámával együtt)

Előzetes tudás

A harmadik osztály festészeti tanulmányai, különös tekintettel az ószövetségi történetekhez kapcsolódó, színhangulatokat megragadó festésgyakorlatokra

Tantárgyi fejlesztési célok

A negyedik osztály kezdetéig a gyermekek vízfestékekkel festettek, s így szabadon teremtettek színharmóniákat és színtörténeteket. Most, összefüggésben az állattannal vagy a főoktatás témájával (pl. az északi mitológiával), a feladatokat

úgy vezetjük be, hogy a színek a téma lényegét figurális módon megragadó formákat ölthessenek. A nedves-nedvesen technika árnyaltabbá válik, a vastag ecset mellett finomabb ecseteket is használunk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kapcsolódunk a főoktatás tárgyaihoz: pl. engedjük, hogy állatformák bújjanak elő a színekből.

Végezhetünk a természetismerethez, fákhoz, egyszerű tájképekhez (dombok, hegyek, ég), a mező mintázataihoz a barna, a zöld és a sárga árnyalataiban, és az egyszerű, általánosított épületformákhoz (mint például: vár, hatalmas templom, tanya, istálló) kapcsolódó festést.

Kapcsolódási pontok

Figurális témák a főoktatás történeteivel kapcsolódva (északi mitológia), pl. Niflheim, Yggdrasil, a Világ Fa, Hel, a sötét birodalma, Ragnarok, Viking hajók vitorlákkal stb.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A figurális festés bevezetése. A formák kialakításának technikai ismeretei.

A fejlesztés várt eredményei

A különböző epochák témáihoz kapcsolódva megismerkednek az egyszerűen megragadható formák (fák, házak, állatok) festésével

Bevezetés – 5-8. évfolyam

A gyermekek az első három évben a nedves-nedvesen technika segítségével hathatósan és megfelelően hosszú ideig tapasztalhatták meg és fedezhették fel a színeket, majd a negyedik osztályban továbblépünk afelé, hogy formákat találjunk a színekben: ásványok (hegységek, kövek) és az atmoszféra (felhők, naplementék, az égbolt hangulatainak) formáit, a növények és állatok alakjait. Ezáltal

a színek elsődleges minőségeit érzékelni képes tudat egyre erősödik. A külső formának a színérzékelés belső élményéből kell kiemelkednie. Az ötödik osztályban a formák megalkotása egyre tudatosabbá, határozottabbá válik, és csodálatos összhangban áll a színek lelkünkre ható minőségeivel. A színek és formák harmonikus egységének megélésére van lehetőségünk.

Ahogy más tantárgyak, a festésnek is figyelembe kell vennie a gyermekek tizenkettedik életévét és a velejárá jellemző lélektani változásokat. Ebben az életkorban lehetőséget kell teremteni az árny és fény játékanak és az árnyék tanulmányozásának megközelítésére. Ehhez különböző utakon is eljuthatunk: az egyik lehetőség, hogy elhagyjuk a színeket és kizárólag szénrel vagy krétával dolgozunk. Ez azt jelenti, hogy a 6. osztálytól kezdve a festést felváltja a rajzolás (lásd 'Rajzolás a hatodik osztályban' című részt). Egy másik lehetőség, hogy folytatjuk a festést, és a felmerülő kérdéseket festő gyakorlatokkal igyekszünk megválaszolni.

A 7. és 8. osztályban a nedves-nedvesen módszer kiegészül egy egészen más elemmel, a rétegesen felvitt, ún. lazúrtechnikával. (A „veil-painting”, azaz fátyol-festés technikájával).

A főoktatás füzeteibe készített illusztrációk, a természet-megfigyeléshez vagy később a földrajzhoz kapcsolódó képek, és a pontos, esztétikailag is kielégítő, fizikai és kémiai kísérleteket bemutató rajzok mind folyamatos gyakorlást és a rajzolás technikáinak továbbfejlesztését kívánják meg; csak így teljesíthetők a tantárgy által támasztott igények. A festés lazúrtechnikájából a rajzoláson keresztül fokozatosan eljutunk a fedőfestékek (tempera, gouache, olaj, tojástempera) használatáig. Ennek alapjait rakjuk le ezekben az években.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A mindennapi élet eseményeihez, a tantárgyakhoz egyre szorosabban kapcsolódnak a festés gyakorlatok. A figurális ábrázolás egyre határozottabbá és tudatosabbá válhat, a festés olyan vizuális nyelvvé válik, amelynek használatában és értésében a gyermek egyre pontosabb.

Órakeret: 66 óra (a szabadkézi geometria óraszámával együtt)

Előzetes tudás

A nedves-nedvesen technika, az első négy osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a színminőségekről, színhangulatokról szerzett ismeretekre, és a figurális festészet alapjaira.

Tantárgyi fejlesztési célok

Ötödik osztályban a festésórák visszatükrözik a főoktatás különböző témáit. Ily módon a festésórák lehetővé teszik a minőségi elmélyülést a főoktatás adta témákban. Ugyanakkor a növénytan témái arra teremtenek lehetőséget, hogy mindazt, amit a tanulók az órán láttak és hallottak, áthozzák festésórára is. Ehhez tartozik, hogy a tanulmányok készítése felé megtegyük az első lépéseket.

Mostantól fogva a gyermekek elkezdhetnek dolgozni a színek finomabb megkülönböztetésével és árnyalataival. Ahelyett, hogy az óra eredményeinek megfigyelésekor és megbeszélésekor egy vízfestéssel készített kép csodálatos „véletlenjeit” vennénk szemügyre, most inkább azt figyeljük, hogyan akartak a gyermekek tudatosan felfedezni és megalkotni különböző színekülönbségeket. A cél továbbra is, hogy a formák a színekből lépjenek elő, a háttér és az abban megjelenő formavilág egymást éltető módon tartozzon össze.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- növény-hangulatok teremtése zöldből és sárgából
- állítsuk szembe a „rózsapirosat” és a „liliomfehéret” a vízililiom rózsaszínes fehérjével, találjuk meg a minőségi különbséget a ‘mohazöld’ és a „nyír-zöld” között, fantáziából dolgozzuk fel a növényi motívumokat (fa, levél, termés), játszva a ritmussal
- festhetünk térképeket, megmutatva a minőségi különbségeket partvonal és óceán, a folyó formái valamint a hegységek és a síkságok között
- mitológiai képekkel is dolgozhatunk, a görög művészetéhez kapcsolódva

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a természettudományos tárgyakra és a történelemre.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Formák és színek harmóniája, komplementer színek, színárnyalatok minőségi különbségei, bevezetés a tanulmányfestésbe

A fejlesztés várt eredményei

Egyre tudatosabban ragadják meg a gyerekek a különböző színminőségeket.

A térkép-és növényfestés során egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremtenek.

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A festés mellett új technikák is megjelennek, amelyek egyúttal átmenetet jelentenek a rajzolás és festés között (porpasztell, olajpasztell, színes ceruza, pitt-kréta, szén, tinta stb.). A hangsúly a sötét és világos minőségeken vannak, s ezzel a polaritások területére irányítjuk a figyelmet. A konkrét megfigyelések, a tónusok, a határokat kijelölő kontúrok megjelenése a festmények főbb motívumai.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a formák és színek harmonikus használatára.

Tantárgyi fejlesztési célok

A hatodik osztályban a színekre, mint a térteremtés eszközeire tekintünk, és elindulunk a geometrikus formák felé. A polaritások a komplementer színek használatában, valamint egy szín világos és sötét árnyalatainak használatában jelennek meg. A színkeverésben a színes szürkék, barnák árnyalatai is fontosak. A tanulmányokban a tárgyak és tér geometriája mellett felfigyelünk az árnyékokra, mint a látvány vizuális alkotóelemére.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- jussunk el a szürkéhez és a feketéhez a három primér színen és a kevert színeken keresztül. Ez egy hosszú festési folyamat, amelyet fokozatosan építenünk fel
- a színek használatával nyert szürkét és feketét kipróbálhatjuk növénytani témákban (fák), vagy a közzetanban. Tanulmányozzuk az árnyékokat. Ha az árnyék tanulmányozása fák megfigyelésével történt, most átváltoztathatjuk őket színes képekké
- festhetünk a főoktatások, pl. geológia vagy történelem témáiból is
- pasztellkrétával is készíthetünk képeket, akár fekete papírra is
- a színekkel kapcsolatos eddigi ismereteket rendszerezhetjük (hatrészes színekör)

Kapcsolódási pontok

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, ásványtan, irodalom ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

szürke, fekete kikeverése és használata, új festészeti technikák bevezetése.

A fejlesztés várt eredményei

- a főoktatás epocháihoz kapcsolódva (pl.: ásványtan) a gyerekek elsősorban a fekete, a szürke és a barna színekkel festenek. Egyre nagyobb jelentősége van a tónusoknak, s ezek térteremtő szerepének
- a fák és különféle tárgyak megfigyelését kiegészíti az árnyékok tanulmányozása és ezek képi megformálását gyakorolják

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az új technika, a lazúrozás, amely türelmet és kitartást igényel a tanulóktól. Ez a technika sok új lehetőséget nyújt a színek differenciálására és mélységeik tapasztalására. A rajzolás 'perspektíva' témáját így vesszük fel a festésen keresztül. A megvalósítás érdekében érdemes a festésnek a főoktatás egy bizonyos idejére bekerülnie, hogy egymás utáni napokon tudjanak festményeiken továbbdolgozni a gyerekek. A technika lényege, hogy a megszáradt festékrétegre visszük fel a következőt, így a gyerekek megélik az átalakulási folyamatok jelentőségét és szerepét.

Cél a színek tudatosabb használata, a formák és színek egységének megértése, ugyanakkor egy érzékenyebb határfelület alkotásának átélése.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

A 6. osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel az új festészeti technikákra

Tantárgyi fejlesztési célok

Egy témán való hosszabb dolgozás, vázlatkészítés, a kivitelezés lépcsőfokainak felismerése.

A természet-megfigyelések egyre határozottabbak, teljes egészében a színekből emelkednek ki, különböző technikák használatával. A különböző technikák egyre pontosabb használata hangsúlyos.

Metamorfózis gyakorlatok a „nedves-nedvesenből” a lazúr technikába és fordítva.

A festést kiszélesíthetjük egy másik módon is, a földrajzzal kapcsolatosan. Ha hetedikben Ázsia a témánk, a tanulók gyakorolhatják a tintával festést. A kínai ecsettechnika olyan komoly összpontosítást igényel, hogy terápiás hatásúnak

tekinthető, nemcsak egyes gyermekek esetében, hanem a serdülő évekre jellemző általános lazúságra, hanyagságra nézve is. Az önfegyelmet illetően jó utódja lehet a lazúrnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Hetedik osztályban a történelem a reneszánsz időkkel foglalkozik. A nagy felfedezésekhez kapcsolódhatunk új eszközök kipróbálásával is pl. gouache, tempera, viaszkréta.
- Lazúrozás vízfestékekkel. Kezdetben egyetlen színnel gyakoroljunk.
- A perspektíva tudatos megteremtése a színekkel.
- Figyeljük meg, mit követel meg egy szín egy festői kompozícióban.
- Rajzolás és festés tintával a földrajzórákhoz kapcsolódva.
- Dolgozzunk tintával, ecsettel és tollal.
- A papír megfelelő előkészítése.
- A festő belső felkészülése festés előtt.

Kapcsolódási pontok

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a földrajz, történelem, irodalom ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

színperspektíva, lazúrozás (veil-painting), metamorfózis, új technikák, vizuális kifejezési eszközök, médium, kiemelés, figyelemirányítás, képkivágás, nézőpont, tér, nézőpont, képkivágás, rövidülés, fókuszpont, horizont, képzőművészeti műfaj, stíluskorszak, stílusirányzat, fény- és színhatás, kontraszt, szíkontraszt, enteriőr, perspektíva, axonometria, építészeti elem, művészi kifejezés, : vizuális kifejezési eszközök, médium, kiemelés, figyelemirányítás, képkivágás, nézőpont, tér, nézőpont, képkivágás, rövidülés, fókuszpont, horizont, képzőművészeti műfaj, stíluskorszak, stílusirányzat, fény- és színhatás, kontraszt, szíkontraszt, enteriőr, perspektíva, axonometria, építészeti elem, művészi kifejezés

A fejlesztés várt eredményei

- új technikákat (pl.: lazúrozás) próbálnak ki és gyakorolnak a gyerekek
- megtanulják a perspektivikus ábrázolás alapjait
- a különböző technikák használatával metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl.: kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékának színes képekbe való átváltoztatására konkrét művek alapján.)

8. osztály**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A 8. évfolyamban folytatódik a lazúrozás és technikájának tökéletesítése. A gyermekek megpróbálhatják ugyanazt a feladatot a nedves-nedvesen módszerrel, majd lazúrozással elvégezni. Az ilyen gyakorlatoknak az a célja, hogy a tanulók döntéskéességét fejlesszük, valamint hogy elmélyítsük a festésről, mint művészetről alkotott fogalmaikat. Mit jelent a színekkel együtt dolgozni egy bizonyos technikán és témán belül, és mit jelent ellenükben, és így a téma ellenében is dolgozni? Ilyen módon a szükségszerűséget, a szembenállást és a szabadságot művészi eszközökkel gyakorolhatják. Ezeket a gyakorlatokat, melyek kéz a kézben haladnak a tanulók önkeresésével, még tovább erősíthetjük. Az ehhez hasonló gyakorlatok felfedhetik a festésben rejlő lehetőségeket és a munka megfelelő módszereit.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

A 7. osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a lazúrozásra és a színperspektívával kapcsolatos ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

A lazúrozás technikájának további gyakorlása, valamint a fekete-fehér kép színesbe való átírása. A konkrét megfigyelés, másolás és a fantáziából alkotás a színekről alkotott ismeretek alapján egyaránt hangsúlyos. Új technikák tudatosabb használata vizuális játékokra és kísérletekre ad lehetőséget, amely támogatja a gyermekek önkereső attitűdjét is. Hangsúlyosabbá válik az elkészített alkotások közös megbeszélése, a gyermekek maguk kezdik megfogalmazni tanulságaikat. Az érték a művészetben/műben olyan téma, ami saját ízlésük alakításához alapvető. Ezekkel a beszélgetésekkel támpontokat adhatunk, támogatva őket az értékek felfedezésében.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Tanulmányok készítése egy színvilágban, vagy komplementer színekkel.

Az árny és fény játékának vagy fekete-fehér kompozícióknak színes képekbe való átváltoztatása, pl. Dürer Melancoliája vagy a Szt. Jeromos dolgozószobájában (a 9. osztályban is, ha vannak festés órák). Hasonló feladatokat végezhetünk Franz Marc ceruzarajzait és színes, állat-tanulmányait változtatva. Kapcsolódhatunk az osztály által készített színdarabhoz.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a természettudományos tantárgyak, az irodalom, a történelem ismereteire, valamint az osztály-színarab készítésére

Kulcsfogalmak / fogalmak

Lazúrtechnika; fekete-fehér képek színes átírata; értékesség; vizuális játékok pl. monogram, ritmus, motívum figurális alkotás, portré, képmező, kompozíció, karakter, hangulat, kollázs, montázs, lényegkiemelés, karakter, gesztus, személyiségjegy, kiemelés, sűrítés, vizuális átírás, kiemelés eszközei, A figurális alkotás, portré, képmező, kompozíció, karakter, hangulat, kollázs, montázs, lényegkiemelés, karakter, gesztus, személyiségjegy, kiemelés, sűrítés, vizuális átírás, kiemelés eszközei.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek a lazúrtechnikát használja; másolásban ügyesebbé válik. Képes fekete-fehér képet megadott szempontok alapján színesben újraalkotni.

Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

A különböző technikák használatával a metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl.: Kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékának színes képekbe való átváltoztatására konkrét művek alapján. Évszakok, őselemek témájának feldolgozása)

Törekszik megfogalmazni, hogy milyen értékek vannak egy-egy alkotásban.

9-12. évfolyam

A vizuális kultúra tantárgy szokásos részterületeinek további fejlesztése mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a mérlegelő szemlélet és a problémamegoldó gondolkodás, valamint a szociális érzékenység további erősítése. A felnőtté válás ezen időszakában rendkívül fontos a reális önértékelés és az önismeret megerősítése, ami a tantárgyhoz kapcsolódó tudásterületek alkotó-befogadó folyamatain keresztül juthat érvényre. Ebben fontos szerepük van az egyéni feladatoknak éppúgy, mint a csoporttevékenységeknek. A fiatalok és a kortárs környezet médiahasználati szokásai szükségessé teszik a médiatudatosság elvének és gyakorlatának erősítését, vagyis a vizuális megfigyelés és értelmezés segítségével megvalósuló mérlegelő médiaértés kompetenciájának megszilárdítását is. Ennél a korosztálynál nem pusztán a kifejező képzőművészeti alkotás létrehozása a cél, hanem az is, hogy a tanulók képesek legyenek újszerű technikai eszközök használatával is továbbvinni a hagyományos képalkotási eljárások kialakult gyakorlatát, mint például a képi elemek elrendezésének alapvető eseteit. A 9–12. évfolyamos tanulóktól elvárható komplex gondolkodás és látásmód lehetőséget nyújt a korábbi évfolyamokon megszerzett ismeretek és tapasztalatok rendszerezésére, a befogadó jellegű vizuális képességek fejlesztésére, ami tovább segíti a problémamegoldó gondolkodás és kreativitás fejlődését.

A fiatalok a kamaszkorban új viszonyba lépnek a vizuális kultúrával, művészetekkel. Az első négy évben a lelki mozdulatokba élték bele magukat a színeken keresztül, majd a következő négy évben a látható valóság megragadása egyre határozottabbá vált. A festés a rajzolásal összhangban a perspektivikus ismereteket és a műalkotások feldolgozását helyezte középpontba. A valóság tanulmányozása és annak művészi felmutatása is ezekben az években vette kezdetét. A színek mintegy hordozói lettek annak a folyamatnak, amelyben az ember megtapasztalhatja, hogy a világban benne áll.

A vizuális kultúra tantárgy gyakorlatközpontúsága a vizuális megismerés, a közvetlen tapasztalatszerzés, az elemző-szintetizáló gondolkodás egységében értelmezendő, és a tanulók ténylegesen megvalósuló alkotó munkáját szolgálja.

A kamaszkorban ezt visszük tovább. A fiatal egyrészt továbbra is azt akarja megélni, hogy a világban benne áll, de már azt is, hogy abban aktív. A 9. osztályban ez elsősorban az érzékelés (a látási élmény) hangsúlyozásával, 10. osztályban az érzelmek megjelenítésével követhető. Ezekben az években a fiatal azt ismeri meg, hogyan hat rá a világ. A 11. osztályban a szociális érzékenység nevelésével és a társadalmi, művészeti kérdésekkel, a 12. osztályban az egyén közösségben megélhető alkotói szerepével a fiatal arról szerez tapasztalatot, hogy ő maga hogyan hat a világra. Ebben a négy évben a fiatal a festésen keresztül megéli, hogy érzései, belső tapasztalatai, fantáziája, gondolatai ugyanolyan fontosak, mint a látható valóság. A festésórákon kétféle tevékenységnek jut nagy szerep: a pontos megfigyelésnek tanulmányok és másolatok készítésén keresztül, valamint a fantáziából, önálló ötletből születő képek létrehozásának, és meglévő művek „újraalkotásának”, feldolgozásának, azaz egyedi, „saját” képek alkotásának. A festészetben rejlő önismereti lehetőség hangsúlyosabbá válik ezekben az években, ezért egyre nagyobb teret kap a személyre szabott feladatválasztás. Ugyanakkor a 12. osztályban az első négy évben jól végzett alapozás magas szinten visszaköszönhet: a fiatal megélheti a személyes és a kozmikus összetartozását és összhangját a festésen keresztül.

A fiatalok ezekben az években az antipátia és szimpátia érzelmi kettősségében élnek: el akarnak szigetelődni a meglévő világtól és saját világot akarnak teremteni, ugyanakkor barátságokat keresnek és szeretnének az emberekkel kapcsolatba lépni. Ezt a kettősséget jól követhetjük, ha törekszünk a polarításokat a feladatválasztásban mindvégig kifejezésre juttatni az életkori sajátosságok figyelembevételével. A grafikus, rajzos, gondolati jelleg és a festői, áramló, érzelmi jelleg mindvégig egyenlő súllyal legyen jelen. Ennek legmegfelelőbb az olyan technika, amely mind a lazúrozást, mind a fedőfestést lehetővé teszi (tempera, gouache). Jelenjen meg a humor, a játék, amely segít abban, hogy a fiatal a két véglet egyikébe se ragadjon bele, de szabadon, összhangot teremtve mozoghasson bármelyik irányba. Ennek jó megvalósulása a figurális és a non-figurális (absztrakt) képek egymásmellettiése.

Az élő, változó színekkel való munka nemcsak megfelelő, hanem szükséges is abban a lélektani helyzetben, amelyben a kamaszkorban lévő fiatalok találják magukat.

A színek variációinak kimeríthetetlen gazdagsága felszabadítóan hat és segít a léleknek irányt találni. Az efféle, festés közben tett felfedezések által meglelt útirány segít a fiatal akaratát felébreszteni, érzései, gondolatai és akarata között harmóniát teremteni.

A művészeti órák, és közülük különösen a vizuális kultúra tantárgyon belüli festésórák, olyan alapvetően közösségi összetevővel bírnak, amelyek egzisztenciális jelentőségűek az individuum számára a társadalomban. A 10. osztálytól a művészeti tárgyak egyre szorosabban kapcsolódnak egymáshoz, míg a 12. osztályban egy össz-művészeti alkotásig jutunk el, a vizuális művészetek alkalmazásáig egy színdarabban.

A nevelésben a vizuális kultúra tantárgy a művészettel nevelés eszköze, s mint ilyen, az általánosan alapozó, vizuális szemlélet kialakítását és fejlesztését tartja elsőrendű feladatának.

9. évfolyam

Tematikai egység / Fejlesztési cél

A 9. osztályban elsődleges a rajzolás, a tanulmányok készítése, a színek minimális használata. A tanulmányok a fiatalok körülvevő világra vonatkoznak, a tárgyábrázolás és térábrázolás feladatiban a nyolcadik osztályban használt lazúrfestést vihetjük tovább, illetve páccal, tussal festhetünk. A reneszánsz alkotók műveit is feldolgozhatjuk, továbbra is fontos a perspektíva, amit egyre tudatosabban használnak a fiatalok.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

Az első nyolc év festészeti ismeretei, különös tekintettel a figurális festészet alapjaira és az új festészeti technikákra, továbbá a perspektivikus ábrázolással kapcsolatos festészeti ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

A lazúrfestés és fedőfestés közti különbséget tapasztalják meg a fiatalok, valamint a színalkotás és -keverés gazdag lehetőségeit és a különböző ecset-technikákat játékos, fantáziadús feladatokon keresztül.

A tanulók az ismert technikákat a szerint kezdik értékelni, hogy azok használhatók-e az adott feladat elvégzésére. Tanulják megválasztani saját elképzeléseikhez a megfelelő technikát. Próbálják ugyanazt a témát többféle technikával feldolgozni.

Követelmények - Ismeretek / fejlesztési követelmények

A lazúrfestés és fedőfestés technikájának ismerete és használata tanulmányok készítése során. A pontos megfigyelés és a megfigyelték leképezése a festészet eszközeivel. A látvány konkrétségének megragadása a képen. Tárgy- és térábrázolási gyakorlatok, bevezetés a portrézásba, a tónusokból kiindulva, a kontúrok felé tartó jelleggel.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a művészettörténet, és a természettudományos tantárgyak ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Tárgy- és térábrázolás, tanulmányok, bevezetés a portrézásba, művészi hatás

A fejlesztés várt eredményei

A fiatalok a tanulmányok készítésében és a pontos megfigyelés terén végzett gyakorlatokban egyre ügyesebbek és kitartóbbak, ugyanakkor a különböző technikák használatában jártasságra tesznek szert.

10. évfolyam**Tematikai egység / Fejlesztési cél**

A 10.osztályban elsődlegessé válnak az érzések, a látványhoz tartozó hangulati minőségek, a színek újra nagy erővel és új minőséggel vannak jelen. A színtanok – Goethe színtanának központi szerepet szánva - ismertetésével és a gondolatok vizuális feldolgozásával azt a gondolati elemet hozzuk be, amivel ellensúlyozzuk a színek ösztönös, szenvedélyes, érzelmekből induló használatát. A színtan lehetőséget ad arra, hogy a fiatal választ kapjon a színek keletkezésére, és színekhez kapcsolható alaptapasztalatokra, pl. arra a kérdésre, hogy miért kék az ég? Goethe színtanához kapcsolódóan végezzünk gyakorlatokat, az absztrakt festészet alkotásainak felhasználásával. A geometrikus és organikus jelleg színbeli feldolgozása (pl. Delunay, Klee művei)

Kiváló, érzelmeket megmozgató témák az állatok (Fanc Marc művei), az ókori mitikus (állat-ember) keveréklények, a tájképek (pl. Caspar David Friedrich művei), és az emberi mozdulatok tanulmányozása (kroki, tussal). Rembrandt és Vermeer művészetének bemutatásával a tanulmányfestészet kiteljesedését segítjük elő, műveik másolását különböző technikákkal valósítjuk meg.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

A 9. osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a tanulmányok készítésére

Tantárgyi fejlesztési célok

A színeket tudatosabban használjuk, hiszen természetüket és kifejezési lehetőségeiket a tanulók mostanra megértették. Megértik, hogyan keressék egy-egy élményük legtalálhatóbb kifejeződését a színen és formán keresztül. Ráéreznek a színek kifejező tartalmára. A tanult technikák tárgyilagos megértésének alapján, fokozatosan mindenki felfedezheti saját stílusát. A születő munkákról mindig beszélgetünk, ezeken a beszélgetéseken keresztül sajátíthatják el a szakmai kifejezéseket és esztétikai fogalmakat.

A cél az, hogy segítsük a tartalom és a forma közti kapcsolat, a használt eszközök hatásának, egy kijelentés "olvashatóságának" és üzenete erejének felismerését.

Követelmények - Ismeretek / fejlesztési követelmények

- Legyenek rendszeresen kisebb lélegzetű „ujjgyakorlatok” (pl. kompozíciós gyakorlatok, színtanhoz kapcsolódó feladatok stb.), és nagyobb, több alkalommal készülő művek. Az előbbiek lehetővé teszik a kísérletezést, az utóbbiak a kitartó munkát.
- Alapgyakorlatok az egyes színek természetének megragadására.
- Állítsunk szembe színharmóniákat (meleg/hideg, dűr/moll stb.), valamint dolgozzunk a három színből álló akkordokkal.
- Használjuk változatos, Goethe színelméletére alapozott gyakorlatokat. Ültessük gyakorlatba Goethe harmónia és diszharmónia teóriáját.
- Dolgozzunk teljes egészében színélményekből merített, szemben álló témákkal.
- Természet- és táj-hangulatok; fekete-fehér képek (karcolatok, pl. Dürer, Rembrandt, Munch) átváltoztatása színesekké.

- Alkossunk szín-imagináció motívumokat a szabad festői képzelet kibontakozásának megalapozására.
- Fa- és virágtanulmányok (pl. fák napfényben, viharban, esőben stb.)
- Bizonyos hangulatok színre és formára való lefordítása: öröm/bánat, adagio/allegro.
- Az emberi arányok mozdulattanulmányokban.
- Önarcképek, portrék feldolgozása (Rembrandt, Vermeer, Dürer)

Kapcsolódási pontok

Az esztétika ismeretei, valamint a művészeti szaktárgyak, különös tekintettel a zene és a mozgás-művészet (euritmia) ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

lazúrfestés és fedőfestés, színtanok, érzések megjelenítése a festészetben, emberi arányok mozdulattanulmányokban, a színek és technikák tudatos használata, parafrázis, művészi hatás.

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén

A fiatalok szintani ismeretei gazdagodnak, egyre bátrabbak az önálló képalkotásban, pontosabbak a másolásban. A képen a látvány lelki minőségeinek megragadására törekcszenek a színek használatával. Egyre pontosabb esztétikai fogalmakkal képesek beszélni alkotásaikról. Képesek önállóan egy alkotás újragondolására.

11. osztály

Tematikai egység / Fejlesztési cél

Az előző években elinduló folyamatokat visszük tovább, a tanulmányokban most az ember kerül középpontba a portrézással. A diákok számára a festés a világgal és az emberrel kapcsolatban tapasztalt árnyalt érzések kifejezőeszközévé válik. A tanulmányfestészet mellett erőteljesen jelennek meg a 19-20. század fordulójának alkotásai, mintegy rámutatva arra a folyamatra, amely a mi korunkhoz vezet. Ez a sor a romantikusokkal kezdődhet: Caspar David Friedrich, Constable, Turner, Blake, majd a neoklasszicizmus következik, végül a modern festészet. Az első hangsúlyos téma az impresszionizmus és az expresszionizmus. Az út a nagy újítókkal folytatódik (Cézanne, Gauguin, Munch, van Gogh, Monet) a „Blauer Reiter” iskoláig, a modern festészet klasszikusaiig. A művészek és festményeik tanulmányozását mindig egy szélesebb kulturális környezetben érdemes végezni. Ahogyan az impresszionizmus és expresszionizmus ellentétpárja kapcsolódik a zenében fellelhető apollói-dionüszoszi polaritáshoz, úgy lehet más, általánosabb esztétikai ellenpontokat szemléletükben tanulmányozni, például: klasszikus-romantikus, szobrászat-zene, zene-festészet, tudomány-művészet, szem-fül, tér-idő stb.

Ha a zenét és a festészetet az esztétika tantárgyhoz kapcsolódóan egységes epochában tárgyaljuk, a művészek által a XIX. és XX. században felfedezett szoros kapcsolat zene és festészet között gyümölcsöző megközelítési módot eredményezhet (Gauguin, Debussy, Szkrjabin, Klee, Kandinszkij és mások).

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

A 10. osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel a szintani ismeretekkel összefüggő festészeti gyakorlatokra.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 11.osztályban a szociális érzékenység fontos szerepet játszik. Az egyén közösségben betöltött szerepét, társadalmi identitását keresi. A képzőművészetben foglalkozunk az embercsoportokat megjelenítő alkotásokkal, a küzdelemmel, a hősiességgel, az áldozathozatal képességeivel a művészettörténeti alkotásokból válogatva. A 19-20. század fordulójának irányzataihoz, az „izmusok” korához oly módon közeledünk, hogy abban az emberiség saját határait és lehetőségeit kereső és kijelölő jelleg, az irányzatok mögött húzódó szellemi szándék válik érthetővé, a polarítások megragadhatókká.

A tanulmányok a portréfestésben jutnak csúcsra.

Követelmények - Ismeretek / fejlesztési követelmények

- a modern kori művészeti iskolák szabad imitációja, pl. impresszionisták, expresszionisták, kubisták, szürrealisták stb.
- a figurális és az absztrakt festészet eszközei, különbségei, a formanyelv és tartalom összefüggéseinek tudatosítása, és tudatos használata

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom, és az esztétika ismereteire, valamint a művészeti szaktárgyak ismeretei.

Kulcsfogalmak / fogalmak

csoportképek, társadalom és egyén, az „izmusok” kora, posztmodern jelenségek, kísérleti művészet

A fejlesztés várt eredményei

- a diák felfedezi – egy műalkotáson belül is – az apollói-dionüszoszi vonulatokat, fogalmat alkot a polarítások mibenlétéről
- átlátja a történelmi, földrajzi, irodalmi összefüggéseket
- biztonsággal kezeli a színeket, színekontrasztokat
- jártas a különböző festészeti technikákban, fel is ismeri azokat
- a tanulmányok készítésében a portrézásig eljut

12. évfolyam**Tematikai egység / Fejlesztési cél**

Új technika a vászonra olajjal, vagy maguk készítette tojástemperával festés, elvárás a sokféle ecset tudatos használata. A fiatalok felfedezik, hogy a festés segítségükre lehet egy árnyalt és változó világkép megteremtésében, felismerik a művészet emberiség életében betöltött szerepét, felsejlik jövőbeli szerepe és jelentősége.

Kutatják a művészet célját és értelmét a festésen keresztül.

Előhívják és ápolják a kép-teremtő erőiket, hogy rendelkezésünkre álljanak "életszerű képzeletbeli képek" és "jövő felé irányuló, konkrét képzetek" alkotásakor.

A képzőművészet alkalmazott területét is kipróbálják, a díszletek, jelmezek tervezését és készítését. Önálló képalkotásra, tervezéstől a kivitelezésig képessé válnak. A művészeti ágak összefüggéseit tudatosítják és a színházi előadás létrehozásában megélik. A művészeti alkotások mai életben betöltött szerepére rálátnak, és esztétikai ismereteik alapján saját alkotások létrehozására képesek.

Órakeret: 27 óra**Előzetes tudás**

A 11. osztály festészeti ismeretei, különös tekintettel az esztétikai problémák felfedezésére, és a tartalom és forma összefüggéseivel kapcsolatos ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 12. osztályban a modern és kortárs művészet alkotásain, és az alkotók ars poeticáinak megismerésén, valamint művészetfilozófiai és esztétikai gondolatok bevezetésén keresztül jutnak el a diákok az önálló képalkotásig az olajfestés, vagy tojástempera használatával.

A 12. osztályos színdarabhoz terveznek és készítenek jelmezeket és díszleteket. A személyiséget, a társadalmi helyzetet, és történelmi kort összefoglaló és kifejező vizuális eszközök lehetőségeivel dolgoznak. A közösségért való munka során az egyéni alkotás egy új szintre érkezik: együtt kell működni másokkal egy közös cél érdekében.

Követelmények - Ismeretek / fejlesztési követelmények

A modern és kortárs művészet esztétikai és filozófiai problémáinak megközelítése és feldolgozása, interdiszciplináris műfajok, alkotók megismerése. A szabadság szellemi életben és a művészetben betöltött jelentőségének felismerése.

Az előzetes tudásra építve egyre nagyobb magabiztossággal és önállósággal festés. Új technika elsajátítása és használata (olaj, tojástempera). Önálló képalkotás: témaválasztás, tervezés, vázlatkészítés, alapozás, kivitelezés. A művek bemutatása, kiállítás rendezése, a kiállítás tartalmi és esztétikai szempontjainak ismerete.

Jelmezek és díszletek megvalósítása és bemutatása, használata a színdarabban.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az esztétika, a történelem, az irodalom, valamint a természettudományos tárgyak ismereteire, továbbá a 12. osztályos éves munka, és az osztály-színdarab

Kulcsfogalmak / fogalmak

a modern és kortárs művészetfilozófiai és esztétikai problémák, új festészeti technika, önálló képalkotás; díszlet és jelmez tervezése készítése; alkalmazott művészet, együttműködés, koncepció, kísérleti művészet

A fejlesztés várt eredményei

Az előző évek tanulmányainak köszönhetően a diákok szert tettek a festészeti technikák tudatos használatára, szintani ismeretekre, gyakorlatra a másolásban, tanulmányok készítésében, fantáziából születő képek megalkotásában. Utolsó technikai tanulmányuk az olajképek készítése. Mindezt egy szabad képalkotásban hasznosítják.

Képesek a tervezéstől a kivitelezésig végigvinni egy alkotói folyamatot, kiállítást rendezni és a műveket értékelni. Együttműködnek a különböző művészeti ágakban, s létre tudnak hozni egy vizuális művészeteket is alkalmazó színházi alkotást.

Mindehhez most a társadalmi, esztétikai és filozófiai kérdések megismerése társul. A kortárs művészet és a jövő művészete felé ezáltal értő módon fordulhatnak a fiatalok.

Ismereteiket saját jövőalkotó képzeteikben is hasznosíthatják.

RAJZ-GRAFIKA

Bevezetés 1-8. évfolyam

A rajzórák sok mindenben különböznek a festésóráktól. A rajzórák elsősorban a folyamatra, a képességre és a tevékenység ideje alatt születő érzésekre helyezik a hangsúlyt.

Kezdetben a gyermekektől nem azt várjuk, hogy valamilyen külső tárgyat rajzoljanak le, hanem egy mozgásminőséget kell, hogy megtapasztaljanak. Ezt a fajta rajzolást – amely az 5. osztályban a szabadkézi geometriához vezet – a Waldorf-iskolákban formarajznak hívják.

Az iskola korai éveiben a gyermekek egyszerű formákat rajzolnak, és átalakításokat végeznek, miközben megtapasztalják ezek minőségeit is. Ez segítséget jelent számukra a formák megragadásához szükséges élő, belső képességek kialakításában. A gyermekek egyre erőteljesebben kezdik megérteni a természet- és ember-alkotta környezetben fellelhető formagesztusokat.

Tehát kezdetben a formarajz célja az, hogy felébressze a gyermekek formaérzékét. Ezért írás-előkészítő gyakorlatként is használjuk az írástanításban.

Amikor 5. osztályban elkezdődik a geometria, a formarajz beleolvad a geometrikus ábrázolásba, a rajzolás és grafika önálló területként kezd megjelenni. Hatodik osztályra a gyermekek elérnek az „okozatiság korába,” amely igazi pontosságot követel rajzaiktól. Ezzel egy időben a művészi rajz újabb válfajával kezdenek ismerkedni, nevezetesen a szénnel való rajzolással. Ez kezdetben több hasonlóságot mutat a festéssel, és tartalma főleg a fény és árnyék játékában fellelhető kontrasztokból áll. Ez a fajta rajz elvezet majd a vetület és az árnyékok tanulmányozásához. Mielőtt ezeket a gyermekek felsőbb osztályokban geometriailag megszerkesztenék, az „árnyékok érzékelését” és az „árnyékkeresést” teljességgel művészi eszközökkel közelítjük meg.

1. osztály**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A rajzolás kiindulópontja az egyenes és a görbe vonal. A gyermekek tapasztalatot szereznek az egyenes vonalak és a görbék közti jellemző különbségről rajzoláson keresztül is, miután előzőleg már felfedezték jellemzőiket úgy, hogy egész testükkel mozogtak a térben. Az egyenes vonal egyértelmű iránya összpontosítást követel és azt, hogy az akaratnak a gondolkodás mutasson utat. A dinamikus, vándorló görbe vonal, melynek pontos céliránya nincs, helyet ad az egyéni variációknak; az akaratot az érzés irányítja. Miután a gyermekek biztonságra tettek szert a vonalrajzolásban, az első osztály fő elemei a szimmetrikus forma és a formakiegészítés lesznek. A formarajz előkészíti az írás bevezetését.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

A kisgyermekkorban megszerzett forma- és térérzékelése segíti a formák pontos kialakítását. Ugyanakkor a mozgás- és egyensúlyérzék is fontos szerepet játszik ebben a tanulás folyamatban.

Tantárgyi fejlesztési célok

A betű- és írástanulás bevezetését formarajz epocha előzi meg. Felváltva gyakoroljuk az egyenes és görbe vonalakat, ezekből különböző formákat alkotunk. Nagy- és finommotorikus mozgásokon keresztül tapasztalatot szereznek és átélik a gyerekek a nyomtatott nagybetűket alkotó alapvető formákat.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- függőleges, vízszintes és átlós vonalak gyakorlása tompa- és hegyesszögekkel, csillagformával, négyszögekkel és más szabályos oldalú alakzatokkal
- homorú és domború görbék, hullámok, körök, ellipszisek, spirálok és más dinamikus formák gyakorlása
- folyamatos minták és sorozatok a folyó írás előkészítéséhez

Kapcsolódási pontok

A formarajz, mint írás-előkészítő gyakorlat közvetlenül kapcsolódik a betűtanuláshoz, a szabályos írásképz kialakításához.

Kulcsfogalmak / fogalmak

egyenes, görbe, mozgás

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek elsajátítják a zsírkréta használatát
- biztonságot szereznek az egyenes és a görbe vonalak megrajzolásában
- a megrajzolt formákat meg tudják nevezni

- eligazodnak a térben, azt követően átlátják a írásbeli munkában számukra adott kereteket
- az írásbeli munkában formák méreténél és elhelyezésénél képesek a megfelelő arányokkal dolgozni

2. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

A formarajznak az a célja, hogy oly módon ösztönözze a belső észlelést, hogy általa a gondolkodás az intellektuális formákba való visszalépés nélkül fejlődhessen. Ezt a következőképpen lehet még gyakorolni: a gyermekeknek odaadjuk egy szimmetrikus forma egyik felét majd hagyjuk, hogy maguktól találják meg és egészítsék ki a másik felét. Tehát a cél a kiegészítés, hogy tökéletessé tegyenek egy formát a képzeletükben (és természetesen papíron is), ami egyelőre még befejezetlen és nem tökéletes.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban kialakított formaérzékre támaszkodhatunk. A formáknak mozgáson keresztül történő átélése nagy segítséget jelent a második osztályos szimmetrikus formák kiegészítésében.

Tantárgyi fejlesztési célok

A formarajz ezen az évfolyamon még mindig elsősorban az írástanulást, a nyomtatott kisbetűk írásának – és esetleg a folyóírás – elsajátítását szolgálja. Mivel a nyomtatott kisbetűk írása és az írott betűk a térben és a papírlapon egy másfajta eligazodást követelnek, ezért a kisbetűk írását és a folyóírást is – a nagybetűkéhez hasonlóan – a formarajz segítségével alapozzuk meg. A szimmetrikus formák rajzolása – a hiányzó formarészek kiegészítése által – a gondolkodás erőit iskolázza.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Függőleges tengely körüli gyakorlatok, amely tengelyt lehet, hogy csak elképzelik. Egyenes- és görbe vonalak tükrözése; szimmetria és tükröződések.

Ezt követően hasonló gyakorlat a vízszintes tengellyel; Készítsenek átalakításokat: egyenes vonalú formákat alakítsanak görbe vonalúvá és visszafelé, valamint változtassanak át olyan formákat is, amelyekben görbe és egyenes vonalak egyaránt találhatóak.

Átlós tengely körüli gyakorlatok; később két egymást metsző tengelyt is használva (vagy függőleges/vízszintes vagy két átlós tengely).

Keret rajzolása írott munka vagy illusztráció köré.

Folyamatos vagy ritmusosan ismétlődő formák.

Kapcsolódási pontok

Az írástanulás folyamatához kapcsolódik közvetlenül a formarajz. A szimmetrikus formákhoz a természetben fellelhető formákat (pl. levelek formáit) kapcsolhatjuk.

Kulcsfogalmak / fogalmak

síkbeli és térbeli tájékozódás, arányok, szimmetria, hiányzó formák kiegészítése

A fejlesztés várt eredményei

- szimmetrikus nagy mozgásokon keresztül átéli a különböző szimmetrikus formákat
- év végére képesek a vízszintes és függőleges szimmetrikus formákat kiegészíteni, megalkotni
- eligazodnak a papírlapon és sorokban, amely a nyomtatott kisbetűk és az írott betűk arányos és pontos írásához szükséges

3. osztály**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Miután a gyermekek gyakorolták a tengelyes szimmetriákat, most már elkezdhetnek szabad, „aszimmetrikus” formákkal dolgozni. Ez segíti a forma- és stílusérzékük fejlődését, mivel most szabadon kell felfedezniük a megfelelően illeszkedő formákat. Ezek a feladatok alkalmasak egy belső térérzékelés ápolására, valamint minőségileg előkészítik a geometriai ábrázolást. A formaérzék bonyolultabb szimmetriák és kereszteződő minták segítségével fejlesztjük. Ezek az elemek alapvető fontosságúak a tervezésben, és jól szolgálják az alakzatok kiegyensúlyozására és megértésére, valamint a formák szembeállítására képes érzékeket. A tanult mintákat felhasználhatjuk illusztrációkhoz (pl. címlapokhoz) vagy a kézimunkában (pl. hímzésben.)

Órakeret: 36 óra**Előzetes tudás**

A gyerekek egyre határozottabban megjelenő tér- és formaérzéke kellő alapot nyújt a harmadik osztályos bonyolultabb formák kialakításához. A korábbi minták pedig megfelelő alapozást jelentenek az önálló, esztétikus formák létrehozásához.

Tantárgyi fejlesztési célok

A folyóírás elsajátításához szükséges forma- és mozgásérzék megalapozása történik a betűelemeket is tartalmazó folyamatos formák gyakorlása során. A bonyolultabb szimmetrikus formák megrajzolása az esztétikai élmény mellett kellő intellektuális kihívást is nyújt a gyerekek számára. Az önálló formakeresés és alkotás a fantázia-képességüket iskolázza.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- bonyolultabb folyamatos és ritmikusan ismétlődő minták
- egymással összefonódó, tekeredő és átfedésben lévő spirálok és más dinamikus formák
- tükörképek és tükrözött formák függőleges és vízszintes elrendezésben
- háromszögre, négyszögre, ötszögre stb. épülő formák

- négyes szimmetriák, vagyis a függőlegest, a vízszintest és az átlós szimmetriákat ötvöző formák
- találjunk megfelelő külső formát a belsőhöz és fordítva, pl.: ha a belső forma szögletes, találj rá „görbe választ”, és fordítva
- harmonikus formák gyakorlása

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi gyakorlásban még mindig erőteljes szerepet játszik a formarajz, hiszen a folyóírás begyakorlásához szükséges betűelemeket itt alapozzuk meg. A harmadik osztály új honismereti korszakaihoz (mesterségek, házépítés) az egyszerűbb népi motívum-formák vagy részek bemutatásával kapcsolódik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

folyamatos, dinamikus formák, önálló formaalkotás, esztétikai élmény, vízszintes és függőleges szimmetria, egyszerű geometriai alapformák

A fejlesztés várt eredményei

- képesek a bonyolultabb szimmetrikus formák kiegészítésére, megalkotására
- a folyóíráshoz szükséges íráselemek arányosan és pontosan rajzolják
- ismerik az alapvető geometria formákat

4. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Folytatódik a térbeli képzelőerő gyakorlása. Több tudatosság szükségeltetik akkor, amikor a vonalak különböző szögekben metszik egymást, valamint fejlődik az összpontosítás képessége is.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Az előző évek gyakorlásai biztosságot adnak a negyedik osztályos formák megrajzolásához. A szimmetrikus formák rajzolásában és kiegészítésében szerzett jártasság jó alap nyújt a bonyolultabb ornamentális minták megalkotásában.

Tantárgyi fejlesztési célok

A negyedik osztály történeti anyaga (északi mitológia) szolgáltat témát a formarajzhoz, egymásba fonódó díszítő motívumok formájában, pl.: bevésések brossokon és karpereceken, díszítések fegyvereken, sisakokon és hajóorronon, összefonódó kelta szegély és csomózásos motívumok. Új vonás, hogy a kereszteződéseknel megmutatjuk, hol mennek a szálak egymás alatt és fölött. Ezzel kapcsolatosan gyakorolhatjuk tengerészcsomók kötését majd rajzolását.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- egyszerűbb, jól átlátható fonott, ornamentális formák megrajzolása
- bonyolultabb motívumok pontos másolása, lerajzolása
- csomózási technikák, csomóformák megismerése
- az északi mitológia történeteire kapcsolódó illusztrációk elkészítése

Kapcsolódási pontok

A negyedik osztályos mitológiai és mondakincshez közvetlenül illeszkedik a formarajz az ornamentális formák rajzolásával. A fonott, csomózott formavilággal való ismerkedés már egy kezdeti történelmi-művészettörténelmi betekintést is jelent.

Kulcsfogalmak / fogalmak

fonott formák, csomók, ornamentika,

A fejlesztés várt eredményei

- átlátják a gyerekek a fonott formák szabályszerűségeit, az egymás alatt és fölött futó szálak rendszerét
- képesek követni és önállóan megrajzolni az egyszerűbb és bonyolultabb ornamentális formákat
- képesek színezéssel esztétikusan kiegészíteni a megrajzolt formákat

5. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az ötödik osztályban a formarajz szabadkézi geometriai ábrázoláshoz vezet. Itt is lehet kiinduló pont az egyenes és a görbe vonal közti polaritás. Azért, hogy a tanulók intenzív tapasztalatokat szerezhessenek erről, kívánatos lehet szabad kézzel rajzolni, színes ceruzák használatával.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A formarajz és dinamikus rajz ismeretei

Tantárgyi fejlesztési célok

A szabadkézi geometria a formarajz és tanulmányrajz között alkot átmenetet. A gyerekek kör, négyzet, háromszög, egyenlő oldalú és egyenlő szárú háromszög, derékszögű háromszög formáit felhasználva színezéssel és fantáziával különféle mintákat alkothatnak körző és vonalzó használata nélkül. Ezeket a sokszor virágszerű formákat kiszínezve kapcsolatot létesíthetnek a növénytanepochával, s ez átvezeti őket a tanulmányrajzok területére. A növénytanepochához kapcsolódóan részben megfigyelés alapján készítik el rajzaikat.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Szabadkézi rajzolás bevezetése a főoktatás tantárgyaihoz kapcsolódóan, részben megfigyelés után.

Kapcsolódási pontok

Mértan, geometria, növénytan

Kulcsfogalmak / fogalmak

Geometrikus szabadkézi rajzok, a megfigyelés utáni rajzolás bevezetése

A fejlesztés várt eredményei

A rajzolás a látható valóság leképezésének eszközévé kezd válni. A formarajz és a szabadkézi geometrikus rajz a művészi rajz előfeltételeit megteremtette.

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Miután a gyermekek elérték 12. életévüket belevethetik magunkat a fény és sötétség ellentétének konfliktusába, a feloldás és sűrűsítés, a magasság és a mélység, a könnyűség és a nehézség ellentéteibe. A kontrasztok eme világa egzisztenciálisabb tapasztalat, mint az egyenes formáké. A gyermekek fényvel és sötétséggel kapcsolatos munkája azonban nem elvont, a vetület (projekció) és árnyékok tanulmányozásakor kapcsolódik valamely tudományos tantárgyhoz, például a fizikához. A tanulóknak pontosan meg kell érteniük, hogyan viszonyulnak egy test megvilágított oldalai az árnyékához.

Órakeret: 54 óra**Előzetes tudás**

A formarajz és az 5. osztály ismeretei, különös tekintettel a geometrikus szabadkézi rajzokra.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok beállításokat tanulmányoznak, amelyeket lámpával megvilágítva a fény-árnyék szempontjából fokozunk. A cél a geometrikus formák megragadása, az árnyék és a tárgy viszonyának értelmezése és vizuális megragadása, a tónusozás használatának bevezetése. Ezek a világos-sötét kontraszt grafikai megjelenítésének kezdetei.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Szabad rajzgyakorlatokat végzünk szénrel, ill. különböző rajztechnikák segítségével, így formáljuk a felületet fényből és sötétségből.

Térbeli tömör tárgyként rajzolunk gömböt, hengert, tölcserőt és kockát. Különböző fényforrásokkal dolgozunk, figyelembe véve, hogyan változnak hatásukra az árnyékok. Rajzolunk falra, padlóra és

szöveget bezáró felületre vetülő árnyékokat. Különböző tömör testek árnyékaikkal (árnyék csendélet), amikor is az árnyékok rávetődhetnek más testekre.

A tónusozást segítő fantáziagyakorlatokat végzünk egy színnel pl. felhőrajzok. A kontrasztokhoz kapcsolódóan fekete papíron fehér krétával dolgozhatnak.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a geometria, számtan, matematika, fizika, ásványtan, növénytan ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

fekete-fehér kontrasztok, tónusozás, szénrel, pasztellel, egy színnel (grafit, színes ceruza)

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek részben megfigyelés alapján képes geometrikus formákat (pl. gömb) lerajzolni, tónusokkal megjelenítve a térbeliséget, megértve a megvilágítás és az árnyékképződés viszonyát. A geometrikus formákon keresztül a formák vizuálisan megragadható törvényszerűségeire kezd figyelni. Fantáziarajzaiban a látványt szabadon mozgatja ritmusok, kontrasztok, tónusok használatával.

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban folytatódnak a fény- és árnyék-gyakorlatok. A perspektívával megismerkednek a gyerekek, és ez a fény-árnyék gyakorlatokat pontosabbá, határozottabbá teszi. Lelkiükben a tanulóknak ebben az életkorban olyan gyakorlatokra van szükségük, amelyekben a perspektívával, az iránypontokkal és az enyészponttal dolgozhatnak. A rajzórák bevezetik a grafikai, térbeli rendezés törvényeit is.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

A 6. osztály rajzórái, különös tekintettel a kontrasztok és tónusozás ismereteire.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulmányrajzok területén a diákok továbbfejlődnek. Geometrikus testek, vetületi és árnyék megjelenítésével tanulmányokat készítenek: tömör testek egymásba nyomulása (hengeres vagy éllel rendelkező rúd gömbbe szűrődik, tölcser szűrődik kockába, kocka nyomódik gömbbe stb.) Külön figyelmet fordítunk a találkozási felületekre és a változó hátterekre vetett árnyékokra (sík, szöveget bezáró, konkáv és konvex felületek.) Axonometrikus szerkesztéseket készítenek: testek, vetületi és árnyékábrázolások.

Perspektívával kapcsolatosan rajzgyakorlatok: központi (enyészpontos) perspektíva;

iránypontos perspektíva: „madár”, „lineáris”, „béka” perspektíva. A függőleges testek (pl. toronyház) perspektivikus megjelenítése. Ennek a témának fantáziadús feldolgozása különféle grafikai technikák bevezetésével pl. kollázs, monotípiák stb.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Egymásba fúródó geometrikus formák tanulmányozása, perspektivikus ábrázolással kapcsolatos ismeretek és ezek gyakorlati feldolgozása különféle grafikai eszközökkel. Fantáziagyakorlatok a levegőperspektíva megjelenítésére
- Axonometrikus szerkesztések
- Reneszánsz epochához kapcsolódóan grafikai másolása, feldolgozása
- Vizuális játékok ritmussal, motívummal kapcsolatosan, az ismert technikák felhasználásával

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, és irodalom ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Perspektivikus ábrázolás, másolás, szerkesztés, perspektívához kötődő fantáziaalkotások, új grafikai technikák, játék ritmusokkal, motívummal

A fejlesztés várt eredményei

A fiatal a perspektíva törvényszerűségeit értő módon alkalmazza, képes a tér megjelenítésére a rajzon, pontos tanulmányokat készíteni geometrikus formákról, tárgyakról, térről, és szerkesztésekkel megjeleníteni ismereteit. Megtanulja a grafikai másolást. Fantáziarajzaiban használni képes a perspektivikus törvényszerűségeket.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyolcadik osztályban a grafika törvényeit fontos helyesen alkalmazni; nemcsak szabad kompozíciókban, hanem a régi mesterek, mint Dürer vagy Leonardo tanulmányozásában is. Ezek a témák folytatódnak a felső tagozatban, amikor is a technikák tökéletesítésére törekszünk, pl. karcolatokon keresztül.

Elkezdődhet az arányviszonyok törvényeinek tanulmányozása: az aranymetszés, mint a kompozíció titka.

A természet-megfigyelésben is a perspektivikus látványon van a hangsúly.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

A 7. osztály ismeretei, különös tekintettel a perspektivikus ábrázolásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tér- és tárgyábrázoláson, a pontos megfigyelésen van a hangsúly. Tárgyak és terek tanulmányozása és grafikai megragadása a perspektívával kapcsolatos ismeretek felhasználásával, a tónusok és kontúrok harmonikus használatával, pl. egy épület vagy egy belső tér.

Fantáziagyakorlatok a perspektívával kapcsolatban, a reneszánsz kori művészetből vett motívumok felhasználásával. Új grafikai technikák bevezetése: pl. kollázs, tus, olajpasztell, linómetszés

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Dürer Melancolia c. művének másolására előkészítő gyakorlatokat végezhetünk. Dolgozhatunk szabadon a kép részleteivel, mint például a gömbbel, a poliéderrel, a szerszámokkal és eszközökkel. Figyelmet fordítunk a drapériákra, ruházatokra,

tanulmányozhatjuk a természet jelenségeit (nappalt, éjszakát, szárazföldet, tengert, égboltot és földet), valamint az építészetet és az állatokat is. A képzőművészet reneszánsz kori alkotásainak másolását gyakoroljuk.

A természet-megfigyelésekkel összefüggésben a fa témával foglalkozhatunk, felmutatva pl. Rembrandt fa és tájkép karcolatait, Van Gogh fatanulmányait, pácrájait. Ezek másolására, és a természetben végzett tanulmányokra is sor kerülhet.

Fantáziarajzok a perspektívához kapcsolódóan készülhetnek pl. fasor, városrészlet, ritmusokkal tagolt felület színperspektívával. A festészet és a grafika kapcsolódásának megragadása.

Játék a ritmusokkal: rajzi gesztusok ritmikus használata pl. ferde-vonalazás, pöttyözés

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, magyar irodalom, geometria, és a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Perspektivikus tanulmányok, egy reneszánsz kori grafikai mű másolása, feldolgozása; perspektívához kapcsolódó fantáziarajzok; színperspektíva; rajzi gesztusok

A fejlesztés várt eredményei

A diákok a perspektivikus tanulmányok készítésének területén továbblépnek, egyre pontosabb megfigyelésre és kitartóbb munkára képesek. A perspektívára vonatkozó ismereteiket fantáziarajzokban is hasznosítani tudják. A másolásban egyre pontosabb munkára képesek.

Bevezetés 9-11. évfolyam**Rajz-Grafika**

A felső tagozatos diákoknak rá kell ébredniük a művészetek és a kézművesség kiegészítő szerepére. Ezáltal megérthetik, hogy az esztétikai értékek finomítása lehetőséget teremt a belső érzések kifejezésére, és tapasztalataik lesznek arról, hogy csak a különböző alapanyagok átváltoztatásával készülhetnek a világban valós és gyakorlati kívánalmaknak megfelelő kézműves tárgyak. Ezen két szempont összefűzése fontos, mivel a művészet alapanyagok használatán és technikák gyakorlati,

mesteri elsajátításán alapul; az esztétikai összetevőt figyelmen kívül hagyó kézműves tárgy csupán a funkcionalizmus terméke.

Példaként szolgálhat a fent említett három elem összefűzésére a fekete-fehér árnyékolt rajzolás: ez a fajta munka függ a pontos megfigyeléstől, valamint a fényt és árnyékot igazgató törvények megértésétől. Az elsajátítandó technikákban erősen jelen van egyfajta, kézműves-mesteri jártassággal jellemezhető elem, míg maguk a használandó anyagok kifejezésre juttatják a fény és a sötétség lelki minőségeit és az azokban rejlő számtalan átmenetet. Ennek az összehangolásnak harmadik eleme a pontos megfigyelés iskolázása. Ez különösen fontos a kiegyensúlyozott ítélethozatalhoz.

A gondolkodva-értve látás iskolázásának területe tehát a rajz-grafika. Az arányok, a térbeliség, a formák természete olyan ismereteket ad az életről, amely kivezet a művészet területéről, a természettudományok és a modern kori technika irányában teremt összefüggéseket.

(9. osztályban a festés tantervét helyettesíthetjük a grafikával, mivel a fiatalok a fekete-fehér polaritás világában élhetik át leginkább lelki fejlődésük ezen állomását. 10. osztálytól a grafika – az iskola lehetőségei szerint – a fakultációs tantárgyak között jelenhet meg, mert a grafika tantervében foglaltak nagymértékben segítik és előkészítik a rajz és vizuális kultúra érettségi vizsgatárgyat, így a 10. osztálytól a festés tovább hordozhatja a Waldorf-pedagógiából eredő vizuális nevelést.)

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 9. évfolyam legfőbb célja a művészi, valamint az organikus és a geometrikus formák észlelésének iskolázása. Az érzékeken keresztül észlelés folyamatában akarati tevékenység ébred, a fiatal átéli, hogy meg akarja ragadni a látványt, és azt pontosan tükrözni a rajzolás által. Ezen keresztül megélheti a művészi, vizuális nyelv sajátos szépségét, és az abban rejlő lehetőségeket. Felismerheti, hogy a valóság pontos megragadása és annak hűségese tükrözése komoly, nehéz munka.

A fekete-fehér tónusos rajzolás a fény és sötétség viszonyainak művészi felfogására képes érzéket fejleszt. Ez a folyamat hatodik osztályban veszi kezdetét, a felső tagozatban az életkori sajátosságoknak megfelelően új, érzelmekkel telített jelentéssel bír.

A diákok egyre inkább képesek arra, hogy a technikákat és saját művészi tapasztalataikat, művészi folyamataikat egyedül is tudják alkalmazni. Képesé válnak arra, hogy az elő-vázlat, vázlat és elkészített rajz folyamatát saját maguk végigvigyék.

Amennyiben a diákok kilencedik és tizedik osztályban megismerhették a különböző technikákat, azokat az egész felső tagozat ideje alatt jól használhatják felmerülő munkáikhoz.

Órakeret: A rajz-grafika és festés tantárgyak közös óraszámai a festés tantárgynál jelennek meg.

Előzetes tudás

A rajz-grafika tantárgy első 8 osztályának ismeretei, különös tekintettel a tónusozással, kontúrozással, perspektivikus ábrázolással kapcsolatos ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

- Különbéle, absztrakt alapgyakorlatokat végzünk a fény és sötétség kifejezőképességeinek tanulmányozására, és ezzel a kép komponálási lehetőségeire irányítjuk a figyelmet.
- Cél, hogy a diákok kiegyensúlyozott felületet alkossanak a gyakorlatok során.
- Dolgozhatnak mozgásirányokkal (pl. emelkedés/zuhanás), a mozgással és ellen-mozgással (pl. kifelé sugárzás/befelé nyomulás), komponálási minőségekkel (pl. centrum/periféria).
- Ezek a gyakorlatok elvezetnek annak megértéséhez, hogy hogyan jöhet létre a képen hangsúly az alkotóelemek eloszlása által a felszínen.
- Különbéle felszíneket alkotnak: folyamatos, finom átmenetet a fényből a sötétbe, a világosból a szürkéken át a feketébe, vagy világos, tiszta határvonalakat éleken keresztül (körvonalak nélkül). Az eredmény a fény gazdag spektruma, ezüst szürkéből sok lépésen át a sötétszürkébe. Dolgozhatnak vonalkázással, ferde árnyékolással stb.
- Új grafikai technikákat vezetünk be:
- Különböző alapanyagokon keresztül szerezhettek tapasztalatot a papírra vagy anyagra való nyom(tat)ás, (pl. linó-metszetek, fametszetek, karcolatok, rézmetszetek) kínálta lehetőségekről. A végleteket hangsúlyozva megismerik az erőteljes feszültséget, ami a metszet feketéje és fehérje közt él.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- A diákok felfigyelnek a különböző mesterek (mint például Dürer, Rembrandt és Blake) árnyékolási technikáira grafikai munkáikban, és maguk is használni kezdik ezeket
- A diákok alapvető tapasztalatokat szereznek térbeli viszonyokról, s ezek megjelenítésére képesek háromdimenziós vázlatokban és modellekben

Feladatok, melyek a fenti gyakorlatokból következhetnek:

- az alapformák (gömb, kocka, piramis, henger, poliéder, pentagon, pentagon-dodekaéder stb.) tanulmányozását szolgáló gyakorlatok
- lapos és görbe felületek elemeit tanulmányozzuk és rajzoljuk meg világosban-sötétben
- tömör elemek árnyékainak megrajzolása
- szabadon alkossunk kompozíciókat tömör elemekből
- organikus és kocka alakú formák valamint különféle fényhatások megjelenítése tájkép hangulatokban
- természetben rajzolás kirándulások alkalmával. Használják fel a vázlatokat kompozíciók készítésére
- egyszerű belső tér megjelenítése egyetlen fényforrással és annak árnyékaival
- csendéleti beállítások organikus és geometrikus formákkal
- az emberi koponya megrajzolása
- egyszerű portrétanulmány, az arányok és tónusok hangsúlyozásával, a részletek kidolgozásának mellőzésével
- az éppen gyakorolt kifejezési mód szerszámainak, technikáinak és alapanyagainak megismerése és használata

- karcolatok gyakorlása: vázlatból kész tájkép metszetté; kezdjük először valamilyen hangulattal és haladjunk az alakokat is megjelenítő táj felé
- rézkarcolatok karcolótű és karcnyomó használatával
- a karcnyomó festék használata

Kapcsolódási pontok

A főoktatás természettudományos tantárgyai, valamint a művészeti szakórák ismeretei

Kulcsfogalmak / fogalmak

Fény és sötétség viszonyainak megjelenítése tónusozással, organikus és geometrikus tanulmányok, tér- és tárgyábrázolások, új grafikai technikák, vázlatkészítés, terv.

A fejlesztés várt eredményei

- A fiatalok a megfigyelésben pontosabbak, a látvány visszaadásában kitartóbban dolgoznak, mint korábban. A fekete-fehér tónusozásban egyre nagyobb gyakorlattal tudnak háromdimenziós rajzokat készíteni, ugyanakkor a sötétség-világosság viszonyainak megragadása nagyobb jelentéssel bír számukra. Arányérzékük, térérzékük, formaérzékük és komponálási készségük fejlődik.
- megismerik és használják az új technikákat
- a mesterek műveinek értő másolására képesek
- fantáziarajzokban fel tudják használni a tanult ismereteket

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 10. osztály a 9. osztályos grafikai tanulmányokat folytatja, az ismereteket tovább mélyíti. A festészetben is a figurális ábrázolások jelennek meg, s ezekhez köthetők a grafikai feladatok is.

A 9. osztályban bevezetett technikákat használják a diákok, tapasztalatot szereznek a technikából adódó érzelm kifejezés lehetőségeiről.

A felhasználás lehetőségeivel foglalkoznak (pl. illusztrációk). Az önkifejezés, az érzelmi jelleg, az ötlet, a kísérletezés és ezzel párhuzamosan a vizuális alkalmazás területei jelennek meg.

Órakeret: A rajz-grafika és festés tantárgyak közös óraszámai a festés tantárgynál jelennek meg.

Előzetes tudás

A 9. osztály grafikai ismeretei, különös tekintettel az új technikákra, valamint a másolásban és tanulmányok készítésében szerzett tapasztalatokra.

Tantárgyi fejlesztési célok

A témák alapvetően folytatják a 9. osztályban megkezdett tanulmányokat. Tájképek, csendéletek, és fantáziarajzok egyaránt szerepelhetnek, amelyek a különböző technikák használatát teszik lehetővé. Egy témát többféle technikával is feldolgozhatnak.

Az alkalmazott grafika területére is kiléphetnek, illusztrációk készítésével. William Blake művészete inspirálhatja munkájukat.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az ismert technikák használata másolásban, tanulmányok, fantáziarajzok készítésében. Egy téma feldolgozása több technikával.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az esztétikára, valamint a művészeti szakórak tantárgyai.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Tájkép, csendélet tanulmányok, fantáziarajzok, alkalmazott grafikai alkotások, technikák.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok továbbmélyülnek a tanulmányrajzok készítésben, s a különböző grafikai technikák használatában. A grafikai alkotás alkalmazható jellegét, és érzelmek kifejezésére szolgáló területét fedezik fel. Kapcsolódnak a figurális festészethez, képesek egy témát különféle technikával feldolgozni.

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A rajz-grafika a vizuális művészetek egyik alapja, amelynek összefoglalása ez az év. A középpontba az ember, embercsoportok, emberi viszonyok, és az ember tapasztalta térélmények kerülnek. A perspektivikus ábrázolásban már otthonosan mozognak, a látás törvényszerűségeit ismerik, így a grafika sajátos, modern kori alkotásával, a térbeli paradoxonokkal ismerkedhetnek meg. A látvány művészi átírásán keresztül a természeti törvények új, emberi gondolkodással értelmezhető jellegével találkoznak. Ezzel párhuzamosan a grafika a festészet felé tehet lépéseket, amelyben az absztrakció, a grafika „zenei” jellege válik hangsúlyossá a tónusok, kontúrok, ritmusok és a rajzgesztusok hangsúlyozása által. Az átalakulási folyamatok megragadása elvezethet a mozgókép világához.

Ugyanakkor fontos, hogy tevékenyen bekapcsolódjanak alkotásaikon keresztül az iskolaközösség életébe, és az alkalmazott grafika területére lépjenek. Erre jó példa a plakát tervezése és kivitelezése. Itt a diákok a kifejezési lehetőségek különböző válfajaival kísérletezhetnek, míg szín- és formaválasztásaikat egy bizonyos gyakorlati szükség szolgálatába állítják. Azt az érzéküket iskolázzák, amellyel ráérezhetnek kép és szöveg megfelelő együttműködésére, valamint bizonyossággal kiválasztják a legtakarékosabb és leghatásosabb eszközöket. Megtervezik és elkészítik az iskola életében fontos események plakátjait, pl. színdarabokhoz, ünnepekre, bazárookra.

Órakeret: A rajz-grafika és festés tantárgyak közös óraszámai a festés tantárgynál jelennek meg.

Előzetes tudás

A 10. osztály grafikai ismeretei, különös tekintettel a technikai ismeretekre, valamint a fantáziarajzokra és a tanulmányokra.

Tantárgyi fejlesztési célok

A fiatalok az átalakulási folyamatokra tehetik a hangsúlyt, így a rajzok nem egy statikus állapotot, hanem folyamatokat jeleníthetnek meg. Kapcsolódhatnak rajzfilmtervekkel a mozgóképkultúrához.

További új technikákat ismerhetnek meg, az alkalmazott grafikára kerül a hangsúly. Ezáltal a tanulókat és fantáziájukat praktikusán is hasznosítani tudják. Sokfajta technikát alkalmazhatnak, így például kollázsokat, a sablonnal való nyomtatást, a monotípiát és a színes linómetszést, az ofszet litográfiát és a selyemből készült szűrőket, fényellenzőket stb. A számítógépes grafikáknak szintén juthat szerep, az informatika órák ismereteire építve.

A kézzel készített rajz szerepét új módon lássák, pl. elő-vázlatként, vázlatként, tanulmánynak vagy a művészi kifejezés független eszközeként.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Építsünk fel egy rajzot kisebb elemekből olyan árnyékolási technikát alkalmazva, amely lehetővé teszi egy lassú fejlődési folyamat megfigyelését. Majd egymásra vetített felületekből épüljön fel a rajz; használjuk a kréta szélesebbik oldalát.
- használjunk fekete krétát vagy szenet
- végezzenek gyakorlatokat linó-metszésben: a tervezett kép és a használt eszközök kapcsolata (anyagok és nem materiális eszközök, mint például a ritmus, kontraszt és arányok)
- különböző stílusirányzatok és azok főbb mestereinek megismerése; példák különösképpen a modernkor művészetéből. Ismerjék meg a térbeli paradoxonokat megjelenítő alkotásokat. (pl. M.C. Escher)
- ismerjék meg a grafikus nyomtatás eredetét és fejlődését, mint a reprodukció eszközét, és mint művészi eszközt
- használjunk számítógépes grafikát színdarabok, színházak programjainak ismertetésére, diákújságok vagy éves munkák tervezeteinek készítésére
- plakátok, könyvborítók, rajzfilmek tervezése

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom, a történelem, az esztétika ismereteire, valamint az informatika, mozgókép kultúra és a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

térbeli paradoxonok, „zeneiség” a grafikában, alkalmazott grafika, számítógépes grafika, metamorfózis és mozgókép, filmnyelvi eszközök, montázsely, sztereotípiák, önreflexió/társadalmi reflexió, média, médium.

A fejlesztés várt eredményei

- A fiatalok a rajz-grafika tantárgy ismereteinek összegzéseként mind a művészi mind az alkalmazott grafika területén kipróbálják tudásukat. Alkotó munkájukkal a közösség igényeit képesek kiszolgálni. További új technikákat ismernek, a kézműves elem és a technikai tudás találkoztatására képesek.
- átlátják a grafikában rejlő tartalmi és technikai lehetőségeket

MŰVÉSZETTÖRTÉNET – ESZTÉTIKA

Bevezetés

A tantárgy célja, hogy felébressze a diák művészetek iránti érdeklődését és segítse azok megértését. A művészeti szakórák elméleti háttérét adja, évfolyamonként más nézőpontból közelítve meg a művészetek szerepét, és az emberi tudat művészeti alkotásokban tetten érhető fejlődését.

A művészettel való munka elősegíti bizonyos lelki készségek kifejlődését, mélyülését, beleértve az érzékelés és ítéletalkotás erőteljesebbé válását.

Három alapvető szempont érvényes a felső tagozat négy osztályára egyaránt:

Az érzékszervi érzékelés finomítása, a tudatosabb hallás, látás és fogalomalkotás képességének intenzív iskolázása a vizuális művészetek, a zene és költészet tanulmányozásának segítségével. Ennek érdekében be kell vonni az érzékszervi tapasztalás teljes skáláját, ami az élő gondolkodás művelésének alapja.

Azt a képességet kell ápolni, amivel a művészetek esztétikai minőségét mind időben, mind térben értékelhetik. Cél a finom minőségbeli különbségek felismerésének iskolázása, az elméleti szókinccs és a művészeti terminológia kialakítása, hogy művészeti minőségeket lehessen megvitatni, mint forma, tömeg, tónus, szín és mozgás stb.

További célkitűzés a művészettel, művészettörténettel kapcsolatos tudás megszerzése az emberi tudat fejlődésének tükrében.

A művészeti tanulmányok új, különálló tantárgyként a felső tagozat elején jelennek meg válaszként azokra a fizikai és lelki változásokra, amelyeken a fiatal emberek keresztülmennek, és azokra a kérdésekre és szükségletekre, amelyeket e változások eredményeznek. Ahogyan a tudományos tantárgyak új hangsúlyt kapnak, úgy a művészeti tanulmányok egyfajta egyensúlyt hivatottak létrehozni: a megváltoztathatatlan természeti törvények uralta világgal ellentétben a művészet egy olyan birodalom, ahol az emberi szabadság megnyílhat.

A nagy művészeti alkotások választ adhatnak a fiatalok tökéletességre törekvő vágyaira. Legalább képeken keresztül kielégíthetik az eszményi iránti vágyukat, és felmerülhet az a gondolat, hogy a képi megjelenés szellemi realitást takar. A művészetek világából vett témák a négy osztály során a fiatalok belső igényeiből, szükségleteiből adódnak, de a tananyag kiválasztása, a hangsúlyok megválasztása teljes mértékben a tanártól függ.

9. évfolyam

MŰVÉSZETTÖRTÉNET

Tematikai egység / fejlesztési cél

A vizuális művészeteken, a művészettörténet alkotásain van a fő hangsúly. A nagy művészeti alkotások tanulmányozásának célja, hogy felébressze a művészetben rejlő szépség és nagyság iránti lelkesedést, élvezetet, valamint az alkotó, teremtő ember iránti csodálatot. Az érzések kifinomultabbak, árnyaltabbak lesznek, a megfigyelés élénkebbé válik, ahogy a fiatalok megismerik a műalkotások szemlélésének módját. Az esztétikai érzék kialakulását a nagy műalkotások megismerésén, tapasztalásán keresztül iskolázzuk. Egy további szempont, hogy a nagy történelmi időszakok és a művészettörténeti korszakok összetartozására felfigyeljenek, és ezeket, mint átalakulási folyamatot-

kat érzékeljük. Lehet témánk a szépség: Mit találtak az ókori egyiptomiak szépnek? Hogyan tapasztalták meg a görögök a szépséget? Mi volt a szépség elmélete, ideálja a reneszánsz idején? Mit jelent a szép az újkor emberének? A témát mindig konkrét, összevethető műveken keresztül mutassuk be, hogy jól érzékelhetővé váljanak az átalakulási folyamatok. Életkori sajátosságoknak jól megfelelőek lehetnek a nő- és férfiábrázolások vagy a mitikus, keverék lények. Ez utóbbira jó példa, hogy az ókori szfinxet alkotó lények hogyan jelennek meg a keresztény művészetben az evangélisták szimbólumaiban. A művészettörténet segítségével alakuljon bennük egy élő kép arról, hogy az emberiség fejlődése egy folyamat, amelynek következő állomása a mi korunkból nőhet ki, s ennek alakításában már ők is részeseek.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Az előző évek történelemhez, művészettörténethez kapcsolódó ismeretei, valamint a művészeti tárgyak ismeretei

Tantárgyi fejlesztési célok

Figyelembe véve az életkori sajátosságokat fontos, hogy ne egyszerűen „felsoroljuk” időrend szerint az alkotásokat, hanem segítsük a diákok személyes útkeresését a műalkotásokhoz. A művekkel egyfajta műhelyhangulatban tudnak igazán találkozni, amikor maguk is aktívakká válnak beszélgetéseken vagy feldolgozó, kreatív feladatokon keresztül. A 9. osztályban az ítélőerő fejlődésének kezdetén erőteljesen élék át a polarításokat. Ezt a fekete-fehér világot a grafika órák tananyaga is tükrözi. A művészettörténet alkotásait is az ellentétek jegyében rendszerezzük és mutatjuk be. Az időben távol lévő alkotások párba állíthatók tartalmuk, mondanivalójuk, készítési technikájuk stb. által. A fiatalok rendkívül nyitottak a mai kor alkotásaira. Érdemes az ősit, ókorit, középkorit párhuzamba állítani érthető szempontok (pl. azonos téma, motívum, technika stb.) alapján újkori, modern kori alkotásokkal. Ezzel a múlt embere felé utat nyitunk, s a fiatal nem csak letűnt idők részének látja a múltban létrehozott értékeket, hanem ahhoz is közel tud kerülni, hogy miért csodálhatjuk ezeket ma is. Valamint ezen keresztül megéli azt a le nem zárt folyamatot, ami az emberiség útja, s amelynek jelen korunk is aktuális állomása. Fontos, hogy a fiatalokban kérdések ébredjenek, hiszen ez az epocha vezeti be őket a következő évek művészeti tanulmányaiba, amikor kérdéseikre keresik a válaszokat.

A filozófiai gondolkodásra még kevésbé képesek. Fontos, hogy konkrétumok, adatok, körülmények, művészeti technikák, alkotói életutak ismertetésén keresztül ébredjen bennük a csodálat, a kíváncsiság érzése. Ezeken keresztül tudják keresni az azonosulást az alkotással, és ébredhet fel bennük az igény a szellemi tartalmak megragadására. Ezek megfogalmazása azonban még korai lenne. Pl. egy ókori görög templom bemutatásánál a táj és annak megélése lehet a jó kiindulópont (a szigetek sokasága, az egymástól hegyekkel és tengerrel elszigetelt völgyek és öblök, a templom képe a tájban, az istenek természetéhez közeli imádata).

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

művészettörténeti alkotásokat választhatunk az alábbiakból:

- az őstársadalmak és a természeti népek művészete
- ókori Egyiptom
- Mezopotámia művészete

- Kréta művészete (bikakultusz, minoszi mondák)
- görög művészet
- római művészet
- etruszk művészet
- ókeresztény művészet
- középkori művészet
- reneszánsz művészet
- az újkor művészete

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom, a történelem ismereteire, valamint a mozgókép kultúra, és a művészeti szaktárgyak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

bevezetés a művészeti tanulmányokba, esztétikába; művészettörténeti ismeretek; műhelyhangulat, személyes út a művekhez; az emberiség útjának, mint folyamatnak érzékelése a művészet tükrében (párhuzamok), klasszikus, modern, kortárs vizuális művészet, objektív, szubjektív, művészettörténeti korok, stílus, építészet, műemlék, műemlékvédelem

A fejlesztés várt eredményei

- a diák fel tudja ismerni a különböző korok emberábrázolásait
- a mitológiák, mondák, életképek alapján tud következtetni az emberek gondolkodására, életmódjára
- meglátja a komponáltságot, kompozíciót
- gyakorlatok által megtapasztalja a különböző korok tér- és emberábrázolását
- esztétikai- és szépérzéke fejlődik
- ismertetni tudja festmények, szobrok készítésének technológiáját, pl. bronzöntés, freskó

Kulcsfogalmak / Fogalmak

megfigyelés, a különbözőség-hasonlóság felfedezése, történelem-vallás-az ember és a világ kapcsolata, a befogadó és az alkotó szerepkör, kapcsolatok, műelemzés: tartalom, mondanivaló, kifejezési eszközök és ezek összefüggései; a képzőművészet más művészeti ágakkal való összefüggései

10. évfolyam**KÖLTÉSZETTAN*****Tematikai egység / fejlesztési cél***

A 10. osztályban az esztétika tantárgyban a költészettan-epochán, a költészet és nyelv művészete által lépünk tovább.

Ennek köszönhetően a fogalomalkotás és a nyelvi kifejezőeszközök művészi használata válhat érettebbé. Ez az év is alapvetően az alkotó, műhelyhangulatban zajló megközelítésre alkalmas. A 9. osztályban a képeket az alkotásokon keresztül kívülről kapták a fiatalok, most a nyelv által belső képeiket adhatják át, gyakorolva a megfogalmazás különféle stílusbeli, formabeli jellemzőit.

Órakeret: 30 óra***Előzetes tudás***

A 9. osztály ismeretei, különös tekintettel a magyar nyelv és irodalom, a történelem, a művészettörténet ismereteire, valamint a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Tantárgyi fejlesztési célok

Ez az epocha a nyelv eredetének és szerepének, a nyelvnek mint lényegi kommunikációs eszköznek, a szimbolikus kifejezési módnak és a világ minőségei megnyilatkozásának vizsgálatával kezdődhet. A költészet tanulmányozása felfedezi, hogyan válik a költészet és a nyelv művészeti formává. Az idő a művészi képzésben szerepet játszó dimenzióként jelenik meg. A „térbeli” és „időbeli” művészetek polaritásának vizsgálata itt történik először. Itt a forma és stílus kerülnek előtérbe. A fiatalok megtanulják, hogy az érzések alakot és formát kaphatnak a költészetten keresztül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A fő feladat a költészet mesterségének tanulmányozása: a különböző verselési módok, versmértékek, műfajok (pl. óda, szonett, ballada), rímképletek megismerése és gyakorlása: diákok különféle költői stílusban saját költeményeket hoznak létre. Fontos, hogy minden stílusárnyalatot objektíven értékeljenek: legyen az magasztos vagy komikus, mélyen bensőséges vagy felszínes. Sokféle rím, az asszonánc, az alliteráció, a hangszimbolika költői stílusra gyakorolt hatásai szintén képezhetik a vizsgálat tárgyát. Ugyanígy foglalkozhatnak a különféle eredetű szavak tanulmányozásával. E témához kapcsolódik a szleng, az argó nyelv hatásának vizsgálata a köznyelvre; és a különböző nyelvi klisék, valamint a reklámban, politikában és általában a médiában használt szavak erejének tanulmányozása is.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a magyar nyelv és irodalom ismereteire, továbbá a művészeti szaktárgyak

Kulcsfogalmak / fogalmak

a nyelv szerepe; forma és stílus; versmértékek, műfajok, műnemek, rímképletek, költői stílus, költői eszközök hatása a stílusra, a szavak ereje, nézőpont, cselekmény, főszereplő, mellékszereplő, fényhatás, megvilágítás, hagyomány, néprajz, népi kultúra, design, divat, kézműves technika, egyedi tárgy, formaredukció, motívum, technológia, tervezés, rendeltetés, fogalmak

A fejlesztés várt eredményei

A diák ismeri a költészet mesterségének alapelemeit, és ismeretei alapján alkotni képes.

A tantárgy intenzív kreativitásra sarkallja a diákokat a nyelv birodalmában.

11. évfolyam**ZENETÖRTÉNET****Tematikai egység / fejlesztési cél**

Amint a fiatal emberek mind jobban befelé, szellemi kérdések felé fordulnak ebben a korban, a zenén keresztül finoman kapcsolódhatunk változó szellemi-lelki világukhoz. Külön epochaként is lehet tanítani vagy kombinálva a festészettel, irodalommal. Az utóbbi esetben az általánosabb elméletek, a művészeti ágak sajátosságai és összetartozásuk az esztétika által nagyobb hangsúlyt kap. Megvizsgálják a művészeti ágakban levő hasonlóságokat és polarításokat. Például fő motívum lehet a festészet és szobrászat a beszédétől és a zenétől való eltérése: pl. ugyanannak a témának a feldolgozása a különböző művészeti ágakban.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

A 10. osztály ismeretei, különös tekintettel az esztétika, az irodalom, a történelem ismereteire, valamint a művészeti szakórák ismeretei, különös tekintettel a zenei ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

A zenetörténet korszakban (amit általában a zenetanár tart) példákon keresztül mutatjuk be a zene történelmi fejlődését, így a diákok megtanulhatják a forma és stílus zenehallgatáson keresztül való érzékelését. Meg lehet nekik mutatni, hogy a zene egyedülálló a művészetek között abban, ahogyan „formát ölt az időben”. További lehetőség a magyar irodalom Parzival epochájához hasonlóan egy emblemikus mű alapos megismerése: pl. Mozart: Don Giovanni. A történet zenei eszközökkel való megvalósítása és kibontása világossá teheti a zenének, mint önálló művészeti ágnak sajátos lehetőségeit és eszközeit, valamint a többi művészeti ághoz való viszonyát. Ezzel példát adhatunk arra, hogy a művészeti ágak sajátosságait a fiatal felismerje és értékelje, valamint az ember művészettel összefüggő létéről, az esztétika kérdéseiről egyre határozottabb és tagoltabb képet alkosson.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok áttekintést kapnak a zene történetéről, az ősi kultúráktól napjainkig.

Javasolt témakörök:

- a görög hangnemek
- a középkori egyházi zenék, az egyszólamú énekektől a polifóniáig
- a trubadúr és minnesänger énekek
- az opera születése
- a barokk zene – Bach, Händel
- a tonalitás fejlődése – Haydn, Mozart
- a zene patronálása
- a romantika forradalma
- a művész, mint önálló alkotó megszületése- Beethoven
- a szimfónia, a concerto és a nagyopera kialakulása
- a nagy XIX. századi zeneszerzők élete
- a tonalitás összeomlása a XX. században,
- a 12 fokú hangsor,
- példák XX. századi zeneszerzők műveiből
- Nietzsche elméletét az apollói és dionüszoszi minőségek ellentétéről is alkalmazni lehet a zenére. (Néhány példa e polarításra: pentaton/kromatikus, hang/dallam, Handel/Bach, Debussy/Wagner)
- egy választott mű részletes ismerete, elemzése adott szempontok szerint

Kapcsolódási pontok

történelem, magyar irodalom, zene szakóra, művészeti szaktárgyak

Kulcsfogalmak / fogalmak

zenetörténeti ismeretek; műelemzés: tartalom, mondanivaló, zenei eszközök és ezek összefüggései; a zene más művészeti ágakkal való összefüggései

A fejlesztés várt eredményei

- a diák fel tudja ismerni a különböző zenetörténeti korszakok jellemző alkotásain keresztül a kor zenéjének sajátosságait
- a zenei nyelv értőbb hallgatójává válik
- a zeneórák gyakorlati tapasztalatait alátámasztja elméleti ismereteivel
- a művészet esztétikai egységéről és a művészeti ágak sajátosságairól képet alkot a zenén keresztül
- legalább egy emblematikus művet alaposan ismer és adott szempontok szerint elemezni tud

12. évfolyam

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNET

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az év azon követelményének megfelelően, miszerint a tananyagot egyetemes szempontból kell megközelíteni, a téma a művészetek egészének áttekintése lehet. Ugyanakkor az építészet jelenik meg a 12. osztályban a leghangsúlyosabban. Az építészet, mint egyetemes művészet jelenik meg, magába foglalva az összes többi művészetet. Ez egy teljes vagy mindent magába foglaló műalkotás elméletéhez vezethet. Ezzel összefüggésben külön témaként megjelenhet „a művészet filozófiájának”, az esztétikának a bevezetése is.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A 11. osztály ismeretei, különös tekintettel az esztétika, történelem, magyar nyelv és irodalom ismereteire, valamint a művészeti szakórák ismereteire.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az építészetet, mint a művészetek között különleges helyet elfoglaló ágat mutatjuk be. Fejlődését három szempont figyelembevételével lehet vizsgálni: művészi forma és alak, technikai felépítés és társadalmi funkció. A fejlődés fő lépcsőit példák bemutatásával ismertetjük. Különböző utak mentén lehet e szempontokat megközelíteni, pl. a belső terek megjelenése és fejlődése, tér és épület, a tér minőségei (pl. hosszirányú vagy centrálisan orientált terek), egy tér jellege a vallási szemlélet kifejeződéseként, és így tovább. Az építészet fejlődése tükrözi az emberi tudat fejlődésének kulturális és történelmi lépcsőit.

Természetesen az építészet tanulmányozása egészen napjainkig vezet.

Mind mélyebbre lehet hatolni a művészet értelmét és lényegét tekintve, ehhez Schiller: *Levelek az ember esztétikai neveléséről* című műve megfelelő tájékoztató pontot jelenthet. Ez továbbvezethet századunk művészetéről való gondolkodásig, pl. Paul Klee, Joseph Beuys vagy John Berger és a modern művészet esztétikai problémáig.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az építészet története az őskortól napjainkig
- XX. századi művészet
- kortárs művészet

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, az irodalom ismereteire, valamint a mozgókép kultúra, és a művészeti szaktárgyak

Kulcsfogalmak / fogalmak

Művészettörténeti ismeretek, művészetfilozófiai, esztétikai fogalmak, az ember tudati fejlődésének útja a művészet tükrében, posztmodern jelenségek az épített környezet területein, önreflexió/társadalmi reflexió, posztmodern jelenségek, térszervezés, ökológiai lábnyom, ergonómia, minimál tér tárgytervezés, csomagolás, használati tárgy-dísz tárgy, vizuális ritmus, formai egyszerűsítés, kortárs művészet, parafrázis, vizuális napló, látványterv, A metszetrajz, vetületi ábrázolás, nézetek, tudatos anyaghasználat, divat, személyes stílus, lépték, designgondolkodás, ergonómia, forma és funkció összefüggései

A fejlesztés várt eredményei

- a tanulók áttekintik, összegzik a szobrászatról, festészetről tanultakat, építészeti háttérrel
- egyeztetni tudják a földrajzi helyet, a történelmi eseményeket, a vallási hátteret a művészettörténeti, építészeti korokkal
- megtanulják szemlélni és értelmezni a modern műalkotásokat, az esztétikai fogalmak használatára törekcsenek

ZENE

Bevezetés 1-4. évfolyam

A zeneoktatás célja messze túlmutat a zenélés tevékenységén, valamint a zene megismerésén és megértésén. A személyiség formálásban kreatív, nyitott, egymásra figyelő, közösségi ember nevelésében alapvető eszközünk lehet. Egyszerre fakad az ember legmélyebb belső világából (csak azon keresztül válik hallhatóvá), egyben, mint külső szellemi erő felépíti, gazdagítja és harmonizálja azt.

A zeneiség alapvető hármasságában (dallam, harmónia, ritmus) az ember lelki tevékenységeinek hármassága is tükröződik (gondolkodás, érzés, akarat). A zene fejlődése a különböző korszakokon át leképezi az emberi fejlődés tudatváltozásait és fellelhető az egyes ember fejlődési útjában is.

Körülbelül kilencéves koráig a gyermek, mint „érzékszerv” nyitott lényként él a világban. Még kevéssé alakult ki a saját belső élete, eggyé válik az őt körülvevő világ folyamataival, kívülről érkező impulzusok irányítják. A zene is egyfajta atmoszférát teremt körjük, amely hat rájuk, amelyben benne élnek s amely „mint a szobrász keze”, segít megformálni azt a belső középpontot, amire a későbbiekben a zene műveléséhez és értő hallgatásához is szükségük lesz. Ebben az első időszakban a zene természetét igazítjuk a gyermek természetéhez. A „kvinthangulat” a gyermek kitárulkozó lelki állapotához alkalmazkodik. Ebben a „kvinthangulatban” (ahogy Rudolf Steiner ezt az életkori szakaszt jellemezte) a dallam, a harmónia és a ritmus jelenségei, a tiszta dallamminőségben találkozáva, egy egységes szövetet alkotnak. Harmóniai akkordok még nincsenek jelen, az egyszólamúságban maradunk, mint ahogy alaphang és egyenletes lüktetésbe, illetve ütemekbe kényszerített ritmus sincsenek. Ahogy a pentaton dallamot sem köti meg az alaphang, úgy a szabadon áramló, beszédszerű ritmus is inkább a ki- és belégzés nagyobb ívéhez igazodik.

Ebben a korban a rendelkezésünkre álló időt nem fordítjuk zeneelméleti ismeretekre.

Kilencéves koruk után a gyerekek egyfajta tudati és lelki változáson mennek át. A világ teljes egység-érzését elválasztottság érzése váltja fel. Ugyanakkor csupán most kezdenek „kívülről rálátni” az eddig megélt dolgok törvényszerűségeire.

A zenei nevelésben áttevődik a hangsúly a belső zeneiség kialakítására. Vezető szerepet kap a zenei minőségek közül a harmónia, azaz elkezdődik a többszólamúság felépítése az éneklésben és a hangszeres játékban is. A szabadon áradó légzésszerű ritmusba beleszól az egyenletes lüktetés (szívdobbanás) és mérhetővé válik, majd később a nehézkedés, a súly is behallatszik a zenébe és ez a ritmust ütemekre bontja.

A közös hangszereket (pl. pentaton furulya, gyermekhárfa, fa- és fém ütösök) gazdagítja – ha lehet minden gyermeknél – az egyéni szólóhangszer, amelyet már a bontakozó individualitást is figyelembe véve segítünk a gyerekeknek kiválasztani. Később ezek a sajátos egyéni utak újra találkozhatnak az osztályzenekarban. Az 1-4. osztály a lehető legsokrétűbb zenei élményszerzés időszaka. A zene elméleti oldala csak annyiban jelenik meg, amennyiben ez a közös, illetve az egyéni zenélésből természetesen fakad, így a kilencéves váltsához kötődik a merev kottakép újraélesztésének a képessége, amely a többszólamúság megjelenésével és az egyéni hangszer tanulásával is összefügg. A kottairás és -olvasás tanítása ekkor életkorilag helyes, lehetséges és fontos is. A Kodály-módszerre épülő zenepedagógiai gyakorlat sikerrel használható, ennek velejárója a magyar nemzeti hagyomány ápolása, hatalmas dalkincsének kiaknázása.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az iskola első éveit az óvodához hasonlóan a „kvinthangulat” hatja át. Mégis változás, hogy az iskolában már elvárásként jelenik meg a gyerekek felé a zenei tevékenységekbe való belekapcsolódás; tehát éberebb jelenlétre van szükségük. A tanítás témáihoz dalok kapcsolódnak. Az éneklés áthatja az egész nap ritmusát, lehet jeladás, hangulatteremtés vagy átvezetés két mozzanat között. Az odaillo mesék, történetek megteremtik a hangulatot a zene hallgatásához és átéléséhez, illetve segítik egy-egy hangszer bemutatását és az irántuk való áhítat felébresztését.

Az „kvinthangulat” egyik legfontosabb jellemzője a légzés minősége. Annak, hogy a gyerekek változva hol maguk zenélnek, hol hallgatókká válnak ébresztő, harmonizáló hatása van a lelkükre.

Éneklés és mozgás még együtt járnak ebben az életkorban. A gyerekek csak a külső mozgás segítségével képesek egyfajta belső csendet, nyugalmat átélni, amire a zene befogadásához és műveléséhez szükségük van. Ez a mozgás nem néptánc. A dallamvilágot még nem köti „földhöz” a metrikus mozgás. De lehetnek népi gyermekjátékok, természetutánzó mozgások. A zene mozgó kép szerepét töltheti be.

Az első osztályokban legfontosabb hangszer az emberi hang. Az éneklés mellett olyan egyszerű technikájú hangszereket ismertetünk meg a gyermekekkel, melyek sokféleségükben is egy egész érzetét próbálják táplálni a tanulóknak. Ezeket a hangszereket minden gyerek használja, néha egy időben, néha kisebb csoportokban, egyenként is.

Ebben a korban a gyermek még nem képes a saját hangjára ráfigyelni. Az intonáció a felnőtt tiszta hangja meg a jól behangolt hangszer hatására fokozatosan csiszolódik.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

- számtalan gyerekdal, dalos körjáték ismerete az óvodából
- spontán énekbeszéd mozgásos játékokhoz kötődve

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- szabadon áramló „kvinthangulatú” dallamok a D E G A H D' E' „hangtérben” (nem igazán hangsorként használjuk), melyekkel hallás után ismerkednek meg a gyerekek – s ritmus még össze van kötve a szöveggel, nem kötődik a mérőhöz, sem az ütemhez, hanem a beszéd szabad lélegző ritmusát követi.
- zene és mozgás teljes egysége
- irány, hallás és térhallás fejlesztése különböző mozgásos-zenei játékok segítségével (pl. csukott szemű játékok)
- mesét, történetet „illusztrálnak” különböző hangszerekkel

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az éneklés mellett minden gyerek tanul hallás után játszani a gyermekhárfa és az ugyanúgy hangolt pentaton furulyán
- a hangszereken a tanár által előjátszott improvizált dallamokat, vagy már ismert dalokat játszanak
- egyéb hangolt és nem hangolt hangszerekkel (pl. metallofon, fécskák, kavicsok, csengők, csörgő, triangulum, stb.) minél sokszínűbb hangélményt nyújtunk a gyermekeknek
- körjátékok, táncok, geometrikus formák lejárása különböző hangszerekkel
- népi gyermekjátékok, egyszerű pentaton népdalok megismerése

Kapcsolódási pontok

- a különböző epochákhoz kapcsolódó mesék illusztrálása, dramatizálása zenei elemekkel
- az éneklés mint jeladás, átvezetés két mozzanat között, hangulatteremtés

Kulcsfogalmak / fogalmak

- népdal
- gyerekjátékdal
- körjáték
- különböző anyagok – fém, kő, fa – hangszínének minőségei
- hosszabb, rövidebb időtartamú hangok
- gyors-lassú
- furulyatechnika alapfogalmai (ujjak mozgása és a hangok változása közötti összefüggések)

A fejlesztés várt eredményei

- dalokat ismernek meg hallás után
- aktívan részt vesz az iskola vagy a helyi közösség hagyományos ünnepein, tematikus projektein
- megismeri a gyermekdalokhoz kapcsolódó játékokat
- megtanulják helyesen használni a pentaton furulyát, a gyermekhárfa, a pentaton xilofont, melyeken a tanár által előjátszott dallamokat és a már tanult énekeket játsszák
- találkoznak még sok más, különböző hangulatú, „mozdulatú”, hangszíntű hangszerrel is
- differenciálódik a zenei hallásuk
- bár zeneelméleti ismeretekkel, kottairással nem foglalkozunk, jelentősen fejlődik a ritmikai, dal-vezetési képességük

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban megkezdett folyamat folytatódik, intenzívebbé válik. A második osztályban van az egyszólamúság kiteljesedése. Több figyelmet fordítunk a ritmikus munkára, de a ritmus még mindig nem kapcsolódik a mérőhöz, továbbra is a dallam egy elemeként van jelen.

A dalok hangulatának kiteljesítésére és önálló zenei hangulatok felépítésére is használhatjuk a különböző hangszereket, melyeknek köre ebben az évben kibővíülhet. A hangszerjáték minőségére, a megszólaltatás mozdulatára, szépségére is fontos odafigyelni, és azt javítani is kell, bár a tanulás során még mindig a személyes példa a legfontosabb. A hangszerjátékot továbbra is utánnézéssel sajátítják el a gyerekek.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

- pentaton furulya helyes használata
- A gyerekhárfa, xilofon és más kezdetleges „hangszerek” hangzásvilágának ismerete
- Összeszedettebb egyszólamú együtt-éneklés

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- új dalokat ismertetünk meg a gyerekekkel, többek közt a különböző napszakokhoz, évszakokhoz kapcsolódóan, amelyek továbbra is a „kvinthangulatban” maradnak (D E G A H D' E' hangtér, szabad ritmus, egyszólamúság)
- szabad játék, beszélgetés a hangszerekkel, improvizáció
- a hallás fejlődését szolgálja, ha a gyerekek váltakozva énekelnek, zenélnek és hallgatják egymást
- a dalokat és hangszerjátékot kísérő geometrikus mozgások, illetve a hallást és a térbeli tájékozódást fejlesztő mozgásos-zenei játékok bonyolultabbá válnak

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az utánnézéson keresztül a ritmus és a dallam fokozatosan tudatosabbá válik (pl. a gyerekek csukott szemmel mutatják a dallam ívét a kezükkel)
- a hangok első élménye (világos-sötét) továbbfejlődik és tér-élménnyé alakul (magas-mély)
- bonyolultabb népi gyermekjátékok

Kapcsolódási pontok

A hangszerjáték, éneklés a tanítás legkülönbözőbb fázisaihoz kapcsolódhat (pl. dramatizált állatmesék, fabulák, vagy a szentek életéről tanult történetek csodáinak illusztrációja)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Hangszerkíséret
- Hangos-halk
- Hangerő
- Magas hang – mély hang
- Különböző hangszínminőségek

A fejlesztés várt eredményei

- különböző hangszíneket, hangmagasságokat, ellentétes dinamikai szinteket hallás után megfigyel és reprodukál
- rövid dallamsorokat rögtönöz
- a tanári instrukciók alapján alakít, finomít zenei előadásmódján
- a gyermekek dalkincse további „kvinthangulatú” dalokkal bővül (állatokról, szentekről, napszakokról, évszakokról)
- kialakul a magas, illetve mély hangok érzése
- a furulya-, xilofon-, metallofon-, gyermekhárfajátékban nagyobb biztonságra tesznek szert
- tudatosabbá válik a ritmus és a dallam különbözősége
- fejlődik az egymásra figyelés képessége (hol zenélők, hol hallgatók)
- zenei hallásuk továbbfejlődik, a hangszerjáték hatására tisztul az intonáció

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A gyermekek szellemi-lelki fejlődése lehetővé, sőt szükségessé teszi a zenei kihívások változását, így pl. a kottaírás és -olvasás bevezetését. Egyre hallhatóbbá kell válnia az alaphangnak és beleszól a dalokba az egyenletes mérő. Ekkor érkezik el az ideje az egyéni, személyiségre szabott hangszer gondos kiválasztásának is. A legnagyobb feladatunk a belső zenei középpont kialakítása és megerősítése. Ennek a zenei centrumnak a megszületése az egyes gyerekekben feltétele annak is, hogy az első egyszerű lépéseket megtehessek az osztállyal a többszólamúság felépítésében.

Fontos megjegyezni, hogy ez az egész fent leírt zenei folyamat az osztály szellemi-lelki érettségétől, igényétől függően eltolódhat. Gyógyító, tápláló, ha minél tovább belemerülhetnek a „kvinthangulatba”, amely minden később kibomló zeneiség ősforrása, így ennek elhagyását jobb késleltetni, mint siettetni.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

- a számtalan dal ismeretéből adódó differenciált zenei hallás
- furulya, hárfa, xilofon, metallofon, stb. helyes használata
- biztonság az intonációban, ritmikai elemekben

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- zenei írás, olvasás
- zenei ismeretek, ritmikai fejlesztés
- kilépve a gyerekekkel a kvinthangulatból, az első lépés a modális hangsorok felé vezet (D, G vagy E alaphanggal, vagyis dór, mixolid vagy fríg hangsorok).
- a gyermekhárfáról áttérhetünk a gyermeklira használatára, amely már alkalmas a hétfokúság és többszólamúság megtapasztalására és amelynek a hangja is erősebb (van rezonátorteste).
- bevezetjük a C-szopránfurulyán való játékot, amelyet továbbra is utánnézéssel sajátítanak el
- különböző szólóhangszerek bemutatása, amely az egyéni hangszerválasztást készíti elő

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- bevezetjük a többszólamúság legegyszerűbb formáit: kérdés-felelet (szóló-tutti), tartott hang, osztinató szólam, kánon, kvódlit
- jó gyakorlási lehetőséget nyújtanak mind az éneklésben, mind a furulyázásban, illetve lírázásban a magyar népdalok és más népek dalai is
- tudatos módon kiemelhetjük a dalok ritmusát és a többszólamúság bevezetésével egyidejűleg megjelenhet a zenében a mérő, az egyenletes lüktetés is
- elkezdjük a zenei írás-olvasás tanítását, az ötvonalas kotta, a violinkulcs, a hangmagasság lejegyzését, szolmizációt Kodály-módszer szerint
- a hangjegyírást legkönnyebben a furulyázáshoz köthetjük

Kapcsolódási pontok

Az epochák témáihoz (mesterség, házépítés, Ótestamentumhoz kapcsolódó héber) dalok, kánonok megismerése, munkadalok és az ehhez kapcsolódó jellegzetes mozgások, ritmusok

Kulcsfogalmak / fogalmak

- kíséret
- népdalfeldolgozás
- vonal-vonalköz
- pótvonal
- kezdőhang – záróhang
- osztinató

- dallam
- dallamsor
- kánon
- hangjegy
- forte-piano
- halkítás-erősítés
- dallam- és szöveghangsúly
- hétfokú hangsor
- pentaton
- ötvonalas kotta, violinkulcs, hangmagasságok, szolmizációs elemek fogalmainak megismerése
- a mérő, egyenletes lüktetés, hangsúly tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

- a zeneművek befogadásában kreatívan használja képzeletét
- életkori sajátosságának megfelelően képessé válik a zeneművek érzelmi és intellektuális befogadására
- adott szempontok alapján figyeli meg a hallgatott zeneművet
- kitágul a gyermekek hangzásvilága, megismerkednek egyes modális hangsorokkal
- ebben az évben fokozatosan képessé válnak az egyszerű többszólamúság átélésére, kipróbálására (kánon, kvódlibet, osztinató, orgonapont), mind az éneklésben, mind a hangszeres játékban
- megismerkednek a C-szopránfurulyával és a hétfokú gyermeklírával
- képessé válnak a ritmus és a mérő kihallására a dalokból
- tovább bővül a népdalkincsük
- megkezdik az ismerkedést a szolmizációs hangokkal, az ötvonalas kottával

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban a zenei tevékenységek között hangsúlyosabb lesz a ritmikus munka, mint eddig, bár még a harmónia a legfontosabb. Főleg az egyenletes mérő sokrétű gyakorlása kerülhet előtérbe. Az alaphang most már teljes súllyal jelen van. A „kvinthangulat” és a klasszikus zene dúr-moll kettőssége között fontos átvezető minőség lehet ebben az életkorban a modális zene sokrétű világa (régizene, magyar és más népek zenéje), amelyben még bármely hang alaphanggá válhat. A negyedik osztályban fontos, hogy minden gyerek tanuljon egyszerű dallamokat lapról olvasni.

A törtek tanulásához kapcsolódóan, mely a főoktatás egyik kulcsfontosságú korszaka, a hangok időbeli értékével kiemelten foglalkozunk, megtapasztalás és tudatosítás szintjén. Megjelennek az

egyszerű ütemek.

Hangsúlyt fektetünk az egyéni szereplésre, a rezszonszoriális vagy concerto formák ősképeinek megismerése kapcsán (szóló-tutti).

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

- kottaolvasási alapelemek birtokában vannak
- számtalan hangszeres és énekes dal ismerete
- többszólamúsággal kapcsolatos alapfogalmak ismerete

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- zenei írás, olvasás
- zenei ismeretek, ritmikai fejlesztés
- továbbra is a modális hangsorok sokszínű világában maradunk (népdalok, vándordalok, trubadúr énekek, stb.)
- a gyerekek lehetőséget kapnak a szóló minőség megélésére
- elkezdődhet az ismerkedés a néptánc bizonyos elemeivel (kör- illetve láncforma)
- bevezethetjük a C mellé az F-hangolású alt, de akár a C-tenorfurulyát is, a középkorú zene kvint-párhuzamos (faux-bourdon kíséretes formájában)

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- kánonok, kvódlibetek, egyszerű kétszólamú éneke hangszeren is
- lehetőséget adhatunk, hogy játékos formájában vezényeljenek a gyerekek (hangerő, tempó, ritmus jelzése egyéni kézmozdulatokkal, szóló-tutti beintése)
- megerősödik a ritmikus munka a gyerekekkel: különböző ritmusok körbeadása lábbal, tapssal, irányváltások a körben, ritmuskánonok, két különböző ritmus egyszerre, ritmuskíséret a dalokhoz
- sokféle módon gyakoroljuk a mérő, ritmus és dallam kapcsolatát
- újféle ütőhangszereket vihetünk az osztályba (térdfákat, különböző nagyságú dobokat)
- folytatódik és hangsúlyosabb lesz a szolmizálás és a kottaírás-olvasás tanulása
- dallamdiktálás, egyszerű dallamok lapról olvasása hangszerrel és énekelve is
- megismerkednek az ütemekkel, egyszerűbb ritmikai elemekkel
- az élő zenéből kiindulva tudatosítjuk az egyszerű zenei formákat

Kapcsolódási pontok

- a honismeret tantárgyhoz kapcsolódóan előtérbe kerül a magyar népdal (Kodály Zoltán: Hány János)
- a törtek megismeréséhez kapcsoljuk a hangjegyértékek (az idő törtjei) elsajátítását

Kulcsfogalmak / fogalmak

- néptánc, tempo giusto, magyar népszokások, jeles napok, táncház
- zenekar
- duó, duett, szólóénekes
- ritmus
- szünet
- ütem
- ütemvonal
- záróvonal
- ismétlődés, visszatérés a zenében, vagy ABA forma
- ütemmutató
- ritmushangszer
- rögtönzés
- ritmuskánon
- a kottaolvasás-íráshoz szükséges elméleti alapfogalmak: hangmagasság, ritmus, hangjegyértékek, egyszerű ütemek, szolmizáció
- egyszerű formai elemek alapfogalmai

A fejlesztés várt eredményei

- egyszerű ritmussorokat rögtönöz
- további modális dallamokat, népdalokat, vándordalokat, trubadúr énekeket, stb. tanulnak meg énekelni és hangszeren játszani
- bonyolultabb kánonokat, kétszólamú darabokat képesek énekelni
- jelentősen fejlődik a ritmusérzékük, hangfantáziájuk
- a dalokat képesek más ritmussal kíséreni
- ismerik a szolmizációs hangok és hangnevek használatát
- egyszerű dallamokat képesek lapról énekelni, illetve hangszeren játszani
- elkezdik a tanulmányaikat egyéni szólóhangszereiken
- kialakul az osztályközösség „zenekari”, együttese

Bevezetés 5-8. évfolyam

Ebben a korban a gyerekek zenei világát a „terchangulat” jellemzi. A modális hangsorokat a dúr-moll (kis és nagyterc) kettőssége, az érzésvilág polaritásának vidám-szomorú, világos-sötét zenei megszólalása váltja fel. Következő lépésként pedig a terchangulatban megjelenő szubjektív lelki kifejezés a tudás felé fordul.

Az eddig megszerzett tapasztalatokat tovább lehet tudatosítani. Ebben nagy segítséget nyújthat a Kodály-koncepcióra épülő zenepedagógiai gyakorlat, ennek velejárójaként a magyar nemzeti hagyomány ápolása.

Fontosak a szabad improvizatív zenei gyakorlatok, játékok, melyek intenzíven járulnak hozzá az egymásra figyelés, formaérzék, szociális képességek kialakulásához. Megerősödik az összetartozás érzése, az egyén helye az egészben.

Az óra legnagyobb része továbbra is közös zenéléssel telik. A zenehallgatás valódi képessége a zenei aktivitásból születik meg azáltal, hogy ez a külső aktivitás az évek során belső lelki mozgékonyossággá alakul át. Ez a sorrend a 9-10. életév után fokozatosan megfordul, s ettől kezdve az intenzív belső aktivitásból kell, hogy a füllel is hallható zenei tevékenység megszülessen.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ötödik osztályban feltétlenül időszerű, hogy most már a gyerekek kezdjenek el alkalmazkodni a zene törvényeihez és ne fordítva.

A gyerekeknek újfajta igénye ébred belemerülni a harmónia minőségébe (modális harmóniák, illetve átmenet a dúr-moll világába) és ez lehetővé teszi, hogy olyan többszólamú darabokat énekeljünk velük, melyek felbecsülhetetlen értékű alapot szolgálnak a későbbi zenei tevékenységeikhez. Ebben az életkorban az alaphang viszonyítási alap lesz számukra, ez megnyitja az utat a modális zenéből a dúr-moll világa felé. A többszólamúságban a valódi kétszólamú polifóniához érkezünk el. Fontos, hogy ebben a kétszólamúságban addig maradjunk, amíg biztosan nem képes az osztály (vagy legalább a többség) a zenei tevékenység közben a másik szólamra is figyelni). Csak ekkor érdemes a szólamok számát növelni, illetve bonyolultabb darabokat választani.

Az osztályközösség „zenekara” a soprán, alt, tenor, basszus, azaz a teljes furulya-család hangszerreit magába foglalhatja, és esetenként már a gyerekek egyéni hangszerait is be lehet vonni a közös zenélésekbe.

Bár a kotta szerepe évről évre nő, a gyerekek továbbra is tanulnak komoly darabokat hallás után.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

- csaknem az egész osztály tisztán intonál
- képesek tartani a saját szólamukat a többszólamúság keretén belül
- egyszerű kottát leolvasnak lapról (hangszeren és énekelve)
- ritmikai biztonság

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- zenei írás, olvasás
- zenei ismeretek, ritmikai fejlesztés
- áttérés a dúr-moll hangrendszerekre
- népballadák, nehezebb, díszesebb népdalok
- valódi két- esetleg háromszólamúság
- nagyobb koncentrációt igénylő „szociális” hangszerekkel ismerkedhetünk meg (pl. vasrudak, hangolt gongok)
- egy-egy ügyesebb gyerek már behozhatja a saját szólóhangszerét és bevonhatjuk a közös zenélésbe (ezzel gyakran a hangszer tanuláshoz is új lendületet adunk)

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- ritmusdiktálás furulyával
- ütem és ritmus kapcsolatának érzékeltetése
- hangbemelegítők
- hangértékekhez kapcsolódó ismeretek fejlesztése, tudatosítása
- bonyolultabb ritmusképletek (pontozás, szinkópa, felütés) megismerései
- a dúr és a moll hangsor megismerése
- az alaphang felismerése
- újabb ütemjelzések

Kapcsolódási pontok

- a történelem epocha hangulatához kapcsolódnak a gongok, csövek, vasrudak, valamint szanszkrit, görög szövegű dalok
- szomszédos országok népdalai, balladái, néptáncai a földrajz epocha háttereként
- népies műdalok a magyar költészethez kapcsolódóan

Kulcsfogalmak / fogalmak

- újabb szakkifejezések: ötvonalas kotta, G-kulcs, oktáv, allegro, felütés, da capo, stb.
- a zeneelmélet ritmikai, dallami, formai területeinek összes alapfogalmának ismerete
- régi és új stílusú népdal
- kvintváltás
- ereszkedő és kupolás dallamvonal
- tempo giusto, parlando, rubato, mezzoforte

- népi és klasszikus hangszeres családok és hangszerek
- kis éles, kis nyújtott ritmus
- tizenhatod
- váltakozó ütem
- dúr-moll jelleg
- dúr
- természetes moll
- abszolút hangnevek
- tempójelzés

A fejlesztés várt eredményei

- csoportosan vagy önállóan, életkorának és hangji sajátosságainak megfelelő hangmagasságban énekel, törekszik a tiszta intonációra, kifejező, a zene stílusának megfelelő előadásra
- változatosan tudja alkalmazni a tempó és dinamikai, előadási utasításokat (tempo giusto, parlando, rubato, piano, mezzoforte, forte)
- a tanult dalokhoz kapcsolódó dramatizált előadásokban osztálytársaival aktívan részt vesz
- aktívan részt vesz az iskola vagy a helyi közösség hagyományos ünnepein és tematikus projektjeiben
- a tanári instrukciók alapján alakít, finomít zenei előadásmódján
- a gyerekek fokozatosan megismerkednek a dúr-moll hangzással, illetve hangsorral
- újabb népdalokat, nehezebb, díszesebb népdalokat tanulnak
- biztonságot szereznek a kétszólamú éneklésben, mely mellé esetenként harmadik szólam is társulhat
- diktálás után képesek ritmusokat leírni
- további ütemeket, ütemjelzéseket ismernek meg
- ismernek alapvető zenei szakkifejezéseket
- csaknem teljesen tiszta intonáció
- furulyajátékuk technikailag nagyot fejlődik

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az óráknak egyre fontosabb szempontja az esztétikai élvezet, komolyan lehet, sőt kell is dolgozni a zenei megszólaltatások minőségén.

Megjelenik a zene és dráma kapcsolata, például az opera műfajában (Mozart: Varázsfuvola).

A gyerekeknek új élményt adhat más osztályokkal együtt formális énekkarban együtt énekelni, ezért jó, ha van középtagozatos kórus. Az akusztika tanulmányozása során (fizika főoktatás) a gyerekek találkozhatnak a zene tudományos vonatkozásaival, pl. a rezgő Chladni-lemezek (a zenei hangok különböző térbeli formáit jeleníti meg), felhangok, illetve elkezdődhet a különböző anyagok hangszí-
nének felfedezése.

Feltétlenül jó, ha az egyéni hangszerek ebben az évben visszatérnek az osztályba és helyet kapnak a zenei munkában. A háromszólamúság mind az éneklésben, mind a hangszeres játékban biztosan megcélozható.

Az eddig elsajátított, többnyire magyar dalkincs az európai népek dalaival bővül.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

- a dúr-moll hangsor ismerete
- biztonság a két- és háromszólamú darabok éneklésében
- ismerik az ütemeket, ritmikai értékeket, egyszerűbb ritmusképleteket
- ismerik az alapvető zenei szakkifejezéseket

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- zenei írás, olvasás
- zenei ismeretek, ritmikai fejlesztés
- hangszeres zene: egyszerűbb reneszánsz és barokk táncok, átíratok a meglévő hangszerekre és képességekre
- az improvizációhoz kötődve elkezdődhet a zenei ítélet és ízlés fejlesztése (hogyan indult, hogyan ért véget, figyeltek-e a zenélők egymásra?)
- újabb formai elemek bevezetése
- kamarazenélés, osztályzenekar
- középtagozatos kórus, klasszikus háromszólamú darabok
- a zene találkozása a mozgással a néptáncban

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- népi táncdalok, népballadák
- európai népdalok
- improvizatív énekgyakorlatok (megírt ritmushoz dallamot találni, kérdés-felelet játék, hanggal vezetés egy, illetve két csoportban, visszhang-éneklés, stb.)
- improvizációs gyakorlatok (hangbeszélgetések egyénileg vagy csoportban, vezénylések, csoportos improvizáció a megadott témára, illetve előre megbeszélt instrukciók szerint: dinamika, sűrű-ritka, tempó, stb.)

- egyszerű kánonok komponálása
- kottaolvasás és írás gyakorlása, előjegyzések helyes olvasása
- hangnemek megismerése és felismerése
- párhuzamos hangnemekkel való munka
- találkozás a kvintkörrel
- hangközök hallgatása, megismerése
- dallamalkotás improvizációval és annak helyes lejegyzése

Kapcsolódási pontok

- akusztikai elemek a fizikai tanításához kapcsolódóan
- oktáv, kvint, terc arányai
- európai dalok a földrajz epochához
- középkori zene, latin szövegű dalok a történelem epocha háttéréként

Kulcsfogalmak / fogalmak

- madrigál
- módosított hangok
- módosító jelek
- előjegyzés
- relatív szolmizáció
- hangrezgés
- kvintkör
- párhuzamos hangnemek
- hangközök, arányok
- frekvencia, felhangok

A fejlesztés várt eredményei

- a tanult ritmikai és dallami elemeket alkalmazva egyszerű ritmussorokat, dallamokat kiegészít és improvizál
- kérdéseket vet fel a zenemű üzenetére és kifejezőeszközeire vonatkozóan, többféle szempontot érvényesítve alkot véleményt
- hangszerkíséretes dalokat énekel, tanára vagy hangszeren játszó osztálytársa kíséretével
- klasszikus három, esetleg négyszólamú (Taizé) darabokat képesek a gyerekek énekelni)
- saját hangszereikkel is be tudnak kapcsolódni a közös zenélésbe
- négyszólamú furulyazenekar, dalok kísérete, kamarazene, szólóhangszer bemutató, osztályzenekar

- az improvizációs gyakorlatok közben fejlődik a zenei ítélőképességük és ízlésük
- a kottairás-olvasásban megtanulják az előjegyzések helyes olvasását
- felismerik a dúr és moll hangnemeket, valamint egyszerűbb hangközöket
- megismerkednek a kvintkör fogalmával

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban feladatunk, hogy felébredszük a minőségi zenei hangzás igényét és vágyát a gyerekekben. Segíthetünk első ítéleteiket megalkotni a zenéről. Megtanulják megkülönböztetni az egyes művek karakterét. Javasolt a diákok zenei műveltségének szélesítése koncertlátogatások segítségével is.

A ritmus egyre inkább a mérőhöz kötődik, és most már határozottan belép a zenébe a súly. Ekkor érdemes bevezetni az afrikai dobokat. A főoktatásban az év központi témája a reneszánsz korszak, illetve a reneszánsz életérzés, ami kiemelt helyet kaphat a zeneórákon is (reneszánsz tánc, az egyházi és világi zene ellentéte, a tökéletes szépség keresése, a féktelen öröm- és szabadságérzés). Ehhez az időszakhoz kapcsolódóan elkezdhetünk foglalkozni a zeneszerzők életrajzával is.

Fontossá válik ebben az életkorban a hangképzés, hiszen mind a fiúk, mind a lányok (ha kisebb mértékben is), ekkor esnek át a hangváltáson. Általában megjelenik a basszus hangszín, s ezzel együtt a négyszólamú éneklés lehetősége.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

- képesek négy szólamban énekelni, figyelnek az összhangzásra
- egyre jobban eligazodnak a kottában
- az énekelt kórusműveket hangszereken is elő tudják adni

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- zenei írás, olvasás
- zenei ismeretek, ritmikai fejlesztés
- a különböző kultúrák dalai
- reneszánsz világi és egyházi zene
- ismerkedés az opera műfajával, áriák közös éneklése (pl. Monteverdi: Orfeusz, Mozart: Várázsfuvola)
- hangszeres csoportok, osztályzenekar, esetleg közép-tagozatos zenekar
- osztálykórus vagy alsó tagozatos diákkórus

- hangszeres zene reneszánsz, barokk, klasszikus zeneirodalomból
- a gitár megismerése (kadenciák, akkordok fogalma)
- zenei életrajzok (főként reneszánsz, de lehet barokk zeneszerzők élete is: Palestrina, Monteverdi, Bach)
- harmóniak megfigyelése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- négyszólamú madrigálok hangszeres vagy vokális megszólaltatása
- egyszerű műdalok, duók kísérettel, szintén közösen énekelve (Monteverdi, Carissimi, Purcell, Mozart, Haydn, stb.)
- hangképzés
- új hangszerek (gongok, vas- és bronzrúdak, tam-tam, líra, zengőhárfa, vonós pszaltérium) és klasszikus hangszerek közös improvizációja
- ritmikus improvizációk afrikai dobokkal és beszédhangokra is
- a basszuskulcs bemutatása
- tempó, ritmus, dinamika drámaiságának tudatosítása
- újabb ritmusképletekkel való ismerkedés, ütemváltások
- többszólamú ritmusok (Orff) lejátszása ütőhangszereken

Kapcsolódási pontok

- a világ népeinek zenéje a világtörténelem epochához
- a reneszánsz kor egyházi és világi zenéje a reneszánsz epochához
- afrikai sajátosságok és ritmusok, afrikai dobok – földrajz
- hangszeres improvizációk keleti zenére – földrajz

Kulcsfogalmak / fogalmak

- vegyes kórus, harmóniai elemek, műfajok (opera, oratórium), agogika
- kadenciák, akkordok
- a cappella
- kamaraének – társasének
- versmegzenésítés
- karmester; karvezető
- cselekmény, műfaj
- hangzat
- hármashangzat
- a vegyeskar szólamai (szoprán, mezzo, alt, tenor, bariton, basszus)

A fejlesztés várt eredményei

- megfigyeli az egyes hangszerek hangszínének a hangszerjáték és az előadásmód különbözőségéből adódó karakterét
- a zeneművektől inspirálódva produktívan használja képzeletét, megfogalmazza a zene keltette érzéseit, gondolatait, véleményét
- a világtörténelem epochához kapcsolódva különböző kultúrák dalait tanulják meg
- elmélyednek a reneszánsz kor énekes és hangszeres zenéjében
- találkoznak az opera műfajával, áriákat tanulnak meg
- saját hangszereiket egyre több formációban használják improvizatív módon is
- megismerkednek különböző fontos zenei életrajzokkal
- a kottairás-olvasás terén a basszuskulcs megismerése a feladatuk
- további hangközöket képesek felismerni

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Folytatjuk a zenei élvezet, mint cél megerősítését, és az ítélőképesség kiművelését. most már megvitathatjuk a zenei stílus és karakter kérdéseit is. A gyerekekben feltörő erős igazságérzet, magányosság és az önálló egyéniséggé válás igénye tükröződhet a romantikus szólódalokban. Ebben az évben folytathatjuk az ismerkedést a kiemelkedő jelentőségű zeneszerzők életútjával, egészen a romantikus korszakig. Felerősödik az oktáv-élmény, mint a saját szellemi út keresése, mint önmagam központjának felfedezése (tritónusz problematika, feszültség-oldás). Tovább erősödhet, bővíülhet a ritmikus munka a gyerekekkel, a dobolás, folytatódhat az egyes ütemek, ütemváltozások, bolgár ritmusok megismerése, átélése. Ez az év lehet a valódi négyszólamúság (igazi tenorral és basszussal) megszületésének ideje az osztályban, amely a közös éneklés új dimenzióit nyitja meg a gyerekek számára.

Emellett még további figyelmet igényel a fiúk változó hangja, feltétlenül szükséges a hangképzés.

Órakeret: 54 óra**Előzetes tudás**

- jól összekapcsolódik a hallás utáni (nem tudatos) és a kottakép utáni (tudatos) zenei szöveg gyors elsajátítása
- jól kifejlesztett ritmusérzék
- jártasság a többszólamú zenében
- ismerik a négyszólamú vegyes kórus hangzásminőségét

Tantárgyi fejlesztési célok

- zeneművek, énekes anyag
- hallás fejlesztés
- zenei írás, olvasás
- zenei ismeretek, ritmikai fejlesztés
- balladák, mődalok, spirituálék kísérettel
- kettő-négyszólamú dalok a capella és kísérettel (saját hangszereken)
- többszólamú énekes és hangszeres improvizáció
- szavalt, ritmikus kórusok és spirituálék
- dūr és moll kontrasztja
- az évváró drámaelőadás zenéjének megalkotása
- hangszeres zene: romantikus átíratok

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- ritmus- és dallamdiktálás
- improvizált zárlatok
- folytatódik a hangnemekkel való ismerkedés
- hangszeres technikai fejlődés
- életrajzok folytatása (klasszikusok és romantikusok, pl. Mozart, Beethoven, Schubert, Liszt, Erkel)

Kapcsolódási pontok

- a magyar irodalomban tanult versek zenés feldolgozásai
- idegen nyelv (angol, német) irodalmi szemelvényeinek zenés feldolgozása
- a világháborúk korszakának dalai

Kulcsfogalmak / fogalmak

- 3/8-os ütemmutató, 6/8-os ütemmutató, felütés/súlytalan kezdés
- a műfajokkal kapcsolatos kulcsfogalmak
- gitártechnikai és harmóniai fogalmak
- funkciók: tonika, szubdomináns, domináns

A fejlesztés várt eredményei

- követni tudja a zenei elemek összetartozását, egymást kiegészítő vagy egymástól eltérő struktúráját, a zenei kifejezésben betöltött funkcióját
- a zeneművek befogadásának előkészítése során részt vesz olyan közös kreatív zenélési formákban, melyek segítenek a remekművek közelébe jutni, felhasználja énekhangját, az akusztikus környezet hangjait, ütőhangszereket, egyszerűbb dallamhangszereket
- képessé válik a zeneművek érzelmi és intellektuális befogadására
- megfigyeli és felismeri az összefüggéseket zene és szövege, zenei eszközök és zenei mondanivaló között
- újabb operaáriákat, műdalokat és balladákat, illetve spirituálékat tanulnak kísérettel
- négyzólamú darabokat énekelnek a capella, illetve kísérettel
- képesek több szólamban improvizálni hanggal és hangszerrel egyaránt
- a hangnemeket most már biztosan ismerik fel, különböztetik meg egymástól
- további életrajzokkal ismerkednek meg (klasszikusok és romantikusok)

Bevezetés 9-12. évfolyam

A zeneitanításban elérkeztünk oda, hogy a zene ösztönös (nem tudatos) művelése már nem kielégítő táplálék a fiatalok számára. Mindarra, amit megtapasztaltak az első nyolc iskolaév alatt, most rá kell nézni tudatosan, észre kell venni azt a formai vázát, amelyre a zenei elemek épülnek.

Az egyes fiatalemberek útja azonban az emberiség történetében és kultúrtörténetében is tükröződik, így a zene korszakaiban is nyomon követhető. Kezdődik a barokk zenével (önmagára irányuló, témaközpontú), folytatódik a klasszikus stílussal (dualista, dialektikus) és a romantikus stílussal (modulációk, a térbeli gondolkodás kezdete, szociális érzékenység felébredése) és elérkezik a 20-21. századig (saját korunk égető kérdései, nyugtalan keresgélése).

Fontos eleme tehát a zeneoktatásnak a zeneelmélet, és ezen belül is kiemelt szerepet kap a formatan. A zenei forma, a tudatos Én jelenléte a zenében.

Ebben a folyamatban a zenetörténetnek is szerepe van. A zene különböző korszakairól tanult fozlányokat 11. osztályban fűzhetjük egybe, a zene-, illetve kultúrtörténeti epochában.

A 9. osztály leginkább a barokk kor bélyegét viseli magán. Az Én-központú gondolkodás, magányosság és mégis belesimulás a tömegbe (concerto-forma) megélése. 10. osztályban a diákoknak lehetőségük van intenzíven belemerülni a klasszikus zenei stílus formanyelvébe és követni annak fejlődését Haydntól Mozarton át Beethoven késői műveinek megjelenéséig. A 11. osztályban a materialista képektől (Smetana: Moldva) a nagy impresszionisták (Debussy: A tenger) imaginatívan inspirált művei felé haladunk. Ez az út lehetőséget annak az érzésnek a gyakorlására, melyet Rudolf Steiner „oktávérzésnek” nevez. A diákok azt élhetik át, hogy a szubjektív érzéseik (melyek beleragadtak a tonalitásba) engedni, lazulni kezdenek és így a tudat fényébe lehet azokat vezetni. A kompozíciós és improvizációs gyakorlatokban a romantika fontosabb stíluselemeit próbáljuk használni. A különleges modulációk által eddig nem sejtett terek nyílnak meg. A 12. osztályban a diákok valóban újat, a jövőbe mutatót, az ismeretlent, a sosem hallottat keresik a zenében is. A zeneirodalom is ezt a

képet tükrözi. Jól kapcsolódik ide Bartók Béla népzene-asszimilációja, áttérés az alaphangról a centrum-hangra. Új utat nyitnak a jazz-elemek, elszaporodnak az „izmusok”. Ezennel a 12. osztályban elkezdődhet az útkeresés az atonális zene világába. A klasszikus összhangzattan itt már nem ad valódi biztonságot.

Ünnepek alkalmával szülőket, tanárokat is belevonva, nagyobb lélegzetű műveket is előadhatnak: kantáták, operák, oratóriumok (esetleg ezeknek részleteit), ami rendkívül erős motiváció úgy a diákoknak, mint az egész iskolának.

Az iskola befejezésével a diákok képesek szintézist teremteni az egyetemes zene fejlődésével kapcsolatban. Kifejlesztett igényességük kell utat mutasson az egyes primitív felépítésű könnyűzene és a klasszikus zene hagyomány értékrendszerében.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ez a kor az intenzív keresés ideje. Fontos a fogalmak új, racionális alapokra helyezett átisméltése. Az individualitás és szabadság kérdései foglalkoztatják a leginkább a fiatalokat, miközben érzésviláguk még a szimpátia és az antipátia szélsőségei között mozog. Ez az állapot a zenében a dúr és moll hangnemek kettősségében tükröződik, amibe a diákok szívesen belefeledkeznek. A harmóniai színváltások érzelmi színváltásokként hatnak, ezért esik erre az időszakra az elementáris összhangzattan bevezetése.

Egyszerre válik fontossá a drámaiság (balladák, egyes Schubert-dalok) és a humor. Továbblépünk a ritmikus munkában is, méghozzá a nehezebb ütemek (pl. 5/4, 7/4) és a poliritmusok irányába. Javasolt a metronom használata.

A diákok megtanulnak megérteni és előadni különböző stílusú, egyszerű vokális és hangszeres műveket, a precizitás, logikus szerkesztés belső igényével. Egyes darabok szerkezetét is tanulmányozzák, rátekintve a zenetörténet bizonyos korszakaira, elsősorban a barokk zenéjét (ezen belül a fuga formát) és híres zeneszerzőit ismerik meg közelebbről. Sok iskolának van felső tagozatos kórusa – melyben minden tanuló részt vesz – és zenekara, azoknak részvételével, akik játszanak valamilyen hangszeren.

Órakeret: 52 óra

Előzetes tudás

- jól eligazodnak a többszólamú hangszeres zenében
- igényesebb kórusművek előadására is képesek
- ismerik a zeneelmélet alapvető törvényszerűségeit
- ismerik a hangnemeket, és a modulációt

Tantárgyi fejlesztési célok

- az iskolazenekarban vagy kamaraegyüttesekben gyakorolják az együtt-zenélés művészetét, illetve előadásokra is készülnek.

- pop- vagy jazz-szerű improvizációk az iskola ütőshangszer-gyűjteményének felhasználásával és gitárral
- dobolás epochaszerűen (poliritmusok)
- koncertlátogatás előkészítéssel és utólagos írásbeli feldolgozással

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Zeneművek, énekes anyag:

- a diákok által tanult idegen nyelveken megszólaltatott dalok
- klasszikus dalok és balladák (Carl Loewe, Schubert), dramatikusan dalok (Schubert: A halál és a leányka), népdalok, politikai dalok, könnyűzenei példák, stb. a capella és kísérettel, egyszólamban és többszólamban
- hangszeres darabok (Bach-invenciók) éneklése

Zeneművek, zenehallgatás:

- műveket leírni, jellemezni, összehasonlítani és írásban feldolgozni
- kapcsolatokat keresni a történelemmel és más művészetekkel
- zenei életrajzokat hasonlítani össze (pl. Mozart és Beethoven, vagy Bach-Händel-Vivaldi)
- zenei formátan: elsősorban barokk szerkesztési mód tanulmányozása, a fuga forma, kantáta, oratórium, concerto grosso, bevezetés az ellenpont szerkesztési módjába
- variációs formák megismerése és improvizációs lehetőségeinek kiaknázása
- különbségek a homofón és polifón szerkesztési módok között

Komplex készségfejlesztés:

- a zeneelmélet átismétlése, rátekintés a zeneelméleti struktúrák logikájára
- hangképzés
- felső tagozatos kórus
- általános tanulmányok folynak mind a hangszeres munkában, az improvizációs és kompozíciós feladatokban, mind a a capella művekben (hangsorok, kvintkörök, hangközök, hármás- és négyeshangzatok, illetve fordításaik, zenei írás és olvasás)
- a kortárs zene jelenségeinek első meg tapasztalása, különböző komponálási technikák megismerése és kipróbálása
- ismerkedés a blues jellemző akkordjaival (domináns-szeptim és kvártsekszt-akkord), valamint a jazz ritmikus elemeivel

Kapcsolódási pontok

- fény és sötét árnyalatok a zenében és a képzőművészetben
- a szakrális egyházi és a világi zene polaritásai és jellegzetességei
- történelmi korszakok
- a középkor és reneszánsz zenei jellegzetessége

Kulcsfogalmak / fogalmak

- formatani fogalmak (fúga, variációs formák, concerto grosso, vokális műfajok, kantáta, oratórium, recitativo, ária, duett, korál, passió, motetta, kyrie)
- jazz és blues stílusjegyei
- gregorián ének, szillabikus és melizmatikus dallam

A fejlesztés várt eredményei

- csoportosan vagy önállóan, életkoruknak és hangji sajátosságaiknak megfelelő hangmagasságban énekelnek, törekednek a tiszta intonációra. a tanult dalokat stílusosan, kifejezően adják elő
- emlékezetből és kottakép segítségével énekelnek régi és új rétegű magyar népdalokat, más népek dalait, műdalokat, kánonokat.
- értelmezik a népdalok szövegét, mondanivalóját, megtalálják bennük önmagukat
- a tanult népdalokat tájegységekhez, azok ma is élő hagyományaihoz, jellegzetes népművészeti motívumaihoz, ételeihez kötik
- hangszerkíséretes dalokat énekelnek tanári vagy hangszeren játszó diák kíséretével, a műdalok előadásában alkalmazkodni tudnak a hangszerkísérethez
- részt vesznek kreatív zenélési formákban
- a tanult dalokhoz kapcsolódó dramatizált előadásokban aktívan vesznek részt
- a tanult dalok üzenetét, saját életük, környezetük jelenségeire tudják vonatkoztatni
- felismerő kottaolvasással követik a ritmikai és dallami elemeket
- megnevezik és beazonosítják a kottakép alapvető elemeit, például tempójelzés, ütemmutató, violin- és basszuskulcsok
- aktívan részt vesznek az iskola vagy a helyi közösség hagyományos ünnepein, tematikus projektjein - a felső tagozatos kórusokkal nagyobb lélegzetű darabokat tanulnak meg
- ebben az évben a diákok műballadával foglalkoznak
- a dobolás epocha alatt nehezebb ütemekkel és azok együtthangzásával ismerkedhetnek meg
- megismerik a jazz és blues stílusjegyeit
- továbbfejlődik az improvizációs készségük
- újraértékelik a zeneelméleti ismereteiket
- megismerik a barokk szerkesztési módot (fúga forma)
- különböző hangszereket tanulmányoznak
- képesek megtalálni az összefüggéseket a különböző történelmi korok és zenéjük, illetve a zene és más művészetek között
- találkoznak a mai zenei élettel: improvizációban próbálnak ki különböző, a kortárs zenében használatos komponálási technikákat
- különböző műveket, zenei életrajzokat tudnak összehasonlítani, írásban feldolgozni, elemezni.
- koncerteket látogatnak, melyekre felkészülnek és melyeket utólagosan feldolgoznak

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ezt a korosztályt a klasszikus zene hangulatvilága, a szonáta, a szimfónia formai szerkezetének tanulmányozása, a téma és melléktéma ellentéte és kapcsolata jellemzi. A diákok megérik, hogy ez a zenei forma az emberből indul ki, és megismerése az ember megismeréséhez vezet el. Ebben az évben találkoznak az ellenpontozás technikájának egyszerűbb elemeivel is. Érdekes lehet egy áttekintés a zenepszichológiáról, azaz a zene hatásairól az ember életében. Mindezeket jól lehet tömbösíteni egy Beethoven-epochában, amelyből az ember küzdelmei, érzésviharai, mélypontjai és megdicsőülése kihallgatható.

Nagyobb szerepet vállalhatnak a fiatalok a koncerteken előadókként és szervezőkként egyaránt (hirdetés, programfüzet, utcai muzsikálás, mint kedvcsináló, stb.). Aktívabb a részvétel a helyi közösség életében.

Órakeret: 52 óra**Előzetes tudás**

- nagyobb lélegzetű darabokat képesek előadni
- jól kifejlődött ritmusérzék
- széles körű zeneelméleti és zeneirodalmi ismeretek
- harmonikus és polifonikus hallás

Tantárgyi fejlesztési célok

Zeneművek, énekes anyag:

- a dalkincs bővítése
- népdalok, műdalok, operaáriák, dalok musical-ekből, szonok, a capella és kísérettel
- klasszikus kórusművek négy- vagy többszólamban
- jazz jellegű dalok feldolgozásai
- spirituálék, gospel-ek
- iskolazenekar, kamaraegyüttes, osztályzenekar, melyben mindenki képessége szerint részt vehet
- bővülnek az improvizációs formák
- feszültség és oldás tükröződése a harmóniakban, sors, szenvedés, megdicsőülés zenei megvalósulása

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Komplex készségfejlesztés

- alapvető harmóniai tanulmányok, adott dallam harmonizálása
- kompozíciós tanulmányok, klasszikus ellenpont gyakorlatok

Zeneművek, zenehallgatás:

- kórus-átíratok Beethoven műveiből (Gyászinduló, Appassionata II. tétel, stb.)
- jól ismert zeneszerzők vagy zenészek (köztük akár neves jazz és popzenészek) életrajzának egyéni feldolgozása
- áttekintés a zenepszichológiáról, a zene hatásai (filmzene, reklám, háttérzene, elektromos zene, a zene szerepe a vallásban, a politikában)
- a szonátaforma, szimfónia, versenymű, opera formatani elemzése
- koncertlátogatás előkészítéssel és utólagos írásbeli feldolgozással

Kapcsolódási pontok

Költészettan: nyelvi elemek a zenei szövegben (verslábak, frázisok, szakasz, rímképletek, versmértékek motívikus megfelelői)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- poliritmusok
- összhangzattani fogalmak, funkcionalitás
- ellenponttani alapfogalmak
- nagy zenei formák (oratórium, szimfónia, szonáta, versenymű, vonósnégyes)

A fejlesztés várt eredményei

- nagyobb tapasztalatra tesznek szert a kórus- és zenekari munkában
- a felső tagozatos kórossal a klasszikus négy- vagy többszólamú kórusművek mellett jazz jellegű darabokat, spirituálékat, gospel-eket is énekelnek
- a dalok és a zeneművek befogadásához, azok előadásához felhasználják eddigi ritmikai, dallami, harmóniai ismereteiket;
- ismeretlen kotta esetében is vizuálisan nyomon tudják követni a hallott ritmikai és dallami folyamatokat
- fogalmi szinten ismerik a hangközök harmóniaalkotó szerepét
- értik és azonosítják a különböző formarészek zenén belüli szerepét
- a zeneműveket összekapcsolják élethelyzetekkel, melyeket saját életük és környezetük jelenségeire, problémáira tudnak vonatkoztatni.
- kérdéseket vetnek fel a zenemű üzenetére és kifejezőeszközeire vonatkozóan
- értelmezik és önállóan véleményezik a zenéhez társított szöveg és a zene kapcsolatát
- bepillantanak a harmóniatanba és ellenponttanba
- a zenei formában most a klasszikus stílus zenei formáit ismerik meg mélyebben, elemzik és próbálják ki (szonátaforma, szimfónia, versenymű)
- jól ismert zeneszerzők vagy zenészek életrajzát dolgozzák fel önállóan
- koncerteket látogatnak, melyekre felkészülnek és melyeket utólagosan feldolgoznak

- ismerik a főbb fővárosi zenei intézményeket (például Zeneakadémia, Magyar Állami Operaház, MŰPA), főbb vidéki zenei centrumokat (például Kodály Központ – Pécs, Kodály Intézet – Kecskemét), továbbá lakóhelye művelődési intézményeit
- fogalmi szinten tájékozottak a zenének a viselkedésre, fejlődésre és agyműködésre gyakorolt hatásaiban
- önálló kutatást végeznek feladataik megoldásához nyomtatott és digitális forrásokban

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az évben van a legtöbb iskolában a zenetörténet epocha, mely az eddig ismert zenedarabokat, impulzusokat, stílusokat és szerzőket elhelyezi az időben. Az epocha kezdődhet akár az emberiség korábbi kultúrszakaszaival (ó-indiai, óperzsa, ó-egyiptomi, görög-római), és a 20. század zenei forradalmáig (Schönberg, Bartók) vezet el a diákokat. Továbbfejleszthetjük ezen a zenetörténeti epochán keresztül is a zenei ítéletet, a zenei ízlést és a zenei igényt. Kiemelt eleme a zenei munkának a klasszikus, illetve romantikus műdalok szólóéneklése. Megfigyelhető a zene drámai hatása, a ritmus-dallam-harmónia összedolgozása, a feszültség-oldás tükröződésében. Jó téma a zene keltette képek, valamint képek keltette zene (Muszorgszkij: Egy kiállítás képei, Richard Strauss: Till Eulenspiegel).

Fontos az összehasonlító célú zenehallgatás, pl. Dies irae a gregórián zenében, Mozart és Verdi Requiem-miséiben.

Órakeret: 52 óra

Előzetes tudás

- biztosabban olvasnak bonyolultabb kottaképet
- koncentráltan hallgatnak zeneműveket és az elmélyített zeneelméleti tudásra alapozottan meg tudják ítélni ezeket
- képesek kihallgatni a művek érzelmi hátterét

Tantárgyi fejlesztési célok

Zeneművek, énekes anyag:

- a dalkincs bővítése: romantikus műdalok, kórusművek, népdalok, kamarakórus (duók, triók, kvartettek is) a capella vagy kísérettel
- tiltakozó dalok, társadalomkritika

Komplex készségfejlesztés:

- iskolazenekarban, kamaraegyüttesekben, osztályzenekarban (speciális hangszerelés, amelyben mindenki képesség szerint részt vehet) dolgoznak a diákok
- bővülnek az improvizációs formák

Zeneművek, zenehallgatás:

- zenetörténet epocha a főoktatásban
- fejlődési korszakok a zenetörténetben a kezdetektől a 20. századig
- jelentős művek a különböző korszakokból, hangsúlyosan a romantikából
- apollói, dionüszoszi elemek kifejezésmódjai, formái
- programzene

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- szólóéneklés (pl. Schubert: Téli utazás, más romantikus műdalok)
- különféle zenedarabok leírása, összehasonlítása, osztályozása
- a klasszikus formák átalakulása, kibővülése
- a kromatikus hangsor
- egészhangú skála
- a tonalitás széthullása
- írásos munkák nagy romantikus zeneszerzők életéről (Schumann, Chopin, Liszt, Wagner)
- koncertlátogatás előkészítéssel és utólagos írásbeli feldolgozással

Kapcsolódási pontok

- történelem: a kereszténység zenéje (gregorián zene, az európai zenekultúra kútfője)
- történelmi korszakok/zenei stílusok
- török világ – keleti elemek a Kárpát-medence népzenejében

Kulcsfogalmak / fogalmak

- programzene
- egészhangú skála
- zenei stílusok
- művészettörténeti vetületek
- kromatika, hangfűrt
- formatani fogalmak (dalciklus, etűd)

A fejlesztés várt eredményei

- a dalkincs további bővülése romantikus műdalokkal, forradalmi, tiltakozó dalokkal
- hangszeres részvétel kamaraegyüttesekben, zenekarban
- felső tagozatos kórus, kamarakórus repertóriumának bővülése
- bővül az improvizációs lehetőségek tárháza
- új zenei formákkal találkoznak: szimfonikus költemény, rapszódia

- megismerik a romantikus zene érzelmi tartalmait
- a zeneszerzők életét önállóan dolgozzák fel
- ismerik a kromatikus hangsort és egészhangú skálát
- különbséget tudnak tenni korszakok, műfajok között
- felismerik adott zeneműben a stílus és korszak hatását
- a zeneműveket tanári segítséggel történelmi, földrajzi és társadalmi kontextusba helyezik
- kezdetben tanári segítséggel, majd önállóan azonosítják a zenében megjelenő társadalmi, erkölcsi, vallási, és kulturális mintákat
- a zeneműveket zenetörténeti kontextusba tudják helyezni, kapcsolatot találnak történelmi, irodalmi, kultúrtörténeti vonatkozásokkal, azonosítják a műfaji jellemzőket
- zenei ízlésük az értékek mentén fejlődik
- koncerteket látogatnak, melyre felkészülnek és melyeket utólagosan feldolgoznak

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Röviden újra át lehet tekinteni a zenetörténetet, de ebben az évben a hangsúly a 20. századi és kortárs zenén van. A diákok képessé válhatnak arra, hogy a modern zene jellegzetes jelenségeit felismerjék és leírják. A zenetörténet fő áramlatainak megértése segít a diákoknak abban, hogy tudatosan forduljanak a ma kérdései és problémái felé. Megértik, hogyan tükröz személyes emberi és isteni, szakrális érzéseket a zene (világi és egyházi zene). Megélik a drámai-lírai kontrasztokat, valamint a magunkból kifelé, vagy a magunkba befele vezető hanghatásokat.

Ekkorra kialakulhat egyfajta érzék a fiatalokban, hogy a különböző zeneszerzők stílusát első hallásra meg tudják különböztetni egymástól (pl. Haydn, Mozart, Beethoven). Fontos esemény lehet egy olyan közös művészeti alkotás létrehozása, amelyben több művészeti ág is összekapcsolódik.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

- biztonsággal eligazodnak a zenekultúrákban
- kifejlett ritmus-, harmónia-, formaérzékük képessé teszi őket arra, hogy aktívan bekapcsolódjanak környezetük zenei életébe
- fogékonyak a zenei minőség és esztétikai értékek iránt

Tantárgyi fejlesztési célok

Zeneművek, énekes anyag:

- dalkincs bővítése: kórusművek, népdalok, 20. századi műdalok, kamaradarabok a capella és kísérettel

Szólóéneklés

- felső tagozatos kórus: bartók és kodály egyes kórusművei, palestrina, monteverdi, byrd polifón egyházi művei, kantáták
- búcsúkoncert, tehetséges diákok szólómunkája

Komplex készségfejlesztés:

- iskolazenekarban, kamaraegyüttesekben, osztályzenekarban mindenki képessége szerint vesz részt
- bővíthetnek az improvizációs formák

Zeneművek, zenehallgatás:

- zenetörténeti áttekintés, melyben a hangsúly a modern zenén van (debussytól)
- a zene fejlődése a második világháború után
- rátekintés a kortárs zenére (Ligeti, Kurtág, Janacek, Arvo Pärt, Penderecki, Cage, stb.)
- filmzene
- a zene és technológia (elektronikus, szintetizált, számítógépes zene)
- harmóniatan: tizenkétfokúság

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- közös műalkotás létrehozása különböző művészetek bevonásával (zene, költészet, euritmia, dráma, szobrászat, színhatások)
- fontos 20. századi művek és zeneszerzők (Schönberg, Berg, Prokofjev, Sztravinszkij, Bartók, Kodály, Hindemith, Messiaen, stb.) ismertetése, jellemzése, összehasonlítása és csoportosítása
- egy modern zeneszerző életrajza (önálló írásos munka)
- koncertlátogatás: klasszikus és modern művek előkészítéssel és utólagos írásbeli feldolgozással

Kapcsolódási pontok

- esztétika: mi az érték a zenében, esztétikai és érzéki élmények zeneisége
- történelem: átfogó kép a történelmi korok lelki háttéréről
- dráma: zenei háttér megteremtése

Kulcsfogalmak / fogalmak

- dodekafónia
- modern zenei építkezés fogalmai
- modern paleográfia alapfogalmai
- szintetizált zene, számítógépes zene
- bitonalitás, atonalitás, funkcionalitás, egészhangú skála, aleatórikus zene és konkrét
- autentikus, tradíció, átdolgozás, dialektus, Magyar Népzene Tára
- zsoltár típusú népdal, szillabikus, melizmatikus dallam

A fejlesztés várt eredményei

- tovább bővül a dalkincs 20. századi műdalokkal, kamaradarabokkal
- a felső tagozatos vagy kamarakórusban nehezebb műveket is elénekelnek a diákok, pl. Bartók, Kodály, illetve reneszánsz vagy barokk nagy formákat
- a kórus és az iskola zenekara együtt lépnek fel
- a diákok saját műalkotást hoznak létre több különböző művészet bevonásával
- egyes diákok szólóelőadáson dolgoznak
- a zenetörténetben újra elmélyednek, már megértik a 20. századi és kortárs zenét
- fontos 20. századi műveket és zeneszerzőket ismernek meg
- rátekintenek a zene és elektronika kérdéseire
- elmélyülnek a harmóniatanban
- megismerik a tizenkétfokúságot
- képesek összpontosított, elmélyült figyelmű zenehallgatásra
- koncerteket látogatnak, amelyre felkészülnek és amelyet utólagosan feldolgoznak
- a hallott zeneműveket érzelmi és intellektuális módon közelítik meg, értik és értékelik a művészeti alkotásokat
- ismernek magyar és más kultúrákra jellemző zenei sajátosságokat, s ezeket újonnan hallott zeneművekben is felfedezik
- megfigyelik a különböző zenei interpretációk közötti különbségeket, s azokat véleményezik
- társítani tudják a zeneművekben megfogalmazott gondolatokat hangszerelési, szerkesztési megoldásokkal, kompozíciós technikákkal, formai megoldásokkal
- órai tapasztalataik és saját ismeretanyaguk alapján önálló véleményt alkotnak a zenemű mondanivalójáról, és azt az adott zeneműből vett példákkal illusztrálják
- alapszintű ismereteket alkalmaznak a digitális technika zenei felhasználásában
- az elsajátított zenei anyagot élményszerűen alkalmazzák tematikus projektekben

- konkrét művek példáin keresztül elkülönítik és egymással kapcsolatba hozzák az irodalomhoz és különböző művészeti ágakhoz (film, képzőművészet, tánc) tartozó alkotások jellemző vonásait a nyelvi, vizuális, mozgási és multimédiás művészetekben és a zenében
- konkrét, a tanár által választott műalkotásokon keresztül összehasonlítják a különböző művészeti ágak kifejezőeszközeit, például hogyan fejez ki azonos érzelmet, mondanivalót a zene és más művészetek.

DRÁMA

Bevezetés

A dráma szerepe a kompetenciák kialakításában

A dráma, mint művészi és művészetpedagógiai tevékenység olyan képességek megalapozásában vesz részt, mint az árnyalt önkifejezés, a kommunikáció, az együttműködés, az igényesség és a szépség iránti fogékonyság, a kreativitás, az alkotóképesség, a felelősségtudat. Ezek a képességek olyan kompetenciák kialakításában játszanak fontos szerepet, mint a kulturális kompetencia (gondolatok, élmények és érzések kreatív kifejezése), a kommunikáció, a személyközi kompetencia (a személyközi készségek hatékony alkalmazása a köz- és magánéletben) és a vállalkozói kompetencia (az egyén felelőssége saját cselekedetei iránt). Ily módon a drámával való foglalkozás célja nem művészek nevelése, hanem a művészi tevékenységen át a minden egyes gyermekben szunnyadó saját képességek és életcélok kibontakoztatása. A tehetséggondozás természetesen részét képezi a feladatoknak.

A dráma a testi kifejezőképességek gyakorlásával hatással van az érzékek fejlődésére, a térbeli tájékozódásra, a verbális és nem verbális kifejezőeszközökre, a mozgás harmóniájára és a beszéd tisztaságára. Mint közösségi tevékenység elősegíti a mások iránti empátia és megértés kifejlődését, a kapcsolatteremtést, tudatosítja a közösségi együttélés szabályait, ezáltal hatással van a gyermek morális fejlődésére. Segít abban, hogy belső értékeit konstruktívan tudja a közösség javára fordítani. Mint alkotó tevékenység hozzásegíti önálló, a világra nyitott személyiségének kifejlődését.

A dráma természeténél fogva szorosan és tudatosan kapcsolódik más művészi és testi nevelést szolgáló területekkel: az euritmiával, a beszédműveléssel, az irodalommal, a testneveléssel és Bothmer-gimnasztikával, a zenével, a képzőművészetekkel és a mesterségekkel. Mint összetett terület, megjelenhet önálló óráként, de átszövi a tanítás napi gyakorlatát.

Témakörök

csoportos játék

- érzékek fejlesztésére irányuló gyakorlatok
- térbeli tájékozódást segítő gyakorlatok
- koncentráció, a figyelem iskolázása
- memória fejlesztése
- ritmusérzék fejlesztése
- utánpótlásra és fantáziára épülő beszéd- és mozgásgyakorlatok
- Szabályjátékok, népi játékok, Dramatikus játékok (szöveggel, hanggal, bábbal, zenével, mozgással, tánccal)
- *rögtönzés*
egyéni és csoportos improvizáció (improvizáció és dramatizálás szövegre, zenére, képzőművészeti alkotásra)
- bábok és maszkok alkalmazása gyakorlatokban és előadásokban

történetek feldolgozása

- tananyag feldolgozása drámai eszközökkel (tanítási dráma)

- alapvető dramaturgiai ismeretek elsajátítása
- irodalmi művek – drámák, drámarészletek, versek elemzése, feldolgozása
- a népi kultúra, hagyományok, ünnepek megismerése, felelevenítése
- Saját történetek feldolgozása
- Műalkotások feldolgozása

színház nyelvének megismerése

- színházi előadások megtervezése, próbái és kivitelezése
- napi rítusok, évkörhöz tartozó ünnepek megformálása
- a színház alapvető kifejezőeszközeinek megismerése, tudatosítása (szöveg, hang, báb, zene, mozgás, tánc)
- különböző színházi irányzatok, stílusok, alkotók megismerése
- dramaturgiai alapfogalmak
- színházi műfajok, stílusok
- színházi előadás megtekintése
- dráma- és színháztörténet
- dráma- és színházelmélet
- kortárs dráma és színház
- színjátékos tevékenység (vers- és prózamondás, jelenet, előadás stb.)

Megismerő- és befogadókészség

- színházi produkciók értő elemzése
- a nézői szerep nevelése

Beszédművelés

Kiemelt területként jelenik meg a beszédművelés, amely az anyanyelv tanításához is szorosan kapcsolódik.

A gyermek a második hét év során kezdetben teljesen tudattalanul éli meg a beszéd ritmusát, tagoltságát, dallamát. Csak a 9. életévtől kezd mindez tudatosulni benne. A 12. évet elérve alakulnak ki képességei és igénye, hogy a beszéd zeneiségén túl annak gondolatiságát is megélje és megragadja. A pubertással nyílik meg annak lehetősége, hogy a költészet drámaiságát is átérezze.

Egy másik megközelítés szerint a gyermek beszédhez való viszonya három felismerhető fejlődési lépcsővel is jellemezhető

- Az 1-3. osztályban a gyermeknek a grammatikailag helyes beszéd érzékelése és elsajátítása a legfontosabb. Az elsődleges feladatunk megtanítani pontosan hallani.
- A 4. és 5. osztályban a szép beszéd érzékelése és az erre való törekvés a születőben lévő Ént kapcsolja kialakult fizikai testéhez
- A 6-8. osztályban a beszéd hatalmának megérzése történik, amikor fokozatosan tudatosul a kamaszkorba lépő ifjú emberben, hogy beszédét uralni, céljának megfelelően használni tudja.

A dráma szerepe a Waldorf-iskolában

A Waldorf-iskolák életét összetett módon szövi át a színház és a dráma szeretete és ápolása. Ez a művészeti ág az ókori görögöknél született meg, előzményeit a rítusokban és a mimes játékokban találjuk. Az egyes társadalmakban mindig az adott világnak megfelelő színházi és színpadi formák alakultak ki. A mai színház ismét feloldja a klasszikus formákat és kísérleteiben visszanyúl az alapokhoz. A pedagógiában a gyermekek életkorának és tudati fejlődésének megfelelő módon kapcsolódunk a dráma és a színház változatos formáihoz, eszközeihez.

A napi szokások, kis rítusok gyakorlása (pl. bizonyítványvers, reggeli fohász stb.), az évszakünnepek, ahol egy-egy osztály bemutatószerűen ízelítőt ad az adott időszakban tanultakból, az éves színdarab, a közösségi ünnepek, például a Mihály-napi mérlegelés lehetőséget ad a kitágított értelemben vett színházi formák gyakorlására mind az aktív részvétel mind a befogadás oldaláról. Az éves színdarabok bemutatására sok iskolában szokás drámanapot tartani, máshol az osztálytanító maga választja meg a bemutató időpontját. Az évkörben két időszak különösen alkalmas erre: a farsang és a pünkösd, mely utóbbi az újjászületett közösség ünnepe.

A felsorolt tevékenységeknek köszönhetően a művészi megmutatkozás szokássá válik, így a felső tagozatban, amikor a dráma már önálló óraként jelenik meg, a tapasztalatokra építve lehet megkezdni az eszközök tudatosítását. Mindez a napi szertartások megélésétől a megmutatkozás örömeig át a 12.-es színdarab minden művészetet magába foglaló eseményéig ível, ahol a fiatal emberek már saját mondanivalójukat mutatják meg tanáraik segítségével a közösségnek.

1-4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kisgyermek számára a világ ugyanúgy egységet alkot, ahogy a görögöket megelőző időkben a rítusokban a művészetek, a tudomány és a vallás. Ezért a drámai tevékenységek is szoros egységben élnek a többi művészi tevékenységgel.

A főoktatás ritmikus részében bőségesen nyílik lehetőség a csoportos játékokra, a napi szintű gyakorlás pedig lehetővé teszi, hogy az érzékek, az emlékezet, ritmusérzék stb. fejlődését célzó gyakorlatok valóban képességeket hozzanak létre. Fontos, hogy a szövegek tanulását még mozgás kíséri, ami a gesztus későbbi alapja lesz. A szerepbe lépést természetes módon és sokszor meta-kommunikációval tanulják meg a gyermekek, amikor egy gyertya meggyújtása vagy egy csengő hang jelzi a következő esemény kezdetét. A dráma szempontjából alapvetően fontos a rend, a csend jelentősége, a közös mozdulás élménye – ezek képezik alapját a későbbi színpadi jelenlétnak.

Órakeret: A főoktatás ritmikus részében.

Előzetes tudás

A Waldorf-óvodában az ünnepekhez kapcsolódó dramatikus játékok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Érzékek, alapképességek fejlesztése. A drámai tevékenység megalapozása, a rend, a csend, a szerepbe lépés, a közös mozdulás, a rítus megélése. Közös szövegmondás, szó és mozdulat egységének megteremtése. Népi hagyományok megismerése, az évkör ünnepeinek átélése közös tevékenységen keresztül. Dramatizált történetek előadása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A játék, beleértve a dramatikus játékokat is, ebben az életkorban a maga természetes formájában fakad a gyermek lényéből. A tanár elsődleges feladata, hogy minőségi táplálékot adjon a gyermekek képzeletének, életkornak megfelelő, archetipikus képeket hordozó mesék, legendák, történetek, irodalmi művek, versek feldolgozásával. Emellett – mivel a civilizációs ártalmak (a televízió, a filmek, számítógép hatása) rombolják a természetesen meglévő játéktevékenységet – fontos, hogy tudatosan ápolja és védje a játék agressziótól mentes, képzeletre épülő, tiszta formáját.

A történetek feldolgozásánál érdemes törekedni a kevés, de minél több fantáziával alkalmazható eszközre. A gyermek tudattalanul megtanulja, hogy minden mozzanatnak jelentősége van. A díszletek, jelmezek egyszerűek, de szépek legyenek.

Az alsóbb osztályok színdarabjai inkább zenei és mozgásos elemekkel átszőtt dramatikus történetmesélésnek tekinthetők, az igazi drámai erő (konfliktus, katarzis, karakterformálás stb.) még csak érintőlegesen van jelen. Fontos, hogy minél több verses-ritmusos szöveggel dolgozzanak a gyerekek, a szövegek nagy részét kóruszerűen recitálják.

A darabot az osztálytanító választja, esetleg írja. A választást pedagógiai szempontok vezetik. Ilyenkor érdemes átgondolni, van-e olyan erkölcsi természetű probléma (pl. az osztályközösség valamely nehézsége, egy gyermek körül kialakult konfliktus stb.), amelynek megoldásában az adott mese utat mutathat. Van-e olyan fontos eszmei-morális tartalom, amelyet az osztálytanító szeretne mélyen elültetni a gyermekekben. Szempont lehet egy-egy gyermek szerepbe hozása, egy neki szóló szerep megélésének jelentősége. A színdarab óriási lehetőség: mélyebb, akarati-érzelmi szinten átjárja a közösség minden egyes tagját, a tanulás élményszerű és maradandó formája.

Az éves színdarab formájának kialakításakor kisiskolás korban törekedni kell a bensőségességre a helyszín megválasztásában, a nézőtér és a színpad viszonyának kialakításában. Az előadás az évben tanultak örömteli megmutatása legyen.

Beszédművelés**1. osztály**

Mivel az utánzás igen erős, a tanár beszédpéldája az első években meghatározó. A mesélés legyen epikus (hang, ritmus, gesztus), a kiejtés jól artikulált, a légzés kiegyensúlyozott, a tónus meleg. Kerüljük a drámaiságot! A gyerekek a ritmikus részben rövidebb verseket, mondókákat mondanak együtt mindig mozgással (nagy és finom mozgás) kísérvé. A ritmus még egyenletes belső ritmus (mérő). A betűtanításhoz kapcsolódóan fejlesztjük fonémahallásukat, képekkel segítve a felismerést. A hallási differenciálás segít a betűtévesztések megelőzésében.

A tanév során a tanító – ha kell, szakember segítségével- folyamatosan készítsen feljegyzéseket a gyermekek beszédállapotáról, fejlődéséről, hogy szükség esetén terápiás tervet készíthessenek a következő tanévre. (A súlyosabb beszédhibával küzdő gyermekek terápiája természetesen hamarabb is megkezdhető.)

2.osztály

A gyerekek először állnak az osztály elé, hogy minden héten elmondják a bizonyítványversüket. Ez jó alkalom arra, hogy hétről hétre ápoljuk ezt a folyamatot. Rendszeresen adjunk egyéni segítséget a továbblépéshez, hogy évvégére tökéletesre csiszolódjon a vers. A ritmikus részben a verseket és mondókákat közösen és kisebb csoportokban váltogatva, felelgetve mondják a gyerekek. A ritmus már határozottabb, de még mindig nem feszes. Használjuk mind a négy alap ritmust (jambus, trocheus, anapestus, daktilus). A mérőtől a ritmizálás felé az első lépcső a szótaglépés. Közösen végezzenek játékos, belső képekkel instruált hanggyakorlatokat, támogatva ezzel a tanulók egyéni beszédterápiáját is.

3. osztály

Folytatva az előző években megkezdett munkát az év folyamán elérkezik az az időszak, mikor az osztály nagy változáson megy keresztül: elérkezik a Rubikon időszaka. Leválva a világról kezdik felfedezni a saját hangjukat is. Ez elbizonytalanítja a gyerekeket – ekkor kell rálépniük arra a útra, ami a következő szakaszhoz vezet: a beszéd szépségének érzékelése felé. A ritmikus részben megjelenik a mérő után a hosszú és rövid hangzók adta feszes versritmus, a hangerő váltakozása, a lassú és gyors beszéd. Elkezdődnek a beszédakrobatikai mutatványok: a nyelvtörők, a versek visszafelé mondása szavanként. A beszédet még mindig mozgással kísérjük, egyre inkább a hang karakterének megfelelő kéz és láb mozdulatokkal. Megfigyeljük a hangok hangulatfestő jellegét.

4. osztály

Az életkori sajátosságoknak megfelelően ezen az osztályfokon a legfontosabb feladata a beszédművelésnek az alliteráló versmondás elsajátítása. Az akarat és a gondolkodás az érzésen keresztül kapcsolódik így módon össze. Szöveggként az Edda (esetleg a Kalevala) egyes részeit használjuk, akár eredeti nyelven is. A gyerekek hangereje megnő – ez az állapot a tudatosan végzett mássalhangzó-gyakorlatokkal jól kordában tartható. A gyakorlatok során az érthetőség, a megformáltság, a folyékonyság és tagoltság egyaránt fontos szempont.

Kapcsolódási pontok

A színdarab témáját az évben megismert történetek közül érdemes választani. A művészi tevékenységek eredményeit – tanult dalok, euritmia gyakorlatok, elkészített tárgyak – beleszőhetjük az előadásba. Ezek bármelyike középpontba is kerülhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rítus, játék, rend, csend és közösségi megmozdulás, természetes játéktevékenység, utánpótlás és képzelet, szerepbe lépés, közös recitálás, szöveg és mozgás egysége.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek alapvető készségei (emlékezet, önkifejezés) és érzékei fokról fokra fejlődnek. Képes örömmel és természetesen megmutatkozni a színpadon. Megtanul a közös cselekvésekben a szabályokhoz és a közösség tagjaihoz alkalmazkodni. Az előadások során hosszú szöveget képes együtt recitálni másokkal, kisebb szövegek önálló elmondására is képes. Ötleteivel segíti a közös munkát. Gesztussal kíséri a szöveget. Tudja a szerepbe lépés jelentőségét, figyel a közös mozdulásra, tiszteletben tartja a csend jelentőségét. Aktívan részt vesz többféle dramatikus tevékenységben tanári irányítással, önállóan, illetve társakkal való együttműködésben.

5. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az 5. osztály egyik legfontosabb eleme, hogy a gyermekek megismerkednek az antik görög kultúrával és történelemmel. A görög ember tudati állapota jól tükrözi az 5. osztályos belső fejlődési állapotát. A dráma mint önálló műnem ekkor jelenik meg a történelemben, a színház ekkor kristályosodik önálló művészeti ággá. Elsősorban a formáról és nem a tartalomról van szó, hiszen a görög drámák szívbe markoló tragikum vagy harsány komikum még nem illik az 5. osztályos hangulatba (majd 9. osztályban kerül középpontba). Ez az a pillanat azonban, amikor a kórusból kiválik a színész, a gyermekben ettől kezdve jelenik meg az igény a tudatosabb játékokra, az önmagára való rátekintésre.

Órakeret: A főoktatás ritmikus részébe integráltan.

Előzetes tudás

Az alsóbb osztályokban átélt előadások élménye, a gyakorlatok eredményei a képességek fejlődésében

Tantárgyi fejlesztési célok

A memória fejlesztése, a harmónia, a belső mozgékonyosság kiteljesítése a játékok során és az éves előadásban, a karból való kilépés, önállóság pillanatának első megélése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kifejezett hangerő, tempó, hangmagasság gyakorlatok 5., de inkább 6. osztálytól ajánlottak. Különösen ajánlottak a ritmusérzék és a memória fejlesztését célzó gyakorlatok.

Az 5. osztályos záró színdarabban bármelyik tanult kultúrkorszak története megjeleníthető, de az irodalomepochán tanultakból (pl. János vitéz) is választhatunk témát. Mindenképpen mérvadó a görög színház formája, ahol a kórusban mondott szövegek mellett hangsúlyosabban megjelenik az egyéni játék; a tánc, a zene, az euritmia szerves része az előadásnak. A gyermekek mozgásának

ösztönös harmóniája és szépségére építhetünk. A görög drámában megjelenik a monológ-dialógus-kar hármasság tagoltsága, erre a felépítésre lehet alapozni bármilyen témájú előadásban.

Beszédművelés

A tíz-tizenegy éves gyermek szívesen foglalkozik beszéde művelésével, örömet leli megtalált új hangjában, megerősíti, hogy képes uralni azt. Az új reggeli fohász megtanulásakor már tudatosabban vezethetjük be a gyerekeket az ilyen típusú szövegek feldolgozásába. A történelemepochához kapcsolódva régi kultúrák hangján szólaltathatunk meg archaikus imákat. A légzést harmonizáló lépésgyakorlattal készítjük elő, majd a görög epochához érve teljesítjük ki a hexameter-gyakorlatokat. Szöveggént Homérosz Odüsszeiáját használjuk görögül és magyarul, majd egyéb ókori irodalommal egészíthetjük ki ezt.

Kapcsolódási pontok

Történelem- és irodalomepochák tananyaga a darabválasztásánál, az egyéb művészeti tantárgyak az előadás megformálásában.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Harmónia, egység, monológ, dialógus, kórus és színész kapcsolata

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekben harmonikusan továbbfejlődik az előadói képesség, az önkifejezés igénye átlépi a közösségi határt, önálló szerepformálásra egyre inkább alkalmassá válik. **6. évfolyam**

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 6. osztályban hangsúlyossá válik az önállóság és az éberség, amit gyakorlatokkal lehet fejleszteni. A koncentrációs és figyelem gyakorlatok egyre nagyobb teret kapnak. Fontossá válik az önérvényesítés, a küzdelem, a konfliktus mint fogalom itt vezethető be. A jelenetek, improvizációk megbeszélése, a külső nézőpont (ne takarj, kifelé játssz stb.) tudatosítása is hangsúlyosabbá válik. A mozgás és mozdulatlanság (pl. szobros játékok), a hang és a csönd a ritmus és tempó megteremtésének alapja. A gyerekek vitakedve nagy ebben a korban, erre építve bevezethetünk retorikai alapfogalmakat és gyakorlatokat. A középső négy érzékre irányuló gyakorlatok fontosak, de az alsó érzékeket is tovább csiszolhatjuk összetettebb feladatokon keresztül (pl. botos egyensúlygyakorlatok).

Órakeret: A főoktatás ritmikus részébe integráltan.

Előzetes tudás

Az alsóbb osztályokban átélt előadások élménye, a gyakorlatok eredményei a képességek fejlődésében. A monológ, dialógus, kar szerepének megérzése.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az éberség növekedésének elősegítése, az önreflexió képességének megalapozása, a színpadi tér alapfogalmainak megértése, a konfliktus mint pozitív erő megélése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

6. osztálytól fontos a gesztusok és a hang energiájának, intenzitásának megteremtése, a játékbátorság erősítése, hiszen ez a kamaszkor előtti utolsó pillanatban vagyunk, amikor majd egyre nehezebbé válik a megmutatkozás.

Beszédművelés

3. szakasz (6-8. osztály) a beszéd hatalmának megérezése, amikor fokozatosan tudatosul a kamaszkorba lépő ifjú emberben, hogy beszédét uralni, céljának megfelelően használni tudja.

Ez az osztály átmenet a vezetettségből az önállóság felé. A tanulók leválnak tanítójuk beszédéről, gesztusairól. A légzésük mostanra beállt a felnőtt pulzus: légzés 4:1 arányú légzésre, de még mindig nem jött el a direkt légzőgyakorlatok ideje. Fontos az intenzív munka, amely során jó, ha lehetőséget kapnak önálló gyakorlásra, gyakorlatok kitalálására és azok megosztására. Jól működnek a régi mássalhangzó-gyakorlatok, de most pármunkában: egymást javítva, segítve. A különböző ritmusú versmondást kiegészíthetik osztinátós mozgásgyakorlatokkal. A lírai versek mellett jelenjenek meg rövid epikus művek is, de a drámai hangvétel még nem ennek a korosztálynak való. A római történelem kapcsán foglalkozunk a retorika egyes elemeivel (lelkesítő beszéd és vita). Előtérbe kerül a mondat és szöveg szerkesztése, és ehhez kapcsolódóan a beszéd dallama, tagolása, a szünetek jelentősége.

Kapcsolódási pontok

Történelem- és irodalomepochák tananyaga a darabválasztásánál, az egyéb művészeti tantárgyak az előadás megformálásában.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Önállóság, külső nézőpont megjelenése, ritmus és tempó, erő, egyensúly kint és bent között, tagolás, retorika, vita.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek éberségének, önállóságának növekedésével nagyobb hangsúly kerül az egyéni játéokra. A jelenlét a drámai helyzetben segít az önmagára ébredésben. A konfliktus mint pozitív fogalom és mint játéklehetőség segít az önérvényesítés helyes módjának megtanulásában. A külső nézőpontra ráérezve megérti a színpadi tér sajátos törvényeit. Megtanulja értékelni saját és társai munkáját. Belső kifejező ereje növekszik.

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A drámai hangvétel természetesen jelenik meg a hetedikeselek közt ébredő antipátia és szimpátia heves hullámzásában. Most érkezett el az idő, hogy „kölcsonvett” irodalmi szövegekkel behelyezkedve mások szélsőséges érzéseibe drámain megnyilvánuljanak.

A karakterformálás előtérbe kerül. A kamaszodó gyermek egyre kritikusabban nézi a világot maga körül, felfedezi a jellemhibákat. Ennek az élménynek a feldolgozásában sokat segít a karakterekkel

való foglalkozás és a humor oldó ereje. Mind a jellem- mind a helyzetkomikum megismerése fontos. Egyre többet bízhatunk a fantáziára, ezért a rögtönzés szerepe megnő.

Órakeret: A dráma a főoktatás ritmikus részébe integráltan van jelen.

Előzetes tudás

A görög színházi forma, monológ, dialógus, kar szerepe, konfliktus, külső nézőpont, jelenetek megbeszélése.

Tantárgyi fejlesztési célok

Cél a jelenet fogalmának megismerése, az improvizációs képesség kibontakoztatása, a lelkiállapotok, karakterek differenciáltabb megformálása, a stílusérzék fejlesztése, a dramaturgia alapfogalmainak megismerése, a kritikai érzék pozitív irányú gyakorlása, a kapcsolatteremtés ápolása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A fantáziára építve gyakoroljuk helyszínek, tárgyak, típusok megteremtését improvizációkban. A karakterek formálásánál a stílusérzékre alapozhatunk. Megjelenik az érzelmek és lelkiállapotok kifejezése a mozgás- és beszédstílusban. A stiláris mozgékonyagra építve a paródia központi szerepet kaphat. Humorral oldva a jelenetek megbeszélésében a kritika kultúrája és az önismeret is megjelenik. A jelenetek adott szempont szerinti megfigyelése, a nézőre tett hatás visszajelzése, a minőség iránti igény – a gyermekek érettségi szintjének megfelelő formában – nagyon fontos. Mindezek alapja lehet a bizalomra épülő, páros és csoportos játékok bevezetése, ahol a gyermek megtanul visszajelzést adni társának. Az érintés, érintkezés – fizikai és lelki síkon is – egyre nehezebb, különösen fiúk és lányok között. A páros gyakorlatok és bizalomjátékok ebben segítséget nyújtanak.

Az év végi színdarab alapja lehet improvizációsorból épített cselekmény, vagy feldolgozhatunk adott témát improvizatív eszközökkel. A fantázia szárnyalhat, ugyanakkor megismerhetik azokat a korlátokat, amelyeket a dráma szerkezeti egységei – bevezetés, fordulat, kibontakozás, tetőpont, megoldás – szabnak. Tisztázódik a jelenet fogalma. Kiváló lehetőséget ad minderre a commedia dell'arte megismerése, amely egyben a történelmi epocha anyagához is kapcsolódik.

Ajánlott darabok: Varázsfuvola, Baumarchais, Goldoni, Gozzi, mesejátékok, commedia dell'arte, reneszánsz darabok és darabrészletek stb.. Idegen nyelvű darab előadásával is érdemes próbálkozni.

Beszédképzés

Jól jönnek a balladák, erősebb hangvételi versek. Mivel nagyon különbözőek a diákok, jó lehetőséget teremteni nekik, hogy kiválaszthassák kedvenc verseiket (saját versgyűjtő füzet), majd bizonyos időközönként, azokat összefűzve előadják az iskola közösségének. Igényük a pontos, személyre szabott segítség, de ez mindig építő, előremutató kell legyen. A testükben zajló elnehezedés a beszédszerveiket is érinti, ezért különösen fontos, „emberformáló” a mássalhangzó-gyakorlatok végzése. A mássalhangzókat a négy elemhez kapcsolódóan csoportosítva gyakoroljuk (tűz – réshangok; víz – oldalrészhang; föld – zárhangok; levegő – pergő hang).

Kapcsolódási pontok

Irodalmi szövegek feldolgozásával, vagy tanítási dráma formájában kapcsolódhatunk a főtanításhoz. A művészeti órákon tanultak továbbra is megjelenhetnek a darab előadásában.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Árnyalt önkifejezés, karakter, dramaturgiai egységek, stílus, páros és bizalomgyakorlatok, személyre szabott segítség, reflexió és önreflexió.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek képes önálló karakterformálásra, stílusérzékének kibontakoztatására, improvizációk során helyszínek, tárgyak, típusok érzékeltetésére, képes irodalmi szöveggel dolgozni, ismeri meg a dramaturgiai egységek és a jelenet fogalmát. Kritikai érzékét a jobbítás szándékával használja. Képes kapcsolatot teremteni társaival, visszajelzést adni gyakorlatok során. Ismeri és alkalmazza a különböző verbális és nonverbális kommunikációs eszközöket. Fejleszti az együttműködésre és a konszenzus kialakítására irányuló gyakorlatát. Felfedezi a tárgyi világ kínálta eszközöket, ezek művészi formáit (pl. a bábot és a maszkot). Felfedezi a színházi kommunikáció erejét. Felismeri és azonosítja a dramatikus szituációk jellemzőit (szereplők, viszonyrendszer, cél, szándék, akarat, konfliktus, feloldás). Felismeri és megvizsgálja a problémahelyzeteket és azok lehetséges megoldási alternatíváit. Értelmezi a megélt, a látott-hallott-olvasott, a kitalált történeteket a különböző dramatikus tevékenységek révén. Megfogalmazza egy színházi előadás kapcsán élményeit, gondolatait. Az alkotótevékenység során használja a megismert kifejezési formákat. Megkülönbözteti és alapszinten alkalmazza a dramaturgiai alapfogalmakat.

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ez az év lehetőség az összegzésre. Az órákon az eddig megismert eszközök összekapcsolása, elmélyítése történik.

Az érzelmi hullámvázis rövid időre nyugvó pontra jut, a diákok sokkal inkább uralni tudják érzéseiket, mint az előző évben. Kedvelik a szerepjátékokat, szívesen próbálják ki magukat különböző karakterekben.

Az év végi záró színdarab, amely egy teljes dráma színpadra állítása, jelentős esemény az osztály és az iskolai közösség életében is.

Órakeret: Lehet heti rendszerességgel dráma óra, bontott csoportban, vagy elképzelhető a ritmikus részben epochaszerűen dolgozni. Az órákat esetleg már tarthatja szaktanár, aki a színdarab megformálásában is segíthet.

Előzetes tudás

A görög színházi forma, monológ, dialógus, kar szerepe, konfliktus, külső nézőpont, jelenetek megbeszélése, a jelenet, dramaturgiai egységek, karakter fogalmának ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az eddig tanultak összegzése, egy teljes alkotási folyamat átélése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A darabválasztás az osztálytanító feladata, az együtt töltött nyolc évben olyan alaposággal megismerte az osztályt, hogy bátran építhet intuícióira. Természetesen ehhez sokat kell beszélgetnie a gyerekekkel, és figyelembe vennie érdeklődésüket. A szereposztás végső eldöntése is az ő feladata, de a gyerekeket egyre inkább partnerként kell kezelni, fontos kikérni véleményüket, teret adni ötleteiknek. Szempont lehet annak átgondolása, hogy valakinek olyan szerepet ad, ami a gyermek alapkarakteréhez, vérmérsékletéhez illik, vagy épp az ellenkezőjét. A nyolcadikos záró színdarabnál a pedagógiai szempont az elsődleges, de művészi színvonal elérésének jelentősége van.

Fontos, hogy a tanárok csoportja segítse az osztálytanítót, a díszletek és a jelmezek kialakításában a kézműves és kézimunkatanár, a mozgásban az euritmista, a rendezésben a drámatanár. Ez mintát ad a gyerekeknek, és előremutat a felső tagozat felé. Ebben az életkorban indokolt a gyerekek vágya a komolyabb színházi háttér, világítás, színpad stb. megteremtésére, azonban számolni kell vele, hogy ez legalább annyira fárasztó, mint amennyire érdekes. Mindenképpen érdemes a kőszínház, a világítás stb. történeti és technikai hátterét is megismerniük, hogy átlássák, mi történik velük. Ajánlott szakember bevonása. Több előadás is lehetséges, de figyelni kell rá, hogy öröm maradjon a játék.

A felkészülés folyamán ajánlott színdarabok nézése, közös megbeszélése.

Színházi előadások megtekintése és megbeszélése nagyban támogatja az év munkáját.

Ajánlott darabok: Shakespeare, Molière drámái, Vörösmarty Csongor és Tünde, magyar színművek (pl. Kisfaludy Károly, Szigligeti Ede).

Beszédművelés

A lelki tartásokhoz kapcsolódóan foglalkozunk most a magánhangzókkal. Az elmúlt évek munkája mostanra beérett: tudatosan képesek használni hangjukat (hangszín, hangerő), ritmusváltásokkal jól tagolják a szépen artikulált szöveget, így készen állnak a 8. év végi drámaelőadásra. Az éves munka előadások előkészítéseként ebben az évben is hangsúlyosan foglalkozunk a retorika egyes elemeivel (meggyőzés, érvelés), a testbeszéddel.

Kapcsolódási pontok

A nyolcadikos színdarab összművészeti alkotás, amelyben szoros együttműködés történik a művészeti tárgyak között. Színdarabok olvasása, értelmezése történhet az irodalomórák keretében is.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Kiteljesedés, összművészet, teljes alkotó folyamat pedagógiai szempontok átgondolásával, kőszínház, színháztechnika megismerése.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek váljon képessé egy teljes művészi folyamatban való aktív, kitartó részvételre, együttműködni közösségével egy cél érdekében. Különböző területeken szerzett képességeit tudja kamatoztatni, legyen képes szerepének megformálására, ebben másokkal való együttműködésre, legyen tisztába a színházi alapfogalmakkal. Felfedezi a szerepbe lépésben és az együttjátásban rejlő lehetőségeket. Felismeri és azonosítja a dráma és a színház formanyelvi sajátosságait a látott előadásokban. Ismeri és alkalmazza a drámái és színházi kifejezés formáit. Alkalmazza a tanult dramaturgikus technikákat a helyzetek megjelenítésében. Felismeri a színházi élmény fontosságát.

Bevezetés 9-12. évfolyam

A dráma a felső tagozaton hangsúlyosabban van jelen, önálló óra, melyet szaktanár vezet. A diákokban erős érdeklődés él az önkifejezés iránt – keresik saját hangjukat és mondanivalójukat – és a közösség iránt, amelyben keresik helyüket. Fontos számukra az őszinteség, új formák alkotása, a jelenlét megélése. A jó hangulat, a humor, a játék élménnyé teszi az órákat. A felső tagozat, s ezen belül a drámaórák fontos célkitűzése: az önálló ítélőerő kialakulásának támogatása.

Fejlesztési területek

Érzékelés

- a 12 érzékhez kapcsolódó gyakorlatok
- komplex érzékelési gyakorlatok
- saját érzések megfigyelése, felismerése

Kifejezőkészség

- beszéd- és mozgásgyakorlatok
- önismeret
- koncentráció és lazítás, feszültségteremtés és oldás
- fizikai test iskolázására irányuló gyakorlatok, testtartás, rugalmasság
- ritmusérzék beszédben, mozgásban, térformálásban
- a lélek finomítása, az érzések differenciálása
- érzések, eszmék megfogalmazása és közvetítése mások számára
- hangulatok, fogalmak, jellemek, helyzetek pontos kifejezése
- kommunikáció és metakommunikáció a közös tevékenységek során

Együttműködés

- érdeklődés a külvilág: mások érzései, gondolatai, megélése iránt, empátia
- szabályok megfogalmazása, tiszteletben tartása
- feladatelosztásban való részvétel,
- tervezés, szervezés, kivitelezés során saját feladat megtalálása, mások feladatának segítése
- közösen átélt élmények értékelése, visszajelzés adása társnak
- önálló vélemény megfogalmazása, mások véleményének tiszteletben tartása
- a felelősség tudatosítása
- közösségvállalás, érdeklődés mások problémái iránt

Alkotótevékenység

- improvizációk szövegből, mozgásból, helyzetből, karakterből, tárgyból, jelenetvázlatból, cselekményszerkezetből, kapcsolatrendszerből kiindulva egyénileg és csoportosan
- produkciós munka (szerkesztett játékok, versek, darabrészletek, dramatizált epikai művek bemutatása)
- teljes színházi előadás létrehozása
- egyéb területeken (szcenika, zene, technika, dramaturgia stb.) való közreműködés
- tanítási dráma, tananyag feldolgozása dramatikus eszközökkel

Tudatosság

- az alkotó folyamat lépéseinek érzékelése, átélése, tisztázása
- pontos megfigyelés és kifejezés
- az átélt gyakorlatok céljának megértése
- adott tartalom eszközeinek megtalálása

Befogadás, értelmezés

- a színháztörténet nagyobb korszakainak megismerése
- néhány jelentős alkotó megismerése
- kortárs dráma és színházművészet alapszintű megismerése
- a drámai műnem sajátosságai
- dramaturgiai és színházelméleti alapfogalmak
- látott színházi előadások értelmezése és elemzése
- a színházi hatás eszközeinek: scenika, díszlet, jelmez, akció, dikció alapvető ismerete

A fejlesztési területek elmélyítése fokozatosan történik az adott életkor sajátosságainak megfelelő területeken. A fogalmak tisztázásakor az élményekre építünk

9. évfolyam***Tematikai egység / fejlesztési cél***

A polaritások éve, egyaránt fontos a komikum és a tragikum megélése. A kilencedikes diákok olyanok, mint a kagyló: kívül kemény héj, belül puhaság. Nagyon kritikusak önmagukkal és másokkal szemben is. Belsőleg ideákat, eszméket keresnek, külsőleg nehezen találják a szavakat, mozdulatokat. A belső térhez óvatosan, finoman lehet csak nyúlni, hiszen az önkifejezés nehéz. A feladatok megfogalmazásában fontos a praktikusság és egzakttság, ami biztonságérzetet ad, a fantázia a

konkrétumokhoz kötődve tud működni. A kilencedikes elsősorban akarátán keresztül tanul. Nem intellektuálisan megérteni, hanem cselekvés által átélni akarja a világot.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

Nyolcadik osztályban egy teljes darab színpadra állítása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyakorlatokban fontos az ismétlődés és variáció, a munkavégzés rutinossága és alapossága. Fontosak a szabályjátékok, maga a szabálykialakítás is játéklehetőség. Alapvető élményük a belső gátak, vagy a félelem megélése, és ezeknek katarzisszerű átlépése, erre érdemes építeni például a vakos játékokban. Használjunk a testi jó közérzet megteremtésére irányuló gyakorlatokat, alapszintű testtartás, gesztus, mozdulat, koncentráció-éberség, hangerő és artikulációs gyakorlatokat, nyelvtörőket. Segít nekik a gátlásokon való átlépésben, ha ezek testi erőbedobást is igényelnek. A kapcsolatteremtést sokszor akadályozza az agresszió vagy a zavar, ezeket oldhatjuk a birkózás legkülönbözőbb változataival, illetve kihívásra épülő páros és csoportos gyakorlatokkal.

Sok mozgásos improvizációt adhatunk, bár mozgásba lendülni nehéz. Erre az órák felépítésében figyelniünk kell. A jelenetek lehetnek elnagyoltak, vázaltszerűek: típusokat, tipikus helyzeteket, polarításokat jelenítünk meg. Játsszunk és túljátsszunk a testtartással, a gesztussal, a szöveg még kevésbé fontos. A helyszín, karakter, tárgy pantomimszerű megjelenítése is érdekes, a megbeszélésekben nem elemzünk, hanem azt tisztázzuk, mi volt a történetben megérthető és mi nem.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Erősen drámai témák, mint a halál, társadalmi problémák (pl. hajléktalanok) éppúgy szerepelhetnek mint a hétköznapi életből vett egyszerű helyzetek, emberi gyarlóságok.

A lelki érzékenység ápolása a versmondással történhet: gyötrődő lírai versek, erős drámai balladák és ellenpontként humoros versek, rövid prózák. Fontos a gondolatiság, de nem elfelejtendő: a vers azáltal hat, ahogy a hangokat megszólaltatjuk.

Tanítási drámához kapcsolódva jó téma az 1956-os forradalom megjelenítése, vagy jelentős alkotók (például Francois Villon, Karinthy Frigyes) életének, műveinek feldolgozása. A dokumentumok, fényképek, szövegek alapot adnak a realitásból induló fantáziának.

Önismereti témákat nem kell feszegetnünk. Maguk a gyakorlatok természetes módon segítik az ön- és világismeretet, de a megfogalmazás még gátlásokba ütközik, és egymás türelmes meghallgatása is nehéz. Időnként mégis óriási „gólhelyzetek” adódnak, ilyenkor belemehetünk kérdéseik megbeszélésébe.

A közösség mozdulása, a csoport dinamikája meghatározó. Fontos a „mágikus krétakör” felismerése: a színházi teret a közösség figyelme, a szabályok betartása teremti meg. A drámai közös csend pillanatainak megérezése alapvető élmény.

Bemutató témája lehet improvizációkból épített cselekménysor, 56-os műsor, varieté vagy cirkusz, versek feldolgozása.

Kapcsolódási pontok

Irodalom: a drámai műnem megismerése az emberi akaratok egymásnak feszülését állítja középpontba. Téma a görög, a reneszánsz és a klasszicista színház, Shakespeare és Molière, a modern dráma és színház egyes alkotói, az abszurd. Alapvető fogalmak kerülnek bevezetése, mint drámai szerkezet, katharsis, különböző színházi terek felépítése, jellem- és helyzetkomikum, műfajok. Zene: közös pont az improvizáció, építkezés improvizatív elemekből. Ajánlott a közös produkciós munka. Történelem: forradalmak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Drámajáték, tragikum, komikum, dramaturgiai egységek, improvizáció, gesztus, rugalmasság, konfliktus, katarzis, színházi tér, szabálytudat, vázlatszerűség, közösség, erő, akarat, egzakt feladatmeghatározás, tempó és ritmus, együttműködés, egyensúly, átadás és átvétel, impulzus, hatás és ellenhatás, kommunikáció, interakció, szituáció, önkifejezés, gesztus, mimika, testbeszéd, döntési helyzet, elágazási pont, variáció, kontraszt, cselekmény, cselekményszál, hatás

A fejlesztés várt eredményei

A szabálytudat, a gesztus- és térhasználat erősödjön. A tragikum és komikum minőségét élje át. Sajátítsa el a drámai műnem alapvető fogalmait. A produkciós munkában aktívan, önállóan vegyen részt.

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Jellemző az érzelmi hullámváltozás, a hangulati váltások, a belső viharok. Jó, ha művészi hangulat járja át az órákat, teret kap a sokszínűség, az érzelmi élet gazdagsága. Érdeklődésük középpontjába kerül a kapcsolatteremtés a legkülönbözőbb szinteken: a barátság, a nő-férfi viszony, csoportokhoz tartozás, a rokon- és ellenszenv megnyilvánulásai. Az érzés mint megismerő erő működik, szinte letapogatja környezetének hangulatait, megnő a szépség és esztétikum iránti fogékonyság.

A 10-es gyerek kérdései: milyen vagyok, milyennek látnak a többiek, milyennek látom én a világot? Kérdéseire szívesen keresi a választ közös beszélgetésekben.

Továbbra sem könnyű azonban a megmutatkozás, az osztály – és a tanár is – erősen ki van szolgáltatva a kedélyállapot változékonyságának. 10. osztályban kedvet csinálni a játékhoz nagyon fontos, amiben sokat segít a tanár lelkesedése. Ha sikerül, építhet a fiatalok kreativitására.

Órakeret: 25 óra**Előzetes tudás**

Előző év dráma-, zene- és irodalomórái, bemutatója, a drámaiság akaratú elemeinek átélése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyakorlatokban a bizalomjátékok, a páros gyakorlatok, kapcsolatépítő játékok előtérbe kerülnek. Megnő a beszédgyakorlatok súlya, artikuláció, hangszín, hangmagasság, tempó, rezonancia, rit-

mus. Akár saját maguk által írt nyelvtörökkel is lehet dolgozni. Fontos a tudatosság a beszédformálásban: a beszédszervek hármasság tagoltsága (ajak, fog, gége) és a három stílus (líra, dráma, epika) összekapcsolása. A mozgásgyakorlatokban is megjelenik az árnyaltság, a lendület, az érzés megtölti a mozdulatot. A mimikai gyakorlatok, arcjáték hangsúlyossá válik.

Improvizációkban a hangulatra és a kapcsolatokra kerül a hangsúly. A jelenetek alapja lehet semleges szöveg. A kevés szöveg, sok játék alapelve felszabadító hatással van a korosztályra.

Fontos új elem az ismétlés, a „próba”, a jelenetek csiszolása adott szempont szerint. Fontos a megfigyelés, például állatok megfigyelése és utánzása, összekötve emberi tulajdonságokkal. A sűrítés, a variáció, a fokozás, a késleltetés, a státuszhelyzet alkalmazása tudatosítandó. A belső monológ eszköze előtérbe kerül, az érzés utat talál a szó felé. A jelenetértékelések súlya is megnő, fontos a beszélgetés. Felfedeznek belső törvényszerűségeket, pl. milyen okok vezetnek egy-egy emberi játszma kialakulásához. Szívesen meghallgatják egymást, és szuverén egyéniségüket megélik a beszélgetés során.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az órák témája lehet például az emberi játszmák területe, az álmvilág, mesék feldolgozása.

A bábjáték is alternatívát jelent, a saját maguk által elkészített bábok segítenek az önismeretben és megkönnyítik az érzelmek kifejezését. Maszkokkal, árnyjátékkal, tárgyanimációval, performance-szal, bohóc mesterséggel is kísérletezhetünk.

A bemutató szervezhető az órai játékokból és improvizációkból, de készíthetünk bábelőadást vagy mesejátékot alsóbb osztályoknak.

Kiseb alkotá csoportok létrehozása és azok munkájának összefűzése jó eszköz lehet.

Lehet esetleg korosztályhoz illő, teljes színdarab feldolgozása is a cél, vagy akár saját maguk által írt darabot is előadhatnak. A tanárnak azonban számolnia kell vele, hogy a céltudat még nem jellemző, a próbafolyamatot pedig „érzelmi gubancok” nehezíthetik.

Szükséges néhány színházi alkotás megtekintése az év során: előtérbe kerülhet a tánc-, az alternatív és a bábszínház, a zenés műfajok megismerése.

Kapcsolódási pontok

Kézművesség, kézimunka, plasztika (bábkészítés), zene, irodalom: a művészetek átjárhatóságának megélése érdekében keressünk minél több kapcsolódási pontot!

Kulcsfogalmak / fogalmak

Önkifejezés és önismeret, reflexió és önreflexió, kommunikáció, beszédképzés (artikuláció, hangszín) mimika, tempó, ritmus, árnyaltság, próba, csoportmunka, művészi érzék, alkotóerő, kreativitás, konfliktus, konfliktusrendszer, ellentét, párhuzam, metafora, szimbólum, csomópont, fordulat, tükrözés, performansz, hivatásos színház, kőszínház, alternatív színház, amatőr színház, diákszínházi játszás

A fejlesztés várt eredményei

Az érzelmi élet gazdagságának megismerésével és kontrollálásával a gesztus mellett a mimika és a hang tudatos használata is megjelenik. Megéli a kapcsolatok fontosságát, a kommunikáció és metakommunikáció eszközeit kezdje megismerni. A reflexió és önreflexió kultúrájának kialakítása elkezdődik, beszélgetések során meg tudja fogalmazni érzéseit és segítően tud kommunikálni. Önálló ötleteit tudja megvalósítani csoportmunkában, megismeri a színház kapcsolatát más művészi ágakkal. Képes felismerni és javítani hibáit. Érzékeli, megfigyeli, felismeri és felidézi a tér, idő,

tempó, ritmus, a tárgyi világ, a vizuális, kinetikus és vokális hatások sajátosságait és összefüggéseit. Kitalál és közlési szándékkal alkalmaz ilyen hatásokat konkrét vagy szimbolikus jelentéssel. Tudatosan irányítja és összpontosítja figyelmét a környezete jelenségeire és felhasználja azokat dramatikus tevékenységeiben, hosszan tartó, koncentrált figyelemmel végzi a játékszabályok adta keretek között tevékenységeit.

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 11. osztályban fontos lépés történik a felnőtté válás útján. Megjelennek a saját célok, annak a keresése, hogy ki vagyok én, mi dolgom a világban. A gondolkodási képességek válnak hangsúlyossá. Az érdeklődés differenciáltabbá válik. Fontos az igazságkeresés, ennek megfelelően a kérdés, megkérdőjelezés, az elemzés igénye, az eszközök tudatos megélése és megértése, a vita, amelynek során saját álláspontját kialakíthatja és megvédheti. A tanár feladata, hogy hagyja keresni saját útját, ugyanakkor támogassa az önálló lépéseket.

Monológok, versek illetve drámarészletek teljes igényű megformálásán, önálló előadások tartásán és részletes elemzésén keresztül már a tizenkettedikes minőség megteremtése felé haladunk.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

Saját ötletek kivitelezése csoportos, produkciós munkában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az órákon fontos az intenzív munkahangulat, a tudományos igényű precizitás, a világosan megfogalmazott célok és szempontok. Az eddigi gyakorlatok ismétlése fontos, de érteniük kell, hogy mit miért teszünk. A közösségről az egyénre kerül a hangsúly. A drámai alapesztusok bevezetése mellett hangsúly kerül a feszítés és oldás pillanatainak megtalálására.

A tértudat növekszik, a testbeszéd vizsgálata, letisztítása, a saját hang és a gesztusrendszer megtalálása, a tudattalan hibákkal való szembesülés kerül a középpontba.

A jelenetek elemzése, a gyakorlatok megbeszélése lélektani mélységekbe mehet, a pontos megfigyelések visszajelzése, a nézőre tett hatás tudatos formálása.

A 11.-es diákok igazságkeresésből fakadó őszinteséggel mondják el egymásnak véleményüket, emellett egymás munkájának méltányolása is fontos, kezdik észre venni, hogy mindenki önmagához képest fejlődik.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Téma lehet drámarészletek konkrét feldolgozása, a karakterek összetett elemzésével, ehhez kapcsolódik az önismereti munka – saját eszköztár feltérképezése, a karakter és a saját jellem közötti hasonlóságok feltérképezése.

Szerkesztett műsor is szervezhető versek, monológok feldolgozásával. Feladat a mássalhangzók és magánhangzók képzésének, hatásának tudatosítása. Fontos téma a retorika, a beszéd hatásának művészete, a testtartás és beszéd összefüggései. Az etosz, pathosz és logosz területeit

ismerjük meg. Azt vizsgáljuk, hogyan tehetjük mondanivalónkat mások számára meggyőzővé gondolati (felépítés, szerkezet, érvelés, kezdés és befejezés), érzelmi (mimika, tekintet, hangszín, költői eszközök használata, saját érzélem kifejezése, másokra tett érzelmi hatás) és akarati (testtartás, gesztus, hangerő, mondanivalóval való azonosulás) eszközökkel. Saját előadás, beszéd tartása, illetve vitajátékok segíthetik a társadalmi szerepekre való felkészülést és az önérvényesítés képességét. Téma lehet a stílusgyakorlat is, ugyanazt a jelenetet megformálhatjuk különböző nézőpontokból, a legkülönbözőbb színházi eszközökkel.

Fontossá válik az előadásra való készülés folyamata az ötletektől a megvalósításig, annak megélése, hogy lesz egy gondolatból valóság. A munka megszervezésében a diákok alakítóan vesznek részt, a mindenki egyért és egy mindenkiért elv érvényesül. A 11.-es diákokra már jó felelősségteljes feladatot bízni, például iskolai ünnepek – szalagavató, ballagás, évnyitó vagy évzáró – műsorának elkészítését, a szervezésben való részvételt. Szervezhetnek akciókat, performance-okat a közösségben. Fontos megélniük a szociális életben való aktív részvételt.

Elkezdődik a látott színházi előadás adott szempontok szerinti elemzése, a térszervezés, a szcenika, a világítás, az akció és dikció vizsgálata.

A XIX. század, esetleg a kortárs színház és dráma magyar és világirodalmi alkotóival ismerkedünk. A művészet mibenlétének megértése, elvlasztása az üres hatásvadásztól már a tizenkettedikes színdarab felé mutat.

Kapcsolódási pontok

Irodalom: a XIX. és XX. századi világ- a magyar irodalom drámáival való ismerkedés, a stílus fogalma, retorika

Egyéb művészeti tárgyak: performance, akció, modern és kortárs kifejezési módok, műfajok

Kulcsfogalmak / fogalmak

Monológ, kidolgozottság, céltudat, lélektani hatás, a színházi hatás eszközei: szcenika, világítás, technika, dramaturgia, díszlet, jelmez, elemzés, bizalom, önismeret, társismeret, időkezelés, idősíkváltás, flashback, fókusz, keret, jelentés, mondandó, tanulság, jelenet, típus, egyénítés, ellentét, párhuzam, feszültség, státus, sűrítés, variáció, színpadi tér, stilizáció, konkrét és absztrahált mozgás, hatás, realista színjáték, abszurd, groteszk, opera, balett, kortárs táncszínház, mozgásszínház, összművészet, rendező, díszlettervező, jelmeztervező, scenikus, koreográfus, színpadmester, világosító, ügyelő, sűgő, kellékes

A fejlesztés várt eredményei

Monológ, darabrészlet önálló megformálására képes. Önállóan tartott előadásban a retorikai szempontokat érvényesíteni tudja, hibáit felismeri. Látott színházi előadást képes adott szempont szerint elemezni. A színházi hatás eszközeit: szcenika, díszlet, jelmez, akció, dikció ismeri. Értelmezi önmagát egyénként és a csoport részeként, illetve a csoportos tevékenység alkotó közreműködőjeként, azonosítja és értelmezi a környezetéből érkező hatásokat és az azokra adott saját válaszait, továbbfejleszti együttműködésre és konszenzus kialakítására irányuló gyakorlatát, kiveszi részét a közös döntéshozatali folyamatokból. az alkotótevékenység során adekvát és alkotó módon használja a megismert és általa alkotott kifejezési formákat, felfedezi a tárgyi világ kínálta eszközöket, ezek művészi formáit, a színházi vizualitás eszköztárát, használja a tér sajátosságaiban rejlő lehetőségeket, adekvát módon alkalmazza a verbális és nonverbális kifejezés eszközeit. Ismeri és alkalmazza a szerepbe lépésben és az együttjátszásban rejlő lehetőségeket, felismeri az empátia jelentőségét, ismeri és tudatosan alkalmazza a kapcsolat létrehozásának és fenntartásának technikáit,

ismeri és alkalmazza a kommunikációs jelek jelentéshordozó és jelentésteremtő erejét, a feszültség eszközeit és szerepét a dramatikus tevékenységekben.

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az érett ítélőerő megjelenésének időszaka. A tizenkettedikes nagy, átfogó folyamatokban akarja látni a világot, ugyanakkor fontos számára a cselekvő erő megszerzése. Az életcél, a jövőkép megfogalmazására törekszik, amely együtt jár a múlt összegzésével. Kortárs problémák, fausti kérdések izgatják. Mondanivalója van, amelyet többek között színházi eszközökkel fejezhet ki.

A Waldorf-iskolai tanulmányok egyik koronája a záró színdarab, a drámaórák ennek kivitelezését szolgálják.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

Az elmúlt 12 év drámai tapasztalatai

Tantárgyi fejlesztési célok

A teljes színházi folyamat átélése, a közös színdarab művészi igényű megformálása, a közösségben való feladatvállalás felelősségének átélése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A darabválasztásnál a legfontosabb szempont, hogy az osztály magáénak érezze, ezt sok beszélgetés előzi meg, valamint a drámairódalom néhány művének tanulmányozása. Fontos színházi előadások elemzése, a kortárs dráma és színházművészet problémáival való szembesülés. Választhatunk kész darabot a világirodalom remekeiből, dramatizálhatunk epikus művet, de vállalkozhatunk teljesen saját szöveg létrehozására is.

Egyes iskolákban a próbafolyamatot néhány napos drámatábor előzi meg, ahol tisztázzuk a célokat, kialakítjuk a munkarendet, intenzív tréningezéssel készítjük fel a közösséget a komoly feladatra. Máshol ez az év szakórái során történik. A gyakorlatokban is az összegzésre törekszünk, egészen a kisiskolás korig is visszanyúlhatunk, és megtalálhatjuk a gyermekkori játékok új, felnőtt minőségét. Elkezdődhet a légzés iskolázása hosszú, összetett mondatok helyes hangsúlyozásával.

A színészi játékban nem a tökéletesség, hanem a művészi erő és az őszinteség a cél, különböző színházi formanyelvek, stílusok alkalmazásával. Az elmúlt évek tapasztalatai összegződnek minden téren és egy közös művészi alkotó-teremtő folyamat szolgálatába állnak. A kellékek, díszlet, jelmez, világítás- és hangtechnika kialakítása tanáraik segítségével, a fiatalok aktív közreműködésével történik. A színházi előadás megszervezése a büfétől a jegyekig szintén a diákok dolga. A pénzügyi háttér megteremtésében – költségvetés, szponzortok megkeresése stb. – is részt vehetnek.

Kapcsolódási pontok

A színdarab megvalósítása során az összes művészeti tárgy összekapcsolódik: zene, tánc, euritmia, kézművesség, építészeti ismeretek (díszlet), kézimunka (jelmezek), irodalom (dramaturgia és szöveg).

Kulcsfogalmak / fogalmak

Felelősségtudat, összművészet, összegzés, saját mondanivaló kifejezése, dráma, drámaiság, dramatizálás, dramaturgia, dramaturg; feszültség, várakozás, fokozás, késleltetés, kitérő (epizód), akadály (gát), felismerés; expozíció, bonyodalom, válság (krízis), drámai vétség (hübrisz), sorsfordulat, katasztrófa, katarzis, a dráma műneme, a tanult drámaszerkezetek (pl. arisztotelészi dramaturgia, shakespeare-i dramaturgia, a brechti dramaturgia, az abszurd dramaturgia), színházi kommunikáció, pódiumszínpad, előadóművészet, megjelenítés, részleges megjelenítés, stilizáció, a választott dráma- és színháztörténeti ismeretanyag szakszókincse

A fejlesztés várt eredményei

Megéli az összehangolt, egymásra épülő munkafolyamatokat, találkoznak az élet valóságával. Megtapasztalják, hogy a színházi előadás létrehozása során a legkülönbébb egyéni képességek maximális kibontakoztatása a közösség együtt meghatározott céljait szolgálja. A felelőség megélése életre szóló élmény és tanulás a fiatalok számára, amely az élet más területein is kamatoztatható. Felfedezi a színházi kommunikáció erejét, alkalmazza a tanult dramatikus technikákat a helyzetek megjelenítésében, a történetek dramatizálásában és a figurateremtés folyamatában, felismeri és alkalmazza a helyzetek feldolgozása során a szerkesztésben rejlő lehetőségeket. Felismeri és alkalmazza a választott előadóművészeti műfajok jellemző eszköztárát. Értelmezi és rendszerezi a dráma- és színháztörténeti, dráma- és színházelméleti, valamint a kortárs színházra vonatkozó ismereteit és élményeit, saját munkájában alkalmazza, a látott előadásokban felismeri és azonosítja a dráma és a színház formanyelvi sajátosságait.

KÉZIMUNKA

Bevezetés 1-4. évfolyam

A kézimunka órákon a gyerekek nem csak kézügyességre tesznek szert, hanem megtanulnak különböző szerszámokkal dolgozni, az anyagokkal gazdaságosan bánni. A kézimunka tanítójának arra is módja van, hogy a tanulókat fokozatosan tudatosságra ébressze a színek, formák és funkciók összetartozásáról. A szépségen, színeken, formákon keresztül a kézimunka segít a gyermekeknek a játéktól a munkáig való gondolkodásig eljutni.

Az ősi, egyetemes kézműves technikák (szövés, kötés, hurkolás, fonás, csomózás ...) már az első évfolyamon megjelennek a kézimunka órákon, melyekről a gyermekek ismereteik egy-egy osztályfokon tovább bővülnek. A különböző népek kultúráiból merítünk, miközben tudatosan keressük és mutatjuk meg a diákoknak az egyezéseket és különbözőségeket saját néphagyományunk gyökereivel.

A kézimunka órák többre hivatottak, mint hogy kizárólag a kéz mozgékonyágát és ügyességét elősegítő eszközökként gondoljunk rájuk. Míg a gyermekek életkoruknak megfelelő feladatokon dolgoznak, a ritmikusan ismétlődő mozdulatok és gyakorlatok által a kezek, elősegítik mind az akarat, mind a logikus gondolkodásra való képesség megerősödését. Mindennapi életünk nyelve még mindig használ fizikai kifejezéseket mentális tevékenységek leírására, pl.: „megragadni valamit”, „felvenni a fonalat”, „összekuszálni valakinek a gondolatait”. A feladatoknak mindig van gyakorlati célja, és úgy kell alakítanunk a tevékenységeket, hogy azok felébreszthessék a gyermekekben a mások munkája iránti szociális érzékenységet. A környezetért érzett egyéni felelősség felé az első lépés az alapanyaganyag tisztelete, valamint az el- és felhasznált tárgyakkal való bánásmód, melyeket – ha tehetjük – saját, természetes környezetünkéből, a gyerekekkel együtt gyűjtünk! Minél több alkalmat kell biztosítanunk arra, hogy az órákon, az éppen adott anyagokkal, pl.: fával, növényi rostokkal, fonállal, levelekkel, kéreggel, agyaggal, vízzel, textíliákkal, papírral stb. dolgozhassanak. A sokféle alapanyaggal való ismerkedés során felébresztjük a tanulóknak a tiszteletet a kézzel végzett tevékenységek iránt, mely később egyes szakmák iránti érdeklődésüket felkeltheti.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az év elején fontos, hogy minden órán készüljön egy konkrét munka, amely a következő feladatok megalapozását szolgálja (pl. kötözés, csomózás, fonás, gombolyítás stb.).

Ahhoz, hogy a tanulás belső tapasztalattá váljék, az egész éves tevékenység során fontos a tapintás érzékének állandó fejlesztése különféle anyagminőségek és technikák megismerése nyomán.

Cél, hogy a gyermekek a gyakorlati életben hasznosítható tudás felé induljanak el. Ebben az időszakban a tevékenységek az érzésekre hatnak, az akarat fejlesztése pedig szociális és érzelmi téren válik meghatározóvá fejlődésükben.

A fő téma a kötés, mely fejleszti mindkét kéz mozgékonyágát és a róluk való tudatosságot, másrészt felébreszti és serkenti a gyermekek mentális erőit a betűtanulás során.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az életkornak megfelelően fejlett test és térérzék, kézkoordináció, irányok ismerete

Tantárgyi fejlesztési célok

- megismerési és befogadóképesség: közvetlen tapasztalatszerzés, az anyagokkal való érintkezés, az érzékelés érzékenységének fokozása,
- térbeli tájékozódás
- kreativitás, fantázia működtetése, fejlesztése
- érzelmi gazdagodás, az empátia, intuíció fejlesztése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a gyapjú – mint alapvető alapanyag – előkészítése, megtapasztalása különböző módon, gyapjúfonállal ujj-játékok (körmön-fonás)
- kötőtű készítése
- a szemek felszedése. kötés sima szemmel: törpék, labdák, furulyatokok
- egyszerű öltéstechnikákkal uzsonnakendő varrása (pl. formarajzminta előöltéssel)
- kiegészítő munka: selyempapírtépés , papírlampionok, egyszerű papírsárkány, évszakokhoz, ünnepekhez kapcsolódóan, rongybabák, gyapjúbabák és állatok vágás és varrás nélkül kötéssel, fonás füvekből és puha természetes anyagokból

Kapcsolódási pontok

Két tűvel való kötés elősegíti és fejleszti a kéz finommotorikus mozgását, melynek az írástanulás során van szerepe.

A kötés alatt megjelennek az irányok, honnan – merre kötünk, ezt fejleszti a téri orientációt. A számolás gyakorlati funkciót kap, hiszen számoljuk a szemeket, sorokat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- szemfelszedés, sima szemek
- irányok
- öltés
- tűbefűzés
- csomó- és masnikötés
- természetes anyagok, mesterséges anyagok, termékek, magvak, fa, papír, fém, textil, fonal, műanyag, szín, árnyalat, átlátszóság, illat, keménység, rugalmasság, felületi simaság

A fejlesztés várt eredményei

- legyen képes a gyermek a kötés elkezdésekor segítséggel a szemek felszedésére két tűvel.
- biztonsággal tudjon sima szemekkel kötni.
- ismerje és alkalmazza önállóan az egyszerűbb fonási technikákat (sodrás, háromágú fonás).

2. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A horgolás, mint technika a motorikus idegrendszer fejlesztését célozza meg. A 2. osztályban a hangsúly a domináns kéz fejlesztésére helyeződik. Ennek gyakorlati megvalósítása a tanár személyén keresztül történő szituációs tanulás.

A kötésben való jártasságukat a fordított szem elsajátítása fejleszti tovább. A kétféle technika változása kiegyensúlyozó hatású a gyermekekre.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Tudatos koncentráció, és irányított figyelem képessége a munka során. Az előző évben megtanult sima kötés technikájának biztonságos alkalmazása. A két kéz egyre differenciáltabb mozgása.

Tantárgyi fejlesztési célok

- megismerőképesség fejlesztése: különböző anyagok élményszerű megtapasztalása, az élmények közös megbeszélése
- eszköz nélküli és kézi szerszámmal: kötőtűvel, horgolótűvel végzett anyagalakítás
- készségek, rutinok kialakítása az önálló munkavégzés felé
- kreativitás fejlesztése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- kötés: fordított szem
- horgolás lánc és egy-ráhajtásos pálca
- fonási technikák 2-3 szállal
- alapöltésfajták

Kapcsolódási pontok

- a horgolás során az egykezesség dominanciájának erősítése a folyóírást támogatja
- a két kéz egyre differenciáltabb mozgása a kötés által a logikai képességek fejlődését mozdítja elő
- a második éve gyakorolt ritmikus mozdulatok hatnak a gyermek zenei fejlődésére, és hozzájárulnak a memoriterek könnyebb elsajátításához

Kulcsfogalmak / fogalmak

- láncszem, egy-ráhajtásos pálca
- fordított szem
- sodrás, hármasonfonás, körmönfonás

- öltésfajták
- hurkolás, csomózás
- anyagtakarékosság, újrahasznosítás

A fejlesztés várt eredményei

- önállóan tudjon szemeket felszedni két kötőtűre, bővítse a kötésben való jártasságát a fordított szemek kötésének megtanulásával
- horgolótűvel tudjon láncsort készíteni, illetve ismerje meg az egy-ráhajtásos pálca horgolását
- a kézi varrás alapjainak elsajátítása: tűbefűzés, csomókötés, előöltés, elvarrás

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ez az az időszak, amikor a gyermek fel-felvillanó tudatossággal először különíti el magát a környezetétől. Az elkülönülés és a valahová tartozás igénye egy időben lép fel. A munkák is ezt az érzést tükrözik.

A kötés folytatásaként az eddigi sík után térbeli formák alkotása következik, a szaporítás és fogyasztás technikájával. A sima és fordított szemek váltakozása passzékötésnél, és a fogyasztás nagy figyelmet és pontosságot követel. Ezeket a technikákat kombinálhatjuk is, és egyszerűbb mintákat is beépíthetünk. A fő téma a sapkakötés.

A színek használatában új elem a megjelenő önálló alkotói vágy, amely az egyedi színkomponálásban teljesezhet ki.

A varrás továbbfejlesztéseként új technika a láncöltés használata egy-egy tárgy formájának kiemelésére vagy használatának visszatükrözésére.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A kötés vagy horgolás már megismert alapmozdulataiban otthonosan érzik magukat (sima és fordított szemek, lánchurkolás, egy-ráhajtásos pálca).

A két kéz egyre differenciáltabb mozgása.

Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

Tantárgyi fejlesztési célok

- megismerési és befogadó képesség: közvetlen tapasztalatszerzés, az anyagokkal való érintkezés, az érzékelés érzékenységének fokozása
- a kéz intelligenciájának működtetése, a manuális készség fejlesztése
- érzelmi gazdagodás, empátia, intuíció fejlesztése, önálló ízlés, belső igényesség kialakulása
- fantázia, kreativitás fejlesztése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- kötés: sima, fordított szemek, szaporítás, fogyasztás
- horgolás: lánchurkolás, rövid pálca ismerete, szaporítás, fogyasztás
- sapka kötés vagy horgolás
- láncöltés ismerete
- nemezkép vagy -labda díszítése láncöltéssel

Kapcsolódási pontok

- új geometriai jelenségek megtapasztalása, a térgeometria tudattalan megismeréséhez vezeti a gyerekeket a gömb, a henger, a kúp, a téglatest síkidomokból való kialakításával
- a fogyasztás és szaporítás fejleszti számolási képességeiket

Kulcsfogalmak / fogalmak

- szaporítás
- fogyasztás
- láncöltés

A fejlesztés várt eredményei

A gyerekek megtanulják a kötésben vagy a horgolásban a „szaporítást” és a „fogyasztást”. Ezt alkalmazzák a sapkakészítésénél, amely fejleszti akaratukat és figyelmüket.

Hímzett nemezlabda vagy nemezkép elkészítése, amely fejleszti fantáziájukat, kitartásukat.

4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az egyik fő téma a negyedik osztályos kézimunka órán a keresztszemes hímzés. Ez a hímzés különösen hasznos a gyermek fejlődésének ezen szakaszában. Ebben az életkorban a gyermekek az önállóság és öntudatosság felé tesznek lépéseket. A világban áttekinthető rendet kívánnak, akarat-tartásuk, feladattartásuk is kitartóvá válik. A keresztszemes hímzés aprólékos, átgondolni való, precíz munkát igényel. A hímzéssel minden mozzanatában jól követhető, állandó koncentrációt igénylő feladatot kapnak. Az önálló tervezés jelentősége megnő, az előkészületekben már nem csupán a műveletek, anyagok, de az eszközök pontos feltérképezése is fontossá válik. Ebben a korban fedezik fel azt, hogy a minta és a funkció hogyan kerülhet harmóniába az elkészítendő használati tárgyon.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

- a hímzés alaptechnikáinak ismerete
- jártasság hímzés és varrás eszközeinek használatában
- koncentráció, figyelem és egyre nagyobb önállóság a munkavégzés során
- téri orientációban, irányokban való eligazodás

Tantárgyi fejlesztési célok

- a feladatok önálló megoldásában a rutinok, készségek kialakításán és az egyre önállóan végzett tevékenységeket keresztül a gyerekek eljutnak az önálló megoldásokig
- a tevékenységek közben a figyelem és az akarat fejlesztése
- a síkban, térben való tájékozódási képesség erősítése, differenciáló megfigyelés
- a hímzés ritmikus ismétlődésével segít gyermekeknek a rend megtapasztalásában
- a szín – forma kapcsolatában annak megtapasztalása, hogy a szín mennyire kiemeli a formát
- az egyéni munkákban az önállóság, a közös alkotásban a szociális érzék fejlesztése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- keresztszemes hímzés
- szövés kézi-váltós kereten
- vizes technikával síkban és térben nemezeln
- zsinórfonások

Kapcsolódási pontok

- a keresztszemes hímzés során a szimmetria belső át- ill. megélése
- a tükörszimmetria gyakorlata és különböző hímzéstípusokban váltakozó iránytartások a korábbi formarajzból már ismert formák elmélyítését, és a későbbi tudatos geometriai tanulmányok megalapozását segíti
- ősi magyar kézműves tevékenységek (nemezelés, szövés) a magyar mondakörhöz kapcsolódóan

Kulcsfogalmak / fogalmak

- keresztszem
- nemezelés, gyapjú
- szövőkeret, kézi-váltó, vetőszál, átalvetés, hajó, buba
- anyag, termék, fizikai tulajdonság

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek megtanulja a keresztszemes hímzés technikáját, a tűbe cérnát fűzni, a cérna végére csomót kötni; elkezdni és befejezni a hímzést
- elsajátítja az asztali kézi váltós szövőkeret használatát, a szövés technikáját, és elkészít egy munkadarabot
- a nemezelés technikájával önállóan elkészít egy tarsolyt vagy közösen elkészítenek egy (ősi magyar motívumot ábrázoló) nemezképet

Bevezetés 5-8. évfolyam

Egy régi mondás szerint „Aki a kezét használja az munkás, aki a kezét és a fejét, az mesterember, aki a kezét, fejét és a szívét is használja, az művész.”

A kézimunka órákon mindhárom terület megjelenik. Amikor visszaemlékezünk az elmúlt órán végzett munkára, amikor eltervezzük az aktuális feladatainkat, kiválasztjuk a megfelelő nyersanyagokat, akkor a gondolkodást használjuk. Az érzéseinkre támaszkodunk, amikor a színekkel dolgozunk. Amikor pedig az elképzeléseinket megvalósítjuk a végtagjainkat és az akaratunkat használjuk.

A kézimunka segítségével azt az érzést kell felkeltenünk a gyermekben, hogy a szépség és a hasznosság összetartozik. A gyermekek szemét rá kell irányítani a hasznos és praktikus dolgok szépségére. Ily módon is megtanulnak kreatívan nézni, és hasznos tárgyakat készíteni művészi módon a maguk és mások javára.

A gyermekek a saját cselekvőkészségükön keresztül meg tudnak erősödni akaratukban, személyiségükben, kreativitásukban.

5. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Tematikai egység: A gyermekek a tizenkettedik életévük táján jutnak el abba a harmonikus állapotba, amikor nyugalomba kerülnek önmagukkal. Ehhez kapcsolódik a kör mint alapforma, mint az újból megjelenő egység

jelképe, melynek nyomán az 5 tűvel való körkötést vezetjük be. A fej után a kezeken és a lábakon a sor, hogy öltözetet kapjanak. Így ebben az évben zoknit vagy egy- illetve ötujjas kesztyűt kötünk. Az olimpiai játékokhoz kapcsolódva, – az eddig megszerzett varrási ismereteket felhasználva – görög ruhákat készítünk, melyeket a történelmi kornak megfelelő mintákkal díszítünk textílfestéssel vagy hímzéssel.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

Az eddig tanult kötési technikáknak biztos alkalmazása, az akaratí tevékenység tudatos irányítása: tervezés, színválasztás, a munkafolyamat ütemének tervezése, a méret állandó ellenőrzése, megtartása, a funkció és a forma egysége.

Technikai hibák felismerése, és önálló javítása.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a kitartás folyamatos erősítése
- bonyolultabb térbeli struktúrák átlátása
- A sík-és térbeli formák különbözőségének megtapasztalása
- a szimmetria iránti érzék fejlesztése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- kötés öt tűvel: zoknik, egyujjas és ötuujjas kesztyűk
- nemezelés-technikák ruhadarabok készítésére
- a tanult öltési technikák alkalmazása a görög ruha készítésekor
- textilfestési technikák bevezetése

Kapcsolódási pontok

- A szemek számolása során a matematikai alapismeretek elmélyítése
- a térlátás fejlesztése
- a színeken és a formákon keresztül az érzésvilág finomítása
- a testformák intenzívebb megtapasztalása biológiai ismereteiket bővíti

Kulcsfogalmak / fogalmak

- kezdő számszám
- passzé
- beillesztett saroksapka
- ék – és betoldás
- ujjkötés
- gépöltés
- boszorkányöltés (szegőöltés)
- kontúrfestés
- minta-előrajzolás
- mintafestés

A fejlesztés várt eredményei

- ismerje meg a gyermek az öt tűvel való kötést, tudjon zoknit vagy kesztyűt készíteni
- szemek fogyasztása, szaporítása
- passzé és sarokkötés, betoldás
- szimmetrikus mintaelosztás
- sajátítsa el a gépöltés és szegőöltés technikáját
- tanulja meg a textílfestés alapjait

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

- emberi és állati formákból kiindulva háromdimenziós tárgyakat készítenek, saját elképzelés, tervezés és minta szerint
- saját testük arányainak felfedezése és megtapasztalása
- megfigyelésen alapuló állatfigurák varrása
- kitöméssel emeljük a síkból a térbe az elkészítendő tárgyakat

Órakeret: 54 óra**Előzetes tudás**

- a sokféle öltéstechnika célszerű használata
- a kötési, horgolási ismeretek készségszintű alkalmazása
- a tervezési folyamatok önálló kivitelezése

Tantárgyi fejlesztési célok

- a megfigyelések által az empátiás képességek fejlesztése
- állati karakterek , minőségek felismerése
- önálló ízlés, belső igényesség fejlesztése
- arányérzék fejlesztése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- szabásminta készítése
- pontos előrajzolás és kivágás
- tömés

- kiegészítő munkálatok (horgolás és subatechnika igény szerint)
- díszítővarrások elsajátítása és alkalmazása

Kapcsolódási pontok

- testarányok és méretek megtapasztalásával a környezetükhöz való kapcsolódásuk reális szemléletének erősítése
- az sokszínű emberi és állati minőség minél többretű megtapasztalása és a gyakorlatba való átültetése, biológiai ismereteik további bővítése
- a gondolati tartalmak tükrözése a tárgyakban
- a saját és más népek öltözködési kultúrájának megismerése, a földrajz tantárgyhoz kapcsolódva

Kulcsfogalmak / fogalmak

- előrajzolás
- szabásminta
- elkötözés
- illesztés
- ráhagyás
- behajtás
- szegés
- behúzás
- pontosság
- anyag színe, visszája
- kifordítás
- kitömés
- szegés
- tisztázás

A fejlesztés várt eredményei

Az eddig tanult öltéstechnikák, a horgolás és a kötés tudásának elmélyítése, biztos alkalmazása. Egy baba teljes öltözéssel, és egy élethű állatfigura kivitelezése.

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A testi formákban szerzett folyamatos tapasztalás a ruházkodás terén folytatódik. A diákok önállóan tervezik ruhadarabjaikat, és kézi varrással állítják össze ezeket. Az alapanyagokról, öltésfajtákról szerzett tudást tovább bővítjük és le is jegyezzük ezeket az ismereteket. Színt és a funkciót megfelelően kiválasztva otthoni lábbeliket, és egyszerű felsőruházatot készítünk velük.

Órakeret: 54 óra**Előzetes tudás**

- önálló tervezés képessége, szabásminta szerkesztésének megértése
- matematikai számítások biztonságos alkalmazása, alapvető anyagismeret
- a varrásban való jártasság készségi szintű alkalmazása

Tantárgyi fejlesztési célok

- fantázia, kreativitás fejlesztése
- a pontosság, mint alapvető követelmény erősítése
- a szerkesztési ismeretek erősítsék matematikai képességeiket, és a térben való tájékozódást
- koncentráció fejlesztése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az eddig megismert alapanyagokból szabadon dolgoznak különböző módszerekkel, textíliák, bőr és fonott szálak kombinálásával
- kézzel egyszerű öltözékeket és kiegészítőket varnak: ingeket, mellényeket, táskákat, hátizsákokat
- fő téma a cipővarrás

Kapcsolódási pontok

- a lábbeli kapcsán a különböző kultúrkorszakok áttekintése
- a szabásminta szerkesztési folyamatában kapcsolódunk geometriai ismereteikhez
- a cipő díszítésénél a hagyományos magyar motívumvilág kincseiből meríthetünk, népi kultúránk ismereteit felhasználva

Kulcsfogalmak / fogalmak

- szabásminta
- cipőfelsőrész és talp
- bélés
- hímző öltések

- gépöltés, pelenkaöltés
- rátétek
- illesztés
- színe-visszája
- magyar tájegységek és egyéb kultúrák motívumai

A fejlesztés várt eredményei

Ismerje meg a gyermek saját testének arányait, és ennek alapján tudjon magának szabásmintát készíteni cipőjéhez, papucsához vagy egyéb egyszerűbb ruhadarabjához. A szabást és összeállítást tanára segítségével, míg a varrást önállóan kivitelezi.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezen az osztályfokon a mechanikus szerkezetek működésének megértése kapcsán közel kerülnek az ok és okozati összefüggésekhez.

Ekkor ismerkednek meg a lábbal hajtható, és elektronikus varrógép használatával, szerkezetével és ehhez kapcsolódóan funkciójával. Használatuk remek lehetőséget nyújt a láb-ritmus (akarat), a kéz-ügyesség (érzés) és a figyelem (gondolkodás) összehangolására. A textíliákról szerzett tudást elmélyítjük és rendezett jegyzeteket is készítünk (munkafüzetben, munka-naplóban).

Hangsúlyt fektetünk az eltérő anyagok minőségeire és a kiválasztásukra, ezen keresztül is fejlődik a diákok differenciálási képessége. Az anyagok kezelési útmutatóinak megismerése szintén fontos mozzanat, (pl.: a mosás, vasalás, vegytisztítás), csakúgy, mint a természetes valamint a szintetikus anyagok közti különbségek. Megtapasztaltathatjuk a színek minőségét, jelentését. Beszélgethetünk az otthoni és ünnepi öltözködésről, a különböző korok ruháiról, népviseletéről illetve általában a divat fogalmáról. A színpadi kosztümök speciális jellegzetességeit is megvitathatjuk, tervezhetünk közösen jelmezeket. Készítsenek szabásmintát, saját ruhadarabot.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

- fércöltés ismerete, szabásminta készítés, testarányok átlátása
- önálló munkában való jártasság
- a folyamat átlátása és logikus végigvitele, hatékony időbeosztás képessége
- a funkció és a forma reális megítélése, elképzelésének pontos gyakorlati megvalósítása

Tantárgyi fejlesztési célok

- kreativitás és a fantázia fejlesztése mellett a realitásérzék működtetése
- önismereti tapasztalatok elmélyítése a saját méretre készült ruhadarab kapcsán
- a folyamatos, önállóan vezetett tevékenység során akaratuk erősítése
- a gyakorlati munka diktálta sorrend fejleszti a logikus gondolkodást

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- varrógép használata egyenes öltésekhez, és tisztázásnál cikk-cakk varráshoz
- egyéni szabásminta készítése
- szabás és összeállítás önálló kivitelezése
- díszítések egyéni kialakítása
- színek és színárnyalatok áttekintése, ismerete

Kapcsolódási pontok

- a mechanikus varrógép működésének ismerete kapcsolódik a fizika tantárgyhoz
- a megvarrt jelmezeket a drámaórákon használják
- a testarányok megtapasztalása a biológia órák ehhez kapcsolódó ismereteit egészíti ki

Kulcsfogalmak / fogalmak

- alsó szál
- felső szál
- orsó
- szálfeszítő
- öltéshossz
- cérnabefűzés
- varrógéptalp
- cikk-cakk öltés
- egyenes öltés
- természetes, szintetikus anyagok
- fércöltés
- szabás
- igazítás

A fejlesztés várt eredményei

- ismerjék meg a gyerekek a mechanikus és az elektromos varrógép használatát, és ennek segítségével varrjanak össze egy egyszerű ruhadarabot, melyet önállóan terveznek meg, és készítenek róla önálló szabásmintát.
- varrógépen tudjon egyenes varrással dolgozni, illetve cikk-cakk öltéssel tisztázni

Bevezetés

A felső tagozat kézimunka óráinak legfőbb szempontja a tanulók életkori sajátosságainak figyelembe vétele, miközben arra a kézügyességre építünk, melyet az első évfolyamtól kezdve a különböző anyagokkal és technikákkal való találkozás révén alakítottunk az akarat erősítésén és az egyéni látásmód fejlesztésén keresztül.

Az órákon foglalkozunk a használt anyagok tulajdonságaival, és az ehhez kapcsolódó munkafolyamatokkal, valamint betekintést adunk az ember, a gép, a gyártás, a kereskedelem és az ipar továbbá a környezet összefüggéseibe.

A különböző anyagokkal végzett gyakorlati és elméleti munka segíti a fiatalokat gondolkodási képességeik csiszolásában és abban, hogy legyenek még inkább tudatában a természetben fellelhető életfolyamatoknak. Ez segíteni fogja őket a különböző használati tárgyak ötletes megtervezésében, és ezáltal kritikus alakul ki a kritikus fogyasztói magatartásuk.

Az ilyesfajta munka szerepet játszik személyiségük fejlődésében és technikai tanulmányaikban is, valamint későbbi döntésükben arról, milyen munka vagy szakma felé törekedjenek.

Minden évfolyamon hangsúlyos szempont, hogy:

- a tárgyak formaterve szolgálja a használati célt és növelje az esztétikai érzékenységet
- a kivitelezésben törekedjünk gazdaságosságra, a természetes anyagok újrahasznosítására, megfelelő minőségű alapanyagok felhasználására.

9. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

9. osztályban a kézimunka órákon a főbb tevékenységi területek kosárfonás, szabás-varrás.

Különböző anyagokkal végzett elméleti és gyakorlati munka segíti a tanulókat a különböző használati tárgyak ötletes megtervezésében, és ezáltal megfelelő kritikus magatartást fognak képviselni.

A kosárfonás és textilmunka formateremtő erőik megerősítését szolgálják, miközben ügyelniük kell a pontosságra, aközben a munkafolyamatok akaratukat is fejlesztik.

A fűzfavesszővel való tevékenység és a szabászat is erős kereteket biztosít, melyek során csak fegyelmezett és következetes munkavégzéssel érhető el optimális eredmény.

Maszkkészítés: a különböző anyagokkal történő maszkkészítés lehetőséget biztosít a tanulók számára az emberi lélek megismerésére, irodalmi és drámai tanulmányaikat kiegészítve.

Összhangban a fiatalok fejlődési szakaszával most belső határozottságra van szükségük, egyenes tartásra és folyamatosságra.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

- varrógép használata, egyenes varrás, cikkcakk-varrás
- szabásminta készítés, fércelés, összeállítás
- szövés, fonás, pókfonás
- papírmásé maszk

Tantárgyi fejlesztési célok

Megismerő és befogadóképesség fejlesztése: a közvetlen tapasztalás útján szerzett élmények feldolgozása, új technikák kipróbálása, a technika nyújtotta lehetőségek számbavétele, saját ötletek megvalósítása.

Összehasonlító tárgyelemzés, különböző népek, korok tanult tevékenységhez kapcsolódó tárgyainak összehasonlítása. A tanult tevékenységek a magyar kultúrában, művészetben régen és ma.

Kreativitás, alkotóképesség fejlesztése: egyszerű tárgyak tervezése, kivitelezése a célszerűség, ill. az esztétikai szempontok érvényre juttatásával.

Önálló munkavégzés fejlesztése: a munkafolyamatok megtervezése, megoldási lehetőségek, kivitelezés, értékelés.

Követelmények, ismeretek / fejlesztési követelmények

Ismerkedjenek meg a használandó anyagok eredetével és előkészítésével, valamint a szerszámok használatával.

Kosarak készítése:

- kosárfenek, oldalrészek, szegély megfonása
- szabad kosárkészítés, melyben a fonás technikáját a tanulók választhatják meg a használati célnak és az esztétikai tervnek megfelelően

Szabászat:

- méretvétel egy ruhához (saját méretviszonyaik megismerése)
- szabásminta rajzolása és változtatása
- az anyag kiválasztása: minőség, szövet, szerkezet
- szabás, bejelölés, tűzés, próba, varrás
- befejezés: gombok, cipzárok, szegélyek, felhajtások, nyakkivágások
- gomblyuk készítés kézzel vagy géppel

Maszkkészítés:

- arclenyomat készítése agyag és gipsz használatával
- különböző arckifejezések megjelenítése

Kapcsolódási pontok

- irodalom, dráma: görög drámák
- geometria: térbeli formák

Kulcsfogalmak / fogalmak

- szabásminta
- fércelés
- összeállítás, tűzés, gépi öltés (egyenes, cikkcakk, gomblyuk)
- kosárfenek (fenékszál, gyökkentés)
- oldalfonás
- szegélykészítés
- gipsz, agyag, gipszes géz

A fejlesztés várt eredményei

Szabászat:

- legyen képes a diák kész ruhadarabról szabásminta levételére, illetve saját méretei alapján annak nagyítására vagy kicsinyítésére
- a záródásokat is varrógéppel tudja megoldani, mint pl. gomblyuk, cipzár

Kosárfonás:

- ismerje a különböző kosárvesszőket és ezek fonásra való előkészítését
- az alapvető fonási technikákat sajátítsa el, és alkalmazza egy saját fonott munkadarab megkötésében

Maszkkészítés:

- a választott alapanyaggal tudja a különböző gesztusok kifejezését és érzékeltetését

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A 10. évben a különböző természetes alapanyagú textíliákkal foglalkozunk, ezáltal szereznek új tapasztalatokat kézműves technikákban (szövés, fonás, batikolás). Azok ma is felhasználható praktikumával fejlesztjük, ízlés-, szín- és anyagvilágukat. Egyféle technika különböző lehetőségeinek alapos körüljárásával, pontos, világos tervezési munkával biztonságot kapnak, akaratukat erősítik a kitartó munka folyamán, ugyanakkor egyéni megvalósítások révén végtelen variációk lehetőségével alkotó tevékenységük is rugalmas és szabad teret élvezhet. A batikolás és más textilmintázási technikák során a szabad művészi munka mindig pontosan átgondolt tervezés alapján történik, minta, szín, forma és technika ennek megfelelően választható.

Órakeret: 25 óra**Előzetes tudás**

- anyagismeret (textilek, festékek)
- öltözködéskultúra, -történet
- enteriőr fogalma, elemei

- a magyar és más kultúrák jellegzetes motívumvilágának ismerete
- tervrajz készítésének, szabásminta készítésének ismerete (helyes arányok)

Tantárgyi fejlesztési célok

Az új technikák megismerésével a tanultakat és fantáziájukat praktikusán is hasznosítani tudják. Kísérletezés különböző anyagokkal és technikákkal. A tervrajzok, szabásminták készítése nagy figyelmet, precíz, pontos munkát igényel, fejleszti koncentrációkészségüket. Átalakulási folyamatot követhetnek végig a saját ötlet tervrajzban, szabásmintában való megrajzolásától indulva – ami egy statikus állapotot – a munkadarab kivitelezésén keresztül a használatig. Egyszerű tárgyak készítése a célszerűség, praktikum és az esztétikai szempontok érvényre juttatásával, az anyagok gazdaságos felhasználásával, az újrahasznosítás lehetőségével.

Követelmények, ismeretek / fejlesztési követelmények

- az anyagok tanulmányozása, előkészítése
- egyéni tervek, minták készítése
- színek kiválasztása
- különböző technikák bemutatása: szövés-fonás technológiai fejlődése, múzeum- és gyárlátogatás, szövés elemei
- szövés alaptechnikái, különböző szövőkeretekkel való ismerkedés, egy szőtt darab terve

Kapcsolódási pontok

- matematika, rajz és vizuális kultúra: perspektíva
- földmérés: mérés, arányok, tervrajz készítése
- művészettörténet: magyar és más kultúrák jellegzetes motívumvilága, öltözködéstörténet

Kulcsfogalmak

- tervrajzkészítés, perspektíva,
- alkalmazott kézműves technikák és eszközeik: nyomódúc, pontozó, viaszos és kötözéssel batik
- szövőszék, a láncfonal és felvetőszál együttműködése

A fejlesztés várt eredményei

Szövés-fonás:

- álló szövőkereten a láncfonalakat tudják felvetni, a vetülékfonalat előkészíteni
- ismerjék meg a különböző szövési technikákat
- egy nagyobb méretű szőtt darabot készítsenek el önállóan vagy kalákában

Batik-textil:

- egyszerű csomózási technikával, ill. viaszolással tudjanak batikolni
- a selyemfestés alapfogásainak elsajátítása
- a textilmintázás lehetőségeinek megtanulása különböző kézműves technikákkal
- az elkészített műveket tudják használni az enteriőrben

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok 11. osztályban megismerkednek a kartonozás technikáival (doboz, mappa stb. készítése). Az új anyagok megismerése és tulajdonságaik (pl. tónus, szín, struktúra, hajlékonyság, szilárdság) felismerése figyelmes észlelést és biztos ítélőképességet kíván. A kartonozás pontos technikája szigorúan meghatározott lépéseivel iskolázza a fegyelmezett gondolkodást és tevékenységet. A kartonnal végzett munka a könyvkötés technikájának megismerésével és gyakorlati technikájával folytatódik. A könyvkötés pontos technikája szigorúan meghatározott lépéseivel iskolázza a fegyelmezett gondolkodást és tevékenységet.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

- fűzési technikák
- terv-, szabásminta-, vázlatkészítés
- arányok ismerete, térgeometriai ismeretek
- anyagismeret

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók átalakulási folyamatot követhetnek végig a saját ötlet tervrajzban való megrajzolásától a munkadarab kivitelezésén keresztül a használatig. Fejleszti koncentrációképességüket, kreativitásukat. Lehetőség van a saját alkotófolyamatban a jó és rossz döntések elemzésére.

Követelmények, ismeretek / fejlesztési követelmények

Munka kartonnal. Részben másolással, és saját terveikre támaszkodva a diákok képerket, mappákat, kis dobozokat, fényképalbumot készítenek.

Megtanulják az anyagok: papír, karton, textilek, esetleg bőr és ragasztók helyes kezelését, használatát.

A különböző feladatok elvégzésekor a diákok megismerhetik a használandó szerszámokat, segédeszközöket, gépeket (nyomó-, vágóeszközök, gépek).

A diákok elsajátítják a könyvkötés alapttechnikáit, korrektúra ívek vagy írásra való papír hajtásának technikáját, papírkötéshez a varrást, és a kemény fedelű kötés technikáját. Megismerik, hogy könyv tartalma meghatározza, hogy milyen borítást, anyagokat és borítómintát használjanak. Ennek során tanulmányozzák a különböző könyvkötéshez használható anyagokat.

Kapcsolódási pontok

- matematika: sík- és térgeometria, terület-, kerületszámítás
- Bothmer-gimnasztika: ítéletalkotás
- rajz- és vizuális kultúra

Kulcsfogalmak

formavágás, furatolás, élhajlítás, polírozás, karos papírvágó gép formavágás, élhajlítás, polírozás, korrektúra ív, könyvvarrás, gázsi, könyvkötővásznon, borító (kemény fedeles, puha fedeles)

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók elsajátítják a kartonozási technikák alapjait. Megismerik az ehhez alkalmazandó anyagokat és eszközöket, pontos, precíz munkával elkészítenek egy saját tervezésű munkadarabot. A tanulók elsajátítják a könyvkötés technikájának alapjait. Megismerik az ehhez használt anyagokat és eszközöket. Pontos, precíz munkával elkészítenek egy munkadarabot.

Az alapfokú művészetoktatás további kötelező tantárgyai a Waldorf-iskolában

KÉZMŰVESSÉG

FAMUNKÁK

Bevezetés

Az 5-8. osztályban a kézműves órák szinte kizárólagos alapanyaga a fa.

A Waldorf-iskola művészi igénnyel oktatja a kézművesség alapelemeit. A kézműves foglalkozások célja nem az, hogy kis kézműveseket vagy képzőművészeket neveljünk, hiszen a Waldorf-iskola nem szakiskola, sokkal inkább arra fektetjük a hangsúlyt, hogy az emberi képességek sokoldalúságát ápoljuk, elrendezzük.

Fontos, ha a gyerek a műhelyben létrehoz valamit, akkor ne egy hűvös, tárgyias elképzelés vezesse, hogy valahol, valamikor külsőleg látott már ilyesmit; a világot megismerni, benne helyt állni, a fej egyedül nem képes. Alkotása szoros kapcsolatban legyen a személyiségével: a benne elevenen élő alkotó erők alakítsák a munkadarab formáját, ne egy előrajzolt vonalat kövessen. Ezáltal tudja a gyerek kifejezni magát a formálásban, a formaadásban. Ezért is van, hogy fiúk és lányok többnyire ugyanazzal a feladattal birkóznak meg, hiszen a hangsúly nem elsősorban a fizikai munkán, hanem a szépségen, az alkotáson és az egyéni kidolgozáson van.

Különösen a városi gyerek számára fontos, hogy valódi élményhez jusson, ne csak elképzelései, elméleti ismeretei legyenek a nyersanyagokról, amelyekkel dolgozik. Ezért törekedni kell arra, hogy a fa megmunkálását ott kezdjük, ahol a faanyag még rönkös, kérges állapotban van: hasítással, méretre fűrészeléssel, majd baltával való előfaragással. A hasított nyersanyagfa – szemben a deszkára fűrészelttel – sokkal plasztikusabb, eredetibb, magán viseli még a fa természetes növekedésének változatosságát, sokféleségét, fantáziát életre keltő formáit. Ezért olyan sokoldalú alakíthatósága, és egyedibb a belőle kihozott forma.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az évben többnyire faragókéssel dolgoznak, főleg puha fákön (hárs, nyárfa, fűzfa, fenyő). Ez jó alkalmat ad arra, hogy a munkadarabbal folytonos fizikai kontaktusban legyenek, mivel a forma a kezükben alakul ki. Fontos fejlesztési cél a famegmunkálási technikák alapjainak megismerése, ami magabiztosabbá teszi őket a hétköznapi életben végzett munkák során is. Fontos élmény a szerzőhasználat gyakorlata során kialakuló érzés: felnőttem ehhez a munkához, ezt már önállóan el tudom végezni.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

Alsó tagozatban a gyermekek főleg osztálytanítójuk vezetésével kerülnek közel a kézműveskedéshez. Természetben talált gallyakkal, faágakkal és termésekkel dolgoznak. Kevés és egyszerű megmunkálást igénylő, szinte már „kész” fákat gyűjtenek, amit csak fűrészelni, kézi fűrővel fűrni, csiszolni, a tanár segítségével hasítani kell.

Ezeket felhasználva egyszerű, kreatív játékokat, bababútorokat, törpeházikókat készíthetünk, vagy díszíthetjük az évszakasztalt. Olyan eszközöket is készíthetnek, amelyeket tanóráikon használnak, mint például írás epochán a lúdtoll, vagy kézimunkaórán a kötőtű. Munkájuk során alapvető szerszámokkal találkozhatnak, mint a fűrész, kalapács, reszelő vagy faragókés.

Tantárgyi fejlesztési célok

Fontos, hogy legyenek olyan első munkák, amikor minden tanuló ugyanazt a témát csinálja (pl. pörgettyű), és a tanár pontról pontra bemutatja az egymást követő lépéseket. A gyerekek elkezdik megélni egy készülő famunka optimális sorrendjét. Törekedni kell arra, hogy a megkezdett feladatok megfelelő minőségben be legyenek fejezve.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- készíthetünk egyszerű eszközöket: pörgettyű, röppentyű, kötélletra, zúgattyú, szélharang, ejtőernyős, képeslaptartó, serpenyőlapát, tutaj, diszkosz, gerely
- használhatunk (formájában kifejező) kérget és gallyakat különböző varázslatos alakzatok, állatok, törpék, juh és pásztor készítésére, vagy kéregcsónak építésre
- körhinta, karácsonyfa egy darabjából dióhéj ülésekkel
- habverő– szintén a karácsonyfa egy darabjából
- elkezdhetjük a különböző fák és faanyagok tanulmányozását, vizsgálatát

Kapcsolódási pontok

- a kisállatfaragások az állatmegfigyelésekhez, illetve az állattan-epochához kapcsolódnak
- fajták a kézimunka órán készített nemez golyóhoz
- a görög epochához kapcsolódó eszközök: diszkosz, gerely

Kulcsfogalmak / fogalmak

- faragókés
- fajták
- fantázia
- szálirány
- akarati nevelés
- biztonságos szerszámhasználat

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek a megismert famegmunkálási technikák alkalmazásában (pl.: kézzel faragás, fűrészelés, hasítás, reszelés, csiszolás, baltázás) jártasságot szereznek és ezek felhasználásával tárgyakat faragnak
- fajtátékokat, egyszerű eszközöket tudnak készíteni
- a gyerekek vigyáznak a szerszámokra és a műhely rendjére

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Többnyire ekkor használnak először vésőt, fabunkót, s ezzel alapvetően megváltozik a kézműves tartás. Megjelenik a satupad, s ezzel az egész munkafolyamat objektívabbá válik.

Ebben az évben kiemelt feladat a fakanál faragása – akár keményebb fából –, melynek egyedi alakját, a kanálfej és a nyél formáját a gyerekek maguk találják meg. A feladat során tapasztalatot szereznek a faragóvéső használatáról. Megtanulnak egyenes, majd szépen görbülő felületeket kialakítani, míg eljutnak a teljesen térbeli formához.

Hasznos tapasztalat, ha egy tárgyat többször is elkészít a gyermek, mindenestre különböző céllal – egyet magának, egyet az iskolai vásár, bazár számára.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

- gyakorlatuk van a faragókés használatában, amellyel egyszerű fajtátékokat tudnak készíteni
- ismerik az egyéb alapvető szerszámokat, például a fűrész, ráspolyt, baltát
- megélték egy-egy famunka elkészítésének optimális sorrendjét
- ismerik a műhely rendjét, viselkedési és balesetvédelmi szabályait

Tantárgyi fejlesztési célok

A munkadaraboknál fokozott hangsúlyt kap a szép, és igényes kidolgozottság mellett a használhatóság. A faragott tárgy a funkciójának megfelelő fafajtából készüljön el.

A fahasábok fokozatosan nagyobbak lehetnek, s megjelenhetnek keményebb fajták is, de arra figyelniük kell, hogy nem minden gyermek keze elég erős még a legkeményebb fák megmunkálásához. Ezen a téren is fokozott egyéni figyelemben kell részesíteni őket.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- konyhai fakanál (esetleg merőkanál bográcsba, szaunába)
- egyéb konyhai eszközök (lisztes kanál, kenőkés, favilla, salátaszedő kanál)
- tojás forma vésővel. jó gyakorlat a térformákra, mert a tojás alakja se nem szabályos gömb, se nem szabályos ovális
- műhelyben használatos eszközök, pl. fabunkó
- egyszerű fajtátékok

- állatformák faragókéssel
- levélbontó kés
- monochord

Kapcsolódási pontok

- a famunkák visszautalnak az iskoláskor legelső óráira, amikor a gyermekek egyenes és görbe vonalakat rajzoltak. mindkét forma ott van a készített tárgyak háttérében, mint egyenes és görbülő felületek
- más órákon használatos eszközök készítése (íróka a római epochához)
- hangtan epochához monochord készítése

Kulcsfogalmak / fogalmak

- faragóvéső, fabunkó
- satupad, rögzítés
- egyenletesen vékony falvastagság a fakanálnál
- szálirány
- akarati nevelés
- ok-okozati összefüggések
- egyedi formák
- egyszerűbb használati eszközök

A fejlesztés várt eredményei

- megismerik az egyenes és görbe (homorú, domború) formák kimunkálás módjának különbségeit
- a gyerekek kezdik megélni egy famunka optimális sorrendjét, amit elejétől a végéig ők maguk végeznek
- megtapasztalják a felhasznált fafajták tulajdonságait és különbségeit
- a szerszámokat biztonságosan használják és ismerik a faanyagok megfelelő megmunkálási módját. (például a helyes vágásmód, a szálirány megtalálása.)
- szociális gesztus gyakorlása, amennyiben a gyerekek nem csak maguknak készítenek tárgyakat

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Egy faragott tál elkészítése kellő kihívás ebben az életkorban, a domború és homorú formák változása megfelelően nehéz a diákok számára. De nem csak ezt a formát jó gyakorolni, hiszen az összefüggések, mechanizmusok legalább annyira érdeklik őket, mint a szépség. Ha ebben a korban mozgatható játékokat készítenek a gyerekek, minden figyelmük, teljes érdeklődésük és értelmük

afelé fordulhat, hogy mintegy saját testükön kívül találjanak ki, fedezzenek fel mechanikus mozgásokat.

Órakeret: 54 óra

Előzetes tudás

- a gyerekek már gyakorolták a domború és homorú formák kialakítását, ügyelve az egyenletes anyagvastagságra (fakanál)
- tapasztalatuk van a faragóvéső használatában
- gyakorlatuk van a fa helyes szálirány szerinti megmunkálásában
- nagyobb rálátásuk van a faanyagok sokféleségére

Tantárgyi fejlesztési célok

A játékkészítésnél tisztában kell lenni a jellemző mozgással, valamint meg kell érteni annak mechanikai oldalát is, melyet aztán ügyességgel kivitelezhetünk. Ez egészen egyszerű dolgokkal is kezdődhet, pl. mérleghinta készítésével. A 7. osztályban az ehhez hasonló hatásokat tökéletesíthetjük, többek közt a gyermekek képzelőerejének szabadon engedésével. A játékok sokkal tetszetősebbnek tűnnek, ha szépen be is festik őket.

A 6. osztály végéig az elkészített tárgyak felülete jórészt egyre finomabb csiszolópapírral vált véglegessé, a konyhai eszközök esetében ráadásul makulátlanná. Ettől a kortól azonban nagyobb figyelmet, jelenlétet szentel a diák az utolsó felületnek, ha az is a vésővel, vagy a késsel átdolgozott. Ez az ún. „pikkelyezés” jóval izgalmasabb, előbb felületet eredményezhet, s mivel a szálak növési irányát is folyamatosan figyelembe kell venni, az alkotó figyelme is aktív marad.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- különböző méretű, formájú fatálcák, akár osztott belső terekkel
- kisebb-nagyobb hajók vájása kettéhasított rönkfából
- ivócsanak, bögre
- sótartó
- szappantartó
- kis ház ablakokkal, rászerezelt, működő ajtókkal, vájt belső térrel. az osztály befoghat egy nagyobb lélegzetű munkába is az óvoda vagy esetleg az iskolai bazár számára, pl. készíthetnek egy gazdaságot állatokkal, istállókkal vagy egy falut házakkal, tornyokkal és kúttal
- mozgatható játékok (pl. kopácsoló harkály, kerekeken húzható totyogó kacsa, ugráló nyuszi, mérleghintázó medve stb.)
- diótörők

Kapcsolódási pontok

A mozgatható játékok a fizika epocha mechanika részéhez kapcsolódnak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- növekedés, elnehezedés
- fatál, belső tér
- mozgatható játék, mechanikus mozdulatok
- pikkelyezés
- szálirány
- akarati nevelés
- ok-okozati összefüggések

A fejlesztés várt eredményei

- megszerzett ismereteiket felhasználva tálakat, használati tárgyakat készítenek
- megtanulják a külső és belső formákat megfelelő módon kidolgozni
- a gyermekek a fizikából szerzett mechanikai ismereteiket a használati tárgyak, és játékok készítésében alkalmazni tudják
- mozgatható játékokat készítenek ügyelve a mozgás valódiságának kimunkálására
- biztonsággal képesek használni a szerszámokat

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A gyerekek egyre inkább különböznek erőben, ügyességben, szorgalomban. A tanár feladata felmérni, hol kell több segítséget nyújtania, vagy jobban motiválnia, újabb feladatot kitalálnia, vagy a diákok ötleteinek nagyobb teret engednie. Az év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabad munkák, többek között az éves munka művészeti része is szokott fából készülni. A diákoknak egyre időszerűbb lesz a „választani tudás”, amelyben a vonzódás vagy az elutasítás egy bizonyos munkaötlet iránt már az önismeret kezdeménye lehet.

Ebben az évben több szempontból is közösségként kell helyt állniuk. Egy közös műhelymunka, amikor minden diák képességeihez mérten kiveszi a részét egy nagyszabású faragásból, mélyítheti, árnyalhatja ezt az érzést.

Órakeret: 54 óra**Előzetes tudás**

- a domború és a homorú formákat már nagyobb felületen, és keményebb fafajtából tudják kialakítani
- több darabból álló, mozgatható játékokat tudnak készíteni, a mozgás valódiságának megjelenítésével
- magabiztosan használják a szerszámokat

Tantárgyi fejlesztési célok

Ebben az évben a famunkák vezetettsége más jelleget ölthet. Nagyobb lélegzetű feladatoknál – főleg, ha nem mindenki ugyanazt csinálja – nem kerülhet minden egyes lépés bemutatásra. Például egy csavarodó formánál a diák faanyag felé forduló figyelmén múlik a faragás helyes irányának megtalálása. A famunkák terén szerzett tapasztalatuk és magabiztos szerszámhasználatuk nagyobb pontosságot és önállóbb munkát igénylő feladatokkal fokozódik. Jó témák erre a mechanikus áttételekkel készített mozgatható játékok és a csapolással összeállított ülőke. Az év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabadon választott munkák, amelyben nagy hangsúlyt kap az önálló feladatmegoldás. Egy jó témaválasztáshoz szükséges, hogy a diák tisztában legyen a képességeivel. Ehhez megfelelő önismeretre és ítélőképességre van szüksége.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- gyertyatartó (csavarodó formájú, a fa növésiirányainak önállóbb felismerésére)
- bonyolultabb mozgatható játékok (fogaskerék, szíjhajtás)
- szabadon választott önálló munkák (pl. fedeles dobozka)
- kisebb fadomborművek (pl. névtábla, házszám)
- csoportos munkák a folyosók, osztályterem számára, a közösségi terek díszítésére farönkből ülőke, osztályterem fölé „névtábla”, több pallóból összeállított nagyméretű dombormű faragása, mérleghinta, gördeszka rámpák készítése)
- az asztalos munka előkészítése (pl. ülőke, pontosan beékelte lábakkal)
- madarak fészkelő dobozainak vagy etetőtálcáinak készítése
- hangszerek (xilofon, líra)
- sportszerek (baseball-ütő, íj)

Kapcsolódási pontok

- a mozgatható játékok a fizika epocha mechanika részéhez kapcsolódnak
- díszletek és kellékek a színdarabhoz
- hangszerek a zene órákhoz

Kulcsfogalmak / fogalmak

- önismeret, saját témaválasztás
- közös faragás
- figyelem
- pontos munka
- szálirány
- akarati nevelés
- ok-okozati összefüggések

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek megtanulják egy fatárgy, famunka elkészítésének legoptimálisabb lépéseit és képesek azok önálló és pontos megtervezésére, kivitelezésére
- a munkatervet a gyakorlati munkába következetesen át tudják ültetni
- a munkák elkészítése során nagy hangsúlyt fektetnek a pontos tervezésre, és kivitelezésre
- társaikkal együtt tudnak dolgozni egy nagyobb lélegzetű, közös alkotáson
- szabadon választott munkát önállóan megtervezve elkészítene
- biztonságosan és szakszerűen használják a szerszámokat, a műhelyt rendben tartják

Bevezető 9-12. évfolyamon

Felső tagozaton a famunkák alapvetően két területen jelennek meg: faszobrászat és asztalosság. A faszobrászat tanterve az „Agyagozás / szobrászat” fejezetbe beépítve található, az asztalosság tanterve pedig az alábbiakban olvasható.

Asztalosság**Bevezetés**

A korábbi fafaragásokhoz képest az asztalos munka egyértelműen mérhető és ellenőrizhető, hogy honnan és mennyit kell elvenni. Ezzel erősödik az állandó önellenőrzés folyamata. Egy jól sikerült asztalosmunka elkészítéséhez gondolkodás, érzés, akarat nagyfokú együttműködésére van szükség. A fa most már elsősorban nem a képzelőerőt ösztönzi, hanem mint anyag állítja a megmunkálóját kihívások elé. A fa sajátos jellemvonásai számos technikai problémát vethetnek fel. A diákok gyakran találják magukat saját, az elkészítendő darabról alkotott kívánságaik és az előttük fekvő faanyag tulajdonságai, határai közötti áthidalhatatlan szakadékokban. Ezen két dolog összehangolását segítik elő az asztalosmesterség hagyományos módszerei. A jó terveken és a pontos munkán keresztül a diákok elsajátítják az asztalosság alapjait, amely a szerkezetszerű gondolkodáshoz és a precíz szerszámhasználathoz vezet. A feladatok során megismert fakötések elkészítéséhez elengedhetetlenül fontos átlátni, megérteni az összekapcsolódó részek felépítését. Ezáltal az asztalosság tulajdonképpen a famegmunkálás térbeli geometriája.

9. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Egyszerűbb fakötésekkel összeálló tárgyak készítésével ismerik meg a diákok az asztalosság területét. A munka során igen nagy hangsúlyt kap a precíz mérés és szerszámhasználat, melynek végül jól látható mércéje az összekapcsolódó részek megfelelő illeszkedése. A feladatok során a diákok rátekintést nyernek egy munkafolyamat teljes egészére, a kezdeti tervezésen, majd a megvalósításon keresztül egészen a végső felületkezelésig.

Órakeret: 25 óra**Előzetes tudás**

A diákok 8. osztályban a kézműves órákon készíthettek már olyan tárgyakat, fajtákokat (pl. háromlábú ülőke, mozgatható játékok), melyek több elemből álltak össze. Ezek ugyan még egyszerű, kezdetleges fakötésekkel lettek összerakva, de már akkor megtapasztalhatták, hogy csak azok a munkák álltak össze vagy működtek, amelyeknél megfelelő hangsúlyt kapott a precizitás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A fakötések (pl. egyenes fogazás) kialakítása pontos munkát igényel, hogy a készített tárgyak elemei végül megfelelően kapcsolódjanak össze. A kötési módszerek szerkezetének átlátása fejleszti a térlátást. Az összeállt munkák díszítése egyéni kifejezésmódon történhet.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Szakmai fogások ismerete az egyszerűbb illesztésekhez szükséges fűrészelésben, gyalulásban, vésésben. Egyszerűbb tárgyak készítése fakötéssel, pl. falra akasztható polc, nyitott vagy fedeles doboz. Játékos feladat lehet pl. egy marionett bábú faragása csapolással összeállítva.

Kapcsolódási pontok

- matematika /mérés, számolás
- mértan / szerkesztés
- művészeti tárgyak / egyéni kifejezésmód, egyedi formák

Kulcsfogalmak / fogalmak

- egyszerűbb fakötésekkel összeálló tárgyak
- asztalos szerszámok megismerése
- pontos mérés
- precíz szerszámhasználat
- térlátás
- rátekintést egy munkafolyamat teljes egészére

A fejlesztés várt eredményei

A diákok megtanulják a pontos tervek készítését. Átlátnak egy teljes munkafolyamatot. Precíz mérésen, szerkesztésen és szerszámhasználaton alapuló munkát végeznek. Értik, átlátják a fakötések szerkezetét (csapolás, fogazás), fejlődik a térlátásuk. Megismerik az asztalos szerszámokat, megtanulják ezeket megfelelően karbantartani és ápolni. Gyakorlatot szereznek az illesztéshez szükséges gyalulásban, vésésben.

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A diákok az eddig tanult technikákat kiszélesítik és elmélyítik. Bonyolultabb fakötéseket ismernek meg, mint a vésett csapolás vagy a köldökcsapos kötés, melyek még pontosabb munkát kívánnak. A folyamatban lévő feladatok művészi képességeket és konstruktív ötleteket is életre hívnak, melyek együttese alkotja majd a kész tárgyat.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

Előző évben már készítettek egyszerűbb fakötésekkel összeálló tárgyakat, amelyek megalapozták az asztalosság területét. Megtapasztalhatták, hogy a pontosságra törekvés mellett mennyire fontos a folytonos figyelem, hogy a fakötések ellentétes pólusú részei végül megfelelő módon passzoljanak egymáshoz.

Tantárgyi fejlesztési célok

Elsajátítják a külön elkészített elemek hézagmentes összeillesztésének technikáit. Újabb és aprólékosabb munkát igénylő fakötéseket készítenek, mint pl. a vésett csapolás különböző fajtái. Megismerik ezek felhasználási területeit, és a tanult módszerekkel már nagyobb precizitást igénylő tárgyakat alkotnak. Az elkészült, szerkezetszerű tárgyakat a már korábban elsajátított faragással és egyéb díszítési módszerekkel alakíthatják egyedi stílusúvá.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Nagyobb precizitást igénylő tárgyak készítése, pl.: képkeret 45°-os csapolással, falra akasztható rekeszes polc, ferde oldalú sámlí, festőállvány. Az adott feladat lépéseinek, illetve logikai felépítésének átlátása. Önálló munka a meghatározott útmutatás alapján.

Kapcsolódási pontok

- matematika /mérés, számolás
- mértan / szerkesztés
- művészeti tárgyak / egyéni kifejezőmód, egyedi formák

Kulcsfogalmak / fogalmak

- bonyolultabb fakötések
- hézagmentes összeillesztés technikái
- vésett csapolás fajtái
- kreatív díszítés

A fejlesztés várt eredményei

A diákok képesek a munkafolyamat pontos áttekintésére és a munkafázisok egymásra építésére. Megismerik és pontosan alkalmazzák az újonnan tanult összetettebb fakötéseket. Magabiztosan és önállóan dolgoznak az asztalos kéziszerszámokkal. Aprólékos és precíz munkát igénylő tárgyakat készítenek. Önálló művészeti ötleteikkel gazdagítják az elkészítendő munkájukat.

11.-12 évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A diákok az asztalosság terén szerzett tapasztalataikra alapozva még összetettebb kötési módszereket ismernek meg, mint pl. a fecskefarkú fogazás. A még több precizitást igénylő fakötéseket hétköznapi vagy dístárgyak készítésén keresztül sajátítják el. A munkák állandó, nagyfokú figyelmet és kontrollt igényelnek. Az órákon kézi szerszámok mellett már barkácsológépeket is használhatnak. Továbbra is adott a lehetőség az elkészült munkák egyéni stílusú díszítésére.

Amennyiben arra lehetőség van, javasolható, hogy az asztalosmunkák a 12. osztályban is folytatódjanak. Ekkor a diákok tervezhetnek saját bútort, melyhez technikai rajzokat és a részletekről szóló vázlatokat készítenek. A művészi tervezés, a forma, és a funkció találkoznak, a statikai kívánalmak pedig esztétikailag kielégítő módon valósulhatnak meg. A diákok készíthetnek pontos terveket a kiadásokról is.

Órakeret: 25 óra**Előzetes tudás**

Már magabiztosan és önállóan dolgoznak az asztalos kéziszerszámokkal. Tapasztalatuk van az aprólékos és precíz munkát igénylő tárgyak készítésében. Ismerik a fakötések hézagmentes összeillesztésének technikáit.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanórákon már olyan összetett formájú fakötéseket használnak, melyek fokozottan igénylik és egyben fejlesztik a térlátásukat. Másrészt, ezeknek a kötési módszereknek az elkészítése a koncentrációt is fejleszti, mivel folyamatos figyelmet és előregondolkodást igényel a nagy hibalehetőségek miatt. Az önálló munkára törekvés megfelelő rálátást igényel a feladatra, azaz szükségszerű, hogy a munka lépéseinek logikus sorrendjét felismerjék, átlássák.

Az asztalosság területén a hangsúly a precizitás mellett az önálló munkára helyeződik. Eddigi tudásukra építve saját bútort készíthetnek, amihez már maguk tervezik meg a munkafázisok lépéseit a kezdeti vázlatoktól a teljesen kész tárgyig. Mindez a technikai megoldások ismeretén kívül többek között előregondolkodást, a feladat teljes átlátását és logikai kombinációt igényel. A munka az egyéni kifejezőmód és az egyedi formák által válik még inkább alkotássá.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A megismert bonyolultabb fakötésekkel gyakran olyan jellegű tárgyakat is készítenek, melyek már kilépnek a hagyományos szögletes formákból. Például: domborfedelű láda, aszimmetrikus képkeret,

döntött oldalú szerszámos láda. A feladatok lépéseit előre megtervezzük, a készítendő tárgyról megtanulnak technikai rajzot készíteni. Emellett régi, használt bútorok javításával, felújításával is foglalkozhatnak. A tanult képességeket, technikákat, a faanyagokról szerzett információkat és saját tapasztalataikat lejegyzik.

Az műhelyben már közepes méretű bútorokat készítenek, mint például íróasztal fiókokkal, szobai kisasztal, szék, éjjeli szekrény. A faanyag előkészítése során megismerik a megfelelő felületnagyság eléréséhez szükséges táblásítást és a különböző szélesítő toldásokat. Az elkészítendő tárgyat önálló művészeti ötleteikkel gazdagítják. A tanár elképzeléseitől függően természetesen más jellegű feladatok is megjelenhetnek, melyek összeállítása az asztalossághoz kapcsolódik. Készíthetnek pl. rusztikus kerti bútort vagy hangszer (pl. gitár, hegedű) is.

Kapcsolódási pontok

- matematika /mérés, számolás
- mértan / szerkesztés
- művészeti tárgyak / egyéni kifejezőmód, egyedi formák

Kulcsfogalmak / fogalmak

- magabiztos szerszámkezelés
- feladat átlátása, előregondolkodás
- nagyfokú figyelem és kontroll
- barkácsgépek használata
- technikai rajz készítése
- bútorok restaurálása
- tanult technikák és tapasztalatok lejegyzése
- saját bútor készítése
- egyéni tervezés
- önálló munka
- táblásítás, szélesítő toldások
- a feladat teljes átlátása
- egyéni művészi ötletek

A fejlesztés várt eredményei

Elsajátítják és megfelelően alkalmazzák a megismert bonyolultabb fakötéseket. Képesek a feladat pontos áttekintésére és a lépések logikus felépítésére. Önállóan tudják kiválasztani a famegmunkálás legmegfelelőbb módjait. Elsajátítják egyes elektromos kézi szerszámok használatát. A megmunkálást saját ötleteikkel díszítve egészíthetik ki. Megtanulnak technikai rajzot készíteni. A technikákról és faanyagokról szerzett ismereteiket, a munkában szerzett tapasztalataikat jegyzetbe rendezik.

A diákok jól ismerik az asztalos megmunkálás alapvető módjait, biztonságosan és szakszerűen használják az eszközöket, szerszámokat. Megszerzett ismereteiket saját bútortárgy készítésében

alkalmazzák. Önállóan képesek a bútort elkészíteni a legelső lépéstől az utolsóig. Maguk tervezik meg a munkafázisokat (vázlatokat, technikai rajzot, munkatervet készítenek). Képesek megtalálni a funkcióból és a fa tulajdonságaiból adódó legjobb megmunkálási módot.

FÉMMUNKÁK

Bevezetés

A fémfeldolgozás sokrétű területéről különösen értékesnek bizonyul pedagógiai és technikai szempontból a réz megmunkálása, a vaskovácsolás és a fémöntés, a fémek megmunkálásának ezen ősi formái. A réz az első olyan fémek közé tartozott az emberiség korai időszakában, amelyet bonyolult feldolgozási eljárások nélkül lehetett megmunkálni, hiszen nem csak érceiben, hanem fém formájában is megtalálható a föld rétegeiben, s a nemesfémeknél jóval nagyobb mennyiségben állt rendelkezésre. Az ember életét döntően változtatta meg, ahogy fokról fokra képessé vált további fémeket az ércekből kinyerni, majd megmunkálni.

A formálás, hevítés, olvasztás, öntés és kovácsolás tevékenységein keresztül a fiatalok eddig még nem tapasztalt folyamatokat élnek át. A megmunkálható réz azokat a saját alkotó és formáló erőiket kelti életre, amelyeket más művészeti órák már aktívvá tettek. A vas megmunkálása éberséget és határozottságot követel, a ritmusos kalapálás pedig önmagában is jótékony hatással van a szervezetre.

Rézművesség

Bevezetés

A fémek közül az egyik legszebb, legmelegebb jegyeket viselő vörösréz (Cuprum) nevében is megőrizte eredetét, a mitológiák világa hűen mutatja a kapcsolatot Aphrodité (szépség és szerelem istennője, a rómaiaknál Vénusz) és Ciprus (az antik idők „réz szigete”) között. A régi korok emberének tudata még összefüggést talált a szépség, a réz tulajdonságai és a Vénusz között. Ebben az életkorban kezdődik meg a fiatalok életében egy olyan újszerű akarati fejlődés, melynek során immár belső indíttatásból, belső irányítás által, a fiatal önmagát aktivizálva akarja energiáit és akaraterejét valamilyen formában a külvilág felé megmutatni. A réz megmunkálás általi megismerése és a rézművesség, mint alkotó folyamat segíthet a nemi érés környékén fellépő változások megélésében és az óhatatlanul kialakuló nehézségek leküzdésében.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A fémmunkákkal foglalkozó első időszak megismerteti a diákokat a természetes előfordulási formákkal és a réz alapvető tulajdonságaival, például vágthatóságával és hajlékonyságával. A diákok a réz formálása közben tapasztalhatják, hogy mennyire keményre teszi azt az állandó kalapácsolás, míg a hevítéstől puhább és formálhatóbb lesz. A legtöbb feladat ritmikus, amely nem csak kitartást, de összpontosítást is igényel. A megmunkálás során tehát a ritmus lép az erő helyébe.

Órakeret: 25 óra

Előzetes tudás

A korábbi kézműves, művészeti órák gyakorlatai, tapasztalatai.

A fémből kikalapált formák (domború-homorú, egyenes) az eddig más anyagokból (pl. fa, agyag) elkészített tárgyakat idézik, immár a réz megmunkálásának sajátos útján megvalósítva, ezáltal új minőséget létrehozva.

Tantárgyi fejlesztési célok

Technikák: kijelölés, vágás, üregesítés, egyengetés, fényezés, reszelés, sorjázás, szegecselés, forrasztás.

Az üregesítés – domborítás – a két kéz összetett, összehangolt munkája. A rezet tartó kéz az ütések ritmusának megfelelően folyamatosan forgatja, valamint helyes szögben tartja az anyagot („réztartás”), míg a kalapácsoló kéznél a pontos célzás, és egyenlő erejű ütés a döntő – a tálka csak így formálódhat egyenletesen. A „réztartás” egyik sarkalatos pontja az üregesség vagy levegősség – ez az anyag alakíthatóságának záloga; a másik sarokpont a támaszték: ez teszi a felületet feszessé, egyenletessé, ugyanis csak a milliméter pontos találatok feszítik, fényezik a felületet.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az elkészítendő tárgyak: tálkák, karperecek, gyűrűk, gyertyatartók, könyvtámaszok, olajlámpások stb.

Kapcsolódási pontok

- történelem: mitológiai, történelmi párhuzamok, rézkor, bronzkor
- fizika: újkori technikai vívmányok, ahol a fémeknek döntő szerepük van (gőzgép, telefon stb.)
- rajz: fekete-fehér rajzolás
- kémia: égés; a réz, mint elem

Kulcsfogalmak / fogalmak

- a réz tulajdonságai (vághatóság, hajlíthatóság, domboríthatóság stb.)
- üreg – támaszték
- helyes, megfelelő „réztartás”
- izzáspont
- lágyság, keménység
- szépség, melegség
- ritmus
- pontos ütések
- vékonyodó anyagvastagság

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok megismerik a réz eredetét és alapvető tulajdonságait, megismerkednek megmunkálásának módjával, a kalapálás és a hevítés hatásaival
- technikai jártasságot szereznek a kijelölésben, a vágásban, az üregesítésben, egyengetésben, fényezésben, sorjázásban, szegecselésben, forrasztásban
- figyelnek a réz – drága anyagról lévén szó – takarékos és gazdaságos felhasználására
- a tanultak alkalmazásával tárgyakat készítenek (pl.: tálakat, gyertyatartót, olajmécsest)
- a szerszámokat, munkaeszközöket szakszerűen és biztonságosan használni tudják

10-11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A későbbi időszak továbbfejleszti az eddigi technikákat; hozzáadódik még a réz úgy nevezett „felhúzása”, hengeres formába való alakítása. Ez a technika fokozott koncentráció képességet, nagyobb erőt, pontos kalapálást igényel. A diákok túllépnek a vízszintes formák körén, s a függőleges formájú alkotások irányába indulnak el.

A diákok ekkor már saját terveiket is szeretnék megvalósítani. Ehhez meg kell tanulniuk a forma körüli hajlítást, a befelé szűkülő, illetve kifelé szélesedő formázást. Szintén összetett feladat egy réz dombormű készítése, valamennyi tanult technika megjelenhet benne, és jókora alkotói szabadságot rejt magában, persze csak a megmunkálendő anyag tulajdonságainak, lehetőséginek minél tágabb ismeretével és figyelembe vételével.

Kiszélesíti a fémekről szerzett tapasztalatokat és a készíthető tárgyak körét, ha megtanulják, hogyan kell a sárgarézrel, az öntözetekkel, (esetleg az alumíniummal is) bánni. A diákok megtanulhatják azt is, hogyan kell a vízvezeték szerelésénél használatos réz csövekkel dolgozni (és készíthetnek réz rudakat az euritmia órákra is).

Órakeret: 50 óra**Előzetes tudás**

A korábbi rézműves órák tapasztalatai, elvárt eredményei.

Tantárgyi fejlesztési célok

A felhúzásos technika sajátossága, hogy az egész munkafolyamat, úgymond takarásban zajlik. Az üregesítés technikájánál említett üreges, illetve támasztott „réztartás” itt még kevésbé látható, inkább hallható, érezhető. Az ember kénytelen a látásán túl egyéb érzékszerveire figyelni, hagyatkozni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Serlegek, vázák, kancsók, öntözőkannák, süttöedények, poharak, csengők, harangok, fedeles tálkák, domborművek.

Kapcsolódási pontok

- történelem: mitológiai, történelmi párhuzamok, rézkor, bronzkor
- fizika: újkori technikai vívmányok, ahol a fémeknek döntő szerepük van (gőzgép, telefon stb.)
- rajz: fekete-fehér rajzolás
- kémia: égés; a különböző fémek kémiai és fizikai sajátosságai; a réz, mint elem

Kulcsfogalmak / fogalmak

- a réz tulajdonságai
- felhúzásos technika
- helyes, megfelelő „réztartás”
- növekvő anyagvastagság
- pontos ütések

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok további jártasságot szereznek a rézmegmunkálás technikáiban. (Megtanulják a hengeres, a kifelé szélesedő, valamint a befelé szűkülő formák alakítását)
- a tanult technikákat szabadon és önállóan képesek alkalmazni, céljaik érdekében megfelelően variálni domborművek készítésénél
- kiszélesítik a fémekről szerzett ismereteiket és tapasztalataikat. (Megismerik az alumínium, a sárgarézt, az ónötvözetek használatát.)
- megismerkednek a réz hasznosíthatóságával (pl.: vízvezeték szerelésnél, euritmia rúd készítésnél stb.)
- használati tárgyakat készítenek a tanult technikák, eljárásmodok alkalmazásával

Kovácsolás

Bevezetés

A vas sok tekintetben a rézzel ellentétes tulajdonsággal bír, így megmunkálása további pedagógiai elemeket jeleníthet meg, ezért érdemes minél több helyen ezen tantárgy bevezetését szorgalmazni.

10-11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A diákok azonnal ráéreznek a hideg és a forró vas megmunkálásának különbségeire. Megtapasztalják, hogyan viselkedik az izzó vas a kalapács ütése alatt.

Az üllő előtt biztos lábbal állni, a különböző kalapácsokat és fogókat megfelelően kezelni, a pontosan célzott bátor ütés, az éberség és a gyors reakció, melyekre az üllő és a tűz mellett szükség van, ezek mind mélyreható tapasztalatok, és fontos pedagógiai eszközök. Vannak olyan folyamatok, amelyekhez két pár kéz szükséges. Ez az együttműködés elemét hozza a munkába és ezzel új minőséget teremt, hiszen nagyobb a felelősség és nagyobb figyelemmel is kell dolgozni, mivel a párban való munka veszélyesebb.

Órakeret: 50 óra**Előzetes tudás**

Más fémek megmunkálásának tapasztalatai.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető technikákat (élezés, nyújtás, kerekítés, lapítás, hasítás, hajlítás és összepréselés) sok gyakorlás után használhatjuk szögek, csípővas, nyárs, gyertyatartó, mérleg, piszkavas, díszítő kampók és egy sor szerszám (pl. kések, vésők) készítésére.

Javíthatunk és felújíthatunk régi szerszámokat is; készíthetünk új nyeleket, vagy szerszám készleteket mások számára.

Kapcsolódási pontok

A diákok hallanak a bányászatról és a kohászatról, valamint az acél, az acél származékok, és a rozsdamentes acél ipari termeléséről.

Mitológiai, történelmi párhuzamok. Vaskor.

Kulcsfogalmak / fogalmak

élezés, nyújtás, kerekítés, lapítás, hasítás, hajlítás, összepréselés

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok megismerik a vas tulajdonságait és feldolgozásának, megmunkálásának módját
- megismerik a forró és hideg vas megmunkálásának különbségeit
- megtanulnak biztonságosan állni az üllő előtt, a különböző kalapácsokat, fogókat helyesen kezelni, pontos, erős ütésekkel végezni
- alapvető technikai ismeretekre tesznek szert (pl.: élezés, nyújtás, hasítás, összepréselés)
- szerszámokat (pl.: szög, nyárs, kampó), eszközöket (pl.: kés, véső) készítenek
- együttműködően és felelősen végzik a munkafázisokat
- tanulmányozzák a vas ipari felhasználását

Fémöntés**10-11. évfolyam*****Tematikai egység / fejlesztési cél***

Az öntés gyönyörű és fontos tapasztalatokat biztosít a fiatalok számára, hiszen látják, hogyan olvad meg a fém az olvasztótégelyben, majd nyer egy teljesen új formát általuk, amikor a formába öntik. Az öntőforma gondos kialakítása nagyon fontos a sikeres folyamathoz. Az elkövetett hibák, melyek elkerülhetetlenek, több pedagógiai értékkel bírnak, mint bármi, amit a tanár mondhatna.

Órakeret: 50 óra***Előzetes tudás***

Más fémek megmunkálásának tapasztalatai.

Tantárgyi fejlesztési célok

Legelőször könnyen olvadó fémeket (ólom, cink, ón) olvasztunk és öntünk formákba. A formák lehetnek bonyolultabbak, a kétrészes homoköntő formákban is. Maradék viasz öntése lehet a legsikeresebb tapasztalat. Aztán sárgarezet és bronzot olvasztunk a kemencében. Később használhatunk ezüstöt és aranyat ékszerkészítéshez.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Medálokat, kisebb alakokat, és mindenféle hasznos tárgyat, még csengettyűt is készíthetünk.

Kapcsolódási pontok

Mindezen tevékenységek által gyakorlatilag tapasztalják meg a diákok a technológia (esetleges látogatás egy öntődébe), és a művészettörténet (bronz szobrok) kapcsolatát.

Kulcsfogalmak / fogalmak

öntőformák, olvadáspont, olvasztás, ólom, cink, ón, réz, bronz,

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok megismerkednek a fémöntéssel
- megismerkednek a fémek olvasztásával és a formába öntéssel
- megtanulják az öntőformák gondos kialakítását
- használati tárgyakat készítenek (pl.: medálokat, kisebb alakokat)
- az eszközöket, szerszámokat biztonságosan és szakszerűen használják, a drága alapanyagokkal gazdaságosan, takarékosan bánnak

EURITMIA

Bevezetés 1-4. évfolyam

Az euritmia egy látható nyelv, mimika nélkül. Lelkesült mozgásokkal ragadja meg a testet, és összeköti a lelki-szellemivel. Ellentétében a testneveléssel, melynek más funkciója van a test megértésében és erősítésében, az euritmiának a lelki részvétel a célja, amely mozgással fejeződik ki. Az euritmia arra törekszik, hogy egy-egy mozdulatban a test, a lélek és a szellem egyformán részt vegyen, és átélje az individuumot, a világ és az ember egységét. Célja, hogy az akarat, érzés, gondolat egymást átjárva, a gyermekben harmonikus egységet tudjon létrehozni. Az euritmia mozgásalapját objektív törvényszerűségek alkotják. Az anyanyelv elemei, nyelvtan, retorika is kifejeződésre kerülnek.

Az euritmia feladata, hogy gondozza a nyelv képekben való látásának képességét, és így könnyebben vezesse át a gyermeket egy-egy tárgyról alkotott képek sorozatán át az élő fogalmak megértéséig. Láthatóvá teszi a beszédet úgy, hogy a beszédképzés összetett mozgásait kibontja, és azt az egész test mozgásává nagyítja.

Az emberi test zenei törvények és viszonyok szerint épül fel. (pl. csontváz, testarányok, stb.)

Ezeknek a zenei alkotóelemeknek mozgásait látható élménnyé teszi a zenei euritmia.

A csoportos munkákban az egyéni mozgásra való figyelem mindig kötődik a többiek mozgásába való szociális beleérzéssel. Az euritmia tantárgy fontos segédeszköze a nevelésnek, művészi értéke mellett fontos pedagógiai-didaktikai értéke van:

- harmonizálja a testi lelki szellemit a gyermekben
- a beszéd és zenei euritmia tanulása folyamán mély, élő kapcsolatba kerül a gyermek a költészettel, a zenével
- a művészi munka folyamán bővülnek a kifejezési eszközeik, szépség és harmónia hatja át a mozdulataikat
- a különböző geometriai formák tanulása közben téri tájékozódásuk folyamatosan fejlődik
- a közös, csoportos munkákban az egymásra való figyelmük, szociális érzékük is fejlődik

Az euritmiatanítás 1-12. osztályig szorosan egymásra épül. Az euritmiatanár szorosan együttműködik az osztálytanítóval és az órák anyagával kapcsolódik a főoktatáshoz.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanítást a mesehangulat hatja át. A mesék képeivel belső átélésből jelennek meg a térbeli formák. A mozdulatok teljesen az utánzásra épülnek, a zene csak kíséri a mozgást, hangulati aláfestést biztosít. Minél több térbeli formát sajátítanak el és gyakorolnak a gyerekek.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

Alapvető az iskolaérettséggel járó biztonságos mozgás és egyensúlyérzék.

Tantárgyi fejlesztési célok

- az utánzás készségének fenntartása, amely elősegíti a tanulási képességeket
- az alapvető térirányok megkülönböztetése, a térben való tájékozódást segítő gyakorlatok megismerése, gyakorlása
- a különböző lépés-, szökkenésfajták elsajátítása
- a gyermek érzelmi biztonságának megalapozása, szociális érzékenységének megerősítése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- egyenes és íves mozgások gyakorlása (kör, spirál, lemniszkáta)
- magán- és mássalhangzók utánzása (kevés, nagy hangzók)
- lépés, szökkenés, dobogás, galoppugrás (fogváltós ugrás)
- finommozgások fejlesztése, ügyességi gyakorlatok
- térirányok (jobb, bal, fent, lent, elől, hátul)
- pentaton dallamok, kvinthangköz mozdulata

Kapcsolódási pontok

A mozgás a gyermek megismerő tevékenységének az alapja, ezért szorosan kapcsolódik a tanításhoz. Az epochák témája meghatározza az euritmia órák tematikáját, így kapcsolódik a formarajzhoz, írás, olvasás tanításhoz. A zenei hallás fejlesztése a zene élményszerű átélésével történik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

nagy térformák, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, lateralizáció, finommotorika, légzés, ritmus, játékosság, mesehangulat, zeneiség

A fejlesztés várt eredményei

A különböző mesék utánzásán alapuló mozgások által, mélyebb kapcsolat jön létre a nyelvi és zenei elemekkel, a nyelv és a zene kifejező erejével. Ez segít megalapozni a gyermek érzelmi biztonságát, elősegíti tanulási képességeit.

Az egész osztállyal tud különböző térformákban együtt mozdulni.

Megtanulja a főbb térirányokat megkülönböztetni, a különböző lépés és szökkenésfajtákat örömmel és biztonsággal váltogatni.

Fejlődik az utánzóképesége.

A sok mozgás javítja az izomtónus-szabályozást, élénkíti az anyagcsere folyamatokat.

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az euritmia szorosan kapcsolódik az epochákhoz, követve azok témáját. Ez határozza meg a tematikai egységét, hangulatát is. Ezáltal segítjük az elmélyülést és ráhangolódást egy bizonyos témakörben. Így biztosabb tudást kap a gyermek, ami segíti érzelmi biztonságát is.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban tanult térformákban és térirányokban való biztos tájékozódás. Különböző lépések és szökkenések biztos tudása, a magán- és mássalhangzók pontos utánzása.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az utánzás készségének folyamatos fenntartása. Az alapvető térirányok biztos tudásának elmélyítése, különböző pedagógiai formák megismerése, gyakorlása. A lépés és szökkenés fajták kibővítése és gyakorlása. A gyermek érzelmi biztonságának és szociális érzékenységének megerősítése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- még mindig az utánzás a mozdulatok alapja, de kisebb egyéni feladatok is megjelennek
- a térformák fajtái kibővülnek, megjelennek a különböző pedagógiai gyakorlatok: „én és te” és „mi”, „keressük egymást” (wir suchen uns)
- hullámok, szögek lejárása a kör vonalán
- két körben való csoportos munka
- egyensúlyteremtő gyakorlatok: csukódás-kinyílás, légzés a térben
- alaritmusok bevezetése: jambus, trocheus, anapestus (kizárólag utánzással)
- tükrözések a térben
- $\frac{3}{4}$ -es ütem; rövid, hosszú hang a zenében; dallamív

Kapcsolódási pontok

Az óra tematikája kapcsolódik a főoktatás anyagához. A szentek történeteinek és az állatmeséknek keresztül gyakorolhatók a lépésformák, a különböző karakterek. A térben való tükrözés jól előkészíti és elmélyíti a formarajzi tükrözést. A zenéhez való kapcsolódás is egyre konkrétabb lesz (ütem gyakorlatok), de ez még mindig játékosan, meseszerűen jelenik meg az órán.

A ritmusok gyakorlásával segít a harmonikus mozgás és beszédrítmus kialakításában, így az írás olvasás órákhoz kapcsolódik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

nagy térformák, tükrözés, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, finommotorika, szem – kéz koordináció, légzés, ritmus, játékoság, mesehangulat, zeneiség, $\frac{3}{4}$ es ütem, jambus, trocheus, anapestus

A fejlesztés várt eredményei

A mesehangulatban a mozgások egyre karakteresebbekké válnak a különböző szentek, állatok megjelenítésével. Ez segíti a világra való ráébredés folyamatában, annak harmonikus lefolyásában.

A gyermekek egyre bonyolultabb térformák lejárásának és átlátásának képességét szerzik meg. Folyamatosan fejlődik a térbeli tájékozódásuk. Javul a mozgáskoordinációjuk.

Az anyanyelvi érzékük fejlődik.

A zene alapelemeit (ritmus, taktus, hosszú és rövid hangok) átéli és megkülönböztetik.

A szociális érzékek, az erre irányuló fejlesztő gyakorlatok („én és te”, „keressük egymást”) által finomodnak.

3. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A gyermek lelki fejlődéséből kiindulva alkotjuk meg az euritmia formáit és mozgásait. A főoktatáshoz kapcsolódva ritmikus mozgásokat, verseket, térbeli formákat gyakorolnak a gyerekek. Önállóan kell orientálódniuk a térben, a magánhangzókat fel kell ismerniük, és egyénileg kell mozgásukban használniuk.

Órakeret: 36 óra**Előzetes tudás**

A második osztályban tanultak már képesség szintjén vannak jelen.

Tantárgyi fejlesztési célok

Különböző pedagógiai formák gyakorlása, kibővítése segíti szociális érzékük biztonságát. A magánhangzók és térformák ismerete és tudása képessé teszi őket az önálló munkára. A testséma gyakorlatok folyamatos jelenléte segíti saját testének megismerését, ami a koordinációját erősíti. A beszéd hangzóinak megismerése és gyakorlása segíti a belső beszéd rendezését, egyre jobban alakítja a beszédfigyelmet. A figyelem tartóssága is növekszik ezáltal.

A gyakorlatsorok, ritmusok, történetek megjelenítése serkenti az észlelési folyamatokat.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a négy elem – föld, víz, levegő, tűz – megjelenítése
- magánhangzók bevezetése, gyakorlása
- mértani formák (háromszög, négyszög) játékos megjelenítése a térben,
- lemniszkáta keresztezéssel
- szociális gyakorlatok, mint kérdés-felelet, keressük egymást..., én és te
- ügyességi és koncentrációs gyakorlatok

- nyílás csukódás testben, térben
- könnyebb formagyakorlatok vezetése (heiterer auftakt a körben)
- kis és nagy terc átélése, kánon

Kapcsolódási pontok

A különböző mesterségeket is a mozgáson keresztül mélyítjük el és a teremtéstörténet mélyebb átéléséhez is nagy segítséget nyújt ebben az évben az euritmia. A zene órákat segítjük a kánon gyakorlásával. A zenei hallás is finomodik a hangközök felismerésével. Az anyanyelv órákhoz kapcsolódik az euritmia a főnevek játékos mozgásos megkülönböztetésével.

Kulcsfogalmak / fogalmak

geometriai térformák, térben való tájékozódás, testséma, koordináció, koncentráció, lateralizáció, légzés, ritmus, játékoság, mesehangulat, magánhangzók, zeneiség, szocializáció

kánon, kis és nagyterc

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek fokozódó környezettől való elválásában a szellemi-lelki biztonságát növeli, azaz segíti a világra való újfajta ránézésre és a világban való új fajta részvételre
- megtanulja az euritmia mozdulatai közül a magánhangzókat
- átéli a kis és nagy tercet a zenében
- geometriai formákat tanul meg a térben lejárni
- a különböző szociális gyakorlatok továbbra is folyamatosan ápolják és fejlesztik a társas kapcsolatokban való kiegyensúlyozott részvételét

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gyermekkor középső szakaszának átlépésekor a fantázia és a képzelet új erőit, valamint a moralitást kell a gyermekben kifejleszteni és ápolni. Jobban tagolódnak az egységes beszédélmény a nyelvi elemek által. Az euritmia segítségével a gyermek a nyelvtani elemeket nemcsak értelmi erőivel érti meg, hanem érzelmi és akarati erőivel is. A középpontra irányuló kör a mozgás során mindig feloszlik, a térbeli formák frontálisan, előre irányulva valósulnak meg. Ügyességi gyakorlatok kísérik az önállóság felé tartó fejlődést.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

- a tanulók már jól kiigazodnak a térben, alapvető térirányok megkülönböztetése nem okoz gondot. tudják hosszabb ideig tartani a figyelmüket, önállóan is több gyakorlatból álló feladatot el tudnak végezni
- biztonsággal tudják az összes magánhangzó mozdulatát, pontosan használják
- egyszerűbb dallamíveket követni tudnak mozgással, felismerik a kis és nagy tercet

Tantárgyi fejlesztési célok

Másfajta térlátást igényel a frontális forma. Megváltozik a nézőpont, nehezebbé válnak a már megszokott térformák, ez a váltás segíti a gyermek gondolkodási erőinek fejlődését. Konkretizálódnak a zenei elemek a hangok megtanulásával, tudatosan élük meg a zenei élményt.

A zenében ill. versekben rejlő összefüggések felismerése fő célként vonul végig az évben.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- mássalhangzók bevezetése, az ábécé gyakorlása
- nyelvtani elemek térformában való átélése (ige, főnév, melléknév)
- tükörképek formái, gyorsasági és ügyességi gyakorlatok
- koncentrációs gyakorlatok
- alliterációk
- zenei hangok, c-dúr skála
- alsó, felső szólam, egész, fél, negyed, nyolcad hangok megkülönböztetése, csoportos megjelenítése
- polonéz forma
- pedagógiai gyakorlat („wir wollen suchen”)

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv és irodalom órák anyagához szorosan kapcsolódhat az euritmia az alliteráció gyakorlásával, a különböző szófajok mozdulattal és formával való megjelenítésével. A zene órákat jól kiegészíti a zenei C dúr skála megtanulása, a negyed, nyolcad, stb. hangok gyakorlása. A zenei törvényszerűségek megismerése segíti a matematika oktatást.

Kulcsfogalmak / fogalmak

geometriai térformák, térben való tájékozódás, koordináció, koncentráció, légzés, ritmus, zeneiség, magánhangzók, szocializáció, frontalitás, mássalhangzók

A fejlesztés várt eredményei

- a világban való éberebb, egyre inkább határozott formát igénylő és kereső, tagoltabb részvételek alapvető feltétele és előkészítője a nyelv mássalhangzóinak mozgásban való tudatos átélése és a nyelvi elemek térformái
- a zenei euritmia elemeinek kigyakorlásával differenciálódik a tanulók mozgása
- a gyermekek megtanulnak frontálisan mozogni a térben
- a speciális, szociális érzék fejlesztését elősegítő gyakorlatok elsősorban a lelki-akarati és a morális készségeket nevelik

Bevezetés 5-8. évfolyam

Negyedik osztályig az euritmia tanulásában az utánzásé a főszerep, természetesen ennek intenzitása fokozatosan csökken. Felső tagozatban már az önálló, individuálisan vezetett munka veszi át a fő szerepet. E két pólus között állnak a középtagozatos évek, ahol igazán át lehet élni azt, hogy az euritmia lélekkel teli, testi kifejezési formát kereső belső mozdulat. Ezekben az években a gyerekek egyre erőteljesebben tudják érzékelni, hogy mennyire urai a saját mozgásuknak, érzelmi kifejezési lehetőségeiket is egyre jobban megismerik. Szépség, ügyesség, teljesség érezhető mind a zene, mind a beszédeuritmiában.

A kamaszkor beköszöntével ugyan nehéz lesz ismét önmaguk mozgás által való kifejezése, de a zene és költészet erejével, újfajta mozgássorok, mint a tartásjavító gyakorlatok bevezetésével az euritmia segíti a tanulók egészséges fejlődését.

Középtagozaton a tanulók már heti két euritmia órán vesznek részt. Ez nagyban segíti őket abban, hogy a tanult feladatokat gyakorolhassák és a gyakorlás adta biztos fejlődést átéljék.

5. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyelvtani elemek elmélyítése mellett különös hangsúlyt kap a hang- és szómozdulat megalkotása. A nyelv szépségének, ritmusának és formájának átélése és megértése fontos célkitűzés. Az idegen nyelvek beszédminőségének, hangzásának átélése új elemként jelenik meg a tanításban. A saját test geometriáján túl a térben elképzelt geometriai formák transzformációja vezérfonalként húzódik végig az évben.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az alsó tagozatban tanult, átélt mozgásformák biztos ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a történelemmel összefüggésben a régi kultúrkorszakok hangulatának megismerése. ősi templomi táncok elemeinek a megismerése. az ötágú csillag, mint az emberi alak geometriájának megismerése, gyakorlása, tükrözése, térben való elhelyezése
- a hang és szómozdulat megkülönböztetése, megalkotása
- a karok és lábak különféle mozgásának összerendezett koordinálása
- a hexameter folyamatos gyakorlása
- idegennyelvű versek megjelentése
- zene euritmiában kétszólamú művek feldolgozása

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- nyelvtani formák elmélyítése
- mértani formák, bonyolult formagyakorlatok: ötöscsillag, lemniszkáták, harmonikus-nyolcas
- egyszerű geometriai formák eltolása a térben
- régi kultúrákból való szövegek feldolgozása (indiai, perzsa, egyiptomi, görög)
- „evoe”, „halleluia”, energia és béketánc
- idegen nyelvű versek, szövegek kidolgozása
- különböző dūr hangzások, kétszólamú dallamok, kánonok
- ritmus gyakorlatok rúddal

Kapcsolódási pontok

Szorosan kapcsolódik az euritmia történelem tanításhoz a különböző kultúrkorszakok mozgásainak, táncainak átélésével. A nyelvtani elemek megismerésével az anyanyelv oktatást egészíti ki. Az különböző nyelvű versek bemutatásával az idegen nyelv oktatást segíti. A geometriai eltolások, transzformációk a matematika oktatást támogatják.

A ritmusok, a kétszólamúság a zeneórákat egészíti ki. A téri tájékozódást igénylő feladatok az új tantárgyként belépő földrajzot segítik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

bonyolult geometriai formák, koordináció, légzés, ritmus, zeneiség, kétszólamúság, hangmagasság, dallamív, zenei hangok, ütem, ritmus, akkord, transzformáció, ige, főnév, melléknév, határozók, konkáv, konvex, ötös csillag, hatszög, hexameter, daktilus, anapestus, kis nyolcas, lemniszkáta, harmonikus nyolcas, szocializáció, frontális, idegennyelvűség

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek a mozgás által megtanulják átélni a régi kultúrákat és azok mozgáskultúráját. A nyelvi formák és az idegen nyelvű versek kidolgozása mélyítik ismereteiket a nyelvi szabályszerűségekben. Egyre biztosabban használják az euritmia alapjait adó nyelvi és zenei mozdulatokat.

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A mértani alakváltozások és eltolások a térben, egészen elemi módon segítik a növekvő tájékozódási és elvonatkoztató képességet. Ebben a korban kezd a gyermekek – eddig magától értetődő – mozgásharmóniája gyengülni. Különösen koordináló hatású lehet a zenei hangok tanulása, gyakorlása, illetve a hangközökön belül az oktáv átélése. Minden gyakorlatot át kell járnia a mozgás folyamatosságának és pontosságának. Nagy hangsúlyt kap ebben az évben a rúdgyakorlatok nehezebb térformákkal való kidolgozása, ami nemcsak a koordinációjukat, hanem térlátásukat és gondolkodási erőiket is nagymértékben fejleszti.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Biztos téri tájékozódás. A szófajok ismerete. Alapvető verslábak, mint jambus, trocheus, anapesztus, daktilus ismerete mozgásban. A zenei hangok ismerete. Karok és lábak egymástól független, de összerendezett mozgásának irányítása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A mozgás harmónia, a helyes tartás megsegítése a rúdgyakorlatok által. A geometriai térlátás fejlesztése. A költészet alapelemeinek megismerése (rím, versláb, sorfajták). A tiszta gondolkodás alakítása. Zenei hangok, hangközök, dúr és moll megkülönböztetése felismerése, átélése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- rúdgyakorlatok
- bonyolult tükörformák
- mértani alakváltozások, eltolások
- oktáv, a hozzá tartozó térformával
- dúr és moll megkülönböztetése
- hallás gyakorlatok
- rímformák
- a tiszta gondolkodást elősegítő gyakorlat: „TIAOAIT”
- középkori latin szöveg feldolgozása
- magánhangzók térformái

Kapcsolódási pontok

A gyermek különböző tér, illetve geometriai formákban való mozgáskészsége elősegíti a geometria jobb megértését. A hallás gyakorlatok, illetve a zene euritmia elemei gyakorlásával tovább fejlődik zenei értésük. A latin illetve római kori szövegek kidolgozásával nemcsak a történelemhez, de az irodalomhoz is szorosan kapcsolódik az euritmia.

Kulcsfogalmak / fogalmak

bonyolult geometriai formák eltolása, tartásjavítás, légzés, ritmus, zeneiség, oktáv, kvint, terc, rúdgyakorlatok, dúr, moll

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek különböző tér, illetve geometriai formákban való mozgáskészsége segíti térlátását, téri tájékozódását. A rúdgyakorlatok hozzájárulnak mozgásharmóniájuk koordinálásában. A hallás gyakorlatok, illetve a zene euritmia elemei gyakorlásával tovább fejlődik zenei értésük. A pedagógiai gyakorlatok támogatják gondolkodásuk helyes alakulását.

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az anyanyelvi oktatással összefüggésben a nyelv differenciáltsága, plasztikussága élhető át a mozgásokban és mozgásokban. (Lelki hangulatok kifejezése, mint öröm, komolyság, vidámság stb.)

A bonyolult geometriai térformák tiszta, világos rendszert, biztonságot adnak a gondolkodásban.

A zenei euritmiában differenciáltabbnak kell lennie a munkának. Gyakorolni kell a kicsi, gyors hangok, a forte, piano megjelenítését. A dúr és moll akkordok csoportos megjelenítésének, átélésének komoly akaraterősítő szerepe lehet.

Fontos, hogy többféle hangszerkíséretet is kipróbáljanak a gyerekek, a hangzás különbségét érezzék a mozgás kifejezésben is.

Ebben az évben a helyes lépés gyakorlása is elkezdődik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Biztos geometriai térlátás. A szófajok ismerete. Zenei hangok, hangközök (prim, terc, kvint, oktáv) megkülönböztetése és felismerése. A rúdgyakorlatok pontos ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

- lelki kifejezőeszközök megismerése. a kamaszkori lelki állapotok, mint agresszió, bizonytalanság önértékelési zavarok kezelése. különböző korok, műfajok stílusjegyeinek megismerése. a zenei ismeretek bővítése: dúr, moll, akkordok, forte, piano)
- kisebb önálló szóló munkák kivitelezése
- a reneszánsz emberideál átélése mozgásban

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- nyelvtani formaelemek kibővítése dramatikus mozdulatokkal (lelki tartások, fej, lábtartások)
- humoreszkek
- öt, hat, hét, nyolcszög eltolások bonyolult formában
- önálló munkák
- agresszivitást kezelő gyakorlatok: „streiten heftig miteinander”
- dúr és moll hangnemek
- akkordok
- hangközök felismerése
- rímformák elmélyítése
- reneszánszkori versek feldolgozása
- bonyolult rúd és koncentrációs gyakorlatok
- idegen nyelvű szövegek feldolgozása

Kapcsolódási pontok

Az újonnan belépő csillagászat megértéséhez szorosan kapcsolódhat az euritmia a bolygók mozgásainak térben való megjelenítésével. Az irodalom órák anyagát jól kiegészíti a reneszánsz kori versek feldolgozása. A zenetanulásban folyamatosan segíthet a zenei összefüggések megértésében.

Kulcsfogalmak / fogalmak

rúdgyakorlatok, dúr, moll, akkord, hangköz, lelki kifejeződés, fej és lábtartások, humor

A fejlesztés várt eredményei

- megtanulják a lelki kifejezőeszközöket az euritmiában. a szociális gyakorlatok az agresszivitást kezelik, ápolják a kamaszkori lelki állapotokat
- a zene és a nyelv lelki megjelenítését is adó elemeit (zene: forte, piano, dúr, moll, akkordok, nyelv: különböző műfajok és korok verseinek stílusjegyei) megtanulják euritmiai mozdulatokkal kifejezni

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Minden lelki és térbeli kifejezési lehetőséget nagyobb drámai költeményekben foglalunk össze. A gyermek életkorának a balladák és humoreszkek igen jól megfelelnek, melyek erős lelki polaritásokat tartalmaznak. A zenei euritmiában nagyobb csoportformákat lehet kidolgozni, melyekkel a szociális együttlét fejleszthető. A dúr és moll feszültséggel teli várakozása, ennek átélése, jó hatással van erre a korosztályra.

A nyolc év alatt tanult mozgások, mozgásformák, törvényszerűségek átisméltése segítséget jelent a felső tagozatos munkában.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első nyolc év anyagának biztos ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szociális együttlét fejlesztése. A nyolc év alatt tanult mozgásformák átisméltés.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- dramatikus prózai művek feldolgozása
- balladák
- humoreszkek
- intenzív munka dúr és moll hangnemben
- dramatikus zenedarabok
- ütemgyakorlatok
- nagy, bonyolult térformák (harmonikus nyolcas több irányból)
- különböző nyelvek összehasonlítása a mozgáson keresztül
- pedagógiai formák: „schau in dich” előkészítése

Kapcsolódási pontok

Az irodalom órák anyagához jól kapcsolódik a dramatikus kifejezésének gyakorlása mozdulatok által. A különböző zenedarabok kidolgozása, a hangszerek különböző megjelenítése szorosan kapcsolódik a zenetanításhoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

dráma, humor, ütem, ütemvonal, dúr, moll

A fejlesztés várt eredményei

Különböző műfajok mozgásban való kifejező eszközeit elsajátítják. Az előző években tanult euritmiai eszközöket egyre inkább önállóan és tudatosan tudják használni. Képességeik már lehetővé tesznek nagy és bonyolult térformák megjelenítését és áttekintését. Egyre önállóbban és biztonságosabban kezelik a beszéd és a zene euritmiai elemeit.

Bevezetés 9-12. évfolyam

Euritmizálás közben az állandóan mozgásban lévő életerőkkel dolgozunk, és ezen erők törvényszerűségei alapján mozdul a testünk. Ezek a mozgások ugyanakkor visszahatnak életerőinkre, így az erők egymásra hatását, eggyé-fonódását élhetjük át. Euritmizálni többféleképpen lehet. A mozgás lehet tisztán utánzó jellegű, a tudat ilyenkor inkább az alvás állapotához hasonlítható. Az így végzett mozdulatokkal a testünkre felépítő erőkre hatunk, lényünk azon részére amely a múlttal, az öröklöttséggel van kapcsolatban. Ez a kisgyermek euritmiára jellemző. Ha mozgásunkat az érzéseink vezetik, akkor a mozgás a jelenben ad örömet a jelen pillanatban hat. Ez jellemző az alsó és középtagozat munkájára. A tudatosan, az én- erő által vezetett mozgás, az ilyen tudattal gyakorolt euritmia, a jövőbe ható erőket építi. A felső tagozatban az önálló munka veszi át a vezető szerepet.

A négy év során a tanulók újra átélnek az addig tanultakat de már tudatosan, a saját szemszögükből átélve és formálva. Egyre erőteljesebben a művészi munka felé tolódik a hangsúly, ahol saját érzés és gondolatvilágukat dolgozzák át művészi módon, így jutva előbbre saját maguk megismerésében és iskolázásában. Az euritmiát, mint kifejező művészetet gyakorolják a tanulók: a pedagógiai gyakorlatok dinamikus mozgásokba mennek át, a térbeli formák a szigorúan mértaniból átalakulnak művészien megalkotott formákba.

A tanár irányítása háttérbe szorul, ezáltal utat nyit a tanulók belső hozzáállásához és önálló alkotóképességéhez. Fokozatosan megtanulnak önállóan és éberrel bánni az elemekkel.

9. évfolyam***Tematikai egység / fejlesztési cél***

A felső tagozat kezdetén, elszakadva az osztálytanítótól, önállósodás kezdődik a tanulóknál. Ezt sok egyéni feladattal, kisebb csoportos munkával fontos segíteni. A fiatalokban az élet minden területe felé érdeklődést, szeretetet, az értékek keresése utáni vágyat kell felkeltenünk, erősíteniünk. A humor erőteljesen meg kell, hogy jelenjen a munkában.

Órakeret: 68 óra***Előzetes tudás***

A beszéd és zeneeuritmia alapelemeinek ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

Új tudatos munkamódszer kialakítása a cél. Az ellentétek, a polaritás, a fény és árnyék erőteljes megkülönböztetésével és átélésével egy individuális fejlődés indítása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- dinamika nyelvben, zenében és térbeli mozgásban: ellentétek megismerése
- saját test geometriájának és felépítésének tudomásul vétele és uralma
- mozgások egyéni kialakítása és átalakítása
- a zenei harmóniák megteremtése a térben

- szép, egyenletesen áramló lépés intenzív kidolgozása
- ritmusok pontos gyakorlása
- világos-sötét, forte-piano tudatos átélése, gyakorlása
- akkordok
- dallammozgások, a hangmagasság követése mozdulattal
- többszólamúság
- ütem, ritmus, hangmagasság gyakorlása
- nagy, bonyolult térformák egyéni, csoportos kidolgozása
- alliterációk
- pedagógiai formák: harmonikus nyolcas, bolygótánc, én és te, kérdés- felelet, „schau in dich, schau um dich”
- dionüszoszi formák tudatos bevezetése (én és te, gondolat, érzés, akarat)

Kapcsolódási pontok

A zene és irodalom tanításhoz szorosan kapcsolódik az összes tanítási tartalom. Szoros együttműködés jöhet létre a szaktárgyat tanító epochaadóval.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Pedagógiai formák, bonyolult térformák, dinamika, forte, piano, hangmagasság, akkordok, többszólamúság

A fejlesztés várt eredményei

A nyolc év során elsajátított euritmiai eszközöket önállóan, az elemeket dinamikusán újra értelmezve tudják használni. A részelemeket egyre tudatosabban finomítják, pontosítják, kifejezőeszközeik tára ezzel gyarapodik.

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A főoktatás anyagához tematikusan kapcsolódik az euritmia. Legszorosabban a költészettanhoz, vagy történelemhez. A dinamikát a mozgásban ki kell egészíteni a „gondolkodás, érzés, akarat” megfelelő kifejezéseivel. A lelki élményeket a mozdulatok által egyre differenciáltabban kell bemutatni. A saját test feletti uralmat kell iskoláznia.

Órakeret: 68 óra

Előzetes tudás

Fontos, hogy előzetes élménye legyen a tanulóknak már az önálló munkáról.

Tantárgyi fejlesztési célok

A lelki élmények egyre differenciáltabb kifejezése mozgások által. A „gondolkodás, érzés, és akarat” minőségeinek vizsgálata és fejlesztése.

A saját test, mint hangszer feletti egyre biztosabb uralom. A különböző hangszerek különbségének érzékeltetése a mozgás által. Klasszikus zenei formák (pl.: rondo) megismerése. Hosszabb zenei művek kidolgozása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- polarítások gyakorlása
- háromrészes lépés finomítása állandó gyakorlása
- drámai mozdulatok megismerése
- versformák, rímformák, sorfajták megjelenítése a térben
- ősi kultúrák szövegének feldolgozása
- az alapvető térformák tudatosítása, átélése: TIAOAIT, EVOE, HALLELUIA
- a kórus euritmia alapjainak megismerése (motívum átadás, hármashangzatok a térben)
- különböző hangszerek együttes megjelenítése a térben, mozdulataiknak különböző minőségének átélése

Kapcsolódási pontok

- ősi kultúrák hangulatának írott emlékeinek megismerése
- vers és rímformák vizsgálata a költészetben
- zenei darabok elemzése

Kulcsfogalmak / fogalmak

kifejező eszköz minősége, rímek, rímformák, versformák, hármashangzatok, tonika, domináns, subdomináns, motívum átadás, nyílás-csukódás, feszítés-lazítás, rondo, menüett, szonáta,

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók művészi kifejezőeszközeik minősége fejlődik. Egyre jobban tudják tudatosan irányítani a mozdulataikat, uralni a testüket.

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ebben az életkorban új célként jelenik meg a hátsó, mögöttünk lévő tér tudatos megélése. Ennek érdekében új euritmiai elemek is előkerülnek a tanításban. A főoktatás anyagához kapcsolódva megjelennek a színek mozdulatai, mint a színek átélésének egy módja. Az epikus és lírai műveknél már komoly stilisztikai munka kezdődik a mozdulatok árnyalt kifejezésében és a térformákban is.

Órakeret: 68 óra**Előzetes tudás**

A tanulók egyre jobban tudják saját mozgásukat uralni. Ismerik az alapvető térformákat, a geometriai transzformációk szabályszerűségeit. A gyakorlatokhoz kapcsolódó lelki tartalmakat kifejezésre tudják juttatni.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a tér újfajta átélése, a mögöttünk lévő, nem látható térben való eligazodás
- a színek mozgásos átélése
- az egymásra figyelés új minőségének átélése a néma nagy térformák megalkotása által
- a zenei hangok, hangközök hallás utáni felismerése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- hátsó tér kialakítás
- formavezetés
- bolygók megjelenítésének lehetséges mozdulatai
- színek
- néma, közösen végzett nagy térformák megalkotása
- szonettforma
- hangközök minőségének átélése és gyakorlása
- plasztikus mozdulatok gyakorlása
- szólómunkák
- az euritmiára való ráhangolódás gyakorlatainak megismerése(TAO, Ich denke die Rede)

Kapcsolódási pontok

A nyelvtan, irodalom, zene órákon kívül nagy segítség lehet a csillagászat, biológia, embriológia tantárgyak anyagának érthetőbb feldolgozásában.

Kulcsfogalmak / fogalmak

plasztikusság, formavezetés, hátsó tér, embriológia, metamorfózis, bolygómozgások, bolygó minőségek, színekör, szonett

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók tapasztalatokat szereznek az önálló felkészülés folyamatáról. A szóló darabok kidolgozásával megtapasztalják a művészi folyamat különböző állomásait, nehézségeit, egy alkotó folyamaton mennek keresztül. A hátsó tér érzékelésének megtapasztalásával új minőségét élik át az eddig megtanult mozgásoknak.

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ebben a tanévben az összes kifejezési eszköz áttekintése történik meg elsősorban. Ennek megfelelően a diákoknak már önállóan és differenciáltan kell tudni mozdulatot, tartást, mozgást vezetni, a mondanivalót kifejezni. Vezérfonalként húzódik végig a gondolat: „a test, mint a lélek hangszere”.

Új elemként felbukkan már egy színházi bemutatóhoz szükséges jelmezek színeinek összeállítása, a színpadi világítás megtervezése, a műsor felépítés szabályainak ismerete.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

A tanulók már képesek egy koreográfia megalkotásában közreműködni. Differenciáltan alkalmazzák az ismereteket. Ismerik a zene térbeli felépítésének megjelenítését.

Tantárgyi fejlesztési célok

- szabad, önálló, kreatív művészi munka. A 12 év anyagának összegzése a beszéd és zene euritmiában.
- a különböző korok stílusjegyeinek felismerése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az euritmia modern művészetként való felfogása
- az euritmia, mint az ember és világ viszonyának kifejeződése
- költemények, zenedarabok önálló kidolgozása világítással, jelmezzel
- az állatövi jegyek megismerése, mozdulattal és térformával való bemutatása
- a különböző zenei és költészeti stílusok gyakorlása
- modern zenei darabok kidolgozása

Kulcsfogalmak / fogalmak

mozgásművészet, színpadtechnika, világítás, jelmezek, állócsillag képek, atonális zene

A fejlesztés várt eredményei

Összefoglaló képet kapnak az eurytmiáról, mint modern mozgásművészetről. Megismerik, mint színpadi művészetet és elmélyítik színházművészeti és színpadtechnikai ismereteiket.

SZABADON VÁLASZTHATÓ TANTÁRGYAK

SZABAD VALLÁS

Bevezetés

A Waldorf-iskolákban is dönthet a szülő arról, hogy kívánja-e gyermekét vallásoktatásban részesíteni. Amennyiben igen, a tanulók abban a vallásoktatásban vesznek részt, amelyet szülei választanak. Ha az iskola helyet tud adni és időt biztosítani saját épületében és órarendjében, akkor a tanítás az iskola épületében történik. Ha erre nincs mód, akkor a tanulók a különböző felekezetek által felajánlott helyen és időpontokban részesülnek vallás oktatásban.

A Waldorf-iskola elsősorban a felekezeti vallásoktatásban nem részesülő gyermekek számára szabadvallás-oktatást tart. A részvétel fakultatív. E tantárgy megjelenésének oka, hogy a Waldorf-iskola fontosnak tartja, hogy a tanuló valamilyen vallás oktatásban részesüljön. A tanítás a Waldorf-pedagógia módszerei és embertani megfontolásai alapján történik, az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodva, a tanterv részeként. Ugyanúgy, ahogy az emberiség fejlődésének kezdetekor a tudomány, a művészet és a vallás együtt, egymással összefonódva jelent meg, ma sem jut érvényre az ember továbbhaladásának lehetősége vallásos érzések és az ehhez fűződő akarat nélkül.

A szabadvallás-oktatás a gyermek természetéből adódó spontán vallásosság lépésenkénti tudatosulásához nyújt támaszt.

1–2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A természet és a környezet jelenségei, melyek a teremtett világ értelmét megérező tiszteletet és érdeklődést váltanak ki a gyerekekből – a vallásórák és a szülői ház bizalmat sugárzó légköre biztságot ad a tanulók érzésvilágának és akaratának: ezáltal elkerülhetővé válik Istenre vagy a Gondviselésre vonatkozó bizonyítás szükségessége.

Az évkört követő hagyományokat, szokásokat az évkör nagy ünnepeihez kapcsolva ápoljuk.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A vallásos érzület, az áhítat és a csodálkozás, a tisztelet és az odaadás, az iskoláskor előtti időszakban már erőteljesen kifejlődhetnek egy egészséges lelkiületű családi és óvodai környezetben, amely pedagógiai tudatossággal teremt légkört a gyermek számára. Ezekre a magukkal hozott „erényekre” építjük fel a vallásoktatás kezdetét, felekezeti színezet nélkül, egyformán, minden résztvevőre vonatkozóan.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az isteni, emberi és természeti világ szentsége iránti érzékenység, és a világ jelenségei iránti tisztelet továbbápolása, illetve felébresztése meséken és a keresztény hitvilág legendáin át történik.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Mindegyik olyan mese, történet, amelyben közvetlenül szólal meg egy természeti jelenség: a felhő, a patak, az erdő, magában rejtje a teremtett világ szépsége és nagyszerűsége iránti hálaérzet elmélyítését. A szentek életéről szóló legendák a lélek megnevelésének, megtisztításának lehetőségére mutatnak példát. Az elhangzott mesék, történetek, legendák átélése és az ehhez kapcsolódva szabadon történő megnyilatkozás szóban és rajzban

Kapcsolódási pontok

A szabad vallás tantárgy az életkori sajátosságoknak megfelelő mesék, történetek és az ezekhez kapcsolódó beszélgetés, éneklés, megjelenítés, rajzolás és más képzőművészeti tevékenység által közvetlenül kapcsolódik az alsó tagozatos műveltségterületekhez.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Természetről szóló mesék, gondoskodás a veszélyeztetett természetről, környezetünkről, szabályok megtartása, lakóhelyünk értékeinek megóvása, szeretete.

Legendák, történetek: Szent Mihály, Szent Márton, Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent György és más szentek ünnepéhez kapcsolódva, az egyházi ünnepek, jeles napok, hétvégék.

Népszokások, helyi szokások értékei, büszkeség, tisztelet, segítőkészség, együttműködés, türelem gyakorlása, alkalmazkodás, jó és rossz viselkedés, örömeink, bánataink, félelmeink megosztása testbeszéddel, szóban, az én viszonyulása társakhoz, felnőttekhez, környezethez, a fejlődés jelentősége, védettség, egészség, biztonság az iskolában, és otthon, a családi kör, a rokonok, a család ismerősei, barátai, szomszédok, a bizalom, tisztelet a hétköznapi életben, vitatkozás, sértés, a lelkiismeret hangja, egymás elfogadása, megbocsátás, kibékülés.

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén

A természetben működő élet, a teremtett világ szépsége, és annak teremtője iránti hálaérzet és tisztelet ápolása, illetve felébresztése az elhangzott mesék, legendák és azok megbeszélése során.

3–4. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az embert Isten képmásaként állítjuk a gyermekek elé. A világra és önmagukra vonatkozó, a korosztályra jellemző kérdésekre, kételyekre az Ószövetségből merített történetekkel növeljük biztonságérzetüket és hitüket. A történetek által mutatunk rá a **test** és a **lélek** mindig továbbfejlődő kapcsolataira a világgal és az embertársakkal.

A régi korok mítoszaiban, a legendákban átélhetjük a népek sorsát, kapcsolatukat égi és földi vezetőikkel, örömeiket, vesződéseiket, ünnepeiket, mindennapi életüket, szokásaikat és a közösségüket összetartó törvényeiket.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Szentek életéről szóló legendák és az évkör ünnepeihez kapcsolódó korábbi történetek

Tantárgyi fejlesztési célok

Átélik a fájdalom és az öröm megjelenését, és annak fontosságát az emberi kapcsolatokban. A cél, hogy tudatosuljon bennük, hogy milyen módon okozhatjuk az egyiket és a másikat. Ezzel a szociális élet természetes gyökereit erősítjük. Az engedelmesség szerepe a világfejlődésben és az ember életében az Ószövetség példáin kerül a látószögükbe. Ezeknek a történeteknek gondolat- és érzésköréből kiindulva alapozzuk meg a keresztény értékrendet: A tízparancsolat, Dávidban élő kegyelem Saul iránt, Dániel próféta hűsége Istenéhez, az irgalmas szamaritanus, a hit általi gyógyulások és más példák, melyek az említett reális folyamat részei a Bibliában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az Ótestamentum történetei, a kereszténység történetének előkészítése a héber nép sorsában megerősítik bennünk, hogy az ember az isteni világból a földre helyzetetett, a léleknek helyet adó, testet öltött isteni teremtmény. Ezt közvetítik az elhangzó történetek.

A történetek elmondása és a beszélgetések során példák adódnak az isteni világ bölcs vezetése és az egyes emberi sorsok közti kapcsolatra (magyar mitológia, a magyarok őstörténetének részletei, a kereszténység felvétele, más népek mitológiájának ismertetése: például az északi-germán mitológiáé).

A Messiásról szóló jövendölés és a Máté evangéliumának néhány részletének feldolgozásával zárul az alsó tagozatos szabad vallás órák témája.

Az évkört követő hagyományokat, szokásokat, Szent Mihály, Szent Márton, Szent Lucia, Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent György és más szentek ünnepéhez, az évkör nagy ünnepeihez és a jeles napokhoz kapcsolhatjuk. (Betlehemes játék, Pünkösdi királyválasztás...)

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv és rajz-festés órákon mitológiai történetek képeinek megjelenítése.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Ószövetségi történetek, tízparancsolat, mitológiai történetek, erények, lemondás, önzetlenség, mértékletesség, igazságosság, megbocsátás, lelkiismeret, isten, élet, halál, lovagiasság, történelmi érték, befogadás, felelősségvállalás, szabályalkotás, nemzet, tulajdon, jog és kötelesség, következmény, megértés, véleményalkotás, együttérzés, türelem, feladatmegosztás, közösség, ünnep, egyházi ünnep a környezetkárosítás elkerülésére tett igyekezet, többek között a szelektív gyűjtéssel, lakóhelyünk védelme, óvása, együttműködés a település ezirányú kezdeményezéseivel, környezettudatosság, környezetvédelem, újrahasznosítás, természeti értékek megóvása

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén

Olyan értékrend felé vezető ösvények közös felfedezése a cél, mely majd az 5–8. osztályban hivatkozási alapként szolgálhat az Újszövetség tanításakor, mint minden emberre vonatkozó értékrend.

Bevezetés

Az alsó tagozatban megalapozott területek az életkori sajátosságok változásával újabb nézőpontból kerülnek megvilágításba, az emberi értelem fejlődésére, az érzelmi élet és az akarat megnevesítésére szolgáló világirodalmi, történelmi és újtestamentumi példákon keresztül.

5-6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az emberi **sors** iránti érzékenységet ápoljuk a **család, a barátság, az emberi kapcsolatokkal** foglalkozó történetekben, és az ehhez kapcsolódó beszélgetésekben. Az **erkölcsösség** alapját képező **hálaérzés** ápolásával fejlődik ki az emberek iránti szeretet és a **kötelességtudat**, mely a későbbiekben nem erkölcsi előírásoknak, hanem belső meggyőződésnek **engedelmeskedik**. A tanulók számára kiderül (ha magukba néznek), hogy él bennük a **szeretet** érzése. Ezt az érzést az újtestamentumi példák alapján tágítani kezdjük, olyan emberek, természeti lények irányába, akik felé esetleg eddig nem fordultak szeretettel.

Az órák meghitt légkörében a tanulókkal őszinte, mély beszélgetésekre nyílik lehetőség.

Órakeret: 72 óra**Előzetes tudás**

Az alsó tagozatban a mesék, a történetek és a hozzáfűződő beszélgetések, tevékenységek által megalapozott vallásos érzület, mely a 4. osztályban a mitológiai történetek és a Messiásról szóló jövődölésekkel zárul. Jártasság az ünnepekhez kapcsolódó ismeretekben és szokásokban.

Tantárgyi fejlesztési célok

A jó és rossz, a bűn és erény megjelenésére a mitológiai történetek, életrajzok bőséges példát adnak. A lovagkor nemes érzelmeihez, az akarat jó irányba történő edzéséhez a lovagkori erények megismerésével juthatunk közelebb. Az ösztönök néha életet mentenek, néha tönkreteszik azt. Történetek kapcsán megbeszéljük, hogyan tanuljunk meg bánni velük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az Arthur királyról és Parzivalról szóló történetekben a betegség, a gyógyulás és a megbocsátás kérdéseivel találkozunk. Jézus Krisztus élete, a példázatok, Jézus gyógyításai, a gyógyulások, melyek elsősorban a lélek gyógyulására vonatkoztak, minden évfolyamnál egyre magasabb szinten

részei az órának. Szent Pálról, Tarsiciusról vagy Milonról, a kereszténnyé vált árva rabszolga fiúról szóló történeteken keresztül a kereszténység korai időszakára világítunk rá.

Milon sorsának követése során a **családról**, a **barátságról** a **sors** kérdéseiről, a **Gondviselésről** szóló beszélgetésekre adódik jó lehetőség.

Kapcsolódási pontok

A történelem tantárgyhoz kapcsolódva az ősi kultúrákkal és vallásokkal ismerkednek meg. Zarathusztra tanításaiban a jó és rossz, Buddha tanításaiban az **együttérzés** és a **lélek megnemesítése**, megtisztulása, melyek a szabadvallás-órákon közvetlenül kapcsolódnak a történelmi ismereteikhez.

Az ókorról és a korai középkorról tanultak a szabadvallás-órákon elmélyítésre kerülnek.

Az évkör ünnepeinek, és az ezekhez fűződő szokásoknak, hagyományoknak ápolása a tanévben.

Kulcsfogalmak / fogalmak

sors, család, barátság, emberi kapcsolatok, életút, együttérzés, megbocsátás, gyógyulás

ókori kultúrák, vallások, Jézus tanításai, Szent Pál, korai kereszténység, lovagi erények, jó-rossz harca, vallási tanítás, istenhit, egyház, világkép, példakép, történelmi érték, kortárs, önismeret, önállóság, fejlődés, felelősség, harmónia, elfogadás, tervezés, tanulás, tény, vélemény, ismeret, hitelesség, együttélés, tudás, jövő tervezése, tisztelet, segítségadás, figyelmesség, támogatás, törődés, kapcsolatok, szokások a családban, rokonságban, érzések megosztása, ellenszenv, rokonszenv, barátság, őszinteség, megértés, összeütközések, lelkiismeret, békülés, közösség, baráti csoport, érdek, egyenlőség, kirekesztés, igazságosság, nemzet, vezető, felelősségvállalás, mértékletesség, létszükséglet, egészség, természetvédelem, környezetszeretet, takarékoság,

A fejlesztés várt eredményei

Az elhangzottakhoz kapcsolódva szabadon nyilatkoznak meg az órán folyó beszélgetésekben.

A tárgyalt témakörökben a sors, a Gondviselés, az emberi kapcsolatok, a szeretet megnyilatkozásainak átélése.

7-8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nagy földrajzi felfedezések, feltalálások hátterére, nagyjaink az emberiség továbbhaladása érdekében vívott küzdelmeire világítunk rá életrajzok segítségével. A **meggyőződés**, **kitartás**, a **közösségért hozott áldozatok** átélése a történelmi hősök életútjának követésében domborodik ki.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az 5-6. osztályban megalapozott ismeretek, a sors, az emberi kapcsolatok, az együttérés megbocsátás, az eddig tárgyalt kereszténységgel kapcsolatos és más vallásokról szóló tanítások, az évkör ünnepei és az ezekhez kapcsolódó szokások ismerete

Tantárgyi fejlesztési célok

A tárgyalt életrajzokban finom összefüggéseket fedezhetünk fel a **gyermekkorban átéltek**, az **ifjúkori évek** és a **felnőttkor** kapcsán. A **szerelemről, párkapcsolatokról, a házasságról, a gyermekáldásról, az anyaságról** emberi sorsok bemutatásával és ezekhez kapcsolódó beszélgetésekkel alapozzuk meg a 9-12. évfolyamokban a családi életről szóló témaköröket. Példaképpé akkor válik igazán az életrajzokban tárgyalt kiváló személy, ha egész emberi lényé ragadja meg a gyermekeket, s az érényei, nagyszerűsége mellett a hibáit sem kendőzzük el. Ez a lelki folyamat csendesen, a lelkük mélyén játszódik le, nem feltétlenül szükséges szavakba önteni.

A szegények világának javításán segítő munkásságának megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete **együttérzést** vált ki a gyerekekből.

Az **egyén** és a **közösség**, a **szabadság** és **korlátozottság**, a **felelősség- és áldozatvállalás** kérdéseinek átélése életrajzokon keresztül.

Az Apostolok cselekedeteihez vagy egy-egy evangéliumi részlet ismertetéséhez a jelenkor etikai kérdései is kapcsolódnak. Gandhi, Albert Schweitzer vagy Teréz anya munkásságának megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete iránti együttérés erősödik a tanulóknál. A szegénység, az elhanyagoltság, a felemelkedésre vágyódó emberekről szerzett közeli tapasztalatok, olvasmányok, hírek közvetlenül kapcsolódnak a témához.

A fogyatékkal élők elfogadására és megértésére szép példa Helen Keller „Csöndes, sötét világom” című naplója. A naplóból részleteket dolgozunk fel önállóan és csoportosan.

A székelyek középkori szervezete, az ősi indián társadalmak berendezkedése, a szerzetesrendek közössége, a szabad királyi városok élete és más történelmi példák alkalmasak arra, hogy a szabadság és a korlátozottság, a felelősségvállalás, az egyén és a közösség életének változásait nyomon kövessék és beszélgessenek róla.

A keresztény és nem keresztény vallások megértése, az ókori vallások, a zsidó vallás, a pogány magyarok hitvilága, az iszlám vallás, a buddhizmus és ezek gyakorlásáról szóló ismeretekben való elmélyülés lehetőséget ad arra, hogy nyitottá váljanak a tanulók más vallások előítélet nélküli elfogadására.

Kapcsolódási pontok

a 7–8. osztályban a szabadvallás-órák témáiban való eligazodáshoz a történelem- és földrajzóra ismeretei hozzásegítik a tanulókat a térben és időben való jobb tájékozódáshoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Aktuális etikai kérdések önismeret, önazonosság, boldogulás, jólét, munka, pénzzel való bánás, jóllét, szegénység, egyenlőtlenség, gazdagság, szenvedély, függés, bizonytalanság, stressz, rendkívüli helyzetek emberi kapcsolatok, szerelem, család, párkapcsolatok, anyaság, érzelem, vonzódás, diszkréció, bizalom, hűség, igényesség, értékrend, önvédelem, zaklatás, emberi jogok,

egyén, közösség, felelősségvállalás, viszonyulás, konfliktusok megoldása, jóvátétel, alkalmazkodás, önállóság, átélés, előítélet, elfogadás, hazaszeretet, nemzet, nemzetiség, tolerancia, szolidaritás, szabályszegés, jogsértés, tízparancsolat, arany szabály média, hitelesség, vallás, hit, erkölcs kereszténység, más népek vallásai, bűn, büntetés, agresszió, társadalmi cél, kultúra, az élet tisztelése, erőforrás, globális hatás, újrahasznosítás, környezetbarát technológia, egyéni felelősség, fenntartható fejlődés szabadság és korlátok, együttérzés, Apostolok cselekedetei,

Szent Johanna, Albert Schweitzer, Teréz anya, Gandhi

A fejlesztés várt eredményei

A példaképek, a közösségért tevékenykedő személyek életén keresztül a családi élet, az ifjúkori elhatározások, áldozatok vállalása, a kitartás, a hazaszeretet, az együttérzés, a segíteni akarás, a nemes célokért való munkálkodás, az egyén felelőssége a közösségért, a közösségek élete, a másokkal való együttélés, együttérzés és elfogadás példáinak átélése, a jelenkori etikai kérdéseinek összekapcsolása a megbeszélésre kerülő témákkal, más vallások ismerete, és ezek iránti nyitottság és elfogadás.

Bevezetés a 9-12 osztályban

Az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodva, a 9–12. osztályban a tudomány, a vallás, és a művészetek együttes megjelenésére törekedve az őket körülvevő világ iránti érdeklődést szélesítjük ki, önálló ítéletalkotási képességüket, szociális felelősségérzetüket fejlesztve elmélyítjük erkölcsi és vallásos érzületüket.

9-10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban a szabadvallás-órákon az Isten képére és hasonlatosságára teremtett embert szólítjuk meg, aki az emberi Ént hordozza magában. Erről a tanulónak tudnia kell. Így jutunk el Isten hangjának tapasztalásához, a lelkiismerethez. A megszólítást lehetőleg olyan életrajzokon keresztül tesszük, amelyekben a Gondviselés megérinti a főhős vagy más szereplő lelkét, és ezáltal a tanulók lelkét is.

Órakeret: 68 óra

Előzetes tudás

Az 5-8.osztályban megismert életrajzokon keresztül az emberi életutak jelentős eseményeinek, fordulópontjainak a felismerése, az egyén és a közösség kapcsolatainak sokszínűsége.

Tantárgyi fejlesztési célok

Felolvasással, beszélgetésekkel, a tanulók kiselőadásaival, művészeti munkákkal tesszük lehetővé, hogy a körvonalazott tantervi tartalmakba a tanulókat bevonva, aktívan formálják személyiségüket és ízlésüket. A lelkiismeret, az egyes ember felelőssége a közösség és a világ fejlődése irányában jól megragadhatóvá váljon az életrajzokon keresztül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Antigoné és Oresztész mitológiai története segítségével, közös beszélgetések formájában ragadjuk meg a tanulókkal azt a pontot, ahol az emberiség történetében megjelenik a **lelkiismeret**. Rávilágítunk arra, hogy a népi, helyi tradíciók, az uralkodók parancsai felett már megszólal az egyéni, még halk belső hang. Ez a motívum az irodalomórákon is felmerül a 9. osztályban.

Századok telnek el Antigoné és Oresztész balsorsú élete után, amikor Szókratész beszélni kezd az emberben megszólaló belső hangról. A Máté evangélium szavai a törvény betöltését már nemcsak a törvény kötelességből tett végrehajtásában, hanem a lélekben való megszólalásában hirdeti. A tanulókkal közösen tesszük fel kérdéseinket: Belenőtünk-e a Máté evangéliumban megszólaló új követelményekbe, meg tudjuk-e valósítani?; Mely területen kellene ezeknek megvalósulniuk?; Milyen tettek születhetnének a megvalósítás következtében az osztályban, a családban, a munkahelyeken, hazánkban, a világban? Az **érzés** az **önnevelésben** az Én által irányítható, sokszínűvé, árnyalttá és alakíthatóvá válhat. Beszélgetés korunk érzelmi elsivárosodásának okairól és lehető jövőbeli helyreigazításáról.

Az ember képességeinek kibontakozásában a kitartás, a kudarcok elviselése, a szenvedés, mindig is nagy szerepet játszottak, de ugyanakkor hit és a remény is.

Megmutatjuk tudósok, feltalálók, híres emberek életrajzain keresztül, hogy az ember kiteljesedéséért, saját képességeinek az emberiség szolgálatába állításáért folyt és folyik a küzdelem. (Pl. Bolyaiak, Madame Curie, Szentgyörgyi Albert élete)

Sokirányú irodalmi példákon csiszoljuk a tanulókkal a lelkiismeret gondolkörét: pl. Marlo Morgan: Vidd hírét az igazaknak, George Ritchie: Visszatekintés a holnaptól című művek alapján.

A barátság, szerelem, szexualitás kérdéseiről folytatunk beszélgetéseket A jó és a rossz megítélése, és eredete a fenti témákhoz is kapcsolódhat, és alkalmas kiindulópontja lehet a tanulókkal való további beszélgetéseknek. Megvizsgáljuk, hogy az erények és az ember jellemének kialakulásában és formálásában az önnevelésnek milyen nagy szerepe van.

Az egyes ember felelőssége a család, a nagyobb közösségek, a világ fejlődése irányában történelmi és jelenkori életrajzok, közös beszélgetések alapján. (Pl. Nelson Mandela élete)

Kapcsolódási pontok

Magyar irodalom és drámaórákon az ókori görög színházról tanult ismeretek, történelemórákon az ipari forradalom következtében végbement társadalmi változásokról, a forradalmak és szabadságharcok koráról tanultak a szabadvallás-órán tárgyalt témakörök időbeli és térbeli elhelyezését segítik. A természettudományokban szerzett ismereteik hozzájárulnak az órákon szóba kerülő tudósok életrajzának megértéséhez.

Kulcsfogalmak / fogalmak

barátság, szerelem, család, lelkiismeret, önnevelés, kitartás, érzelmi elsivárosodás és remény XIX-XX. századi tudósok, közéleti emberek életrajza

A fejlesztés várt eredményei

A tárgyalt életrajzokon és ehhez kapcsolódó beszélgetéseken keresztül a lelkiismeret megszólítása, a közösségért való felelősségvállalás elmélyítése, az önnevelés célkitűzéseiről szóló beszélgetések. Saját használatra esetleg ilyen tartalmú feladatok megfogalmazása.

11-12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A felsőbb évfolyamokon fokozatosan bővítjük a 9-10. osztály témaköreit, a lelkiismeretes együttélés rendjéről és buktatóiról, a gazdasági földrajzhoz kapcsolódva, a **munka és a pénz** témaköréből vett gondolatokat összekapcsoljuk a **lelkiismeret** kérdéseivel. Elengedhetetlen, hogy a *jelenkor morális kérdéseivel* is találkozzon a tanuló: A mai gazdasági helyzet nehézségeiben, az ebből fakadó gondokban hogyan lehet megőrizni az **önzetlenséget**, a lelkiismeretes viselkedést?

Órakeret: 68 óra

Előzetes tudás

Az emberi képességek kibontakozásához szükséges erkölcsi tulajdonságok, a kitartás, a kudarcok elviselése, a lelkiismeretesség és a remény a korábban tárgyalt életrajzokban. Az evangéliumokból megismert példabeszédek, a kereszténység tanításai

Tantárgyi fejlesztési célok

Párhuzamokat keresünk a buddhista, a keresztény, a zsidó, a hindu és az iszlám vallás között, a kereszténység tanításainak, erkölcsi gondolkodásának fejlődése szempontjából. A buddhizmus tanulmányozása, a „nyolctagú ösvény” gyakorlatainak kipróbálása. Ennek kapcsán megtörténik a gondolkodásnak, mint erőnek és a figyelemnek, mint „isteni ajándéknak” a felfedezése. Ezt az ajándékot az ember működteti felelősséggel. Erre, mint a minden tanuló által megélt belső szellemi tapasztalatra épül a János evangéliummal való foglalkozás. A gondolkodás ereje és a figyelem megélt tapasztalata olyan alapélmény, amelyre az iskolai éveken túli fejlődésre vágyó belső életet alapozhatják a fiatalok, és amely egyben az erkölcsi és szociális élet alapja, a jövő záloga.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A **lelkiismereti szabadság**, a **magánérdek** és **közérdek** kérdései. Vallási, világnézeti, társadalmi különbségek megismerése vihet másokat elfogadó, megértő gondolkodási útra, mely szintén a lelkiismerettel áll összefüggésben. **Szolidaritás, kölcsönös segítség** kérdéseinek közös vizsgálata irodalmi, történelmi példákon és a tanulók saját tapasztalatain keresztül. Az etnikai-, vallási- és fogyatékkal élő **kisebbségek** életéről beszámolókat, kiselőadások megtartására vállalkozhatnak a tanulók, melyet lehetőség szerint egyéni vagy csoportos tereplátogatással is összekapcsolhatunk.

A felnőtté válás során bővülnek az emberi kapcsolatok. Iskolatársakkal, az iskolán kívüli ismerősökkel, majd később munkatársakkal, a barátsággal és a szerelemmel kapcsolatban a lelkiismeret kérdése minduntalan felvetődik. A korábbi ismeretek vizsgálódási szempontjait bővítjük, Thomas Mann: Tonio Kröger

A profit-orientált életben hogyan viszonyuljunk a lelkiismeretünkhöz? Beszélgetések a szegénység kérdéséről és az egyén felelősségéről a globalizáció világában.

Az öt nagy világvallás sokszínűségének megismertetése, személyes kapcsolatok által meghívott előadókkal bővítve a sokszínűséget. Felismertetjük a lényegi eltéréseket, különbségeket és hasonlóságokat a vallások emberképe és erkölcsi tanításai alapján. Megmutatjuk, hogy az evangéliumok nem pusztán történelmi dokumentumokat jelenítenek meg, hanem az emberiség olyan közös kulturális örökségét hordozzák, melyek üzenete az emberről szól – felekezeti hovatartozástól

függetlenül, – a maguk mélységében való megértésük évezredek feladata volt eddig is. A János evangélium közös olvasására és feldolgozására teszünk kísérletet.

Az emberi figyelem tulajdonságai közül kiemeljük, hogy a figyelem szabad, bármerre irányítható, fejleszhető, tanulható. Rámutatunk egy-egy jelentős filozófus műveivel való foglalkozás során a saját gondolkodási készség erejére. Egy-egy kiemelkedő filozófus életművével hosszabb ideig foglalkozunk (pl. Szent Ágoston).

A Biblia tükrében áttekintjük a zsidó és a keresztény vallásokról szóló eddigi ismereteinket. A vallási intézményekről és vallási közösségekről önállóan végzett kutatómunkával kiselőadásokra vállalkozhatnak a tanulók.

Az emberi Énről alkotott képet bővítjük, az állatvilágtól való megkülönböztető jegyek és a hasonlóságok közös megfogalmazására is sor kerül. Az ember, mint biológiai lény, mint morális, szellemi lény és ebből kifolyólag kulturális és társas lény.

Honnan erednek a viselkedésminták, honnan ered az ember szabad cselekvése?

Csak erkölcsi tökéletességre vágyó ember lehet szabad, különben szolgájává válik belső, át nem dolgozott alacsonyrendűségeknek. E belső szabadság a külső szabadság előfeltételei, mert a legszebb eszme is áldozatul esik emberi gyarlóságoknak, ha nincs, aki kivitelezze azt a gyakorlatban morális magatartással szabott mérce segítségével. A cselekedet erkölcsi megítélése, értéke a különböző történelmi korszakokban és napjainkban. Az európai kereszténység történetében gyakran került sor igazságok megkérdőjelezésére, bátor, szabad tettekre. Ennek következtében új dolgok indultak el, bontakozhattak ki, olykor azonban a bátorságért nagy árat fizettek. Mit jelent a másokért önzetlenül véghezvitt cselekvő szeretet? Beszélgetések élethelyzetekről, személyes élményekről és tapasztalatokról. Példákon keresztül mutatjuk meg, hogy a jóra való törekvés visszhangra talál, és segítséget kaphat az ember, amiről a 130. Zsoltár alaphangja „A mélységekből kiáltok” és a Miatyánkban felhangzó kérések is beszélnek.

Kapcsolódási pontok

Történelem és gazdasági földrajzi ismeretek, a szociális gyakorlat tapasztalatai, a mai kor aktuális kérdései, melyekről közvetlenül vagy a médián keresztül szereznek tudomást a tanulók.

Kulcsfogalmak / fogalmak

önzetlenség, szolidaritás, a világvallások sokszínűsége, a János evangélium, cselekvő szeretet, Szent Ágoston, a gondolkodás iskolázása, a jóra való törekvés visszhangra talál

A fejlesztés várt eredményei

Érzékenység és önálló ítélet kialakítása a mai kor társadalmi kihívásaival kapcsolatban, az egyén és a közösség szemlélete, a kereszténység helye a világvallások közt. A figyelem és a gondolkodás önálló fejlesztése a saját és mások érdekében történjen.

AGYAGOZÁS – SZOBRÁSZAT

Bevezetés 5-8. évfolyam

Az agyagozás, amely a szobrászat agyag használatához kapcsolt területe, a vizuális nevelés fontos része. *(Az agyagozás-szobrászat a kézművességhez szorosan tartozó tantárgy, így az iskolák lehetőségeik szerint jeleníthetik meg a kézművesség mellett. A kézművességtől eltérő jellege inkább a középiskolában domborodik ki, és a szobrászat, mint önálló művészeti ág jelenik meg a maga sajátosságaival. Ezért a szabadon választható tantárgyak közé tartozik 5.-8. és 9.-12. osztályban.)* Noha a tárgykészítés, a kerámiázás is megjelenik ebben a tantárgyban, mégis inkább az a célja, hogy a világ formaképző erőivel annak konkrét és absztrakt megragadhatóságában találkoztassa a gyermekeket. Nem a használati jelleg, hanem az életben kialakuló, létező és elhaló formavilág megismerése az elsődleges. Az ásványok, növények, állatok és az emberi formák világa az életkori sajátosságoknak megfelelő mértékben és jelleggel kerül előtérbe. Az organikus és a geometrikus formák világa egyaránt jelen van, ahogy a konkrét és absztrakt formaalkotás is.

Az első három osztályban, amikor az osztálytanító azt megfelelőnek látja, engedi, hogy a gyermekek méhviaszból formázzanak. Ez a gyermekek melegétől lágyuló anyag kiváló bevezetést biztosít a formázás világába. A kilencedik életévüktől kezdődően a formarajz függetlenül is létező kiegészítőjévé válhat a formázás. A negyedik osztályban a gyermekek megismerkednek az agyag használatával. Ezt az új tevékenységet érdemes az állattan-órákhoz kapcsolódóan bevezetni, állatformákat készíthetnek gömbből kiindulva. Pl.: alvó macskát, pihenő szarvast, fekvő tehenet stb. Ezekben a kezdeti időkben elsajátítják a tenyérrel formázás technikáját és megismerkednek az alapformák (gömb, piramis, kocka) kialakításával.

A formázás a kezek közti játékból fejlődik ki, melyek együtt egy belső teret alkotnak. Nyomás és ellennyomás alakítják a felszín formáit. A formázás mélységet adhat a formarajznak és más, főoktatás-béli tantárgynak, melyektől inspirációt kölcsönöz.

Formázáskor a fejlődő gyermek természetében aktív formáló-erőkkel dolgozunk. A formázás folyamatában a forma-, mozgás- és a tapintóérzék válik különösen tevékenyvé. A munkára való ránézés-kor, történjen ez akár annak folyamatában, akár a feladat befejezésekor, a gyermek „látó-képességei” aktiválódnak különösen erőteljes módon.

A gyermekek megtanulják használni a forma leírására alkalmas szóincset. A szóbeli kifejezőképesség gazdagítása és fejlesztése szintén az agyagozás feladatának.

A megformált dolog tárgyilagos leírása által a gyermekeknek el kell távolodniuk saját munkájuktól, talán még a következő óráig is várniuk kell. A formát megítélni képes érzéküket nagy gonddal kell iskoláznunk pontos megfigyelések és leírások által, melyek arra bátorítják őket, hogy „belebújjanak” a formába és leírják, mi „történik”. Beszélgetéseket folytathatunk a gyermekekkel már a formázás órák kezdeti szakaszában is, az életkoruknak megfelelő terminológiát használva, mikor a gyermekek elegendő tapasztalatot szereztek már a forma fő elemeiről. Különösen fontos, hogy tudatában legyenek a formák és környezetük kapcsolatának, valamint annak, hogy különféle formák hogyan felelnek meg egymásnak.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az ötödik osztályban az állat, növény és ember formavilága jelenik meg, kapcsolódóan a főoktatás témáihoz pl. állat- és növénytan. A kézben formázott állatok (madár, kutya, mókus stb.) megjelenhetnek környezetükben, és társaikkal együtt, kapcsolódhatnak a növényvilághoz és emberi alakokhoz. Az emberi alakot megjelenítő formáknál kezdetben törekedjünk az egységre, a forma az arányok irányában legyen határozottabb, ne részleteiben. A lábakat és karokat kidolgozatlanul hagyatjuk (pl. köpönyegbe csavarva, bölcsőben fekvé), így az alkotás örömét a statikai problémák nem veszélyeztetik. Ahogy a gyermekek ügyesednek, mozdulatokat is egyre inkább megjeleníthetnek. Pl. a karok elmozdulhatnak a testtől, és a lábak is felvehetnek egy bizonyos pózt.

A görög történelemmel foglalkozó epocha kapcsán bevezethetjük a tárgykészítést, a kerámiázást is. Pl. görög ivókehely. Ebben az évben készülhetnek az első domborművek a görög művészethez, a formarajzhoz, vagy akár az ünnepekhez kapcsolódóan pl. Szent Márton.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

Az első négy év formázási tapasztalatai, különös tekintettel a gömb és a piramis alaptapasztalatára.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyermekek az agyagozás technikájának egyre határozottabb ismeretére tesznek szert. Megtanulják használni az agyagot kézbe vehető mennyiségből alakok formázására. Bevezetést kapnak a tárgykészítésbe és dombormű-készítésbe. A formák leírására szolgáló szókincsük bővül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A növénytan epochában, gömb- vagy tojás-formából kiindulva, készítünk rügyeket, gyümölcsöket és más növényformákat. Ezek nem kell, hogy naturalisztikus formát öltsenek, a fontos az, hogy a gyermekek megérezzék a növekedést és a formaképző erőket, amelyek alakítják a formátlan anyagot.

Készítünk:

- emberi formákat, álló, majd ülő alakokat
- tárgyakat agyagból pl. ivókehely
- domborműveket pl. formarajzhoz kapcsolódóan

Kapcsolódási pontok

A főoktatás epochái, különös tekintettel a növénytan, történelem ismereteire, valamint kapcsolódás az ünnepekhez

Kulcsfogalmak / fogalmak

Kézben alakított állatformák környezettel, növényformák gömbből, tojásból kiindulva; emberalakok; tárgyalkotás; dombormű-készítés; formák leírása

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek a növénytan-korszakhoz kapcsolódóan gömbből vagy tojásalakból kiindulva növényformákat formáznak, ezáltal tapasztalatot szereznek a formaképzés folyamatairól
- megtanulják az emberi alak formázását (az alakkal még egységként dolgozva)
- közösen ránéznek a készült munkákra és betekintést nyernek a formák sokféleségébe
- megtanulják megfogalmazni tapasztalataikat és egymást meghallgatni

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Hatodik osztályban a 12. életévükbe lépnek a gyermekek. Ezt a pre-pubertás kort a „földi-érettség” korának is nevezzük. Ezért ennek az életkornak az élettani és lelki vonatkozásait és változásait minden tantárgy, így a szobrászat is erőteljesen figyelembe veszi. Az ötödik évfolyam harmonikus, a környezetet, az emberi arányokat, az átalakulási folyamatokat, a formák élőhöz tartozó jellegét hangsúlyozta. A hatodik osztályban a formák az ásványokon keresztül jelennek meg, a statika, a formák szilárd jellemzői, határvonalai fontosak, „a két lábbal a földön” jelleg válik hangsúlyossá. Továbbá az erő kifejeződése az állatvilágban és az emberek által, olyan téma, amely közel áll ehhez a korosztályhoz. A római építészetben megjelenő ívek (diadalív, vízvezeték) kiváló lehetőséget adnak a statikai problémák bevezetésére. Az agyag mennyiségében is nagyot léphetünk, ahogy a gyermekek erőteljesebbekké válnak: már nem csak kézből, hanem szobrász asztal és szobrász kések, eszközök használatával is dolgoznak. Bevezethetjük a kettesével, csoportban, vagy akár az egész osztály bevonásával készülő közös alkotásokat pl. vízvezeték építése. Az agyagozást az ötödik osztályban a tárgyalkotás irányába bővítettük, most az építészet felé mutathatunk irányt. A közös munka során az irányítás, a szolgálat, a jutalom, az igazságosság, a szabály, a törvény témáit élhetik meg, amely a római joggal kapcsolatos történelmi ismereteikhez is köthető.

Ezekon a munkákon keresztül a gyermekek megtanulják a több alkalommal készülő munkák technikai megvalósíthatóságát, az agyag száradással kapcsolatos jellemzőit.

Az emberalakokkal való munka is továbbvihető a csoportok felé, illetve az ember és állat együttes megjelenítése felé.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

az ötödik osztály agyagozás óráinak ismeretei, különös tekintettel a formaképzés folyamatiról szerzett tapasztalatokra.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tömeg, a határvonalak, és a statika problémáival, az erő témájával, és a közösségben dolgozás eseményeivel találkoznak ebben az évben a gyermekek az agyagozás során. Cél, hogy már a több alkalommal készülő munkákon is képesek legyenek dolgozni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A földrajz-epochához kapcsolódva formáljuk meg a különböző hegységképző kőzetek alakjait: gránitot, homokkővet és éles határvonalakkal bíró formákat, melyek a kristályokra emlékeztetnek. Formázhatunk barlangot is és vízesést sziklákkal.

Az alakokkal való munka továbbmehet a csoportok felé: anya és gyermek, gazda és ló, birkózók stb. Az arcok, kezek, lábak és a ruházat részleteit a lehető legkevésbé dolgozzuk ki.

Az állatok formázásában nagyobb, erőt kifejező állatok: bika, oroslán, sas

Római vízvezeték vagy diadalív készítése nagy csoportban

Kapcsolódási pontok

Főoktatási epochái, különös tekintettel a természettudományos szaktárgyakra, valamint a történelemre.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Ásványok sajátosságai; nagyobb állatok; embercsoportok; állat-ember kapcsolódások; építészeti ívek; egyéni és közös munka

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek a földrajz tantárgyhoz kapcsolódóan kövek, hegységek formálását sajátítják el
- továbbmélyítve az emberi alak megformálásában szerzett ismereteiket csoportokat, és alakok, valamint ember és állat közötti kapcsolatokat formáznak meg
- nagyobb állatokat tudnak megformázni, szobrász asztal és eszközök használatával
- közösen tudnak dolgozni egy római építészeti alkotást modellező művön

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban a polaritás jelenik meg a feladatválasztások területén. Egyrészt erőteljesebb hangsúlyt kap a geometria, másrészt a fantázia, a játékoság. A gyermekek egyéni megközelítése, ízlése is hangsúlyt kap azzal, hogy egy adott témához maguk közeledhetnek. Ezekkel segíthetjük azoknak az életkori sajátosságoknak a megélését, ami ebben az időszakban jellemző. A hatodik osztály után a kamaszkor felé haladva a szabályok, a törvények, a határok kérdése még határozottabb formában jelenik meg. Ugyanakkor a személyiség, az egyéni választás, a felfedezés, a kísérletezés is belső igény.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

6. osztály agyagozás ismeretei, különös tekintettel a csoportok megformázására, valamint az építészeti alkotásokat modellező művekre

Tantárgyi fejlesztési célok

Az öt platóni test tanulmányát előkészítő, a geometriához kötődő testek formázásával (tetraéder, oktaéder) a szabályosság és szabálytalanság, szimmetria, aszimmetria témáját vezethetjük be a szobrászatba. Ezt a témát vihetik tovább játékos formában egy golyópálya megépítése által. Ez a korábbi évhez hasonlóan két-három gyermek együttműködésével is, nagyobb méretben és kellő bonyolultsággal készülhet. Fontos, hogy működjön, és tapasztalatot szerezzenek a lejtés és a golyó mozgásának összefüggéséről. Az elkészült golyópályákat a csoportok maguk alkotta szabályok szerint egymással is játszva használhatják.

Az állat téma ebben az évben úgy jelenik meg, hogy a gyermek egy maga által választott állatot formázhat meg.

Az emberi alaknál a mozdulat és a gesztus összefüggései válhatnak hangsúlyossá.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kivetítéshez (projekció), az árnyék tanulmányozásához vagy a geometriához kapcsolódva készíthetünk tömör formákat, pl.: tölcsért, kockát vagy nyolc- és tizenkét oldalú formát. Az utóbbit úgy kaphatjuk, ha gömbből kiindulva a tenyerekkel dolgozunk.

A gömbből vagy más geometriai formából forma-változások folyamatát jeleníthetjük meg.

Az alakokkal dolgozva járjuk be a gesztus és a mozgás világát: kezdjük forduló, el- vagy lehajoló, mutató vagy valamiért nyúló alakokkal. Az arckifejezéseket hagyjuk kidolgozatlanul.

Működőképes golyópálya készítése, közreműködve társakkal.

Szabadon választott állat arányos megformázása szobrász asztalon.

Művészettörténeti ismeretekhez kapcsolódóan készíthetnek domborművet másolat alapján, amelyben megjelenik a perspektíva.

Kapcsolódási pontok

Főoktatási epochái, különös tekintettel az irodalom és a történelem, valamint a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

geometriai formák; metamorfózis gyakorlatok; emberi alak, mozgás és gesztus; golyópálya; választott állat megformázása

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek megtanulnak gömbből geometriai formákat (kocka, nyolc- tizenkét oldalú forma) tenyérrel kialakítani
- gömbből vagy geometriai formából mozgás-átalakításokat végeznek
- az alakok megformálásában a gesztus érzékeltetését meg tudják formázni
- használható játékot alkotnak agyagból
- az állatok testarányait meg tudják ragadni
- domborműben megjelenítik a perspektivikus teret

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A nyolcadik osztályban három fő témával követjük az életkori változásokat. A geometrikus formák az öt platóni test pontos, tömör formaként való megmintázásában kerülnek új szinten elő.

Ezzel párhuzamosan a minőségek felé tehetünk lépéseket az őselemek feldolgozásával. Ehhez kapcsolódóan elkezdhetjük a temperamentumokat tanulmányozni.

Tanulmányokat készíthetünk a földi szárazságról (melankolikus), tüzes lángokról (kolerikus), vizes selymességről (flegmatikus), és légies elpárolgásról (szangvinikus). A munkák készülhetnek absztrakt és figuratív formában is.

A harmadik fontos téma a színházi munkához kapcsolódhat; az emberi alakok dramatikus gesztusokat és viszonyokat fejtszenek ki.

Az állat téma a domborműben jelenhet meg pl. ló

A használati tárgy is megjelenhet ebben az évben, amelyen keresztül a belső tér-külső fal megalkotását, a két kéz között kialakított formák létrehozását vezetjük be. Pl. nagyobb váza felépítése

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

A 7. osztály agyagozás óráinak ismeretei, különös tekintettel a geometrikus formákkal, arányokkal és perspektívával kapcsolatos ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az öt platóni test formázásán keresztül az ókori geometrikus (filozófiai) gondolkodás globális szemléletével, az őselemekkel és temperamentumokkal való összefüggéseiben találkozhatnak a gyerekek. Megjelenik a konkrét és az absztrakt formázás, amely egy új gondolkodásmódot, az eddigi tapasztalatok összegzését jelenti. Új módon kezdenek az agyaggal bánni, ahogy üreges formák megalkotása felé tesznek lépéseket a tömör formák alkotása után. A belső és külső térrel való együttes munka bevezetése a felső tagozatban folyó szobrászati munkának. Noha ezek még használati

tárgyalkotáshoz kötött feladatok, mégis megélhetővé teszik azokat a lelki és testi változásokat, amelyeket megélnék. Az érzelmek erőteljes kifejezése az emberi alakok formázásában szintén egy új minőséget hoz.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- öt platonikus test
- őselemek, temperamentumok
- dombormű lóval
- használati tárgy pl. nagyobb váza felépítése
- dramatikus gesztusok tanulmányozása: gyermeket védő felnőtt, táncoló, alvó ember, szerelmesek ölelkezve, és más, egész testben kifejeződő gesztusok, melyeket meg kell jeleníteniük, mielőtt megformáznák őket

Kapcsolódási pontok

Főoktatás epochái, különös tekintettel a természettudományos tantárgyakra, valamint a művészeti szakórák és az osztály-színdarab

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szabályos, platóni testek megformázása; a négy őselem ((Föld, víz, tűz, levegő) különböző minőségeinek megjelenítése; használati tárgyak, és belső terek kialakítása; dramatikus gesztusok; dombormű lóval

A fejlesztés várt eredményei

A gyerekek absztrakt és figuratív formák kialakításában megjelenítik tapasztalataikat. Megismerik az emberi dramatikus gesztusokat, először megjelenítik, majd megformázzák azokat. Használati tárgyak alkotásához a két kéz közötti formázással és az üreges formák kialakításához gyakorlati ismereteket és tudást szereznek..

Bevezetés 9-12. évfolyam

A felső tagozatos években továbbra is alapvető, hogy a kéz ügyességét fejlesszük, amelyre szükség van a különböző alapanyagok megmunkálásakor. Ugyanakkor az akarati nevelés egyik területe is a szobrászat; az alkotások mérete nő, így erőteljesebb a bevezető megmunkálás. Előtérbe kerül a meghatározott „cél” nélküli munkában való elmerülés, a szobrászi minőségek megértése, és a művészi gondolkodás fejlesztése. A fiatalok egyre tudatosabban élik át az alkotás folyamatát. Olyan birodalom lehetőségét ajánljuk fel nekik, amelyben lépésről-lépésre megtapasztalhatják a művészetben honos törvényeket és ezzel egy időben önkifejezésük szabadságát. A szobrászatorák segíthetnek a diákok érzelmi életének alakításában és differenciálásában, ugyanakkor arra is ösztönözhetik őket, hogy örömeiket leljék a kézzel való, egyedi alkotásban. Ugyanakkor ez nagy segítség önismeretük fejlődésében is.

A formázásban az agyag mellett megjelenhet a fa- és kőfaragás, s egyre határozottabbá és tudatosabbá válik a szobrászat területén való művészi munka.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok tapasztalják meg újra a formázás alapelemeit, úgymint: tömeg, felszín, a síkok közti átmenet, vonal vagy él és pont. A polarítások jelentik a feladatok megoldásának irányát, és ezen keresztül jutnak el a statikai problémákhoz, valamint a tárgyalkotás és műalkotás, a fantázia és a megfigyelés különbségeinek és összefüggéseinek megismeréséhez és feldolgozásához.

A tevékenység során felismerik és leírják a formázott alakok különböző minőségeit. Megfigyeljék és felfedezik fel a felszínek mozgását, és ezek emberre gyakorolt érzelmi hatásait, szimbolikáját.

Tapasztalatokat szereznek a külső és belső formavilágról. Ennek technikai lenyomata az üreges formák alkotása, amikor is két kézzel, kívülről és belülről egyszerre alkotva dolgoznak. Ennek az új technikának alapjait fektetjük le.

Órakeret: 34 óra

Előzetes tudás

A nyolcadikos agyagozás órák ismeretei, különös tekintettel a geometrikus formákkal és az arányokkal kapcsolatos ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

Kísérletezünk a formázás alapelemeivel agyagot használva.

A kerámia és a szobrászat határmezsgyéjén készítenek olyan nagyobb méretű, üreges formákat, amelyek a szimmetria-aszimmetria kérdésein keresztül a centrum és periféria polaritását dolgozzák fel.

Ezáltal világossá válhat számukra a kerámia és szobrászat összefüggése, a használati tárgy és műalkotás különbsége.

Konvex és konkáv felszínekből alakuló kompozíciókat készítenek, magukba visszaforduló felszínekből kialakuló kompozíciókat.

Próbálnak egy meghatározott formanyelven belül holisztikus kompozíciókat alkotni.

Használják az üreges formák alkotásának technikáját: a korábbi évek geometrikus formáit (platóni testek, gömb) most ezzel a technikával újraalkotják, így szereznek mélyebb tapasztalatot szereznek a formákról.

A geometrikus formák mellett az organikus formák világa is megjelenik:

Az emberi alak szobrászi megalkotása két irányt vehet: egyrészt például két ember érzelmet kifejező mozdulatait formázzuk meg, ezáltal találkozunk a statikai problémákat felvető kompozíciókkal (pl. birkózók, táncosok, szerelmesek), másrészt a köztér és szobor viszonyát tanulmányozzuk, és elemezzük a funkció és művészi alkotás találkozását. Figurális köztéri szobrot terveznek az iskola, kórház, tűzoltóság stb. elé. Művészettörténeti példákat ismernek meg, az alkotás során hagyományos, allegorikus megoldásokból indulnak ki.

Domborműveket készítenek a művészettörténet-epochához kapcsolódóan.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok meg tanulják a körülöttük lévő tér valóságát átélni, és a szobrászat eszközeivel azt újraalkotni. Ugyanakkor a tér és forma geometrikus és organikus jellegének kettőssége válik hangsúlyossá, az ember alkotta világ és természeti világ formáinak különbsége és összefüggései.

A geometrikus formákhoz új technikával, üreges formák alkotásával közelednek. Kiindulás az üreges gömb megalkotása (a forma, mely önmagában pihen). Eljutnak a Möbius-szalag megalkotásáig.

Organikus formák szobrászi feldolgozása. (Nagyítás, átalakítás, geometrikus és organikus formák egysége szabad alkotásban. Választható a dombormű is.)

Egész emberi alakot formáznak, amely nemcsak minden szögből kielégítőnek látszik, hanem plasztikus egészként is megállja a helyét. A kiindulópont mindig egy alapvető geometriai forma. (Két alak, vagy köztéri szobor)

Technikák az agyaggal való munka során: dolgozhatunk egy egész darabbal, és a kerámiában is használatos egymásra építő technikával. Két kézzel, kívülről és belülről egyszerre alakítva a formát.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás epochái, különös tekintettel a művészettörténet ismereteire.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Üreges formák alkotása; polarítások: tárgy/műalkotás, geometrikus/organikus; emberalakok, köztéri szobor

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok begyakorolják a formázás alapelemeit és új technikáját
- felismerik és meg tudják fogalmazni a formázott alakok különböző minőségeit
- képessé válnak a formákat kívülről és belülről egyszerre dolgozva létrehozni

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ebben az évben az eddigi ismeretek szabad felhasználásán, a kreativitáson és új technikák bevezetésén van a hangsúly (párizsi gipsz, ötvözetek, kőfaragás).

Az állatok témája új módon, a statikai problémákkal és az érzelmeket kifejező gesztusokkal jelenik meg. A lovas szobrok megalkotásának nehézségeivel találkozhatnak (pl. Leonardo létre nem jött alkotása). A mitológiai lények (pl. kentaur) megjelenhet.

Az emberi alakot lepelbe burkoltan, jelszerűen mutatjuk be pl. Ernst Barlach művészetén keresztül, s a konkrétól finoman elvonatkoztatva kezdjük megalkotni.

Az afrikai szobrászat ember- és állatábrázolásai is a jelszerűség jegyében, a fizikaiból a lelki irányába terelik a figyelmet. Ezekben is találhatunk olyan mintákat, amelyekhez ez a korosztály jól tud kapcsolódni. A másolásnak nagy jelentősége van a kísérletezés mellett.

Maszkokat készítenek.

Készülhet agyagból egy tanulmány ebben az évben, egy több héten át tartó folyamatban: életnagyságú kéztanulmány, szabadon választott gesztusban, pontos megfigyelés alapján. Ennek támogatására mutatjuk be Auguste Rodin Katedrális c. művét. A finom részletek pontos megfigyelése és kidolgozása a fantáziához, érzelmekhez, kísérletezéshez kapcsolódó időszakot szépen kiegyensúlyozza.

Órakeret: 34 óra

Előzetes tudás

9. osztály szobrászati ismeretei, különös tekintettel a formázás új technikájára.

Tantárgyi fejlesztési célok

A fiatalok a szobrászi alkotómunka területén egyre határozottabban tudják ismereteiket a munkára fordítani. Hangsúlyosabbá válnak a minőségek a fizikai látványnál, kezdik megismerni a lelki világ megjelenésének lehetőségeit a szobrászatban. A szabad alkotások és a tanulmány, az absztrakt szobrászat és a figurális alkotások egyformán hangsúlyosak. Az új technikák új lehetőségeket teremtenek az alkotásban.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- szabad alkotások megadott témák alapján
- készítünk maszkokat agyag alappal, akár az új technikák felhasználásával (pl. gipszöntés)
- választható új technikák: a párizsi gipsz felrakásának módja
- öntvénykészítés párizsi gipszből
- el lehet készíteni például egy dombormű negatívját párizsi gipszből, majd ezután készíthetünk új pozitív domborművet ebből a negatívából
- öntvénykészítés ólommal, szilikonnal vagy más szintetikus gyantával
- fafaragás. agyagból készült mintát követve megismételjük a formát fából, a domborművek megfelelő kiindulópontnak látszanak
- bevezethetjük a kőfaragást is, valamilyen puha követ használva, pl. homokkövet vagy tufát
- a kő- és fafaragás elvezet a monumentális szobrászathoz

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az esztétika ismereteire, valamint a művészeti szakórák

Kulcsfogalmak / fogalmak

szabad alkotások, az eddigi ismeretek alkalmazása, új technikák megismerése; maszkkészítés; kéztanulmány pontos megfigyelés alapján; állatábrázolások, mitológiai lények; absztrakció, lelki minőségek megjelenése

A fejlesztés várt eredménye

- szobrászi technikákban jártasságot szereznek és újakat ismernek meg (egymásra építő technika, gipszkészítés, faforma kialakítása.)
- tapasztalatokat szereznek a kőfaragásban
- pontos megfigyelés alapján tanulmánykészítésre, szabad alkotásra, kísérletezésre, az új technikák használatára egyaránt képesek

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Miután a formázás alapelemeit begyakoroltuk 9. osztályban, a 10. osztályban nagy hangsúlyt fektettünk a szabad megoldásokra, valamint a szobrászi és lelki minőségek megjelenítésére a tanulmánykészítés mellett, a 11. osztályban továbbmehetünk egyrészt a forma mozgásának tanulmányozása felé, másrészt pszichológiai kifejezőereje felé. A metamorfózis, a formákban tetten érhető életfolyamatok tanulmányozása is bevezetésre kerülhet.

Kapcsolódhatunk a festészet és az irodalom témáihoz, a 19-20. század fordulójához, a modern művészethez. Ezen keresztül az absztrakt szobrászati alkotásokig juthatunk.

A festmények domborműbe való átírása összekötheti a szobrászatot a festészettel. Egy művészetben megjelenő téma szabad feldolgozása, alkotások másolása is aktuális.

Órakeret: 34 óra

Előzetes tudás

A 10. osztály szobrászati ismeretei, különös tekintettel a tanulmány készítésére, valamint az új technikák használatára és a szabad alkotásokra.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a mozgásból indulva az átalakulások felé léphetünk. megjelenik a megalkotott forma a mozgás kifejeződéseként, a mozgást az adott agyaghalom elmozdításával formázzuk meg
- az alkotás átmenetet mutat a mozdulatlan geometriai formákból a dinamikus mozgás felé, megjelenik az önmagába forduló felszín a mozgás kifejeződéseként
- a mozgás egy-egy lépcsőfokát bemutató formák sorozatát készíthetjük el, pl.: egy hulló csepp vagy egy növekvő forma stb
- alakváltozások: variáció/metamorfózis
- egy organikus mozdulat átváltoztatása művészi formába
- a megalkotott forma a lélek kifejeződéseként is megjelenik: megformált kifejeződések keresünk, melyek megfelelnek a lélek különböző gesztusainak
- egymással ellentétes érzéseket jelenítünk meg, pl. öröm/bánat
- párbeszéd két forma közt

- néhány absztrakt formát továbbfejleszthetünk, hogy konkréttá és figurálissá váljanak. Konkrét formát absztrahálhatunk, amíg már csak sejthető az eredeti megjelenítés. (Mi az a legkevesebb megnyilvánulás, amely még/már elmondja a tartalmat?)
- formázunk emberi fejet három dimenzióban, pl. üreges formaként, belülről és kívülről egyszerre alakítva a formát
- tanulmányozhatjuk az emberi alak kifejezőképességét a művészettörténetből vett példákkal a realista ábrázolásból indulva, eljutva az absztrakt szobrászatig (középkori szobrászat, pl. a Chartres-i katedrális kapufigurái; expresszionista szobrászat, pl. Barlach és Kollwitz; vagy absztrakt szobrászat, pl. Arp, Bill és Moore)

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Lehetséges gyakorlatok:

- alakváltozás agyagból (variáció, metamorfózis) szabadon választott téma alapján, az osztály közösen is készíthet egy sorozatot pl. domborművet fafaragással a metamorfózis témára
- az arc arányai az arckifejezés hordozóiként
- bizonyos vonások túlzott egyoldalúsága, pl. a grimaszban, a karikatúrában és az állatra emlékeztető arcokban
- karakter tanulmányok a fejből kiindulva
- a testi felépítés az emberi hangulatok tükröként
- önarcképek
- ellentétes tulajdonságokkal bíró fejeket állítunk szembe egymással, és formázunk meg, pl.: nő/férfi, öreg/fiatal; gyönyörű/csúnya; síró/nevető. stb
- technikák: legtöbbször agyagból dolgozunk, vázlatokból indulunk ki, használhatjuk a már bevezetett technikákat (párizsi gipsz, fafaragás, kőfaragás stb.)
- nagyobb méretű dombormű készítése agyagból

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom, az esztétika ismereteire, valamint a művészeti szakórák.

Kulcsfogalmak / fogalmak

alakváltozások; pszichológiai kifejeződések az emberi arcon; művészettörténeti alkotások feldolgozása, modern művészet szobrászata; realista és absztrakt szobrászat

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok tanulmányozzák a forma és az alak mozgását és átalakulási folyamatait
- tanulmányozzák az emberi alak kifejezőképességét, megértik az absztrahálás lehetőségeit
- tanulmányozzák az ember pszichológiai jellegének formában megnyilvánuló lehetőségeit, ismereteiket felhasználják szobraik készítésénél

12. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ebben az évben a diákok éves munkájukon dolgoznak. Ekkor egyrészt lehetőség van arra, hogy a szobrászatban is végig éljenek egy éves munkafolyamatot, felhasználva eddigi ismereteiket, mindenki saját maga számára találva meg a feladatot. Másrészt az eddigiek összefoglalásaként egyetlen téma feldolgozására is sor kerülhet, és ez az emberi arc. Feladat egy mellszobor készítése (büszk).

A diákok munkái bizonyos fokú érettséget és függetlenséget tanúsítanak ebben az évben, így egyre erőteljesebben jelenik meg individualitásuk. Továbbfejlesztetik képességeiket, melyek segítségével szabadon tudnak dolgozni a saját maguk által felfedezett formákkal, számukra fontos témákkal. Ha az arc a téma, abban is teljesen individuális megoldásokig jutnak el.

Bevezetéképpen foglalkozhatunk:

a naturalisztikus formák átváltoztatásával művészi egészekké (egyszerűsítés és stilizálás).

Különálló formaelemek társításával, pl. rezet és fát, üveget és fát vagy fémet, követ és fémet használva (ékszerekben és bronz-tűkben).

Megszülehetnek az első próbálkozások, hogy szobrász-technikákat használjanak egy nagyobb lélegzetű mű megalkotására.

Kutathatják az egyéni kifejezőmódok lehetőségeit.

Órakeret: 33 óra**Előzetes tudás**

A 11. osztály szobrászati ismeretei, különös tekintettel a metamorfózis gyakorlatokra, a realista és absztrakt szobrászattal kapcsolatos tapasztalatokra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Ha a diákok egy éves munkára kapnak lehetőséget a szobrászatban, akkor fontos, hogy olyan témát vagy motívumot válasszanak, amely tükrözi saját művészi törekvéseiket. Végig kell küzdeni magukat a vázlatokon és tanulmányokon a viaszból vagy agyagból készített modelleken át egészen egy bizonyos alapanyagból (vagy anyagokból) készült, befejezett, nagyszabású és kiállított műig. Egy ilyen mű mellé

készíteniük kell egy, a témáról, a folyamatról és az eredményre való visszapillantás tanulságairól szóló leírást is. Használhatják az eddig megismert technikákat (agyagozás, fafaragás, kőfaragás), és vegyes technikákat. Esetleg, az iskola lehetőségeitől függően, más szobrászati technikákat is használhatnak, pl. bronzöntést.

A mellszobor előkészítése során bevezetésre kerülhet a művészeti anatómia, amit agyagozással köthetünk össze. Az anatómiai megközelítés után a metamorfózis irányából közeledjünk. A magzati fejlődésből kiindulva, az arc arányainak életút során való változásaira végezzünk gyakorlatot, egy kisgyermek, egy felnőtt és egy öreg emberi fejet mintázva, építve a 11. osztályban átélt alakváltozási gyakorlatokra. Ha lehetőségünk van rá, modell alapján is készítsenek fejet a diákok. Fő művük végül egy üreges mellszobor, szabadon döntve életkori, nembeli, fajra jellemző vonásokról. Itt a pontos anatómiai ismeretek használatára törekedjenek, a részletes kidolgozásra. Ez a munka készülhet a művészettörténetből választott minták, vagy saját megfigyelések alapján. A kész műveket érdemes kiállítani, előtte közösen megbeszélni jellemzőit, kifejezőerejét.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Éves munka szabadon választott technikával és szabadon választott témában vagy mellszobor készítése anatómiai és életútra vonatkozó, valamint művészettörténeti ismeretek alapján.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom, a történelem, az esztétika és a természettudományos tantárgyak ismereteire, valamint a 12. osztályos éves munkák, a művészeti szakórak

Kulcsfogalmak / fogalmak

választható technika, nagyszabású alkotás, egyéni művészi megközelítés, saját téma választása, írásos munka; bevezetés a művészeti anatómiába, az emberi arc, a mellszobrászat művészettörténeti példákon keresztül, üreges forma, az arc életúttal összefüggésben

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok ismerik az szobrászati technikákat és szabadon képesek dolgozni a maguk által fedezett formákkal
- különálló formaelemeket társítani tudnak
- egyéni kifejezőmódokat képesek alkalmazni munkájukban
- eddigi tudásuk felhasználásával egy nagyobb művet alkotnak (szabadon választott témában vagy mellszobor)

FILOZÓFIA

Bevezetés

A kamaszkor előrehaladtával a különböző közismereti tárgyak témáiban egyre gyakrabban lép előtérbe eszmei, történelmi, gondolkodásbeli, erkölcsi, vallási kérdések taglalása közben a filozofálás erősödő életkori készletése. Így a 9., 10., 11. osztályokban a szaktanárok figyelmet kell fordítsanak az ébredő gondolkodóerő ápolására az egyes filozófiai rendszerek, egy-egy jelentős gondolkodó avagy eszme történelmi, művészi, társadalmi hatásait taglalva. Ezek a kérdések segítenek megtalálni a kapcsolatot a tantárgyak, a tudományok, végső soron az emberismeret és világismeret végső kérdései közt.

A filozófia tantárgy a megfelelő feldolgozás segítségével alkalmas a gondolkodóerő csiszolására: más, sokszor nagyon nehéz gondolatok megértése, fogalmainak tisztázása árnyalja a saját gondolkodást.

Az alapvető emberi kérdésekre a különböző filozófiai irányzatok eltérő válaszokat adnak. Az egyes eredeti szövegrészletek tanulmányozása során megtanulják ezeket rendszerezni, értékelni, összevetni. Az emberiség hatalmas tudástárába belelátva tisztelet ébred az emberi bölcsesség felé, és erősödik más gondolkodásmódok felé a nyitottság. Ugyanakkor formálódik saját véleményük és kritikai gondolkodásuk.

A filozófia tantárgy alkalmas az olvasott szövegek egyéni megértése és feldolgozása technikáinak elsajátítására; a szövegvázlat, a tanulási jegyzet, az összefoglaló fogalomtár készítésére, mely segítheti az érettségire való készülés metodikáját. Az órákon a feldolgozás módja gyakran a filozófiai eszmecsere, az elmélyült, improvizatív tematikájú beszélgetés formáját öltheti. Ám egyes témáknál javallott a peripatetikus, tehát „sétálva tanító”, vagy akár művészi feldolgozású értelmezése is a tanultaknak.

A filozófia tanulmányok valódi érettséget igényelnek, és méltán zárhatók a 12. év tanulmányai a bölcsesség szeretetében való elmélyüléssel.

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 12. osztály során a filozófia külön tantárgyként belépve a korábbi években tanultak magasabb szempontú, árfogó összegzésére nyújt lehetőséget. A fiatalok szemlélete kitágul, nyitottabbak az összefüggésekre, ezáltal formálódik saját eszmeviláguk, önálló világképük. Személyes ideáikat összevetik az emberiség történelmének nagy eszméivel. A saját megélt gyermekkorukra, fejlődésük ívére egyéb tantárgyak keretében (művészetek, mozgásórák) van mód rátekinteniük, de a filozófiatörténetben is fellelik a tudatfejlődés ívét.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

történelmi, művelődéstörténeti ismeretek, a természet és a tudomány különböző területeinek eddig vizsgált jelenségeinek és összefüggéseinek megértése, az ok-okozati és ítéletalkotó gondolkodás fejlődése

Tantárgyi fejlesztési célok

- interdiszciplináris áttekintés
- önálló anyagfeldolgozás
- gondolatok, gondolatrendszerek átlátása, felidézése
- fogalmak ismerete
- problémaérzékeny, kritikus gondolkodás
- a kulturált eszmecsere képessége
- a szabad gondolataalkotás képessége
- személyes és emberiségkérdések összekapcsolása
- gondolatok szabatos, alkotó nyelvhasználattal való kifejtése

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények**Javasolt témakörök**

- bevezetés
- a filozófia alapkérdése
- a filozófia a tudományok közt
- a mítoszok és a filozófia
- *filozófiatörténet*
- természetfilozófusok
- a három nagy ókori bölcs. Szókratész, Platón, Arisztotelész
- a hellenizmus kora: cinikusok, sztoikusok, epikureusok, újplatonisták, misztikusok
- a középkortól a felvilágosodásig: Szent Tamás, Augustinus, Descartes, Locke, Hume, Berkeley
- Kanttól Freudig /Hegel, Kirkegaard, Marx, Darwin/
- korunk filozófiája / egzisztencializmus, materializmus, antropozófia, öko-filozófia/

Vallás, művészet, filozófia

- Az emberiség nagy kérdései a filozófusoknál (lét, tudás, erkölcs, esztétika, politika, gazdaság, vallás)

Kapcsolódási pontok

A 12. év irodalmi, dráma, történelmi és természettudományos anyagához kapcsolódva a 18-19 évesek a nagy emberiségkérdések személyes átélése révén képesek az élet céljáról, a jó és rossz kérdéséről is fogalmakkal, ugyanakkor elevenen beszélni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

filozófiai alapkérdések és rendszerek, nagy egzisztenciális kérdések: lét, tudás, erkölcs, esztétika, politika, gazdaság, vallás, kritikai gondolkodás

A fejlesztés várt eredményei

- megismerik a különböző filozófiai irányzatokat; megtanulják ezeket rendszerezni, értékelni, összevetni.
- megértik más gondolkodásmódok logikáját és rendszerét, ugyanakkor formálódik saját véleményük és kritikai gondolkodásuk is
- képesek az olvasott szövegek egyéni megértésére és a feldolgozás technikáinak elsajátítására
- képesek a tartalomnak megfelelő szövegvázlatot, tanulási jegyzetet és összefoglaló fogalomtárat készíteni

MOZGÓKÉPKULTÚRA ÉS MÉDIAISMERET

Bevezetés 9-11. évfolyam

A Mozgóképkultúra és médiaismeret a Waldorf-iskolákban a vizuális művészetek részeként, választható tantárgyként a középiskola (felső tagozat) három évfolyamán jelenik meg. Ennek a tantárgynak a célja, hogy a fiatalok tájékozódni és választani tudjanak a mozgóképkultúra és média területén, és támogatást kapjanak ahhoz, hogy értő, kritikus, ugyanakkor egyenrangú résztvevői lehessenek az új társadalmi színtereken zajló érintkezésnek, a médiademokráciának. E célok az életkori sajátosságok figyelembevételével, a tevékenység-központú, kreatív lehetőségek felhasználásával érhetőek el, élmény gazdag helyzetekben, játékos, alkotó vagy a disputa-módszerre épülő feladatokkal, művek feldolgozásával, önálló és csoportosan végezhető kreatív gyakorlatokkal. Az informatikához szorosan kötődik ez a tantárgy, de az eszközök használatának technikai ismeretei helyett itt a művészi értékek közvetítésének sajátos, digitális kultúrához köthető lehetőségein van a hangsúly. A kreatív tevékenység az adott iskola technikai lehetőségei szerint alakítható.

A feldolgozásra kerülő művek és műrészletek választásánál fontos szempontot jelentenek a műalkotások által közvetített sors- és magatartásminták, és a művészi mondanivaló, amellyel egyrészt kapcsolódunk az aktuális pedagógiai célokhoz, másrészt a különböző tantárgyakhoz. A mozgóképkultúra és médiaismeret egy-egy epocháján olyan alkotásokat, alkotói gondolatokat és műrészleteket mutatunk fel, amelyek mintát adhatnak a fiataloknak az értelmezésre és az értékválasztásra, és egyéni, iskolán kívüli választásaihoz mércét jelenthetnek. A mozgóképkultúra és médiaismeret tehát nem egyszerűen filmek vetítését jelenti, hanem az ezen a területen létrejött művek értő, elemző, feldolgozó megközelítését, és ehhez kapcsolódó elméleti és gyakorlati alkotások létrehozását. Ezeket az órákat kiegészíthetik filmklubok, művészeti intézmények látogatásai (mozi, színház, hangverseny, múzeum, kiállítás), és a közös élmények megbeszélése, értelmezése. A film és média területén dolgozó szakemberek meghívásával lehetőséget teremthetünk arra, hogy a fiatalok személyes érdeklődésük mentén felmerülő kérdéseikre hiteles válaszokat kaphassanak.

A mozgóképkultúra és médiaismeret során találkozhatunk azzal az általános jelenséggel, hogy a klasszikus műveltségi terület populáris irányba tolódik és hatásokat manipulál, ezért a tanár a fiatalok életkori sajátosságaiból adódó igényeit a minőségi alkotások és művészi értékek felé tereli. Ugyanakkor megfelelő módon felhasználható ez a tantárgy az önismeret és a szocializáció érdekében, a fiatalokat mélyen érintő pszichológia, társadalmi és világnézeti kérdések megvitatására. Elsődleges a művészi értékeket hordozó filmek megközelítése, és olyan alkotók gondolatainak ismertetése, akik a Waldorf-pedagógiával összhangba hozható értékeket közvetítenek világnézetükkel és művészi alkotásaikkal. A média területén kialakult vizuális jelenségekkel az életkori sajátosságok szerint egy-egy téma erejéig foglalkozunk.

A mozgóképkultúra és média területein napi szinten jó néhány új alkotás kerül a nézők elé. A mennyiség helyett a minőség megragadására törekszünk.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A mozgóképkultúra és médiaismeret a 9. osztályban kerülhet bevezetésre. Ebben az évben a művészettörténet epochához kapcsolódva rámutathatunk a kommunikáció történetének meghatározó fordulópontjaira, az írásbeliség, a könyvnyomtatás és sokszorosítás, a fotografikus képrögzítés és a digitális jelkezelés folyamatára, e folyamat történelmi hátterére és a változás társadalmi következményeire. Ugyanakkor láttatnunk kell a képek egymásutániságának, a történet elmondhatóságának vizuális lehetőségeit a művészettörténet során, amivel mindig is élt az ember (pl. őskori barlangfestmények, ókori egyiptomi falfestmények, középkori freskók, Bayeux-i falikárpit, stb.).

A bevezetés jelentse a fogalmak tisztázását: a média fogalma és kifejezőeszközei: műfajok, eszközök, írott és elektronikus sajtó; hír fogalma, típusai; a hírérték, valamint a televíziós és filmművészeti műfajok, ezek kialakulásának háttere, a műfajok jellemzői. A népszerű vagy tömegkultúra és a szerzői vagy elitkultúra jellemzői. Üzenet, értelmezési lehetőségek. Valóság, virtuális valóság. A tömegkommunikáció fogalma, eszközei: nyilvánosság, hálózati kommunikáció, nonprofit, kereskedelmi, a közszolgálati és a közösségi média szerepe; a tömegtájékoztatás eszközei, felelőssége; az online kommunikáció lehetőségei és veszélyei.

A média kapcsán az alábbi témák kerülnek elő:

A tömegtájékoztatás és demokrácia: a nyilvános beszéd szabadsága és felelőssége; média és hatalom; a hír értéke. Tartalomszabályozás, cenzúra, médiatörvény. Erkölcsi normák, médiaetika.

Jelenségek a médiában: az erőszak (okok, hatások, kezelésük); sztárok és szenzációk; a nemi szerepek reprezentációja. Társadalmi csoportok, közéleti események ábrázolása, megjelenítése a médiában (sztereotípiák, reprezentáció, tematizáció).

Órakeret: 34 óra

Előzetes tudás

Az első 8 osztály ismeretei, különös tekintettel az irodalom, a történelem ismereteire, és a művészeti szaktárgyakra.

Tantárgyi fejlesztési célok

A fiatalok megismerik a mozgóképkultúra kialakulásának előzményeit, és történelmi lehetőségeit, rátekintve annak értékeire és veszélyeire.

A médiában közölt tartalmak egyidejűleg többféle célt szolgálhatnak, ezek felismerése az üzenet értelmezésének része: megőrkítés, tájékoztatás, a vélemények befolyásolása, jövedelemszerzés, szórakoztatás, gyönyörködtetés, önkifejezés, új gondolatok ébresztése. Ehhez kapcsolódóan olyan példákat ismernek meg a fiatalok, amelyek lehetővé teszik a szerzői nézőpont és szándék, a szemléleti és műfaji keretek, valamint a műsortípusok felismerését, és az ezeket szolgáló audiovizuális kifejezési eszközök azonosítását.

A fiatalok foglalkoznak az értelmezés lehetőségeivel. A műalkotások a megjelenített események személyes azonosuláson alapuló, szabad értelmezésére ösztönöznek, a műsorok és az internetes tartalmak többsége egyszerűsíti a befogadást és beszűkíti az értelmezési lehetőségeket. A fiatalok az értelmezési lehetőségek gazdagságára és korlátozott mivoltára látnak rá a hozott példákon keresztül.

Képzetet alkotnak a fogyasztói társadalom igényeire épülő műsorgyártás, amelyet többnyire a szó-rakoztatás, a néző vágyainak a kielégítése, az örömevőre építő fogyasztás határoz meg, és a gondolatokat ébresztő, művészi alkotás különbségéről.

Rálátanak a média sajátos szabályrendszerére, és az ebből adódó néhány jelenségre, annak pozitív és negatív hatásaira, és a hatáskeltés eszközeire.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A fiatalok megismerik a kommunikáció történetének kiemelkedő pontjait: a fotózás története, a filmezés története, az első alkotások, műfajok. Ennek kreatív feldolgozása lehetséges pl. zoetrope, cinematograph készítése, képregény rajzolása, fotó készítése lyukkamerával stb. által.

Az elbeszélés szerzői és műfaji lehetőségeit tanulmányozzák klasszikus és kortárs alkotások példáin keresztül.

Értelmezési gyakorlatokat végeznek:

Sztereotípiák és konvenciók azonosítása a mozgóképi szövegek környezetben. Azonos események eltérő médiareprezentációinak összevetése. Médiaszövegek értelmezése alapján feltevések, állítások megfogalmazása a szöveg keletkezésének háttéréről, a közlő (szerző, médiainstítúció) szándékairól, a hatáskeltés eszközeiről. Intertextualitás felismerése, utalás és hatáskeltés a művekben.

Feldolgozásra ajánlott klasszikus művek: az első filmek; Kertész Mihály: Casablanca, 1942; Akira Kurosawa: A vihar kapujában, 1950; Fábri Zoltán: Hannibál tanár úr, 1956; Francois Truffaut: Négyszáz csapás, 1959; Peter Brook: A legyek ura, 1962;

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom, a történelem, a művészettörténet ismereteire, valamint a művészeti szaktárgyak, és az informatika.

Kulcsfogalmak / fogalmak

a médiakultúra kialakulása, művészettörténeti helyzete, társadalmi jelentősége, pozitív és negatív jellemzői; műfajok, alkotói szándék; jelenségek a médiában; értelmezési lehetőségek; intertextualitás, jel, jelzés, vizuális üzenet, hirdetés, leegyszerűsítés, szimbólum, információ, mozgókép, könyv, televízió, film, internet, animációs film, képkocka, képregény, hanghatás, képsorozat médium, média, tömegmédia, nyomtatott és elektronikus média, reprodukció és ábrázolás, dokumentum, fikció, tömegkommunikáció, nyilvánosság, közvélemény, közérdekűség, hír, hírfolyam, tömegkommunikáció, társadalmi nyilvánosság, közönségek, fogyasztók, közvélemény, nonprofit, kereskedelmi, közszolgálati és közösségi média, nézettség, közönségarány, műsorrend, online kommunikáció, vizuális kommunikáció, befolyásolás, meggyőzés, figyelemfelkeltés, piktogram, térkép, plakát, idő, címer, média, reklám, televíziós műsortípus, televíziós sorozat, ismeretterjesztő műsor, képregény, fikció fogalmak, címerrend, tipográfia, illusztráció, képaláírás, link, banner, kameraállás, kameramozgás állókép, mozgókép, képes forgatókönyv, fázis, verbális és vizuális kommunikáció, közlési szándék, figyelemirányítás

A fejlesztés várt eredményei

A média és filmművészet területeit és műfaji sajátosságait felmutató alkotások és műrészletek bemutatása, a fogalmak tisztázása és a történelmi áttekintés bevezeti a diákokat a mozgókép kultúra múltjába és jelenébe. Az internet, a televízió és a filmművészet sajátosságait, és az alkotások, műsorok, weboldalak létrehozásának szándékait és a hatáskeltés alapvető eszközeit felismerik, az üzenet többszintű olvasására törekszenek. A típusosság, a konvenció és az egyediség jellemzői érthetővé válnak számukra, a tömegkultúra termékeit és a művészi értéket hordozó alkotásokat megkülönböztetik, értelmezési lehetőségeit felismerik. Tisztában van a médiaipar, médiafogyasztás és -befogadás jellemzőivel. Ismeri a kereskedelmi, közszolgálati és nonprofit média, az alkotói szándék, célcsoport, a közönség, mint vevő és áru, a médiafogyasztási szokások jellegzetességeit, a médiafüggőség tüneteit. Ismeri az internet-világ jelenségeit, a globális kommunikáció adta lehetőségeket. Érti a hálózati kommunikáció és a közösségi média működési módját, képes abban felelősen részt venni, ismeri és megfelelően használja annak alapvető szövegtípusait. Képes igényes önálló tartalmak alkotására és részt venni a lokális nyilvánosságban.

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Ebben az évben a hangsúly a filmelbeszélés eszközrendszerén van. Ez egyrészt a filmkészítés technikai, formanyelvi lehetőségeinek megismerését jelenti, másrészt a szereplők választásában rejlő lehetőségek megközelítését. A figyelemirányítás, a hangulatteremtés és az értelmezés legfontosabb eszközeire (nézőpont, távolság, fényviszonyok, kameramozgás, szerepjáték, montázs) irányítjuk a figyelmet, és ezek hatásmechanizmusát értik meg a diákok művek példáin és művészi tevékenységen keresztül. A filmkészítés feltételei és legfontosabb mozzanatai válnak világossá, különösen a forgatókönyvírás szempontjai. A fiatalok megismerhetnek filmkészítésekről készült dokumentumfilmeket, alkotók (rendezők, operatőrök, színészek stb.) nyilatkozatait a filmforgatás folyamatairól. Treatment készítése, forgatókönyvírás vagy egyszerűbb rajzfilm, és egy történetet sugalló fotósorozat alkotása lehet a művészi tevékenység. Fő téma a fikció és valóság kérdésköre, és ezen belül az érzelmi hatás.

Jelenségek a médiában: a reklám (a szándék, a hatás eszközei, pszichológiai jellemzők, látvány és hangzás összekapcsolása). Tudatos médiahasználat az egyén és a társadalom szempontjából: szellemi önvédelem, a kereskedelmi célú médiatartalmak kezelése – tudatos fogyasztói magatartás kialakítása; az információbiztonság, a közszféra és a magánszféra a médiában. A média társadalmi szerepe, használata: médiaetika, médiaszabályozás, információáramlás irányítása, a véleményformálás lehetőségei, feladatai.

A mozgóképi közlésmód kifejezőeszközei; szövegépítkezés a hagyományos és az új médiában, képi eszközök a digitalizáció előtt és most; az audiovizuális elemek esztétikai szerepe a művészi alkotásoknál, és céljai a kereskedelmi célú tartalomszolgáltatásban.

Órakeret: 34 óra**Előzetes tudás**

A 9. osztályos mozgóképkultúra és médiaismeret tanulmányai, különös tekintettel a műfaji sajátosságokkal és a hatáskeltés eszközeivel kapcsolatos ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tantárgyi célokat az alábbi témák feldolgozásával valósítjuk meg:

A látvány mozgóképi ábrázolása, a kameramozgások, utalások, időbeliség, megvilágítás és ezek hatása a nézőre. Valószínűség és fikció megjelenítésének képi eszközei. A vágás lehetőségei: párhuzamos és asszociációs montázs; flash-back; lineáris és nemlineáris történetépítés és ezek megjelenítése.

A szereplő a mozgóképen: archetípusok vizsgálata, egyéniség, fotogenitás, színész és civil szereplő, a viselkedés a kamera előtt, színészi képesség, testbeszéd, a viselet, játzmák, mit mond a szereplő és hogyan.

Valóságos/valószerű, dokumentumfilm/játékfilm.

A mozgókép a fogyasztói társadalom szolgálatában, a reklám, mint vizuális mű.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A fiatalok megismerik a filmkészítés formanyelvi eszközeit, a tartalom és a struktúra összefüggéseit hozott példákon keresztül. A montázs sajátos lehetőségeit megismerik. A látvány és hangzás érzelmekre gyakorolt hatásaival, és a hangulatkeltés vizuális eszközeivel foglalkoznak.

A szereplők választása és a színészi munka értelmezhetővé válik számukra a tartalom, az archetípus és a mondanivaló szempontjából.

Értelmezési gyakorlatokat végeznek:

Nem-lineáris és összetett cselekményű szövegformák felismerése, tagolása, értelmezése, létrehozása, elemzése.

Adott szöveg fikciós vagy dokumentum-jellegének megfigyelése, felismerése;

Összetettebb tér- és időviszonylatok, illetve karakter- és konfliktusviszonylatok felismerése.

Feldolgozásra ajánlott klasszikus művek:

Robert J. Flaherty: Nanuk az eszkimó, 1922, Charlie Chaplin: Aranyláz, 1925; Dziga Vertov: Ember a felvevőgéppel, 1929, Orson Welles: Aranypolgár, 1941; Luchino Visconti: Megszállottság, 1943; Vittorio de Sica: Biciklitolvajok, 1946; Jean-Luc Godard: Kifulladásig, 1959; Alfred Hitchcock: Psycho, 1960, Tarr Béla: Családi tűzfészek, 1972, Gothár Péter: Megáll az idő, 1981

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom és az esztétika ismereteire, valamint az informatika, a művészeti szaktárgyak

Kulcsfogalmak / fogalmak

A filmkészítés, formanyelvi eszközök; a szereplő; a montázs; fikció és valóság; érzelmi hatás; nemlineáris cselekményű történet; a forgatókönyv, internet, közvetítő közeg, bullying, gyűlöletbeszéd, kommunikáció, információ és dezinformáció, képernyőidő, digitális lábnyom, időbeli változás vizuális megjelenítései, folyamatábra, képregény/storyboard kommunikációs felület, üzenet, hír/álhír, figyelemirányítás, kommunikációs cél, hatáskeltés vizuális eszközei, valóság/fikció, dokumentálás, befolyásolás

A fejlesztés várt eredményei

A diákok a filmkészítés alaplépéseivel, feltételeivel tisztában vannak, a forgatókönyv jellemzőit ismerik. A szereplők jellemzőinek értelmezésére a tartalom szempontjából képesek. A mondanivaló, az érzelmi hatás, és a hangulatkeltés eszközeire ráismernek, értelmezni tudják ezeket, és értékelni tudják művészi jellemzőit. A nem-lineáris cselekményű történetek elemzésére képesek, és a montázs szerepét ismerik. A fikció és valóság viszonya értelmezhetővé válik számukra filmalkotások alapján. Képes különböző médiatermékek értő befogadására. Ismeri a különböző médiumok formanyelvének alapvető eszköztárát, érzékeli ezek hatását az értelmezés folyamatára, valamint képes ezeknek az eszközöknek alapszintű alkalmazására is saját környezetében. Ismeri a modern tömegkommunikáció fő működési elveit, jellemző vonásait, érti, milyen társadalmi és kulturális következményekkel járnak a kommunikációs rendszerben bekövetkező változások, ezek hatásait saját környezetében is észreveszi. Értelmezni tudja a valóság és a média által a valóságról kialakított „kép” viszonyát, ismeri a reprezentáció fogalmát, és rendelkezik a médiatudatosság képességével.

Ismeri a médiareprezentáció, valóságosság és hitelesség kritériumait, a fikciós műfajok illetve a dokumentumjelleg különbségeit, a sztereotípiát, tematizációt, valóságábrázolást, hitelességet, hírfogalmait. Képes saját értékelő viszonyt kialakítani ezekkel kapcsolatban. Ismeretekkel rendelkezik a médiaetika és a médiaszabályozás főbb kérdéseit illetően, saját álláspontot tud megfogalmazni azokkal kapcsolatban. Érti a média etikai környezetének és jogi szabályozásának tétjeit.

11. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A mozgóképkultúra és médiaismeret célja ebben az évben, hogy a történetben kibontakozó átalakulási és fejlődési folyamatokra helyezze a hangsúlyt. Feltehető a kérdés, hogy „te hogyan folytatnád/fejtenéd be a történetet, hogyan alakulna, ha így vagy úgy folytatódna, mi az üzenet, ha a történetet úgy alakította a rendező, ahogy, és mi lenne, ha másként folytatta volna?” Elsődleges a rendezés jelentőségének megismerése. Olyan műveket ismernek meg a fiatalok, amelyeken keresztül jelentős rendezők művészi szándékaival és gondolataival foglalkozhatnak (pl. A. Tarkovszkij, I. Bergman, P. Brook, P. Greenaway, Szabó István), s a társadalmi, történelmi helyzethez is kötődő, arra reagáló művészi „válaszokkal”. A jelentős rendezők mellett iskolákhoz kötődő rendezők alkotásait is megismerik, megértve a közös jegyeket, célokat. Foglalkoznak a mozgóképi mű elbeszélő szerkezetével, valamint a stílussal, és a korstílussal. Eljutnak a műelemzés, a filmkritika írásáig, és kreatív tevékenységük lehet a filmkészítés. A magyar film: alkotók és alkotások; a magyar filmművészet jelentősége és értékei a nemzeti kultúrában; a magyar film korszakai, sajátosságai; jeles magyar rendezők és színészek.

Jelenségek a médiában: a klip, amelyben a ritmusnak, s a folyamatnak, (illetve a folyamat megszakításának, hiányának) a filmtől eltérő jellegét ismerik meg. („stíluhák”, plágium, fragmentum)

Kultúra és tömegkultúra: hatása az egyénre és a társadalomra; esztétikai minőség és a fogyasztói társadalom kölcsönhatása; jelenségek a médiában és a filmművészetben – sztárok, szerepek, sztereotípiák, életformák; a virtuális valóság.

Órakeret: 34 óra**Előzetes tudás**

A 10. osztály mozgóképkultúra és médiaismeret tanulmányai, különös tekintettel a hangulatkeltés eszközeivel, a nem-lineáris történetvezetéssel, a forgatókönyvvel és a film formanyelvi eszközeivel kapcsolatos ismeretekre.

Tantárgyi fejlesztési célok

A fiatalok a választott filmeket és filmrészleteket adott szempontok alapján értelmezik, és megismerik a rendező szándékait és szempontjait. Ezek segítségével foglalkoznak a mű szerkezetével, a rejtőzködő szerkezettel, a makro- és mikroszerkezettel, valamint értelmezni tudják a ritmus és a szubjektív idő jelentését.

A stílus, a stílusalkotó elemek, a személyesség és a filmtörténeti korstílusok megközelíthetőkké válnak számukra a hozott példák alapján.

Az alábbi stílusirányzatok alkotásaiból válogathatunk: dokumentarizmus, német expresszionizmus, francia avantgárd, szovjet avantgárd, olasz neorealizmus, francia új hullám, cseh új hullám, német új film, budapesti iskola.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A fiatalok megismerik jelentős rendezők alkotásait, bepillantanak valamely alkotói életútba és az alkotó művészettel kapcsolatos gondolataiba.

Filmalkotásokról szóló írásokat, kritikákat, elemzéseket, filmesztétikai tanulmányokat ismernek meg, és maguk is készítenek elemzést, kritikát.

Fogalmat alkotnak az egyéni stílusjegyekről és filmművészeti korstílusokról.

A filmalkotásokban megmutatkozó fejlődési utat értelmezik és értékelik.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel az irodalom, a történelem, az esztétika ismereteire, valamint az informatika, és a művészeti szaktárgyak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

rendezés; a mozgóképi mű szerkezete; fejlődési út, folyamat és ritmus; stílus és korstílus, médiatörvény, filmtörvény, algoritmszabályozás, médiaetika, közösségi médiahasználatot vezérlő algoritmusok, FOMO jelenség blogger, vlogger, YouTuber, influencer, kommentelés, montázs, filmelbeszélés, képkivágás, kameraállás, digitális kép, kultúra, civilizáció, művészet, magas-vagy elitkultúra, populáris vagy tömegkultúra, archetípus, kultúraközvetítés, szerzői és műfaji, giccs, sztár, celeb; influencer, fikció és dokumentum, neorealizmus, modern film, Budapesti iskola, szerzői film, kísérleti film, közönségfilm, történelmi parabola, irodalmi adaptáció, filmszatíra, animációs film

A fejlesztés várt eredményei

A diákok képesek a filmek elemzésére és értékelésére. Vannak ismereteik jelentősebb rendezők alkotói útjáról, sajátos stílusjegyeikről, és betekintést nyertek a filmtörténet néhány korstílusába. Rálátnak a rendezői munka mibenlétére, a történetben elmesélt fejlődési út fordulópontjait a mondanivaló és a művészi értékek szempontjából értelmezni képesek. Rendelkezik átfogó egyetemes és magyar médiatörténeti ismeretekkel. Ismeri a különböző médiumok specifikumait, a fontosabb műfajokat, szerzőket, műveket. Ismereteket szerez a filmkultúra területéről: érti a szerzői kultúra és

a tömegkultúra eltérő működés módját; felismeri az elterjedtebb filmműfajok jegyeit; különbséget tud tenni a különböző stílusirányzatokhoz tartozó alkotások között. Ismeri a magyar filmművészet főbb szerzőit, jellegzetességeit és értékeit. Tisztában van a sztárfogalom kialakulásával és módosulásával. Azonosítani tudja a sztárjelenséget a filmen és a médiában. Képes ismert filmszereplők és médiaszemélyiségek imázsának elemzésére, a háttérben fellelhető archetípusok meghatározására. Tisztában van a média véleményformáló szerepével, az alkotók és felhasználók felelősségével, az egyének és közösségek jogaival. Ismeri a norma és normaszegés fogalmait a médiában.

Tudatosítja magában a nyilvános megszólalás szabadságával és felelősségével járó lehetőségeket és lehetséges következményeket, tisztában van a digitális zaklatás veszélyeivel. Tudatos médiahasználóként állást tud foglalni a média által közvetített értékek minőségével kapcsolatban.

GAZDASÁGI ISMERETEK

Bevezetés

A Waldorf-iskola egyik célja, hogy a gyermeket bevezesse az őt körülvevő társadalomba, hogy annak építő, formáló tagja tudjon lenni. Ehhez elengedhetetlenül szükséges, hogy megismerje, értse, átgondolja kora és a régebbi korok társadalmi, gazdasági folyamatait. A társadalmi szociális organizmus megismerésének alapjául a társadalom egymással életösszefüggésben lévő három egységének, a gazdasági, a jogi és a szellemi életnek a szabályszerűségeit kell a gyerekek elé tárunk a 10-18. életév között, a mindenkori életkori sajátosságoknak megfelelően. Meg kell mutatnunk, hogyan áll benne az ember, mint egyén a társadalom három rétegében. A tantárgy tanítása során fokozottan támaszkodik a földrajzi, történelmi, matematikai ismeretekre.

Rudolf Steiner az első Waldorf-iskola megalapításával a jövő nemzedékek számára vázolt fel egy utat. A modern kori ember legégetőbb kérdése, a szociális kérdés megválaszolására, egy új szociális impulzus megjelenítésére tett kísérletet. A szociális és gazdasági ismereteket az életismeret, a szabadvallás és az eurgia, mint szociális művészet mellé állította alapnak.

Célok és feladatok az 5-8. évfolyamig:

Az általános iskolai szakaszban a szociális és gazdasági ismeretek tanulása során arra törekszünk, hogy a gyerekekben kialakuljon egy kép arról, hogy a gazdasági folyamatokban a testvériség, a jogi viszonylatokban az egyenlőség, a szellemi-kulturális szférában a szabadság kell legyenek a meghatározók erők, ahhoz, hogy megfelelő környezetet biztosítson a társadalom a szociálisan érzékeny, de kiteljesedő emberi személyiség kifejlődéséhez. Ezen az új nézőponton keresztül mutatjuk meg a gyerekeknek az ember kapcsolatát az őt körülvevő természeti és társadalmi környezettel, és alakító szerepét a világban.

Mára már a gazdasági életben a javak előállításában kialakult a világméretű testvériség, hiszen mire szellemi tervből és ásványi nyersanyagból elkészülnek és a kereskedelem segítségével a használatunkba kerülnek a minket szolgáló használati eszközeink, addigra az egész Földet bejárják. A jog előtti valódi egyenlőségre is egyre komolyabb törekvések láthatók az elmúlt évszázadokban. A szellemi életnek a jog által biztosított szabadsága és a gazdaság általi nem piaci alapú finanszírozása terén is naponta elének tárulnak a jelen feladatai és eredményei is. Ezekre az emberiség élete során kibontakozó folyamatokra kívánunk e tantárgy keretein belül rátekintést nyújtani a felnövekvő nemzedékeknek, hogy ezáltal is képesek legyenek alkotó állampolgárokká válni.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A Waldorf-tanterv egyik gazdasági ismeret epochája által a 11 éves gyermek úgy pillanthat rá az ember születésére, mint ahogy azt a görögség tette: az isteni világ felé forduló ember tekintete egyre inkább a többi ember felé fordul. Felfedezik, hogyan kíséri egyik ember a másikat, hogyan állnak egymással harmóniában az együtt élő emberek, akik más-más képességek birtokában vannak. Hogyan szerveződik az egymásrataltságból társadalommá az emberiség. Az ember ember közti testvériség legkifejezőbbben a gazdasági életben jelenik meg. Ennek a szépségét, sokrétűségét kell, hogy felfedezzék a képzeletbeli és a valós utazások során.

Javasolt témakörök

- Az ötödik osztályban a napi élet ismeretéből indulunk ki. Kiválasztunk egy tárgyat a környezetünkben: végigkövetjük azt utat, ahogy hozzánk került ez a tárgy. Lehet ez például egy fűzet, egy csomag tea, vagy vaj a konyhaasztalról, vagy bármi más.
- A fűzet útját visszavezethetjük: az azt elvárásként megjelenítő tanároktól, az iskolai igényeket összesítő gazdaságvezetőn át a szállítóig, a kereskedőig a fűzetgyáron át a papírgyárig és onnan egészen az alapanyagul szolgáló megfelelő cellulóztartalmú facsemetéket elültető gazdáig.
- Felfedezhetjük, hány ember munkája kellett hozzá közvetlenül: tisztelettel tekinthetünk a papírgyári munkásokra, akik a hőségben dolgoznak; a kamionsofőrökre, akik hetekig az úton vezetik az óriás teherautóikat; a darusra a kikötőben, aki nagy magasságba felemelkedve rendezi a fülkéből a hatalmas konténereket; a büfésre aki a szolgáltatói oldalról enni ad mindkettőjüknek...
- Az igazi meglepetést az okozza, amikor áttérünk a közvetve segítőkre: az útépítő munkásokra, a mérnökökre, akik a gépeket tervezték; a tanítókra, akik mindnyájuknak megadták az alapot ahhoz, hogy azzá váljanak, amivel épp a közösséget szolgálják...
- Érdemes felkeresni egy-egy üzemet, meghívni a választott témánkban megjelenő szakembereket, meséljenek az életükről, munkájukról.
- Kísérletet tehetünk arra is, hogy az időben rátekintsünk arra is, mikor, hol, hogyan született meg a történelem során az első abból a vizsgált eszközből, aminek a kialakulását végigkövettük a jelenben; és arra is, hogy milyen valós emberi igényből születik meg egy tárgy. Megpróbálhatjuk magunk is előállítani a választott terméket.

Órakeret: 30 óra**Előzetes tudás**

A gyermekek a harmadik osztályos „mesterségek-korszakban” megismerkednek a földre teremtett embernek azzal a képességével, hogy a természetben talált, természetett anyagokból hogyan képes önmagát ellátni az életszükségleteihez elengedhetetlen tárgyakkal. Negyedik osztályban pedig egyszerű módon ismereteket szereznek a „honismeret korszakban” az ember és a táj viszonyával, kölcsönhatásával. Ezenkívül rendelkeznek azokkal az alapvető számolási és önálló ismeretszerzési képességekkel, melyekre a gazdasági és szociális ismertek tanulása során építünk.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyerekek szerezzenek egy eleven, átélhető képet arról, hogyan kapcsolódik egyik ember munkája a másikéhoz az embertársainkban felmerülő igények kielégítése során. Kezden el ébredni a gyerekekben egy szociális érzékenység az őket körülvevő tárgyak kapcsán.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Legyen képes a gyermek a választott tárgy útját a kész terméktől az alapanyagig néhány mondatban elmesélni. Fedezze fel, hogy az egyes emberi munkatevékenységek miféle képességek által válnak hasznossá a társadalom számára!

Kapcsolódási pontok

A tantárgy tanulása során jól használhatók a Kárpát-medence földrajza kapcsán tanult ötödik osztályos ismeretek: hiszen mai világban egy nemzetgazdaság teljes mértékben beleágyazott világgazdaságba. A tantárgy sokrétű lehetőséget biztosít a matematikából szerzett ismeretek gyakorlására, valamint a mértékegység-váltások gyakorlati hasznosítására.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Munka, közvetett és közvetlen, alapanyag, árú, szállítás, szociabilitás, kölcsönösség, termék, késztermék.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek ismerje fel az őt körülvevő tárgyi környezetben azt a rengeteg emberi erőfeszítést, ami által ő használhatja azokat. Legyen képes néhány szóban elmondani a választott termék születését. Megpróbálhatja önállóan kikutatni egy általa választott másik tárgy születését. Megjelenhetnek a környezettudatosságnak az alapjai is a tanulmányok következtében. Felébredhetnek a másokért érzett felelősség és hála érzései is az epocha során.

6. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A gyermekben a 12 évében egyre inkább el kezd ébredezni a világ megértése iránti vágy. Még egy inkább gyermeki nézőpontból, de a gyerekek megnyílnak a felnőttvilág kérdései felé. Nagyon szeretnének, nagy, komoly a családban, a környezetben hallott problémákhoz, gondolatokhoz kapcsolódni. Rendkívül nyitottak az emberek közötti viszonyok észlelésére és megértésére: ezekben a kérdéseknél a fókuszban testvériség eszméje helyett sokkal inkább a kölcsönösség elve áll. Ahogy Római történelemben az ember és ember közötti törvényekben, úgy közöttük is megjelennek az első kérdések a jogi étellel kapcsolatban.

Megjelenik a pénz természetének, a pénz ismeretének megértésére való igény is. A hatodik osztályban a gazdasági ismeretek tanítása során a középpontban pénz metamorfózisa áll. Fő kérdésünk, hogyan juthatunk el a pénz születésétől annak felismeréséig, hogy a pénz a legszellemibb jelenség a világban: mi módon szolgálja a pénz az szellemi életünk működését – feladatunk, hogy a gyermek ismerje meg az alapvető gazdasági folyamatok egészséges kialakulását, hogy majd ráismerhessen azokra a környezetében is.

Javasolt témakörök

- A gazdaság fő részeinek, a termelésnek, a kereskedelemnek és a fogyasztásnak az összekapcsolódását bemutatni az epocha során.
- Megmutatni a pénz nélküli kereskedelmet Herodotosz és XIX. századi utazók leírásai alapján.
  - Bemutatni a cserekereskedelmet.
- Tárgyaljuk a pénz keletkezését: Miért épp a görög gondolkodás megjelenésével egy időben születik? A pénz keletkezésének helye az a Lüdia, ahová a görög hagyomány Tantalosz legendáját teszi. Hogyan lett az arany-ezüst ötvözetből a mai papírpénz. Kik voltak, vannak a pénzeinken?

- A munkamegosztás megjelenése a társadalomban. A pénz összehozza a termelőt a fogyasztóval. Milyen, amikor a pénz kommunikációs eszköz, és milyen, amikor csere-eszköz? Hogyan biztosítja a kölcsönösséget a termelők és fogyasztók között?
- Piac. Ahol individuális teljesítmények találkoznak szükségletekkel a pénz segítségével. Tegyük látogatást egy nagybani zöldségpiacon. Hozzunk létre az osztályban is egy cserepiacot kisebb használati tárgyakkól. Figyeljük meg az itt lezajlott folyamatokat.
- A középkori városok piaccal kapcsolatos szabályait is tekintjük át. Hogyan védték a vevőt? Hogyan jön létre az árú?
- A pénz, mint jogi kategória. Az árú-pénz egyensúlyának szükségességét megmutatni. Mutassuk be az infláció és a defláció kialakulását.
- A tőkepénz kialakulása. A munka képességek szerinti differenciálódásával megjelenik a tőke keletkezésének a lehetősége. A tőke megszületésével lehetővé válik a hitel-pénz megszületése. Ahhoz, hogy az ég /a szellemi/ a földdel /fizikai/ összekapcsolódjon, kell a 'bizalom' jelentésű szavunk 'hitel' (a 'hit' szóból ered a kifejezés; mint ahogy a 'credit' szó is a 'credó'-ból). A hitel segítségével tud a találmány megvalósulni és a gazdaságban más emberek szükségleteit kielégíteni.
- Végül manapság megjelent a számlapénz is, ami már fizikálisan nincs is megjelenítve.

Ezen epocha során fel lehet keresni egy piacot, egy bankot és a Nemzeti Bank oktatóköz-pontját is.

Órakeret: 20 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban megszerzett gazdasági alapfogalmak, mint szükséglet, árú, fizikai és szellemi munka, termelés, alapanyag. Görög mitológia.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyermek ismerje meg a pénz természetét, a pénz mögött álló gazdasági folyamatokat.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A gyerekek szerezzenek ismereteket a valós gazdasági folyamatokról. Ismerjék fel az egyes ember szerepét és felelősségét a társadalom gazdasági szereplőjeként. Ismerkedjenek meg olyan alapfolyamatokkal, melyekkel az egyén kapcsolódik a társadalom többi szereplőjéhez.

Kapcsolódási pontok

A korszak során építünk a földrajzból szerzett ismeretekre Európa földrajzával kapcsolatban. Kapcsolódunk a középkor történelme során tanult városok kialakulásához, valamint a társadalomban megjelenő új szerepek ismeretéhez. Matematikában pedig a százalékszámítás gyakorlati felhasználására is jó lehetőséget nyújt ez a tárgy.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Valós emberi szükségletek, cserekereskedelem, vásárló pénz, hitel, hitel pénz, árú pénz, tőke pénz, munkamegosztás, gazdaság, termelő, fogyasztó.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek ismerje fel, hogy a kezébe kerülő pénznek nincs saját értéke, és értékteremtő képessége. Tudjon különbséget tenni a pénz egyes szerepei között. Ismerje fel azt a morális felelősséget, ami az árúk előállításához és a pénzzel való vásárláshoz kötődnek. Legyen képes saját szavaival leírni gazdasági fogalmakat. Tudjon önállóan példát hozni tőkeképzési helyzetekre egy kisvállalkozásban. Nyerjen rátekintést az egészséges gazdasági folyamatokra, hiszen hatodik osztályban még az alkotó ember megismerésén van a hangsúly.

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A hetedik osztályban az adó, mint adomány megismerése a fő cél a gazdasági ismeretek elmélyítése során. A gyerekek a saját iskolájuk, mint a szabad szellemi élet egy intézménye felől közelítve ismerhetik meg annak a jog által biztosított gazdasági környezetnek a kialakulását, amiben élnek. A gyermekek megismerésében egyre nagyobb szerep jut a vitának, mint megismerési útnak. A tantárgy feldolgozása során egyre nagyobb teret biztosítunk eme képesség kialakulásának. Rövid rátekintést kaphatnak arra a folyamatra, ami során a felismert érdekekből a jogi élet segítségével társadalmi megegyezés alakulhatott ki az emberek között a teokratikus társadalmi formáktól a demokráciához vezető úton. Eljuthatnak az alapvető állampolgári ismeretek kialakulásától a valós állampolgári kompetenciák felé. Felismerhetik az emberi együttélés szabályainak születését a belátástól az alkotmányig; a tizedtől egy lehetséges igazságos adózáshoz, közteherviseléshez.

Javasolt témakörök

Mint mindig a Waldorf-pedagógiában itt is a jelenből, az egészből haladunk a részek, részletek megismerése felé. Az iskolánk működéséből a múltba, és onnan egy lehetséges jövő felé.

- Mi kell ahhoz, hogy az iskolánk működni tudjon: – dologi feltételek, szolgáltatások, személyi feltételek... Ezek költségek, amik fedezéséhez tervezésre, költségvetésre van szükség. Honnan van ehhez a pénz? Hogyan kerül a pénz a gazdaságból, ahol megtermelődik az oktatásba? Ki garantálja, hogy ez megtörténjen? Kik, milyen arányban járuljanak hozzá? Mit jelent az, „az egyenlők egyformán, a nem egyenlők pedig különbözően járuljanak hozzá...” elv? Hogyan lehet eljutni az ehhez szükséges társadalmi megegyezésig?
- Az oktatás, a „szellemi élet” költségeinek fedezése a gazdaságban megtermelt értékekből lehetséges. Az államnak szerepe, hogy a társadalmi megegyezést törvénybe foglalja, és gondoskodik a betartásáról.
- Az állam szerepe: törvényekkel biztosítani a szabad iskolaválasztás jogát.
- Megvizsgálni egy régi falu működését. Miben voltak az emberek önállóak? Mit tudtak közmunkával, összefogással tenni a közösségért? Miből lehetett fenntartani a jegyzőt, mint a jog, a tanítót, mint a szellemi élet és a papot, mint a lelki élet gondozóját? Miért nem lehetett helyi szinten gondoskodni a külső és a belső biztonságról? Miért kellett ehhez országos összefogás? Mik azok a közös terhek, amiket együtt kellett vállalni?
- Megvizsgálni az István király által kialakított államszerkezetet. Kik milyen szolgálatot láttak el? És kik felé irányult a szolgálat? Ki gondoskodott az ország külső biztonságáról, ki a belső jogi

bíráskodásról, ki a lelki egészségről, ki a gyógyításról? Kik adóztak terményben, kik szolgálatban, kik katonai szolgálatban, kik pénzben? Hogyan valósult meg a végrehajtás, elszámoltatás?

- Milyen adózási lehetőségek, ötletek élnek, jelennek meg ma a világban? Milyen lenne, ha minden adó megszűnne, és csak fogyasztási adókkal járulnánk hozzá a közösség életéhez? Ebben az esetben mindenki a fogyasztása mértékében adózna. Képesek lennének-e a közigazdászok, képviselők egy ilyen rendre átalakítani a jelenlegi rendszerünket?
- Lehet kitölteni egy szja bevallást a gyerekekkel.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A gyermekek rendelkeznek az alapvető gazdasági fogalmak terén ismeretekkel. Ismeretek a középkori társadalmak társadalmi berendezkedéséről.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyermekek kapjanak egy életkoruknak megfelelő rálátást a társadalom szerkezetére. Legyenek tudatos állampolgárok, akik belátásból járulnak hozzá munkájukkal, akaratukkal a társadalomhoz.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Jussanak a gyerekek belátásra a kulturális, a gazdasági és a jogi szféra feladatairól és kapcsolódási pontjairól a társadalomban. Fedezzék fel, milyen felelősséggel jár az ember részvétele a társadalomban.

Kapcsolódási pontok

Történelemből az európai városok, társadalmak, társadalmi rendek kialakulása. Matematikából az arány és százalékszámítás már képletek szerinti számítása. Anyanyelvből az üzleti levélírás felhasználására mutatkoznak lehetőségek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Adó, állami szféra, gazdasági szféra, kulturális szféra, közteher, közfeladat, közbiztonság, állampolgári szabadság és kötelesség.

A fejlesztés várt eredményei

Ezen nagy képek megvitatásán, vezetett beszélgetésein keresztül felébredhet a gyerekek érdeklődése a felnőtt világ eme sokat emlegetett társadalmi kérdései iránt. Képesek lehetnek felismerni és elmondani a modern társadalom működésében az adók, az adózás szerepét. Röviden legyen képes a saját szavaival elmondani, mi az állami-jogi élet, a gazdasági élet és a szellemi élet feladata a társadalomban. A tanulók értsék az alapvető állampolgári kompetenciákat.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 14 éves gyerekek figyelme befelé, az ember belső kérdései felé fordul. Az individuum szerepe, feladata a világban a fő kérdés, melyhez csatlakozik a személyes jövővel kapcsolatos kérdések ébredése is. Ekkor mintegy összegzi, az addig megszerzett tudását és kíváncsi arra, miként tudja a szintetizált ismereteit alkalmazni. Ebben az életszakaszban a figyelem az egyéni biográfiák felé fordul.

Javasolt témakörök

A tanulók ismerjék meg részletesen egy nagy gazdasági világszereplő életútját. Jó lehetőséget nyújt erre Henry Ford, vagy a Rothschild család felemelkedésének bemutatása. Megjelenhet esetleg a kortárs Steve Jobs is a feldolgozható életrajzok között. Ehhez a következő szempontokat alkalmazzuk:

- Melyik életszakaszában találkozott a későbbi életfeladatával?
- Milyen volt a világ, a gazdasági társadalmi környezet, amikor megkezdte tevékenységét?
- Milyen társadalmi igényt fedezett fel?
- Hogyan építette fel a vállalkozásait?
- Milyen emberi képességei segítették az életműve megalkotásában?
- Milyen hatást gyakorolt kora közvetlen gazdaságára és tágabb környezetére?
- Milyen hatással volt a történelem alakulására?
- Hogyan van jelen a kiválasztott személy munkásságának eredménye a mai világgazdaságban, és a ma élő hétköznapi emberek életében?

Órakeret: 20 óra

Előzetes tudás

A gyermekek rendelkeznek az alapvető gazdasági ismeretekkel. Az előző tanév során megismerkedtek sok ember biográfiájával. Földrajzból sokféle módon megismerkedtek az ember és táj viszonyával, az ember környezetformáló tevékenységével. Matematikából az arány és a százalék számítással.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyerekek jussanak el oda, hogy teljes mértékben megközelítsék, hogy egy-egy „kiválasztott” ember milyen módon képes megváltoztatni kora gazdasági, társadalmi életét, és ennek milyen hatásai lehetnek akár az egész emberiség történelmére is.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Legyen képes a gyermek megtalálni olyan helyzeteket egy külső ember életében, amikor az ráismer egy-egy élethelyzetben a feladatára! Legyenek képesek alapvető szinten összefüggéseket találni az egyén és a társadalom kapcsolatában, és jussanak belátásra az egyéni döntések felelősségéről.

Kapcsolódási pontok

Történelemből az ipari forradalom, ipari felfedezések. Földrajzból a világgazdaság kialakulásának következményei.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Egyéni adottságok, társadalmi környezet, egyéni felelősség, az egyes életszakaszokban rejlő feladatvállalási lehetőségek.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek ismerje meg az egyén, mint önálló individualitás világformáló szerepét. Keresse a saját magában esetleg megjelenő képességeket. Legyen képes tanári segítséggel kapcsolatot találni az egyes ember gazdasági tettei és annak politikai következményei között. Ébredjen benne egy elemző kíváncsiság az őt körülvevő technikai eszközök kialakulása és világban betöltött szerepe iránt. Legyenek képesek tanári segítséggel mérlegelni az emberi döntések közvetlen és közvetett következményeit és kockázatát.

Célok és feladatok a 9-12. évfolyamon

A felső tagozaton a szociális és gazdasági ismeretek elsajátítása kapcsán az általános iskolai szakaszban kialakult képet, tudást és tapasztalatot mélyítjük, tagoljuk tovább arról, hogy a gazdaságban a testvériség, a jogban az egyenlőség és a szellemi-kulturális szférában a szabadság legyenek a meghatározók az egészséges szociális életben. Érzékeltetjük, hogy a szociális organizmus hármas tagozódása nem egy idea, amit meg kell valósítani, hanem ez a valóság, ami jelenleg is működik, csak nem tökéletesen. Példákon keresztül megmutatjuk, milyen tünetei vannak a jelenkori kapitalizmus „működési rendellenességeinek”.

A szociális organizmust az emberek hozzák létre, így az ember fejlődésével párhuzamosan változik, változnia kell. Az emberiség minden korszakát egy meghatározott emberi életterület különösen kiemelkedő fejlődése jellemzi, a mostani kultúrkorszakban a gazdasági élet alakítása a vezető feladat. Bemutatjuk, hogy amíg a gazdaság középpontjában a munka áll, a gazdaság megőrzi emberi arculatát, de ha a gazdaság elhagyja az embert szolgáló minőséget, akkor rombolóan hat a szociális organizmusra, az emberre és végül a természetre.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gazdaság területén megjelenő testvériség gondolatának megértése.

A munka

Hogyan teszi a munka, az embert, a föld polgárává? Mit jelent a fizikai és mit a szellemi munka, miben hasonlóak és miben különböznek? Milyen hatással van a munkamegosztás fokozódása az emberi munkára, ennek milyen következményei vannak? Mi hiányzik a gépesített, hatékony, részfeladatokra bontott munka kapcsán az embernek? Mi történik a ha a szellemi munka szakosodik? Mit lehet megfizetni: a munkaerőt, időt, tevékenységet vagy a munka által létrehozott javakat?

Mini-gazdaság kialakítása

Egyszerű, papírból, kézzel készíthető tárgy az áru. Az áru mindig olyan legyen, ami az időszakhoz illik, és ténylegesen el lehet adni bazárban vagy iskoladíszítéshez használható (pl. csillag, virág, farsangi álarc). Két termelő céget alapítunk, a piacon felismert szükséglet kielégítése céljából. A piacon egy kereskedő vásárolja fel a gyártóktól az árut, amit aztán a felhasználókhöz szállít és értékesít. A piacon ugyanazon kereskedőtől lehet gyártó eszközöket és alapanyagot vásárolni. A cél a piacon keletkező igények kielégítése és jó pénzgazdálkodás. A játék lépései: gyártás, eladás, piaci információszerzés, tervezés a következő ciklusra, alapanyag és termelő eszközök vásárlása, a ciklus értékelése. Minden piaci ciklus után beszéljük meg a tapasztaltakat, hogyan alakul ki a munkamegosztás, hogyan fejlődik a technológia, hogyan finomodnak az értékesítési stratégiák, jól sikerült-e tervezni az alapanyag és termelő eszközök megvásárlását.

Gazdasági fejlődés, világgazdaság

A gazdasági fejlődés áttekintése egy példán keresztül. Például, favágók történetének kidolgozása, hogyan alakul a termelékenység a munkamegosztás, technológiai fejlődés konkrét lépésein keresztül.

Órakeret: 34 óra**Előzetes tudás**

A 6. osztályban megtanult fogalmak: termelő, fogyasztó, piac, munka, munkamegosztás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A munka lényegének megragadása: értéktermelő folyamat, olyan teljesítmény, ami minőségi igényre vonatkozik és mindig valamilyen minőségi képességnek a kifejlesztése révén jön létre. Egyszerű példákon keresztül a szellemi és fizikai munka értékteremtő képességének a bemutatása, különbségük objektív megközelítése, hogy a tanuló megértse, egyik sem alárendelt a másiknak. A termelési gyakorlat kapcsán a diákok tapasztalhatják a különböző fogalmakat, mint munkamegosztás, technológiai fejlődés, termelési hatékonyság, értékesítési stratégia, piac, pénzügyi tervezés. Az egyszerű favágók munkájából kiindulva, lépésről lépésre a különböző gazdasági fejlődési pontokat bemutatva eljuthatunk a globalizációhoz, mint a jelenben működő gazdasági berendezkedéshez. A fokozatos felépítés során magától megmutatkoznak a jelen gazdaság torzulásai.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A munka és munkamegosztás kapcsolódása a termeléshez a növekvő, egyre differenciáltabb szükségletek kielégítéséhez. A termelés folyamatának leírása, értelmezése. A kereskedelmi láncolat, áru- és pénzkörforgása. A gazdasági fejlődés lépéseinek megnevezése, példa bemutatásával.

Kapcsolódási pontok

Földrajz, történelem, magyar és matematika tantárgyak

Kulcsfogalmak / fogalmak

Munka, szellemi munka, fizikai munka, szükséglet, termelés, jóság (javak), piac, az áru és a pénz körforgása, gazdasági fejlődés feltételei.

A fejlesztés várt eredményei

A tanuló ismerje fel a munka értékét és értelmét, értse meg, hogyan viszonyul a szellemi munka a fizikai munkához, illetve e kettő az értékteremtéshez. Érteni tudja, miért van termelésre szükség, hogyan kapcsolódnak a gazdasági szereplők (fogyasztó, termelő, kereskedő, bank stb.) egymáshoz. Átlássa a munkamegosztás és technológiai fejlődés, tőkeképzés hatásait a gazdasági fejlődésre.

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A jogi életnek, mint az egyenlőség színterének megismerése.

Javasolt témakörök

- Mit jelent, mit tartalmaz a jogi szféra, milyen feladatai vannak az államnak ma? Miből, hogyan fedezi az állam a jogrend fenntartására fordított kiadásait? Mit jelent az egyenlőség a jogi életben (egyenlő súlyú vélemény, de nem azonosság)? Justitia istennő – bekötött szem, kezében kard és mérleg – a jogi élet szimbóluma.
- **Vállalkozások alapításának** és működtetésének jogi kérdései, jogi formái ma Magyarországon. Ki a vállalkozó? Mi a különbség az egyéni és társas vállalkozások között? Milyen felelőséggel jár egy vállalkozás birtoklása és működtetése? Egy sikeres magyar vállalkozó történetének megismerése.
- Szerződések
- Diákhitel szerződés és banki folyószámla mintaszerződés átnézése. Mi a különbség a megbízási szerződés és munkaszerződés között? Adásvételi mintaszerződés valamilyen tárgy értékesítésére.
- Közösségek együttműködése, írott és íratlan szabályok, szervezeti formák, jogok, kötelezettségek, döntési mechanizmusok. Waldorf-iskolák működése jogi szempontból, szervezeti felépítése, az iskola Szervezeti és Működési Szabályának, Házirendjének közös feldolgozása.

Órakeret: 34 óra**Előzetes tudás**

A hetedik osztályban megszerzett gazdasági alapfogalmak: adó, adók típusai, adófizetés és szerepei, adóbevallás.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyenlőség a jogi életben az igazságosság megvalósulásaként jelenik meg, ugyanakkor a gazdasági és kulturális életben visszahúzó, igazságtalan hatású. A szellemi élet területén az individuális teljesítmények, a gazdasági élet területén az egyesülések, kapcsolódások dominálnak, melyek között kibontakozó feszültség kiegyenlítője a jogi élet. A jogi élet hozza összhangba azokat az objektív követelményeket, amelyek az emberi közösség gazdasági ellátásával járnak, és azokat a szubjektív

igényeket, melyeket a szellemi törekvés támaszt. A mai magyar jogrend biztosította keretek megismeretése a vállalkozások, magánszemélyek számára, mintaszerződések áttekintése során. A közösségek belső rendező elveinek, döntési lehetőségeinek, a jogok és kötelezettségek polaritásának megbeszélése. Az iskola saját szabályainak megismerése, függetlenül azok kihirdetésétől (írott vagy íratlan), a be nem tartásuk hatásainak, a szankcióknak végiggondolása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A gazdasági és kulturális szféra alap-polaritásának kiegyenlítőjeként megjelenő jogi élet értelmezése. A magánjogi, társadalomjogi, és alkotmányjogi kérdések sokszínűsége. A tulajdonjog értelmezése, a földjog jelen formájának megértése. Az egyéneken élő jogérzék kivetítése közösségi együttműködésekben, azok közös elfogadása, betartása és be nem tartásának büntetése. Alapvető jogi szerződések kellékeinek megismerése, különös tekintettel a kisbetűs részekre. A Waldorf-iskolákban működő jogrend megismerése.

Kapcsolódási pontok

Földrajz, történelem, magyar és matematika tantárgyak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Jogi szféra, az állam szerepe, vállalkozások jogi formái, alapításának lépései, szerződések jogi kellékei, közösségek íratlan szabályai, a Waldorf-iskolák működése. Tulajdonjog, földjog.

A fejlesztés várt eredményei

A tanuló meg tudja fogalmazni a jogi élet szerepét, az abban működő jogi egyenlőség lényegét. Megértse az írott és íratlan szabályok fontosságát, a jogérzet helyét és szerepét a közösségek működésében.

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kulturális szféra szabadsága illetve szabadságfokozatai.

Javasolt témakörök**A szociális élet alap-polaritása**

Gazdaság	Kultúra
Értékképzés	Képesség
Közösség	Egyén

A kulturális szféra tagoltsága, társadalmi elemei: a család, az oktatás/nevelés és egyéb kulturális intézmények

A család, mint szellemi intézmény. Milyen napi, heti, havi és egyéb éves családi események vannak a Ti családokban és milyen jellemzői vannak? A közös étkezések hogyan zajlanak? Milyen ünnepeket tartotok, hogyan figyeltek egymásra?

A család, mint gazdasági egység. Családi költségvetési minták átnézése. Milyen bevételek és kiadások vannak? Melyik ezek közül az állandó értékkel bírók és melyek a változóak egy éven belül? Milyen aránya van a teljes kiadáshoz képest az élelemnek, ház/lakás fenntartásnak, ruházkodásnak, egyéb háztartási kiadásnak, kulturális kiadásnak.

Jogok a családban – kinek vannak kitüntetett jogai a családban és miért? A gyerekeknek milyen alapjoguk van és milyen joggal nem rendelkeznek? Mi történik a családtagok jogaival, ha a szülők elválnak? Miben másak a nagyszülők jogai és miért? (A kulturális szféra más elemeivel itt részletesen nem foglalkozunk).

A kultúra hármasság tagoltsága: tudomány, művészet és vallás. Mindezen területek további bontásával is lehet foglalkozni egy-egy példa, emberi életút bemutatásával.

A kulturális szféra szabadságfokai, korlátai. Az alkotói szabadság megvalósulása, példák. A megrendelt festmény, illetve élőlények klónozása mint két példa megbeszélése.

Alap-polaritások keresése és megbeszélése a gazdasági és kulturális területen.

Órakeret: 34 óra

Előzetes tudás

Az 5. osztályban tanultak, egy termék előállításának folyamata, illetve ebben a folyamatban a szellemi tőke követése. Művészeti tárgyak, történelem.

Tantárgyi fejlesztési célok

A kulturális/szellemi élet a szociális organizmusban háromféleképpen jelenik meg: (1) elemi felépítője/hordozója a család, társadalmi funkciójában (2) oktatás/nevelés és (3) a kulturális élet (tudomány, művészet, vallás). A kulturális/szellemi élet mindig az egyének individuális képességén alapul. A kultúra fejlődéséhez szükséges az, hogy a lehetőségei szabadon kibontakozhassanak. A család a kulturális és szellemi élet alap intézménye, mely az anya és apa alap polaritására épülő, mintaszerű szellemi és organikus egysége melyben a gyermeket egészségesen lehet felnevelni a nagykorúsáig. A kulturális szféra szabadságának szükségszerűségét is éppen a család példáján lehet könnyen megérteni (ki dönti el, mit ünnepel, mit eszik, milyen iskolát választ, milyen kulturális programokat látogat egy család?).

A tudomány, művészet és vallás egymáshoz való viszonyának megismertetése konkrét példákon az osztály érdeklődésének megfelelően.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az ember a gondolkodó képességével hozza létre és műveli a tudomány területeit (filozófia, természettudomány, társadalomtudomány stb.). A fantázia és érzelmi erők segítségével a művészetek területén tevékenykedik: a tér-művészetben (építészet, szobrászat, festészet) és idő-művészetben (zene, tánc, irodalom). Ezen két területen úgy képes jól tevékenykedni az ember, ha vallásos létét már előzőleg kifejeztette és ápolja.

Kapcsolódási pontok

Földrajz, történelem, magyar irodalom, matematika és művészeti tantárgyak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szabadság, értéképzés, képesség, különbség az egoista és szociális egyén között, kulturális szféra elemei, tudomány, művészet, vallás, polarítások, metamorfózis.

A fejlesztés várt eredményei

A tanuló meg tudja fogalmazni a kulturális szférához tartozó elemeket, mint család, oktatás, kulturális intézmények, tudomány, vallás, művészetek. Értse, miért tudnak ezek csak szabadságban fejlődni és milyen hatással van rá a központi irányítás. Éreznie kell, hogy az élet alap polarításokon nyugszik, melyek állandó egyensúlyban tartásával lehet a fejlődést biztosítani, új szintre lépni ahol újabb polaritással találkozunk (metamorfózis).

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Szintézis, a szociális élet hármassága. A polarítások és hármasságok kapcsolatai. A pénz kialakulása és funkciói. A pénzintézetek működése és problémái. A gazdasági működés tükré – a kettős könyvelés.

Javasolt témakörök

Projektvezetés alapelvei

Az év végi osztálykirándulás pénzügyi feltételeinek megteremtése kapcsán az átfogó és rész-projekt megtervezése, folyamatos követése, dokumentálása és értékelése. Pénzügyi terv készítése, költségvetés követése egész és rész-projektenként.

Gazdasági élethez kapcsolódó alap polarítás – a kettős könyvelés alapjai. Egy cég alapításának és főbb gazdasági eseményeinek könyvelése (főkönyvi kivonat). Egy cég felszámolásának lépései és könyvelése. A pénzügyi beszámoló fogalma, fő részének vizsgálata (az iskola előző évi beszámolója alapján). A kettős könyvelési példának az időszak végi lezárása – beszámoló készítése. Hogyan kapcsolódik az eredmény-kimutatás a mérleghez?

Alap-háromságok keresése, megbeszélése**Pénzintézetek**

A bankok: hitel, kamat, kamatos kamat. A tőzsde: jogok adás-vétele. A pénz, mint áru, „nem romló” jószág.

Összefoglalás **a szociális élet hármasságának** áttekintése. Az asszociációs együttműködés.

Órakeret: 33 óra

Előzetes tudás

A 6. osztályban elsajátított témák: a pénz története és a pénz alapfunkciói.

Tantárgyi fejlesztési célok

A projektvezetés lépéseinek megismertetése, gyakorlati kipróbálása. A gazdasági élet objektív mérési technikáinak áttekintése, az alapvető kettős könyvelési tételeken keresztül. A könyvelés időszaki zárása, az eredmény kimutatás lezárásán keresztül a mérleg elkészítése. A pénzügyi beszámoló elemeinek megbeszélése konkrét példákon keresztül, azok objektív értékelésének lehetősége. A bank, mint a dinamikus gazdasági cirkularizációt segítő intézmény. A kamat szerepének és a kamatos kamat hatásának értelmezése, ezek hatásai a gazdasági folyamatokra. Az asszociációs együttműködés feltételei és főbb jellemzői.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis és nagy életfeladatok megfogalmazása, mint projekt és a projekt vezetés alapelveinek használata a mindennapi életben. A pénzügyi szektor jelenlegi működésének ismérvei és a bank funkciója az asszociációs együttműködésben. Konkrét pénzügyi beszámoló (lehetőleg az iskola beszámolójának) átnézése, elemzése.

Kapcsolódási pontok

Földrajz, történelem, magyar irodalom és matematika tantárgyak

Kulcsfogalmak / fogalmak

Projektvezetés, pénzügyi jelentések, kettős könyvelés, pénzintézetek, asszociációs együttműködés

A fejlesztés várt eredményei

A tanuló használni tudja a projektvezetés elemeit a saját életében megvalósítandó területekre. Be tudja mutatni a kettős könyvelés alapját és a beszámoló elemeit. A bank, mint a pénz körforgásának, véráramának fenntartója, szerepének megértése.

Ajánlott irodalom:

- A) Lothar Vogel – Az ember megvalósulása a szociális organizmusban (Ita Wegman Alapítvány 2012)
- B) Michael Spence – Az emberi szellem felszabadítása (Remedium kiadó 2008)
- C) Michael Spence – A kapitalizmus után (Remedium kiadó 2012)
- D) Rudolf Steiner – A szociális élet kérdései (Mandátum Kiadó 1990)

TÁRSADALMI ÉS ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK

5-8.évfolyam

FŐ TÉMAKÖRÖK AZ 5–8. ÉVFOLYAMON a Nat-ban

1. A család, a családi szocializáció jellemzői, a hagyományos családmodell
2. A család gazdálkodása és pénzügyei
3. Településünk, lakóhelyünk megismerése
4. Nemzet, nemzetiség; a haza iránti kötelezettségeink
5. A magyar állam alapvető intézményei, az állam szerepe a gazdaságban
6. Mindennapi ügyintézés, felkészülés a felnőttkori szerepekre, feladatokra
7. A fogyasztóvédelem alapjai
8. A nagy ellátórendszerek: oktatás, egészségügy és a szociális ellátás

Az egyes témakörök elhelyezhetősége a Waldorf-iskola 5-8 évfolyamán:

Az osztálytanító témakörei

A Waldorf-iskolában az osztálytanítónak középtagozaton az osztályával történő beszélgetésekre sokkal nagyobb tere van, mint amire más iskolákban az osztályfőnöki órák lehetőséget nyújtanak. Ezekben a beszélgetésekben a következő témakörök feltétlenül megjelennek (erre a Nat is utal az I.1.1 fejezetben, mely a Fejlesztési területek – nevelési célok leírásakor beszél az osztályfőnöki órák szerepére az alábbi területeken (is)): Nemzeti öntudat, hazafias nevelés; Állampolgárságra, demokráciára nevelés; Családi életre nevelés; Gazdasági és pénzügyi nevelés.

- a család, a családi szocializáció jellemzői, a hagyományos családmodell
- nemzet, nemzetiség; a haza iránti kötelezettségeink
- mindennapi ügyintézés, felkészülés a felnőttkori szerepekre, feladatokra
- a fogyasztóvédelem alapjai

Tantárgyi tartalmak

A következő témakörök megjelennek az alsó- és középtagozat egyes tárgyaiban:

- településünk, lakóhelyünk megismerése: 4. és 5. osztályos földrajz anyag
- a család gazdálkodása és pénzügyei: 6. osztályos matematika anyag

A felső tagozatra áthelyezendő területek

- a magyar állam alapvető intézményei, az állam szerepe a gazdaságban
- a nagy ellátórendszerek: oktatás, egészségügy és a szociális ellátás
- településünk, lakóhelyünk megismerésének összetettebb kérdései

A fentiek felül a Nat is kiemeli azt a lehetőséget, hogy bizonyos témakörök témahetek, tematikus hetek, tematikus napok, tehát különböző projektek keretében is megjelenhetnek. Erre példák a Natban: Családtörténeti kutatás, Településkutatás, Szakmák, foglalkozások, mesterség és hivatás

9-12. osztály

A Waldorf-kerettanterv két választási lehetőséget kínál fel:

A) Az iskola választható tárgyként használja a Nat 2020-ban szereplő Állampolgári ismeretek tárgy témaköreivel kibővített, alább bemutatott Társadalomismeret tárgyat.

B) Az állampolgári ismeretek tantárgy tartalmi és követelményei beépülhetnek egyéb tantárgyakba (pl. történelem, osztálykísérői óra, társadalomismeret, gazdasági ismeretek, projektek, témahetek), vagy 12. osztályban külön tantárgyként epocha/szakóra formájában is megjelenhetnek.

TÁRSADALOMISMERET**Bevezetés**

A társadalomismeret tantárgy bevezetésére abban az életkorban kerülhet sor, amikor a fiatalok figyelmét, érdeklődését szándékaink szerint egyre inkább az őket körülvevő szűkebb majd tágabb környezet felé irányítjuk. A nemi éréssel ugyanis hajlamosá válnak arra, hogy túlzottan önmaguk felé forduljanak, saját megváltozott érzéseiket, gondolataikat helyezik figyelmük középpontjába, nekünk azonban életérzésüket ellensúlyozandó éppen az a dolgunk ekkor, hogy felmutassuk számukra a világ érdekességeit, összefüggéseit, logikus felépítettségét.

A tantárgy nagy segítséget nyújthat a fiataloknak e téren.

A tanított területekkel tudatosítjuk bennük a család és a társadalom szerkezetének, összetételének jellegzetességeit, a gazdasági folyamatok tartalmait és hatásukat a mindennapi életünkre, a munka világának kihívásait, a pénz szerepét, mozgását, a pénzzel való kapcsolatunk kultúráját. A családot ebben a vonatkozásban az emberi szerveződések legkisebb egységeként tárgyaljuk, és megmutatjuk, hogy milyen messzemenő következményei vannak egyes családi helyzeteknek, bizonyos életformáknak. Ennek kapcsán természetesen lehetőség nyílik az egyes évfolyamokon bizonyos nagyon fontos személyes döntési szituációk kibontására, megbeszélésére, és ezeken keresztül a fiatalokat érintő morális kérdések megvitatására is.

Célunk tehát egyfelől annak megmutatása, hogy életünkkel számtalan szálon kapcsolódunk a társadalom egészéhez, másfelől a leendő felnőttekben a személyes felelősség felébresztése. (A 11. évfolyam végi szociális gyakorlat nagyon fontos tapasztalatot jelent számukra e téren.) Ugyanakkor a fiataloknak látniuk kell, hogy a helyes életvezetés, a jól megválasztott élethelyzetek, döntések végső soron saját boldogulásukat segítik majd elő. Pedagógiánkban hiszünk abban, hogy az iskolát elhagyó tanítványainknak ideákra, a vágyaik megfogalmazására és a realitás, a lehetőségeik világos felismerésére egyaránt szükségük van. Olyan emberek nevelését tűztük ki tehát célul, akik a bennük megfogalmazódott elképzelések megvalósításának bátran nekifognak, és akik ugyanakkor nem rettennek vissza a valóságban eléjük kerülő nehézségektől sem, hiszen már ismereteket szereztek róluk, és jó esetben meg is tanultak azokkal bánni.

A tantárgy foglalkozni szeretne az állam felépítésével, és ezen keresztül fontos állampolgári ismeretekre is kitér. Célunk ezáltal, hogy tudatos állampolgárokat neveljünk, akik tisztában vannak jogaikkal és kötelességeikkel egyaránt. Itt is szeretnénk a fiatalokban tudatosítani, hogy az állam működése nagyban az állampolgárok felelős döntésén múlik, másfelől szeretnénk megmutatni, hogy miként hatnak a politikai döntések a mindennapjainkra.

A tantárgy témáit úgy állítottuk össze, hogy többnyire a kisebb társadalmi egységek felől közeledünk a nagyobb, átfogóbb társadalmi kérdések felé. Néhány téma, pl. a pénz, többször is szerepel az

évek alatt, hiszen először megjelenik mint a családi költségvetés szereplője, majd később mint a társadalmi különbségek előidézője, majd még később a munka után járó bérként és annak költségeiként. Azt gondoljuk, hogy a mai világban ez az a téma, amivel kiemelten kell foglalkoznunk, hiszen köztudottan nekünk, magyaroknak nagy elmaradásaink vannak a pénz kultúrájának terén. Azonban miközben tehát szinte minden évfolyamon beleütközünk a pénz, pénztelenség súlyos kérdéseibe, nem szeretnénk mégsem túlhangsúlyozni a pénz szerepét. Kettős szemlélettel nyúlunk a témához. Szinte minden évfolyamon ápoljuk azt a gondolatot a maga reális valóságában, miszerint „a pénz nem boldogít”, de ezzel párhuzamosan arra is módunk nyílik, hogy megmutassuk, hogyan tehet tönkre családokat a szegénység, máskor meg éppen a gazdagság, vagy a rossz gazdálkodás, stb.. A társadalmi felelősség megéreztetése e téren is döntő, vagyis hogy a fiatalok megértsék, milyen fontos a jómódúak szolidaritása a szegényekkel. Másrészt az egyén szintjén meg felelős, okos pénzügyi gazdálkodást tanítunk a fiataloknak.

A társadalomismeret tantárgyat gyakorlatiasan tanítjuk, feladatunk, hogy minél konkrétan nyúljunk az egyes területekhez. A fiatalokat az élő példák megmutatása juttatja majd valódi élményekhez, felismerésekhez. Ez az a tantárgy, melyben nagy jelentősége van a tapasztalatoknak: bátran hagyatkozhatunk a diákok élményeire, és azokból fakadó kérdéseikre.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- család, a családi szocializáció a család szerkezete
- a család gazdálkodása és pénzügyei, a mindennapi ügyintézés területei és megszervezése
- a szülői felelősség kérdései
- a szülők jogai és kötelességei
- a gyermekjogok;
- diákmunka
- fogyasztóvédelem
- mikro- és makrogazdaságok
- a költségvetés
- önkormányzat(iság) – az állami szféra
- a pénz fogalma: árfolyam, valuta, deviza, infláció
- banki műveletek: befektetés, kölcsön, kölcsönszerződés, thm, a kamat, a tőzsde
- értékpapír

Órakeret: 34 óra

Előzetes tudás

- kisebb, nem túl nehéz, általános tartalmakkal bíró szövegek értése
- grafikonok, diagramok értése

- egyszerűbb szövegek alkotásában való jártasság
- az életkornak megfelelő matematikai ismeretek: pl. százalékszámítás

Tantárgyi fejlesztési célok

A fiatalok ebben az életkorban biztos fogódzókat keresnek az életben, hiszen önmagukban ezeket még nem találják meg. Fontos szempont itt, hogy az őket körülvevő szűkebb környezet jelenségeinek megértésében nyújtsunk elsősorban segítséget. Ezért a központi téma ebben az évben a család. A fiatalok saját családjukat vehetik alapul a beszélgetésekben, emiatt a téma közel áll hozzájuk. Sokszor lehetőség nyílik arra, hogy a bennük feszülő látens kérdéseket más családok példája által érintsük, így a problémák kimondása segítően hathat rájuk. Téma lehet itt a családszerkezet kapcsán a párválasztás, házasság, élettársi kapcsolat, válás, a gyerekvállalás, és ezek morális vetületei valamint jogi, gazdasági következményei. A témának történelmi távlatot adhatunk azzal, hogy nagyszülőkhöz esetleg dédszülőkhöz felmenőn vizsgáljuk a családszerkezetet, a házassági, együttélési, gyerekvállalási szokásokat. Ebben az életkorban még az ideális felől tekintünk a nehéz helyzetekre is, hiszen a 14-15 éves fiatalnak lelki szükséglete a hit a teljes emberi életben, így a teljes emberi kapcsolatokban, a családban is.

A családi gazdálkodás izgalmas összefüggésekre világít rá, és ennek kapcsán betekinthezünk a bevétel-kiadás tételeire. Jótékonyan hat ezen a területen a tervszerűség, előrelátás igényének az ápolása, hiszen éppen ebben az életkorban nehezen tudják a fiatalok beosztani, megtervezni saját napjaikat, munkájukat. A pénz realitásként való felmutatása, a családi háztartásban betöltött szerepe, a hibás vagy jó gazdálkodás következményeinek példái nagy pedagógiai erővel bírnak. Alapvető pénzügyi folyamatok, fogalmak tárgyalására is lehetőség nyílhat ezen az évfolyamon.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a fiatalokat körülvevő szűkebb környezet érzékelése
- a család szerepének sokoldalú hatása
- családjogi és morális kérdések megértése
- az önkormányzat működése
- a gazdaság működésének alapjai; a költségvetés
- a pénz életünkben betöltött szerepének tudatosítása
- a tervezés józansága

Kapcsolódási pontok

- XX. századi történelem
- magyar nyelv: szövegfeldolgozás, szövegalkotás, szövegfajták
- magyar irodalom: példák a xx. századi kisepika világából
- matematika: pénzügyi számítások
- művészettörténet: a család ideálja a festészetben

Kulcsfogalmak / fogalmak

Családszerkezet; család, családi szocializáció, családtervezés, családi gazdaság, bevétel/kiadás, adózás, az egy főre jutó jövedelem, költségvetés; családi háztartás, pénzügyi tervezés, pénzügyi

tudatosság, gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság, hitel, GYES, GYED; házasság/élettársi kapcsolat, jogrend, családjog, gyermekjog; önkormányzatiság; értékpapír, tőzsde, megtakarítás, kamat, kamatadó, kölcsön, THM, kölcsönszerződés; fogyasztóvédelem, tudatos fogyasztó, a fogyasztó jogai, a fogyasztói érdekek védelme, békéltető testület, webáruház, garancia, szavatosság, jótállás.

A fejlesztés várt eredményei

- a fiatalok biztosabban, azaz mélyebb ismeretek birtokában képesek eligazodni saját családjuk viszonyaiban, történetében
- megértik a család mint a társadalom alapvető intézményének szerepét, alapvető feladatait
- megértik, hogy a család egyrészt magánéletünk színtere, másrészt azonban jogilag jól körüljárható együttélési forma; kezd tudatosulni bennük, hogy döntéseinknek a magánéletünkre és a közéletünkre nézve, azaz jogi értelemben is, következményei vannak
- felismerik a jogok és kötelességek közötti egyensúly kialakításának és fenntartásának fontosságát, megismerik az őket meghatározó közösségek (pl. család, munkahely, haza) iránti kötelezettségeiket, feladataikat
- felismerik az alapvető emberi jogok egyetemes és társadalmi jelentőségét
- egészséges, józan szemléletük kezd kialakulni a pénzzel kapcsolatban: tervezhető, átlátható, érthető területe az életünknek
- ismerik a családi háztartás összetevőit, értelmezi a család gazdálkodását meghatározó és befolyásoló tényezőket
- megtervezik egy fiktív család költségvetését
- felismerik a családi háztartás gazdasági-pénzügyi fenntarthatóságának és a környezettudatos életvitel kialakításának társadalmi jelentőségét
- a környezettudatos életvitel kialakításának társadalmi jelentőségét
- saját pénzügyi döntéseiket körültekintően, megalapozottan hozzák meg
- azonosítják a mindennapi ügyintézés alapintézményeit
- megismerik és értelmezik a diákmunka alapvető jogi feltételeit, kereteit
- tájékozottak a munkavállalással kapcsolatos szabályokban
- felismerik a véleménynyilvánítás, érvelés, a párbeszéd és a vita társadalmi hasznosságát;
- képesek arra, hogy feladataikat akár önálló, akár társas tanulás révén végezzék el
- célorientáltan képesek az együttműködésre

10. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

- településünk, lakóhelyünk megismerése szociális szempontból
- társadalmi rétegződés megmutatása
- a szegénység fogalmának körbejárása, szegénység-számítások
- a lemaradó rétegek jellemzői; a lemaradás okai
- a munkanélküliség, a szegénység rendszerváltás utáni történetének áttekintése
- a hajléktalanság
- a kisebbség és többség
- a roma kisebbség helyzete
- környezet- és természetvédelem

Órakeret: 34 óra**Előzetes tudás**

- az előző évben tanult pénzügyi fogalmak ismerete
- hosszabb, nem túl nehéz, általános tartalmakkal bíró szövegek értése
- grafikonok, diagramok értése
- egyszerűbb szövegek alkotásában való jártasság
- az életkornak megfelelő matematikai ismeretek

Tantárgyi fejlesztési célok

Ebben az életkorban a társadalomismeret tantárgy kiváló lehetőséget nyújt az intim és sokszor összekuszálódott belső lelki folyamatok, érzések ellensúlyozására. A család után most figyelmünkkel a társadalmi rétegek és a köztük feszülő különbségek felé fordulunk. Miközben a fiatalokkal a szegénységre és az ebből fakadó élethelyzetekre figyelünk, saját nehéznek tűnő problémáik relativizálódnak, és ezáltal egészségesebb életszemlélethez segítjük őket. A számokban megfogalmazott tények világa – pl. szegénységszámítás – itt is azt a jóleső érzést erősíti bennük, hogy a folyamatok leírhatók, megragadhatók, hogy az egyes jelenségek között ok-okozati összefüggés van. Miközben tehát a 15-16 éves fiatal azt éli meg, hogy minden képlékeny benne és körülötte, most megtapasztalhatja, hogy törvények élnek a társadalomban is, az emberi együttélésnek szabályai, jól érthető tényei vannak. Bár a téma sokszor nem szívderítő, de azzá is tehetjük, ha megmutatunk olyan társadalmi szervezeteket, embereket, akik azon dolgoznak, hogy a nagy feszültségeket okozó különbségek enyhüljenek. (Célszerű intézményeket látogatni, ahol ilyen jellegű munka folyik.)

Kézenfekvő ebben a témakörben, hogy megvitassuk a romakérdést, mint társadalmunk talán legégetőbb problémájának egyikét. Itt is fontos a jó példák megmutatása, valamint a kisebbség és a többség viszonyát érintő fogalmakon keresztül a tanulóinkban a szolidaritás érzésének a felébresztése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- saját, illetve családjának a társadalomban betöltött helyzetének reális felmérése
- a magyar társadalom nehézségeinek ismerete
- ok-okozati összefüggések megértése a társadalmi rétegződés terén
- családi/ térségi megélhetési lehetőségek
- a munkanélküliség okainak megértése
- bizonyos morális kérdésekben való eligazodás, a szolidaritás érzésének megélése
- az előítéletes gondolkodás okának megértése, elutasítása
- a többség felelősségének értelmezése a társadalomban
- társadalmi szervezetek munkájával való ismerkedés

Kapcsolódási pontok

- történelem: a szegénység, a hajléktalanság, a romák, a munkanélküliség történelmének felvilágosítása
- magyar nyelv: szövegértés, szövegalkotás, szövegfajták/műfajok
- magyar irodalom: versek a XX. századból (pl. József Attila) a témakörhöz kapcsolódóan

Kulcsfogalmak / fogalmak

intézmény, önkormányzat, polgármester, polgármesteri hivatal, jegyző, egyház, vallási közösség, szervezet, karitatív szervezet, civil szervezet, alapítvány, településfejlesztés, társadalmi felelősség, társadalmi rétegződés; társadalmi mobilitás; abszolút/relatív szegénység, mélyszegénység; ellenségkép, projektálás; diszkrimináció, asszimiláció, integráció, szegregáció; politikai döntés/akarat; törvényi háttér; A fogyasztói kosár/szokások; törekvő fogyasztás; szükségletek: lelki, szellemi, anyagi szükségletek; depriváció; hátrányos helyzet; többség/kisebbség, szociális háló; természetvédelem, épített környezet, klímavédelem, ökológiai lábnyom;

A fejlesztés várt eredményei

- a fiatalok értik a társadalom szerkezetének lényeges elemeit, a rétegek létrejöttének, létezésének történelmi és jelenkori okait
- a konkrét számok fényében erősödik realitásérzékük
- családjukat el tudják helyezni a rétegek valamelyikében, tudatosan bennük életformájuk más rétegbeli családokhoz viszonyítva
- erősödik bennük a társadalom egészében való gondolkodás, felelősségérzetük
- megértik, hogy a nehéz helyzetű rétegekért lehet és kell is tenni
- ismerik a saját településüknek, lakóhelyüknek alapvető szociális jellemzőit, értelmezik a településen működő intézmények és szervezetek szerepét és működését
- önállóan vagy társaikkal együttműködve javaslatokat fogalmazznak meg, tervet, tervezetet készítenek
- a lakóhelyükkel kapcsolatos javaslatokat fogalmazznak meg, tervet készítenek a település fejlesztésének lehetőségeiről

- életvitelükbe beépülnek a tudatos fogyasztás elemei, életmódjukban figyelmet fordítanak a környezeti terhelés csökkentésére, érvényesítik a fogyasztóvédelmi szempontokat
- felismerik és értékelik a helyi, regionális és országos közgyűjtemények nemzeti és egyetemes kulturális örökség megőrzésében betöltött szerepét

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- a deviancia, a deviáns viselkedési formák, azok lehetséges okai
- a családi háttér
- a magyar jogrend szerkezete, a hatalmi ágak szétválasztása, törvényhozás, a bíróság, a végrehajtás
- szabadság és felelősség; jogok és kötelezettségek, a társadalmi felelősségvállalás
- a bűnüldözés, büntetésvégrehajtás
- politikai döntések a témakörben, azok következményeinek megvizsgálása
- a rehabilitáció lehetőségei
- az ember identitását meghatározó közösségek és azok iránti kötelezettségei
- a nagy ellátórendszerek: oktatás, egészségügy és a szociális ellátás

Órakeret: 34 óra

Előzetes tudás

- az előző évek fogalmainak ismerete, használata
- nehezebb, hosszabb, népszerű tudományos szövegek értésének, értelmezésének készsége
- a fogalmi gondolkodás az életkornak megfelelő képessége

Tantárgyi fejlesztési célok

A fiatalok ebben az életkorban már kellő ismerettel és felelősséggel rendelkeznek ahhoz, hogy súlyos morális kérdéseket feszegezzünk. Ekkor már tágabb társadalmi összefüggéseket is világosan fel tudnak ismerni, így pontosabban képesek látni mint korábban az egyén helyét is a közösségben, felelősségét a társadalom, a világ egésze iránt.

Az idei év témái – a deviancia különböző formái, ezek megelőzése, a rehabilitáció lehetőségei, a bűnüldözés, büntetés – jól kapcsolódnak más tantárgyak kérdésfeltevéséhez: Mi életünk értelme, hogyan alakíthatjuk életünket, melyek életünk buktatói? Ugyanakkor a személyes életút-problémán túl itt nyílik először arra lehetőség, hogy a mindenkori politikai döntések mélyére, azok következményeire nézzünk, hogy lássuk tehát az összefüggést a politikai akarat és a társadalmi jelenségek között. Konkrét példákon keresztül ezért betekintünk a törvényhozás és a végrehajtás folyamataiba: hogy elgondolkozzunk az állam szerepvállalásáról a deviancia jelenségének terén. Erre a témára az egyházak is érzékenyen reagáltak, ezért célszerű néhány általuk működtetett jó gyakorlatot is bemutatni. Itt visszanyúlunk a korábbi évfolyamok témáihoz is, hiszen a deviáns viselkedési formák sok tekintetben levezethetők a családi háttérből, neveltetésből, életformából; ezt az évet tehát egyfajta összefoglaló évnak is tekinthetjük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a társadalmi normák, és az azoktól eltérő viselkedési formák
- a deviáns viselkedés fajtái
- az állam működésének áttekintése
- a törvénykezés, a politikai akarat kifejeződése, hatásának értése
- a bíróságok működése
- a bűn, büntetés fogalmainak társadalmi értelmezése
- a rehabilitáció szükségességének és lehetőségeinek megismerése
- a családok/a társadalom felelőssége a deviáns viselkedés kialakulásában

Kapcsolódási pontok

- történelem: a deviancia fogalmának történelmi alakulása
- magyar nyelv: szövegértés, szövegalkotás
- magyar irodalom: az évfolyam irodalmi anyagához való kapcsolódás
- szociális munka

Kulcsfogalmak / fogalmak

állam, államforma, politikai rendszer, alapjog(ok), emberi jog, alkotmány, Magyarország Alaptörvénye, polgári szabadságjog, a jövő nemzedékek jogai, norma, normakövető magatartás, állampolgári felelősség, állampolgári kötelesség, közteherviselés, adómorál, választójog, állampolgári részvétel, választási rendszer, országgyűlési választás, önkormányzati választás, európai parlamenti választás, népszavazás, politikai párt, képviselő, közjog, magánjog, jogforrás, jogforrási hierarchia, jogérvényesülés, bűncselekmény, szankció, büntetőjog, ügyész, bíró, ügyvéd, természetes személy, jogi személy, jogképesség, közokirat, magánokirat, közjegyző; polgári peres eljárás, felperes, alperes; deviancia, törvényszegés; kiskorúság, fiatalkorúság, nagykorúság; bűnüldözés, büntetés-végrehajtás; személyiségi jogok; függőségek; rehabilitáció; köznevelés, felsőoktatás, szakképzés, egészségügyi rendszer, társadalombiztosítás, szociális ellátás, családtámogatás, kórház, rendelőintézet, szakorvos, háziorvos;

A fejlesztés várt eredményei

- a fiatalok összefüggéseiben látják a törvények szerepét a társadalomban; ismerik a választások alapelveit és a törvényhozás folyamatát
- életkori sajátosságaiknak megfelelően jártasságot szereznek a jog területének mindennapi életben való alkalmazásában
- értik a társadalmi normák és az egyéni cselekedetek, akaratok, célok egyeztetésének, összehangolásának követelményét
- elméleti és tapasztalati úton ismereteket szereznek a társadalmi felelősségvállalásról, a segítségre szorulóknak támogatásának lehetőségeiről
- felismerik és értelmezik az igazságosság, az esélyegyenlőség biztosításának jelentőségét és követelményeit

- azonosítják az alapvető ellátó rendszerek funkcióját és működési sajátosságait
- felismerik a deviancia jelenségének társadalmi vonatkozásait
- emellett képesek annak lelki okaira is mélyebb összefüggésben tekinteni
- együttérzés ébred bennük a nehéz sorsú, különböző deviáns magatartást mutató emberek iránt
- egyre világosabban teszik fel a kérdést: hogy lehet megelőzni az ilyen helyzeteket? hogyan lehet segíteni a bajba jutott embereken egyénileg és társadalmi szinten

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- a magyar állam intézményei, az állam gazdasági szerepvállalása
- pályaválasztás a munkaerőpiac aktuális fényében; önismeret; álláshirdetések
- a munka világa: jogok és kötelességek
- a munkaadó és munkavállaló kapcsolata, a munkaszerződés
- a munkatörvénykönyv
- fekete munka, bejelentett, legális munka – a munkavállaló, a munkaadó és az állam szemszögéből nézve
- a pályázat fogalma, önéletrajz, interjú
- vállalkozási alapismeretek: fajtái, létrehozása, tervezés, pénzügyi ismeretek
- bankrendszer, hitelfelvétel

Órakeret: 33 óra

Előzetes tudás

A tanult pénzügyi ismeretek;

Az életkornak megfelelő szövegértés, diagramm és grafikon értelmezésének készsége;

Tantárgyi fejlesztési célok

Az év központi témája a fiatalokhoz ebben az életkorban már nagyon közel álló terület, a munka világa. A jövő felé tekintünk, mint ahogy számos más tantárgyra is ez a gesztus a jellemző: Hogyan tovább?

A fiatalok pályaválasztás előtt állnak, ezért a munkaerőpiac fogalmának körbejárása, éppen aktuális helyzete igen hasznos lehet számukra. De a továbbtanulásnak, a munkahely keresésének számos praktikus vonatkozása van, melyeknek megbeszélésére itt nyílhat lehetőség. Gyakorolhatjuk az önéletrajz-írás egyes fajtáit, készülhetünk egy állásinterjúra, de önismereti tréningen is gondolkozhatunk.

A munkavállalás is jogokat és kötelességeket vet fel, és olyan morális és gyakorlati kérdéseket, melyeket most tudunk végigbeszélni a fiatalokkal. A munkabér kapcsán ismét a pénz világába kerülünk, ezért itt újra megbeszéljük a korábban – pl. a családi költségvetés kapcsán – már megismert különböző járulékok aktuális összegét, a bért érintő pénzügyi kérdéseket. Külön téma lehet a pályázati lehetőségek kihasználása.

Ebben az évben a társadalomismeret tantárgy elsősorban a fiatalokat a közeljövőben konkrétan érintő praktikus kérdésekkel foglalkozik, és kevésbé a folyamatok „filozófiájával”. Ugyanakkor fontos morális kérdésekre célszerű itt is sort keríteni, mint amilyen a „fekete munka”, az adócsalás, stb.

A vállalkozás elindítása, a vállalkozási életforma, annak pénzügyi vonatkozásai szintén érdekes téma lehet.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- korunk válságjelensége, és ennek hatásának értéke
- a munkaerőpiac és a képzések összefüggéseinek felismerése
- az önismeret szükségességének felismerése
- alapvető munkajogi összefüggések értelmezése
- egyes morális kérdésekben való állásfoglalás: gyermekmunka, prostitúció, stb.
- önéletrajz típusok megismerése, önéletrajzírás
- felkészülés egy állásinterjúra
- a vállalkozói munkaforma mibenlétének ismerete
- a fontosabb pénzpiaci mozgások ismerete (részben ismétlés)
- a jogorvoslat lehetőségeinek ismerete

Kapcsolódási pontok

- történelem: a válságjelenség történelmi felvillantása
- magyar nyelv: szövegértés, szövegalkotás
- magyar irodalom: szövegek a munka világáról, a munkavállaló méltóságáról; a kizsákmányoló magatartásról

Kulcsfogalmak / fogalmak

nemzet, nemzettudat, nemzeti identitás, lokálpatriotizmus, hazaszeretet, honvédelem, honvédség, különleges működési rend, nemzetállam; állam, intézmény, politikai rendszer, hatalmi ágak, jogforrási hierarchia, köztársasági elnök, Országgyűlés, törvényalkotás, törvény, országgyűlési határozat, képviselő, mentelmi jog, országgyűlési bizottság(ok), házszabály, parlamenti frakciók, interpelláció, Kormány, miniszterelnök, miniszter, államtitkár; miniszterelnöki, kormány- és miniszteri rendelet, Alkotmánybíróság, alkotmánybírósági határozat, Állami Számvevőszék, Kúria, Országos Bírói Hivatal, ügyészség, legfőbb ügyész, főügyészségek, fellebbviteli főügyészségek, járási és járási szintű ügyészségek, az alapvető

jogok biztosa, gazdaságpolitika, államháztartás, költségvetés, költségvetési egyensúly, adórendszer, adók, járulékok, illetékek, korrupció és integritás, hatóság, hatáskör, illetékesség; munkaerő, munkaerőpiac, munkáltató, munkavállaló, a „fekete” munka, Munkatörvénykönyv; pályázat, személyiségi

jog; állásinterjú; válság, infláció, devalváció, profit; munkanélküli segély; szervezet, ügyfélkapu, kormányablak, körjegyzőség, járási hivatal, polgármesteri hivatal, települési, fővárosi és kerületi önkormányzat, képviselőtestület, önéletrajz, motivációs levél, állásinterjú, munkaszerződés, kollektív szerződés, adásvételi, ajándékozási, megbízási, vállalkozási szerződés, kölcsön-, biztosítási, tartási és életjáradéki szerződés; Bank, kétszintű bankrendszer, jegybank, Magyar Nemzeti Bank, kereskedelmi bank, pénzügyi intézmények, hitel, hitelszerződés, a hitelek típusai, kamat, hitelfedezeti mutató, jövedelemarányos törlesztő részlet, jelzáloghitel, kezesség, hitelbiztosítás, teljes hiteldíjmutató (THM), futamidő, követeléskezelés, hitelközvetítő, pénzügyi tervezés, pénzügyi tudatosság, gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság; jogi személy, vállalkozás, egyéni vállalkozó, gazdasági társaság, betéti társaság (bt.), korlátolt felelősségű társaság (kft.), részvénytársaság (rt.), zártkörű (zrt.) és nyilvános (nyrt.) részvénytársaság, startup, a vállalkozások mikro- és makrokörnyezete; vállalkozói kompetenciák, üzleti terv, pénzügyi tervezés, pénzügyi tudatosság, gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság;

A fejlesztés várt eredményei

- a fiatalok egyre inkább képesek magukat dolgozó, felnőtt emberként elképzelni
- tisztul önképük és ezzel párhuzamosan saját jövőképük
- meglátják a munkaerőpiac és a képzettség közti szoros összefüggéseket
- magabiztosságot szereznek a munka világában való fellépés, eljárások terén
- megismerik a demokratikus jogállam működésének alapvető sajátosságait; alapvető kötelezettségeiket
- ismerik a magyar állam alapvető intézményeinek feladatkörét és működését
- ismerik Magyarország alaptörvényének legfontosabb részeit
- felismerik és megértik a közteherviselés nemzetgazdasági, társadalmi és morális jelentőségét, a társadalmi felelősségvállalás fontosságát
- véleményt alkotnak a nemzetállamok és a globalizáció összefüggéseiről
- ismerik a munka világát érintő alapvető jogi szabályozást, a munkaerőpiac jellemzőit, tájékozódnak a foglalkoztatás és a szakmaszerkezet változásairól
- megértik, hogy ezen a téren szakadatlan megújulásra lesz szükségük
- felismerik az életpálya-tervezés és a munkavállalás egyéni és társadalmi jelentőségét
- megismerkednek a vállalkozói forma néhány összefüggésével
- értelmezik a vállalkozás indítását befolyásoló tényezőket
- jártasságot szereznek mindennapi ügyeik intézésében, életük megszervezésében alkalmazzák a jogi és gazdasági-pénzügyi ismereteiket
- megismerik a megalapozott, körültekintő hitelfelvétel szempontjait, illetve feltételeit
- tiszteletben tartják a másik ember értékvilágát, gondolatait és véleményét, ha szükséges, kritikusan viszonyulnak emberi cselekedetekhez, magatartásformákhoz
- megismerkednek a tudatos médiafogyasztói magatartással és a közösségi média használatával

- a tanulási tevékenységek szakaszaiban használják az infokommunikációs eszközöket, lehetőséget, tisztában vannak azok szerepével, innovációs potenciáljával és veszélyeivel is

B variáció (az Állampolgári ismeretek külön tantárgyként)

Az állampolgári ismeretek tantárgy alábbi tartalmi és követelményei beépülhetnek egyéb tantárgyakba (pl. történelem, osztálykísérői óra, társadalomismeret, gazdasági ismeretek, projektek, témahetek) vagy 12. osztályban külön tantárgyként epocha/szakóra formájában is megjelenhetnek.

Fő témakörök

1. A család, a családi szocializáció
2. A család gazdálkodása és pénzügyei
3. Településünk, lakóhelyünk megismerése
4. Szabadság és felelősség; jogok és kötelezettségek, a társadalmi felelősségvállalás
5. Az ember identitását meghatározó közösségek és azok iránti kötelezettségei
6. A magyar állam intézményei, az állam gazdasági szerepvállalása
7. A mindennapi ügyintézés területei és megszervezése, felkészülés a felnőttkori szerepekre, feladatokra
8. Fogyasztóvédelem
9. A nagy ellátórendszerek: oktatás, egészségügy és a szociális ellátás
10. Környezet- és természetvédelem
11. Bankrendszer, hitelfelvétel
12. Vállalkozás és vállalat

Óraszám: 2 x 34 óra

Várható eredmények

A nevelési-oktatási szakasz végére a tanuló:

- megérti a család, mint a társadalom alapvető intézményének szerepét, alapvető feladatait és értelmezi jellemzőit
- értelmezi a családi kohézió alapelemeit, jellemzőit
- felismeri a párválasztás, a családtervezés fontos szakaszait, szempontjait és a gyermekvállalás demográfiai jelentőségét
- felismeri, hogy a családtagok milyen szerepet töltenek be a szocializáció folyamatában
- értelmezi a családi szocializációnak az ember életútját befolyásoló jelentőségét
- ismeri a demokratikus jogállam működésének alapvető sajátosságait, alapvető kötelezettségeit
- felismeri az alapvető emberi jogok egyetemes és társadalmi jelentőségét
- ismeri a magyar állam alapvető intézményeinek feladatkörét és működését
- bemutatja Magyarország alaptörvényének legfontosabb részeit

- érti a társadalmi normák és az egyéni cselekedetek, akaratok, célok egyeztetésének, összehangolásának követelményét
- elméleti és tapasztalati úton ismereteket szerez a társadalmi felelősségvállalásról, a segítségre szorulókat támogatásának lehetőségeiről
- megismeri a honvédelem szerepét az ország biztonságának fenntartásában
- megismeri a haza védelmének legfontosabb feladatcsoportjait és területeit, az egyén kötelezettségeit, felismeri és értelmezi az igazságosság, az esélyegyenlőség biztosításának jelentőségét és követelményeit
- értelmezi a választójog feltételeit és a választások alapelveit
- értelmezi a törvényalkotás folyamatát
- ismeri a saját településének, lakóhelyének alapvető jellemzőit, értelmezi a településen működő intézmények és szervezetek szerepét és működését
- a lakóhelyével kapcsolatos javaslatokat fogalmaz meg, tervet készít a település fejlesztésének lehetőségeiről
- ismeri településének, lakóhelyének kulturális, néprajzi értékeit, a település történetének alapvető eseményeit és fordulópontjait
- véleményt alkot a nemzetállamok és a globalizáció összefüggéseiről
- felismeri és értékeli a helyi, regionális és országos közgyűjtemények nemzeti és egyetemes kulturális örökség megőrzésében betöltött szerepét
- felismeri a jogok és kötelezettségek közötti egyensúly kialakításának és fenntartásának fontosságát, megismeri állampolgári kötelezettségeit, feladatait
- jártasságot szerez mindennapi ügyeinek intézésében
- a mindennapi életének megszervezésében alkalmazza a jogi és gazdasági-pénzügyi ismereteit
- felismeri az életpálya-tervezés és a munkavállalás egyéni és társadalmi jelentőségét
- ismeri a munka világát érintő alapvető jogi szabályozást, a munkaerőpiac jellemzőit, tájékozott a munkavállalással kapcsolatos szabályokban, megismeri és értelmezi a diákmunka alapvető jogi feltételeit, kereteit
- információkat gyűjt és értelmez a foglalkoztatási helyzetről, a szakmaszerkezet változásairól;
- azonosítja a mindennapi ügyintézés alapintézményeit, az alapvető ellátó rendszerek funkcióját és működési sajátosságait
- életkori sajátosságainak megfelelően azonosítja az igazságszolgáltatás intézményeit és működésük jellemzőit, jártasságot szerez a jog területének mindennapi életben való alkalmazásában
- ismeri a családi háztartás összetevőit, értelmezi a család gazdálkodását meghatározó és befolyásoló tényezőket
- felismeri a családi háztartás gazdasági-pénzügyi fenntarthatóságának és a környezettudatos életvitel kialakításának társadalmi jelentőségét
- megtervezi egy fiktív család költségvetését
- saját pénzügyi döntéseit körültekintően, megalapozottan hozza meg
- megismeri a megalapozott, körültekintő hitelfelvétel szempontjait, illetve feltételeit

- azonosítja az állam gazdasági szerepvállalásának elemeit
- felismeri és megérti a közteherviselés nemzetgazdasági, társadalmi és morális jelentőségét, a társadalmi felelősségvállalás fontosságát
- életvitelébe beépülnek a tudatos fogyasztás elemei, életmódjában figyelmet fordít a környezeti terhelés csökkentésére, érvényesíti a fogyasztóvédelmi szempontokat
- értelmezi a vállalkozás indítását befolyásoló tényezőket
- felismeri a véleménynyilvánítás, érvelés, a párbeszéd és a vita társadalmi hasznosságát
- képes arra, hogy feladatait akár önálló, akár társas tanulás révén végezze el, célorientáltan képes az együttműködésre
- önállóan vagy társaival együttműködve javaslatokat fogalmaz meg; tervet, tervezetet készít
- tiszteletben tartja a másik ember értékvilágát, gondolatait és véleményét, ha szükséges, kritikusan viszonyul emberi cselekedetekhez, magatartásformákhoz
- megismerkedik a tudatos médiafogyasztói magatartással és a közösségi média használatával
- a tanulási tevékenységek szakaszaiban használja az infokommunikációs eszközöket, lehetőségeket, tisztában van azok szerepével, innovációs potenciáljával és veszélyeivel is

Fogalmak

intézmény, önkormányzat, polgármester, polgármesteri hivatal, jegyző, egyház, yallási közösség, szervezet, karitatív szervezet, civil szervezet, alapítvány, településfejlesztés, társadalmi felelősség, fenntarthatóság; ügyfélkapu, kormányablak, kormányhivatal, járási hivatal, polgármesteri hivatal, települési, fővárosi és kerületi önkormányzat, körjegyzőség, diákmunka, munkaszerződés, pályaaorientáció, életpálya-tervezés, köznevelés, felsőoktatás, szakképzés, egészségügyi rendszer, társadalombiztosítás, szociális ellátás, családtámogatás, kórház, rendelőintézet, szakorvos, háziorvos; család, családi szocializáció, családi életciklus, családtervezés, gyermekvállalás, házasság, demográfia; családi háztartás, családi költségvetés, pénzügyi tervezés, pénzügyi tudatosság, gazdasági-pénzügyi

fenntarthatóság, megtakarítás, hitel, GYES, GYED; állam, államforma, politikai rendszer, alapjog(ok), emberi jog, alkotmány, Magyarország Alaptörvénye, polgári szabadságjog, a jövő nemzedékek jogai, norma, normakövető magatartás,

állampolgári felelősség, állampolgári kötelesség, közteherviselés, adómorál, választójog, állampolgári részvétel, választási rendszer, országgyűlési választás, önkormányzati választás, európai parlamenti választás, népszavazás, politikai párt, képviselő, közjog, magánjog, jogforrás, jogforrási hierarchia, jogérvényesülés, büncselekmény, szankció, büntetőjog, ügyész, bíró, ügyvéd, természetes személy,

jogi személy, jogképesség, közokirat, magánokirat, közjegyző; polgári peres eljárás, felperes, alperes; nemzet, nemzettudat, nemzeti identitás, lokálpatriotizmus, hazaszeretet, honvédelem, honvédség, különleges működési rend, nemzetállam; állam, politikai rendszer, hatalmi ágak, jogforrási hierarchia, köztársasági elnök,

Országgyűlés, törvényalkotás, törvény, országgyűlési határozat, képviselő, mentelmi jog, országgyűlési bizottság(ok), házszabály, parlamenti frakciók, interpelláció, kormány, miniszterelnök, miniszter, államtitkár; miniszterelnöki, kormány- és miniszteri rendelet, Alkotmánybíróság, alkotmánybírósági határozat, Állami Számvevőszék, Kúria, Országos Bírói Hivatal, ügyészség, legfőbb ügyész, főügyészségek, fellebbviteli főügyészségek, járási és járási szintű ügyészségek, az alapvető jogok biztosa, gazdaságpolitika, államháztartás, költségvetés, költségvetési egyensúly, adórendszer, adók,

járuvékok, illetékek, közteherviselés, adómorál, korrupció és integritás, hatóság, hatáskör, illetékeség; hivatal, intézmény, szervezet, ügyfélkapu, kormányablak, körjegyzőség, járási hivatal, polgármesteri hivatal, polgármester, jegyző, települési, fővárosi és kerületi önkormányzat, képviselőtestület,

munkaerőpiac, munkáltató, munkavállaló, munkavállalás, önéletrajz, motivációs levél, állásinterjú, munkaszerződés, kollektív szerződés, adásvételi, ajándékozási, megbízási, vállalkozási szerződés, kölcsön-, biztosítási, tartási és életjáradéki szerződés; fogyasztóvédelem, tudatos fogyasztó, a fogyasztó jogai, a fogyasztói érdekek védelme, békéltető testület, webáruház, garancia, szavatosság, jótállás, természetvédelem, épített környezet, klímavédelem, ökológiai lábnyom; Bank, két-szintű bankrendszer, jegybank, Magyar Nemzeti Bank, kereskedelmi bank, pénzügyi intézmények, hitel, hitelszerződés, a hitelek típusai, kamat, hitelfedezeti mutató, jövedelemarányos törlesztő részlet, jelzáloghitel, kezesség, hitelbiztosítás, teljes hiteldíjmutató (THM), futamidő, követeléskezelés, hitelközvetítő, pénzügyi tervezés, pénzügyi tudatosság, gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság; jogi személy, vállalkozás, egyéni vállalkozó, gazdasági társaság, betéti társaság (bt.), korlátolt felelősségű társaság (kft.), részvénytársaság (rt.), zártkörű (zrt.) és nyilvános (nyrt.) részvénytársaság, startup, a vállalkozások mikro- és makrokörnyezete; vállalkozói kompetenciák, üzleti terv, pénzügyi tervezés, pénzügyi tudatosság, gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság;

TANULÁSMÓDSZERTAN

Bevezetés

A tanulás tanítása bizonyos készségek, képességek fejlesztését jelenti. Akkor tud hatékonyan működni, ha az osztálytanító a tanulásmódszertant nem csak tanítja, hanem használja is, azaz épít rá az egyes epochák közben. Ha a diákok nem csak elméletben tanulnak a helyes szokásokról, módszerekről, hanem a gyakorlatban is van lehetőségük kipróbálni a tanultakat, hallottakat.

A koncentrációképesség minden szellemi munka alapja, ezt a diákok az epochákon már elsős koruk óta fejlesztik, de középtagozaton és később a felsőtagozaton kiemelt szerepet kap. Az emlékezőképesség fejlesztése minden életkorban létfontosságú, ehhez a rendszeres memoriterek is hozzájárulnak. Az önismeret, az önbizalom fejlesztése elengedhetetlen ahhoz, hogy valaki sikeres legyen az iskolai megmérettetésekben. A szókincs bővítése, fejlesztése magától értetődően történik meg a legtöbb tantárgyból. Az írott szövegek értése az eredményes tanulás egyik elengedhetetlen feltétele egy bizonyos életkor után. Kiemelten fontos terület a vázlatkészítés, jegyzetelés elsajátítása, amit nap mint nap használhatnak az egyes órákon. A problémamegoldó képesség és a gondolkodóképesség két olyan terület, mellyel a Waldorf pedagógus nap mint nap dolgozik. A 8.osztály végi kiselőadás összeállítása, megtartása önálló munkát igényel, amire felkészítjük a diákokat.

A tanulásmódszertan tantárgyszerű bevezetése helyett a Waldorf iskolákban arra van szükség, hogy az osztálytanító és a szaktanárok a megfelelő életkorban a megfelelő feladatokat, feladattípusokat gyakoroltassák saját tantárgyaik tanításakor. Mégis, legalább havi egy alkalommal, a gyakorlóóra keretében vagy félévente egy-egy héten át az epochába építve javasolt időt szánni bizonyos jó tanácsok összegyűjtésére, megbeszélésre és gyakorlására. Ez a kevésnek tűnő idő akkor ér valamit, ha a szakórákon és az epochákon rendszeresen történik visszautalás és van lehetőség a további fejlesztésre.

Az osztálytanítóknak javasolt Oroszlány Péter: Könyv a tanulásról vagy Tanulásmódszertan című tankönyvének használata.

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok emlékezőképességét memoriterekkel, koncentrációképességét óra eleji játékokkal fejlesztjük. Ugyanakkor ebben az életkorban fontos annak a tudatosítása, mit jelent a tanulás, az órai figyelem. Ehhez némi önismeretre is szükség van. Hangsúlyt kap a tanuláshoz való szándék, a cél tudatosítása, a kíváncsiság, az érdeklődés felébresztésének fontossága.

Órakeret: 10 óra

Előzetes tudás

Eddig megszerzett tanulási tapasztalatok, ismeretek.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákokkal tanulási szokásaikról beszélgetünk, segítve őket abban, hogy kifejlesszék saját technikáikat. Jó tanácsokat gyűjtünk és adunk. Arról is beszélgetünk, ki miért tanul, mire jó a tanulás. Megbeszéljük, hogyan lehet azt is megtanulni, ami kevésbé érdekel, hogyan lehet magunkban a kíváncsiságot felébreszteni, a figyelmet, érdeklődést magunkban szándékosan fenntartani.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok megtanulnak tudatosan, hatékonyan tanulni, figyelmüket tudatosan irányítani, érdeklődésüket fenntartani. Koncentrációs gyakorlatokkal (szókeresés, hibakeresés) fejlesztjük éberségüket.

Kapcsolódási pontok

A diákok minden tantárgyban használni tudják az itt tanultakat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Mire való az iskola? A tanuláshoz szükséges belső állapot, a tanulást segítő külső körülmények. Tanácsok a tanuláshoz. Jó szokások. Önismeret, önbizalom. Tanulást segítő módszerek. A figyelem. Az otthoni és az iskolai munka összefüggése. Az ismétlések jelentősége. Kíváncsiság, érdeklődés, tudásvágy. A cél, mint motiváció.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok sikeresek a tanulásban, tudják, mire jó a tanulás. Szívesen végzik házi feladataikat, tudják, milyen külső-belső körülményeket kell megteremteniük ahhoz, hogy rövid idő alatt elsajátíthassák a megtanulnivalót. Az órákon tudatos figyelemmel dolgoznak. Képesek hosszabb ideig koncentrálni egy adott feladatra.

7. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

Az olvasott szövegek értését ebben az életkorban tudatosan gyakoroltatjuk. Megfelelő módszereket tanítunk az olvasási készség fejlesztéséhez, a helyes olvasási szokások kialakításához. A másik fontos terület a jegyzetelés, vázlatírás technikájának megtanulása. Először írott szövegből készítünk vázlatot, jegyzetet, majd a diákok a szóban elhangzottakat is megtanulják írásban rögzíteni.

Órakeret: 10 óra**Előzetes tudás**

Az eddig megismert hatékony tanulási technikák alkalmazása, a megszerzett ismeretek felhasználása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók olvasási szokásait nagyító alá vesszük és segítünk javítani rajta. Önálló olvasási gyakorlatokkal fejlesztjük szövegértési képességeiket. Megtanulják a feladatokhoz tartozó utasításokat egyedül értelmezni.

Megtanítjuk a diákokat olvasott és hallott szövegekből vázlatot írni, jegyzetet készíteni.

Mindkét területet rendszeresen beépítjük az epochákba és a szakórai tevékenységekbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A tanulóknak a szintjüknek megfelelő olvasott szövegeket jól kell érteniük. Megtanulják, hogyan kell felébreszteniük magukban és fenntartani a kíváncsiságot, az érdeklődést egy szöveg iránt. A szövegekkel kapcsolatban feltett kérdésekre tudnak válaszolni. Értelmezni tudják az egyes feladatokra vonatkozó utasítást. Az önálló vázlatírás, jegyzetelés már nem okoz nehézséget számukra.

Kapcsolódási pontok

A diákok a legtöbb tantárgyban, a legtöbb órán használni tudják az itt tanultakat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Címmeditáció. A lényeg megragadása. Kulcsszavak. (Skimming, skipping) Vázlat. Jegyzet. Utasítások követése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok olvasási szokásai jelentősen javulnak, az olvasott szövegek értése nem okoz különösebb gondot számukra. A szöveggel kapcsolatos kérdésekre olvasás után akkor is tudnak válaszolni, ha nem látják a szöveget. Önállóan tudják értelmezni a feladatokra vonatkozó utasításokat. Tudnak kulcsszavakat gyűjteni, azokból önállóan vázlatot írni. Az olvasott és hallott szövegekből jegyzetet is tudnak készíteni.

8. évfolyam**Tematikai egység / fejlesztési cél**

A tiszta beszéd technikáját ebben az életkorban már fontos tudatosítani. Ehhez remekül használhatók a memoriterek közös és egyéni felmondása, a légzőgyakorlatok, különböző artikulációs gyakorlatok, a hangos olvasás. Az évvégi színdarab előadásához rendkívül hasznos, hogy a diákok a színpadon érthetően, hangosan tudjanak beszélni.

A 8. osztályban az éves munka során kiemelten fontos szerepet kap a kiselőadás. Ehhez ismerniük kell a megfelelő technikákat.

Órakeret: 10 óra**Előzetes tudás**

Különböző tanulási technikák alkalmazása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok tudnak közönség előtt érhetően, tisztán, jól artikulálva hangosan olvasni és beszélni.

Az év végére kis segítséggel önállóan fel tudnak készülni egy szabadon választott témából tartott kiselőadásra, amit leírnak és élvezhetően, szemléletesen elő is adnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A tanulók közönség előtt tudnak hangosan, jól érhetően, tisztán beszélni. Gyakorolják a hangos olvasást. A diákok megtanulják, mitől jó egy kiselőadás, amit önállóan állítanak össze. Tudják, hogyan kell a hallgatókban felébreszteni az érdeklődést, a kíváncsiságot a téma iránt, és hogyan lehet azt ébren tartani. Megismerkednek a szemléltető eszközök lehetőségeivel.

Kapcsolódási pontok

Bármely tantárgyból tartott kiselőadás, valamint évvégi színdarab, éves munka előadás.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Légzőgyakorlatok. Artikuláció. Hangos olvasás. Blattoló olvasás. Szereplés. Anyaggyűjtés egy témához, annak írásbeli kidolgozása. Szemléltetés.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok képesek közönség előtt színpadon jól érhetően, megfelelő tempóban, megfelelő hangsúllyal megszólalni. Az év végi színdarabban mindenki tudásának, képességének és kíváncságának megfelelő szerepben kap lehetőséget a szereplésre. Az éves munka előadására a legtöbb diák alaposan fel tud készülni, le tudja írni és azt élvezhetően elő tudja adni.

A felső tagozaton a középtagozaton tanult technikák gyakorlása, további fejlesztése elsősorban a szakórákba, epochákba beépítve történik. A diákoknak gyakorlatban kell tudniuk használni a korábban tanultakat.

A *koncentrálóképesség* gyakorlása a felsőtagozatos órákon kiemelt szerepet kap. Az *emlékezőképességet* minden egyes dolgozatra való készüléskor használják. Az *önismeret*, az *önbizalom* ebben az életkorban is fontos a sikeres tanuláshoz. *Szókincsük* továbbra is a legtöbb tantárgyból a tanulás során bővül, fejlődik. Az *írott szövegeket* ebben az életkorban már jól kell tudniuk érteni. A *vázlatkészítés*, *jegyzetelés* szinte minden órán gyakorolható. A diákok *problémamegoldó képességét* és *gondolkodóképességét* a legtöbb epochán fejlesztjük. A 12. osztály végén tartott *kiselőadás* összeállítására, megtartására az önálló munka mellé folyamatos tanári segítséget kapnak a diákok, az adott évben az osztálykísérő együtt is készíti osztályát a megmérettetésre.

Ha az osztálykísérő azt érzékeli, vagy a szaktanárok azt jelzik, hogy egy osztály, vagy annak egy része olyan hiányokkal rendelkezik a fent említett területek bármelyikével vagy a tanulással kapcsolatban, hogy az gyakorlást igényel, az osztályfőnöki órákon lehet időt szorítani a jelzett területeken felmerült hiányosságok pótlására, képességek fejlesztésére, technikák átbeszélésre.

Ehhez a munkához segítséget jelent Oroszlány Péter: Könyv a tanulásról című tankönyvének használata.

ERDŐJÁRÁS

(A mindennapos testnevelés szabadon választható tantárgya)

Bevezetés

„Nincs rossz idő, csak rossz ruházat.”

Az általános iskolai évek első felében kiemelt fontosságú a rendszeres kapcsolatot az erdővel. Ahogy az alcím is mutatja, az iskolai élet szerves egészébe kívánjuk beemelni az erdőt, a gyerekek jelenlétét az erdőben, ahol ezt az iskola helyi adottságai megengedik. Nem az időjárás határozza meg, hogy alkalom nyílik-e az erdő felkeresésére, hanem a gyerekek alkalmazkodnak megfelelő ruházatukkal a váltakozó időjáráshoz: a tűző napsütéstől a szakadó esőig. Ennek köszönhetően lehetőség nyílik megismerni az erdő összes arcát.

Az érzékszervi tapasztalatok teszik lehetővé a gyermekek számára a világ megismerését. Ezek hiányában egyre inkább sorvad az emberi megismerési képességünk is. Minél több természetes tárggyal és élőlényel találkozik élő közegében a kisgyermek, annál jobb alap képződik a későbbi tantárgyak megértésére. Érzékszerveink mind gyakrabban találkoznak manapság egy művi világgal, több és több időt töltünk az elektromos készülékek garmadája előtt és között. Ha a gyermek első 8-9 éves korában nem kap megfelelő ellensúlyt mindezekhez, nem lesz mire alapoznia a későbbi években és eleve kevesebb eséllyel vág neki az intellektuális tartalmak felvételéhez! Az agykutatás kimutatta, hogy az érzékek által közvetített tapasztalatokon keresztül jönnek létre a kognitív struktúrák az agyban, melyek minden tanulás alapját képezik. A gyermekek érzékelése egységben zajlik, egyszerre vesz részt benne minden érzékszerv.

1-2. évfolyam

Tematikai egység / Fejlesztési cél

Képek segítségével, mesékbe szöve jelöli ki az osztálytanító a „határfákat”, melyek körbehatárolják a játék színterét. Fontos, hogy legyen egy törzshely, ahova újra és újra megérkeznek. Egy hely, ami burokként szolgál a kialakulandó osztályközösség számára. Egy állandó, kiválasztott központi hely, amely megadja a kiindulási és gyülekezési pontot. Mindezek segítik a gyerekek tájékozódását, biztonságos keretet adnak a játékhoz. Az erdőjárás alapvetően az életfolyamatok egészségét szolgálja, s egyben terápiás feladatot is ellát az elakadt áramlások újra indulásában, a legyengült életerők felerősítésében. A játékok során megfelelő mesékkal fel kell hívni a gyerekek figyelmét a növények, állatok szeretetére, de módot kell adni elfojtott agressziót felszínre hozó játékaikban azok kiélésére is. A gyerekek ösztönösen megtalálják a nekik legmegfelelőbb tevékenységeket.

Második osztályban központi szerepet kap a 'víz' és a 'víz körforgása' témakör. A víz körforgása, a forrástól a torkolatig szépen nyomon követhető például egy pataknál. Jó olyan helyekre elvinni a gyerekeket, ahol két merőben más, akár ellentétes minőség találkozása van a természetben. A gyerekek ebben az életkorban is igénylik még, hogy egy helyen megállva hosszabb időt játszhasanak, de képesek nagyobb távok megtételére is.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az első iskolás években a gyerekek képesek sok mindent pótolni a korábban esetleg elmaradt tapasztalatokból. Vannak folyamatok, amelyek bepótolhatatlanok, mások viszont különleges módon mégis teljesülhetnek.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyerekek többsége ösztönösen ráérez saját lényének legmegfelelőbb terápiájára. Nem véletlen, ha egy gyermek több erdőjárás órán keresztül újra és újra gurul lefele a hegyoldalon teljesen magától, vagy egy másik gyermek állandóan a felvizezett sarat dagasztja, harmadik társuk pedig fák törzsének közelében tartózkodik túlnyomórészt. Találkoznak önmagukkal, s egyben az erdő lényeivel is. Ebből a találkozásból gyümölcsöző kapcsolat születik, ami mindkét fél számára gazdagító. A lemaradt képességű gyerekeket ugyanúgy tudjuk foglalkoztatni ebben, mint a mozgásukban jól fejletteket. Az erdőjárás azon kevés közegehez tartozik az iskolai életben, ahol az egészséges csoportdinamika és a természetes közösségformálás teret kaphat. Például a fizikailag gyengébbet segíti az erősebb fára mászni, míg az intellektuálisan fejlettebb az állatokról fog tanítani a többieknek.

A Waldorf-pedagógia alapját képező antropológia az erdőt egységes organizmusnak tekinti. Nemcsak gazdaságilag pénzzé tehető értékeket lát az erdőben, hanem egy élő szervezetet, melynek megnyilvánulási formái mögött mindenhol egy magasabb tudat áll. Az erdő az a világ, ahol megelevenednek az otthonról hozott és az iskolában elmesélt történetek: bebocsátást nyernek a gyerekek a különleges lények birodalmába, a faunok, törpék, manók, sellők és tündérek életterébe; saját élőhelyükön találkozhatnak békákkal, mókussal, fácánnal, rákkal, vaddisznókkal, madarakkal. Nem csupán a négy fal között tanulnak róla, hanem átéli az évszakok váltakozását, hétről hétre megtapasztalják, hogyan sárgulnak, barnulnak meg a levelek, hullatják le lombjukat a fák, száll alá a köd, jelenik meg a dér, hogyan fagynak be a patakok, változik meg a táj a hótakarótól. Látják: milyen, amikor megjelennek az első virágok, kipattannak az első rügyek; hogy a tölgyfa jócskán várta magára, ahogyan zöldbe borul az egész táj. Ellepi a réteket a virágok, s megjelennek a rég nem látott madarak. Hétről hétre saját bőrükkel érzékelik az év körforgását. Másodikban az erőben mesélt mesék egyre hosszabbakká és bonyolultabbakká válnak. Megjelenik a természet és annak látható alkotói: a kövek, növények, állatok. Egy-egy megfigyelt állat megjelenik másnap egy történetben, ahol további érdekes dolgokat tudnak meg róluk a gyerekek. Állatok találkoznak egymással, különböző tulajdonságaik kidomborodnak, és kapcsolódnak a gyerekek tapasztalataihoz. Ezek nem a klasszikus, valamilyen tanúságot tartalmazó állatmesék - amik szintén fontosak ebben az életkorban -, hanem főként a tanár által megfigyelt természeti jelenségek és saját lényén átgyúrt történetek. Ezt képesek a gyermekek érzés szinten is megélni, s ezzel a későbbi tudatos megélést előkészíteni.

Követelmények - Ismeretek / fejlesztési követelmények

Az erdőjárás során az érzékszervi tapasztalatok gazdagítása által természetes környezetben fejleszthetők a különböző érzékelések: egyensúly, tapintás, mozgás, hallás, szaglás, látás, hőérzékelés, testtudat érzékelés. Kialakul és mélyül a gyermek önképe és önismerete, valamint a világban való eligazodás és biztonság érzés az öntudatra ébredést, helyes önértékelést, önbecsülést és önbizalmat segíti elő.

Kapcsolódási pontok

Formarajz, ritmikus rész és mesék a főoktatásban, természetmesék

Kulcsfogalmak / fogalmak

- érzékszervi tapasztalatok: természetes kontra mesterséges közeg
- egészséges fejlődés: erdő mint lehetőség – az érzékelés egysége; védett és változatos természetes tér és idő
- hiánypótlás, önterápia
- erdő, mint élő organizmus, mögötte magasabb tudat
- az erdő birodalma: ritmus, körforgás; ahol ég és föld találkozik

A fejlesztés várt eredményei

Az erdőjárások alatt szerzett tapasztalás a gyerekek életének egészére kihat és alapvető érzést ad a természet szeretetéről. Ezáltal olyan emberek válnak így belőlük, akik az erdőt és lényeit nem ellenségnek, nem kizsákmányolandó terepnek, hanem társnak tekintik, olyan helynek látják majd, ahol az ég és föld találkozik, s amelynek egészséges léte záloga az emberiség fennmaradásának.

3. évfolyam**Tematikai egység / Fejlesztési cél**

Ebben az évfolyamban fontos sokat gyalogolni a gyerekekkel, életkorukból kifolyólag gyógyító hatással van rájuk ebben az időszakában. Persze szívesen játszanak egy-egy helyen hosszabb ideig, mégis az újabb és újabb helyek felfedezése kerül előtérbe, ami a tanártól is komoly bátorságot igényel, a járt és ismert út elhagyásakor. Elkezdjük felfedezni a távolabbi helyeket is az iskola körül. Ez már előkészítése a negyedikes honismeret korszaknak, annak, hogy lábukkal bejárják és tudat alatt magukba szippantsák néhány kilométeres körben az iskola közvetlen környezetét. Az első két év alatt megerősödött gyerekek hallatlan kitartással és jókedvvel sétálnak az erdőben.

A mesterségek kapcsán fel lehet keresni a környéken fellelhető helyeket, melyek emlékeztetnek hajdanvolt mesteremberek hétköznapijaira.

Órakeret: 36 óra**Előzetes tudás**

Az első két osztályban megismert alapvető szabályok és szokások, amikre figyelni kell az erdőben. Jó fizikai kondíció, ami a korábbi gyakori erdőjárások hozadéka.

Tantárgyi fejlesztési célok:

Bensőséges viszony alakuljon ki a gyermek és környezete között. A fizikai erőnléte tovább fejlődjön, ne riadjon vissza ez erdőben őt ért kihívásoktól. Biztosan közlekedjen a járatlan úton is, keresztül kasul mindenben úgy, hogy közben figyelemmel legyen a természetes élettérre.

Követelmények - Ismeretek / fejlesztési követelmények

- az iskola környezetének bejárása minden irányban legalább 2 km-es távolságban
- a jelzett ösvények, földes utak elhagyása
- kihívások keresése az erdőben. Lehetőség teremtése bátorságuk kipróbálására, s eddigi tapasztalataik kamatoztatására

Kapcsolódási pontok

Mesterségek korszak, házépítés korszak

Kulcsfogalmak / fogalmak

Fizikai erőnlét, magabiztos közlekedés az erdőben, erdő lényeinek tisztelete és szeretete

A fejlesztés várt eredményei

A gyerekek megismerik közvetlen környezetüket, képesek kitartóan vándorolni folyamatosan az erdőben több mint egy órán át. Erős érzelmi kötődés alakul ki az erdő élőlényei iránt.

A WALDORF-ISKOLÁK NEVELŐ MUNKÁJÁHOZ SZÜKSÉGES HELYISÉGEK, BERENDEZÉSEK ÉS ESZKÖZÖK JEGYZÉKE

„I. HELYISÉGEK

Eszközök, felszerelések	Mennyiségi mutató	Megjegyzés
tanterem	osztályonként 1	
szakterem	a helyi tantervben foglaltaknak megfelelően	a szaktermet igénylő tárgy belépésének évfolyamától
tornaterem	iskolánként 1	kiváltható szerződés alapján igénybe vett sportlétesítménnyel
tornaszoba	iskolánként 1	ha az iskolának nincs saját tornaterme
sportudvar	iskolánként 1	helyettesíthető a célra alkalmas szabadterülettel, szabadtéri létesítménnyel; kiváltható szerződés alapján igénybe vett sportlétesítménnyel
iskolatitkári iroda	iskolánként 1	a három és az ennél kevesebb évfolyammal működő iskolában az nevelőtestületi szobával közösen is kialakítható, ha a helyiség alapterülete ezt lehetővé teszi
nevelőtestületi szoba	iskolánként 1	
intézményvezetői iroda	iskolánként 1	iskolatitkári irodával összevontan is kialakítható
könyvtár	iskolánként 1	kivéve, ha a feladatot nyilvános könyvtár látja el
könyvtárszoba	iskolánként 1	ha az iskolában nincs könyvtár vagy a székhelyen, telephelyen nem működik könyvtár; a könyvtárszoba tanteremben is kialakítható
orvosi szoba	iskolánként 1	
Kiszolgáló-helyiségek		
sportszertár	iskolánként 1	
aula (előtér, közösségi tér)	iskolánként 1	attól az évfolyamtól kezdve, melyben a tanulók létszáma eléri a 120 főt, kiváltható szerződés alapján igénybe vett helyiséggel

ebédlő	iskolánként 1	kivéve, ha az étkeztetést iskolán kívül oldják meg
főzőkonyha	iskolánként 1	ha helyben főznek
melegítőkonyha	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	ha helyben étkeznek
tálaló-mosogató, ezen belül felnőttétkező	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	ha helyben étkeznek
öltöző	iskolánként és nemenként 1	
hideg-meleg vizes zuhanyozó	iskolánként, (székhelyen és telephelyen) és nemenként 1	
személyzeti WC	iskolánként, (székhelyen és telephelyen) nemenként 1	
tanulói WC	iskolánként, (székhelyen és telephelyen) szintenként, nemenként 1	tanulói létszám figyelembevételével
élelmiszerhulladék-tároló	iskolánként 1	ha helyben étkeznek
éléskamra	iskolánként 1	ha helyben főznek
szárazáru raktár	iskolánként 1	ha helyben főznek
földesáru raktár	iskolánként 1	ha helyben főznek
egyéb raktár	iskolánként 1	
szertár	iskolánként 1	

II. A HELYISÉGEK BÚTORZATA ÉS EGYÉB BERENDEZÉSI TÁRGYAI

Eszközök, felszerelések	Mennyiségi mutató	Megjegyzés
1. Tanterem		
tanulói asztalok, székek	tanulók létszámának figyelembevételével	életkornak megfelelő méretben; mozgáskorlátozottak, középsúlyos értelmi fogyatékosok és gyengénlátók esetén állítható magasságú, dönthető lapú, peremes, egyszemélyes asztalok; gyengénlátóknál – szükség szerint – egyéni megvilágítási lehetőséggel; mozgáskorlátozottak székei állítható magasságú ülőkével, lábtartóval
nevelői asztal, szék	tantermenként 1	
eszköztárolók	tantermenként szükség szerint	
tábla	tantermenként 1	
ruhatároló (fogas)	tanulók létszámának figyelembevételével	Az épület adottságait figyelembe véve egyéb helyen (pl. a folyosón) is kialakítható
szeméttároló	helyiségenként 1	
2. Szaktantermek (a tantermi alapfelszereléseken felüli igények)		
a) számítástechnikai terem		
tábla vagy flipchart	1	
számítógépek és perifériák	tanulónként 1	szoftverek az általános alapfeltételek között
b) művészeti nevelés szaktanterem		nem kötelező, a foglalkozások az osztályterekben szervezhetők
asztal vagy rajzpad, rajzbak	tanulónként 1	
vízcsap (fali-kút)	1	
pianínó	iskolánként 1	
tábla	tantermenként 1	

Audiovizuális eszköz	iskolánként 1	
c) mesterségek szaktanterem	csoportbontásos foglalkoztatásra	berendezése a helyi tantervben szabályozottak szerint, a tantárgy megjelenésének évfolyamától szükséges
3. Tornaszoba		
kislabda	5	
labda	5	
tornaszőnyeg	2	
tornapad	2	
zsámoly	2	
bordásfal	2	
mászókötél	2	
gumikötél	5	
ugrókötél	5	
medicinlabda	5	
stopper	1	
kiegészítő tornakészlet	1	
egyéni fejlesztést szolgáló speciális tornafelszerelések		a pedagógiai programban foglaltak szerint
4. Tornaterem (mindazok a felszerelések, amelyek a tornaszobában, továbbá)		
kosárlabda palánk	2	
gyűrű	1	
mászórúd	1	
5. Sportudvar		
szabadtéri labdajáték felszerelése	1	bármelyik játék kiválasztható

egyéni fejlesztést szolgáló speciális tornafelszerelések	egy iskolai osztály egyidejű foglalkoztatásához szükséges mennyiségben	fogyatékos tanulót oktató iskolában; pedagógiai programban foglaltak szerint
6. Intézményvezetői és iskolatitkári iroda		
asztal	felőtlétszám szerint	
szék	felőtlétszám szerint	
iratszekrény	1	
telefon	1	
7. Nevelőtestületi szoba		
asztal	pedagóguslétszám szerint 1	
szék	pedagóguslétszám szerint 1	
Könyvszekrény vagy könyvespolc	1	
Napló és folyóirattartó	1	e-napló használata esetén nem szükséges
ruhásszekrény vagy fogasok	pedagóguslétszám figyelembevételével	
Számítógép és perifériái, internetkapcsolattal	1	
7. Könyvtár		
tanulói asztal, szék	egy iskolai osztály egyidejű foglalkoztatásához szükséges mennyiségben	életkornak megfelelő méretben; mozgáskorlátozottak és gyengénlátók esetén állítható magasságú, dönthető lapú, peremes, egyszemélyes asztalok; mozgáskorlátozottak székei állítható magasságú ülőkével, lábtartóval
egyedi világítás	olvasóhelyenként 1	
könyvtárosi asztal, szék	1-1	asztal egyedi világítással
szekrény (tároló)	1000 könyvtári dokumentum elhelyezése	

tárolók, polcok, szabadpolcok	2	
számítógép,	1	
8. Könyvtárszoba		
asztal, szék könyvtári dokumentum (tanári, tanulói felkészüléshez)	3 6 ötszáz	legalább hat tanuló egyidejű foglalkoztatásának feltételeiről, illetve az iskolai könyvek, tankönyvek, segédkönyvek elhelyezéséről gondoskodni kell
könyvespolc vagy szekrény	ötszáz könyvtári dokumentum elhelyezésére	

III. A NEVELŐMUNKÁT SEGÍTŐ ESZKÖZÖK

ÁLTALÁNOSAN SZÜKSÉGES ALAPFELSZERELÉSEK:

- fehér és színes táblakréták
- sima, nagyalakú füzetek
- méhviasz kréták
- méhviasz gyurma
- akvarell festék, akvarell papír, vastag ecset
- filc, gyapjú, fonalak
- színes papírok (selyem, transzparens stb.), olló
- vastag és vékony színes ceruzák, grafit, vonalzó
- agyag (edények a használatához)
- babzsákok
- furulyák
- ütőhangszerek
- húros hangszer
- gyertyák, csengők
- rajzgyűjtő dossziék

Technikai eszközök:

- CD lejátszó
- televízió, (9. évfolyamtól)

- DVD lejátszó
- személyi számítógép (konfiguráció)

Tárgyak, eszközök, információhordozók a tantárgyak alapján

1. MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

- méhviasz kréták (tégla és ceruza formájú)
- méhviasz gyurma, agyag
- fonalak
- színes selyempapír, olló
- lúdtoll, tollszem, tollszár, tinta, nádtoll, itatóspapír, töltőtoll
- golyóstoll
- vékony színes ceruzák, grafitceruzák,
- vonalas füzetek
- osztálykönyvtár, szakkönyvtár
- saját készítésű szemléltető eszközök
- akvarellfesték, ecset
- akvarellpapír
- rajztábla
- filc, gyapjú
- színes selyempapír

2. SZÁMTAN ÉS MATEMATIKA

- szemléltető eszközök (termények, termések, kövek, hétköznapi tárgyak stb.)
- méterrúd, térfogatméréshez eszközök, mérleg + súlyok
- táblai vonalzó, körzők, szögmérő
- négyzethálós füzetek
- saját készítésű szemléltető eszközök
- fonalak, kartonpapír, műszaki rajzlap
- zsebszámológép
- függvénytáblázat, feladatgyűjtemények

3. TÖRTÉNELEM

- falitérképek, atlaszok
- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök
- jelmezek, tárgyi kiegészítők

4. HONISMERET ÉS FÖLDRAJZ

- a tervezett ház építéséhez szükséges építő és kötőanyagok
- a választott mesterségek alapanyagai és szerszámai
- a földműveléshez szükséges vetőmagok és kézi szerszámok
- iránytű, létra, homok, agyag, papír
- atlaszok, térképek, földgömb, éggömb, távcső
- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök
- tárgyi kiegészítők
- földmérő eszközök (kölcsonzással is megoldható)
- ásványok, kőzetek

5. TERMÉSZETRAJZ ÉS BIOLÓGIA

- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök, tárgyi kiegészítők
- koponya, csontváz
- anatómiai atlaszok
- mikroszkóp
- bonceszközök

6. FIZIKA

- a fizikai kísérletekhez szükséges szemléltető- és mérőeszközök, anyagok
- saját készítésű és speciális szemléltető eszközök, tárgyi kiegészítők

7. KÉMIA

- a kémiai kísérletekhez szükséges szemléltető- és mérőeszközök, laboratóriumi felszerelések, alapanyagok
- védőfelszerelések

8. IDEGEN NYELVEK

- bábok és speciális szemléltető eszközök
- szótárak, hangzó- és képanyagok

9. MOZGÁS ÉS TESTNEVELÉS

- zsonglőr és akrobatikai eszközök
- szalagok, fonalak, kötelek, botok, kislabdák, frizbik, nagyméretű szivacsabdák
- saját készítésű és speciális eszközök, tárgyi kiegészítők
- gerelyek, diszkoszok, súlyzók
- sportági felszerelések, labdák

10. KERTMŰVELÉS

- kerti (kézi)szerszámok
- vetőmagok, hagymák
- kertészeti felszerelések

11. INFORMATIKA

- számítógépek és azok perifériái
- internet kapcsolódások
- kapcsolások alkatrészei (diódák, vezetékek, tranzisztorok, kapcsolók stb.)
- szoftverek

12. MŰVÉSZETI NEVELÉS

- (i) *Kézimunka*: filc, gyapjú, kötőtűk (faanyag az elkészítésükhöz és kész tűk), fonalak, papír, ragasztó, cérna, olló, tű, vastag fonal, kongré, hímzőfonal, nagylyukú hímzőtű, gyöngyök, textíliák, szövőkeret, varrógép és minden olyan (segéd)eszköz, amely a tantervben megadott oktatási témákhoz kapcsolódik
- (ii) *Kézművesség*: a különböző mesterségek – a fa-, a fém-, a bőrmegmunkálás – eszközei, speciális kézi-, (amennyiben az iskola kiépített műhellyel rendelkezik) gépi szerszámai, a plasztikához és a szobrászathoz szükséges anyagok és kéziszerszámok
- (iii) *Művészettörténet*: audiovizuális eszközök, művészeti albumok, reprodukciók, filmek
- (iv) *Rajz-festés, formarajz*: rajz- és festő papírok, különböző festékek és kréták, ecsetek, tinta, rajzszen, különböző minőségű ceruzák, saját készítésű és speciális szemléltető eszközök, művészeti albumok
- (v) *Dráma*: saját készítésű jelmezek, textíliák, tárgyi kellékek (többnyire szintén saját készítésű munkák).
- (vi) *Euritmia*: rézrudak, fagolyók, színes anyagok, zongora, egyéb hangszerek
- (vii) *Ének-zene*: pentatonfurulya, C-szoprán furulya, különböző ütőhangszerek (apró dobok, triangulum, csörgődob, csengettyűk, apró cintányérok), kottafüzet, kották.

13. EGYÉNI FEJLESZTÉST SZOLGÁLÓ SPECIÁLIS TANESZKÖZÖK

– az egyéni terápiának megfelelően a fejlesztő pedagógus által meghatározott eszközök

- (viii) A tizenhárom évfolyammal működő Waldorf-iskolák akkor rendelkeznek a működésükhöz szükséges eszközökkel és felszerelésekkel, ha rendelkezésükre állnak a kerettantervben felsorolt helyiségek, berendezések és eszközök. Nyolc évfolyammal általános iskolaként, illetve öt évfolyammal gimnáziumként működő Waldorf-iskolákra a jegyzékben foglaltakat a megfelelő eltéréssel kell alkalmazni.
- (ix) A kerettantervi jegyzékben foglaltak teljesülése esetén az iskola rendelkezik a működéséhez szükséges, jogszabályban meghatározott feltételekkel.
- (x) Ha a helyiséget létszám figyelembe vételével kell kialakítani, a helyiség olyan méretű és berendezésű kell, hogy legyen, amelyben minden egyidejűleg jelenlévő tanuló, munkát végző felnőtt igénye egyidejűleg teljesíthető. A tanulók részére kialakított helyiség akkor megfelelő, ha – rendeltetésétől függően – alapterülete lehetővé teszi az iskolai osztály, osztálybontás esetén a csoport valamennyi tagjának egyidejű befogadását a tényleges tanulói létszám alapján.

A WALDORF-ISKOLÁKBAN A PEDAGÓGUS-MUNKAKÖRÖK BETÖLTÉSÉHEZ SZÜKSÉGES VÉGZETTSÉGEK

1. Osztálytanító munkakörben foglalkoztathat az 1-8. évfolyamon, aki

- a) tanítói, konduktor-tanítói vagy gyógypedagógusi végzettség mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-osztálytanítói képesítéssel rendelkezik,
- b) általános iskolai vagy középiskolai tanári végzettség mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-osztálytanítói képesítéssel rendelkezik,
- c) magyarországi illetve külföldi Waldorf-pedagógusképzésen szerzett Waldorf-osztálytanítói képesítéssel rendelkezik

Az osztálytanító taníthatja a kötelező és a szabadon választható tantárgyakat az alábbiak kivételével:

- idegen nyelvek
- kézművesség
- euritmia
- szabad vallás
- mozgás és testnevelés, Bothmer-gimnasztika 3. osztálytól
- zene 5. osztálytól

Ez utóbbiak oktatására csak akkor jogosult, ha rendelkezik a 2-5. pontokban előírt végzettségekkel.

2. Az 1-8. évfolyamon szaktanárként foglalkoztatható, aki

- a tantárgynak megfelelő műveltségi területet végzett tanító, e mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Waldorf-pedagógiai tanulmányait,
- a tantárgynak megfelelő szakos tanár (főiskolai vagy egyetemi végzettséggel), e mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Waldorf-pedagógiai tanulmányait,
- a tanított tantárgynak megfelelő Waldorf-szaktanári képesítéssel rendelkezik.

3. A 9-13. évfolyamon szaktanárként foglalkoztatható, aki

- a tantárgynak megfelelő szakos egyetemi szintű vagy mesterfokozatú tanár, e mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Waldorf-pedagógiai tanulmányait,
- a művészeti nevelés tantárgyai és a testnevelés tantárgyak esetén a tantárgynak megfelelő szakos tanár, e mellett akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 3. tanévben megkezdte Waldorf-pedagógiai tanulmányait,
- a speciális Waldorf-tantárgyak esetén a 6. pontban meghatározott végzettséggel rendelkezik.

4. Fejlesztő pedagógusként foglalkoztatható az 1-12. évfolyamon, aki pedagógus végzettség mellett fejlesztő pedagógus végzettséggel rendelkezik.

5. A Kézművesség tantárgy oktatására az 5-13. évfolyamon a 2-3. pontban foglaltaktól eltérően foglalkoztatható, aki

- a tantárgynak megfelelő szakos tanári végzettséggel rendelkezik,
- az oktatott tartalomnak megfeleltethető végzettséggel bíró művész, iparművész; népi iparművész vagy 5 éves szakmai gyakorlattal rendelkező szakember.
- (Így például megfelelő: a fémművességek körében a kovács, a masz- és bábkészítés körében népi iparművész, bábkészítő alkalmazása, faragás: asztalos...)

6. A Waldorf kerettanterv alapján bevezetett speciális tantárgyak

6.1. Mozgás és testnevelés, Bothmer-gimnasztika tanárként foglalkoztatható az 1-6. évfolyamon, aki a Bothmer Movement International által elismert magyarországi vagy nemzetközi képzésen megszerzett Bothmer-tanár végzettséggel rendelkezik,

a 3-4. évfolyamon, aki osztálytanítóként elvégezte a Bothmer-képzés megfelelő modulját,

a 7-8 évfolyamon, aki Bothmer-tanárként elvégezte a Bothmer-képzés 7-8. osztályos modulját,

az 1-8. évfolyamon, aki testnevelőtanár végzettség mellett Bothmer-tanár végzettséggel vagy akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Bothmer- vagy Waldorf-pedagógiai tanulmányait,

a 9-13. évfolyamon, aki testnevelőtanár (főiskolai vagy egyetemi végzettséggel), e mellett Bothmer-tanár végzettséggel, vagy akkreditált pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Bothmer- vagy Waldorf-pedagógiai tanulmányait.

6.1.1. Mozgás és testnevelés tantárgy keretében Bothmer-gimnasztikát taníthat és Bothmer-gimnasztika tanárként foglalkoztatható a 7-12.évfolyamon, aki a Bothmer Movement International által elismert magyarországi vagy nemzetközi képzésen megszerzett Bothmer-tanár végzettséggel rendelkezik.

6.2. Euritmiatanárként foglalkoztatható az 1-13. évfolyamon, aki az Euritmia Iskolák Nemzetközi Szövetsége, a „Goetheanum, Freie Hochschule für Geisteswissenschaft, Sektion für redende und musizierende Künste” által elismert magyarországi vagy külföldi képzésen szerzett euritmia alapidiplomát, valamint a pedagógiai euritmia oktatására jogosító diplomát.

6.3. Kertművelés-tanárként foglalkoztatható, aki

- a) a tantárgynak megfelelő szakos tanári végzettséggel rendelkezik, és részt vesz a Biodinamikus Egyesület által jóváhagyott vagy ennek megfelelő nemzetközi biodinamikus szemléletű (Demeter irányelvek szerinti) gazdálkodást oktató tanfolyamon,
- b) közép- vagy felsőfokú szakmai (kertész vagy agrár) végzettséggel vagy hároméves igazolt szakmai (kertész vagy agrár) gyakorlattal rendelkezik, és részt vesz a Biodinamikus Egyesület által jóváhagyott vagy ennek megfelelő nemzetközi biodinamikus szemléletű (Demeter irányelvek szerinti) gazdálkodást oktató tanfolyamon,
- c) a tanított tantárgynak megfelelő Waldorf-szaktanári képesítéssel rendelkezik.

6.4. Szabadvallás-oktatás tanáraként foglalkoztatható, aki gyakorló Waldorf-pedagógusként részt vesz a hazai szabadvallás-tanárok szakmai találkozóin és továbbképzésein. E mellett részt vesz a tanári kollégium által felkért mentorral való rendszeres szakmai konzultációkon.

7. Intézményvezető

A Waldorf-iskolákban az intézményvezetőt a Tanári Kollégium döntése alapján a fenntartó bízza meg, pályázati eljárást az iskolák alkalmazhatnak. Az iskolaképviselőnek az állami kötelezettségeknek megfelelő végzettséggel kell rendelkeznie.

8. Egyéb rendelkezések

1. Új alkalmazás esetén osztálytanítóként az a pedagógus is foglalkoztatható, aki tanulmányait a Waldorf-osztálytanító képesítést nyújtó képzésben a munkába lépés évében megkezdte.
2. Ha a Waldorf-iskolában foglalkoztatott pedagógus szakképzettsége e kerettantervben meghatározott képesítésnek nem felel meg, és a kerettanterv jóváhagyásakor
  - a) a nyugdíjjogosultság eléréséhez szükséges korhatárig tíz évnél kevesebb ideje van, legfeljebb a nyugdíjkorhatár eléréséig változatlan munkakörben tovább foglalkoztatható,
  - b) a nyugdíjjogosultság eléréséhez szükséges korhatárig tíz évnél több ideje van, a kerettanterv jóváhagyásától számított öt év után csak akkor foglalkoztatható tovább pedagógus-munkakörben, ha tanulmányait az előírt szakképzettséget nyújtó képzésben megkezdte.
  - c) legalább 8 éves Waldorf-iskolában pedagógus munkakörben eltöltött gyakorlattal rendelkezik, az iskola ajánlásával mentesül a Waldorf-képesítés megszerzése alól.
  - d) A b) pontban meghatározottak alól mentesül és változatlan munkakörben tovább foglalkoztatható a Waldorf-iskolában tanító pedagógus, ha rendelkezik Waldorf-képesítéssel és a kerettanterv jóváhagyásakor Waldorf-iskolában pedagógus munkakörben való foglalkoztatása eléri a tizenöt évet.
3. Új alapítású Waldorf-iskolák osztálytanítói az iskola működésének első három évében a Magyar Waldorf Szövetség megfelelő testületével egyeztetve mentességet kaphatnak a fenti esetekben meghatározott szakos végzettségek alól, kivéve a Waldorf-kerettanterv alapján bevezetett speciális tantárgyakat (l. fentebb, 5. pont)
4. Pedagógusképző felsőoktatási intézmény hallgatójának iskolai gyakorlati képzés vezetésére vagy pedagógusok továbbképzésére vezető tanári (gyakorlatvezető tanítói), továbbá szaktanácsadói megbízást az kaphat, akinek Waldorf-pedagógus munkakör betöltéséhez szükséges felsőfokú iskolai végzettsége és szakképzettsége, valamint Waldorf-iskolai nevelő-oktató munkában eltöltött legalább ötéves szakmai gyakorlata van.

MINŐSÉGGONDOZÁS A WALDORF-ISKOLÁKBAN

Bevezető

A minőség gondozása vagy biztosítása?

A nemzetközi Waldorf-mozgalom 1999-ben rendezte első minőségbiztosítási konferenciáját Rotterdamban, melyet továbbiak követtek 2001-ben Zürichben, 2005-ben Berlinben, 2008-ban Budapesten. Ezekon a konferenciákon az volt a központi téma, hogy hogyan lehet minél jobb minőséget, minél magasabb színvonalat elérni a Waldorf-intézményekben. Az első konferenciákon sok eljárás bemutatására került sor, sok pozitív tapasztalatot osztottak meg az előadók, de a konferenciák résztvevői közül sokan mégis szkeptikusok maradtak, mert hiteltelennek érezték, hogy különböző eljárásokkal biztosítani lehet, hogy jól működjön egy Waldorf-iskola. Azt fogalmazták meg a minőségbiztosítási eljárásokkal szemben, hogy az iskola minősége elsősorban azon múlik, milyen pedagógusok dolgoznak benne: jó pedagógusok jó iskolát csinálnak mindenféle eljárás nélkül is, a rosszak pedig rosszat. Másik aggályuk az volt, hogy ezek az eljárások elterelik a figyelmet az iskola alapfeladatáról, a nevelésről. További ellenvetés volt a kollégák részéről, hogy sok plusz adminisztrációs feladattal járnak a bemutatott eljárások, amik megint csak a gyermekekkel való foglalkozástól veszik el az időt.

Vagyis elmondható, hogy sokáig nagy volt az ellenállás a konferencia résztvevői, vagyis a gyakorló pedagógusok körében. A konferencia programjában szerencsére az előadások mellett voltak fórumbeszélgetések is, ahol volt lehetőség ezeknek az aggályoknak felvetésére, megvitatására. Ezekon a vitákon fogalmazták meg a kollégák, hogy az iskola, különösen egy Waldorf-iskola, úgy működik, mint egy élő organizmus, megvannak a szervesen kialakult működési folyamatai. Egyet értettek a résztvevők azonban abban, hogy bár egy külső mechanikus eljárással nem lehet biztosítani azt, hogy az iskola jól működjön, de lehet vigyázni az iskola egészségére, lehet gondoskodni arról, hogy a lehető legjobb módon élje a mindennapjait s a vele kapcsolatban lévő emberek a lehető legjobban érezzék magukat a helyükön (gyermekek, pedagógusok és szülők egyaránt), vagyis sokat lehet tenni azért, hogy az iskola jó minőségű, jó hírű legyen. E viták eredményeképpen fogalmazták meg a kollégák, hogy mindannyian gondoskodni akarnak arról, hogy az intézményben magas színvonalú oktatás, nevelés történjen, de nem gondolják, hogy egy eljárás önmagában a jó minőséget biztosítani tudja. Ezért bevezettek egy új fogalmat a 2001-es zürichi konferencián, a „Quality Care” fogalmát, amit magyarra a MINŐSÉGGONDOZÁS szóösszetétellel fordítottunk le.

A 2001-es Zürichi konferencia óta mi is ezt a fogalmat használjuk, mert meglátásunk szerint ez a fogalom magában hordozza a Waldorf-pedagógusok törekvését és elkötelezettségét a jó minőségű nevelés és oktatás iránt.

1. A Waldorf-pedagógiából adódó minőségi sajátosságok

Az első Waldorf-iskola 1919-ben Stuttgartban nyitotta meg kapuit Rudolf Steiner szakmai vezetésével. Rudolf Steinernek az akkori tanárok számára tartott előadásai és az iskola indításakor folytatott szemináriumi beszélgetések a mai kor pedagógusai számára is alapvető iránymutatást nyújtanak a Waldorf-pedagógia alapelveit illetően. A Waldorf-pedagógia tartalmi alapelvei mellett olyan működési elveket is tartalmaznak, amiket a Waldorf-pedagógia minőségi sajátosságainak is tekinthetünk annak ellenére, hogy ezek megfogalmazására sok-sok évtizeddel azelőtt került sor, hogy a minőségbiztosítás vagy minőség gondozás fogalmai megjelentek volna az oktatás területén.

Nézzük meg most két szempontból ezeket az alapelveket, először az iskola szereplőinek oldaláról, majd az intézmény működésének szemszögéből.

Az iskola szereplőit érintő alapelvek

Tevékenységünk középpontjában a gyermek áll.

Minden Waldorf-intézmény, legyen az óvoda vagy iskola, elsődleges céljának tekinti a GYERMEK fejlődésének segítségét. Nem a gyermekekét általában, hanem az egyes gyermekét, az iskolába járó minden egyes gyermekét, külön-külön. Ezen a helyen nem feladatom a pedagógiai célok részletes kifejtése, de amiatt szükséges megemlíteni ezt az elsődleges célt, mert ez okozza, hogy olyan sajátos a Waldorf-iskolák oktatás-szervezési rendszere és más működési alapelvek is erre a célra vezethetők vissza.

A pedagógus egyéni felelőssége

A Waldorf-iskolában kiemelt hangsúlyt kap a pedagógusok egyéni felelőssége elsősorban amiatt, mert a nevelést és az oktatást nem egy tevékenység eredményének tartjuk, hanem a gyermek és a pedagógus között létrejövő szabad interakciónak, ahol a pedagógus teljes személyiségével nevel azáltal, hogy kreatívan alkalmazza a gyermek egyéni fejlődését leginkább segítő pedagógiai eszközöket. Mindehhez nagy szakmai felkészültség, fejlett művészi érzék és sok-sok önnevelés szükséges a pedagógusok részéről. Ezért már az első Waldorf-iskola indításakor elvárás volt a pedagógusokkal szemben a rendszeres önértékelés (napi rendszerességű visszatekintés) és olyan gyakorlatok végzése, amelyek által a pedagógusok olyan lelki erőkre tehetnek szert, melyek a mindennapi feladatok ellátásához, a hibákból való tanuláshoz és a morális fejlődéshez is segítséget jelentenek.

A pedagógusok közössége

Az egyes pedagógus felelősségét az előbb említettük, nem szabad megfejeltkeznünk ugyanakkor arról, hogy az iskola teljes pedagógiai életéért a pedagógusok közössége felel. A pedagógusok közösségét Pedagógiai Kollégiumnak, vagy Tanári Kollégiumnak nevezzük, akik egymás munkáját segítve komoly együttműködésben vezetik az iskola pedagógiai életét.

A Tanári Kollégium vagy Pedagógiai Kollégium határozza meg az iskola Pedagógiai Programját.

A Tanári Kollégium, vagy Pedagógiai Kollégium alakítja ki az új pedagógus kollégák felvételének folyamatát és gondoskodik arról, hogy a felvétel után az új kolléga bevezetése minél gördülékenyebben történjen. – Tekintve, hogy az Waldorf-iskolák működése sok ponton eltér a hagyományos iskolákétól szükséges a kiemelt figyelem ezen eltérések megismeréséhez. – Az új kolléga segítségének, bevezetésének legalkalmasabb eszköze a Mentorálás, amikor az új kolléga mellé egy olyan kollégát – mentort – választ a Tanári Kollégium, aki nagy tapasztalattal bír és már régóta az intézményben dolgozik. A mentor feladata, hogy folyamatosan figyelemmel kísérje az új kolléga munkáját, segítséget nyújtson, tanácsokkal lássa el, megismertesse vele az intézmény szokásrendjét, működési szabályait. Így az új belépőnek van kihez fordulnia kérdéseivel, nem érzi magát idegennek, tájékozatlannak az új környezetben.

A Tanári Kollégium vagy Pedagógiai Kollégium tagjai minden héten találkoznak az ún. Tanári / Pedagógiai konferencián, ahol egyrészt közös pedagógiai munkát folytatnak, másrészt megbeszélik az aktuális feladatokat. Minden iskola maga határozza meg a konferencia konkrét tartalmát és menetét, de azt elmondhatjuk, hogy egy Konferencia általában a következő jól elkülöníthető részekből áll.

- A Stúdium, melynek keretében Waldorf-pedagógiai szakirodalom egyes elemeinek közös feldolgozása történik. A kollégák közösen mélyednek el a Waldorf-pedagógia alap elveiben, így alakul ki a közös értés, az „egy-et-értés” a kollégiumon belül.

- Gyermek-megbeszélés vagy osztálymegbeszélés, ahol előre meghatározott metódus alapján fordítják a kollégák figyelmüket egy-egy gyermek, vagy egy-egy osztály pedagógiai problémájának megoldására. Így az osztálytanítók, vagy a szaktanárok az egész kollégium segítségével tudják megoldani a számukra nehéz pedagógiai feladatokat.
- Közös művészi tevékenység, ahol a pedagógusok közösen vesznek részt valamilyen alkotó, művészi folyamatban (éneklés, festés, euritmia, vagy akármi más). A közös művészi tevékenység hozzájárul ahhoz, hogy a pedagógusok a nevelést, mint művészi alkotó munkát élhessék meg, továbbá sokat segít a közösség összekovácsolásában, az együvé tartozás érzésének s a bizalom légkörének kialakításában.

A konferenciamunka elengedhetetlen az iskola egységes pedagógiai arculatának kialakításához és a pedagógusok szakmai fejlődéséhez.

A Tanári Kollégium vagy Pedagógiai Kollégium feladata a pedagógiai munka belső értékelési rendszerének kialakítása és megvalósítása is. Minden iskola maga fogalmazza meg, hogy milyen rendszer szerint járnak a kollégák egymás óráit meglátogatni, és milyen rendszer szerint tartanak visszatekintéseket, rátekintéseket egymás munkáira, beszámolókat, stb...

Az iskolánkénti különbségek mellett is elmondható, hogy iskoláinkban minden tanév végén sor kerül a Tanárértékelésekre. Ezekben a beszámolóknak a kollégák önértékelése emellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a kollégák visszajelzései (hospitálások, illetve az együttműködés tapasztalatai alapján), a diákok értékelései, illetve a szülői értékelések is. A tanárértékelések közül kiemelt jelentőségűek a végzős (8-os) osztálytanító, illetve a végzős (13-os) osztálykísérő visszatekintése az osztályával együtt töltött évekre. Az itt megfogalmazott tapasztalatok az egész iskola életére hatással vannak.

A szülők szerepe a pedagógiában

Az iskolai élet harmadik szereplője a gyermek és a pedagógus mellett a szülő. Mivel a szülőnek azzal együtt, hogy gyermekének iskolai nevelését és oktatását a pedagógusokra bízta, továbbra is jelentős szerepe van a gyermek nevelésében, ezért a Waldorf-iskolában úgy tartjuk, hogy a gyermek fejlődésének biztosítása a szülő és a pedagógus közös felelőssége. Ennek a közös felelősségnek a viseléséhez elengedhetetlen a szülők és a pedagógusok nyílt, bizalomteljes együttműködése, problémamegoldásra törekvő hozzáállása.

Emiatt iskoláinkban különös hangsúlyt fektetünk a szülőkkel való együttműködésre, havi rendszerességgű szülői esteken és egyéb rendezvényeken beszélgetünk a szülőkkel a Waldorf-pedagógiáról, a gyermekek életkorából adódó pedagógiai kérdésekről és rendszeresen tartunk fogadó órákat is. Sok iskolai rendezvényt szervezünk a szülők részvételével, amelyek során közvetlen személyes kapcsolatok tudnak kialakulni a szülők és a pedagógusok között.

Az intézményi működést érintő alapelvek:

Autonómia, egyéni felelősség, önigazgatás

Rudolf Steiner az első Waldorf-iskola megalapítása előtt előadásokban foglalta össze a pedagógiai alapelveit (ezek az előadások magyarul az Általános embertan, mint a pedagógia alapja címmel jelentek meg a Genius kiadó és a Magyar Waldorf Szövetség közös kiadásában) az előadássorozat előtti este 1919. augusztus 20-án, dr. Steiner egy megnyitó beszédet tartott, ahol nem a pedagógiáról, hanem a pedagógia céljáról beszélt. Arról, hogy a Waldorf-iskolának valódi kulturális tetté kell válnia, hogy a társadalom megújításának eszközévé lehessen. Itt olvashatunk a Waldorf-iskola sajátos működési elvéről és az egyéni felelősség jelentőségéről is. „...Ezért nem irányítási, hanem

igazgatási elvek alapján alakítjuk ki az iskola működését, és republikánus módon fogjuk irányítani. Egy valódi tanár-köztársaságban nem támaszkodhatunk kényelmes vánszokként olyan rendszabályokra, amelyek az igazgatóságtól jönnek. Nekünk kell belevinnünk (magunkban hordoznunk) mindazt, ami megadja a lehetőséget a teljes felelősség viseléséhez az iránt, amit tennünk kell. Mindenkinek magának kell a teljes felelősséget viselnie....”

Ezen alapelvek mentén születik egy-egy Waldorf-iskola azoknak az embereknek szabad kezdeményezése által, akik a Waldorf-pedagógiában a kultúrtettet, a társadalom formáló feladatot látják. Az egyének belső elhatározásaiból közös cél születik és a közös célért küzdő emberek (szülők és pedagógusok) közösséget alkotnak, amely jogilag egy civil szervezet alakját veszi fel, és az így létrejött civil szervezet válik az iskola alapítójává és fenntartójává. A feladat nagyságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Olyan feladatra vállalkoznak szülők és pedagógusok, ami igen nagy hozzáértést és elköteleződést kíván. A gyermek nevelésére egy új forma létrehozásával vállalkoznak: autonómián, egyéni felelősségen és öngazgatáson alapuló iskolai működést alakítanak ki, mert tudják, hogy minden, ami körülveszi a gyermeket, még az iskola struktúrája is nevelő hatással bír.

Tanuló közösség

Az öngazgatásból adódóan az iskola működtetésével kapcsolatos szervezési feladatok éppúgy hozzá tartoznak a pedagógusok feladataihoz, mint a tanórák megtartása. A tanulók szociális képességeinek fejlesztése ott kezdődik, hogy a gyermeket körülvevő felnőttek is nap, mint nap fejlesztik szociális készségüket. Az együttműködés területén elsősorban példával nevelnek. Szükség van a folyamatos tanulásra az új és újabb feladatok megoldásához, így válik a Waldorf-közösség tanuló közösséggé, ahol nemcsak a gyermek, hanem a közösség minden tagja fejlődhet.

Szülők és pedagógusok együtt a gyermekekért

Ahogy az iskola a szülők és a pedagógusok közös elhatározásából születik, úgy a szülők és a pedagógusok egymást segítő és kiegészítő együttműködése elengedhetetlen a működés éve alatt is. Az iskola a gyermekért van s a szülők és a pedagógusok együtt tesznek meg mindent, hogy a gyermek nevelése, oktatása a lehető legjobb mederben folyjon. Ez a szokatlanul intenzív együttműködés a közösséghez újonnan kapcsolódó szülők számára először meglepő, de a tapasztalat azt mutatja, hogyha az iskola kellő figyelmet fordít az új szülők bevezetésére, akkor a kezdeti idegenség nem sokáig tart. Hamar megértik az újonnan érkezett szülők is a nevelésnek és az intézmény fenntartásának közös felelősségét. Hiszen egy Waldorf-iskolában a szülői szerepek bővebbek egy „átlagos iskolai” szülői feladatnál abból adódóan, hogy az iskoláinkat fenntartó civil szervezetek lényegében a szülőkből állnak, akik ezáltal jogilag és gazdaságilag is felelősek az intézmény-működéséért. Így elmondható, hogy a Waldorf-szülők a pedagógiai együttműködés mellett napi szinten részt vesznek az intézmény-fenntartás és működtetés feladataiban is.

Tudatosság az intézményi működésben

Ahogy a pedagógiában törekszenek a Waldorf-iskolák a lehető legmagasabb színvonal elérésére, úgy az intézményi működés terén is a minél gördülékenyebb működés, a problémák kiküszöbölése s a folyamatok folyamatos jobbá tétele a cél. Ennek érdekében az intézmények különböző minőség-gondozási eljárásokat alkalmaznak. Jelenleg még nincs egységes minőség-gondozási rendszer a Waldorf-iskolák körében. Az intézményi autonómia alapján minden intézmény maga dönt arról, hogy melyik rendszert választja. Ugyanakkor elmondható, hogy a Magyar Waldorf Szövetségben, azon belül az Iskolák Gyűlésében megszületett az elhatározás arra vonatkozóan, hogy az iskolák közösen kialakítanak egy olyan minőség-gondozási rendszert, amely elkészülte után meghatározó lesz a Waldorf-intézményekre nézve.

2. Az intézmények együttműködése a Magyar Waldorf Szövetségben

Ha a minőség gondozás első szintjének az intézményen belüli minőség gondozást tekintjük, akkor egy második, magasabb szintnek tekinthetjük az intézmények közötti együttműködésben közösen megfogalmazott elvárásokat, alapelveket, kritériumokat.

Az iskolák ilyen együttműködésének tere a Magyar Waldorf Szövetség (MWSZ), mely 1997-ben jött létre és azóta képviseli a Waldorf-intézmények és az egész Waldorf-mozgalom érdekeit.

A MWSZ egyesületi formában működik, jelenleg 78 tagszervezete van (iskolák, óvodák, képzések, intézmény-fenntartó civil szervezetek). Szervezeti struktúrája biztosítja, hogy az iskolák, képviselőik útján, maguk döntsenek az Iskolák Gyűlésében az őket érintő kérdésekről, ahogy az óvodák ugyanígy tesznek az Óvodák Gyűlésében és így tovább.

Így az iskolák aktív együttműködéséből, közös döntések által születnek azok a dokumentumok, amelyek kívülről határozzák meg a magyarországi Waldorf-intézmények működését.

Az első ilyen közös döntések által létrejött dokumentum a Magyarországi Waldorf-iskolák Kerettanterve volt, mely első formájában 2001-ben készült el, 2005-ben átdolgozásra került és jelenleg egy újabb átdolgozása folyik.

Második ilyen – a Waldorf-iskolák összefogásán és közös döntésein alapuló – dokumentum a Waldorf-iskolák névhasználati eljárásrendje, melynek alapelvein az iskolák képviselői a 2010/2011-es és a 2011/2012-es tanévben dolgoztak. A következő tanévre maradt a névhasználati eljárásrend közgyűlés általi elfogadása, és az eljárások lefolytatása.

Következő közös kritériumrendszer felállítását a Minőség gondozás területén határozta el az Iskolák Gyűlése, ennek kidolgozását a következő tanévre tervezik a kollégák.

3. Waldorf Ház – Pedagógiai Szolgáltató Intézet

A Waldorf-intézmények minőség gondozásának elengedhetetlen támasza a Waldorf-pedagógiai alapokon, országos feladatellátással működő Pedagógiai Szolgáltató Intézet, melyet a MWSZ 2008-ban Waldorf Ház néven alapított.

A Waldorf Ház a pedagógiai tanácsadás, a pedagógiai tájékoztatás, az intézményműködtetés, pedagógiai értékelés területén, valamint továbbképzések szervezésében nyújt szolgáltatásokat Waldorf-pedagógusoknak, -szülőknek, -fenntartóknak és a Waldorf-pedagógia iránt érdeklődőknek. Célja, hogy szolgáltatásaival a Waldorf-intézmények munkáját segítse és ezáltal hozzájáruljon megerősödésükhöz, az ott folyó szakmai munka minőségének javulásához.

Tevékenységei közül kiemelendők a Waldorf-pedagógiai továbbképzések, melyek egyedülálló továbbképzési lehetőségeket biztosítanak tanárainknak; az intézmény-működtetéssel kapcsolatos konzultációk, melyek a Waldorf-iskolák sajátos működési elveit és a szintén sajátos jogi helyzetét ismerve nyújt segítséget az intézmény-működtetéssel foglalkozó kollégáknak, civil intézmény-fenntartóknak; és végül de nem utolsósorban említeném az „Utak a minőséghez” elnevezésű minőség gondozási eljárást, mely szintén a Waldorf Ház által szervezett rendezvények és képzések által kezdett meghonosodni Magyarországon.

4. Nemzetközi viszonylat

Az országos szinten egyesületi formában együttműködő Waldorf-intézményeink a nemzetközi Waldorf-mozgalomhoz is sok szálon kapcsolódnak.

Elsősorban képviselőink útján részt veszünk a nemzetközi Waldorf-szervezetek munkájában

- ECSWE: European Council for Steiner Waldorf Education,
- IASWECE: International Association for Steiner Waldorf Early Childhood Education,
- IAO: Internationale Assoziation für Waldorfpädagogik in Mittel- und Osteuropa und weiter östlichen Ländern e.V.)

Másrészt sok kollégánk vesz részt a különböző nemzetközi szervezetek által szervezett továbbképzéseken, pedagógiai találkozók.

„Utak a minőséghez” eljárás bemutatása:

A nemzetközi együttműködés egyik eredményeképpen jutott el Magyarországra az a svájci kollégák által kidolgozott, „Utak a minőséghez” nevű minőség gondozási eljárás, amely a Waldorf-intézmények sajátosságait messzemenően figyelembe véve segíti az intézmény működésének javítását, a közösség tudatossági szintjének emelését, az intézményi célok szolgálatát.

Egyre több intézmény ismerkedik meg ezzel az eljárással és a megismerés után egyre többen döntenek úgy, hogy ezt az eljárást akarják bevezetni a mindennapi működésük színvonalának emelésére.

Álljon itt egy rövid ismertető az „Utak a minőséghez” eljárásról:

Az „Utak a minőséghez” nevű minőség gondozási eljárást a svájci székhelyű Stiftung „Wege zur Qualität” munkatársai dolgozták ki azzal a céllal, hogy az olyan intézmények számára, ahol a munka ember-ember közötti kapcsolatokon alapul, releváns minőségbiztosítási megoldást nyújtson. Az eljárás különlegessége, hogy az ipari termelésben ismert vásárló-termék-folyamatszabályozás alapú minőségbiztosítás helyett az ember-ember közötti kapcsolat szabadságának biztosítására helyezi a hangsúlyt azt vizsgálva, hogy milyen körülményeket kell ahhoz biztosítani, hogy az emberi kapcsolatokon alapuló ún. kapcsolati-szolgáltatás (tanítás, nevelés, gyógyítás, gondozás) a lehető legjobb minőségben valósulhasson meg az intézményben.

Az eljárás az intézmény működésének alábbi 12 területét öleli fel:

1. Feladatkitűzés

Egy intézmény szolgáltatásainak a minőségi követelményei, valamint ezek megítélése azokról a feladatokról és céloktól függ, amelyekre az intézmény maga vállalt kötelezettséget. Azokat a feladatokat, amelyek a mindenkori célcsoport igényeihez igazodnak, egy kötelező jellegű vezérképben határozzák meg. Ezáltal a vezérkép szakmai és jogi alapul szolgál (teljesítményígéret) az intézmény minden belső és külső szerződő fele számára.

2. Egyéni felelősség

Egy intézmény olyan mértékben tudja betölteni feladatát, amilyen mértékben az alkalmazottak hajlandók és képesek felelősséget vállalni (helyi delegáció). Ez egyrészt a feladatkitűzésen való rendszeres munkálkodással, valamint az alkalmazottak szakmai, szervezeti és szociális képzettségének állandó biztosításával érhető el; másrészt – a rendszeres visszatekintés és periodikus beszámolók segítségével – ellentétes irányból is reflektálnak a valóságos fejlődésre. Ez az ingamozgás jellegű

munkaritmus képezi „dinamikus delegációként” a fenti eljárás alapvető folyamatát, és ezzel a minőség megteremtésének, megtartásának és az innovatív minőségfejlesztésnek a feltételét.

3. Képesség és tudás

A teljesítmény minőségét döntően meghatározza a résztvevő munkatársak képessége és tudása. A minőségi célokból vezethető le, hogy a funkció-orientált követelmények alapján milyen legyen az alkalmazottak képzettsége. Másrészt a folyamatosan felhalmozódó tapasztalatok szakmai, szervezeti és szociális tekintetben állandó képzési és továbbképzési szükségletet eredményeznek, hogy a rendelkezésre álló szaktudás és szakmai képességek minden felelősségi szinten korszerűek, színvonalasak legyenek. Az „Utak a minőséghez” a külső továbbképzési lehetőségek mellett az intézményen belüli tanulási folyamatok megszervezésére helyezi a hangsúlyt, amelynek a meglévő munkastruktúrákba és -folyamatokba való integrációja a nap mint nap növekvő tapasztalatpotenciált nélkülözhetetlen továbbképzési forrássá teszi. A képesség és tudás területéhez az együttműködési képességek is hozzátartoznak.

4. Szabadság

Az eljáráshoz alapvetően hozzátartozik, hogy mindenekeelőtt azoknak a feladatoknak, amelyek egyes személyekhez kötődnek, egyre inkább egyedivé, személyre szabottá kell válniuk. Az egyes ember helyzetébe történő beleélés képessége – mint az emberi kapcsolatokon alapuló szolgáltatások fontos minőségi mutatója –, csak akkor bontakozhat ki, ha a kompetens felelősségviselők számára alkotó munkatereket tudnak biztosítani egy teljesítményorientált intézményben is. A feladatleírások ezért nemcsak a munkához kapcsolódó kötelezettségeket tartalmazzák, hanem a kreatívan alakítandó kompetencia- és felelősségterületeket is tisztázzák. A 3. területen leírt képzés és továbbképzés megvalósítása, valamint a 2. területen tárgyalt mindenkor reflektáló folyamatokba történő beágyazás biztosítja, hogy a feladatteljesítésnek ez a nyitott része ne fusson vakvágányra.

5. Bizalom

Minden szervezeti szabályozás ellenére sem jöhet létre egy intézményben minőségileg magas szintű munka az érintettek közötti bizalom nélkül. Mivel a bizalmat nem lehet „elrendelni”, ez a terület azokkal a feltételekkel foglalkozik, amelyek között létrejöhet és megmaradhat, ill. megerősödhet a bizalom. Az ehhez szükséges formák és viselkedésmódok kutatása mellett ehhez a területhez tartozik a bekövetkezett bizalomhiány kezelésének szabályozása is.

A bizalomteremtő intézkedések kérdése egyrészt az alkalmazottak közötti kapcsolatokat érinti (alá/főlé-, valamint mellérendeltségi viszonyban egyaránt), másrészt a szolgáltatásokat igénybe vevőkhez, hozzátartozóikhoz, ill. az intézmény más partnereihez – mint a hivatalok és/vagy költségviselők – fűződő viszonyokat, ha különböző súlyozottsággal is.

6. Védelem

A megfelelő egyeztetések (jogok és köteleességek) képezik az együttműködés minden formájának az alapját, ezáltal az egyes cselekedetek egy célirányos egészévé állnak össze. Az „Utak a minőséghez” a felnőttek közötti megegyezések legmegfelelőbb formájának a szerződést, ill. a megállapodást tartja. Ez tulajdonképpen csak az egyéni és együttes felelősség elvének következetes alkalmazása, egy szerződés ugyanis kétoldalú kötelezettségvállalást és a közös feladatvállalás teljesítési szándékát jelenti a szerződő felek részéről. Így a szerződéseknek kettős védelmi jellegük van: minden más szerződő fél számára garantálják a szerződésben vállalt (saját) szolgáltatás teljesítését (teljesítési kötelezettség), ezzel együtt biztosítják a saját felelősségi területet a másik fél túlkapásaival

szemben (kompetenciavédelem). Mivel egy szerződés alapja a közös akarat, a szerződésben foglaltak teljesítéséért mindkét fél felelős. A külső, az intézmény számára kötelező előírások automatikusan a belső szerződések részének minősülnek.

7. Pénzügyi kiegyenlítés

A feladatkitűzés megvalósítását és annak minőségét döntően befolyásolják a rendelkezésre álló anyagi eszközök. Ezekről függ ugyanis, el lehet-e végezni a munkát, és ha igen, milyen személyi és tárgyi feltételekkel. Minél hosszabb távon biztosítottak az anyagi eszközök, annál inkább lehet a feladatteljesítésre koncentrálni. A pénzügyi kiegyenlítést illetően három szempont áll a középpontban. – 1. Az eszközök előteremtése: Az anyagi eszközök elsősorban a teljesítések ellenértékéeként és hozzájárulások formájában folynak be az intézmény számlájára. – 2. Az eszközfelhasználás: Mennyire célszerűen, szakszerűen és gazdaságosan használják fel a kapott anyagi eszközöket? – 3. Az anyagi szükségletek meghatározása: A hozzáállás a pénzügyekhez hosszú távon attól függ, milyen mértékben vonják be tudatosan az érintetteket feladatukhoz mérten a költségvetés kidolgozásába és kezelésébe.

8. Felismerésből fakadó felelősség

A munkateljesítmény alapja, hogy mind a felelősségviselők, mind az alkalmazottak helyesen értelmezzék a feladatot. Az ehhez szükséges szakmai tudás és képességek (l. 3. terület) elsősorban azokhoz a tevékenységekhez igazodnak, amelyek a mindenkori feladatok teljesítéséhez szükségesek, ezért elsősorban speciális tudásról van szó. Az emberi kapcsolatokon alapuló szolgáltatások esetén nem lehet elválasztani a teljesítés megtörténtét a teljes emberi létnek, az emberi individualitásnak és felépítettségének, belső fejlődésének, biográfiai élethelyzetének, valamint kapcsolati és társadalmi beágyazottságának megértésétől. Így a megértésnek olyan irányokba is ki kell terjednie, ahol a szakmai tudás csak részlegesen van jelen. Ebből egy olyan folyamatos felismerési folyamat alakul ki, amin állandóan dolgozni kell. Ezzel a munkával létrejön egyrészt az alkalmazottak speciálisan különböző tevékenységeinek közös alapja, másrészt kialakul a saját feladatkitűzéssel szemben egy reflektáló-kritikai tudatosság.

9. Egyéni fejlődés

Az együttműködés tapasztalatai alapján köztudott, hogy a teljesítmény minősége messzemenően függ a résztvevők hozzáállásától. Minél igényesebbek a feladatok, annál inkább fontos, hogy maguk az emberek is felnőhessenek hozzájuk, és fejlődésük biztosított legyen. Hogy milyen mértékű az effajta fejlődés, az egyrészt attól függ, hogy a résztvevők megtanulják-e saját kezükbe venni fejlődésüket. Másrészt arról van szó, hogy az együttműködési folyamatokat úgy szervezzék, hogy ösztönözzék és támogassák a fejlődést. Külön jelentősége van annak, hogy figyelembe vegyék és kialakítsák a munka világa és a privát szféra közötti határt.

10. A jelennek megfelelő cselekvés

Minden intézmény részese az állandóan változó társadalmi életnek. A saját változásnak belső vagy külső konkrét indítékai lehetnek. Ez különösen érvényes az emberi kapcsolatokon alapuló szolgáltatásokra, amikor a cselekedet tárgya az ember, aki egyben önálló szubjektum: amennyiben magát az embert mint egy már állandóan fejlődő lényt tekintünk, ennek megfelelően kell a kapcsolati szolgáltatásoknak is átalakulniuk. A civilizációs környezet is, amely nagy sebességgel fejlődik, hasonlóképpen egyre újabb tájékozódási és szervezési kihívás elé állítja az intézményeket. Míg korábban a teljesítmény állandósága volt a minőség jelzője, addig ez ma egy intézménynek az a képessége, hogy a változásokra időben és alkotó módon reagáljon. A „jelennek megfelelő cselekvés” munkaterületén arról van szó, hogy egy intézmény mennyire érzékeli időben a változtatás szükségességét,

hogyan kezeli ezeket a felismeréseket, és milyen módon reagál ezekre a kihívásokra anélkül, hogy elvesztené impulzusát.

11. Individualitás / egyén és közösség

Minden munkaközösség a választott jogi forma révén társadalmilag elismert jogi személlyé válik, amely felelős magáért. Ezen saját maga választotta egység szakmai és személyügyi alakítása, szervezése és igazgatása az öngazgatás, és egyben az intézmény vezetőségének a feladata. Amennyiben az egységet elsősorban eszköz és szervezeti vonatkozásban igyekeznek megvalósítani, akkor az intézmény teljesítményének a standardizálása felé mozdulnak el. Az alkotói cselekvés által létrejövő egyéni differenciálási lehetőség, amely szükséges az emberi kapcsolatokon alapuló szolgáltatásokhoz, ebben az esetben áldozatul esik az intézményi egység elvének. – Ha ezzel szemben minden személyes szándék esetében az egyéni-alkotónak a célzatos szabályfeloldó elvét alkalmazzák, úgy szubjektíven visszaélnék az intézmény egységével. Az öngazgatás akkor éri el minőségbeli célkitűzéseit, ha az alkalmazottak egyéni tevékenységeiben az egész közösség szándékai fejeződnek ki, és ha a közösség támogatja az alkalmazottak egyéni felelősségteljes tevékenységét (l. A vezérkép). A vezető szerveknek az a feladatuk, hogy a két szükséges tendencia között (egység és egyén) harmóniát teremtsenek.

12. A közösség, mint sors

Csak úgy maradhat vagy erősödhet meg hosszú távon a résztvevők azon szándéka, hogy odaadón dolgozzanak egy munkaközösség céljaiért, ha a feladatkitűzéshez fűződő érdekeltségen túl kialakítják a többi érdekelt iránti kölcsönös érdeklődést is. Ez kiemelten vonatkozik a kapcsolati szolgáltatásokra, ahol maga az ember a tevékenység tárgya. Egyértelműen látható a munkahelyen töltött idő élethosszhoz viszonyított nagy arányából, hogy milyen mértékben befolyásolják a munkában szerzett tapasztalatok az életút fejlődését és ezzel az érintettek sorsát. Ami az ott dolgozókra érvényes, még erőteljesebben áll azokra, akik az intézmény szolgáltatásait keresik, és igénybe veszik. Amit az intézményben és az intézmény révén megtapasztalnak, az kötődésük ideje alatt teljes életvezetésük jelentős részét teszi ki. Ezért az intézmény nemcsak egy szervezeti egység, hanem egyben szociális felelősségközösség is. Nemcsak a tevékenység tartalma, a „mit” fontos, hanem a „ki” és a „hogyan” is.

A WALDORF-ISKOLÁK ÖNIGAZGATÓ RENDSZERE, SZERVEZETE ÉS MŰKÖDÉSE

I. A Waldorf-iskolák típusai

- nyolc évfolyammal működő Waldorf-iskola, amely ellátja az általános iskola és az alapfokú művészeti iskola alapfeladatát
- tizenhárom évfolyamos Waldorf-iskola, amely többcélú intézményként (egységes iskola, közös igazgatású többcélú intézmény) ellátja az általános iskola, a gimnázium és az alapfokú művészeti iskola alapfeladatát
- öt évfolyamos Waldorf-középiskola, amely ellátja a gimnázium és az alapfokú művészeti iskola alapfeladatát
- Waldorf-iskola egész napos iskolaként is megszervezheti az oktatást a jelen kerettantervben foglaltak megtartásával és megfelelő alkalmazásával

II. Az alapfokú művészetoktatás sajátosságai

- A Waldorf-iskola választásával a tanuló (szülő) egyben azt is választja és elfogadja, hogy a Waldorf-iskolában kötelezően részesül alapfokú művészetoktatásban. Erre figyelemmel a Waldorf-iskola tanulója további alapfokú művészeti képzésbe a mindenkori jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően kapcsolódhat be.
- Az alternatív Waldorf-művészetoktatás sajátosságait a kerettanterv IV. fejezetének (A Waldorf-iskolák művészeti nevelésének kerettanterve az 1-12. évfolyamokon) bevezető rendelkezései mutatják be.
- A sajátosságokból fakadóan a művészeti csoportok megegyeznek az osztályokkal, a közismereti órák és a művészeti órák egymástól nem különülnek el, együttesen és egységesen alkotják a Waldorf-nevelést. Ez megjelenik az adminisztrációban is: az iskola a két köznevelési alapfeladat együttes nyilvántartására egységes tanügyi dokumentációt vezet.

Tanulói kötelező órák

A kerettanterv két tantervi programot tartalmaz: az általános műveltséget megalapozó oktatás tantervét, amelynek alapján a tanulók a Waldorf-pedagógia szerint részesülnek általános iskolai és gimnáziumi képzésben, valamint a művészeti nevelés tantervét, amely az alapfokú művészetoktatás alternatív tantervi programja. A két tantervi program egymástól elválaszthatatlanul és egymáshoz kapcsolódva alkotja a Waldorf-pedagógia tantervi modelljét, ezért a művészeti nevelés tantárgyai kötelezőek, a művészeti órák a tanterv által ajánlott szabadon választott órákkal együtt a tanulói kötelező óraszámot megnövelhetik.

III. A Waldorf-iskolák szervezete és öngazgató rendszere

A Waldorf-iskolák öngazgató intézmények, melyek szervezeti életük kialakítása során a Rudolf Steiner által a szociális élet hármasságáról megfogalmazott elvek megvalósítására törekuszenek. A Waldorf-pedagógia legfontosabb célja a szociális megújulás, az egészséges szociális fejlődés, amely tükröződik a Waldorf-iskola szervezeti felépítésében, vezetési szerkezetében. Az iskolák a feladatok delegálásának elvén működnek, amely során egyének és csoportok vállalnak felelősséget

a vezetés és döntéshozatal bizonyos területein a közösen meghatározott célok figyelembevételével. A Waldorf-iskolák a fenntartóiktól elkülönült, szakmai és szervezeti szempontból önálló jogi személyek, köznevelési feladataikat e kerettantervnek megfelelően, a mindenkor hatályos jogszabályokban meghatározott felelősséggel valósítják meg.

A tanári kollégium

- Az iskolát a **Tanári Kollégium** felelős testületként vezeti, dönt az iskolát érintő minden kérdésben és ellátja az igazgatói felelősség körébe tartozó feladatokat. Az iskolát a Kollégium által választott **igazgató/iskolaképviselő** képviseli, aki a jogszabályok szerinti jogok gyakorlása során, valamint minden más esetben a Kollégium döntésének megfelelően jár el. A Tanári Kollégium a heti rendszerességgel tartott *Tanári Konferencián* foglalkozik a pedagógiai munkát érintő kérdésekkel, az igazgatási-működési kérdésekre ajánlott külön *Igazgatási Konferencia* szervezése. A Kollégium a pedagógusok köréből konferenciavezetőt vagy vezetőket választ, a körforgás elvének megfelelően. A Kollégiumban minden pedagógus szabadon alakíthatja ki szakmai munkáját. A közös pedagógiai és igazgatási-működési feladatokból az egyének vagy csoportjaik szabad kezdeményezésre vállalnak, teljes körű felelősséggel.
- Az iskola gazdasági szervezetét a nem pedagógus munkatársak alkotják: a gazdasági vezető (gazdasági felelős), iskolatitkár, könyvelő, gondnok, takarító stb. A gazdasági vezető (gazdasági felelős) az elfogadott iskolai költségvetés alapján, a munkakörére meghatározott jogkörrel és felelősséggel látja el az intézményi gazdálkodással felmerülő feladatokat. A gazdasági szervezet munkatársai részt vesznek az Igazgatási Konferencia munkájában. Az intézmény éves költségvetését a gazdasági vezető készíti elő és a Tanári Kollégium fogadja el.
- A Tanári Kollégium saját döntésével az intézményvezetést részben vagy egészben átruházhatja, és a vezetői feladatok ellátásával – beszámolási és tájékoztatási kötelezettség mellett – *egyszemélyben felelős igazgatót vagy néhány fős vezetői csoportot is megbízhat.*
- A Tanári Kollégium maga alakítja ki működésének rendjét, amely az iskola szervezeti és működési szabályzatának részét képezi.

A fenntartó

A Waldorf-iskolák fenntartói a szülői közösség által működtetett közhasznú civil szervezetek: alapítványok, egyesületek. A fenntartók önálló jogi személyként a hatályos jogszabályoknak megfelelően biztosítják a működési kereteket és – az iskolával közösen kialakított együttműködési rendben – ellátják a fenntartói feladatokat.

A szülői szervezet

A Waldorf-iskolákban a szülők különböző szinteken vesznek részt az intézmény életében. A szellemi élet részesei a szülői estek és egyéb események pedagógiai beszélgetései során, az ünnepeken való részvétel alkalmával, teremtői, amikor hangversenyt, színházat, kiállítást stb. szerveznek az intézmény felnőtt közössége számára. A gyermekek beiratásakor, az iskola rendjének formálásakor a jogi élet résztvevői. Gazdasági szerepben vannak azáltal, hogy támogatják a Waldorf-iskola fenntartásának finanszírozását. Minden egyes szülő hordozója mindhárom funkciónak. A szülők szabad vállalással és felelősen, az iskolával kötött megállapodás, iskolai szabályzat alapján bekapcsolódhatnak az iskolai feladatellátásba. Az iskolákban működhet iskolaszék vagy ennek mintájára más hasonló szervezet is létrehozható.

Szabályozás

- A Waldorf-iskolák szervezetének és működésének alapelvei az egyes intézményekben a helyi sajátosságoknak megfelelően valósulnak meg. Az iskola működése, mint közös cél szolgálatában az intézmény és a fenntartó egymással szorosan együttműködik, jogosítványaitak rendeltetésszerűen és a Waldorf-pedagógiai elvekkel összhangban gyakorolják. Az iskolák – a jogszabályok kötelező előírásainak figyelembe vételével – szervezeti és működési szabályzatukban határozzák meg szervezetük és működésük sajátos felépítését, így különösen: a fenntartóval való együttműködés területeit, formáit és szerveit, valamint a feladat- és felelősségmegosztást, a tanári kollégium szervezetét és működését, az intézményvezetői jogkörök megosztását, az egyszemélyi, testületi vagy közösségi döntés és felelősség területeit és szerveit, illetve munkáltatói minőségükben további belső szabályzatokat alkotnak.
- A Magyar Waldorf Szövetség a Waldorf-iskolák szervezetére és működésére irányelvet, állásfoglalást adhat ki.

IV. A Waldorf-iskolai munkakörök sajátosságai***Fejlesztő pedagógus***

- A Waldorf-pedagógiai célok és feladatok megvalósítása érdekében az iskolákban ajánlott az általános iskolai szakaszban fejlesztő pedagógus alkalmazása.
- A fejlesztő pedagógus feladata az iskolára való készség megállapítása, a teljes tanulói kör rendszeres szűrése, a tanulási és viselkedési nehézségek kiszűrése és ezek nyomán a tanuló fejlesztése, vagy megfelelő fejlesztő szakemberhez, szakmai szervezethez irányítása, e szervekkel folyamatos és rendszeres kapcsolattartás. Fejlesztő pedagógus alkalmazása esetén az általános iskolai szakaszban az iskolapszichológus feladatait a kerettantervi sajátosságok figyelembevételével a fejlesztő pedagógus látja el, alkalmazása megfelel az iskolapszichológus munkakör betöltésének.
- Fejlesztő pedagógus foglalkoztatásának hiányában és a középiskolai képzésben a Waldorf-iskolára az általános előírások vonatkoznak.

Igazgató, igazgató-helyettes

- A Waldorf-iskolákban kialakult gyakorlat, hogy a vezetői munkakörökkel (igazgató, igazgató-helyettes) megbízott pedagógusok nem, vagy csak részben élnek a vezetőkre előírt kötelező óra kedvezményrel, arra is tekintettel, hogy az intézményvezetői feladatok egy részét az öngazgatás folytán a Tanári Kollégium, vagy annak különböző testületei, munkacsoportjai látják el. Amennyiben a vezető a vezetői kötelező órájánál többet tanít, az iskola jogosult a fel nem használt órakedvezményt delegálni a vezetői feladatellátásban közreműködő pedagógusokra.
- A Waldorf-iskolák választhatják a vezetői munkakörök betöltését az általánosan irányadó szabályok szerint is.

Egyéb nem pedagógus munkakörök

- A Waldorf-iskolák többsége évfolyamonként egy, legfeljebb két osztállyal működő, méretüket tekintve kis iskolák. Fenntartóik többségükben szülői kezdeményezésre létrehozott és általuk működtetett civil szervezetek (alapítványok, egyesületek), a fenntartói tevékenységet a mindenkori szülői közösség valósítja meg. Az iskola működésével felmerülő nem pedagógiai feladatok egy részét (gondnoki, karbantartói feladatok, pénzügyi-gazdasági-adminisztrációs

tevékenység) a fenntartó látja el a szülői közösség aktív személyes közreműködésével. A nem pedagógiai feladatok ellátása az iskolában történhet

- a fenntartói tevékenység keretében,
  - külön technikai létszám biztosításával vagy
  - önkéntes szülői közreműködéssel.
- Az iskolák és fenntartóik saját helyi lehetőségeikhez mérten döntenek el és szabályozzák, hogy milyen módon gondoskodnak az egyéb, nem pedagógus munkakörök ellátásáról.

V. A pedagógus munkakör sajátosságai

- A pedagógusokkal szemben többelkövetelményeket támaszt a tanórákra való felkészülés, a Tanári Kollégium ülésein megvalósuló közös pedagógiai munka (gyermek- és osztálymegfigyelések), az önképzés, valamint a Tanári Kollégium vezető szerepére épülő öngazgatás. Munkaköri kötelezettségként jelenik meg a heti rendszerességgel megtartott konferencia-üléseken való részvétel, a vezetői feladatok ellátásában való közreműködés delegálás alapján, amelyek a pedagógus javára kötelező óraként vagy órakedvezményként elszámolhatók.
- Az epochális oktatásszervezésben a szaktantárgyi epochák 3-4 hétig tartó időszakok, a tantárgyi órák tehát a tanévre egyenlőtlenül elosztva jelennek meg. A munkavállalói érdekek megkövetelik és indokolják a munkaidőkeret és ezen belül a kötelező órákra tanítási időkeret alkalmazását. A tanéves viszonylatban alkalmazott átalányelszámolás mellett a tanévi epochális órák havi átlagában számított „kötelezőóra-átalány” kiegyenlítetté teszi a munkaidőt, biztosítva a pedagógus egyenletes havi bérezését.
- Az iskolák mindenkor helyi körülményeik alapján belső szabályzatukban határozzák meg a pedagógusok kötelező óraszámát, az általános előírásoktól eltérő kötött és kötetlen munkaidejét, valamint az osztálytanítók, a szaktanárok és a középiskolai tanárok szabad évre / időszakra való jogosultságának feltételeit és a pedagógus szabad év / időszak alatt ellátandó feladatait.

VI. Tankönyvhasználat, könyvtár

A speciális tankönyvhasználati elvek és az iskolai méretek (egy évfolyamon általában egy osztály) folytán az iskolai könyvtárral szemben támasztott követelmények az általános szabályoktól az alábbiak szerint eltérhetnek.

A Waldorf-iskolában az iskolai könyvtár feladatát kiválthatja nyilvános könyvtár és az iskolai könyvállomány gondozását elláthatják az iskola pedagógusai. A Waldorf-iskolákban a könyvtárra vonatkozó rendelkezéseket azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a minimális állomány 500 könyvtári dokumentum, a könyvtári SZMSZ-nek csak a könyvtárhasználatot és a katalógusrendet kell szabályoznia.

VII. Bizonyítványok, értékelés

- A Waldorf-iskolák szöveges értékelése minden tanuló esetében egyénre szabott, részletes értékelés, amely terjedelme folytán a hivatalos és kötelező bizonyítvány-nyomtatvány (bizonyítványkönyv) formai kereteit meghaladja. A Waldorf-iskolák minden tanulóra kiállítják a bizonyítványkönyvet és abban feltüntetik, hogy a tanulóról szöveges értékelés készült. A tanuló teljesítményéről az egyes Waldorf-iskolákban alkalmazott formai szokásoknak megfelelően kézzel vagy géppel kiállított részletes szöveges értékelés („Waldorf-bizonyítvány”) a hivatalos bizonyítvány-nyomtatványtól elválaszthatatlan, annak hivatalos kiegészítő mellékletét képezi. Az iskolák a szöveges értékelésre rendszeresített, egyedi nyomtatványaik kezelésére és nyilvántartására megfelelően alkalmazzák a bizonyítványokra vonatkozó előírásokat.
- Az iskolák a szöveges értékeléstől a tanuló vagy szülő kérésére nem tekintenek el, az érdemjegyre átváltást kizárólag iskolaváltás és továbbtanulás esetén alkalmazzák. Az iskolák az érdemjegyre átváltás szabályairól pedagógiai programjukban maguk rendelkeznek. A Magyar Waldorf Szövetség a Waldorf-iskolák közös munkája eredményeként a szöveges értékelés és az érdemjegyre átváltás alapvető követelményeiről és szabályairól irányelvet alkothat.

VIII. Közösségi szolgálat

A Waldorf-iskolák tanulói a kerettanterv 11. évfolyamára előírt 72 órás szociális gyakorlaton való részvétellel teljesítik a középiskolai érettségi feltételét képező közösségi szolgálatot. A szociális gyakorlat teljesítését az iskola a tanügyi dokumentumok (napló, bizonyítvány) vezetésével nyilvántartja, és ennek alapján állítja ki a közösségi szolgálat elvégzéséről szóló igazolást.

IX. Magántanulói jogviszony

A magántanulói jogviszony természeténél fogva nehezen illeszthető a Waldorf-iskola keretei közé. A Waldorf-pedagógia a tanulók folyamatos jelenlétére és munkájára épít, az értékelés a tanuló teljes tanévi teljesítményére és jelenlétére irányul, a vizsgáztatást csak szűk keretek között fogadja el. A magántanulói jogviszony létesítése nem automatikus, az iskolának körültekintően kell vizsgálnia, hogy szülői felkészítés mellett miként teljesíthető és értékelhető a tantervi követelmény. A Waldorf-iskolákban a magántanulói státusz az iskola engedélyéhez kötött.

X. A Magyar Waldorf Szövetség és a Waldorf Ház Pedagógiai Intézet szerepe

A Magyar Waldorf Szövetség a tagságába tartozó magyarországi Waldorf-iskolák és fenntartóik közös tevékenységével ellátja a kerettantervvel kapcsolatos feladatokat, a Waldorf-pedagógia általános név- és minőségvédelmét, és a Waldorf-intézmények, intézményfenntartók érdekképviselését. A kerettanterv felhatalmazása alapján állásfoglalásokkal és ajánlásokkal segíti az intézmények feladatellátását, továbbá a fenntartásában működő pedagógiai-szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) útján országos pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat nyújt a Waldorf-pedagógia területén.

ÚTMUTATÁSOK A WALDORF-ISKOLÁK HELYI TANTERVÉNEK ELKÉSZÍTÉSÉHEZ

A Magyar Waldorf Szövetség ajánlása szerint az egyes iskolák a magyar Waldorf-kerettanterv adaptálása során a helyi tantervük kidolgozásánál a következőket vehetik figyelembe:

1. A tanterv egészére vonatkozó általános szempontok

- Lehetséges a különböző tantárgyak integrációja és a témakörök egymás közötti átcsoportosítása.
- A tantárgy kerettanterben szereplő megjelölésével módosíthatják a tantárgyak megnevezését (a helyi tantervben lévő indoklás alapján).
- Lehetséges az egyes tantárgyakhoz javasolt időkeretek tanéven belüli, illetve tanévek közötti átcsoportosítása, valamint a tantárgyi óraszámok növelése a jogszabályok adta keretek között.
- A helyi tantervben a kerettantervtől eltérően lehetséges a kötelezően választható és a szabadon választható órák meghatározása (a kerettantervben megfogalmazottak a jelenlegi gyakorlaton alapulnak, mely szerint néhány tantárgy, pl. a szabadvallás-oktatás a szülők igényei alapján szabadon választható tárgynak számít; az 1-4. évfolyamon a mindennapos testneveléshez kötelezően választható tevékenységek tartoznak; a felső tagozatos gyakorlati-művészeti nevelésben pedig választható tevékenységek találhatók).
- A szabadon választható éves órakeretek a tanévek között átcsoportosíthatók.
- A szabadon választott órakeret terhére bármely kötelező tantárgy órászáma megnövelhető (pl. Gyakorlatok), illetve a tantárgyhoz szervesen hozzá kapcsolódó tevékenységgel kiegészíthető (pl. a Magyar nyelv és irodalom tantárgy mellett már középtagozatban is megjelenhetnek a dráma-foglalkozások).
- Az iskolák a szabadon választható órakeret terhére a helyi tantervükben meghatározott tantárgyakat vezethetnek be (pl. ökológia, néptánc stb.); a Waldorf-kerettantervben nem szereplő tantárgyak bevezetéséhez a Magyar Waldorf Szövetség megfelelő szakmai szervezetének jóváhagyása szükséges.
- Kis tanulólétszámú iskolák esetében összevont évfolyamos oktatás is szervezhető. Az ilyen helyi tantervek kidolgozásánál figyelembe kell venni a külföldi és hazai tapasztalatokat, és a helyi tantervet a Magyar Waldorf Szövetség megfelelő testületével véleményeztetni kell.

2. Az egyes szaktárgyakra vonatkozóan

NYELVOKTATÁS

- Az idegen nyelvek tantárgyban kidolgozott nyelvi tantervek mintaként szolgálnak más nyelvi tantervek kidolgozásához. Az iskolákban bármely más idegen nyelv oktatása lehetséges, amennyiben megszerezték a Magyar Waldorf Szövetség megfelelő szakmai szervezetének jóváhagyását.
- Helyi döntés alapján a 9. osztálytól kezdődően a két tanított idegen nyelv között súlyozás lehetséges, mely az óraszámoknak a két nyelv közötti átcsoportosításában is megmutatható.

MŰVÉSZETOKTATÁS

- A vizuális kultúra, a kézművesség és a dráma óraszámai a 9-12. évfolyamon iránymutatóak. Minden iskola a helyi tantervében határozza meg, hogy az adott tanévben ezek közül mely tárgyakat milyen arányban szerepeltet, amely az óraszámoknak a tantárgyak közötti átcsoportosításában is megmutatkozhat.
- A Kézművesség tantárgy keretében a 9-12. évfolyamon a választandó tevékenységeket az iskola a helyi tantervében határozza meg. A konkrét tevékenységek (a különböző anyag típusokkal való foglalkozás szempontjainak figyelembe vételével) az iskola adottságainak, a helyi viszonyoknak megfelelően változtathatók. Egyes kézműves munkák oktatása projektszerűen, külső helyszínen (pl. helyi műhelyekben, helyi mesterek bevonásával) is megszervezhetőek.

KERTMŰVELÉS

- A Kertművelés tantárgy az iskola lehetőségeinek függvényében projekt-szerűen is megszervezhető, óraszámai az évfolyamok között átcsoportosíthatóak.

GYAKORLATOK

- A 9-12. évfolyamon végzett mezőgazdasági, földmérési, néprajzi, szociális— és ipari gyakorlatok a helyi adottságok figyelembe vételével alakíthatóak, az óraszámok a 9-12. évfolyamok között átcsoportosíthatóak.

2. számú melléklet

Magyar Waldorf Szövetség

WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGIAI PROGRAM

A program szerzői:

Annette Stroteich
dr. Takácsné Ivaskó Ilona
Strazicky Ágnes

Budapest, 2012

***Az 1997-es WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGIAI PROGRAM
megírásában közreműködtek:***

dr. Jakab Tibor *belgyógyász*

Mesterházi Zsuzsa *tanszékvezető főiskolai tanár*

dr. Vekerdy Tamás *pszichológus*

A magyar Waldorf-óvónők munkacsoportja

A Solymári Waldorf-Óvoda szülői közössége

A 2012-es kiegészítéseket végezték:

Tankovicsné Elek Valéria *szakértő*

Kaszás Katalin *szakértő*

Dr. Németh Ágnes *jogász*

valamint

***Kiss Jolánka, Justh Anita, Szedresi Gáborné,
Gfellner Csilla, Somodi Tamásné, Baráth Ilona***

Waldorf-óvónők

Lektorok:

Fábián Katalin, 1997

Stöcker Károlyné, 1997

© Magyar Waldorf Szövetség

*„Az ifjúságot nevelni azt jelenti,
a holnapot a mában,
a szellemet az anyagban,
a szellemi létet a földi életben ápolni ...”*

(Rudolf Steiner)

TARTALOMJEGYZÉK

I.	BEVEZETŐ	5
II.	A WALDORF-PEDAGÓGIA EMBERKÉPE	7
III.	A KISGYEREK	8
	<i>A kisgyerek mint a világra nyitott érzékszerv</i>	8
	<i>Az óvodáskor sajátos képességei: Utánzás – játék – fantázia</i>	9
	<i>Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban</i>	12
	<i>Az iskolaérettség</i>	13
IV.	A WALDORF-ÓVODA CÉLJA ÉS FELADATAI	15
	<i>A Waldorf-óvodai nevelés alap gondolatai</i>	15
	<i>A Waldorf-óvoda, mint burok – érzelmi biztonság – áttekinthető világ</i>	16
V.	RITMUSOK A WALDORF-ÓVODÁBAN	18
	<i>Az ünnepek ritmusa</i>	18
	<i>A hét ritmusa</i>	21
	<i>A nap ritmusa</i>	22
	<i>A napi ritmus egy példája</i>	23
	<i>Nyitva tartás, szünidők</i>	24
VI.	A WALDORF-ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGI FORMÁI	25
	<i>Háztartási, kerti munkák, kézművesség</i>	25
	<i>Mese – bábozás – babázás</i>	28
	<i>Zene – ének – vers</i>	31
	<i>Szép mozgás – a ritmikus játékban, euritmiában</i>	34
	<i>Képzalkotás és formázás</i>	37
	<i>Szabad játék</i>	41
VII.	A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI	43
	<i>Az óvónő feladatai összefoglalva</i>	43

<i>Tervezés és visszatekintés</i>	44
<i>Gyerekmegfigyelés, gyerekmegbeszélés</i>	44
<i>A konferencia</i>	45
<i>Együttműködés a szülőkkel</i>	45
VIII. <i>A WALDORF-ÓVODA MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI</i>	47
<i>A személyi feltételek</i>	47
<i>A tárgyi feltételek</i>	48
IX. <i>ÖSSZEFOGLALÁS</i>	50
<i>IRODALOMJEGYZÉK</i>	52
<i>MELLÉKLETEK</i>	53
<i>1. Mi a Waldorf-óvoda?</i>	53
<i>2. A délutánosság</i>	55
<i>3. Gyermekvédelem a Waldorf-óvodában</i>	58
<i>4. A Waldorf-óvodák szervezete, működése</i>	60
<i>5. A Waldorf-óvodák nevelő munkájához szükséges helyiségek, berendezések és eszközök jegyzéke</i>	66

I. BEVEZETŐ

A Waldorf-óvoda a gyerek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségleteinek felismeréséből – kiindulva biztosítja a kisgyerek számára az egészséges fejlődést, az egészséges életmódot.

A Waldorf-pedagógia egészét megalapozó élettani, orvosi, pszichológiai és antropológiai ismeretek mellett a Waldorf-óvodapedagógiában a több évtizedes gyakorlati tapasztalatok mélységeiből nyert felismerések is igen nagy súllyal jelen vannak. Mindezzel az ember belső lényét és fejlődését helyezi központba.

*A Waldorf-pedagógia filozófiai háttere a Rudolf Steiner által a századelőn kidolgozott emberismeret, az úgynevezett **ANTROPOZÓFIA** (Antroposz-szófia <görögül> = az emberre vonatkozó bölcsesség). Az antropozófia hatással volt a gyógypedagógiára, az orvostudományra, a művészetekre, a mezőgazdaságra és más életterületekre is. (Sok esetben az antropozófia megismerési módszerei által nyert – az egyéb szakterületekre vonatkozó – alapvető megállapítások csak évtizedekkel a koncepciók kimunkálása és sikeres alkalmazása után nyerték el az egyértelmű tudományos bizonyítást.)*

*Az első Waldorf-óvodák megnyitására a Waldorf-iskola 1919-es megalapozását követően mintegy hét-nyolc évvel került sor. Ma már több ezer Waldorf-óvodai csoport működik világszerte. Szakmai és hivatalos központjuk a Stockholmban székelő **Waldorf Óvodák Nemzetközi Szövetsége a Waldorf Steiner Kisgyermekkorai Nevelésért (IASWECE)**, mely részt vesz a Waldorf-óvodapedagógiát érintő kutatásokban, rendezvényekben, valamint képzési és kiadói tevékenységekben is.*

Helyi, regionális, országos és nemzetközi szinten rendszeresen együttműködnek a Waldorf-óvónők. Céljuk, hogy a Waldorf-óvoda ideáját a maguk számára minél életszerűbbé, elevenebbé, magukat egyre inkább képessé tegyék arra, hogy e pedagógia sajátos, de egyetemes koncepcióját egyre elmélyültebben tudják megvalósítani a mindenkori helyi adottságok és körülmények között: „itt és most”.

1988-ban Solymáron jött létre az **első magyar Waldorf-óvoda**, amelynek munkája igen nagy érdeklődést váltott ki a szülők és az óvónők körében.

1990. szeptemberében kezdte meg munkáját Solymáron a posztgraduális Waldorf-óvónőképzés – pontos nevén **Waldorf Óvodapedagógiai Szeminárium**. Azóta több száz hallgató vett részt ezen a 900 órás kurzuson.

Magyarországon ma közel 60 Waldorf-óvodai csoport működik, több mint 1500 kisgyerekekkel. A hazai Waldorf-mozgalom hivatalos képviselője a Magyar Waldorf Szövetség (MWSZ), melynek központja Budapesten található.

A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGIAI PROGRAM képet kíván adni a Waldorf-óvoda nevelésének alapjairól, lehetőségeiről, feltételeiről.

A magyarországi óvodákban folyó pedagógiai munka alapelvei, melyet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja dolgozott ki, teljes mértékben és tervszerűen jelennek meg a Waldorf-óvodapedagógia valóságában.

II. A WALDORF-PEDAGÓGIA EMBERKÉPE

A Waldorf-pedagógiának az európai hagyományokban gyökerező antropológiai felfogása az embert – az emberi lény legbensőbb magját – **transzcendens eredetű individualitásnak** tekinti.

Minden individualitás egyetlen és egyszeri. Nemcsak minden ember ujjlenyomata különbözik, hanem én-struktúrája is. Ebben az értelemben az individuum rejtélyes, megközelíthetetlen mások számára, de saját maga számára is sokáig ismeretlen. Öntudatra kell ébrednie a világ és a többi ember megismeréséhez, fel kell fognia az individualitás szabadságát, amely egyben felelősségvállalás is. E felfogás szerint az emberi lét célja az egyén erőinek mind teljesebb kifejtése a világ, s a többi ember javára is.

A megtestesült és magát testiekben és lelkiekben kinyilvánítani törekvő individualitásnak vannak az életkorral változó megismerhető, regisztrálható törvényszerűségei. Mind **testi**, mind **lelki**, mind **szellemi** értelemben leírhatóak és nyomon követhetőek ezek a változások, amelyek meglehetősen határozottsággal különítik el az egyes életkori szakaszokat egymástól. Más-más szükségletek és képességek lépnek fel az egyes életkorokban, ezen túlmenően jellegzetes alkati, temperamentumbeli sajátosságok is felismerhetőek.

A nevelés, majd az önnevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy az ember a fejlődési útján egészségesen haladva, a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy képes legyen nemzetiségétől függetlenül kiválasztani a személyiségének megfelelőit.

Így váljon **testileg egészséges, lelkieleg szabad és szellemileg kreatív emberré**. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, **környezetét** ne visszautasítsa, hanem **emberségesebbé tegye**.

III. A KISGYEREK

Rudolf Steiner szerint az élet valósága nemcsak azt foglalja magában, ami szemmel látható, hanem rejtett mélységeiben egy eljövendő állapotot is hordoz. Így minden gyereket mint a „jövő csíráját” lehet szemlélni, aki az őt nevelő egyént arra indítja, hogy új képességeket fejlesszen ki magában: tanulja meg a jövő jeleit minden jelenségében, minden gyerekben felfedezni, megismerni, ápolni.

Ilyen értelemben a Waldorf-pedagógia, alapítója Rudolf Steiner szerint, az emberben élő szellemi individualitást a világban élő szellemiséghez akarja vezetni.

A kisgyerek mint a világra nyitott érzékszerv

A kisgyerek érzékleteiben él. Minden, ami a környezetében történik, akarva-akaratlanul hatást fejt ki rá. A látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás benyomásai töltik ki belső világát, ezek irányítják és vezetik tapasztaló, megismerő tevékenységében. (S ezen túlmenően természetesen a „többi” érzéklet, mint például a nagy fontosságú egyensúlyérzékelés, vagy a saját mozgásokat visszajelző kinezetikus érzékelés.)

*A gyerek azonban nem csak a fizikai világot érzékeli, hanem a pszichikus világot is. Ezen belül elsősorban a számára fontos **másik embert** – az anyát, apát, testvéreket, majd az óvónőt.*

*A Waldorf-pedagógia felfogása szerint a gyerek nem csak kommunikatív és metakommunikatív jelzésekben fogja fel a másik ember pszichikus állapotát, realitását, hanem mintegy közvetlenül is. **Átél – ha nem is tudatosan – olyan gondolatokat és érzelmeket, melyeket a környezetében élő, számára fontos személyek gondolnak és éreznek.***

*Az első években még nagyon közel áll egymáshoz a testi és a lelki fejlődés, és így számos kölcsönhatás figyelhető meg: **ha szeretettel, figyelemmel, örömmel, pozitív érzéssel és gondolattal veszik körül a kisgyereket, akkor az kedvezően hat***

az ő érdeklődésére, az érzékelés intenzitására. Egy ingergazdag, sok érzékszervet igénybe vevő környezet előhívja a gyerek belső aktivitását, erősíti a tevékenységekben, mozgásban is megnyilvánuló „testi intelligenciáját”.

*Nagyon fontos, hogy a gyereknek elég ideje legyen arra, hogy a **saját tempója szerint tudja felfedezni a világot**, feldolgozni a tapasztalataiból származó élményeket, és elsajátítani a sokféle minőséget, különbözőséget **mindegyik érzékszerv területén**. A kisgyereket környező felnőtt világ felelőssége és egyben feladata, hogy **biztosítsa az ingergazdag fizikális, pszichés környezetet** és, hogy **ne „csapják be” érzékleiteiben:***

– ezért javasolt a természetes anyagok használata, a fajsúly és a felületi viszonyokat „tévesen” reprezentáló műanyagjátékokkal szemben (az állat szőrös, a fém fémes tapintású és nehéz, stb.)

*– mindezen felül: a nevelőnek **megfelelő belső tartalmakkal** – érzelmekkel és gondolatokkal – kell a gyerekek közé lépnie.*

Az óvodáskor sajátos képességei: Utánzás – játék – fantázia^{□*}

Az utánzás

*Az kisgyerekkor tanulásának **legfőbb formája az önkéntelen figyelem által vezérelt spontán utánzás.***

Az utánzás első feltétele az érzékszervek megfelelő működése, a már születéskor elkezdődő érése és tagolódása. A kisgyerek nem tudja nem utánozni azt, amit érzékel, átél, megtapasztal. Ilyen értelemben a kisgyerek „kiszolgáltatott” érzékelő és „kiszolgáltatott utánzó” – testi és lelki értelemben egyaránt.

*Spontán utánzással tanulja meg a gyerek **anyanyelvét**. Ez olyan rendkívüli teljesítmény, melyhez hasonlóra a későbbiekben nem igen lesz képes. (Ha ezt a tanulási folyamatot direkt tanítással és korrigálással akarják serkenteni, az eredmény rossz is lehet: a gyerek később kezd el és esetleg rosszabbul fog beszélni.) Hasonló a helyzet a **járás** tanításával is: siettetés, erőltetés, iskolás értelemben vett tanítás mind ortopédiailag, mind az egyensúly érzékelést illetően,*

[□] Megjegyzés: Utánzás – játék – fantázia = Tevékenységekben megvalósuló tanulás

mind pszichikusan káros. (A gyerek bizonytalanabban fog járni, nehezebben korigál, így veszélyesebben esik.)

Az utánzásban a gyerek nemcsak a test mozgását és ügyességét utánozza, hanem – mivel a test és a lélek kisgyerekkorban még nagyon szoros összefüggésben áll – **lelki folyamatokat** is. A gyerek például az öregkor érzelmeiről is tapasztalhat valamit, ha egy öreg ember járását, mozgását, fejtartását utánozza. A felnőtt számára döbbenetes mélységben tudja beleélni magát a másik ember helyzetébe, mivoltába, lényébe.

A gyerek a cselekvést éli át, és ebből kiindulva kötődik érzelmileg a tapasztaltakhoz. Majd utólag fogja felfedezni a folyamatban megjelenő képzeteket és fogalmakat. A felnőtt a gondolkodással kialakított fogalmak és információk alapján mérlegeli cselekvésének lehetőségeit. A lelki képességek sora **a gondolkodást, az érzést és a cselekvésben megnyilvánuló akaratot, motivációt** illetően **ellenkező irányulást** mutat a felnőtt és az óvodás viselkedésében.

A kisgyerek nem a szóból tanul, hanem a szemlélődésből, tapasztalatból, cselekvésből.

A Waldorf-pedagógia egy olyan érzéket is elismer, amellyel a gyerek csak a szemlélt mozgásokat, cselekvéseket érzékeli és követi úgy, mintha ő maga is végrehajtotta volna ezeket. (Összefüggést lát ebben az értelemben a test mozgékonyága és a később kifejlődött belső érzelmek és gondolkodás mozgékonyága között.)

A kisgyerek tehát elsősorban **utánzással tanul** és ehhez megfelelő **követendő mintákat** kell látnia és átélnie maga körül. Látható, hogy a gyerekek mélységesen élvezik a cselekvésekben megnyilvánuló emberi munkát, a munkáját szerető és az azzal azonosuló ember látványát. A megfigyelt, átélt és megtapasztalt cselekvések sorrendjéből a gyerek leolvassa azok tartalmát és nagyon fontos, hogy **ő maga fogalmazhassa meg** az ily módon megszerzett tapasztalatainak értelmét és magyarázatait.

Az utánzásos tanulásnak és a spontán érlelődésnek ezen sajátosságai az egész kisgyerekkort jellemzik, mintegy a hetedik életév fordulójáig, amikor az önkéntelen, igen intenzív, de **könnyen elterelhető figyelem helyébe** a sokkal kisebb hatékonyságú, de a tárgynál már megtartható **szándékos figyelem lép**, a gyerek képessé válik a szóbeli, verbális tanítás befogadására.

A játék

A Waldorf-pedagógia nagyon komoly szerepet tulajdonít a gyerek játékanak. A játszó gyerekben megjelenő természetes erőket és képességeket óvni, ápolni és erősíteni kívánja.

A játék a kisgyerekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége.

*Mint a pszichológiai kutatások eredményeiből tudjuk, a kisgyerek a külvilágból és saját belső világából nyert **tagolatlan benyomásait játékában vetíti ki** s ott újra szemügyre véve **tagolja**.*

*A **játék szabad kell, hogy legyen**, csakis így vezet céljához, az egyéni benyomások feldolgozásához.*

A játszó gyerek örömmel és meglepedettséggel követi a belső világából fakadó indíttatásokat, melyek így egész szervezetét erősítik.

Ezt fizikai külsejében friss arcszíne, meleg keze, lába, csillogó szeme jelzi. A szabad játékban megjelenő, sokszor nagyon erős lelki és egyben testi aktivitás a keringési rendszer egészséges kialakulását is elősegíti. A gyerek belső indíttatása, akarata úgy jelenik meg szabad játékában, mint a tanulási és megértési vágy, a mozgás- és tettvágy, az érzelmi kötődés vágya, s alkotó erejének kifejeződése.

*A **gyerek nem kis felnőtt! A gyerekkor sajátos létforma, saját szükségletekkel és lehetőségekkel.***

*A Waldorf-pedagógia azt állítja, hogy a természetben található lehetőségek változásai és sokszínűsége adják a **legjobb teret** a gyerek különböző játékformáihoz. **Komplex élményt** adnak, amelyre a gyerek a számára éppen szükséges játékkal reagál (érzékszervi, funkciós, explorációs, konstruktív játékok egészítik ki a szimbolikus és szerepjátékot).*

*A **fejlődés folyamán változó játékformák megfelelő játékeszközöket igényelnek.***

*Fontos, hogy a benti játékszerek is tartalmazzák a szabadban található, érzékszervek számára kínált változatosságot, hívják elő a **gyereki fantázia** minél gazdagabb érvényesülését. A gyerek szabad játéka közben megismerheti a tárgyak tulajdonságait és saját akaratának és szabadságának határait is.*

*Eközben kipróbálhatja és megtapasztalhatja a megfelelő viselkedési formákat játszótársaival, és így fejlesztheti **szociális képességeit**.*

A Waldorf-pedagógia összefüggést lát a gyerek játék közben megjelenő magatartása s majdan a felnőttkori munkához kapcsolódó magatartása és

életvitele között. Célja, hogy ebből az „**útfűtő melegből**”, amely erőként lép fel a gyerek játékában és jelzi valódi belső aktivitásának teljes kielégítését, minél többet mentsen át a későbbi életszakaszokra is.

A fantázia

A gyerekekben természetesen megjelenő erőket (teljes figyelem az érzékelésben, utánzásos tanulás, fantáziadús játék) úgy kell segíteni, hogy a gyerek szabadon tudja azokat felhasználni s ezzel fejleszteni.

Mindezekhez megfelelő környezet, tér és idő szükséges.

A modern élet szokásai és hatásai sokszor nem kedvezőek a gyermeki játék számára és a szabad tapasztalat megszerzésére. Nagyon szűk és **kevés a szabad mozgástér** – főleg a városi gyerekek életében –, miközben **túl sok az élmény és az információ**, amit feldolgozni „időhiány” miatt nem tudnak. Felgyorsult, rohanó világunkban **kevés az idő** arra, hogy a tárgyakkal, az emberekkel **tartós kapcsolatot teremtsen a gyerek és érzelmi kötődést** alakítson ki.

A technikai fejlődés folyamán **áttekinthetlenné vált az emberi munka érzékelhető folyamata**. (Évtizedeken át a gyerek közvetlen környezetében, szemelátára folytak a mindennapi létfenntartó tevékenységek, a tehénfejéstől a kenyérsütésig; a fonalak fonásától a szövéséig.) Ma már az óvodáskorú gyerek is a megfelelő tapasztalatok hiányában a televízióra, könyvekre, magyarázatokra, tanításokra szorul, miközben az életkorának megfelelő tanulási módszer (utánzásos tanulás, szabad játék) nem érvényesülhet. A felnőttek világából származó **divatáramlatok** kényszerítően irányítják, **torzítják el a gyerek fantáziáját**: élményekhez csak a megvásárolható holmik által juthat.

A mese a fantázia táplálója, a maga törvényeivel erkölcsi útmutató. Ha a mesének nincs valóságos viszonya az örök emberi lelki tartalmakkal, akkor a fantázia öncélhívá válik, nem ad lelki táplálékot, **fantasztikum** lesz s ezzel **károsítja a gyerek belső világát**.

A fantázia mint elemi gyerekkori képesség, mint a játékot megváltoztató „elvarázsoló” erő eleveníti és mozdítja meg a gyerek belső világát. Ennek tisztaságát – kapcsolatát a valódi pszichikus világgal – biztosítani és őrizni a felnőtt feladata.

Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban

A Waldorf-pedagógia nagy hatású fejlesztő erőnek tekinti ebben a korban a gyerek spontán aktivitását (akaratát), amely külső és belső cselekvésre indítja őt, s arra vezeti, hogy felépítse testi és lelki erőit. A fizikai, az érzelmi, a szociális és az értelmi fejlődés számos tényező együtt hatásaként jelenik meg az utánzás és a játék fejlődésében.

0 – 2 1/2 éves kor

A gyerek öntudatlanul teszi amit tesz. Nem gondolja meg, hogy mit tanul éppen, hanem elsősorban testi ügyességét gyakorolja teljes odaadással, fáradhatatlanul. Utánzással mindent úgy vesz át, ahogy az a környezetében él.

3 éves kor körül

Az öntudat ébredése: a gyerek felfedezi a saját lényét és az őt körülvevő világ közötti különbséget. Még úgy gondolkodik, ahogy a környezete. A játékban még nem együttműködő, mindent szeretne birtokába venni és kipróbálni. Érzelmeiben a környezetétől függ, mindent átvesz és mindenre reagál.

A 3. és az 5. életév között

Két új képesség jelenik meg: a gyerek fantáziája (belső képteremtő képessége) és az emlékezet gyerekkori formája. A totális utánzás gyengül és a fantázia segítségével változtatni kezd azon, amit megél. A sajátját – ami rá jellemző, ami belülről fakad – már bele tudja vinni a dolgokba. Bizonyos távolságtartás lép be a környezete és ő közé, kialakul a függetlenség elemei formája. A gyerek reagál a környezetéből jövő ingerekre, fantáziadús játékaival építi belső világát. Külső dolgok és tárgyak adják a játékötleteit.

Céltól független tevékenységeket is végez, vagy nagyon gyorsan terv nélkül változtatja célját; három-négy évesen kezdi el felfedezni a másik embert, de még mindig saját magát figyeli, kezd adni-venni, elosztani, ehhez a szükséges tapasztalat öt éves kor körül fejlődik ki.

Az 5. és a 7. életév között

A gyerek végtagjai egyre ügyesebbé válnak. Aki eddig fantáziadúsan és kreatívan játszott, krízist él meg, mert hiányozni kezdenek – fogyóban vannak – az ötletei. Külső dolgok közvetlen indítása helyett fokozatosan mutatkoznak meg a jelei annak, hogy maga tervezi a játékát. A belső képben kidolgozott előzetes elképzelés szerint keresi ki a gyerek a megfelelő anyagot és tárgyat a játékához, amely még mindig szoros kapcsolatban áll élményeivel és tapasztalataival. Érzéket fejleszt ki a többiek szükségletei iránt, másokért, másoknak is csinál dolgokat.

Az iskolaérettség

A Waldorf-óvodából kilépő gyerek erre irányuló külön erőfeszítés nélkül iskolaérett, ez általában a hetedik életév folyamán következik be. Ez az érettség megnyilvánul mozgásában, játékában – annak sokféle fent felsorolt formájában – a szociális életében és az ehhez kapcsolódó kommunikációban, az anyanyelv használatában, a környezet ismeretében, a számok világában, valamint a mesék, mondókák és versek birodalmában való jártasságában.

*A **fizikai, testi változások** a legszembetűnőbb jelei az iskolaérettségnek, melyek ebben az életkorban radikálisan jelentkeznek a gyerekeknél:*

A test arányai megváltoznak, s ennek következtében a gyerek fizikai képességei is. Nem csupán a nagy, aktív mozgásokban jelennek meg új elemek, mint például az, hogy tud szökdecselni, fél lábon ugrálni, labdát dobni és elkapni, masszírozni, hanem a legaprólékosabb mozgásokban is finomodik az ügyessége, tud már csomót és masnit kötni, gombolni, varrni.

*A **szociális viselkedésben is** fejlődés tapasztalható:*

A gyerek belső világa erősebb lesz a külsőhöz képest. A játék cél tudatos és tervezett, a tárgyakhoz való kapcsolódása megváltozik, konkrét célokra inkább a speciálisan erre készített eszközök megfelelőek számára. A barátságai már hosszabb ideig tartanak, elfogadott tagja az egész csoportnak. Arra is van már érzéke, önuralma, hogy a másiknak szót fogadjon, ajánlott tevékenységbe is be tud

kapcsolódni. A gyerek belső egyensúlya engedi, hogy a különböző helyzetekhez alkalmazkodjon. Képes arra, hogy utasításokat hajtson végre, kötelességeket vállaljon, melyeknek teljesítése örömet szerez neki és önbizalmát növeli.

Alkotó tevékenységeiben is megfigyelhetjük az érettség jeleit:

Rajzaiban törekszik a tudatos komponálásra, figyelme a vonalról a felületre, a színekre helyeződik át, részletesebben kidolgozott emberformát rajzol, rajzaiban megtalálható a szimmetria.

Érzelmi élete is sokkal összetettebbé válik:

Szereti elmesélni álmait, szeret sugdolózni, titkot tartani; mindez azt mutatja, hogy kezd különbséget tenni a külső és a belső világ között, a kívánság és a valóság között. Érzelmeit jobban kezeli, kevésbé adja át magát viharos érzéseknek, nyugodtabbá, kiegyensúlyozottabbá válik. Vágyik arra, hogy a felnőttben követendő és követhető tekintélyt lásson, akit szeretetből megajándékozhat bizalmával.

Gondolkodásában is új tartalmak jelennek meg:

Az iskolaérett gyerek képes igazi kérdéseket feltenni, 10-15 percig koncentrálni szabadon vállalt munkájára, valamilyen feladatra, tárgyra, összefüggésekben gondolkodni, valamit pontosan megmagyarázni, folyamatosan tisztán beszélni. A gyerekekben kialakul az ok-okozati gondolkodás, helyesen használja a múlt időt, emlékezete tudatosává válik. Mindezek képessé teszik őt arra, hogy a későbbiekben új gondolati struktúrákat fogadjon be.

Most már várja az iskoláskor tanulási formáit.

IV. A WALDORF-ÓVODA CÉLJA ÉS FELADATAI

A Waldorf-óvodai nevelés alap gondolatai

A Waldorf-óvodapedagógia a későbbi egészséges életvitelt akarja megalapozni munkájával; e tevékenység eredményei ennek megfelelően csak a későbbi életszakaszokban mutatkoznak majd meg teljes mértékben.

*Minden egyes gyermekben megnyilvánul a sokrétű emberi természet, melyet az óvónő tisztelettel tanulmányoz. A pedagógus a gyermek megnyilatkozásaiból „tudja meg”, hogy **mire van szüksége** a gyermeknek, s ezek nemcsak szóbeliek, hanem ugyancsak sokrétűek: ezek közé soroljuk például a test-meleget, az egészség-betegség jeleit, a lelki állapotok megnyilvánulásait s a tudati fejlődés megtapasztalható mozzanatait is.*

*Ez speciálisan kimunkált megfigyelést igényel, amely ítélet- s előítélet-mentes. Nem engedi a szabadon feltörő kritikát; sőt **nehézségeket leküzdő szeretetteljes együttélést vállal a gyerekekkel**, amelyben a gyermek emberi méltóságát megőrizheti.*

A Waldorf-óvodai nevelés a gyermekben működő természetes erőket támogatja, úgy hogy a gyermek szabadon tudja azokat alkalmazni, fejleszteni. Ez szeretetteljes, meleg légkört kíván, amely biztosítja a megfelelő fizikai és pszichés környezetet, s kizárja a zavaró és erőszakos befolyásokat.

*A cselekvés, az érzés és a gondolkodás fejlődésében figyelmes, tapintatos vezetéssel segíti az óvónő, amely **nem engedi a túlterhelést**, hanem védi a gyermek **saját érésének** és kibontakozásának tempóját. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyermek saját útját a megfelelő módon találja meg, s ezen egyre önállóbban járjon.*

*Óvni kívánja a gyermek fejlődő **belső világát**, fokozatos érlelődését segíti elő: ott ajánl segítséget, ahol a gyermek éppen tart, és megvárja, hogy a gyermek önállóan találja meg a következő lépését.*

Elvárások helyett érzelmi biztonságot, védettséget nyújt: A nevelő törekszik megérteni a gyermek világát, s tiszteli alakuló világgépét.

Az óvónő tudatában van annak, hogy minden érzékelés kihív a gyerekből válaszként egy belső gesztust, megmozdulást, amit majd annak átélése után, képszerű, álomhoz hasonló szemléletben dolgoz fel. Ha ezt a folyamatot nem sűrgetik, akkor a természetes érési folyamatok biztosítják a sajátos gyerekkori erők (teljes figyelem és nyitottság, fantázia, kezdeményezés – mint akarati erő, eredetiség és szociális érzés) átmentését a későbbi életszakaszokra is. A külső, a nevelő által gyakorolt vezetést a gyereki személyiség belső vezéreltsége helyettesíti, amely vezetés alapot képez a szabad önismeret által meghatározott közösségi élethez.

Az óvónő kivárja azt az időpontot, amikor a gyerek maga kezd cselekedni.

A Waldorf-óvodapedagógia ebben az életkorban mellőzni szeretné:

- * *A példakép és tapasztalati tartalmak hiányát.*
- * *Az idő előtti, túl korai fejlesztést.*
- * *A tevékenységekben vagy más módon megnyilvánuló egyoldalúságot.*
- * *A gyereket körülvevő s rá ható idegességet, hajszoltságot, – ebből fakadóan – a kezdeményezési kedv hiányát.*
- * *A rossz (beteg) példák követését, s ez által a nem egészséges testi-lelki diszpozíciók megtanulását.*
- * *Az elidegenedést (például a természeti és az emberi világ, az ember és ember közötti kapcsolatok átláthatatlanságát; az emberi munka és a mindennapi szükségletek közötti összefüggés megtapasztalhatatlanságát).*
- * *A magányosságot (ha a gyerek nem oszthatja meg belső élményeit mással).*

A Waldorf-óvoda, mint burok – érzelmi biztonság – áttekinthető világ**

A tárgyi, a szokásbeli, az érzelmi és a tartalmi környezet bölcsője kell, hogy legyen a gyerek fejlődésének, játékának és tanulásának.

---

* Megjegyzés: Burok – érzelmi nevelés – áttekinthető világ = Érzelmi nevelés biztosítása

A Waldorf-óvoda minden apró mozzanatával a kisgyerek életformáját szolgálja. Igyekszik jó minőségű táplálékot adni a gyerek testének, lelkének, egész személyiségének.

A gondozás szeretetteljes tevékenységei: a testápolás, a táplálkozás, a melegen tartás, az öltöztetés-öltözködés nemcsak a gyerek fizikai szükségleteit elégítik ki, hanem egyben a lelkét is ápolják, növelik biztonságérzetét.

Ezt az „anyai” gondoskodást a Waldorf-óvodában az óvónő tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának, meghatározó része: e tevékenység közben folyamatosan tájékozódhat a gyerek állapotáról, testi és lelki közérzetéről. Kis rítusok alakulhatnak ki e szokásos teendők körül. Fejlődése során a gyerek egyre önállóbban látja el testi szükségleteit, majd az óvónő mintáját követve, ő is felajánlja segítségét a kicsiknek. A családi kapcsolat az egész csoportot átöleli.

*A Waldorf-pedagógia az **érzelmi biztonság** fontosságát hangsúlyozza a kisgyerek pszichikus és mentális fejlődésében.*

*Ezt az érzelmi biztonságot elsősorban természetesen a családnak kell megadnia, de meg kell, hogy adja a gyereket fogadó első intézmény, az óvoda is, mely az anyát követve egyfajta **szociális anyaöl** szeretne lenni a kisgyerek számára.*

*A Waldorf-óvoda **áttekinthetővé teszi a mindennapi cselekvések világát a gyerek körül**. A gyerek látja a felnőtt tevékenységében, hogy mi miből lesz (kenyér a búzából, baba a fadarabból, stb.), így a későbbi életkorokban is otthonosan mozog az őt körülvevő világban, s nem lép fel az áthatolhatatlan elidegenítő érzés.*

*A Waldorf-óvoda az **életünket és világunkat átszövő összefüggéseket megkísérli érzékelhetővé és tapasztalhatóvá tenni a gyerek számára**.*

Óvni szeretné a gyerekkort, hogy a gyerek csak lassan ébredjen fel a kreatív erőket felszabadító, képdús gyermeki álmvilágból. Ennek az a célja, hogy az „ébredés” után viszont valóban önállóan, biztosan, erőteljesen, éberrel tudjon élni a világban.

A Waldorf-nevelés a gyerek individuális fejlődését differenciált módon segíti, és módot nyújt lényének a közösségben való kibontakoztatására is. Lehetőséget ad valódi közösség létrehozására, melyben minden gyermeki személyiségre szükség van. Ezáltal, hogy „mindenkinek” van szerepe, a „mindenkire szükség van” élmény és a szolidaritás érzése végigkíséri őket kibontakozó életük során.

A Waldorf-óvodák csoportjai **életkorilag** szándékosan mintegy **egyharmad-egyharmad-egyharmad** arányban foglalják magukban a három óvodai „évjáratot” (ezek az úgynevezett **vegyes életkori csoportok**). Ezzel egyrészt nem törik meg a család természetes közegét (testvérek), másrészt a felnőtt és kisgyerek között a nagyobb gyerekekben kitűnő **közvetítőket** találnak, akik a csoport szokásait, ritmusait, napirendjét is teljesen természetes módon hagyományozzák át – az utánpótlás által – az utánuk következőkre. Az óvónő által gyakorolt nevelési stílus, módszer is a gyerek utánpótlási képességére épül. Követendő mintát nyújt a mindennapokban a maga tevékenységével, cselekvés-soraival, érzelmeivel, gondolataival.

A csoportvezető óvónő megteremti azokat a **valós helyzeteket**, amelyekben a gyerekek saját igényeik szerint feltalálják magukat. Ha kívülről nem zavarják a gyerek önbizalmát, egyre növekvő önállósággal maga jelzi fejlődését: egyre több belső és külső aktivitást mutat, egyre jobban ő is **követendő mintává** válhat a többi gyerek számára. Mindez csírája egy későbbi, kreatív, **az életben természetesen eligazodó személyiség** kialakulásának.

Az óvónő saját személyiségét állandóan fejleszti, ezáltal eleven példával szolgál a fejlődésben lévő gyerekek számára.

V. RITMUSOK A WALDORF-ÓVODÁBAN

A kisgyerekek saját testi ritmusai csak lassan válnak rendszeressé. A Waldorf-óvodapedagógia ezt a folyamatot úgy segíti elő, hogy a gyerekek életét mindig ismétlődő, rendszeresen visszatérő időbeosztással tagolja. Általában három év telik el az óvoda kezdete és az óvodáskor vége között. Elfogadott tény a vegyes életkorú csoportban, hogy minden gyerek máshol tart a fejlődésben, ezért tudásuk és képességeik nem lehetnek egyformák. Az óvónőből sugárzó felfogásból biztatást érezhet mindenki a maga számára arra, hogy mindenhez van elég idő, és mindennek eljön az ideje.

A Waldorf-óvoda tudatosan él a ritmikus ismétlés én-erősítő, szorongásoldó hatásával.

A témakörök, tevékenységek, művészeti foglalkozások, munkák, ételek, mesék, verses-dalos ritmikus játékok visszatérnek évi, havi, heti és napi ritmusokban. Egészséges változásban élhetik át a gyerekek az elfeledésből lassan felmerülő felismerést, az örömteljes várakozás szakaszainak végén a beteljesülést.

Az ünnepek ritmusa

Állandó ismétlődéssel térnek vissza az évkör ünnepei*,* a természet évszakonkénti változásai és az ezzel összefüggő emberi munkák.

(Megtapasztalják, hogy a tél után újra kibújnak a virágok, visszajönnek a fecskék, gólyák és ősszel mindez újra eltűnik. Mindenben átéli elemi és jelképes szinten a vallásos ünnepek érzelmi sorrendjét is, megjelennek az élet nagy állomásai: születés, halál, feltámadás – mindez kimondatlanul.)

Egy-egy ünnepen a mindennapi élmények tudatosan kiválasztva töltenek be egy kijelölt helyet és formát s ezzel majd újra visszahatnak a hétköznapokra.

---

* Megjegyzés: Évkör ünnepei = Külső világ tevékeny megismerése

Rudolf Steiner szerint az ünnepek az év és az élet forduló- és csomópontjai, amelyek a világmindenség szellemiségével kapcsolhatják össze az embert.

A természet szüntelen körforgásban, az évszakok váltakozásában – tavaszi újulásban, nyári fényben, őszi érettségben, téli álomban – éli ritmusát. Mindez a ki- és belégzés ritmusát követi és megszabja az ember életét, munkáját. A Waldorfpedagógia felfogása szerint alvás és ébrenlét, nyár és tél, a ki- és belégzés hasonló, egymást imitáló ritmusok, melyeknek az ember lényére gyakorolt hatását nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nevelés folyamatában sem.

– A tavasz és a nyár: kitágulás – kilélegzés, a megnyilvánulás és keletkező élet évszaka. A Föld ereje megmutatkozik: a rügyfakadás, növekedés, virágzás időszakát éljük.

– Az ősz – tél ellenkező előjelű: befelé fordulás, koncentráció, a Föld ereje is, így a növények is visszahúzódnak.

A Waldorf-óvodában ünneptől-ünnepig ezekkel a ritmusokkal összhangban próbál élni óvónő és gyerek. Születésnapokon és az év ünnepein nemcsak személyes élményt élhet meg a gyerek, hanem sokkal többet: a „közös emberit”.

Az ünnepek megformálását, bizonyos tradíciók segítik, melyek részben ősi, népi hagyományokhoz kapcsolódó „természetvallásos” megértésből, részben – a mi kultúránkban – keresztény szokásokból, részben pedig átélhető „kép”-ekből állnak.

*Mivel a gyerek koránál fogva még nem értheti meg közvetlenül az ünnepek belső tartalmát, ezért az óvónő felelőssége ezeket a tartalmakat **érzékekkel felfogható, átélhető formába** önteni számára.*

Az ünnepek megjelenítése minden évben új személyes viszonyt kíván az óvónőtől az ünnepek időt álló tartalmával és a jelképekkel. Ezekkel a jelképekkel, (melyeket közvetlenül él át és ért a gyerek) akarja körülvenni őt a hétköznapi életben. Ezen a módon tudja az ünnepek mindenkori jelen idejűségét a maga számára élővé, a gyerek számára átélhetővé tenni, az évszakokhoz, a természethez, a hagyományokhoz új kapcsolatot teremteni.

Ezenkívül a csoportszobában tükröződnie kell az adott évszak hangulatának és az évkörön belüli ünnep jellegzetességének. Ez megjelenhet:

- * a képválasztásban, a szimbólumokban (egy-egy képzőművészeti alkotás reprodukciója, általában képeslapnyi nagyságban)
- * a virág vagy a termés díszekben
- * a használatban lévő anyagok, terítők színeiben.

Mindezek helye lehet az úgynevezett **évszakasztal** vagy **szépsarok**, amely egyben a gyertya helye is. Az óvónőtől függően ez nagyon élő és élményt keltő sarok lehet a gyerekek számára, ahol nap mint nap találkoznak a mesevilággal is, az ünnep tartalmával, a szertartások áhítatával, közös együttlétek élményeivel, emlékeivel. (Például: karácsonykor itt van a betlehemes figurák és a jászol helye; ősszel itt bujkálhatnak a törpék, majd tavasszal a tündérek jelenhetnek meg itt.)

A természet átélésében nem elég „visszafordulni” a természethez. Pontosan meg kell figyelni jelenségeit, elmélyülni bennük, azaz **el kellene sajátítani** egy bizonyos „**természet-érzék**”.**

A gyerekekkel való eleven kapcsolatában az óvónőnek lehetősége van **a gyerektől tanulni**: felfedezni a már ismert világot is, úgy mintha sose látta volna, átadva magát a megismerésnek, mely erőként segíti őt.

Az ünnepeknek akkor van értelmük, ha azok nem üressé vált formák – csak kikapcsolódások – hanem megszületik az emberben az ünnepet teremtő erő. Ez az erő él a hétköznapok fáradhatatlan készülődésében, munkájában.

Ez a folyamat tevékeny, mégis türelmes várakozással teli. Van remény arra, hogy az ünnep eljön és ragyogó fényével bevilágítja a környezetét és megszólít minket.

Minél hosszabb a ritmus, minél tovább kell várni míg visszatér egy olyan jeles nap, mint például a gyerek születésnapja, névnapja, amit az óvodástársaival együtt ünnepelhet, annál nagyobb érzelmi töltéssel éli meg a várakozást, a beteljesülést, majd a rá való emlékezést is.

Havonta egy illetve két ünnep tartalmával találkoznak a gyerekek:

- * A gyerekek születésnapja
- * Aratás – betakarítás – hálaadás
- * Szent Mihály időszaka

---

* Megjegyzés: Környezettudatos magatartás kialakítása

- * *Szent Márton időszaka*
- * *Advent – Szent Miklós*
- * *Vízkereszt – Három király időszaka*
- * *Farsang*
- * *A tavasz kezdő napja*
- * *Húsvét*
- * *Mennybemenetel*
- * *Pünkösöd*
- * *Szent János időszak – a nyár ünnepe.*

A hét ritmusa

Egy-egy időszak ünneppel fejeződik be a Waldorf-óvodában, amelyre azt megelőzően hosszabb ideig „készülnek” a csoportok. A heti és mindennapi tevékenységekben bekövetkező egyre gyakoribb enyhe változásokból lehet érzékelni azt, hogy az ünnep közeledik már.

*Az óvoda berendezése, színei, virág és növény díszei az évszakasztalon, a választott mesék, versek és dalok tartalma, a tevékenységek és munkák jellege – mindez **együtt** egyértelmű nyelven beszél a **kisgyerek számára érzékelhető szinten** arról, hogy milyen időszakban él ő éppen. A hét napjaihoz kötődő, mindig visszavisszatérő azonosságok tagolják a hetet érzékletesen. Az óvónő mindezt nagyon tudatosan alakítja ki, úgy, hogy a változásokat a művészeti tevékenységek heti ritmusában is fel lehessen fedezni: **a rajzolás, festés, sütés, gyapjúkép készítés és a viaszozás** is tükrözi az adott időszakot, és egyben alapanyagul is szolgál az ünneplés eszközeihez.*

Ezek így kapcsolódhatnak például a heti művészeti foglalkozásokhoz:

- * *lámpás a gyerek saját festményéből*
- * *papírsárkány, pillangó a gyerek rajzából*

- * *különböző formájú és fajtájú sütemények az ünnepekhez*
- * *a betlehemes tál figurái viaszgyurmából*
- * *angyalok, nyuszik, madarak gyapjából.*

Évi, havi, heti ritmusok a Waldorf-óvoda étvendjében is megjelennek.

Havi változásban mindig az idényjellegű zöldségek, gyümölcsök szolgálnak táplálékul, a **hét napjait** pedig a feldolgozott gabonafajták különböztetik meg.

Példa az étkezésben kialakult heti rendre:

Hétfő – rizs; kedd – árpa; szerda – köles; csütörtök – rozs; péntek – zab;

(szombat – kukorica; vasárnap – búza).

A nap ritmusa

A kisgyerek igényli az ismert és áttekinthető ismétlődésekkel tagolt időrendet. A családban is fontos a kisgyerek számára az étkezések, a lefekvések és felkelések, a séták és más tevékenységek tagolt rendje, ugyanúgy igényli ezt az óvoda rendjében is. A Waldorf-pedagógia a gyerek napját úgy tagolja, hogy a koncentráltabb tevékenységek után mindig egy szabadabb következik. Ez által ritmusa lesz a napnak, mint ahogy a lélegzésnél a ki- és belégzés váltakozik. Így lesz képes a gyerek egészségesebben élni, mélyebben aludni, sőt egészségesebben lélegezni fizikailag is. Ezek a folyamatok ugyanis jelentős mértékben függenek a lelki feltételektől:

Ha túl sok az élmény, és túl kevés a szabad játék, amiben fel tudná dolgozni az élményeket, akkor egészségtelenül elfárad a gyerek; ha viszont túl kevés az élmény, akkor unalom és érdektelenség lép fel, ilyenkor nem alszik elég mélyen és fáradtan ébred fel.

A napirend kiépítése az óvónő feladata s ebben is természetesen nagy mértékben tekintetbe veszi a helyi igényeket, lehetőségeket és szokásokat. Fontos szempontok a következők:

- * Olyan rendszer alakuljon ki, hogy **minden gyerek végig részt vehessen a csoport életében** (az óvodai napnak közös kezdése és befejezése van). Az ettől eltérő, esetleg már a nyitást megelőző vagy a zárást követő ott tartózkodások mindig egyénileg megoldandó gyermekmegőrzési helyzetek legyenek.*
- * Egymás után következzenek inkább rövidebb időtartamú, az óvónő által „vezetett helyzetek”, és hosszabb „szabadon választott tevékenységek” (játék), felfrissítő váltakozásban.*
- * A különböző tevékenységek jellegét tekintve maradjon minden nap azonos felépítésű, de a tartalma a heti, havi ritmusokban változatosan térjen vissza. Természetesen legyen helye a kivételeknek és kivételes alkalmaknak is.*
- * Vegyék figyelembe a délelőtti és a délutáni közötti minőségi különbséget.*

A napi ritmus egy példája

Hozzávetőlegesen a következőképpen lehet egy napirendet felépíteni (egyéni eltérések természetesen lehetségesek):

- 7:00 – 8:30** *Az óvónők közösen kezdik el a napot, előkészítik tevékenységeiket
A gyerekek megérkeznek, szükség esetén megreggeliznek, majd bekapcsolódnak a játékba.*
- 7:00 – 9:30** *A szabad játék ideje: A gyerekek önállóan játszanak, míg a két óvónő a hét különböző napjaihoz és az évkör ritmusához igazodó munkát végeznek, elkészítik a tízórait, előkészítik a művészeti tevékenységeket, amelyekbe a gyerekek szabadon bekapcsolódhatnak.*
- 9:30 – 9:45** *Rendrakás: Ezt az óvónők és a gyerekek együtt végzik.*
- 9:45 – 10:00** *Reggeli kör: Székkörben gyülekeznek az évszakasztalnál, gyertyagyújtás, köszöntik a mai napot, az időjárásról versben vagy dalban „beszélnek”, imaszerű verset mondanak.*
- 10:00 – 10:20** *Ritmikus játék: Az óvodásokhoz szabott történetbe ágyazott verses, dalos, ritmikus mozgás.*
- 10:20 – 10:30** *Kézmosás: Ezt követően egyéni játék a gyerekekkel, például: „lovagoltató”-játék, ujj-játék, illatos olaj osztása a tenyerekbe.*
- 10:30 – 11:00** *Tízórai: A csoport egy asztalnál, közösen asztali áldással kezdi és köszönéssel fejezi be az étkezést.*
- 11:00 – 12:00** *Szabad játék, munka a kertben vagy séta.*
- 12:00 – 12:30** *Mese vagy bábozás, az óvodai nap közös befejezése.*
- 12:30 – 13:30** *Mosogatás, takarítás.
A szülők jönnek a gyerekekért.*

Nyitva tartás, szünidők

A gyerek valódi szomatikus és pszichés szükségletei ebben az életkorban egyrészt megkívánják a családon kívüli kapcsolatépítés lehetőségét, másrészt mintegy félnapos, de inkább négy-öt órás csoportban tartózkodás után feltétlenül szükségük volna arra, hogy visszatérhessenek személyes életükbe.

Az óvoda a szülők munkaidejéhez többé-kevésbé alkalmazkodva reggel nyit. Nem túl korán, mert a gyerekek ki kell aludnia magát. (Reggel hét, fél nyolc tájban az óvodák általában nyitva vannak, s fél kilencig lassan minden gyerek megérkezik.) Ennek az időpontnak a betartását azért kéri az óvónő, hogy a (minimálisan egy órai) benti szabad játéokra lehetősége legyen minden gyereknek.

A Waldorf-óvoda igyekszik a szülőket arról tájékoztatni, hogy a gyerek érdeke megkívánná, hogy délben hazamehessen, mert maga a csoportban tartózkodás is fárasztó számára. Az volna a kedvező, ha a gyerekek az ebédet már otthon ehetnék meg s a délutáni alvás után egy sokkal nagyobb és megnyugtatóbb személyes térben játszva és merengve dolgozhatnák fel a délelőtti élményeiket.

”Természetesen ahol erre szociális okokból nincs lehetőség, ott a családdal közös mérlegelés és döntés után a Waldorf-óvoda magára vállalja, a gyerek érdekében a délutáni elhelyezést, szükség esetén más megoldások keresését.” Nagyon szerencsés, ha a gyerek ezt az időt esetleg egy másik családban tölti el, amely egy vagy több gyereket fogad a csoportból. Amennyiben ilyen áthidaló megoldás nem lehetséges, akkor nagy gondot kell fordítani arra, hogy ezeket a délutáni órákat, amit a gyerek az óvodában tölt, **csak a megfelelő feltételek mellett vállalja magára a Waldorf-óvoda!** * *

Külön óvónő(k)re van szükség és a napirend egészének gondos átdolgozására. (Semmiképpen sem jó, ha a délutáni program abból áll, hogy a gyerek szüleit várja, miközben a többiekért már jönnek!)

*Ebédeltetés, lefekvés és külön délutáni program szükséges. Művészeti tevékenykedésre, nagyobb háztartási munkákra van ilyenkor lehetőség (befőzés, gyapjufeldolgozás, mosás, vasalás, stb.), de ekkor is **mindenképpen legyen a napnak közös befejezése a gyerekekkel.***

---

* Megjegyzés: Továbbiakat lásd az 1. sz. melléklet 3. pontjában, illetve a 4. sz. mellékletben

*A ritmikus váltásokba és változásokba tartoznak a **pihenők és a szünetek**, ugyanúgy, ahogy az alvás hozzátartozik az emberi természet ritmusához. Negyedévenként szüksége van a gyerekeknek legalább kéthetes szünidőre, amikor a gyerek az óvodában szerzett tapasztalatait beleviszi saját életébe és feldolgozza.*

*A **kifáradás hosszabb idő után többek között irreverzibilis dekoncentrációs folyamatokat is elindíthat.***

VI. A WALDORF-ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGI FORMÁI

Háztartási, kerti munkák, kézművesség

A gyerekek minden tevékenysége az óvónő jelenlétében vagy tudomásával folyik. Teljes figyelemmel és mindig érdeklődve kíséri a Waldorf-óvónő a körülötte zajló eseményeket. Minden, a csoport életéhez szükséges munkát (öltöztetéstől kezdve a takarításig) az óvónő végez, a gyerekek előtt. Alapelv, hogy az óvodai időben az óvónő semmit se csinál, amit gyerekek nem utánozhatnak. (Ezért az adminisztrációs munkára és a szülőkkel való beszélgetésre a gyerekekről csak a gyerek távollétében kerít sort.)

*Tudatában van annak, hogy valamennyi tevékenysége inspirálja és táplálja a gyerek szabad játékát. Igyekszik úgy dolgozni, hogy a gyerek szívesen kapcsolódjon be a munkájába, őt utánozva. Biztosítania kell azonban, hogy a gyerek – fejlődési fokától és életkorától függően rövidebb, vagy hosszabb idő múlva – a munka jellegű tevékenységek után visszataláljon a kortársaival való spontán játékba. A Waldorf-óvónő által **végzett háztartási ** és kerti munkák** zöme hasonlít egy régi, hagyományos háztartás munkáihoz, ahol nem gépek működnek, hanem az emberi kéz dolgozik.*

E tevékenységek különbözőek lehetnek:

- * **a mindennapi munkák** (vásárlás, sütés, főzés, asztalterítés, ételosztás, mosogatás, rendrakás, virágöntözés, állatgondozás, takarítás)*
- * **heti visszatérő munkák** (mosás, vasalás, varrás, játékszer javítása, évszakasztal „felújítása”)*
- * **havi, évszakonkénti munkák** (veteményezés, aratás/betakarítás, befőzés, gyapjú feldolgozása, selyemfestés).*

---

* Megjegyzés: Háztartási munkák = Külső világ tevékeny megismerése

Ezeket a **munkákat** az óvónő a (benti és kinti) szabad játék ideje alatt végzi, **egymást átható ritmusokban**. A gyerekeknek lehetőségük van a különböző folyamatok átélésére:

*Példaként: Egy ilyen **tevékenységi kör** az ültetés vagy palántázás, a termések leszüretelése, a befőzés, vagy a gabonák feldolgozása, mely tevékenységek többrétű és természetes módon épülnek be az óvoda mindennapi életébe.*

Ősszel a gyerekek – a saját kézzel varrott – kis filczsákokban hazaviszik a búza vagy egyéb gabonafajta magvait. Ezeket egész télen át őrzik tavaszig, amikor visszahozzák őket. A tavasz ünnepe alkalmával elültetik a magokat egy tálkába és így megismerik a csírázó búzát. Kiránduláson vagy a kert elkülönített részén látják, amint a búza növekszik, kibontja kalászát, majd megsárgul. Talán módjuk van az aratást is szemügyre venni, s az aratás után a tarlón elhullott kalászokat felszedgetni. Az óvodában aztán kibontják a magot a héjából s üvegekbe gyűjtik. Az óvodában, kis kézi-malmokon ledarálják a magokat, s a sárgás magból fehér liszt lesz. Néhányan, több kis csoportban talán a boltba is elmennek és ott vásárolnak még búzát, rozsot, vagy más egyebet. Látják, amint a boltos méri az árut, s az óvónő fizet. Víz, só, kovász és még ki mit szeret bele – maguk gyúrják, dagasztják a tésztát, s kis cipókat szaggatnak, majd letakarva kelni hagyják, s a sütőbe (kemencébe) teszik. Hamarosan az egész óvodát betölti a sült kenyér illata. A kész, de még meleg cipót felvágják, megvajazzák és megeszik.

A gyerekeknek lehetőségük van különböző feldolgozó folyamatok átélésére is. Például: Gyapjút mostak, majd szárítottak a szabad ég alatt, ezután behozzák a tiszta gyapjút, majd elkezdődik a megmunkálása: kártolás és fonás, amit az óvónő egy rokkán végezhet, miközben énekel vagy mesél az őt körülvevő gyerekeknek.

A fonás jó, nyugodt hangulatot keltő munka, főleg a téli időszakban. A gyerekek elkérhetik a kész fonalat és az ujjukkal csomózhatnak, fonhatnak, horgolhatnak vagy esetleg az úgynevezett „körmöcskén” hosszú köteleket kötnek belőle.

Mindaz, ami elkészült, felhasználható a játékuhoz, például lókantár is lehet belőle.

Meleg időben sor kerülhet a gyapjú színezésére is, nemezelésére is, labdákat is így lehet készíteni. A színezett és nyers színű gyapjút később képzésre vagy kis figurák, állatok készítésére is használhatják.

*A gyerekek számára így különös hangsúlyt kap a **kézművesség***,* mint elemi játékkészítési lehetőség.*

A kézimunkához tartozik továbbá a szövés: az óvónő egy nagy szövőkereten dolgozik, miközben a gyerekek számára kicsi keretek vannak, amelyeken az ujjukkal kis terítőt vagy tarisznyát szőnek.

A varrást, a hímzést valamint a speciális eszközöket (körmöcske, szövőkeret) igénylő munkákat is nagy kitartással végzik az iskolába készülő gyerekek az utolsó óvodai évükben. Az óvónő itt is példaként szerepel, aki játékokat készít a gyerekek jelenlétében. Nem csak a gyapjú és a különböző textilek képeznek jó alapanyagot a játék készítéséhez: fadarabból, ágakból vagy gyökérből házikót, hajót, autót, bababútorokat lehet készíteni. Így sor kerül kalapácsolásra, fűrészelésre, reszelésre, csiszolásra igazi szerszámokkal a satupadnál.

A kicsik, akiknek még nem szabad az ilyen munkákat végezni, a munka jellegű tevékenységek körül egy teljes játékvilágot építenek ki: például várják a fűrészport, amit összesöpörnek, elszállítanak, majd „főzéshez” használnak a babakonyhában.

Ezek a folyamatok is érzéki és mégis áttekinthető tapasztalatokkal szolgálnak a külvilág fontos, hozzánk kapcsolódó eseménysorairól.

Honnan van a mindennapi kenyérünk ?

Honnan van a méz, a viasz (kréta, gyurma, gyertya)?

Honnan van a ruhánk alapanyaga (gyapjú)?

Honnan vannak az építészet anyagai (agyag, homok, fa)?

Hogyan lesz mindezekből az emberi életet szolgáló dolog?

*Ezek a kérdések átszövik a Waldorf-óvodás mindennapi életét és meghatározzák az óvónői munkák tartalmát; így a választ a gyerek számára saját **érezéki tapasztalata**, s nemegyszer saját – az óvónőt utánzó – **tevékenysége** adja meg.*

---

* Megjegyzés: Kézművesség = Külső világ tevékeny megismerése

Mese – bábozás – babázás

A mese

Ahogy a gyerekek az ősi kézművességekben valóságos folyamatokkal megtapasztalható módon találkoznak, s így az óvónői munkában átélhetik a valóság változásait (ahol a minőség függ a szakszerűségtől és következetességtől és mérhetővé válik az eredmény), ugyanúgy a mindennapi **mese** is – másfajta, belső úton – **bepillantást jelent a gyerekek számára a valóság világába, amely megfelel mágikus világképüknek.**

Az óvodáskorú gyerekre jellemző, hogy számára egy lénynek a külseje tükrözi belső lényegét: a gonosz egyenlő a csúnyával, a jó mindig szép vagy csak el volt varázsolva. A gyerek számára az is természetes, hogy harcot kell vívni, helyt kell állni ahhoz, hogy valami jó bekövetkezzék.

A Waldorf-pedagógia úgy látja, hogy sok igazság rejlik az **eredeti népmesékben**, mert olyan **lelki-szellemi értékekről** és példakép erejű emberi fejlődési folyamatokról szólnak, melyek éppen olyan igazak, mint az érzékelhető világ tényei.

A Waldorf-óvodában a mesék mindig az aktuális ünnepekörhöz, évszakhoz kapcsolódnak. Az óvónő **hosszabb időn keresztül**, legalább egy hétig meséli fejből szóról-szóra ugyanazt a mesét. Az ismétlés nem unalmassá teszi a mesét, hanem elmélyíti az azonosulást és a megértést. Belső képként (tájkép-szerűen) jelenik meg a mese a gyerekekben. Az **érdeklődése és biztonságérzete nő**, s örül, ha tudja, hogy mi következik. A gyerek érzelmei előre látható sorrendben jelennek meg és így élvezzi a gyerek a feszültséget is, majd a feloldást. A mesélés a mindennapokba beépített szertartás, mindig **ugyanabban az időpontban**, mindig **ugyanazon a helyen van**, és **minden gyerek egyformán résztvevője**. Mindig ugyanazok a gesztusok és események adják meg a jelet a mesekezdésre; például: az óvónő halk lantjátéka, mialatt a másik óvónő meggyújtja a gyertyát, kialakul a kör és egy közös ének után megszólal a mese.

A mesemondás fejleszti a gyerek **érzelmi, értelmi és anyanyelvi** képességeit egyaránt.

A Waldorf-pedagógia az idegen nyelv tanítását csak az iskolában, de ott már az első osztálytól kezdve (egyszerre két idegen nyelven is) helyesli. Az óvodáskorú

gyereknek szüksége van arra, hogy a környezetében beszélt „anyanyelvét” minél biztosabban tanulja meg. Különös hangsúlyt élvez a Waldorf-óvodában az a **szókincs, amely segíti a belső képek kialakítását*** – mint például az eredeti népmesék szókincse s képei – és felidéri a fogalmak érzelmi töltését, amely mindig sokszínű és többretegű. Nem csupán a megnevezés mint az érdeklődést lezáró magyarázat a fontos, hanem az is, hogy érzékelhetővé, átélhetővé váljon a tartalom. Olyan régi szép szavakon megszólaló mesét is szívesen mesélnek az óvodában, amelyeket nem szükséges azonnal érteniük az óvodásoknak. Jó, ha a gyerekek csak **sejtik** a szavak jelentését, – de az érzelmi töltés ilyenkor is jelentős – és majd idővel tisztul az értés.

Az óvónők nagy értékűnek tekintik a gyerek alakuló világképét. Ha a gyerekek megosztják az óvónővel még képlékeny világnézetüket, amely sokszor kevés információból következtetve és ezért hiányosan alakult ki, az óvónő **nem javítja ki** feltétlenül állításait a tudomány legutolsó eredménye szerint. A nyitott és eleven kérdésként átélt képzeleteket meghallgatja, esetleg feltesz egy kérdést, de csak ha nem zavarja így a gyerek mesélőkedvét, melyben megnyilatkozik belső titkairól.

A bábozás és a babázás

A vegyes életkorú csoport összetétele igényli a gondos mesekiválasztás mellett a pedagógiai segítséget is arra, hogy egy egyszerűbb mesét örömmel tudjanak végighallgatni és követni a nagyobbak, és egy hosszú komplikáltabb mese alatt (amit mondjuk a születésnapja alkalmával választhat a gyerek) ne fáradjanak el a kicsik. Segítség lehet a **bábozás**, amelyre egy ünnep alkalmával is sor kerülhet.

A Waldorf-óvoda bábszínházának bábuai nem kézi vagy kesztyűbábok, hanem úgynevezett álló bábok, vagy marionett figurák. Ezeket az óvónő az asztal mögött ülve vagy állva, takaratlanul vezeti az asztalszerű színpadon vagy felülről zsinórral mozgatja, ha marionett. Az óvodást nem zavarja, hogy látja a báb mozgatóját – ellenkezőleg, ez számára érzelmi biztonságot nyújt.

Másfelől az óvódás jobban, mélyebben azonosítja magát a kívülről vagy felülről láthatóan vezetett teljes figurával, mint a sokszor csak derékig látszó „belülről” megelevenített, önálló életre kelt bábbal.

---

* Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

A Waldorf-óvoda bábjai általában **saját készítésűek**; a leggyakrabban a szülőkkel együtt készítik az óvónők, esetleg a nagyobb gyerekekkel – mint ahogy az összes többi játékállatot és lényt, törpét, babát is. A **bábuk arca csak nagyjából kidolgozott**, hogy helyet és teret adjon az intenzív gyereki projekciónak.

Színes selymekkel letakart, kellékekkel berendezett asztalon, a képzeletre támaszkodva valamilyen utat jár be a gyerek a hőssel együtt. Amellett, hogy a bábozás erősíti a gyerek figyelmét, színeivel, mozgásaival alátámasztja a gyerek belső képeit, aktivizálja őt, indíttatást ad arra, hogy a szabad játékban ő maga is fölépítsen egy tájat, anyagokat és bábként használható figurákat keressen, vagy készítsen, s végül előadja bábszínházát a többieknek is.

Egy ilyen – a gyerek által felépített és elmesélt bábjátéknak különleges varázsa van. Sokszor több gyerek vesz részt az előadásban, és az ő „függöny mögötti” kommunikációjuk rendkívüli **szociális teljesítmény**, mert mindent a sokszor „rögtönzött”, az adott pillanatban kitalált mese fontosságának és folyamatosságának rendelnek alá a bábozók. Olyan is előfordul azonban, hogy az óvónőt kéri, hogy ő meséljen, miközben ők előadják, a még mindkét fél számára (mesélő és bábozó) ismeretlen – mert rögtönzött – mesét. Az előadás folyamatosan születik meg. Ilyenkor mutatkozik meg, hogy **közös képi nyelvben** tudnak gondolkodni a gyerekek az óvónővel. Sokszor már a pici gyerekek is elkezdnek bábozni, de ők még nem mernek, még nem tudnak mesélni. Inkább a nagyobbak állnak elő a saját maguk által kitalált mesével sokszor megdöbbenően gazdag szókinccsel.

Fontos számukra, hogy a meséléssel és a bábozással kapcsolatos csoportszokásokat ők is betartsák; például: letakarják a felépített színpadot előadás előtt és után is, énekszóval vagy zenével kezdik, és kísérik, majd fejezik be az előadást.

Sokszor az óvónők saját mozdulataikat figyelhetik meg a bábozó gyereken. Annyira szokássá válik a bábszínház, hogy otthon is – ünnepekkor vagy más alkalommal – nagy örömmel báboznak a gyerekek a családjuknak, rokonaiknak, vendégeiknek, vagy ha más néző nem akad, a babáiknak és kedvenc állataiknak.

Az óvodáskorú gyerekeknek legyen lehetősége **egy olyan babát** szeretni, amelyre az ő saját „énjét”, személyiségének magját kivetíti és barátként vagy játszótársként osztja meg vele minden örömét és bánatát. Egészségesen hat, ha a gyerek ilyen

módon feldolgozhatja a számára még érthetetlen helyzeteket vagy más élményeit. Van olyan Waldorf-óvoda, ahol minden gyerek részére készítenek az óvónők a szülőkkel együtt egy-egy ilyen **babát**.

Ezek az úgynevezett „Waldorf-babák” körültekintő gondossággal készülnek: a szabástól a baba felöltöztetéséig bezárólag. Figyelembe véve azt, hogy minden, ami a gyerek kezébe kerül az esztétikán túl, jó minőségű, minta értékű legyen, nemcsak a természetes anyagok (pamut, gyapjú) használatát tartják fontosnak a Waldorf-óvodában, hanem a testarányok (fej-test arányai) pontos betartására is törekednek, s a színeiben (test, haj, ruha), az arckifejezésben finom, lágy harmónia tükröződjön a „kedves játékbabából”. Mind ezáltal szabad teret kaphat a gyerek fantáziája és képzelete.

Zene – ének – vers

A zene

A Waldorf-pedagógiára jellemző, hogy mindig a gyerekből indul ki, mégpedig abból a fejlődési szakaszból, amelyben a gyerek éppen van. **A kisgyerek teljesen másképpen hall, mint a felnőttek, mert más tudatállapotban él. A zene éltetően hat, életerőt adva, de lehet káros hatása is. A jó zene a csendből indul ki, és a gyerekek is csak oldott, nyugodt légkörben kezdenek el énekelni, nyugtalan környezetben nem. A műszaki zajjuktól és a tömegkommunikációs eszközök hang-áradatától kímélni kívánja a Waldorf-pedagógia a kisgyereket. A gyerekeknek meg kell tanulniuk csendben lenni, hallgatni, hangot várni. Nagy zajban, a szabad játék közepén, önkéntelenül is elcsendesednek, ha az óvónő elkezd zenélni, énekelni.**

Főként a **kvint intervallumú, és a pentaton zene** nyugtatja meg őket ebben az életkorban. Fontos, hogy a gyerek **fel tudja fedezni, hogy honnan erednek a különböző hangok.** A zenélő embert akarják látni, a hangszert, a mozgásokat, a zenélő érzéseit, koncentrációját. (A gyerek érezze, hogy az ember hibázik is, de tudja kezelni a hibát. A kazettánál ez nincs így, hisz az mindig tökéletes, sohasem hamis.) A Waldorf-pedagógia **nem használ** kazettát, magnót, s más **technikai eszközöket** (mesehallgatásra se ajánlja őket), mert fontosnak tartja, hogy a gyerek **mindig emberrel kapcsolatosan élje meg a dolgokat, hogy érezze, a hang ott keletkezik, ahol valaki zenél, mesél.**

A hallás nemcsak a fülben zajlik. Szétárad. A gyerek az egész testében érzékel, és hall, ezért kezd el a zenére rögtön mozogni, táncolni. A zenéhez közvetlenül kapcsolódik a mozgás.

A gyerekeknek nagy szükségük van a különböző csengő-zengő hangokra, ezért fontos, hogy több különböző hangszer legyen az óvodában elérhető közelben: kis rézharangok, harangjáték, xilofon vagy gyerek-hárfa, csörgők, botok, pengetős vagy fúvós hangszerek. A hangszerek segítségével a gyerekek érzékelhetik a különböző minőségeket. (Meg lehet hallgatni, hogy a sok összeütemezett fadarab mind különbözően szól; össze lehet hasonlítani ezeket, majd esetleg egy ezekkel zenélő zenekart alapítani.)

A gyerekek életkoruktól függően más és más hangszert használnak.

Az ének

*A mesejátékok teljes élményt nyújtanak a gyerek számára, hiszen a történethez játszhat egy hangszeren, és mozoghat is. A zenélés, az improvizálás, ugyanúgy, mint az **éneklés** a Waldorf-óvoda napirendjének szerves része. A **mindennapos tevékenységeket** – a különböző munkákat is – gyakran **kíséri** ének és vers. Bizonyos helyzetekhez szokásszerűen fűződik egy-egy az alkalomhoz illő dal vagy vers, amely a gyerek számára mintegy jelzi, hogy az óvónő éppen mit csinál (például: sütésnél, cipőkötésnél, rendrakásnál, ételosztásnál, mesélésnél). Így az énekszó belevonja a gyereket az óvónő tevékenységébe anélkül is, hogy most éppen részt venne az adott helyzetben. Máskor már része volt benne, s majd újra lesz még.*

*Az óvodában csak **egy szólamban**, és – mint a gyerekek – **magas hangon** énekelnek az óvónők.*

A vers

Nem elsődleges cél az, hogy minél több verset vagy dalt tanuljanak meg a gyerekek (spontán folyamat) hanem, hogy ritmizált beszéddel és énekelve, az óvónő olyan hangulatot teremtsen, ahol az ének és a vers az öröm, a tisztelet és a belső világ kifejezése.**

A nap folyamán azonban olyan helyzetek is vannak, amikor a vers és a dal szertartás elemeként szerepel.

*Például: **Kézmosás után** a frissen mosott tenyerekbe az óvónő illatos olajat cseppent, verssel, dallal kísérve. Minden gyerekhez külön – külön szól, az őt megillető egyéni hangon, miközben testi „dajkáló” közelséget teremt meg egy-egy lovagoltató- vagy ujj-játék segítségével. Ez a napnak – mind a gyerekek, mind az óvónő számára – kiemelkedően fontos része, mert érzelmileg nagyon intenzív és személyes mozzanat.*

A vers és a dal legnemesebb formáit használják, mint asztali áldást és hálaadást, mint születésnap vagy egyéb ünnep köszöntését, vagy mint mindennapi fohászt a meggyújtott gyertya bensőséget teremtő eleven fényénél, a reggeli körben és az elbúcsúzáskor.

---

* Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

Mese előtt és mese után is dallal vagy verssel jelzi az óvónő, hogy kiemelkedő esemény kezdődik, végződik éppen a napi életben.

*A mesék, versek, és dalok kiválasztása, összeállítása az óvónő folyamatos, állandó feladata. Az adott évszakhoz, az ünnepkörhöz igazodván, a csoport összetételének megfelelően, elsősorban **népi forrásokból keres igazi meséket, verseket és dalokat.** Azzal is megpróbálkozik, hogy történetet találjon ki, meséket verses formába ritmizáljon, vagy már meglévő vershez dallamot komponáljon, esetleg új dalokat írjon. Mindezekben arra törekszik, hogy a zeneiség, a tempó, a ritmus, a dinamika és a hangzás sokféle változásban jelenjen meg, így kelt a gyerekekben örömteljes, frissítő indítást arra, hogy megszeresse a szép beszédet és éneket.*

Az a tapasztalat, hogy a gyerekek ezeket a kifejezési lehetőségeket szívesen használják fel szabad játékukban, és gyakran otthon is, szabadon, önkéntesen. Mindezzel sok esetben a logopédiai korrekció is megelőzhető.

*A vers- és a dal örömteli elsajátítását szolgálja az is, hogy a gyerek **sohasem kényszerül arra, hogy egyedül szerepelve kelljen egy verset vagy dalt előadnia.** Mindez csak az óvónő és a csoport védő burkában történik.*

Szép mozgás – a ritmikus játékokban és az euritmiában

A ritmikus játék

A kisgyerek saját test- és térérzékelésének elmélyítésében, a ritmikus mozgások átélésében, a mozgásformák harmonizálásában és a mesei jelenetek megelevenítésében jelentős szerepet játszik a mindennapos ritmikus játék.

Ez a tevékenység, amely naponta 15-20 percig tart, a kisgyerek közvetlen utánzóképeségére épül. (Mozgást látva, érzékelve ő is együtt szeretne mozdulni a környezetével.)

*Jellemző erre az életkorra, hogy a gyerek **bizalommal követi az óvónő mozdulatát** anélkül, hogy előre tudná milyen célból végzik azt. Mozgásnyelvről is beszélhetünk.*

*Egy dalt énekelve vezeti az óvónő a gyerekeket arra a helyre, ahol majd együtt tudnak mozogni és táncolni. Az életkorukból adódóan a gyerekek nem körformában, hanem inkább **fürtformában** csoportosulnak az óvónő köré, miközben ő elkezd a játékot. Mondókákat, verseket, dalokat mozgással kísérve, egy történetbe ágyazva játszik el az óvónő, mindig az aktuális ünnephez és évszakhoz kapcsolódva (például: a paraszt kimegy a rétre szántani és aratni, elviszi a lovát a kovácshoz patkolni, megfigyeli a gólyát, fecskéket vagy a méhecskéket, végzi a munkáját, törpékkel találkozik, táncol velük.... stb.).*

Fontos, hogy a természet élete és az emberi munka sokféle szempontból jelenjen meg ebben a mozgásnyelvben, s ezt az élményt a vers és a dal zeneiségével és tartalmával megfelelően egészítse ki.

A napnak ebben a szakaszában lehet helye például: a betlehemezésnek, a mese dramatizálásának vagy a születésnap megünneplésének is.

Az óvónő mindig úgy állítja össze a ritmikus játékot, hogy benne frissítő változásban jelenjenek meg az erőteljes és gyengébb, illetve a nagy és egészen finom mozgások, a vidám és komolyabb hangulatok.

*Lehetőleg mindig váltakozva kövessék egymást a gyors és lassúbb mozdulatok. Az óvónő megpróbálja a gyerek testét (és lelkét egyaránt) úgy mozdítani, hogy **utasítást ne kelljen adnia**. Ennek ellenkezője a Waldorfpedagógia szerint zavarná a gyereket abban az **álmodozó és önfeledt** tudatállapotában, amely erre az **utánzó** gyermeki korszakra jellemző.*

Az óvónő egyszerűen mozdul és énekel, úgy mintha ott helyben találná ki, mesélné el az egészet és az óvodások szabadon kapcsolódnak be és követik őt ebben a ritmikus játékban.

Helyet kaphatnak itt a szabályosabb gyerekjátékok is, ugyanúgy mint a körtáncok, de mindent át kell hogy öleljen a tartalmi összefüggés és ennek egy szokásrenden alapuló felépítettsége. Semmi sem történik öncélúan, minden része kell hogy legyen az egésznek, hogy mondanivalójával, tartamával azt szolgálja.

A tartalom mindig változik, természetesen az ünnepkört követően, de legalább két hétig naponta ismétlődik egy-egy ritmikus játék.

Az euritmia

A hétnek mindig ugyanazon a napján euritmia tanár jön az óvodába, és a ritmikus játék idejében elemi euritmiát tart. A gyerekek jól ismerik őt, sokuk már az óvodáskort megelőzően találkozott vele, és nagyon várják.

Az euritmia mozgás-művészet, mely szintén Rudolf Steiner nevéhez fűződik. Körülírható mint látható beszéd, látható zene.

*A Waldorf-iskolákban **pedagógiai euritmiát** tanítanak, ezenkívül van még **művészeti euritmia**, ami színpadon jelenik meg, és az orvostudományban használt terápiás lehetőség, a **gyógyeuritmia**.*

Az euritmia a hangzókat, hangokat, intervallumokat speciális mozdulatokkal fejezi ki, s így képez szabályos, testi „gesztus-nyelvet”.

Míg a ritmikus játékban az óvónő olyan mozdulatokat használ, amely minél inkább a természetes mozdulatokat kívánja utánozni (például az aratást), addig az euritmia inkább azokkal a mozdulatokkal játszik el, amelyek a beszéd-, nyelv- és zene szerkezetével függnek össze. □*

*Az euritmia, a tánc, a ritmikus játék **szép harmonizált mozgást hívnak elő** a gyerekből. Ezt belső érzésből, a tartalomtól, egy felnőttet utánozva hozzák létre. Versre vagy dalra való önálló dramatizálással, tornával, gimnasztikával csak a Waldorf-iskolában találkozhat majd a gyerek.*

*A Waldorf-óvodapedagógia szerint az óvodáskorú gyerekek elég **természetes mozgást** jelent a benti és kinti játék és a napi „szép mozgás”.*

□ Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

*A ritmikus játék és az euritmia mellett a gyerekeknek megfelelő mozgásfejlődésük érdekében a mindennapi benti és kinti játékban egyaránt lehetőségük nyílik az életkoruknak megfelelő **természetes játékos mozgásokra**: futásra, ugrásra, dobálásra, kúszásra, csúszásra, mászásra, függeszkedésre.*

Ezért is célszerű a csoportszobát könnyen mozgatható, többfunkciós bútorokkal, például padokkal is berendezni. Így lehet csúszni, mászni, kúszni az asztalok, székek és padok között, alatt... és csúszni vagy egyensúlyozva járni a padokon...

A teremben kötött labdákat, babzsákokat is találhatnak a gyerekek.

Az udvaron is lehetőséget kell teremteni a mászásra, függeszkedésre. Egyensúlyozni lehet egy farönkön is és ezt a célt szolgálják (az udvari játékszerek közül) a gólyalábak is. Mindez fejleszti a gyerekek testi erejét, ügyességét.

Ahol megfelelőek a körülmények, ott alkalom nyílik az udvari játék idejében, néha azon túl is az óvoda környékén kisebb vagy nagyobb sétákra, kirándulásokra. A séta, a hegymászás, fára mászás, stb. fejleszti a gyerek állóképességét, testi ügyességét és kedvezően hat az egészséges fizikai test kialakítására.

Képkalkotás és formázás

*Hetente egyszer a Waldorf-óvodában lehetősége van minden gyereknek arra – általában a szabad játék ideje alatt -, hogy **a rajzolásban, festésben, gyurmázásban és a gyapjúkép készítése folyamán alkotó- és formáló készségét fejlessze. Így rendszeresen tapasztalhatja meg a különböző minőségeket. A hét minden napjához kötődik egy-egy művészeti tevékenység. (Eltérések lehetségesek.)***

Hétfő – rajzolás

Ez a tevékenység segíti a hétvége utáni visszaérkezést az óvodába, és a gyerekek gyakran rajzolják le hétvégi élményeiket. Méhviaszból készült (ezért illatos), élénk, telített színű téglácska alakú kréták a rajzeszközök. A kisebbek kis kosárkában a három alapszint találják a rajzlap mellett. A nagyobbak már több szint használhatnak, az iskolába készülők pedig már vastagabb ceruza formájú viaszkrétát is kapnak. (Mivel az óvodás keze még nem alkalmas a „három ujjas” ceruzafogásra – ilyen fogás esetén ugyanis a kéz görcsössé válik – ezért kapnak vastagabb téglácska alakú krétákat a kisebb gyerekek.) Így szabadon futnak le a mozgásos impulzusok, az életkornak megfelelő, nagy érzelmi telítettséggel.

Témához nem kötöttek, önállóan tevékenykednek a gyerekek, majd amikor befejezik a munkájukat, az elkészült rajzokat odaadják az óvónőnek, aki minden gyerek számára külön mappába gyűjti össze azokat. Az óvodáskor végén majd valamennyit ajándékként hazavihetik a gyerekek.

Az óvónő maga is rajzol időnként a gyerekek előtt: plakátot készít, vagy olyan képet rajzol, melyben a kivágott mozgatható figurákkal egy mesét is el lehet játszani.

A Waldorf-óvodapedagógia a gyerekrajzokat üzenetnek tekinti, amit a gyerek ad a fejlődéséről. A gyerek rajzaiban nemcsak az figyelhető meg, hogy a képek egyre finomabbak és szebbek, s hogy egyre jobban ábrázolja az őt körülvevő tárgyi világot s a lényeket, hanem a gyerek egész testi és lelki fejlődése tükröződik olyan pontosan, hogy az arra képzett óvónő leolvashatja belőlük a gyerek fejlettségi szintjét, esetleg hiányosságait, speciális szükségleteit.

Kedd – gyapjúkép készítés

Ez a technika átmenetet képez a kézimunkához tartozó gyapjufeldolgozás, a plasztikus formálás és a kép-alkotás között. Sok színnel megfestett, kártolt gyapjút filclapokra lehet tenni és így képet készíteni, ami a rajzolás és festés tapasztalatait kiegészíti. Rajzoláskor kemény viaszkrétával, kemény lapon dolgozik a gyerek, festésnél vízfestékekkel vizes alapon fest, levegős gyapjúból „levegős”, kevésbé kontúros képet tud készíteni.

A gyerekek minden héten lehetőséget kapnak egy ilyen kép készítésére, ami egy rövid „kiállítási” idő után szétszedhető és ugyanabból az anyagból következő alkalommal is lehet képet készíteni.

Havonta egyszer az óvónő szintén készít egy nagyobb képet az ünnep témájával kapcsolatosan, és így a gyerekek láthatják a fejlettebb technikát, amit az óvónő használ: Szépen előkészíti, fésüli a gyapjút, színek szerint rendezi egy kosárba mielőtt elkezdené a munkáját. Ezek után úgy kezdi a képet, hogy először különböző színekkel „befesti” a hátteret, majd egyre több nagyon puha, vékony réteget felhasználva alakulnak ki a tárgyak, lények a képen. Csak egy bizonyos távolságból hasonlít az egész egy „rajzolt” képhez.

Szerda – gyurmázás, plasztikus formálás

A csoportszobában a formázáshoz a Waldorf-óvodások élénk, telített színű, a kéz melegétől megpuhuló méhviasz lapocskákat használnak. (Míg a agyag hőt von el az azzal tevékenykedő kezétől, addig a viasz megpuhulása után maga is átmelegszik, s mintegy hőt sugároz. A kisgyerekkori érzékelés szempontjából ez a különbség nagyon fontos.)

A gyerekek mindent formálhatnak, amit akarnak: gyertyákat díszíthetnek, egész vékony, kevéske viasszal; kialakíthatnak egész kis játék-világokat is tárgyakkal, állatokkal, emberi figurákkal. Az elkészített munkákat az évszakasztalhoz, a megfelelő helyre teszik, vagy karácsonykor, mint egy kis betlehemest, ajándékba hazaviszik a szüleiknek.

Az udvaron – főleg a meleg időszakban – a homokkal és vízzel való játék indítja a gyereket „természetes agyagozásra”.

Nagyon fontosnak tartja a Waldorf-óvodapedagógia, hogy a gyerekek megtapasztalják a föld, víz, hő és egyéb természetes „elemi” dolgok minőségét közvetlenül, kipróbálják az anyag és a saját maguk lehetőségeit.

Télen hóvár építésre, hóember készítésre és hóval való mindenféle játéokra kerül

sor a kinti szabad játékban.

Csüörtök – a sütés mint formálási tevékenység

A hetenkénti kenyér vagy cipósütés alkalmat ad tésztával dolgozni, azt kiformálni és megsütni. Alapvető formák jönnek létre: kör alakú vagy hosszúkás cipó, „kígyók”, rudak, csigák, fonott kalácsok, koszorúk. Az óvónő az ünnepekhez kapcsolódóan különböző, **egyszerű** formákat alkalmaz a sütésnél. Ezek az évköri változásban ilyenek lehetnek:

- * *Szent Mihály időszak: kard vagy sárkány*
- * *Márton ünnep: perec vagy liba, törpe, manó*
- * *Advent: karácsonyi sütemény, mézeskalács forma*
- * *Szent Miklós: fehér ló*
- * *Farsang: a témához tartozó forma*
- * *Húsvét: kakas*
- * *Mennybemenetel: csillagok*
- * *Pünkösöd: galamb*
- * *Nyári ünnep: rózsák*

Ezek a formák (miután mind nagyon egyszerűek) időnként visszaköszönnek a gyerekek sütemény formáiban, de emellett mindent kipróbálhatnak a gyerekek, és nagyon változatosan élnek is ezzel a formázási lehetőséggel.

Nagyon fontos, hogy az óvónő körültekintően készítse elő a sütést, és olyan szokásrendszert alakítson ki, amely megteremti a feltételeket ahhoz, hogy végig szépen, nyugodtan haladjon a munka: kézmosás után, fehér kötényben, felhúzott ingujjal ülve az asztalnál lehet elkezdni dolgozni, ahol belisztezzük a munkafelületet és az óvónő a gyerek kezébe adja a tésztát...

Péntek – festés

Ugyanúgy mint a sütés, a festés is nagyon körültekintő előkészítést, majd rendrakást igényel. Az óvónő elrendezi a helyet: összeállítja az asztalokat egy bizonyos formára, letakarja viaszosvászonnal és a megszokott sorrend szerint rendezi be a gyerekek munkahelyét: rajztáblákat, szivacsokat, vizes üvegeket, majd festékeket rak az asztalra. A jó minőségű, akvarell papírt a gyerekek vízbe

mártják, majd kiterítik a rajztáblákra. Az óvónő énekelve kezdi osztani a nagy széles ecseteket, amelyekkel a gyerekek jó minőségű akvarell színeket helyeznek el, s futtatnak szét a papíron. (A három alapszint kapják meg a gyerekek és ezekből tudják a vizes papíron „kikeverve” előállítani a többi szint.) Fontos, hogy a tevékenység a színből, a színélményből indul ki és kontúrtales. A hatás: egymásba folyó színhatárok.

Az a rajzolásban is megfigyelhető folyamat, hogy tükröt mutat az elkészült kép a gyerek saját világélményéről és fejlődéséről, a festésénél is megfigyelhető. A gyerek szabadon dönti el, hogy melyik színnel fest és, hogy mikor van a munkájának vége. Befejezéskor egy festőszekrénybe viszik a rajztáblákat, ahol majd megszáradnak a képek, amelyek szintén a gyerekek mappájába kerülnek. Ahogyan az előkészülésnél is segítettek a gyerekek, ugyanúgy részt vesznek az ecset és a szivacsok kimosásában, a víz cserélésében, – majd amikor az utolsó kis csoport is befejezte a képeit, a rendrakásban és az üvegek kimosásában is.

A festésnek ez a fajta, az életkor sajátosságainak megfelelő megközelítése vezet el a gyereket későbbiekben a valódi ábrázoló tevékenységig az iskolában. Igazi festményekkel is találkoznak az óvodások. Különböző ünnepekhez tartozó reprodukciókat tesz ki az óvónő a falra és az évszakasztalon képeslap formában változó tartalommal mindig jelen vannak a képek. Születésnap ajándékként az ünnepeltnek az óvodástársai választanak ki az óvónő gyűjteményéből egy képeslap nagyságú festmény reprodukciót.

Szabad játék

Ahogy már többször szóba került, **a gyerek szabad játéka kiemelt fontosságot élvez a Waldorf-óvodai élet tevékenységi formái között.** A megfelelő tanulási forma ebben az életkorban **nem** az úgynevezett játékos tanulás: hanem a **valódi tapasztalatszerzés, melyre a Waldorf-óvodai élet egésze ad lehetőséget.**

A szabad játék idejében végzett munka jellegű tevékenységek az udvari játék, a kerti munka vagy a séták, kirándulások). A játék mellett a gyerekek rácsodálkozhatnak a természetre, az évszakoknak megfelelő változásokra.

A Waldorf-óvodai napirendben **minimálisan** kétszer, egy-egy óra szabad játékra van ideje a gyerekeknek. Ezzel biztosított a kisgyerek szükségleteiből fakadó játék igényének kielégítése az óvodában.

Ez alatt az idő alatt látóterükben az óvónő különböző munkákat végez (háztartási, kerti, kézműves tevékenységben). Az óvónő feladata, hogy a munkája körül olyan hangulatot áradjon szét, hogy a gyerekek ebben a meleg, derűt sugárzó légkörben, „mint egy burok alatt” érezzék magukat, s így folytathassák a játékot. Arra is van lehetőség, hogy a gyerek rövidebb időre „segítsen” az óvónőnek. **Nem a munka eredménye, a teljesítmény a fontos, hanem az igazi örömet okozó tevékenység folyamata.** A gyerek rácsodálkozva veszi fel az óvoda „életműhely”-nek is nevezhető mindennapjainak mozzanatait és saját helyét megtalálja a csoport élő, tevékeny közösségében. A szabadon játszó gyerekek rendelkezésére állnak a különböző kuckók, állandó vagy ideiglenesen kiépíthető házacsok és az ezekhez tartozó berendezések, a sarokba támasztott bot-paripák vagy a fogásra akasztott palástok, koronák, kardok ugyanúgy, mint a bábsarok bábui és babái vagy a nagy fa és kő építőelemek, illetve a különböző természetes anyagok, bársonyok, vásznak, szőrmék, selymek.

A játékszerek nagy része alapelszerűen nem részletesen kimunkált, s ezzel is elősegíti a gyerek fantáziájának tevékenységét.

A különböző, természetből származó tárgyak alkalmasak arra, hogy sok mindent jól helyettesítsenek anélkül, hogy rendeltetésükkel ellentétes módon kerülnének felhasználásra.

A gyerek úgy alkalmazza a játékszert és játékbútort, az anyagokat, ahogyan szüksége van azokra: környezetét alakítja, játékvilágát megteremti és annak

lakosává válik. Fontos, hogy a felnőtt ezt figyelemmel kísérje és megértéssel kövesse.

Az adott helyzetben, megfelelő eszközt vagy ötletet tudjon felajánlani, ha például: a gyerek nem talál be a játék világába, hangulatába, a játék elakad vagy túl erősen leragad a játészó egy monoton, egyoldalú játékformánál.

Az óvónő törekszik arra, hogy a konfliktushelyzeteket megelőző jeleket észrevegye és ilyenkor időben, tapintatosan belépjen a gyerekek játékvilágába mint szereplő, aki továbbsegít, majd kilép újra, mintha ott se lett volna.

A probléma megoldását esetleg egy kérdés felvetésével segíti elő, így a gyerekeket egy általuk megtalált, új folytatási lehetőségre vezeti. A szabad játék ilyen vezetése nem jelenti a tevékenységbe való beavatkozást, és annak irányítását. Azt az érzést kelti a gyerekekben, hogy ők uralják a saját játékukat, egész helyzetüket – és ez így is van.

VII. A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI

Waldorf-óvodában felsőfokú, állami diplomával és Waldorf Óvodapedagógiai Szemináriummi végzettséggel rendelkező óvónő vezethet csoportot.

Segítőként dolgozhat mellette még átképzésen lévő óvónő. (A továbbképzés minimálisan három éves, amit kiegészít a legalább egy éves tapasztalt Waldorf-óvónő melletti gyakorlati év.)

A csoportvezető Waldorf-óvónő nagy szabadsággal és teljes körű pedagógiai felelősséggel végzi a munkáját a Waldorf-óvodapedagógiai alapelvek szerint.

Az óvónő feladatai összefoglalva

- 1. A csoportegység benti és kinti berendezéseinek és tárgyainak kiválasztása.*
- 2. Az évi, havi, heti, napi ritmusok folyamatos kidolgozása, a szokásrendszer kiépítése.*
- 3. A csoport egészséges életmódjának kidolgozása és betartása.*
- 4. A különböző tevékenységek megtervezése, előkészítése, levezetése, majd utólagos áttekintése.*
- 5. Az óvodai csoport összeállítása (pedagógiai szempontok szerint).*
- 6. Minden gyerek egyéni fejlődésének megfigyelése és segítése.*
- 7. A szülőkkel való közösségi kapcsolat kialakítása és ápolása, problémák esetén közös megbeszélés és útkeresés.*
- 8. Együttműködés a többi óvónővel. Gyakorlatvezetés vállalása a továbbképzésen lévő óvónők számára.*
- 9. Aktív részvétel a pedagógiai vezetésben, és a kollégákkal való konferenciákon.*
- 10. Együttműködés az orvossal, az iskolával és egyéb szakemberekkel.*
- 11. Folyamatos önképzés, továbbképzéseken való részvétel, bekapcsolódás a Waldorf-óvodák regionális, országos és nemzetközi együttműködésébe.*

Tervezés és visszatekintés**

A Waldorf-óvoda pedagógusai jelentős időt és munkát szánnak arra, hogy következetesen és állhatatosan megformálják és kidolgozzák a maguk munkájának tervszerű egyéni keretét, figyelembe véve a napok, hetek ritmusát, a legapróbb rész-mozzanatokat és módszertani lépéseket az egész év folyamatában.

A Waldorf-óvónő rendszeres visszatekintést végez: mérlegeli, végig gondolja, hogy elképzelései milyen formában váltak valóra.

A visszatekintés több szintre vonatkozik: a napra, az adott ünnepszakra, a gyerekek egyéni fejlődésére. Általában az óvónő saját magának naplót vezet a tapasztalatairól, megfigyeléseiről, s a problémás helyzetekről. Ezek a feljegyzések azért fontosak, mert a csoportvezető óvónőtől elvárható, hogy a gyerek fejlődési szintjét, problémáit, lehetőségeit folyamatosan kövesse az óvodaérettség és a iskolaérettség között.

Gyerekmegfigyelés, gyerekmegbeszélés

*Már az óvodába való felvételnél a szülők részletes leírást írnak, amelyből a terhesség időszakától kezdve a születésen át az óvodába lépésig nyomon követheti az óvónő a gyerek testi, lelki és szellemi fejlődését, megismerheti a gyerek szokásait, rokon- és ellenszenvét, félelmeit és örömeit. A gyerek megnyilvánulásait a mozgásban, a játékban, a rajzban a kibontakozó személyiség első jelzőjeként fogja fel az óvónő. Az óvónő már ettől az első találkozásuktól, a felvételi beszélgetéstől fogva **élő, belső képet alakít ki a gyerekről**, amely folytonosan változik, soha se lesz kész, állandóan fejleszhető marad. A gyereket úgy tekinti, mint egy feltett kérdést, amit egyre jobban kell értenie ahhoz, hogy tudja őt segíteni a felnövekedésben. Ebből a célból az óvónők maguk elé idézik – lehetőleg minden nap – az esti órákban, elalvás előtt csoportjuk gyerekeit, s ez a mindennapos praxisban igen hasznos gyakorlatnak bizonyul.*

---

* Megjegyzés: Tervezés, visszatekintés / – Gyerekmegfigyelés, gyerekmegbeszélés / – A konferencia c. alfejezetek tartalmazzák a Waldorf-óvodák ellenőrzési és értékelési alapelveit

Ha alszanak rá egyet, a következő napon előálló helyzetekben feltehetőleg nagyobb intuíciós, improvizatív erővel találnak majd gesztust, szót vagy cselekvést segítségül.

A gyerek mindennapi öltözködésétől, táplálkozási és alvási szokásain át, játékaig úgyszólván minden testi, lelki mozzanat szóba kerül az óvónők és a szülők rendszeres beszélgetéseiben.

A konferencia

A Waldorf-intézményekben a tanárok és óvónők – együtt vagy külön – minden héten rendszeresen tartanak konferenciát.

A konferencia pedagógiai és technikai, adminisztratív részből áll, s mivel a Waldorf-intézményeknek egyszemélyes hierarchikus vezetőjük gyakorlatilag nincs: minden nevelésre, pedagógiára közvetve vagy közvetlenül kiható kérdésben a konferencia vezeti az óvodát, iskolát. Itt születnek azok a döntések, amelyeket az intézmények életében elkerülhetetlenül meg kell hozni.

A konferencia leglényegesebb része azonban nem e fenti technikai vezetés, hanem a pedagógiai erőforrások megnyitása. A pedagógiai részben minden esetben gyermekmegbeszélésre is sor kerül, és ez a legterjedelmesebb, leglényegesebb mozzanat. Itt próbálják a gyakorlatban tudatosan alkalmazni azokat az ismereteket, melyeket a pedagógiai konferencia másik, folytonosan továbbképző részében szereznek a pedagógusok, illetve amelyeket a mindennapi gyakorlatból az önnevelésben kifejlesztett intuitív megismerő erőket is alkalmazva merítenek.

A gyermekmegbeszélésen megint csak a szomatikus orvosi szempontoktól kezdve, a lelki és szellemi állapotrajzon át az alkat és temperamentumbeli beágyazódottságig, a családi helyzetig mindaz szóba kerül, ami egy gyerek szempontjából további fejlődését illetően lényeges lehet. Amikor a konferenciái eset-megbeszélésen a pedagógus bemutatja a gyereket, általában érezhetővé válik a testi és lelki állapotrajz részletező finomságában és plasztikus kivitelezésében, hogy itt többszörösen feldolgozott, elmélyült ismeretről van szó.

*A csoportvezető óvónők közössége, amely egyben az óvoda pedagógiai vezetése, **közösen** érez és **visel felelősséget** az óvoda minden gyereke iránt. Ezért mindig **közösen** döntenek egy-egy gyerek óvodai felvételéről, ezért folytatnak*

közös gyermekmegbeszéléseket és közösen keresnek utakat és megoldásokat a gyerek javára. Ezeken a konferenciákon lehetőleg az orvos és az euritmista is részt vesz a többi óvónővel együtt.

Együttműködés a szülőkkel

A Waldorf-intézményekbe való felvételkor az az alapvető kérdés, hogy a szülők ismerik-e a Waldorf-pedagógiát és az intézmények működését legalább olyan mélységig, hogy világos képük legyen arról, milyen közegbe, környezetbe hozzák, adják gyerekeiket. Ehhez természetesen programok, cikkek, előadások és a nyitott ünnepek is hozzásegítik őket. Vannak óvodák, ahol a jelentkező gyerekek szülei a felvételt megelőző évben részt vehetnek előkészítő szülői esteken, esetleg a gyerekekkel közös baba-mama csoporton, közös munkadélutánon, pedagógiai beszélgetéseken. Az óvodai közösség kialakítása és a gyerek fokozatos óvodához szoktatása érdekében az óvónő és a szülők közötti megállapodás szerint a felvett gyerek előzetesen „vendégségbe” járhat leendő csoportjába.

A szülők és az óvoda pedagógusai kölcsönösen egy bizonyos fajta együttműködést kell, hogy felajánljanak egymásnak és elfogadjanak egymástól. Ez az együttműködés természetesen a gyerekre irányul és a gyerek javát keresi. Fogadóórákat, családlátogatásokat tart az óvónő, és a szülői esteken a szülők tovább ismerkednek a Waldorf-pedagógiával, itt maguk is átélhetik a gyakorlati tevékenységekben mindazt, amit gyerekeik csinálnak napközben az óvodában.

A szülők intenzíven részt vesznek az óvoda fenntartásának mindennapi tevékenységében, mind gyakorlati, mind anyagi értelemben. A Waldorf-óvoda szociális szervezeti forma, ahol a gyerekekért történik minden, és a felnőttek együttműködnek azért a célért, hogy eredményesen és zavartalanul folyhasson a pedagógiai munka.

VIII. A WALDORF-ÓVODA MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI

A személyi feltételek

A csoportban dolgozó mindkét óvónő rendelkezzen felsőfokú, állami végzettséggel. A csoportvezető óvónőnek szükséges, hogy rendelkezzen a Waldorf-óvodák Nemzetközi Szövetsége által elismert elméleti és gyakorlati képesítéssel is.

A csoport másik óvónője amennyiben ez utóbbival nem rendelkezik, azt folyamatosan szerezzze meg.**

Az óvoda vezetését Waldorf-óvodapedagógiai és tanügy-igazgatási végzettséggel rendelkező óvónő láthatja csak el.

Az „anyai” gondoskodást, gondozást a Waldorf-óvodában az óvónő tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának, meghatározó része.

Ha a csoport munkáját folyamatosan és egy időben két óvónő látja el, nincs szükség egy harmadik személy: dajka, segítő jelenlétére.

A csoport beindításának feltételei

A szülők ismerjék a Waldorf-óvodapedagógia céljait, az óvónő vezetésével a célok helyi megvalósításának legyenek aktív részesei.

A gyerek felvételéről a csoportvezető óvónő (óvónők) döntenek.

Az óvodai munka beosztását, a szülőkkel való közös tevékenység munkarendjét, a szülőkkel egyeztetve, a módszertani követelményeknek megfelelően, a csoportvezető óvónő határozza meg.

Az induló Waldorf-óvodai csoport bekapcsolódik a regionális, országos és nemzetközi szinteken folyó közös pedagógiai munkába, mely szakmai támogatója és egyben kontrollja.

A csoport folyamatos működésének feltételei

---

* Megjegyzés: További részleteket lásd a 4. számú melléklet 2. pontjában

A pedagógiai és szellemi munkáért a csoportvezető óvónő felelős. A szülők a munka eredményességét együttműködésükkel és támogatásukkal segítik. Az évkör ünnepeit közösen készítik elő. A szülők részt vesznek a csoportszoba berendezésében, a játékkészítésben, a tárgyi feltételek gazdagításában.

A csoport életéhez szükséges berendezések, felszerelések, speciális anyagok beszerzéséről a rendelkezésre álló költségvetési keretösszeg erejéig a csoportvezető óvónő gondoskodik. Fokozatosan kialakítja a Waldorf-pedagógia ajánlásainak megfelelő környezetet (kert, udvar, konyha) és az igényelt étkezési rendet.

A tárgyi feltételek

A Waldorf-óvoda teljes egészében és minden részletében az óvodáskorú gyerekek sajátos életformáját, egészséges fejlődését szolgálja.

A tárgyi feltételek területén a Waldorf-óvodapedagógia szükségesnek tartja a rendkívül tudatos választást. A pedagógiai szempontot mindig elsődlegesnek tekintve, a legegyszerűbb környezet (tér, tárgyak, bútorok) is alkalmas lehet a Waldorf-óvoda megvalósítására.**

Feltételek

Az épület árasszon minél családiasabb, otthonosabb érzést; célszerű, ha a csoportszoba, az előtér, a vizes blokk, az öltöző, a konyha és a kamra egy családi házhoz hasonló egységet képeznek, főbejárattal és teraszajtóval a kertbe, akkor is, ha többcsoportos az óvoda.

Az udvar és a kert legyen elég nagy ahhoz, hogy szülőkkel együtt is elférjen a csoport, a homokozó, a virágágyások és a konyhakert mellett legyenek fák, bokrok, virágok, minél jobban hasonlítson az egész egy „tündé kert”-hez. Legyen

---

* Megjegyzés: A Waldorf-pedagógiai munkát segítő eszközök jegyzékét lásd az 5. mellékletben

lehetőség elbújni, mászni, futni, házikót építeni, játékokat (köteleket, gólyalábakat) és kerti szerszámokat tárolni. Jó ha van kerti csap is.

A csoportegység térbeli felosztása olyan legyen, hogy minden háztartási, kézműves és egyéb tevékenységnek egyértelmű és megfelelő hely jusson:

- * konyhai rész tűzhellyel (esetleg kemencével) és mosogatóval
- * satupad szerszámokkal, hely a barkácsoláshoz
- * sarok, ahol a kézimunkák kellékei vannak
- * elég hely, ahol az egész csoport összejöhet mesélésre, ünneplésre
- * megfelelő nagyságú hely a körtáncnak, mozgásos játéknak
- * játszósarok (babaház, bolt, babakonyha)
- * fürdőszoba, öltözők.

A berendezés a következőknek feleljen meg:

A **bútorok** (tömör fából) legyenek szépen megmunkálva, harmonikus szép formákkal; több funkciónak is meg tudjanak felelni, változtathatóak, átrendezhetőek legyenek, (asztalok, székek, padok, polcok, szekrények, játszó bútorok: úgynevezett állványok, paravánok, térelválasztó funkcióval).

A **textiliák** legyenek természetes anyagokból (gyapjú, len, vászon, pamut, bársony, selyem).

A **naponta használandó alapanyagok** legyenek a gyerek számára jól láthatóak (például: színes gyapjú kosárban, müzli üvegben, stb.), csak a nagyon „értékes”, ritkán használandó dolgok kerüljenek a szekrénybe.

A **játékszerek, játékeszközök** (melyek többé-kevésbé kimunkáltak) legyenek természetes anyagokból:

- * állandóan vagy ideiglenesen felépíthető házacsok és berendezéseik
- * többféle méretű és színű kendők, leplek, kötelek, zsinórok
- * fából készített játékok, hajók, autók, figurák, állatok; gyökerek, ágak, rönkök, varrott babák, bábuk
- * kötött állatok, bot nyelvű lovagolható paripák, lókantárok
- * fejdíszek, koronák, palástok
- * kosárnyi kagyló, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, magok, gyökerek, fakérgék...
- * nagy, puha báránybőrök, színes rongyszőnyegek.

A játékszerek felsorolása csak a lehetőségek egy részét mutatja; sok minden függ az adott helyzettől, a csoport összetételétől, ezért főleg pedagógiai szempontok vezérlik az óvónőt a játékszerek kiválasztásában.

IX. ÖSSZEFOGLALÁS

A Waldorf-óvoda célkitűzései

- 1. A Waldorf-óvodapedagógia tiszteli a gyerek emberi méltóságát és feladatának tartja, hogy előkészítse egészséges életvitelét.*
- 2. Nem szabályokat és tilalmakat akar megvalósítani, hanem a gyerek és a felnőttek művészi erővel áthatott együttélését.*
- 3. Mindez akkor valósítható meg, ha a nevelő nyitott, járatos az embertani ismeretekben – elméletben és gyakorlatban egyaránt –, képes az egyedi, az általánostól eltérő különös megfigyelésére, nincsenek előítéletei s így felfogja a gyerekből érkező, szükségleteiből fakadó felszólításokat.*
- 4. Pedagógiai fejlesztő munkájának alapelvét kívánja tenni az utánpótlást, amely az óvónők szeretetteljes mintaképül szolgáló tevékenységét követi. El akarja érni, hogy az óvónő ne direkt utasításokkal vezessen, hanem figyelmes, gondozó vezetést gyakoroljon, ami a gyermeki személyiség még hiányzó belső vezéreltségét helyettesíti.*
- 5. Segíteni kívánja, hogy a gyerek a benne működő természetes erőket szabadon tudja fejleszteni: érzékelésben, utánpótlásban, játékban és egyéb tevékenységekben.*
- 6. A játékokhoz szükséges eszközök egyszerű kiképzésével növeli a gyerek fantáziáját és az alakító tevékenységek belső aktivitását.*
- 7. A nap szervezésével (napirend) lehetőséget akar adni arra, hogy a gyerek érzékeit és cselekvési lehetőségeit kihasználva, jó szokásokra tegyen szert – az akarat nevelésével, erősítésével s nem megtörésével.*
- 8. Lehetővé akarja tenni, hogy a gyerekek az értelmes és áttekinthető tevékenységeket átélhessék és utánozhassák, el akarja érni, hogy így kerüljön a felszínre az átélés és cselekvés összefüggésében az értelmi képesség és felfogó erő.*
- 9. El akarja érni, hogy a gyerek a nevelőt tekintse példaképül, erkölcsi minőséget juttasson átélésbe és a tevékenykedésekbe; így kerüljön*

kapcsolatba az erkölcsiséggel anélkül, hogy az mint szabály vagy külső előírás nyomasztóan hasson s ugyanakkor hatástalan maradjon.

10. *Célja, hogy a gyerek a többi gyerekekkel együttműködve szabad játék során megtanulja egyénileg továbbfejleszteni azokat a képességeit (intelligencia, fantázia, átélés, kez ügyesség, szociális magatartás), melyeket elsajátított.*
11. *Fel akarja ébreszteni a gyerek lassan tudatossá váló érzékenységét szociális környezetén (a csoporton, a családon) belüli felelőssége iránt, és el akarja érni, hogy megtanuljon az előforduló feszültségeken felülkerekedni.*
12. *Meg akarja valósítani, hogy a gyerek az éves ünnepkört ritmikus ismétlődésben énekelve, játszva élje át, ünnepeljen a nevelőkkel és a szülőkkel. (Az örömteli tevékenységben a fogalmak, az értékek megelevenednek és megbecsültté válnak; így lesznek életük alakításának egészséges elemeivé.)*
13. *El akarja érni, hogy a gyerekek a mesélések és előadó játékok (például mesejátékok) során tiszta és érzékletes nyelvet sajátítsanak el, azt helyesen kapcsolják össze kifejező mozgásokkal, taglejtésekkel. Ennek átélésében fejlődik az a differenciált kifejezőképesség, ami az iskolai tanulási készség alapja.*
14. *A gyerek élményvilágát, formálóerejét a művészeti – ábrázoló – tevékenykedés által (egyszerű festés, formázás, éneklés, euritmia, tánc) felszínre kívánja hozni.*
15. *Az óvoda figyelembe kívánja venni: a gyerek érettségi szintjét, mind az óvodai felvételtkor, mind az iskolakezdés időpontjának meghatározásánál. A Waldorf-pedagógia az iskolaérettség kritériumait nem célkitűzésnek tartja, nem alkalmaz külön iskolára felkészítő foglalkozásokat. Úgy tekinti, hogy az életkori sajátosságoknak nem megfelelő a túl korai fejlesztés. **Az idő előtti absztrakt, verbális és intellektuális tanítás elvonja a személyiség önfejlesztő erőit azoktól az adott életkorban legfontosabb feladatoktól, melyek a testi, lelki egészséget szolgálják.***
16. *A testi, lelki és szellemi erő sokoldalú fejlődésében-fejlesztésében is minden elhamarkodottság nélkül, egyéni érettsége és szükségletei szerint akarja a gyereket vezetni.*
17. *A Waldorf-pedagógia hozzá akarja segíteni a gyereket nyitottság elsajátításához, a különbözőség elfogadásához, a természet értő*

szemléletéhez, s utat akar nyitni – most még csak mesei, érzékletes szinten – a majdan globális szemléletmód előtt.

- 18. A Waldorf-pedagógiai nevelés nagy hangsúlyt kíván helyezni a helyi hagyományok, a kulturális örökség megismerésére, ápolására is. Így lesz a Waldorf-óvoda mindenütt hasonló és mégis mindig más.*
- 19. A Waldorf-Óvodapedagógiai Program szakszerűtlen felhasználását – a megfelelő felkészülés hiányának következtében – a nemzetközi és a hazai Waldorf-óvodák közössége szeretné kivédeni. A „Waldorf” nevet csak ott használhatják, ahol megfelelő képzettségű pedagógusok és a Waldorf-pedagógiát igénylő szülők vannak.*

IRODALOMJEGYZÉK

Carlgren, Frans; Klingborg, Arne: Szabadságra nevelés.

Waldorf Könyvek II., Budapest, 1995.

Czirják Tünde: Szakdolgozat – Waldorf Óvodapedagógiai Szeminárium keretében.

Solymár, 1995. Kézirat.

Goebel, Wolfgang; Glöckler Michaela: A nagy gyermek-kalauz.

Futura Könyvek, Pilisszentkereszt, 2011.

Grunelius, M. Elisabeth: Erziehung im frühen Kindesalter.

Novalis Verlag, Schaffhausen, 1980.

Haller, Ingeborg: Das spielende Kind.

Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1991.

Leber, Stefan: Die Menschenkunde der Waldorfpädagogik.

Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1993.

Lievegoed, B. C. J.: Entwicklungsphasen des Kindes.

Mellinger Verlag, Stuttgart, 1979.

Köhler, Henning: Félénk, szomorú és nyugtalan gyerekekről

Szépnap Könyvek, Szeged, 2009.

Plattner, Elisabeth: A nevelés mindennapi művészete.

Futura Könyvek, Budapest, 1995.

Schad, Wolfgang: Erziehung ist Kunst.

Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1994.

Steiner, Rudolf: A gyerekek nevelése szellemtudományi szempontból.

Jáspis Kiadó, Budapest, 1993.

Steiner, Rudolf: A szabadság filozófiája.

Édesvíz Kiadó, Győr, 1990.

Steiner, Rudolf: A szociális élet kérdései.

Mandátum Kiadó, Budapest, 1990.

Vekerdy Tamás: Waldorf-óvodák, Waldorf-iskolák az NSZK-ban.

Kritika, 1989. 4. sz.

Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda Solymáron I.

Óvodai Nevelés, 1989. 11. sz.

Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda Solymáron II.

Óvodai Nevelés, 1989. 12. sz.

Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda programjáról

Házilag sokszorosítva, 1994.

*Óvodai nevelés országos alapprogramja 137/1996 és 227/2009
számú Kormányrendeletek.*

*1. számú melléklet***MI A WALDORF-ÓVODA?***(Alapelvek és kritériumok a név-használat és minőség gondozás irányában)*

- 1. A Waldorf-óvodapedagógus munkájának alapja Rudolf Steiner antropológiája, „Általános embertanának” ismerete – különös tekintettel a kisgyerekkor sajátosságaira. A pedagógus törekedjen ezek folyamatos elmélyítésére, gyakorlati megélésére és alkalmazására, vegyen részt továbbképzéseken.*
- 2. A pedagógiai munka a Waldorf-Óvodapedagógiai Program (1997) és az arra épülő, Waldorf-pedagógiai szakértők által elfogadott/szakértett Helyi Program szerint folyik.*
- 3. A Waldorf-óvodai csoport délelőtti életét két szakképzett óvodapedagógus együttes munkája kíséri. A csoportvezető óvónőnek legyen felsőfokú óvodapedagógusi végzettsége, valamint a Nemzetközi Szövetség a „Waldorf Steiner Kisgyermekkorai Nevelésért” és a Magyar Waldorf Szövetség által elismert Magyar Waldorf Óvodapedagógus Képzés tanúsítványa. A csoport másik óvónőjének legyen állami képesítése, a Waldorf-óvónői képesítést pedig alkalmazásától számított 5 éven belül szerezzze meg. Az óvoda délutáni működésének személyi és szakmai feltételeit, a 4-es számú melléklet ajánlásait szem előtt tartva a Helyi Programban meghatározott pedagógiai szempontok szerint, a pedagógusok a fenntartókkal egyeztetve alakítják ki.*
- 4. Az óvoda pedagógiai vezetését az együtt dolgozó óvónők közössége, az Óvónői Konferencia látja el. A feladatokat megosztja. Az Óvónői Konferencia felel a nevelés minőségének fejlődéséért, az óvodavezető ellátja az óvoda vezetését. A Fenntartóval együtt felel a működés törvényességéért.*
- 5. „Minden nevelés önnevelés” mondja Rudolf Steiner. A Waldorf-óvónő folyamatosan fejleszti önmagát, egyénileg és a konferencia munkán belül is. Együttműködik más Waldorf-intézményekkel regionális, országos és nemzetközi szinten.*
- 6. Minőség gondozás területén a Waldorf-óvodák követik a Magyar Waldorf Óvodák közös ajánlását, melyet a Magyar Waldorf Szövetség elismer. Ezzel összehangolva kidolgozzák saját önellenőrzési rendszerüket.*

7. *A működtetésben törekednek a tudatosságra, átláthatóságra. A szülőkkel folyamatos kapcsolatot ápolnak, nyitottak és együttműködnek velük a gyerekek érdekében, átláthatóságra törekszenek.*
8. *Igyekeznek a nyilvánosságban dolgozni, a Waldorf-pedagógia értékeit megosztani, és a kulturális életben tevékenykedni.*

Nevelési alapelvek

- * *A gyerekek között a legfontosabb az óvónő belső magatartása, hitelessége.*
- * *Mivel a gyerek nem tud nem utánozni, az óvodapedagógusnak jó mintát kell adnia, a gyerekek között tudatosan kell jelen lennie.*
- * *Az óvónő törekedjen megismerni a gyerek fejlődésének szakaszait.*
- * *Tisztelje a gyerek egyéniségét.*
- * *Készítse elő a megfelelő környezetet, melyben a gyerek bizalommal ismerheti meg a világot, annak erkölcsi oldalát.*
- * *Fordítson figyelmet a mozdulatok helyes használatára a ritmikus játékokban.*
- * *Segítse a gyerek kreativitását.*
- * *A Waldorf-óvoda vegyes csoportokkal működik.*
- * *A nap, a hét, a hónap és az év ritmusai egymásra épülnek, áthatják egymást, a hétköznapi történések időnként ünnepekké emelkednek a Waldorf-óvodában.*
- * *A Waldorf-óvoda fontosnak tartja a szabad játékot, ezzel segítve a szociális kapcsolatok kiépítését.*
- * *A Waldorf-óvoda egyszerű, természetes játékokat használ, melyek segítik a képzelőerő kibontakozását.*
- * *A természettel való kapcsolatot ápolja a Waldorf-óvoda, elősegítve ezzel a gyermekben a világra való rácsodálkozást és hálaérzetet.*
- * *Az úton járás a fontos, nem a megérkezés, ezért a Waldorf-óvoda nem az eredményért dolgozik.*
- * *A Waldorf-óvodában fontos az anyanyelvi nevelés, mint minden egyéb területen ebben is az utánzás a kulcs, nem javítgatják a gyerekeket, csak jó mintát adnak.*
- * *A kisgyerekek számára a valódi tapasztalatok és kapcsolatok a fontosak, ezeket*

---

nem a média által kaphatja meg, szüksége van az emberre, mint hidra a világ felé.

2. számú melléklet

A DÉLUTÁNOSSÁG

*A Waldorf-pedagógia a kisgyerek igényeihez igazodva ideálisnak tartja, hogy a délelőtti óvodai tartózkodás után a gyermek visszatérhessen személyes élete színterére, a jól megszokott családi otthonba. A közösségben kapott ingerek feldolgozásához a zavartalan feltételek elsődlegesen itt teremthetők meg, hiszen a kisgyereknek maga a közösségben való lét is tanulandó feladat, állandó figyelmet, alkalmazkodást kíván tőle. **Amennyiben az otthoni pihenés nem lehetséges, a gyermek délutáni elhelyezését az óvoda magára vállalhatja.***

*A délutánra való felvétel nem lehet automatikus, minden esetben **egyéni**, az egyes gyerekre és családra vonatkozó **döntést igényel.***

Az óvónők és szülők személyes beszélgetésen vesznek részt. Az óvónők részéről fontos az alapos pedagógiai tájékoztatás a Waldorf-pedagógia általános, embertani szempontjairól, a délután rendjéről; valamint a szóban forgó gyermek személyes fejlődéséről, óvodai jelenlétéről. A szülők részéről pedig szükséges a helyzetük kellő feltárása, csak ezután következhet a közös mérlegelés. A döntést természetesen a szülőknek kell meghozniuk!

A tudatos, körültekintő döntés meghozása után a gyermek is könnyebben elfogadja a hosszabb óvodai tartózkodást.

A délutánosság felvállalásáról a pedagógusok, szülők és fenntartók közösen döntenek együttesen megteremtve annak pedagógiai, személyi, gazdasági és jogi feltételeit.

Pedagógiai feltételek

*A délutáni pihenő rendjének megfelelő módon **illeszkednie kell a délelőtti óvodai élethez**, annak természetes folytatásaként benne is meg kell valósulniuk a Waldorfpedagógia nevelési elveinek. A pihenő időszak alapvetően eltérő jellegét figyelembe véve, kellő szakmaisággal és alapossággal kell kidolgozni tevékenységeinek egymásutánját.*

*A délután fő feladata a gyermeket a délelőtti folyamán ért élmények feldolgozására, a pihenésre, lehetőleg elalvására szolgáló **nyugodt környezet megteremtése**. Ezért fontos, hogy az aktívabb délelőtti lezárása után a tevékenységek állandó ritmusban kövessék egymást. A fogmosás, a hálólhelyek elrendezése, a vetkőzés-öltözés mind nyugalomban, ismert rendben vezetik a gyereket az „álmok-kuckója” felé.*

A kisgyerek fokozott biztonságérzete igényli, hogy fizikailag is mintegy „burkot” képezzünk köré. Amennyiben külön alvó-helyiség kialakítására nincs lehetőség, a csoportszobában rendezhetünk be a gyerekeknek kis hálólhelyeket. Paravánokkal, függönyökkel, a rendelkezésünkre álló bútorokkal különíthetünk el kuckókat, testvéreknek, esetleg barátoknak közösen is.

Az álomba merülés lehetőségét minden eszközzel segíteni kell! Az óvónő melegséget árasztó mozdulatai, hanghordozása teremtik meg a kívánt álomszerű hangulatot. Az óvónő tisztában van a fáradt, aludni készülő gyerek kiszolgáltatottságával, a helyzet intimitásával, így a lehető legnagyobb finomsággal, körültekintéssel és biztos határozottsággal végzi dolgát.

Az előkészületeket még rövid, halk beszélgetés zárhatja, az eltelt nap végig gondolása, előretekintés a szülők érkezéséig, majd végül ima és ének vezethet át a teljes csend és testi-lelki nyugalom állapotába. A pihenés ideje alatt az óvónő halk dúdolásával, jelenlétével veszi körül a gyerekeket. Előkerülhet a varrodoboz, javításra váró ruhácskák, hímzés...

*A délután jellege a délelőtti folyamán történt **élmények feldolgozását hivatott segíteni**, így ébredés után sem kíván „új élményeket” adni a gyerekeknek. A nagyobbak, akik nem igénylik már a délutáni alvást, egy hosszabb nyugodt fekvés és a kicsik elalvása után képeskönyvet nézegethetnek, elővehetik körmöcskéjüket vagy segíthetnek az óvónőnek az uzsonna elkészítésében.*

A délutánt uzsonna és a nap közös befejezése, a búcsúzás zárja.

A személyi feltételek

Ahhoz, hogy a Waldorf-pedagógia nevelési elvei a délután folyamán is megvalósulhassanak, képzett Waldorf-óvónő jelenléte szükséges.

Alkalmazása elegendő félállású vagy hat órás munkakörben. Amennyiben a Waldorf-Óvodapedagógiai Programban előírt, megfelelő képesítéssel nem rendelkezik, azt öt éven belül szerezze meg!

*A délutános óvónő a **Konferencia teljes jogú tagjaként** vesz részt annak munkájában, az óvodai élet alakításában. Egyedül csak így biztosított, hogy a délután, a délelőtti folyó munkát kiegészítve és erősítve valóban a gyerek fejlődését szolgálja, és ne csak kényszernek való megfelelés legyen.*

Jogi és gazdasági feltételek

Az óvoda Alapító Okirata alapján biztosítja a törvényi feltételeket.

*A délutánosság megteremtéséhez és működtetéséhez szükséges **gazdasági háttér megteremtése az egész óvodai közösség feladata kell legyen.** Egyfelől csak így válnak viselhetővé a többlet terhek, másfelől a közösség egészséges szociális élete is ezt kívánja.*

A délutáni ritmus egy példája

12.30 – 13.00 Ebéd

13.00 – 13.30 Mosdó, fogmosás

13.30 – 15.00 Csendes pihenő, alvás

15.00 – 15.30 Uzsonna

15.30 – 16.15 Rendrakás, búcsúzás

3. számú melléklet

GYERMEKVÉDELEM A WALDORF-ÓVODÁBAN

A Waldorf-óvoda a gyermekvédelmi tevékenységét a „Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” 1993. LXXIX. Törvény a közoktatásról” és ennek 2003. évi módosítása, valamint a végrehajtásához kapcsolódó jogszabályokkal összhangban határozza meg.

Gyermekvédelmi tevékenységeink célja, hogy a gyereket fejlődési útján segítsük, ezáltal testileg egészséges, lelkileg szabad, szellemileg kreatív emberré válhasson. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa. (WOP)

*A Waldorf-Óvodapedagógiai Program teljes egészét áthatja a **gyerek iránt érzett tisztelet**.*

Az óvónő a gyereket, mint szellemi individualitást tekinti. Életkori és egyéni igényeit és szükségleteit felismerve szervezi az óvoda életét.

*Szem előtt tartja a **gyerek alapvető jogait** a testi egészségre, érzelmi biztonságra és szellemi szabadságra.*

*Minden gyerek felé szeretettel, **pozitív attitűddel fordul**, hátrányos megkülönböztetés senkit nem érhet. Minden gyerek az óvodai csoport egyenrangú tagja, számára az egyenlő hozzáférés biztosított.*

*A Waldorf-pedagógia **befogadó pedagógia**. A Waldorf-Óvodapedagógiai Program szerint felépülő óvodai élet jó háttérrel teremt a Sajátos Nevelési Igényű gyerekek integrált nevelésére. A feladatot felvállaló intézmények Alapító okiratukban rögzítik szándékukat és biztosítják a szükséges tárgyi és személyi feltételeket.*

Az óvónő a szülőkkal a gyerek érdekében jó viszonyt alakít ki és velük folyamatosan együttműködik. A szülők segítségére van nevelési problémáik megelőzésében és megoldásában.

*A Waldorf-pedagógia alapelvei biztosítják az **esélyegyenlőség** megvalósulását. Különbözőség és beilleszkedési nehézségek esetén az óvónő a*

gyerekre külön figyelmet fordít, fejlődése érdekében egyénre szabott pedagógiai eszközökkel él.

A személyes adatokat gondosan kezeli, csak meghatározott pedagógiai célból, megfelelő körültekintéssel, a szülőket tájékoztatva használja fel azokat.

Mindezek formájáról és tartalmáról a Waldorf-Óvodapedagógiai Program megfelelő fejezetei rendelkeznek, úgymint:

II. fejezet: A Waldorf-pedagógia emberképe

III. fejezet: A kisgyerek

VII. fejezet: A Waldorf-óvodapedagógus feladatai

– Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés

– Együttműködés a szülőkkal.

Indokolt esetben a gyerek érdekében az óvoda kapcsolatot vesz fel a helyileg illetékes családsegítő és gyermekvédelmi szervezettel, a megfelelő szakemberekkel, fejlesztőpedagógusokkal.

4. számú melléklet

WALDORF-ÓVODÁK SZERVEZETE, MŰKÖDÉSE

1) Óvodai nyitva tartás

a) Napi legfeljebb 8 órás nyitva tartással működő óvoda

A magyarországi Waldorf-óvodák többsége napi legfeljebb 8 órás nyitva tartással működik. A Waldorf-pedagógia a kisgyermek igényeihez igazodva ideálisnak tartja, hogy a délelőtti óvodai tartózkodás után a gyermek visszatérhessen személyes élete színterére, a jól megszokott családi otthonba.

b) Napi 8 órás vagy azt meghaladó nyitva tartással működő óvoda

Waldorf-óvodák működnek, működhetnek napi 8 órás vagy azt meghaladó nyitva tartás mellett is, mert amennyiben az otthoni pihenés nem lehetséges, a gyerek délutáni elhelyezését az óvoda magára vállalhatja.

Az óvodák a pedagógiai program szerinti szünetek ideje alatt zárva tartanak. A szünetek munkanapjai az óvodapedagógusok számára nevelés nélküli munkanapok: a szünetekben látják el nevelésen felüli egyéb munkaköri feladataikat, illetve veszik igénybe rendes szabadságukat.

2) Kötelező alkalmazotti létszám, munkakörök, a munkakörök betöltéséhez szükséges szakképzettségek

Finanszírozott kötelező munkakörök gyerekcsoportonként

Délelőttönként, egyidejűleg két fő óvodapedagógus:

- * mindketten rendelkeznek óvodapedagógus szakképzettséggel, és*
- * egyikük rendelkezik a Waldorf-óvodák Nemzetközi Szövetsége által elismert Waldorf-óvodapedagógiai elméleti és gyakorlati képzéssel,*
- * a Waldorf-óvodapedagógiai képzéssel nem rendelkező óvodapedagógus vállalja a képzés megkezdését az alkalmazásától számított 5 éven belül.*

Délutáni ellátást nyújtó óvoda esetén a törvényi előírások figyelembe vételével, a gyermeklétszám függvényében az Óvónői Kollégium és a Fenntartó együtt

határoznak az délutáni időszakra alkalmazandó pedagógusok létszámáról és képzettségéről.

Az intézményvezetői megbízás feltétele, hogy az óvodapedagógus rendelkezzen intézményvezetői szakképzettséggel és Waldorf-óvodapedagógiai képezéssel. Az óvodák a vezetői megbízás során pályázati eljárást is alkalmazhatnak.

Az intézményvezetői munkakörre előírt kötelező óra-kedvezményel a Waldorf-óvodák nem élnek, az ebből adódó bérmegtakarítás kiegyenlíti a dajka munkakör helyett elvárt óvodapedagógus bérezéséből adódó többlet munkabért.

a) Óvodapedagógusok

A Waldorf-pedagógia alapvetően fontosnak tekinti, hogy a nevelő munka mellett a gyerekek maguktól a pedagógusoktól kapják meg a gondoskodás minden formáját. Az „anyai” gondoskodást, gondozást a Waldorf-óvodában az óvodapedagógus tudatosan magára vállalja, ez meghatározó része nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának. A csoport munkáját folyamatosan és egy időben két óvodapedagógus látja el. Az óvodában elkülönült dajka munkakör nincs, a dajkai feladatokat a pedagógusok egymás között megosztva végzik.

Méltánylást érdemlő egyedi helyzetben a Magyar Waldorf Szövetség külön engedélyével működhet az óvoda egy Waldorf-óvodapedagógus és egy segítő (dajka), önkormányzati óvoda esetében a két óvodapedagógus mellett egy dajka alkalmazásával.

*Az alapvető pedagógiai törekvés azonban gyermekcsoportonként két óvodapedagógus foglalkoztatása a „**Finanszírozott kötelező munkakörök gyermekcsoportonként**” cím alatt meghatározott követelmények szerint.*

b) Egyéb munkakörök, technikai létszám

A Waldorf-óvodák általában egy csoporttal működnek, fenntartóik többségükben a szülői közösség által működtetett civil szervezetek. Az óvoda működésével felmerülő nem pedagógiai feladatok egy részét (pl. gondnoki, karbantartói, gazdasági-adminisztrációs-ügyintézési tevékenység) a fenntartó látja el a szülői közösség aktív személyes közreműködésével.

A nem pedagógiai feladatok ellátása az óvodában történhet

- * a fenntartói tevékenység keretében,*
- * külön technikai létszám biztosításával vagy*

- * önkéntes szülői közreműködéssel.

Az óvodák és fenntartóik saját helyi lehetőségeikhez mérten döntenek el és szabályozzák, hogy milyen módon gondoskodnak az egyéb, nem pedagógus munkakörök ellátásáról.

c) Egyéb rendelkezések

- * *Ha a Waldorf-óvodában foglalkoztatott óvodapedagógus szakképzettsége a fenti előírásoknak nem felel meg, az Waldorf-Óvodapedagógiai Program jóváhagyásától számított öt év után csak akkor foglalkoztatható tovább pedagógus-munkakörben, ha tanulmányait az előírt szakképzettséget nyújtó képzésben megkezdte.*
- * *Új alapítású Waldorf-óvodák az első három évben a Magyar Waldorf Szövetséggel egyeztetve mentességet kaphatnak a 2. pontban meghatározott követelmények alól.*

3. Az óvodapedagógus munkakör sajátosságai

Kötelező óraszám

Az óvodapedagógusok kötelező óraszám

félnapos óvodában: heti 32 óra,

egész napos óvodában: heti 32 óra.

A napi teljes munkaidőből fennmaradó részt a pedagógusok napi esetmegbeszéléssel és a következő nevelési napra történő előkészületekkel töltik.

Munkaköri feladatok

Az óvodapedagógusok munkakörükbe tartozóan ellátják:

- * *a dajka munkakörbe tartozó teendőket nyitva tartási időben,*
- * *a nevelési program szerinti esti programok, hétvégi ünnepek, az óvoda mindennapi életével kapcsolatos, nyitva tartási időn túli tevékenységeket, ideértve: az óvodai foglalkozásokhoz szükséges eszközök, alapanyagok, élelem, tisztítószer stb. beszerzését, az évszakasztal, játékok, bábok, óvodai díszek készítését és ezek alapanyagainak beszerzését (vásárlás, gyűjtés), illetve mindezek időszakos megújítását, az óvoda díszítését,*

- * *rendszeres a szülői és pedagógiai estek előkészítését és megtartását,*
- * *az egyes szülőkkel folytatott megbeszéléseket szükség szerinti családlátogatásokat,*
- * *a rendszeres óvodapedagógiai megbeszéléseket, konferenciákat óvodán, régióban, országon belül.*

Az óvodapedagógusok a feladatokat egymás között megosztva, illetve együttesen végzik. Általában az egyik óvodapedagógus vállalja az intézményvezetői munkakör betöltését. A munkaköri többletfeladatokat a pedagógusok a nevelési időszakokban munkaidejükön felül, illetve az óvodai szünetek nevelés nélküli munkanapjaira ütemezetten végzik, a túlmunka elszámolása az óvodai szünetekkel biztosított. Az óvodák helyi körülményeik alapján belső szabályzatukban határozzák meg a pedagógusok kötelező óraszámát, az általános előírásoktól eltérő kötött és kötetlen munkaidőt.

4. Gyermekétkeztetés

A Waldorf-óvodában a pedagógiai elvekkel összhangban hangsúlyos, hogy az ételeket a pedagógusok és a gyerekek közösen készítik el, és az így elkészült ételeket fogyasztja mindenki a közös étkezésen. Az ételek ennek megfelelően egyszerűen elkészíthető, hús- és tojásmentes, gabona alapú egytálételek. A családias, közös főzéshez ezért megfelelő és elegendő, ha az óvoda rendelkezik melegítőkonyhával és a szárazélelmiszerek tárolására alkalmas kamrával vagy kamraszekrénnel. A nemzetközi Waldorf-óvodai gyakorlatnak megfelelően kifejezetten ajánlott, hogy lehetőség szerint a konyha és a foglalkoztató egy légtérben, egymással közvetlen fizikai kapcsolatban legyen kialakítva, elősegítve ezzel is a gyermekcsoport szabad térbeli kapcsolódását a főzési tevékenységekhez.

5. Az óvodai jogviszony sajátosságai

A szülők, gyerekük beiratásával a Waldorf-pedagógiát tudatosan választják. Ezáltal sajátosan megjelenik a civil szektorbeli intézményfenntartói tevékenységben való részvétel követelménye (közhasznú cél támogatása

adománnyal és személyes közreműködéssel). Az óvoda működtetése és fenntarthatósága érdekében szoros együttműködés és támogatás alakul ki a szülői közösség és az intézmény között, amelytől jogi szempontból elhatárolódik az óvodai nevelés: a gyermek és óvoda köznevelési jogviszonya közvetlenül nem kapcsolható össze a fenntartó tevékenységével és támogatásával.

6. Önigazgatás, szervezet

A Waldorf-óvodák Rudolf Steiner által megfogalmazott három alapelvre épülnek: önigazgatás, demokratikus-republikánus elv, funkcionális hármasság tagozódás.

Az óvoda pedagógusai alkotják az Óvónői Kollégiumot, amelynek keretében közösen döntenek a pedagógiai munkát érintő kérdésekben, például a gyerekvételről, a gyerekek nevelésével és az óvodai jogviszonnyal kapcsolatos kérdésekben. Az egyik óvodapedagógus vállalja az intézményvezetői munkakör betöltését, aki a jogszabályok szerinti egyszemélyi felelősséggel tartozik az óvoda vezetéséért.

Az óvodák fenntartói többségükben szülői kezdeményezésre alapított nonprofit civil szervezetek (alapítványok, egyesületek) de működhetnek, működnek önkormányzat által fenntartott Waldorf-csoportok. A mindenkori szülői közösség támogatásával működő fenntartó és az óvoda kapcsolatában domináns és hangsúlyos az együttműködés, az óvoda működése, mint közös cél szolgálatában. A fenntartói tevékenységet a szülői közösség a civil szervezetekről szóló jogszabályok keretei között látja el önkéntes személyes közreműködés vállalásával és az intézményfenntartói cél anyagi támogatásával. Fontos az óvoda működését érintő feladatokban a szülői részvétel. A fenntartói-óvodai közös testületekben a szülői jelenlét szabályozott jogviszony (önkéntes jogviszony, megbízás) keretében, az óvoda szakmai és szervezeti önállóságának megtartásával történik.

A Waldorf-óvodák általában egy, vagy két gyermekcsoporttal működnek. A gyerek- és alkalmazotti közösség létszáma lényegesen kevesebb a jogi szabályozás modelljét adó, több csoportos óvodákétól, a közösségi szervezet és működés kevésbé tagolt, a kapcsolattartás családiasan közvetlen, a nevelés személyi és tárgyi feltételei is eltérőek. Az óvodák szervezetének és működésének alapelvei az

egy-*es intézményekben a helyi sajátosságoknak megfelelően valósulnak meg. Az óvoda működése, mint közös cél érdekében az intézmény és a fenntartó egymással szorosan együttműködik, jogosítványaitak rendeltetésszerűen és a Waldorf-pedagógiai elvekkel összhangban gyakorolják. Az óvodák – a jogszabályok kötelező előírásainak figyelembe vételével – szervezeti és működési szabályzatukban határozzák meg szervezetük és működésük sajátos felépítését, így különösen: a fenntartóval való együttműködést, a feladat- és felelősség-megosztást, az intézményvezetői jogkörök ellátását, az egyszemélyi és közösségi döntés és felelősség területeit, illetve munkáltatói minőségükben további belső szabályzatokat alkotnak. A Magyar Waldorf Szövetség a szabályozásra irányelvet adhat ki.*

7. Szülői szerepkör

A Waldorf-óvoda alapvetően szülői elhatározásból jön létre. A szülői munka azonban nem ér véget az óvoda elindításával, mivel az ott dolgozó pedagógusok nevelő partnerként tekintenek a szülőkre. A rendszeres szülői estek alkalmat adnak az eszmecsere, a tapasztalatok megosztására, a fontosabb életkori problémák közös megértésére, feldolgozására. A szülők eleven kapcsolatot ápolnak az óvodapedagógusokkal és egymással, ennek révén olyan szociális közeg jön létre, amely segíti a mindennapos gondok megoldását és nagyobb krízisek alkalmával is támogatást nyújthat a bajba kerülőknek. Ezen közvetlen emberi kapcsolattartás elengedhetetlen feltétele a gyerekek nevelésének, a közös felelősség tudatos kialakításának. A szülők bevonása az óvodai élet szervezésébe szintén erősíti az elkötelezettséget, és lehetővé teszi a szülők számára a pedagógiai folyamatokba történő betekintést.

A szülői közösség sajátos szerepköre az intézményfenntartói feladatok ellátása: a fenntartó szervezet létesítő okiratában meghatározott intézményfenntartói cél pénzübeli támogatásával és személyes részvétellel a szülők biztosítják az óvoda személyi és tárgyi feltételeit, a működéshez szükséges forrásokat. Lényegesnek tekintjük a fenntartói feladatellátás megkülönböztetését és elhatárolását a hagyományos óvodai szülői szerepkörtől.

8. A Magyar Waldorf Szövetség és a Waldorf Ház Pedagógiai Intézet szerepe

A Magyar Waldorf Szövetség a tagságába tartozó magyarországi Waldorf-óvodák és fenntartóik közös tevékenységével ellátja az alternatív Waldorf-Óvodapedagógiai Programhoz kapcsolódó feladatokat, a Waldorf-pedagógia általános név- és minőségvédelmét, és a Waldorf-intézmények, intézményfenntartók érdekképviselését. Állásfoglalásokkal és ajánlásokkal segíti az intézmények feladatellátását, továbbá a fenntartásában működő pedagógiai-szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) útján országos pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat nyújt a Waldorf-pedagógia területén.

5. számú melléklet

A WALDORF-ÓVODÁK NEVELŐ MUNKÁJÁHOZ SZÜKSÉGES HELYISÉGEK, BERENDEZÉSEK ÉS ESZKÖZÖK JEGYZÉKE

Az eltérő pedagógiai elveket tartalmazó nevelési program az eszköz- és felszerelési jegyzéktől eltérően határozhatja meg a nevelőmunka eszköz és felszerelési feltételeit.

*A program VIII. fejezete tartalmazza a **Waldorf-óvoda működésének tárgyi feltételeit**, ezért az eszközjegyzék ezzel együtt érvényes.*

A felsoroltak a lehetőségek egy része csak. Ettől lehet eltérni a helyi sajátosságok figyelembe vételével az óvoda helyi nevelési programja szerint.

I. Helyiségek

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
1. Csoportszoba (25 gyermek részére vízvételi és főzési lehetőséggel)	Gyermekcsoportonként 1
2. Tároló (szertár)	Óvodánként 1
3. Óvónői szoba (Kialakítható a 4. ponttal együtt.)	Óvodánként 1
4. Szülői fogadó, tárgyaló	Óvodánként 1
5. Gyermek öltöző	Csoportonként 1
6. Gyermekmosdó, WC	Gyermekcsoportonként 1
7. Felnőtt öltöző, mosdó, WC	Óvodánként 1
8. Bejáratok, közlekedők, előtér	Óvodánként 1
9. Játszóudvar	Óvodánként 1

II. Helyiségek bútorzata és egyéb berendezési tárgyai

Csoportszoba

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Óvodai fektetők (egész napos az óvodában) (színes rongyszőnyegek, puha bárányszőnyegek)	Alvó gyermeklétszám szerint 1
Gyermekszék (tömör fából, szépen megmunkálva)	Gyermeklétszám szerint 1
Gyermekasztal (tömör fából, szépen megmunkálva)	A gyermeklétszám szerint
Fényvédő függöny (textiliából, természetes anyagból)	Szükség szerint
Szőnyeg (természetes anyagból)	Szükség szerint
Játéktartó szekrény, polc (tömör fából állvány, paraván, térelválasztó funkcióval, nádból, vesszőből)	Csoportszobánként minimum 2
Fektető tároló (egész napos óvodában)	Csoportszobánként 1
Matracok vagy kiságyak (egész napos óvodában)	Gyermeklétszám szerint
Gyermekméretű párnák, takarók, huzatok (halvány, kis mintás, pamut), (egész napos óvodában)	Gyermeklétszám szerint 2
Évszakasztal	Csoportszobánként 1
Hőmérő	Csoportszobánként 1
Felnőtt szék	Felnőttek számának megfelelő
Textiltároló (lehet vesszőkosár vagy tömör fából készült polc, szekrény)	Gyermekcsoportonként 1
Edény és evőeszköz-tároló	Csoportszobánként 1
Szeméttartó	Csoportszobánként 1
Konyhasarok (vízvételi lehetőséggel, mosogatóval, villanytűzhely)	Csoportszobánként 1

Óvónői szoba

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Íróasztal és szék	1-1
Könyvszekrény	1
Íratszekrény (zárható)	1
Telefon	1
Számítógép	1

Nyomtató	1
----------	---

Gyermeköltöző

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Öltözőrekesz, ruhatároló, fogas	Gyermeklétszám figyelembevételével
Cipőtároló	Gyermeklétszám figyelembevételével
Öltözőpad	Gyermeklétszám figyelembevételével

Gyermekmosdó, WC

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Gyermekmosdó, WC	Gyermeklétszám figyelembevételével
Törölközőtartó	Gyermeklétszám figyelembevételével
Szappantartó	Gyermeklétszám figyelembevételével

Játzóudvar

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Virágágyások, konyhakert, fák, bokrok, kerti szerszámok, kerti csap, farönkök, kerti asztalok, padok	Program szerint a körülményeket figyelembe véve
Homokozó és tartozékai	Gyermeklétszám figyelembevételével
Takaróháló (a homokozó használaton kívüli lefedéséhez)	Homokozónként 1
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök (hinták, mászóakák, rönkök, kötelek)	Program szerint

III. Tisztálkodási felszerelések

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tisztálkodófelszerelések (ruhakefe, körömkefe, szappantartó)	Mosdókagylónként 1
Egyéni tisztálkodószer (fogkefe, fogmosópohár, fésű)	Felnőtt és gyermeklétszám szerint

Törülköző	Felnőtt és gyermeklétszám szerint, 3-3 váltás
Abrosz vagy textil alátét	Gyermekcsoportonként 3 váltás
Takaró (egész napos óvodában)	Álvó gyermeklétszám szerint

IV. A Felnőttek munkavégzéséhez szükséges eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Vasaló	Óvodánként 1
Vasaló állvány	Óvodánként 1
Szennyesruha-tároló	Óvodánként 1
Kerti munkaeszközök (ásó, kapa, gereblye, kerti locsolókanna, létra)	Óvodánként 1-1
Takarító eszközök	Csoportonként 1-1
Hűtőgép	Óvodánként 1
Porszívó	Óvodánként 1

V. Melegítőkonyha eszközei

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tányérok, poharak, bögrék, evőeszközök	Létszám szerint
Konyharuhák	Óvodánként 10
Melegítő lábasok, fazekak	Óvodánként 3-4
Tálaló tálak, jénai és porcelán tálak	Létszám szerint
Kenyeres kosarak, tálcák, kancsók	Létszám szerint
Szeletelő kések, merőkanalak, vágódeszkák	Létszám szerint

VI. A Nevelőmunkát segítő játékok és egyéb eszközök

Nevelőmunkát segítő játékok

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Különbféle játékformák (mozgásos játékok, szerepjátékok, építő-konstruáló játékok, dramatizálás és bábozás, barkácsolás) eszközei: textíliák, gyapjú len, vászon, pamut, bársony selyem, színes-gyapjú, kosarak, üvegek, kuckók, koronák, palástok, bábuk, babák, filc állatok. (Minden játék természetes anyagból készült.)	A program szerint
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök: botparipák, lókantárok, labdák, kötelek.	Csoportszobai és udvari eszközök
Ének, zene, énekes játékok eszközei: rézharangok, xilofonok, hárfa, csörgők, bot, fúvós, pengetős hangszerek.	Az óvoda nevelési programja szerint Gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével
Az anyanyelv fejlesztésének, a	Az óvoda nevelési programja szerint

kommunikációs képességek fejlesztésének eszközei	
Értelmi képességeket (érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás) és a kreativitást fejlesztő anyagok, eszközök: kagylók, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, gyökerek, fakéreg, ásványok.	Az óvoda nevelési programja szerint
Ábrázoló tevékenységet fejlesztő anyagok, eszközök: méhviasz gyurma és kréta; színes gyapjú, filc gyapjútáblák; méhviasz lapok; rajztábla tartó, akvarell festék, vastag ecset, szivacs, rajztábla; természetes alapanyagú fonalak.	Az óvoda nevelési programja szerint Gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével
A természeti – emberi – tárgyi környezet megismerését elősegítő eszközök, anyagok: kristályok, ásványok, kövek különféle méretben és mennyiségben; rongybabák, kötött vagy nemezelt; babaház, babakocsi, babakútorok, babakonyhai eszközök.	Az óvoda nevelési programja szerint A gyermeklétszám figyelembevételével
Munkajellegű tevékenységek eszközei: kézimunka kellékek, satupad, szerszámok; a sütés eszközei: kőtények, formák, sodrófák; gyúródeszka, teknő, malom; takarítóeszközök, felnőtt és gyermek méretben.	Az óvoda nevelési programja szerint

Nevelőmunkát segítő egyéb eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Hangszer pedagógusoknak	Az óvoda nevelési programja szerint
Hangszer gyermekeknek	Az óvoda nevelési programja szerint
Egyéni fejlesztést szolgáló speciális felszerelések	Fogyatékos gyermeket nevelő óvodában A helyi nevelési programban foglaltak szerint gyermekcsoportonként

VII. Egészség és munkavédelmi eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Étel – mintavétel (üvegtartály) készlet	Óvodánként 1 db
Mentőláda	Közegészségügyi előírások szerint Óvodánként 1 db
Gyógyszerszekrény (zárható)	Közegészségügyi szabályok szerint Óvodánként 1
Munkaruha	A Munkatörvénykönyve, valamint a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1993. évi XXXIII. Törvény és végrehajtási rendeletei alapján
Tűzoltó készülék	Az érvényes tűzvédelmi szabályok szerint

3. sz. melléklet

Jelenorientált Kultműhely-program

A Veszprémi Waldorf Egyesület Jelenorientált Kultműhely-programjához 2018 júniusában kapcsolódott intézményünk. A program keretében a nem formális és informális tanulási lehetőségeket bővítjük iskolánkban.

A projekt rövidítése, a JÓK felhívja a figyelmet, hogy a világ “jobbításának”, “jobbá tételének” egyéni életcélnek kell lennie. A Waldorf-pedagógia céljai között kiemelten szerepel a szociális kompetencia erősítése, mi ezen túl is keressük az utakat, új lehetőségeket a szociális érzékenyítésre.

A fejlesztés eredményeként a program különféle területeket felölelő komplex tananyagfejlesztést valósít meg, a következő témákat vállaltuk:

- alap- és kulcskompetenciák, továbbá munkaerő-piaci kompetenciák erősítése – kommunikációfejlesztés, felelős médiahasználat (iskolai honlapot szerkesztő csoport)
- a lelki és fizikai egészség fejlesztése – érzékenyítő programok, segítő életmódra nevelés stb.;
- innovációs műhelyek kialakítása – zenei élménypedagógiai módszerek, médiaműhely;
- közösségfejlesztő programok – vitaversenyek, kvízversenyek

1.1 EGÉSZSÉGNEVELÉSI NEVELÉSI PROGRAM

„Azt hiszem, az egészség fogalmát előbb-utóbb tisztázni kell,
nem orvosoknak, hanem költőknek és gondolkodóknak...
Amit a klinikákon egészségnek tartanak, annak fertőtlenítő szaga van...
Az egészség nem steril. Az egészségnek gyümölcshillata van.”
(Hamvas Béla)

EGÉSZSÉGNEVELÉSI PROGRAM

Óvodánkban, iskolánkban az egészségfejlesztés magában foglalja a korszerű egészségnevelés, az *elsődleges prevenció, a mentálhigiéne, az egészségfejlesztő szervezetfejlesztés, az önszegítés* feladatait, módszereit, ezen egészséges állapot elérésének érdekében. Az egészségfejlesztés általános, intézményi szinten megvalósítható feladata: tudatosan átgondolt és ápolott *egészségfejlesztő környezet megteremtése, az egészségfejlesztő közösségi tevékenység, az egyéni képességek fejlesztése - és szemléletváltoztatás az egészségünkkel kapcsolatos felelősség terén.*

Napjainkban egyetértés van abban, hogy *az egészség nem a betegség hiánya, hanem a testi, lelki, szociális jóllét állapota.* Az Ottawa Charta ennél továbbmegy - összhangban azzal, amit Rudolf Steiner is megfogalmazott jóval korábban - azt állítja, hogy *az egészség akkor adott, ha az egyén szociálisan integrálódott, a változó terhelésekhez alkalmazkodni tud, individuális önállóságát megőrzi, és megteremti az összhangot a biogenetikai, a fizikai, pszichológiai és szociális lehetőségei között.*

Az egészségre törekvés (szalutogenezis) mint kompetencia elérése átszövi az egész Waldorf-pedagógiát, minden törekvésünkben jelen van. Az „egész-ség”-nek a szociális környezettel és a tárgyi-ökológiai környezettel való szoros kapcsolata miatt az egészségre nevelés nem választható el élesen a környezeti neveléstől és a szociális kompetenciák elérését célzó pedagógiai tevékenységektől. Így megjelenik a humán, és a természettudományos tantárgyak célkitűzései, és a tanulási időn kívüli

nevelési célok között is. A köznapi -szűken értelmezett- egészség (életerő, vitalitás, higiéné) fejlesztése és szinten tartása már önmagában is egészséges életmódra nevelést jelent, de szükséges a megelőző (preventív) célú – és az egészséggel kapcsolatos konkrét tudás átadása is.

A napjainkban tapasztalható ugrásszerű változások, a generációk közötti óriási élet-élmény-beli különbségek, technikai-infokommunikáció-beli eltérések, a családok és a nemi szerepek átalakulása, az ökológiai-társadalmi katasztrófák azzal a kihívással szembesítenek bennünket, hogy még tudatosabban és megfontoltabban készüljünk fel a teljes személyiség egészségre nevelésére, újragondolva azt, hogy mit is tekintünk a szülői ház illetve az iskola és a pedagógusok kompetenciájának, milyen új tartalmakat kell közvetítenünk, átadnunk a felnövekvő generációknak- és milyen életkorokhoz igazodó módszerekkel. A törekvés minden esetben a szülőkkel való közös gondolkodás, és gondoskodás - a pedagógiánk szülőkkel közös megvalósítása.

Korunk kihívásai egyre sürgetőbbek. Csak fizikai szempontból már a 24. órában tartunk (a klímakatasztrófa belátható közelségében, megtapasztalásában). A fizikai összeomlást csakis szellemi és lelki szempontból is igényes és érett (együtt érző, szociális együttműködésre alkalmas, érzelmeit uraló és szeretni tudó, a szép és jó iránt fogékony – egyben felelősen gondolkodó és tudatosan tervező, akarataiban erős és bátor) emberekből álló közösségek képesek megfékezni.

Mindezeket szem előtt tartva komoly felelősség-érzettel áthatva kell a Waldorf pedagógusnak az egészségre nevelést - a korábban már kifejtett pedagógiai sajátosságok szerint - gyakorlatilag a teljes nevelési-oktatási folyamatba ágyaznia. Alapfeltétel a felnőttek együttműködése és belső tartása – hiszen a példaadás hitelessége ezen múlik. Fontos tehát e témában is a tanárok belső munkája, az adott ismeretek széleskörű megismerése, illetve a szülők felkészítése, információkkal támogatása és „átlelkésítése” egy-egy nevelési feladat ismertetésekor (szülői körökön, „szülő-suli” előadásokon), a felnőttek közötti emberi viszonyok, kommunikáció minőségének ápolása, „tisztán” tartása.

Jogszabályi háttér

A közoktatásról szóló (többször módosított) 1993. évi LXXIX. törvény 48. § (3) bekezdése, a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII.17.) kormányrendelet, az iskola egészségügyi ellátásról szóló 26/1997. (IX.3.) NM rendelet 2. és 3. sz. melléklete.

Közoktatási jogszabályok

A közoktatásról szóló 1995. évi LXXIX. többször módosított törvény szerint a pedagógiai programok felülvizsgálatánál, az eddiginél nagyobb hangsúlyt kell fordítani a gyermekek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésével kapcsolatos feladatokra, s a nevelés elsőrendű jelentőségű. A pedagógiai programok átalakításánál a személyiség és közösség fejlesztés megtervezésében kiemelt hangsúlyt kell fektetni a NAT kiemelt közös követelményeire, köztük a környezeti nevelésre.

A 41. § 6. pontja szerint az iskola „felderíti a gyermekek és tanulók fejlődését veszélyeztető okokat, és pedagógiai eszközökkel törekszik a káros hatások megelőzésére, illetőleg ellensúlyozására. Szükség esetén a gyermek, a tanuló érdekében intézkedést kezdeményez”. Az iskolai munkát tartalmi alapjaiban szabályzó közös követelményei között találjuk a környezeti nevelést. „A környezet ismeretén és személyes felelősségen alapuló környezetkímélő magatartás egyéni és közösségi szinten egyaránt legyen a tanulók életvitelét meghatározó erkölcsi alapelv.”

Egészségügyi jogszabályok

A Nemzeti Környezet Egészségügyi Akcióprogram (1996) 9.5. pontja részletesen foglalkozik a környezet egészségügyi oktatásával, nevelésével. Az oktatás, nevelés és szakképzés környezet egészségügyi feladatait két nagy területre osztja:

Környezet-egészségtani szakismeretekre és módszerekre azoknak a szakembereknek van szükségük, akiknek ez munkakörükkel közvetlenül összefügg. Számukra ezt a képzés során a képzési követelmények előírják.

A környezetegészség kultúrája ugyanakkor az életvitel részeként a hétköznapi tudás és szokásrendszer egyik fontos eleme, minden embert érintő kulturális tényező. E kultúra az emberek életviteli szokásaiban, életmódjukban, értékrendjükben tükröződik. Kialakulása a családi szocializációban kezdődik, később az intézményes nevelés, oktatás és az iskolarendszeren kívüli hatások együttesen formálják.

1998-ban, Koppenhágában a WHO Európai Regionális Bizottsága elfogadta az Európai Egészség 21. nyilatkozatot, amelynek célkitűzései többek között kimondják, hogy 2015-re a lakosoknak a társadalom minden rétegében egészségesebb életmódot kell kialakítani, és hogy a régió lakosságának olyan biztonságosabb fizikai környezetben kell élnie, ahol az egészségre veszélyes szennyező anyagok nem haladhatják meg a nemzetközileg elfogadott határértékeket. Az Egészségügyi Világszervezet számos idevonatkozó dokumentuma, az „Egészség 21” Regionális Stratégia szakmai háttérrel nyújt a hazai az „Egészség évtizedének Johan Béla Nemzeti Programja” 2002 kidolgozásához. Előzménye a Nemzeti Népegészségügyi Program (1066/2001 Kormányhatározat). A Program illeszkedik az EU népegészségügyi prioritásaihoz, és hazánk uniós csatlakozása további lendületet ad a sikeres végrehajtásnak.

Az egészségfejlesztés sarkpontjai, alapelvek

- Az egész iskolaközösségre (tanulók, dolgozók és szülők) irányul és annak együttműködésére épít.
- Az okok feltárására és a feltételek megteremtésére irányul az érintettekkel való együttműködésben (oktatás, egészségügy, környezetvédelem, kultúra, gazdaság).
- Az egyén autonómiája érvényesül az egészséget befolyásoló döntésben, aktivitásban.

Az antropológiai emberismereten alapuló szemléletünk, a lefektetett Waldorf pedagógiai alapelvek, ajánlott módszertan és eljárások mind megannyi lehetőséget kínálnak az egészségre nevelés sikeres megvalósulásához a teljes ember neveléséhez. Ehhez segít bennünket:

- az osztálytanítói rendszer
- a szenzomotoros megközelítés a képességek fejlesztésében
- a ritmus szerepe az oktatás folyamatában
- a légzés és az alvás ritmusának szerepe a fejlődésben, a nevelésben, az oktatásban
- az epochális oktatás
- a tanítási nap/tanév felépítése és ritmusa, a pihenés, „altatás” szerepe
- a projekt-módszer alkalmazása
- a kooperativitás és az individualitás egyensúlya, tisztelete
- az egyéni képességek, szükségletek figyelembe vétele
- az élmény alapú megközelítés
- a tantárgyak, a tanterv felépítése.

Az egészségre nevelés, egészségfejlesztés és a prevenció (megelőzés) területei

Az egészségre nevelés tehát nem egy tantárgy vagy tantárgycsoport feladata, témája. Életkoronként – és akár osztályonként is - változó az, hogy az elsajátítandó tartalmak mely tantárgy vagy epocha fókuszába kerülnek. Fő területek:

- **a testi, fizikai egészség nevelése mozgással**(mozgásos tantárgyak – kondicionáló mozgás órák, Bothmer-gimnasztika, euritmia – mozgásformák; ritmikus rész az oktatásban; a ritmusok egészséges váltakozása - a nap folyamán, a héten, az évkörben; szabadidős mozgásos tevékenységek)
- **a testi, fizikai egészség fejlesztése az egészséges táplálkozásra, életmódra, higiénára neveléssel**(a táplálék minőségére és „élő mivoltára” való odafigyelés, környezeti nevelés, kertművelés, természettudományos tárgyak – élő példaadás)

- **a testi, fizikai egészségre nevelés az alapérzések** (illetve a többi egymásra épülő érzék) **fejlesztésével**, ezáltal kapcsolódás a lelki és szellemi egészséghez (a tapintás-, életérzék, saját mozgás és egyensúlyérzék kiemelt fontosságú fejlesztése – mint alap - az első tanévekben, majd erre építve a felsőbb évfolyamokon is minden tantárgy keretében)
- **a stressz kezelésére alkalmas lelki fejlődés elérése** (stresszmentes nevelési környezet biztosításával, a korai „versenyztetés” kerülésével, a belső motiváció kialakításával, érzelmi intelligencia fejlesztésével, megküzdési stratégiák - helyes szokások kialakításával, művészetekkel, a vallásos érzület ápolásával)
- **az egészségtudatosság kialakítása és fejlesztése** (mindenféle függőség megelőzése; az egészség, és az életbe vetett hit és a bizalom iránti vágy és kompetencia fejlesztése; a saját életünk feletti uralom és az aktív élet iránti vágy - a „tenni vágyás”- azaz az akarat - elérése; minden nevelési-oktatási területen kihasználni erre a lehetőséget)
- **a szexuális- és nemi nevelés** (az emberi kapcsolatok iránti vágy és a kapcsolódás módjainak, lehetőségeinek megismerése; a nemi szerepek és a család fogalmainak tanulása; a saját nemiség és identitás; a szexualitás; a párkapcsolatra nevelés; a családi gondoskodásra nevelés - mindezek a mindennapi nevelési helyzetekben, a környezeti nevelés, a természettudományos- és a humán tárgyakon keresztül)
- **a „szociális egészségre” nevelés**, nyitott személyiséggé nevelés (a fizikai, mentális, etnikai, szociokulturális, politikai „másságok” elfogadására nevelés, az empátia és együttérzés fejlesztése, segítő életviteli szokások tanítása, kooperativitás fejlesztése).

Az elsődleges **prevenció** a fizikai – és lelki eredetű betegségeket előidéző tényezők korai felismerésére és elkerülésére irányuló tevékenység, amit a következő területeken valósítunk meg:

- *az egészséges táplálkozás*
- *az aktív szabadidő eltöltés*
- *a mindennapos testmozgás*
- *a mobil eszköz/internetes játék-függés megelőzése (hozzáférs kitolása 12 éves korig, alternatív szabadidős tevékenységek kínálása, tanítása)*
- *a személyes higiéne ápolása*
- *a lelki egyensúly megteremtése*
- *a harmonikus párkapcsolat és családi élet kialakítása, fenntartása*
- *a szexuális életre nevelés*
- *az egészséges és biztonságos környezet kialakítása*
- *az egészségkárosító magatartásformák elkerülése*
- *a járványügyi és élelmiszerbiztonság megvalósítása.*

Az iskola egészségnevelési tevékenységének kiemelt feladatai

- A gyermekek, tanulók korszerű ismeretekkel és az azok gyakorlásához szükséges készségekkel és jártasságokkal rendelkezzenek egészségük megőrzése és védelme érdekében.
- Gyermekeinknek, tanulóinknak bemutatjuk és gyakoroltatjuk velük az egészséges életmód gyakorlását szolgáló tevékenységi formákat, és az egészségbarát viselkedésformákat.
- A tanulók az életkoruknak megfelelő szinten tanórai és tanórán kívüli foglalkozások keretében foglalkoznak az egészség megőrzésének szempontjából legfontosabb ismeretekkel a táplálkozás, az alkohol és kábítószer fogyasztás, a dohányzás, a családi és kortárs kapcsolatok, a környezet védelme, az aktív életmód, a sport, a személyes higiénia, a szexuális fejlődés területén.

- Az egészségnevelés az intézmény minden pedagógusának, illetve minden tanórai és tanórán kívüli foglalkozás feladata.
- Az intézményben folyó egészségnevelés kiterjed a testi (szomatikus) egészség védelmére, a lelki (pszichés) egészség védelmére, a szociális egészség védelmére, a társas társadalmi kapcsolatok harmóniájának alakítására.
- Az egészségre nevelés megjelenik **a tanítási térben** (a fizikai tér sajátosságaiban) az **emberi kapcsolatokban** (a tanár-diák, a tanár-szülő és a tanár-tanár kapcsolatokban) és a **tanítási tartalmakban**.

Az egészséges életmódra nevelés

- Nevelőmunkánk során feladatunk, hogy tanulóinkkal elsajátítsuk a korszerű, egészséges életvitelhez szükséges ismereteket, kialakítsuk bennük ezen életmódhoz helyes viszonyukat. Ebben alapvetőnek tartjuk a család segítségét, a nevelői példamutatást. Minden nap sor kerül olyan tevékenységre, mely kielégíti gyermekeink mozgásigényét. A főoktatás felépítése lehetővé teszi, hogy a gyermekek mozgásos, ritmusos feladatok által felfrissülve, éber figyelemmel kezdhessék a napot.
- Alsóbb osztályainkban délelőtti és délutáni mozgásóráinkon a képeken keresztül közvetített játékok kapják a fő szerepet. Ezek során a mozgás-koordinációs, orientációs, motoros és szociális képességek szinte észrevétlenül fejlődnek. Ötödik osztályban az ókori görög olimpiák mintájára megrendezett olimpiai játékok kívánnak külön felkészülést a tanulóktól. A sikeres szereplés érdekében délután különórákon folyik a gyakorlás. Reggelente a főoktatás elején a maratoni futáshoz szükséges fizikai állóképességet, kitartást, akaraterőt eddzük a közeli, jó levegőjű völgyben. Hatodik osztályban a zsonglőreszközök megismerése, használata, s az egyre nagyobb erőt, ügyességet igénylő tornaelemek és a gúlaépítés szerepel a mozgásórák, s a délutáni sportfoglalkozások anyagában. Hetedik és nyolcadik osztályban kerül sor a labdajátékok alapelemeinek elsajátítására. Ezeknek is fontos szerepe van a fegyelemre, önuralomra való nevelésben, a csapatszellem alakításában.
- A tanórák előtti időt, és az óráközi szüneteket az iskola udvarán töltik a tanulók. Itt a kisebbeknek homokozó, és hinták, a nagyobbaknak kosárlabda és tengő pálya áll rendelkezésére a mozgásos időtöltéshez.
- Gyermekeink fizikai állóképessége folyamatosan csökken. Feladatunknak tekintjük a megelőzést, állóképesség növelést.
- Ennek érdekében a délutáni napközi idején rendszeresen sétálni, kirándulni, túrázni mennek gyermekeink. Az alsó tagozatosoknak délutáni játékos mozgásórákat, a középtagozatosoknak életkoruknak megfelelő labdajátékokat, edzéseket kínálunk.
- A Mihály-napi bátorságpróba minden korosztálynak komoly fizikai kihívást jelent. Ezek között hangsúlyos szerepet kap a túrázás, kerékpározás, sziklamászás, barlangászás is.
- Feladatunk megtanítani a szabadidő megtervezését, hasznos eltöltésének módját. Ezért a felsőbb osztályok egyre több sportággal ismerkednek meg, melyek között szerepel egy küzdősport, szertorna, aerobic, spinning kipróbálása is.
- A szülők és tanárok hétvégenként a gyermekekkel közösen különböző sporttevékenységeken vesznek részt (pl. tollaslabda, Bothmer-gimnasztika), kirándulásokat, kerékpártúrákat szerveznek.
- Mindezek mellett hangsúlyozzuk a családdal eltöltött hétfői pihenés jelentőségét is.
- Az év végi osztálykirándulások szintén szabadban végzett mozgásos tevékenységekhez kötöttek. Gyalogtúrák, kerékpártúrák, vízitúrák, sátozóborozás során erősítjük a fizikai és lelki képességeket, a közösségi életet.
- Az étkezési szokások kapcsán igyekszünk megismertetni a családokat és a gyermekeket az egészséges táplálkozás elveivel. A szülői esteken, ill. a mindennapokban beszélgetünk velük e

témáról. Az édességek, túlfinomított, vegyszerrel kezelt élelmiszerek fogyasztását kérjük lehetőleg kerülni. Az iskolában gyümölcs- és zöldségnap bevezetésével teremtünk kedvet az egészséges táplálkozásra

Az egészségnevelési tevékenységek formái, keretei

Az átadás módja a minta- és példaadáson kívül a formális és informális oktatás-nevelés útjain, direkt és indirekt módokon történik – de az életkort, a téma nagyságát, szerteágazását és jellegét tekintve leginkább informális és indirekt, illetve a formális oktatás keretein belül is túlnyomó részt a lelket is megérintő és a saját élményeken keresztül ható nem direkt tanítás (pl. a példaadás). Akár külső vendégek, előadók bevonásával, akár nem mindennapi programok és külső helyszíneken tett látogatások szervezésével is történik. Vannak „külön programok”, melyeket az osztálytanító – és segítői (kollégák, szülők) előre megszerveznek. Ezeket a programokat érdemes a tanév rendjébe előre beilleszteni. Érdemes törekedni arra, hogy az iskola kapcsolatokat ápoljon a helyi civil szervezetekkel, az önkormányzatokkal, szakszolgálatokkal - amik képzett – és lehetőség szerint érintett – szakembereikkel lehetőségeket kínálnak a különböző érzékenyítő, szemléletformáló programokra.

Az egészségnevelés, a szemléletformálás, a prevenció egyes témáinak feldolgozására alkalmas mód lehet – vendég meghívása nélkül - az is, ha egy vállalkozó, a téma iránt elkötelezett kolléga, vagy akár „éves munkázó” diák elmélyed egy adott témában, azt kellően előkészíti, majd osztályonként - vagy együttesen – pl. témanap keretében - valósítják meg a kidolgozott programot a tanulókkal. Akár egy film közös megtekintésének előkészítésére, és a közös, irányított feldolgozásra is gondolhatunk. Nagyon sok jó játékfilm létezik, mely alkalmas pl. a drogprevencióra, a függések témakörében való elmélyedésre, a különböző fogyatékoságokra és a leszakadó társadalmi csoportokra való reagálások finomítására, a szemléletformálásra. (A filmen keresztül élményeken alapuló témafeldolgozást elsősorban a gimnáziumi korosztályoknak ajánljuk, de inkább előnyben részesítjük az érintettekkel történő személyes találkozásokat.)

Szemléletformáló („érzékenyítő”), prevenciós és felvilágosító célú programok

A legtöbb téma „az utcán hever” – azaz a gyermekek-fiatalok lépten-nyomon találkoznak velük, tehát nem hagyhatjuk azokat „szó nélkül”. Az adott osztályközösségben megjelenő témák is apropói egy folyamat tudatos tervezésének.

Fontos, hogy a közvetlen környezetünkben meglássuk azt, ami tettekre kell, hogy sarkalljon – de fontos az is, hogy nem lehetünk közömbösek a nagyvilág történéseire. Rudolf Steiner a pedagógiánk alapjának tartott iskolaalapító előadásorozata előtti „Megnyitó beszédében” 1919-ben, pontosan 100 évvel ezelőtt így fogalmazott:

„Tudatában kell lennünk nagy feladatunknak. Nem lehetünk pusztán pedagógusok, hanem kultúrembereknek kell lennünk a szó legnemesebb, legszebb értelmében. Eleven érdeklődést kell tanúsítanunk minden iránt, ami manapság történik korunkban, máskülönben rossz tanárai leszünk ennek az iskolának. Nem szabad pusztán specifikus feladatainkba elmélyülnünk. Csak akkor leszünk jó tanárok, ha elevenen érdeklődünk minden iránt, ami a világban történik. A világ felé forduló érdeklődésből kell kialakítanunk azt a lelkesedést, amelyre szükségünk van az iskola- és saját munkánk elvégzése érdekében. Ehhez szükség van a szellem rugalmasságára, valamint arra, hogy feladatunkat odaadással végezzük. Csak abból teremthetjük meg a ma elérhető, ha érdeklődéssel fordulunk először is korunk nagy szükségletei, másodszor pedig korunk nagy feladatai felé, amelyek egyikét sem tudjuk eléggé nagynak elképzelni.” (Általános embertan mint a pedagógia alapja GA 293)

Törekszünk olyan szakembereket, művészeket, érintett személyeket megkeresni, akik az adott téma bemutatásán keresztül megmozgatják a fiatalok lelkét is, és nem csak a gondolkodásukra hatnak. A 8.-os és 12.-es „éves munkázó” diákjaink számára is lehetőséget teremtünk arra, hogy projektjük kivitelezése során találkozhassanak az érintettekkel, szakemberekkel, illetve az egész közösség előtt bemutathassák vizsgálódásuk eredményeit, tapasztalataikat – ezzel társaknak is példát nyújtva a szociális érzékenységre.

Iskolánkban a következő témák rendszeres feldolgozásából teremtettünk hagyományt:

- testi, érzékszervi fogyatékoságokra történő érzékenyítés
- tanulási nehézségekre, autizmusra történő érzékenyítés
- az idős generációval való együttélésre történő szemléletformálás
- szociális-társadalmi kérdésekre történő érzékenyítés (hajléktalanság, szegénység)
- a roma kultúrával kapcsolatos szemléletformálás
- a függőségekkel kapcsolatos szemlélet formálása (élénkítőszer, alkohol, kábítószer, mobilhasználat/internetes játékfüggés - képernyőfüggés stb.)
- az iskolai zaklatások (bullying), a cyberbullying prevenciója
- a családon belüli erőszakkal kapcsolatos szemlélet formálása
- szexuális- és nemi nevelés keretében felvilágosítás, „kortárs felvilágosítás”.

Az a tapasztalatunk, hogy a minél korábbi integráció során a gyermekek problémamentesen képesek elfogadni a tőlük különbözőséggel élő kortársaikat, és természetessé válik a közösség formálódása során az elfogadó és segítő szemlélet. A fogyatékoság jellege, mélysége, feltűnő - „zavaró” volta határozza meg, milyen mértékben kell külön „érzékenyítő” tevékenységekkel segíteni a fogyatékosággal élő társakat befogadó gyermekek attitűdjének alakulását. Az egészen bizonyos, hogy a szülőket minden esetben előzetesen is tájékoztatni kell, és bizonyos esetekben erősen javasolt a szülői kör szakértők bevonásával történő szemléletformálása (pl. autizmus esetén). Érdemes ehhez a tevékenységhez felvenni a kapcsolatot a helyi szülői érdekvédelmi fórumokkal, szakértőkkel, akik segítséget nyújtanak a fogyatékoságok bemutatásában, az érzékenyítésben. A talán „legnehezebben kiismerhető” fogyatékoság, az autizmus esetén javasolt az érzékenyítő programok ismétlése. (Esetleg évenként, tagozatváltásokkor, vagy új nehézségek jelentkezése vagy túl sok új gyermek osztályba érkezése esetén.)

Tudatosan a 3. osztálytól kezdve szervezünk a gyermekek számára olyan találkozókat, amik során fogyatékkal élő személyekkel találkozhatnak, megismerve életüket, nehézségeiket, örömeiket. A kulcs a „saját élmény”, ami az erre a találkozóra felkészült felnőttekkel mindig pozitív, sokszor megható – vagy humoros pillanatokkal tűzdelt.

Családi életre, egészséges párkapcsolatra nevelés

Misszióknak tekintjük azt, hogy gyermekeink, fiataljaink olyan szeretetre és együttélésre képes felnőttekké váljanak, akik maguk is képesek szeretetkötelet kialakítani majd leendő családjukban.

Ezért alapvető fontosságú, hogy olyan szeretetteljes, őszinte légkört alakítsunk ki iskolánkban, osztályainkban, amiben a gyermekek, fiatalok felszabadultan tudnak mesélni, kérdezni, beszélgetni. Ennek terét igen korán kialakítjuk (reggeli körök) és ápoljuk. Fontosnak tartjuk, hogy a gyermekek-fiatalok szociálisan elfogadható módon ki tudják mutatni érzéseiket, meg tudják fogalmazni szükségleteiket, és azt, hogy az érzelmeknek értéket tulajdonítsunk, azokat tiszteljük. A másik érzéseinek és szükségleteinek ítélezésmentes elfogadását szintén tanulni kell – például az asszertív kommunikációs módszertan eszközeinek, drámapedagógiai módszereknek az igénybe vételével. Az őszinte légkörhöz olyan közösséget kell formálnia az osztálytanítónak, amiben a gyermekek biztonságban érzik magukat.

Fontosnak tartjuk a női-férfi és anyai-apai szerepek, archetípusok megismertetését a meséken, történeteken keresztül (a mese, a történetmesélés, a szabad vallás keretében). Korunknak megfelelő a gyermekekkel a saját példáikon keresztül jutunk el a jelen korunkban és társadalmunkban tapasztalható családi munka- és szereposztásig, a megváltozott és sokszínű családi mintázatokig, amik nem feltétlenül követik az archetipikus mintákat. A nőiség és férfiasság fizikai sajátosságait megismerve a női és férfi lelki tulajdonságok és minőségek megismerésén át eljutunk az általános emberi tulajdonságokig, és ítékezés nélkül a nagy egyéni különbségekig. A nemi éréssel párhuzamosan a szexuális- és nemi nevelés során a fizikai és lelki változások, a női és férfi test anatómiájának illetve működési folyamatainak megismerésével nagy hangsúlyt fektetünk az érzelmek, a lelkiség tiszteltének felismertetésére, ápolására- a szexualitással, az utódnemzéssel kapcsolatos ismeretek átadásán túl.

Alapelveink és a kompetenciák, melyek kiművelését célozzuk

- A szexuális fejlődés olyan természetes folyamat, amin minden fiatal keresztülmegy és a fiataloknak joguk van arra, hogy ezzel kapcsolatban megbízható forrásból kapjanak meg minden fontos információt.
- A szexuális sokféleség elfogadására tanítunk.
- Egészséges hozzáállást és értékeket segítünk megtalálni.
- Asszertivitást, öntudatos határozottsággal való fellépést, magabiztosságot fejlesztünk.
- Reális önképet/testképet formálunk, tudatosítjuk a nemi sztereotípiákat.
- Olyan technikákkal látjuk el a fiatalokat, amik segítségével felismerik a szexuális kényszert, erőszakot, bántalmazást, megfélemlítést, hogy abból ki tudjanak lépni, segítséget tudjanak kérni.
- Választási lehetőségeket kínálunk, és gyakoroltatjuk a mérlegelést és az információkon alapuló döntéshozatalt.
- A szexuális kapcsolat az érzelmeken, intimitáson, jogokon, a közös felelősségvállaláson és az egymás irányába érzett tiszteleten alapul. A fizikai test „az élet temploma”, az élet csíráját jelentő fogantatás pedig „szentség”.

Javasolt szexuális és nemi neveléssel kapcsolatos tervezett események:

- Tanárok képzése szakember által a szexuális éréstől, és a tanítandó tartalmakról (pl. a tanári konferencián).
- Szülők tájékoztatása külső szakember bevonásával, szülőképzés, beszélgetés szülőkkel – szülői körökön, szülőszuli keretében.
- A nemi nevelés életkorhoz illő tartalmainak beépítése a különböző tevékenységekbe, tantárgyakba, epochákba, a hétköznapokba. Reggeli körökön, epochákba építve tananyagként, osztálykísérői órákon, témnapokon, témaheteken, éves munkák készítése során. Tantárgyi kapcsolódások: mesék-történetek, irodalom, történelem, szabad vallás, drámaepochák, retorika, biológia.
- Az érzelmi intelligencia fejlesztése. Drámapedagógiai módszerek alkalmazása, asszertív kommunikációs eljárások tanítása. Konfliktusok feldolgozása, kooperativitás, csoportmunkák.
- A mindenkori 5. és 6. osztályosok nemi éréssel kapcsolatos felvilágosítása osztályszinten, majd külön-külön a fiúknak és a lányoknak (szakemberrel/osztálytanítóval/szaktanárral/gyermek- és ifjúságvédelmi felelőssel).

- A mindenkori 8. osztályosok szexuális felvilágosítása kortárs szexuális felvilágosító bevonásával, tanári segítséggel-irányítással.
- 9.osztály: szexuális felvilágosítás nemenként szakember/kortárs felvilágosító bevonásával.
- A gimnáziumi osztályokban külső szakember (pl. természetgyógyász, női- és férfi intim torna oktató, test-tudat oktató, dúla, szülész-nőgyógyász) bevonása a biológia oktatásba (epochánként 2-2 óra).
- „Tavaszi zsongás” témanap a gimnáziumban minden tavasszal, melynek keretében egészséges életmóddal, szexualitással, nemiséggel, partnerkapcsolattal – és ezek nehézségeivel kapcsolatos előadásokat és programokat szervezünk – illetve szerveznek a diákok. A választható programokat különböző területek hozzáértői vezetik, pl.: pszichológus, természetgyógyász, intimitorna- és jógaoktató, testtudatoktató, orvos, szülész/nőgyógyász, dúla/szülésznő, társastánc tanár, drámapedagógus – stb.

A témanap céljai:

- Megmutatni a fiataloknak, hogy a téma - a szexualitás - nem tabu: lehet, és kell is beszélnünk róla.
- A szókészletünk bizonyos szempontból szegényes - amikor nyilvánosság előtt kell a szexről beszélnünk, egyébként meg igen tág. Meg kell éreztetnünk a határt az obszcenitás és az elfogadható - nem tudományoskodó köznyelvi kifejezések között. Rá kell vezetnünk a fiatalokat, hogy a testükről, a nemiségről, a szexuális jelenségekről oldottan tudják megosztani a gondolataikat, tapasztalataikat.
- El kell fogadtatni azt, hogy nem vagyunk egyformák - a szexualitásunkat tekintve sem. És ez rendben van.
- Ismereteket kell tudnunk oldottan átadni a szexualitásról. Éreztetnünk kell, hogy a téma általános emberi - az életünk része, mindnyájunké.
- Időt és teret kell kínálnunk a diákoknak az egymással való ismerkedésre – az osztályok közötti kapcsolatok, a fiú-lány kapcsolatok gyakorlására (heterogén csoportok, kooperativitás), a nemi szerepek, udvariassági szokások gyakorlására – az egymás iránti kölcsönös tisztelet tanulására.

Tanítási tartalmak, tevékenységek osztályfokokként

A tanítási tartalmak meghatározásánál az életkori általános igényeken kívül mindig meghatározó az osztály aktuális állapota, a fiatalok között tapasztalt jelenségek, az egyéni jellemzők és a szülőknél felmerülő kérdések.

1.oszt.

Család – Család, nagycsalád, elvált szülők/patchwork család.

Ismerjük meg a testünket!

Az én terem, az én testem

Mindenki máshogyan szép! - Pl. papír-emberek – kiszínezni, különbségekről beszélni, kit- mi tesz különlegessé?

Szülinapok ünneplése - A gyerekek kedveseket, szépeket mondanak az ünnepeltről.

2. oszt.

Állatmesék - Nemi szerepek, családi kötelékek, emberi tulajdonságok.

Barátság – Milyen egy jó barát, hogyan fejezzük ki az érzelmeinket felé? Szituációs játékok.

Nemi szerepek, amiket megélnék – Cél: ne legyen korlát az, hogy valaki fiú vagy lány. Pl.: koedukált sportolás; kötés-horgolás: mindenki!

Az élet körforgása – Az élőlények szaporodnak- az élettelenek nem. Az élet körforgásának áhítattal telt megcsodálása, tisztelete. Az élet csodája.

Bullying – Cél, hogy megértsék, mi a különbség a viccelődés, csúfolódás, bántás, bántalmazás között. Szituációs játékok: kihez fordulhatnak segítségért?

3. oszt.

Földművelés – Az élet körforgása a természetben, élekciklusok (magból kenyér). Ritmusok a természetben, a növényvilágban. Méhek és a beporzás. Mag, termés.

Tisztelet – Különbségek és előítéletek; hogyan mutatod ki a tiszteleted? Kit tisztelsz és miért?

Biztonság/személyes határok – Mikor, hogyan érzed magad biztonságban? Milyen az, amikor valaki megsérti a személyes határaidat?

4. oszt.

Embertan – Az emberi test. Érzékszervek. Nemi szervek – különbségek.

Nemi szerepek a családban – A családi munkamegosztás – sztereotípiák nélkül. Nálunk hogyan van? Archetípusok – és amit megélnék.

Idővonal – Fejlődés a születéstől. Fontos (jó és nehéz) történések eddigi életében.

Hogyan hat rád egy kapcsolat? – Pozitív/negatív hatások, bizalom. Kiben bízol a legjobban? (felnőtt, gyerek). Bizalom-körök.

Testünk jogai – „Nem kért” érintések, fogdosások: Fontos, hogy segítséget kérj!

Bullying –Hogyan állj ki másokért?

5. oszt.

Növényvilág – Burjánzó növényvilág – mint kerettéma a művészeti tárgyakban, tanórákon.

Mi a szerelem? – Beszélgetések témájaként, olvasnivalókban.

Reproduktív anatómia – Testi változásokról: nemenként külön is, együtt is a másik nemről.

Pubertás és reprodukció – Férfi és női hormonok hatása a testre és lélekre.

Kommunikáció – Barátokkal: – agresszív, passzív, asszertív viselkedés. Konfliktus-kezelés: hogyan mondj nemet? – szituációs játékok.

6. oszt.

Változni jó! – Kamaszkori testi-, lelki-, gondolkodásbeli, társas változások átbeszélése kiscsoportban, majd közösen.

Nemi szerepek és sztereotípiák

Barátság és szerelem – Mi a különbség?

Hogyan mondjam el neked? – Érzelmek kifejezése szóban, gesztusokban, tettekben.

7. oszt.

Reneszánsz. Nagy földrajzi felfedezések. Az ember „felfedezése”. – mint keret.

Női és férfi nemiszervek anatómiája, zsigerek

Reprodukciós alapok – A női ciklus történései részleteiben, megtermékenyülés.

Várandósság – Jelei, tünetei, történései.

Vagyok, aki vagyok.– Szexuális orientáció.

Nemi szerepek – Milyen üzeneteket kaptak eddig a nemi szerepekről? Mi a valóság? Szituációs játékok a nemi szerepek megfordításával.

8. oszt.

Biológia: Csontok, izmok, érzékszervek. Érzékelés: orgazmus.

Hogyan hozol jó döntést? – Ki, mi, hogyan befolyásol a döntéseidben?

Egészséges és egészségtelen kapcsolatok

Nemi úton terjedő betegségek

Válogasd meg a szavaidat! – Érzelmek kommunikációja szóban és írásban. Sms-ek félreérthetősége.

Beszélnünk kell! – Tiszta kommunikáció és odafigyelés a másokra.

Figyelmeztető jelek – Beleegyezés, kölcsönös beleegyezés, fenyegetés, agresszió, erőszak.

Fogamzásgátlás – Módszerek, eszközök kamaszoknak. Óvszer használat, tabletták: előnyök/hátrányok.

Kortárs szexuális felvilágosítás: „pornóprevenció”

9. oszt.

Mennyire jól kommunikálok másokkal? – Szexuális döntéshozatal. Pl. hármast csoportokban, ketten beszélgetnek, a 3. hallgatja, megfigyeli, majd reflektál.

Nem az én hibám volt! – Az áldozathibáztatásról, valós veszélyekről, óvintézkedésekről.

Mit érzek, mit csinálok, ki vagyok? – Tények és tévhitek a szexuális orientációról

A nemi szerepek megértése – Nemi szerep, biológiai nem, „cisznem”, transznem, nemi identitás.

10. oszt.

Döntések-döntések-döntések játék: – Gyors egymásutánban kell döntéseket hozni, utána a tanulók mesélnek arról, hogy mi befolyásolta őket a döntéseikben.

Döntések szexuális kérdésekben – Kérdések arról, hogy mennyire állnak készen a szexuális együttlétre. Szituációs játékok, drámapedagógia.

„Jogok, tisztelet, felelősség” – Ne szexelj ezek nélkül! – Szituációs játékok a kölcsönös beleegyezésről/hiányáról.

Mindnyájunknak vannak jogai. - A fiatalok szexuális jogairól (pl. kvíz).

Sexting – Képek, üzenetek a virtuális térben. Biztonság, felelősség kérdései.

A nem kívánt terhesség elleni védekezés fajtáiról – Pl. a kotonhasználat elsajátítása (banán, répa).

Házi feladat: elmenni kotont venni és leírni a tapasztalatokat, érzéseket.

11. oszt.

Tervezés és megelőzés – A szexuális úton terjedő betegségekről. (Lehetséges feladat: a diákok készítsenek egy tv reklámot, ami a megelőzés fontosságára hívja fel a figyelmet. Házi feladat: nézzenek utána a betegségeknek, kezeléseknak.)

Mi van, ha... ? – A nem kívánt terhességről. Beszélgetés a szülővé válásról, abortuszról, örökbe adásról.

Milyennek látsz engem? – Pl.: Emberek képeiről vélemények, ítélezések. Nagy csoportban beszélgetés arról, hogy az alacsony önbecsülés, negatív önkép hogyan befolyásolja a szexuális döntéseket. Pozitív üzenetek egymásnak.

Személyes határait – Pl.: Játék anonim kérdőívvel: névtelen kérdőíven helyzetek, amikben kényelmesen/kényelmetlenül/határokat sértve érzik magukat. Kitéve beadni, összekeverni és másik tanuló véleményét elmondani, mint a saját véleményünket. Párban megpróbálják összeegyeztetni a különböző véleményeket (mint egy barátságban, szerelemben).

Az erőszak, ha... - Pl.: Helyzetekről kell eldönteni, vajon erőszaknak minősülnek-e. Segítségkérés kitől, hogyan?

Jó szülő kerestetik! – A jó szülő tulajdonságai. Játék pl.: a tanulók örökbeadó alapítvány munkatársai, akik arról döntenek, hogy kinek adják oda a gyereket. A szülőség nehézségei, felelőssége, stb.

Megérteni a különbségeket (és a hasonlóságot) – Szexuális orientáció, nem és nemi identitás.

12. oszt.

Az én életem, az én döntésem. – Pl.: Kérdőív arról, hogy kivel osztanának meg bizalmas információt a szexuális életükről. Utána párban megbeszélik. Egyéb szexualitással kapcsolatos döntések.

Ki a döntés? – Pl.: Szituációs játék: 12.-es szexel egy 9.-essel „fogadásból” és erőszak miatt feljelentik - bírósági tárgyalás eljátszása.

Szexuális úton terjedő betegségek szűrése – Ötletelés arról, hogy miért (lehet) fontos a szűrés egy tizenévesnek. Lehetséges házi feladat: nézzenek utána, hogy hova mehetnek szűrésre.

Fikció vagy valóság - Hogyan befolyásolja a média a kapcsolatokról, szexualitásról alkotott elképzeléseinket? A pornó hatása fiúkra/lányokra, testképre, elvárásokra stb.?

1.2. INNOVÁCIÓS MŰHELYEK

Két innovációs műhely felmenő rendszerben való létrehozását tervezzük: egyik műhelyünk egy médiaműhely, amelyben kiemelt szerepet kap az alap- és kulcskompetenciák fejlesztése, a tudatos médiahasználat. Iskolánk alapfokú művészetoktatási intézmény ezért a másik műhelyünk fókuszába a zenét tettük, amelyet diákjaink a korszerű hangszereket, egyéb hangtechnikai eszközöket a gyakorlatban használva, valóban élőként tapasztalhatnak meg.

1.2.1 Médiaműhely – Alap- és kulcskompetenciák fejlesztése tanórán kívül

Iskolánk alapfokú művészetoktatási intézmény, ezzel párhuzamosan a hozzánk járó tanulóknban erős az igény a nagyfokú kreativitással járó kulturális-művészeti foglalkozások iránt. Különös tekintettel vonzóak számukra a jelenorientált médiatevékenységek, amelyekben a legfrissebb technikai-technológiai innovációkkal találkozhatnak, folyamatosan fejleszthetik digitális készségeiket. Továbbá a médiatartalmakon keresztül lehetőségük nyílik saját válaszokat adni a jelenkor társadalmi problémáira, ezzel kibontakoztatva az ifjúkori társadalomjobbító szándékukat.

Iskolaközösségünk kifejezetten támogatni szándékozza azokat a projekteket, amelyek a fiatalok ötleteiből, belső motivációiból születnek. Pedagógusként kiváltképp látjuk és tapasztaljuk, mekkora erőt jelent a tanításban, ha valamely gondolat egy gyermekben születik, s azt hagyjuk kibontakozni. A jelenkorban ez a kívánt módja a tanulásnak, hiszen ezáltal tudnak legteljesebben kibontakozni a diákok alap- és kulcskompetenciái.

Iskolai honlapot szerkesztő csoport

A társadalmi felelősségvállalásra életszagú körülmények között, úgymond „élesben” tudjuk leginkább sarkallni a fiatalokat. Bevonásuk az iskolai honlap szerkesztésébe az intézmény számára is pozitív irány: kreativitásukkal, a generációjukat megszólító témáikkal közelebb vihető ez a marketingfelület azokhoz, akiket az iskola meg szeretne szólítani: a felvételi előtt álló diákokhoz és szüleikhez.

Ugyanakkor a teljes nyitottságából fakadóan, ez a projekt felnőtt koordinálással valósulhat meg, szükséges hozzá a csoportot segítő pedagógusokon túl az intézmény PR-csoportjával való rendszeres, szoros együttműködés is.

Lehetséges témakörök

- Diákönkormányzati menüpont az aktuális DÖK-történekekről;
- Iskolai honlap online felületének kezelése;
- Általános tartalmak megújítása, fiatalosítása, frissítése;
- Alumni-felület indítása: elballagott diákjaink bemutatkozói;
- Versek, novellák, egyéb művészeti alkotások megosztása;
- Frissülő fényképgaléria stb.

A médiaműhely várható eredményei

- Az alap- és kulcskompetenciák átfogó fejlesztése;
- A diákok képesek lesznek a tudatos és kritikus médiahasználatra, pontosabban megismerik a körülöttük lévő világ működésének sajátosságait, fejlődik a véleményalkotási készségük és a stilisztikai érzékük is.
- Fejlődik a szociális érzékenységük és az akaraterejük is, hiszen megérik, megtapasztalják a közösségben alkotás és a közösségért alkotás erejét.
- Közösségépítés.

1.2.2 Zeneműhely – szólóestprojekt - 11. évfolyam

A Waldorf-gimnáziumban kötelező jelleggel folytatódik a művészeti nevelés. A zene tantárgy ebben az életkorban is leginkább a tapasztalásokon keresztül igyekszik megmeríteni a fiatalokat a témakörökben, az órákon nagy hangsúlyt kapnak a gyakorlati feladatok: énekes szemelvények, hangszeres kamaramuzsikálás. Az ismeretek átadásán túl kiemelten fontos, hogy a művészeteket továbbra is az érzelmi nevelés legfontosabb eszközének tekintjük. Mindezt úgy, hogy az eddig elsajátított készségeiket, képességeiket új formában alkalmazzák.

A „szólóestprojekt” összetett művészeti munka, amely során a diákok egyéni daluk kiválasztása után összefűzik azokat egy közös zenei, színpadi produkcióvá. Javasolt korosztály: a gimnázium 11. osztálya számára, hisz ők már képesek ebben az életkorban a művészetek által gondolataikat, tevékenységeiket áthatni érzésekkel. Emellett szinte természetes, hogy a hosszú éveken át tartó művészeti nevelés eredményeképpen a tehetséges diákok már igen magas színvonalú művészi munkák alkotására képesek. A több éves szociális zenei gyakorlatok hatására pedig jól kamatoztatható érzékenységük az előadás csapatszellemében való létrehozására, megalkotására.

A projekt tartalma

A cél egy olyan előadói est létrehozása, melyben az osztály önálló, kreatív ötletei nyomán saját szellemi terméket, produkciót alkot. Az előadás nem csupán dalok sorozata, mindig készül hozzá forgatókönyv, ami az egyéni választások mentén kirajzolódó közös témakeretet adja. Így a zenei produkción túl megjelennek színészi, színpadtechnikai elemek is. Kellékek, jelmezek, öltözetek készülnek.

Az előadásokon szükség van hangosításra, így a diákoknak meg kell ismerkedniük a mai hangtechnikai lehetőségekkel, meg kell tanulniuk a mikrofonba való éneklés technikáját.

Szükség van az előadás reklámozására is, így a diákok kidolgoznak egy PR-tervet: milyen formában, milyen időzítéssel, hol reklámozzák az előadói estjüket? Hagyományosan plakát- és meghívóterveket készítenek, valamint igénybe veszik a közösségi internetes felületeket is. Fotók, grafikák készülnek. Két fő vonal mentén dolgozunk: az egyéni, illetve a közösen választott dalok.

A megvalósuláshoz szükség van egyéni hangszeres vagy zenekari kíséretre. Ezt az osztály összetételétől függően vagy saját erőből, vagy külső, felnőtt zenészek, profi zenekar bevonásával oldjuk meg.

A felkészülés menete során érintett főbb témakörök, feladatok

Egyéni hangképzés

A felkészülés során több könnyen megérthető légzéstechnikai és hangképző gyakorlatot kell megtanulni, elsajátítani, gyakorolni. Ezek egy része otthon egyedül is alkalmazható, gyakorolható. A napi szintű otthoni egyéni gyakorlás nagymértékben meg tudja növelni a hangképzés hatékonyságát. E feladatok egyszerűek, könnyen megjegyezhetők. Fontos, hogy a felkészülés során legyen elegendő tér az egyéni hanggal való foglalkozásra, hisz ez a technikai felkészülésen túl is kiemelten fontos. A kétszemélyes kapcsolat ad lehetőséget a belső, lelki, szellemi felkészülésre, a dal elemzésére, a párbeszédre és megértésre a dal mondanivalóját és az előadó diák szándékát figyelembe véve.

Kiemelten kell foglalkozni a fellépésre való felkészüléssel, hisz a diákok döntő többségének ebben nincs gyakorlata. A személyes találkozás, foglalkozás alkalmas a lelki történések követésére, az esetlegesen felmerülő személyes érzések, kérdések, bizonytalanságok ápolására, feloldására.

A hangképzés elemei:

- Az éneklés alapjai- önismeret, belső és külső adottságok, tulajdonságok;
- Felkészülés az éneklésre;
- A hangfaj meghatározása, a hangterjedelem besorolása, megállapítása;
- Helyes testtartás kialakítása;
- Légzéstechnika- légzés az éneklésben, a beszédben;
- Hangszínfejlesztés, az énekhang színének fejlesztése;
- Rezonanciák;

- Jó szövegmondás – magyar és idegen nyelven- jó kiejtés;
- Átéltetés, megjelenítés, megformálás;
- Lélekjelenlét, koncentráció;
- Egészség megőrzése: fizikai és lelki “jóllét”.

Közös hangképzés, kóruséneklés

A felkészülés során kiemelt figyelmet szentelünk a csoportos hangképzésre. Alapja – természetesen – az egyéni hangképzés, mely légzéstechnikai gyakorlatokból és hangtechnikai gyakorlatokból áll. Célunk, hogy a diákok természetes hangadásukat tudatos figyelemmel hassák át.

A közös, “kóruszerű” hangképzés tartalmaz más elemeket is, a kiegyensúlyozott hangszínfejlesztésre, a helyes hangzóformálásra, egymáshoz alkalmazkodó légzésre vonatkozóan új gyakorlatokat kell elsajátítani.

Fontos feladat a többszólamúság gyakorlása, hisz esetenként 2-3 szólamban is tisztán, kiegyensúlyozottan kell megszólaltatni a dal egyes részeit (pl. vokálozás, a refrének többszólamúsága, szóló és háttérének szerepek stb.).

Az előadás tartalmaz legalább egy közös dalt, de általánosságban jó, ha legalább két különböző karakterű dalt énekelnek a fiatalok. Ez új kihívásokat ad: a kiválasztott dalnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy többen előadhassák, s mindenkinek a képességei szerint kell benne szerepet vállalnia. Itt érvényesülhet leginkább a jó szociális érzék, amely az éneklésben tehetségesebb diákoktól a nagyobb, nehezebb feladatvállalást “kéri”, de egyben segít, és emeli a kevésbé képzett diákok adottságait. A közös zenélés során nemcsak összeadódnak, inkább hatványozódnak az egyéni értékek, amelyek az egyén számára fejlesztő hatással vannak. A személyiségfejlesztés kiváló terepe ez, megismerve önmagát, saját képességeit tudja a leginkább az egyén odaadni tudásának legjavát a közös alkotáshoz.

A többféle karakterű dalok más karakterű szólista előadókat kívánnak, ez segíti a csoporton belüli egyéni különbségekben megteremteni az egyensúlyt. És nem utolsó sorban lényeges tényező, hogy férfi, illetve női előadónak, hangnak íródott a dal. Természetesen, ha ez csak hangterjedelem kérdése, akkor transzponálással könnyedén oldható ez a helyzet.

Személyiségfejlesztés – drámajátékok

A drámajátékot mint olyan alkotótevékenységet használjuk, melyen keresztül újat teremtünk, mivel mások cselekedeteit és önmagunk cselekvéseit is vizsgáljuk. Jó terep lehet a ráhangolódásra, a tudatos cselekvésekre, az érzelmek és gondolatok átélésére. A csoportos és páros gyakorlatok olyan szociális kapcsolódásokat hozhatnak létre, melyekre egyéb iskolai helyzetekben nem kerül sor. A berögzött, “bebetonozódott” társas kapcsolatok, helyek oldódhatnak, megláthatják egymás értékeit a kiragadott “játékos helyzetekben”. A jó szerepjátékok, helyzetgyakorlatok színészi és dramatikus képességeket alakítanak ki s megmozgatják érzelmeiket.

Színpadi gyakorlat, mozgásgyakorlatok

A felkészülés során szükség van a színpad mint tér érzékelésére, bejárásra, belakására, az egyéni és csoportos gesztusok, mozdulatok megfelelő méretezésének gyakorlására. Én és a társak érzékelésére, irányok, mozdulatok kialakítására, gyakorlására. Miután komplex színpadi bemutató készül, így a színpadi mozgások, táncos elemek elsajátítására is sor kerül. Ezek természetesen a diákok adottságainak, képességeinek, képzettségének megfelelően történnek.

PR-tevékenység alapjai: szervezés, reklámismeretek

Lényeges a projekttervezés alapjait elsajátítani egy ilyen komplex feladat végrehajtásához. Így a tervezés, végrehajtás és visszacsatolás fázisait végig kell járni a diákokkal. Külön feladatokra lehet bontani a háttérfeladatokat, amelyeket önálló vállalkosként végeznek a diákok. Ezek a következők:

- A részletes program összeállítása;
- Meghívók tervezése, készíttetése, a PR-csoport megbízása a terjesztéssel;
- A közösségi oldalak felületének folyamatos kezelése;
- Plakát elkészítése és terjesztése;

- A hivatalos személyek meghívása;
- Műsorfüzettervezés, -elkészítés;
- Rendelkezés és kommunikáció az adományozás lehetőségeiről, módozatairól;
- Zenekarok, közreműködők felkérése;
- Az estről felvételt készítő felkérése;
- Köszönetnyilvánítás;
- Beszámoló anyagok készítése, összefoglaló anyagok összeállítása.

Várható eredmények

- A diákok megtanulnak egy-egy dalt egyénileg és közösen jó minőségben elénekelni, előadni;
- Növekedhet önbizalmuk, magabiztosabbakká válhatnak. E hosszú projekt során kitartásuk fejlődik;
- Megtanulnak rendszerben gondolkodni, empatikus képességük fejlődik;
- Tapasztalatokat szereznek a felkészülés során az őket kísérő zenekarral való munkában, alkalmazkodó képességük fejlődik;
- Az osztály közösségépítő ereje megnövekedhet. Kialakulhat a szorosabb összetartozás érzése;
- A diákok önértékelése, helyes énképe javulhat;
- Kommunikációs képességük is fejlődik;
- Új szakmai ismeretekkel gazdagodnak a zene, a könnyűzene, a színpadi előadóművészet, a hangtechnika és a PR területén.

Ajánlott irodalom

GABNAI KATALIN 1993. Drámajátékok gyermekeknek, fiataloknak, felnőtteknek- Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest.

KAPOSI LÁSZLÓ 1993. Játékkönyv. Marczibányi Téri Művelődési Központ, Budapest.

SOESMAN, ALBERT 2006. Tizenkét érzék- Kláris kiadó és Művészeti Műhely, Budapest.

WERBECK-SVÄRDSTRÖM, VALBORG 2014. A hang kibontásának iskolája. Magánkiadás – Arany Adrienn.

1.3. TANÓRÁN KÍVÜLI KÖZÖSSÉGFEJLESZTŐ PROGRAMOK: KVÍZVETÉLKEDŐK, VITAVERSENYEK

„Gyógyír csupán az, ha az egész közösség az egyes ember lelkének tükrében képződik, s az egyes ember lelkének ereje hat a közösségben.”

(Rudolf Steiner)

Egy közösségnek szüksége van olyan tevékenységekben való részvételre, amelyek segítik felfedezni azokat a közös célokat, ápolni azokat a közös értékeket, amelyek mentén együtt élhetnek. Ezeknek elsődlegesen a közös iskolai ünnepek adhatnak teret, ugyanakkor fontos, hogy a mindennapokban is lehetőségük legyen a különböző osztályfokon lévő diákoknak átélni a közösség élményét.

A közös játék kiváló eszköz a szociális kompetenciák fejlesztésére, a kooperativitás gyakorlására, egymás megismerésére, az önismeret mélyítésére. A csoportos vetélkedők olyan élménypedagógiai eszközök lehetnek, amelyek viszonylag kevesebb stresszel járnak, hiszen a felelősség megosztott a csapat tagjai között, továbbá erős motivációval is, mivel a gyermekeket fűti a versenyzési ösztön. Ezzel együtt jó eszközök arra is, hogy tudásukat informális módon mérjük fel.

1.3.1 Kvízvetélkedők

A csoportosan játszható kvízverseny bekapcsolható a tanórai és a tanórán kívüli programokba is.

Tanórán kívüli programként több évfolyamra kiterjedő vetélkedő szervezhető, amely alkalmat ad a tagozatonkénti közösségfejlesztésre is. Elsődleges szempont ilyenkor az életkorilag heterogén csoportok összeállítása, amely lehetővé teszi az osztályok közötti kapcsolódást.

Tapasztalatom szerint a kvizek közösségfejlesztő szerepe abban rejlik, hogy igazán sikeres az a csapat tud lenni, amelyik képes a nagyfokú együttműködésre. Egyrészt a játék erősen a bizalomra épít, különösen az utolsó fordulója: ha csak egy csapattag sejtí a választ, a többieknek el kell dönteniük, hogy tudják-e támogatni vagy sem. Támogatás esetén pedig el kell fogadni az esetleges rontást, mivel a döntéseket végeredményben közösen hozzák.

Másrészt a jól felépített kvíz megfelelő nehézségi fokú, azaz kihívást jelent az egyén számára, csoportmunkában viszont megoldható. Ez azt jelenti, hogy a sikerhez a csapatjátékosoknak meg kell osztani egymással a felmerülő gondolataikat, s a tagok passzív tudásából kiindulva ki kell tudniuk következtetni a megfelelő választ. Hasonlóképpen működik, mint a krimikben, amikor összerakjuk a kirakós darabkáit, vagy a szabadulósobákban, ahol szintén csak komoly együttműködéssel végez az adott időre a játékban lévő társaság.

1.3.2 Vitaversenyek

A szóbeli anyanyelvi kommunikáció legmagasabb foka a retorika, azaz az ékesszólás művelése. Gazdag, változatos, gyakran esztétikus szókincs szükségeltetik hozzá, amely segíti az előadót árnyaltan kifejezni kommunikációs szándékait. Feltételezi a paralingvisztikai eszközök magas fokú ismeretét, magabiztos és megfelelő alkalmazását. Előadója meggyőző, hiteles érveket használ, mivel a kifejtett témában korábban elmélyült tudásra tett szert; logikus, követhető érvrendszerrel képes felépíteni. A jó szónok fogékony és nyitott mások érveire, képes építő kritikai párbeszéd folytatására. Kész kérdésekre gyorsan és frappánsan reagálni; ha szükséges, ellenfeleinek érveit lebontani; ellenérvekkel meggyőzni. A retorika művelője emberileg is hiteles, hatást tud kiváltani hallgatóságából.

Az angolszász társadalomban széleskörűen elterjedt és népszerű vitakultúrát fejlesztő játék az úgynevezett disputa, amely Magyarországon is megjelent, de komoly idő- és szervezésigénye miatt kevésbé élünk vele. Miért érdemes mégis teret engedni neki?

Várható eredmények

A vitaversenyek informális helyzetet teremtenek az anyanyelvi, adott esetben idegennyelvi kompetencia fejlesztésére; problémaközpontúságukkal kritikus és logikus gondolkodásra nevelnek. A

tanulás tanulását is támogatják, mivel a felkészülés során nagy szerepe van az önálló ismeretszerzésnek, kutatómunkának, a tudás csoportban való megosztásának. Az együttműködés a csapattársakkal a kooperációs készséget, a szociális kompetenciát erősíti. Témái gyakran a jelenkor társadalmi problémáira keresik a választ, amelyeket több oldalról meg kell tudni közelíteni a disputázóknak. Állampolgári felelősségre és toleranciára nevel. Gyakoroltatja az érdekvényesítést. És mindemellett kiváló közösségépítő program.

A szociális érzékenység a 11. évfolyam környékén bontakozik ki teljes egészében, így a disputa osztályon kívüli, intézmények közötti művelését elsősorban a 11–13. osztálynak, illetve egyetemi hallgatóknak ajánljuk.

Előkészületek

Nem formális tanítási módszerként a vitakultúra fejlesztésére tantervi órán belül is disputázunk a gimnáziumi tanulókkal. Így a játék menetét, szabályait már korábbról ismerik, de azt írásban is össze kell foglalni a verseny tisztasága érdekében. A következő feladatok határozhatók meg a versenyelőkészítésben:

- Versenyszervezők csapatának meghatározása, projektvezető választása;
- Diákok bevonása a szervezésbe;
- Versenyszabályzat részletező leírása;
- Versenyidőpont átgondolt, a tanév rendjéhez igazított meghatározása;
- Helyszínválasztás: kisebb tér biztosítása, amely stresszmentes környezetet biztosít;
- Versenyfelhívás készítése;
- Versenyhonlap indítása, a versenyfelhívás különböző fórumokon való megosztása;
- Jelenorientált problémakörök áttekintése: feladatok előkészítése;
- Versenybírósg felállítása;
- A verseny napjának lebonyolításához szükséges előkészületek.

A vitaverseny csapatai

- Fordulónként egy állító és egy opponáló csapat küzd egymással 3-3 fővel;
- Az állító csapatban lévő szerepek: 1. előadó; 2. válaszoló; 3. vitázó; 2. összegző;
- Az opponáló csapatban lévő szerepek: 1. opponáló; 2. vitázó; 3. összegző.

A vitaverseny menete

- 1-2 perc: Az állító csapat előadója ismerteti a témát, a csapatuk álláspontját és érvrendszerét;
- 1-2 perc: Az opponáló ismerteti az ellenkező irányú tételmondatukat, ismerteti csapatuk érvrendszerét;
- 1 perc: A válaszoló röviden reagál az opponáló felvetéseire;
- 10-12 perc: A vita. A két vitázó érveinek és ellenérveinek összecsapása, egymás kibontakozási lehetőségének meghagyásával;
- 1-2 perc: Az állító csapat összegzője kiemeli a legfontosabb érveiket;
- 1-2 perc: Az opponáló csapat összegzője kiemeli a legfontosabb érveiket és lezárja a vitát;
- A vita kiértékelése;
- Következő forduló, végül eredményhirdetés.

Témakörök

A viták témáit a jelenkor aktuális problémái határozzák meg, így a társadalom, politika, vallás, környezetvédelem, természetvédelem, média, technológia, egészség stb. kérdései kerülhetnek fókuszba.

Ajánlott irodalom

- FENYŐ D. GYÖGY 2006. Szövegértés-szövegalkotás 9. Tanári útmutató szakiskoláknak 2. Kompetenciafejlesztő oktatási programcsomagok. [Elektronikus elérhetőség: magyartanarok.wordpress.com/szakiskola]
- HAMMER FERENC 1997. Közösségi változás közös cselekvés révén. Joint Center, Budapest.
- HUNYA MÁRTA 1998. A disputa program. Soros oktatási füzetek, Budapest.
- MARGITHAY TIHAMÉR 2004. Az érvelés mestersége. Typotex Kiadó, Budapest.
- MURÁNYI YVETT 2006. Szövegértés-Szövegalkotás 9. Tanulói munkatankönyv 4. Kompetenciafejlesztő oktatási programcsomagok. [Elektronikus elérhetőség: magyartanarok.files.wordpress.com/2015/09/9-dic3a1k-4-fejezet-konfl-drc3a1mc3a1k-antigonc3a9-julius-caesar.pdf]
- PETHŐNÉ NAGY CSILLA 2007. Módszertani kézikönyv. Korona Kiadó, Budapest.
- RAÁTZ JUDIT – TÓTH ETELKA 2015. A bemutató beszéd. „A retorika a társadalomban – a társadalom a retorikában” konferencia előadásai és a tizenhatodik országos Kossuth-szónokverseny beszédei. Trezor Kiadó, Budapest. [Elektronikus elérhetőség: mek.oszk.hu/14900/14966/14966.pdf]
- SUHAJDA ÉVA VIRÁG 1999. Demokrácia az iskolában. Joint Center, Budapest.
- SZIVÁK JUDIT 2010. A vita. A vitakultúra fejlesztése. A szociális kompetenciák fejlesztése a vita segítségével. Oktatás-módszertani Kiskönyvtár XII. Gondolat Kiadó – ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, Budapest.